

ספר

שאלות ותשובות דברי יואל

על ארבעה חלקי שו"ע

אשר השאיר אחריו ברכת, דבר ה' זו הלכה, הלכה לדורות, להבין ולהורות, משפטים וחוקים, פעולת צדיק האדם הגדול בענקים, הגאון הקדוש רבן של ישראל, איש אלקים מאור הגולה, אור מופלא וכבוד ה' מלא

מרן יואל טייטלבוים זצוקלה"ה

אב"ד בק"ק ארשיווא, קראלי, פאטמאר, ובקרתא דשופריא ירושלים עיה"ק ת"ה, ובסוף ימיו בק"ק "קרית יואל" עיר הצדק קרי' עליוזה, ושם חלקת מחוקק ספון

הועתק והוכנס לאינטרנט חמדה גנוזה

• www.hebrewbooks.org

ע"י חיים תשס"ה

יצא לאור ע"י ש"ב בן ביתו של המחבר זצ"ל

אפרים יוסף דוב אשכנזי

משב"ק

שנת תשמ"ב לפ"ק

נדפס בבית דפוס

סענדר דייטש

ברוקלין, ניו יורק

בס"ד

ספר זה נסרק ונעבד ע"י
"יודאיקה אימג' אוצרות התורה בע"מ".
ניתנת רשות ל"היברא בוקס" שע"י חיים רוזנברג
להכניסו לאתר ולהפיצו לצורך שימוש אישי בלבד.

וזאת למודעי

אין רשות לאף אחד להדפיסו או להעתיקו
בכל אופן שהוא או בכל אמצעי שהוא
בין בחינם בין בשכר בין ליחיד בין לרבים

ניתן להשיג עותק מספר זה ועוד ספרים
אוצרות התורה וכן התוכנה המשולבת
(בשילוב אוצר הפוסקים)
אצל:

בית ספריית מורגנשטרן
רחוב רבא 14 ת.ד. 3620 אשדוד
טלפון 08-866-0821 פקס 08-866-5059

OTZROT HATORAH
THE MORGENSTERN LIBRARY
14 RAVAH STREET
P.O.B.3620 ASDOD, ISRAEL
Email- kidosheypolin@bezeqint.net

This sefer has been provided by
Judaica Image OTZROT HATORAH for individual use only.
All rights reserved by Judaica Image OTZROT HATORAH.
Permission is only granted to Hebrew Books Org.
No Permission is granted (in any form to distribute these books)
to anyone else even if they don't sell them.

זה השער לה' צדיקים יבואו בו

בעזרה"ת

ס פ ר

שאלות ותשובות

דברי יואל

חלק ראשון על או"ת יו"ד

אשר איזן וחיקר למי כל המדת ישראל, המסתת בהרים כהררי א"ל, ראש גולת אריאל ומרא דארעא דישראל, משיב כהלכה לכל כענין שואל, תגאון תגדול, יחיד בדורו בביאור מבוכות ובהתרת ספיקות, היריעה מהכיל קצרת, לסיים שבחי דמרא איש אלקים קדוש יאמר לו

מרן יואל טייטלבוים זצוק"ל

זכותו יגן עלינו לדור דורים, עד עמוד הכהן לאורים
אבדק"ק פאממאר והגלילות, ובירושלים ע"ה"ק תובכ"א, קבץ ורבץ
ועשה פעלים לתורה, וחשיב לשואליו דבר הלכה ברורה

יצא לאור ע"י עבדו ש"ב בן ביתו של מרן המחבר זצ"ל

אפרים יוסף דוב אשכנזי

בהוצאת

בית מסחר והוצאת ספרים „ירושלים“

ברוקלין, נ.י.

שנת תשמ"ב לפ"ק

נדפס בבית דפוס

סענדר דייטש

ברוקלין, ניו יורק

כל הזכויות (כולל זכות צילום והעתקה) שמורות לבימ"ם והוצאת ספרים "ירושלים"
ברוקלין, נ.י.

All rights reserved by the publisher

תשמ"ב לפ"ק

© Copyright 1982

by Jerusalem Book Store Inc.

205 Wilson Street, Brooklyn, New York 11211

Tel. : 387-7933

הנני מזהיר בזה באזהרה חמורה לכל יהודי איש לעבור על איסור השגת
גבול להדפיס את הספר הזה בלי רשותי או רשות באי כחי, הן כולו הן מקצתו,
הן במדינה זו הן במדינה אחרת. ודברי חכמים בנח"ש נשמעים וכל העובר על
השגת גבול ישכנו נח"ש דרכנו וגם יענש לפי חוקי המדינה.

ושארית ישראל לא יעשו עולה ושומע לנו ישכון במח ותבא עליהם ברכת טוב.

ה מ ו " ל

PRINTED IN THE U.S.A. BY
DEUTSCH PRINTING & PUBLISHING Co.
150 MARCY AVENUE, BROOKLYN 11, N. Y.

KolSatmar.com

ברכת תודה ורב ברכות להרב הגאון מו"ה נתן יוסף מייזעלס שליט"א, רב דקהל
יטב לב דסאטמאר בלאנדאן, על עזרתו שעזר בהגהת הספר. 'שלם ה' פעלו ותחי
משכורתו שלמה להתכרך בכט"ס

*

אפריון נמטי' ומה' ישא ברכת האברך היקר המו"מ בתוי"ש חו"ב אוצר בלום מו"ה
ישעי' בנימין האלצער נ"י, על עבודתו זמן זמנים טובא, לעבור במתינות בהגהת
וסידור התשובות, ולא חשך עמל וגייעה להוציא דבר מתוקן בכ"ע. יזכה לברכה
המשולשת בתורה מתוך נחת ותרובה וכט"ס

*

אפריון נמטי' ותשואות ח"ה לו, להאברך היקר כמשמעו וכמדרשו, חוב"ט, צמ"ס,
אוצר כל כלי חמדה, מו"ה יצחק מאנדל נ"י, על עזרתו בקודש במסירות נפלאה
לתקן ולהגי' כמיטב יכלתו. יהי' שכרו כפול מן השמים בהנא וחסדא רב נחת וכט"ס.

*

ומה' ישא ברכה, על עזרתו בהמערכת, האברך היקר המו"מ בתוי"ש, מו"ה חנני'
יו"ט ליפא עמרם זיכערמאן נ"י, שהי' לנו לעזר רב בהגהת וחיפוש מראה מקומות
ושאר תיקונים הצריכים.

זכות רביה"ק המחבר זצ"ל יעמוד להם ולזרעם אחריהם להתברך בכל מילי דמיטב
עד ביאת גו"צ בכ"א

דברי רבינו הקדוש המחבר צוקלה"ה

להוצאת חיבורו עה"ת

ב"ה

קראתי שם הספר „דברי יואל” מיוסד על הפסוק
דבר ה' אשר הי' אל יואל (יואל א') לשמי ולזכרי.
והשי"ת ישמחנו כימות עניתנו ובתוך כלל ישראל ירחם
השי"ת גם עלי כי לבי נשבר בקרבי ועומד אני ומצפה
לרחמי שמים המרובים, ויזכני עוד לעבוד השי"ת בשמחה
מתוך בריאות השלימות עדי נזכה לראות במהרה בישועת
כל ישראל ושמחתן. כעתירת הכעה"ח יום ד' זאת
חנוכה תשל"א לפ"ק.

הק' יואל מייטלבוים

KolSatmar.com

ה ק ד מ ה

אכן אף על פי כן הוא דבר קשה לקבל על עצמו עבודה זו כי רבה היא, כי מי יוכל למלל מעשה תוקפו וגבורתו, כעצם השמים פהרתו, כחו הגדול חיליה לאורייתא, כפלפול וסברא ישרה, פוחן הרי הרים זו בזו עדי יצאה החלכה כשמלה ברורה. גבור ואיש מלחמה במלחמה של תורה, עלה הרים וירד בקעות בעמקות נוראה, חשף זרוע קדשו ועוזו גבורתו, כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק.

ומי האיש אשר ירהיב בנפשו עוז להעיד על השמש בגבורתו, הן נודע בכל העולם יקר תפארתו. זה האיש מרעיש תבל מרגיו ממלכות, ושמעו הולך בכל המדינות מקום אשר דבר המלך מלכי המלכים ודתו מגיע, ומקצה הארץ ועד קצהו היו עיני בני ישראל נשואות אליו לאזון מוצא פיהו ולשמוע דעת קדשו, וכל הדבר הקשה אליו יביאון, והיה כאשר ישאל איש בדבר האורים. וראינו בחוש כי נתקיימו בו דברי התנא ר' מאיר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו' ונותנת לו מלכות וממשלה וכו'. כי הוא היה המאור הגדול לממשלת התורה הקדושה, ולאור פניו יהלכו רבבות אלפי ישראל, על פיו יצאו ועל פיו יבואו. וזכה לכל אלה על ידי גודל קדושתו ומהרתו מהר גברא. כידוע לכל שעוד בשחר מל געוריו קדוש היה לאלקיו. קדוש בכל מיני קדושות ופרוש בכל מיני פרישות, כאשר העידו עליו קדושי וצדיקי דורו כראותם זיו פניו המאירים ותוארו נורא חוד כמראה מלאך האלקים, כי לא מעם מעם חטא מימיו, והוא שלם במדת היסוד נוסר חברית צדיק יסוד העולם. ואיתא בזהר הק' (פ' לך) מאן דנמר ברית זכה למלכות. וכן איתא בגמרא מסכת ברכות, כל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים.

ומצינו כן בדברי כ"ק מרן זי"ע בספרו דברי יואל (פ' במדבר) להסביר תירוצו של המרדכי (סוף פרק קמא דחולין) על הקושיא כיצד אוליגן בסנהדרין בטר רובא, הלא הסנהדרין היו קבועין במקומן וקיי"ל כל קבוע כמחצת על מחצת המי. ותירץ המרדכי, דאף שהסנהדרין היו קבועים, מכל מקום הדיבור היוצא מפיחם לא מקרי קבוע שהוא נייד ופורש ממקום חקביעות. וביאר כ"ק מרן זי"ע

ישמחו הלומדים ויגילו המעינים אמרי דודי נר ישראל יראו אור הדפוס דורשי ומבקשי נתיבות ההלכה יראו אור הגנוז יסוד האמת.

יום בשורה היא לנו עת יוצא לאור עולם מתחת משכת הדפוס ספרי דבי רב כ"ק מרן דודי הגאון הקדוש עמרת תפארת ישראל רשכבה"ג איש האלקים וצוקללה"ה, אשר השיב לשואליו בדבר ה' זו הלכה, הלכות גדולות שנו כאן, הלכתא גבירתא הוא דאיכא למשמע מינייהו בהרבה מקצועות התורה, גלייה לדרעיה ונפל נהורא, ליהודים היתה אורה, ולכל בני ישראל היה אור במושבותם. דברי אלקים חיים הם למוציאיהם, מרפא לכל בשרם ושיקוי לעצמותיהם, אמרות ה' אמרות מהורות, שבעתיים מזוקקים, כראי מוצקים. אור בהיר הוא בשחקים. מאת הגבר אשר עולה של תורה הקים, וילמד את ישראל משפטים וחוקים צדיקים, על לוח לבותם חקוקים, ובנפשותם דבוקים. על אדני האמת ירה פנתה, ועל עמודי הדעת הציב יסודתה, בחכמת אלקים אשר בקרבנו, הן לב הארי היה לבנו.

והנה דרכי המוציאים לאור ספרי אבותיהם ורבנותיהם, צדיקים מדור הקודם, להגיד בפתח השער ולבוא בכתובים מגדולת תורתו, קדושתו וחכמתו של המחבר. כדי לספר לדור אחרון בנים יולדו צדיק מה פעל, ויוכלו גם המה להתעורר ללכת בדרכם, וגם כדי שיוכלו לקיים מאמר חכו"ל (ירושלמי שבת פ"א) דא"ר גידל, כל האומר שמועה מפי אומרה, יהא רואה בעל השמועה כאלו הוא עומד כנגדו. ומה מעמא, (תהלים ל"ט) אך בצלם יתהלך איש. וכן ידוע מספה"ק דלספר בשבח הצדיקים היא מצוה גדולה. וכמובא בשו"ת חתם סופר (ח"ו סימן נ"ט). וכן יש בזה ענין גדול כידוע מה שכתב מרן הרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע בנועם אלימלך (פ' שמות, בפסוק ויאמר משה אל האלקים) דסימן טוב לאדם כשהוא שומע מספרים ממעלות הצדיקים ועבודתם בקדושה לשמו יתברך באמת, אם באותו הפעם לבו חושק ומתלהב מאוד מאוד שיוזכה גם הוא לעבוד השי"ת באמת, זה הוא סימן טוב שהשם עמו וזה דבר ה' וכו', עיי"ש בלשונו הק'. וכן ידוע משאר ספה"ק.

כי למחיה שלחו אלקים עמנו, לשום לנו שארית בארץ. וכאשר היה מרגלא בפומיה תמיד דברי הנזר הקודש עה"פ (ישעי' כ"ט) כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם, ודרשו ז"ל בזכות יעקב ניצל אברהם. וכיאר הנזח"ק, כי מן הדין שכל מי שמוסר נפשו על קדושת השם אין ראוי שיצילוהו ה', כי טוב לו השלימות הגדול הזה. ולזה אברהם עצמו היה ראוי שישרף, כי זהו הטוב הראוי לו. אלא מפני ששך הזרע העתיד לצאת ממנו לכן ניצול. ולחכי נקט יעקב, שהיה שלשלת היחס, ע"כ. וכה היה כ"ק מרן זי"ע אומר, כי אנו שרידי חרב אודים מוצלים מאש, טוב היה לשלימות נפשינו אילו לא נצלנו, ומה שהצילנו הבורא ית' היה רק להעמיד דורות כשרים ונאמנים לה' ולתורתו הקדושה, ולהשריש בהם אמונת אומן בדרך המסורה לנו מאבותינו הקדושים.

בענותנותו המופלגה ובשפלות רוחו הגדולה לא מצא רבינו זי"ע עליו שום זכות על גמ ההצלה שלו, רק זאת אשר עיקר תכלית הצלתו מכבשן האש היא למען הציל דורות ישראל להשיבם אל אביהם שבשמים. כמו שזכינו לשמוע מפי קדשו בדרשותיו אשר היה רגיל לדרוש ביום כ"א כסליו על הפסוק למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו.

ובאמת מי יוכל לתנות ולספר כיצד היתה שפלות מעמדן ומצבן של ישראל קדושים פליטי חרב שרידים של החורבן הנורא, מלאי יאוש, שברי חרסים אשר העולם היה חשך בעדם. ואף שמרן רבינו כ"ק דודי זי"ע בעצמו היה ג"כ אז במצב שכור ורצוי, מדוכא ביסורי גוף ונפש, כאשר עיניו ראו באכזריות עמו ובחורבן מולדתו, ובכללם בניו תלמידיו הצמודים בקירות לבו אשר עלו על המוקדה, הרבה עירו ובטל בית מדרשו והוא נשאר לבדו בארץ נכר, בכל זאת התלבש בגבורה נוראה, והחל לבנות את בית ישראל השמם.

בו נתקיימו דברי חז"ל (חגיגה דף י"ב) עמוד אחד יש וצדיק שמו, שעליו העולם עומד, שנאמר וצדיק יסוד העולם. בשפל המצב הזה אשר מצא אז את כל בית ישראל אשר כמוהו לא נהיה מימות עולם, ושבר על שכר יחדיו ידובקו כי תיכף אחר זה השתוללה מגיפת הציונות בארץ ישראל וכלתה כל חלקה טובה, ובארצות חוץ

המעם דאין הדיבור נקרא קבוע, משום שדיבור אמיתי היוצא מפי צדיק אמת בוקע רקיעים, וכוחו חזק ואדיר מאוד להשפיע ולפעול למרחוק, ואם בעזר הבורא ית' זוכים לומר דיבורים אמיתיים מתחשבים עם אותם הדיבורים בכל מקום ובכל זמן. כי דיבור אמיתי של צדיק אמת שלמד תורה לשמה וכיוון לדבר אמת, זורח ומבהיק עד סוף כל הדורות. ובכל מקום שיש איש ישראל המבקש האמת יכול להתחזק ולאחוז בדיבור ההוא הבא ממקור האמת. ולפיכך אין הדיבור נקרא קבוע, שהרי אין הוא קבוע במקומו אלא מתפשט בכל המקומות וכוחו חזק להשפיע גם לדורות הבאים, עיי"ש בדבריו הק'.

ועל כל אלה עלי נפשי תשתוחח בהעלותי על לבי ימים מקדם שנות עולמים בשבתו על כסא ממלכתו, בכל מקום כואו הארץ האירה מכבודו. ועין בעין ראו כי ה' אלקיו עמו, והכרכה ברכות שמים מעל נשתלחה בכל מפעלותיו. וכמו שאמרו חכז"ל (בראשית רבה פ' פ"ו) בכל מקום שהצדיקים הולכים השכינה הולך. ואמרו ז"ל (שם פ' ע"ג) כל מקום שהצדיקים הולכים הברכה משתלחת. ומיום עמדו על דעתו היה זה כל חפצו ותשוקתו וכל מעייניו להרבות תורה וקדושה וטהרה בישראל, להשריש בקרב לבות בני ישראל אמונת אומן חזקה ואיתנה כיתר שלא תמוט. וחפץ ה' הצליח בידו, וביקד יקוד אש אהבת הבורא, אשר להט בתוך לבו המהור, הלהיב הלבבות והזריח אור בקרב בני ישראל.

אמרותיו המהורים דברות קדשו היוצאים מקרב לב פתור האירו למרחקים, ונאספו אליו עדרים עדרים הצמאים לדבר ה', אלפי תלמידים חשובים הגונים וישרים, תלמידי חכמים בני תורה מופלגים. רבנים, ראשי ישיבות ויושבי על מדין. חסידים, עובדי ה', אשר דבקה נפשם באורו, היו מאירים ובאים בכל מקומותם, ולכל בני ישראל היה אור במושבותם, מכחו ופעולתו של צדיק יסוד העולם אשר אורו זרח למרחקים, לקצוי ארץ וים רחוקים. עד אשר בא השכר הנורא אשר פקד את כלל ישראל, באכול האש את שש מאות רבוא הקדושים, ובתוכם אלפי תלמידיו היקרים, ישישים וגם נערים, ובדרך גם נפלא ניצל כ"ק מרן דודי זי"ע מעמק הככא, בחמלת ה' עליו להוציאו מתוך ההפיכה,

כזאת אחר החורבן הנורא. אין זאת אלא בכחו ובזכותו הגדול שהיה גברא דמאריה סיייעיה אשר זכה להקים עולה של תורה בכל העולם, אחר שנשתכחה תורה חזר ויסדה בקדושה ובטהרה, וכלפידי אש יבער הודיע אמונת הבורא ית' אמונת שלימה ותמה לכל באי עולם, וזכה להקים הנהרסות ולחזור ולנמנע את כרם בית ישראל מכצרי התורה והחינוך הטהור אשר הקים ויסד במסירת נפשו הטהורה בכל קצוי ארץ, המתנהגים בדרכי אבות ומוסרים גפושם לשמור דרך ה' לבלתי נמות ימין ושמאל, הם המה חומת אש סביב. וכך אמרו חז"ל (ויק"ר פ' ל"ו) נמשלו הצדיקים לגפן, מה הגפן שרביט א' יוצא הימנו ומכבש כמה אילנות, כך ישראל, צדיק אחד יוצא מהן ושולט ממוקף העולם ועד סופו. ועיין בדברי ק"ז זללה"ה בספר קדושת יו"ט (פ' וירא) שכתב לכאר ענין אמרם מי מושל בי צדיק, שנאמר צדיק מושל ביראת אלקים. דווכין לזה הצדיקים על ידי קדושת הברית כנאמר אצל אברהם אבינו ע"ה התחלך לפני והיה תמים. שעל ידי המילה נעשה תמים בכל איבריו, ואז ניתן בידו הכח והעוז להיות מושל בכל, שכל הדברים יהיו מסורים בידו, והצדיק גזור ותקב"ה מקיים, עיי"ש.

וכן ראינו עין בעין במרן דודי הקדוש ז"ל, שכל מעיינו וחפצו היה להרכות תורה וקדושה בישראל, ומסר נפשו וגופו בכל עת לקרב לבות ישראל לאביהם שבשמים, להגדיל ולפאר שמו הגדול בעולם, וכמו שאמרו חז"ל (במ"ר פ"ג) כל תאוותן וציפיון של צדיקים, הקדוש ברוך הוא. כל ימיו ולילותיו לא נתן רבינו מרגוע לרוחו, זה היה חפצו וכל מנמתו לעורר לב בני ישראל להשריש בהם ניצוץ אש קודש, ולתקוע בקרב לבם אמונה חזקה ואיתנה כיתד שלא תמוט לעולם. דברות קדשו בכל עת היו בדברי התעוררות, שפך לבו כמים בדמעות שליש לשכר לבות האבן, ללכך ולזכך כתמי נפשם להצילם מלמכוע במצולות התאוה. איה שוקל ואיה סופר נחלי דמעות אשר הזילו אלפי בני ישראל כאשר נשמע קולו כבואו אל הקודש מתוך שברון לב והרהורי תשובה וחרטה, כאשר היה רבינו מעורר את העם על שפלות הדור וגודל הנסיונות.

ובימים הנוראים כבואו לפני המלך להיות עומד בתפלה ומרצה פני קונו כבן המתחמא לפני

לארץ היו ישראל נבוכים מלאי יאוש וחרדה. ואז בימים הקשים הללו זרחה שוב שמשו של צדיק זה להאיר פני תבל בצדקתו. כמו שאמרו חז"ל (יומא דף פ"ז), אשריהם לצדיקים, לא די שהן זוכין אלא שהם מזכין לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות. וזיכה רבינו את כלל ישראל בכוחותיו הרוחניים הכבירים שחזר והעמיד את בית ישראל, מעפר הקימם ומאשפות דלותם רוממם. כרחם אב על בנים כן נהג את הצאן. בחמלה וברחמנות היה משתתף בצערן של ישראל, בכל צרתם לו צר, והיה מחלה עצמו עליהם, וכמו שאמרו חז"ל (מד"ר ויקרא פ' כ"ח) שכל זמן שישראל בצער אף צדיקים שרויים עמהם בצער.

וכך חזרו ונלקמו אחד לאחד שרידי חרב והוא היה להם לאב ולפטרון אשר דאג לכל צרכיהם בגשמיות וברוחניות. ונתקיים בו ברבינו במלוא מובן המלה מה שאמרו חז"ל (סנהדרין דף ק"א) נענה רבי אלעזר בן עזריה ואמר, טוב אתה לישראל מאב ואם, שאב ואם בעולם הזה ואתה בעולם הזה ולעולם הבא. אלפים מכני ישראל שבאו שערי כלב נשבר ונדכה מצאו אצלו מזור ותרופה ישועה ומרפא. ומי יוכל לשער ולהעריך צדקת פורונו אשר לא נראה ולא נשמע כמוהו כח הצדקה העצום אשר היה מפור הון תועפות ונותן את כל אשר לו לחיות לב נדכאים ולשמח עניים ואביונים. בענותנותו הרבה היה מסתיר ומכסה צדקת פורונו ככל יכלתו, והיתה נתינתו בשמחה ובמאור פנים וכחביבות יתירה שאין לשער ולהעריך, עד שממש חיתה נפש המקבל מדברות קדשו ותנחומיו. מכל קצוי ארץ אליו באו כל צר מצוק ובעל נפש מרה ולא יצא אדם ריקם מכיתו מעולם. וכנודע שהיה לוזה וממשכן את כל אשר לו לצורך הצדקה כי היא חייו.

אם אמרנו נגידה נספרה אפס קצתו מעשה תוקפו וגבורתו, צדקת ה' אשר עשה ומשפטיו עם ישראל, עצמו מספר, וכמו שאמרו חז"ל (ב"מ דף פ"ז) עה"פ אספרם מחול ירבון, אספרם למעשיהם של צדיקים מחול ירבון. ועל אחת כמה וכמה שאין די באר להגיד ולספר פלאי פלאות אשר עשה ה' עמנו בראותינו היום את כל החיל הגדול הזה כ"י, רבבות ישראל קדושים התולכים בתורת ה' אשר זכו להתגדל ולהתחנך על ברכיו. מי האמין

ואינו מדה היא שבח להם, דיתכן שיחשוב האדם כי שבחן של רועי ישראל הוא, שיתנהגו בשלום ובמישור עם כל אדם כדי שיהא רוח הכריות נוחה הימנו בכל עת ובכל מצב. ולצורך כן ראוי שימנע המנהיג מלהוכיח את העם במילי דשמיא כדי שימצא חן בעיניהם ולא יהא בלבם עליו. אך ברור הדבר שאין הנהגה כזו שבח לרועה ישראל. וכמו כן לאידך גיסא אין ראוי שיהא המנהיג מופרש ומובדל לגמרי מן העם ותהיה מחיצה מפרדת בינו לבינם, ולא זו הדרך של מנהיגי ישראל האמיתיים, אלא הוא צריך להיות מקושר בקשר חזק ואמיץ לבני ישראל הכשרים, ובני ישראל יהיו מחוברים אל המנהיג בעבותות האהבה ואז יהיה בכוחו להשפיע עליהם שפע קדושה.

ומעתה ב' הדרכים צריך שיהיו מאוחדים במנהיג ישראל, להוכיח את החוטאים ולייסרם כשבט מוסר, ולעומת זאת ינהג את ישראל בנחת במקל נועם וידריכם בדרך ה' וימשוך לבבם לעבודתו יתברך.

והורנו לנו חז"ל כי הנהגת רועי ישראל בכל הדורות יש ללמוד ממשה רבינו ע"ה. דמי לנו גדול ממשה עבד ה' ואף על פי כן אלו החוטאים בנפשותם שנאו אותו עד שחשש משה רבינו ע"ה עוד מעט וסקלוני, ולעומת זאת הצדיקים האמיתיים היו מקושרים בו באהבה עזה ומסרו נפשם בעד חיותו של משה רבינו ע"ה, כמו שמצינו בנקמת מדין. ובאמת היו אלו שני סוגי אנשים רחוקים זה מזה מן הקצה אל הקצה, מי שאמר זה לא אמר זה. וזהו מה שלמדנו חז"ל דשבחן של רועי ישראל הוא, שימצאו בהם שני בחינות אלו גם יחד. דאלו שפונים מדרך האמת ישנאו אותו שנאה עזה בכל לבבם, והצדיקים הכשרים שבישראל יהיו דבוקים בו והוא מקושר עמהם בכל לב ונפש. ופ"ל שזהו שאמרו חז"ל להודיעך שבחן של רועי ישראל, בלשון רבים. דלא על משה רבינו ע"ה בלבד נתכוונו בזה, אלא על רועי ישראל שבכל הדורות. עיי"ש בדבריו הק' בארוכה.

וזה היה דרכו של רבינו הקדוש רועה ישראל הנאמן. שלא הניח מלהוכיח ולהזהיר את העם על כל פירצה גדולה וקטנה, והיה מרבה להזהיר

אביו, ונפשו שפך כמים לבקש רחמים על עם ה', ובדרשותיו הנוראות בראש השנה וביום הקדוש והושענא רבא כיבסו בני ישראל לבם ככורית בהתעוררות תשובה מתוך שבירת הלב וכלו בדמעות עיניהם מגודל ההתעוררות וההתרגשות. ובימי השובבי"ם כשהיה מאריך בדרוש בעת רעוא הרעיון, כדרכו בקודש וכמנהג אבותינו הקדושים, והרבה בתוכחת מוסר לעורר את בני ישראל לשוב על החטא הידוע המעכב גאולתינו ופדות נפשינו, ולקבל על עצמם שמירת העינים וקדושת המחשבה, וכן הזהיר על התבדלות מרשעים. וכן עורר להתרחק משאר עבירות שבין אדם למקום ובין אדם לחבירו, והיה מוכיח על כל דבר קל וחמור. ורבים השיב מעון בדברות קדשו הנובעים מקרב לב טהור וקדוש, והיו הדברים כמים קרים על נפש עייפה לכל העם אשר חרדו לקולו, ונפתח סגור לבבם לחזור ולשוב אל ה'.

וכך היה דרכו בקודש עוד מימי נעוריו להוכיח את העם על כל דבר גדול וקטן. והיה מוכיח ומייסר כאשר ייסר איש את בנו בתוכחה מגולה ואהבה מסותרת, וגם בעת שהיה מוכיח כשבט פיו בדברי מוסר ותוכחה קשים כגידים היה טמון ומכוסה בהם אהבתו העזה בלי גבול, לכל אחד מישראל. וכל מה שהיה מרבה לתוכיח את ישראל הוסיפו הם אהבה על אהבתם אליו. וכמו שאמרו חז"ל (תמיד דף כ"ה) כל המוכיח את חבירו לשם שמים זוכה לחלקו של הקב"ה. ולא עוד, אלא שמושכין עליו חוט של חסד, וכן איתא במד"ר (בראשית פ' נ"ד) התוכחת מביאה לידי אהבה.

ומתורתו של מרן רבינו ז"ל בעצמו, אנו לומדין מהותו של מנהיג ומוכיח אמיתי, כמו שאנו רואין בספרו הבהיר דברי יואל (פ' מטות) עה"פ וימסרו מאלפי ישראל. ופירש רש"י ז"ל, להודיעך שבחן של רועי ישראל כמה הם חביבין על ישראל. עד שלא שמעו במיתתו מה הוא אומר, עוד מעט וסקלוני, ומשמעו שמיתת משה תלויה בנקמת מדין לא רצו ללכת עד שנמסרו בעל כרחן. והקשו המפרשים ז"ל דאין זה משבחן של רועי ישראל אלא שבח ישראל שמחבבין רועה שלהם. וביאר שם רבינו ז"ל את הענין בנועם דבריו כדרכו בקודש, כי כוונת חז"ל הוא להראות לנו בזה כיצד תהיה מדת ההנהגה של רועי ישראל כלפי העם,

מחמת יראת העם או איזו נגיעה וסיבה, אז דבריו נכנסים ללכות השומעים ועושים רושם בלכם, כי יודעים ומרגישים הם שכוונתו לשמים וכל מגמתו להחזירם למוטב ולא יחת מפני כל. אבל לא כן הוא בזמן שהוא שותק מלהוכיחם על העבירות הקלות, אז יבוזהו ויקל בעיניהם ולא יהיו דבריו מתקבלים.

ובדרך זו מצאנו ביאור על מלתא דהוה תמיה לן במתני' ריש מסכת כלאים, החיטין והזונין אינם כלאים זה בזה. ופירש הרע"ב דמעמא לפי שכשהשחיתו דור המבול את דרכם היתה הארץ גם היא מזנה פירותיה והיו זורעים חיטים ומוציאה זונין חלכך לא הוי כלאים עם החיטין, ע"כ. ולכאורה דברי הרע"ב קשים להולמן, דיהיב מעמא דאין החיטין והזונין כלאים זה בזה לפי שהארץ זינתה והוציאה זונין תחת חיטין, והוא תימא, שהרי הארץ חטאה בכך שהוציאה פירות אחרים, ואיך יהיה זה מעם לומר דמחמת שהארץ זינתה להוציא זונין תחת חיטין אינם כלאים, אדרבה כלפי ליא, ממה שחטאה בזה חזינן שאינם מין אחד.

אמנם יתבאר הענין בדברי החתם סופר ז"ל (פ' נח) עה"פ וירא אלקים את הארץ והנה נשחתה, שדקדק, (א) לאיזה צורך האריך הפסוק לספר וירא אלקים את הארץ והנה נשחתה, אחרי שכבר הקדים בסוף פ' בראשית לספר ברשעת אנשי הדור וסיים ויאמר אלקים אמחה, ולא היה המקרא חסר אלא שיאמר נח איש צדיק ויאמר לו ה' הנני מביא מבול; (ב) גם צ"כ הל' כי מלאה הארץ חמס, איך ייחס חמס לארץ; (ג) ומה שאמרו חז"ל שגם הארץ השחיתה דרכה ותחת חמה יצא חות, ומשום הכי החיטין והזונין אינם כלאים זה בזה (עיין ריש מסכת כלאים) קשה, מה יצר הרע ותאזה שייך בארץ ששינתה תפקידה; (ד) ותו דמשמע בפסוקי איוב דאנשי דור המבול היו מלאים כל טוב הארץ ולא יצא חוח תחת חמה; (ה) גם יש להבין מאי מעמא לא ירד מבול בארץ ישראל, ארץ לא גושמה ביום זעם, וכי משוא פנים יש בדבר להחניף לארץ ישראל שלא גושמה ביום זעם. על כן כתב החת"ס וז"ל, לולא דמסתפינא הייתי אומר בהיפוך, כי בדור המבול אז, הארץ הקדושה קנאה קנאת ה' צבאות, כדרכה להקיא עוברי עבירה, ואמר, ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה, על כן לא הוציאה להם פירותיה ותחת חמה יצא חוח. ומשום הכי החיטין והזונין אינם כלאים זה בזה. ומפני

נגד המניחין לעשות פשרות וויתורים באיזה מצוה כמענה כי על ידי כן יוכלו להציל את העם מן העבירות החמורות, אלא לחם בכל כוחו שלא להניח אפס קצהו איזה פירצה קלה כמות שהיא, דהוה תחילה להמשיך לעבירות חמורות יותר. וכמו שפירש רבינו דודי ז"ל את דברי הגמרא (סוכה דף ג"ב.) אמר רב אמי, יצר הרע בתחילה דומה לחוט של בוכיא, ולבסוף כעבותות העגלה. שנאמר (ישעי' ה') הוי מושכי העון בחבלי שוא וכעבות העגלה חטאה. עיין במ"ג ויחי (תש"ז) בדרוש לימי השוכבים, מה שאמר דברים נלחכים בענין זה כדרכו בקודש.

וכאשר נתבונן בענין זה נוכל למצוא ביאור נכון במאמר תמוה במד"ר (פ' נח פל"א ג'), עה"פ (עמוס ח') שנאו בשער מוכיח ודובר תמים יתעבו, זה נח דהוה אמר לון ריקים, אתם מניחין מי שקולו שובר ארזים ומשתחווים לעץ יבש. ולפי שהיו שטופים בגזל נימוחו מן העולם, שנאמר ויאמר אלקים לנח וגו'. וקשה דפתח שהיה נח מוכיח על שהיו משתחווין לעבודה זרה ומסיים מעם איבודן מן העולם לפי שהיו שטופין בגזל. והלא אם היה בידם העון החמור שהשתחוו לעבודה זרה, מדוע קאמר שעונשם בא על גזל שהוא קל הימנו.

אמנם יש לפרש הכוונה, דנח הצדיק נמנע מלהוכיחן על עוונות הקלות בגזל וכדומה, מפני שחשב שעל ידי כן יוכל להשפיע עליהם ולהצילם מעבירות החמורות יותר כגון עבודה זרה, דסבר כנפשיה שאם יהיה מוכיחן על כל דבר קטן ישנאוהו ולא ירצו לקבל הימנו תוכחה על עבירות החמורות. ולפיכך לא הוכיחן כי אם על עבודה זרה, ואמר להם אתם מניחין מי שקולו שובר ארזים ומשתחווים לעץ יבש, ולא אמר להם דבר על הגזל. אמנם זו היתה מעותו, דאדרבה מחמת כן שנאוהו לפי שהיה מוכיחן על קצת עבירות ושותק על קצתן, דאילו היה מתהלך בתמימות להוכיח על כל עון וכל חטאת אפשר שהיו דבריו נכנסים קצת בלבבן. וזהו שסיים המדרש, לפי שהיו שטופין בגזל נמוחו מן העולם, פירוש סיבת איבודן מן העולם היה מה ששתק להם כשחטאו בגזל, ודין גרמא שלא שמעו לתוכחתו אף כשהוכיחן על שהשתחוו לעץ יבש, וא"ש.

וזהו המבחן הברור, כי בזמן שהמוכיח מזהה על כל פירצה גדולה או קטנה ואינו שותק מלהוכיח

בע"כ לא חטאה הארץ במה שהוציאה זונין תחת חטה, דאדרכה עשתה כן לכבוד ה' למחות בעוברי עבירה, ואם הארץ שינתה תפקידה כדי למחות על כבוד קונה אם כן בודאי שהיה לו לנח הצדיק ללמוד מן הארץ בקל וחומר שעליו למחות בעוברי עבירה בכל כוחו, וחזונו מדברי המדרש המוצג לעיל שהוא לא כן עשה, דמבואר שם שלא מחה אלא על עון עבודה זרה החמור כנ"ל דהוה אסר להון אתם מניחין מי שקולו שובר ארזים ומשתחווים לעץ יבש, והם היו שמופים בגזל ובשאר עבירות קלות מעבודה זרה ולא מצינו שהיה נח מוכיחן עליהם, ועיקר התוכחה היא להקדים ולהזכיר את החוטא בעוד החטא קל ולא נשרש בעוונות חמורים וקשים, כי בזמן שחטו גדול כעבדות העגלה, קשה מאוד לפרוש.

והשתא הא בהא תליין, דלפי דסבירא ליה לרבי יוחנן שלא ירד המכול בארץ ישראל, ועל כרחך לומר שארץ ישראל מיחתה בעוברי עבירה בשנותה את דרכה תחת חטה יצא חות, ואם כן מדוע לא היה נח מוכיחן כראוי, וע"כ לדברי רבי יוחנן יש לדרוש לגנאי, לפי דורו ה' צדיק ולא בדורות אחרים. אמנם ריש לקיש סבירא ליה שירד המכול אף בארץ ישראל, ולשיטתו לא מחתה הארץ הקדושה בעוברי עבירה ואם כן לא היה לנח ממי ללמוד להוכיח בני דורו על כל חטא, ולפיכך אין לשות עליו חטאת על שלא מיחה בהם כראוי, ועל כן ניחא ליה לדרוש עליו לשבח, והבן.

אכן אצל רבינו מרן כק"ד ז"ל נתקיים במילואו מצות הוכחה, בהיותו מנהיג ישראל אמיתי כנ"ל. ומדי דברי בתוכחה מוסרו אשר ייסר את העם במקל נועם כשבט פיו, וזכור נזכר את אשר השליך נפשו מנגד והערה נפשו למות, למחות נגד מלכות המינות באה"ק, מיום שרשעי הדור התגברו וצדו ברשתם את רוב ישראל, למרות שגם רבים מן היראים התחברו עמם וביניהם גדולים וטובים, לא נשא רבינו פנים לאיש ולא חת מפני כל אלא עמד כנגדם כחלמיש צור, ויקרא מי לה' אלי ויאספו אליו כל בני לוי. לבו נשבר בקרבו לשברי שברים בראותו את האסון הנורא אשר העלתה מדינת הכופרים על כלל ישראל. יומם ולילה בכה מאין הפוגות על שכר בת עמי. לבדו נשאר מיתר הענקים גדולי הדור הקודם אשר הרעישו עולם

שקנאתה קנאת ה' לא גושמה ביום זעם. אך בכל העולם חוץ לארץ, לא חסתה הארץ על כבוד ה' והוציאה פרותיה במבוכה ועל ידי זה היה לבני אדם שלוח והשקט בכתוב בספר איוב, וזה היה חסם מהארץ, שהיה לה לחוש לכבוד ה' ולא עשתה, על כן נשחתה הארץ. וזה שחידש הכתוב בפרשה זו וירא אלקים את הארץ והנה נשחתה שהרי השחית כל בשר וגו' אם כן היה להארץ שלא תוציא פירותיה והנה היא מלאה חסם שחומסת את השי"ת שלא לקנאות קנאתו, על כן הנני משחיתם את הארץ, עכתד"ק.

ובדבריו מצאנו טוב מעם להבין שהימין והזונין אינם כלאים, משום שהארץ זינתה להוציא זונין תחת הימין, שהרי לפי דבריו ז"ל לא היה שינוי זה חטא מצד הארץ, אדרכה כל כוונתה בזה ה' למחות למען כבוד ה', לפיכך לא הוציאה פירותיה כהוגן, אם כן ראוי והגון הוא שלא יהיו כלאים זה בזה, מאחר שעשתה זאת כדי שיתקדש שם שמים.

ועל פי זה אמרנו כליל ש"ק פ' נח דהאי שתא (ה' תשמ"ב) לכאר הא דפליגי בגמרא (סנהדרין ק"ח.) עה"פ נח איש צדיק תמים היה בדורותיו, דרבי יוחנן אמר בדורותיו ולא בדורות אחרים, וריש לקיש אמר בדורותיו וכל שכן בדורות אחרים. והובאה פלוגתא זו ברש"י ז"ל ריש פרשת נח, יש דורשין לשבח ויש דורשין לגנאי. ותמהו כל המפרשים במאי פליגי, ואם יש מקום לדרוש על אותו צדיק לשבח, מה מעם דרש רבי יוחנן לגנאי אחר שהכתוב מעיד עליו איש צדיק תמים וגו'.

אמנם עפ"י הנ"ל יתכן לומר דרבי יוחנן וריש לקיש לשיטתייהו אולי. דהנה בזבחים (דף קי"ג.) איתא, דרבי יוחנן סבירא ליה שלא ירד המכול לארץ ישראל, וריש לקיש סבר ירד המכול לארץ ישראל. ואיתא שם אמר רב נחמן בר יצחק שניהם מקרא אחד דרשו וכו' ארץ לא מטהרה היא לא גושמה ביום זעם. רבי יוחנן סבר אתמהו קא מתמה קרא וכו' מי לא מטהרה את כלום ירדו עליך גשמים ביום זעם. וריש לקיש סבר כפשוטיה ארץ לא מטהרה את, מי לא ירדו עליך גשמים ביום זעם, ע"כ. והנה לפי מה שהקדמנו נמצא דאם לא ירדו גשמי המכול בארץ ישראל

כולו וקיבל באהבה כל החיצים והבליסטרות, וכמה פעמים היה בסכנת נפש מאימת הציונים אשר השמיצוהו התעיבוהו בכל מקום, ולא קם ולא זע מפניהם.

אלה קצות דרכיו הן בעודנו חי עמנו היה עיניהם ולבם של ישראל. ועתה מעת דודי נסע ונגלה, ולשמי מרום עלה, ואותנו עזב לאנחות, מרוב נסיונות וצרות המשתלחות, אין לנו אלא להתחזק באור תורתו. הבחיר אשר השאיר לנו מורשה לתורתנו לנו הדרך נלך בה.

ומה נכבד היום הזה עת צאת הספר הקדוש שו"ת **דברי יואל** מתחת מכש הדפוס, וימלאו פני תבל תנוכה ותרבה הדעת. ואף זאת צריכים למודעי, שכתבי חידושי ותשובותיו אשר נשאר בידנו אינם אלא מעט מן המעט ממה שכתב וחידש. ואילו זכינו היה בידנו כפלי כפלים לאין מספר המון תשובות עמוקות וחידושים נפלאים, כנודע שהיה מוחו כמעין המתגבר בתורה בעמקת וחריפות גוראה, וחבל על דאבדין ולא משתכחין.

וזה המעט הנמצא בידנו קצתם מאשר נשאר לפליטה ממה שכתב עוד לפני המלחמה, והשאר מאשר השיב לשואליו כבר אחרי המלחמה והחורבן הנורא, בעת אשר עלו על הפרק שאלות חמורות בענינים העומדים ברומם של עולם, והיו גדולי ישראל נושאים ונותנים בהם. היו עיני כל ישראל נשואות אל כ"ק מרן דודי זצוקלה"ה, ואף הוא היה מתכוון כנגדם להשיב תשובה מאהבה למרות מרדותיו העצומות, אשר לא יתואר בחרט עלי גליון עבודתו הקדושה והגדולה בהנהגת הכלל והפרט יומם ולילה, וסדר דרכו דרך הגשר בשמים עבודתו הקדושה.

ועל אף היותו עמוס התלאה למעלה מהשגת אנוש, ובכל עת סבוהו הקיפוהו חבילי מרדין מהנהגת הציבור, אשר שפט את ישראל למעלה משבעים שנה, ומלחמת ה' בגבורים אשר גלחם שר צבא ה' אשר הערה נפשו למען כבוד שמו יתברך, והיה מוכן ומזומן בכל עת ורגע להשליך נפשו מנגד למחות על עלבון השכינה הקדושה ועלבון התורה, ובכל צרותיהם של ישראל לו צר, והיה משתתף עם כל אחד מישראל בצערן, מקצה הארץ אליו באו בבכי ותחנונים, כל איש צר ומצוק וקשה

נגד כת הציונית הארורה. מקצה הארץ ועד קצהו הגיע קול מחאתו בקנאו קנאת ה' בגבורים נגד החנפים הדתיים אשר התמכרו לשלמון הרשע ונהפכו לרועץ ליראי ה'. לא פסק פיו מלהוכיח את ישראל על התועבה הנוראה אשר נעשתה והועמד צלם בתיכל. אש אהבת הארץ הקדושה בערה בלבבו המהור מימי נעוריו ולא יכול לסבול כי באו זרים שעריה ויטמאו את נחלת ה'.

אמנם בד בבד עם דברות קדשו בקנאו לציון קנאה גדולה היה מלמד זכות כלפי שמיא ומליץ יושר על כלל ישראל הנשכר והנזכה העומד בפני נסיונות. ותמיד היה מעורר רחמים להסיר הקטרוג וחרון אף מעל ישראל. וכאשר דבר בקדשו בספרו המהור ויואל משה (מאמר שלש שבועות סימן קע"ו) וזל"ק, והנה המסיתים והמדיחים המחפים על הרשעים וכו' שתו בשמים פיהם שכוונתם לשמים ללמד זכות על ישראל. ועוד מתלכשים במלית של אהבת ישראל. ועוד מעיזים לשפוך כוז וקלון על האומרים כדת של תורה, לעמוד כפרץ נגד עושי רשעה ומפירי דת רח"ל, כאמרם שזהו שנאת ישראל. ועיי"ש עוד מה שהאריך להוכיח מדברי חזו"ל שכן הוא דרכם של הרשעים שבכל דור לומר כן. ולעומתם הצדיקים מכל דור ודור היו מוכיחים את ישראל. ומכה שם על קדקד דוכרי שקר האומרים על הבעש"ט הקדוש ותלמידיו זי"ע שהיה דרכם להצדיק את הרשעים, וזל"ק, יסכר פי דוכרי שקר הדוכרות על צדיקו של עולם הבעש"ט הק' ותלמידיו הקדושים, מדברים עתק בגאווה וכוז, בשביל גאותם שרוצים להתכשר בעיני העולם במה שמחניפין את הרשעים בשביל תועלתן, כוז יבוזו את תלמידי הבעש"ט הקדוש לתלות בהם בוקי סרוקי וכו'. בודאי שהיו מלמדים זכות ורחמים על ישראל בינם לבין קונם בתפלתם הזכה, כמו שעשה משה רבינו ע"ה, וכיטלו כמה גזירות מישראל וכו'. אבל בפני העם וככל מקום שהיה חשש על איזה נדנדוד עכירה, אדרכה היו קנאים גדולים גודרי גדר ועומדים בפרץ, והיו צווחין ככרוכיא נגד כל נדנדוד עכירה קלה. ובפרט עובדי עכירות גדולות כמו בדורינו ר"ל היו מרוחקים מהם תכלית הריחוק וכו', עכל"ה. ועיי"ש שהאריך והוכיח זאת מספרי רבותינו הקדושים תלמידי מרן הבעש"ט הקדוש זי"ע.

ואין ערוך לגודל מסירת נפשו למען כבוד שמו יתברך, שהיה עומד לבדו ממש נגד כל העולם

ועין בעין ראו כי נתקיים בו מאמר חזו"ל על החסידים הראשונים, מתוך שחסידים היו תורתם מתברכת. והיו שתי כליותיו נובעות חכמה בשתי מעינות, כחכילות חכילות ראיות ותשובות ברורות, בפלפול עצום ובסברא ישרה ועמוקה, עד שכל הרואה אומר ברקאי, כי ה' עמו והלכה כמותו בכל מקום.

וגם זאת איש לא לכי בעת אשר נתעוררו בעולם שאלות בענינים הנוגעים לכלל ישראל, והיו גדולי ישראל משתמטין מלדון בהם כי לא מצאו בהם דבר מפורש בספרי הפוסקים והשו"ע, שם ראינו נפלאות תורתו ורוחב בינתו, אשר מקום הניחו לו מן השמים לגלות כל סתום ונעלם, לחפור מים מבארות עמוקים, וגם דלה דלה לנו את מקור מקומו מהור הערה, ממקורות הש"ס והפוסקים ירה אבן פנתה, ועל אדני האמת הציב יסודתו, ועליהם בנה בנין מפואר לתלפיות.

וכך היה מעשהו ומשפטו בעת העלה עלי גליון הכל בכתב מיד ה' עליו השכיל בספרו הבהיר ויואל משה, אשר העלה ואשר הביא הלכות ברורות ומפורשות, כשמלה פרושות, בענין שלש השבועות ובמצות ישוב ארץ ישראל ולשון הקודש, להיות לדורות למשמרת, לאות לכני מרי, אשר קמו במרד ובמעל להפוך דברי אלקים חיים, לכפור ולמרוד בהקב"ה תחת מסוה של מצות ישוב א"י, ויצאו להמרוד כל העולם לאמר בואו ונלחמה אתו בביתו. ועל זה היה לבו הקדוש עליו דוי, כי נלכדו במצודתם הרעה רוב רוכו של עם ישראל, ורבים מחכמי הזמן. ולא שתו להם אף לזאת כי בשתיקתם ובהודאתם המה נותנים ידם להחזיק ולתמוך במרידה במלכות שמים אשר כמוהו לא נהיתה מימות עולם. והיו הדברים כאש עצור בעצמותיו לא יוכל לכלכלם, כי ראה בעיניו תבולתים אשר צפו למרחוק את גודל החורבן אשר עלול לצמוח לעם ישראל מכופרים ומסיתים אלו וזמן המסתפחים להם. ובתוך גודל מרדויותו העצומים גמר בדעתו ליקח בידו עט סופר מחיר ולברר בכתב את כל הענינים השייכים את נסיון הציונות הטמאה הזה.

וזכור נזכור בעת העלה דבריו על הספר בדיו בעמדו בבית ה' בלילות היה מעמיק בעיונו הוך עד בעלות השחר, פניו פני להבים ותוארו כמלאך

רוח נפשו אליו שפך. וזרחם אב על בנים נהגם באהבה ובחמלה, כאשר ישא האומן את היונק והיו על מצחו תמיד.

ונפלאות ראינו מגודל מסירת נפשו בהרבצת תורה לתלמידיו החביבים, שיעורים עמוקים תמידין בסדרן. ומיום עמדו על דעתו עד זקנה ושיבה לא פסקה ישיבה חשובה מעל שלחנו, כאשר כן היה דרכם של אבותינו הקדושים מוסדי דור ודור, ה"ה אאמו"ר הגה"ק בעל המחבר ספר עצי חיים זצוקללה"ת, וזקני הגה"ק מרן בעל קדושת יום טוב זצוקללה"ת, ואבי זקני מרן הגה"ק בעל ייטב לב זצוקללה"ת, ולמעלה בקודש. ואחז צדיק דרכו בהגדת השיעורין במסירת נפש, כל מירדה ועכבה לא עצרוהו מהרבצת התורה כמה פעמים בשבוע. והיו פניו הקדושים מלאים זיו ומפיקים שמחה עצומה בעת למדו השיעור, והמון בחורי החמד עמדו וישבו כשתילי זתים סביב לשלחנו, והיה מקשה ומפרק בעמקות ובחריפות נוראה, ומשמיע חידושים נפלאים מערכה מול מערכה בסוגיות עמוקות. וכמה פעמים גילה דעתו לפני מקורביו כי שמחתו היחידית בעולם הזה היא בהגדת השיעורים לפני תלמידיו היקרים לו כבכת עינו, וכל הון דעלמא לא ישוו בעיניו לעומת שיעור של קורת רוח אלו.

ובן ראינו אהבתו כאב אל בנים בכל ליל ששי כשהלך לכחון את הבחורים שיעור השבוע. וכמו כן פנה מכל עסקיו הקדושים כשהיה מדבר עם המנהלים מהתלמוד תורה ובתי חינוך לבנות אשר יסד ונהג בעמל וביגיעה רבה, ולא הניח דבר גדול וקטן אשר לא השגיח עליו בעיני פקידא. וכן כשבא בעצמו בכל שנה לאסיפת המלמדים ודיבר אליהם ועורר אותם שייכנו את גודל האחריות המוטל עליהם לשמור את הפקדון אשר נפקדה בידם ולהכניס בהם אהבת תורה ויראת שמים ומדות טובות.

ובכל זאת לא יחסר המזג, ולא נתן שינה לעיניו ותנומה לעפעפיו, אין די כאר להגיד ולספר נפלאות תורתו ועזו נוראותיו. כל הבא אל אהל תורתו יתמה לאמר לית דין בר נש, כי אם עיר וקדיש מן שמיא נחית, הן הן גבורתיו הן הן נוראותיו, על כל קוץ וקוץ אישתפך המימיה.

מי שנאמרה הלכה בשמו בעולם הזה, שפתותיו דובכות בקבר. שנאמר (שיר השירים ז') וחכך כיון הטוב הולך לדודי במישרים דובב שפתי ישנים וכו'. וכמבואר בספר חסידים (סימן רכ"ד) דכל האומר שמועה מפי צדיקים מעולם העליון, הם מתפללים בעדו שם ומליצים טובה עליו עיי"ש.

וכן ידוע מה שכתב ק"ו הישמח משה זי"ע (בהפטרות לפ' תולדות) דעל ידי שאומרים דבר הלכה בשם הצדיק, הוא נחשב בין החיים בדור הזה לחגן בעד כל הדור. ועיין מה שכתב בזה כ"ק אאמו"ר זי"ע בעצי חיים להקפות (דרוש כ"ב) לפרש דברי המדרש (פ' תשא) עה"פ וזכור לאברהם וגו' גפן ממצרים תסיע, למה נמשלו ישראל לגפן, מה גפן היא חיה ונשענת על עצים מתים, כך ישראל הם חיים ונשענים על המתים, אלו האבות. ועיין שם בדבריו הק' מה שמפרש בזה גם את הפייט ו' זכות אבות יגן עלינו, נצח ישראל מצרותינו גאלינו, ומבור גלות דלנו והעלנו, לנצח על מלאכת בית ה'. שלכל זה נזכר לזכות על ידי לימוד דברי תורתנו של הצדיקים הקודמים שוכני עפר, הקדושים אשר בארץ המה, עיי"ש.

וכן הוא תפלתנו ותחלתנו להשי"ת, שבזכות תורתנו הקדושה נושע כולנו בביאת הגואל, במהרה יבוא ויגאלנו גאולת עולם מאפילה לאורה, להרמת קרן התורה וקרן כלל ישראל ותחזנת עינינו בבנין ציון וירושלים במהרה בימינו אמן.

כו"ה פה ברוקלין יום ו' לחודש טבת יומא דהילולא של רבינו הגאון הקדוש בעל המחבר ספר הקדוש דברי יחזקאל, אחיו הגדול של זקני הגה"ק מהרש"א זצלה"ה זי"ע ועל כל ישראל, בני זקני רשכבה"ג מרן ר' חיים מצאנז זצוקלה"ה.

הק' משה מייזלבוים

ה' נורא מאד, ופחד אלקים היה על כל סביבותיו וייראו מגשת אליו. וכה כתב ספרו ביגיעה עצומה ושקל ומדד כל אות ותג כשקל הקודש, ודרש וחקר ובדק בספרי המחברים והפוסקים עד אשר כלה מלאכתו העצומה. לא הניח דבר גדול או דבר קטן בחלכות עמומות אלו שלא בירם וזיקקם שבעתיים ככסף צרוף. והרבה פעמים בסיום פרק או ענין בספרו הק' הזה היה נשמע מפיו קול אנחה וכניה להשי"ת, וסיים את המאמר בתפלה קצרה על רחמי השי"ת וישועת ישראל.

על כן יאמר בספר מלחמות ה' אשר הנחיל לנו מורשה כ"ק מרן דודי הגה"ק זי"ע לפקוח עינים עוורות להוציא ממסגר אסיר, שם יתנו צדקות ה' אשר עשה עמנו, להנחיל לנו תורה שלימה, באלו דברות קודש שנשארו לנו למורשה, הלא הם כתובים בספריו הקדושים ויואל משה, דברי יואל על התורה, על סוגיות הש"ס, שו"ת על ד' חלקי שו"ע, חידושי תורה ודרשות על מועדי השנה, קונטרס על הגאולה ועל התמורה ועוד. תורת אמת היתה בפיהו ועוולה לא נמצא בשפתיו כי מלאך ה' צבאות הוא.

ומעת דודי הגה"ק זי"ע עלה ונתעלה לאור באור החיים בעדן העליון רבתה בנו אנחה, ולא מצאנו מנוחה. כי קמו זרים לבלע נחלת ה'. על עם ה' יערימו סוד ויתעצו על צפוניו. ואנו אין לנו אלא להתחזק בנעם אמרותיו, לשבוע מזיו דברותיו, להגות בספריו הקדושים אשר יאירו נתיב לכל החפץ לאור באור החיים, להיות למו לעינים, לדעת את הדרך ילכו בה, לא נטה ימין ושמאל. ואף בחידושי הלכות ועמק שמעתתא הללו אשר צריכים עיון רב, נתעמק כולנו להגות בהם ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים. ויתעורר בזה זכותו של רבינו דודי ז"ל, כמו שאיתא בגמרא (סנהדרין צ':) אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחזקדק, כל

הקדמה

מבן ביתו של המחבר, המוציא לאור והמסדר, לכבוד מורו ורבו מדבר

אמר הצעיר יוסף המדבר, ידוע לענין ומפורסם הדבר, דרכי המחברים וכותבי ספרים, להקדים אמרים, בפתחי שערים, על מה אדני הספר הומבעו, ועל מה יסודותיו הוקבעו, ומה ראה על ככה, לנשת אל המלאכה, להניח אחריו ברכה, אמנם למי אשר לו המחברת, יקרת ותפארת **אש** להבה בוערת, הקדמה לנו לא נשארת, והסיבה לזאת נודעת, כי לא זכינו שרכינו המחבר יכתוב הקדמה בטוב טעם ודעת, כי במרם זרח השמש בחיבורו על פני האדמה, קדרו המאורות ונתבקש רבינו בישיבה הרמה, ולמען לא יחשב למגרעת לבוא בתוך הספר פנימה, בלי שום מכוא והקדמה, ע"כ גשתי חלום בפחד ואימה, באתר זקוקין דנורא, בלב נדכה ורוח נשכרה, ונפש מרה, בהעלותי זאת על לבי, רוחי נשבר בקרבי, חיל ורעדה יאחזוני, עשתנותי ורעיוני יבהלוני, איך אפצה פה ולשון, לפתוח ראשון, אמנם לבאי הספר להשמיע, שפתי תהלות להביע, ולהודיע בשער בת רבים, רחוקים וקרובים, מכאן מי יצאו הדברים, נפלאים ויקרים, ואף גם זאת לא נעלם ממני, כי חדל אישים כמוני, אין מלה בלשוני, וכבר המשורר הקדימני, כי לא בזה ולא שקץ ענות עני, וע"כ תמכתי יסודותי, לכונן באצבעותי, גם בטחתי בזכות אבותי, רועי אבן ישראל, לבוא אל שער המלך בשאלות ותשובות **דברי יואל**.

והנה אם אמרתי לבא במגילת ספר, לספר כל מעשה תקפו וגבורתו, ופרשת גדולתו, תקצר המצע מהשתרע, והיריעה מהכיל, כי באמת לא אדע במה לסיים ובמה להתחיל, ומה גם בהיותו ממיר ונעלם, ולא השיגו את ערכו הרם, ואפילו אחד מני אלף גודל קדושתו, כח תורתו והשפעתו, מהותו ואיכותו, זולת מעט מועיר יחידי סגולה מדור הקדום, גאונים וצדיקים, חכמים וישישים, אילי תרשישים, קדושים וטהורים, בעלי תריסין בעלי מקובלים, אנשי צורה ואנשי מעשה, הם הכירו את הלכו ודרכו בקודש, ואתם היה רגיל להשתעשע בענינים גבוהים ורמים כידוע, לא כן בפנינו באי ביתו היה רגיל להסתיר מעשיו הסתר בתוך הסתר, עכ"ז אחר שזכיתי לחסות בצל קדשו יותר מששים שנה, כי הביאני המלך חדריו כד הוינא מליא בן חמש שנים, ומני אז לא משתי מתוך האוהל עד יום הסתלקותו לשמי רום ביום כוא"ב תשל"מ לפ"ק, ומשך כל אלו השנים על ברכיו הקדושים נתגדלת, והחזיק בידי, וכאב את בנו הרצני, מסומכי על שלחנו המהור שמני, מצוף דבשו המתוק הטעימני, סבארו באר מים חיים השקני, בדרך מלכו של עולם הנחני, לזה אמרתי להעלות קצת זכרונות ימים מקדם, כי זכרו הכהיר מזרענו לא ישכח, ועד בלי ירה, מעשיו נשוחח, ויתעוררו עי"ז גם אחרים אשר יהמה לבם באמרם מי יתנני כירחי קדם, בזכרם ימות עולם, זמנים אשר זכינו להתחמם לאורו הצח ולראות עין בעין דרכי עבודתו וקדושתו.

וחשבתי דרכי בעמדי בזה השער לה', אפתחא דספרא דכי רב אשר בו חשף רבינו זרוע עוזו בדבר ה' זו הלכת, להשיב לדופקי על פתחו בשאלות שונות, וגליא לדרעי' ונפל נהורא, לספר קצת לדור אחרון, את רוממות גדלותו של האיש אשר סחו אחריו

ה' הוא האלקים, כי מילדותו ה' גבוה משכמו ומעלה על כל בני גילו, במוחו הצלול והחריף, בהתמדתו הכלתי מוגבלת בלימוד תוה"ק, ובכח זכרונו הבחיר. הרבה פעמים היה רגיל להעלות זכרונות מימי ילדותו, ופ"א סיפר שבהיותו ילד קטן בישבו אצל שלחנו המתור של אביו מרן בעל קדויו"ט זצ"ל והקשיב להד"ת של אביו, שמע בין הדברים שאומר שבזמננו נשתנו המכעיים מזמן חכמי התלמוד בהרבה ענינים ואין להביא רא' מאז לזמננו. זמן מה אח"כ אתרמי מילתא שרבינו חש בראשו, והתמרמר לפני אביו שיש לו כאב ראש, אמר לו אביו, הלא אמרו חז"ל חש בראשו יעסוק בתורה, ענה לו רבינו, הלא כבר שמעתי ממך שבזמננו נשתנו המכעיים מזמן חכמי התלמוד ואין להביא רא' מזה, ומרן בעל קדויו"ט ראה כן תמה על זכרונו המבהיל של בנו הקטן.

כמו כן ידוע שפ"א כאשר ישב רבינו אצל השלחן של אביו זצ"ל, בהיותו ילד קטן, התנמנם בעת אמירת התורה, ואחר אמירת התורה הקניטו אחד מן החסידים על שהתנמנם בשעת אמירת התורה, אמר לו רבינו אם תעמיד צלוחית יין על השלחן או אחזור לך כל הדרוש. תחסידי צוה להעמיד צלוחית יין בשמן, ורבינו חזר על על כל הח"ת, וכשגמר אמר להחסידי הנ"ל, עכשיו אם תעמיד עוד צלוחית יין אחזור הד"ת מאשתקד בשבת זו דברים כהווייתן, ורבינו התחיל לומר התורה, אמנם מיד כאשר התחיל, הפסיקו אביו וצוה להביא מים אחרונים, כמובן חשש לעיה"ר.

ורגיל היה רבינו לספר, שבהיותו אצל חתונת אחיו הגה"ק בעל עצי חיים זצ"ל במאראנא ומרן הקדוש משינאווא זצ"ל ה' שם (כי הוא ה' המסדר קידושין), ורבינו ה' אז ילד קטן בגיל עשר, ומרן הקדוש משינאווא בחן אותו בלימודו בסוגיא דשיקול הדעת, ובתוך הדברים אמר לו רבינו דבר חידוש בסוגיא זו, וכאשר גמר רבינו את דבריו, נענה הרה"ק משינאווא בל"ק, דאם הייסט א שיינער שיקול הדעת, ע"כ. וכפי המסורת זכה אז רבינו לישן במטה אחת עם מרן הקדוש משינאווא זצ"ל, כי הרה"ק משינאווא הגיע בשעה מאוחרת בלילה וכל בני הבית היו ישנים כבר ולא מצאו מטה בעבורו לנוח קצת ממורח הדרך, ומרן בעל קדויו"ט רצה לעורר משינתו את בנו הקטן, הוא רבינו, ולמסור מטתו להרה"ק משינאווא, אבל הרה"ק משינאווא לא הניחו ורמו לו שישכב במטה ביחד עם הילד. והרה"ק מביקסאד זצ"ל ה' רגיל לומר, אלו ה' החצר יכולה לספר באיזה קדושה נתגדלו שני האחים הללו (בני מרן הקדוש בעל קדויו"ט) משחר ילדותם, ה' יכולים להשיג קצת איך השלימו א"ע כ"כ.

כן עלה ונתעלה רבינו מעלות רמות ונשגבות, עד שהפליא את עין כל רואה התמדתו בתורה, והליכות מלכי בקדוש, ובהיותו עלם צעיר לימים עטרוהו גדולי ארץ בהורמנא דמלכא, ושמך נזר עטרה וצניף זהב על ראשו. ופ"א סיפר, שה' לו הורמנא משמונה גדולי הדור, ביניהם הגאונים המפורסמים בעל ערך ש"י, בעל ערוגת הכושם, בעל שו"ת פרי השדה, והגאון ר' יודא גר"פ אבדק"ק סעמיהאלי, והשאר אינני זוכר.

תיכף אחר חתונתו באותו פרק שנסתלק אביו הגה"ק זצ"ל נסע לראדימישלא, ושהה שם בערך שנה, בהיותו סמוך על שולחן חותנו הגה"צ מפלאנמש זצ"ל. הערצתו של הרב מפלאנמש כלפי רבינו לא יתואר בקרט עלי גליון, וממש יומם ולילה היה

מלא פיו תהלתו, ותמיד היה רגיל להתפאר עם חתנו בפני הבאים בצל קורתו. וזקני חסידי מפלאנמש ספרו, שפעם אחת ראה הרב מפלאנמש שרבינו מעתיק לעצמו דבר חידוש מחידושי חותנו, נענה הרב מפלאנמש לאחד מאנשי ביתו אם חתני מעתיק לעצמו החידוש בודאי הוא דבר נכון. באותו פרק ששהה רבינו בראדימישלא על שלחן חותנו ישב כל היום בביהמ"ד עם הלומדים, ביניהם חי' למדן אחד מפורסם ר' ישראל, שהי' נקרא בפי כל "ר' ישראל רבי'לה" להיותו המיוחד שבחבורה בין הלומדים, ואמרו עליו שש"ס ופוסקים היו שגורים על פיו. וכאשר ישב רבינו שם בביהמ"ד ור' ישראל הנ"ל רצה לתהות על קנקנו של האברך החדש שחותנו הרב מפלאנמש מתפאר בו כ"כ, ניגש ר' ישראל אל רבינו והציע לו חידוש נפלא שהידש בסוגיא שלמד אז, אולם רבינו סתר לו מיד כל הפלפול, וככה נכנסו בעומק הענין ופלפלו זע"ז זמן רב, אחר הפלפול נענה חר' ישראל הנ"ל להלומדים שם, למדן כזה עוד לא ראיתי. ובביהמ"ד הנ"ל ישבו אז כמה זקנים, שהסתופפו עוד אצל מרן הקדוש בעל דברי חיים זצ"ל, וכשרבינו חי' רגיל ליכנס לביהמ"ד, כמו מפניו מלוא קומתם, וכשרבינו התפלל מנחה עש"ק לפני התיבה, אמרו חסידי צאנו הנ"ל שהתעוררו בשעת תפלת מנחה כמו בליל יוהכ"פ לפני מל נדרי.

עוד שמעתי בשם חסיד אחד שהרב מפלאנמש רגיל היה להתאכסן אצלו בקראקא, כי היה רגיל להיות הרבה בקראקא, עיר גדולה לאלקים מלאה חכמים וסופרים, ורבינו חי' רגיל להתלוות עמו בנסיעותיו לקראקא. רבינו חי' לו חדר מיוחד באותו בית, אשר בו ישב ולמד כל היום במשך זמן היותו שם, והרב מפלאנמש היה לו חדר מיוחד בעלי', והתלמידי חכמים שבעיר היו רגילים לבוא לבקר את הרב מפלאנמש והיו מפלפלים עמו בקושיות חזקות בדרך הלומדים. פ"א נתרגו עליהם הרב מפלאנמש ואמר להם, מה אתם רוצים ממני הלא חתני ר' יואלי'ש נמצא ג"כ פה, הוא יכול ללמוד יותר ממני, תלכו אליו למטה ותפלפלו עמו. הלכו אצל רבינו, ורבינו השיב לכולם על כל הקושיות כטוב טעם ודעת, וכשנפטרו נכנסו עות"פ אל הרב מפלאנמש ואמרו לו, מע"כ הוא איש אמת, כי נוכחנו לדעת שחתנו יכול ללמוד יותר מהשערתנו.

כידוע כשהשיא מרן הקדוש מצאנו ז"ל את בתו עם הרב ר' אהרן מבייטש בנו של הרה"ק מדזיקוב בעל אמרי נועם, לא נסע הרה"ק מדזיקוב אל החתונה רק שלח שליח מיוחד במקומו, אחד מחסידי המקורבים. החסיד הזה נסע פ"א אל הרב מפלאנמש לקבל ממנו ברכתו, בהפרדו אמר לו הרב מפלאנמש, חתני נמצא בחדר הסמוך, מן הראוי ליכנס אליו לקבל ממנו ג"כ ברכה. החסיד פתח הדלת ובראותו אברך צעיר לימים בלא חתימת זקן התפלא מאוד, וכי זהו שהרב אמר לי לקבל ממנו ברכתו, ורצה לחזור מיד. הרב מפלאנמש הרגיש בדבר ואמר לו, חתני יהיה רבי זקן אבל צורתו תישאר כבימי ילדותו, "מיין איידעם וועט זיין אן אלטער רבי אבער ער וועט נאך אלץ האבן א יונג פנים". והדברים עתיקים.

ופעם ביקר אצל הגה"ק מפלאנמש אחד מבני משפחתו, וכאשר נכנס אליו אמר לו, "חבל שלא באת מקודם, היית רואה את חתני, השכינה שורה עליי". והרה"ק ר' אלעזר ריישער זצ"ל אמר פעם על רבינו, "ראיתי כבר הרבה בעלי צורה, אבל צורה כזו עדיין לא ראיתי".

ומדן דברי מהראוי להזכיר איך נסתבב התקשרותו של אאמ"ר הי"ד אל רבינו, שנעשה בן ביתו ומשכ"ק עד ימי חו"ס. כידוע באמצע המלחמה העולמית בשנת תרע"ו, ה" המצב בא"י אינם נורא לצד המלחמה שפרצה אז בין האנגלים והטורקים. א"א הי"ד יצא אז לחו"ל בתור שד"ר עבור בית החולים הכללי בצפת. בנסיעותיו הגיע למדינת אונגריה, וביקר אז אצל רבינו בתור בן משפחה ורבינו כיבדו עד מאוד, (וא"א הי"ד העלה אז זכרונות מימי נסיעתו לא"י להשתקע שם, עם אביו וזקנו והח"צ ר' אפרים יוסף גיסו של מרן בעל קדויו"ט זצ"ל, שבדרך נסיעתם לא"י שבתו אז בסיגעט אצל מרן בעל קדויו"ט זצ"ל), ואחר שעזב א"א הי"ד מדינת אונגארן נסע לפוילן לבקר שם את זקנו ובני משפחתו. על הדרך באחת מתחנות מסילת הברזל נסע הרב מפלאנמש והאח את אבי עומד ומחכה, והכיר בלבשו שהוא בן א"י, שכידוע היה בימים ההם חשיבות גדול, כי לאו ככל יומא התרחיש אורח מא"י כמו בימינו היום, והרב מפלאנמש דפק על החלון ורמז לו שיעלה וישב על ידו סמוך לו, וכשעלה אבי על מסיתה"ב וראה קבוצת חסידים המובכים את רבם, שאל מהם מי הוא הרבי, הם ענו לו שזהו הרב מפלאנמש, ניגש א"א אליו והרב מפלאנמש נתן לו שלוש, ושאל אותו מי הוא, השיב לו א"א, אני קרובו של חתנו ר' יואליש. שאל הרב מפלאנמש איך אתם קרובים, ענה לו א"א ז"ל, בני דודים אנחנו. נענה הרב מפלאנמש ואמר לחסידיו: „פלא ער איז דאך מיט מיר אויך אזא קרוב, אבער ער ווייסט זיך מיט זעס מיחס צו זיין“ — הרי קרוב הוא גם אלי, אבל יודע הוא עם מי להתייחס, והמשיך הרב מפלאנמש, כאן יתרו מתכבד במשה, ואח"כ אמר לאביו, אכן אם בן הדבר, יסע אל חתנו ואצלו לא יחסר לו מאומה. ומאז נסע אליו ה" בן ביתו ושימשו בקודש כ"ז שנים עד ימי חו"ס שנעקד"ה הי"ד.

בחזון לענין, בשלהי שנת תרס"ה חזר רבינו מפוילן לארץ מולדתו בהיותו עוד צעיר בשנים, והתיישב בסאטמאר. בסאטמאר יסד לו ביהמ"ד ונתלכדו סביבו חסידים ואנשי מעשה, וזקני החסידים היו מזכירין בסילודין ובחדרת קודש אותה התקופה. ואחד המיוחד שבתבורת תרה"ח מו"ה ליב"ל פאשקעס ע"ה שהי' כמעט בן גילו של רבינו, היה רגיל לספר, שרבינו עמד כמעט כל הלילה על רגליו ועסק בתורה בהתמדה נפלאה ושקידה שאין דוגמתה, ולפעמים כשהיה יושב בשעת הלימוד, נתן רגליו בספל מים קרים כדי שלא יישן. והחסיד הנשיש ר' משה זאב אבראהם ע"ה מסאטמאר (חותנו של הדומ"ץ תרה"ג ר' ישעי' קליינמאן) מותיקי חסידי צאנו, סיגט, ה" רגיל לספר שהי' דר באותו זמן מול דירתו של רבינו, והוא הי' רגיל לפתוח את ביהמ"ד החסידים בכל יום בשעה שלוש באשמורת הבוקר. פ"א איחר כמה שעות ושחקו ממנו חבריו על שישן אותו יום יותר מהרגל, אבל הוא השיב להם שהוא קם ממיטתו כמו בכל יום, אבל בלכתו לבתימ"ד שמע אצל החלון קולו של רבינו לומד במתיקות נפלאה ולא הי' יכול להפרד משם עד שרבינו פסק מלימודו. כמו"כ תפלתו היתה בהתלהבות נוראה, וכל עבודתו בקודש היתה למעלה מדרך הטבע, וידוע שהגאון ר' יודא גרינוואלד זצ"ל שהי' אז אב"ד בסאטמאר והעריץ את רבינו בהפלגה יתירה, הי' רגיל לומר לתלמידיו שמן הראוי לילך לראות עבודת הקודש של האב"ד הזה. והרה"ח ר' חיים צבי צימענט ע"ה מסאטמאר שהי' בן בית אצל הגר"י גו"ד, סיפר שפ"א ביום חו"ר קרא אותו הגר"י גו"ד שיתלזה עמו כי רוצה לילך לשמוע תהושענות אצל רבינו, וכשנכנס לביהמ"ד באמצע ההקפות נשאר עומד בין שאר המתפללים ולא רצה לילך לישוב במזרח. בי"כ ובי"ב אמרו

לרבינו שהרב המרא דאתרא הוא כאן, ורבינו רמז מיד שיתנו לו כסא לישב, אבל הנר"י גו"ד הקפיד מאד על שהרהיבו בנפשם לבלבל את רבינו באמצע עבודה"ק.

בקיץ תרס"ו הזמינו הרב מנירבאטור הגה"צ ר' נפתלי מיימלבוים זצ"ל לשבות שבת אחד בבאטור. רבינו נסע אז על ש"ק פ' בלק, והרב מבאטור שהי' קשיש מרבינו הרבה, מסר לו כסאו והושיבו על מקומו של המרא דאתרא, וישב אצל שלחנו כאחד מן החסידים, ורבינו לא היה לו עוד חתימת זקן, ודרש אז דרשה ארוכה ונפלאה, שכל השומעים העידו עליו שלגדולות נוצר, והאכרך הזה גדול יהי' ליהודים ורבי יתקרי.

ואגב כדאי להזכיר דבר נחמד שאמר אז בין הדברים, על הפסוק מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל, דידוע מה שדקדקו המפרשים בשינוי הלשון למה אצל יעקב כתיב אוהל וגבי ישראל משכן, ויובן עפ"י מאמרם ז"ל עה"פ אוהל ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב, אוהל ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, ובפשטות כוונתם ז"ל דעסק התורה הוא חשוב אצל הקב"ה יותר מתפלה, ובמקום אחר אמרו הלואי שיתפלל אדם כל היום, משמע דתפלה עדיפא, ואפ"ל דלעולם תפלה כדבעי בכוונה רצויה עדיף יותר מת"ת, אמנם מפני שלא כל אדם זוכה לזה, לכין לכו להתפלל בכוונה רצויה, וזעירין אינון שמתפללין באמת תפלה כדבעי, ורק בני עלי' זוכין לזה, ע"כ יותר טוב לעסוק בתורה לאלו שאין יכולין לכין לבם להתפלל כראוי, וידוע שבני עלי' הם נקראים ישראל, ופשוטי עם הם נקראים יעקב, וזשה"כ מה טובו אוהליך יעקב, דהיינו אלו שהם בבחי' יעקב יותר טוב להם לעסוק בתורה, כי אוהל ירמוז לאהלה של תורה, כמ"ש ויעקב איש תם יושב אוהלים, משכנותיך ישראל, אלו שהם בבחינת ישראל, להם יאות לעסוק בתפלה כי הם מכוונים כראוי בתפלתן, וזה נרמז במלת משכנותיך, כמו שרמזו חז"ל על משכנות יעקב אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות, עכ"ד ודפח"ת.

בשנת תר"ע הי' רבינו במרחץ מאריענבאד והרב הצדיק מוויזניץ זצ"ל בע"מ ספר אהבת ישראל הי' שם באותו זמן, ובליל ש"ק הלך רבינו אל שולחנו של הרח"צ מוויזניץ זצ"ל, וכידוע הי' הרח"צ מוויזניץ רגיל להאריך בשלחן והיו מזמרים ומנגנים הרבה עד שעה מאוחרת, ולעומת זה, רבינו כמנהג בית אבותיו הקדושים, לא היה מאריך הרבה בזמירות, ולא היו מנגנים רק חרוזים אחדים, אמנם רבינו ישב אז אצל השלחן עד גמירא. בגמר השלחן נענה הרח"צ מוויזניץ לרבינו, אצל שבט לוי כתיב, זאת אשר ללויים מבן חמש ועשרים שנה ומעלה יבוא לצבוא צבא וגו', ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה ולא יעבוד עוד, ושרת את אחיו וגו'. ולכאורה קשה דהלא כל עבודת הלויים הי' רק בשיר, וכידוע שבוה הכניסו רושם התעוררות לתשובה בלב בני ישראל, אבל בפועל לא עבדו שום עבודה אחרת, וא"כ למה יופסל הלוי בשנים, ולמה לא ימשיך בעבודתו לעורר את לבב אחיו בתשובה לעבודת הכורא, אולם הכוונה הוא, שעד חמשים שנה הוצרך הלוי לעשות פעולה זו דהיינו לשיר ולומר כדי לעורר לתשובה את לב בני, אבל מבן חמשים שנה לא היה צריך עוד לכ"ז, כי כבר היה במדרגה גבוהה כל כך שלא ימלט שלא יכניס בלב אחיו הרהור תשובה, כי לצד גודל השלמתו כצדק המוחלט, באותו צדק הנמצא בו, יעשה רושם חזק בלב כל אדם מבלי שום פעולה אחרת, ובוה לבד ושרת את אחיו, ועבודה לא יעבוד עוד (עיין בייטב לב פ' מטות בשם הארי דבי עילאי בחי' זו

הקדמת המוציא לאור

עיי"ש). וסיים הרה"צ מוויזניץ בזה"ל, מיר ברויכן נאך צו זינגען, איר ברויכט שוין נישט צו זינגען ע"כ. ובשנת תרע"ה כשביקר רבינו אצלו בגראסווארדיין קרא הרב הצדיק מוויזניץ וצ"ל לבניו כדי שיכירו את רבינו ואמר להם בזה"ל: „איך וויל עמך זאלטס זען וויאזוי א רבי ברויך אויס צו זען". וכשנפטר רבינו ממנו אמר לאנשי ביתו: „את האברך הזה אינני מכיר משנה לשנה ככה הוא מוסיף והולך", עכ"ד.

בשנת תרע"א נתקבל לאב"ד בארשיווא, עיירה קטנה במדינת משעכי. קהלת ארשיווא, היתה קטנה ועני', רוב תושבי' היהודים היו באותה תקופה אנשים פשוטים, ומצב היהדות בעיר ובגלילותי' הי' בשפל המצב, אבל דרכו של רבינו היתה סוגה בשושנים ותוך זמן קצר עלה בידו להרים קרן העיר לקהלת נאה וחמודה. תיכף בבואו לארשיווא הביא אתו עמו את הרב הגאון ר' חיים יוסף לאנדא ז"ל כדומ"ץ (הגאון מכערזאן העיר על רח"י הנ"ל שד' חלקי שו"ע שגורים על פיו) ותיקן כמה תקנות, עשה סדר נכון והשגחה מעולה בעניני השחיטה, יסד ישיבה שבמשך זמן קצר נעשתה תל תלפיות, ובחורים מופלגים מכל רחבי המדינה נהרו אליה להיות משומעי לקחו ולקבל הדרכתו. וכמשך אותה תקופה קצרה יצאו מבית מדרשו תלמידי חכמים מופלגים ויראי ה', רבנים ודיינים גדולי תורה ויראה שחותרים רבים הי' ניכר על פניהם. גדולות ונצורות עשה רבינו לחיזוק הדת, ובפרט בעניני מקואות פעל הרבה, ובכל ישוב מהגלילות שבסיבות ארשיווא השגיח שהמקוה תהי' כשרה. ועיין בחיו"ד סימן פ"א, רשימה שרשם לעצמו מכל הגלילות שבסיבות ארשיווא אודות המקואות שם מה שכבר תיקן ומה שצריכים עוד לתקן, ובעצמו כיתת רגליו ממקום למקום להשגיח בעינא פקיהא על הכשר המקואות הללו, ובמקום הצריך תיקון לא נח ולא שקט עד שהעמיד הדת על תילה.

ולא ארכו הימים וזרחה שמשו של רבינו על פני תבל, ונתפרסם בכל אפסים כרב רבנן, ושר וגדול ליהודים. ואף היותו עוד צעיר לימים, נתעלה להמנות בין גדולי הדור, וכולם כאחד ראו בו גברא דמארי' סיעא כחד מן תקיפי קדמאי, וכל העם ענו אחריו מקודש. חסידים ואנשי מעשה לאין שיעור נסעו אליו להסתופף בצל קדשו, הרבה מהם שהסתופפו עוד בצל קדשו של מרן הקדוש בעל דברי חיים, ייטב לב, הרה"ק ר' יושע מבעלזא, הרה"ק משינווא, דאווואדוב, רי"א מוידיםשויב, זי"ע ועוד. (משמשו בקודש הראשון בארשיווא הי' חסיד זקן שנמסע עוד אל הרה"ק מו"ה אייויקל מוידיםשויב זצ"ל). זקני חסידים הללו ראו ברבינו ממשיך דרכם של הצדיקים הקודמים ועמדו לפניו כעבדא קמי מרא. ושמעתי מר' יוסילי לאפאשער ע"ה מוקני חסידי רבינו, שהי' עוד מתלמידי מרן הקדוש בעל ייטב לב זצ"ל, אתם רוצים לראות את מרן בעל ייטב לב, תתבוננו בכל דרכי רבינו, עבודתו, הכנתו לתפלה, כניסתו לביהמ"ד בזריזות, צורתו הקדושה, שיחת חולין שלו עם מילי דבדיחותא, הכל כמו זקינו הקדוש בעל ייטב לב. והגה"צ משאמלוי העיד בשם זקנו הגה"ק בעל קול ארי', שצורת פני קדשו של מרן בעל ייטב לב היתה ממש כצורת זקנו מרן הקדוש בעל ישמח משה, ע"כ. וקרוב הדבר שצורת פני קדשו של רבינו המתה לתמר הוא תואר זיו קדושת זקנו מרן בעל יש"מ זי"ע. וכשנתקבל רבינו לסאטמאר וקהל סאטמאר עשו אז קבלת פנים גדול ביום עלותו על כס שבתו, ונהרו המונים מכל המדינות להיות נוכח בקבלת פני קדשו, וכיניהם הרבה רבנים גדולי ארץ, והגה"צ משאמלוי ג"כ רצה לנסוע לסאטמאר להיות נוכח אצל הקבלת פנים אבל לא אסתייעא

מילתא כי לא ה' בקו הכריאות, ואמר אז לאנשי ביתו בזה"ל: „כשנמע מרן הקדוש בעל ייטב לב לסיגוט לעלות על כס הרבנות, נתלזה עמו זקני הגה"ק בעל קול ארי, באמרו שהוא רואה שמרן הקדוש בעל יש"מ נוסע עמו, וכעת שהרב מקראלי נוסע לסאטמאר חבל שאיני יכול לנסוע למעמד נשגב כזה, כי מי יודע מי מאכותיו הקדושים מתלזה עמו“.

והרב מבאגאד הגה"צ מו"ה שלמה יודא וויינבערגער זצ"ל שהי' מגדולי תלמידי מרן בעל ייטב לב, והי' רגיל לנסוע הרבה למרן בעל דברי חיים והתפלל אצלו לפני התיבה בהיותו עוד צעיר לימים, אמר פעם לבנו הגה"צ מפאיע זצ"ל על רבינו: „ער איז א שטיק הייליגער רב“ (כוונתו על מרן בעל ד"ח זצ"ל). וסיפר שכעת המלחמה העולמית הראשונה, שהת אצלו חסיד אחד מחסידי צאנז, ר' משה דוד הערצאג מטארנא, שברח ממדינת פולין. פעם אמר לו החסיד הנ"ל שהוא רוצה לנסוע לארשיווא, שאל אותו הרב מבאגאד מה פתאום הוא רוצה לנסוע כעת לארשיווא, בפרט שהדרכים הם בחזקת סכנה. אמר לו החסיד הנ"ל: „אני הייתי נוכח אצל מרן הקדוש מצאנז כעת שכתב מכתבו להגה"ק בעל קדושת יו"ט, שהזכיר א"ע להפקד בדבר ישועה ורחמים בוש"ק, ובעיני ראיתי כשרבינו הקדוש מצאנז כתב לו שלא יתייאש עצמו כי בוודאי יתברך בורע ברך ה', והנה את הרב מסיגוט (כוונתו על הגה"ק בעל עצי חיים) אני מכיר כבר כי ראיתיו בטארנא אצל התונתו, אבל את הרב מארשיווא אינני מכיר עוד ומעתה אני רוצה לראותו לקבל פני קדשו“. ע"ב.

ולחיבת הקודש ראוי להעתיק מכתב קדשו של מרן הקדוש בעל דברי חיים זצ"ל, וזל"ק:

ב"ה, א' ויקהל תרלפ"ק, צאנז

החיים והשלום לכבוד ידידי מחו' הרב המאה"ג תחריף החסיד המפורסם בש"ק כש"ת מו"ה ל"פא נ"י האבד"ק מעמש יע"א והגליל יצ"ו.

קבלתי לנכון מ"ו ר"כ מיד ח"ב הוא אחיו הרב תחריף כ' מתרמ"י נ"י, ה' ר"כ לפ"נ ועשרה ר"כ אשר אסף וקבץ מאת אנ"ש החסידים היקרים יחי' יראי ה'. והנני להתפלל בעדכם שיברך אתכם הש"י בכני חיי ומוזוני רויחי ותצליחו בכל אשר תעשו, ותזכו להחזיק תמיד ידי ת"ח ולעסוק במצות ומע"ט מתוך נחת והרחבה, ולא יתייאש עצמו וזונתו תחי' כי בצפייתנו צפינו שלא ימנע מכם פרי בטן, וד' המוכ יחמול עליכם ובמהרה תזושעו בורע ברכת ה'.

כנפשכם ונפש ידידו דבש"ת באהבה ונ"ח

הק' חיים הלברשטאם

ורגיל הי' רבינו להעיר על הלשון „בצפייתנו צפינו“, שמרן הקדוש בעל דברי חיים ראה ברוח קדשו שבוודאי יזושע בבנים, ולא כתב אנו מקווים או מחכים רק צפינו, מלשון צופה שפירושו רואה, כי לנביא יקרא צופה כמ"ש צופה נתתיך וגו'.

והרה"ק מביקסאד זצ"ל ידיד נעוריו של רבינו, באחד השיחים עם ר' יצחק קראפער ממאשנאד, ת"ח מופלג וחסיד מפורסם, אמר על רבינו שהוא כמו הדברי חיים בדורו, אלא שרבינו אינו רוצה להכיר זאת, למרות שהרבה פעמים מן הצורך שרבינו ידע זאת. וכשביקר רבינו בקראקא אצל הרה"ק מו"ה ישע'לי משיחויב זצ"ל (בנו של מרן הקדוש בעל ד"ח) והרה"ק משיחויב כיבדו מאד, וכשנפטר רבינו ממנו נתלוה עמו עד קצה הרחוב שהי' דר בה, וכשחזר שאלו אותו למה שינה מכפי הרגיל ללוות רק עד פתח ביתו, וזה לא כבר ביקר אצלו גדול מפורסם ממדינת פולין ולא ליוה אותו רק עד פתח ביתו, ועכשיו יצא עד קצה הרחוב, ע"ז השיב הרה"ק משיחויב: „הרב הזה הוא גברא רבא ולגדולות נוצר להיות רשכבה"ג", עכ"ד.

ככה עלה ונתעלה רבינו להיות רועה נאמן לעדתו, ומיום עלותו על כס הרבנות בארשיווא, מרחוק ומקרוב פנו אליו בשאלות שונות ונתפרסם לאחד מגדולי המשיכים, וממנו יצאה הוראה לתפוצות הגולה, עיניו היו פקוחות על כל הנעשה בקהילות שונות, ולבו היה נתון לרבני ישראל ודייניהם להורותם ולהדריכם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון. ובאחת מתשובותיו (או"ח סימן ט"ז) להרה"ג ר' משה ישראל פערלמאן אבד"ק דראגמירעשט (חתן בנו של הגאון מהרש"ם מבערזאן, ששימש כרב"ד בק"ק בערזאן עוד בחי' זקנו הגאון מבערזאן), הוא כותב בסוף התשובה וז"ל: ונשאלתי ע"ז מכמה מקומות וגם מגדולי המדינה וכו', עכ"ל. וחלק מסויים מתשובותיו, מזה המעט שנשאר, נערכו לרבנים מפורסמים בדור הקדום שכולם היו קשישים הרבה מרבינו, כמו הרבנים הגאונים ר' משה דוד מ"ב אב"ד לאפאש, ר' מרדכי בריסק אב"ד מאשנאד, ר' אהרן מ"ב אב"ד וואלאווא, ר' חיים יודא דייטש דיינא רבא בק"ק מאקאווא, ר' נטע שלמה שלימל ראב"ד בק"ק מונקאטש, והעולה על כולנה תשובה הארוכה אודות עגונה להגאון האדיר מר"ש ענגיל מראדימישלא (עיין סימן ק"ע).

ובשו"ת חבצלת השרון להגאון האדיר מטארניפאל זצ"ל (חלק אבן העזר סימן ל"ח) באמצע התשובה על שאלת עגונה שנשאל בימי המלחמה העולמית הראשונה בערך שנת תרע"ו, הוא כותב בין השאר בזה"ל: ואפריון נמטי' להרב הגה"צ מארשיווא וכו' יען כי הוא מקום עיגון גדול מאד וכו' אמרתי להמציא לה איזו היתר, ואם ייטב הדבר בעיני הגה"צ הנ"ל להסכים לזה, גם אנא מצטרפינא בהדית, ואם לאו, דברי יהיו בטלין כי בלעדו לא אעשה מאומה, עכ"ל. וכשפרצה המחלוקה באחת מהקהלות הכי גדולות במדינת אונגארן, פנה הרב מאונגוואר הגאון ר' אברהם יוסף גרוז"ד זצ"ל (בנו בכורו של בעל ערוגה"ב) אל רבינו בענין זה ובמכתבו הוא כותב בזה"ל: לכבוד ידיד עליון וידיד נפשי הרב הגאון הצדיק המפואר בוצינא קדישא, חסידא ופרישא, נר ישראל, עמוד הימיני, פטיש החזק, בגש"ק כקש"ת ר' יואל שלימ"א מ"ב אבד"ק ארשיווא יצ"ו, אהדשה"מ וכו' אכל כעת קהל . . . באים וצועקים שרצונם בד"ת, ע"כ אמרתי לשלוח להם לאנשי . . . הזמנה בנוסח הרצ"פ, אם הדר"ג מסכים לזה ימחול לחתום עליו ואשלחנה גם להגאון אב"ד דקהל חוסט לחותמה וכו' ע"כ. ומהרבנים הללו הי' רבינו הכי צעיר בשנים. והגאון ר' שמעון ג"פ אבד"ק סעמיחאלי בעל שו"ת מהרש"ג פנה ג"כ אל רבינו אודות הסכסוך הנ"ל, וביקש ממנו חו"ד בענין הזה.

ובשו"ת לבושי מרדכי (מהד"ת או"ח סימן צ"ד), וז"ל: לכבוד הגאון הצדיק יסו"ע כקש"ת מו"ה יואל מ"ב אב"ד ק"ק ארשיווא יצ"ו . . . ומ"ש הדר"ג

כסוגיא דרבוצה בדברי תוספות דאית לי' שותפות בנו' הוא כפתור ופרח ודפח"ת, עכ"ד. וכשעלה על הפרק נדון העירובין בהרבה קהלות במדינות אונגארן וראמעניא והרבה מגדולי המדינה הכשירו העירובין, אמנם רבינו גילה אז תקפו וגבורתו במקצוע זה ובכל תוקף ועוז יצא להצדיק דבריו לחומרא (עיי' חלק או"ח סימן כ"א) והציע הדברים להגאון בעל לבושי מרדכי, ובוש"ת לבושי מרדכי מהדורא תליתאי (או"ח סימן ל"א) השיב לו הגה"צ ממאדא בזה"ל: להרב הגאון הצדיק . . . ענותנותו תרבני בשלוח ידי מגילה עפה ומנופה בעניני תיקון עירובין וכו' ואין בידי להאריך ולפני הדר"ג הכל גלוי עכ"ד. וגם להגאון ר' מאיר אריק וצ"ל ערך רבינו אז תשובה ארוכה בנדון זה וכימי המלחמה נאבדה, ורבינו הצמער תמיד על אבדן תשובה זו.

בשנת תרפ"ב אוו למושב לו קהל הוניאד ושלחו לו כתב רבנות אבל רבינו לא זו ממשמרתו מארשיווא עד שנת תרפ"א. בשנת תרפ"ה נקרא רבינו לכהן פאר כאב"ד בקראלי, באחד ממכתביו שבו הוא מתייעץ עם ידידו הנאמן וחסידו הנלהב מו"ה לייבל' פאשקעס ע"ה, הוא כותב בין השאר, „והנה היה בכאן אתמול יום ש"ק החסיד הישיש מו"ה ישראל יעקב נ"י עם בנו מקראלי וכו' והפצירו כי עד בוש, אבל עדיין לא יכולתי לומר להם שום דבר ברור, ודחיתי הדבר עד תשלום הארבעה שבועות וכו' שאף אם דעתי נוסה לילך לקראלי עכ"ז א"א להחליט הדבר בכירור וכו', עכשיו עומדים לנגדי כל אלו הספיקות, ועוד נוסף הנה באו רוב הפצרות אנשי קהל עדתינו וכו' שלא לזוז ממקומי וכו' ול"ע הנני נכרך מאוד ואיני יודע מאומה באיזה אופן לשות עצות בנפשי וכו' " ורבינו מבקשו שיחווה דעתו בענין זה. והנה ר' ישראל יעקב הנ"ל שרבינו מזכירו במכתבו, הוא הרה"ח המפורסם מו"ה ישראל יעקב גראס מקראלי, מותיקי חסידי צאנז, מופלג בזקנה ובחסידות, וכשהתיישב בקראלי בימי המלחמה הראשונה יסד את ביהמ"ד החסידים וניהל את ביהמ"ד הנ"ל כל הזמן, והערצתו כלפי רבינו היתה כהפלגה יתירה ונסע לארשיווא לשחר פני קדשו אודות הרבנות, והיה מראשי העומדים במערכה להביא את רבינו לקראלי. סוף דבר הי' שרבינו נענה להם וקיבל עליו את משרת הרבנות, ובאדר תרפ"ו עלה על כס שבתו בקראלי, והעיר קראלי נתרום קרנה בכל הענינים, וכיאתו של רבינו עשתה רושם בכל מדינת ראמעניא. כהל תלפיות שהכל פנו אליו, וכצופה לבית ישראל לחיזוק התורה והרמת קרנה, היתה מצודתו של רבינו פרוסה על פני עשרות קהלות קודש בישראל. בכל האסיפות הרבנים בה"לשכה" היתה רבינו מראשי המדברים, ודעתו הי' קובע בכל מהלך האסיפה, וכולם ידעו ש"הרב מקראלי" יהיה המכריע.

ובשנת תרפ"ט כשקהל סאטמאר עמרוהו כנזר הרבנות ונסעו אליו לשחר פני קדשו בקול מבשר, ורבינו סירב מקודם לקבל המשרה על שכמו, פנה אליו הגה"ק מנאסאד בבקשה שיקבל המשרה על שכמו, ובין התוארים הוא כותב „נזר ישראל, עמוד הימיני, וכו' צדיק יסוד עולם וכו' אור ישראל וקדושו, רכבו ופרשו וכו' " , ובסיום המכתב הוא כותב, על כן טובה גדולה להעמיד הדת על תילה שימלך כבוד קדושת הדר גאון קדושת תורתו, לקבל המשרה על שכמו, וזוה אצא ואשתחוה הקטן והשפל חדשת"ה וכו'. וידוע שהרב מנאסויד זכה עוד לנסוע למרן הקדוש בעל ד"ה והי' חסיד נלהב ממרן הקדוש מצאנז וצ"ל: ובשנת תרצ"ב כשביקר רבינו בא"י שמו קהל הקודש עיניהם בו לכהן פאר בתור רבה של ירושלים עי"ה ק כידוע, והנה"ק ממנוקאמט כתב אז לראשי ומנהיגי העדה בעי"ה"ק, שאם רבינו יתיישב באח"ק, יסחר את א"י מדן ועד כאר שבע

וידוּדֵי הרב החסיד המפורסם מו"ה יואל אשכנזי ז"ל ממבשרי מוֹתִיקֵי החסידים מדור הקדום ה'י' רגיל לספר, שכשביקר רבינו בא"י בשנת תרצ"ב שבת באחד השבתות במבשרי. במבשרי שימש אז כאב"ד לעדת האשכנזים הגה"צ ר' משה קליערס זצ"ל, אשר כידוע העריץ מאוד את רבינו זצ"ל. ומגיד אמת ספרו שלפני הסתלקותו אמר, אילו הייתי יכול לשמוע עוד פעם אחת תפלת מנחה מהרב מקראלי (כוונתו על רבינו) היה מועיל לי הרבה. במבשרי היה אז הגאון ר' יעקב זריהן ז"ל רב לעדת הספרדים, וידידות נאמנה שררה בין שני הרבנים הג"ל. בערש"ק לעת ערב קודם תפלת מנחה, נכנסו שני הרבנים הג"ל לבית רבינו נאווה קודש ורבינו טעם אז ממאכלי שב"ק כדרכו בקודש בכל עש"ק. הרבנים הג"ל ישבו לראות עבודת הקודש במעיימת מאכלי שב"ק, וככה בישבם שם ראה רבינו שרבי יעקב זריהן (הרב הספרדי) מבקש מה מאת ר' משה קליערס, ור' משה מסרב לעשותו, והלה ביקש אותו עוה"פ והרב ר' משה סירב עוה"פ. רבינו שאל את ר' משה מה בקשתו של הרב ר' יעקב, השיב ר' משה שזה זמן רב שהם מתייגעים בענין קשה המובא בירושלמי במקום פלוני, ור' יעקב ביקש ממנו שיציע עכשיו הענין לפני רבינו, אולי יתברר להם הענין כעת. רבינו צוה להביא ירושלמי ותיכף ביאר להם כל הענין באופן נפלא. ר' יעקב הג"ל התפלא מאוד ואמר לעמיתו הרב ר' משה, פלא, אנו מתייגעים הרבה ולא יכולנו לעמוד על הענין, והרב מקראלי באמצע מעיימת דגים האיר לנו עינים בדבר קשה כזה. ולמחרתו כיום ש"ק אחר תפלת שחרית ניגש הרב ר' משה אל רבינו וכיבדו בדרשה תוס' לפני קרה"ת. אמר לו רבינו הלא לא הכנתי לעצמי כלום, אמר לו הרב ר' משה עכ"ז נבקשו שלא ישיב פנינו ריקם ויועיל נא בטובו למלאות בקשתנו. רבינו עלה על הבימה והעביר ידו הקדושה על מצחו, וכרגע עצם עיניו וכמעין המתגבר דרש דרשה נפלאה שכולם גשתוממו בשומעם, ואחר התפלה נענה הרב ר' משה בל"ק: „וואס דער קראלער רב קען מיט א קנייטש אויפן שמערן, ברויכן מיר זיך צו פלאגן חדשים ע"ב.

הנה כי כן ה' כח תורתו שהלך מסוף העולם ועד סופו, ובכל מקום ששאלוהו, אף שלא עסק בענין הלז זה ימים ושנים, היה משיב על אתר בבקאות נפלא שנאוני ארץ וחובקי תכל הפליאו אותו פלאות בענין זה. ופ"א ביקר רבינו בעיר קראלי, בהיותו עוד אב"ד בארשיווא, ובקראלי שימש אז כאב"ד הגה"צ ר' שאול בראך (שרבינו מילא אח"כ מקומו בקראלי) שהיה לו אז ישיבה גדולה עם בחורי חמד, ורבינו בהיותו שם נכנס לישיבה, והרב מקראלי עמד מיד באמצע לימודו עם התלמידים ורצה להפסיק הלימוד. אולם רבינו לא הניחו, כאמרו שגם הוא יקשיב השיעור עד גמר הלימוד, באמצע הלימוד אמר הרב מקראלי לרבינו שהיות שמעכ"ת נמצא כעת אצלינו נבקשו ליישב לנו את דברי התוספות הצריכים ביאור בסוגיא זו שאנו עוסקים בה כעת, וזה כבר כמה ימים שנתייגענו בדברי תוס' הללו ועדיין לא נתיישב. רבינו עיין אז בדברי התוספות ואמר, הן אמת שדברי התוספות האלו צריכים ביאור, אמנם לפענ"ד נראה שפשט דברי התוספות הם כך וכך, ויישב אז דברי התוספות באופן נפלא, שהרב מקראלי ג"כ כיוון לתירוץ זה אחר יגיעה עצומה של כמה ימים. הרב מקראלי נתרשש מאוד ועמד מכסאו ונשק לרבינו על מצחו. ולמחרתו אמר לתלמידיו הראיתם אתמול דבר פלא, שהרב מארשיווא כוון ברגע אחד מה שאנחנו יגענו ע"ז כמה ימים, ויתכן שאנחנו לומדים יותר בהתמדה מהרב מארשיווא כי מוכ"ס הוא טרוד ג"כ במילי דציבורא ועמוס במירדות רבות, אבל יש לו סיעתא דשמיא מיוחדת בלימודו, והסיבה לזה, שזכות אבותיו

הקדושים מסייעתו ולא כל אדם זוכה לזה, ולדעתי יוכל הרב מארשיווא ללמוד בשנה אחת מה שאנו לומדים בשש שנים, ע"כ. ופ"א בשעה שבחן בחורי הישיבה פה באמריקא, אתרמי שבחור אחד לא ידע להשיב תשובה נכונה על שאלתו, ורבינו הוכיחו על פניו באמרו, איך יתכן שבמשך כל השבוע לא הי' יכול לשנן לעצמו שיעור השבוע שני דפים גפ"ת, „אני, למדתי היום לפני התפלה י"ד דפים", עכ"ל.

ובד בבד עם בקיאותו בכל מכמני תורה, היה סגנון ודרך לימודו בעמקות נפלאה, בעת שהיה בונה ומותר כדרכה של תורה, עלה הרים וירד בקעות וצלל במים אדירים, ומחטט בי גנוי דמלכא כאדם העושה בשלם, ומעלה סרגייתא דלית לי' מימא. בשנת תשי"ג הייתי עם רבינו בעיר קליוולאנד שישבת מעלו נמצאת שם, תחת אחד השיחים של רבינו עם הראש ישיבה הגאון ר' אלי' מאיר בלאך ז"ל עלה על הפרק המדובר אודות ה„אגודה" ונתנוכחו בענין קשות, עד שהי' נראה כאלו הרב בלאך מרגיש בנפשו כנפגע קצת. מרם נסיעתו של רבינו באו בשם הנהלת הישיבה לכבדו בתרצאת שיעור לתלמידי הישיבה. ורבינו אמר אז, שאף שכבר הוא מוטרד במירדת הנסיעה הממשמש ובא, עכ"ז כדי שלא יאמרו שיש ח"ו בלבו על הראש ישיבה, ישתדל למלאות בקשתם משום כבודו של הראש ישיבה, ויהיה בזה את החב בסופה. אמנם אני הקמן חשבתי שיותר טוב למנוע ההליכה, והטעם שאצל תלמידי ישיבות לימא לא הורגלו בסגנון הלימוד הרגיל בישיבותינו, ודרך לימודם שונה, ומה גם כשאמרו לרבינו שהם לומדים כעת מסכת נדרים, נתחזק אצלי עוד יותר ההתנגדות, כי מם' נדרים לא למדו זמן רב בישיבתו של רבינו, וכוודאי צריכים הכנה לשיעור כזה, ע"כ יעצתי אז את רבינו שוא"ת עדיף. אבל רבינו לא שמע לקולי ולא האזין אלי והלך לישיבה להרצות השיעור, ומבלי הכנה מקודם כלל וכלל נוסף על חבילי-הטרדין אשר הקיפוהו אז, אמר לפנייהם שיעור עמוק מאוד, אשר כולם כאחד התפלאו על חריפותו ובקיאותו הנפלאה, והגם שהם סבבוהו בחבילות קושיות חמורות בעומק הסוגיא ופלפלו עמו זמן רב, הוא ענה לעומתם בחריפות נפלאה ומתר דבריהם ותירן את כל קושיותיהם על אתר. ואחר שגמר רבינו את השיעור עלה הראש ישיבה ר' אלי' מאיר בלאך ז"ל על הבימה והפליא ברכים את גדול כח תורתו של רבינו, כאמרו „זה נקרא גדול בתורה".

וידוע שפעם הי' רבינו על ש"ק בשימלוי, ודרש שם דרשה ארוכה (ג' שעות רצופות) בדרכו בקודש, והרב הגאון משימלוי הפסיקו פעמיים באמצע הפלפול בקושיות שונות, אמנם רבינו השיב על אתר מבלי לעיין מקודם אפילו רגע. אחר הדרוש הי' המדובר שם בין השומעים, שזה לא מכבר הי' שם גדול אחד מפורסם מגדולי מדינת אונגארן, וכשהרב דמתא הפסיקו באמצע הדרוש בקושיא, השיב לו שבאמצע הדרוש אין מפסיקין את הדרוש. ואחר התפלה כשהלך רבינו לבית המרא דאתרא לקדושא רבא, אמר לו הנח"צ משאמלוי שדרשה זו שרבינו דרש אז, מכילה חומר לדרוש לג' שנים.

ובעין זה היה עובדא פ"א כשנסע רבינו מקראלי לסעליש על ש"ק, וכמו בכל מקום כבודוהו גם שם לדרוש, ובדרכו בקודש התחיל לפרט חבילות קושיות בפ' השבוע ומדרשי חז"ל, ואח"כ הציע דבר שמעתתא ואח"כ דיבר בקדשו בעניני תוכחה, ובין הדברים התמרמר מאד על מפלגות שונות שהתחילו להתפשט אז במדינת אונגארן, ופתאום באמצע הדברים הפסיקו הנבאי דכיהכנ"ס והרים קולו עליו

שדרשנים המדברים מענינים אלו אינם מרוצים לקהל, והמוכיחים ע"ז יותר מוב
 ה' להם להוכיח על עבירות יותר חמורות הנפרצים אצל החמון עם. רבינו ירד
 מעל הבימה וביהמ"ד נעשה רעש גדול והתחילו המריבות והוויכוחים בין הכתות
 זה אומר בכה וזה אומר בכה, והמרא דאתרא הרב הגאון ר' ישראל קליין ז"ל לא הי'
 או בביהמ"ד כי לא הי' בקו הבריאות, והגיע הדבר לאזניו ותומ"י שלח שליח שהוא
 גוזר בגזירת מרא דאתרא שרבינו יעלה מיד להמשיך הדרוש ואל יהיו מי שהוא
 לעמוד כנגדו אפילו בדיבור קל. רבינו עלה על הבימה והמשיך הדרשה, וכל הקושיות
 שהקשה בתחילת הדרוש התחיל ליישב עם המאורע שאירע לו או בשעת הדרשה,
 והזכיר את מאמרם ז"ל שאמר ר' מרפון תמה אני אם יש בדור הזה שיכול להוכיח,
 אם יאמר לו מול קיסם מבין עיניך וכו' ועל קוטב זה נתישבו או כל הקושיות,
 וכל השומעים נבהלו ונשתוממו על המראה, ואחר התפלה הלך רבינו לבית המרא
 דאתרא לקידושא רבא ולבקרן, והמדובר שם הי' מעין המאורע. ואחר השיחה
 אמר הרב מסעליש לכל המסובים שם, זה כבר שמעתי שהרב מקראלי רגיל לדרוש
 תמיד מבלי להכין לעצמו הדרוש מקודם, עכ"ז עדיין הייתי מסתפק בדבר ביודעי
 שבדרך כלל כל הרבנים מכינים לעצמם הדרוש מקודם, אבל כעת נוכחתי לדעת
 שנכון הדבר שהרב מקראלי אינו מכין לעצמו הדרוש.

ועל חג השבועות שנתקבצו בכל שנה ושנה הרבה ת"ח, רבנים גדולים בתורה
 מכל אפסים להסתופף בצל קדשו ולשמוע הפלפול שהי' אומר אחר התפלה בשעת
 קידוש היום על הסוגיא שלמדו או בישיבה, וכמה פעמים איתרמי מילתא, שהרבנים
 הללו בבואם לקבל ברכת שלו' ערב יו"ט ושוחחו עמו, התחילו לדבר אודות הפלפול,
 אולי יעלה בידם לשמוע מפיו דבר מה מחידושי, הקושיות, ההקדמות וכדומה,
 אבל רבינו אמר להם בצחות לשונו, תאמינו לי שאינני יודע עוד מה שאומר למחר,
 אבל איתן תקותי בה' שאוכל לחדש איות דבר אבל כעת גם אני איני יודע עד
 מה. והיושבים על יד השולחן בשמעם אח"כ את הדרוש והפלפול העצום נשתוממו
 על המראה ביודעם שכל הדרוש הוא חידוש בן יומו כעדותו של רבינו ביום אתמול.
 וכמו"כ במילי דאגדתא, הח"ת שהי' רגיל לומר על שולחנו המפורסם, הי' הכל
 אצלו שלא מן המוכן כלל. ורבינו בעצמו אמר לי פעם במרחץ שערפן ספרינג,
 בזה"ל: „ווען האב איך דען צייט אפילו צו מראכטן וואס צו זאגן, נאך וואס דען,
 איך לערן דאך יעדן טאג מיט מלית ותפילין חומש רש"י מימ'ן רמב"ן און אה"ח
 חק', ווען עם קומט דערצו ווערט שוין עפעס געבוירן", עכ"ל"ק.

ועד"ז נהג גם בתרצאת שיעוריו לתלמידי הישיבה מבלי להכין לעצמו השיעור
 מקודם כלל, ואגב אזכיר דבר מעניין שראיתי אצלו פעם בעת למדו שיעור סוגיא
 עם תלמידי הישיבה. דידוע שרבינו הי' רגיל (פה באמריקא) להרציא שיעור
 סוגיא לעתותי ערב והי' נמשך בדרך כלל עד שעה מאוחרת כלילת. ואם נודמן לו
 סידור קידושין בערב בשעת הלימוד, היו מתכנשין ובאין לפני הביהמ"ד, וכשהודיעו
 שהחתן והשושבינן כבר נמצאים שם הי' יוצא לסדר קידושין וחזר אח"כ להרצאת
 השיעור. פעם איתרמי מילתא שכתחופה השתתפו עוד שני רבנים ת"ח, ואחר
 החופה כשנודע להם שרבינו עומד כעת באמצע השיעור. והוא חוזר להמשיך
 תומ"י, נכנסו גם הם לבית המדרש לשמוע השיעור. (ענין כזה, שישתתפו בהשיעור
 אחרים שאינם מתלמידי הישיבה הי' חזון בלתי נפרץ, כי לצד איחור חזמן עד
 שעה מאוחרת כלילת, הי' קשה לכל אלו לחצות נוכח בישיבה בזמן הלז). בישיבה

למדו אז סוגיא דמעות קונת, ורבינו תיכף בהתחלת השיעור הזכיר דברי הרמב"ם בפ"ז מהל' עכו"ם ה"ה, הלוקח גרומאות מעכו"ם וכו' דמשמע דעכו"ם רק משיכה קונה, וזה סותר למה שכתב בפ"א מהלכות זכי' ומתנה הי"ד דעכו"ם קונה בין בסף בין משיכה, עיין בלח"מ שם. ורבינו שאל את הרבנים הנ"ל אם יש להם איזה ישוב לקושיא זו, אבל הם ענו שהוא קושיא עצומה וצ"ע. רבינו עצם את עיניו והעביר ידו הקדושה ג' פעמים על מצחו והורידה על הדיקנא קדישא, ותוך כמה רגעים אמר ישוב נפלא על הרמב"ם, ובין רגע נתיישבו דברי הרמב"ם כמין חומר, והרבנים הנ"ל התפלאו בראותם את רוחב בינתו וגדולתו בתורה כי רב הוא. (ידוע שענין זה להעביר ידו על מצחו ג' פעמים ולהורידה אח"כ על הדיקנא קדישא, ראו אצלו בכל עת ששאלו אותו איזה ענין, הן במילי דשמיא והן עצה נכונה במילי דעלמא, והעידו נקיי הדעת מגדולי המקובלים שבעיה"ק ירושלים, עוד בשנת תרצ"ב כשרבינו ביקר אצלם, שכשרבינו עושה תנועה זו להעביר ידו על מצחו ולהורידה על הדיקנא קדישא, הנו עובד בזה עבודה גדולה, וסוד ה' ליראיו).

זה היה כח תורתו של רבינו, שראו אצלו בכל פנה שהיה פונה, וכל דבר המסובך שבא לפניו היה יורד לעומקו והי' מקיף תיכף כל הצדדים, כבהירות נפלא חיוה דעתו בשפה ברורה מבלי להשאיר שום צד ספק בדבריו. כל אלו שבאו להתווכח עמו מפעם בפעם או לשמוע חו"ד בנושאים שונים נשתוממו על הבהירות בהענינים שרבינו הסביר להם, עד שלא מצאו ידיהם ורגליהם להשיב מענה ונסתתמו מענותיהם. ובחכמה התורה קלע תמיד אל השערה להשיב תשובה נצחית על כל מענותיהם. פ"א אצל שמחת נשואין בסאטמאר, שאל אותו אחד מן המתחדשים שרצה להתעולל עמו, כיון שהאותיות „ס' ש' ת"י" שוין הם במבטא מה צורך יש בשלשתן והי' די באחד מהם, ורבינו מבלי לחשוב אפילו רגע השיב לו מיד, א"כ איך הי' נכתב הפסוק „וכסילים מתי תשכילו“, והנה"צ מקאלוב ר' מנחם בראדי וצ"ל הי' נזכר כאותו מעמד, ובשמעו את תשובתו של רבינו אמר להמסובים שם: „אין זה לא גאונות ולא צדקות רק דוח"ק".

בשנת תשי"ג כשיצאה הגזירה הנוראה של גיוס בנות כאה"ק, וכל גדולי ארץ יצאו ללחום נגד מזימת רשע הלז, השמיע אז רבינו את דבריו באסיפת רבנים, ובין הדברים אמר כי כל מגמתם של רשעי ישראל הללו לעקור מלכות בית דוד בגזירה זו. דברי רבינו אלה נתפרסמו אז מבלי לחבין פירושם, כי לכאורה מה ענין מלכות בית דוד לגזירת גיוס בנות, וכמובן שהיו כאלה שתפסו בהמציאה לומר, חכם מה הוא אומר דברים שאין להם שחר, והכשרים שבהם אמרו שהיא כשנגה שיצאה מפי השליט, בי"כ ובי"כ הגיע הדבר לאזני רבינו שדבריו צריכין ביאור, כצחוק קל על פני קדשו השיב מיד, לעיין בגמרא (יבמות ע"ו ע"ב) שדואג רצה לרחק את דוד המלך ע"ה משום דקאתי מרות המואביה, ואכנר השיבו עמוני ולא עמונית וכו' והמעם, דדרכו של איש לקדם ואין דרכת של אשה לקדם, דכל כבודה בת מלך פנימה, עיי"ש בגמרא. נמצא לפי"ז דע"י גיוס בנות נסתר היסוד ונפל הכנין של מואביה ולא מואביה שבוה הותר דוד המע"ה לבוא בקהל, וזהו עקירה במלכות בית דוד ר"ל.

לאות ולמופת הי' הסיעתא דשמיא שראו אצלו בכל פסיעה ופסיעה, כשורה אורו בעיר ואם בישראל אחת מהקהילות הספוארות ביותר, סאטמאר, התנוססה

עיר סאטמאר כאבן חן ככל המדינה, וכיום עלותו (י"ב אדר תרצ"ד) על כסא ממלכתו על גפי מרומי קרת, התכנשו המונים מכל אפסים וגם הגויים ראו כי שם ה' נקרא עליו, ולכבוד המאורע נפתחו אז הגבולות של מדינת אונגארן, משעכיי וסערביא, לכל עובר ושב, ותגעש ותרגש הארץ מקול תרועת השמחה והתרוממות הנפש, ודרש באותו היום בבית הכנסת הגדול לפני המונים שבאו לשמוע דרשתו הראשונה (עיין להלן בדברינו העתק הדרשה). ומני אז עד חורבנה היתה העיר הזאת כלילת יופי מלאה חכמים וסופרים, בתי כנסיות ובתי מדרשות מלאים מון אל זן תלמידי חכמים, בית דין קבוע של ה' דיינים גדולים בתורה, עיר צדק ילין בה בצדקה וגמ"ח ביד נדיבה על ידי נגידי העיר ופרנסיה. בתרדת קודש וכיראת הכבוד מזכירים עד היום את השם „סאטמאר" מקום שבו שכן הענק הזה שחבק זרועות עולם בתורה, עבודה וגמילות חסדים.

הרבה תקנות תיקן רבינו לחיזוק הדת בכואו לסאטמאר, ועשה שינויים בכמה ענינים שלא הי' שבע רצון מהם, בעניני מקוואות, עירובין, שחיטה וכדומה. פעם אחת קרא להשוחטים ושאל אותם על סדר השחיטה, וכידוע הי' נהוג בכל העיירות שהשוחטים נתנו להערל המביא לשחוט עבור יהודי, פתקא על מה ששחט, אווזות או בר אווזות או סתם עופות, אבל לא כתבו מספר העופות, ובפתח היציאה עמד שם משגיח שחתם כל עוף בחותם „כשר בשחיטה". אמנם רבינו לא הוטב בעיניו הסדר, וסיפר מעשה פלא שבא לידו ובוודאי מן השמים נסתבב כדי לתקן תיקון גדול בזה. דהנה דירתו הראשונה בקראלי היתה בחצר ביהכ"נ, וחלק קטן מהחצר הי' אחורי הדירה, ובחצר הגדול לפני הדירה הי' הביהכ"נ הגדול ובית השחיטה של עופות. פעם בעמדו אצל החלון לצד חצר הקטנה שאחורי הדירה, ראה שערל אחד התחבא עצמו שם עם מל מלא עופות וכידו סכין שבו חתך בצווארם, והניח כמה עופות חיים וכיסה בהן שאר העופות. ורבינו קרא מיד את א"א ז"ל והראה לו כל המעשה, וצוה לו לעקוב אחר הערל לראות מה יהא בסופו. ולאט לאט הלך אחריו וראה שהלך לבית השחיטה ונתן לשחוט העופות החיים, והשוחט לא עלה על דעתו לחקור אחריו ומובן מאליו שלא הרגיש כלום, והמשגיח חתם לו כל העופות בחותם „כשר". אבי הלך אחריו לראות למי יוליך הערל את העופות, ולדאבנו ראה שהוא איש חסיד ויר"א, וסיפר לו את כל המעשה אשר ראה כמו עיניו יחד עם רבינו, והכע"ב הזה הלך תיכף לרבינו ושאל כדת מה לעשות, שזה הרבה שנים שהערל הזה הולך לשחוט עכורו, רבינו אמר לו בבדיחותא: „אני ור' פייבוש שני עדים בדבר", והורה לו שכל כליו צריכים הגעלה וליבון. ובשביל מעשה זו תיקן רבינו שהשוחטים ירשמו על הפתקא המספר מכל העוף למינהו כמה שחט, והממונה על החותם צריך למנות העופות שיתאים המספר עם מה שכתוב על הפתקא, וסיים רבינו, שאחר שמן השמים הראו לו מעשה זו, בוודאי הוא כדי לתקן הענין, וכן עשו תיכף כמוכן. ככה נתקיים אצלו (משלי י"ב) לא יאונה לצדיק כל און, ומאמרם ז"ל צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן.

לסאטמאר נתקבצו אליו תלמידים לאלפים, ותמיד היו שם ד' מאות בחורים או יותר, וישיבתו היתה אז הכי גדולה בכל מדינת אונגארן ורומעניא, ואלפי תלמידיו ראו את עוצם גדולתו בתורה, ועבודתו עבודה תמה ונקי' בדביקות נפלאה, ומה נכבד הי' היום ששמענו לימודו כשיעורים בפלפול עצום ועמקות גדול, שכמה מאות תלמידים ישבו לפניו ושמעו תורה מפיו באימה ויראה, ולכולם הראה אתהבתו,

דאגתו והשגחתו, על כל בחור מבני ישיבתו, מכואו ועד צאתו, להחזיקו ולהחיותו, להמציא לו עזרתו, בחכמה ועונה יתירה, הורם דרך התורה, ואורה ישרה, וכולם גדלו והצליחו, כולם אהובים כולם ברורים, כל רואיהם יכירום, כי המה זרע ברך, תמימי דרך, שחותם רבם עליהם ניכר, שבעמלה של תורה, עמל עמם כהשיכה כאורה, ואפילו בזמנים האחרונים לפני החורבן הנורא, כשהחושך כיסה ארץ ותכפו הצרות ובהרבה מקומות נסגרו דלתות הישיבות מחמת גודל הלחץ, עכ"ז רבינו לא פסיק פומי' מגירסא והמשיך בהרצאת שיעוריו לתלמידי הישיבה בלי שום שינוי, ונהיגא כשהגיע הידיעה מסעליש שגיסו הגה"צ מראנזשוב הי"ד נתפס והובל ע"י הרשעים הארורים ימ"ש, וכשהודיעו זאת לרבינו הי' המחזה איום ונורא וצערו על פניו לא יצויר בחרט עלי גליון, ותומ"י תתחיל בהשתדלויות שונות עבור הצלתו, ולא עלה על דעת מי שהוא שרבינו יבוא אז לביהמ"ד ללמוד השיעור, ופתאום אחת"צ שאל רבינו אם תלמידי הישיבה נמצאים כבר בביהמ"ד, ונכנס לביהמ"ד ולמד השיעור כרגיל בלי שום שינוי, ובחורי הישיבה המה ראו כן תמחו בראותם שאפילו בעת צרה לא הסיה דעתו מתלמידיו ולא רצה להחסיר שיעור קבוע תמידין כסדרן.

ועתה על של עתה באתי לערוך עלי גליון קצת פרטים בענין כתיבת תשובותיו. דרכו בקודש הי' לבוא בארוכה בכתיבת תשובותיו, כי כל דבר הקשה התחיל לברר ממקורו וצלל במים אדירים של דברי הראשונים כמלאכים להבין דעת קדשם, עד שנעשו הדברים כמשנה ברורה ומפורשת להלכה ולמעשה. אמנם הגם שבדרך כלל בא בארוכה אבל לפעמים בא בקצרה, בקיצור נמרץ מאד, וסיבת הקיצור או לצד אפיסת הפנאי, או משום שהדברים פשוטים כ"כ שלא ראה הצורך להאריך בהם. ובכמה מקומות אשר לרוחב בינתו, ועוצם בקיאותו, לא ציין שום ציונים, באיזה מקום חונים, דברי הראשונים או האחרונים, להביא דאי' שדבריו כנים, אבל עד מקום שידינו יד כהה מגעת יגענו ומצאנו ומהרנו לציין, כדי להקל על המעיין.

בדרך כלל קודם שהתחיל לכתוב לא עיין בשום ספר, ורק אחר שכבר כתב חלק ניכר מהתשובה התחיל לעיין בספרי הפוסקים הראשונים והאחרונים לראות אם דבריו מכוונים עם דבריהם. וכמה תשובות מצאנו שהמראה מקום שציין בתחילת התשובה לא הי' מדויק כ"כ, ואח"כ באמצע התשובה הוא מציין ענה"פ מ"מ זה בדיוק גמור, הרי שבתחילה לא עיין בפנים הספר ורק כתב ממה שנרשם בזכרונו. (עיין בתשו' דברי חיים אבע"ז ח"א סי' מ"ז, וז"ל: וכמעט שלא השגחתי בספר לעיין כראוי וכו').

באמצע הכתיבה הפסיק לפעמים ועבר על דבריו שכתב עד כה, וכמה פעמים מחק חלק ממה שכתב, והתחיל באופן אחר. אם נודמן אצלו באמצע הכתיבה איזה ת"ח מופלג או אחד מהרכנים, אירע לפעמים שנתן לו התשובה שיעבור עלי' ויחזה דעתו, ואם העירו עלי' ניסה להסביר ולבאר דבריו והכפיל הסברו אחת ושתיים עד שנתברר הענין. הרבה פעמים השתקע ברעיוניו באמצע הכתיבה למשך שעה ארוכה וכמעט שלא הרגיש בהנעשה סביבו. בימים מקדם לפני המלחמה, אירע לפעמים שביום שהתחיל לכתוב תשובה התענת, ולפעמים אתרמי שהלך למקוה באמצע היום למבול.

התנגד מאד לאלו שהורו על סמך סברות בעלמא מבלי מקור נכון בספרי הפוסקים, ובפרט מה שסמכו בהרבה הוראות להקל, במענה שמכיון שכל האיסור הוא

משום איזה מעם ידוע, וכיון שבימינו לא שייך עוד הטעם הזה ע"כ גפל הכנין ובמיל
ל' איסורא, חס מלהזכיר וישתקע הדבר, כי כל הסברות הללו הם חורבן בדת
תורתנו הקדושה.

מתשובותיו כולט מהותו, דמותו, ותקיפות הכרעתו, וגם יחסו אל הפוסקים
רבותינו גדולי האחרונים נ"ע, כמו הנוב"י, החת"ס, הד"ח, והמהר"ם שיק
וכו'. שכל דבריהם היו אצלו תורה שלמה, ואף במקום שדבריהם הם קשי הבנה
התייגע למצוא דברי חפץ ולהסביר עומק דברי קדשם, ואף כשלא עלה בידו
לפרק חבילות הקושיות עכ"ז לא לפסוק אחרת כי אין לנו לזוז מדבריהם, ואורייתא
קא מרתחא ב' על אלו שמרהיבים עוז בנפשם לבטל פסקי רבותינו האחרונים ז"ל
מחמת אי הבנת דבריהם. דבריו הקדושים מלאים אמונת חכמים, ולשונות נמרצות,
כאשר הוא יוצא ללחום מלחמת ה' לחיזוק התורה והרמת קרנה. במעשה קנאה וברוח
גבורה יצא למערכה להעמיד הדת על תילה, ובתוך התשובות הוא משלב תוכחת
מוסר על רפיון הדור וחולשת מנהיגיו, ובדברים קשים כדרכונות קולעים אל השערה
הוא מתמרמר על היושבים על מדין ודורכים בדרך עקלתון ומשובש בגסות, בגישתם
להורות הוראה בישראל. הפנינים היקרים בתוך תשובותיו הם לעצמם אוצר בלום
של יראת שמים, ומשפולי גלימתו אפשר להשיג קצת ממדת צדקתו ואור קדושתו.
ובאחת מתשובותיו (אורח חיים סימן ט') אודות הקוראים את הנשיא בחורש
ניסן אבל קוראים אחר קריאת התורה הוא כותב בין השאר: אבל הנמשך
אחר הצדיקים וכו' וסומך על דעתם ומשנה את סדרם וכו' אין זה אלא מלגלג על
דברי חכמים וטוב לו יותר שלא יקרא כלל את הנשיא ע"כ. ולחלן בתשו' הנ"ל,
וז"ל: והלא אף במה שאין אנו מבינים כלל מעמם ונימוקם הוא ברור שכל דבריהם
כגחלי אש, ובמה נחשב כל שכלנו והכרעתנו נגד אפס קצחו של צפרנם של ראשונים,
ומעשה רב של הדורות הקודמים זהו בעצמן בירור הלכה, עכ"ל. ולחלן בסימן י':
אלו היינו עומדים על המשמר שלא לשנות עכ"פ מדרכיהם וממנהגיהם הקודמים,
לא היינו מגיעים לירידה נוראה כזאת ע"כ.

ביראת הכבוד והערצה יוצאת מן הכלל הוא ניגש לדון בדברי מרן הקדוש בעל
ד"ח זצ"ל, בכמה מקומות ובפרט בעניני מקוואות שבידוע שכל החומרות
שרבינו הקפיד עליהם כדיני מקוואות, ה' כדי לצאת שיטת מרן בעל ד"ח,
ולדוגמא אחת מהחומרות שהמים לא יוחילו לתוך המקוה בשעת טבילה כי יתכן
שגם זהו בגדר זחילה לפי דע"ק של הד"ח. (רבינו נו"נ בדבריו באריכות בסימן ע"א).
ופ"א באחד השיחים עם הגאב"ד ריסקעווע זצ"ל, אודות הרכה תשובות ממרן
בעל דברי חיים שהם מקושי הבנה וצריכים ביאור, נענה רבינו כזה"ל: „איך
וואלט מיך אונטערגענומען צו פארענטפערן אלע תשובות פון דברי חיים, אויסער
די איינע תשובה וועגן די טרעפ". חייתי יכול ליישב כל התשובות ממרן בעל
ד"ח חוץ מתשו' אחת אודות השליכות (שארן למכול עליהם כי יש להם דין קמפרס,
עיין שו"ת ד"ח ח"ב יו"ד סימן צ"ז, ורבינו נו"נ בדבריו באריכות בסימן ע"ה).
ובאחת מתשו' (או"ח סימן ד') אשר בו הוא מתיגע ליישב דברי מרן בעל ד"ח
שכ' שמקום יש בראש להניח ב' זוגות תפילין הוא כותב כזה"ל: „הארכתי קצת
לבאר דברי מרן ז"ל וכו' ועדיין לא יצאתי ידי חובתי וכו' ועפ"פ המבין יבין
שדברי מרן ז"ל ברורים, וכשמש מאירים, עכ"ל.

ורגיל' הי' רבינו לפרש מאמרם ז"ל, אם הרב דומה למלאך ה' צבאות תורה יבקשו מפיהו. שהכוונה שאם הרב בזמננו, דומה למלך ה' צבאות, היינו שרוצה להיות דומה ולשעבד עצמו לדברי רבותינו הקודמים ראשונים כמלאכים, אז תורה יבקשו מפיהו, אבל אם הוא נוסה מדרך שדרכו בה רבותינו בהלכה, אז אמור לבקש תורה מפיהו.

ואולם לעומת זאת לא הי' דעתו נוחה מחומרות שונות שאין להם מקור מוסמך וכיטל אותם בשתי ידיים, באמרו כי גם מזה צריכין להתרחק. וכשעלה על הפרק נדון הבחירות לנציגי העירי' (בא"י), והיו הרבה שרצו שרבינו יאסור בהחלט כמו הבחירות לנציגי הממשלה, אבל הוא באחת שהם שני דברים נפרדים ואין בידנו להמציא איסורים חדשים וכל אחד יתנהג במקומו כפי ראות עיני המורה באותו מקום.

פעמים אין מספר שמעו ממנו את רתיעתו מלפסוק, ובענוות קדשו היה רגיל לומר שאין בדור הזה מי שיפסוק הלכה ברורה, ובאחת מתשובותיו (יו"ד סימן מ"ד) אודות עשיית מקוה מקרח הנקרא „מאשין אייו" הוא כותב בין השאר: מ"ש שהוא גזירה שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה, תמהני אשר חשד אותי שח"ו אני גוזר גזירות ומי אנכי לגזור גזירות בישראל". אמנם לעומת זה במקום ענוותנותו אתה מוצא גדולתו ולמרות היותו „מיראי הוראה", בולט מתשובותיו תקיפות הכרעתו באופן מוחלט, כי להלן בסימן ע"א הוא דן עוה"פ בנדון „מאשין אייו ולבסוף הוא מסיים לחומרא בזה"ל: „אבל בארתי דבר זה באריכות וכו' וזה ברור".

וזכור אזכור שבשנת תשי"ב כאשר עלה על הפרק המבוכה בדבר אתרוגי א"י בשנת השמיטה והמתירים אז רבו כמו רבו כנודע, ואחד הי' רבינו שיצא לאסור בתוקף ועוז, ותיכף כשנתפרסם הדבר שרבינו אסר אתרוגי שביעית נעשה מזה רעש גדול ורכנים מחוגים שונים רצו אז להשפיע עליו שלא לצאת באיסור מוחלט. ונהירנא שדיברתי אז עם רב אחד על הטעלעפאן, ורבינו עמד ע"י אצל הטעלעפאן היותו עוד קודם התפלה ורצה לידע המדובר עם הרב הנ"ל, ובאמצע השיחה אמרתי לו שהרב הנ"ל אומר שהמעייין בספרי גדולי ליטא יראה שהמקיל לא הפסיד. ע"ז השיב לי רבינו בלשון נמרץ, אמור לו שכל דבריהם של גדולי ליטא נרשמים אצלי בזכרוני ואפילו לדעתם אין להקל, ע"כ. ותוך זמן קצר נתפרסם בכל העתונים „שהרבי מסאטמאר" יצא לאסור אתרוגי שמיטה, ושפכו בוז וקלון כרגיל כי זה דרכם כסל למו כידוע. וימים אחדים לפני החג קראו אותי על הטעלעפאן מדרום אמעריקא, היות שראו בעתונים שרבינו אסר אתרוגי א"י בשנת השמיטה, ע"כ אשתדל להמציא לשם אתרוג מחו"ל, וספרתי זאת לרבינו ותרב שמחתו. מאד בראותו שדבריו עשו רושם מסוף העולם ועד סופו.

דרכי התוראה הי' שונה אצלו מפעם לפעם, וכמה פעמים השיב על שני שאלות דומות, בתשובות שונות. תחת אחד השיחים שהי' לו לרבינו פ"א עם הרבנים הגאונים מבארדיוב ומאיווואר זצ"ל במרחץ שערן ספרינג, נתגלגל המדובר אודות דרכי הוראה, ותרב מבארדיוב הרהיב עוז בנפשו לשאול את רבינו על מה שאנו רואין אצלו שהרבה פעמים משנה בהוראותיו מגברא לגברא, ממקום למקום, ומענין

לענין, רבינו לא השיבו כלום על אתר, שקע במחשבותיו ולמשך זמן מה הי' תפוס שרעפים, ואח"כ המשיך השיחה באמרו, שידוע שמרן הק' בעל דברי חיים זצ"ל כשכתב תשובה לאיזה מקומן, שקל במאזני צדק לאיזה מקום הוא כותב, למי התשובה מופנית, וגם הזמן גרמא לו בפסק ההלכה, וע"כ ישנם הרבה תשובות בדברי חיים מקושי הבנה ודבריו נראים כסותרים זא"ו בכמה מקומות (עיין תשו' אבני צדק אבע"ז סימן ג"ב), כי כל הדברים הנ"ל הסתעפו אצלו בשעת כתיבת תשובותיו. הרכנים הנ"ל כבר מצאו תשובה נכונה לתמיהתם, בדברים הללו.

והנה אף שמכל קצוי ארץ הי' מצפים למוצא פיהו ומדי יום ביומו הגיעו שאלות שונות עד אין שיעור, עכ"ז לא הי' הזמן מספיק להשיב לכל אחד ואחד מחמת חבילי טרדין שהקיפותו יחד בהנהגת הכלל. ובהרבה מתשובותיו הוא מזכיר טרדותיו המרוכות ומתנצל שע"כ נתאחרה תשובתו או שמוכרח לקצר בשכיל זה. בתשובה לחתנו הגה"צ רי"י מ"ב הי"ד אבדק"ק סיגוט (חי"ד סימן צ"ב) הוא כותב: לא אוכל לתאר לפניך אופני הטרדות המטרידים ומונעים אותי אף מכמה ענינים נחוצים מאוד וכו'. להרה"ג רח"י דייטש הי"ד דיינא רבא בק"ק מאקעווע (סימן נ"ז): ואלו הי' מע"כ בקי בפרטי הטרדות שכעת, לא הי' מאשים אותי בדבר זה, עכ"ל. להגה"צ מצעלים זצ"ל (או"ח סימן י"ג) אף שקשה לפני מאד הכתיבה מחמת הטרדות העצומות שעלי עד אין לשער, עכ"ז מלאתי רצוני ע"כ. ובין הכתבים שניצולו נמצאים הרבה שאלות עוד מלפני המלחמה שלא הספיק להשיב עליהם.

הרבה רבנים שהריצו אליו שאלותיהם הרגישו קצת כנפגעים כשלא קבלו תשובה, ורבינו הי' רגיל להתנצל לפנייהם שטרדותיו עלו למעלה מראש כנ"ל, וכששאלו אותו למה לקצת שואלים הוא משיב למרות כל הטרדות ומה נשתנה הי' עונה שאלו אין נותנים לו מנוחה ומטרידים אותו כ"כ, וכמעט שהם מכריחים אותו להשיב...

אולם בענינים שהיו נוגעים לחיזוק הדת והי' הצורך לעמוד כפרץ, כמו נדון שיעור המחיצה בין עזרת נשים בבתי כנסיות, אתרוגי שמיטה, הזרעה מלאכותית, חדשות באופני עשיית מקוואות וכדומה, שם סילק כל טרדותיו ופנה את עצמו מכל וכל, וחשף זרוע עוזו לברר הלכה למעשה כדת של תורה, לגדור גדרין של ראשונים לכל יפרצו פרצות בחומת ישראל סבא, ובזה הציל את הדור כולו. והאמת ניתן להאמר שענינים הללו נגעו אצלו עד דכדוכא של נפש וכתיבת תשובות הללו עלו לו בבריאות גופו, והצטער מאוד על שכך עלתה בימיו, שמוכרח ללחום מלחמתה של תורה על דברים שהם עיקרי ויסודי הדת. בשנותיו האחרונות קודם שהורע מצב בריאותו, אמר כמה פעמים שבדעתו עוד לכתוב ביאור באריכות בכמה ענינים נחוצים העומדים על הפרק, כיניהם שיטת ר"ת, קרח הנקרא „מאשין אינו", מציצה בכלי ועוד, אלא שעדיין לא הי' לו פנאי, ולדאבוניו נחשכו המאורות ולא זכינו לזה.

חלק גדול מתשובותיו הם בעניני מקוואות, שכידוע הי' רבינו יחיד מומחה במקצוע זה, ושם הראה תקפו וגבורתו בכל עת ועונה, ועוד בימי קדם לפני המלחמה הי' מפורסם כדיני מקוואות, ובכל מקום בואו הי' מבקשים אותו, לשים עין לטובה אם המקו' היא בתכלית הכשרות. ובתשובה (סימן ע"ו) שכתב לפאריו

להגה"צ מקראסנא זצ"ל, הוא כותב: „מכתבו הגיעני בלילה הזה, ויען אשר ביקש אותי להשיבו מיד ע"י הדואר הראשון ע"כ הנני להשיב לו בקיצור נמרץ וכו'. והמכתב הזה עם השאלה הגיע לרבינו אז בליל ששי, ורבינו ערך תומ"י באותו יום תשובה ארוכה ונפלאה ושלחה בו ביום, ובבואו עה"ח הוא כותב היום עש"ק וכו'.

שיטה מיוחדת ה' לו לרבינו באופני עשיית המקוה כידוע, מיוסד בעיקר לצאת מחשש נסו"ס כדעת הרמב"ם והראב"ד (עיין תשו' ד"ת ח"א חו"מ סימן ל"ו). והמקוה הראשונה שבנה באמערקא בשנת תשי"ב היתה יחידה במינה וכל גדולי הרבנים הפליאו את חלקי הכשרות שבה לכל הדעות, וביניהם הגה"צ ר' יונתן שטייף ור' מיכאל דוב ווייסמאנדל זצ"ל שהיו אחים לדעה עם רבינו בכל ענינים, ורבינו בעצמו כשביקר אצלו איזה רב או ת"ח מפורסם ה' רגיל לשלחו לראות המקוה, ורצה לשמוע חו"ד, וכולם הביעו את קורת רוחם לראות מקוה עם כל החומרות וההידורים באופן נפלא. אמנם במקום שלי דעתו לא היתה המקוה בהכשר ויתרון, לא חת ולא נרתע מפני כל, ופעל כל מה שביכלתו לתקנה. ובאחת מתשובותיו (יו"ד סימן ס"ח) הוא מוכיר גם אודות המקוה בק"ק סאטמאר וז"ל: „ובבואי לסאקמיר שהיתה עיר ואם בישראל מצאתי שם שני מקוואות וכו' גם מקוה שהיתה נקי' יותר אך הוצרכו לסמוך שם על איזה קולא וכו' והי' כן המנהג כמה שנים, אך אח"כ בבואי לשם טרחתני הרבה ע"י הוצאות יתירות ומצאתי בעוה"ת תקנה וכו'. ובתשובה אחרת (יו"ד סימן ס"ה) אודות מקוה בלי השגחה כראוי, בקהלה נאה והסודה עיר ואם בישראל הוא כותב: ולא אוכל למנוע מלעשות בזה כל מה שבידי וצער גדול יש לי בדבר זה ע"כ. (עיין בתשו' ד"ח ח"א יו"ד סימן מ"ה ... ולכן מאד נפלאתי מעיר ואם במדינה אשר לא יעשו מקוה כשרה בבית הקהל אשר בקל נוכל לעשותו). ויכולים לומר שרוב מקוואות שנבנו במשך כל אלו השנים אחר המלחמה, הם עפ"י הוראותיו של רבנו שממר נפשו. בשביל מהרתן של ישראל, ותל"ת הוראותיו נתקבלו בכל תפוצות ישראל.

באמור, הרבה שאלות שהגיעו אליו נשארו בלי תשובה, מפני שלא הי' לו פנאי להשיב, אמנם אפילו מהתשובות שכתב, רובא דרובא חסרים לנו. וזה המעט שנשאר הוא ממש מיעוטא דמיעוטא, וכמיפה מן הים מהמון תשובות שכתב במשך קרוב לששים שנה, ובכמה מתשובותיו הוא כותב שכבר כתב או כבר האריך בענין זה במקום אחר. ולדוגמא בסימן כ"א, אי צוה"פ נחשב כעומד: ובמקום אחר בארתי דגראת העיקר דאינו נחשב כעומד גמור וכו', בסימן כ"ג: ואנכי כבר ביארתי מהש"ס והפוסקים בדברים ברורים דצוה"פ לא נחשב כעומד וכו', בסימן ל"ח, אודות שו"ב ששותט בלי רשות: הנה כבר כתבתי וביארתי מדברי הפוסקים וכו'. בסימן פ"ג: ובענין חזקת הרבנות אם חתנו כבנו, כבר הארכתי בתשובה אחרת וכו', ואודות העירובין בק"ק סאטמאר הי' לו קונטרס מיוחד עם ביאור ארוך ונאכד, להגה"צ מריסקעווא היתה תשובה ארוכה אי כהן עדיף או אחרון עדיף. להגה"צ מצעלים הי' תשובה ארוכה אי מותר לעשות ביהמ"ד מכית תיפלה של עכו"ם, ומכל התשובות הללו אין זכר למו, רק זה המעט שנשאר שחלק מזה הוא משנים הקודמים מלפני המלחמה מה שעלה בידי להציל בחסדי השי"ת, ממש חוץ לדרך הטבע, וקצת מה שכתב כבר פה באמערקא והעתקתי מקצתם מרם נשלחו אל השואל, וחלק מה שקבלתי העתקות מהשואלים או שנדפסו בקונטרסים ובחיבורים שונים.

והכנסתי בחיבור הזה (בחלק ב') גם כמה חידושים ופולפולים משנים הקודמים בכמה סוגיות הש"ס, בדרך כלל חידושים ארוכים, כי רצון קדשו ה' שיודפסו ביחד עם השו"ת, והגם שזה לא כבר יצא לאור ספרו „דברי יואל“ חידושים על סוגיות הש"ס, האמת ניתן להאמר שמן השמים נסתבב שהחידושים הללו נשמטו אז מהדפוס, כי כמה שנים היו מונחים במקום מיוחד, ובשעת סידור שאר החידושים לדפוס שכחתי מקומם, וחפשתי ולא מצאתי, ואחר שיצא לאור הספר הנ"ל מצאתים, וראיתי שמן השמים נסתבב ככה כדי לקובעם בדפוס יחד עם השו"ת כרצון קדשו.

והנה העבודה העצומה שהי' לנו בסידור התשובות הללו א"א להעלות על הכתב, כי בהעלותי על זכרוני כמה עיכובים והרפתקאות עדו עלי במשך שנות העבודה, לא יאומן שאכן הנני עומד כעת בגמר הספר היוצא לאור עולם כלול כהדרו, ורק כחו של אותו זקן עמדה לי להתגבר על כל הקושיים והמניעות עד כה. ואספרה כמו השתלשלות הדברים. בימים מקדם עד שלא הורע מצב בריאותי בשנת „תשיכח“ לפ"ק, לא הי' נוחא לי' לרבינו שידפיסו חידושי תורתו, לא בהלכה ולא באגדה, ורק אחר הרבה הפצרות הסכים להדפיס קצת ח"ת באגדה כדי לרוות צמאון תלמידיו, שהשתוקקו לחמודי דבריו, ואז יצאו לאור כמה קונטרסים עה"ת וגם מחידושי שגרשמו בשעת לימוד שיעור סוגיות, לא הסכים להדפיס רק בשנת תשכ"ד אחר כמה הפצרות. אולם אחר שנפל למשכב וגברה חולשתו ונגרמו לו הפרעות בעבודת הקודש, ולא הי' יכול כבר לדרוש ברבים כמקדם, אז התחיל לזרז שיוציאו לאור כל חידושי הן בהלכה והן באגדה, אבל הדגיש כמה פעמים שאילו הי' בקו הבריאות, הי' נותן דין קדימה לתו"ל השו"ת. וכמעט שלא הי' יום שלא הי' שואל, מתי יראה אור ספרי שו"ת דברי יואל. ובאמת התחלנו תיכף לגשת אל המלאכה בסידור התשובות, שהי' מהעבודות הקשות שבמקדש מכמה טעמים, ראשית כל הי' הצורך לקבוע יד על יד התשובות שהי' מפוררים, כי כנ"ל לא השאיר רבינו לעצמו העתקה מתשובותיו לצד גודל מרדיותו, וע"כ היו תשובותיו מפוררים על פני תבל, חוץ מחלק קטן שנעתקו ע"י אאמו"ר הי"ד לפני שנות הזעם, ולהכל"ה מה שאני העתקתי בהשנים שלאח"י, אבל כאמור הי' כ"ז מספר קטן, וללקוט הנפורים אל מקום אחד עלה לנו זמן רב. ואח"כ הי' לפנינו עבודה קשה שלא שיערנו עלי' מקודם, והוא העתקת התשו' מהכת"י, שהרבה מהם הי' קשה לקרואתם כי במשך הזמן נטשמשו בצדי הגליון, ובפרט באלו שלא הי' לנו עצם כתי"ק ורק צילום, גדלה העבודה פי כמה כמוכן לצד חוסר בהירות האותיות השכיח תמיד בצילום, וגם אלו התשובות שכבר נדפסו בספרים וקובצים אחרים, נוכחנו לדעת שהם מלאים טעותי הדפוס, ובהרבה מקומות נתכרר שחסרו ממש קטעים שלמים שגרמו לקושי הבנה, והוצרכנו לחפש בכת"י ולתקנם עפ"י המקור שיהא דבר השלם. והעולה על כולנה מה שהרבה תשו' היו חסרים מראה מקומות עד אין שיעור, והיו כמה מהם שרבינו כתבם בקיצור נמרץ בלי ציון כלל, ובאלו חפשנו חיפוש אחר חיפוש כל מוצא דבר, וכמובן שגם בזה ארכה לנו השעה. אמנם נוכחנו לדעת שכל פסק והוראה שיצא מקולמסו ואפילו במקום שלא ציין אפילו פוסק אחד והי' נראה כאלו הכריע מדעתו בלי מקור, הכל בכתב מיד ה' עליו השכיל, וכל דבריו יסודתם בהררי קודש בפפרי הפוסקים, ורק רבינו קיצר פעמים אפילו במקום שאמרו להאריך, ובפרט במקום שידע שאין השואל זקוק אלא לפסק הלכה למעשה ולא יותר, אבל אנחנו יגענו למצוא מקור לכל דבריו.

וכדי להקל על המעיין עשינו אזניים לתורה לציין המראה מקומות במקום שהי' חסר, וכל המראה מקומות שהוספנו הכנסנו בחצאי עיגול כזה (), וגם הרבה מקומות שרבינו ציין אותם אבל לא מצאנום במקומם, לא עשינו שום שינוי רק הכנסנו אותם ג"כ בחצאי עיגול. וכמו"כ בכמה מקומות שהלשון הי' מנומנם, או שהי' נראה כחסר, או שהי' חסר ממש כמה תבות והענין הי' מקושי ההבנה, ג"כ לא עשינו שום שינוי בלשון קדשו כי יתכן שלא ירדנו לעומק כוונתו, רק הוספנו תוספות ביאור בכמה תבות כפי הצורך להבנת הענין והכנסנו במוסגר כזה []. ועשינו גם מפתחות, מפתח לש"ס ופוסקים ומפתח הענינים לפי סדר האותיות, ויהי' מסורת המפתח לארמון מפואר הלז, עזר וסיוע גדול, כי בתוך התשובות הארוכות ישנם הרבה ענינים אחרים שמתכארים בהמשך התשובה, וע"י המפתח יוכלו למצוא דברי חפץ מבלי טורח וחיפוש. וכמו"כ עשינו תוכן הענינים מכל תשובה, מסודר דבר דבור על אופניו לתועלת הלומדים. (המפתחות יודפסו בכרך השני).

ולבסוף ספחתי אל הקודש תשובות אחדות מאביו הגה"ק בעל קדו"מ זצ"ל, כי כמה פעמים הי' דבר קדשו אלי להכניסם בחיבור, והיו לאחדים אב ובנו שראו את החידוש.

ועתה כי נשלמה המלאכה ותכל כל העבודה, ישמח לבי ויגל כבודי, שזכיתי לברר מקחו של צדיק, להוציא לאור עבודה תמה, דברים המזהירים כאור החמה, ואען ואומר, אודה לא-ל עלי גומר, ועבידנא יומא טבא לרבנן שזכיתי לברך על המוגמר ולראות הספר יוצא לאור עולם כלול בחדרו, ותבענה שפתי תהלה, לנורא עלילה, ששם חלקי כנעמיים, לזכות את הרבים, בתורתו של רבינו אשר יהי' לנו לעינים ולמאורות, להבין לתורות, הלכה פסוקה מיד ולדורות, וישתו התלמידים מכאן מים חיים הנוזלים מן לכנון, לראות יפי' של תורה, להשיג הלכה ברורה, להבין ערכה, ולידע דרכה, בבירור הלכה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ותתרבה הדעת מזה המעט שיצא מקולמסו של רבינו, מעט הכמות ורב האיכות, הן בפסקי ההלכה למעשה, והן בביאורים לענינים רבים בסוגיות שונות בש"ס והלכתא גבירתא בספרי הפוסקים אשר מדי דברו יצא רבינו מענין לענין באותו ענין כדרכו בקודש לברר וללבן דברי רבותינו הקודמים, וישמחו לקראת החיבור הזה כל שוחרי תורה אשר ימצאו בו דברי חפץ, ובפרט תלמידיו ומקבלי לקחו המשתוקקים לעסוק בדברי תורתו.

ולחיות שמדרכי המחברים, בהקדמות הספרים, להכניס בין הדברים, מה שהעלו במצודתם ח"ת בדברי אגדה, ואילו זכינו שרבינו המחבר, כפתח השער ידבר, והי' כותב הקדמה לספרו, בוודאי הי' מאריך בדברי קדשו, דברים המושכין את הלב, ע"כ אמרתי להציג בפתח השער **דרשה הראשונה שדרש רבינו זצ"ל בעלותו על כס הרבנות בק"ק סאטמאר**, ויהי' כעין פתיחה כמילי דאגדתא.

כתיב (ש"ב ז' י"ח) **ויבא המלך דוד וישב לפני ה' ויאמר מי אנכי ה' אלקים ומי ביתי כי הביאתני עד הלב, ותקטן עוד זאת בעיניך ה' א' ותדבר אל בית עבדך למרחוק, וזאת תורת האדם ד' אלקים. יש לדקדק במקראי קודש אלו מובא, א) מ"ש מי אנכי ומי ביתי, ופי' הדר"ק מי ביתי בית אבי, כי אם אמנם שהי' דוחמ"ה עניו ושפל רוח מאוד, וברוב ענותנותו אמר (תהלים כ"ב) ואנכי תולעת ולא איש חרפת אדם ובוזי עם, וע"כ מ"ש מי אנכי היו דברים היוצאים מקרב**

לב עמוק, אבל איך אמר על בית אביו ומי ביתי, והלא ישי אבי דוד הי' צדיק אמת, מארבעה צדיקים שמתו בעטיו של נחש בלא חטא כמכואר בגמרא (ב"ב י"ז ע"א).
 (ב) צ"ב מ"ש ותקמן עוד זאת בעיניך וגו' ובמדרש ילקוט (רמז קמ"ו) א"ר סימון לא' שעשה להבירו קמנה, א"ל עשית קמנה סופך לעשות גדולה, ומי החכם יודע פשר דבר מהו הקמנה ואיזהו הגדולה. ג) ראוי להבין סוף המאמר וזאת תורת האדם, מהו הכוונה והקישור לתחלת הפסוק.

ולבאר הענין נקדים מה שהתפלל משרע"ה (במדבר כ"ו) יפקוד ד' אלקי הרוחות לכל בשר איש על העדה אשר יצא לפניהם וגו' ואשר יוציאם ואשר יביאם, פרש"י ואשר יוציאם בזכותיו ואשר יביאם בזכותיו. וצ"ב כוונת רש"י ז"ל, ואפ"ל עפי"ד הגמרא (ב"ק נ"ב ע"א) דרש ההוא גלילאה עלי' דרב חסדא כד רגיו רעיא על ענא עביר לנגדא סמותא, פרש"י ז"ל לעז המושכת מנקר עיני' ונכשלת ונפלת בבורות והעדר אחרי', כך כשהמקום נפרע משונאי ישראל, ממנה להן פרנסים שאינן מהוגנין עב"ל. ומעתה אפ"ל שעד"ז היתה בקשת הרועה נאמן משרע"ה יפקוד ד' וגו' איש על העדה וגו' אשר יוציאם בזכותיו ואשר יביאם בזכותיו, היינו שלא יהי' המנהיג בדרך העונש מאותן פרנסים שאינן מהוגנין, כבחי' העז המושכת את העדר שמנקרין עיני' וכו', רק אשר יוציאם בזכותיו ואשר יביאם בזכותיו.

והנה כי כן נוכל לומר אצל אדונינו דוד מלך ישראל ע"ה, אשר חשב את עצמו לרוב ענותנותו לאיש חוטא כמ"ש (תהלים נ"א) וחטאתי גגדי תמיה, ועכשיו שנמשח למלך על ישראל פחד ורחב לבבו שאינו כדאי לזה, להיות מנהיג את ישראל בזכותיו, ואולי הוא ע"צ העונש להיותו כבד עון, שיכשלו ישראל על ידו כבחי' העז ההולכת בראש העדר שמסמין עיני' ר"ל, אמנם אח"כ הוכיח בעצמו שזהו דבר שאי אפשר, בראותו את בית אביו, זה ישי אבי דוד שדרשו חז"ל (ברכות נ"ח ע"א) והאיש בימי שאל זקן בא באנשים (ש"א י"ו) אמר רבא ואיתימא רב זביר ואיתימא רב ארשע', זה ישי אבי דוד שיצא באוכלוסא ונכנס באוכלוסא ודרש באוכלוסא וכו', תנא אין אוכלוסא פחותה מס' רבוא, חרי שאביו הצדיק הי' מנהיג ישראל לטובה ושיבחו הכתוב, וא"כ איך אפשר שתהי' התמנותו של דוד למלך ע"צ העונש, שיהיו ישראל מוכשלים על ידו ח"ו, הלא אמרו חז"ל (ב"ק נ' ע"א) דבר שאותו צדיק מצטער בו יכשל זרעו בתמי', וע"כ חזר ואמר ומי ביתי, היינו בית אבי, אחר שמוזע גדולים גזעו מנהיגי ישראל אמיתיים, א"א שיהי' משוחתן לפוקה ולמכשול ח"ו, וע"כ נשגבה בעיניו הפליאה מי אנכי כי הביאתני עד חלום, ומה זה ועל מה זה הגיע למלכות, איש חוטא וכבד עון כמזוה.

אמנם אח"כ ניחם בעצמו, שבאמת נאמן כסאו וממלכתו לטובת בית ישראל, אבל מה שזכה למלכות אעפ"י שאינו ראוי לזה מצד מעשיו, מפני שעדיין יש לו תקו' שעוד יזכה לשוב בתשובה שלימה לפני הבורא כל עולמים, וזהו הגורם שנבחר הוא למלך יותר מצדיקים וטובים ממנו, לפי שגדולים בעלי תשובה יותר מצדיקים גמורים, כמו שדרשו רז"ל ברכות (ל"ד ע"ב) א"ר אבהו מקום שבעלי תשובה עומדין, צדיקים גמורים אינם עומדין שנאמר (ישעי' נ"ו) שלו' שלו' לרחוק ולקרוב, לרחוק בריש וחדר לקרוב, וע"כ חשב כי מזה הטעם בו בחר ד' להיות למלך על ישראל.

והנה טעמו של דבר שגדולים בעלי תשובה יותר מצדיקים גמורים, מפני שהבעל תשובה כבר טעם טעם חטא, וע"כ צריך עבודה גדולה וצער גדול להתגבר על יצרו, יותר מהצדיק גמור שלא טעם טעם חטא מימיו, וכבר אמרו רז"ל לפום צערא אגרא, והכל לפי רוב המעשה והטורה, כן יגדל שכרו. והנה מזה הטעם ניתנה התורה לבני אדם, דמצינו בגמרא שבת (פ"ט ע"א) שקטרגו מלה"ש ואמרו מה אנוש כי תזכרנו וגו' תנה הורד על השמים, כלומר שתנתן התורה להם, והשיב להם משרע"ה קנאה יש ביניהם, יצה"ר יש ביניהם, מיד הודו לו להקב"ה וכו' עכ"ד הגמרא. והכוונה כנ"ל, דמה"ט ניתנה התורה לבני אדם קרצו חומר, מפני שיש להם יצה"ר, ולפום צערא אגרא, ובה בחר ד' להתגבר על יצרו ולעשות נחת רוח ליוצרו, משא"כ המלאכים שאין להם מונע ומעכב מלקיים מצות השי"ת.

ובזה יתבאר קישור והמשך הפסוקים הנ"ל במין חומר, שאמר דוהמע"ה מי אנכי שזכיתי למלכות, שא"א שתהי' ח"ו ע"צ המכשול, כי הלוא ומי ביתי, ר"ל בית אבי, שהיו שלשלת של צדיקים אמיתיים ומנהיגי ישראל, וא"א שיכשל ורעם בדבר שנצטער עליו, ע"כ נוחם בעצמו ואמר ותקטן עוד זאת בעיניך ד' אלקים ותדבר אל בית עבדך למרחוק, ודרשו רז"ל במדרש עשית קטנה, סופך לעשות גדולה, שחשב שע"כ נבחר למלך יותר מצדיקים וטובים ממנו, מפני שיפייסוהו הקב"ה לשוב בתשובה שלימה לפניו יתברך, וגדולים בעלי תשובה יותר מצדיקים גמורים, ולז"א עשית הקטנה שנמשחתי למלך על ישראל, סופך לעשות גדולה שתחזורני בתשובה שלימה לפניך, ותשובה נקראת גדולה, כמאמרם ז"ל (יומא פ"ו ע"א) גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, ותדבר אל בית עבדך למרחוק, שע"כ נתקרבותי לפניך מפני שהייתי רחוק, כמו שדרשו ז"ל לרחוק ברישא והדר לקרוב, שגדולים בעלי תשובה לפני חבוי"ת יותר מצדיקים גמורים, והביא ראיה לזה וזאת תורת האדם, שע"כ נתן הקב"ה התורה לבני אדם, ונדחה טענת מלה"ש שאמר תנה הורד על השמים, מפני שאין להם יצה"ר, ורצו יותר לפני הקב"ה עבודת האדם שמצטער ומתגבר על יצרו, ומה"ט בעלי תשובה גדולים וחשובים יותר, ומטעם זה נתקרבותי גם אני למלך על ישראל הגם שיש גדולים וצדיקים ממני.

והנה כי כן אומר גם אנכי הנני מלא פחד ורעדה, מי יודע אם הנני ראוי לכסא הרבנות לחיות לטוב בעיני ד' ולטובת ישראל, אבל כשאני רואה מי ביתי ובית אבי שהיו כמה דורות צדיקים ומנהיגי ישראל אמיתיים, א"כ בודאי לא יהי' למכשול, אמנם גם אני בתקותי שעוד אזכה לעשות תשובה שלימה לפני חבוי"ת"ש, ובזכות זה אזכה לנהל עדה הקדושה לזכות ולטובה כל הימים עביגצבב"א.

אלה הם דברי קדשו שזכינו לשמוע ביום הנכבד שעיר סאטמאר זכתה לעמוד של אש קודש שלהבת י"ה שבקע ועלה עד לרקיע. מאישו של רבינו שהי' איש אלקים כחד משרפי מעלה, ששלושה עמודי עולם, תורה, עבודה, וגמילות חסדים, נתאחדו ונתלכדו אצלו בתכלית השלמות.

שר התורה שהתאחד כולו עם התורה והי' דבוק בה יומם ולילה, וממנו יצאה הוראה לכל בני הגולה. בתקופות הקודמות, בדור דעת של ארזי לבנון אדירי תורה שהעניקו חמה בקומתו, חיוה רבינו דעתו ככל הענינים המסובכים. פסקיו והוראותיו נשארו כנכסי צאן ברזל בכל תפוצות ישראל. ביראת הכבוד ובחרדת

קודש. מזכירים על פני תבל את פסקיו של „הרב מסאטמאר“. אם אלפים ורבבות מאחינו בני ישראל נותרים מליקת אתרוגי שביעית ואין סומכין על היתרים שונים, הוא בשביל פסקו של „הרב מסאטמאר“. אם בני ישראל נזהרים מהתועבה הנוראה של ההזרעה המלאכותית, הוא בשביל פסקו של „הרב מסאטמאר“. אם המונים שומרי תורה ומצות מחזיקים בשיטת רבינו תם בשבת קודש, או נזהרים מלהשתמש במקו' של קרח הנקרא „מאשין איין“, או שיש בה חשש נתן סאה ונמל סאה, וכדו' כמה וכמה חומרות, הוא בשביל הוראותיו של „הרב מסאטמאר“. ואם כמה וכמה בתי כנסיות ובתי מדרשות נזהרים לעשות מחיצה כראוי בין עזרת נשים, הוא ג"כ רק בשביל פסקו של „הרב מסאטמאר“. כעיר וקדיש מן שמיא נחית, כלפיד אש מדורות הקודמים בעלי חוסן בתורה ובקדושה, כך הופיע רבינו כמלאך המושיע, בדורות האחרונים שרוחות רעות וזרמי הזמן כבר נשבו מכל צד. בעמידתו האיתנה התייצב כחומה בצורה נגד המחבלים בכרם ה', לכל יבואו לבלע את הקודש. הוא לא נשא פנים על דבר אמת ולא חלק כבוד לרב מפני קושט סלה, ובענות צדק ואהבת תמים, הראה אותות אהבה גם לצעירים לימים, שעסקו בתורה, כחשיכה כאורה.

עמוד העבודה, דמב בצלותי מרתיכין ופרישין, דמי לכר אלהין ועירין קדישין, לפום מעבודהי דנפישין, אש דת בערה בכל עצמותיו וגידיו, וכל העם רואים את הקולות חוצבי שלהבת אש, אשר יצאו מפה קדשו בשעת התפלה והעבודה ברגש קודש, במסירת נפש והתפשטות הגשמיות, ויפוז ויכרכר בכל עוז לפני ה', למרות היותו לעת זקנתו בעל יסורים על רגליו, זה כחו לאלקיו לעמוד על משמרת הקודש בלי הרף כמעט רגע, מה שאין לשער זאת בשכל האנושי. הוא הגבר אשר עד זקנה ושיבה סיגף עצמו במיעוט שינה ובמעט אוכל. קרוב לתשעים שנה לא פסק פומי' מגידא יומם ולילה. כל מעשהו באמונה וכל עתותיו הקדיש לחפצי שמים ולבו רק למעלה. רבים השיב מעון ויפלם דרך לכל חסידיו, מסילות לבית א"ל. אי העט שיעלה בחרט אנוש את ההתבטלות והגמורה של המונים שחסו בצל כנפיו, ואי' סופר להעלות על הגליון את ההתדבקות של אלפים ורבבות שנפשם ערזה להזדככות הנפש בהתחמם לאור אש מדורתו הלוהטת. הנמצא כזה צדיק בכיר דגול מרבבות אלק, אשר הקדושה והיראת שמים שהשריש בלב רבבות חסידיו, הי' אפשר למשש בידים בבית מדרשו.

ואת בהליכות עולם הי' חכם נשגב עדיף מנביא ויהי יועץ נאמן בכל דבר וענין, ואליו יאספו כל איש מצוק וכואב מכל אפסי ארץ, צרותם לפניו הגידו ויחכו לעצתו ולבם שתו לדעתו, וארשת שפתיו ודברי תנחומותיו עשו פרי, וברכתו ותפלתו לא שבו ריקם, בשפכו לבו כמים עבור כל אדם, להיותו האדם השלם בגמילות חסדים, ומלבד כל זה על נדיבות קם, יותר מכל נדיכי עם, ואין קץ למעשה הצדקה והחסד אשר פעל, כי מעוררו לא חפץ להרכות הון ועושר לא שאל, וסכומים עצומים שהכניסו אליו במשך השנה, הכל פוזר נתן לאביונים יתום ואלמנה, בחמלתו השכיל אל דלים ורשים, ואלפי עניי אה"ק עזר מתרומת כסף הקדשים, והעולה על כולנה מה שהי' מעורר ומזרו את חסידיו להיות עושים ומעשים, לאסוף סכומים הגונים עבור עניים, והשריש בקרבם מעשה הצדקה וחסד בלי גבול. כזה הי' יוצרת של חסידות סאטמאר שדבקו בו המונים ללמוד ממנו דרכי תורה ועבודה השם. השם „סאטמאר“ נהפך להיות במשך השנים שם נרדף לתורה וקדושה,

גדרים וסייגים, אהבת וחמלה, צדקה וגמ"ח. מכחו הגדול של רבינו ומקרו אורו אשר האיר לארץ ולדורים, והמוני בית ישראל שאבו משם מעיינות אמונה וחיווק, נוכל להמשיך להיות דבוק בדרך החיים ולהחזיק באמונה הצרופה.

אני מרם אכלה לדבר, אתן הודאה על לשעבר, שזכיתי לשמשו בקודש יותר מארבעים שנה, ועמדתי לימינו בכל עת ועונה, ע"כ נגעתי בקצה המטה, הן אלה קצות דרכי ההוא סבא קדישא עפ"י מדותיו והליכותיו עם אלקים ואנשים, ואי אפשר לספר כל שכחו ומהללו וארחותיו הזכים, כי גדול שמו וחין ערכו נודע ביהודה בכל מדינות מרחקים, ע"כ מדי דברי בו המו מעי לו, אי רישא דעמא איש שהכל בו ומשלחן גבוה זכה, ורוח ה' עליו נחה, איזה סופר כל אותיות שבתורה ואיה שוקל קלין וחמורין (חגיגה ט"ו ע"ב), ומעת שקעה שמשו של צדיק, על פני כל הארץ תשכן עננה, וכל העולם כולו חבלים וצירים לו למנה, עצבותיו ודמעותיו מי מנה, השתא מאן בעי עלן רחמי (סנהדרין ל"ז ע"א). אמנם אחת היא נחמתנו כי עוד רוחו מתהלכת בתוכנו, ובקצה תבל מליה, כיון דכל שעתא מדכרי שמעתייהו (מו"ק כ"ד ע"א), חבורים יקרים השאיר אחריו לדורות, מהם תצא תורה ותושי' ללמד ולהורות, והיו למאורות, אמרותיו המהורות, כאשר אמר לפני הסתלקותו שבועות אחדות, תלי"ת שהעליתי על הכתב כל מה שנחנן לדעת עכ"ל. וכעת בהיותו לפני המלך ה' צבאות, ישא רנה ותפלה בעדנו שדבריו קיימים עמנו פה עלי אדמות, וימליץ טוב בעד החיים כי גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחיהו, ואיתא בזוה"ק (פ' שמות) צלותא דמתיא מגינא על חיי, (ובזוה"ק פ' תרומה) וכדין קוב"ה חיים על בנוהי. ובאחת מדרשותיו לשה"ג משנים הקודמים (תרפ"ב) ביאר רבינו את דברי המדרש תנחומא (בפ' תשא) כיון שהגיע לפ' שקלים אמר משה שמא משאני מת אין אני נזכר, א"ל הקב"ה חייך בשעה שהן קוראין בפ' שקלים כאלו אתה עומד וזוקף את ראשן וכו', והוא תמוה, אמנם הכוונה הוא ע"ד מה שכתבו הקדמונים (הר"ש אלקבץ והאלישי"ך) במעם מחצית השקל, להורות ענין האחדות, לכל יעלה על לב אחד שהוא נפרד מחבירו, כי אם כל אחד חצי ובתחתכרו עם כל אחד ואחד מישראל נעשה שלם ע"כ כ"א יתן מחצית השקל, ע"כ דבריהם ז"ל. אמנם כ"ז יתכן רק בעוה"ז שהיחיד לא יגיע לשום השלמה בלי הצטרפות, ורק בהצטרפו עם עוד אחר אז הוא בשלימות האמיתי, אבל בעוה"ב גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחיהו, ורב טוב הצפון להם עין לא ראתה וכו', ומעתה יתכן כיון שמגיעים שם לתכלית השלמות שוב אין נזקקים עוד להצטרפות עם אלו שנמצאים בעוה"ז, והוא שאמר משרע"ה כיון שהגיע לפ' שקלים, שמא משאני מת אין אני נזכר, היינו לצד גודל מעלתו בעולם העליון יופסק הקשר עם בני"י בעוה"ז, אמנם הבוכ"ע הניח דעתו, כי ממצות מחצית השקל הוא שהעשיר לא ירבה, וידוע שעשיר נקרא עשיר בדעת ועני נקרא ג"כ עני בדעת, ורמו הכתוב בזה שאף הגדול באנשים אשר זכה להשלים א"ע בכל מיני שלימות והגיע לתכלית האמיתי עד שאין לו ליראה את נפשו שיפול ברשת מדת הגאווה, עכ"ז צריך להצטרף עם הכלל ישראל, והוא שא"ל הקב"ה שמפ' שקלים תנוח דעתו שאף היותו בעולם העליון בתכלית השלמות עכ"ז לא יגרע מצדיק עיניו להיות דבוק ומקושר עם בני דורו בעוה"ז, עכ"ד ודפח"ח. וכמו"כ אנו בטוחים מה כאן עומד ומשמש אף שם עומד ומשמש, ושואל ומתחנן על גאולתנו ופדות נפשנו.

ובסיום דברי מחזיקא טיבותא, בצלותא ובעותא, בעד חביבי חתני כבני, הרב החו"ב היקר מו"ה מאיר שפיטץ נ"י, מתלמידיו החכמים של רבינו המחבר

הקדמת המוציא לאור

זצ"ל, על עבודתו בלי ליאות, עבודה תמה, בסידור והוצאת החיבור כלול בהדרגה, ואשפוך לפני ה' עתירה, בלב שלם וחיבה יתירה, זוכה לחיים טובים ונעימים, יחד עם ב"ב בבנים נמעי נאמנים, עוסקים בתורה, ויראה טהורה, וברכות צדיק אשר הראה לו תמיד אותות אהבה תלווהו כל הימים, עד כיאת משיחו הולך תמים.

ובצאתי את הקודש אשא לבבי אל כפים, אל א-ל בשמים, ואברע על ברכים, למלך חי וקים, לשפוך שיחתי, ולהפיל תחינתי, זכות רבינו הקדוש המחבר ראש המורים, יעמוד לי ולורעי לדור דורים, מכל צוקה וצרה יצילני, ועל מי מנוחות תמיד ינהלני, עד יוסיף ה' שנית ידו, לקנות שאר עמו, עדת מי מנה, המפורת בכל פינה ופינה, ולעלות בשמחה ורגנה, אל קרית דוד חנה, ולשמוע קול מבשר עלוי הבצלת השרון, כי קמו ישני חברון, ואז נשיר שיר תהלתו, בבית נכון ונישא בהכנותו, קמן וגדול שם, ומלכם בראשם, כב"א.

הב"ד הכו"ח בלב נשבר ונדכה, ולישוועת ה' כהרף עין מחכה

אפרים יוסף דוב אשכנזי

בן לא"א הרה"ח מו"ה שרגא פייבוש הי"ד

בן הרה"ח מו"ה ברוך זצ"ל

בן הרה"צ מו"ה אפרים יוסף זצ"ל

אחי אמו של רבינו הקדוש המחבר זצ"ל

אפריון נממי ותשוח"ח

להני אשלי יקירי, תרי צנתרא דדהבא, בעלי בית דפוס המשובח, שעסקו במלאכת הדפוס במסירות נפלאה, והשקיעו עבודה עצומה בסידור החיבור, ולא חשכו עמל ויגיעה להוציא מתח"י עבודה תמה ונקי, ה"ה הרבני החסיד, הנגיד המפואר ממקורבי רביה"ק המחבר זצ"ל, המפורסם לשם ולתהלה

מו"ה סענדר דייטש נ"י

וניסו הרבני הנכבד, איש יקר רוח ומאוד נעלה, הנגיד המפואר

מו"ה יעקב ראזענבערג נ"י

שהשלו' שלו ישים עליהם חיים ברכה ושלום, ויזכו לראות בנים וכני בנים עוסקים בתורה ומצות ע"ע, וזכות רבינו הקדוש המחבר זצ"ל יגן עליהם תמיד להתברך בכל מילי דמיטב

ה מ ו " ל

שאלות ותשובות דברי יואל

חלק אורח חיים

סימן א

כ"ב

כדצרי תורה, ובראש"ד שם מיירי שילטרך רחילא אחרת
בהחלט ע"י מים דוקא וזה אינו אלא במים ראשונים קודם
סעודה שאז אם נגע במקום מעונף לא סגי בלא מים,
ועכ"פ הנה חשב בראש"ד ז"ל את הרוק בין הדברים
המלריכים נטילה מחדש בנגיעתם, וא"כ אצל שלא יועיל
לנטילה.

הן חמת, כי מדכתב ברמ"א ז"ל בס' ז"צ להצריך נטילה
בנוגע בצואת האף והאוזן ולא חשב גם הרוק, מה
משמע קצת דאינו סובר להחמיר ברוק, אבל קשה להקל
נגד בראש"ד במה שאינו מצוה צו"ע צהדיא הכיפך.
חמס היעצ"ן בס' מור וקליעה [בוצא בשערי תשובה שם]
גם בגר"א בס' מעשה רב חלקו בזה על השו"ע והקילו
שלא להצריך נטילה בצואת האף והאוזן, ולדבריהם נראה
פשוט להקל גם ברוק, כי אינו מסתבר כלל שיהי' הרוק
מאוס יותר מצואת האף והאוזן. אבל הם לא דברו אלא
שלא להצריך נטילה את המוגע בהם בידים נקיות, אבל לא
שיועיל לנטילה במקום דצריך נטילה מכבר. ובס' חסידים
(ס' רנ"ב וס' תתפ"ה) כתב להצריך נקיון כפים בצואת
האף והאוזן.

והנה באשל אברהם מהגה"ק מצוטטשטע ז"ל בס' ז"צ
החליט דמכני ליעול ידיו ברוק לחפילה כמו במים
ממם, וכתב דאף שאמרו חז"ל לחזור (ג') [ד'] מילין
מלפניו ומיל לחתרו, זה מיירי כשידיו מלוכלכים הרבה
ולא סגי לי' בהרוק שצפיו במשך ההליכה (דג') [דד']
מילין. ולא זכיתי להבין דבריו הקדושים, והא"כ אפשר
לומר דמה שהצריכו חז"ל לחזור אחר מים לחפלה מיירי
בידים מלוכלכות, והלא הכי מצוה שם בצרכות דף ט"ו
דלק"ש מנקה ידיו בעפר או בצרור ובקסמין ולא כחצי
ארחץ במים אלא ארחץ בנקיון כל מידי דמנקי ואפי"ה
לחפלה עד מיל אחד, וא"כ מיירי כשידיו נקיות ע"י עפר
או צרור ואעפ"כ הצריכו לחפלה לחזור מילין אחר מים,
והדק"ל וכו' לא יהי' לו רוק בשהיית ערך מילין. ואולי

החיים והשלום יחדיו יהיו תמים על ראש
כ"ק ידידי הרב הגאון הצדיק המפורסם
סו"ע"ה ב"ק חו"פ נהורא נפישא שושילתא
דיחוסא רם וגבה ונשא בק"ש מפארים
מוה"ר חיים אלעזר שליט"א האבדק"ק
מונקאטש והגליל יצ"ו.

אחד"ש כהדר"ג נ"י כמשפט, ספרו כיקר מנחת אלעזר
ח"ג אשר כדני לנכון בדיעבד, וכן תודה וח"ח על
מנחתו היקרה. ומדי עברי צו בחפזון בערדת החג כנעשה
בחפזון, ראיתי מה שהצריך בס' נ"ד לפלפל עם הגאון
מאיוואראש ז"ל אם להכשיר רוק לנטילה, ויגע למנוח
עכ"פ סמך לדבר שלא יעבר את הידים.

א

והנה בהרבה אחרונים מצוה כי אדרבה המוגע ברוק
אף בידים נקיות צריך נטילה מחדש כמו בנוגע בשאר
מקום מעונף, ומקורו מהראש"ד ז"ל בס' תמים דעים (ס')
ס"ו) שכתב בין החילוקים שצין מים ראשונים למים
אחרונים וז"ל מים ראשונים הם שפסף בגופו או בכותל
צריך נטילה אחרת שמה נגע במאכלות או בזיעה וכו' או
ברוק שעליהן מים אחרונים אין צריך רחילא אחרת [ובוצא
לשון זה גם במנחת יעקב כלל ע"י ס' ע"י וצאלי' רבה
ס' קע"ג אלא שיש שם ע"ם קלת], ומ"ש דמים אחרונים
אין צריך רחילא אחרת, אף דגם לברהמ"ז צריך ידים נקיות
ולחבר שלא ליגע במקום מעונף, מ"מ לנגד זה סגי בנקיון
כפים אף בלא מים, וגם לחפלה אין לחזור יותר ממיל,
ולדברי תורה אין צריך לחזור כלל אף לכתחילה אחר מים
כמצוה במג"א ס' ז"צ סק"ה, וברהמ"ז אפשר דינו

לולד דומה כמי שאנו קיימת ואינו נקרא יתום, כרי דכוח מפרש יתום על העור לצד כיון שנדמה לו כן לכולה, ולת"ק לא ניחא לי' צד וצריך שיהיה אנו קיימת ממנו, אבל כשהיה קיימת והולד רואה אותה צעמדה אינו נקרא יתום ולא איכפת לי' צמה שעומד למיתה או נקרא מתה, ואין מזה שום קושי' על הס"מ.

א

ב"ש צ"ב כ"ה בדבר המכונה המנגנת ומצרכת צרכות לצטלה ר"ל, שאם מעריכה ע"י נכרי אין צד איסור מדינה. לפענ"ד אין לצד צד אלא בשאר איסורין דאין איסור אלא בעושה מעשה לא בגורם, משא"כ בהצרכת השם נראה דגם בגורם אסור. והנה הנוצי" צמחורה חנינה או"ח סי' י"ז אוסר גם צמחיקת השם על ידי גרמא, וביאר שם דאף דגרמא לא שייך כלל דלא תעשון כן אבל יען שיש צמחיקה ציון השם וצציון אין נ"מ גם להגורם סוף סוף אית צי' משום ציון. ואף להמקילין בגרם מחיקת השם, מ"מ י"ל דשם לא מצינו שהחמירו בו לומר דאית צי' משום ציון השם יותר ממנה שנאסר בהדיא בהלאו דל"ת כן, וגם אינו צלל מורה השם שלא למחוק דלא נלמד מקרא דאח' חלקיק חירה, ויכול להיות דמחיקה היא בגניזה וכדומה אלא שהחמירה אסרתה מלא תעשון כן, וצמקום דלא שייך כלל לא שייך לאסור עוד, דלא מצינו שיחמירו בלאו זה יותר מצשאר איסורין, משא"כ בצכאן דכתב הרמב"ם ז"ל צפ"צ מחלי' שבעות דעון זה אף שאין בו כריתות ומיתות צ"ד מ"מ חמור יותר כיון שיש בו חילול השם, וחז"ל (נדרים דף ז' ע"ב) החמירו בו יותר מצכל עבירות שצתירה שאף השומע הוא צנידוי, וכיון דודאי אית צי' משום ציון י"ל דכ"ע מודי לסדרת הנוצי" דלענין הציון אין נ"מ אף אם הוא רק גורם, וגם שם יש לחוש לדעת הנוצי" וצכאן נראה דכ"ע מודי.

ורא"י לדבר, דכרי אסרו חז"ל גם לגרום צרכה שאינה צריכה, והבג"א צסימן רע"ו (סי' ו') אוסר אף צצח כשצריך להשלים המאה צרכות להניח הפירות שלא לאכלם צתוך הסעודה, אף שאינו עושה שום מעשה צמה שאינו אוכל הפירות והוא רק גרמא קלה צצז ואל תעשה, ואין לך גרמא קלה מזו שאינו עושה שום מעשה ואינו מדבר שום דיבור, מ"מ אסור צכל אופן ואופן צצא ע"י בגרמא, אף דצמח צשעב שמצרך אח"כ אינו עושה שום איסור ואינו מצרך שום צרכה לצטלה ואדרבא מזה קעציד וחיצא רמ"י עלי' לצרך אח"כ, מ"מ כיון שצשעב גרמא הענין אינו צריך לצרכה זו

כיון דצריך ליעול כל הכף, ואחר העלת מי רגלים גם הא"א שם צס"י צ"צ מודה להפמ"ג דלא סגי ליעול רק מקום הנגיעה צמקום המטוקף אלא כל הכף דוקא, ואולי יוכל להיות צצופן שא"א לקבץ כ"כ רוק, או אולי מיירי צאסענים דאנינא דעתי' ליעול צרוק. וכ"ז דוחק צדצרי הש"ס. וצצצח דף קמ"ב צמשה דהיתה עליו לשלש פירש רש"י ז"ל רוק או לואה, וצצצחים דף צ"ד פירש יותר גיעול של רוק או לואה, והצרטורה כח צצצו לשלש דבר של עיטוף כגון רוק או לואה, ונראה דחשבו את החוק לדבר מטוקף וכללוהו צחדא מחתא עם לואה. ועכ"פ אם לא נחמור כדעת הראש"ד ז"ל להצריך נטילה צנוגע צו, אבל ה"ו דלא להוסיף עלה שיעיל לעברה ידיים מה שחשצו הראשונים ז"ל צין דברים המטונפים ושכן מורה גם פשטות דברי הש"ס שהצריכו לחזור אחר מים.

ב

ב"ש צ"ב י"ג להקשות על מ"ש צס' חסידים (צצוואות סי' נ"א) דפרה אשר חלד צ' עגלים צריך לשחטם, והנה החליט דצריך שיהיה ראוי להיות צצעת ימים תחת אמו אלא דצמחה חוף צצעה מש"ה כוי צבור דכ"י ראוי להיות צצעת ימים תחת אמו אלא סיבה קרה, ועפ"י עלה ונסחפק צצכלה וערפה דכוי כמחה אם צריך ליתן צנה לכבן. אמנם צרש"י ז"ל חולין דף ל"ח מציא מהצוי"כ דנלמד מקרא בהדיא דאין צריך לחיות כל ז', וכן הוא צש"ס שם דא"א לאוקמא קרא דיתום לילדתיא אחיה ודבר מתה, והוא מטעם זה דגילה לן קרא בהדיא דאין צריך לחיות יותר. וגם אין לומר דצצכלה או ערפה או עומד למיתה דנקרא כמחה נחמטע מקרא דיתום, דא"כ למה נדחקו צש"ס שם דא"א לאוקמ' צמחה ודבר ילדה דמכי יולד פרע ליולא דופן נפקא, ור"ל דכיון שמתה אינה מולידה כדרך המולידים זהו יולא דופן [ועיי"ש צרש"י ז"ל], ולכן דחיק לאוקמ' כשהוא פוי למיתה זה פוי לחיים, והתום' כהצו דהקרא דחיק ומוקים אנפשי' כיון דא"א לצמטם שיהיה המיתה והלידה צרגע אחד אלא מיירי כשיצא אלו' וילמטם. ואם נימא דצצכלה וערפה או עומד למיתה נחמטע ג"כ מקרא דיתום, שפיר מיתוקם הכחצו אף צמחה ואח"כ ילדה, דזה וודאי דאף צצכלה שהיא כמחה מ"מ כ"ז שהיא ח' ומולידה כדרך שאר המולידים [כיון שנתעצרה קודם לכן] אינו נקרא יולא דופן, ול"ק ע"י דמכי יולד נפקא, ושפיר מיתוקם הכחצו צרווחא.

אבנ"ם האמת יורה דרכו, דכמו דל"י יהושע שם צצכורות (דף נ"ז ע"א) דסבר כל זמן שהשלה קיים אינו יתום, ופירש"י ז"ל שם צגמ' (ד"ה נחגלה) דכיון דהעור מהנה

תירא. ועכ"פ אם שייך ל"ח צהרבור הוא פלוגתא הפוסקים.

והנה זה נראה פשוט דאם יש לו איזה ספק בצרכה דשפיר מצרך צהרבור, דלו יהא ספק אם שייך ל"ח צהרבור הוי ס"ס ומצרך, ומלכו כ"פ בש"ע דמצרכין על ס"ס אף צפה לענין ספירה צסימן תפ"ט ולענין קריאה צס"ח פסולה ובכמה דוכתי. אמנם כשאין לי ספק אם נריך לצרך למה לא ננערך לחוש לדעת הפוסקים המחמירין בחומר ל"ח, ובנידון דידן עוד חמור יותר מבשאר מהרבה דלית ב' משום ציונא, וגם הוא צרך מורא שמים, אבל ככאן דמהרבה ע"י שהוא שומע צרכה לצטלה וכל העם רואים את הנשמע ושומע כי עינה ומתשכחו ניכרת מתוך מעשיו דלית ב' ציון השם עוצא, ובאופן כזה המטה אצלו לשמוע צרכה לצטלה ומבארר צה זהו צודאי היפך המורא ואפשר כ"ע יודו צזה דאסור. וחז"ל חשו בצדדים דף י' דלא לימא קרבן דילמא יאמר לה' וקמפיק ש"ס לצטלה, אף דמשא ז' דשמא ימות בזמן מועט כזה או שמא יחזרט כס השמות רחוקות דכ"ז הוא נגד החזקה, ואעפ"כ חשו חז"ל לכל ספק באזכרת ש"ס, והאידך יהי' מותר להכניס עמלו לבתחלה לספק ל"ח.

ואור"י י"ל צזה מה שפי' הרא"ש ז"ל בצדדים דף ז' דלכן החמירו באזכרת ש"ס להלריך ידיו אף השומע ושחק יותר מבשאר עובדי עבירה כיון שיש בו עונשים חמורים כאלו. והנה מה שלמד שהחמירו ככאן בשומע ושחק יותר מבשאר עובדי עבירה הוא ממה שלא חזר זה בשום מקום להלריך ידיו השומע ושחק, וא"כ נריך להבין הלא גם צע"ז ומחלל שבת לא הוזכר להלריך ידיו את הרואה ושחק, וכי חמור כ"כ האזכרת השם יותר מע"ז אשר המודה צה הוא ככופר בכל התורה כולה ומחלל שבת דחמורא כע"ז. ולפי ה"ל י"ל דמע"ז וח"ש צלא"ה יש לחלק כיון דהוא אינו עושה שום איסור אלא מה שלא מוחה בחבירה, אבל בשומע האזכרת השם גם הוא עושה איסור בשמיעתו האזכרה לצטלה כמבואר, ואף דהוא אנוס דמאי הוה ל' למיעד בשמיעתו פתאום, אבל אם שחק אח"כ גלי דעתו' דניחא ל' ונלכד גם הוא צמלודה ז'. אמנם עיקר הקושיא היא משאר עבירות התלויות בשמיעת האוזן כמו בשמיעת דברי צבלה ול"ח שמוע שוא וכדומה הרבה עבירות התלויות בשמיעה, ואמרו חז"ל (כתובות דף ה' ע"ב) האוזן נכונית תחלה באזכרת, ואעפ"כ לא מלינו לחייב ידיו את השומע פתאום ושחק אח"כ, וע"ז מתוך שפיר צצביל העונשים החמורים שבה.

השבוה חז"ל לציון השם, והוא אסור מדינא מדברי הש"ס ציומא דף ע' שצטעור שצחומש הפקודים קורא על פה שלא לגרום צרכה שאינה נריכה. והשלה"ק שמתיר לגרום צרכה שאינה נריכה צצצת נריך להשלים המאה צרכות, ל"ל כיון דמלוא קעביד לבקש איפנים להצבות צצרכות שהוא מחויב להשלים המנין אינו צכלל צציון, אבל צלא"ה צודאי דאסור מדינא. ואם הוא כן כשגורם צרכה שעושה אח"כ מלוא צעשייתה, ק"ו כשהוא גורם צרכה שהיא לצטלה ואסורה דודאי איכא צה צציון השם טפי, ומאי נ"מ אם מלוא להכריז, דצשאר איסורין שאינו אסור אלא העושה מעשה איכא למומר דצמלוא נכרי דאין שליחות נכרי לא הוי כעושה מעשה ומותר, אבל כאן סוף כל סוף הוא גורם לציון השם והוא אסור מדינא לפע"ד. וצעיקר הדבר צענין הקולא ע"י נכרי גם צשאר איסורין יש פלוגתא אי אמירה נכרי צצצת דיש שליחות לעכו"ם לחומרא, אבל כאן נראה דאין נ"מ צכ"ז.

ד

גם י"ל דכל השומעים עושים צזה איסור מדינא, דהצבור לאצרכה ה' צצרכות אוח הרהור צצצא מהלק"ע ופרח שושן והשלה"ק דגם המהרבה צצרכה לצטלה עובר משום ל"ח דהרהור כדציצור. והנה צצך דהרהור כדציצור מבואר בשו"ע ס' ס"ב דאם מחמת אונס קרא ק"ש צצצו יא' צדיעצד, ונראה זה צצור צצוצ הפוסקים דמה דאמרין הרהור לאו כדציצור דמי אינו אלא להחמיר לבתחלה [ומה דמקילין בצצרכה"ח (סימן מ"ז סעיף ד')] שם יש טעם אחר דאין מצרכין על המחשבה כמו דאין מצרכין על ציטול חמץ ע"י פרמ"ג שם, עוד נאמרו צזה עניינים שונים צצצרי הפוסקים אכ"ע]. אמנם בצצרכה לצטלה אם מהרבה צצצו יש פוסקים דאינו עובר משום ל"ח, ובגן המלך אוח כ"ג כתב העטם דל"ח עיקרו לשצושה וצצצושה כחייב לצטא צצפתים. ונריך להבין מה יעשו לאזכרת את ה' אלקיך תירא דשם לא חזר ציטוי שפתים. ואולי מה דנלמד מאת ה' אלקיך תירא הוא צצציל שיש צ' צציון השם שזה צכלל המורא ליזכר מלצותו, וצהרבורא אפשר לא שייך צציונא דועלם הוא מעיני כל ח. או אפשר דאיתא צצפרים ומוצא (צמג"ח) [צצצא"ה"ע] (ס' א' ס"ק ג') לצייר לפניו השם הוי' צ"ה שזה מסוגל ליראה, ומשמע אף צלי שום פסוק או איזה צצצ, ואילו הוי מוליא צציו את השם צלאופן כזה ה' עובר על האזכרה דאת ה' אלקיך תירא וצצ"כ דזהו היפוך היראה, וצמהרבה הוא מציא עוד את היראה צצצו, וצצ"כ דמהרבה אינו צכלל האזכרה דאת ה' אלקיך

סימן ב

ב"ה, ג' ויגש תשי"ז לפ"ק

שלו' וכט"ס אל כבוד ידידי הרב המאזח"ג
חוב"ב יראת ה' היא אוצרו בש"ת מוה"ר
יצחק אייזיק לייבערמאן שליט"א בק"ק
שיקאגא יצ"ו.

אחדשת"ה צאכ"ר, הגיעני מכתבו ומחמת טירדות
שונות לא השבתי על אחר, מ"ש בדין איטר יד
שעושה כל מלאכתו בשמאל, ולרוב יכתוב ג"כ ציד
זו רק לפעמים כשזכר יתאמן ויכתוב צימיו ימין כל
אדם, וצדעתו להכריג עלמו מעט מעט לכתוב רק ציד
הימין של כל אדם, והציג מתשו' אצני נדק (חל"ה
ס' ג') שהעלה להלכה שאם יוכל ירגיל עלמו מהיום
והלילה לכתוב צימיו ואז יניח התפילין כמו כל אדם.

הנה שגה ברואה, דעתשו' ח"צ מיידי שעושה כל מלאכתו
צימין שהורגל בן מכבר, ואף הכתיבה נשאר לו
שעושה בשמאל, ואינו חלל לפרקים, לכן שפיר נתן לו
עלה נכונה שירגיל עלמו לכתוב גם אותו הכתיבה
המועטת צימין, ונמצא עושה הכל צימין צין הכתיבה
וצין שאר מלאכות, וזכר ילא מן הספיקות. אבל בנידון
דידיה שעושה כל מלאכתו בשמאל, ולרוב יכתוב ג"כ
ציד שמאל, ח"כ אם ירגיל עלמו לכתוב רק ציד ימין
מכנים עלמו לבית הספק של השני דיעות המוצאין
בשו"ע (סימן כ"ז סעיף ו') אם תלוי העיקר בכתיבה
או בשאר מלאכות, וזה גרע עוד כיון שאין הכתיבה
ציד ימין מתולדה חלל שהרגיל עלמו אח"כ, ואולי גם
דיעה השניה מודה שכתיבה כזו אינו מצטל מה שעושה
כל מלאכתו בשמאל, ועיין מג"ח סימן כ"ז ס"ק יו"ד
וצא"ח ה"ל, וא"כ בודאי יותר טוב שגם להלכה יכתוב
בשמאלו ולא ישנה את הרגלו, וכשהוא עושה הכל
בשמאלו צין שאר מלאכות וצין הכתיבה, זה פשוט מדין
השו"ע שנית צימיו ואין צד ספק ומחלוקת בפוסקים.
זולת אם יוכל להרגיל עלמו לעשות הכל צימין כל
המלאכות וגם הכתיבה, זה ודאי טוב שיוכל להיות ככל
אדם שאפשר לסמוך על הפוסקים דמהי הרגל, אבל
אם ירגיל עלמו רק בכתיבה צימין לא בשאר מלאכות
כאשר הבנתי ממכתבו, זה אין לעשות שמכנים עלמו
לספק ברכה לצעלה.

אמנם אף אם יעשה הכל בשמאלו שאריך מדין השו"ע
לכונה צימיו, מ"מ מהראוי שאחר התפילה צביתו

ואולי בשביל זה הביאו שם הר"ן והרא"ש ז"ל צדק
השומע אזכרה מפי חבירו, דצפ"ק דתמורה (דף
ד' ע"א) נלמד זה מאת ה' חלקיק תירא. ולכאורה
לא היה צורך הביאו זה שם מהיכן שנלמד אזכרה זו דשם
אין שום נימ צד. אמנם לדרכנו יתכן שפיר דאפשר סברי
ג"כ דלא שייך ל"ת בהכרח דבשעושה כתיב לצטא
בשפתים, ואף בשביל שנלמד גם מאת ה' חלקיק תירא
דלא שייך ציעוי שפתים לכן חייב גם השומע, ולזה הביאו
זה שם להבין למה חייבו השומע ושותק].

ח

ומה שחקר שם לענין נדר ושעושה אם היו שעושה
כשמשמיע קולו עוד הפעם אף שנשאל על שעושה,
הנה גבי שעושה נדק שיהיו פיו ולבו שוין והאדם בשעושה
כתיב, ואף אם המכונה הוא כפיו ממנו, אם אין לבו
שם והוא כבר התחטרע ונשאל על שעושה, מה מקום
יש להסתפק שיהיו שעושה.

ו

מה שחידש צבי' מ' צענין כל העומד לזרוק וכו' (צ"ק
דף ע"ו ע"ב), שהוא עפ"י דברי הר"ן ז"ל (נדרים
דף כ"ב ע"א) בדשלי"מ דכיון שעתיד להיות בן הוא שזה
באיכות. הנה ממקום נמיחת סברא זו שהוא הר"ן
ז"ל, שם מוצא דזה באיכות מה שעתיד להיות בן
אינו דוחה את הכמות, ולכן במשאל"מ לא מהני כלל
מה שהוא דשלי"מ חלל במצ"מ כיון דשזה גם בכמות,
ואיך נקח מדבריו לדחות את הכמות ע"י מה שעתיד
להיות כאשר האריך צד הרצה. וצאמת סברא זו
לחלות את דברי הר"ן ז"ל בדשלי"מ עם דברי ר"ש דכל
העומד, הוא מוצא כבר בתשובת צרית אברהם ס'י
ל"ה, אבל הוא כתב בהפך דעטמו של הר"ן ז"ל דע"י
שעתיד להיות נותר הוי מצ"מ עכשיו, הוא מדברי ר"ש
דכל העומד להעשות כעשוי דמי, ולידד לומר דאף דלא
קיי"ל כר"ש ז"ל דהיינו בשביל שחסר מעשה או דיבור
אבל בדשלי"מ דאינו חסר מחומה ועומד ממילא להיות
בן אפשר מודי.

יותר אין להאריך בעת, השי"ת יזכהו ללמוד וללמד
בהרצת הלז, ואת חג המנוחות, יחוג בכשרות ודליות,
נפשו העושה ונפש ידידו דו"ש בהדרגתי צאה"ר וצרגשי
כבוד כערכו הכס והנשא

כק' יואל מייזלבוים

דווקא אם הרגיל עצמו מראשו אבל אם מן השמים הרגילוהו דהיינו שנולד לו חולי צימונו וניטל ממנו הכח ולריך לעשות כל מלאכתו בשמאלו צוודאי דינו כאיטר גמור, ויען שלא מלא מי שיחלוק על הדג"מ צד לכן פשוט צעינו כנ"ל ושאל הסכמתי.

א

הנה ערידנה עוצה ולא אוכל להאריך כעת כי יש לפלפל בזה הרבה וכבר הלכו צ"י ומושות, אבל חשיב לו בקיטור הנלענ"ד כי צעינו אינו פשוט כ"כ כמ"ש כת"ה נ"י. הנה לכאורה משמע מדברי הפמ"ג סימן תרנ"ח שאינו סובר בסדרת הדג"מ, שכתב שם באשל אברהם סק"י להסתפק צמי שאין לו יד ימין כ"ח זרוע וקנה דהשתא שמאל ידי' ימין אם הוי כאיטר ויניח תפילין בקנה זרוע ימין וסו"ס צ"ע. וכתב המשנה ברורה סימן כ"ז צדיאור הלכה שם דומה משמע דלא צריח ל"י להפמ"ג סדרת הדג"מ, דזה פשוט ולסדרת הדג"מ ה"ה צוקטעה כפ ידו הימנית שנעשה בזה איטר כמ"ש שם בפנים, וא"כ הפמ"ג שנסתפק צוקטעה ע"כ שמסתפק בסדרת הדג"מ, אלא שאעפ"כ הכריע לסמוך בזה על הדג"מ יען שאפילו באיטר שנעשה ע"י שהרגיל עצמו ג"כ פסק הד"מ דדינו כאיטר. ועכ"פ לפי דבריו סדרת הדג"מ צפולגתא היא שנויה. אמנם כאשר התבוננתי נראה דאין זה מוכרח כ"כ ואפשר יש לחלק בין הנושאים, דנקטעה ידו אינו דומה כ"כ לנולד חולשה בכל היד שאז וודאי הוא יד כהה, אבל צוקטעה ידו יוכל להיות שכל היד היא צריחה ושלמה כמו ימין של כל אדם אלא שלא חולל לעשות מלאכתה צצביל שחסר פיסת ידה ואפשר שלא נקרא עי"ז כל היד יד כהה, ואפשר לחלק עוד באופן אחר אלא שאין להאריך בזה. ושז ראייתי צערוך השולחן סימן כ"ז סעיף י"ז שאחר שהביא דברי הדג"מ כתב ויש מי שאומר דה"ה נקטעה ידו ואינו כן דמה ענין זל"ז. ולפי מה שדחה דברי המ"צ אין ראוי דפליג הפמ"ג על סדרת הדג"מ, ולע"ע בזה.

אבל העיקר מה שאני מסתפק בזה, אם ע"י המכוה שנעשה אז נעשה חולשה צידו והוא יד כהה צעלם גם עכשיו, שצד וודאי איכא סדרת הדג"מ שדינו כאיטר ממש, או שמה נתרפא המכו' לגמרי ומה שנשאר צרבת אינו כלום אלא צמרחה, ומה שאינו עושה מלאכתו צימין יוכל להיות שהוא צצביל ההרגל שנחרגל אז מרס שנתרפא וההרגל נעשה טבע שני ואפשר ידו צריחה ושלמה לגמרי כאשר ימין של כל אדם ואינו יד כהה

יניח תפילין צשמאל של כל אדם צלי צרכה, לצאת דעת הארז"ל המוצא צשע"ת צשם מהר"י צמח שגם האיטר אינו רשאי לשנות משאר צני אדם, ואף שאין כן דעת הפוסקים מכל מקום מהראוי לצאת גם דעת הארז"ל, ומוצן שיניח צלא צרכה או אם יאמר בצרכה ירהרר השמות צמחשצב ולא יוליאם צפה. ולריך שיהיה לו שני תש"י כדי שיצוא הנחת תפילין על הסדר המצברתא לצד הכתף והקליפה לצד היד והיו"ד לצד הלצ.

... והשי"ת יהיה צעזרו ויליחהו צכל דרכיו ועניניו, ויזכה לישצ צצלה של תורה ועצודת השי"ת מתוך נחת והרצחת הלצ, ולצצוב רוצ תענוג ונחת מכל צלאליו ציו"ת ולגדלם על דרך התורה והירחה כאשר עם לצצו.

גם יעזור השי"ת לידידו מו"ה יוסף בן גישא נ"י שיליח צכל פסקיו ויוכל לשלם את נוסיו ויתצרך צכל עניניו שיוכל לעשות מלות ומעש"ע כראוי.

והנני ידידו דושתי"ה צצאה"ר

הק' יואל שייטלבוים

סימן ג

צ"ה, ג' ויקרא תשט"ו

שלו' וכמ"ם אל כבוד הת"ג חו"ב טובא, חכם וסופר, אשכול הכופר, יו"ש שלשלת פאר היוחסין, כש"ת סוה"ר שמהח בונם סופר שליט"א, בעיה"ק ירושלים תובב"א.

אחרש"ת"ה, הגיעני מכתבו צדצר שאלתו אודות צנו נ"י שצאלו הימים יחי' צעזכיות צר מלוה, והיות שצכה"י עוד ילד צן שנתים נשפך לו צמין על זרועו ונכו' ידו הימנית ל"ע, ואחר טיפול של כמה חדשים נתרפא הפלע ונשאר לו צרבת על רוצ זרועו ועי"ז נחלש ידו הרבה, ולמרות כל התוכחות שקבל צצית צשעת האוכל וצחדר צשעת הכתיבה נחרגל לכתוב ולאכול צשמאל, צשעת הדחק אם גוערים צו אוכל או כותב קלת צימין, אבל צעוד רגע חוזר לסורו צשמאל. ועחה הספק צצחה יד יניח תפילין, וכת"ה נ"י פשיטא ליה שיניח צימין כל אדם שהוא שמאלו, דאף שאינו נולד איטר אלא נחרגל אח"כ, וצזה יש פלוגתא צמרדכי (הלכות קטנות), אבל כתב הדג"מ (אר"ח סימן כ"ז) דאף ליש חולקים צצמרדכי

הרגילות שינה סדר העולם והחליף ימין בשמאל. ולכן כתב דהיכא דתחלש הימין מחמת מחלה ומכא ועשה יד כהה צאמת הכל מודים דדיוו באיטר.

הנה גם לפי דבריו, הא תינה כשעדיין לא נתרפא המחלה והיו עדיין יד כהה, אבל אם נתרפאה וחזרה לצריוותה ושזב אין העטם אלא בשביל הרגילות אם כן לא הוי יד כהה צאמת כמו בהורגל מעצמו. גם מה שכתב דעל ידי שנחלש הימין נעשה השמאל חזק ביותר, לאו כלל הוא ולפעמים להיפך, ובגמרא בכורות דף מ"ה ע"ב בפלוגתא דרבי ורבנן בשולט בשתי ידיו מר סבר כחישותא אתחלל צימין ומר סבר צריותא אתחלל בשמאל, ואם נימא דהא צהא תליא אף למ"ד צריותא אתחלל בשמאל מ"מ כיון דס"ס נחלש אח"כ הימין הוי מומא, ואין להאריך צה שחלוי בעיניו טבעיות שאין אנו צקואין כ"כ, ועכ"פ זה וודאי שלא כל העניינים שוין.

ובעיקר הדבר מה שחלה הפלוגתא שבמרדכי בהרגיל עצמו בפלוגתא דר"י ור"א, דנמלא לפי"ז שחלוי גם בפלוגתא אחרת אם הולכין אחר הכתיבה או אחר שאר כל מעשיו שעושה, דגם זה תלוי בזה, דלר"י דיליף מוקשרתם וכחצתם חזין שחלוי רק בכתיבה משא"כ לר"א, וא"כ שני אלו הפלוגות הא צהא תליא, ולא נראה כן מלשון המרדכי ושאר פוסקים, ובפלוגתא דכתיבה הכריע הרמ"א ז"ל כדעת האומר שהיד שכותב צה חשובה ימין, וגם המג"א כתב ע"ז אנו אין לנו אלא דברי השו"ע, ובפלוגתא דהרגיל עצמו לא הכריע המג"א אלא כתב לנרפו לסמוך על הב"ח כמ"ש בצסק"י, עכ"פ לאו הא צהא תליא והוא שני עניינים. והפמ"ג צסימן כ"ז צמשצות סק"א וסק"ז ציאר דקו"ל כחרווייהו כר"י ובר"א, דאף דקו"ל כר"י דהולכין אחר הכתיבה מלימוד דוקשרתם וכחצתם, מ"מ קו"ל גם כר"א דיליף מידכה יד כהה אלא שגילה לנו הכתוב דהיד שאינה כותבת הוי יד כהה צענין הכתיבה שזה העיקר, כמבואר צעו"ז סק"ז שהעטם הוא בכתיבה צשציל שאותה היד שאינו כותב צה הוי כהה לענין זה, וכן מבואר בלבוש סי' כ"ז סעיף ו', ועי"ש צפמ"ג שהאריך לצאר דלריבי חרווייהו, ואף שנמלא במפרשים אחרים שלא כתבו כן, אבל נראה דברי הפמ"ג שמושבין צה הרבה קושיות ודו"ק. ונמלא לפי דבריו שא"ל כלל לומר העטם לאותו מ"ד דגם בהרגיל עצמו דינו כאיטר צשציל שאין נפ"מ אם הוא יד כהה צאמת, כיון דקו"ל כר"א שהוא צשציל יד כהה אף לאותו מ"ד דיליף מוקשרתם וכחצתם, וע"כ ז"ל בספרא לאותו מ"ד סובר דאף שאינו יד כהה

כלל ואין צה אלא הרגל דבר, ולפענ"ד זה דומה להורגל מעצמו כי אף שבתחלה הוי מן השמים ע"י המכו" אבל מאי דהוב הוב כיון שכבר עבר כי נתרפא הנגע ועכשיו אין צה אלא רגילות בלבד דומה להורגל מעצמו שאינו יד כהה, והדג"מ לא כתב אלא היכא שולד לו חולי צימינו וניטל מוננו הכת, וניטל נקרא מה שאינו חוזר לעולם וזה וודאי הוי יד כהה לכן פשוט ל"י שדמי לאיטר גמור, ומג"ל שדעתו כן גם היכא שחזר לאיתנו כמקדם.

הן אמת שכתבו אמרי יושר ח"צ סימן י"ד שהציאו גם כת"ב נ"י צמכתבו נראה שמפרש כן בדברי הדג"מ דכוונתו היכא שנתרפא מחליו ואינו עוד אלא רגילות בהורגל אז בטח חליו. אבל הוא צעצמו כתב על זה אחר כך שדברי הדג"ל מרצבה סתומים אלא שהדבר דחיק ומוקי אנפשי' דבכהאי גוונא מיירי, ונפלאותי מה דוחק אותנו כ"כ לדחוק ולהעמיס דין חדש צדברים סתומים שאין להם הכרה. וכפי המבואר בלשונו שם הציאו לידי כך ע"י שפשוט צעינו מסבירא דהיכא שא"ל לו כלל לעשות מלאכה צימין מחמת חולשתו הוי כנקטעה ידו צאופן שאין לו יד כלל שאין דינו צה כאיטר, לכן הוכרח לדחוק דצברי הדג"מ דמיירי בנתרפא. אבל לפענ"ד הוא תמו' דמלכד שגם בא"ל לו כלל לעשות מלאכה צימין אינו מוכרח כלל שיהי' דומה לנקטעה ידו, אבל אף לו יחיבנא ל"י צה, הלא אפשר לאוקמא דברי הדג"מ שאינו צאופן שלא יהי' לו מציאות כלל לעשות מלאכה צימין אלא שניטל מוננו הכת שיש ציד ימין דעלמא ונעשה מחמת חולשתו בשמאל דעלמא, דודאי אפשר לכל אדם לעשות מדוחק מלאכות בשמאל אלא כיון שהוא יד כהה הוא נגד עצמו לעשות מלאכה בשמאל ואריך לעשות כל מלאכתו צימין, וזה שנחלשה ימיו כ"כ עד שנעשה יד כהה נגד שואלו נהפך הדבר שצריך מחמת עצמו לעשות הכל בשמאל אף שיש מציאות מדוחק שיעשה צימין כמו שאר כל אדם צשמאלו, וזה וודאי לא דמי לנקטעה ידו אלא דמי לאיטר ממש, ומתיישבין דברי הדג"מ צרוותא צלי שום דוחק, ולפענ"ד צרור כן צכוונתו.

ובת"ה נ"י כתב להסביר הפלוגתא שבמרדכי בהרגיל עצמו לעשות בשמאל אם דינו כאיטר, שזה תלוי בפלוגתא צשצ"ס (מנחות דף ל"ז ע"א) דלר"י דיליף מוקשרתם וכחצתם אף בהרגיל עצמו הוא כן כיון שאינו תלוי כלל אם הוא יד כהה אלא צמעשה הכתיבה האריך נעשית, ולר"ב אשי דיליף מידכה יד כהה בהרגיל עצמו לאו כלום הוא כיון שהאמת הוא דיד שמאל יד כהה אלא ע"י

שתמה עליהם איך כתבו נגד הש"ס דמנחות. וכבר כתבו עליו דאישתמיטתו שכן הוא גם במדרכי שפ"ו כן בדעת רש"י ז"ל שהולכין אחר רוב בני אדם ואינו תלוי בשמאל וימין דידיו, וכתב עליו שמחוך פירושו נראה לר"י דפליג ר"י דאפילו איטר מניח בשמאל ואף ח"ק סבר הכי דידך זה שמאל ויש לספק אי הלכה כוותי' או לא ופי"ש, והרי שתי' המדרכי דברי הש"ס לדעת רש"י ז"ל דח"ק ור"י פליגי אהך דיוא דאיטר יניח ציד ימיו, אלא דמספקא ל"י אי הלכה כוותי', ונמצא שגם המאירי פ"ו בדברי הש"ס כמו שמפרש המדרכי לדעת רש"י ז"ל, וכן ז"ל בדעת האריי ז"ל, אבל הרבה ראשונים לא כתבו כן, ויש בדברי הראשונים שלא הבינו גם בדברי רש"י ז"ל כמ"ש המדרכי. ולדינא כיון שרוב ראשונים זכין הוא צ"ע צ"ע צ"ע חולק דאיטר יניח צימין, אי"א לזוז מדברי הש"ס, אבל היכא שאינו איטר גמור אלא מספק כמו בהרגיל עצמו וכדומה, עבר כתבו דהיכא שיש ספק לפי דברי התלמוד והפוסקים הקבלה מכריע. ואף לפי דברי הד"מ צ"ח סימן קמ"א שחולק על הב"י וכתב שאין לזוז מדברי הפוסקים אף אלו ה' הזוכר חולק עליהם, זה כתב על הב"י דמייירי שם מדבר שאין שום מחלוקת בפוסקים אלא כולם שוין ואעפ"כ כתב הב"י דלא שנקיין דברי הזוכר מפני דברי הפוסקים, אבל היכא שיש פלוגתא בפוסקים מזה לא מייירי הד"מ, כמ"ש בשאלת יעב"ץ סימן מ"ז על מ"ש אביו הח"ל בתשובה דהיכא דאיכא פלוגתא בין הפוסקים והמקובלים על הפוסקים יש לסמוך, שלא כתב זה אלא היכא דליכא פלוגתא בין הפוסקים צע"מם אלא שהמקובלים חולקים, אבל היכא שיש פלוגתא בין הפוסקים הקבלה מכריע, וחמה על השואל שח"כ לדעת לדברי הח"ל דבר שיש צו פלוגתא בפוסקים, וכתב לו שלא ה' נריך אף לשאל דבר כזה, כ"כ הוא פשוט צעינו יעיי"ש שהאריך, וכן הוא גם צ"מ, וכן דעת הרבה פוסקים כנודע. ועי' ברכ"י סימן מ"ז אות י"א לענין ברכת הנוחן ליעף כח שכתב עמה נחפשת המנהג בגלילותיו לצדק זאת בצרכה עפ"י כחצי האריי"ל, כי אף שקבלנו הוראת מרן קים לן דאלמלא מרן אף הוא ראה דעת קדוש האריי ז"ל גם הוא יודה לצרכה.

2

בעלם, מ"מ כיון דש"ס אי"א לו לכתוב או לעשות מלאכה ציד ימיו מחמת ההרגל שנעשה עבד שני ושולט בעבד על אותה כיד להפריעה ממלאכה כיו"כ ככה, כי סובר דאין ר"מ אם הוא ככה בעלם או מחמת סיבה אחרת שטומד לנגדה כח הטבעי שמושל עליו הכל נקרא ככה, ואין כן דעת הסובר דהרגיל מעצמו אין דינו כאיטר כי סובר שאינו נקרא יד ככה אלא מה שהוא ככה בעלם לא מחמת סיבה אחרת, וא"כ אף אם היב באיזה פעם יד ככה מחמת המחלה שהוא צידו שמים, אבל סוף כל סוף כיון שעבדיו אינו יד ככה בעלם אלא מחמת הרגילות למה יקרא יד ככה אף לאותו המיד והוא נגד הסברה ומ"ל לחדש זה.

גם ממה שהביא המדרכי בראי' דהרגיל עצמו לאו כלום הוא למקרי איטר א"כ נולד כן, מכלל מוקי מחני' דפי' הצונה (שבת דף ק"ג ע"א) כשהרגיל עצמו לכתוב בשמאל, והרבה האריכו המפרשים בפירושו זה ככה זה ככה, אבל לכל הפירושים אם נימא דמני שהי' יד ככה באיזה פעם מחמת חולי אף אם עתה עבר עברה המחלה ואינו אלא בשביל הרגילות גם כן דינו כאיטר לכולי עלמא, עדיין קשה למה לא מוקי מחני' דפרק הצונה בכהאי גוונא. דבשלמא אם נפרש כצונות הדג"מ דמייירי שלא נתרפא וכו' יד ככה בעלם כמו הנוול ככה, אין קושי' למה לא מוקי מחני' בכה"ג, כי סובר דהיינו כך כמו איטר ממש שאין חילוק ציניהם, אבל אם נימא שגם אם עבדיו אינו יד ככה אלא מחמת הרגילות שמכבר ג"כ נוחנין עליו דין איטר אף שזה וודאי יש חילוק בין הנוול ככה דהוי לעולם יד ככה בעלם, א"כ עדיין קושיית המדרכי עומדת, וע"כ שאין המדרכי סובר כן. וצ"ל אי"כ כיון שהדג"מ לא הביא ראי' לדבריו אלא כתב כן מסברה פשוטה, אין להעמיס בדבריו אלא מה שהוא סברה פשוטה ואין לחדש מה שעכ"פ אין הכרח בדבריו.

ונמצא לפי"ז שצריך לבקר את הדין, שאם לא נתרפאה לגמרי ונשארה חלושה צ"ח שזה הסיבה שלא יוכל לעשות זה מלאכתו, זהו דינו של הדג"מ, אבל אם נתרפאה לגמרי ואף הרגילות גירס לו, לא נוכל לימר שיאלצו מידי ספיקא דפלוגתא דרבותא שצמדרכי וצמג"א.

3

והעצה היעולה צ"ד לפענ"ד, דהנה זה וודאי שמועיל אם ירגיל עצמו לעשות צימין, דאף באיטר גמור הביאו מפסקי התוס' מנחות סימן קכ"ד שכתב וז"ל איטר מניח ציד ימין עוב שירגיל עצמו לכתוב ציד ימין ואפילו שרוב תשמיש בשמאל דומה לשולש צחי ידיו.

ובעיקר הדין גם באיטר גמור שדעת האריי"ל שנית ג"כ בשמאל של כל אדם ולא ישנה, כתב בתשו' מהרש"ם ח"צ סי' ר"מ שגם במאירי פסק כן, אלא

ואף שאין לשון זה בחוס', כנר ביאר בשאר' מהרש"ם ח"ג סי' רל"ט שהפסקי תוס' מיוסדים על תוס' שאין ולכן יש בהם דברים שלא נמלאו בחוס' שלנו ומסיק כן לדינא יעו"ש. וכן הוא גם בא"ר, אלא שלא הביא דברי הפסקי תוס' אלא מרבינו יחיאל. וי"ל מדרסחמו דבריהם בזה, דלא דמי למה שיש פלוגתא במרדכי אם מועיל מה שצא ע"י הרגלו ולא נולד כן, כמ"ש ק"ז בשאר' אבני דק או"ח סי' ג' שיש לחלק, דמה שאמרו החולקים במרדכי שאינו מועיל הרגל, זה מייירי שם היבא שנועד כדרך כל הארץ ואינו איער והוא מרגיל עצמו להיות איער שהוא שלא כדרך הארץ, בזה אינו מועיל הרגל לעשותו נגד רוב בני אדם, אבל היבא שהוא נולד איער ומרגיל עצמו לעשות צימין כדרך כל הארץ, בזה מועיל ההרגל להעמידו כדרך רוב בני אדם. והוא ז"ל כתב כן מסבבה דנפשי' שאפשר לחלק בכך, אבל לפי מה דחזיק דעת הראשונים שכתבו באיער להרגיל עצמו לעשות צימין לריק לחלק בכך שלא להרבות במחלוקת. וא"כ מכש"כ בנ"ד שאינו איער מחולדה אלא נעשה אח"כ מחמת סיבה שזוודאי מועיל אם מרגיל עצמו להיות כמו שהי' בראשונה כדרך כל הארץ.

גם בשמאל דינו כשולט בשתי ידיו שיניח בשמאל של כל אדם, דסגי אם הוא שולט בשתי ידיו בכתיבה בלעד כי אין צ"ח כלל בשאר מעשים שעושה בשמאל, וכן הוא מבואר בדברי ר"י יחיאל והסמ"ק שכתבו הלשון שכותב גם צימין, ומבואר בזה שא"ל שיכתוב הכל צימין אלא גם צימין, וכן הוא במג"א סק"י ובפמ"ג. ולפענ"ד אולי גם מדברי החוספות אין הכרח כל כך ואפשר דסגי בהכי, שהרי בלא"ה אף אם כותב הכל צימין מ"מ כיון שעושה כל מעשיו בשמאל הוי הכתיבה רק מיעוטא דמיעוטא נגד שאר כל המעשים שאדם עושה בכל יום, ועי"כ ל"ל דלא חזקין בזה אחר הרוב, א"כ אף בשכותב גם בשמאל אפשר למימר הכי, ודברי החוס' לריבין ביאור רחב אלא שצריך אריכות ולא אוכל להאריך כעת כ"כ. ולדינא כיון שדברי רי"ח והסמ"ק זוודאי מבואר כן, ובעור לא הביא אלא דברי רי"ח, גם הד"מ כתב העטם שהכריע כן בשביל שהעור והסמ"ק כמה בתרא, א"כ נמשכו בהלכה זו אחר דברי רי"ח והסמ"ק שדבריהם הוא בהדיא דסגי בכותב צניחה, זוודאי שפסקו כן בהלכה, ודברי המג"א צדורים.

ה

ד

אל"א שראיתי בנ"ל החדש מליצאוויטש באו"ח סימן ד' שהאריך לחלק בזה על המג"א, ותוכן דבריו שהתחיל לומר דכיון שכתבו תוס' רק דיש להסתפק אם דומה לשולט בשתי ידיו, ומקום הספק הוא רק לרי"ח דדריש מוקדמתם וכתבתם דכתיבה צימין משא"כ לרי"א דדריש מידכה יד כהה אין מקום להסתפק בזה, וכיון דלרי"ג ג"כ לא הוי אלא ספק לא דחיקן פשיעותא דחד מקמי' ספיקא דאידך, ובפרט היבא דכותב גם בשמאל לדעת החוס' אפשר לא מספקא להו כלל אף לרי"ג, ולכן כתב דטעמו של ר' יחיאל משום מ"ש ר"י דלפרש"י לרי"ג אף איער גמור מניח בשמאל כל אדם כמובא במרדכי אף דלא קוי"ל כן מ"מ בעלילה ש"ל דאינו איער כלל כ"א שולט בשתי ידיו פסק דיניה בשמאל כל אדם והיינו עפ"י צירוף דעת רש"י, וא"כ אנו שיש לנו דברי סה"ת והרא"ש שביאר דגם לפי רש"י אלוהא דרי"ג איער מניח צימין, א"כ אין לצרף כלל סבבה זו שהזכיר במרדכי, ולכן י"ל בגוונא שכ' המ"א שכותב גם בשמאל העיקר שיניח צימין, גם הביא ראו"י מדברי רש"י ז"ל שפי' שולט בשתי ידיו ששתיכן שוות לו בכה, משא"כ הכא אינן שוות כלל דאף ששוות בכתיבה הרי יש עודף בשמאל שבה הכח וגבורה ועושה בה כל מעשיו, ואעפ"י לבסוף כתב לחוש גם לדעת המ"א ולהחמיר שיניח תפילין גם על ידו השמאלית יעו"ש.

והנה כנר הכריע הרמ"א ז"ל בסימן כ"ז כדעת האומרים שחלוי רק בכתיבה אם כותב צימין ולא בשאר מעשים, וכמו שכן הכריע בד"מ כדעת העור והסמ"ק דבתראי יניחו, וכן הוא גם בפסקי תוס' שהבאתי לעיל דסגי אם ירגיל עצמו לכותב צימין אעפ"י שרוב השמים בשמאל, אלא שכותב הטעם שדומה לשולט בשתי ידיו, וכן הוא בטעם בחוס' מנחות דף ל"ז, אמנם בדברי רבינו יחיאל שהוצא בעור וב"י סי' כ"ז מבואר בלשונו ז"ל שהוצא צב"י שהטעם הוא דעיקר חלוי בכתיבה כדאמרין מה כתיבה צימין אף קשירה צימין, וכן הוא בסמ"ק. ונראה דיש צ"ח בין שני הטעמים, דלעטם שכתבו החוס' דהוי כשולט בשתי ידיו, י"ל דאריך להיות כל הכתיבה צימין ואז הוי כשולט בשתי ידיו שציד אי' כותב וציד אי' עושה שאר המעשים, אבל היבא שגם הכתיבה אינו הכל צימין אלא כותב גם בשמאל, א"כ אינו שזה ששמשאל עושה כל המעשים וגם כתיבה וצימין אינו עושה אלא כתיבה בלבד, וי"ל שאין זה נקרא שולט בשתי ידיו דבעל חדא שצימין נגד תרתי שמשאל, אבל לדברי רבינו יחיאל שכתב הטעם בשביל דילפינן מוקדמתם וכתבתם מה כתיבה צימין אף קשירה צימין, א"כ ילפינן מקרא דהכל חלוי בכתיבה ואין צ"ח בשאר מעשים, א"כ שפיר י"ל דאף אם כותב

והד"מ את דברי הרי"ח והסמ"ק לפסק הלכה, והד"מ כתב הלשון דקיי"ל כוותי' דבתראי וינכח, הלא כיון שכל דבריהם נצטו על שיטת רש"י דלא קיי"ל כן א"כ גם כוותי' לא קיי"ל, וע"כ ז"ל שהבינו מדבריהם לדבר ברור דהכתיבה עיקר אף בלא זירוף דעת רש"י לכן סמכו עליהם לפסק הלכה. או אפשר אפי' אם נימא שדעתם כן בשביל שזירפו דעת רש"י, מ"מ כיון דבתראי וינכחו סמכו עליהם גם כזה דאף דלא קיי"ל כפי' ר"י שבמרדכי מ"מ חזי לאילנותופי להסבירא דכתיבה עיקר לפסק הלכה.

גם מה שהביא מרש"י ז"ל שפירש בשולט בשתי ידיו ששתייהן שוות לו זכח אין ראיה, חדא דז"ל דרש"י ז"ל סובר כדעת הסוברין שאין הולכין כלל אחר הכתיבה אלא אחר שאר כל המעשים שהמה עיקר הכח והוי יד ככה בכל המעשים שהמה רוצה רוצה נגד הכתיבה שאינו אלא פרע א', ולשיטה זו שפיר כתב רש"י ז"ל ששתייהן שוות זכח, והמחבר הביא שתי הדיעות, אבל לדעת הטור והרמ"א והמג"א שפסקו כדעת הפוסקים דהולכין אחר הכתיבה, ע"כ לא סביר שזריכין להיות שתייהן שוות דהרי גם הכתיבה נגד שאר מעשים אין לו מדה השווה. או אפשר דהיכא שיש חילוק בין כתיבה לשאר מעשים גם רש"י ז"ל מודה שהכתיבה עיקר דגלי לן קרא ואף שאין שתייהן שוות מ"מ בכל הולך אחר הכתיבה, אבל צ"ש שם לא מיירי כלל היכא שיש חילוק בין כתיבה לשאר מעשים, כי לא הוזכר שם כלל בחזונו דרייתא מכתובה אלא מסתם אינר ומוקי סתם בשולט בשתי ידיו, וסתם שולט בשתי ידיו משמע וודאי שהוא כן צין כתיבה צין צשאר דברים ואין חילוק, וזכר וודאי צריך להיות שתייהן שוות שאם א' חלושה מאחרת הוי וודאי יד ככה, ואין רא' מדברי רש"י האלו למה שחידשו הפוסקים אח"כ היכא שיש חילוק צין כתיבה לשאר מעשים. וא"כ כיון שצרי"ח וסמ"ק שאחריהם נמשכו הטור והד"מ והרמ"א מצויר צהדיא דסגי כשכותב בשתי ידיו שפיר פסק המג"א כן.

הנה הארכתני קצת להדיק דברי המג"א שלפני"ד אינו רואה שום השגה עליו ועכ"פ הוא עמוד גדול לסמוך עליו להלכה למעשה, וע"כ לדעתי ענתי נכונה שירגיל עצמו לכתוב עכ"פ צימין, ואף שכתב כת"ה נ"י שלא הועילו לו כל התוכחות לעשות צימין, ויכל להיות שזה הוי יען שרצו להכריחו לעשות כל מעשיו צימין וזה וודאי דבר קשה לעשות צתמידות נגד עצמו והידים עסקניות הן בכל יום, אבל שיתן דעתו רק לפרע אחד על הכתיבה שיעשה צימין ועל אותו זמן של הכתיבה אין זה דבר קשה כ"כ להחמץ לעשות נגד עצמו עד

ולפני"ד נפלאו צזה כל דבריו ז"ל, ראשית מה שהחליט דלא מספקא להו להתום' צזה אלא לדעת ר"י דתנא הכתוב צכתיבה ולא לר"א דדרשין יד ככה, אין לנו שום גילוי דעת צתום' ע"י, ואולי הוא צכיוף דלר"י לא מספקא להו כלל וודאי העיקר צזה הוא הכתיבה דכן גילה לנו הקרא ואין צורך צזה להטעם דהוי בשולט בשתי ידיו, אלא למ"ד דתלוי ציד ככה מספקא להו דילמא כיון דכתיבה הוי יד ככה אף צשצשאר מעשים שהמה הרוב אינו יד ככה מ"מ דילמא אזלין צזה אחר רוצה דעלמא כיון שגם אלו מתקיים עכ"פ הקרא דיד ככה צשעמא כתיבה, וכן נראה דלא מיירי התום' אליבא דר"י, מדכתבו רק הטעם דהוי בשולט בשתי ידיו ולא זכרו כלל מעיקר הטעם דלר"י גילה לנו הכתוב שחלוי כתיבה ואליבא דר"א כלל לומר דהוי בשולט בשתי ידיו, וזולת אם כותב גם צשמאל אז צריכין גם אליבא דר"י לומר הטעם דהוי בשולט בשתי ידיו כיון שגם הכתיבה הוא צשתיבה, אבל כשכל הכתיבה הוא צימין א"ל להוסיף טעם על המקרא כיבודא ועוד לקרא. ועוד דאף לדברי ה"י דילמא הא גופא מספקא ל' להתום' אם קיי"ל כר"י או כר"א שיש צזה מצובה צדברי הפוסקים, ואין הכרח לדחוק צדברי התום' דמספקא ל' רק אליבא דחד מ"ד ולאידך פשיטא ל'. ועוד הלא לדברי הלבוש והטור"י והפמ"ג קיי"ל כחרווייהו, דאף דקיי"ל הטעם שחלוי ציד ככה מ"מ קיי"ל ג"כ כר"י שחלוי כתיבה אלא שגילו לנו הכתובים שחלוי ציד ככה צענין הכתיבה דווקא ואין חילוק צין המ"ד כמו שהצאתי למעלה, וא"כ אחיין דברי התום' צרווחא דמספקא להו אליבא דחרווייהו שאין צזה פלוגתא כנראה מסתימת דבריהם שלא זכרו כלל משום מ"ד או פלוגתא. ועוד הלא כל דברי ה"י צנויים על לשון התום' שכתבו שיש צזה ספק, א"כ הלא צפסקי התום' וצרינו יחיאל וסמ"ק לא זכר כלל שום לשון ספק אלא כתבו כן צפשיטא, ומצויר צדבריהם להו כך מילתא לא כדברי התום', והטור והד"מ הביאו רק דברי הרי"א ויחיאל והסמ"ק ופסקו כוותי' ולא הזכירו כלל מדברי התוספות, גם ה"י לא הביא כלל מדברי התום', אלא דלא שצקי פשיטותי' דשאר פוסקים מחמת ספיקו של התום', נימא דלדעת העוש"ע דסברי כדעת הפוסקים שלא כתבו צזה שום ספק נסתר כל היסוד שצנה ה"י רק על לשון התום'.

גם מה שדחק עצמו לתרץ דברי הרי"ח שסובר לצרף דעת רש"י לפי פירוש הרי"י שבמרדכי דאף אינר גמור מניח צשמאל של כל אדם ולכן לדין שיש לנו דברי סה"ט והרא"ש דלא סביר כן אף צדעת רש"י נסתרו גם דברי רבינו יחיאל, וזה תימא דא"כ איך הביאו הטור

שיצוא לידי הרגל. גם אינו דומה עכשיו שהגיע לכלל דעת ובוודאי חביב עליו התפילין שמתחיל להניחם ולריך להסביר לו שאם יתאמץ כזה לכתוב צימין אזי ילא ידי חובתו לקיים מצות תפילין בשלימות צין לדעת השו"ע וצין לדעת האריז"ל בלי פקפוק, ובוודאי יפעול עליו שיהיה לו רצון להתאמץ בך ואין לך דבר שעומד בפני הרצון, ובאמת אם לא יעשה כן הוא ספק עולם בקיום מצוה זו כאשר הארכתי למעלה, וכבר נחבאר דסגי גם בכותב בשתי ידיים אם לא צענין אחר, אבל יותר טוב שירגיל עצמו לכתוב רק צימין ואם יכתוב לעולם צימין זה יציאו לידי הרגל שאח"כ לא יכבד עליו כלל הכתיבה צימין.

ו

גם נראה שאף באיטר גמור צריך אח"כ להניח תפילין גם בשמאל כדעת האריז"ל, דאף שאין לזוז מדברי השו"ע, אבל כיון שכבר הניח צימין כדעת השו"ע אין זה נגד השו"ע אם מניח אח"כ גם בשמאל ומכריח הברכה במחשבה, וכנגדן דא בוודאי צריך לחוש לדעת האריז"ל, והצ"ל כתב כן ללא ידי שיהיה על דינו של המג"א שכותב בשתי ידיים, והרבה גדולים כתבו כן גם כשאין כותב כלל צימין והוא איטר גמור, ויש מגדולי האחרונים שכתבו להניח על שתי ידיים צפ"א, ולא נראה כן ממנה עמים שאין להאריך, אבל זה וודאי שגיח אח"כ כנ"ל. ומוכן שכשמיני אח"כ בשמאל צריך שיהיו תפילין אחרים כדי שיצוא הנחת תפילין על הסדר המעברתא ללד הכתף והקליפה ללד היד וכו"ל ללד הלכ, ועיין בספר כף החיים סימן כ"ז.

ובדברי הפסקי חוס' שכתבו דאיטר טוב להרגיל עצמו לכתוב צימין, נראה ג"כ שסביר שיש אחי פקפוק על הנחת תפילין צימין אף באיטר גמור, דאלי"כ למה לו לערוח חנם לעשות נגד עצמו, אלא וודאי שראו זה לטובה ללכת מאחור המצובה להניח תפילין צימין, ומינה נשמע דאם א"א להרגיל עצמו אף באיטר גמור יניח אח"כ בשמאל, צפרע עכשיו שחגלה לנו דעת האר"י ז"ל. הנה כתבתי לו הולפענ"ד בהלכה זו וכן לחכם ויחכם עוד וידע את אשר לפניו.

ז

מ"ש ע"ד שנספח לס' המחירי מה שיש צו דברים שאינם הגונים, ע"ז יש להטער הרבה צעחים הללו צע"כ שמתפשטים הרבה חיבורים מלאים ארס של מנינות ודעות נפסדות ר"ל גם מגלים פנים צחורה שלא בהלכה,

ומספחים גם דברים כאלו אלל ספרים הקדושים וממשיכים לבות בני האדם, וכבר לוות החת"ס ז"ל (ח"י חו"מ סימן ס"א) בזה וכתב שמעת שנתפשו הרבה ספרי מנינות אין ללמוד בספר שאין לו הסכמות. וזה ה"י עלה נכונה לדורו, כי דבורי של החת"ס המפורסמים בעולם דפקיעי שמיכו שהיו מתחשבים העולם עם הסכמותם היו כולם לדיקים וגאונים והיו ראויים לסמוך על הסכמותם, אבל עכשיו הדור יתום צע"כ, גם נתקיים צמלא מוצן המלה מה שחמרו חז"ל (סנהדרין דף ל"ז ע"א) על עיקצא דמשיחא יראי חטא ימאסו וכו' מרע משחולל על הצריות, והמפורסמים שמתחשבים העולם עם הסכמותם עפ"י רוב המה מהאפיקורסים והעומדים בשיטתם, ועוד גרוע יותר ההסכמות שעל פי רוב המסכימים המה המכשילים. ולריך ללמוד רק מספרים שיש להם הסכמות מגדולי הדור שדורות הקודמים או מי שמכיר בעצמו היטב את המחבר. וחקיני הגה"ק מאוה"ג בעל יוטב לזכ"ה מסיגטע ה"י לו סיבה פ"א שנתן הסכמה לאחד שה"י ת"ח גדול ועשה כמה חיבורים, ואח"כ ראה בספרו שה"י צו דברי מנינות ר"ל, והלטער מאוד ופרסם במכתבי עתים שחור מהסכמותיו, ומאז עשה לו גדר שלא ליתן שום הסכמה. ואז ה"י זה גדר צמילתא דלא שכיחא, אבל עכשיו צע"כ הוא דבר הרגיל ושכיח טובא. אין לנו על מי להשען אלא על אצטו שצממים (וע"ע מכחצים ח"צ סימן ר"ד).

והש"ת יחי' צעזרו שיזכה לישב צאללה של תורה ועבודת השו"ת מתוך נחת ורכותה ולכרחיב גבול הקדושה כאשר עם לבבו וכלו"ג ידידו דושח"כ צאח"ד

ב' יואל מייטלבוים

סימן ד

צ"ה, ג' לסדר תשא את ראש צנ"י ה'תשט"ז

אל כבוד ידידי הרב המאוה"ג חו"ב ירא שמים מרבים כש"ת מו"ה יוסף שיינבערגער נ"י בעיה"ק ירושלים תובב"א.

אחדש"ה צאח"ר, הגיעני מכתבו בדבר הפליאה הגדולה שהעמידו הרבנים היושבים על מדין צע"כ ק ירושלים על פסקו של מרן ז"ל בד"ת ח"צ ס' ו', שכתב וז"ל שלרשות צמראה שהתפילין יכיו צאמנע הוא דברי צבות כי אפי' אם אינם מכוונים ממש כשר דידוע

רוח ה"ח ושם היו אף על ידי מדידה שמודדין את העיירות, ועי' תוס' עירובין דף כ' סוף ע"ב ד"ה וספק, לדעת ר"ש אין ראוי גם מפרץ כעמוד וממחלה על מחלה כרוז דשם היו ס"ס, ואף לדעת האומרים דצדידי אדם אפשר ללמאם כתבו שם רש"י ותוס' דרוז בני אדם אינם יכולים ללמאם זה אף על ידי מדידה, וא"כ לכל הדיעות רוב בני אדם אינם יכולים לבנות למאם המקום באמנע, ולפסק הרמב"ם אין שום אדם שיוכל ללמאם, וא"כ אף אם יסתכל במראה וגם ימודד במדידה הוא ספק אם למאם המקום באמנע והוי כאל"א ספק קרקפתא דלא מנח תפילין, אבל באמת אין הכוונה כן אלא כמו שכתבתי שמוכרח לדעת הב"י שהכוונה שלא יטה מהמקום שהוא באמנע.

ב

אמנם להבין היטב הכרחות דברי מרן ז"ל שאף ברוח יש מקום בראש לשני תפילין, צריך לבאר קצת שיטת מקום תפילין גם באורך שלא נבאר היטב בפוסקים. הנה בתוס' עירובין דף ל"ה ע"ב כתבו מסופק ה"י ר"י איזה שיטת יש ברוח תפילין דיש עושין אותן גדולים מחריכהם ויש שעושין אותן קטנים ביותר ומדקאמר מקום יש בראש להניח שני תפילין משמע דשיטת רחב שיתמלא מקום השנים, ואורי' דמלא במו' דשיטתו כב' אלצעות וסמך לדבר דלין רחב ב' אלצעות ואמרינן שער ה' נראה בין לין למנפת ששם ה' מניח תפילין ודומה לין ה' במקום הראוי להניח תפילין יעיי"ש. וכעין זה הוא בתוס' מנחות פ' הקומץ דף ל"ה ע"א ד"ה שין, שהביאו מהשימושא רבא דתפילין צריך לעשות רחבים ב' אלצעות ואי עבדיהו עפי שפיר דמי ואי פחות לא מופסל בהכי וצריך המוצא תפילין פירשתי טעם דומיא לין עכ"ל. וכעין זה כתב הריטב"א בעירובין ר"פ המוצא תפילין יעיי"ש שהאריך, וכעין זה הוא במדרכי הלכות תפילין.

אמנם דברי הרא"ש ז"ל הם בסגנון אחר, וז"ל בהלכות קטנות סוף הל' תפילין: ולא נאפרש בתלמוד שיטתו לאורך ולרוחב הבתים אף שכתב בשימושא רבא שיחא רביעו אלצעיים על אלצעיים ולא נהגו העולם כן ור"י דקדק מהא דאמרינן וכו' מכל הלין יש לדקדק דשיטתו רוח תפילין הוי לכה"פ יותר רחב מאלצע שאם לא היו רחבים אלא אלצע א"כ יש מקום בראש להניח ג' תפילין כי הלין היה רחב ב' אלצעות ומנח במקום תפילין ועוד נאמר מקום לתפילין וכו' אלא ודאי שער רחב יותר מאלצע ועמא דש"ר כיון

שם מקום בראש להניח שני תפילין ואפי' ברוח ואין שיטתו לתפילין ברוח וכן משמעות המדרכי בהדיא. ועי' מהמחם מאד דמלשון הראשונים והפוסקים משמע דהא דאמרינן (עירובין ל"ה ע"ב) מקום יש בראש וכו' הוא רק באורך זאת אומרת בגובה הראש ולא ברוח דבני עיניך כמ"ש הרמב"ם בהדיא דצריך לכוין התפילין באמנע כדי שיהיו בין העינים, וכ"פ בש"ע סי' כ"ז סעיף י' שצריך לכוין הקנינה שבהא באמנע כדי שיהיו בין העינים, ומבואר דבני דוקא מכיון באמנע בין עיניך מה"ח ולא מנינו מי שחולק ע"ז, גם ממה שהוכיח הרא"ש ז"ל דלא סגי בתפילין שיטתו כאלצע ממה שאמרו בגמ' מכניסן זוג זוג ולא אמר שלשה ואם סגי באלצע יש מקום בראש להניח שלשה תפילין, וא"כ אם נמא דיש מקום בראש להניח שני תפילין באורך וגם ברוח א"כ יש מקום לר' תפילין ולמה לא אמר מכניסן ד', וכ"כ כתב בזה על פסקו של מרן ז"ל שאין פותר אותו, וגדולי הרבנים שם נתקשו להבין פשר דברי קדשו ולא עלתה בידם.

א

הגדה עריכתא טובא ולא אוכל להאריך, אבל ראיתי לבאר קצת מדברי מרן ז"ל ברורין ומוכרחין מאד ואין כאן שום קושיא כלל ועיקר אלא שקינר בלשונו כדרכו בקודש. והנה ראשית הכחוצ דמה שהחלעחם דממה שכתב הרמב"ם שצריך לכוין התפילין באמנע שיהיו בין העינים מזה הכרח שאין מקום ברוח לב' תפילין, זה אינו, שהרי הב"י צמ"י כ"ז כתב שאפשר לפרש דדברי הרמב"ם דהא דאמרנו מקום יש בראש להניח שני תפילין לא זה על זה קאמר אלא סמוכים זה אלל זה ברוח הראש שכנגד בין העינים, ומה שכתב אח"כ גם פ"י אחר דדברי הרמב"ם כתב הטעם כי היכי דלא נאוי' חולק בהדי הרא"ש וספיקת, אבל דדברי הרמב"ם עצמו שפיר נוחא ל' לפרש דאך ברוח יש מקום לשני תפילין, ועי"כ שאין זה סותר מ"ש הרמב"ם בעצמו שצריך שיהיו מכיון באמנע, וז"ל לפי דבריו הכוונה שהמקום ששאר לתפילין הוא באמנע בין העינים אבל אין המקום מלמאם כ"כ ויש בו שיטתו אף לשני תפילין ומ"ש לכוין שיהיו באמנע הכוונה שלא יטה לכאן או לכאן חוץ מהמקום שהוא באמנע בין העינים.

ור"פ מה שהצנתם מדברי הרמב"ם דבני דוקא מכיון ציינאם באמנע מה"ח אין אפשרות כלל לנאח ידי חוצת התפילין, שהרי קיימא לן אי אפשר ללמאם אף צדידי אדם כמו שפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות

דאמר מקום יש בראש להניח צ' תפילין ואין היה רחב צ' אלצעות ומונה במקום תפילין ושערו היה נראה צין הנין למאנפת ששם מניח תפילין מסתמא אותו מקום של תפילין הי' אלצעיים כרוחב הנין והאידנא מה שאין עושין הבתים רחבים צ' אלצעות היינו לפי שהתיתורא והמעצרתא רחבים ואם היו הבתים רחבים צ' אלצעות מלכד התיתורא והמעצרתא לא הי' מקום בראש להניח שם שני תפילין עכ"ל.

י"ש להתבונן בלשון הראש"ש ז"ל שכמה חילוקים בדבריו. ראשית הביא משיעת הראי' שיש שיעור לתפילין ליותר מכאלצע והלימוד ע"ז מדלא אמרין בגמ' שיש מקום להניח ג' תפילין, וזה אינו מוזכר לא בתוס' ולא במרדכי ולא ברמב"ם שכולם הביאו רק דברי המדרש והש"ר שצריך צ' אלצעות עכ"פ לכתחילה והסמך לזה הוא מנין שהי' צ' אלצעות, אבל אם הוא פחות מצי' אלצעות לא כתבו שום י"מ אם הוא יתר מכאלצע או פחות מכאלצע, גם לא הביאו כלל הלימוד מה שלא אמרו בגמ' שיש מקום להניח ג' תפילין, ומלשון התוס' מנחות שכחצו דומיא דנין משמע שהיה להם סברא לדמותו לנין לא מחמת איזה לימוד, וכן נראה מלשון הראש"ש שכחצו בטעמא דש"ר דמסתמא הי' אותו מקום התפילין כרוחב הנין, וכן נראה מלשון שארי הראשונים ז"ל. וצריך להבין לכאורה מה הוא הסברא לדמותו לנין, והמחש"ש בסימן ל"ב ס"ק י"ז כתב להרכיב שני העניינים שמחמת שיש לימוד שהוא יותר מכאלצע מדלא אמרין בגמ' שיש מקום להניח ג' תפילין לכן כיון דאפקי' מכאלצע אוקמי' אלצעיים כרוחב הנין. אבל לא משמע כן לשון הראש"ש ז"ל, גם הסברא אינה מוציאה כל כך דאם יש איזה סברא לדמותו לנין אין י"מ אם יש לימוד על יותר מאלצע או לאו, אמנם אף לו יהא אם נדחוק כן בלשון הראש"ש ז"ל אבל מה נעשה בדברי התוס' והמרדכי והרמב"ם שלא הזכירו כלל מהלימוד על יתר מכאלצע ונראה מדבריהם שכוונתם סתם שיש לדמותו לנין.

והב"ח כתב בסימן ל"ב דמסתמא כיון דהנין שאין צו חלל הזכרה אחת הי' רחב צ' אלצעות מכש"כ תפילין שיש בהם כמה הזכרות וכמ"ש מק"ז זה צריך למשמע בזה כל שעה יעיי"ש. אבל צאמת אין זה ק"י גמור דכתם צדאורייתא אפשר ללמוד ק"י, אבל בשיעורו גם צנין מצוהר בגמ' סוכה דף ה' ע"א דלא נתנה צו תורה מדה, וכתבו שם בתוס' ד"ה ואל, דמה שאמרו דרוחב הנין צ' אלצעות הוא מדרבנן, ומצוהר במס' ידים פ"ג משנה צ' שאין דנין ד"ת מד"ס ולא ד"ס מד"ס, ומצוהר שם צ"ח ושאר מפרשים שאף בק"י אין דנין. אף י"ל

שאין זה לימוד גמור, דמשום הכי גם הש"ר סובר דבידעבד לא מייפסל בפחות משתי אלצעות, ואינו חלל סברא בעלתא דכיון דחשו לכבודו של נין שלא יהיו פחותין מצי' אלצעות ואין צו חלל הזכרה אחת מסתבר שהתפילין המונחים חלל הנין ויש בהם כמה הזכרות שלא יהיו פחותים מהנין שבנידו. והא שהוצרכו להביא לזה מה שהנין מונה על השער ולא על המלח זה מוצן בפשוט, כי התוספות בסוכה דף ה' ע"א ד"ה ואל, כתבו בחתלה דמש"ה נתנו שיעור לנין שתי אלצעות משום דכתיב על מלחו שיעור מלחו וסתם מלח רוחב צ' אלצעות, חלל שאח"כ הביאו ראיות שהי' מונה הנין על השער ולא על המלח, וא"כ חילו היו אומרים שהנין מונה על המלח הוו אמרין שהטעם הוא בשביל שכן הוא שיעור מלח, וא"כ אין שום סברא לדמות תפילין לנין כיון שהתפילין צודאי הם על השער ולא על המלח ואין בהם טעם זה כלל, משא"כ לפי מה שכתבו אח"כ שגם הנין הוא על השער וגם הנין אין לו שייכות למלח ובעל טעם זה וע"כ אין הטעם חלל בשביל כבוד וכידור א"כ צודאי יש דמיון בתפילין לכבוד וכידור של כמה הזכרות.

2

אמנם צביאור המהרמ"צ כתב על המרדכי כמה שכתב שראיית הראי' מנין אינה ראויה גמורה, שהטעם הוא בשביל דו"ל דסגו ביהר מכאלצע, ולענין זה בוי ראויה צרורה שיערך עכ"פ יתר מכאלצע דחלי"כ יש מקום להניח ג' תפילין רק לענין שיערך צ' אלצעות אינו ראויה צרורה. ואינו מוצן לכאורה להעמיס בדברי המרדכי ענין של יתר מאלצע והראיה ממה שלא אמרו שיש מקום לג' תפילין שאינו מוזכר כלל בדבריו, ואולי גם המהרמ"צ אין כוונתו להעמיס כן בדברי המרדכי שצודאי המרדכי לא נחית לזה כלל, חלל שהוא ז"ל מדעת עצמו יען שלדעתו ראיית הראי' על יתר מכאלצע הוא ראויה שאין לו תשובה לכן ניחא לי לפרש שהמרדכי לא דיבר חלל משיעור שני אלצעות שכתב בש"ר, ולכן כתב שאינו ראויה גמורה ש"ז לא שייך ראיית הראי' ממה שלא אמרו שיש מקום לג' תפילין, ולכן על יתר מכאלצע שלא דיבר מזה המרדכי כלל נראה לו צה שיטת הראי' וראייתו צרורה. ונמצא לפי דבריו לדרק דברי הע"ת (סימן ל"ב אות י"ג) שכתב שתפילין פחותין מאלצע פסולין דיעבד, דלא כתב הש"ר שכשר דיעבד חלל על שיעור שני אלצעות שמדבר מזה לא על שיעור יתר מכאלצע שיש ראויה גמורה מן הש"ס כשיטת הראי'.

שהתחיל לומר מסתימת התלמוד. ושוב הביא דברי ר"י שהביא ראוי ליתר מאלצב, וזה הוא עם התיאורא והמעצרתא, כי ראייתו היא ממכ שלא אמרו שיש מקום לג' תפילין ושיעור המקום הוא עם התיאורא והמעצרתא. ושוב הסביר דברי הש"ר למה מלך שני אלצבות, וזה הוא מלצד המעצרתא, שהרי כתב שני אלצבות צריצות והריצוב הוא מלצד המעצרתא, וזה שיטה ג'. ואח"כ הביא שיטה ד' שפושן צ' אלצבות עם המעצרתא כי המקום שצראש להביא צ' תפילין הוא עם המעצרתא.

ור"א מלא גילוי דעת צהר"ש ז"ל האך דעתו נטע להכריע להלכה, ומלינו כ"פ צ"י שמה שהביא צהר"ש צאחרונה בן דעתו להלכה, ויש צד סתירות בדברי צ"י, והנה צלחן מדסתם הטור צסימן ל"ב שכתב ואין שיעור מפורש בתלמוד וכו' אלא שצ"ר כתב וכו' ולא נהגו בן אלא עושין אורך ורוחב הצחים צלא שיעור וזהו כהתחלת דברי צהר"ש, ולא הביא כלל מכל מה שהביא אציו צהר"ש ז"ל אח"כ לא משיעת הריי ולא מיתר הדברים שכתב, ונראה מזה שצ"י מדעתו ז"ל שכן הכרעתו כהתחלת דבריו שאין שיעור לתפילין, וכשיעת הריי"ף והרמב"ם שלא הזכירו כלל צכלכותיהם שום שיעור. ומדברי הש"ע אין ראוי שצ"י בן צדעת צהר"ש, כי י"ל כמ"ש צ"י מזה"ע שכתב בן מחמת שלא הזכיר הריי"ף צכלכותיו שום שיעור, והנה גם הרמב"ם לא הזכיר מזה כמו הריי"ף ז"ל, ונדע דרך צ"י שאם הריי"ף והרמב"ם צדיעה אחת פוסק כותי'. אמנם הטור אין דרכו להשמיט לגמרי דעת אציו צהר"ש שלא להזכירו כלל, וכתב הטור צבהקדמתו לחו"מ שחיבר ספרו ע"ד פסקי א"ח צהר"ש ז"ל וצמעת מקומות אשר אין דעתו משוב עם שאר המחברים כמו הרמב"ם וחולתו אני כותב דעתם ודעת א"ח צהר"ש ז"ל והסכמתו, וכתב הכנה"ג צכללי הפוסקים שכן דרכו צכל כדי טורים אלא שכתב זה צחו"מ שהוא צאחרונה וקאי על הכל, ועי' שצ"י צמהד"צ לחלק א' סי' י"ב שכתב שידוע ומפורסם צציוו הסמ"ע צדוכתי טוצא וצשאר אחרונים צצכל מקום שפסק הטור נגד אציו צהר"ש צריך להציוו, וא"כ נראה שצ"י בן מדעת צהר"ש. ועיין יד מלאכי צכללי הריצ"ה שאסף איש טבור הדיעות צענין כזה והציוו שם צסימן ו' מהפוסקים דאף שז"ל דמה שהביא צאחרונה הוא העיקר צענינו מ"מ היכא שצתחילה כתב צסתמא ואח"כ הביא מאיזה פוסק פלוני ופלוני שכתבו בן דעתו כמו שכתב צתחילה כיון שכתבו צסתמא, עוד הביא שם צסי' ז' מהכנה"ג דלא אמרין מ"ש צאחרונה הוא העיקר אלא היכא שאותו פוסק שצציו צאחרונה הוא קודם צזמן לפוסק שצציו דבריו

ואינו מוצן מ"ש צש"ע צתניא סי' ל"ב סעיף ס"ג שם צקו"א הטעם שכתב צדיעצד אף צפחות מאלצב, כי צתום' ור"א"ש צציוו ראייה לשימושא רצא מדאמרו חכמים מקום יש צראש להביא שני תפילין וצש"ר מצואר צהדיא דהיינו לצתחילה וא"כ ה"ה ליתר מאלצב דלא כע"ת עכ"ל, והלא צתמא לדברי הע"ת והמהרמ"צ לא דמי כלל שיעורא דיתר מאלצב לשיעורא דשני אלצבות שכתב הש"ר שאינו אלא לצתחילה, שאינו ראייה גמורה כ"כ כמו ליתר מאלצב, וצלא"ה דברי התניא צזה קשים להצין ואין להאריך צזה כעת וצ"ע.

ור"א ר' (סימן ל"ב אות ס"ג) תמה על הע"ת שפוסק אפילו צדיעצד צפחות מאלצב ממה שכתב צ"י דמנהג העולם שאין מזהרין צזה וסומכין על הש"ס שאין מפורש צו שום שיעור לאורך ולרוחב אלא דמדינא הכל כשר אפילו לצתחילה וכן הוא סתימת דברי הש"ע, אך נחקה שם צא"ר אח"כ מהראי' שהוצא צהר"ש דאם סגי צפחות מאלצב אם בן יש מקום לג' תפילין, ושוב כתב דאחר העיין צתוספות יראה דמ"ש דה"ן ה"י צמקום תפילין אינו אלא מסצרא ואין על זה ראייה מה"ס"ם, וע"ת צצין דמ"ש צהר"ש ומונה צמקום תפילין הוא מה"ס"ם וליחא אלא מסצרא כתב בן יעיי"ש. והגרי"א כתב דלהרמב"ם (פ"ח מהל' כלי המוקדש ה"צ) דסובר מנפת היא המצעת נסתר כל הראי' שהציוו דה"ן הוא צמקום תפילין. ולפי"ז י"ל דגם מה שצ' המרדכי שאינו ראוי גמורה הוא צצציל שאין זה דבר צרור שצ"י ה' צמקום תפילין, והרי צתוספות צמנחות כתבו סתם ראוי זו שצ"י ה' צמקום תפילין, וצתוספות סובה דף ה' מצואר צהדיא שאין זה צרור אלאם ויוכל להיות שהי' ה"ן על המנח, וא"ל למ"ש המהרמ"צ דמ"ש"ה כתב המרדכי שאינו ראוי גמורה צצציל שיש לומר דסגי ציתר מאלצב שאינו מוזכר מזה צמרדכי מאומה, אלא שאינו ראוי גמורה צצציל שיש לומר שהי' ה"ן על המנח, ונדחה צזה גם צהר"י על יתר מאלצב. וניתח מה שלא הזכירו המרדכי ושארי הראשונים כלל משיעת הריי ציתר מאלצב, דאין ג"מ כלל דלצתחילה צעו צ' אלצבות וצדיעצד הכל כשר, ולדקו דברי התניא לדינא אך טעמו אינו מוצן.

ד

ור"ה מלשון צהר"ש ז"ל נראה לצאורה שהציוו ד' שיטות צדבר. כי צתחילה כשהתחיל לומר ולא נהפך צתלמוד שיעור כו' אף שכתב צש"ר כו' לא נהגו בן, מזה נראה הולטה כסתימת התלמוד שאין שום שיעור, כי כיון שלא נהגו כש"ר נשאר דבר כמו

ולפי' ראוי שלא לפחות מרוחב שתי אלצעות ואין להוסיף על רוחב ד' אלצעות כשיעור המקום, ואם השני תפילין הוא לאו דוקא חלל שאין מקום לג', ח"כ חף אם שיעור התפילין הוא ז' אלצעות, מ"מ אפשר לעשותם גם יותר מד' אלצעות חלל שלא יהיו ששה כשיעור ג' תפילין, וכן הוא לשון המרדכי דקאמר ז' תפילין ותו לא. והצ"ח צסימן ל"ז כתב בהסבר צזה דלשון מקום יש צראש להניח שני תפילין משמע לא פחות ולא יותר.

וּלְפַעַם ד' נראה שמוכח כן גם מהמשך הסוגיא (עירובין דף ל"ה ע"ב), שהרי מעיקרה ה' דעתם שאין מקום חלל לזוג א' ולא יותר, שבתחילה על מה שאמרו דלא שרו רבנן חלל במקום תפילין מקשה בפשיטות אי הכי זוג א' אין עפי לה, חלל שאח"כ תירץ מדרב שמואל דר רב יוחנן שיש מקום לשתי תפילין, וא"כ כיון שמעיקרה ה' פשוט צענייהם שאין מקום חלל לתפלה אחת חלל שמתחדש להם אח"כ מדר"ש דר ר"י על שתי תפילין אין לך צו חלל חידושו ומג"ל להוסיף על סצרת הש"ס מה שלא אמרו הם.

ועכ"פ רוב הראשונים והרא"ש מכללם סצרי דשני תפילין דוקא הוא, ואך הרי' לשיעורו סוצר דשני תפילין הוא לאו דוקא, וא"כ השיטה של יתר מאלצבע וראייתו חניח חלל דעת הרי' ואין כן דעת כל הראשונים ז"ל, ומוצן מה שלא מוצא בתו' ומרדכי וריטצ"א.

וקצת ל"ע בדברי הרא"ש ז"ל מה שכתב שחם הבתים רחבים ז' אלצעות אין מקום לשתי תפילין עם התיתורא והמעצרתא, הלא כיון שאין מפורש צתלמוד שום שיעור לתפילין, חלל שהצ"ח מהש"ר ששיעור הבתים ז' אלצעות, ח"כ מג"ל ששיעור מקום התפילין הוא רק ד' אלצעות, דילמא הוא יותר צאופן שיש מקום לשני תפילין עם התיתורא והמעצרתא, הלא אין שום רמז ראוי מהתלמוד נגד זה, ולא הצ"ח חלל מהש"ר שכתב שיעור שתי אלצעות והוא כתב זה על הבתים, דהלא כתב שיהא כן מרובע והריבוע הוא מלכד המעצרתא ומג"ל שאינו כן, והריטצ"א לא הצ"ח מהש"ר חלל מהמדרש ששיעורו ז' אלצעות, וכתב לצדוק שיש להסתפק אם המעצרתא צכלל. ואולי ה' להרא"ש ח"ה הוכחה מלשון המדרש ששיעורו שתי אלצעות עם המעצרתא, ולי"ע שלא כתב מזה מואמה. ואולי י"ל עפ"י מ"ש צשו"ת חוות יואר סימן קי"ע שכל דצרי הרא"ש חנים רק קיזור מדצרי החס"י עם קלת תוספות מקצת פוסקים לכן נקוצו כלל צידך אם תלמודך בדצרי הרא"ש קשים

צראשונה חצל לא היכא שכתב סצרתם כפי קדימתן. והנה גם כאן מש"כ הרא"ש צתחילה שאין שיעור מפורש ולא נהגו כהש"ר זה כתב צסתמא ואח"כ הצ"ח מהרי" וצ"ח דצרי הש"ר, ח"כ דעתו שהעיקר כמ"ש צתחילה יען שכתבו צסתמא, ומ"ש ח"כ והצ"ח עושין בשני אלצעות עם התיתורא והמעצרתא מזה נראה שלא ה' כן מתחילה חלל הצ"ח והיו מלאחר צזמן ואין רח"ה ממה שהצ"ח צתחרונה, ונראה משענויות דצרי שהעיקר צעניו שאין שיעור לתפילין ואינו סוצר כדעת הרי' וראייתו שהצ"ח על יתר מאלצבע, גם חינו סוצר כהש"ר חלל שכתב שהצ"ח חף המחמירין כהש"ר אין מחמירין כל כך להצריך ז' אלצעות מלכד התיתורא והמעצרתא, וע"כ החליט צטור כתחלת דצרי הרא"ש שאין שיעור לתפילין ולא הצ"ח כלל מכל דצרי הרא"ש שכתב אח"כ, שאין דעתו כן להלכה. וכתב בהכו"ג צחו"מ סימן תי"ז דהיכא דדעת הרא"ש חינו מצורר מסתמא כשצבו נאמן ציתו וצקי צמילי דאצו' סחס דצרי כדעת רוב הפוסקים ודאי ח"ה ידע שדעת חצו כדעת רוב הפוסקים, ונמלא לפי"ז שגם הרא"ש ז"ל חינו סוצר כדעת הרי' וראייתו על יתר מאלצבע, ושיטת הרי' צזה היא דעת יחיד.

ה

עוד חנו רואים חילוק צין דצרי הרא"ש להרי", כי ראיית הרי' נצנית על מה שאפשר לומר דמה שאמרו מקום יש צראש להניח שני תפילין הוא לאו דוקא שני תפילין ולא יותר, חלל כיון דאין מקום לג' נקט שני תפילין, כי אם נימא דשני תפילין הוא דוקא ולא יותר, לא הועיל כלום צמה ששיעורו יותר מאלצבע, דכיון שהצ"ח ה' רחב שני אלצעות לא נשאר עוד חף שיעור אלצבע לתפילין, וא"כ הכרח לומר ששיעור התפילין הוא עכ"פ לכתחילה שני אלצעות ולא פחות. וכן הוא צהדיא צלשון הרי' שצרא"ש שראייתו נצנה על יסוד זה שא"א שיהיו מקום לג', חצל שנים שפיר אפשר לומר שהוא לאו דוקא. ושצ ח"כ כתב הרא"ש שחם היו הבתים רחבים ז' אלצעות מלכד התיתורא והמעצרתא לא ה' מקום צראש להניח שתי תפילין, ואם נימא שדעתו דשתי תפילין הוא ל"ד חלל שלא יהיו ג', ח"כ עדיין נשאר מקום להתיתורא והמעצרתא צמשך המקום צצין ז' לג', וע"כ שגם צזה חינו סוצר כשיטת הרי' חלל סוצר דשני תפילין הוא דוקא ולא יותר. וכן נראה צחמת דעת שארי הראשונים ז"ל, וצריטצ"א כתב צהדיא מדקתני מקום יש צראש להניח שני תפילין חצל עפי משני תפילין לוכא, וגם סיים

הם לא אמרו בפלוגתאם חלל שאין שיעור לתפילין, ח"כ לא חלקו עליו חלל במה שנתן שיעור דהיינו למטה, אבל לא במה דכתב הוא שאין שיעור דהיינו נמטה.

והמחזה"ש צסימן ל"ד סק"כ כתב דלפי מ"ש במג"ע צסימן ל"ב דרוחצ התפילין צ' אלצעות, ח"כ אין מקום בראש כ"א שיעור ד' אלצעות, לכן לריבוי לחבר המניחים שני תפילין דרש"י ור"ת צפ"א שלא יוביח כ"א יותר משתי אלצעות למען יוכלו שניהם להיות במקום תפילין. וח"כ פשע צעינו ששיעור מקום תפילין הוא ד' אלצעות מחמת דברי המג"א שכתב לחוש לדברי הגאונים. ואינו מובן, כיון דלא כתב המג"א חלל לחוש לדברי המחמירין, ח"כ אינו חלל מחמת חששא לא מעיקר הדיון, והא חגיגה לחומר אפטר לומר שיש לחוש, אבל לא להמציא מהחששא קולא להקל ע"ז עד ד' אלצעות, ואף לו יבא חלל ספק שמה שיעור התפילין סגי בכאלצע הוא יותר מצ' אלצעות ומכש"כ ג' או ד' ספיקא דאורייתא שמה אינו מונח במקום התפילין וח"א להחיר, ומכש"כ שאין לעשות ספק להקל בגד סחימת הטוש"ע ונחפשת המנהג שסומכין ע"ז להחיר תפילו פחות מאלצע במ"ש בצ"ח ובא"ר ושאר פוסקים.

ובאמת כי תפילין גדולים מהשיעור חמור יותר מתפילין קטנים מהשיעור, ותפילין קטנים נראה לד"ה שאינו חלל מדרבנן דלא מצינו בחו"ס"ק מדה לתפילין, ובתוס' כתבו הסמך דדמי לזין, ולזין גופי' אין שיעורו חלל מדרבנן כמבואר במסכת סוכה, וצפרע להסבירים דלכל הדיעות תפילו לשיטת הרי"י שצ"ח"ש מותר דיעבד תפילו בפחות מאלצע ואין איסורו חלל לכתחילה ח"כ הוא צודדי רק מדרבנן, ושיעור מקום התפילין הוא מדאורייתא דלוק מקרא במסכת מנחות דף ל"ז ע"א בין עינין זו קדקוד מקום שמוחו של תינוק רופס, ושם בגמרא ע"צ דאי לאו גז"ש מקרהה הוו אמרינן בין עיניך ממש ולא על הראש כלל, ועי' תוס' קידושין דף ל"ו ע"א ד"ה תפילין דיש לימוד מצד עיניכם שאין מניחים תפילין בכל הראש, וח"כ אם אין התפילין במקום שנקרא בין עיניכם חלל בשאר מקום שצ"ח"ש הוא כמונחים צרגל כי אימנעו מקראי, וח"כ אין להחיר זה תפילו אם ה' לנו ספק גמור דהוי ספיקא דאורייתא, ומכש"כ כשאין לנו ספק גמור, אבל מעשים בכל יום יוכיחו שצ"ח"ש הדורות רוב התפילין הם יותר מצ' אלצעות וברצו מהם ג' או ד' אלצעות, וככה עושים גדולי ישראל, אף שמחירין לכתחילה גם תפילין קטנים מכאלצע, ואין עושים מהם שום ספק, והאידך אפשר לקיים שניהם.

עליך כנחל לך נא ראה ועיין בדברי החוס' אולי הם ישלימו חסרונו כי באמת לפעמים קוטר הראש"ש יותר מדאי עי"ש, וח"כ י"ל גם כאן בדברי הראש"ש שסוצבים על דברי החוספות שכתבו מהמדרש ויכול להיות שבין מהמדרש ששיעורו שתי אלצעות עם המעברתא.

ו

ומה שיש להבחין עוד, כיון שמחירין תפילין קטנים אפי' מאלצע כסחימת דברי השו"ע, האידך מוכיחים להחיר תפילין גדולים משני אלצעות וח"כ ג' או צד' אלצעות כיון שאין מקום בראש חלל לשני תפילין, הלא ראיית הרי"י שא"א שיב' השיעור פחות מאלצע דח"כ לא ישאר לכה"ג מקום להיות תפילין כיון שהנין כי רחב צ' אלצעות, ולא מלא צ"ח"ר תי' על קושיא זו חלל שאינו צ"ח"ש שהנין כי' על השער, ור"ל דכיון שהנין לא ה' על השער ח"כ אף אם שיעור התפילין אינו חלל אלצע וחיי שיעור המקום של שני תפילין לא יותר משתי אלצעות ג"כ ויכל הכה"ג להיות תפילין, וח"כ ח"א להכשיר יותר משתי אלצעות. כן אמר שהא"ר סיים לעשות רחב אלצעיים לא פחות ולא יותר, אבל לא נראה בן מדברי הראשונים, גם אין מוכיחים כן כלל, ואפשר שגם הא"ר לא כתב כן חלל לצ"ח"ש לא מעיקר הדיון, ועוד כיון דלהלכה כשר לכתחילה תפילו פחות מאלצע במ"ש בצ"ח"ש ובא"ר מסחימת דברי הפוסקים, ח"כ שיעור שני תפילין הוא ג"כ פחות משתי אלצעות, וכבר הבאתי מרוב הראשונים ז"ל דשיעור שני תפילין הוא דוקא ולא יותר, וח"כ אין להחיר תפילו כשיעור שתי אלצעות, והמג"א (סימן ל"ב ס"ק י"ו) כתב להחמיר כשיטת הגאונים שיב' כשתי אלצעות, וכש"כ כתב צפירוש דאי עדיניהו יתר מצ' אלצעות שפיר דמי. כן אמר שאין ראוי מהש"ר, דלדידי' שיעור התפילין הוא שני אלצעות, אבל כל החולקים עליו לא כתבו פלוגתאם חלל בזה שאין שיעור לתפילין, ולא מצינו שום פוסק שחלקו עליו בזה שמתיר לעשות יותר משתי אלצעות. וצריעב"א בעירובין פ"י הביא מחלוקת הגדולים במה שאיתא במדרש דשיעור תפילין צ' אלצעות אם הוי השיעור למטה או למעלה, והביא הכרעת צעלי החוס' דהשיעור הוא למטה, וכן הוא דעת הש"ר דאי עדיניהו בפחות כתב דלא מופסל, והיינו דיעבד חלל לכתחילה אין לעשותם פחות משתי אלצעות, וצריעב"א יותר כתב דשפיר דמי וזה משמע לכתחילה, ואי הוו חולקים עליו גם בזה לא הוו שחקו מלומר דהפוך הוא דלמעלה מצ' אלצעות אסור ולמטה מותר, אבל

ז

בגמ', ותי' דכיון דלאן לא בקיאות לבין המקום כמ"ש סימן ל"ד ואם יניח שלא במקומו יהי' משאוי לכן לא יכניס חלה זוג ח'י'. ולכאורה אינו מובן שאין שם צש"ע דלאן לא בקיאות, שהרי חדרבא כתב שם להניח שני זוגות דרש"י ור"ח צפ"ח, חלה שכתב ח"כ שמי שאינו יודע לבין המקום יניחם זא"ז, ח"כ לאו כלל חול. חבל ביאר במחש"ק דכיון דהרבה אנשים אינם בקיאים לנמנע מקום שני התפילין, לכן לא הותר כ"ח זוג אחד משום לא פלוג, וזה דבר המובן שאם יתירו יעשו כן גם האנשים בקיאים, ויבואו לידי חילול שבת.

ואפשר להסביר עוד, כי התצונתנו צמח שחלקו כל הראשונים ועתה הרבה לידע שיעור התפילין ועדיין אין לנו דבר ברור, הלא מצוה דגמ' מנחת דף ל"ז ע"ח, עירובין דף ל"ה ע"ב השיעור מתחלת מיתת השער עד מקום שמוחו של תינוק רופס ומקום יש צרא להניח צ' תפילין, ח"כ אפשר למדוד השיעור שעד מקום שמוחו של תינוק רופס ונדע כי החלי מה הוא שיעור התפילין, ונראה מה שצ"כ עוד צמח הראשונים לא היו בקיאות בשיעור שמוחו של תינוק רופס. אך קשה מה שהביאו בשו"ע (סימן כ"ז סעיף ט'), חלה שנמנע גם במקומות אחרים שמציין הפוסקים והש"ע מלשונות הש"ס אף שאין לנו בקיאות צו. וח"כ צמח הש"ס שהיו בקיאות בשיעור של מוחו של תינוק רופס, היו יכולין לבין כאו"ח בשיעור השני תפילין, משא"כ עכשיו לאו כל אדם יכול לבין אף שידעין השיעור מהתחלת עיקרי השער, וצלאו הכי נתמעט הבקיאות בכל דבר. ועכ"פ כתב המג"ח דכיון שיש בני אדם שאינם בקיאים לבין המקום ח"ח להחיר אף לבקיות, וח"כ חס ה"י אז המנהג שהיו התפילין כשיעור שני חלצות לא התירו גם בתפילין קטנים יותר ממה שהוא מותר בתפילין הרגילים דלא פלוג, ולכן מיושב מה דאמר מקום יש צרא להניח צ' תפילין דהיינו שתי תפילין הרגילים אז כמצוה דגמ' צמח הראשונים להלכה.

וא"כ מיושב מנהגו שמתירין תפילין קטנים וגם גדולים, שאף שפ"י הלכה אין שיעור לתפילין וכשרים גם הקטנים, מ"מ שיעור המקום שצרא להניח צו שתי תפילין אמרו בגמ' על התפילין שהיו רגילים אז. ואף שדרך זה נסחר הראיה שהביא הרי"י לדבריו על שיעור יתר מכאצב, מ"מ לק"מ ד"ל שהרי' לשיטתו שסובר יש שיעור לתפילין מדינא ומתפרש שפיר מה שאמרו מקום יש צרא להניח שתי תפילין דקאי על התפילין שכשרים להתחילה מדינא היו מה ראי' על שיעור

ורפ"ע ד לא מנחת פתרון לדבר, חלה שצ"כ חנו מוכרחים לומר כזה, דהנה צלא"ה קשה עוצה לכאורה דנתקשו הרבה צתום' וצריעצ"ח וצמרדכי צמה שאמרו מקום יש צרא להניח שתי תפילין, הלא כיון שאין מוזכר בתלמוד שום שיעור לתפילין האך שייך לומר שיש שיעור מקום לדבר שאין לו שום שיעור, ויתירו כולם מדברי המדרש והש"ר דיש שיעור לתפילין שתי חלצות, וגם צש"ר הוא מיתרם דרבה, ועי' תרי' יומא דף ע"א ע"ב ד"ה אחר, דיש צשימושא רבה הרבה מיתרות מחמוראים שלא הוזכרו בתלמוד, עכ"פ שיעור זה ה"י ציני חכמי הש"ס. אמנם להרי"ף והרמב"ם והטוב"ש וכל העומדים בשיטתם הסוברים שאין שיעור לתפילין אפילו להתחילה, וטעמם ונימוקם צצביל שלא הזכיר מהם כלום בתלמוד, חזרה הקושיא למקומה איך אמרו מקום יש צרא לדבר שאין לו שום שיעור ומדה, כי לא נמנע צראשונים וצאחרונים ז"ל תי' אחר על קושיא זו חלה מה שאיתא במדרש וצש"ר שיש שיעור של צ' חלצות.

וע"כ ל"ל דיען שנמנע במדרש וצש"ר צמח הש"ס שהיו מוביין אז בשיעור התפילין שני חלצות, מיושב הקושיא אף להסוברים שאינו מן הדין, דמש"ה סברו שאינו להלכה יען שלא הוזכר מהם כלום בש"ס, והרבה מנהגים היו שלא נקצטו בש"ס להלכה. והצ"י צסימן ל"ב הביא מס' ח"ח שה"י מנהג הגאונים והחכמים ואצות צ"י שה"י תפילין שלהם גצוהים ג' חלצות ואצל התלמידים היו חלצב ומתלה ולא הביא חולק ע"ז, ואטפ"י לא הביאו להלכה בשו"ע, והמג"ח (שם ס"ק נ"ו) הביא דברי הא"ח, ואין מוביין עכשיו כן כלל לא החכמים ולא התלמידים. והרבה מנהגים היו צטעמם ונימוקם שלא היו דעתם לפסק הלכה. וא"כ אף שה"י להם ראי' ממה שלא הוזכר בתלמוד שאינו לפסק הלכה, אין זה ראיה להכחיש דברי המדרש והש"ר שהיו אז מוביין כן. גם צשיטת הרי"י נראה שצ"ל כן, שהרי התוספות הביאו צשם הרי"י שנמנע במדרש דשיעור תפילין שתי חלצות, וצהרא"ש הביא צשם הרי"י ששיעורו יתר מכאצב, וא"כ זה סתירה צדברי הרי"י, וצ"ל דאף שהביא מהמדרש ששיעורו שני חלצות, מ"מ סובר שצ"ל שאינו חלה מנהגא חבל להלכה סגי ציתר מכאצב.

והנה כתב המג"ח סימן ש"ח סקנ"ד לתרן קושיית התיו"ט (עירובין פ"י מ"ח), דכיון דקו"ל שבת לאו זמן תפילין חס כן יכניס שני זוגות צצ"ח כדאיתא

הסקילו בכה"ג בחפלה המנחה לומר דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד, הוא כמ"ש הרא"ש בריש מס' ברכות דבחפלה הקילו. ועכ"פ זה וודאי דבספק חפילין שהוא ספיקא דאורייתא שבלא"ה אין להחיר כלל, ומכש"כ כשיש בו תרתי דסתרי אהדדי אפילו כשהוא בשני בני אדם.

ועוד החיך נוכל לעשות בזה אפילו ספק, הלא בפסק מבורר בש"ע (סי' ל"ג שם) שכשרים חפילין הקטנים עפ"י שיטת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור, וכבר כתב הפמ"ג (בהקדמה ליו"ד) שאין לנרף לספק או לס"ס מה שהוא נגד הש"ע, וא"כ אם נניח דהנחת חפילין הגדולים היא סתירה נגד פסק הש"ע שמחיר הקטנים, אין שום מצוה להחירם אפילו אם ילטרף לה עוד אחיז ספק. וע"כ מוכרחין לומר שאין טעם הכתיר בזה הלא צביל שיש אחיז סברא שאינו סתירה לפסק הש"ע שמחיר בקטנים, וא"כ לא הוי תרתי דסתרי אהדדי, ומותר אף לאדם אחד לעשות פעם כך ופעם כך.

וב"ש על זה המ"צ אח"כ ואף דיש לדמות דבזמן הגמרא היו חפיליהם ממונעים כאלצטנים ויותר משא"כ בזה"ל, אבל א"כ אזרח ראיית הרא"ש שם, והש"ע דפסק דלא כהרא"ש לא נזכר באחרונים שיבוי מחמת זה כי"א מטעם אחר, עי' צב"י וציבאור הגר"א.

ולפ"ע ד' צרור שאין בזה שום הוכחה, דהנה גם הוא ז"ל לא כתב הלא ממה שלא נזכר באחרונים רק טעם אחר, אבל מהראשונים לא הביא שום הוכחה, כי באמת אין שום רמז הוכחה מדברי הראשונים ז"ל כי הראשונים לא כתבו שום טעם לדמות ראיית הרי" שצב"א"ש, כי הרי"ף והרמב"ם לא הביאו כלל מכל הענין של שיעור חפילין, ולמדו מהשמטה זו שסוצרים שאין שום שיעור בהחלט, ולא נודע לנו טעמים ונימוקים, וצב"א"ש וצמרדכי וצטור מצוהר הטעם שאין נוכחין כהש"ר להקפיד על שיעור שני אלצטות, צביל שאינו מוצר כלל בחלמוד, אבל למה שלא תשו לראיית הרי" שצב"א"ש ע"ז לא כתבו שום טעם, ושפיר יוכל להיות שהוא באמת מאותו הטעם דקאי על חפילין הנהוגים לא על הכשרים מדינא. אך בחוס' סוכה פלפלו אם הי' הליץ על המלח, אבל כבר כתבתי שמדברי החוספות מראה שהיה להם סברא לדמות חפילין לליץ אם הי' על הראש צב"ד ע"ד שכתב הב"ח, ונגד זה אין כ"מ באחז חופן מתפרש שיעור המקום של שני חפילין, ואך אם הליץ הי' על המלח נדחה סברא זו לדמות חפילין לליץ כאשר ציארתי לעיל, וא"כ אין שום הוכחה מכל דברי הראשונים ז"ל.

חפילין, אבל הסוצרין שמחמתם שלא הזכר בחלמוד שום שיעור ומדה לחפילין ע"כ שאין שיעור לחפילין, וא"כ א"א לפרש מה שאמרו מקום יש צב"א להניח שתי חפילין הלא על החפילין שהיו נוכחין אז, ושם אין משם ראי' לשיעור חפילין מדינא. ואפשר שגם במרדכי שכתב שאינו ראי' גמורה הוא מטעם זה שאפשר לפרש דקאי על חפילין הנהוגים. ואפשר שגם החוספות והרא"ש והריטב"א כתבו צב"א שטעם המדרש והש"ר שצריך ב' אלצטות לדמות לליץ, דלא ניחא להו למימר שיש ע"ז לימוד גמור ממה שאמרו מקום יש צב"א להניח שתי חפילין, דאפשר לפרש דקאי על חפילין הנהוגים, אך הרי צב"ד לא מסתבר לי' דקאי על חפילין הנהוגים הלא על חפילין הכשרים מדינא, ואין כן דעת שארי הראשונים ז"ל. ועכ"פ מיושבת ההלכה לדעת הסוצרים שאין שיעור כלל לחפילין, שלדעתם ע"כ דקאי בגמ' רק על חפילין שהיו מוכרים.

ח

ותמה אני על המשנה צרורה שכתב צסימן ל"ב (סעיף מ"א צביאור הלכה) דאפילו לפי דעת הש"ע דסתם להלכה דאין שיעור לחפילין, מ"מ לפי מה דמוכח שם בגמרא דאין מקום הלא בשני חפילין ולא לשלשה יש ליחבר שלא ללבוש חפילין פעם קטנים מאד ופעם שיבוי גדולים שלשה פעמים כמו הראשונים, כגון שצפ"ט הראשון היו כשיעור אלצט וחצי על שיעור אלצט וחצי וצפ"ט השני היו ד' אלצטות וחצי על ד' אלצטות וחצי וכה"ג, דמ"מ או חפילין הראשונים היו קטנים מהשיעור או חפילין השניים מונחים שלא במקום חפילין, ועיין לקמן צסימן רל"ג שאין לעשות תרתי דסתרי אפילו שלא ביום א' עכ"ל.

ודבריו תמוכים מאד, דלפי דבריו שזה הוי תרתי דסתרי אהדדי ולפי פסק הש"ע דמותר בחפילין קטנים מונחים חפילין הגדולים שלא במקום חפילין, א"כ צודאי זה אסור לכ"ע אפילו למי שלא הביא חפילין קטנים מעולם, ואף אלו הי' ספק הי' ג"כ ספיקא דאורייתא, ואין לו שום דמיון למה שהביא צסימן רל"ג סעיף א', דשם בחפלה מנחה אמרו בגמרא (ברכות דף כ"ז ע"א) דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד דהוי ספיקא דרבנן. ובאמת דעת כמה פוסקים דהיכא דהוי תרתי דסתרי קולא וחומרא לכל ד' אין מקילין אפי' צד אחד לא צספק דרבנן ולא צס"ס, כמצוה צחוס' צי"א דף י"ד ע"א ד"ה איכא, וחוס' צ"ק דף י"א ע"א ד"ה דקא, ועוד צכמה פוסקים, וז"ל לדידכו מה

אבל לפי זה גם באחרונים לא מלא מאומה, כי מה שהראה מקום להצ"י והגר"א, הנה מה שהביא מהצ"י הוא תמוה כי אין צ"י שום טעם ורמז לדמות ראיית הר"י שצד"ש, אלא שבעתיק דברי הראשונים כגורתן והווייתן בלי שום הערה בעגמא כלל, וגם מטעם זה אם היה ה"ץ על המלה לא זכר מאומה. אך הגר"א ז"ל כתב טעם זה שלדעת הרמב"ם אין שום ראי' שה"ץ הי' מונח על השער. אבל הגר"א ז"ל לא הביא שיעור הר"י שצד"ש, כי לא הזכיר כלל מדברי הרא"ש אלא מדברי התוס' ושאר ראשונים, ושפיר י"ל שצד"ש שמדברי התוס' ועוד ראשונים נראה שבי' להם סברה לדמות תפילין ל"ץ אם הי' מונח על השער, לכן הוצרך לבאר פרט זה שלא הי' מונח על השער, ואדרבא מלה רמז כלל לדברי הרא"ש אלא לדברי שאר הראשונים, נראה דלא נחית כלל לראיית הרא"ש בזה. ועכ"פ אין ספק ראי' מדבריו.

אות י' דבשהתוס' אומרים הי"ה דה"מ למימר הכי הוא דאפילו לפי האמת מ"י למימר הכי אלא דהדא מייטיבו נקט או שקילר בלשון, ובשארומרים הי"מ למימר הכי בלא הי"ה, כוונתם לומר דה"מ למימר הכי לתרץ קושיא זו אלא משום דאיכא קושיא אחרתא שאינה מתורגמת בזה לכן לא תי' כן ותי' צמח שמתורגמת ג"כ בקושיא. האחרת יעיי"ש. ומכש"כ שאין לבנות יסוד על דיוקים כאלה בדברי האחרונים שהרבה פעמים לא נחתי לפרש כל הפרטים. גם בלא"ה אין ראי' ממה שלא דחו ראיית הר"י מטעם זה, כי הוא מילתא דחליא בסברה, והר"י לשיטתו שיש שיעור לתפילין מדינה מסתבר ל"י יותר לפרש בכוונת הש"ס על תפילין הכשרים מדינה, אבל הפוסקים שסברו שיש הכרח מן הש"ס ממה שלא כתבו שום שיעור שאין שיעור כלל לתפילין ח"כ ע"כ מתפרש מה שאמרו מקום יש צד"ש על התפילין הכבועים, ובש"ע פסק כאותן הפוסקים.

ובאמת שאף לפי מה שהבין צמ"ח שדרך זה הוא נגד ראי' מהאחרונים ז"ל, הכי צד"ש זה יותר טוב לומר שטושן פסק הלכה ונוהגין מה שהוא סתירה נגד השו"ע והרבה מגדולי הראשונים ז"ל, הלא יותר טוב להכריע בדרך שהוא מסכים עם השו"ע והראשונים ז"ל, אף שהוא נגד ראי' מהאחרונים ז"ל. אך הדבר צרור כמו שכתבתי שאין הוכחה נגד זה משום מקום גם מהאחרונים ז"ל, ובפרט שלהתיר ספיקא דאורייתא נגד השו"ע זה דבר שאי אפשר לאמרו.

גם קשה עוצא על דבריו צמ"ח אח"כ צד"ה"ל והנכון לאדם שיבין תפילין תמיד ממועדים לא פחות מאלצעים על אלצעים ולא יותר מדי' על ד' דבזה ילא עכ"פ מדינה ידי הכל, הלא לפי דבריו שאין לחשוב שיעור המקום של שתי תפילין אלא לפי ערך תפילין הכשרים מדינה, דמלא שלדעת הש"ע ששכרים צד"ש היו בג' אלצעים שיעור מקום של ג' תפילין, והא"ך קאמר שכשרים לכ"ע עד ד' אלצעים הלא אין להתיר בדי' אלצעים אלא למ"ד ששיעורן של תפילין צ' אלצעים, והא"ר באמת הזכיר מטעם זה שלא יהיו התפילין יותר מנ' אלצעים, ועכ"פ אין זה לכ"ע לפי דרכו של המ"צ.

גם מה שהזכיר שלא יהיו גדולים שלש פעמים כמו הראשונים וצפחות מזה לא חש, הלא רוב הראשונים דעתם שמה שאמרו צ' תפילין הוא דוקא ולא יותר כמו שהצדתי למעלה. ואף לשיטת הר"י ד"ל צ' הוא לאו דוקא אלא שאין מקום לג' ודאי דגם לשיטתו אין זה דבר מחלוק, שהרי אין שום גילוי דעת בש"ס לומר

ויותר הי' לו להראות מקום על הא"ר, כי שם כתב לדמות ראיית הר"י שצד"ש מטעם שהי' ה"ץ על המלה. אבל באמת גם מהא"ר אין ראי'. ראשית, הלא הא"ר כתב שלא לעשות תפילין יותר משתי אלצעים, וי"ל שסובר שאין צמקום תפילין יותר, ואם כן הפוסקים והמחנכים לעשות תפילין גדולים מנ' אלצעים. ע"כ לא ס"ל בזה כהא"ר. אבל י"ל שגם הא"ר אינו סובר כן לעיקר הדיון, אלא כתב שבעל נפש יחמיר בדבר, ומ"ש רק החי' שה"ץ הי' על המלה, צד"ש שחי' זה כולל יותר אף לנגד סברה כמה ראשונים לדמות תפילין ל"ץ. והלא כל יסודו של הא"ר שם הוא על דברי הב"ת, וצד"הו סעיף עצמו כתב שם הב"ת לבאר זה שיש לדמות תפילין ל"ץ, ולכן צחר הא"ר לכתוב טעם זה שכולל לשניהם ונדחה הכל. וצד"ה הנה מצואר בגמרא יצמות דף מ"ח ע"ב אמר רב כהנא אחריתא לשמעתא קמיה דרב זבד מנהרדשא וא"ל אי הכי וכו' לישני ל"י הא ולטעמך לישני ל"י הך אלא חד מתרי ותלת טעמי קאמר, וכן הוא בגמרא זכאים דף י' ודף ל"ד ועוד בכמה מקומות. והרי שגם בש"ס אין מציאת ראי' ממה שכתב טעם ח' והשמיט טעמים אחרים אף שיש בהו י"מ לדינה. ובשו"ת תומת ישרים (סימן ע"ב) הוצא צמ"ח"ג צכללי התלמוד, דאף דקו"ל צד"ה נגד הירושלמי, מ"מ אין זה אלא כשחולק בהדיא, אבל אם אמרו בירושלמי טעם שלא אמרו צד"ה אף שיש בו י"מ לדינה, ראוי לחוש גם לדברי הירושלמי שאין זה כחולק בהדיא, וק"ו כשאיתו הטעם כולל יותר דו"ל ולכן אמרו. וכמה פעמים כתבו החו"ם דבזה מ"י לתרץ גם בענין אחר, וכתב הכנה"ג צכללי הפוסקים

שכוונתו עם המעצרתא, וכחז זה לפי פירושו שברכיב דברי הרא"ש צביאורו על הש"ר עם ראיית כר"י ממח דלא חמר בש"ס מקום יש צראש לג' תפילין, וכבר כתבתי שדברי המח"ש צוה ל"ע, ועכשיו חני רואה יותר שא"א לפרש בדברי הרא"ש כפירושו, דלפי פירושו ל"ל שכוונתו עם המעצרתא, וא"א לפרש כן בדברי הש"ר, שהרי כתב שיבא מרובע כן, וזה ראי' למ"ש למעלה בכוונת דברי הרא"ש על הש"ר שאינו חלל מאותו הטעם דמסתבר לדמותו לז"ן. אמנם בדברי הרא"ש עליו מבורר אח"כ שדעתו ששיעור מקום השני תפילין שצראש הוא ביחד עם המעצרתא ופליג צוה על הש"ר, ובריעצ"א לא הביא מהש"ר חלל מהמדרש ששיעור התפילין הוא צ' אלצעות ולצסוף כתב שיש להסתפק אם המעצרתא בכלל. נמצא שתפילין גדולים מדי אלצעות עם התיחורא והמעצרתא הוא ספיקא דדינא.

שוב ראיתי בשו"ת בית שערס אור"ח סי' כ"ח שמאד צביתר תפילין גדולים מדי אלצעות עם המעצרתא, מחמת שלפי דברי הש"ר השתי אלצעות הם מלכד המעצרתא, חבל לא העיר כלום מדברי הרא"ש ובריעצ"א שהבאתי. אמנם גם הוא לא כתב חלל שאין להרעיש עולם ע"ז, חבל וודאי דלמעשה ראוי לעשות לכתחילה ללאת כל הדיעות, דכיוון שלא יהיו קטנים מדי אלצעות ולא גדולים מדי אלצעות, ואין נ"מ בין מי שהניח לעצמים קטנים או לא. ומה שכתב בש"ע שאין שיעור לאורך ורוחב התפילין, אף דודאי יש שיעור מחמת המקום שצראש שלא יהיו מונחים שלא צמקום תפילין, ז"ל דלא מייירי ששיעור המקום שצראש חלל ששיעור הצחים צעמם, ויש נ"מ אם יש שיעור להצחים צעמם כיון שצראש יש מקום לשני תפילין, ומה שלא הזכיר כלום בש"ע משיעור המקום שצראש חלל כתב השיעור עד מקום שמוחו של תינוק רופס שאין אנו צקיאים צוה, ל"ל שהעתיק לשון הש"ס בדרך הפוסקים צכמה מקומות ולא ערר לצאר כמה הוא, דאולי לא הי' שכיח להניח תפילין גדולים יותר מדי אלצעות כמו שהשמיטו הפוסקים כמה הלכות צבציל שאינם שכיחים כמו"ש הצעה"מ צבהקדמתו.

אמנם נלפענ"ד שעכשיו אף שמדינא יולאים לכל הדעות ששיעור של ארצב אלצעות כמו צביארתה לעיל אף לדעת הש"ע דלא הוי תרתי דסתרי, מ"מ יש לעשותן קטנים מדי אלצעות, דכבר הבאתי דברי המג"א סימן ש"א שלכן לא החירו עכשיו צבמואל תפילין צצח חלל זוג א', וכן שיש שאינם צקיאים לכווין המקום כמ"ש צסימן ל"ד, ואף שיודעים ששיעור מהתחלת עיקרי השער

כן שהוא לאו דוקא, חלל שאין ראייה גם להיפך לומר שהוא דוקא, דאפשר צבציל שאין מקום לג' נקט צ', ולכן אין ראייה חלל ליתר מאלצב, וא"כ להקל א"א לסמוך ע"ז אף לדעתו, כי עכ"פ אין לנו ראייה צרורה מן הש"ס ע"ז, וצפרט שכמה ראשונים כתבו צפירות ששיעורו דוקא שתי תפילין ולא יותר, וא"כ לדברי המחנה צרורה דהוי תרתי דסתרי אכדדי, הי' לו להחמיר אף כשאין שלש פעמים חלל יותר משתי פעמים. גם מה שעשה החשבון מאלצב וחצי על ד' וחצי, זה אין לו שום פיו, שהרי לא נוכל לחשוב חלל או לפי השיעור של שני אלצעות כשיטת המדרש והש"ר או לפי שיעור יתר מאלצב כשיטת כר"י או חפ"י פחות מאלצב כשיטת הש"ע, וא"כ מי שהניח תפילין של אלצב וחצי צע"כ ל"ל שסמך או על שיטת הש"ע או עכ"פ על שיטת כר"י ששיעורו ציתר מאלצב, וא"כ צהגיעו אף לג' וחצי כבר הגיע לשיעור של שלש פעמים, כי מה שהניח צכשיעור אלצב וחצי זה לא מעלה ולא מוריד כיון שאין שום שיטה ע"ז צפוסקים, וכי תורת כחו"א צידו לעשות חשבון שיעור מקום תפילין לפי ערך התפילין שיעלה צדעתו להניחה, חלל וודאי שאין לחשוב חלל השיעורין שהמה צפוסקים, וא"כ החשבון של שלש פעמים שעשה על ד' וחצי אין לו שום פירוש.

גם מש"כ דמי שהניח תפילין של אלצב וחצי לא יניח אח"כ של ד' וחצי, דא"כ מי שלא הניח תפילין קטנים משתי אלצעות מחיר לכתחילה להניח גם תפילין של ד' וחצי, גם זה ל"ע, שהרי צריעצ"א מצואר צהדיא שלא יהיו התפילין גדולים מדי אלצעות אף לשיטתו שסובר ששיעור התפילין הוא צ' אלצעות. אף צוה יש לצדד לפי דברי הש"ר שכתב אלצביים על אלצביים מרובע, ובריעוב הוא מלכד המעצרתא, נמצא לדעת הש"ר שיעור הצ' אלצעות הוא מלכד המעצרתא, דנמצא לפי"ז שם המעצרתא שיעורן של שני תפילין הוא יותר מה' אלצעות, כי המעצרתא היא יותר מחצי אלצב, שהרי הוצעה צצחוכה היא חצי אלצב ועם עוצי דופן המעצרתא הוא יותר מחצי אלצב, והמג"א צסימן ל"ב ס"ק נ"ו כתב לחוש לדברי הגאונים שלא יהיו קטנים מדי אלצעות, וזהו מדברי המרדכי שהביא מהש"ר, ומשמע שדעתו כהש"ר שכוונתו צלל המעצרתא, והפמ"ג מסתפק אם התיחורא צכלל ולא הזכיר כלום מהמעצרתא, וצאמת אפשר לפרש צלשון הש"ר שכוונתו עם התיחורא שגם התיחורא צריכה להיות מרובעת, וקל"ה משמע מלשון התיחורא לדקדק על הצחים צעמם שיהיו רוחב צ' אלצעות, אף צמחה"ש כתב על המג"א

היו ב' אלצעות קרוב לשיעור שני תפילין, ואעפ"כ הביא דברי המדרש שהיו מוכיגין בתפילין של ב' אלצעות שהוא קרוב לשיעור שני תפילין, וע"כ שגם ברוחב יש שיעור כ"ל.

ובן מוכרח ממשמעות הש"ס, דהנה בש"ס לא כתבו שום שיעור לתפילין, שמזה למדו הראשונים שהכריעו כוותי' בש"ע שאין שיעור לתפילין והכל כשר אפילו להתחלה מדשחקי להודיענו איזה שיעור. והנה תיגח באורך שהודיעו שיעור מקום התפילין בראש מלמיתת השער עד מקום שמוחו של תינוק רופס, ולכן אם אין שיעור לבתים לא הולכין להודיענו יותר, דידעין מזה שבמשך אותו השיעור של מקום תפילין הכל כשר, אבל ברוחב שלא כתבו שום שיעור גם על מקום התפילין אלא שצריך להיות באמצע בין עיניך, וזה ודאי שמקום של אלצע א' הוא ממוצע יותר ממקום של ב' אלצעות שבב' אלצעות הוא נוטה יותר לכאן ולכאן ממקום אלצע א', ואם הוא כחוט השערה הוא ממוצע יותר שאינו נוטה כלל לכאן ולכאן, וא"כ יען שלא הודיעו לנו שיעור התפילין לא נוכל לידע ג"כ שיעור מקום התפילין, והאיך אפשר לומר שאין ברוחב אלא שיעור מלומנס לתפלה אחת ולא יותר, הלא התפילין צעמנס אין להם שום שיעור וכשרים גדולים וקטנים, ובאזה תפילין נוכל לחשוב שיעור המקום, וא"ל ליתן שיעור להמקום בדבר שאין לו שיעור כלל, והאיך שתקו מלהודיענו איזה שיעור ברוחב, ואנחנו לא נדע מאומה.

וע"כ שכיון שלא פירשו כלל בש"ס שיעור לתפילין, שמזה הוכחה שכל כשר אם עכ"פ עומד במקום התפילין, וממילא שכשרים עד ד' אלצעות שהוא שיעור המקום של שני תפילין, מדלא נתן שיעור לא למעלה ולא למטה אלא למקום התפילין, וכיון שנשמע מסתימת דבריהם שכשר באורך עד שיעור המקום של שני תפילין ממילא יש הוכחה גם על הרוחב, כי התפילין צריכים להיות מרובע, וע"כ שגם ברוחב יש מקום לשני תפילין, ולכן לא הולכין להודיענו מאומה, שמשיעור האורך נדע שיעור הרוחב וילמד סתום מן המפורש.

ולכן הביא מרן ז"ל בסוף החשובה שאין שיעור לתפילין אפילו ברוחב, אף דלא נשאל שם על שיעור התפילין אלא על שיעור מקום התפילין, אבל הביא זה דמשם יש ראיה גם על מקום התפילין כמו שביארתיו.

ובי"ם וכן הוא משמעות המרדכי, דהמרדכי כתב דכיון דלא תפרש בתלמוד יש להחמיר כשיטת הגאונים

מ"מ לאו כל אדם יכול לכוון כטעם והבקיאות נתמעט בכל דור ודור, ואם אין יודעין לכוון בשני תפילין אם כן גם בזה שיהא גדול כשנים הוא כן, ומי שרואה לדקדק שיהיו בתים צעמנס ב' אלצעות צריך לעשות תיתורא קלרה מאד. וסיפר לי סופר אחד שראה צעמנו התפילין של מרן בד"ח זל"ה, והיו קטנים הרבה מר' אלצעות לערך ג' אלצעות עם התיתורא והמעצרתא יחד.

ב

ובענין אחר שנתבאר דברי הפוסקים בשיעור אורך התפילין, הדברים צריכים שגם ברוחב יש מקום לשני תפילין, וא"ל לומר כלל כמו שהלכתם שברוחב אין בשיעור שצין עיניכם אלא מקום מלומנס לתפלה אחת ולא יותר, דהנה ראש המדברים בשיעור התפילין הוא הש"ע שכתב: אמר רבא מאן דצעי למעבד תפילין לייתי אטא טבא אלצעיים על אלצעיים ואי עבד טפי שפיר דמי. ומשם למדו דשיעור תפילין ב' אלצעות, וא"כ האיך כתב דאי עבדיהו טפי שפיר דמי הלא צריך להיות מרובע מהלמ"מ כמ"ש אלצעיים על אלצעיים, ואי עבד טפי באורך ולא ברוחב פסול מחמת שאינו מרובע, וע"כ שגם ברוחב יוכל לעשות יותר, ואם אין שם אלא שיעור מלומנס לתפלה אחת האיך אפשר לעשות יותר. וצריעצ"ל כתב בהדיא דכיון דשיעור תפילין הוא ב' אלצעות אין להוסיף על ד' כשיעור מקום של שני תפילין, ומצוהר בזה דעד ד' שהוא מקום שני תפילין מותר להוסיף, ואם כן אם נימא דאין שיעור מקום לשני תפילין אלא באורך לא ברוחב, האיך אפשר להוסיף על התפילין כשיעור שני תפילין, דהלא אם יוסיף על האורך ולא על הרוחב יהיו פסולים מחמת שאינם מרובעים, וע"כ שגם ברוחב יש מקום לשני תפילין כמו באורך, ולכן אפשר להוסיף על הרוחב כמו על האורך. והחולקים על השיעור של שני אלצעות וסבירי דאין שיעור לתפילין, כבר נתבאר דלא חלקו אלא בזה שנתן שיעור למטה ולא בזה שלא נתן שיעור למעלה, ומכש"כ שאין לעשות פלוגתא חדשה בין הראשונים בשיעור מקום התפילין מה שלא נמלא בזה שום פלוגתא. וכן נראה גם משיטת הר"י, דכבר נתבאר שהביא מהמדרש דשיעורו ב' אלצעות כמבואר בחוס', והר"ש כתב שהביא ראיה על יותר מכאלצע, וז"ל שהביא מהמדרש שכן ה' המנהג, ולהלכה סובר ביתר מכאלצע, והר"י לשיטתו סובר שחושבין מקום השני תפילין לפי ערך תפילין הכשרים לדינא כמו שנתבאר למעלה באריכות, וא"כ לפי מה שסובר ששיעור התפילין ביתר מכאלצע

ולכאן ממקום האמנעות, ולי"מ למי"ד שאי אפשר לנמסר אף צידי אדם שבדאי ח"ל לבוין לנמסר במדה של שני תפילין, אלא אפילו למי"ד אפשר לנמסר מי"מ כחצו רש"י ותוס' שרוב בני אדם אינם יכולים לנמסר וכוא עורת גדול. ובכ"כ ודאי דלא התירו אף למיעוט הצקיאים לנמסר משום לא פלוג. והוא ק"ו ממה שלא התירו עכשיו שנים אפילו באורך מחמת שיש בני אדם שאינם יכולים לבוין אף שאינם רוצה דעלמא כנראה משו"ע סימן ל"ד, ומכש"כ ברוחב שאף בזמן הש"ס הרוב לא יכלו לנמסר והוא עורת גדול, ולכן אין להתיר אלא באורך, וע"ז אמרו מקום יש צראש להניח שני תפילין, אבל ודאי דגם ברוחב יש מקום, אלא שאין ני"מ לדבר מזה שם. ומה שכתב הריטב"א שלא יוסף על ד' אלצעות כשיעור מקום התפילין, דמשמע דעד ד' אין חשש לכוסף, ז"ל כוונתו שצא להודיע שיעור התפילין מעיקר ההלכה, דכשמוסיף על ד' צוודאי אין מונחים במקומם, אבל כשיעור ד' יש מקום מעיקר ההלכה אם יוכל לנמסר עכ"פ, וממילא דמי שאינו יכול לנמסר לריך לעשות קטנים מדי' אלצעות שהוא שיעור שני תפילין, וצלא"ה כחצתי שגם באורך עם המעצרת ציחד ראוי לעשותן קטנים מדי' אלצעות.

גם י"ל עפ"י מ"ש המג"א עוד בסימן ש"א על קושיית התו"ט למד אין מתירין עכשיו בהמונא תפילין בשבת להכניס יותר מזוג א', דברש"א כתב דאפילו למי"ד שבת לאו ז"ת אסור ללבוש יותר מזוג א' דלא שרי ליה יותר ממלבושו בחול כדאיתא בגמרא וכ"כ הר"ן, ובה דאוקימנא כמי"ד שבת ז"ת משום דמתני' ר"מ היא דס"ל כן, ובשו"ע התניא שם סעיף י"א לא העתיק רק טעם זה, דמש"כ אין להתיר צ' זוגות כיון שבחול אין לובש לעולם צ' זוגות ח"כ זוג השני אינו נקרא דרך לבישה אלא מיחזי כמשאוי זה לא התירו חכמים ועיי"ש. אמנם במהרה"ש כתב על דברי המג"א בזה דיש לגמגם, דנבי דהיה אפשר לדחות בש"ס כסצרת המהרש"א והולרך להוכיח אחרת, אבל חזינן דאמרו בש"ס דאי שבת לאו ז"ת מותר אפילו שנים שנים וכדס"ל לר"ב.

וגר"א לפענ"ד לפי מה שהביא בעטרת זקנים סימן ל"ד על תפילין דרש"י ור"ת וז"ל: מלאתי כחצו כחצוי האר"י ששני הסצרות הם אמיחיות ועל ידי כ"א מהזוגים פועל פעולה מיוחדת וז"ש בגמרא מקום יש צראש להניח צ' תפילין, ושצ הביא מהזכר חדש דתרווייהו לריכי כעין מ"ש הזכר בתקיעות, והביא גם מהמלות שמורים שמחיר מאד מאד להניח שניהם צפעט אחת שלא להפרידם. והאמת שכן הוא צפ"ח שער

כשיעור שתי אלצעות ואל חטוש תורת אמן, ומזה נראה שלא החליט המרדכי שאין הלכה כדעת האומרים שאין שיעור לתפילין, אלא מחמת חומרא כתב להחמיר כדעת הגאונים משום אל חטוש תורת אמן. ואם נימא שאין ברוחב אלא שיעור מלומס למקום תפלה אחת וציתר מהכי מיפסל, ח"כ בוי חומרא דחתי לדי קולא, דאם מתכשר בפחות, אם מחמיר לעשות יותר, עומד שלא במקום התפילין ופסול, ואפי' אם השיעור הוא בשני אלצעות מי"מ ח"ל לנמסר וכמו שהבאתי לעיל בשם רש"י ותוס' דרוב בני אדם אינם יכולים לנמסר, ויוכל להיות שיעמוד שלא במקומו, והאריך שייך לומר להחמיר בכ"כ אם אינו מן הדין, וע"כ דע"ז אין לחוש, כי מקום יש צראש להניח שני תפילין, ואם מגדיל התפילין כשיעור שני אלצעות אינו אלא חומרא ולא קולא.

ובב"ר הארכתי צמה שנחפשט המנהג, דאף שסומכין על הש"ע להתיר בתפילין קטנים מי"מ מתירין גם גדולים. והמשנה צורה כתב ע"ז שהוא תרתי דסתרי אהדי, ואעפ"כ התיר אם אינו צאדם אחד, וע"כ בשציל שהוא מנהג צרור גם בגדולי ישראל לכן נדחק כל כך להתיר. ולפענ"ד הארכתי בזה שלא כדצרי, אלא שהוא דרך מרווח להתיר. אבל כל יסודי ההיתר, כן מ"ש המשנה צרורה וכן מה שכתבתי בזה, הכל נצנה רק על אותו היסוד שיש מקום צראש להניח שני תפילין, וא"כ אותן החושצין שאין מקום צראש לשתי תפילין אלא באורך וברוחב אין מקום אלא לתפלה אחת, האריך מלאו ידיהם ורגליהם צביהמ"ד שמתירין תפילין גדולים באורך וברוחב שעי"כ לריך להיות מרובע, ונמלא שברוחב מונחים שלא במקום תפילין ואין פולה פה ומלפף.

י

ומה שקשה לכאורה דאם יש מקום לצ' תפילין ברוחב כמו באורך, ח"כ יש מקום לד' תפילין שנים באורך ושנים ברוחב, ולמי"ד בהמונא תפילין מכניסן שנים למה לא יכניס ד', אבל באמת לקי"מ דכבר הבאתי דברי המג"א צמה שלא התירו עכשיו יותר מזוג אחד כיון שאין הכל צקיאין לבוין המקום לצ' תפילין שיהיו מונחים במקומם לכן משום לא פלוג אין להתיר אף לצקיאים, וז"ל שצמן הש"ס היו הכל צקיאין, ובה תינה באורך דמלכד שהיו יודעין אז המקום שמוחו של חינוק רופס יש סימן הניכר לכל התחלה למיחת השער שמשם מתחיל מקום התפילין והכל היו יכולין אז לבוין השיעור, משא"כ ברוחב שאין שום סימן להמקום אלא שריך לבוין מקום האמצעי שצראש שלא יטה לכאן

התפילין פ"ע שכתב ששני הספרות המיתות כמ"ש בגמרא מקום יש צראש להניח שני תפילין וכן הוא צארכ במקומות רבים וצתיקונים, והעתיק לשון הזוכר צפרשת פנחס דלית תפילין דעגמא דלתי דליון הווית צאמנע וצג"ד חוקמה מארי מתניתין לית צרישא מקום להניח צ' זוגי תפילין.

והנה זה ודאי שהפרידים אשר ה' קורא היו מניחין עוד בזמן הש"ס שני זוגי תפילין דרש"י ור"ת, כמו שהוציא שהוא חכר כ"פ צוחר וצתיקונים וזה היה בזמן התנאים, אמנם מה שהעמיס זה צכונת דברי הש"ס שאמרו מקום יש צראש להניח צ' תפילין שסוצ על רש"י ור"ת זה אינו מוכן לכאורה, שהרי מימרא זו אינה אלא צשני מקומות צש"ס צעירוצין פ' המנאל תפילין דף ל"ה ע"צ וצע"ז פ' כ"ה דף מ"ד ע"א [וצפע"ח הראה מקום לפ' הקומץ אכל לא נמאל צפ' הקומץ ונראה שהוא ע"ס ולי"ל פ' המנאל]. וצעירוצין הציאו זה בהמנאל תפילין. שמונחים צציון צשצת אס להחיר שנים יען שמקום יש צראש, וזה לא מיירי כלל צשני מיני תפילין דרש"י ור"ת אלא צסתם תפילין שמואל ואין שס שס רמו על רש"י ור"ת. ומכש"כ צע"ז שהציאו זה על ה' דדוד המע"ה שהיתה העטרה הולמתו צמקום תפילין ופריך וה' צעי אנוחי תפילין ותי' דמקום יש צראש לשתי תפילין, וא"כ כיון שצחלי המקום תפילין היה מונח העטרה כמ"ש רש"י ז"ל שס ולא נשאר לו שיעור מקום אלא לתפלה אחת וצודאי שלא היה מניח שני תפילין דרש"י ור"ת צפ"א, והא"ך אפשר להעמיס שס צכוונת צצריהם רש"י ור"ת.

אבל לפי ה"ל יוחא שפיר, דמה שהחירו צעירוצין להציא שנים שנים אף שמקום יש צראש, אין זה מספיק אס אינו דרך לצישה כלל צחול דהוי כמשאוי, יע"ז אמרו צכוונתם דמקום יש צראש להניח שני תפילין דר"ל רש"י ור"ת, וא"כ כיון שיש נזכרין להניח שני התפילין צפעס אחת או מטעם שכתבו הפוסקים שלא יהיה פסק צרכה או מטעם המקובלים שלא להפרידם, יעב"פ כיון שהמדקקים עושים כן צחול שוב הוי דרך לצישה ולא מיחזי כמשא ומתור להציא צשצת אף שני תפילין דרש"י, וה' צבה תליא, וא"ך צזמן הש"ע שאף צין המניחין תפילין דרש"י ור"ת היו הרצב שלא הניחום צפ"א מטעם שאינם צקיאום לכיון המקום וצבקיאות נתמעט צכל עת, לכן חששו צצדורות האחרונים לא הוי שני זוגות תפילין דרך לצישה. וצדוד המע"ה אף שלא היה מקום אלא לתפלה אחת כי היתה העטרה מונחת צמקום תפילין, מ"מ י"ל דלכאורה אינו מוכן מה שהקשו

צגמרא וה' צעי אנוחי תפילין, הלא אפשר לומר שצצוקר לא הניח העטרה על ראשו על זמן קצר כדי לקיים מנחת תפילין, ושוב חתך חלץ התפילין והניח העטרה על ראשו, ולי"ל לפימ"ש הרמב"ם צכל' תפילין פ"ד ה"ל כ"ה וכ"ז דתפילין מלוחתן ללצן כל היום ואמרו על רצ שכל ימיו לא ראוהו צלא תפילין, וכן הוא צגמרא סוכה דף כ"ח ע"א צריצ"ז וצמגילה דף כ"ח ע"א צרי"ז [ומה שאין מוכיגן עכשיו להיות משוער צתפילין כל היום יש צזה טעמים אחרים שאין מקומם פה], ולכן לא יוחא לכו לתרץ שדע"ה הלך כל היום צלא תפילין אלא צזמן קצר, ויחא לכו יותר לפרש עפ"י המימרא דמקום יש צראש ואפשר לקיים שניהם כל היום, אצל ללאת שתי הספרות להניח של רש"י ור"ת צפ"א שפיר אפשר לומר שאלא צזמן קצר, ושוב סגי ליה צכל היום צמה שהניח חפלה אחת שהוא מעיקר ההלכה ועושין כן רוב העולם.

ומעתה כיון שלא החירו צשצת אלא מה שהוא דרך לצישה צחול, ואין דרך לצישה צשנים אנה צשציל צצרת רש"י ור"ת, ומצואר צפע"ח דתפילין של ר"ת לריך להניחם למעלה צצוצה על של רש"י והטעם הוא עפ"י סודן של דברים כמצואר שס, ועיין צחשו' רמ"ע מפאנו סימן ק"ז דתפילין של רש"י לריך להניחן צבהחלת עיקרי השער צמקום הגלוי ותפילין של ר"ת לריך להניחן למעלה צצוצה הראש צמקום המכוסה צמנפת, וסיום כך היה מנהגם של דורות הראשונים שזכרנו צצל רש"י ור"ת הנה להם לישראל צשני נציאים הם יע"ש. ועל כל פנים כיון שגילה לנו האר"י ז"ל מסודן של דברים שכן הוא מקום הנחתן צוודאי שגם צזמן הש"ס אותן שנהגו להניח שני תפילין כצצרת רש"י ור"ת עשו כן שהניחו תפילין דר"ת צצוצה לא צרוחצ, וא"כ צרוחצ לא היה דרך לצישה כלל לשני תפילין, ואין שס היתר לזה צשצת, לכן לא דברו חז"ל מה אלא מהמקום שיש לרש"י ור"ת כמ"ש האר"י ז"ל צכוונת דברי הש"ס וא"ש היצב.

אך מדברי הר"י שצראש"ש לא משמע כן, דא"כ נסתרה ראייתו ממה שלא אמרו צש"ס שיש מקום לג' תפילין, דהלא אפשר לומר דמשו"ה לא אמרו ג' תפילין צשציל שאינו דרך לצישה. אצל צצר ציארתי שדברי הר"י שצראש"ש הוא דעת יחיד גס המרדכי כתב על ראייתו שאינה ראייה גמורה, ולהסבירים שאין שיעור לתפילין דכוותי' פסק צשו"ע צלא"ה ז"ל דלא סצרי כלל ראיית הר"י שצראש"ש גם מטעם אחר כאשר הארכתי למעלה.

וקצת י"ל גם צצצרי הר"י שצראש"ש, כי צאמת יש צ' תפילין עם תפילין דשימושא רבא, והרמ"ע

כל גדולי ישראל בכל העולם, בוודאי נדקו דברי מרן ז"ל שהוא מנהג צורות, ונגד המנהג כ"ג שהוא בכל העולם אמרו חז"ל (יבמות דף ק"ב ע"א ועוד) שאפילו יצא אליהו אין שומעין לו.

הארכתי קצת לבאר דברי מרן ז"ל, ואגב גם באיזה פרטים המסתעפים בענין שיעור מקום תפילין, ועדיין לא יצאתי ידי חובתי ולא כחצתי הרבה דברים מה שיש לדבר עוד בעניינים אלו, כי לא אוכל להאריך יותר. ועכ"פ המבין יבין שדברי מרן ז"ל צדורים, כשמש מאירים, ותורה יבקשו מפיכו.

וכנני ידו דושת"ה צאה"ר מצרכו בחג כשר ושמח

הק' יואל פייטלבוים

סימן ה

צ"ה, אלול תשע"ז

שובמ"ם אל כבוד ידידי תלמידי הה"צ
המאוה"ג חו"ב חו"פ בנש"ק בש"ת מזה"ר
אברהם יצחק קאהן שליט"א בעיה"ק
ירושלים תובב"א.

אחדות"ה צאה"ר כמשפט, היות כי כבוד מכתבו לכאן לא הייתי צדיתי כי הייתי מחוץ לעיר לצורך רפואה, והגם שנשלחו המכתבים מהבא להם אצל ה"ה סיבה בכמה מכתבים שנשאלו פה ולא ראיתם עד ה"ה, וביום י"ג אלול בא לנגד עיני מכתבו בדבר שאלתו בפלוגתא הפוסקים שצ"ה והיה אם שמוע בתפילין, ושם כתב לאמר שביום ט"ו אלול יהיה צונו י"ו צר מאוד ולריך תשובה דחופה באופן שיהיו נגמרים התפילין ביום ט"ו, והיות שמעת ראיתי את מכתבו ביום י"ג אין שום מליצות שיגיע לשם תשובתי עד יום ט"ו ובודאי עשה איזה הכרעה וכבר נגמרו התפילין, וא"כ אין עוד י"מ כ"כ במכתבי למעשה, אך ראיתי להשיב מפני הכבוד.

א

הנה בעיקר השאלה העתיק במכתבו הרבה גדולים שנחלקו בדבר, ויש לדבר בזה הרבה, אך לא ראיתי להאריך בהענין כי מי אכני להכריע בין ההרים הגדולים ודעבד כבר עבד ודעבד כבר עבד, אך זה אוכל לכתוב

מפאתו בסימן ק"ז כתב על השימושא רצא שהוא משמיעו להגאונים שקבלו מרבנן סבוראי ומהאמוראים, ונפע"ח שער התפילין פ"י כתב שנשטתן רמזים בפסוק שמר חס תפילין דר"ת, וראה ישר תפילין דרש"י, כי אחרית לאיש שלום אלו תפילין דרב שר שלום שהם נקראים שימושא רצא, ובמגלה עמוקות אופן קע"ב כתב ידוע ומפורסם שיש שלשה מיני תפילין יעו"ש, אצל זה ודאי שא"א להניח ג' מיני תפילין בפ"א שאין מקום צראש, וא"כ אפשר שזה דברי ר"י שאילו היה מקום לג' היו השרידים אשר ה' קורא מניחין כל הג' בפ"א ושם היה היתר גם בשבת.

ובדרך פשוט י"ל שאינו דומה שיעור הרוחצ לשיעור האורח, שצורך יש סימן צדור לשיעור המקום מהתחלת עיקרי השער עד מקום שמוחו של חיטוק רופס כמבואר בגמרא, ולכן כל מי שרצה להניח יותר מתפלה אחת הניחו צורך שכל משך המקום היו יכולין לכווין היטב בזמן הש"ס בלא עורח והיו דרך לבישה, משא"כ ברוחצ שאין שם סימן אלא ללמנ"ס המקום שצאמנ"ס, שאף למ"ד אפשר ללמנ"ס מ"מ רוב בני אדם אינם יכולין ללמנ"ס, ואף היכולים ללמנ"ס מ"מ עורח גדול בדבר כמו שבצאתי למעלה מדברי רש"י ותוס', ואין דרכם של בני אדם לערוח כ"כ, ולכן לא היו דרך לבישה ואף כיוודע ללמנ"ס אסור בשבת דמחזי כמשאוי. וזוה מיושב לטו"ע אף לדעת הרי"א.

נמצא לפ"ז צדור לדינא שבתפלה אחת שהיא קטנה הרבה משיעור שני תפילין אין הלמנ"ס מעבד כ"כ שעדיין יש שיעור מרווח לשיעור המקום של שני תפילין, ובוודאי נריך להתאמן בכל מה דאפשר לכווין ע"י השערה ומישוש היד שיעמדו התפילין במכוון צאמנ"ס ומנ"ס, אצל מה שא"א לכווין אין לחוש, ד"צ מכתב הוכחות שיש מקום צראש להניח שני תפילין אף ברוחצ וכבר הראיתי שכמה ראשונים כתבו כן צדדיא.

יא

ובעיקר הדבר מ"ש שם מרן ז"ל אם להסתכל במראה לכווין מקום התפילין, הנה ודאי שרובא דרובא מכלל ישראל שכלל הדורות ובכל המקומות עם הגדולי ישראל היו מניחין התפילין בציהכנ"ס ובציהכנ"ד, ואילו היה דעת איזה מהם שיש צורך להסתכל במראה בשעת הניחת תפילין ללמנ"ס המקום היו מתקנים בציהכנ"ס ובציהכנ"ד מראה לצורך תפילין, ולא ראיתי ולא שמענו בזה ממשולם, וע"כ שאין צורך בדבר. והעושה מנהג נגד

לו כי התפילין שלי המה של כ"ק אצא מארי הגב"ק זל"ה שיהי מניחם כל הימים שאני זוכר ולאחר פטירתו נפלו לי צירופה ומאז אני מניחם, והסופרים בסיגוט שראו התפילין הכירו הכתב שהיה של ר' שמואל סופר זל"ה שיהי סופר מלויין בסיגוט ומפורסם בחסידות עלומה בימי זקוני הגב"ק מאוה"צ צעל ייעז לב זל"ה, ובאלו התפילין אני רואה שנכתבו בשיטת הטורי זהב (סימן ל"ב ס"ק כ"ו), וא"כ אני רואה שאבותי הקדושים זל"ה נהגו למעשה בשיטת הטורי זהב.

ומה שהציוא מאהצת יונתן שכחז על המימרה שצקרא דועלו מושיעים צהר ליון לשפוט את הר עשו (שוד"י א', כ"א), זה וודאי יהיה אחר ציאת המשיח, שכרי כתבו ז"ל (עיין סוכה דף נ"ב ע"ב) דועלו מושיעים המה המלך המשיח עם בי' רעים עמו והוצא זה גם צרד"ק וצמלודות שם, וכמו שמוצאר באתו הקרא והיתה לה' המלוכה שאז יתגלה מלכותו ית"ש בכל העולם שזה יהיה אחר גמר התיקון שאחר ציאת המשיח, וכ"ז פשוט ומצוה.

ג

מה ששאל בדבר השילומים מארץ אשכנז, גם אנכי אין דעתי נוחה מזה, והיו אנשים שנמנעו מלצקש יען שכתירו כי שאין לי קורת רוח מזה. אמנם אף ע"פ כן לא ראיתי למחות בהמקצלים כי יש סברות לכאן ולכאן, ואי אפשר להאריך בזה בכתב, גם אין לי פנאי לאריכות, ואעפ"כ קשה להגיד החלטה, ואמרו חז"ל (שבת דף קמ"ה ע"ב) אמור לחכמה אחותי את אם צורר לך כאחותך שהיא אסורה תאמר ואם לאו אל תאמר, ובגלל זה נמנעתי מלדבר דבר צב.

ד

מה ששאל אם לומר צליל שצת קודש לסעוד צהרה, מי אנכי להשיג בנסתרות. וכפי הנראה בסיפורים ובדבריהם הקדושים זל"ה משמע לומר צליל שצת קודש צהרה לשון נקיבה וציוס צהדיה לשון זכר.

ואנני מצרכו בכוח"ע לחתור לחיים בספרן של דיקים גמורים, והש"ת יחי' בעזרו שיכח ליש צהלה של חורב ועצודת הש"ת מתוך נחת ורחצת כלב, ויכח לשצו רוב חסוג ונחת מצנו היקר שנעשה צר מלוח ומכל אלאאיו ויר"ת, ויתמלאו כל משאלות לצו לעובד כחפלו הטוב וכל"י ידיו דושח"ה צהכ"ר מפנה לשמוע ממנו אף טוב כה"י

בק' יואל טייטלבוים

סימן ו

צ"ה

שלומים מרובים, בטל וברביבים, אל כבוד ידידי הרב החרף ובקי טובא גדול בתורה וביראה הנגיד הספואר ירו"ש בש"ת מו"ה עקיבא בלוי נ"י אבן יקרה בק"ק קראסנא יצ"ו.

אחדש"ה כמחשפט, מכתבו נכון הגיעני עוד ערם חג השבועות וראיתי אז את דבריו היקרים, אבל לא

מה שהציוא מספר אהבת יונתן פ' צלק, שם מוצאר צפי' דמיירי בשעת מלחמת גוג ומגוג וזה יהיה אחר ציאת המשיח. ומ"ש שאין יודעין מתי יהיה מלחמת גוג ומגוג, הנה בפירוש אמרו בגמרא ע"ז דף ג' ע"ב אין מקצלים גרים לימות המשיח וכו' אלא שנעשו גרים גרורים ומניחין תפילין בראשיהן ובזרועותיהן לזית בצבדיהן מוחה צפתחיהם כיון שרואים מלחמת גוג ומגוג אומר להם על מה צאתם אומרים לו על ה' ועל משיחו שנאמר למה רגשו גוים וכו', ומצוה שכו"ז יהיה אחר ציאת המשיח כמו שהוא צקרא יתלצו על ה' ועל משיחו. ובזה"ק פ' בשלה דף נ"ח ע"ב זמין קוצ"ה לאחייה לכל חינון מלכין דעקו לישראל ולירושלים לאנדריתאנום ולנצובדנאר וכו' ולשלטאה לון בקדמיחא וכו' וזמין קוצ"ה לאתפרעה מייניכו צהתגליה סחרני ירושלים וכו' ודא לזמנא דאתא משיחא וכו' וצרות אפיך וכו' צהאי זימנא ולזמנא דמלכא משיחא ולזמנא דגוג ומגוג. וכן מצוה בכמה מקומות דמלחמת גוג ומגוג היא אחר ציאת המשיח. וגם ברמז"ס פ"ב מהל' מלכים כתב שצחילת ימות המשיח יהיה מלחמת גוג ומגוג, אלא שהציוא שם פלוגתא אם ציאת אל"י יהיה קודם מלחמת גוג ומגוג או עוד קודם ציאת המשיח, אבל צמה שמלחמת גוג ומגוג יהיה אחר ציאת המשיח ע"ז לא הביא שום פלוגתא כי הוא פשוט צכמה מקראות ובכמה מקומות מדברי חז"ל. ועד ציאת המשיח יהיה המלך המשיח בעלמו צאדום, כמצוה צמד"ר סדר שמות פ"א סי' כ"ו וז"ל ואף מלך המשיח שעתיד ליפרע מאדום יושב עמהם צמד"ה שנאמר שם ירעה עגל ושם ירצן וגו'. ובגמרא פסחים דף פ"ז ע"ב דקה עשה הקצ"ה צישראל שפירן לצין האומות. וצתגדצ"ר פרק יו"ד כתב על ה' שפיר הקצ"ה את ישראל בין האומות צוודאי יודע הצעה"צ צאח מקום יפקיד את כליו וכשיצוא צעה"צ לתוך הבית יצא את כליו עמו לתוך הבית עכ"ל.

שמה ימחק לגמרי הדיו הישן וישאר החדש ויכיר שלח כסדרן, והאריך להציג ראיות מבמה משניות להחמיר בזה"כ היכא שזעזע שמוסיף עדיין הישן קיים שם אח"כ נתעל הישן פנים חדשות צאו לכאן עיי"ש.

ולפענ"ד אין סתירה בדברי החת"ס, דברי באמת מביא שם דברי הרדב"ז ז"ל (ח"ב סימן פ"ב) במלא וא"ץ לו יו"ד יתירה יגרור אותה ויעצב קנת אות שלפניו, וכרי דלא חייב לחשב הני"ל, ואך כתב דאין ראיה מדברי הרדב"ז דהתם מהיכא תיתי שתתקלקל הדיו הישן אדרבה החדשה שנכתבה על הגרר דרכה להתקלקל יותר אבל אותה שנכתבה מעיקרה אין חוששין לה, משא"כ הכא שאות זה כבר התחיל להתקלקל ואיתויליד ציה ריעותא סופו להפריד לגמרי יעיי"ש. וא"כ הא תינת היכא שמוסיף הדיו בעצמו האות אלל הדיו הישן זה אלל זה ולא למעשה דהדיו החדש אינו משמר כלל הדיו הישן, שפיר י"ל דהדיו הישן יתקלקל ערם שיתקלקל הדיו החדש כיון דאיתויליד ציה ריעותא שבתחיל להתקלקל, משא"כ בנידון דהת"ד ובהמרי"ל המוצא בשו"ע שהדיו החדש ניתן למעלה על הדיו הישן, הנה אדרבה הוא משמר את הישן שלא יתקלקל, כמבואר שם בלשונו של הת"ד ז"ל שנעשה לכך לשמר את הדיו הישן, שלעולם מה שהוא כלפי חוץ מגולה לאויר ושאר דברים המפסידים האות עומד להתקלקל יותר ערם שיתקלקל מה שצפנים ומכוסה מכל דברים המפסידים. וגם י"ל דהריעותא דאיתויליד צה שבתחיל להתקלקל, הנה ע"י שמוסיף הדיו החדש על גביו שהוא מין צמיט נעשה גוש א' ונחדש הכל מחדש ואזרח לה ריעותא קמיותא. ולדברי הגאון הני"ל יהיו דברי החת"ס ז"ל לפלא גדול, שחתר לחלק בין דינו של הרדב"ז שאין לחוש שמה ימחק הישן ערם שימחק החדש כיון שהחדש עומד על הגרר, ועוד עשם אחר כמבואר שם, ולא הרגיש כלל כי עדיין עומד לגדול דברי הת"ד ובהמרי"ל המבוארים בשו"ע ומג"א לפסק הלכה דלא שייכי שם החילוקים שכתב לדברי הרדב"ז ז"ל ואף לא חש להזכירם, ובדאי דחילוק גדול יש ציניהם דאין לחוש שם כלל שיתקלקל הדיו הישן ערם שיתקלקל מה שלמעלה ממנו המשמר. וגסתרו כל ראיותיו שהביא מהמשניות להחמיר היכא שיתקלקל הישן וישאר החדש כיון דאין לחוש לזה כלל, ואין להחמיר נגד המבואר בשו"ע בלי חולק. שוב ראיתי בקסת הסופר חקירה ו' שהביא מ"ס מלא"ש לחוש לזה שמה יתקלקל אח"כ הדיו הישן וישאר החדש, וחולק עליו דאין לחוש יעיי"ש באורך. עכ"פ בשאר אותיות שאינם משמות הקדושים הדבר פשוט להחיר.

היה לי פנאי להשיבו קודם החג והנחתיו עד אחר החג שהיה דעתי להשיבו אז תיכף, אבל נסתבב הדבר שאח"כ לא הייתי צייתי לזה שבועות וכיון דאידחי אידחי שהיה לי צבואי לצייתי אז ערדות הרבה צענינים שונים, ובעת צהירות צמדינת אונגאריין אחר ההילולא של כ"ק ז' בגאורג'א בעל ישמח משה זלה"ה צא לכאן מכתבו השני וצבואי לצייתי מלאחי את מכתבו השני ונתעוררתי כי נשאר מכתבו היקר מונח בלי שום תשובה, וחפשי אחר מכתבו צאמתחת הכתבים שהנחתיו ולא מנחתיו עוד לא ידעתי היכן נאבד, והיה לי נער גדול בדבר כי כבר חירע לי עמו כן פ"א בעת שכתב לי בזמן נסיעתי מסאקמיר לקצוע דירתי פה אורשיווא יל"ץ שנאבד מכתבו בדרך נסיעתי ולא השבחיו אז, אעפ"כ נתתי אל לבי, והנה תנאית רוב דבריו נרשמים עדיין קנת בזכרוננו מעת שראיתי אותם אז, לזה הגני בעת להשיב את הגלפעי"ד, ואל יהיה בלבו על איתור דברי כ"כ כי כ"ז היה מחמת סיבות וערדות שונות שא"א לבארם בכתב.

א

והנה חוכן שאלתו בחפילין ימים החצוצים צעינו חס מותר לתקן האותיות שנעשעשו מחמת יושן ולהאירן מחדש, ואם לית ציה ליסור מחיקה בשמח"ק כהעברת כתב על גבי כתב. והנה עיניו שפיר חזו בדברי השו"ע סימן ל"ב סעיף כ"ז דמותר להעביר ולתקן הכתב מחדש ולא הוי שלא כסדרן, והוא מהת"ד ומהרי"ל והצי"א המג"א שם בס"ק ל"ט, דכיון שעבשו הכתב כשר ומה שמוסיף עליו אינו אלא שמשמרו שלא יתמחק יותר שרי, וכנה ע"י המג"א שם דדוקא כשקנת לצב הדיו קיים אבל אם קפלה כל הדיו ולא נשאר רק רושם אדוממות מהחלודה של הדיו הוי שלא כסדרן, וכבר ביאר החת"ס ז"ל ביו"ד סימן רנ"ו דאם הדיו עלמה נתאדמה מחמת יושן כשר משא"כ כשקפלה כל הדיו וגשאר אודם הווידרעיהאל זה פסול.

וראיתי בדברי הגאון מצרעזאן ז"ל בהגהותיו לאו"ח הנדפסים בספר ארחות חיים, שכתב דהת"ס סותר עלמו ממ"ש צהו"מ סימן קפ"ט דכשנמחק קנת מעוצי האות אין להוסיף דיו במקום שנפרד הדיו הישן לעצות האות דשמה אח"כ ימחק הדיו הישן יותר ויובשר רק ע"י הדיו החדש והוי שלא כסדרן, וזה סותר למ"ש צהו"ד סימן הני"ל להקל להוסיף דיו על האות שנמחק ולא חייב

ב

אמנם צאות משמח"ק לריכה עיונא, וכהנה בשערי תשובה בסיומן הנ"ל הביא מהכרי יוסף דהשצ"ץ והתה"ד מחולקין צד וכתב דמדברי הרמב"ן והריטב"א משמע לאסור כדעת התשצ"ץ, וכ"כ כתב דאין ראייה כ"כ מדברי הרמב"ן והריטב"א, ויפה כיוון צד וכן כתב המהר"ם שיק ז"ל (יו"ד סימן רס"ח) דאין ראייה מכרעת מדברי הרמב"ן והריטב"א, אמנם בדברי התשצ"ץ ז"ל מבואר לאיסור.

והנה לריך להבין דעת התשצ"ץ (ח"א סימן קכ"ז וח"ג סימן קל"ג) שאסור להעביר בקולמוס מטעם מחיקת השם, דברי הוא ז"ל האריך להוכיח בהשגחותיו ח"א סימן צ' דמנוחק על מנת לתקן לית ביה איסורא כמו צותץ אבן על מנת לצנות, וזה עדיף ממנוחק ונותץ ע"מ לתקן אח"כ דברי התיקון צד תיכף בשעת מטעה בשעה שמוחק, ולדידן כבר הכריע הש"ך בסיומן רע"ו ס"ק י"צ דשם הוכחצ בקדושה אסור למחוק אף ע"מ לתקן, וכן נראה הסכמת כל הפוסקים אחריו, אבל התשצ"ץ לשיטתו קשה. וז"ל דכל כוונתו שם בסיומן צ' להוכיח דאין צו איסור לאו מן התורה אבל מדרבנן עכ"פ אסור דלענין דרבנן אין ללמוד מנותץ אבן דיותר החמירו חז"ל בציון השם, וכן ראיתי במהר"ם שיק סימן רס"ו שביא מספר סדר למשה שכתב בן בשם התשצ"ץ דאין צו אלא איסור דרבנן עיי"ש. אמנם שם בסיומן צ' לא הוזכר כלל שיהיה צו איסור דרבנן אלא כתב סתם דמותר, ואך מה יש ראייה כיון דאוסר העצרת קולמוס אף במקום שנלך לאורך תיקון השם, ש"מ דדבריו שם סובבים רק שלא יהא אסור מה"ט אבל איסורא דרבנן איבא.

וב"ת כתב להחיר צ"ד בשביל שהוא לאורך תיקון, ופלפל בדברי המהר"ם שיק ז"ל דאין ראיתו מדברי הרמב"ם מכרעת לחלק בין נותץ אבן ובין מוחק השם כיון דשניהם נלמדו מחד קרא. וכהנה אף אם אין לנו שום הכרעה מדברי הרמב"ם ז"ל הוא זל"ה פלוגתא בין הראשונים צדן מוחק ע"מ לתקן כמבואר צב"י יו"ד סוף סימן רע"ו וצנעה"ג שם. ומ"ש המהר"ם שיק לדייק מדברי הרמב"ם ז"ל דצותץ אבן (הלכות יסו"כ"ת פ"ו ה"ז) כתב דווקא דרך השגחה וצמח"א את השם (שם ה"ח) לא כתב דרך השגחה, דיוק זה כתב גם צמח"ה צמח"ה תל"ז ונחשקה ג"כ צד דקשה לחלק כיון דנלמדו שניהם מחד קרא. וצפמ"ג בסיומן קרי"א משננות סק"ג הקשה ג"כ קושיא זו, ואך לא

נחית לדייק חילוק זה מלשנו של הרמב"ם, אלא הקשה אפסק הלכה לפי מ"ש הש"ך להלכה דמנוחק ע"מ לתקן אסור קשה מדברי הרמב"ם שכתיר צותץ ע"מ לתקן. ודבריו ז"ע כיון דזל"ה הוא פלוגתא בין הראשונים הא"ך שייך להקשות בזה, דילמא הרמב"ם ז"ל צאמת ס"ל דגם מוחק ע"מ לתקן מותר והש"ך ס"ל כאינך פוסקים המוצאים צב"י סימן רע"ו דאסור גם צ"מ לתקן. ואולי בשביל שיש לדיו של הרמב"ם ז"ל צותץ אבן הוכחה מהש"ם לכן שייך להקשות משם, ואין נראה בן לשנו של הפמ"ג ז"ל, גם בהראיות המוצאים לזה מהש"ם יש לפלפל הרבה אכ"מ להאריך. וכהנה הפמ"ג ח"י דצותץ אבן ע"מ לצנות יש להחיר יותר כיון דעומד ליפול זל"ה, ולפי"ז יש מקום לומר גם כאן דכתב ישן שעומד לימחק לגמרי מותר למחוק לאורך תיקון. אבל לא נראה בן סתימת הפוסקים שהחמירו בכל מוחק ע"מ לתקן, והתשצ"ץ החמיר צפירות בכתב ישן, וכל האחרונים המפללים בדבריו חינו אלא אם נימא דהעצרת הקולמוס הוי מחיקה, אבל באיסור המחיקה גופיה לא פליגי עליו אף שצאמת התשצ"ץ הוא ראש המחירין צמח"ק על מנת לתקן. צפרט לדין אחר הכרעת הש"ך שהחליט לאסור בכל מוחק ע"מ לתקן. ויש סברה ג"כ לחלק בין מחיקת כתב ישן לנחית דבר העומד ליפול ואכ"מ להאריך. וצפמ"ג הקושיא שהקשה הפמ"ג על הש"ך מדברי הרמב"ם ז"ל, וז"ל דגם הש"ך אין כוונתו לאסור אלא מדרבנן וממילא לק"מ מנותץ אבן כאשר כתבתי לעיל.

א

והנה בריי אסכדרי שצ"י סימן רע"ו, אחר שהאריך להוכיח דאסור אף ע"מ לתקן, כתב דאין ראייה מחשמונאים שכתרו המצח ששקא חשני יון. דשאני התם שא"א צענין אחר. ותמה ההת"ם צו"ד סימן רס"ו מה צ"כ, אם הוא עובר על לאו דאורייתא צותץ אפילו ע"מ לתקן מה מועיל אם אי אפשר, ותי' דאולי כונתו דש"ה דאחי עשה צענין מצח דחיי לאו דלא תעשון בן, והא דהוארך לומר דהתם אי אפשר רואה לומר שאם היה אפשר צענין אחר הוב אפשר לקיים שניהם ולא אחי עשה ודוחה לית, וז"ל נמי דעשה צענין מצח שהוא עשה דרבים דוחה לית אפילו אי צעידנא דמיעקר לאו לא מקיים לעשה כמו שהוכיחו התוס' מהא דר"א ששיחרר עבדו, וצמח"א סימן תמ"ו בשם ר"ת דעשה דרבים דחי לית צלא צעדיניה, והקשה ע"ז מנצח דק קל"צ ע"צ דקאי צלרעת דוחה עבודה ופירש"י צריש הסוגיא אם הכהנים עמאים צלרעת נדחה

חיתני, ולפי"ז י"ל דר"ת ז"ל הוכיח שיעתו מסתמיות הסוגיא במס' ר"ה דקאמר יו"ט עשה ונ"ת הוא ולא הונח לבו הטעם דל"ה צעידניה ש"מ שכברעו כהן תנא דאיכא למימר דעשה דרבים דחי ל"ת אף דלא הוי צעידניה. אמנם צאמת אין נריכין לעשות בזה פלוגתא דאין ראייה כלל מלרעת דהוי עשה ול"ת כאמור. כ"ז י"ל לפי דרכו של החת"ם זכוונת הר"י אסכנדרזי לחלק בין מצבה דאחי עשה ודוחה לא מעשה.

ד

וּלְפַעֲנֵי ד' אִפְשָׁר לומר עפ"י פשוטו מה דחילק דהתם א"א צענין אחר, דהלא צאמת מה דמחמירין בכלן במוחק ע"מ לתקן אף דבשבת כל מקלקל ע"מ לתקן נקרא מתקן מ"מ לענין זה עדיין נקרא איבוד דסו"ס מקלקל הוא במחיקתו, וא"כ י"ל דנתינת אצן לצורך צנין לא הוי מותן ע"ד שכתב הבבב"מ (שבת דף ק"ו) בשו"ט ומצער את העמים לצל את הקדרה דאינו נקרא מקלקל כלל כיון דכך הנחתו, ומה שאמרו בגמרא (פסחים דף ע"ג ע"א) בשו"ט דמקלקל לולא התיקון להנתינת מידו חמ"ה, כתב העט"ח (ח"ב חולין דף ק"ו) דאין זה אלא בשחיטה דאינה כשירה לאכילה אצל בשחיטה כשירה א"א לומר כלל דהוא מקלקל על מנת לתקן דאינו נקרא קילקול כלל דכן הוא דרך הנחתו. וזה י"ל גם כנתינת לצורך צנין, דבדאי אצנים בעומדים לצנין אי אפשר צלי נתינת והנפת כלי צרזל עליהם, וצביהמ"ק היה עפ"י גם ע"י השמיר שהוצא מג"ע כמאמר חז"ל (מדרש שו"ט ע"ב ע"ח), וצפנים שלא הונף עליהם צרזל היו הרבה תחבולות לא ומגרעות נתן לבית לצלתי אחוז צקירות הצית (מלכים א', ו', ו'), אצל סתם דרך צנין א"א צלי נתינת ואינו נקרא איבוד ע"מ לתקן דאינו צכלל איבוד דדבר שכן דרכו. אמנם צהנך אצנים שגנזו החשמונאים ולא נעשה עמם דבר ואין זה כנתינת לצורך צנין, הולך לתוך כיון דא"א לקיים מצות צנין המצבה צאופן אחר דלריך לכוין מקומו ממש וא"כ עמידת אלו האצנים היו ממש ציטול המצבה וסתירתו, וא"כ אין זה דומה לשאר מקלקל ע"מ לתקן דאין לנו ממנו שום ציטול וקלקול לשום דבר ואך אנו רואים לקלקלו לגרום תיקון אחר וצ"ה י"ל דסו"ס עכשיו מקלקל הוא במקלת, משא"כ בזה דאם לא יסתרו אלו האצנים יהיה הסתירה והקלקול לכל המצבה הרבה יותר דא"א כלל לקיים מצות צנין המצבה זולת סתירתו כל כי האי לא אמרינן דסתירתו הוי איבוד וקלקול צכלל לא תעשון כן, ועכ"פ אין להציא ראייה משם לשאר מוחק ע"מ לתקן.

עשיית הפסח ולא יקולו כהנהר ומסוק שם כש"ס משום דלא הוי צעידניה, ש"מ דלא דחי עשה דעבודה ל"ת אחרת אלא צעידניה ואמאי ידחה צנין המצבה ל"ת דלא תעשון אי ליכא צעידניה עכ"ד.

והנה לא ידעתי למי סיים קושיותו רק על שיטת הר"י אסכנדרזי צהך דצנין המצבה דדחי לאו דלא תעשון, הלא קושיא זו חסוד גם על החוס' צהך דר"א שיתחרר עצדו ועל הר"ת ז"ל צסוף מסכת ר"ה המוצא צמג"א סימן חמ"ז שדעתם כן דעשה דרבים דחי ל"ת אף צלא צעידניה. אמנם צאמת לפענ"ד לק"מ, דהרי דברי הר"ת ז"ל נאמרו אהך דתקן סוף מסכת ר"ה (דף ל"ב ע"ב) שופר של ר"ה אין מפקחין עליו את הגל, ובגמרא שם מ"ט שופר עשה ויו"ט עשה ול"ת ואין עשה דוחה ל"ת ועשה, והקשו ע"ז דלמה הולך לומר דלא דחי צשציל שהוא עשה ול"ת הלא צלא"ה לא דחי דלא הוי צעידני, וע"ז כתב הר"ת ז"ל דעשה דרבים דחי ל"ת אף דלא הוי צעידניה ולכן הולכו לומר צשציל דהוא עשה ול"ת, ומצוהר מזה דעשה ול"ת פשיטא דלא נדחה אף צשציל עשה דרבים. והנה שם צסוגיא דף קל"ב קאמר צהדיא דלרעת עשה ול"ת הוא, ומה דכתבו צלשונם שם צמסקנא ^{לחומר} דאמרינן אחי עשה ודוחה ל"ת כגון מילה ולרעת דצעידנא דמיתעקר לאו מקיים לעשה דמשמע מזה דליכא צלרעת אלא לאו, צבר הקשו זה שם צחוס' ד"ה האי עשה ותו' ר"ת דלא נקטו' אלא לסימנא בעלמא. עכ"פ כיון דאית ציה עשה ול"ת שפיר דלא נדחה אף צשציל עשה דרבים. ומה שהולך לומר דלא דחי צשציל דלא הוי צעידניה, צשציל שנאמר זה לדחות דברי רב ספרא דלרעת חמירא משבת שכן לרעת דוחה עצודה ועבודה דוחה שבת, וע"ז אמר רב אשי דמה דלרעת דוחה עצודה אינו צשציל חומר שצו אלא צשציל דלא הוי צעידניה א"א לעבודה לדחות בלרעת, וא"כ לא כגי ליה למימר דלכן לא דחי צשציל דלרעת עשה ול"ת הוא דהרי גם שבת עשה ול"ת הוא ואעפ"י עצודה דוחה וא"כ עדיין איכא למושמע מיניה דלרעת חמירא, והולך לומר הטעם דלא הוי צעידניה שאין זה צשבת ואין ראייה מהך דלא דחי ד"ש צו חומר מצשבת. אצל נגד כך כלל דעשה דרבים כגי צמה דהוא עשה ול"ת ומכש"כ צלירוף שניהם דהוא עשה ול"ת וגם לא הוי צעידניה, ואין שום קושיא על החוס' ור"ת והר"י אסכנדרזי דדחי עשה דצנין המקדש ל"ת דלא תעשון אף דלא הוי צעידניה כיון שאין שם אלא ל"ת גרידא.

וי"ל עוד, דהלא אמרינן שם דהך דרבה ורב ספרא פלוגתא דתנאי הוא, וא"כ הך סברה צפלוגתא

שוב ראיתי שהחת"ם ז"ל כתב בעצמו בעין סברה זו בסימן רס"ד נגד קושיות אחרות שהקשה השיטה זו דאסרו במוחק ע"מ לתקן, מהטעמי שהענין אומני אלכסנדרי בהמכתשה (עירובין דף י' ע"ב) ומכיריעה שנפל זה דרגא (שבת דף ע"ב ע"א) ותוכן דבריו דכיון דהטעמי והחוט הכוא הכוא הגורם הפסול להמכתשה ולהיריעה, ח"כ זה כבודו להסירו משם שלא יגרום שום פסול יעיי"ש. וח"כ לא נפלאה הוא לומר גם כאן בדברי הרי"א אסכנדרי דכיון דח"א לזנות המזבח באופן אחר ח"כ ע"י אצנים האלו נמצא מזבח בעל זה כבודם להסירם משם שלא יגרמו ציטול המזבח לגמרי, וח"א לבקש טעמים שהוא צעיל עשה דוחה ל"ת ואף דעוברים מדאורייתא על לאו דלא תעשון אף במוחק ע"מ לתקן.

ורפ"ז יש ליישב הקושיא איך יש לחלק בין סותר ע"מ לזנות ובין מוחק ע"מ לתקן כיון דשניהם נלמדו מחד קרא, דבע"כ יש לחלק ציניהם, דנתיבא בודאי לא אימנעו לגמרי שיבי' לעולם בכלל איבוד והשחתה דכרי דרך צנין הוא בע"כ ע"י נתיבא וח"א לומר בזה דכרי איבוד מה שהוא כן דרך הנאתו וצנינו, משא"כ במוחק ע"מ לתקן דאפשר לכתוב הכל צלי מחיקה כלל, ולכן כתב הרמב"ם ז"ל בנתיבא דרך השחתה למעט אם הוא דרך צנינו דלא בע"כ אינו בכלל לא תעשון, משא"כ במחיקה דאין לנו למעט כלום שלא יהיה בכלל איבוד. ויכול להיות שגם בנתיבא אם נותן לצורך איזה תיקון אחר שאינו מענין הצנין כלל הוי ג"כ השחתה ונקרא דרך השחתה לפיכך שאינו דרך תיקון, או אפשר כיון דנתיבא ע"כ צריך לחלק דלאו בכל מיני נתיבא מישפעי קרא תו יש לומר דאין הכוונה אלא בנתיבא שהוא איבוד והשחתה לגמרי, משא"כ במחיקה שאפשר לכלול הכל כל מיני מחיקה תו אין לחלק ולהוליא איזה מחיקה מכללי (וישניין גם בתשו' מהר"ם שיק שתי קושיא זו).

שוב ראיתי במזרחי פרשת ראה (דברים יב, ד') על הא דאמר ונתתם את מנחתם ואזדהם את שם אזהרה לנותן אצן ולמוחק את השם אמר ר"י ובי ס"ד שישראל נותנין את המנחות וכו', וכתב ע"ז הרא"ם ז"ל שר"י אינו חולק על הא דאמרין שהוא אזהרה למוחק, שכרי מנחה צספרי ר"י אומר מנין למוחק אית אחת מן השם שהוא עובר בל"ת שנאמר ואזדהם את שם ל"ת כן וגו', הרי שהוא מודה בזה, אלא שצ"ל לחלק על ת"ק שאמר שהוא אזהרה גם לנותן, ואמר הוא שא"א שיהיה אזהרה גם לנותן, דבשלמא

במוחק מצינו למימר שלא כיוון למחוק דרך השחתה אלא מפני שנכתב שלא במקומו או שלא בצבדו מחק אותו כדי לכתבו במקומו וצבדו שהוא לש"ש ולא לדרך השחתה, אבל הנותן אצן מן המנחה או מן הכיכל שאינו מזהר אלא בשנותן אותו דרך השחתה בעלמא כמו שכתבו הרמב"ם והסמ"ג ז"ל בדיקא, איך אפשר שיעלה על הדעת שישראל נותנין למנחות עכ"ד יעיי"ש. ומבואר מדבריו שגם הוא ז"ל למד כן בדברי הרמב"ם דאך צותן אינו חייב אלא בדרך השחתה דוקא לא במוחק, ולפי דבריו ל"ל שהוא סברה פשוטה דח"א לומר כלל צותן שיתחייב אפילו שלא בדרך השחתה דח"כ לא הוה מקשי ר"י מידי דהיה אפשר לתקן דמיירי ע"מ לתקן כמו שתי' במוחק, וע"כ דסברה פשוטה היא דנתיבא לא מיקרי כלל נתיבא אם לא כשכוא בדרך השחתה דכשכוא ע"מ לזנות נקרא צנין ולא נתיבא כיון דזה דרך צנין ממש כמו שכתבתי משא"כ במוחק (ואפשר להסביר עוד בדבר דמה"ע בשנותן ע"מ לזנות אין צו איסור, דבאמת המזבח בעצם הוא רק אצנים בעלמא ומלד עלמו אין צו שום קדושה אלא מחמת שהוקדש למלכותו לעבודתו ית"ש ועומד לכך לעבוד צו עבודה לשמים, ולכן כשצריכין לצורך תיקון לנותנו ח"כ זהו עבודתו לשמים כיון שע"י נתיבא נעשה תיקון היותר גדול, משא"כ בנתיבא שמו של הקצ"ה שאף אם כתבן שלא לשם עבודה כמו על הכלים או צכ"מ אסור למוחקו כמבואר ברמב"ם ז"ל (הלכות יסוד"ת פ"א ה"ז), דהיכא שכתב האותיות לשמו יתצרך הנה עלם שמו יתצרך הוא קדוש מלד עלמו אף לא מלד שצוידין אותו, ולכן אין נ"מ אף אם יש בהמחיקה איזה עבודה שהוא ע"מ לתקן כיון שיש בעצם המחיקה קצת ציון אין לעשות כן לשמו ית', אף ששניהם מוחק ונותן הם מחד קרא מ"מ יש לחלק ציניהם כיון שבעצם הם מחולקים צענינים). ויתירתי עוד באופן אחר קושיא זו, דמגופיה דקרא מוכח לחלק בין נותן אצן ובין מוחק השם, ומפני יראת האריכות לא כתבתי. כללו של דבר לדינא, הנה הרבה פוסקים סוברים דמדאורייתא אסור למחוק ע"מ לתקן ועכ"פ מדרבנן אסור לדעת רובם כמעט כולם.

ח

והנה בזה שכתב התשצ"ץ (ח"א סימן קכ"ז) דבעצרת קולמוס הוי מחיקה, הקשה ב"ח דהלא התשצ"ץ הקשה לנפשיה ממה דאמרין בגמרא (גיטין דף כ"ד ע"ב) וליעבר עליהו קולמוס וליקדשיה, ותי' דהתם כיון דהשם נכתב שלא לשמה ואין צו קדושה מותר למחקו, והא תינה לדברי התשצ"ץ לשיטתו דסובר דשם

דבשניים יחד היכא שחול שלל לשמח וגם הוא לנורח תיקון שרי למחוק חף חס נימא דחפור למחוק שם שכתב שלל לשמח שלל לנורח תיקון, אין ראיה מדברי התשצ"ץ בזה, ד"ל דבסימן קע"ז שכתיר למחוק שם שלל נכתב צוונת קדושה כוונתו על שם שכתב שלל לדעת אותיות השם כלל, ובסי' קכ"ז שכתב זה על דברי הש"ס דמייירי שם בשמות שכתבו צוונת אותיות השם חלל שיהיה שלל לשמח שם יש דבר נוסף שיהיה גם לנורח תיקון וסגי בשלל לשמח צכ"ג.

חב"ש דאין לשון התשצ"ץ אין השם מתקדש חל"כ נתכוון לקדשו סובל כן, לא ידעתי הא"ך סבל פירוש זה בהגמ"י יותר מדברי התשצ"ץ, דגם בהגמ"י כתב כלשון הזה שלל נתכוון לקדש צכתיבתו, ולפענ"ד אדרבה יותר מוכח כן בדברי התשצ"ץ, דהרי בדברי התשצ"ץ סובצת השאלה על שמות שכתבו לשם ע"ז, דזה הוי וודאי בנתכוון שלל לדעת אותיות השם כלל דכלל נתכוון צפי' לשם ע"ז, ועל זה כתב דאין השם מתקדש חל"כ נתכוון לקדשו, לא הונחך לפרש יותר כיון דעלה קאי שלל היכא הכוונה כלל לשם אותיות השם צ"ה. וכן מבואר עוד שם בדבריו באמנע תשובתו שסיים חלל חס ידעין ציה צספרא דכתביהו שלל נתכוון לקדשם משום דס"ל דחול כן וודאי שרי למחוק, הרי דלא סגי ליה צמה שכתב שלל נתכוון לקדשם חלל שסיים ג"כ משום דס"ל דחול כן, וכס"ל שחול כן הנה נכתבו צודאי שלל לדעת אותיות השם כלל, ומה שלל כתב צתחלתו זה הסיום משום דס"ל דחול כן, הנה דברי תורה עניים צמקום אחד יעשירים צמקום אחר וסמך על מה שסיים חל"כ דבריו צאותה התשובה צאמנע דבריו. עכ"פ אין ראיה מדברי הש"ס להחיר העצרת הקולמוס חף לדעת האוסרים למחוק שם שכתב שלל לשמח צמקום אחר.

ובמה שחמה עוד על דברי התשצ"ץ, דהרי שם אין מאמינים לו כלל דנכתבו האזכרות שלל לשמן דאין נאמן להפסיד ס"ת וכשר לקרות צה, לא עיין יפה בזה, דצוודאי אין כוונת הש"ס לעשות מעשה לדיון להעביר עליו צקולמוס ולקדשי, דהרי אין אנו צריכין לזה כלל דאין אנו מאמינים לו, חלל כוונת הש"ס הוא מבואר דהיא כלפי מה שאמרו דנאמן להפסיד שכרו דלנגד שכרו צומרים לו שנאמן הוא שלל כתב האזכרות לשמח ובס"ת פסול, וע"ז אמר ר"י דחף לפי דבריו שלל כתב האזכרות לשמן לא הפסיד כל הס"ת כולה חלל שחר האזכרות וחף דס"ת שאין אזכרות שלו כתובין לשמח אינו שחר כלום עדיין קשה וליעצר עליה קולמוס

שכתב שלל לשמח מותר למחוק, חלל לפי מה שהעלה הצרכ"י (יו"ד סימן רע"ז אות כ"ד) ושאר אחרונים דעת הפר"ח דאסור למחוק חף שם שכתב שלל לשמח, דהנה קושיא לדוכחה מה דאמרינן צש"ס וליעצר עליה קולמוס וליקדשיה, וצ"כ דזה לא הוי מחיקה. אמנם צאמנא אין מזה ראיה, דכבר הצאמנא דעת הש"ך דאסור למחוק לנורח תיקון, ואעפ"כ כתב שם צס"ק י"צ דשם של קדוש שכתב שלל לשם קדושה מותר למחוק לנורח תיקון דוקא, ומבואר מדבריו דגם דעתו דאסור למחוק חף שם שכתב שלל לשם קדושה, ואעפ"כ כשחזמנו שניהם יחד דהשם נכתב שלל לשמח וגם המחיקה הוא לנורח תיקון מותר למחוק, וכתב שם שצחשובה ציאר כל דבריו חלו ולא זכינו לתשובתו חלל כן דעתו צבהלג. ומעתה אין קושיא ממה דאמרינן צגמרא וליעצר עליה קולמוס וליקדשיה, חף לדעת הפוסקים דאסור למחוק חף שם שכתב שלל לשמח וגם אסור למחוק חף ע"מ לחקן, מ"מ שם הוי שניהם שכתב שלל לשמח והעצרת קולמוס הוי ע"מ לחקן ובצניהם יחד לא מצינו חולק על הש"ך ואפשר כו"ע מודים דמותר. ועכ"פ אין ראיה מדברי הש"ס צזה כיון דחזין כן גם דעת הש"ך להקל צכה"ג בשלל לשמח.

ועפ"ז נראה לי להשוות גם דעת התשצ"ץ עם דעת שאר הפוסקים שאסרו למחוק חף שם שכתב שלל לשמח, וכמו שכתב הצרכ"י ושאר אחרונים להשוות דעת הגמ"י צפי' מהל' יסודי התורה עם הפוסקים האוסרים, דחף שכתב: כתב אותיות של שם ולא נתכוון לקדש צכתיבתו, מ"מ י"ל דכוונתו שלל נתכוון לכתוב אותיות של שם כלל, ע"ד שאמרו חז"ל (גיטין שם) נתכוון לכתוב יחודה ועטה ולא העיל צו דל"ת, שלל נתכוון כלל לאותיות השם, וצזה כו"ע מודים דאין צו קדושה כלל ומותר למחוק, חלל לא כשכתב השם מדעתו חלל שלל כיוון צפי' לשמח, ואך בדברי התשצ"ץ (ח"א סימן קע"ז) כתב הצרכ"י דח"א לפרש כן צמ"ש אין השם מתקדש חל"כ נתכוון לקדשו דר"ל לאפוקי חס כתבו שלל מדעת כלל, חדא דאין כלשון סובל כן, וח"א לא ופרנס לי מ"ש לענין העצרת הקולמוס דאין ראיה ממ"ש צגמרא וליעצר עליה קולמוס וליקדשיה דאין צהעצרת הקולמוס משום מחיקת השם דשח"כ דהאזכרות לא נכתבו לשמן וכיון דלא קדשי שרי צמחיקה, הרי דגם חס כותב השם דעתיה עליה ומחשצתו לנורח צתיבת השם כיון שכתבו שלל לשמן אינו קדוש ושרי למחוק, וזה לכאורה ראיה עזומה דהרי חס צגמרא מייירי צס"ת צצוודאי נכתבו השמות צמחשצת אותיות השם חלל שלל היכא לשמח. אמנם לפי מ"ש דעת הש"ך

וליקדשיה, אבל כ"ז הוא רק לפי דבריו שלא כתב לשמה והס"ת פסול דיש לנו נ"מ מדבריו לענין שכרו חבל למעשה חין לריבין לכ"ז, והוא פשוט כוונת דבריו הש"ס והארכתי ציטור יען שכתב כ"ת לחומר צב.

ו

חולק שכל ס"ת שלא נכתבו האזכרות לשמן הס"ת פסול, וכבר הקשה הצרכי דרך ראיה מהצריית דהיה נריך לכתוב השם ונתכווין לכתוב יודא חינו מכריע כלל לכן דינא דנכתב השם שלא לשמה דהתם נתכווין לכתוב יודא ולא אדעתא לכתוב השם כלל, ועכ"פ היה לו להביא יותר מכך דאמרינן דס"ת שאין אזכרות שבו כחוצין לשמה פסולין דהתם מיירי שנכתבו השמות מדעת.

אמנם לפי דעת התשצ"ן דהעצרת הקולמוס היו מחיקה מיושג היעב, דבהך צרייתא דהיה נריך לכתוב השם מצוה דמעביר עליו קולמוס ומקדשו והכ"א דאמרינן חין השם הזה מן המוצח, אבל עכ"פ מותר להעביר עליו בקולמוס, וא"כ מצוה נזה דמותר למחקו, ושפיר איכא למימר כדעת הצרכי כוונתו דבשלא לשמה מחלק בין הכשרו לס"ת ובין איסור מחיקה, אבל כשנכתב שלא מדעת ראיה מהך צרייתא דמעביר עליו בקולמוס דמותר למחקו ג"כ לפי סברת התשצ"ן.

ז

ולדינא נראה לפענ"ד, הנה הצרכי (או"ח סימן ל"ב חות י') עשה צב מחלוקת בין התשצ"ן להתכ"ד, ואחריו נמשכו כל האחרונים ז"ל דהתשצ"ן והתכ"ד מחלוקין צב והביאו בשם התשצ"ן לאסור בהעצרת הקולמוס חף צדיו על גבי דיו. ולפענ"ד חין כאן שום מחלוקת, דהנה בח"א סימן קכ"ז שם מיירי התשצ"ן להעביר דיו ע"ג זהב, והביא ראיה מדאמרינן (גיטין דף י"ע ע"א) המעביר דיו ע"ג סיקרא ר"י ור"ל אמרי חייב שמים, ונזה נראה צעיל דאין כוונתו לאסור חלא צדיו ע"ג סיקרא, חלא הביא חלא הנימנר דר"י ור"ל בהעביר דיו ע"ג סיקרא וצמימנר זו מצוה גמרא צפירוש דיש חילוק בין דיו ע"ג סיקרא לדיו ע"ג דיו חלא חיו מוחק, ודיו ע"ג זהב חיו גמי כדיו ע"ג סיקרא. אמנם בח"ג סימן קל"ג שם מיירי בס"ת ישנה שנעשט חס מותר להעביר דיו ע"ג שם, ואסר מעט מחיקה והראה מקום לח"א סימן קכ"ז, ונזה הבינו הפוסקים דאסור גם צדיו ע"ג דיו דהרי זה מיירי בס"ת שנכתב צדיו. אבל נריך להבין האידך הרחב מקום צב לח"א סימן קכ"ז חלא שם מיירי רק צדיו ע"ג סיקרא, וכבר העיר צב בקסת הסופר סימן י"א צלשכת הסופר חות צ' ותמה מאוד על דבריו.

אמנם לפענ"ד ציטור דבריו, לפי מה שהאיר עינינו בחת"ס ז"ל צו"ד סימן רנ"ו, דאם הס"ת כשרה עדיין והשינוי לאדמימות הוא רק מחמת יושן חלא

ומדברי הגמ"י ה"ל נ"ל קטא ראיה לדברי התשצ"ן דהעצרת הקולמוס חיו כמחיקה, דהנה כולם הבינו מהך הגמ"י דשם שנכתב חלא לשמה מותר למחקו, והצרכי ועוד שאר אחרונים נדחקו רק להעמיס דצדיו דכוונתו על שם שנכתב חלא לדעת כלל, אבל זה צרור צעיניהם דצדא חונתו דאין צו קדושה חף לענין שיהיה מותר למחקו חלא לענין הכשר צלצד, וכפי הנראה כונתם צב צביל שהעמיד דבריו על דברי הרמב"ם ז"ל שבי כל המאצד שם משמות הקדושים חוקה, צביל כן הדבר צרור צעיניהם דכוונתו ג"כ לענין איבוד השם דאין צו קדושה חס נכתב חלא לשמה. ומעתה נריך להבין מה ראיה מייתי מהך צרייתא דהיה נריך נכתב חס השם ונתכווין לכתוב יודא, חלא שם לא הוכר כלל לענין מחיקה ועדיין איכא למימר כהך פוסקים דשם שנכתב חלא לשמה חף שאין צו קדושה לענין הכשר מ"מ חסור למחקו. ואי חיימא דדעת הגמ"י דאין לחלק צב חס חין צו קדושה לענין הכשר ממילא דמותר למחקו ג"כ וסגי ליה צמה שהביא ראיה דאין צו קדושה שיהיה כשר לקרות צו, הנה לא מוציא כפי מה שהבינו מדבריו הצרכי ועוד חזה אחרונים דכוונתו רק חס נכתב חלא מדעת כלל אבל חס נכתב לשם חותיות השם הקדוש רק חלא חיון לשמה חסור למחקו חף חלא נכתב השם הקדוש צמה שכתבו לדעת חס לא חיה לשמה צפירוש, לפי"ז צע"כ ז"ל דנחית לחלק צכך בין הכשר השם לס"ת ובין איסור מחיקתו, דחלא חיה חלא חיה לשמה צפי' חוא צאמת מחלק צכך, וח"כ גם לענין חיה שנכתב חלא מדעת כלל האידך מייתי ראיה מהך דאין קדוש לס"ת שיהיה מותר למחקו, חלא גם חס נכתב לדעת חלא חלא חיון לשמה ג"כ חינו כשר לס"ת ואעפ"י חסור למחקו וחיו חלוי זה צב כלל, חלא חפילו לדעת הפוסקים שהבינו מדבריו חס דכוונתו חף צשם שנכתב מדעת חלא חלא חיה לשמה צפי' ג"כ מותר למחקו, נריך להבין ג"כ חמה הביא ראיה מהך צרייתא צנתכווין לכתוב יודא וכחצ השם דזה מיירי חלא נכתב השם לדעת כלל חלא לשם חותיות אחרים, יותר חיה לו להביא ראיה מהלכה פסוקה דאמרינן צגמרא צלי שום

מ"ח) מיירי בהדיא שהתפילין כשרים עדיין והעצרת הקולמוס אינו חלל כדי לשמור שיתקיימו יותר, דאם יש שם אמת אחת שנפסל בל"ה אין נכס תקנה משום דהוי שלא כסדרן כמבואר כ"ז בהדיא בדבריו, וזה אינו מוזכר גם בתשצ"ן לחיסור, ובהנ"ל עשו עונגתא ציניקס דמא"ח ומא"ח ולא פליגי.

והמהר"ם שיק ז"ל בחי"ד סימן ער"ה כתב ג"כ להשוות דברי התשצ"ן עם דברי התכ"ד, ואך כתב בהיפוך מדברי דהתשצ"ן מיירי היכא דהכתב העליון אינו מופה כלל כתב התחתון והתכ"ד מיירי היכא שהכתב ישר ומיושר והכתב העליון מהדרו יעיי"ש בספרתו. אבל דבריו חמוכין מאוד דמבואר בהדיא בדברי התשצ"ן דמיירי בסי"ת שבהם כללי מחמת יושנו עד שהלכינו גניח מחמת שא"ח להעביר עליו בקולמוס לחדשו מחדש, וגרס לו זאת עבור שלא היה ספר התשצ"ן בידו כאשר העיד בעלמו בסימן רס"ח ועוד תשובה אחרת שאין ספר התשצ"ן בידו ולא ראהו צפנים לזה כתב כן, ולאחר העיון צפנים הספר נלפני"ד ברור כמו שכתבתי.

נמצא לפי"ז היכא שהאותיות כשרים עדיין שיש בהם ממשות הדיו מותר להעביר בקולמוס להאריך ולקיימן אף ע"ג שמות הקדושים, חמנ"ס א"ס איזה אותיות נעשעו הרבה שאין בהם ממשות הדיו כלל חלל רש"ס אדמיות בעלמא, הוי כדיו ע"ג סיקרא ואסור להעביר בקולמוס עליהם, ובתפילין בל"ה פסול בכה"ג אף בשאר אותיות משום שלא כסדרן. וא"כ בתפילין שלו אין לנו חלל לעיין א"ס עדיין ממשות הדיו בכל האותיות, ובאמת קשה בהצננה צוה א"ס האדמיות היא עדיין ממשות הדיו או רק הוידרעיהלל ואריך סופר מומחה וי"ש.

והדירנא חלל אצא מארי הבה"ק זל"ה צעח שקנה התפילין שכתבם הקדוש הנורא מהר"ם סיפר ז"ל מפשעווארסק בעל אור פני משה והניחם הקדוש הנורא מסערעליסק ומוצן שהיו התפילין חציבים חללו למאוד ואך מלך הדיו חשש לצרך עליהם ואינו זוכר מה היה החשש אך זה אינו זוכר שאמר שהם כשרים עפ"י דין רק למעשה לצרך עליהם הוא חושש בדבר ולא הניחם בכל יום אחר התפלה על סמך הברכה שצריך על התפילין שלו קודם התפלה ואמר גם בהם ק"ש, ובכגון דא י"ש יואל ידי שניהם.

ובגני ידיו דושה"ט צאה"ר

הק' יואל מייזלבוים

קפ"ח ממנו כל הדיו, מותר להעביר בקולמוס על השמות הקדושים דהוי כדיו ע"ג דיו דאין צו משום מחיקה, אבל א"ס נשתנה לאודם ממש מה שאין כן ווסתו של סתם דיו וגרסה מזה שקפ"ח כל הדיו חלל נשאר חלל אודם סממנים האחרים שבה דהס"ת פסולה, אזי חסור גם להעביר בקולמוס על השמות הקדושים דהוי כדיו ע"ג סיקרא חלל נשאר מעטם דהוי כלום.

ומעתה הכי בתשצ"ן שם ח"ג היתה השאלה בסי"ת שבהם כללי הרבה ופסק דלריך גניח ופסול מחמת יושן, ובוודאי דהיה נמחק הדיו לגמרי דל"ה היה כשר עדיין ולא היה מלריך לגמרי, וכשנעשעו צלופן זה הוי דיו ע"ג סיקרא ושפיר דמי למ"ש שם בל"ה דהוי ע"ג סיקרא. ואין להקשות כיון דבמ"א מיירי שם בהדיא מדיו ע"ג סיקרא מאי מקשה מכא דאמרין בגמרא וליעבר עליה קולמוס וליקדשיה חלל שם מיירי בסי"ת שנכתב דהוי כדיו ע"ג דיו, לזה י"ל לפי מ"ש בתוס' בפרק המצוי דף י"ט ד"ה דיו, דיש חילוק בין א"ס הכתב הראשון הוי ג"כ לשמה ואינו מתקן מאומה בכתב השני אז לא הוי דיו ע"ג דיו שום כתב, משא"כ כשהכתב הראשון הוי שנה לשמה ומתקן בכתב השני הוי הכתב השני כתב ודהוי כדיו ע"ג סיקרא, ולזה מקשה מהך דאמרין וליעבר עליה קולמוס וליקדשיה כיון דמיירי לפי דבריו שנכתב שלא לשמה ומתקן בכתב השני הו"ל למחייב משום מוחק כמו דהוי ע"ג סיקרא.

ולפי"ז מיושג שפיר תירומו שכתב דבשצ"ל שנכתב שלא לשמה א"ל לחוש למחיקתו צוה אף לדין דחיישינן לדעת הפוסקים דאף שם שנכתב שלא לשמה חסור למחוק, ד"ל דהא דחיישינן לאסור מחיקה בשם שנכתב שלא לשמה אף דהוא פסול לסי"ת, משום דחיישינן בשניהם להחמיר, ולהקל לא חמירין סתמה לשמה קאי א"ס לא כיוון לשמה בהדיא, משא"כ להקל לאידך גיסא לומר דהוי בוודאי שלא לשמה להקל למחוק זה לא חמירין ג"כ, משא"כ בהעצרת הקולמוס ממי' מותר, דא"ס נימא סתמא לשמה קאי ואית צוה קדושה ואסור למחוק א"כ ח"ל להקל מידי ודהוי כדיו ע"ג דיו וממילא לא עבד חיסורא, וא"ס גניח דהוי כשלא לשמה ואריך לתקנו תו אינו קדוש ולית צוה חיסור מחיקה, ותרי חומרי דסתרי אהדי לא עבדינן.

ומעתה לפי מ"ש צדעת התשצ"ן דמיירי במקום שנפסל בסי"ת מחמת יושן דהוי כדיו ע"ג סיקרא, תו אין לנו שום פלוגתא צינו לצין התכ"ד, דהתכ"ד (סימן

סימן ז

צ"כ

שלו' וכט"ס אל כבוד ידידי הרב המאור"ג
 חו"ב יראת ה' היא אוצרו כש"ת מוה"ר
 שרמה ברוך פראגער נ"י האב"ד דק"ק
 פעטראוואסעללא יצ"ו.

אחד שה"מ כמשפט, מכתבו הגיעני בדבר השאלה
 שאירע צביהמ"ד דה"ת בקבלתו בשעת גילת ס"ת
 שנשתלשלו היריעות למטה מען החיים ולא היה באפשרי
 לגללו, לזה רצה המגביה לסייע שיוכל הגולל לגלול והניח
 מידו על ה' על צרכיו שיוכל צידו להגבי' את היריעות,
 וגם הגולל הניח אח"כ את ה' מידו כדי להגביה את
 היריעות, ועי"ז נפל אותו על לארץ על ען החיים
 ואולי גם היריעות נגעו בצ"ח.

א

והנה כבר ראו עיניו דברי האחרונים ז"ל בזה, דהמג"א
 בסימן מ"ד הביא מהמשפטי שמואל (סימן י"ב)
 שכתב סמך להתענות אף בנפלו תפילין מידו, ודברי
 המשפטי שמואל המה מהא דהרמ"א תפילין שנשרפו
 בזרוע לריק שתי קריעות (מ"ק דף כ"ו ע"א) כמו
 ס"ת שנשרף ר"ל, ותמכו כולם דאין ראיה משם דהלא
 מצוה צדקה צגמרא דאין זה אלא בזרוע וכמעשה
 שה' לא באונם. ובכפות תמרים סוכה דף מ"א כתב
 סמך מהא דאיתא שם בגמרא לא יאחז אדם ס"ת
 ותפילין צידו ויתפלל וכו', ופי' רש"י ז"ל דחיישינן
 שמא יפלו מידו לארץ, הרי דהוי זלזול נפילה לארץ
 ולכן נכון להתענות, אמנם גם בזה הקשו כולם דאין
 ראיה משם אלא למי שנפלו מידו, אבל למה שנהגו
 להתענות כל העם שהיו צביהמ"ד אין ראיה משם.
 ובשו"ת אמרי אש סימן ו' כתב סמך מהירושלמי דסוטה
 (פ"ז ה"ד) עה"כ (דברים כו, כו) ארור אשר לא יקים
 וכו' יש חורה נופלת אלא זה החזן, וכתב הרמב"ן בחד
 פירושא לפרש זה החזן דהיינו המתעסק צביהמ"ס שאינו
 מקים ס"ת להעמידו כתיקונו שלא יפול, ולפי"ז מי
 שהעמיד הס"ת שלא כתיקונו ועי"ז נפל לארץ אפילו
 בשוגג הרי הוא צלל ארור ח"ו, לזה מתענין שיאל
 מכלל ארור ויבוא לכלל צרוך, ולכן מתענין כולם כי כל
 אחד לבדו מקפו אולי אם היה משגיח היעז היה יכול
 להחזיק בצלתי יפול לארץ ולקיימו כתיקונו.

ובשו"ת דברי חיים סימן נ"ט הביא דברי האמרי
 אש ה"ל, וכתב דגם משם אין הוכחה שילערכו
 כולם להתענות, ולזה כתב הוא ז"ל פעם המנהג מנסכת
 תענית (דף ע"ז ע"א) שאמר כלי למוע ה' לנו ונתחזה
 בעוונותינו, הרי שעוונות גורמין לציון התורה, ואם ח"ו
 נקרה סיבה לציון התורה וודאי מחמת חטא אנשי
 אותה העיר. וזקני זל"ה"כ צאצאי דקד סימן קי"ז קלס"י
 להאי טעמא, וכן ראיתי שגאון מהרש"ק בשנית חיים
 ה' תפילין סימן נ"ב העיר ג"כ מראיה זו דמס' תענית
 דמשמע דציון התורה צא ע"י עונם.

ובעניי לא זכיתי לבדן ראיה זו, דהלא שם צוודאי
 היה כל הסיבה ע"י עונם דהרי היה עליות
 גשמים ולא נענו בתפילתם ולא התענו ואמרו להם
 דברי בבושם להחזירם בתשובה ולהזכירם מעשה נימה,
 וכל עשייתם שעשו אז התענית והתפילות שצרחו העיר
 הכל היה בסיבת עונם, ואילו היה צהולת התיבה אחז
 הוספת חטא או הוראה על העון לא היו עושין זה
 בשעת הזעם, ואדרבה הם עשו זה שיכיה מליצה טובה
 על עונם לומר שדי להם בנרתם שהנעטרו על עוונותיהם
 עד שכ"כ גרם החטא שגם הכלי למוע נתחזה, ועל
 ידי זה ירחם השי"ת ויאמר די לנרתם ויהיו נענים
 בתפילתם, אבל הא"ך נשמע מזה שאף כשאין לנו שום
 ידיעה מאיזה סיבה צא ציון התורה שיכיה ראיה שהוא
 צעון אנשי העיר. גם כל החילוקים שכתבו על הראיות
 המוצאים לעיל יש גם בזה, דמה שמתקנים דאין ראיה
 מס"ת שנשרף בזרוע דאין זה אלא בזרוע לא כשנעשה
 באונם, לפי"ז יש לחלק גם בזה דהלא שם הוציאו
 התיבה צר"ן ובשאל נפש דהוי ציון יותר מדבר הנעשה
 באונם. גם מה שכתבו דאין ראיה מהא דאמרו בגמרא
 לא יאחז אדם ס"ת ותפילין צידו אלא למי שמיידו
 נפל אבל לא לשאר העם שהיו שם, ובד"ח כתב גם
 אר"יית האמרי אש מהירושלמי צאצאי אשר לא יקים
 דאין ראיה לשאר הרואין, לפענ"ד יש לחלק בזה גם
 מהא דמסכת תענית דשם נעשה הולאת התיבה בהסכמת
 כל הקהל וכל העם רואין צביונה ואין מי שיאספה
 הציבה, שפיר יש לומר דהוא צחטא כולם, אבל כאן
 שאר העם אין להם שום חלק בדבר, ונעשה הכל
 באונם וצרגע אחד והקומו חיקף ומאי הוה להם למיעבד,
 ואך זה שנפל מידו י"ל שהוא גרם בדבר שלא היה
 השמירה כראוי.

גם יש לחלק דאף אם נימא דהתם בתענית הוא
 ראיה שהוא צעון העיר אין ראיה לכאן, דהרי גם

גם כזה הסכנה שיצא לו דעת ורוח גבורה להלחם ולהליל, וכיון שהיה שם ולא צא דעת ורוח גבורה לזה צודדי חינו ראוי להתקיים צו קרא הוא גם את הארי וגו'.

ובערתה י"ל, דהנה כתב רש"י ז"ל בכל הארורים הנאמרים שם צ"ל כי תצא פתחו קודם צדוק, וא"כ אמרו צדוק אשר יקום, ולפי הפי' שצירושלמי צארו אשר לא יקום דקאי על מי שאינו מעמיד הס"ת כתיקונו שלא יפול, ממילא צדוק אשר יקום הפי' הוא דמי שמעמידו כתיקונו ומחזיקו שלא יפול הוא בכלל צדוק, וא"כ אלו שהיו שם ולא צא להם דעת ורוח גבורה להחזיק הס"ת שלא יפול לא זכו לעשות מעשה להיות בכלל צדוק, וחששא הוא שמא אינם ראויים לכך כיון דמי שהוא ראוי לדבר צא לו דעת ורוח גבורה לכך, ולזה מתענין לזכות להיות ראוי לצוא לכלל צדוק.

עוד יש ליתן איזה סמך, ע"ד שכתב המג"א בסימן תר"צ מהבאר שצ"ע (סוכלדין דף ל"ב ע"א) והוא גם בתשובת מהרי"ו (סימן קכ"ה) ושאר פוסקים, דמי ששלח שליח ונכרג בדרך לריך כפרה, והוא מהגמרא דפרק חלק (שם) שאמר הקצ"ה לדוד על ידך נכרג נוב עיר הכהנים ועל ידך נטרד דואג, ונענש על הדבר חף שלא עשה מאומה כיון שעל ידי שטעו הכהנים עמו טובה נכרגו נקרא גם הוא גורם והולך לכפרה, ולמדו מזה על כל שליח שהלך לעצמה במשלח וניזק בדרכו שצריך המשלח כפרה. והנה הס"ת הזאת ניתן לנו לתועלתו וחבה יתירה נודעת לנו שניתן לנו כלי חמדה, וא"כ כל איתן הצ"צ אשר הוא להם למורשה ולשמירה מעולה ככל עת וזמן רגע כמא"כ (משלי ו, כב) צשכבך תשמור עליך, ואם אירע לה איזה מקרה וציון לא גרע משליח צו"ד צעת עסקו לעצמה המשלח אשר המשלח לריך כפרה במה שיארע לו.

עוד אפשר לומר, ע"ד שאמרו צמחיותין (ברכות פ"ב מ"ה) המחפלת ועטה סימן רע לו, ואם שליח יצור הוא סימן רע לשולחו מפני ששלוחו של אדם כמותו. וי"ל דמקרה כזה צעת עוסקו צס"ת להוציאו ולהצילו או לגוללו גרע מעטות התפלה שאין שם שום ציון, ואולי הוא ח"ו סימן רע לשולחו, וצאמת שמירת הס"ת הוא מוטל על כל אנשי הקהל שלא יבוא לידי אדם שיוכל לצא לידי ציון ח"ו וגם שלא לעלטה צחנם, ומי שנחמנה על כך או לוקחו צעמנו לצורך הציבור הוי שליח יצור כמו שארי שלוחי יצור צתפלה וכדומה ושלוחו של אדם כמותו והוי כוראם לשולחו, לזה מתענין שיהיה סימנה עצא להם ולכל ישראל.

בנהרג אדם ח"ו צתוך העיר אם לא נודע מי הכהו לריכין כל העיר כפרה דלזה מציאין עגלה ערופה ומצדקים כפר לעמך ישראל ונכפר להם הדם, אבל כשנודע מי שהרג בין שהיה ההריגה צלון או צשגגה ואונם כל העיר פטורין ולא מלינו שיטעורכו לצקש אז שום כפרה, וציומא דף כ"ג צהא שהיו רצין ועולין צכצש שאמר ר' נדוק על מי להציל עגלה ערופה פריך שם והא לא נודע מי הכהו כתיב והא נודע מי הכהו, וצסועה דף מ"ז משרצו כרולחין צעלה עגלה ערופה שאינה צאה חלא על הספק, ופירש רש"י ז"ל צשציל שנודע ההורגין מי הם, וצשצת פרק האורג דף ק"כ מדמנה יליחא נשמת האדם לס"ת שגשרפה, וא"כ כמו שיש חילוק בהריגת אדם בין היכא שלא נודע צשל מי נעשית הכרה הזאת דיש לתלות צעון כל העיר להיכא שנודע חלא מי נעשית דכל העיר פטורין, כמו כן יש לחלק גם כזה דשם צהולחא התיצב שגרמו צמעשיהם לא נודע להם מי גרם כל המעשים האלה לכן נקרא הכל על שמם שם כל העיר שצריכים כולם כפרה, אבל כשנודע ונראה לנו חלא מי נעשית הסיבה מה"ת לתלות גם צשאר העם שהיו שם.

ב

והנה צמ"ש הדברי חיים על האמרי אש דאין ראיה מהירושלמי להאחרים שהיו שם, הנה האמרי אש הכניש צזה וכתב לחקן דצריז דהאחרים כל אחד לצו מוקפו. ואולי אם היה משגיח היעצ ה"י יכול להחזיק לצלתי יפול לארץ, וכפי הנראה לא נראה זה צעניו מרן ז"ל צד"ה לחייב את האחרים צשציל חשש זה דאולי אם ה"י משגיח היעצ, דלח הוב ל"י לחסוקי ארעתי. ולפענ"ד יש להסציר עוד, עפ"י מה שכתבו צתוספות צצא מליעא פרק המקבל דף ק"ו על הא דאמר התם מתיב ר"ש רועה שהניח עדרו וצא לעיר וצא אצא וערף ארי ודרם אין אומרים אילו היה שם היה מליל חלא אומדין אותו אם יכול להליל וכו' ואמאי נימא ל"י אי הוית התם הוב מקיים צי גם את הארי ואת הדוב הכה עצדך, ופריך צחום' שם ד"ה מתיב אמאי לא פריך צמחיותין דתנן הארי והדוב הרי זה אונם, ואמאי נימא ל"י אילו הוב נלחם צהם הוב מקיים צי' גם את הארי ואת הדוב וגו', ותיורן דכיון שהיה שם ולא צא לו רוח גבורה אין יכול לומר דהוב מקיים צי' אבל הכא שלא היה שם דלמא אי הוב התם ה"י צו רוח גבורה ודעת להלחם והוב מקיים צי' גם את הארי וגו' יעיי"ש, ונשמע מזה דאף מה שא"א להיעשיות חלא צדך נם להליל מן הארי ומן הדוב, מי שראוי לעשות על ידו

ג

רפ"צ אות ד') להטעות ג' הפסקות מז' ימים, וכחצ
שבתשבות רבותינו האחרונים הקילו ברכה יותר שצאמרי
אש ודברי חיים כתבו רק להטעות בזה"ב. והנה בדצריהם
לא נתבאר שום קולא אלא אדרבה הם החמירו על
דברי שו"ב, דמה שכתב בשו"ב להטעות ג' הפסקות
הוא מיירי ממנו שגפל הס"ת מידו כי לשארי הקהל
כתב הוא שם בפירוש שאין לריבין להטעות כלל, אמנם
בשו"ת אמרי אש מיירי משארי הקהל ועליהם כתב
להטעות בזה"ב, וזה חומרא מצעל שו"ב שפוערם לגמרי,
ולזה שגפל שם לספר שעל ידו ה' הסיבה שגפל, סתם
הדברים ולא כתב מספר התעניות אך כתב וז"ל
והעולה עליו מוטל יותר כבוד התורה בכל אשר לא
ידו לעשות, הנה כתב שהוא לריך לעשות יותר אך סתם
הדברים ולא פירש כמה, ובתשו' ד"ח היה המעשה
שכתב גנבים צלילה וגנבו הס"ת ולא נפל מיד שום אדם
שצביהכ"י אלא מיד הגנבים ולדעת השו"ב כולם פטורים
כי לא חייב אלא מי שמידו נפל, ולזה לא ידעתי לזה
מלא בדצריהם קולא מצעל שו"ב. אמנם הצעל שו"ב
צעלמו בספרו חיים שאל סימן י"ב הביא גם כן דברי
הרמ"א האלו שכתב להטעות למי שמידו נפל ג' הפסקות
של צ' ימים שעולים לפ"א תעניות, וכחצ עליו דכל כי
הני מיילי דמר הם מיילי דחסידותא, וזה אשכחן דר"ה
התענה מ' תעניות על דאחסיכא ליה רצועה דתפילין
(מ"ק כ"ה), אבל להורות לרבים וודאי לא אמרה
הרב ז"ל. הרי שגם הוא ז"ל כתב דאין להורות כן
לרבים, ובפרט בדור חלוש צוודאי אין להחמיר בתעניות
ויאלה שברו בהפסדו. ועכ"פ צממון יפדו עלמם המגזיב
והגולל יתר התעניות יותר משארי הקהל, והמגזיב
והגולל אש יפדו עלמם הכל צממון, מהראוי שעל כל
פנים יום א' לא יסמכו על הפדיון ויתענו דוקא,
אמנם יען שאינו מכיר אותם ואולי הם תשושי כח,
לזה לא אוכל להחליט ובת"ה נ"י לפי יודעו ומכירו
אותם יחוב להם.

והעיקר הוא מהיום ולהלאה ליתן כבוד לתורה, ועיקר
כבוד התורה לעסוק בה בעברה כי זה חפלה
וראונה זה כבודה, ומהראוי לקבוע עתים לתורה צרכים
ולהגות בה בציבור, ולהשגיח על התלמוד תורה ציונה
פקוחא, בפרט כי זה קרה אלל החברה תלמוד תורה
בדלתי לריך איזה תיקון בלרבי הת"ת שיב"י יסוד מוסד
יותר לילדי צ"י על דרך התורה והיראה, ושלא לשוח
בציהמ"ד בשעת התפלה וקריאת, וז' זל"ה כתב שם
לגמור חבליים בציבור בכל שבוע וזה תיקון גדול, ויעשו
זה באשמורת ליל שישי, או בצוקר צעש"ק קודם התפלה,
ואם אין להם פנאי אז, יהיה ציום אחר, והוא רחום

והנה לפי תשובת דברי חיים ח"א צו"ד סימן נ"ט
לריבין להטעות אף אותן שלא היו שם בצביהכ"י
אלא כל אנשי החברה אשר הס"ת הוא עליהם, אבל יש
סתירה גדולה בדבריו שצ"ב צו"מ סימן ל"ג כתב
בגנב הס"ת שאין חטא לשום אדם אלא להשמש שפשע
ולא סגר שערי ציב"י, וכבר נתקשה בזה בתשובת
בית היוצר צסימן ע"ו וכחצ ברכה תירוצים וכולם
אין מוכרחין כלל להמעיין בדבריו הקדושים צד"ח צשי
המקומות ואין להאריך. ואולי צצביל שלא ה' שם
בציון כ"כ לכן הקיל, כאשר הזכיר גם זה שכתב
ובפרט כי כפי הנראה לא היה בציון כ"כ, ואף דמשמע
דגמלא מוטל בארץ, כי התגלל צעד המולאים אותו שאינם
חייבים, ואילו לא היו מולאים אותו בארץ אינם
לריבין המולאים יותר התגללות מאחרים, אולי לא היה
מונה כל כך בציון, ובחלק ראשון ה' המעשה שגמלא
מונה באשפה, ולפי זה ה' מקום להקל בידיון שלא
ה' בציון כל כך. אמנם באמת גם זה אין נראה כלל,
דשם במקום שהקיל צד"ח ז"ל נראה מלשון ברור שהקיל
גם בל"ה שאין שום חטא, וכחצ רק לרווחא דמילתא
שלא ה' בציון כל כך, ובחלק ראשון שכתב נראה
שהחמיר אף בכל מה שנקרא ציון, דהלא הולאת התורה
לרוב צוודאי אינו ציון יותר, וסתירה דבריו לריך
עיון גדול ליישב.

והנה היה מקום להקל יען כי כפי הנראה מכתבו
אינו אלא ספק שמא נגעה היריעה בקרקע ויוכל
להיות שלא נגע בקרקע אלא העץ חיים, אמנם כבר
כתב ר' יונה ז"ל (ריש ברכות) דספק עזירה חמור
מוודאי עזירה, וגם צנפילתו על העץ, אולי לפי מש"כ
המג"א דצ"ס"ת אף אש נפל צנתיקין לריך להטעות
וחמור מתפילין שאינו לריך להטעות אש נפל צנתיקין,
ולזה אולי גם צנפל על העץ חיים הוא כן. ומה שלא
היה רק ד' אחד ולא השני נשאר צידו, כבר מצאנו
בשו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב סימן קס"ה ממסכת עירובין
(דף ל"ז ע"ב) דלענין ציונה אין נפקא מינה.

ד

ובמספר התעניות, כתבו הדברי חיים והא"ל להטעות
בזה"ב ומי שקשה לו התענית יפדה עלמו צממון
כפי יכלתו. אמנם וודאי המגזיב והגולל שמידם נעשה
המעשה לריבין כפרה יותר, ובשו"ת ערוגת הבושם
(חאו"ח סימן כ') הביא משורי צרכה (יו"ד סימן

סימן ט

צ"כ

שלום ובט"ס אל כבוד ידידי הרב הגה"צ
ותיק מלא עתיק בנש"ק מאלים ותרשישים
כש"ת מוה"ר שלום יחזקאל שרגא
ה"ש שליט"א מציע שינוי יצ"ו.

אחדות"ה צאכ"ר, בדבר שאלתו חודות המנהג שיש
נוהגים לקרות הנשיאים בס"ת בכל יום ויום
מנ"ח ניסן ואילך, ויש שנוהגים לעשות חדשות לקרות
בס"ת קודם מוסף כדיו שלא לעלות בס"ת פעמיים.

*

והנה האריך בפלפולים אם לריך להקדים תפלת מוסף
מעטם תדיר ושאינו תדיר קודם, ומרבה לפלפל
דלא שייך בזה תדיר קודם, ועוד האריך בעממים אחרים
בקדימת תפלת מוסף, וכ"ז הוא ללא לורך, שכרי גם
בחול שאין תפלת מוסף כלל היו נוהגים כל אלו הנדויקים
שכיו קורין הנשיא בס"ת שכיו מחזירין בס"ת ציוס
הקריאה אחר קדושה דסידרה ואחר עלינו הוליו עוד
הפעם בס"ת בשביל קריאת הנשיא, א"כ א"א לחשוב
כלל שיהי עמם בשביל להקדים תפלת מוסף.

והנה לפי פשוטו אפשר לומר עמם, שזריך לעשות הפסק
והיכר בין קריאת חיוצות לקריאה שאין צב חיוצ
כלל אלא רשות גמור ומנהג בלבד, וכמו שהביא המג"א
באו"ח סימן תקפ"א ס"ק י"ד בשם הלבוש הטעם
שאין תוקעין בערב ר"ה להפסיק בין תקיעות דרשות
לתקיעות דחיוצ לכן מפסיקין ציוס כ"ח, ובלבוש ע"מ
שם בסימן תקפ"א איתא הלשון כדי להפסיק ולהבדיל
בין זו השופר שהיא מתקנת חכמים לשופר של ר"ה
שהיא מה"ח, והמג"א שיהי הלשון וקראו תקיעות דרשות,
וא"ל דבשביל שהביא הטור מפד"א (פרק מ"י) וכתב
הלשון התקינו חכ"ל שיהיו תוקעין בכל חודש חלו, לכן
כתב הלבוש שהוא מתקנת חכמים, אבל יען שגירא
אח"כ מלשון הטור והשו"ע שנוהגין לתקוע בחודש
חלו שמה נראה שאינו אלא מנהג בעלמא, ובפרט
שבגמרא לא הוזכר כלל מה ואינו כשאר תקנת חכמים
שנעשה צמנין, לכן קראו המג"א תקיעות דרשות שאינו
עכ"פ תקנה גמורה מלד הדיון, וא"כ חיוצ דאף באלו
התקיעות שיש בהם עכ"פ קלת חיוצא כמ"ס הטור
התקינו חכ"ל, מ"מ לריך להפסיק בין התקיעות של

יכפר עון, ורעה אליהם לא יאונה מ"ו, ויזכו להיות
בכלל צרכה, להתצרך צרכה שמים מעל, ויעלו מעלה
מעלה, ויליתו בכל דרכיהם.

א"ר ידידו דושת"ס צאכ"ר רב מצרכו בכל ענינו

הק' יואל מייטלבוים

סימן ח

צ"כ

אל כבוד הרב הגאון החסיד האמיתי
שליט"א *

אחדות"ה צאכ"ר כראוי לגברא רבא דכוותי, ביועני
מכתבו, והיות שלגול טרדותי בעת לא אוכל בשו"א
להאריך במכתב לצאר הענין, ובפרט שהוא בלא חומלת
כי מה אוכל לכתוב מה שאינו נגלה לפניו לרוב בקיאותו
בחד"ת והוא כדאי לעמנו לצר לו בהלכה, אמנם להשיב
מפני הכבוד הנני כותב בקיצור נמרץ כי לפענ"ד שו"ת
עדיף, ומוטב להתפלל בביתו מלהתפלל בציבור שמתחלל
שבת צפרהסיה, ובפרט שאינו מצורר גם צימות בחול
אם יש ליצור שלם וש"ץ שאינם מחללים שבת צפרהסיה,
והמתחלל שבת צפרהסיה חסור לנפשו למנוח ואין להם
דין ליצור וצרכה הש"ץ לבטלה ואסור לענות אחריו.

והנה מצויר בגמרא ר"ה דף וצטור או"ח סימן
תקל"א דעם שצדקות חקן או חולה הש"ץ פוערו,
וא"כ אם מתפלל בביתו יכול לכוין דעתו לצור וש"ץ
המעולה שציראל לפוערו וזה טוב יותר, כתבתי לו
דעתי העני' בקיצור נמרץ ואתו הצחירה לפי דעתו
הרצח.

והשי"ת יעלה לו רפואה וגמורה ועוד ינוצ צשיבה טובה
דשן ורענן לעמוד על המשמר משמרת החורב ועבודת
השי"ת בצרכה הדעת, ויזכה לכו"ט צספרן של
נדיקים גמורים, ויזכו השי"ת לראות צמברה בישועת
כל ישראל ושמחתו.

והנני ידידו בלתי מכיר דושת"ס צאכ"ר

הק' יואל מייטלבוים

(*) הוא הרה"ג מוה"ר מיכאל אליעזר ליפמאן
פארשלעצער, חלמיד מובהק לבעל האבני נזר וצ"ל.

הטעם שאין גוללין בציבור, ועכשיו ראיתי בסוף התשובה שכתב בענין הרגש הזה, וא"כ כל האריכות אך למותר. ובלא"כ הלא כל אותם הלדיוקים וקדושים שנהגו לקרות הנשיא, כולם נהגו כן אחר סיוס כל החפילה, והא"ך יעלה על הדעת לשנות מדבריהם.

א

ובאמת עיקר קריאת הנשיא אין לו שום מקור בגמרא וש"ס ופוסקים, גם אין לה שום טעם ע"פ גמלה, שהרי קרבנות התמידים חנו מחויבים בכל יום והמוספים בכל שבת חלל שא"ל להקריב בשביל שאין ביהמ"ק ומזבח וכהן, וא"כ מהראוי לקיים עכ"פ ושלמה פרים שפתינו, ואעפ"כ אין קורין בס"ת לא התמידים ולא המוספים בעתם ובזמנם בכל יום, אלא יש איזה נוסגין לקרות הקרבנות פ"א בשנה צ"ג מדות, וא"כ חנוכה הנשיאים שלא עשו כן אלא פ"א בחנוכה המזבח ושז לא עשו כן מעולם, גם חנוכה הצני מוקדשים לא הי' בסדר זה, וכיון שאף צמח שביהמ"ק הי' קיים לא עשו כן מעולם איזה נוסך יש עכשיו לקיים זאת ושלמה פרים שפתינו. אבל הטעם הוא בזה אך עפ"י סוד, שמקור הדבר הוא מהשלה"ק וכחז שם צריש מס' פסחים הטעם וז"ל: שכל נשיא ונשיא הי' לו סודות גדולות אשר המשיכו שפע רוחניות כל אחד לשבטו כל ימי עולם, ולכ"א היו לו סודות מיוחדות והם סודות מופלגות מושגות למי שחלק לו השם מהחכמה האמיתית, ובקריאת הפרשה הוא מעורר קדושת היום, עכ"ל בקינור. ועכ"פ אין בקריאת הנשיא ע"פ גמלה כלל אלא עפ"י סודן של דברים כידוע ליו"ת, ואנחנו לא נדע אלא עושין הכל על דעתם וכוחתם, והרבה גאונים וקדושים היו שלא קראו כלל את הנשיא בס"ת, וא"כ הנוהגים כמותם שלא לקרות כלל הנשיא בס"ת אין בזה חסרון שצדדי צענינים כאלו דעציד כמר עצד ודעציד כמר עצד, אלא שמהראוי לכל אחד ואחד להחזיק במנהג אבותיו ורבותיהם הקדושים זלה"ה ואלו ואלו דברי חלקים חיים, אבל הנמשך אחר הלדיוקים שקראו את הנשיא מס"ת וסומך על דעתם בזה ומשנה את סדרם שלא לעשות כדרכם, זהו דלא כמר ודלא כמר. ובמה שמחמסד יותר מהם להיות נזהר כ"כ בצבדו בס"ת שלא להוציאו שני פעמים, כאלו כל אותן הקדושים שנוהג כמותם לא היו זכירים כ"כ בצבדו בס"ת כמותו, או שהוא יודע יותר מהם, אין זה אלא מלגלג על דברי חכמים, ועוד לו הרבה יותר שלא יקרא כלל את הנשיא אם אינו סומך על דבריהם, ובגמ' מלקות דף כ"ב ע"ב אמר רבא כמה טפשי שאר אינשי דקיימי מקמי ס"ת ולא קיימי מקמי גמרא רבא.

חיוב יום שלם, ואף דאפי' היו חוקטין בערב ר"ה מ"מ יש הפסק מעל"ע עד אחר חפלה שחרית דראש השנה, מ"מ לא סגי בזה אלא צריך הפסק יום שלם בלי תקיעה שיכיר היכר גמור, ומכל שכן צלותו הקריאה של פרשת הנשיא שאינו אלא מנהג פרטי במקומות מיוחדים ואין לו שום מקור בשולחן ערוך כלל ורוב העולם אין נוהגין כן, ואם יקראו הנשיא תיכף אחר קריאת צלותו מעמד וצלותו ספר תורה לא יהי' שום הכירה שאינו קריאה חיונית, וצדדי שצריך להפסיק ולהוציא ס"ת אחרת שיכיר היכר דבדר.

ובענין טעול הס"ת אודות הנשיא אין קפידא, דאך בטעול הס"ת מביהמ"ד לחון או אפילו מצית לצית איכא קפידא, אבל צלותו ביהמ"ד שמונה שם צארון אין קפידא, שהרי בשביל כך הונח שם צארון ללמוד ולקרות ממנו לא שיהיה מונח צארון, אלא שצעה שאין קורין ולומדין ממנו צריך להיות משומר צארון, אבל בשביל קריאה ולימוד בכל אופן ואופן אין גנאי להוציאו. והא ראוי שיהי' איזה גאונים וקדושים יחידים שהיו נוהגים להוציא הס"ת בשביל קריאתם שמו"ת, אף שצדדי אין שום חיוב בדבר, וכל הציבור לא היו נוהגים אחריהם כן, אלא כולם יצאו ידי חובת קריאת שמו"ת מתוך החומש, ואותם היחידים שהוציאו הס"ת לזה אך לגרמניהו היא דעבדו והוציאו הס"ת אך בשביל יחיד לקריאה שאין צו שום סרך חיוצא כלל ועיקר שיהי' בס"ת, וע"כ שכן דעתם בהחלט שאין צרכ"ג שום חשש זלזול לס"ת שזה רצונו וכבודו אם הוא צלותו בביהמ"ד להוציאו בשביל קריאה ולימוד צאורה אופן שהוא.

ב

והנה בלא"ה מתחילה אחרי ראיתי השאלה לא הבנתי מה זו שאלה, הלא מבואר בגמרא יומא דף ע' ע"א דבעשור שצחומש הפקודים קורא ע"פ בשביל שאין גוללין ס"ת בציבור, ולדעת הרשב"א גם לדין במקום שאין שם אלא ס"ת אחד בשבת ר"ח וציו"ע צריך לקרות המפטיר בע"פ שלא לגלול בציבור כמובא בצ"י סימן קמ"ד, ואך לדעת המרדכי אין לצטל קריאת המפטיר בשבת ויו"ט מהס"ת בשביל כך דאין גוללין, ועיי"ש בצ"י ומג"א הטעם, אבל במקום שיש שני ס"ת הכל מודים דאין גוללין וצריך להוציא שני ס"ת, וא"כ מה חאמר לקרות הנשיא אחר הקריאה שלא יצטרך להוציא ס"ת אחר עכ"פ, הלא גם אם יקראו תיכף אחר הקריאה יצטרך להוציא ס"ת אחר בשביל

והשו"ת יוכינו לילך בעקבות הלדיקים הקדושים
שדורות שלפנינו, וזכה במהרה לקבל פני משיח לדקינו,
ובאלה הימים המבורכים, עוד זוכה לאכול מן הזבחים
ומן הפסחים, ואת חג המנוחות, יחוג בכשרות וזדילות,
כאשר לוותה נפשו וכלו"ג ידידו דושט"ה צה"ר

הק' יואל טייטלבוים

סימן י

צ"ה

שובט"ם אל כבוד ידידי הה"ג חו"ב מובא
ותיק מלא עתיק החסיד המפואר יו"ש
בש"ת מו"ה חנני' יו"ט דייטש שליט"א
שהי' אב"ד בק"ק העלמעטץ יצ"ו.

אחד'שת"ה צה"ר, דעבר שאלתו אודות מה שנפרץ
במילואו צמדינה זו באמעריקע גם צבתי כנסיות
של הארעה' שנעשית העזרה נשים צאופן שניראות הנשים
לבית הכנסת, ושלח לי מה שנדפס תשובה מהרצ הגאון
ר' משה פיינשטיין שליט"א שכתב שאין לחוש להסתכלות,
וגם במקדש שעשו תיקון גדול שהיו הנשים למעלה
והאנשים למטה ה' צלי מחיות, ולא חשו להסתכלות
אלא צעת שהיו הנשים למטה אף שהי' צהר אחר
והי' שם מחיות אצל כיון שהערים היו פתוחין ויכלו
להרבות דצברים דרך השערים לכן היו כמעורצין שצאוב
לידי קלות ראש, אצל אח"כ שהיו הנשים למעלה על
הגזערה ולא יכלו להרבות דצברים לא הולכו לעשות
שום מחילה, ומעט זה התיר גם צציהכ"י אם הנשים
למעלה על גזערה אף צלי מחילה שאין להקפיד על
הסתכלות, וגם התיר מעט זה אף שהנשים עומדות
למטה צצית הכנסת אם יש הצדל מחילה עד אחר הכתפים,
אח"ד והאריך בראיות כאשר אביא להלן.

א

והנה נפלאותי בראותי דברי התשובה הריא צכל המשך
דצרינו. ומה שכתב לצדוק להתיר אף כשהנשים
עומדות למטה צצית הכנסת אם יש מחילה עד אחר
הכתפים על סמך סברתו שכתב שמסתבר שאז אין לצוא
לקלות ראש, זה חמו' אף לפי שיטתו שטעה בצבנת
דצרי הש"ס לומר שלא הקפידו על הסתכלות אלא
כשעומדות למטה שאז אפשר להרבות דצברים, אח"כ מה

וסידור הענינים לאו מילתא זמרתא הוא, וכמה
קולמוסין נשתצרו אם לשנות בנוסחאות ספרד
ואשכנז, וכתב המשנת חסידים (צבקהדמתו לחפילה ערבית)
שאין לשנות מנהג אבות צעיקר התפלה לפי שחילוקי
המנהגים צאו מחילוק שורש הנשמות ולכל מנהג יש
לו שורש מסילה שמורה לו למעלה להעלותו ואין אדם
נוגע צמוכן לחצרו. וכן הוא צבקהדמת פט"ה מהאר"י
זוק"ל שיש י"צ חלונות נגד י"צ שצטים, ואך צנוסח
האר"י ז"ל הכין שער הכולל שראוי לכאח"א. וצדצרי
חיים ח"צ אר"ה סימן ח' האריך צכ"ז, וכתב צאמלע
התשובה שציקר החילוק צין נוסח אשכנז לנוסח ספרד
הוא צצ"ש קודם הודו יעו"ש. וברי דאף צמה שאין צו
שינוי אלא צסדר הצברים מה להקדים ולאחר, יש צזה
ענינים נשגבים להצין שורש נשמתו צמי שרואה לעשות
אחיה שינוי, הגם שיש עוד כמה שינוים צין נוסח אשכנז
לספרד גם צעיקר הנוסחא, אצל מלשון הד"ה ז"ל
מבואר שציקר השינוי הוא שינוי הסדר.

ובאמת צצר נחצאר טעמים מספיקים וצורורים על
מה שאחרו קריאת הנשיא עד אחר סיום כל התפלה
להוציא ס"ת צצציל זה, אצל כתצתי זה רק צצציל
שנראה להצין דעת קדושים צכל מה דאפשר, ובראשונים
ז"ל נתנו טעמים גם למלות המצוארות צתוה"ק.

ד

אמנם מה שכתב כ"ת נ"י ע"ז שצריך לידע להורות
מיד ולדורות הלכה למעשה, והציא שצצר החלו
לעשות שינויים, אין זה אלא דצרי תימה, הכי יש מקום
להסתפק בהלכה למעשה אם אוחס הקדושים עשו ח"ו
שלא כהוגן צטלעול הס"ת צחנס, ואלא אף צמה שאין
אנו מציינים כלל טעמים ונימוקים הוא צרור שכל דצריהם
כגחלי אש, וצמה נחשב כל שכלינו והכרעתנו נגד אפס
קצבו של צפרנס של הראשונים, ומעשה רצ של הדורות
הקודמים זהו צעצמו צירור ההלכה, וצפרע כיון שצעיקר
קריאת הנשיא צס"ת אין אנו מציינים הטעם אלא סומכים
על דעתם ז"ל, היאך לא נסמוך על דעתם ז"ל צצסידור
הצברים לעשות שינוים שהוא דלא כמר ודלא כמר, ואם
עושין צזה ספק להלכה שאם אין אנו מציינים טעמים
ח"ו לא נסמוך עליהם, על כיו"צ אר"ל צצבהדרין דף
ק' באותו תלמיד שאמר לר"י רצי דרוש ולך נאה לדרוש
כשם שאמרת כך ראיתי א"ל ריקה אם לא ראית לא
האמנת מלגלג על דצרי חכמים אחה, וזה דרך המתחדשים
להתחכם על דורות הקודמים צמעשה החסידות ר"ל,
וכל המשנה ידו על התחתונה.

גם מכה סבירא נראה, דמה שאמרו בגמרא צעת שהיו הנשים למטה שראו שצאו לידו קלות ראש, אין כוונתם שצאו שם לידו שיחה כהכל ואיסור וכדומה דברים שצגלוי כמ"ש בתשו' ה"ל, שהרי כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות יו"ט הכ"א ובעו"ש סימן תקכ"ט שחייבים צ"ד להעמיד שוטרים צרגלים שהיו מסבין ומחפזין צגנות וצפרדסים ועל הנהרות כדי שלא יתקצו הנשים ונשים, וזוהי שצוקי צראי אלל הגנות והפרדסים לא ה' מליאות לעשות מחילות מצדילות, גם א"ל לגזור על הנשים שלא ילכו כלל לחוץ שהיא גזירה שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה, והעמידו עכ"פ שוטרים לתקן מה דאפשר שלא יתקצו עכ"פ, וא"כ כש"כ שהיו מעמידין שוטרים במקדש ה', וצפרט שה' שם מוחה המצולת ולא ה' החשש אלא במקום השערים שהיו פתוחין ודרך שם היו רואין, ולא ה' לורך להעמיד השוטרים אלא במשך מקום השערים, וה' אפשרות שהיו שמירה מעולה שלא להניח לדבר האנשים עם הנשים כלל, ומבואר ברמב"ם פכ"א מהלכות איסורי ביאה ה"ב שהיו לוקין מכות מרדות להקורן בידיו וצרגליו או רומז בעניני וכדומה שאר קלות ראש כמו להמתכוין להביט בה, ומכש"כ במקדש ה' שהיו לוקין מכות מרדות על קלות ראש, והלא צביהמ"ק חסור קלות ראש ושיחה בעילה מדאורייתא אפילו בין האנשים בלעד משום מורא מקדש, דכתיב ומקדשי תיראו, ואף צביהכ"ג הדין כן במבואר בגמרא מגילה דף כ"ח ע"א ובש"ע או"ח סימן קנ"א, וא"כ אם היו מעמידין שוטרים במקום השערים ולוקין את כל הנוכח קלות ראש שם עם הנשים האין צאו לידו קלות ראש, ולמה הולכנו עבור זה לעזור על איסור דאורייתא להוסיף על הצנן שהוא חסור משום הכל בכתב מוד ה' עליו השכיל, אם ה' אפשרות לעשות שמירה מעולה בדבר, ובגמרא ר"ה דף כ"ט ע"ב שאסרו לתקוע שופר בשבת שמה יעצירו מחמת שכתה, ואעפ"כ במקום הסנהדרין לא גזרו שאימת הסנהדרין עליהם ולא ישבחו לעבור יעיי"ש בגמרא ומפרשים. וא"כ צביהמ"ק צעת שהיו שם הסנהדרין וכל ראשי הדור החסידים ואנשי מעשה וה' ידם תקיפה, האין לא יכלו למנוע מהעם קלות ראש שצגלוי שם במקום השערים.

וע"כ נראה צרור שה' החשש רק בשביל הסתכלות שעפ"י רוב א"ל להשגיח ע"ז ולהצחיק אם ה' הצטע ככוונה, אבל סוף כל סוף הרגישו שה' בין העם הסתכלות והרהורי עצירה חזק נקרא קלות ראש כמ"ש החו"ט. ועי' רש"י מגילה כ"ח ע"א גבי הא דאמר בתכ"ג אין נוהגין צהן קלות ראש אין אוכלין וכו' ואין משתטטין ואין נכנסים צהם צחמה מפני החמה וכו',

יועיל לזה המחילה שעד אחר הכתפים אם הראשים והעורות מגולות, הלא יכולים להצטע צדצרים ושחוק וקלות ראש, והמחילה צבין הגופים אינה כלום כי הכל צתר רישא גרידי שמעם צא הקלות ראש והשיחה של הכל ואיסור, והלא הוא הכרת שם צחותה התשובה מן הש"ס שהוא איסור דאורייתא, והאין אפשר להחיר צאיסור דאורייתא על סמך סבירא צעלמא אף אלו ה' הסבירא טובה, ובמבואר בגמרא גיעין דף ל"ז ע"א שאר"י ובי צצבול שאנו מדמין נעשה מעשה, ופירש"י ז"ל מדמין נראה צענינו וכמדומין אנו כן ולא שמענו מרבותינו, וצ"ס מיידי מסבירא ר"י שה' זוהי טובה עכ"פ אמר שאין להקל על סבירא שלא שמע מרבותיו, וא"כ אין יתמי דיתמי האין נצול להקל צאיסורי דאורייתא על סמך סבירא שלא נאמרה מפי רבותינו זל"ה. אבל צחמת אין שום מקום לסבירא זו כאשר כתבתי.

אמנם אין להאריך צפרט זה, כי גם עיקר החלטהו שהחליט שאין לחוש להסתכלות זה אינו. וברמב"ם ז"ל צפיה"מ צסוכה (פ"ה מ"ב) מבואר צפירוש שעשו מקום הנשים למעלה כדי שלא יסתכלו האנשים צנשים, וא"כ ודאי שנעשה צאופן שלא יכלו האנשים להסתכל צנשים. ובתשו' ה"ל רוצה להעמיס צדצרי הרמב"ם ז"ל צפיה"מ שאין כוונתו לחוש להסתכלות אלא להסתכלות כזאת שיכולה להציא לידו שיחה וקלות ראש, וזה ודאי א"ל להעמיס כלל צדצרי הרמב"ם ז"ל, שהרי אין שם שום רמז ורמזה צדצרי הרמב"ם ז"ל משיחה וקלות ראש וממלא שכל העם שחשו כח"ל צזה חסר לגמרי מדצרי הרמב"ם ז"ל כי לא הזכיר אלא טעם ההסתכלות בלעד שזה אינו אמת לפי דצרייו שאף כשהיו הנשים למעלה יכלו האנשים להסתכל, וח"כ לכל מעיין שמדצרי הרמב"ם ז"ל צפיה"מ מוכרחה שנעשה צאופן שלא יכלו האנשים להסתכל צנשים, וכן מבואר בחו"ט שם על המשנה צפרק החליל וח"ל: פי' הרמב"ם כדי שלא יסתכלו האנשים צנשים, והדן עמו כי האנשים של מעה ה' הרואין צשמחה לא השמחים צעלמא כמ"ש הר"צ צמידות שם כי השמחים היו חסידים וכו' וא"כ הולך לטעם, ואמנם הסתכלות האנשים צנשים מציא לידו קלות ראש כי הוא ימשל צך כתיב ועוד משום קישוי לדעת ושמא יראה קרי כ"ש צחצרות בית ה', עכ"ל. ומבואר צדצרי צפירוש שהצבין צדצרי הרמב"ם ז"ל שחשו להסתכלות בלעד שהוא המציא לידו קלות ראש ולעצירות חמורות של הולאת ז"ל ר"ל שמבואר צשו"ע אה"ע סכ"ג סעיף א' שזה חמור מכל עבירות צחצורה, והח"ט כתב צזה על דצרי הרמב"ם שהדין עמו, ולהלן יתבאר עוד דצרי החו"ט וברמב"ם צזה.

צראשונה שהיו מתכווין לשם מלכות, עכשיו שאין מתכווין לשם מלכות אמרו מלכות חלילה קודמת למלכות יצום. הרי שבתחילה שבאו לקיים מלכות יצום לא עלה על דעתם לשם נוי או אישות או שום דבר אחר ולכן אמרו מלכות יצום קודמת, אבל אח"כ נשתנה הדבר שבעת שבאו לקיים מלכות יצום נתכוונו גם לדבר אחר נשתנה הדין ואמרו מלכות חלילה קודמת, ועיי"ש בגמ' שאלו ובי אכשור דרי, וכמו כן גם בזה דבתחילה שבאו לשמחת בית השואבה לראות הרקודים של החסידים ואנשי מעשה שהיו בדבוקות נפלאה להקצ"ה, ובתוספות סוכה דף נ' ע"ב ד"ה חד צום הירושלמי (פ"ה ה"א) שמעם היו שואבין רוח"ק, ובגמרא דף נ"ג ע"א שאלו ואלו, אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ישוב וימחול לו, והכל היו באים לשם לשאוב קדושה ותשובה שלימה, לא עלה אז על דעתם להסתכל בנשים שיבי' תרתי דסתרי, ובגמרא ע"ז דף כ' ע"ב צעידותיה מריד ולא אחי להרהורא, אבל אח"כ נשתנה הדור והיו מאותן הבאים לשם גם מהסתכל בנשים שזכו קלות ראש במקום הקודש לכן ראו הכרח לעשות תיקון גדול.

גם מצלעדי זה אין קושי' ממה שהיו בתחלה, שהרי הרבה תקנות ודרשות נחדשו בזמנים שונים בימי חכמי הש"ס מה שלא נודע מקודם, והקצ"ה הראה למשה כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, אבל לא נתגלה עד שזא אותו תלמיד ותיק שזה הי' חלקו בחו"ק. ומצינו גם בענין זה בצדדים דף ס"ב ע"א שהקשו והא' כחצי הכל מיד הי' בכתב עלי השכיל, אלא אמר ר' יוסף קרא אשכח ודרש, ופירש"י ז"ל שם שלמה לא הבין לדרשו והס' דרשוהו והוסיפו עליו לפי האורך להם. וכעין זה הוא בתוספות זכאים דף ל"ג ע"א ד"ה וליעזר, שכתבו והא' דמוסיפין על העיר ועל העזרות היינו היבא דאיבא למימר קרא אשכח ודרש כההוא דסוכה יעיי"ש. הרי שנתגלה להם דרשות בקראי מה שלא הי' נודע מקודם. וכן הוא אותה הדרשה שנסוכה, ולכן בתחלה ערם שמאלו אותה הדרשה לא יכלו לעשות התיקון שבגזערא למעלה כאשר צאמת הקשו ע"ז צש"ס מהכתוב דהכל בכתב וגו', ורק אח"כ דקרא אשכח ודרשו יכלו לעשות התיקון. ומה שלא מנעו הנשים שלא יצואו כלל לשמחת בית השואבה ערם עשייתם התיקון, אפשר שראו לחנוך שיקחו גם הנשים חבל באותה המורה של שמחה דנשים חייבים בשמחת הרגל מה"ת, ואמרו ז"ל (סוכה דף נ"א ע"א) מי שלא ראה שמחה זו לא ראה שמחה מימיו, וגם שמעם היו שואבים קדושה ותשובה גם לנשים, ולרובא דרובא הי' מה תועלת עולם ליראת שמים ולקיום התורה"ק, לכן לא ראו למנוע כל ביאתם לגמרי עד שמלאו

ופירש"י ז"ל שם כללו פירושא דקלות ראש הן, לשון קלות שמקולין אותה. וא"כ הסתכלות בנשים והרהורי עצירה בודאי קלות ראש הן. ולדעת הרבה ראשונים איסור הסתכלות הוא איסור דאורייתא מדכתיב ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, והרהורא אפי' בפנייה לכו"ע. איסור מדאורייתא, עיי' ש"ע אה"ע סימן כ"א צ"ש סק"ב. וצירושלמי ברכות פ"א ה"ה כתב לא הנאף לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אמר ר"ל עינא וליבא תרי סרסורי דעצירה, אמר הקצ"ה אי יבצת לי לבך ועיניך אנה ידע דאת לי יעיי"ש, ובגמ' ובתנחומא פ' שלח עה"כ ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, הלב והעיניים הם סרסורין לגוף שהם מזנים את הגוף לבך ואמר למען תזכרו ועשייתם את כל מצוותי. הרי שהכל תלוי רק צעירה וליבא, ולכן שפיר קראו להסתכלות קלות ראש. ובקידושין דף פ"א ע"א גבי סקבא דשתא ריגלא, כתבו בתוספות ד"ה סקבא, פ"י ריעוע של ימות השנה ליחוד ולעצירה ימות הרגל שיש קבוצות אנשים ונשים ונותנין עין זה על זה ולכן נהיגו להתענות צה"ב, ועיי"ש. הנה התחיל ביחוד ועצירה וסיום רק בשומת עין, גם א"א שיבי' יחוד במקום קבוצה, וז"ל בצימות הרגל לא הי' רק שימת עין עיי' שהי' צעת הילוכם להדרשה בזהרר קבוצת אנשים ונשים ששם צמשך הדרך א"א לתקן, אבל השימת עין גרם אח"כ יחוד ועצירה על כל השנה. הרי ששימת עין גרם הכל. ובגמרא ברכות דף כ"ד ע"א ובצת דף ס"ד ע"ב, למה מנה הכתוב תכשיטין שצחוץ עם תכשיטין שצפונים, לומר לך כל המסתכל בצאצא קטנה של אשה כאלו מסתכל במקום התורף. וצד נסים גאון שם צמס' ברכות הביא לשון הצרייתא (ירושלמי תלה פ"ב ה"א) המסתכל בעקובה של אשה כאלו מסתכל בצית הרחם והמסתכל בצית הרחם כאלו בא' עלי'. הרי שאלו על הסתכלות כמו על ענין ציהא ר"ל, ובזה תיקון גדול שעשו תקנו שלא יסתכלו בדברי הרמב"ם והתיו"ט, כאשר אבאר.

ב

והנה נתשובה הניל הביא ראיות שלא הקפידו על הסתכלות, וכל ראיותיו אינם כלום, ואבאר על סדר דבריו. בתחלה כתב להוכיח שאנו רואים שלא הקפידו מאד על הסתכלות בנשים, שהרי ידעו גם מתחילה ומ"מ התירו זה כשלא ידעו שיצאו לידי קלות ראש, ואך כשראו שבאו לידי קלות ראש מאד הסתכלות היינו שהרבו שיחה צנייהם בדברי הכל ואיסור וכדומה התקינו וכו'. ואין זה שום הוכחה דהרבה ענינים מצויים בנשים, וביצמות דף ל"ע ע"ב, מלכות יצום קודמת למלכות חלילה

המקרה שמה יש היתר להוסיף על הצנין בשביל התיקון, שוב הי' חיוב לתקן אף בשביל מיעוטא דמיעוטא שבאו לידי קלות ראש, ופשיטא שאין לנו יכולין להתדמות לראשונים.

והוי' לא אין בדבריו כלום מה שזכרנו שלא חשו אלא על שיחה של איסור לא על הסתכלות ממחשבתו בפתחו אף שידעו, דכלל אדרבה יותר קשה לדבריו שלא יכלו לתקן אף בשביל שיחה של איסור ושאר קלות ראש שנגלו, האף התיורו זה בתחלה, וכי זה לא ידעו בתחלה שהסתכלות ויכל להביא לידי כך, הלא כל הש"ס מלא מחשבה ולמודה מקראי, וקצת מאמרי חז"ל בזה הבחנה למעלה. אבל האמת הצרור כמו שצארכי שהי' שם שמירה מעולה ואימת הסוכהדרין וכל ראשי ישראל ולא הי' חשש על דברים שנגלו, ואמנם אעפ"י לא כדורות הראשונים דורות האחרונים, שדורות הראשונים לא עלה על דעת הבאים במקדש הי' לשאוב קדושה וטערה להסתכל אז בנשים ק"ו מנחות יצום שאף בעשיית מעשה לא עלה על הדעת להתכוון לשם נוי, אבל אח"כ נשתנו הדורות, ויתבאר עוד להלן בזה. וגם תי' השני שכתבתי דאח"כ קראי אשכחו הו"א נכון, ועכ"פ בודאי שאין מחשבה גדולה ראי', אדרבה, ח"פ וצרור.

ג

ב"ש עוד דאף שהרמב"ם מפרש כדי שלא יסתכלו על כרחינו אין לפרש מזה איסור הסתכלות שהלא אף כשהן למעלה הן ניראות כיון שלא הוזכר כלל שהי' מחילה להגזעטרא, ודוחק לומר שמכיון שלא נראו אלא להעומדים באמצע וכיון שהם חסידים ואנשי מעשה שרק הם היו המרקדים בשמחת בית השואבה אין קפידה בהסתכלות פרצ גידול בצרכות דף כ' ע"א, שהרי לא בכל חסידים ואנשי מעשה מצינו מעלה זו, שהרי רבן דר' גידול וכן רבן דר' אחא בכתובות דף י"ז ע"א היו ג"כ חסידים ואנשי מעשה ולא הי' להם מעלה זו, ואדרבה אמר אביו בסוכה (דף נ"ב ע"א) ובת"ח יותר מכולם, והאריך עוד בזה. הנה אותו הפי' שדחאו כאן, הוא צחור"ט צמ"ש כי האנשים דלמעלה הם הרואין בשמחה לא השמחים בעצמם כי השמחים היו חסידים, והעצב בעיניו אותו הפי' שכתב בשביל זה והדין עמו, ללא כמ"ש בתשובה הי"ל. ובאמת מה שנתקשה בזה מרבן דר' גידול ורבן דר' אחא ושאר מקומות שראין שלא סמכו על חסידותם ותורחם נגד הילכ"ר, אין זה ענין לכאן, דהבא דרצב גידול דיתב אשערי עזילה ואמר להו הכי עזילו והכי עזילו, הוה מוכרח להסתכל בזה

לכורות לכן אופני העזילה, וע"ז אמרו לי' ולא מוסחפי מר מילכ"ר, וכן רצב אחא דמרקיד לה על כחפו, וכן הוא בנ"מ שיש שליטת הילכ"ר מצינו לפעמים שמתגרה בת"ח יותר מכולם, אבל צדאן החסידים ואנשי מעשה לא היו מסתכלין כלל למעלה על הנשים, ואמרו בגמרא סוטה דף ח' ע"א גמירי דאין ילכ"ר שולט אלא במה שעיניו רואות, וע"ז בודאי היו נאמנים על עצמם החסידים ואנשי מעשה שלא יסתכלו שם כלל ולא תתחיל שום שליטה מילכ"ר עליהם, וצלא"ה אמרו (יצמות דף ק"ה ע"ב) המתפלל לריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה, ואותן החסידים ואנשי מעשה שהיו מרקדים בדציקות ופלאה ותשובה אמתית לפני הקצ"ה בודאי היו עיניהם למטה ועצמו עיניהם מראות במקום שאינו לריך לראות.

וברמב"ם פכ"א מהל' ח"צ הל' ג' גבי הא דאמר דבאשה הרואה לישא אותה מותר להסתכל בפני' לצדקה, וכתב ע"ז הראש"ד: חכמים אמרו הא לוצדא מרבין דאזיל לקדושי איתתא לידצר ע"ה צדדי' דילמא מיתלפא לי' מיני', אלמא אין דרך ת"ח צדק. וכתב ע"ז הכ"מ שאין זה השגה לפי שצדקה מרבין אפילו נסתכל בה וצדקה צפעס אחת לא יכירה אם יחליפה לפי שאינו רגיל להסתכל בצורת הנשים, אבל עם הארץ יכירה צפעס אחת. הרי שסחם ת"ח אינו רגיל כלל להסתכל בנשים, ומכש"כ שהי' כן באותם החסידים ואנשי מעשה שאמרו אשרי ילדותינו שלא ציישה את זקנתינו, או אשרי זקנתנו שכפרה על ילדותינו, ומילתא דלא שכיחי לא גזרו בזה רבן, משא"כ בפשוטי עם דשכיחי עובא מהרגילין להסתכל בעוב"ר. גם במה שכתבתי למעלה על ת"ח והחסידים ואנשי מעשה לא מכל עכשו להתדמות להם כי מלבד שאין לנו עכשו דין ת"ח כגודע, ק"ו בעיני זהירות שנתקיים בעוב"ר הכחצו ותרד פלאים צמלוא מוצן המלה.

גם י"ל שכל אותם החסידים ואנשי מעשה שהי' מרקדים שמה הי' מאותן שידעו צנפשות שאינו מוזק להם כמו לרצ גידול ורצ אחא, שהרי לא אמרו בגמרא שהי' החסידים ואנשי מעשה היו מרקדים, אלא שהמרקדים הי' חסידים ואנשי מעשה, ואפשר שהי' גם הרבה מהחסידים ואנשי מעשה שיראו לנפשותם ולא עמדו שם צין המרקדים אלא תחת הגזעטרא צין שאר כל ישראל ואותם החסידים ואנשי מעשה שהיו המרקדים הי' נאמנים על עצמם שאינו מוזק להם, כמו שהי' נאמנים על עצמם ר"ג ור"א ועשו צדק זה לעיני כל העם, ובודאי דלאו כל אדם נאמן על עצמו צענין זה אלא המפורסמים בחסידותם כתנאים ואמוראים שבהם הי' העובדא ח"פ.

ד

הפרטים, כמ"ש החוס' סוכה דף ד' ע"א ד"ה בית שדרך הש"ס לקרר משניות של סדר עהרות כשמציאם, ובפרט צמה שתלוי בחצונות הבית מצויר בחיבורו יומא פ"ה משנה ה' דבנין העתיד לא נחפרש עפ"י חזו"ל, והציא מהרמז"ס שכתב בנין העתיד נבצונות אעפ"י שהוא כתוב ביוחקאל אינו מפורש ומצויר, אלא כשיצא ציבור"ק צ"ב כבר בא אלי' והתיר כל הספקות יעו"ש, וא"כ כשיצארו עניני ציבור"ק לא ציארו אלא מה שצב ומאי דבור הוב, וצביהכ"ג א"ל למילף כלל מציבור"ק דשם ה' אסור להוסיף והולכו ללמוד מקראי שיבי' היתר לתקן, אבל צביהכ"ג בלא"ה הדבר פשוט שהחיוצ לתקן שלא יבי' קלות ראש, והא' למד לי קרא.

ה

שוב החצונותי בלשון הרמז"ס ז"ל צפ"צ דמדות מ"ה על המשנה דחלקה היתה צראשונה, שכתב ענין חלקה שהיתה פרוצה ואין כותל מקיף לה, א"כ מצויר בלשונו שאח"כ עשו כותל מקיף לה להגזעטרא, שגזעטרא בלשון אינה נקראת כותל כמ"ש הרמז"ס צפ"ח דעירובין מ"ח, גזעטרא הוא מקום מקורה ויולא מן הכותל. גם מ"ש שהיתה פרוצה, ואם גם אח"כ לא עשו מחיצה א"כ גם אח"כ היתה פרוצה, וע"כ שכוונתי שצביל החיקון עשו כותל על הגזעטרא למחיצה ולא היתה פרוצה כבתחילה. ובקרבן העדה על הירושלמי פרק החליל הציא שני הפירושים שהיתה חלקה בלי זיזין, ולי"א שהיתה חלקה בלי מחיצה ומעקה, וכתב בזה כפל לשון מחיצה ומעקה ונראה שכיון בזה שצביל שני העומים עשו הכותל שעל הגזעטרא שצביל מחיצה צפני הסתכלות וצביל מעקה. וכן נראה הפירוש בדברי הרמז"ס צמ"ש (שם) שעשו שקופין אטומים, דר"ל שעשו המחיצה באופן שלהנשים שלמעלה ה' שקופין ולהנשים שלמטה ה' אטומים, וכ"ז שלא יוכלו לראות כלום ע"ד שכתב (מלכים א' ו') חלונות שקופים ואטומים, ואין לזה פ"י אחר כאשר יתבאר להלן.

ובמ"ש עוד בחשו' הני"ל, שממ"ש הרמז"ס (צפיה"מ סוכה פ"ה מ"ב) שה' מחקנים מקום לאנשים ומקום לנשים ומקום הנשים למעלה מהנשים, משמע שלא ה' מקום האנשים למטה מהנשים אלא מקום האנשים היה למטה על הרצפה ומקום הנשים ה' למעלה במקום גבוה, ופ"י בזה מ"ש שקופין אטומים שכוונתי שלא היו זיזין ויולאין מן הכותל אלא שעשו הגזעטרא אטומה עד הקרקע ולא ה' מקום כלל תחת הגזעטרא ונמצא שנראו הנשים לכל האנשים והאריך

במ"ש עוד שזדלתי ה' צאמנע אנשים מהעם הבאים לראות שהרי לא נזכר בשום מקום שלא הניחו להראות לעמוד במקום המרקדים, אין זה שום ראי', דבנמי לא באו להשמיענו אלא עיקר החידוש מה שהוסיפו על הבנין, שזה באמת אסור מהכתוב. והכל בכתב וגו' (דכ"א כ"ח) ואך יען שראו שא"ל לתקן באופן אחר עשו גם זה, אבל יתר הפרטים מה שנעשה צפנים בסידור עמידת האנשים אין לריך לפרט, שזדלתי עשו כל עזדקי לגדור גדר צפני הערוה. וגם דממילא נשמע דכיון שאמרו שעשו תיקון גדול שזדלתי ה' החיקון בשלימות בכל האפשרי, דבר ולא חלי דבר. והרמז"ס שכתב צפ"י מהלכות יו"ט הכ"א דחייבים צ"ד להעמיד שוטרים צרגלים שיבי' מסבצין ומחפשים צגנות וצפרדסים ועל הנהרות ולא נמצא ע"י מקור צגמרא, אלא שכתב הכ"מ שזה למד מדאמר בשלחי קידושין (דף פ"א ע"א) סקבא דשחא ריגולא, והנה גם שם לא נמצא שחייבים צ"ד להעמיד שוטרים, אלא כיון שאמרו שיש בזה משול שמעיין ממילא שחייבים צ"ד לעשות כל עזדקי, וכן בזה שאמרו שעשו תיקון גדול שמעיין ממילא שסדרו הכל באופן שלא יהי' הסתכלות, ואע"כ כי רובל לאחשוב ולחל כל הפרטים, וזה דרך הש"ס צרוב המקומות שזריך להבין דבר מתוך דבר.

ובאמת נלפענ"ד דשפיר י"ל שעשו גם מחיצה על הגזעטרא באופן שהיו עושין בכל צדי כנסיות שעשו למעלה מחיצה של קנים סמוכים זל"ז צחללים קנים ציניהם, באופן שהנשים שטומדים למעלה אלא המחיצה רואים לציבהכ"ג, והאנשים הטומדים למטה צביהכ"ג אינם רואים כלל מה למעלה ומהא' שלא הזכירו צגמרא מאותה המחיצה אין הכרח כלל שלא הולכו לפרט כל הפרטים כמ"ש לעיל, חדע דברי ע"כ הולכו לעשות אחרי מחיצה על הגזעטרא שא"ל לעמוד על הגזעטרא בלי שום מחיצה כלל כי יפול הנופל משם, צפרע צעת שדוחקין לראות ויעברו על לא תשים דמים צביתך, דמ"ס תרתי משמע שגם על חטא זה אמרו צגמרא נדה י"ג ע"ב ידיכם דמים מלאה, ואף דלמחיצה לאורך מעקה שלא ליפול א"ל שיבי' גבוה כ"כ כמו שצביל הסתכלות, אבל כיון דחזוין שעי"כ עשו אחרי מחיצה אף שלא נזכר צמ"ס אלא דממילא נשמע, כמו כן י"ל שעשו מחיצה גבוה שלא יסתכלו אף שלא נזכר צמ"ס אלא דממילא נשמע כיון שכל החיקון אינו אלא שצביל הסתכלות כאשר ציארתי למעלה. גם י"ל כיון שמדבר בזה מהנעשה צביהכ"ק ואין י"מ כעת לא האריך כ"כ לבאר כל

נפופים ומשתחווים רוחים, הא"ך הותר להם לסמוך יותר על הרצות בנשים לעשות במקום נר כ"כ מהכיל, צפרע באותה המדה שניתן בנצורה כמ"ש הכ' הכל בכתב וגוי' הא"ך יכלו לעטל כ"כ מאותה המידה להוציא לישראל כיון שלצורך התיקון דאשכחו בקרא סגי בגזזזזזזז.

גם כיו הורדה גדולה לאותו מקום הקודש אם נחצטל משם עמידת ישראל לראיית פנים ולתפלה ועבודה. ובמד"ר (איכה א' ל"א) ע"כ דרכי זיון אצלות וגוי', א"ר הוגא הכל מצקשין תפקידן וכו' אר"א אפילו דרכים מצקשין תפקידן הכ"ד דרכי זיון אצילות מצלי באי מועד וכו' כל שפרי' שוממין שלא היו נכנסין ויואלין בהם. וכו' שגם הדרכים שצרחות קרי' אם נחסר מהם פעמי רגליהם של באי מועד המה אצלים ושוממים ומצקשים תפקידם, ומכש"כ מקומות הקדושים שצעררה שיעשו רק לתפקיד זה לציאת ישראל לעבודה וליראות פנים ולתפלה וציתי צית תפלה נקרא, ואם עושין שם מקומות אטומים ומנעיים משם באי מועד, המה אצלים ושוממים ומצקשים תפקידם. ואולי הוא גם בכלל איסור נתיבה שחצטל אותו המקום. ועכ"פ שודאי אסור לעשות כן מטעמים ה"ל, ובגמרא אין שום רמז ורמזה לה, אדרבה נהפוך הוא שלא אמרו במשנה ובגמרא אלא גזזזזזזז, וגזזזזזזז אינו ציון כזה עד הקרקע אלא כמ"ש הרמב"ם בעירובין שגזזזזזזז הוא דבר מקורה יואל מן הכותל, וכן פי' כל המפ' בסוכה, וא"ך אפשר להעמיס בדברי הרמב"ם דבר תמו' כזה שאין לו שום מקור ולהמציא עוד מזה להלכה שלא חשו להסתכלות על סמך דיוק קלוש כ"כ מה שצראה צעינו.

ור"פ האמת אין צוה שום סרך דיוק לא מיני' ולא מקלה' כי גם לשון הרמב"ם ז"ל מיתפרש ברווחא אף אם עמדו האנשים למטה תחת הגזזזזזזז כמו שהעתיקו לשונו למעלה, וכל מי שיש לו מוח בקדקדו יוכל לראות כן בלשון הרמב"ם ז"ל, וממילא נדחה גם פירושו שפירש בלשון שקופין אטומים. ובאמת גם ע"ס הלשון של שקופים אטומים אינו סובל פירושו אלא שאין להאריך צוה כי בל"ה עיקר הדבר א"א לאומרו כלל, אצל הפי' שכתבתי בשקופים אטומים שהי' שקופים לגבי הנשים ואטומים לגבי האנשים שלא יכלו לראות זה נכון וצדק. ובתשובה ה"ל דחה פי' זה יען שלא אמר חלומות, ואין זה כלום כי לא הי' צורות חלומות אלא סוצב והולך על מה שהי' שם כותל מקיף ואמר שהי' הכותל בדרך שקופים אטומים ואין זה נקרא חלון אלא כותל מנוקב, ולא דמי למה שאמר בציבורי' שהי' חלומות שקופים אטומים, ששם הי' צורות חלומות בדרך שעושין

בדבר. וכ"ז אינו אלא דברי תימה, וכי צעציל שכתב הרמב"ם שמקום הנשים הי' למעלה מן האנשים יש איזה משמעות שלא הי' מקום לעמוד תחת הגזזזזזזז, אלא אם עמדו האנשים למטה תחת הגזזזזזזז היי ג"כ מקום הנשים למעלה מן האנשים, ואין צוה שום משמעות.

גם א"א לומר כלל שהי' ציון אטום עד הקרקע, ראשית הלא איסור דאורייתא להוסיף על הציון, אלא שהותר צעציל התיקון של קלות ראש, ולתיקון זה די בגזזזזזזז כפירש"י ז"ל (סוכה דף נ"א ע"ב) וכל המפ', אצל צמה שמוסיפין עוד לצנות עד הקרקע זה אינו כלל צעציל לורך התיקון, כי אדרבה הוא מזיק לתיקון שמחוקן יותר אם יש אפשרות לעמוד תחת הגזזזזזזז שלא יוכלו להסתכל, וא"כ אין שום היתר לה.

ועוד שחזק שמיני גדול הרבה מאד מגזזזזזזז, שגזזזזזזז לא נחקטנה העזרה שאינה אלא למעלה, אצל כשנבנה עד למטה נחקטנה העזרה הרבה במדה מרובה, כי אמרו ז"ל (במשנה דמדות שם) והקיפוח גזזזזזזז שהי' מוקף בכל הרוחות בגזזזזזזז והוא צעציל שהי' לריך למקום הרבה צעציל רוב הנשים שצאו, ואם בכל ההיקף שהי' להגזזזזזזז הי' נבנה עד למטה ולא הי' אפשרות לשום אדם לעמוד שם, לא נשאר צעורה לעמידת האנשים אלא מקום קטן ור' באמנע, ונמלא שהיו מנירין לישראל צוה מאד שצ"ה היי עומדין לפופין (אצות פ"ה מ"ה) כפי' הרמב"ם שם שהי' מחמת דוחק רוב העם, וצפרט צרגלים דפישי עולי רגלים, ק"ו בשמחת צית השואצה שמי לא צא לאותה שמחה אשר אמרו ז"ל (במשנה סוכה דף נ"א ע"א) שלא נראה כזאת מעולם. ובפסחים דף ס"ד ע"ב שציקס אגריפס המלך לידע אוכלסי ישראל וראה בפסחים שנטל כוליא מכל אחד וכו' כפליים כיואל מלרים חוץ מעמא ושהי' צדק רחוקה ואין לך כל פסח ופסח שלא הי' נמנין עליו יותר מעשרה בני אדם, ובמד"ר (איכה א' ב') כחצ עוד שלפעמים היו חמשים ואפילו מאה, ונמלא שהי' אוכלסי ישראל הרבה מאות רצות וכל מדה העזרה של קל"ה אמה (מדות פ"ב מ"ה) אין די לה אלא צדק גם ופלא. וכחצ הרמב"ן צפרשת נח שצדק העצב לא הי' מקום צהתיבה להחזיק את כל המוצא לשם אצל הי' צדק גם להחזיק מוטע את המרובה, וא"ת יעשה קטנה ויסמוך על הכס, אצל עשו אותה גדולה למטע צנס כי כן הדרך בכל הנסים שצחורה או צנציאים לעשות כל אשר ציד האדם לעשות והשאר יהי' צידי שמים. וא"כ צעורה שהי' מן הנסים עומדים

וגדולה מזו השריש לנו הרמב"ן ז"ל בחידושו למס' עירובין בתחלת המס' שנתקשה עוצא למ"ד תחומין דאורייתא האך מועיל העירוב לעבור על איסור דאורייתא, דבשלמא למ"ד תחומין דרבנן הם אמרו והם אמרו, וכן במעשר דרגליו אפשר שהוא מה"ס לפי שהוא קונה שביטתו במקום רגליו וכאן הוא מקומו, אבל עירוב הפת האך הוא מועיל מה"ס, וניחא לי' לבסוף ד"ל דחכמים סבורין דכיון שדעתו בכלל עשאו ביתו ומשם אני קורא אל יא' איש ממקומו וכדאמרינן בפרק הדור אן סהדי דאי הוה מיתדר ליה החם ניחא ליה עפי ומתחם משחינן ליה יעוי"ש. הרי שהמקום שדעת האדם נמשכת אחריו אף שהוא ממרחק כ"כ שאינו רואה אותו כלל נחשב ג"כ שהוא שמה ממש אפילו להקל ע"י"ז דאורייתא ונקרא עירוב שהוא עירוב רשויות, וק"ו במקום שיש הסתכלות שובל להציא להרהורי תאות ר"ל וח"ו יהי' שמה איזה מהם שנמשכין דעתם ולצט' אחרי עיניהם וגחשצ צודאי שהמה שמה צין הנשים יותר מע"י הנחת עירוב צפת, ואין שום קושי' אם קרא לזה תערוצות. גם לפי שנתבאר לעיל מדברי החוס' ששימת עין שצרגל מציא אח"כ בכל השנה ליחוד ולעצירה, ו"ל עוד שנקרא תערוצות ע"ש הפעולה היוצאת אח"כ שמציא ליחוד ולעצירה שזה ודאי הוי תערוצות, וכבר הבאתי מדברי ר"ל שאמרו על הסתכלות כאילו צא עלי' שזה יותר מתערוצות ר"ל, ועכ"פ כיון שבלא"ה ע"כ מוכרח להודות שכוונת אומרים מעורצצין אין כוונתם על תערוצות ממש אלא קלות ראש, תו אין להוציא מן הכלל הסתכלות, ושפיר פורשו הרמב"ם והתויו"ט לשון מעורצצין שכתבו במשנה על הסתכלות וכבר ביארתי שפי' זה הוא מוכרח, והרמב"ם ז"ל בהלכותיו בספר היד העתיק לשון המשנה שעשו התיקון שלא יהי' מעורצצין, ונדע בכל הפוסקים דרכו של הרמב"ם ז"ל שמעתיק לשון התלמוד ואינו משנה מלשונם ז"ל וכו' שפי' לשון המשנה כן מתפרש לשונו שבהלכותיו, וצפרע שאין צד שום דוחק וגמגום, אדרבה הוא צרור ופשוט כמו שנתבאר.

ז

כתבתי כ"ז לברר האמת שאף צביהמ"ק שהי' איסור דאורייתא צעשיית תיקון זה שאסור לבוסף על הבנין מ"מ ראו חיוצ לעבור ע"י צבציל החיוצ לגדור גדר שמה עבור הסתכלות וא"כ מכש"כ צביהמ"ק. אבל באמת אף אלו לא הי' דבר זה מצויר צש"ס הי' סגי ג"כ צמה שרואין שצכל העיירות שבישראל במקומות היראים וגדולי התורה הי' עורחין לעשות הצית הכנסת צחלונות שקופים אטומים צאופן שלא יהי' הנשים נראות

לצתים, ואפילו אלו הי' צנורת חלונות ג"כ אין דיוק צמה שהשמיט תיבת חלונות, כי עיקר הענין צמה שאמר שקופים אטומים וצמה שחסר תיבת חלונות לא חסר אלא קריאת השם צלצד, והרבה פעמים מלינו צפירות המשנה להרמב"ם שכתב לשון קצר וחסר איזה מלין אם עכ"פ נכתב עיקר הענין וא"ל לומר ע"י עיקר חסר מן הספר, ואין צננות כלל על דיוקים כאלה להוציא הדברים מפשוטן.

נמצא לפי"ז שיש לנו שני דרכים צאחה אופן שנטעה צביהמ"ק שלא יהי' הסתכלות, האחד דרכו של התויו"ט שעמדו האנשים תחת הגזערה והי' הגזערה מקיף את כל העצרה זולת מקום קטן נשאר צאמלע לעמידת החסידים ואנשי מעשה שהיו המרקדים, והשני מה שגירא מלשון הרמב"ם ז"ל ומפירושו של הק"ע שהי' על הגזערה כותל מקיף צדרך שקופים אטומים. ועכ"פ זה ודאי שפירושו של הרמב"ם ז"ל אמת שהי' נעשה צאופן שלא יכלו לצא לידי הסתכלות.

ו

ומה שהציא בתשובה הנ"ל מדברי הרמב"ם בהלכותיו (ה"ל גולצ פי"ח ה"י"צ) שצ' שלא יהיו מעורצצין, לא הוצרך להציא זה מדברי הרמב"ם בהלכותיו שגם צלשון המשנה צמסכת מדות פי"צ כתב לשון זה שלא יהיו מעורצצין, ולדבריו שזה סותר דעת האומרים שלא יהי' הסתכלות נמצא שהרמב"ם צפירות המשנה והתויו"ט שהאריך לצאר כן נסחר מדברי המשנה עצמו, וזה ודאי אינו. אמנם אין צזה שום סרך קושי' על הרמב"ם והתויו"ט, שהרי צע"כ אין כוונתם על תערוצות ממש שהרי מעולם לא היו צחדר אי' כמ"ש צגמרא שהיו האנשים מצפנים והנשים מצחון או צהיפך, וכן כתב הוא צעלמו בתשובה הנ"ל, אלא שכתב הכוונה דנחשצין כמעורצצין כיון שצאין מזה לקלות ראש, וע"י צזה יסוד שצמד הסתכלות אין לחוש, ואין זה שום יסוד דכיון שצע"כ מוכרח להודות שקראו מעורצצין למח שמציא לידי קלות אף שאינו תערוצות ממש, אח"כ גם הסתכלות צכלל זה, דכבר נתבאר דהסתכלות והרהורים צנשים הוי קלות ראש והוא העיקר עינא וליצא. ועיין צבור או"ח סימן ר"מ שצפרש מה שאמרו צש"ס בני ערצובי' שמשמש עם אשתו וחתן דעתו על אחרת אפילו שתיכן נשוי, הרי שצבציל המחשצה צלצד, אף שלא הי' אז שום הסתכלות ולא היתה כלל צאותה הרשות, מ"מ ע"י הרהור המחשצה צלצד נקרא ערצובי', וכן קראו להסתכלות והרהורים שנמשך דעתו אחריהם תערוצות.

כלל לעזרת האנשים, ואך חדשים מקרוב באו לעשות שינויים
בזה רק אלל המתחדשים לפרוץ גדרן של ראשונים ופה
באממיריקא פשתה המספחת ביותר גם בשאר מנהגי ישראל
ועיקרי דתוה"ק, ולעבור על מנהג שמקדמת דנא מה
שיש בו גדר וסייג של איסור אף אם חין לו שום מקור
בש"ס, אסור לעבור ע"י מדאורייתא מטעם נדר, ע"י
שו"ע יו"ד סימן רי"ד. וכחז הכת"ם צו"ד סימן ק"ו
לענין חלב עכו"ם, לדעת הרד"צ שאינו דבר שנאסר
במנין ואינו אסור במדינה שאין שם חלב עמא, א"כ
ל"ל דמה שנהגו בני אשכנז שלא לשחות חלב עכו"ם
בכ"מ הוא מטעם נדר, ויכל להיות שאסור מדאורייתא,
אבל להחולקים על הרד"צ וסברי שיש בזה איסור מדינא
בכ"מ והוא בכלל הגזירה שגזרו חכמ"ל על חלב עכו"ם,
אין בו אלא איסור דרבנן, כמו שהתנו חכמ"ל על כל
איסור דרבנן שעשו שלא יהיה בו דין דאורייתא, ונמנא
חומרו קולו יעיי"ש. והגם שיש לפקפק בזה, דכיון דמירי
החת"ם ממוקם דלא שכיח כלל חלב עמא ואינו אסור
מדינא, ועממא דמנהגא ג"כ צעיל שנאסר במנין, א"כ
לא קבלו עליהם אלא חומר איסור דרבנן כמו שאר דבר
שנאסר במנין, ולמה יהי אסור מדאורייתא. ואולי
צעיל זה לא החליט החת"ם אלא כתב צלשון ספק
שיוכל להיות שאסור מדאורייתא. אבל מנהג כזה שהוא
גדר וסייג לערו' שתלוי צ"י הרבה איסורים חמורים
מדאורייתא, קצלה זו היא בודאי דאורייתא כשאר נדרים,
נמנא מבואר דמחילות כאלו צביכ"ג הוא ממי' איסורא
דאורייתא בין מדינא דגמרא ובין מטעמא דמנהגא.

וזה ודאי שבאממיריקא אין שום מנהג, כי אין נקרא
מנהג אלא מה שנתקיים במקום גדולי תורה ויראה
לא מנהגי צורות כנודע בכל הפוסקים. והר"ת והמהר"ל
כתבו שבמנהג שנעשה באיסור הוא מנהג אמתיות, גהכ"ס,
ובאממיריקא לא היה התישבות המדינה מתחלה מגדולי
תורה ויראה כנודע, והיה הכל מנהג צורות גם בתחלה
ושב אח"כ נפרץ במלואו בכל פעם יותר ויותר, כי
הפרעות מתרצים בעוה"ר בדורותינו אלה עיקבתא דמשיחא
בכ"מ, ומכש"כ במדינה שלא היה לה מעולם יסוד לתוה"ק,
זה לא כבר שנתלקטו לאממיריקא מסבת כל הסיבות קצת
אנשים יראים ות"ת, הדבר צרור שחיובא רמיא עליהם
מנהגי הארץ אשר באו משם, ותלולה לשנות. ומבואר
בגמרא צ"ב דף פ"ג ע"ב וליחזי היכי והיגי, בעיר
חדשה, ונחזי מהיבא קא אחי, בנקוטא, פירש"י ז"ל
שנתלקטו ממקומות שונים. וכי שם הנמז"י בשם הרשב"א
והרנצ"ר דמדאמרינן הכא ונחזי מהיבא קא אחי שמעינן
דכל עיר חדשה הכל במנהג אותו המקום שבאו משם,
וכן הוא בשו"ע חו"מ סימן של"א ס"א צרמ"א שם

דכלא ה"י מנהג בעיר אזלינן בחר מנהג העיר שבאו
משם, ומכש"כ במילתא דאיסורא שלעולם נותנים עליו
חומרי המקום שילא משם, הדבר צרור שאין שום היתר
לשנות צביכ"ס מכל מה שנעשה במקומות היראים
שמשמח באו לכאן כל הנוהגים עפ"י דתוה"ק. ועיין
חו"מ סוף סימן ל"ז צרמ"א ובש"ך שם דבמנהג גם
לא ראינו ה"י ראי', שאם לא ראינו נוהגין בן מקדמת
דנא ה"י מנהג שצריכין לילך אחריו, ומכש"כ במנהג
המחילות שראינו שנעשו המחילות כדינו בודאי שאסור
לשנות. וע"י מהר"ק שורש קע"א שמנהג מנהגי אף להוליא
ממון, והנה חזקת ממון אלים יותר אף מרובא וכח
המנהג אלים אף מחזקת ממון, ומכש"כ כשיש בו גדר
וכי"ג לעצירה שחמור ממנהגא דממונא.

וזה יותר ממה שיש, ושלשים שנה, בשנת תקפ"ט, התחילו
הפוראים במדינה אשכנז לעשות שינויים צביכ"ג כמו
בעמידת הבימה וכדומה, וה"י זה ציני הגאונים האדירים
הרעק"א והחת"ם זל"ה ושאר גדולי ארץ עמודי העולם,
וכולם נוחו ככרוכי' בחומר האיסור כי גורא הוא לעשות
איזה שינויים צביכ"ס ממה שבי' מקדמת דנא, והשובה
אחת מעניינים אלו נדפסה בשו"ת חת"ם חלק ששי סימן
פ"ו והאריך דפרטיו איזה עניינים של מנהגי בית הכנסת
שכולם ממקור קדוש יהלכו ואין להם היתר, וסיים
שאף אם אמור יאמר שאם לא נתיר להם איבא
למיחוס להמרת דת ר"ל לא חשו חכמ"ל לזה, אלא חששו
שישאר צאמונת ישראל ויצנו במה לעצמם, ואחי לאמשוכי
ישראל בתרייהו, כלדוק וציתום ציני חכמי המנהג, וענן
ושאלו ציני הגאונים, ואין אחריותן עלינו, והרבה מקום
לברכות ס"ג יעיי"ש. ובמק"א הבאתי עוד ראיות לדבריו
(עיין חו"ד סימן ל"ה אות ד'). ושם ילא לאור
שני חיבורים מחד מגדולי תלמידי החתם סופר זל"ה
ספר מחולת המחנים וספר בר תבור, והאריך מאד
בצירור הענין של חוקק האיסור לעשות איזה שינויים
צביכ"ס מהמנהג שנחפשו בישראל מימים קדמונים אף
דבר שאין לו טעם. וצבר תבור ס' א' מביא כי
מאות מכתבים באו מכל גדולי ישראל מכל ארץ הקדושה
ומכל מדינות רוס' וליטא ומדינת פולין ואונגארין שאסרו
זאת צלתי הפוגות.

והנה גם המתפרצים אז לעשות שינויים צביכ"ס לא
עלה אז על דעתם לעשות שינוי כזה שחיה' המחילה
באופן שיוכל להיות הסתכלות מהאנשים על הגשים, שזה
ודאי אסור מדינא דגמרא צ"ב ספק, ולא העיזו פניהם
כ"כ, אמנם כחמשים שנה אח"כ בשנת תרכ"ו הגיעה
הפירצה עד ככה שהפוראים התחילו לעשות מחילות כאלו,

עיניו מאז שזינו שכל, ע"ל יעו"ש. ולפני"ד חן
להחמיר בזה שנהגו מקדמת דנא בין הראשונים במקום
גדולים וקדושים שהי' ציבורים בלשון זה שיכלו הנשים
לראות, גם בפס"ד ה"ל לא זכר שום קפידה על הנשים
אלא על האנשים, וכן הי' בציבורם"ק בשמחת צית השואבה
כמבואר במשה ובגמרא וכל המפרשים שהנשים יכלו
לראות.

וּבַמָּוֶה שֶׁנֶחֱלַה לְכַאֲוֹרֶה מִכֶּסֶּפֶר, הִנֵּה רַחֲשִׁית יִלֵּל דָּלָה
סִבְרִי כֵן מִחֲמַת שְׁאִין רִמּוֹ מִזֶּה צֶ"ס, וְהִרְבֵּה
פּוֹסְקִים סוֹבְרִים שֶׁהוּא כָּלֵל גָּדוֹל, דָּלָה תּוֹסַפְתָּה אִלּוּ
צְרִייתָה שֶׁלֹּא הוֹזְכְּרָה בְּגִמְרָהּ מִשְׁבַּשְׁתָּהּ הִיא, דִּמְסַתְמָה
כִּיּוֹן שֶׁרָא חֲכָמֵי הַש"ס לִחְבֵּר הַתַּלְמוּד חֲקְרוּ וּדְרָשׁוּ כָּלֵל
הַסְפָּרִים וּצִירָרוּ אֹתָם שֶׁהֵם צִי סִמְכָה צְדוּקָה, כִּמְ"שׁ
הַר"שׁ חֲלָגִי צִסְפֵּר גּוֹפִי הַלְכוֹת, וְאִף מִדְּצִרֵי הַמִּשְׁנָה
לְמַדִּין חֲלָה מִהִגְמָרָה כִּמְצוּרָה צִמְסַכְתָּ נִדֵּה דָף ז'
ע"צ חֵין לְמַדִּין הַלֵּכֶה מִפִּי תַלְמוּד, וּפִירֵשׁ"י דָּחִין לְמַדִּין
הַלֵּכֶה מִחוּץ הַמִּשְׁנָה וּצְרִייתָה שֶׁשְׁטוֹי צֵהן הַלֵּכֶה כִּפְלוּנִי
שֶׁהֲאֻמֹּרָאִים הֶאֱחָרוּנִים דִּקְדָּקוּ צִעֲמֵי הַתַּנְחִי"ם וְהַעֲמִידוּ
הַלֵּכֶה עַל צוּרִי, וּצִירֹשׁ לַמִּי (פֶּאֶה פ"צ ה"ד) חֲמֵרו
חֵין לְמַדִּין לֹא מִן הַלְכוֹת וְלֹא מִן אֲגָדוֹת וְלֹא מִן הַתּוֹסַפְתּוֹת
חֲלָה מִן הִגְמָרָה, וְאִף שִׁדְעַת כִּמֵּה פּוֹסְקִים שֶׁלְמַדִּין
מִצְרִייתוֹת וְאִפִּילוּ מִן הָאֲגָדוֹת שֶׁלֹּא הוֹזְכְּרוּ צֶ"ס הִיכָה
שְׁאִין סוֹתְרִין דְּצִרֵי הַש"ס, חֲבֵל חֵם יֵשׁ סוֹתִירָה נִגְדָם
צֶ"ס, דְּצִרֵי הַש"ס עִיקָר, וְעִי' בְּרַמְצ"ס פ"ו מִהַלְכוֹת
מַעֲיֵלֶה הַלֵּכֶה ד' שְׁתַּמָּה הַרָאצ"ד עַל הַרְמַצ"ס לִמֵּה
סוּךְ עַל תּוֹסַפְתָּה שֶׁהִיא נִגַּד הַמִּשְׁנָה וְהִגְמָרָה, וְצִכ"מ
תִּירֵץ שֶׁאֲפָשֶׁר לִישַׁצַּת הַתּוֹסַפְתָּה שְׁאִינֶה סוֹתְרַת הַמִּשְׁנָה
וְהִגְמָרָה וְלִכְן הַצִּיּוֹה, וְצִהַלְכוֹת מִקּוּוֹאוֹת פ"ט הַלֵּכֶה
י"ל שֶׁסָּ הוּא צִהַיִּפֵּךְ שֶׁהַרְמַצ"ס הַשְּׁמִיעַ הַתּוֹסַפְתָּה וְהַרָאצ"ד
הַצִּיּוֹה, וְכֵחַז שֶׁסָּ צִכ"מ הַעֲשֵׂה שֶׁהַשְּׁמִיעוֹ הַרְמַצ"ס
וְהַרָאצ"שׁ הַתּוֹסַפְתָּה צִצְבִּיל צִצְמַשְׁנֶה וְכֵחַז צִסְתָּם מִשְׁמַע
שְׁאִין הַמִּשְׁנָה סוֹבְרַת כּוֹוֹתִי, וְלֵיל לְהַרָאצ"ד וְשֶׁאֵר פּוֹסְקִים
שֶׁהַצִּיּוֹ דְּצִרֵי הַתּוֹסַפְתָּה שֶׁאֲפָשֶׁר לַתְּרֵץ וְלִהְשׁוֹת עִם
דְּצִרֵי הַמִּשְׁנָה, עִכ"פ חֵין לְתַלְמוּד הַלֵּכֶה מִשּׁוּם מִקּוֹם שֶׁסוֹתֵר
דְּצִרֵי הַש"ס, וְחֵיל הַאִוִי"ז הַגָּדוֹל צִחְשׁוֹצְחוֹתֵיו סִימֵן תַּשְׁנִיד :
וְהִנֵּה הַתַּלְמוּד שֶׁלָּנוּ שֶׁאִנּוּ עֹסְקִים צו תַּמִּיד כִּמֵּה גִירָסוֹת
מִשְׁנּוֹת יֵשׁ צו כִּ"ש צְרִייתוֹת וִירֹשָׁלַמִי שְׁאִין אִנּוּ עֹסְקִים
צו וְאִפִּילוּ תּוֹסַפְתָּה דִּר"ח סִפְרָה וּסְפָרִי אִנּוּ רֹאִין צִצְכֵמָה
מִקּוּמוֹת מִצִּיּוֹן בַּתַּלְמוּד וּמַחֲסֵר צֵהן וּמֵייתֵר צֵהן, לְפִיכֵךְ
חֵין לְסוּמוֹךְ עַל שׁוֹם צְרִייתָה חֵם הוּא כִּנְגַד הַתַּלְמוּד כִּי
הַתַּלְמוּד נִכְחַצ לְהוֹרָאָה כְּדֹאמְרִין רִצְיֹנָה וְרַב אֲשִׁי סוּךְ
הוֹרָאָה, חֲמֻנֶס עוֹב לְהַצִּיָּה סַעַד מִן הַצְרִייתוֹת לְצֹחֵר דְּצִר
שֶׁהוּא סָחוֹם וְעֵלֶם בַּתַּלְמוּד חֲבֵל לֹא לְסַחֲתוֹ דְּצִרֵי הַתַּלְמוּד
כִּי הַסְפָּרִים נִשְׁתַּצְּצוּ צִידֵי סוֹפְרִים אִלּוּ הוּי פְּלוֹנָתָה וְאִלּוּ

ולזה בהפס"ד שנדפס בשנת תרכ"ז שחתום עליו יוהא
משצעים גאונים ולידקוס, ובס' לז העברי ח"ט ועוד
בכמה ספרים שנחפשו אז בעתיקו פס"ד זה אות
באות, וכתבו שם ט' סעיפים ממנהגי ציבור, ובסעיף
ה' כתבו: אסור לעשות מחלצה המבדלת בין עזרת
גשים ואנשים, רק באופן אשר לא יוכלו להסתכל אנשים
בגשים, רק יעשו כנהוג מימי קדם, וכן אם כבר נעשה
לא יכנסו בה. וסיימו לבסוף ח"ל: וחלו בתי גניסות
אשר כתבנו שאסור ליכנס בתוכם, אין חילוק בין שאר
ימים לשבת וי"ט ור"ה ויו"ט, ואף אם לריך להסתכל
על ידי זה ביחידות. והאריכו עוד אח"כ לבאר שזה חמור
יותר מכל איסורין שבתורה, ועיי"ש בנזעם דצריהם, ואח"כ
חתמו ע"ז גם רבותינו הקדושים מלאנו ומזידעשו
זוקללה"ה. ולמען חיצת הקדוש אעתיק לשונם, ח"ל
מן הקדוש בעל דברי חיים זלה"ה מלאנו: כל הדברים
הנ"ל אסורים המה עפ"י השו"ע ובפוסקים ואסור
לשנות שום מנהג ישראל בצנין ציבוריים או באיזה יומם
ומנהג המקובל מנחותינו ומדורות הראשונים, והמנהג
ידו על התחתונה. וחתם שמו הקדוש. וכן כתב אח"כ
מן הקדוש מהר"א זלה"ה מזידעשו, ח"ל: הגוי
באתי כיבודא ועוד לקרא ליתן חוקף לתורה ה' דת
ישראל שיקיים ואסור לשנות ולנעות מדרך התורה
הנמשך לנו ממעמד הר סיני וממנהג אבותינו התנאים
והאמוראים ה' כמזכיר לעיל צחיותם הרצנים ולכל
השומע יעס. וחתם שמו הקדוש. הנה מפורש בצריהם
ש"ז אסור עפ"י השו"ע ובפוסקים ואין זה איסור חדש
ומאן ספין דזור הזה לחלוק על האריות האלה, ואף אם
יתקבלו כל דורינו זה אין בכתבו להכריע אף לפורן אחת
מהם, ואמרו חז"ל (שבת דף ק"ז ע"ב) אם הראשונים
כמלאכים וכו' אנו כחמורים, אבל אגמנו אין אנו אפילו
כפגרי החמורים לגבי הראשונים כמלאכים, אך אלו
היינו עומדים על המשמר שלא לשנות עכ"פ מדרכיהם
וממנהגיהם הקדומים, לא היינו מגיעים לירידה מוראח
באחת אף בעיקבא דמשיחא ר"ל.

ה

והנה צו"ת תשורת ש"י סימן קכ"ב התמיר עוד יותר
 שצריך לעשות הציוכונים צאופן שגם הנשים לא
 יוכלו לראות אל האנשים, והצו"ת ע"ז מהספרי הוצא
 צילקוט שמעוני שמואל ט' ח"ל: כצואכם העיר וגו'
 כל האורך הא למד, מציטות צוויי של שאלו היו ולא
 היו שציטות ממנו דברי ר' יודא, א"ל ר' יוסי א"כ
 עשית צנות ישראל כצומת, והלא כשם ש"א לאים לזון
 ענינו מאשה שאינה ראו' לו כך א"א לאשה לזון את

הוצאה בתלמוד שמה היו משכשין או מעמידין אותה כיתידאח לפיכך אין לסמוך כ"ח על התלמוד. וכבר הצאתי שמצאתי במשנה פ"ג דמדות משנה ה' שחלקה היתה בראשונה והקופו' כאלטרס שהגשים רואות מלמעלה ובמסכת סוכה (דף כ"ח) קראו לה תיקון גדול.

וברישו' תשורת ש"י הניל העיר צה וכתב שאין דנין אפשר משאי אפשר בראיתא בפ"ק דחולין דף י"ב ע"א וה"נ לא היה אפשר מלהקיף מחמת רצוין, וגם לעכב ע"י הגשים שלא יצואו. לראות לא ה' אפשר. ואין דבריו מובנים כלל למה לא היה אפשר לעכב על הגשים שלא יצואו, הלא אז בזמן שציהמ"ק ה' קיים ה' ידס תקיפה ושמרו צציהמ"ק שלא יכנס שום אדם למקום שאסור לו ליכנס, ואלו היו רואים לעכב על הגשים שלא יצואו צודאי היו יכולין לעשותו, ואין זה דמיון לחולין י"ב ע"א שלא ה' שום אפשרות כלל לצדוק בפסח וקדשים. ומה שהביא ראי' ממה שלא עיכבו את הגשים בראשונה כשצאו לירי קלות ראש, כבר ביארתי לעיל טעמים ונימוקים שצראשונה ואין להביא מזה ראי' כלל כמוכן ואין לורך להאריך צה כלל. אך קצת י"ל שלכן לא ה' אפשר צצביל שראו לנחון שיראו הגשים עבודה זו צצציהמ"ק שה' יסוד גדול לקדושה ועברה ושמירת כל התורה כולה צכל הגבה, וא"כ אולי הפ"ל שאף צזה אסור צצ"מ מ"מ התועלת הגדול שה' נמשך מראיית שמחת צית השואצה דוחה זה ואין לבטלו. אבל מסתמיות דצרי המשנה והש"ס שכתבו שעשו צזה תיקון גדול ולא העירו כלל שעדיין אית צי' איסורא אלא שהתירו אז, נראה שהוא תיקון צהחלט ולית צי' איסורא צשום מקום. ואין קוש' אס נימא שהראשונים ז"ל צצינו מדצרי המשנה והש"ס צזה שהוא נגד הספרי. ולהלן יתבאר עוד הוצה ראיות צרורות יותר מן הש"ס נגד דצרי הספרי.

וב"ש צתש' תשורת ש"י מכה דצרי הספרי האלו להגם דדורות שלפנינו לא נהרו צזה כבר אמרו בפ"ק דחולין דף ו' ע"ב וכתב נחש הנהושת וכו' אפשר צה אסא וכו', אין זה דמיון כלל להתם, דשם מייירי צצרי ור"מ שהתירו מה שאסרו אצותיהם, כי תנאים היו ופליגי שהתנאים האחרונים יכלו לחלוק על התנאים הראשונים, וע"ז הביא מאסא ויהושפט, וכתבו שם התוספות דף ז' ע"א ד"ה אלא, דל"ל טעם הטעות שטעו צו הראשונים שהיו סבורים שאסור לצערו יען שנטעה על פי הדיבור וחזקי' המלך הבין צזה טעות וה' צכחו לחלוק עליהם ולומר שטעו, אך כדי לתרץ האריך אפשר לומר שהגיע אליהם טעות

כזה ע"ז משני שהסיבה הוא צצביל שהניחו לו מקום להתגדר, אבל היכא שא"ח לומר דפליגי כמו צצ"מ שמקשין על איזה אומרא מהתנאים אינו מתרץ צשום מקום שלכן אמר דלא כוותי' צצביל שהניחו לו מקום להתגדר, דכיון שלא יוכל לחלוק עליו לא יוכל ג"כ לומר עליו שטעה והניחו לו מקום להתגדר. ומכש"כ אין יתמי דיתמי שלא נוכל לומר כך על גאונים וקדושים שצדורות שלפנינו, והלואי שזכר להבין דעת חכמים אף מקצת מן המקצת מדרכיהם ומנהגיהם שצעומק חכמתם, וכי ח"ו נוכל גם איתנו להתיר מה שאסרו הראשונים ז"ל כמו שהתירו ר"מ ורבי על סמך זה שהניחו להם מקום להתגדר, וחלילה לנו להעלות על הדעת כן דלא ליפוק מיני' חורצא. והרשב"א צתש' ח"ב סימן שכ"ב כתב לראשונים שומעים וכו' שדצרי ראשונים שהיו צקויאים ונודעה חכמתן ומקצתן הם דצרי קצלה וכו' ואפילו אומרים על ימין שהוא שמאל כלומר אפילו מה שיראה צצנין שהוא ימין והם אומרים שהוא שמאל שמת להם, עכ"ל. ועי' רמב"ם פ"י מהל' שמיטה ויזבל ה"ז שסמך על הגאונים אף צמה שלפי דעתו הוא נגד דצרי הש"ס יען שהקצלה והמעשה המה עמודים גדולים צהוראח ובהם ראו להתלות, וצפרע שזה רגיל הוצה צצצרי הפוסקים שדוחין איזה צרייתא שלא הוצאה צש"ס אס לפי דעתם נראה מסוגיית הש"ס שחולקת על אותה הצרייתא, והצאתי למעלה מקצת מקומות ויש עוצא כזה, ואין להאריך.

■

ונלפענ"ד עוד ראיות צרורות מן הש"ס, צצרכות דף כ' ע"א דרב גידל כזה יתיב אשערי עציבה, אמרי ל' רבן לא מסתפי מר מיה"ר, אמר להו דמיון צאפאי כי קאקי חיוררי, ר"י כזה רגיל דאזיל ויתביב אשערי עציבה, אמר כי סלקן צנות ישראל מעציבה מסתכלן צי וניהוי להו זרעא שפירי דכוותי, אמרי ליה רבן ולא מייסחפי מר מעינא צישא ח"ל אנה מוצע דיוסף קאחינא וכו', ופירש"י ז"ל ר"י אדם יפה תואר כזה, והשתא לדעת הספרי שעשו צנות ישראל איסור צמה שהסתכלו ציפיו של שאל המלך א"כ האריך עשה ר"י צכוונה שיסתכלו צו צנות ישראל וליעצדו איסורא. וע"כ שצש"ס לא סצרו צזה שום איסור. וצהגהות הצ"ח שם כתב דהא דלא אמרו לרב גידל מעינא צישא כמו לר"י היינו משום דר"י הוו מסתכלי צי' ושייך עינא צישא, משא"כ רב גידל, אבל קשיא אמאי לא אמרי לר"י לא מייסחפי מר מיה"ר, ותי' משום דר"י עפעפיו

גם נראה לפימ"ש הרא"ש צפרק שני דברות סימן ט'
דמדנקיט בגמרא האי טעמא וצדיק הכי טעמי
אחריו דמנחות ש"מ דאליבא דהלכתא נקט טעמא. וכן
מבואר בתוספות סוכה דף י"א ע"א ד"ה דרב, דמדנקיט
האי טעמא וצדיק טעמי אחריו דמנחות ש"מ דהוא
עיקר. ונמצא דאף בשני טעמים שהוצאו בש"ס ולא
הכריעו איזה מהם העיקר מ"מ אם במקום אחר לא
כתבו אלא חד טעמא ידעין שהוא העיקר, וא"כ
נראה שגם בשני לשונות כן, דאף לדעת הסוברין דלישנא
בחרה עיקר, מ"מ אין זה אלא כשאין לנו הכרעה אחרת
אבל אם במקום אחר השמיטו לשון בחרה ולא כתבו
אלא הלישנא קמא הוי זה הכרעה שהוא העיקר. ולפי"ז
אף אלו היו מציאין בש"ס צאחה מקום שני הלשונות
כמו שהמה בספרי אם השמיטו במקום אחר אין לחוש
לו ומכש"כ בשלא הוצא כלל בש"ס דודאי אמרין דנחה
מדברי הש"ס.

גם ממה שכתבו בש"ס כ"פ חומר האיסור של הסתכלות
האנשים בנשים ואפי' בצדדי נצטווין שלה ולא הזכירו
בשום מקום שגם לנשים אסור להסתכל, וזה ודאי שאיסור
הסתכלות של האנשים חמור יותר אף לפי אותו הלשון
של הספרי שאוסר גם לנשים, שהרי בהצד הלשון כשם
שאוסר לאיש וכו' כך אסור לאשה ותלה זצ"ל, וביכולת
זוה אמרו במס' תענית דף ז' ע"א מי נתלה במו הוי
חומר קטן נתלה בגדול, וא"כ אם אסור גם לנשים הוי
זה רבוחא יותר, ולמה שבקי בש"ס מה שהוא רבוחא
יותר דאיכא למיטען, וביכולת זוה כתב רש"י ז"ל
במס' ביצה דף י"ט ע"א שאין ראוי לפרש כן לדרדקי
דבי רב דא"כ לימני קילתא ושמיטין חמירתא, אבל השתא
דאשמעינן משיקין איכא למימר דוקא נקט אבל העצלה
לא. וכעין זה הוא גם בנ"ד דמדלגא אמרו בש"ס איסור
זה של הסתכלות בכ"מ אלא צאנשים ש"מ דדוקא הוא
רק צאנשים. ואולי גם בלשון הספרי אין האיסור אלא
בידעין שמציעות לשם תענוג מיופיו, כמו שסוצב על
הלשון שאמר ולא היו שציעות ממנו, וזה ודאי גרע
(ועיין עוד בחידושי פרקי אבות פרק ב', שעל ראיית
פריצות נריך להזהיר את הנקבות יותר מן הזכרים),
אבל צסתם לא חיישינן להכי בנשים, כמו שהוכחתי
צראיות צרות מן הש"ס. ויפה עשו הראשונים שלא
הקפידו צציהכנ"ס אם הוי נעשה צאופן שיכיו הנשים
רואות כמו שהי' צציהכנ"ס, ואין להחמיר כלל צמה שלא
החמירו הם מכמה טעמים, צפרט שלפעמים הוא חומרה
דאחי לידי קולא, אבל אם נעשה צאופן שגראות הנשים
להאנשים אף צמקא צאחה אופן שהוא זה ודאי איסור
צור מצינא דש"ס והפוסקים כאשר נצבאר למעלה.

מכסין את עיניו ולא ראה. ולפענ"ד מה שלא אמרו
לי' לר"י ולא מיסתפי מר מילתא צלא"ה לק"מ דאחר
שחידש לנו רב גידל דמי שצור צנפשו דמיינן לי'
צקאקי חיוורי אין לחוש א"כ ידעו דגם לר"י אפשר
לחצן כן, אבל דא ודאי קושי' לפי דברי הספרי דכיון
שהסתכלו צו הנשים כ"כ עד שאמרו לו לפחוד מצינא
צישא הוו להו למימר לי' לא מיסתפי מר מאיסור
הסתכלות גופי' של הנשים שאינם צמדריגה זו, וע"כ
שאין לחוש לזה בנשים.

עוד ראוי, דהנה ז"ל צברייתא כפי מה שהוצא צילקוט
שמעוני שמואל ט' עה"כ צבאכס העיר כן תמצאון
אותו וגו', כ"כ למה, רב אמר שהנשים צבריות הן
ושמואל אמר כדי להסתכל ציפיו של שחול צבי אמר
לפי שאין מלכות נוגעת צצרתה אפילו כמלא נימא,
ואת דאמרי צבאחי לישנא כל האורך הזה למה מציעות
צמוי של שחול הוי דברי ר' יודא, אמר לי' ר' יוסי
א"כ עשית צנות ישראל צזונות, והלא כשם שא"א לאיש
לזון עיניו מאשה שאינה ראויה לו כך א"א לאשה לזון
עיני' מאיש שאינו שלה, אלא שלא הגיעה עדיין השעה
וכו'. נמצא לפי"ז דאף בלשון צברייתא שבספרי בלישנא
קמא לא נזכר שום לשון איסור על הסתכלות של הנשים,
אלא ג' פלוגות צעטם אריכת הדברים, ואפשר בלבו
איתנייכו ומר אמר חדא ומא"א ולא פליגי, ואך בלשון
האית דאמרי מוזכר לשון איסור לפי דעת ר' יוסי,
וצמרה צברות דף מ"ח ע"ב צביא לישנא קמא של
צברייתא הג' פלוגות בלשון שהוצאו בספרי בלישנא
קמא אלא צצמקום ר' כתב ר"י ולשון האית דאמרי
השמיטו לגמרי בש"ס ולא הזכירו כלל מלשון איסור,
א"כ חזין צבדיא שדעת הש"ס כלי"ק שאין שם שום
רמז לאיסור. גם לפי לשון הספרי שהציא שתי הלשונות
מבואר צחוספות ע"ז דף ז' ע"א ד"ה צבל, לדעת
ריצ"א כל איכא דאמרי לגבי לשון ראשון כטפל לעיקר
והלכה בלישנא קמא, ורצונו שמשון הוי מפרש דצכל
מקום שיש להצצר בחד מיני' משיעת התלמוד צתרי'
אזלינן. נמצא דלשיעת ריצ"א אף לפי דברי הספרי אין
לאסור כי אין האיסור אלא בלשון אית דאמרי ואין
הלכה כן אלא בלישנא קמא, אלא אפילו לדעת הסוברין
דלישנא בחרה עיקר מ"מ אין זה אלא כשאין לנו
הוכחה אחרת, אבל לא פליגי על מה שהציאו בשם
הר"ש דצכל מקום שיש להצצר בחד מיני' צשיעת התלמוד
צתרי' אזלינן, וכיון שצצאר משיעת התלמוד שלא
צביאו אלא לישנא קמא ודאי דהלכה כן צפרט שיש גם
ראיות אחרות מן הש"ס.

י

שלא חסרו חלל על המקומות שנחשים מלויין ומלא שבוטאו את המקומות שאין הנחשים מלויין מכלל האיסור עוד בתחלת הגזירה ולא נאסרו מעולם, אי"כ גם עכשיו מקומות שאין הנחשים מלויין לא נשתנו מכמו שהי' כן בתחלת הגזירה ולא נכנסו למקן מעולם וכן כיו"צ, אבל בגילויי שער בנשואות שאסרו חז"ל, זה ודאי הי' אסור לעולם כי לא הי' הפירוש הרעב הזאת בישראל ולא עלה על דעת מעולם, אך ע"י הפרשות האלה שדור האחרון ר"ל אתה רוצה לבטל תקנות חז"ל מה שנאסר עוד מזמן הש"ס, וזה ודאי אסור. אף אלו הי' האמת בדבריו שע"י הפרשות פסק כח ה"ה"ר וצטל הטעם.

ועוד ודאי כשגזרו חז"ל על הנשואות לא פלוג רבנן בתקנתן ואסרו אף ברגילות, דהגע עמך הלא בין בתולות לנשואות אין הפרש זמן חלל איזה רגעים של זמן החופה או הביאה, זה ודאי שלא נזכר בשום מקום כמה זמן יחי' אחר הנשואין שיתחיל האיסור, וע"כ שלא חלקו בזה חלל חייב אחר הנשואין מתחיל האיסור, וא"כ כיון שעד הנשואין לא הי' לנו לחוש להכרחא מחמת הרגילות, החיך בזהותן הרגעים המעטים של זמן הנשואין נשתנה חלל הטעם מרגילות לשאין בה רגילות, וע"כ דבך הי' התקנה בנשואה אסור וצנתולה מותר ולא פלוג רבנן בתקנתם דכיון שנעשית נשואה אינו מועיל אף מה שהיתה רגילה בהיתר. וכן מי שמדמן לפניו נשים שאין לו שום היכרות עמם ואינו יודע כלל אם המה בתולות או נשואות הדיו הוא כך שלנגד הבחולות מותר להתפלל ונגד הנשואות אסור, אף דאלו לא שייך כלל אותו הטעם לחלק בין רגילות לאין רגילות כי אינו יודע כלל מה המה ואין לו שום רגילות והכירות עמם, וע"כ שזה תקנה מוחלטת לחלק בין בתולה לנשואה. ומ"ש איזה פוסקים הטעם מחמת שנתולה רגילה כן זה רק טעם והסבר על תחלת התקנה מה שראו חז"ל לחלק בין בתולה לנשואה שצנתולה עפ"י רוב הרגילות כן, כי העיקר מה שהי' נ"מ בתקנה זו להאיש צציות בצמתיו ומשפחתו, כי אין שכיח כ"כ לנשים כשרים שיתעברו לקרות ק"ש ולהתפלל נגד נשים זרות, וצצית הבגשה בודאי הי' מחילה כדינו, וכל תקנות חז"ל נעשו לפי מה שראו המה ששכיח עפ"י רוב, אבל בעלם התקנה בודאי לא פלוג רבנן בתקנתם ולא ניתן לנו לחקור אם יש בו רגילות או לא ואין צמחינו לבטל כלל מדבריהם אפילו אי הי' בטל הטעם.

ועוד לפי"מ שהסביר הפר"ח שם הטעם שלא התירו בגביות עכו"ם אף במקומות שמעמידים בעשבים דאפשר שיצא זמן שלא יעמידו בעשבים או לאיזה סיבה

הוצרכנו לכ"ז במקום שהולכים בלנועות כשנים קדמוניות וכמו שהי' צביהמ"ק שבודאי לא הלכו שם בגילויי שער או גילויי צער ח"ו, וכמו שלמדו זה (סוכה דף נ"ב ע"א). מוקרא דוספדה הארץ שזה קאי על לעמיד אחר ציאת המשיח ואחר שנשטח ה"ה"ר שבודאי יחי' אז הכל כדת ובהלכה, אעפ"כ במקום קיצון לריך לעשות גדר לערו' במחילות כראוי, אבל במקום שהולכין בגילויי שער וגילויי זרועות ובשר בלא"ה אסור להתפלל ולומר שום דבר שצקדושה נגדם אפילו להאיש צציות כמבואר בגמרא (ברכות דף כ"ד ע"א) ובש"ע סימן ע"ה. ובתשו' בג"ל סמך עלמנו להתיר גם זה על סמך דברי הערוך השלחן (סימן ע"ה סעיף ז') שאף שזוה ככרוכי' על גודל הפירוש של גילויי שער וכחז' אוי לנו שעתה צימיונו כך, אעפ"כ לענין אם להתפלל ולצרך נגדם כתב דכיון שפשתה המספחת ואין שומע ורגילין לעשות כן שוב הוי לענין תפלה כמו שכתבו צנתולות דכיון שרגילות לעשות כן ליכא הכרח.

והנה צאלו הצחי בנסיות אף לפי דברי הערוך השלחן אסור להתפלל ולומר שם דבר שצקדושה כאשר אצאר להלן, אך תחלה ראינו לבאר שגם דברי הערוך השלחן בזה המה חמומים מה שחידש להתיר בנשואות מחמת שרגילות צפירה צעוב"ר לדמותם ע"י צנתולות, הלא צנתולות לא אסרו חז"ל מעולם אבל בנשואות שכבר אסרו חז"ל ופשת איסורו בכל ישראל מזמן הש"ס עד עכשיו מבואר בגמרא צילה פ"ק (דף ה' ע"א) וברמז"ם פ"צ מהל' מומרים ה"צ וג' שגזירה שנחפשטה בישראל אי"א לבטלה אפילו בטל הטעם שצצילו גזרו הראשונים, ובודאית צי' סייג לעצירה אפילו צ"ד גדול מן הראשונים לא יוכל לבטלו. ובתוספות פסחים פרק מקום שנהגו דף נ' ע"א שאסור לעשות מלאכה צטר"פ צציל הקרבן ואף בזמן הזה דליכא הקרבה כיון שנאסר אז אסור לעולם, וכן הוא בכמה מקומות, וזה ודאי דלא דמי למה שאין נזהרין משום גילויי כיון שאין הנחשים מלויין צינינו, כמ"ש התוס' צע"ז דף ל"ה ע"א ד"ה חדא, שאין לומר בזה דבר שצמנין הוא ולריך מנין אחר להתירו כי ודאי הוא כשאסרו מתחלה לא אסרו חלל במקום שהנחשים מלויין, וכמ"ש התוס' שם צע"ז דף נ"ז ע"ב לענין יין נסך שלא אסרו חלל על המנככים, ועי' פר"ח (יו"ד סימן קט"ז) שהאריך, והדברים פשוטים דבגילויי גם אז צשעת הגזירה הי' מקומות שלא הי' נחשים מלויין, וכן צי"ג גם אז הי' נכרים שלא הי' מנככים ולא פלחי לע"ז, אי"כ גם אז בתחלת הגזירה

אדרבה מחמת גודל הפירצה מתרצה כח התאור כעולם ומתגבר ויחזק עוד יותר להכריזו עצירה ר"ל וחז"ל (צרכות דף כ"ד ע"א) למדו מקרא דגינוי שער מצבה כח התאור, ומבואר בהרצות יונתן סוף בראשית עה"כ ויראו וגו' וחמון בני רצריצא ית צנת אנשא ארוס שפירן היגון וכחלן ופקסן ומהלכין בגילוי בישראל ובהריו לזנו ונסיצו להון נשין מכל דאחרשו, הרי שצדור המצול ה"י הפירצה של גילוי צער וזה הביא למה שהביא ר"ל. ובה גם בגילוי צער כחצו העטם בשביל שדרכו להיות מכוסה ולכן מותר לצרף נגד פניו וידי' בשביל שדרכם להיות מגולה וליכא בהרורא, ונמצא לפי דבריו שצדור המצול שה"י דרכם לילך בגילוי צער לא ה"י לו להזיק דהוי לפי דבריו מקומות הרגילין להיות מגולה, אבל חזקין צה"י לדבריה ע"י שהיו רגילין בגילוי צער זה הביא יותר להכריזו עצירה ר"ל עד שצאו לידי השחתה גמורה ר"ל. גם אינו דומה רגילות של עצירה לרגילות של היחר שמה שנעשה בעצירה מזיק יותר, ואמרו חכ"ל עצירה גוררת עצירה, ופירש"י ז"ל שם בלכות פ"ד מ"ב וז"ל: כיצד עצירה גוררת עצירה, דמתוך עשייתה של זו תכשל לו באחרת ותקרנה לו שחיס שכן דרך ה"ה"ר מוסיף והולך להכשילו בעצירה כדי לערדו מן העולם, הרי שרגילות של עצירה מוסיף כח ה"ה"ר ואינו ממעט, ואולי מחמת גודל הפירצה שהרצה כ"כ בהכריזו עצירה בעולם ה"י מהרואו לגזור אף נגד הצחלות שדרכם להיות מגולה, אך ודאי שאין לנו לגזור גזירות מדעתינו מה שלא אסרו חכ"ל, אבל מה שאסרו חכ"ל וכבר נתפשט בכל ישראל עוד ממון כה"ם בודאי שאין צבחינו להתיר מחמת הפירצה, ועכ"פ אינו דומה רגילות של עצירה לרגילות של היחר.

גם זה פשוט דמה שכתבו הפוסקים דצמקומות מגולים ליכא בהרורא בודאי דאין הכוונה דצצה ליכא בהרורא כלל, שהרי למדו מקרא צע"ז כ' ע"ב ונשמרת מכל דבר רע שלא יבהרר אדם ביום ויבוא לידי עומאה צלילה, ומבואר שם צע"ז דף כ' ע"א ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפי' פנוי, באשה איש ואפי' מבערת, ולא צבגדי צבע של אשה, ובגמ' שם אפי' שטוחה ע"ג כותל. הרי שאפי' במקומות המגולין ואפילו צבגדיה שהן ודאי מגולין לעולם איז צבו בהרורא ונלמד מקרא. וע"כ ל"ל דמה שכתבו הפוסקים שצצה ליכא בהרורא הוא לאו דוקא אלא שאינו כ"כ כמו מקומות שדרכם להיות מכוסים שגלול יותר להכריזו ולא נחתו לבאר היטב אלא כתבו קצת טעם והסבר למה שחילקו חכ"ל צזה. ובאמת בגמרא אינו מבואר כלל טעם זה אלא שהפוסקים חידשו מדעתם

גם הם יעמידו צדור קיצת נצילה ומ"ה לא פלוג רבנן צמליתיהו, ועיי"ש. ולפי"ז בודאי שאין לדמות כלל גשואות לצחלות, שצחלות שמתירין לילך בגילוי ראש זה דבר שאינו משתנה לעולם, אבל גשואות שאסורין מה"ה לילך בגילוי ראש ואינו אלא פריצות מורא הכי נחליט ח"ו שא"א שישובו צתשובה לעולם והמלצ הרע והמר הזה ח"ו לא ישתנה עוד, ובדבר שאפשר שישתנה להיות חוזר חלילה לא פלוג רבנן צמליתיהו לצטל חקנתם כמו שלא התירו מטעם זה צבגיות אף במקומות שמעמידין צעשים, ועכ"פ אינו דומה לצחלות. ובגמרא ר"ה דף ל' ע"א וסוכה דף מ"א ע"א שגזר ריב"ז על יום הכ"פ, מ"ט מהרה יצנה ציהמ"ק ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו וכו', ואין מקום לגזירה זו אלא כשנבנה צלילה או סמוך לשקיעת החמה, ופירשו שם רש"י ותוס' דאף דאין צמין ציהמ"ק צלילה גם אינו דוחה יו"ט ה"מ צמין הכנוי צידי אדם אבל מקדש העתיד שאלו מלפנים צנוי ומשוכלל יגלה ויבא מן השמים. הרי שגזרו גזירה מתחלה מה שאינו רק עבור אותו היום שיהי' אחר שיבוא הציהמ"ק מן השמים צנוי ומשוכלל, ואז בודאי כל ישראל יעשו תשובה, כמבואר ברמב"ם פ"א מהלכות מלכים הלכה ד' שהמלך המשיח יבוא את כל ישראל לילך בפי תורה שכתב וצט"פ ולחזק צדקה ויתקן את כל העולם כולו לעבוד את ה' ביהוד, וצפ"י"צ הלכה צ' כתב שיעמוד אז נביא ליישר ישראל ולהכין לבם שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אלי' וגו'. גם כעת צגולה צמלצ הרע והמר ר"ל אף שצדור כלל בודאי לא אכשיר דרא, מ"מ באיזה מקומן לפעמים באיזה פרטים נעשה שינוי למעליותא. גם לפעמים באים למקומות הפרושים אנשים מסביבה אחרת שנוהגים צנניעות ואינם רגילים כלל צפריות ולהם בודאי אסור, וא"כ נלמד לומר במקום אחד לאו כל אפין שזין לה מותר ולזה אסור. ועכ"פ כיון שאנו רואין שגזרו גזירה מתחלה אף שאינו אלא עבור אותו היום שהוא אחר שיבא ציהמ"ק מן השמים צנוי ומשוכלל, מכש"כ שאין לצטל גזירה שנגזרה כבר על משך זמן ארוך כ"כ עבור פירצה שנעשה בזמן האחרון אשר אחר שיבא קצת רוח עברה לישראל יתצטל הפירצה ולא התקנה, וצב"ג בודאי דלא פלוג רבנן צחקנתם ואין שום יסוד להיתר זה.

יא

הוצרכתי לבאר כ"ז לפי דבריו שכתב שעי' רגילות הפירצה פסק יחרא דהכריזו עצירה וצטל העטם, אבל עיקר הדבר ליתא, דמאן יומא לנו שעי' רגילות הפירצה צטל העטם של הכריזו עצירה, ראשית הלא

זכם חוקים לא טובים ועפ"י צאש ערוה. הרי שכתב בן צפשיטות דמה שרגילין לגלות באיסור אינו דומה למה שדרכה לגלות בהיתר. הן אחת שבערוך השלחן אחר שכתב היתר זה בגילוי שער הבית לבסוף שהרי"ף והרמב"ם השמיטו לגמרי דין שער וקול משום דס"ל דלאו לק"ש איתמר, ומה נראה שהרגיש בחולשת דבריו לסמוך על סברא זו אלא שחזי לאנצורופי לשיטת הרי"ף והרמב"ם שמתירין בלא"ה, ולכן בתחלת הסימן כשמדבר מטפה מגולה שם לא הזכיר כלל מהיתר זה דשם גם הרמב"ם אוסר, א"כ אין סתירה לדבריו מדברי התפארת שמואל דמירי מטפה מגולה, אמנם כיון שדחה סברא זו בצפשיטות שרגילות של איסור אינו כלום, וצשיטת הרי"ף והרמב"ם הכריע בש"ע דלא כוותיה, אין להקל.

ובחיי חדם כלל ד' אות ה' כתב וז"ל: שערות צנשים ערוה ואסור בד"ת ודוקא צנשואות שיש איסור תורח לילך בגילוי, אבל בחולות שמתירין ודרכן לילך בגילוי ראש מותר, ולי"ע עכ"ס כיון שאין מזהירין לכסות שערן אם דומין לבחולות, עכ"ל. והנה כתב בטעם האיסור צנשואות צנציל שהוא אסור מה"ת ולא הזכיר שם כלל מה שדרכן לכסות, ואך בהיתר בחולות כתב תרומתו שמתירין ודרכן, כי להחיר לריך שני טעמים אבל לאסור צנשואות כגון צנציל שיש איסור לגלות ואין ג"מ אם דרכן כן או לאו. ובמה שכתב לבסוף בעכו"ם שאין מזהירין לכסות אם דומין לבחולות צנציל מזהיר צפ"י שדעתו שכל חלוי רק אם מזהירות ע"ז או לאו, כי העכו"ם בודאי דרכן לילך בגילוי ראש ואינו מדבר מזה כלל האף דרכן של העכו"ם לילך, אך כל ספיקו הוא יען שאין העכו"ם מזהירות ע"ז וגזירת חז"ל הוה נגד המזהירין לכסות, או דילמא לא פלוג רבנן בתקנתן לאסור צנשואות, ממא שבישראל שמזהירין על כך אינו מסתפק כלל שבודאי אסור. ובמשנה ברורה סימן ע"ב סק"י כתב וז"ל: ודע עוד דאפילו אם דרך אשה זו וחברותיה צלותו מקום לילך בגילוי ראש בשוק בדרך הפרטות אסור וכמו לענין גילוי שוק דאסור בכל גווני כיון שצריכה לכסות הראש מלד הדיו וגם כל צנות ישראל המחזיקות צדח משה נזהרות צנציל מימות אבותינו מעולם ע"ע ערו' היא ואסור לקרות כנגדם, ולא צא למעט רק בחולות שמתירות לילך צפרוע הראש או כגון שער היוצא חוץ למתן שזה חלוי צנציל מקומות שאם מנהג צנות ישראל צנציל המקום לחבר שלל ללא אפילו מטע מן המעט חוץ נקישורי ממילא בכלל ערו' היא ואסור לקרות כנגדם, וא"ל מותר דכיון שרגילין צבן ליכא הרכורא. הרי שהחליט בצפשיטות שאין מעיל טעם הרגילות אלא צמקום שיש היתר,

טעם וסברא ויכול להיות שרק יען שהותר להבחולות לילך כן לא רלו חז"ל להערים כ"כ כיון שעכ"פ יש חילוק בין מקומות שאסורים להיות צנציל ששם עלול יותר להרכורים, ומא"ל ללמוד מזה היתר אף לעוברי עבירה כיון שודאי איכא למיתא להרכורא בכל אופן ואופן לא מצינו בדברי חז"ל להקל אף צנציל, והראשונים ז"ל לא דברו מהרגילות באיסור כי אטו צרשי עסקין, ולא עבדי תקנתא לרשיעא, וצפרע שאין הטעם מזהיר צנציל ויכול להיות שה"י להם עוד טעמים אחרים להחמיר יותר צנשואות, וכמו שכתב הרמב"ם שחמור יותר צנציל אפילו הוה מכוערת, וז"ל דכיון שהאיסור חמור יותר מתגבר יותר היתר וכו' והראשונים ז"ל בטעם שגדול המלוכה ועושה דככל מה שמחויב יותר יש יותר התגברות היתר.

ובגמרא ע"ז דף ל"ב ע"א כי גזרי גזירתא צנצילא לא מגלי טעמא עד תריסר ירחי שחא, דילמא איכא חניש דלא ס"ל ואתי לזולתי צ"י. ופירש"י ז"ל דילמא איכא דלית ל"י האי טעמא ולא צדיל מיני' ומחלל צ"י, אבל השתא דלא מגלי טעמא דמילתא צדיל מיני' כו"ע דסברי קמו רבנן צמילתא דאתי מיני' חורבא ואין הוא דלא צקילאין צעמא. וז"ל מה שלא חששו אחר תריסר ירחי שחא לגלות הטעם הוא צנציל דכיון שנתפשט בישראל צמאך השנה אין לצטלו עוד אף אי איכא חניש דלא ס"ל האי טעמא דגזירה שנתפשט בישראל אין ג"מ צעמא, וא"כ בטעם זה שאינו מזהיר כלל בגמרא אין לנו להדש נגד מה שנתפשט בישראל. ממון בגמרא, והפוסקים לא כתבו אלא טעם והסבר למה שנתפשט צנציל, לא לעשות חדשות לדיוא, כמ"ס הראשונים ז"ל טעמי המלות ללמוד ולהבין אבל לא להמליץ מזה יסודות לדיוא, וק"ו בדברי סופרים שאין דיון דברי סופרים מדברי סופרים אף צק"ו כמבואר צמסכת ידים (פ"ג מ"ב) ובמפרשים שם, ולא פלה על דעת הפוסקים להמליץ מדבריהם היתרים לרגילים צעציר וז"צ לפענ"ד.

יב

שורב ראיתי בדברי שאר אחרונים ז"ל שכתבו בן צפשיטות, עיין בהר"ש פ"ג דצרכות דף כ"ד ע"א גבי טעם צאש ערוה שכתב הר"ש ז"ל דבר שרגיל להיות מכוסה צאש, וכתב שם בתפארת שמואל וז"ל: ולחפוקי מה שדרך נשים להיות מגולה כגון הפנים והאזנא והידיים, אבל נראה צמיוני צמיקל שרגילות הנשים לגלות צרועותיהם זהו מנהג דע וקורא אני

זרועות וזכר אין היתר כלל גם בערוך השולחן, ואסור לכו"ע. וגם שבבבדי פריעות ח"א לומר שיש צדק רגילות כי הפיריות מתחדשות בכל יום ויום חדשים לבקרים, וכל אחת מתאמלת לילך צדשות מכ שלא נראה עוד מעולם חלל האחרות, ואין צדק רגילות מכבר חלל יערם מתחדש בכל יום תמיד, ונפל כל היתר בבירא.

ולדינא כבר כתבתי שכל דברי הערוך השולחן צדק המה נגד שאר גדולים שדמו סברתו בפשטות והארכתי בראיות נכוחות, חלל שלרווחה דמילתא אני אומר שאלו הצתי כנסיות אסורים חף לפי דברי הערוך השולחן. ולפי דברי התשובה הנ"ל שמתיר להחפול הצתי כנסיות כאלו מטעם שרגילין צפריעות, נמלא דמי שהוא אדם כשר וציתו מתנהג בצניעות גם אינו רגיל להסתכל ח"ו בנשים זרות הפרוות ר"ל, זה ודאי אסור לו להחפול באותו ציבור כי הוא אינו רגיל צפריעות, ונסתר חללו כל יסוד ההיתר, וא"כ אסורין לקבל רב או בעל תפלה מאנשים כשרים שאינם רגילים צפריעות כי אסור להם להחפול ולומר שם איזה דבר שצדקושה, ומנווין ושומדין שלא לקבל רב או בעל תפילה רק מאלה האנשים שרגילים צפריעות, ואין זה חלל חובל ועלול ונחוק המכאיב את כל צעור"ר. וכדבר ברור כי אלו ואלו אסורים להחפול ולומר שם איזה דבר שצדקושה לכו"ע, ואף לפ"ד הערוך השולחן כמבואר לעיל. ומי שהוא במקום שאין שם ציבור"י אחר יחפול בחדרו כדת ובהלכה כאשר הוצא למעלה.

יד

מה ששאל אם גם בהספידה לריך ליזהר מחערות אנשים ונשים, איני יודע מה זו שאלה, הלא בגמרא סוכה דף כ"ב ע"א למדו זה מקרא דוספדה הארץ, דאף לעתיד ועוסקין בהספד ואין יזה"ר שולט אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד, וזה מייירי בלעתיד שהכל יהי" צאותו כאשר והספידה, גם לא יהי" יזה"ר אז כמ"ש רש"י ז"ל שם דכתיב והספורותי לב האצן, והקב"ה שוחטו ליזה"ר, ומכש"כ עכשיו בהספידה דוחיד שאין כל הגאספים קרובים צאותו כאשר, גם איכה התגברות היתר"ר, שבדאי החיוז ליזה"ר. גם איכה בלהות המת לראות פני נשים כמבואר צוה"ק (ויקהל דף קל"ו) וחמירא סכנתא, עיין מעבר יצוק (שפתי רננות פ"י), וא"ל להאריך צדק לרוב פשיעותו. והשי"ת יאיר עיניו צתורתו הקדושה.

וכנני ידיו דושח"כ צאה"ר מצרכו בכל עניויו, ויזהר לצרין תורה ועברה צישראל מתוך נחת והרחצת

חלל צפרוע ראש אסור מה"ת ומדת משכ מימות אבותינו מעולם אינו מועיל הרגילות חף אם הולכין באותו מקום צפריעות ר"ל. עכ"פ הכה חזקן שדעת האחרונים ז"ל המה בהחלט נגד דברי הערוך השולחן צדק ואין לסמוך להקל.

יג

אמנם גם לדברי הערוך השולחן שחידש להחיר מטעם הרגילות שבצביל הרגילות ליכא הכרחא, לא שייך זה גם לנשים דאחי מעמלא שאין רגילים ואין מכירים כלל זא"ז, דמה יועיל הפריעות הרגילה, וכי שבצביל שרגיל צפריעות מועיל זה גם נגד פרוות אחרות שאין רגיל בהם כלל, הלא כמו שאין מועיל רגילות הצחולות לגבי הנשואות כמו כן אינו מועיל בנשואות מרגילים לשאינם רגילים. ובערוך השולחן אינו מדבר בציבור"ם, כי זה לא היה נפרץ שם כ"כ והיו הצתי כנסיות כדונו, אך פירא זה של גילוי שער נפרץ כבר צמדינת רוס"י מעת שהי' באיזה זמן גזירת המלכות שלא יגלו הנשים שערן וחי" ע"ז עונש קשה של משפט מאסר ולא יכלו לגלח שערן מחמת הסכנה, וזה הביא אח"כ שבאו לדי גילוי שער ושוב נעשה להם היתר מחמת עבר ושה, ואף שנתבטלה הגזירה אח"כ חלל הפירא וההיתר של עבר ושה לא נתבטל ונפרץ כ"כ עד שלא יכלו גדולי הדור לתקנו אח"כ, חלל הצתי כנסיות היו אז עדיין כעשרות ולכן לא דיבר הערוך השולחן מה כלל. ולכן אף לפי דבריו הצדק דלא להוסיף עלה ללמוד מדבריו היתר גם צבית הכנסת מה שאינו זכר בדבריו, וחילוק גדול יש בדבר כמו שכתבתי למעלה.

ובפי הנראה מה שהביא לבעל הערוך השולחן לנשות לבו להיתר זה הוא שבצביל שעת הדחק גדול, כמ"ש שם שכל מה שמצווחין בנשקות על פירא זה הוא לא לעז ולא להועיל, ומה יעשה האיש צביתו שא"ל לו לגרש אשתו וצנותיו מציתו ונמלא שיחל כל ימיו צלי צרכה וצלי קידוש, ומחמת הדוחק הגדול הזה נעשה לבו לנרץ דעת הרי"ף והרמב"ם חף שלא הוצאו צשו"ע בצירוף סברתו שחידש, חלל לילך לצתי כנסיות כאלו מי ביקש זאת מידכם רמז חזירם של צתי כנסיות כאלו להחפול ולצדק צאיסור. גם ממה שהביא בערוך השולחן שם שיעת הרי"ף והרמב"ם שהקילו בשער ובאותו הסעיף שמדבר מגילוי צער שם לא כתב היתר כלל, נראה בהדיא שלא כתב לסמוך ע"ז חלל בגילוי שער שיש לו צירוף גם משיעת הרי"ף והרמב"ם חלל בגילוי צער שחמור יותר לא היתר כלל. ואם כן צצתי כנסיות שצאים בגילוי

תיקון זה, אבל מה שאינו מוכרח ויש ענה אחרת לתקון עבוד קלות ראש אזי האיסור דאורייתא להוסיף על הצנין במקומו עומד, וזה שכתבתי שהוצרכנו עבוד זה לעבוד על איסור דאורייתא, כיון שבעצם הוא איסור דאורייתא לולא החששא דקלות ראש, וא"כ כשיש ענה לתקן החששא האיסור במקומו עומד.

הדעת והכלל ולכעמוד דור ישרים יצורך צרוז הללחה, כאשר חיותה נפשו ולו"י ידו הכו"ח אור ליום ו' עש"ק לס' נעשה ונשמע כו"ס צרכו"ת לפ"ק, פה ברוקלין יל"י

הק' יואל מייזלבוים

סימן יא

צ"כ, ח' לס' וישבתם לצמח תשי"ד

שלח' וכמ"ס אל כבוד ידידי הח"ג חו"ב טובא אוצר בלום החסיד חספואר מרביץ תורה ומורה בישראל בש"ת מוה"ר חנני' יו"ט שלימ"א.

וכן צרור מה שכתבתי ע"י שאסור מדאורייתא לצנות אעומה עד הקרקע, כיון שלא הותר אלא בשביל החששא דקלות ראש ולא סגי בגזמרה, ואדרבה ע"י שמוסיפין לצנות עד הקרקע מקלקלין התיקון שא"א לעמוד תחת הגזמרה ויכולין להסתכל, ונמצא שאין היתר כלל. וזה פשוט וצרור להמשיך דברי. ואפשר להאריך עוד צפרע זה צאחה עניים, גם צביאור דברי המכרש"א ז"ל, אלא שאין לי פנאי להאריך כעת וכנני כותב רק בקצרה צמח שמועג לעיקר הדברים שכתבתי.

אחדשת"ה צאח"ר, הגיעני מה ששלח אלי תשובתו של הרב הגאון מוה"ר ח"מ בלאך שליט"א, ר"מ דטעל, אשר כתב להשיג עלי צמח שכתבתי להוסיף על הצנין הוא איסור דאורייתא אלא שיותר בשביל התיקון של קלות ראש, והלא לא ניתן כח לחכמים לעקור דבר מן התורה כ"א צשו"ת לא בקו"ט, והאריך בזה.

ב גם מה שהצין מדברי שהסכמתי לדברי הערוך השלחן (סימן ע"ה סעיף ז') צעיקר הדין אלא שכתבתי לאסור מטעם דבר שצמין, כפי הנראה לא ראה כל דברי התשובה אלא מקצתה, כי כתבתי צפירוש שאינו כותב זה אלא לפי דבריו לבאר שאף לפי דבריו אסור, אבל ציאתי אח"כ צפירוש שגם עיקר דבריו ליחא. אבל הטעם שגילוי שער ופסח מגולה היו ערוה הוא בשביל שיוכל להצו לידו הרהור, כמבואר בכל הפוסקים. ומה שהראה מקום לפמ"ג, עיין פמ"ג סימן ע"ה משצנות ס"ק צ' ואין להאריך כעת יותר.

אזא אדע מה ראה על ככה להצין מתוך דברי שחכמים עקרו מדעת עצמם איסור דאורייתא, ואין צורך להאריך בזה שצדאי לא עקרו חכמים איסור דאורייתא מד"ע, וזה כי קושיית הגמרא (סוכה דף נ"א ע"ב) פ"י עבדי הכי והלא כתיב הכל צכת מיד כי' וגו' דכיון שהוא קו"ט לא יכלו למיעבד נגד הקרא, וכתיו ע"י אמרו קרא אשכחו ודרוש, דכיון שמנאו צמקרא שצריך לעשות תיקון נגד קלות ראש לערו' ע"כ יכלו לעשות תיקון זה, ואינו דומה כלל להיכא שרוצים לעשות תקנה מעצמם בלי סמך מהמקרא, וכ"פ מליוו צש"ס דהיכא שיש סתירה צמקראות נמסר לחכמים לאוקמי קראי כפי מה שראה צעיייהם, עיין יצמות דף ע"ד ע"ב וצפ"י רבינו נסים גאון ריש צרכות וצתגיגה דף י"ח ע"א ועוד צכמה מקומות, וצמה שכתבתי שיותר לעבוד על איסור דאורייתא בשביל התיקון של קלות ראש, לא כתבתי כלל שחכמים התירו זה מדעת עצמם, דודאי אף ע"י שמנאו צמקרא שצריך לעשות תיקון עבוד קלות ראש הותר הדבר, אבל עכ"פ כיון שאין היתור אלא בשביל התיקון של קלות ראש א"כ א"א להתיר אלא מה שמוכרח לעשות עבוד

ב ברוג'ת התו"ט (סוכה פ"ה מ"ב) היא פשוטה, שיען שהיו האנשים הרואים למטה תחת הגזמרה לכן לא יכלו להסתכל צהנשים, אבל לא כן השמחים צענאם שעמדו צאמצע לא תחת הגזמרה ויכלו לראות הנשים ולא חשו בזה כי השמחים היו חסידים, וכאשר ציאתי צתצבתי הקודמת, והוא פשוט ומבואר בלשון התו"ט, אף שיש קצת גמגום בלשונו.

ד בזה ששפך מרורות על המקוואות של הוואסער לייטונג, הוא אמת וליצ שהוא מכשול נורא כאשר צבר כתבתי בזה.

ה

גם מ"ש אודות הטעויות, כל דבריו צדק הוא חמת ויציב כי הוא ממש ע"ז וג"ע וכל דברי נבלה ומינות ר"ל, והוא אבי אבות העומאח בכל בית שמכניסין אותו, ומבראיו שכל הרצנים וראשי הישיבות היראים ימחו ע"ז בכל חוקק ועוז טרם שתפשט הנגע המרה. הו צדתי ישראל הכשרים.

והשי"ת ירחם וימשוך לצדק בני ישראל לחורב ועברה, ויזילנו מכל נוקס וזרה, ונחיה לישועה צמורה.

וכנני ידידו דושת"כ צאה"ר

הק' יואל מייטלבוים

סימן יב

צ"ה

שלו' וכט"ם אל כבוד ידידי הת"ג חו"ב טובא ותיק מלא עתיק כש"ת מוה"ר יונתן שטייף נ"י דומ"ץ בקה"י פעם יצ"ו.

הגיעני מכתבו זה איזה שבועות, ומחמת עירדות הימים ופגעי הזמן נשמע לדבר ולא השבתי לו, כעת מזכרתי והנה טרידנא טובא גם צעוני הפסח, אך צקויר נמרץ רחיתי להשיבו.

אודות הצמוקים הקטנים אם לעשות מהם יין, הנה קשה להחליט צד דבר צרור כי לא נמצא מח מצואר דצברי הראשונים ז"ל, ומה שכתבו האחרונים איזה בערות אין זה דברים צרורים ואפשר לנטות לכאן ולכאן כמצואר להמעיין בדצריהם, וקשה להחליט לעשות מעשה לצד צפה"ג וכדומה. ומה שנאמר לו שטעו פה עירנו הפירמא לעפקאוויטש יין מצמוקים כאלה צהכמחי, להדי"מ, ואדרבה צנה זו היה צדעתם לעשות ויען שאמרתי להם שאין בהיתר צרור חדלו מלעשות.

אמנם הצמוקים הגדולים צד נחפשת בהיתר לעשות מהם יין לפסח ע"י סינון קודם זמן איסורו. ומה שהביא מהפמ"ג (א"ח סימן תס"ז משצות אוח ז') שחילק צין הצמוקים הגדולים להקטנים, אין זה ענין

לכאן, כי שם מיידי מחומרא דפירות יצוים שמוצא שם צרמ"א ז"ל (סעיף ח') שחלוי לפי המנהג, וצדאי הנה מנהג מקומו של הפמ"ג ז"ל להחמיר בצדולים לא צקטנים, וכפי הנראה לא נעשה הוצא צהם כמו צאופן של הגדולים ואולי היה אז מוחזק יותר צהקטנים שלא נעשה צהם דבר חיומו. אבל כ"ז לא מיידי חלל כשאוכלם צענים, חלל כשנעשה מהם משקה ומסן קודם הפסח מצואר שם צסימן תס"ז שלא החמירו כלל צאופן זה צפירות יצוים, וא"כ צעשיית יין מהצמוקים אין צ"מ כלל דצברי הפמ"ג חללו. וצענין הצמוקים הקטנים צד חקרתו חלל איזה סותרים הצאים משם צופן גידולם חולי ע"ז יהיה אפשרות קלה לצדד הענין, אבל לא יכולתי להוציא מהם דבר צרור, והצדק יש לדבר צפרעים החזרים צהלכה אבל לא אוכל לכתוב כעת מרוב עירדות הזמן וכצדתי רק צחפזון צד שורות חלל שלא להניח צלה תשובה.

וכת"ה נ"י יצא ליעצ צאהלה של חורב ועצודם מחוך נחת והרחצה גדולה, והשי"ת ירחם על שארית עמו ישראל צמורה, ויוציאו מאפילה לחורב, ואת חג המלות, נחוג צכשרות וצדילות.

וכנני ידידו דושת"כ צאה"ר

הק' יואל מייטלבוים

סימן יג

צ"ה, ה' תרומב תשנ"ו

שלום וכט"ם אל כבוד ידידי הרב הגאון המפורסם, גן ההדסים, ערוגת הבושם, שלשלת פאר המיוחסים, בתורה ובחסידות, לו עשר ידות, כ"ש מפארים מוה"ר לוי יצחק ג"וו שליט"א האב"ד דקהל ערוגת הבושם פה ברקלין יצ"ו.

אחדשית"ה צאה"ר, הגיעני מכתבו צדד אשר התפלל עלי על מה שאמרתי לו צסעודת צ"מ שאף חלו היה כזית צהלעקיד שאכלתי מ"מ אפשר לסמוך על מה שצרכתי צדכה צני"ר על הדגים יען שלא היה צהלעקיד קמה צצא"פ, וצאמת חמרתי לו אז שלפי השערתי לא היה כזית כלל צמה שאכלתי חלל לריוחא דמולחא חמרתי לו שאף חלו היה כזית אפשר לסמוך

כנ"ל כי הוה קצת ספק בלבו שמה ה' כזית, ואצאר לו טעמי ונמוקי דבר.

✳

והנה כ"ח נ"י תפס כחלטת שרך דינא שבמחצר סימן ר"ח בסעיף ז' שצריך לזכך על הממחי' מיירי אף באין זו כזית בכא"פ במ"ש המג"א ס"ק ע"ו, וכחז' דלית דין לריך בשש שצריך לזכך על הממחי' על כזית לעקור. ותמכהו שלא שח' לזכך למזככה ופולגתת הפוסקים שיש בזה, ודין לריך בשש הרבה לזכך הלכה לאמיתה, והנה ע"י שהבין המג"א דמיירי בסעיף ז' אף כשאין זו כזית בכא"פ נעשה מזה סתירה בדברי השו"ע שבסעיף ז' כתב לזכך על הממחי' ובסעיף ע' כתב לזכך בנ"י, ומה שהביא כ"ח דרך צבישול מזכך בנ"י בזה לא הועיל מאומה דגם בסעיף ז' מיירי טעמה ממנו חבשיל כגון נעשה קדירה, ולכן חידש המג"א לחלק בין אם עירב ה' מיני דגן עם קמח קטניות לעירב בשאר מינים כמו שביאר זה בגשמת' אדם כלל נ' סימן ו'. אמנם בל"ח ברכות פרק כ"מ סימן י"ט כתב בזהדיא שאין לחלק בין עירב עם קמח לעירב בשאר מינים ולא אמר עם קמח חלא בשביל שדיבר ברגיל והוה חבל כ"ח לכל דבר שעיירב. ובא"ר סימן ר"ח ס"ק ג' כתב על המג"א בזה שהוא תימה דאשתמיטת' דברי הל"ח שכתב בזהדיא להיפך והביאו בשכ"ג וכ"כ עולת תמיד ואי חולק עליהם הוה לו להזכירם ולחלוק עכ"ל הא"ר. והנה צע"ת לא ראיתי שידבר מזה אם לחלק בין עירב עם קמח או עירב עם שאר מינים, ולריך לומר שהא"ר הבין זה מדבריו בזה שכתב ס"ק ז' דל"ל שבסעיף ז' מיירי דוקא בדאיכא ז' כזית בכא"פ א"כ ממילא נשמע מדבריו שאין לחלק בין קמח לשאר מינים שהרי בסעיף ז' מיירי בשאר מינים ואעפ"י כתב דל"ל דלית ז' כזית בכא"פ. וכן מבואר במאמר מרדכי סימן ר"ח דגם בסעיף ז' מיירי רק בדאיכא כזית בכא"פ ושאר לחלק בין עירב קמח לשאר מינים ותמה ג"כ על המג"א. גם בבואור מרדכי ממנהר"ם באנעט פ' כ"מ אות כ' הקשה על המג"א שאין שום סברה לחלק בין קמח לשאר מינים בזה, וחידוש שלא הביא כלל מה שכתבו בל"ח ושכ"ג וא"ר ושאר פוסקים חלא הקשה מסברה דנפשי' על המג"א.

ובאמת תמכתי מאין לקח זה המגן אברהם דמיירי בסעיף ז' אף כשאין זו כזית בכא"פ, חלא לא מוכח משם מיד, ואדרבא מדכתב הלשון אפי' עירב עמהם דש הרבה יותר מהם מבואר שכל הרבותא הוא רק

בשביל שהדבש הוא יותר מהדגן, וכן מבואר בזהדיא בלבוש שכתבתיק דין זה כתב בזה הלשון אפילו עירב עמהם דש הרבה יותר מהם שהדבש הוא הרוב או מינים אחרים הרבה יותר מהם שהם הרוב, הנה טרח לזכר הכוונה בזה שאמר הרבה יותר מהם שהרבותא הוא בשביל שהוא רוב, ומבואר בגמרא ברכות דף ע"ו ע"א ופסחים דף מ"ו ע"א בזה דאפילו מיל אינו חוזר דמינה דפחות ממיל הוא חוזר, וכ' רש"י ז"ל שם בפסחים ד"ה ומינה ז"ל מהא דר' יוסי בר חנינא דאמר בזהדיא אפילו מיל אינו חוזר דוקא מיל קאמר הא פחות ממיל חוזר עכ"ל, וכן הוא בכמה מקומות בש"ס, ומבואר בזה דכל היכא דאומר רבותא ולא אמר רבותא יותר ע"כ דברבותא יותר אין הדין כן, וא"כ גם כאן שאמר הרבותא אפילו אם הדבש או המינים אחרים המה הרוב ולא אמר רבותא יותר שאין צהדגן אפילו כזית בכא"פ שזה ודאי דבולית ז' בכא"פ גרע משאר מינוט שיש זו עכ"פ בכא"פ דכא"פ דאורייתא והוי ודאי רבותא יותר, וע"כ דבזה אין הדין כן ומיירי רק בדלית ז' כזית בכא"פ חלא שהמינים אחרים מרובים מהדגן.

גם במקור כך דינא דסעיף ז' שהוא צעור סימן ר"ח כתב הלשון אפילו עירב עמו דברים אחרים עד שנעשו רוב מזכך עליהם צמ"מ ולצסוף ברכה אחת מעין ג', וכתב שם הצ"ח הכוונה שאפילו רובו ממין אחר, והביא כן מהרא"ש והרשב"א, ובשכ"ג בזהבאות העור אות א' כתב על מ"ש העור עד רובו לאו דוקא רוב חלא אפילו שתי רובים או יותר מדברים אחרים, והנה ודאי שזה פשוט שאין שום נ"מ בין רוב א' או ז' או יותר כולו חד דינא אית' להו כ"ז דלית ז' כזית בכא"פ שהוא עכ"פ א' משמנה, וז"ל דבשביל שלשון עד רובו הוא מינוט עד רובו ולא יותר לכן טרח לזכר שגם שתי רובים או יותר וכלל בזה כי כן הוא האמת שלא מלינו הפרש בשום דבר בין רוב א' או יותר, וא"כ נשמע מזה דבולית ז' אפילו כזית בכא"פ שזה ודאי גרע ע"כ אימנוט מלשון עד רובו, שגם הרא"ש ז"ל דעתו כר"ח שלא נהפך כל התערבות חלא בדלית ז' כזית בכא"פ כמו שהביא בפסקי הרא"ש סוף הלכות חלה, ובתשובת הרא"ש ז"ל (כלל ע"ז דין ז' וכלל כ' דין ל"ג), ועיין בתשובת בית אפרים סימן י"ג שביאר דעת הרא"ש ז"ל בזה באורך, וא"כ חזינן גם דעת הרא"ש והעור וצ"י דין זה דמיירי רק בדלית ז' כזית בכא"פ, ובדלית שגם במחצר הכוונה בזה שאמר הרבה יותר מהם אף בשביל שהוא הרוב כמו שביאר בלבוש בזהדיא.

נתקשה למה אם בשלו מצרך אחריו צריך דלא מלינו רק באורז וסוים צ"ע, והגר"א ז"ל שם הקשה אדרבה גם ארישא צאפוי שמצרך בתחלה המוליא אין לצרך אחריו אלא צריך, וכחצ דמ"ש שם צש"ע על המחיה הוא ע"ס וז"ל צריך וכמ"ש בסופא אם בשלו וכו' דמאי שנא וכן עיקר דבכל הצרכות בסוף לריך כזית בכא"פ יעיי"ש. ובא"ר אות י"ג כתב לתוך דצרי השו"ע שהטעם הוא דנחתין חד דרגא דפסח ראוי לצרך בהמ"ז מצרך מעין ג' והבא שמצרך בהמ"ז מצרך אחריו צריך, ולפענ"ד גם המג"א נחית לחילוק זה כי לא הקשה מאי שנא בין אפוי למבשל אלא שלא הוזה לו לחדש צד צרכה צריך שלא מלינו רק באורז אבל מה שמחלק צש"ע בין אפוי למבשל ז"ל כמ"ש הא"ר. ועיין פרמ"ג שם בסימן ר"ח א"א ס"ק. ע"ז שכתב על דצרי השו"ע שצ"ע עוצא אם לא דנחתין חד דרגא כמ"ש הא"ר, אמנם לבסוף כתב שם הפרמ"ג צאותו הס"ק סברא אחרת דבליה צ" כזית בכא"פ הוא ספק צרכה ולכן צפת שהספק הוא אם לצרך בהמ"ז הוי ספק דאורייתא ולריך לצרך עכ"פ מעין ג' ד"ל דיואלין צו מה"מ במקום בהמ"ז למ"ד מנין צרכות לא הוי ד"ת, משא"כ צבישלו דהספק הוא אם לצרך על המחיה הוי רק ספק דרבנן לכן אין לצרך אלא צריך, וצראש יוסף צרכות (דף ל"ז ע"ב) האריך יותר בסברא זו. והמהר"ם צאנעט צביאורו על המרדכי שם פרק כ"ט כתב רק טעם זה לחלק בין אפוי שהוא ספק צבהמ"ז שהוא דאורייתא ומבשל הוי ספק בעל המחיה שהוא דרבנן יעיי"ש, ולא הביא כלל דצרי הא"ר ושאר פוסקים. ושאר האחרונים ז"ל הביאו דצרי הא"ר שכתב סתם דנחתין חד דרגא, וכחצ בספר בק החיים סימן ר"ח אות נ"ד דלפי מ"ש האחרונים הטעם דנחתין חד דרגא לפ"ז גם צפת הבאה צביסין דינו כמבשל דכיון דמצרך בהמ"ז נחתין חד דרגא ומצרך אחריו צריך יעיי"ש. ובאמת דזה כולי עלמא מודים שאין מקום לחלק בין אפוי למבשל אלא דוקא שם שיש חילוק בצרכות לא צפת הבאה צביסין כאשר יתבאר עוד להלן.

ב

והנה צביאור הגר"א כתב על כך דינא שצש"ע דצבשלו מצרך אחריו צריך, ועיין רש"י מ"א ע"ב ד"ה פת הבאה וכו' ומתוך וכו' ועיין חו"ס שם ד"ה אלא שחולקים ע"ז וכו' וז"ל וכו' אבל הר"י שם אטע"י שגם הוא פ"י כפירוש החוספות לא מחמת קושיא זו ומשמע שצדינא לא פליג עליו עכ"ל, ונמצא לפי דצרי שד"ן זה הוא פלוגתא רש"י וחוס' ולכן לריך לדחוק שהר"י אף שגם

שוב ראינו צש"ע שמש לדקא סימן ב' שהביא מהפסח שזמן שהקשה על המג"א צמ"ש דבסעיף ב' מיירי אפילו צדליכא כזית בכא"פ דמי גילה לו זה, והשמש לדקא תירץ דמדסתם סתומי משמע שאף צככי מיירי דאי הוה מחלק צכך דרך הפוסקים לפרש דצריכס, ובמשה צרורה (ס"ק מ"ה) החליט לגמרי נגד דעת המג"א ופסק דגם צכך דינא דבסעיף ב' צעירצ עם שאר מינים לריך שיאכל כזית בכא"פ ואי לא"ה אינו מצרך אלא צריך ולא הביא כלל דעת המג"א אף לעשות ספק בזה, וכחצ צביאור הלכה הטעם שלא הביא דצרי המג"א צבישלו שצדים תמכו עליו בזה, וכחצ שם צשער הליון אות מ"ה דהא דלא ציאר המחבר דבסעיף ב' דמיירי רק צדליה צ" כזית בכא"פ צבישלו שסמך עלמו על מ"ש דבסעיף ע', וגם זה אמת דהרבה פעמים דרך השו"ע לקר צאזיה פרע יען שסומך עלמו על מ"ש צבטיפוס שלאחריו, וכן דרך שאר פוסקים כמו שאמרנו דצרי תורה עניים צמקום אחד ועשירים צמקום אחר, אבל לפענ"ד שכאן אין לריכס לזה כי גם ממקומו הוא מוכרע צמה צביאר הצרכות מה שהוא הרוב כמ"ש לעיל.

והמחצית השקל הביא דצרי הל"ה שאין לחלק בין חטורצת קמה לחטורצת שאר דצרים אלא שהכרית דצרי המג"א מדצרי הרא"ש שכתב אפילו רוצו ממין אחר וכו', והם דצרי הש"ס, והוא דין המחבר דבסעיף ב' ואטע"י כיום אבל לא ידעתי סברא לחלק בין קמה לשאר דצרי, הנה כתב שאין שום סברא לחילוקו של המג"א אלא שיש לו הכרח מדצרי הרא"ש והשו"ע דבסעיף ב', ולא אוכל להצין שלענ"ד צרור שאין שום ראי' מדצריכס, אדרבא מוכיח מתוכס דלא מיירי כלל צנתמעט כ"כ עד שאין צו כזית בכא"פ כאשר ציארתי למעלה.

ב

מ"ש שלא אמר דבסעיף ע' לצרך צריך אלא צבישלו, כפי הצראש כיון בזה שאין לומר צריך על לעקיד יען שהוא אפוי ולא מבשל, לא כיון יפה בזה, שאין הכוונה שם צש"ע לחלק בין אפוי למבשל אלא דוקא שם דמיירי צחטורצות קמה צקמת, שצאפוי מצרך עליו צתחלה המוליא כמו פת גמור לכן לריך לצרך לבסוף עכ"פ על המחיה, וצמבשל יען שאינו מצרך צתחלה אלא בהמ"ז כמו פת הבאה צביסין לכן אינו מצרך לבסוף אלא צריך, אבל צעירצ צדצש או שאר מינים שהוא פת הבאה צביסין ואינו מצרך צתחלה אלא בהמ"ז אפילו צאפוי, שצו אין נ"מ בין אפוי למבשל, וז"ל ומבאר בכל האחרונים כאשר צבאר, דהנה המג"א

שיעור מה' המינים, אבל בשאין צו שיעור א"ח ללמוד כלל מצרכה ראשונה דסגי אס עכ"פ אכל כ"ש מה' המינים אבל צרכה אחרונה לריך שיעור, וכבר כתבתי שג' גם כוונת החס' כדברי הרא"ש ז"ל כי הביאו מגמי מה שלא נזכר בדצריהם כלל וא"כ מוכרח גם מדצריהם כנ"ל.

עוד נראה כן מדברי הרא"ש ז"ל צמה שהקשה עוד על פירש"י ז"ל דהאריך מני לומר שלא יברך עלי' צרכה אחת משני ג' כיון דאי הוה קצט סעודתא עלי' הוה מצרך המוליד וג' צרכות כדמוכח לקמן יעיי"ש, וזה ודאי שג' צרכות אין מצרכין אלא דאדיכא כזית צכא"פ כמבואר בשו"ע כאן שצ"ז אין שום חולק, וא"כ מבואר דגם צכ"ד שכלל וערי' דפליגי על רש"י ז"ל מיירי דאדיכא כזית צכא"פ. ומל' הרא"ש ז"ל כאן נראה כסברת הא"ר דלא נחתין אלא חד דרגא לא תרי דרגי, דהיינו מג' צרכות למעין ג' או מצרכת משני ג' לבדד אבל לא תרי דרגי מג' צרכות לבדד.

ועכ"פ נראה מזה דהך דינא שכתב כאן בשו"ע לצרך צ"ר על פת הצאה צמיסין אס אינו אוכל כזית צכא"פ מה' המינים, אינו תולה בפלוגתא רש"י וחוספות כמ"ש הגר"א ז"ל, אלא אדרבא נראה דכו"ע מודי בזה, שהתוספות והרא"ש לא פליגי על רש"י אלא צמה שסובר כשיטת הר"ף דעל סתם פת הצאה צמיסין אף אס אוכל כזית צכא"פ מצרך צ"ר, וא"כ אין להרחיק הפלוגתא יותר לומר דחולקין אף אס אין שיעורא מה' המינים שלא דמי כלל לצרכה ראשונה, וכבר כתב הח"א ז"ל צסימן קל"ד שזה אי' מעיקרי ויסודי התלמוד למעט בפלוגתא עדיף, וצספר דרכי שלום (כללי הש"ס אות ל' סימן רנ"ז) כתב שזהו כונת הר"ן ציומא פרק יוה"כ שכתב בשיעורא דכונתה דהוי פחות מכצ"ה דאף על גב דלא מתפרש בגמרא מסתבר דכיון דחד מ"ד ס"ל יותר מכצ"ה לא מפלגין מיני' מאן דפליג עלי' אלא פחות שבשיעורים יעיי"ש ונראה ג"כ הטעם שלא להרחיק הפלוגתא.

ונראה דאף לשיטת ר"ח דסובר עכ"ע דאורייתא אף ללקות עליו בכל האיסורין דנהפך כולו לאיסור אפילו אין צו כזית צכא"פ כלל, מ"מ אין רא"י דסובר כן אף לענין צרכה, שהרי כשיש צו כזית צכא"פ ואוכל כל הפרס כ"ע מודי שהוא דאורייתא ללקות עליו אף אס רובו ממין היתר, ואעפ"כ לענין צרכה מנינו צסאר מינים שאינם מה' מינים הולכין בתעבוצות אחר רצון כמבואר צסימן ר"צ סעיף א', ואין חילוק אף אס יש

הוא מפרש כפי' התוספות מ"מ לדינא סובר כרש"י כי הך דינא שבשו"ע הוא מדברי הר"י שכוזב בצדוהרהס.

ולפענ"ד קשה לי טובא על דבריו, כי לא נמצא כלל ברש"י ז"ל דמיירי צדלות צ"י כזית צכא"פ אלא סובר על הגמרא שאמרו סתם פת הצאה צמיסין, וצדלוי סתם פת הצאה צמיסין מיירי גם צדלות צ"י כזית צכא"פ כמו שהאריכו הפוסקים מה נקרא פת הצאה צמיסין, ומ"ש רש"י ז"ל שמאכלה מועט זהו כמ"ש רש"י ז"ל גם למעלה ואוכלין ממנו מעט כי זהו הטעם של פת הצאה צמיסין שאין לו דין פת גמור מחמת שאין הדרך לקצט סעודה עליו אלא אוכלין ממנו מעט לא דרך שציעה וקציעת סעודה, וכונת דברי רש"י ז"ל מבואר כהדיא צס"ג על הא דמסיק הר"ף צסוף שמעתיא דעל פת הצאה צמיסין מצרך בתחילה צמ"מ ולצסוף ולא כלום וכתב שם צס"ג דכל לצסוף ולא כלום הוא צ"ר וזהו ס"ל לרש"י ז"ל נמי דמצרך אחריהם צ"ר אמנם פליגי עליהו המיימוני והתוספות יעיי"ש, וברי לך כהדיא שצ"ר כוונת רש"י ז"ל שסובר כדעת הר"ף דעל כל פת הצאה צמיסין מצרך אחריו צ"ר ומצא גם צצ"י סימן קס"ח שכן הוא שיטת הר"ף.

ובן נראה מדברי התוספות והרא"ש דמיירי שם צסתם פת הצאה צמיסין שיש צו כזית צכא"פ, שהרי הקשו התוספות על פירש"י ז"ל מדאמרינן לעיל בגמרא כל שיש צו מחמשת המינים מצרך אחריו צרכה משני ג', וכתב ע"ז הפני"ו ויש לתמוה דלא מלינו לעיל האי ליטנא כלל אלא הכי איחא רב ושמואל אמרי כל שיש צו מחמשת המינים מצרכין עליו צמ"מ ולא נזכר כלל מצרכה שלאחריו יעיי"ש שדחק, אמנם צתום' הרא"ש מבואר יותר הקושיא שכתב דקיי"ל דמצרך אחריו משני ג' מדאמרינן כל שיש צו מה' המינים מצרכין בתחלה צמ"מ ממילא דה"ה לענין צרכה אחרונה הוא כן שמצרכין משני ג' דחד דינא אית להו, וא"כ י"ל גם צכוונת התוספות דדרך זה, וכעין זה כתב הרמב"ם ז"ל צפ"ג מהלכות צרכות הלכה י"א דכל שמצרכין בתחלה צמ"מ מצרכין לאחריו צרכה משני ג' חוץ מן האורח, אבל כבר צ"ר המג"א צס"ק ע"ז דכלל זה ליחא אלא צדלית צ"י כזית צכא"פ אבל צאין צו כזית צכא"פ א"ח ללמוד לאחריו מלפניו דצרכת לאחריו לריכב שיעורא דכזית צכא"פ וצצרכת לפניו סגי בכל שהוא, וא"כ הרא"ש ז"ל שצ"ר כהדיא קושייתו על רש"י ז"ל שיש ללמוד צרכה אחרונה מצרכה ראשונה, על כרחך דסובר דמיירי צסתם פת הצאה צמיסין שיש צו כזית צכא"פ שאז שפיר יש הברה ללמוד מצרכה ראשונה כיון שאכל

והגר"א ז"ל דעתו צרורה לדרך צורה נפשות רבות כשאין בו כוונת צבאל"פ אפילו בפת שמצרכין עליו המוילא כאשר צבאל זה הגי' בשו"ע וכו' שהוא ט"ס, אבל קשה להבין מה ראה על ככה לשבש כל הספרים, שלשון זה הוא מאבדורהם בשם ר"י והוצא צב"י ובשו"ע וב"ל וכל הפוסקים אחריהם, ולפי דבריו ז"ל לריך לשבש הכל, ואם צבאל הקושיא שהקשה דמאי שאל מסיפא הלא כיון שהוא צענמו מציא המקור להך דינא לסיפא דאם צבאל מדברי רש"י ז"ל בפת הבאה צביסנין, אי"כ שפיר י"ל דאך בפת הבאה צביסנין הדיון כן, אבל צרישא שיש לו חשיבות פת שמצרכין עליו המוילא ואין לו דין פת הבאה צביסנין מצרך עכ"ל על המחיה, ואולי מסביר לא נחא לי' לחלק בצרכה אחרונה שריך שיעורא וסובר שאין דין זה תלוי כלל בחשיבות פת.

ולפי מה שביארתי מדברי הראשונים ז"ל שכוונת רש"י ז"ל הוא רק צבאל שהוא פת הבאה צביסנין כסתימת לשון הגמרא, ודין זה שצ"י ושו"ע לדרך צבאל צב"י הוא ג"כ צבאל שיש לו דין פת הבאה צביסנין שאף החולקים על רש"י ז"ל מודים בכה"ג, מחולקין היטב דברי הר"י והשו"ע ואין לורך לשבש כלל כי החילוק מוצא בין פת גמור לפת הבאה צביסנין, ובפת גמור אעפ"י שאין בו השיעור מ"מ מחמת חשיבות הפת שמצרכין עליו המוילא לריך לדרך אחריו על המחיה עכ"ל, או כמ"ש הא"ר ושאר אחרונים דנחתיק חד דרגא ולא תרי דרגי, וכבר הבאתי סמוכין לדברי הא"ר מדברי חוס' הרא"ש שכתב כעין סברא זו.

ולפענ"ד הוא מוכרח גם בלשון הר"י שצד"א המוצא צב"י שכתב וז"ל דוקא כשיש בזהו קמח מה' המינים כדי שיהיה ממנו כוונת דגן צבאל"פ אבל אם אין בו זה השיעור מה' המינים אינו מצרך לצבאל ג' צרכות אלא בתחלה מצרך המוילא וכו' ולצבאל מעין ג' וה"ה כשצבאלו צדדירה שמצרך בתחלה צב"י אבל לצבאל מצרך צב"י. ותמ"ה הלשון לכאורה מ"ש צביסנין וה"ה, הלא אין דין הסיפא דמי כלל לרישא לא בצרכה ראשונה ולא בצרכה אחרונה, אבל לפי הטעם דנחתיק חד דרגא י"ל שכונתו דצדד דמי רישא לסיפא שכמו שצרישא נחתיק חד דרגא כ"כ צביסנין נחתיק חד דרגא, ובשו"ע השמיט לשון וה"ה שאין נ"מ בזה לדינא אלא לציאור הטעם ואין דרכו בשו"ע לבאר הטעמים אלא לכתוב הדינים בקיורא.

ועכ"פ זה ודאי שאינו כמו שטלה על דעת כ"ח נ"י שכתב השו"ע הוא דוקא צביסנין לא בפת הבאה

בהמיטות הרבה יותר מכבאל"פ מ"מ כל שהוא מיטות אין מצרכין עליו ואין חוששין לטעמא ושיעורא צבאל"פ ואין מצרכין אלא על הרוב, וכבר ביאר זה בעו"ז ריש סימן ר"צ צבאל דלענין צרכה קו"ל כל שהוא עיקר ועמו טפילה מצרך על העיקר ופוער את הטפילה, וז"ל דאך דסוברין טעמ"ע דאורייתא מ"מ אינו אלא בעיקר צב"י הדמיון לא עיקר ממש כידוע כלל זה בכל כף הדמיון צמח מקומות צב"ס ועיין תשובת ח"ל סימן ע"י, ובכל האיסורין שכל החורה כולה לא נפטר אם הם טפלים לדבר אחר ואין נ"מ בהם כלל אם הוא עיקר או טפל לכן סגי בטעמ"ע, אבל לענין צרכה לריך להיות עיקר ממש והטפל נפטר לגמרי בצרכה העיקר אינו מועיל הטעם לדרך עליו ואפילו אית צ"י כוונת צבאל"פ אינו מצרך אלא על הרוב, ועיין פמ"ג שם על בעו"ז סימן ר"צ סק"א שהביא על זה גם מסימן ר"ח סעיף ט' בקמח מה' מינים שנתערב עם קמח אחר ואין כוונת צבאל"פ אינו מצרך בהמ"ז אף שניכר ונרגש טעם הדגן ובהמ"ז דאורייתא מ"מ לענין צרכה כ"ש עיקר ועמו טפילה מצרך על העיקר ופוער את הטפילה יעיי"ש.

ונראה דאף שאמרו (צרכות דף ל"ז ע"ב) כל שיש בו מחמת המינים מצרך עליו צב"י, דל"ל בזה דה' המינים נחשבים לעולם לעיקר אף אם הם המיטות, מ"מ לא מצינו זה אלא בצרכה ראשונה דסגי צב"י וזה יש בו ממשו ועיקרו ממש, אבל בצרכה אחרונה לריך שיעורא אי"כ אם אין בו כוונת צבאל"פ אין בו שיעורא מעיקרו אלא מטעמו והוי טפל לגבי עיקר אפילו אם הוא מה' המינים, ובפרט לפי מה שנתבאר שדעת רש"י והר"י לדרך צב"י על כל פת הבאה צביסנין אף שחסם פת הבאה צביסנין יש בו רוב קמח מה' המינים אין לומר שהחולקים עליהם חולקין אף בכה"ג שאין בקמח כוונת צבאל"פ.

ואם דכמה מגדולי האחרונים כתבו שדין זה תלוי בפלוגתא הר"ח והרא"ש והרשב"א דדין טעם בעיקר, זה י"ל לדעת הרשב"א והרא"ש שסב"י דצב"י כולה לא אמרינן דהפך כולו ע"י טעמ"ע אלא כשיש בו שיעורא צבאל"פ בודאי מוכרח דכן הוא לענין צרכה לריך שיעורא צבאל"פ וא"א לומר צענין אחר, אבל לדעת ר"ח דצב"י כולה נהפך הכל ע"י טעמ"ע אפשר לומר דסובר כן גם לענין צרכה אבל בודאי דאינו מוכרח לומר כן דשפיר אפשר לומר דר"י מודי בצרכה אחרונה לא סגי בטעמו כאשר ביארתי לעיל בדברים של טעם, ולפענ"ד כן הוא העיקר כמו שכתבתי.

בכיסויין שהוא אפוי, שהרי גם בגר"א ז"ל כתב מקור הדין מרש"י ז"ל דמייירי מפת הבאה בכיסויין, וא"כ אדרבה כל דין זה נלמח מפת הבאה בכיסויין, ולדעת הגר"א אף צפה גמור הדין כן, ועכ"פ צפה הבאה בכיסויין בודאי אין נ"מ בין אפוי למבושל.

ד

עוד יש להסתפק בלשון השו"ע סעיף ט', שצרישא כתב ודוקא שיש בו כדי שיאכל ממנו כזית דגן בכא"פ, בלשון זה מבואר דלא סגי אם אוכל כזית מכתערובות אף אם יש צאותו התערובות כזית דגן בכא"פ אלא לריך שיאכל כ"כ שיכיר צאכילתו כזית דגן בכא"פ, וממח שסוים אם אין בו זה השיעור ולא כתב אם לא אכל זה השיעור משמע דהקפידא הוא רק אם יש בהתערובות זה השיעור כשיטת ר"ח וברא"ש שאם יש בהתערובות כזית בכא"פ נהפך כולו וסגי בכזית מכתערובות, וזה לכאורה סתירה בלשון מרישא לסופא.

ובתשובת צית אפרים (חאו"ח סימן י"ג) נועם שדעת השו"ע שא"ל אלא שיכיר כזית בכא"פ בתוך התערובות, וכן הוא בצו"ת גר"ר (כלל ח' סימן כ"ד), ולא הבנתי האריך מפרשים לפי"ז בלשון שצרישא שמבואר שיאכל ממנו כזית דגן בכא"פ, ובשו"ת שמש לדקה סי' ז' הביא חולקין על הגר"ר בזה, והפרמ"ג בפתחיה כוללת להלכות פסח בחלק שני פ"א אות י"ח התעורר בזה וכתב דלפי מה דמשמע מרישא לריך שיאכל כזית דגן קשה מ"ש בסופא אם אין בו זה השיעור, דרבותא הול"ל אף שיש בו זה השיעור כל שלא אכל כזית דגן, וכ"כ דאשמעינן אע"פ שיאכל כזית דגן כל ששהה יותר מכא"פ אין מלטרף, זה ה"ה יכול לאשמעינן כשיש כזית בכא"פ ושוכה יותר, יעיי"ש שדחק אח"כ וסוים ב"ע.

ולפענ"ד הנה בשתיית הקאווע שא"ל לשחות רביעית ביחד מחמת חומה וע"כ הוא שותה מעט מעט באופן ששוכה יותר מכדי שתיית רביעית או לפעמים יותר מכא"פ, יש בזה מחלוקת עלומה בין הפוסקים צעירי כה"ג סימן ר"ד ובמ"ל הלכות זרבות (פ"ג ה"י"ז) ובכפ"ת יומא דף פ' ועוד הרבה פוסקים מערכה מול מערכה, והסוברים שצריך לצרך כתבו הטעם דכיון שא"ל לשחות רביעית צפ"א מחמת החוס הוא דרך שתייתו צרך לשחות יותר ולריך לצרך, והוא ע"ד שכתב

השו"ע בסיומן ר"י סק"א צו"ש שצריך לצרך צרכה אחרונה אף בפחות מרביעית יען ששותה בדרך העולם שאין דרך העולם לשחות יותר מיו"ש, וברבה חולקים וסוברים שאינו מועיל לשהיית הזמן מה שהוא דרך העולם אף שא"ל צענין אחר והציאו ראיות לדבריהם יעיי"ש, ובשו"ת שמש לדקה סימן ז' הביא עוד רא"י גם מכך דינא דסימן ר"ח סעיף ט' שאינו מצרך צהמ"ז אם אין בו כזית דגן בכא"פ, וכתב המג"א הטעם דכיון לריך שיאכל כזית בלא שיהיה כא"פ והכא שמעורב ע"כ שוכה צנייבס, ואם ניימח דמה שא"ל צענין אחר הוא דרך אכילתו צרך ואין מזיק ששה"י א"כ גם בזה כיון שע"כ שוכה לריך לצרך דהוי דרך אכילתו צרך, אלא ודאי שאין נ"מ בזה.

ומעתה לפי"ז שפיר י"ל דצמח שאמר אם אין בו כשיעור הזה אשמעינן רבותא דאם אין בהתערובות השיעור אינו מצרך צהמ"ז אף אם אכל הרבה עד שאכל כזית דגן ביון דצ"כ הוא שוכה יותר מכא"פ אינו מלטרף כמ"ש המג"א, ולק"מ קושיית הפרמ"ג דזה ה"ה יכול לאשמעינן כשיש כזית בכא"פ ושוכה יותר, דאדרבה זה אינו רבותא כ"כ דכיון שיש בו שיעורא בכא"פ ויכול לאכלו הוי כן דרך אכילתו ובדאי דאינו מלטרף אם שוכה יותר, אבל כשאין בו זה השיעור דצ"כ הוא שוכה הוי כן דרך אכילתו וה"י מקום לומר דבשאלת כזית דגן אף שנשתהה יותר מכא"פ מחמת ההכרח מלטרף שפיר כאשר צאמת כן הוא דעת הרבה פוסקים גדולים ועלומים בשתיית הקאווע, ואשמעינן בזה רבותא גדולה שאינו מועיל אם צ"כ הוא שוכה כמו שציאר המג"א, ומתורץ בזה היטב לשון הר"י והשו"ע שסמכו על מ"ש צרישא שצריך שיאכל כזית דגן בכא"פ ובסופא אשמעינן רבותא אחרת כמבואר לעיל.

והנה אף שיש מהאחרונים ז"ל שהצינו מלשון השו"ע שדעתו דסגי אם יש בהתערובות כזית בכא"פ, אבל המג"א ע"כ לא הצין כן בדעת השו"ע שהרי כתב הטעם שצביל שע"כ שוכה יותר צאכילת הכזית דגן כיון שמעורב א"כ ע"כ סובר דלא סגי צאכילת כזית מן התערובות. וכן מוכרח דצדרי המג"א סימן ר"י שכתב דגם לענין צרכה אם שהה בכא"פ צאכילתו לא מקרי אכילה והציא ראיה מסיומן ר"ח סעיף ט', ואם ניימח דדעת השו"ע הוא להצריך שיכיר בהתערובות כזית דגן בכא"פ ואז סגי אם אוכל כזית מכתערובות, א"כ אין הטעם כלל שצביל ששוכה צאכילתו בכא"פ ואין משם ראיה כלל לדיו של המג"א שצמ"ח ר"י, וכן הוא

ח

ובחיי"א כלל ו' אות כ"א אעפ"י שכל דבר שיש בו מה' המנינים מצרכין במ"מ אבל על המחיה היה ראוי להחמיר אלא"כ יש באותו מחלל כ"כ שיחלל כזית קמח בכא"פ והעולם לא נהגו לדקדק בכך ויש להם על מי לסמוך, וכחז שם במ"א אות ו' וחוכן דבריו שדחה דברי המג"א שמחלק בין תערובות קמח לשאר דברים, והסתירה מס"ב לס"ט כתב שצמיע' צ' הוא לשון הרא"ש שסובר עכ"פ דאורייתא חף ללקות עליו, וצמיע' ט' הוא מדברי ר"י וי"ל שסובר בהראש"ד והרשב"א דעכ"פ אע"ג דאסור מדאורייתא חין לוקון עליו חלל בשבי' כזית בכא"פ ואכל כל הפרס כדי שיחלל כזית מן האיסור דלא נהפך היתר לאיסור לכן גם לענין צרכה הוא כן, ומה שנוהגין העולם לצרף על המח"י על זקער לעקיד חף שאין בו רק כזית ואין בו קמח חלל חזי זית ז"ל דתפסו לעיקר כשיטת הרא"ש, וירא שמים ראוי שיראה שיחלל בודאי כזית קמח, אה"ד יעיי"ש שהאריך.

והנה מצואר דעתו בזה שלפי דברי השו"ע שצמיע' ט' חין לצרף על המחיה על כזית לעקיד חס הקמח הוא חזיו עד שיחלל כ"כ שידע בודאי שחלל כזית קמח בכא"פ דעת הראש"ד והרשב"א, וצמיע' צ' הוא דעת הרא"ש לצרף על המח"י חף חס לא חלל כזית בכא"פ, ובזה מיישב מנהג העולם שסומכין על הרא"ש כמובא בצמיע' צ', ואני תמה האיד אפשר להעלות על הדעת לעשות סתירה בשו"ע צסימן אחד, גם האיד מיושב בזה מנהג העולם כיון שצמיע' ס"ט לא פסק בן חף שיש סתירה מס"ב מ"מ האחרון עיקר וכל מקום שמואלין איזה סתירה חוקרין הפוסקים לידע איזה מהם נכתב באחרונה דזה כלל גדול הלכה כמשנה אחרונה, וזה ודאי שצסימן אחד לא כתב סעיף ט' ע"ס שכתב סעיף צ' וא"כ דעת השו"ע הוא צמ"ש בצמיע' ט' שהוא האחרון ונמצא דמנהג העולם הוא היפך השו"ע, גם בל"ה כפר הבאחי מכמה פוסקים דקו"ל בהראש"ד והרשב"א, גם בחבתי דלענין צרכה אפשר דגם הר"ת והרא"ש מודי דלריך שיחלל כזית בכא"פ, וליושב מנהג העולם יותר טוב לומר שסומכין על המג"א שסובר בדעת השו"ע לחלק בין תערובות קמח לשאר מינים, ואף שרבים חולקים עליו ומסתבר טעמיהו ודברי המג"א אינם מוציאים כ"כ עכ"פ המג"א הוא עמוד ההוראה ונחלקו הוראותיו בכל העולם ונמשכין אחריו, ועכ"פ יותר טוב לומר בן מלעשות סתירה בדברי השו"ע ולומר שצמיע' ט' חלל עליו.

גם בצית אפרים שאין ראוי משם לדינו של המג"א חלל חס נמצא דלריך שיחלל כל הכזית דגן בכא"פ. וכן כתב בביאור הגר"א על הא שכתב בשו"ע כדי שיחלל ר"ל ודוקא שיחלל ג"כ בכא"פ. ולדינא גם הצית אפרים חף שהבין מדעת השו"ע דא"ל שיחלל כל הכזית דגן בכא"פ מ"מ פסק לדינא להחמיר, כי ח"א לומר דסגי שיחלל כזית מן התערובות חלל לדעת הר"ת והרא"ש, אבל לדעת הראש"ד והרמב"ם והרשב"א לא חמירין דנהפך כולו חף חס יש בו כזית בכא"פ חלל לריך שיחלל פרס שלם, והפר"ח סימן תמ"צ כתב שהיה השיטה הממחורת מכולם והכי נקטין, והביא עוד הרבה פוסקים שפסקו כן, ולריך ליזהר בדבריהם. גם הפרי מגדים בפתיחה כוללת להלכות פסח חלק שני פ"א כתב דקו"ל בהראש"ד והרשב"א יעיי"ש, וצפרע שהמג"א והגר"א שניהם הבינו כן גם בדעת השו"ע.

במ"ש שצצית אפרים המובא בשע"ת אות י"ב מצואר שריך לצרף אחריו מעין ג' חף חס חין בו כדי שיחלל כזית דגן בכא"פ, שם לא מייירי חלל מפת שמצרך עליו המוציא כמצואר בכל דבריו, ובזה מצואר גם בשו"ע לצרף אחריו מעין ג' וכן כתבו כל הפוסקים זולת הגר"א ז"ל שכתב גם בזה לצרף צמ"ר, אבל מפת הבאה בכיסוין שמצרך עליו צמ"מ בדיון בשלם, מזה לא מייירי כלל הצית אפרים והשע"ת. ומ"ש שמה שהביא הבאה"ע ס"ק ג' ממנה"א יחקי לצרף צמ"ר חס לא חלל כזית דגן בכא"פ, זה מייירי כשהוא לדבק, תמה חזי האיד עלה על דעתו לומר כן הלא זהו מפורש שם שמכשירו ומתקנו לאכילה ואין דינו כמו לדבק, ואלו היה רק לדבק לא הי' מועיל חף חס יש בו יותר מכא"פ, והב"ח כתב שאם הוא לדבק חף חס רובו מחמשת המינים אינו מצרך עליו צמ"מ, והטו"ז צסימן ר"ח ס"ק ד' מלמד בלעקיד שרובו קמח שסובר שהוא לדבק חלל מלמד בשביל שהוא רוב, והא"ר ושאר פוסקים חולקין עליו שלעקיד אינו לדבק ומה שהוא לדבק אינו מועיל חף חס הוא רוב, ומכש"כ כשהוא מועיל חלל שהוא יותר מכא"פ כל שהוא לדבק אינו כלום לכל הדיעות, אבל הדבר ברור שהמנה"א יחקי שכי' לצרף מעין ג' כשהכל בכא"פ הוא בשביל שסובר שם שמתקנו לאכילה ואין בו דין לדבק, ומ"ש לצרף צמ"ר כשלא חלל בכא"פ הוא בשביל שסובר בדעת רוב הפוסקים שחולקים על המג"א ואינם מחלקים בין תערובות קמח לשאר מינים, וגם בצמיע' צ' מייירי דלית צ' כזית בכא"פ כאשר הבאחי למעלה, גם צמ"ש שאם חלל שיעור שהיה בו כזית דגן בכא"פ מצואר שסובר ג"כ שריך שיחלל זה השיעור ולא סגי בכזית מן התערובות.

ו

דכיון שכל אותה הלכה מדצר בכליות יו"כ כאשר התחיל בתחלת הפרק ממילא ידעין דכל הלכותיו שם קאי על יו"כ, וכמה דיונים כותב שם בסתמא וידעין שהוא ציו"כ. וקצת י"ל דהמג"א צסימן ר"י הביא רא"י ממ"ש צסימן קנ"ח סעיף ה', ושם צסימן קנ"ח (ס"ק י') כתב המג"א צפירות דדוקא ליר ה' יואל מעלמו של הירק יש לו דין אוכל שלא יהי' לו דין טיבולו במשקל אבל אם מטבל הירק צה"ל יש לו דין משקל והביא שם כן מרשב"א ורש"ל ועוד פוסקים, וזה כלשון ראשון שצ"ל מסכת חולין דף ק"ב שהוצא צמג"א סימן ר"י, ח"כ מדמדמה כך דינא דסימן ר"י למ"ש צסימן קנ"ח משמע דסובר גם כזה כלשון ראשון שצ"ל דמיירי ציר ה' יואל מעלמו, והתו"י הביא רא"י שאין דין זה אלא ציו"כ ממא דמבואר בפסחים דף קט"ז דהוי משקל לענין טיבולו במשקל והתם בפסחים מיירי שמתבל צהמשקל, וי"ל דהתו"י סובר כלשון שני שצ"ל דגם הכא מיירי שמתבל צהמשקל, ח"כ להסבירים כלשון ראשון שצ"ל דהכא מיירי ציר ה' יואל מאלו אין ראיה כלל מפסחים לחלק בין יו"כ לשאר דברים, וליק קושיית התו"י. אך ממה שהביא המג"א הדין שבתוספות זכאים צשרה פת ציון אינו נראה שסובר כלשון ראשון שצ"ל, ואלו צשרה פת ציון נבלע בו היין היעצ ועדיף ממתבל ירק במשקל וזה דוחק וי"ע להבין דברי המג"א מה שהביא ע"ז מסימן קנ"ח.

ז

ולתד"ץ הקושיא מתו"י שהקשה צ"ח אפשר עוד, כי גם צעיקר הדין שהביא המג"א שם דהאכל והשוחה אין מלטרפין הקשה הפרמ"ג שאין ראיה מיום הכיפורים דתליא ציתוצי דעת"י משא"כ צרכה נהנה מיקרי דהא צשרא חיסורין אין כל אוכלין מלטרפין, ורמז לעין צחמד משה, וצחמד משה הקשה ממה שנסתפקו התוספות צשיעור שחיה שמא אינו דומה ליו"כ ששיעורו צרציעית דתליא ציתוצי דעת"י וכן צשיעור אכילה לא דמי ליו"כ שזה צכזת וזה צככותצת. וצתשובת גו"ר צגן המלך סימן כ"א הביא שהאכל צאכל ושותה אם ילטרפו אם לדמותו ליו"כ או לאו, ופשיט לי' מהא דצעי תלמודא שם ציומא דף פ"א למיפשט דצתחלוקת שנו"י דר"י וחכמים דפליגי צעומאחא אם מלטרפין ודחי תלמודא אפילו ציומא רצון דלמרי התם דמלטרפי הכא לא מלטרפי דליכא ציתוצי דעת"י, ונראה לו דלא אמרו כן צתלמוד אלא דרך דחי' צעלמא ולעולם קושטא דמילתא הוי דמשנתנו זאת דגצי יו"כ אחיא כר"י דלכחא כות"י וצר מן דין הלכה כר"י, גם הביא רא"י מתוספות

ובמשנה צרורה (ס"ק מ"ח) פסק ג"כ שאין לצרר על המנחי' אלא אם אכל כזית כח"ש מהקמח עלמו ולא סגי צמה שאכל כזית מהתערובות, וצביאור הלכה שם הביא דברי ה"ח צמה שדחה דברי המג"א, אבל צמה שכתב אח"כ ה"ח ליישב מנהג העולם השמיט דבריו ולא הזכירם כלל אלא חתר למצוא דרך אחרת ליישב מנהג העולם, וכפי הנראה לא נראו לו דברי ה"ח צזה כאשר צתמח הם תמוהים כמו שכתבתי, אבל מ"ש הוא ז"ל ליישב מנהג העולם הוא יותר תמי' שכתב צזה ואלו שטעמם מפני שהצלין צא להכשיר את האוכל מלטרף עם האוכל גופא לשיעור וכדליתא כעין זה צמ"א סימן ר"י (ס"ק א'), ונהנה מה שהביא מסימן ר"י אין לו דמיון כלל לג"ד, דהתם מיירי המג"א צהך דכל האוכלין מלטרפין וכל המשקין מלטרפין והאוכל והשותה אינו מלטרף, וע"ז הביא מה שמבואר צגמרא יומא (דף פ' ט"ב) ציר שעל גצי ירק מלטרף ולא אחריון משקל הוא דכל אכשורי אוכלא אכלא הוא, והביא גם רש"י צחולין (דף ק"ב ע"א) שכתב ציר שצ"ג הירק דאצ"ג דתן האוכל והשותה אין מלטרפין ה"מ אכל ושותה דקים להו לצרר דלא מיתצא דעת"י צהכי אבל ציר שצ"ג ירק קים להו לצרר דמיתצא דעת"י, וכן צתו"י יומא דף פ' ע"ב וצתוספות זכאים דף ק"ט ע"א דהטעם הוא דהוי דרך אכילה, ח"כ לא אחריון זה אלא התם שאין בהסרון צשציל שאינו מינו אלא צשציל שהוא משקל לכן אמר דאם מכשירו ונאכל עמו דרך אכילה הוי באוכל ומיתצא דעת"י, אבל הכא שאינו מלטרף צשציל שאינו מינו לא מלינו צשום מקום שצ"י שמכשירו הוא כמינו.

ובאמת גם שם צסימן ר"י צהך דינא דציר שצ"ג הירק פליג ה"ח והקשה עליו מדברי התו"י ציומא דף פ' ע"ב שכתב צהדיא שאין זה אלא ציו"כ דתליא ציתוצי דעת"י לא צמקום אחר, גם צשד"ח מערכת צרכות כתב צזה שיש חולקין על המג"א והוי ספק צרכה ולא יצרך, וצסידור התניא צסדר צרכת הנהנין פ"ח שהביא שם כך דינא שצמג"א דהאכל ושותה אין מלטרפין לא הביא כלל מה שכתב אח"כ ציר שצ"ג הירק משמע דלא ס"ל כלל. ולתוך דברי המג"א ממה שהקשה עליו ה"ח מדברי התו"י שמבואר צהדיא שאין זה אלא ציו"כ, המנהג צרורה כתב שמדברי הרמב"ם פ"ב מהל' שביעת עשור משמע דדין הצי' לאו דוקא לענין יום הכיפורים, ולפענ"ד אין שום משמעות צרמב"ם, כי ממה שכתב סתם ולא פירש שהוא לענין יום הכיפורים אין רא"י,

הא כדאיתא וזה כדאיתא, ולענין זרכה ח"א ללמוד גם משניהם לא מיוה"כ ולא מטומאה, והלא דעת התוספות בזומא דף ע"ט ע"א ד"ה ולא, דגם בשחי' מזרכין לאתריה על כזית אפילו למ"ד דגם בקידוש לריך מלא לגמיו. דטעמא הוי משום יחוצי דעת' כמו בזיוה"כ כמ"ש בתוספות יומא דף פ' ע"א ד"ה הכי, מ"מ לענין זרכה שאני ולא מדמיון זרכה אף לקידוש, כש"כ דלא מדמינן ל' לטומאה.

ונראה סדרת הכוס' מה ללא ילפין צרכה מיוס"כ
כמו דילפין קידוש מיוס"כ, בשביל שבצרכה קי"ל
כר"מ דאכילה שיעורא בכזית דילוף מקרא דואכלת
דסתם אכילה בכזית ולא משמע לי לחלק בשיעורא
בין אכילה לשתייה דכ"מ שוין הם דשתייה בכלל אכילה
ממזרח ציומא דף ע"ז ע"א, אלא שחש"כ נסתפקו
התוס' דכיון דסבר ר"מ ושבטא זו שתייה שמה לא
דמי שיעורא דשתייה לשיעורא דאכילה, וכן הוא בעוש"ע,
ועיין צ"ח סימן ק"ץ שכתב דמה שנסתפקו בשתייה שמה
שיעורו בצדויות הוא ג"כ בשביל דשמה דמי ליוס"כ, אך
לדעת הר"י אין לחלק בשיעורא בין אכילה לשתייה
בתוס' צרכות מ"ט ע"ב ד"ה ר"מ שכתבו ולענין שתייה
אומר ר"י שיש להחמיר ולצדק אפילו בפחות ממלא
לוגמיו, וכ' שם רעק"א בגליון הש"ס וק"ל האריך שייך
להחמיר ולצדק הלא בצרכה ספיקו להקל וסיים צ"ע,
והידוע הוא שנעלם ממנו שכבר קדמו בהערה זו הב"י
והט"ז באורח חיים סימן ק"ץ, וז"ל הב"י שם אחר
שהביא דברי הר"י שיש להחמיר ולצדק אחריו ואני
אומר שזה הוא חומרא במקום שאמרו ספק צרכות להקל,
והט"ז כתב בסימן ק"ץ סק"ג דלכ"מ דאין כוונת הר"י
שיש בזה ספק גמור דאלו ה"ל לו בזה ספק גמור ככל
הספיקות ה"ל לו לומר אסור לצדק אלא וודאי אין
בזה ספק צרכה מעיקר הדין יעו"ש שבהאריך, ונראה
העטם שלא ראה זה לספק גמור כמ"ש שלדעתו אין
לחלק בשיעורא בין שתייה לאכילה והכריע כן להלכה,
ונראה שגם הב"י לא כיון בזה להקשות על הר"י אלא
שהביא הכרעתו כמ"ש בלשוננו ואני אומר, ור"ל דלפי"מ
שהביא שם מקודם דעת הרא"ש ומסקנת התוספות
שמשמע מדבריהם שהוא ספק גמור ממילא דאין לצדק,
ללא בדעת הר"י שאינו מחשב זה לספק גמור.

ומערתה לפי"ז נראה בדרך דינא דהאכול ושותה שכתבו המגמ"א והגו"ר דאין מאטרפין, שהוא ג"כ מהך טעמא כיון דעכ"פ מידי ספיקא לא נפקא שמא דמי ללויה"כ שאין לנו ראייה מן הש"ס שיש לחלק בזה שוב אסור לצדק מספק, וראויה צרורה שאף שכתב הגו"ר

זכאים דף ק"ע דמוקי למתני' דמעילה דמזטרפין בששרה פתו ציין דהוי דרך חכילה ולא הוי שחיה ולא צעי בהתוספות לאוקמוי' כגון ששחיה חצי רביעית ואכל חצי זית משמע דאין מזטרפין זה עם זה אלא בששרה פתו בלבד יעוי"ש.

וְלֹא הִבִּנְתִּי מִיָּשׁ תַּחֲלֶה דְמָה דִּלְמָדוּ צִבְמָרָא אֲפִילוּ
תִּימָא רֵבֶן חֵינוּ אֵלֶּה דֶּרֶךְ דְּחַיִּי, דְּכִין שְׂכֹחַ
פְּלוּגָתָא צִבְמָרָא רִיָּה וְרַב נַחֲמָן וְגַם רַ"ל וְרַיִי דְּלִרִיָּה
וְרַ"ל צִמְחֻקָּה שְׁנוּי דְּחִין לַחֲלֹק צִין יוֹהֵ"כ לְטוּמָא
וְלִרְב נַחֲמָן וְרַיִי אֲחִיָּה אֲפִילוּ לְרֵבֶן דִּיש לַחֲלֹק צִין טוּמָא
לְיוֹהֵ"כ דְּלִרְיֹכָא יְחֻצֵי דְּעַתִּי, וּמִנִּין לֵנו לֹמֵר דְּמָה שְׁאֵמֵר
ר' נַחֲמָן וְרַיִי חֵינוּ אֵלֶּה דֶּרֶךְ דְּחַיִּי, וּבִפְרָט צִפְלוּגָתָא דְּרַ"ל
וְרַיִי דְּקוּיָ"ל הִלְכָּה כְּרַיִי לְגַבִּי רַ"ל וּמִנִּיָּל דְּכֶאֱן דְּבִרִי
רַ"ל עִיכָר וְדְּבִרִי רַיִי חֵינוּ אֵלֶּה דְּחַיִּי צִבְלָמָא.

גם מה שביצא ראי' מהתוספות לאוקמי' למתניתין
דמעילה בשאר פחו זיין, אפשר שכתבו לאוקמי'
כן שלא יקשה ממחני' גם על ר"ח ור"ל, ולכלכל אפשר
סברי דמאטרפין גם בלא"ה, אלא דנקטו כך גונא
דמתרא מחני' אליבא דכ"ע. ומ"ש ובר מן דין כלכל
כר"י, לפענ"ד גם מזה לכאורה אין ראי', דאף דכלכל
כר"י דעוממא אין מאטרפין, מ"מ לענין צרכה אפשר
דאין למדין לא מיוה"כ ולא מעוממא, דיוה"כ תליא
ביתובי דעתיה, ומעוממא אפשר בלא"ה לא גמרינן מנייה
דכ"פ אמרו בש"ס איסור מעוממא לא ילפינן, דבשלמא
לר"ח ור"ל שסברי דאף דלא מנינו פלוגתא בזה ציוה"כ
מ"מ כיון שיש פלוגתא בזה בעוממא אמרינן ממילא דגם
ציוה"כ פליגי, א"כ ע"כ סברי שאין לחלק בין יוה"כ
לשאר מילי בשביל יתובי דעתיה ולמדין יוה"כ אף
מעוממא, ור"ל לדרכו דאף דאיסור מעוממא לא גמרינן
מ"מ ו"ל כמ"ש רש"י ז"ל ביצמות דף ק"ג ע"ב גבי
סנדל המוחלט דאיסור מעוממא לא גמרינן ואח"כ
אמר רבא חליפתה כשרה, ופי' רש"י ז"ל דלאו מילף
הוא אלא גילוי מילתא בעלמא, וע"ע אה"ע ז"ש סוף
סימן ו' ס"ק ל"ד שכתב דאע"ג דלא ילפינן איסור
מעוממא מ"מ בכה"ג דאיכא סברא ילפינן, וכבר ערכו
הפוסקים הרבה ליישב סוגיות הש"ס שיש בזה כמה
סתירות אם ילפינן איסור מעוממא, ויביה אין שיביה
לר"ח ור"ל דסברי שאין לחלק ציוה"כ משום יתובי דעתיה
ולמדין חד מחברי' אף מה שלא נשנה בו משמע שפיר
שיש ללמוד מזה אף לענין צרכה, אבל לרב נחמן ור"י
שחידשו לחלק ציוה"כ משום יתובי דעתיה ומה שאמרו
בעוממא לאו כלל הוא לכל מילי, אפשר שגם ר'
יבועש מודה לסברא זו שאין ללמוד חד מחברי' אלא

אמרינן אכשורי אוכלא כאוכלא אלא לענין זה דלא הוי משקב כיון שהוא דרך אכילה לא במקום אחר כמו שהצאנו למעלה.

ח

גם בעיקר הסדרה שכתב שהלוקער והדגש צא להכשיר את הקמח, לא ידעתי מי גילה לו זה דלמא צהיפך שהקמח צא לתקן הדגש כסתימת לשון הפוסקים ראשונים ואחרונים שהקמח צא לתקן ולהכשיר את האוכל, ואף שיש להקמח חשיבות בשביל שהוא מה' מינים, וזהו ככל מנהג שיש בו מה' המינים שע"כ ז"ל שדעת בני אדם עיקר על ה' המינים דהלא בכל המינים אמרינן שהרוב הוא בעיקר ופוער את המיעוט מנעם עיקר פוער את הטפל וכלל זה דעיקר פוער את הטפל הוא גם כה' המינים אם המה טפילים למין אחר כמו דחזין אפילו צפת אם הוא טפל לדג מלוח ופער הפת בצרכה הדג כמבואר בסיומן רי"ב, וע"כ דמחלל שיש בו חערובות שיערו חז"ל דעת בני האדם שיעקר צעירותם ה' המינים ושארי המינים המה טפילים אף אם המה הרוב כאשר ביארו זה הראשונים ז"ל, ואעפ"כ אינו מועיל זה אלא בצרכה ראשונה דסגי בכ"ש אבל בצרכה אחרונה שצריך שיעורא לא אמרי' דע"י שהם טפילים לה' המינים נחשבים כמותם להטערף לשיעורא, וא"כ מה יוסיף את כח צלעקיך אף אם כונתו עיקר להקמח אין זה מועיל ללרף הדגש לשיעורא, ולעשות כלל חדש לחלק גם במאכלים שיש בהם מה' המינים שיש ביניהם מחלל שיותר מכון האדם לה' המינים עד ששאר המינים טפילים כ"כ שדינם ממש כה' המינים אף להטערף לשיעורא מי יוכל להגיד חדשות לשער כמה שלא שערס אצותינו צש"ס וראשונים ז"ל כי כללא אמרו כל שיש בו מה' המינים ולא חילקו יותר כלל, ובאמת כי סדרה זו לחלק בין המאכלים כתבה גם צנ"א, אבל כתב ע"ז שלולא דמסתפינא להגיד סדרה שאין לה ראייה הוי' אומר כן נמנא דלהלכה מייסדפי לומר סדרה צלי ראייה, אלא שכתב שז"ל שסמכו על שיטת הראש"ש כמובא למעלה, ובסדרה זו השתמש אף לחומרא דאף שסמכו על הראש"ש נגד דעת הר"י והרשב"א והראצ"ד מ"מ הצו לה דלא להוסיף עלה שאין לעשות כן על כל פנים צשאר מאכלים, אבל במשנה ברורה השמיט מה שכתב צנ"א שסמכו על הראש"ש אלא מלמד שאולי סמכו על סדרה כזו בלבד וזה תמיכה.

ובאמת כי גם בעיקר הסדרה שכתבו דלעקיך הדגש הוא טפל להקמח יותר מנשאר מאכלים שיש בהם

סחם בהחלט שאין מטערפין מ"מ אין כונתו אלא מחמת ספק, שהרי כתב הטעם שאין מטערפין צשציל שאין שיעורן שוב שזה צביות וזה צרציות כמו שהוא בגמרא שחלוי אם אין משונה צשיעורין, והלא כך גופא שאין שיעור השתיה לשיעורא דאכילה אינו אלא מחמת ספק כמבואר בחוספות וראש"ש וטוש"ע צשני מקומות צסיומן ק"ץ וצסיומן ר"י, ובדולאי א"א לומר דפליג על כ"ז, ובגמרא שמדמה יוה"כ לטומאה שחלוי צשינוי השיעורין שם מיידי ציוה"כ שצודאי אינו דומה שיעור שתי' לשיעור אכילה, אבל לענין צרכה הוי ספיקא, וע"כ דמה שכתב הגו"ר בסתמא דלא מטערפי לצרכה הוא צשציל שכן הדיון דמספק אין לצרך. וצוה אפשר להבין ג"כ מה שכתב דמה שאמר חס"כ בתלמודא לחלק ציוה"כ משום יחוצי דעתי' אינו אלא דחיה בעלמא, אף שאין לנו שום ראייה ע"ז דמילתיה דר"י אינו אלא בדרך דחי', מ"מ מידי ספיקא לא נפקא ש"ל דמה שאמרו אפילו חימא רבנן כונתם שאפשר לומר דאף רבנן מודי ואין ראייה דבמחלוקת הוי' שנוי' אבל עכ"פ מידי ספיקא לא נפקא, וא"כ לקי'מ גם מה שהקשו הח"מ והפרמ"ג על המג"א כמה שהעתיק כאן כך דהאוכל והשותה אין מטערפין, דאף ש"ל חילוק בין צרכה ליוה"כ אבל צשציל כך ספיקא אסור לצרך.

ומעתה לא קשה מידי גם מה שהקשו על המגן אצרכה כמה שהציא לכאן כך דליר שעל גבי הירק מטערפין מדברי התו"י, דהתו"י כתבו רק דמדחזין צעיבולו צמשקה שיש לו דיון משקב על כרחך דלא ילפינן צזה כל מילי מיום הכיפורים, אבל לענין צרכה שפיר דמטערפין ציר שע"ג הירק, דממ"ג אם גימא דלא ילפינן צרכה מיוה"כ א"כ גם צלא"ה מטערפין אף האוכל והשותה, דכל עניניו שאמרנו דהאוכל והשותה אין מטערפין הוא צשציל כך ספיקא שמה דמי ליוה"כ וילפינן ממש, א"כ א"א למילף מיוה"כ יותר ממה שהוא שמה דליר שע"ג הירק הוי אוכלא ומטערפין.

נמצא לפי"ז שאף לדעת המג"א הוי רק ספק אם אמרינן אכשורי אוכלא כאוכלא אלא שבדין האוכל והשותה מהני לצרך עליו מכת ממ"ג, אבל צשאר עניני צרכות שאפשר אינו דומה כלל ליוה"כ כמו שאינו דומה צשיעורא דכציצה וככותצת הוי' זה ספק צרכה שאין לצרך צכה"ג אף לדעת המג"א מלמד שהצאנו דהוי ספק צרכה מחמת החולקין על המג"א. הארכתני צפרט זה לרוחא דמילתא שאף לפי דמיון של המ"צ שמדמה זה להך דינא צצמג"א הוי ג"כ ספק צרכה, אבל צאמת צנ"ד א"ל לכ"ז דצלא"ה אין לו שום דמיון כלל דלא

ט

ובעיקר הדבר מה שטרחו כ"כ ה"ה והמ"צ ליישב המנהג בדרכים דחויים, לא ידעתי כל הטורח הזה למד וכי זה מנהג צרור, ראשית כלל ה"ה כתב שם דמייירי מלעקיד שהחלי הוא קמת, ובזה ודאי רובא דרובא אוכלין כזית בכ"פ כי אין דרך בני אדם ללמס כ"כ בסעודה לאכול פחות מכזית, ובאוכל כזית דכוי שני זיתים ה"ה זי' שיעורא דכזית קמת, ואך מיעוט בני אדם שאינם אוכלים כשיעור הזה הו' מחמת שחוק להם מניי מתיקה או סיבה אחרת לפעמים ואין זה קרוי מנהג. ובחמת שלפעמים נוחים מניי מתיקה שיש בהם קמה מעט אפילו פחות מכ"פ ורוב בני אדם אינם יודעים להתבונן בזה, גם קשה לחקור בסעודה האיד נעשה.

גם כלל ה"ה אחר שכתב ליישב המנהג סיים שמי"מ יר"ש יאמר בזה אי"כ לא נתייחד המנהג עפ"י גדולים שהגדולים צודאי נהגו כיראי שמים, ומבואר בטורי אב"י ס"ס ל"ה ס"ק י"ח במה שהביאו החוס' ראי"ה ממעשים בכל יום וסיימו והמחמיר תבא עליו צרכה וכתב ע"ז שהוא חמור מאוד דמ"ש ומעשים בכל יום ע"כ מביא מאגשים חשובים לומדים וכי המה בכלל המולידים עלמם מכלל הצרכה, וע"כ העלה שהוא צרור דמ"ש החוספות והמחמיר תבא עליו צרכה קאי על ענין אחר שם לא על מה שלמדו ממעשים בכל יום יעיי"ש. גם הנקב"כ אף שחלק על ה"ה דדיו מ"מ מודה בסברא זו דמה שלמד ממעשים בכל יום ל"ל שהוא היתר גמור, אלא דמ"ש המחמיר תבא עליו צרכה הוא מטעם אחר שמה אינו נקי יעיי"ש וכתב שם עוד חירון אחר. נמלא דבעיקר הסברא אין פלוגתא דהיבא שלריך על כל פנים להחמיר או אפשר להביא ראי"ה ממעשים בכל יום. והנה היבא שהמנהג הוא בטעות אינו חשוב מנהג כלל אף להחמיר, כמו שכתבו החוספות פסחים פרק מקום שנהגו דף ר"א ע"א ד"ה אי, דמטעם זה התיר רבי צית שאין אף שחזותיו ואצות אצותיו נהגו. זי' איסור ימן שהי' בטעות, וכן הוא בשו"ע יו"ד סימן רי"ד ס"ק א'. עוד מחלקים שם החוס' בין מנהג שנתייחד עפ"י ת"ח ובין מנהג שנהגו בני המדינה מעלמם דיכולין להתיר בפני ת"ח, ועי' בש"ך סימן רי"ד ס"ק ז' שזהו החילוק בין מנהג חשוב למנהג גרוע, והנה כיון דמייירי שם אס' להתיר בפני ת"ח אי"כ ע"כ גם ת"ח נוהגין כן ואעפ"י מחלקין אס' נתייחד עפ"י ת"ח או נהגו בני המדינה מעלמם כן, וז"ל ע"כ דלפעמים ע"י שצני המדינה נהגו מעלמם

מה' המינים, דעת הפוסקים הוא להיפך, שהרי ה"ה כתב בסימן ר"ח ס"ק דלעקיד נעשה רק בשביל הדבש והבשמים, והקמה אף אס' הוא רוב מהמאכל אינו חלל כמו שהוא לדבש ואינו מצדך עליו אף צרכה ראשונה, חלל שהפוסקים חלקו עליו וכתבו דמלמד שהוא לדבש הוא גם לחקן ולהכשיר, וז"ל סידור התניא בסדר צרכה הנכנין פ"ג ס"ק ד', במה דברים אמורים שאינם מתכוונים כלל לאכילה הדגן חלל אס' מתכוונים ג"כ לאכילתו אף שאינה עיקר חלל עיקר הכונה לאכילת שאר המינים כגון מיני מתיקה מקמה הגילוש דבש שקורין לעקיד והעיקר באכילה זו לעידון ולתענוג מהמתיקות ואכילה הקמה אינה עיקר כ"כ ואעפ"י נחשב הקמה עיקר לצדך עליו במ"מ, אי"כ חזינן שאף התניא שהוא מהחולקין על ה"ה דלעקיד מ"מ סובר שיעקר הכונה דלעקיד על מתיקה דבש אלא שמה שכתב ה"ה עפ"י ה"ה ה"ה ה"ה כמו לדבש ע"י חלקו שכיון שיש בו עכ"פ מקלח כוונה גם על הקמה לא ה"ה כמו לדבש ושו" דיוו כמו כל מאכל שיש בו מה' המינים שהקמה עיקר, והאיד כתבו המה ממש בהיפך שבעיקר עיקר הכוונה רק על הקמה יותר משאר מאכל שיש בו מה' המינים, ומה שמסיים שם התניא אי"כ שצריך אחריו צרכה מעין ג', מובן שסובב על מה שכתב למעלה בס"ק דמייירי כשיש בו כזית בכ"פ, אלא שיען שכתב אי"כ שאס' הוא לדבש הוא עפל לשאר המינים שנמלא שאז אין מצדך עליו אף אס' יש בו כזית בכ"פ לכן כתב אי"כ שבעיקר אין דינו כמו לדבש ומועיל הקמה אף לענין צרכה אחרונה כשיש בו כשיעורא ע"ד שכתב למעלה בשאר מאכלים שיש בהם מה' המינים, ועכ"פ עיקר סברת החי"ה והמ"צ בזה הוא להיפך משאר פוסקים.

ובל"א אף על סברא צרורה אס' אין לה ראי"ה אין להשתמש בה כלל להלכה, וצויר חזון מהחיד"ה מערכת א' אות ע"ז הביא כן בשם מהר"י שאין להמליץ דין מסברא בלא ראי", ובספר דרכי שלום (כללי הש"ס אות א' סימן כ"ו) הביא ע"ז מירושלמי פ"ו דפסחים הלכה א' חורה שאין לה צית אב אינה חורה, ופירש קה"ע שאין לו ראי"ה או קבלה צידו, וכבר נזכר כנרובי בשאלות יעב"ץ על הדנין בסברות שהרי מבואר ברמב"ם (הלכות סנהדרין פרק כ"ד ה"ב) ובעור ח"מ סימן ע"ו שצמן התלמוד היו דנין עפ"י סמיכת דעת הדיון אף בלא ראי"ה ואח"כ הסכימו שלא לדון עוד בסמיכת הדעת אלא בראי"ה צרורה, והרי שעוד צומן הראשונים לא הסמידו על סברתם כמו צומן התלמוד, וא"כ ק"ו צ"ב של ק"ו שצומן האחרונים אין להמליץ שום דין מסברא בלי ראי"ה, ושפיר עמיד ה"ה דמיסתפי בזה.

אחותי את את צרור לך כאחותך האמר ואם לאו
אל האמר, וזה מועיל שלא לומר ולנחות באחרים
העושין כן אבל לעצמו צריך ליזהר שלא לצדק על
הנחיה על כזית לעקור מחמת ספק העולם שיש בזה
כמו שהארכתי למעלה, אלא לבקש חיוב דרך או לצדק
בהכרח ובדומה כמ"ש הפוסקים בכל ספק ברכה,
גם בסדר ברכת הכהנין שבסידור התניא חישב זה
לספק ברכה כמצוה להמעיין בדבריו.

י

ומעתה צריך לבאר בספק כזה אם יש מקום לסמוך
על צ"ח, וכ"כ החליט דק"י"ל אין צ"ח פוער
מעין ג' אבל באמת לא כללל הוא כמו שאבאר, וכנה
מקור דבר זה הוא ברא"ש מ"ב ברכות פרק כ"מ (סימן
ט') בכוסם חטה שכתב שאין לאכלו אלא בתוך הסעודה
מחמת שחוב ספק בצרכה אחרונה שאם היה מסופק
בצרכה ראשונה יכול לצדק שצ"ח דחקן על כולם אם
אמר שצ"ח ולא אבל בצרכה אחרונה אין לו לצדק אלא
בצרכה שחוקה, והוצא זה גם בעור סימן ר"ח, וכתב שם
צב"ג בהגה"ע שהכונה הוא דיש ליזהר להתחלה שלא
לאכלו אלא בתוך הסעודה אבל אם חלפן שלא בתוך
הסעודה יצרך אחריהם צ"ח, ומעט זה הוסיף עוד
צב"ג סימן ר"י בהגה"ע דצ"ח שאלו דבר שמסופק
בצרכה אחרונה אם צריך מעין ג' או צ"ח יצרך צ"ח
דשייך אל מולי יע"י"ש. ובשו"ת גו"ר כלל א' סימן
ט"ז כתב דלדעת ברא"ש שאין לצדק צ"ח על מעין ג'
נראה דאף דיעבד לא יצרך דכיו ספק בצרכה לצטלה
ושז ואל תעשה עדיף, אך חשפ"י מסיק אח"כ להלכה
דדיעבד יצרך צ"ח בספק מעין ג' יען שגורא לו מדברי
הרי"ף דצ"ח פוערת מעין ג' וכדאי הוא הרי"ף לסמוך
עליו בשעת הדחק, וס"ס שהלכה בזה כצב"ג אך לא
מעמי"

וגדולה מזו כתב הלבוש סוף סימן ר"ח צב"א דלא
יכלול על הספק שום תוספות בצרכה דמעין ג'
חשפ"י שאינו מוסיף שם ומלכות כגון אם אכל פרי
ואינו יודע אם הוא מז' המינים לא ישאח יין ויכלול
בו על העץ ועוד יותר לצדק צ"ח, ונראה מזה דעת
הלבוש דאף אם יש לו ענה לכלול ברכת על העץ בלא
שם ומלכות מ"מ עוב יותר לצדק צ"ח בשם ומלכות על
הספק דכיו בצרכה כוללת ופוער מעין ג', אמנם העו"ז
ומג"א חלקו על הלבוש וסבירו דדיעבד מותר לכלול על
הספק כיון שהוא בלא שם ומלכות ואין בו חשש בצרכה
לצטלה ואינו אלא זכירות להתחלה וצ"ח אין לצדק על
הספק כיון שיש בו חשש בצרכה לצטלה יע"י"ש ודו"ק.

כן נמשכן אחריהם גם ת"ח צמנהגם, וזה אינו מספיק
לעשותו מנהג חשוב אם לא נתייחד מעיקרה עפ"י ת"ח.

ובשתיית הקאווע שכתבו שהדרך הוא שכל שותין
אותו כשהוא חס וח"א לשחות השיעור צדדי שתיית
רביעית, וכתב הצב"ג טעמים ליישב המנהג שמצרכין
בצרכה אחרונה וכן כתבו כמה פוסקים אבל הרבה חולקין,
והמנהג"ם צ"ח בצפות תמרים יומא דף פ' האריך
ג"כ לחלוק על כל הטעמים שכתב צב"ג וח"כ כתב
גם מ"ש דהמנהג הפשוט לצדק על הקאווע בצרכה
אחרונה לזה אני אומר דאינו מנהג פשוט דכמה גדולים
יש דאינם מצרכין ואפילו תימא דהדבר ספק הרי הסכימו
כל הפוסקים דספק ברכות להקל ומסיק אח"כ דאסור
לצדק משום ספק בצרכה לצטלה יע"י"ש. והאחרונים כתבו
בשתיית הקאווע שהמנהג הוא שלא לצדק אם ח"א
לשחות השיעור ביחד, וזה לכאורה סתירה צמנהג
שצמנה דורות הקודמים כ' שהמנהג הוא לצדק, וצ"ל
דמנהג כזה עשוי להשתנות בעתים ובמקומות. ובהיראה
עוד מילדותי שראיתי בצמנה מקומות בכל סעודה שכלבד
המיני מתיקם שנתנו נתנו לכא"ל גם עוגה הנילשת
בצנים שכולה קמח שאין ספק בצרכתה (ועכשוו יש
חששות אחרות בעוגות כאלו), גם אלא אצא מארי
הגס"ק זל"ה ראיתי בכל פעם שאכל כזית רק מעוגה
כזו ולא ידעתי אז העטם, אך אחר שלמדתי את ההלכה
הצנתי שהעטם הוא בצביל שלעקור הוא ספק בצרכה
אחרונה.

ובודאי שגם החי"א לא צקש טעם להמנהג כדי
ללמוד ממנו למעשה שהרי כתב שיר"ש וזהר,
והבאתי גם מהעו"ז שצב"ג אין ללמוד מהמנהג אף
שהוא מעשים בכל יום, וצ"ל שכתב זה כעין לימוד
זכות על המנהג ושאל למחות כ"כ בהעושין כן, וע"ד
שכתב ברא"ש בחשבה כמוצא בעור וצ"ח חו"מ סימן
ס"ז שזוה ככרוכי על המנהג שאין עושין פרוצול
שאין להשגיח על המנהג במקום שהוא לעבור על ד"ת,
וחשפ"י הניח להם אח"כ מנהגם יען שמתא להם
אחיה טענה אף שלא נראה צעניו כלל ולא ראה לדון
כן, מ"מ יען שיש להם אחיה טענה לא אמר להם
עוד יע"י"ש צ"ח, וכמה ענינים כאלו מצינו בפוסקים,
אבל כבר כתבתי שיותר טוב ליישב מנהג העולם שמשכין
אחר המג"א והפרמ"ג עמודי ההוראה דלא כהחי"א
והמ"ז שדחו לגמרי את דברי המג"א, כי אף שיש
הרבה חולקין שמתחבר טעמיהו מ"מ אין דעתיהו
מכרעת כ"כ להגיד דבר צרור נגד המג"א והפרמ"ג,
ואמרו חכ"ל (שבת דף קמ"ה ע"ב) אמור לחכמה

אף שיש לחוש לדעת האומר שלא לצרך לירק דעת הכה"ג לקבוע הלכה כמותו.

יא

והנה צמ"ש הכה"ג שאם חל חלי כזית מו' המינים וחלי כזית אחר מנערפין לשיעורא לצרך עליו צמ"ר, דין זה הביאו להלכה גם המג"א ריש סימן ר"י והא"ר סוף סימן ר"י, והוסיפו עוד דאפילו פת ודבר אחר מנערפין לשיעורא לצרך צמ"ר, וכל הפוסקים אחריהם מביאים זה לפסק הלכה ולא נמלא שום חולק בדבר, ועיין במחש"ש ריש סימן ר"י שהביא טעם בדבר כיון שמלך הדין גם על ז' המינים הו"ל לצרך צמ"ר חלל בשביל השיבותו קצתו לו צרכה מיוחדת, וכיון דאין זו כשיעור וא"ל לצרך צרכה המיוחדת עכ"פ לא גרע משאר אוכלין שאינם מו' המינים ומנערף לצרך אחריו צמ"ר, וגם יש דיעות בפוסקים דאפילו חל חלי שיעור מו' המינים בלבד מצרך על אותו חלי זית צמ"ר, והבי' דלא קיי"ל הכי מ"מ כה"ג דאיכא שיעור בצירוף בודאי מצרך צמ"ר לכו"ע עכ"ל יעו"ש, ועכ"פ מוכרח מזה דצרכה צמ"ר כולל גם כן ה' המינים, דאליה לא היה אפשרות ללרף ה' המינים לשיעורא לצרך אחריו צמ"ר כיון דקיי"ל דאין מצרכין על פחות מכשיעור, ועכ"פ ל"ל כמו שכתבתי דמ"ש שם הא"ר צין הקושיות מאי חזית דצמ"ר עדיף מצרכה מעין ג' אינו סובר כן להלכה כיון שהוא צמ"ר פסק צסיון ר"י דה' המינים מנערפין לצרכה צמ"ר אף שבדלתי אין המין האחר מנערף לצרך אחריו צרכה מעין ג', ולא כתבו שאין צרכה צמ"ר פועל צרכה מעין ג' חלל היכא שיש חשש צרכה לצטלה וצכאן לא חשו לחשש צרכה לצטלה כיון שיש דיעות שמצרכין גם על פחות מכשיעור אף דלא קיי"ל הכי מ"מ חזי לאינערופי לפוטרו בצרכה צמ"ר.

גם מ"ש המהר"ם באגטע צביאור מרדכי שהצאתי למעלה מ"ש לתרץ דברי השו"ע צסיון ר"ח סעיף ע' באם לא חלל מהתערבות מה' המינים כזית בכא"פ שמצרך צתחילה המו"א ולצסוף מעין ג' ואם צטלו מצרך צתחלה צמ"מ ולצסוף צמ"ר, כיון דצפת שמצרך המו"א הוי צרהמ"ז דאורייתא וספק דאורייתא לחומרא לכן יצרך עכ"פ מעין ג' דיש דיעות שיואלין צו מהיית למ"ד חילוק צרכות אינו מהי"ת, חלל היכא שמצרך צמ"מ הוי צרכה שלאחריו מעין ג' דרצון וספק דרצון להקל לכן לא יצרך חלל צמ"ר, ומבואר דזה שסובר דצמ"ר מצרכין על מה שהוא ספק מעין ג'.

ובמג"א סימן ר"צ ס"ק כ"ו צמ"י שריית צמוקים ותאנים שיש ספק מחמת פלוגתא הרשב"א והרא"ש אם לצרך אחריו צמ"ר או מעין ג' הביא שם מ"ש הכה"ג לצרך צמ"ר על הספק וסיום צמ"ע, וכתב שם המחש"ש דלכן סיום צמ"ע יען שהוא ספק צרכה לצטלה, ובלבדשי שרד כתב בטעם שסיום צמ"ע דשמא צרכה מעין ג' הוי דאורייתא והוי ספק דאורייתא, וזה חידוש למה הולרך לומר טעם נגד מ"ש צמ"ע סוף סימן ר"ט דצרכה מעין ג' הוא דרצון כיון שהמג"א צמ"מ כתב בצסוף סימן ר"ח שאין לצרך כלל על הספק מחמת חשש צרכה לצטלה, והפרמ"ג שם צתחלה ראה לומר ג"כ הטעם דו"ל מעין ג' הוי דאורייתא וספק תורה לחומרא, אח"כ כתב דצמ"א סימן ר"ח משמע דלא יצרך כלל על הספק. עכ"פ חזיק מזה שאין המג"א חולק צתחלה על הכה"ג צמה שפסק לצרך צמ"ר בצסוף מעין ג' כי סיום צמ"ע, ונמלא שמתקפך בדבר.

והא"ר בצסוף סימן ר"ח ס"ק כ"ז חולק על הלבוש ועל הכה"ג שכתבו לצרך צמ"ר מספק והקשה כמה קושיות ולצסוף כתב ליישב דברי הלבוש דמ"ש ועוז יותר לצרך צמ"ר ר"ל שיחלל דבר שצרכהו צמ"ר חלל כשאין לו לאכול אותו דבר לא כתב הלבוש שיצרך צמ"ר, והנה פשטות דברי הלבוש נראה כמו שהבין המג"א מדבריו שיצרך צמ"ר על הספק כי לא הזכיר כלל מאכילה עוד מאותו המין, חלל עכ"פ ממה דמסיק הא"ר שיחלל דבר שצרכהו צמ"ר, מזה נראה שהיכא שאין חשש צרכה לצטלה שפיר אפשר לבין צצרכה צמ"ר לפטור ספק צרכה מעין ג', ולכן צחר יותר לאכול דבר שצרכהו צמ"ר, ואף שצתחילה צין הקושיות כתב ג"כ מאי חזית דצרכה צמ"ר עדיף עפי מצרכה מעין ג', מ"מ נראה דעיקר קושיותיו הוא מחמת חשש צרכה לצטלה ולכן לירק גם זה לסניף שאין עדיפות לצמ"ר, כמ"ש הכ"ח צחו"מ סימן פ"ד סק"ז על תשובת הרא"ש שם שכוין שיש לו יסוד לדבריו הוסיף עוד צעמא צצמקו"א אינו סובר כן להלכה, שכן דרך התשובות לרף טעמים רבים אע"ג דלאו כלהו כהלכתא נייבו, והביא כן מתשובת הרא"ש צכמה מקומות, וכמו כן נראה דעת הא"ר דזה שהיכא שאין חשש צרכה לצטלה לא אמר כן, וכן נראה מדברי הא"ר צריש סימן ר"ח סק"ה צכוסם חטה שהביא מ"ש הכה"ג שאם חללו שלא צתוך הסעודה שיצרך צמ"ר, וכתב עליו ואף בצסוף סימן זה אכתוב שאין דבריו נראין מ"מ דזה נראה לקבוע הלכה במותו כיון דלהצצה פוסקים אין ספק כלל דמצרך צמ"ר, ונראה מזה דצמקום שיש הרבה פוסקים לצרך צמ"ר

ובעובדא דין לא על זה בלבד סמכתי, וגופא דעובדא הכי הוה, שדרכי להיות זכר שלא לאכול מהלעקין חלא. מעט באופן שהוא צרור שאין בו כזית, וצבתי בשאני רואה לאכול כזית מפת הבאח צביטין לצרך על המחיה נותנין לי ממין אחר שהוא כלו קמה עם מי פירות שלא אלערך. לאכול הרבה ממני מחיקה, ואך הפעם שהייתי ערוד צשיחה עם כ"ת נ"י שכתתי ואכלתי מעט יותר וכו' לי ספק אם ה' כזית, עוד כ' לי ספק יטן שלא אכלתי צפי"א חלא ה' הרבה הפסקות צשיחה לא ידעתי אם לא ה' בשכ"י יותר מכא"פ, וכו' ס"ס שלא לצרך ספק לא ה' כזית וספק שכו' יותר מכא"פ, ולרווחא דמילתא חשבתי עוד שאף אלו ה' כזית מופער בצמ"ר שאני מצרך על הדגים כי צדגים ה' ודאי כזית, וכאשר שאלני כ"ת נ"י מדוע אינו מצרך על המחיה השבתי לו בקצרה שלא ה' כזית ואח"ל ה' כזית אני סומך על הצמ"ר שאני מצרך על הדגים, מובן שלא ה' אז הזמן גרמא לבאר באריכות.

וכאשר כתב חלי שמחפלא עלי וציקש אותי לבאר לו הדברים, לא כתבתי לו הענין אף שקשה לפני מאד הכתיבה מחמת העירדות העולמות שעלי עד אין לשער, עכ"ל מלאתי רגון, ולפענ"ד צמה שכתבתי פה נתבאר הדברים היטב.

והנני ידירו דושת"ה באה"ר ובלוג"ה

בק' יואל מייטלבוים

סימן יד

צ"ה, א' לס' למען אחי' החשתי

שלוחמ"ס לכבוד ידידינו ואנ"ש הנגידים הנכבדים מופלגים בתו"י אנשי מעשה ובראשם הח"ג החו"ב וכו' בש"ת מו"ה אשר שמואל כ"ץ שליט"א בק"ק מאנטוויידעא יצ"ו.

אדש"ה, קבלתי הידיעה שהבס עושים אי"ה ציוס ח' אלול הצעלי"ע החנוכה הבית לבנין ומצור של חורה ויראה וצית מדרש להתפלל ושמחתי לקראת השמועה הטובה, והנני לצרך אחכס שחשי"ת יהיה בטורכים בכל מעשיכם וחפץ ה' בידכם וללית להגדיל

גם הפרמ"ג כתב כן, ולבאורכ הוא חידוש שלא העיר ממ"ש המג"א שאין לצרך צמ"ר על הספק, אך יש לחלק דהמג"א והא"ר סוצנים על דברי הלבוש וכה"ג דמייירי באכל מאכל שיש בו ספק אם לריך לצרך אחריו מעין ג' או צמ"ר דומנא שהוא ספק שמה לא אכל כלל ממה שריך צמ"ר והוי ספק צרכה לצטלה, אכל צמ"ר שאכל כזית מהתערובות שיש בו מה' המינים והרוב הוא ממינים אחרים אי"ב צודאי אכל גם ממינים שאריכין צמ"ר, חלא שאם מצרך על ה' המינים נפער המינים האחרים מטעם עיקר פוער את הטפל, אכל בשכח ספק צרכה וא"א לו לצרך על ה' המינים מחמת ספק שוב נשאר המינים האחרים בלא צרכה, כי לא אמרו שהטפל נפער מן הצרכה חלא כשמצרך על העיקר פוער אכל לא בשאנינו מצרך על העיקר והוי עליו עכ"פ חיוב צרכה צמ"ר על הטפל, ואף אם אין בו כשיעור צבר פסקו גם המג"א והא"ר שמלטרפין ה' המינים להשלים השיעור כיון שיש דעות שצמ"ר אין לריך שיעור עכ"פ חזי לאילטרופי להשלים השיעור לצמ"ר כמו שכתבתי מהכה"ג והמחכ"ש, וא"כ לא דמי כלל להיכא שאכל מין א' דהוי הספק שמה לא אכל כלל ממה שריך צמ"ר, ויכול להיות שהמהרמ"צ והפרמ"ג סברי דצרכה"ג אפשר גם המג"א והא"ר מודי להלבוש והכה"ג שמצרך צמ"ר על הספק.

נמצא מכ"ז לדונא דדיעבד אם אכל שלא צחוך הסעודה דבר שיש בו ספק אם לריך צרכה מעין ג' או צמ"ר, דעת הכה"ג והגו"ר והלבוש לצרך צמ"ר שהוא צרכה כוללת אף למה שריך מעין ג' למ"ד שהוא דרבנן, והמג"א והא"ר דעתם שלא לצרך כלל מחשש צרכה לצטלה, ובספר כף החיים סימן ר"צ ס"ק ע"ט הכריע דעת הכה"ג והגו"ר שאין חשש צרכה לצטלה בצרכה צמ"ר כיון שהוא צרכה כוללת, ובאכל כזית מתערובות שיש בו ספק כגון לעקוד וכדומה אפשר שגם המג"א והא"ר מודי להכה"ג וסיעתו דמצרך צמ"ר, וכן נראה דעת המהרמ"צ והפרמ"ג, וכ"ז הוא בשלא אכל מין אחר שיש בו ודאי חיוב לצמ"ר, אכל אם אכל מין אחר שריך לצרך צמ"ר גם בלא"ה כו"ע מודי דמופער צבתי, כי המג"א והא"ר כתבו הטעם שלא לצרך צמ"ר מחשש צרכה לצטלה וצח אין חשש צרכה לצטלה, וכמו שחסיק גם הא"ר צדעת הלבוש שמועב לאכול דבר שצרכתו צמ"ר מלכלול צרכה מעין ג' על הספק אף שאינו מוסיף שום הזכרת שם ומלכות, ומכש"כ שלא לצרך על המח' צס ומלכות על הספק היכא שאכל כזית דגים שריך לצרך צמ"ר בלא"ה ומופער צבתי וצ"ב.

פרשת יתרו וז"ל ר' יצחק אומר זכור את יום השבת שלא תהא מוגה בדרך שאתרים מוין חלל תהא מוגה לשם שבת, ופי' הרמב"ן ז"ל (שמות כ, ח) ושאר מפרשים דר"ל לא כמו שאר האומות שקורין לכל יום מימי השבוע בשם מיוחד חלל תקרא לכל יום ציחם ליום השבת אחד בשבת שני בשבת וממילא מזכירין שבת בקריאת כל יום, ובפסיקתא רבתי דר"כ פ' כ"ג כתב יותר וז"ל אומות העולם מוין חד תרי תלתא לא מנין שבתא, חלל ישראל מוין את השבת כמו שנתנו זכור את יום השבת, ומזה משמע שלא סגי גם אם מוין א' וצ' חלל שצריך להזכיר צפי' א' בשבת, אך הגאון מוהרש"א מבראדי ז"ל ציטטוריו הביא הלשון כמו שהוא שנוי במכילתא, עכ"פ אין לקרות הימים בשם מיוחד.

אבר לפע"ד צרור שאין הכוונה שיהי' מזהר להזכיר להזכיר את ימי השבוע כשאין לנו זורך להזכיר בזמן כלל, חלל כשיש לנו זורך להזכיר יום השבוע לא מזכירו בדרך שטושין האומות בשם מיוחד, שהרי לא נזכר בלשונם ז"ל כלל להזכיר למנות את ימי השבוע חלל דייקו לומר שלא תהא מוגה בדרך שהאתרים מוין, וראיתי בחומש תורה תמימה שהעיר מדברי הירושלמי ר"ה פ"א ה"א שלא מצינו בכל החורב כולה חשבון לשבוע חלל ליום החודש ואין ס"ד שתלום החורב דבר שהיה עומד לא נהגה כן, והיה ראוי נכונה לפי' ה"ל בדברי המכילתא, שהרי מוצא דירושלמי ר"ה פ"א ה"ג ושמואל את משמרתו מה שאני שומר שהקצ"ה שומר חורבתי, ואם ה"ו מזהר לכתוב חשבון השבוע ה"ו הקצ"ה כותב כן בתוס"ק, ועוד ראוי יותר לפי"ד מדברי גבאי'ם וכחוצים שכותבי חלו הכחוצים כבר נלעוו במלות זכירת יום השבת ולא כתבו חשבון השבוע, ובדניאל י' התחיל בשנת שלש לכורש מלך פרס דבר נגלה לדניאל וגו' ולא הזכיר כלל לא השבוע ולא החודש ולא שנת צריחת העולם חלל למלך פרס, ובחגי א' בשנת שתי'ם לדריוס המלך בחודש הששי ציוס א' לחודש, וכמוהם רבים במקרא.

ב

ובאמת על מנהגו אני חמה, שכשאלו מדברים בלשון חשכא חלו מזכירים ימי השבוע כל יום בשם מיוחד ואין אומרים שהוא יום א' בשבת או שני, וזה בודאי נגד המכילתא שמצאנו בהדיא שאין לעשות כן, ומה נעשה כי רבני קשיא'י עצדי הכי, ואולי יש ליישב המנהג, דהנה רש"י ז"ל כתב על הכתוב זכור, חנו לב זכור תמיד את יום השבת, שאם חזמן לך חפץ יפסח תהא חמיונו לשבת, והשיג עליו הרמב"ן ז"ל שזו צריחתא

תורה ולהאדירה לרומם דגלה של תורה ויראה צעירכם, כחפץ לבצכם ולו"י יודיכם דוש"ה צאכ"ר מלפני להללחתכם ולהרמת קרנכם בכל הענינים, וחזרו להרחיב גבול הקדושה צמדה גדושה עדי נזכה לראות צמברה צישועת כל ישראל ושמחתן.

הק' יואל מייטלבוים

ברבר שאלנו חודות צרכה שהחיינו וצרכה הטוב והמטיב, הנה יש בזה פלוגתא גדולה מערכה מול מערכה ועכ"פ הוי ספק צרכה. ע"כ בשעת החנוכה יקח א' פרי חדש או אם אי אפשר יקח בגד חדש ויצרך צרכה שהחיינו בקול רם ויכוונו כולם ללאת ידי חובתם בשמיעה גם על החנוכה, וכן חודות צרכה הטוב והמטיב תקחו שני מיני יינות א' משוכה מחזירו ולשתות קודם חיותו שאינו משוכה כ"כ ואח"כ טרם שתיית המשוכה לצרך הטוב והמטיב בקור' ויכוונו כולם ללאת ידי חובתם כניל וזהו ילאו לכל הדיעות.

והשני יעזור שיהיה טוב ומטיב צרותניות ובגשמייות וחזרו לעלות מעלה מעלה צרוב הללחה.

יודיכם

הג"ר

סימן טו

צ"כ

שוכמ"ס אל כבוד ידידי ב"ד הרב הגה"צ חו"פ נהורא נפישא כקש"ת מוה"ר משה דוד מייטלבוים שליט"א האב"ד דק"ק מ'לאפוש והגליל יצ"ו.

ארשת"ה צאכ"ר, הנה קבלתי מכתביו צענין ... ומה שפוררני צמח שאינוי כותב חזן צהמכתבים, וכבד"ג נ"י נהר צזה שלדעתו צכתיצה יום א' או צ' מקיימין מלות זכור את יום השבת וגו', וצכתיצה הפרשה מקיים תורה מן השמים, וצפרע השנה מעידין על צריחת שמים וארץ.

*

הנה צמשי"כ צכתיצה הימים מקיימין מלות זכירת יום שבת, נראה לכאורה כן מדברי המכילתא

משני משיב לא נמנו לשתי מלות צמנין המלות בשביל דכל עניני זכירה צזה הכל אחד הוא, זה לא נראה מדברי הרמב"ם (ס"ה"מ ע"ה ק"ה) וברא"ה (מלות ל"א) והרמב"ם (ע"ה ק"ה) ושאר הראשונים ז"ל מוני המלות, שהרי כולם ביארו צמנין זכור את יום השבת שהוא קידוש היום צמנין וצמנין וצמנין זכור כלל ועיקר מדרשת המכילתא, ואי תימא דאך בשביל הכי לא נמנו לשתי מלות בשביל שענין הזכירה אחד הוא, האך אפשר לומר דשצקי לגמרי הזכירה הנדרשת מרישא דקרא ולא נקטו אלא הנדרש מסיפא דקרא, וע"כ ז"ל שדעם ז"ל דכיון שצ"ס דין אינו מוזכר כלל דרשת המכילתא דלא תהא מונה בדרך שהאחרים מונין, וגם צמנין זכור זו דשמאי הזקן שהיה אוכל כל ימיו לכבוד שבת המוצא צמנין דף ע"ז א"ן שם רמז שהוא ממנו דזכור, ואולי טעמא אחרונה אית צ"י כדי שיזכור מנה יפה לשבת, ואדרבה מלשון הש"ס פ' ע"פ דף ק"ז ע"ה ת"ר זכור את יום השבת לקדשו זכורו על כיון צמנין וצמנין וצמנין זכור כלל צמנין זכור מנין ת"ל זכור את יום השבת, מזה נראה שלמדו דרשה דקידוש היום מזכור את יום השבת ולא רק מלקדשו, ובפרט לפי"ש החוס' זכורו על כיון דזכירה כתיב על כיון זכורו כיון לזנון, וכן נראה מדרשת ר' אחא בר יעקב פסחים ק"ז ע"ב דלריך שיזכור יל"מ בקידוש היום כתיב הכא למען תזכור את יום לאתך וכתיב התם זכור את יום השבת לקדשו, וכ' בחוס' שלכך אומרים בקידוש זכר ליל"מ, ואם נימא דקב"י היא מלקדשו וזכור את יום היא על זכירה השבת צימות החול, אי"כ הך גז"ש דיל"מ שהיא מתיבת זכור סובב על הזכירה צימות החול לא על קידוש היום. וע"כ נראה שלמדו מסתימת לשון הש"ס שלא למדו מכך מזה דזכור אלא קידוש היום צמנין וצמנין וצמנין זכור כלל דרשת המכילתא.

ובזה אני מצין השינוי שבדברי המכילתא מדברי הש"ס, שלשון המכילתא הוא לקדשו קדשו צמנין וצמנין וצמנין זכור מנין ת"ל ושמרתם את השבת. והנה מ"ש אין לי אלא ליום וכו' ובגמ' אמרו שז"ל אין לי אלא ללילה, ע"ז כח הרמב"ם ז"ל ושאר המפרשים שגם צמנין וצמנין וצמנין זכור הגירסא אין לי אלא ליום אלא שצמנין וצמנין וצמנין זכור וכן צמנין וצמנין וצמנין זכור אין לי אלא ללילה ע"י"ש. אבל לריך להבין עפ"י"ל למה צמנין וצמנין וצמנין זכור קרא דשמרתם את השבת, הלא ממקומו הוא מוכרע מאותו קרא דזכור את יום השבת כמו דחזיקן שלמדו כן בגמרא, ובמה פליגי המכילתא עם ש"ס דגון שזכרו לשנות הלימוד מקרא אחר. אמנם

שנוי צמנין וצמנין וצמנין זכור ר"ה בן חנניה בן גריון אומר זכור וגו' תהא זכור שם מזמן לך חפץ יפה תהא מחקו לשם שבת, אבל צמנין וצמנין וצמנין זכור ואינה הלכה שהרי בגמרא (צמנין דף ע"ז ע"ה) אמרו בן על שמאי הזקן שהי' אוכל כל ימיו לכבוד שבת וכו', אבל כלל הזקן מזה אחרת היתה זו והלכה כצ"ה. וברא"ה ז"ל ח"י שיש לחלק בין ממאכלים לשאר חפצים. אבל המכילתא מפרש ז"ל בגמ' ארי' כ' דגם כלל מזה דרשה זו, ולא פליג אלא היכא שריך להכלי בחול כמדויק מלשנו שומר ברוך ה' יום יום יע"י"ש. והמכילתא ז"ל ועוד כמה מפרשים כתבו דלא פליג כלל על שמאי הזקן, מדרשת אבל כלל מזה אחרת היתה זו, משמע דלא פליג דין אלא שהיתה לו מזה אחרת.

והנה צמנין וצמנין וצמנין זכור דרשה זו מזכור את יום השבת נחמנה לך חפץ יפה תהא מחקו לשבת, שוב הביא ר' יוחנן אומר לא תהא מונה בדרך שהאחרים מונים, וכבר נודע מקיבור כללי התלמוד הנדפס בסוף מס' צרכות, דעל הריב בשביל אומר פלוני אומר צידוע שהוא חולק, וכשהוא אומר אומר פלוני צידוע שאינו חולק. וא"כ כהן שמאי ר' יוחנן אומר נראה שהוא חולק אדרשה דלעיל, וכיון שכתב דרש"י ז"ל שביא דרשה הראשונה הוא בשביל שהלל ושמאי סברי תרומתו כן והיה ההלכה, אי"כ ר"י דפליג אהך ודורש למלתא אחרתא שלא יכו מנין בדרך שהאחרים מונין הוא דעת יחיד ואינה הלכה, ולכן אין נזהרין צזה כלל. אלא שמדברי הרמב"ם ז"ל נראה שצמנין וצמנין וצמנין זכור את השבת כל השבוע צמנין וצמנין וצמנין זכור דרשה זו להזכיר השבת צמנין הימים שזה חסידות יותר להזכיר את השבת גם צמנין וצמנין וצמנין זכור דאף אם ר"י פליג על ראש"ח שדרש להזכיר השבת על החפצים מכל מקום יוכל להיות דראש"ח וגם שמאי והכל מודים דר"י.

2

אבל יותר נראה צזה, כ"ה הנה צמנין למדו מזכור את יום השבת לקדשו קידוש היום צמנין וצמנין וצמנין וצמנין זכור ז"ל כתב דקידוש היום נלמד ממות לקדשו, אבל זכור את יום השבת הוא לזכור תמיד בכל יום, אלא שכל מלות הזכירה צמנין אחד צמנין וצמנין וצמנין זכור שנתנונו. הנה מה שכתב דמלות קידוש היום נלמד רק מלקדשו, כן מורה צמנין לשון המכילתא, אך מ"ש לצדוק שכל מלות הזכירה צמנין אחד צמנין וצמנין וצמנין זכור דרשה שזה לתרן צזה דאף דמרישא דקרא זכור את יום השבת נלמד מזה אחרת מסיפא דקרא לפי דרשת המכילתא

להניח מוצן היטב, שבמילתא דרשנו מזכור את יום למנין הימים שלא יהא מונה בדרך שהאחרים עושים, וקידוש היום חינו חלה מלקדשו, ע"כ ח"א למילף עוד שום ילפותא על קידוש היום מזכור את יום דלמילתא אחריתא היא, אבל הש"ס דילן דלא סברו צוה כדעת המכילתא ודרשו עיקר קדושת היום מזכור את יום, כגי להו למילף מהך אקידושה דיממא ולא הוטרט עוד לימוד אחר ח"כ.

ואו"י גם הרמב"ן ז"ל שכתב לבאר דקידושי חינו חלה מלקדשו, לא כתב כן חלה לפרש דברי המכילתא שהביא שם ולא להלכה. וכן נראה שבספר המנוח ירד לדקדק אחר דברי הרמב"ם ז"ל כל מה שהשמיט במנין המלות שלו ופרט כל השמעותיו אחת לאחת, ולא העיר מאומה בכך מלות עשה דזכור את יום השבת דאחיא הזכירה הנדרשת מרישא דקרא, ומשמע מזה שגם הוא ז"ל חינו סובר כן להלכה. ומעשה כיון שנראה מדברי הראשונים ז"ל מוני המלות דהש"ס דילן חלקו אהך דרשא דמנין הימים ונדחה מהלכה ולכן לא הזכירו מזה מאומה, י"ל דלכן לא נהגו ליזהר בדבר כמו שאין ליזהר להחמיר בדברי צ"ש נגד צ"ה כיון שנדחה מהלכה מדברי הש"ס.

עוד אפשר לומר, דחולי אף לפי"ד המכילתא אין קפידא צוה, דהרי בזכירת מעשה עמלק כתיב ג"כ זכור שהוא לשון ה' ליכור בתמידות, ואעפ"כ לכל הדעות ויאלץ המלכות צוה שקורין פ' עמלק פ"א בשנה, וכ' הפוסקים (עיין מהר"ם שיק על תרי"ג מלוות מלכות ר"ה אות ב') שהוא ע"ד מ"ש צפ' חלו מליאות (צ"מ דף כ"ה ע"א) דאצידה משתכחת צי"צ חדש דשיעור זכירה הוא עד י"ב חדש, ק"ו מה שעושין בכל יום אף פ"א שתקרא ענין תמיד, וכמ"ש רש"י"ל (שמות כז, כ) עכ"כ להעלות נר תמיד שכל לילה וליילה נקרא תמיד, גם הקרבנות שמקריבין בכל יום נקראין תמידין ע"י. וא"כ י"ל שעי' שאנו קורין השיר של יום בכל יום ואומרים היום יום ראשון בשבת היום יום שני בשבת כו' זה נקרא שפיר זכירה תמידית, שאף שבשאר היום מזכירין את היום בשם המיוחד לא נשכח מלבינו שכל המנין סובב על יום השבת. ואף שלשון המכילתא היא לא תהא מונה בדרך שהאחרים מונין, מ"מ חולי הכוונה שלא יהי' המנין כן בהחלט, אבל אם מזכירין פ"א בכל יום שהמנין הוא ליום השבת, חו לא איכפת לן בצזכרת שאר היום.

ד

הנה טרחתי עד כה ליישב מנהגו ומנהג רבני קשישאי שאף צטח שמכירין חשבון הימים אין זכרין בקיום

דברי המכילתא, אבל בשעה שאין לורך כלל להזכיר חשבון הימים שיחי' מלכות להדר לזכרם בשביל קיום המלכות זה לא שמענו מעולם. וזה ודאי אין לומר דבכתיבה מלכות יוחד להדר לקיים מלכות זכור את יום השבת, דהרי עיקר המלכות הוא בצזכרה צפה כדשתה בספרי שבי' צהדי' מה אני מקיים זכור שתהא שונה צפיה, ועיין רמב"ן פ' תלא (דברים כה, יז) ושאגת ארי' סימן י"ג, ובכתיבה חינוה כדיוצר, עכ"פ ח"א לומר דדבר שיעקרו צפה שסובב יוחד על הכתיבה, וגם שבמילתא ורמב"ן לא זכר כלל כתיבה ואין רמז מזה חלה סתמא אמרו לא תהא מונה וסתם מנין הוא בכל אופן, האין נזכר לחדש ולהעמיס בדבריהם חילוק חדש שלא הי' ולא נצרך שאין כוונתם חלה על הכתיבה ולא צפה בדבר שאדרבה עיקר הזכירה הוא צפה, וא"כ כמו שלא שמענו מעולם שיחי' חזרה הידור מלכות צטח שנדרשו יראי ה' איש אל רעבו שימנו צפה הימים והזמן, כמו כן אין ספק שגם בכתב אין שום הידור מלכות צוה לכתוב הימים והזמן, ויראה נא בחשו' דברי חיים שצרכו פעמים חינו מזכיר חשבון השבוע ולא החודש והשנה, ומי לנו גדול בזכירות המלכות ממך סק' בעל ד"ח ז"ל, ועי' שאין צוה מלכות כמבואר לעיל בראיות ברורות.

ובמעתה אחרי שנתבאר שאין מלכות לכתוב יום השבוע, ק"ו שאין מלכות בכתיבת זמן השנה, שהרי בכתיבה יום השבוע יש סמך מקרא דזכור כמבואר במכילתא, ואעפ"כ אם אין כותבין כלל אין צריך ליזהר, וק"ו במנין השנים שאין שום רמז לדבר לא בקרא ולא בדברי חכז"ל, ואדרבה במס' ר"ה פ"א מבואר שהיו רגילין לכתוב השטרות לשנות המלך ולא לצי"ט, ולדעת רש"י ז"ל שבי' הטעם בשביל שלום מלכות, י"ל קצת דאין ראוי, אבל בחוס' שם ד"צ ע"א ד"ה למלכים כתבו צהדי' דאין הטעם בשביל שלום מלכות דהרי מיירי במלכי ישראל וגם שמבואר בצ"ק דע"ז דבגולה אין מונין חלה למלכי יון בלבד ועי' דבשטרות לא הי' הטעם בשביל שלום מלכות, ועי' בחוס' גיטין ד"פ ד"ה מפני ובחוס' יצמות ז"א ד"ה מלכות. ואף לדעת רש"י ז"ל שהולכין לכתוב שנות המלך בשביל שלום מלכות, הי' אפשר לכתוב חרווייבו להזכיר גם שנות צריאת העולם בשביל קיום המלכות, וכי תימא שהיו כותבין חרווייבו, ז"א שהרי חלו היו כותבין גם שנות צריאת עולם לא הי' אפשר למעשי צוה שלא היו יודעין אחרי שנה שעמד צה המלך שבשביל זה הולכין לעשות ר"ה למלכים שלא יהא שטר מוקדם כמבואר בגמרא שחרי היו יודעין החשבון היטב משנת צר"ע. ועכ"פ לפי"ד החוס' ז"ל ראוי צרורה דאין לורך ליזהר צוה. ועי' מש"כ הגדולים ז"ל זמן השנה,

ח

אחר כתבי כל ה"ל, ראיתי בחת"ס עכ"ת פ' צא
 בפסוק החדש הזה לכם וגו', שבי' ח"ל: כי הרמזין
 אין שם פרטי לחדשים בתורה רק ראשון ושני כדי להיות
 זכרון ליציאת מצרים וכן ימיו שבת מונין כך יום ראשון
 בשבת יום שני וכו' בכלל זכור את יום השבת, וזה
 תוכחת מוסר שנתחבז בהמכתבים וכדומה יום ראשון
 בשבת וחדש ראשון להעיד על זריחת שמים וארץ ועל
 יציאת מצרים לא ח"ו כמספרם של אור"ע עכ"ל.
 ובהשקפה ראשונה נראה לכאורה ממה שכתב שנתחבז
 בהמכתבים וכו' שדעתו ז"ל שמהלך לכתוב הזמן, אבל
 לעי"ד לא כיון לזה כלל, אלא כמ"ש למעלה בדעת
 המכילתא והרמזין פרשת יתרו שאם כותבים הזמן לריך
 לכתוב באופן שהוא זכר ליציאת ולשבת, וזה מדויק גם
 בלשון הרמזין פרשת צא שכתב, "בכל עת שזכיר" החדשים
 יהי' הנס מזכר ולא כתב שמהלך להזכיר החדשים, ועד"ז
 המה דברי החת"ס יען שמהלך רוב העולם לכתוב זמן
 בהמכתבים וכדומה כי הרבה פעמים יש יציאת לדעת
 זמן הכתיבה, אלא שהיראים מהרים לכתוב כמספר דניי
 והמתחדשים כותבים מספרם של אור"ע, וע"ז סובבים
 דברי החת"ס כלפי כל כותבי העתים להזהירם לכתוב
 כזכר בתורה"ק לא כמספרם של אור"ע כזכר צסוף
 דבריו, דאי תימא דבהתחלת דבריו שכתב שנתחבז
 בהמכתבים צא לשלול גם אותם שאין כותבים שום זמן
 כלל, רישא לאו סיפא וסיפא לאו רישא פתח צדק וסיים
 בחצית, דהו"ל לסיים לא באותם שאין כותבים שום
 זמן וממילא הוה ידועין שכ"ש שלא לכתוב מספר
 האחרים, או עכ"פ הו"ל להזכיר צסוף דכ"ש שלא
 לכתוב כמספר אור"ע וכו' נשמע ג"כ שכיון עוד לשלול
 גם אותם שאין כותבים שום זמן אלא שזה כ"ש, אבל לא
 סיים מאומה אלא בהזכרת מספר אור"ע כי כל דבריו
 ז"ל סובבים אך על זה.

י

אבל עיקר דברי החת"ס בזה בלתי"ה אינם מוציאים
 מה שצנה וסודו על דברי הרמזין האלו שלא מזכר
 בתורה שמות החדשים אלא ראשון ושני ולמד מזה
 לכתוב כן גם אנהו חודש ראשון, הלא הרמזין ז"ל
 בעצמו כתב שם שרק עד גלות צלל הו"ל לא אח"כ.
 ויען שדברי הרמזין האלו לריבוי ביאור אצאר קצת,
 ולשם"ק טעם החדש הזה לכם ראש חדשים שימנו
 אותו ישראל חודש הראשון ונמנו ימנו כל החדשים

הוא בשביל שיש יציאת הרבה פעמים לידע זמן הכתיבה,
 ובגיטין ובתורה ושטרות לריך לכתוב הזמן בשביל חשש
 שער מוקדם, גם בתשובה להלכה יציאת כ"פ לידע הזמן
 איזה נכתב קודם כמ"ש הפמ"ג בהקדמה, גם בשאר
 ענינים הלכיים ז"ל היו ספורים אולם חשבון הימים
 והשעות וכל תנועותיהם בדקדוק, ויהי' להם נפ"מ כ"פ
 שיהי' ראש בלתי זמן כתבו, אבל לא בשביל קיום המלה
 שאין נפ"מ בדבר.

וב"ש צדכר כתובת הפרשה, הנה גם בגיטין ובתורה
 שמדקדקין לכתוב כל פרטי הזמן וכותבין גם צא'
 או בשני בשבת, אבל הפרשה אין כותבין, ויראה מא
 בחת"ס בכל תשובותיו שכ' זמן השנה והחדש ויום השבוע,
 והפרשה אינו מזכיר בשום מקום, ולא חש לקיים צא
 תורה מן השמים הוא. ובתשובות הרשב"א הרא"ש
 והרמ"א ועוד הרבה מהראשונים ז"ל לא ימלא שום זמן
 כלל כמעט בכל התשובות שלהם. הן אמת דו"ל שכתב
 היו כותבין הזמן אלא שדפוסם השמיטוהו בכל המקומות,
 אבל המעתיקים חשו' האלה לדפוס היו גדולים שראויים
 לסמוך עליהם, דלתי"ה לא הו' אפשרות לסמוך על
 העתקתם בגוף דברי התשובה ולמדין יציאת עוצא מלשון
 הראשונים ז"ל, ואם יש מלה בהזכרת הזמן היו לריבוי
 לקיים מלה זו גם בשעת הדפוס כי אין יציאת בין
 מעשה הדפוס לכתובה, ועכ"פ היו לריבוי ללמדנו חידוש
 זה שכתב מהראוי להזכיר הזמן.

וב"ש כהדר"ג יציאת שנהר בזה בשביל קיום המלה,
 קורא אני עליו את הקריאה שקרא הנוצי"י מהד"ת
 יו"ד סימן קכ"ג על השלח"ק במש"כ להזכיר הנשים
 צספירת נקיים לספור צפה כמו צספירת העומר כיון
 דכ' וספירה לה, וכתב עליו הנוצי"י ז"ל כי לרוב קדושתו
 וחסידותו נחקקים בו אורב מלות לא ישבע מלות, וראה
 למען דקדק להגדיל תורה ולהרבות במלות, ולהלכה מסיק
 שאין בזה שום קיום מלה, מדלא מנאו הרמזים והרמזין
 וצ"ג וכל מונו המלות למ"ע עיי"ש, וכע"ז הוא צד"ד.
 אך אם שלפנ"ד אין בגוף כתיבת הזמן קיום המלה,
 אבל זה ודאי שמהלך לשמוע דברי חכמים, לזה הכני מקיים
 עכשיו דברי חכם כהדרגתי במכתבי זה שהוא כו"ח
 מוש"ק פרשת ויחי התר"ד לפ"ג.

וכנני ידו דושת"ה באה"ר

הק' יואל טייטלבוים

החדשים היו מסיני, כי אלו לא היו מסיני אלא לשון פרסיים בלבד, אין מקום לנפש טעם למה לא הזכירו בתורה, וכי הולכה בתורה לזכר לשון פרסיים, הלא בתורה הוא לשון הקודש, ואך למה שהזכירו בתורה אחר גלות צבל שמות החדשים האלו ע"ז לר"ך ליתן טעם כדי להזכיר הנס של גלות צבל שעמדנו שם, אבל האך מציא הרמב"ן ז"ל ראי' ממה שלא הזכיר בדר בתורה שהוא צביל שיש מלוא למנות ראשון ושני, הלא כיון שלא היה אז עדיין הטעם של גאולה צבל בל"ה אין לדבר בלשון פרסיים, אבל יתן שכבר ניתנו לנו מסיני שפיר דלר"ך טעם למה נחלמה מאתנו מאז עד אחר גלות צבל, וז"ל.

אב"ל מה שקשה לי עוצה בדברי הרמב"ן, מה שכתב שאחר שהעלנו מצבל נחקיים הכתוב ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני מארמ"ל וגו', דהלא מוכרח בגמרא ברכות י"ב שהבי' הזה לא נאמר אלא על ימות המשיח, דתניא אמר בן זומא לכתמים וכי מזכירין י"מ לימות המשיח והלא כבר נאמר ולא יאמרו וגו' אשר העלה את בני מארמ"ל, אמרו לו לא שחוקר י"מ אלא שיהא שיעבוד מלכות עיקר וי"מ עפלה, הנה מצוה דלא פליגי אלא בפירות דברי הכתוב דלא יאמר, אם הכוונה שחוקר לגמרי באופן שלא יזכר ולא יפקד, או יהי עכ"פ עפילה, אבל כ"ע מודי דלא קאי אלא על ימות המשיח, וגם א"ל לומר דעכשיו מה שהוא מלוא דאורייתא לזכור יציאת מצרים בפירות צ' פעמים בכל יום, אינו אלא עפל למה שזכר גאולה צבל על ידי קריאת שם החדשים בלבד. ואף דמה שאמר הכתוב מארץ אפון פירש גם רש"י בקידושין דף ס"ט דקאי על צבל, אבל עכ"ל דמ"ס ומכל הארצות הוא וא"י החיצור, דאך צירוף כשיב"י הגאולה גם מכל הארצות שזה יהי גם יותר גדול וציד רמה יותר מל"מ, אז יעקר י"מ לדעת בן זומא ולדעת החכמים יהי עפילה. וא"כ איך כתב הרמב"ן ז"ל שכבר נחקיים צנו הקרא הזה שאינו אלא לימות המשיח. ואולי כוונתו ז"ל דאף שמה שאמר הכתוב ולא יאמר לא יתקיים עד אחר ימות המשיח, אבל כיון שאמר הכתוב שיאמרו אשר העלה מארץ אפון דהיינו צבל, וגמלא דבעת שיזכרו גאולה העתידה יזכרו גם גאולה צבל, א"כ יהי גאולה צבל עכ"פ קצת התחלה ממה שאמר הכתוב שיזכרו לעתיד, לכן נעשה זכר להתחלת דבר זה בקריאת שם החדשים. ומה שאמר הרמב"ן ז"ל שנתקיים הכתוב ולא יאמר וגו' אין כוונתו אלא שהי' התחלת הקיום למה שזכר במקרא זה, ולשנו דחוק עדיין ולר"ך עיון.

שני ושלשי כדי שיהיה זה זכרון צנס הגדול, ועל כן אין לחדשים שם בתורה אלא יאמר בחדש השלישי וכן כולם וכו', וכבר הזכירו רבותינו שמות החדשים עליו מצבל, כי מתחלה לא היו להם שמות אלא, והסיבה צזה כי מתחלה היו מנינם זכר ליציאתם, אבל כאשר עלינו מצבל ונתקיים מה שאמר הכתוב ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את בני מארץ אפון, חזרנו אותנו לקרוא החדשים בשם שקוראים בארץ צבל, להזכיר כי שם עמדנו ומשם העלנו הש"ן, כי אלה השמות ניסן ואייר וזולתם שמות פרסיים וכו', והנה הזכיר בחדשים הגאולה השנייה כאשר עשינו עד הנה בראשונה עכ"ל.

הנה מ"ש שמות החדשים הם שמות פרסיים, עיון צבני ישכר במאמרי חודש ניסן מאמר א' איה ו' שהביא ראי' ברורה דע"כ שמות החדשים הם מסיני, שהרי זכרו בתרגום והתרגום הוא מסיני, ועכ"ל שבי' צבחי' תורה שצ"פ ולא ניתן לכתוב עד שצאו לצבל יע"ש. אך י"ל דתרווייהו איתנייהו דאף שניתנו מסיני מכל מקום שמות פרסיים הם, דהרי גם התרגום הוא לשון ארמי שהארמיים מדברים בו, ואעפ"כ מצוה בגמרא שהוא מסיני, ועיון מהרש"א מגילה ד"ג ונדרים דף ל"ז. וצ"ע ז"ל על המדרש רבה וירא פרשה מ"ח סי' ט' כתב על הא דשמות החדשים עליו מצבל שקודם לכן לא נחגלו, ואי הוויין לשון פרסיים קשה הלשון דלא נחגלו, כי כבר נחגלו לפרסיים אלא שישאל אינם משתמשים בלשון אחרים, ולומר דרש"י ורמב"ן ז"ל מחולקים אם הוא לשון פרסיים אם לאו הוא דבר רחוק שיחלקו במציאות, וכן משמע קצת מדרש צירושלמי ר"ה פ"א וצמ"ר שם ר"ל אומר אף שמות המלאכים עליו מצבל, ונראה קצת דצדדא מחתא מחתינהו שמות המלאכים עם שמות החדשים, ושמות המלאכים צוודאי אינו אלא החגלות משמים. אך י"ל הכוונה בדברי רש"י ז"ל שכתב שלא נחגלו, דאף שהפרסיים דיברו בן, אבל לא נחגלו לבניי שאלו השמות הם מסיני, ואלו לא היו מסיני לא היו משתמשים בהציאות בלשון פרסיים, ובהכתובים שאחר גלות צבל זכרו החדשים בשמות האלו, והי' מכוסה כמו כמה ענייני תורה שצ"פ ודרשות חז"ל שהיו מכוסים עד שהגיע הזמן שנחגלה ע"י חכמי הדור והכל נעשה יפה צעתו, והיו שפיר ענין החגלות מן השמים, והרמב"ן ז"ל ביאר הסיבה למה נחגלה אז צביל כדי לזכור הנס שהעלנו מצבל. ואדרבה גם מדברי הרמב"ן ז"ל צעמנו נראה ששמות

וקצת יש להעיר עוד בדברי הרמב"ן. שכיון שלפי דבריו נשמע מהחודש הזה לכם למנות החדשים ראשון ושני, האריך נשתנה בדבר אחר גלות צבל, הלא מבואר ברמב"ם פ"ט מהלכות יסודית שמה שהוא בחו"ק ח"א שישתנה לעולם ואך אם יאמר הנצי"א לעצור לפי שעה כמו חלי' צבר הכרמל זה אפשר אבל אם חומר על חוזה מלוא מהתוכ"ק שלא נעשו חלל לזמן ונתבעל מהיום לעולם הוא נצי"א שער, וא"כ האריך יכלו לצטל אחר גלות צבל מלוא שנשמע מקרא, בשלמא מה שאמרו אחר ימות המשיח שתצטעל יליאת מלרים, זה לא קשיא כי בלח"ה יש מאמר חז"ל (נדה דף ס"א ע"ב) מלוא צטלות לעתיד לבא, וכל המועדים יהיו צטלין (מדרש משלי ט'), ומבואר ברמב"ם סוף הלכות מגילה שכל ספרי הנצי"א והכתובים עתידין ליצטל לימות המשיח, ולא נתבאר לנו בחורה וצנ"כ חלל מה שהוא עד ימות המשיח וכמ"ש הרמב"ם ז"ל גם בסוף הלכות מלכים, אבל השמות שנעשה אחר גלות צבל ל"ט. אך עיין בעיקרים מאמר ג' פ' ל"ז שחולק על הרמב"ם ז"ל בזה ולדעתו אפשר שישתנה חוזה מלוא, והצי"א ראי' מדברי הרמב"ן האלו ששינו צימי עזרה קריאת שם החדשים שלא לקרות ראשון ושני. ונמצא לפי"ז שהרמב"ם ז"ל ע"כ חולק על דברי הרמב"ן האלו וכל הענין במחלוקת הוא שנוי.

אבר לפענ"ד נראה להשוות דבריהם ז"ל שגם הרמב"ן ז"ל לא חשב זה למלוא מפורשת בחורה, כי עיקר קרא דהחודש הזה לכם הוא למנות קב"ה כמו שכתבו מוני המלות, וגם נלמד משם על עיקר מנין החדשים שהוא מניסן, כי מנין השנים הוא מתשרי, ולולא קרא דהחודש הזה לכם ראש חדשים היינו אומרים במקום שזכר החודש הראשון שהוא תשרי ראשית השנה וזחודש השלישי הוא כסליו וזחודש השביעי הוא ניסן וכן כולם, כמבואר בגמרא פ"ק דר"ה (דף י"ב ע"א) וזתוספות שם, ואין ראי' מכאן שצכל עת שזכיר החדשים יש מלוא להזכירם ראשון ושני, כמו צכל הארבעה ראשי שנים שלמדו מקראי סדר הזמנים והתחלתם לא צטביל שיש מלוא למנות כל אלו הזמנים חלל צטביל שיש נורך וג"מ לדינא לידע סדר המנין של כלו"ה מהזמנים.

גם ממה שלא זכר בחו"ק שמות החדשים, הנה קו"ל דלא דרשינן טעמא דקרא ללמוד מזה הלכה, וממא ידעינן מאיזה טעם העלימה בחו"ק שמות החדשים עד אחר גלות צבל כמו שהעלימה שמות המלאכים עד אחר גלות צבל כמו שפירש"י ז"ל שם דבחו"ק כתיב והנה שלשה אנשים ולא זכר שמותם

ובכתובים שאחר גלות צבל זכר שמותם, ועכ"פ אינו מפורש בחו"ק שיש מלוא להזכיר במנין החדשים ראשון ושני צטביל הזכרת יליאת מלרים. וברמב"ן ז"ל נראה שכתב זה ע"ד שכתבו הרבה מהראשונים ז"ל טעמי המלות אף שזודאי אינם להלכה כי בטעמים שלא הזכירו בש"ס כו"ע מודי דלא דרשינן טעמא דקרא, ומ"מ היו זהירין במה שנראה דעתם הגדולה בטעמי דקראי כאשר האריכו בזה בכמה מקומות, והוא ע"ד שכתב החת"ם ז"ל (חיו"ד סימן ק"ה וסימן רנ"ד) דאף דלא דרשינן טעמא דקרא מ"מ לחומרא יש לחוש חולי כיון הקרא לעטם זה. וכן נראה מהתחלת דברי הרמב"ן שכתב טעם החודש הזה לכם, שיסוד דבריו הוא צטביל הטעם ששפט שהוא כדי להזכיר יליאת מלרים אבל אינו מפורש בקרא. וא"כ אין זה סותר למה שכתב הרמב"ם ז"ל שא"א לשום מלוא שישתנה, דברמב"ם ז"ל דקדק שם בלשונו בהתחלת דבריו לומר דבר ברור ומפורש בחו"ק, וזה אינו ברור ומפורש בחו"ק כלל.

ובעין זה הוא מוכרח לומר לדעת הט"ז שדדבר המפורש בחורה אין כח ציד חז"ל לאסור, ונסתפק הפנ"ג בפח"כ ח"א חות ט"ו אם גם דדבר הצא ממדרש חז"ל או בלח"ם וי"ג מדות אי יש כח ציד חז"ל לאסור, והצי"א ראי' ממה שנתקשו בתוספות (מגילה דף ד' ע"ב) אמאי לא גזרו צמילה שמא יעבירוהו, והלא מילה צטבת נלמד מציוס, וע"כ דצוה יש כח ציד חז"ל לגזור יע"ש. והוא פלא דהלא באמת מבואר שם במקומו צע"ז סימן תקפ"ה ס"ק ה' לתרץ הקושיא שלא גזרו צמילה צטביל שנלמד צפירות מציוס, ואך בתק"ש שאין לימוד צפירות בקרא לתקוע צטבת, אף שזודאי הוא חיוז דלורייתא לתקוע כי לא מלאו חז"ל שום טעם לחלק מה"ס צין חול לצבת, אבל יש כח ציד חז"ל לעקור דבר מה"ס צשוא"ה אם אינו מפורש צדדיא עכ"פ להיפך. וא"כ אפשר שגם צעקורה ע"י הנצי"א יש חילוק זה כמדוקדק במחק. לשונו של הרמב"ם ז"ל, ובדרך זה מיושבין כל הקושיות שהקשה עליו צעל העקרים ז"ל יעיי"ש ודו"ק. ומכש"כ צנ"ד שאינו דומה גם לתק"ש צטבת וכדומה שאף שאינו מפורש מ"מ הוא חיוז ברור שצכלל צסתמיות לשון הקרא, אבל דברי הרמב"ן האלו י"ל שאינם כלל בלשון הקרא ואין חיוזו ברור כלל חלל מחמת הטעם שמתבאר צעינו כחז"ל ולק"מ.

אלא שאני חמה עוד על מה שכתב הרמב"ן ז"ל שנתבעל מלוא דקריאת החדשים ראשון ושני ע"י הכ' ה"ל דולא יאמר וגו', הלא אף לעתיד שאז נאמר

ועב"פ מה שהביא החת"ם מדברי הרמב"ן האלו תוכחת מוסר לכתוב בהמכתבים חודש א' וצ' להעיד על יו"ט, זה תמוה מאד, כאשר נבאר דאף לדעת הרמב"ן ז"ל צ"ע שנתבטל זה אחר גלות צבל, והחת"ם בטעמו בכל תשובותיו כתב החדשים בשם המיוחד ולא הזכיר כלל ראשון ושני והאריך כתב כאן להיפך. וצ"ע ש לחזר צימים למנות ראשון ושני, זה מבואר יותר בדברי המכילתא והרמב"ן שצ"ע יתרו, אבל לפענ"ד כמו שאנו רואין בתשובותיו שלא היו נזכר בחדשים כנז"ל, כמ"כ נראה צרור שגם צימים א"א לומר שהיה נזכר לקוראן ראשון ושני ולא בשם המיוחד בדברי הרמב"ן והמכילתא, שהרי כל המדינה מלאה מתלמידיו ותלמידיו תלמידיו ושומעיהו מדרין בפומיהו כל יומא, והכרנו הרבה משישים וזקנים שנתגדלו על צרכיו, שספרו כל נעדי ודבריו כדברי אלקים חיים, גם נדפסו המנהגים מתלמידיו שכתבו כל תגובותיו ז"ל, והאריך אפשר שלא זכרו בולם דבר מפליא כזה שהוא נגד מנהג כל העולם, וקריאת הימים הוא דבר הרגיל ושכיח עוצא צרוב דיבוריו של האדם, וכבר כתבו הפוסקים (עיין רמ"א חו"מ סימן ל"ז סעיף כ"ז וש"ך שם ס"ק ל"ח) דדבר הרגיל ושכיח אף לא ראוינו הוי ראוי, ומכש"כ דברים הנשמעים לכמה אלפים מתלמידיו ולאחרי ויו"ט ז"ל, האריך אפשר שחייב אחריו נעלם כ"כ באופן שלא יזכר ולא יפקד.

והעיקר נראה שהחת"ם ז"ל לא נחית בכאן לבאר הלכה זו שדברי המכילתא והרמב"ן, אלא לקח משם סמך ותוכחת מוסר שעב"פ לא יכתבו במספרי האו"כ"ע, וזה ודאי אמת ויציב שאסור לכו"ע גם מהרבה טעמים אחרים, והמהר"ם שיק בתשובה יו"ד סימן קע"א ביאר שהסופרים למספר או"כ"ע שהוא למספר הנוצרי עוצרים בזה על לאו דאורייתא של ושם אלהים אחרים לא תזכירו, וחשב עוד שם כמה איסורין חמורים שעוצרים במספר או"כ"ע יעני עליהם, וצ"א"ה לא עדיפי משאר מנהגי הגוים שעוצרים על וצחקותיהם לא תלכו, וגם הוא בכלל שמם ולשונם. ובחת"ם דרשות הנדפס מחדש בדרוש לז' באב (ד' שט"ו), שם דבר בקדשו צענין זה וז"ל ולא באותן חדשים מקרוב המונים שכותבים צריש מגילתא מנין לידת משיח הנוצרים וכותב וחותם עצמו שאין לו חלק בצלקי ישראל, אוי להם כי גמלו לנפשם רעה בתורת השם מאסו וחכמת מה להם עכלה"ק, הכך רואה עד היכן הרעים ונחמיר בדבר.

ולדינא הנה ג' חלוקים, שלספור במספרי האו"כ"ע זה אסור לכו"ע, וכבר הלעטרו ע"ז מאוד הגדולים

עיקר הקרא דולא יאמר כמבואר בגמרא ברכות ה"ג, ואעפ"י דעת החכמים שם דאין הפירוש בולא יאמר שתעקר לגמרי אלא שתהי' ליאחז מנרים עפל, וא"כ כש"כ בגלות צבל שלא נתקיים עוד כלל הקרא הזה אלא קצת התחלה, למה נעקר לגמרי מזה ז' של קריאת שם החדשים ראשון ושני שהוא זכר ליאחז מנרים לפי שיעתו, וקורין החדשים רק בשם המיוחד שהוא זכר לגלות צבל, הלא אפשר לקיים שניהם, לכתוב כמו שנכתב במגילה בחדש הראשון הוא חדש ניסן, וכן כתב אח"כ לחדש שנים עשר הוא חודש אדר, וכדומה, שזו נזכרו שניהם יו"ט וצבל, ולמה בנחמ"א א' כתב ויהי בחדש כסליו וכן בנחמ"א ב' התחיל ויהי בחדש ניסן ולא הזכיר כלל ממנין החדשים ראשון ושני, וכן אנו רואין בכל הפוסקים ראשונים ואחרונים בתשובותיהם גם בנוסח הגט שהוא מדויק כל אות ואות, ונחלת שבעה חזן וחיקר נוסח דקדוק הגט וכל השטרות מן הש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים, וצ"כ לזכור החדשים אלא בשם המיוחד בלבד, ומאני לפעמים שכותבים בגט שני מנינים צ"ע אהע"ז סימן קכ"ו סעיף ו' שאם כותבין גט ציום ראשון של חודש אייר וכתוב ציום שלשים לחודש ניסן שהוא ר"ח אייר, וכן הוא צנחלת שבעה (סימן ו' אות ב') שכותבין שני המנינים, והחוששין שלא לכתוב גט צ"ח הוא צביל חשב מוקדם ושאר טעמים המבוארין שם, אבל בכתובת אדר החדשים למה לא יכתבו שני המנינים שלא לעקור לגמרי מזה שהי' בידינו כיון שאין לנו ראוי מהקרא שתעקר לגמרי. ומלשון הרמב"ן ז"ל נראה ג"כ שאחר גלות צבל חזרו לגמרי שלא לקרות ראשון ושני ולא כתבו שני המנינים, שהרי לא כתב "הוספנו" לקרוא החדשים בשם אלא כתב "חזרנו", ועוד שהרי צא לתרץ אותן המקומות שכתבו החדשים בשם המיוחד ואנו רואין בנחמ"א ושאר מקומות שלא נזכר כלל מנין ראשון ושני.

שוב הראוי שהמהר"ש יפה ציפ"ת ויקרא פ' י"ג ס' ג' האריך לחלוק על בטל העוקרים ז"ל בשתי ידים, ולדעתו א"א לשום מורה שנתבטל ע"י נציא צש"א, ועל ראיותיו מדברי הרמב"ן ז"ל בקריאת שם החדשים האריך לבאר שמעולם לא היו שום צווי באיזה אופן לקרוא החדשים וברשות נחונה לקרוא החדשים והימים באיזה שם שאנו רואין, גם הקשה קושיתו ה"ל דהאריך אפשר שנתבטל ע"י הכי' דלא יאמר כיון שעל גאולה העתידה מדבר יעו"ש. והנה לדעתו ז"ל מיושב הכל היטב והוא כדאי לנאמן, אבל לא אדע באיזה אופן לבזק דבריו בדברי הרמב"ן.

צדירות שלפנינו והזהירו הרבה ע"ז, וצער"ר עכשיו עוד נפרץ צפרלה יחירר כמו שאר פירות הדור צע"ה, וכל אשר עינים לו יתן לב ליזהר בדבר וכו' ירחם.

חלוקה ב' לספור הימים בשם שאנו רגילין לדבר אך לא במספר ראשון ושני, בדצרי המכילתא והרמב"ן מוצא שגם זה אסור, וכן ראיתי בעת שהפמ"ג צהקדמה לס' נועריקון שלו כתב וז"ל צמנין הימים ימי השבוע אין להם שם כ"א יום בשבת לצד והשאר נמשכים אחריו אחד בשבת שני בשבת וכו' וכן לשבת כמו"ש הרמב"ן, והגויים יש להם שם לימים כמו זאנעטאג מאנעטאג ולא יאמר בן בישראל עכ"ל, אבל ראינו מנהג גדולים וקדושים שלא נזכרו צד זה והוא מעשה רב, וכבר ביארתי בדברים של טעם ליישב דבריהם להלכה וכעין זה כתב גם המהר"ש יפה ז"ל, ובכו"ז אמרו חכז"ל (ירושלמי מע"ש פ"ה ה"ב) הלאה רופפת בידך הלך אחר המנהג, ומכש"כ מנהג גדולים וקדושים.

חלוקה ב' צמקום שאין לורך לכתוב הזמן, נלפע"ד צדור דאף להמכילתא והרמב"ן ז"ל אין שום נדנוד מלוא לכתוב הזמן, ואף הם לא מייירי אלא צאזח אופן לכתוב בשם לורך דדבר, וכמו שאם אין כותבים שום מכתב דבדאלי אין מלוא כלל לכתוב הזמנים בשביל הזכירה, כמ"כ בשכותצין איזה מכתב אין זה גורם כלל שיהי' מלוא לכתוב הזמן, ואף בשכותצ הזמן ומשנה לכתבו צאופן אחר שאינו נזכר יום השבת וי"מ צזה יש חשש, וכעין שכתב הר"י ז"ל צמסכת צרכות (דף י"ב ע"א) גבי פתח אדעתא דחמרא, דאף לדעת האומרים מלוא אין לריכות כונה מ"מ אם מכוין למלוא אחרת הוי היפך כוונה וגרע מלוא לא מכווין כלל, וכבר ביארתי לעיל צאורך.

ז

ובעת עלה צדעתי עוד ראיות צדירות לזה מן הש"ס גיטין ד' י"ז, איחמר מפני מה תקנו זמן צגיטין ר"י אומר משום צה אחרת ור"ל אמר משום פירות יעיי"ש. ואם נימא לדעת הרמב"ן ז"ל יש מלוא דאורייתא או אפילו מלוא דרבנן לכתוב הזמן, מה שייך להקשות מפני מה תקנו זמן הלא צל"ה לריך לכתוב הזמן. וא"ל שהקושיא היא למא יפסל מלגש צו לכתחילה כשעצר וכתב צלא זמן, חדא דחזיקן שם ע"צ אמר לי אב"י לרב יוסף אם ניסת הולד כשר מה הועילו חכמים צתקנתן אה"י דלכתחילה לא חנישא, ופירש"י ז"ל כיון

דה"י הוא אי צעו לכתוב גט צלא זמן לחפות על צה אחרת או למכור צפירות לא כתבו לי' סופרי הדיונים יעיי"ש, הנה לא הונח לי' לרש"י ז"ל לפרש הגמרא כפשוטו דתועלת התקנה הוא מה דלכתחילה לא חנישא, כמו צביארו הפוסקים דכיון שאם ניסת לא תנא וכולד כשר א"כ מה יועיל התקנה לזה שרואה להערים לחפות על צה אחרת שזתה לומר שנתגרשה מקודם להכשיר המנזרים, לכן הסיו רש"י ז"ל כוונה חכז"ל דתועלת התקנה הוא צשציל סופרי הדיונים שלא יכתבו, ומה שפסול מלגש צו הוא צשציל שלא נעשה צתקנת חכמים ויוכל להביא לידי מכשול לחפות על צה אחרת או גזל צפירות לכן פסול לכתחילה, וגם י"ל דכיון שלא נעשה צתקנת חכמים הוי משנה מטצע חכמים שפסול כמו שכתב ה"ח"ד (סימן רל"ב), אבל תועלת התקנה הוא רק צשציל סופרי הדיונים והעדים שלא יעצרו כמוכרח מלשון רש"י ז"ל, ומעתה אם נימא דלעולם לריך לכתוב הזמן גם צל"ה לא יכתבו סופרי הדיונים צלא זמן, וקו"ל סתם ספרי דדיינא דייקנא הם, וציטין ד' צ' ע"צ מוצא דאף לר"מ דחייב למיעוטא סתם ספרי דדייני מייגמר גמירי ואין זה אף צגדר המיעוט לחוש על סופרי דיינים שיכתבו שלא כדין כי חזקה גדולה היא, ובה דאלריך רבנן שם, הוא מטעמים המוצארים שם צרש"י ותוס' ד"ה ורבנן יעיי"ש וד"ק, אבל לשגגת סופרי הדיונים לא חיישינן כלל, ואם צאנו לחוש שסופרי הדיונים לא יעשו כדין אין תועלת גם צתקנה זו שעשו צגיטין לדברי רש"י ז"ל ה"ל.

והרמב"ם ז"ל צפ"א מה"ל גירושין ה"ל כ"ד כתב התקינו חכמים שיכתבו זמן צגט שמה תהי' אשתו קרובתו ותזנה וכו' לפיכך תקנו זמן צגיטין, ושוב אח"כ בה"ל כ"ה כ' הדין שאם אין צו זמן פסול מלגש צו. ומעתה אם נימא דכל השקלא וערי' שצש"ס שהוצרכו ליתן טעם על כתיבת הזמן צגיטין הוא רק מה שפסול מלגש צו אם עצר וכתב צלא זמן, ה"י לריך הרמב"ם ז"ל להעתיק טעם זה צהלכה כ"ה אחר שכתב הדין שפסול מלגש צו, לא צהלכה כ"ד שעדיין לא הודיע לנו שם כלל שפסול מלגש צו אלא מה שצריך לכתוב הזמן צגיטין כמו צשטרות, וע"ז העתיק הטעם ה"ל וסיים ולפיכך תקנו זמן צגיטין, הרי צשציל עיקר כתיבת הזמן הוצרכו הטעמים שזלוא הטעמים אין שום לורך לכתוב הזמן. וכן הוא גם לשון העור צסימן קכ"ז לריך לכתוב הזמן וכו' שחכמים תקנו לכתוב צו הזמן מפני שפעמים שאדם נשוי קרובתו ותזנה וכו', והאלריך עוד צצבר ואחר שסיים כל הענין שוב התחיל לכתוב

הדין שאם נתגרשה בגט שאין בו זמן לא תנשא, ומבואר שהוררכו לעשות תקנה ולבקש טעם על מה שכותבין זמן לא על מה שלא תינשא לכתחילה בגט זה.

ועוד מבואר שם בגמ' ד' י"ז, כתב צ"י שזע שנה חודש שנת מאי אמר ל"י כשר, ומה הועילו חכמים בתקנתן אהני לשבוע דקמ"י, ופרש"י ז"ל שם דאם כתב זמנו בשבוע פלונית של יוצל ולא כתב צ"י שנה או שהוא בלא חודש ובלא יום כשר לכתחילה, ועל מה שהקשו מה הועילו חכמים בתקנתן פ"י רש"י ז"ל ה"א לא מיימנעי מלמכתב"י ניהל"י, וכן ה"ב"י באהע"ז סימן קכ"ז דמשמע מדברי רש"י האלו דאף לכתחלה רשאיין לכתוב בן מדכתב דלא מיימנעי מלמכתב ניהל"י, ואך בדברי הרמב"ם ז"ל כתב דיש לדון מדכתב כשר אם הוא כשכתב כך אבל לכתחילה אין כותבין, או דלמא דנקט כי האי לישנא משום דלאו אורחא דמילתא הכי יעיי"ש. הרי לך בהדיא דלדעת רש"י ז"ל כותבין לכתחלה אף בגיטין בלא זמן השנה והחודש והשבת והיום וסגי בשכתב זמן אחד כמו השמיטה בשביל התקנה.

ובמה שנסתפק ה"ב"י בדעת הרמב"ם ז"ל דאולי לדעתו ז"ל אין לעשות כן לכתחלה, לא נסתפק בזה אלא שם בגיטין אבל לא במכתבים אחרים, שהרי לא כ"י שום טעם והוכחה לזה אלא מלשון שבה"י גיטין במקום שאמרו הכז"ל חששא דזנות ופירי, ואף שלא גזרו היבא שאהני לשבוע דקמ"י, מ"מ הלא באמת נתקשה המהר"ם שיק שם דסוף סוף מה הועילו אם תזהר וכתוב לה מיד גט וכתוב זה שבוע פלונית, ותי' דמסתמא לא נודע הזנות לבעל מיד דוודאי בסתר זינתה, ואף אם נודע אינו חושש שיתגלה לז"ד, והרבה פעמים שעררו שבתות וחדשים ושנים ושמיטות עד שנודע לבעל ואף אם נודע אחר כך קודם שירגיש שהעדים ממשמשין וצאין וזהו אהני ומועיל שפיר עכ"ל יעיי"ש, והנה זה ודאי שיוכל להיות לפעמים שנודע חילוק להבעל ולז"ד, אך הכז"ל על הרוצ דברו ולא למיעוטא, וזה כוונת המהר"ם שיק שעל הרוצ מועיל התקנה, וא"כ יש לומר דאף שלא עשו תקנה וזמנא לכתחלה לגרש בגט כזה שאין בו חשש עפ"י רוב, אבל בשעת הכתיבה למה נכתוב לכתחלה על סמך הרוב, הלא אין עושין ס"ם ורוב צידים דהוי כמבעל איסור ע"י פמ"ג סימן ק"י (בסוף דיני ס"ם), וכעין שכתב הרמב"ם ז"ל פ"ד מהל' אבות העומאה דאף דספק מים שאובין כשר אין מורין לו לכתחלה לעשות כן, ובגמרא ע"ז (דף ל"ז ע"ב) ה"א מ"א בנהרא זלו-טבולו, וכמיהו רבים ע"י מלי"מ פ"י מהל' מקואות דין ו' ושער המלך שם

ויתבאר עוד להלן. ולדעת רש"י ז"ל צריך לומר, דכיון דאין כתיבת הזמן אלא בשביל התקנה לכן היבא דלא עשו תקנה אין להחמיר כלל אפילו לכתחילה. וכך רואה ב"מ"ש צ"י דאולי גם לדעת הרמב"ם ז"ל מותר לכתוב לכתחילה בלא זמן אלא שכתב כשר בשביל שאורחא דמילתא לכתוב הזמן, ואילו היה מקום לומר שיש גם בלא"ה איזה מנחה בכתובת הזמן למה הולך לומר שהוא אורחא דמילתא יותר הומ"ל למימר שהוא מנחה או חיוב, וע"כ שלולא הטעמים שאמרו חכמ"ל בגיטין א"א לומר בזה שום סרך מנחה אלא אורחא דמילתא בלבד, וכבר הבאתי שהיו רגילין לכתוב הזמן בשביל שלמח ב"פ נ"מ לידע הזמן וזה נקרא אורחא דמילתא, בפרט בגיטין שבלא"ה החיוב לכתוב קצת זמן כמו השמיטה בשביל התקנה אורחא דמילתא יותר כיון שהתחיל לסיים ולכתוב כל הזמנים דבר ולא חזי דבר.

ועיין ב"ש סימן קכ"ז ס"ק י"ב שכתב דלכאורה מ"מ"ש הפוסקים שלא ליתן גט באייר משמע דלא כרש"י דאל"כ למה ל"י להזכיר שם החודש, ושוב נתקשה בשעת הדחק למה כותבין אייר צ"י יודין ולמה לא סומכין על דעת רש"י דהא לא מצינו מי שחולק עליו צפירוש, ותיירך בדוחק יעיי"ש. ולפע"ד הנה מ"ש שלא מצינו מי שחולק עליו צפ"י הוא בשביל שכתב ה"ב"י דאפשר אף הרמב"ם ז"ל סובר כרש"י ז"ל, אבל זה אפשר לומר בדעת הרמב"ם שלא פרט צפירוש באיזה חופן לכתוב הזמן אלא הסתם שתקנו זמן, ואך מה דמשמע מדיוק לשון כשר זה אפשר לפרש בדברי ה"ב"י שכתב בן בשביל אורחא דמילתא, אמנם העור התחיל צפירוש צריך לכתוב הזמן בגט כ"ד צכך וכך בשבת כך וכך לירח פלוני כך וכך לחשבון פלוני, ולדעת רש"י אין צריך לכתוב כ"ז אף לכתחילה וסגי צכך וכך לשבוע, וא"כ נראה לכאורה דפליג על רש"י, ומיושב קושית ה"ב"ש דא"ל דחששו לכתחלה לדעת הטור.

אבל הנראה לפע"ד דדעת כל הראשונים ז"ל שזוין בזה ואין שום פלוגתא ביניהם, על פי מה שכתב ה"ב"ה בתחלת הסימן דגם הטור ס"ל דכשר לכתחלה דכן משמע בסוגי' דאם לא בן לא פריך מידי מה הועילו חכמים בתקנתן, ואך אפ"ה הצריך הטור לכתוב כל אלו הזמנים למנחה מן המוצא יעיי"ש. הנה חזוין דעשה חילוק בזה בין מותר לכתחילה ובין מנחה מן המוצא, ויעיין טו"ז או"ח הל' ר"ה סימן תקפ"ו ס"ק א' צדיגי שופר שביאר שם ג' חלוקים, וחלוקה ה"ג כשר לכתחילה, ומנחה מן המוצא אינו מג' החלוקים; דמנחה מן המוצא אינו נכנס בכלל בגדר הדין אלא

ושארי הזמנים שנכתבו בתורה הוא בשביל שיש לזכור לידע אלו הזמנים, אבל באתו הזמן שלא ראתה התוכן שום לזכור לא מעלה ולא מוריד לכתוב, ועדיין לשמוע לע"ג שקילר כ"ב.

ועב"פ מכל ה"ל יש לנו חבילות ראיות שאין שום ספק מזה בכתובת סדר הזמנים כשאין לזכור לכתוב, ואף בגיטין א"ל לפרט השנה והחודש והשנה והיום אפילו לכתוב, אלא בגיטין הוא מזה מן המוצר כמו שהציג בעור ע"ז העצמים שזכרו חכמי בתקנתם, וזוודאי שחלילה לשנות בגיטין ממה שזכר נהגו בדקדוק נוסח הכתב, אבל בשאר מכתבים לא מעלה ולא מוריד.

וכ' ירחם ויחדש עלינו הזמנים לטובה, וצמחיה יקיים לנו בעתה אחישנה צ"א.

הנ"ל

סימן טז

צ"ב

שוכמ"ס לידידה הרה"ג המפורסם וכו' מזה"ר **משה ישראל פערדמאן** האב"ד דק"ק דראגמירעשט והגליל יצ"ו.

אחדש"ת בזה"ר כמשפט, הגיעני מכתבו ע"ד בגזירה של פתיחת החנויות צ"ק אשר לפי דעתו הוא בכלל יסוד ואל יעבור, והנה אשתקד כאשר קבלתי מכתבו בענין זה, מלכד מה שהוא נגד ראוני לכתוב צוה כאשר אזכיר להלן, גם הייתי מוטרד מאד בגוף הענין לעכס ע"ה לזכור בגזירה שלא יהי' לזכור לפלפל בזה"ל, וז"ל נתבעה בגזירה אח"כ ובעירנו בע"ה אין פותחים החנויות בשבת, וצ"כ וצ"כ נאצד מכתבו ה"ל ובעת אין בזכרוננו כלל מה שכתב שם, עכשיו כאשר קבלתי מכתבו עוד הפעם ראיתי להשיב עכ"פ בקולור נמרץ מחמת כבודו של כהדר"ג כ"י.

א

והנה לפענ"ד צריך שאין זה בכלל יסוד ואל יעבור, שלא אמרו זה אלא במתכוין להעביר על הדת, ומקורו מבגמ' סנהדרין ע"ד דאם אמר קטול אספסתא

זכירות יתירה, ולכן אף מה שמותר לעשות לכתחלה עדיין י"ל שאינו מזה מן המוצר יעיי"ש, ולכן כיון שסובר הצ"ח שמשון הש"ס הכרח שמותר לכתחלה לכתוב בלא אלו הזמנים, בעמיד דצרי בעור שכוונתו רק למזה מן המוצר, ומ"ש בעור ע"ז שחכמים תקנו לכתוב אף שלא הי' התקנה על כל אלו הזמנים, מ"מ כולו בחדא מחתא מחתיבו כי גם מה שהוא מזה מן המוצר הוא מיסוד תקנה זו שראינו שחששו על דבר גדול שלא להרבות ממזרין בישראל ח"ו, וזכרוננו פי' השולח מזה ששם תקנה זו בשביל מעשה שהי' שאי' עשה כן לפחות על זמנ ר"ל, ולכן אף באלו הזמנים שלא עשו התקנה לפי הכלל שצדדיו שלא לחוש למיעוט ומותר אף לכתחילה, מ"מ מזה מן המוצר לעשות בכל אופן ואופן שלא יהי' אפשרות להרבות ממזרין בישראל, וכעין שכתב הרמב"ם ז"ל פט"ו מהלכות אבות העומתה ה"ל ט' אף שספק עומתה צרי"ר עבור כשיצא לשאול אומרים לו אם עזלת אין צריך הפסד אם עזל הר"ז משוזה, ומעשה אף רש"י ז"ל שסובר שמותר לכתחלה עדיין י"ל שאיכא מזה מן המוצר כדעת בעור, ומימוש היעצ גם לשון הרמב"ם ז"ל שכתב כשר בשביל שהוא אורחא דמילתא כדצרי הצ"ח, דכיון שהוא מזה מן המוצר זוודאי דאורחא דמילתא של סופרי הדיונים לעשות כמזה מן המוצר, ונמלא דעת כל הפוסקים שוין שמותר לכתחלה, אלא שמזה מן המוצר לכתוב כל אלו הזמנים, ולק"מ קושיית הצ"ח למה לא התקינו על חודש אייר שלא להזכיר שם החודש, כי לא ראו לתקן שלא לעשות מזה מן המוצר צענין גדול המוגע לעכרת משפחות בישראל.

ולשון הריצ"ש בתשובה סימן קי"ז וכוזא בקצרה צ"ש ס"ק י"א, וז"ל עיקר הזמן שכתבין בגע ושתקנו חכמים הוא יום החודש וכו' אבל בזה"ה יום מן השבת זה לא מעלה ולא מוריד ואין זמן כתוב בתורה שיכיה ליום השבת יעיי"ש, ואם פלא גדול מה שהציג לזה ממה שלא נכתב בתורה זמן ליום השבת הלא מיירי מהזמן שתקנו בגיטין בשביל זמנ או פירות, ואין לזה שום שייכות צמח שנכתב בתורה, ואף בשאר שערות. ולהג"ל אפשר דצמח שכתב הריצ"ש וכו' לא מעלה ולא מוריד, כלל הכל, שאין שום מעליותא בכתובת יום השבת, שלא נעשה לומר דאף לולא העצמים שבי' חכמים בגיטין יש צוה מזה מאד אחר לזכור יום השבת, לכן כלל הכל צדד אגב שלא מעלה ולא מוריד, ועל זה שפיר הציג ממה שלא נכתב בתורה זמן ליום השבת, וכאשר כתבתי למעלה, שהקצ"ה שומר משמרתה של תורה, ואלו היה מזה צדד הי' נכתב בן בתורה"ק,

הנשואין וע"י השתדלות בני עמנו חדשו הגזירה הבוא, ח"כ עיקר כוונתם על מניעת הנשואין, ואף שגא אמרו צפי' מה מגמתם בפקודה הבוא מ"מ אומדן דעת הוא. ושז כחז שבי' נראה לו דבספק היבא דלא ידעין כוונת האנס אם להעביר על דת אם להנאתו הרשות בידו ליהרג או לעבור, אבל יותר נראה לומר דלזנין בחר אומדנה ואם האומדנה דלהנאת עמנו הוא אינו לריך למסור את נפשו ועי"ש. והשתא ק"ו התם שבי' הפקודה ללבוש צמלבושיהם שז ודאי אינו חלל העצרת הדת, מ"מ כיון שבתחילה הי' הגזירה על הנשואין חשב זה לאומדן דעת שאין כוונתו על דת ואינו לריך למסור את נפשו, ומכש"כ בעת שראוין בכל הגזירות שאין נ"מ כלל בין שומר דת לאינו שומר, וגם בגזירה הבוא של פתיחת התנויות כל מצין יצין שהאומדנה היא צרורה שאין כוונתם על דת כ"א כמו שכתבתי למעלה.

ג במה שהעיר שם באמרי אש צספק היבא דלא ידעין כוונת האנס ולדעת הרמב"ם (הלכות יסודי התורה פ"ה ה"ד) וסייעתו אסור למסור נפש במקום שאמרו חכ"ל יעבור ואל יורג, אך כזר כתב התרומת הדשן הוצא צש"ך יו"ד סי' קנ"ז דכאן לא שייך לומר ספק נפשות להקל, ואעפ"כ ר"ה לומר דלענין זה מועיל הספק לומר שהרשות בידו ליהרג או לעבור ועי"ש. הנה מה שהחליט בדברי התה"ד דלא שייך כאן לומר ספק נפשות להקל, באמת התה"ד עצמו לא צירח לי' הך מילתא שהרי סיים דנראה דלפי הענין ושרואין אנו כוונתו מורין לו כמוצא זה צש"ך שם ס"ק א', וצש"ך ס"ק ז' החליט לומר ספק נפשות להקל אף בעניני קידוש השם, וז"ל צש"ל שלא כתב התה"ד בזה דבר צרור. וכן נראה קלח מדברי הב"י סימן קנ"ז על האי עובדא (סנהדרין דף ע"ה ע"א) דאדם א' שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו עינא וצאו ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שצטעל לו אמרו חכמים ימות ואל תצטעל לו, ופולגתא היא אם אשת איש היתה או פנוי' היתה, והרמב"ם ז"ל (שם ה"ט) החמיר כמ"ד פנוי' היתה, והקשה עליו הב"י למה החמיר צספק פולגתא הלא ספק נפשות להקל יעיי"ש מה שחירן, והשתא לפי ספיקו של התה"ד דלענין קה"ש דלא הקפידה תורה על איבוד נפשות מישראל אפשר דלא ילפינן משאר ספיקות דלית צבו משום קה"ש, כמו כן הי' מקום לומר גם באבזרח דג"ע דחזין דלא קפדה התורה על איבוד נפשות באבזרח דג"ע אפשר דאין ללמוד משאר ספיקות לומר ספק נפשות להקל, ומדהחליט הב"י לעשות מה קושי' על הרמב"ם וצריך לבקש תירוץ אחרים אלמא דצרור בענינו שאין לחלק

בשבתא ושדי לנהרס לקטלי' ולא לקטול מ"מ לעצורי מילתא קא צעי, וכפירש"י ובר"ן ושאר הראשונים ז"ל דאך צמחכין להעביר על דת איבא חיב"ש, אבל כשאנו מתכוין על דת חלל לשאר תועלת אין כאן חיב"ש. והרמב"ם ז"ל צבורש קל"ז האריך צסתירה הדיוקים צצרישא אמר שדי לחיותא משמע שצריך לומר צפי' שדי לחיותא אבל קטול אספסתא צסתם לא, וצסיפא אמר שדי לנהרס משמע שצריך לומר צפי' שדי לנהרס אבל צסתם דינו כשדי לחיותא, ועי"ש שהאריך לתרן הלשון, אבל זה ודאי דמיידי רק באופן שאין בגזירה לשום תועלת חלל צצציל העצרת הדת, דאף אם נימא דיוקא דרישא עיקר וז"ל לומר צפי', עכ"פ אנו רואין הכוונה שאינו מכין לתועלת אחר זולת העצרת הדת. וצנ"ד אינו לומר כלל להכריח לחלל את השבת, וגם צהעסק אינו גוזר שיעמוד הישראל בעצמו חלל יוכל למכור ע"י עכו"ם, וכל אמירתו הוא שאינו נותן רשיון לתנויות חלל באופן שיחי' פתוח בכל יום צצציל תועלת העם שימלאו ארכם בכל עת, וזה מצוה צלשון הגזירה ממקום הגבו', והוא ממש כלשון הש"ס צרישא שאומר צפי' שדי לחיותא, וגם הכוונה נראה צרורה שלא איכפת להו בעת כלל עניני דת כמו- שהי' מלפנים כ"פ ר"ל גזירות שמד או כוונה להעביר על דת, ועכשיו הכופרים והמשומדים שוים לכלל ישראל בכל הגזירות, ואין הכוונה חלל על זרע ישראל שיפסידו הפרנסה וכדומה, וחושבים שיען שצריך לחלל שבת יפסידו חייה מהם הרשיון של העסק, או טעמים אחרים שאין לפורעם, אבל עניני דת אין ג"מ להם כלל. ועיין מ"ש הרמב"ן צמלחמות סנהדרין סוף פרק בן סורר ומורה דכל היבא דלא לעצורי הוה כהנאת עמנו דמי.

ג לפי הטעם שכתב רש"י שם על הא דקאמר ואפילו על מצוה קלה יורג ואל יעבור, שלא ירגילו העכו"ם להמריר את הלצצות לכך, וז"ל הכוונה שאם יראו שישראל מוסרים את נפשם ואין צבתם להעבירם על דת לא ירגילו עוד לגזור גזירות כאלו, אבל צנ"ד שכל מגמתם ליקח האופאך מישראל, ח"כ אדרבה אם יראו שגזירה זו פועלת להפסיד מהם האופאך עוד ירגילו עי"ן להוסיף כהנה וכהנה צגזירות כאלו ח"י צכל המקומות.

וגדו"ה מזו כתב צתשובת אמרי אש חיו"ד סימן נ"ה, צענין שהי' גזירה על ישראל שלא יקחו נשים לפני הגיעם לשלישים שנה אם לא ילצבו נפשם צמלבושיהם ממש, וכתב דיען שנראה עיקר כוונתם רק פן ירצה, ויזכות על כוונתם מה שמתחילה הכצידו עול יותר על

צב"ג ולעולם חמרינן ספק נפשות להקל וכדברי הש"ך צב"ק ז'. ומעתה חף מכלעדי האומדנא חס עכ"פ הוא רק ספק בכוונת האדם חמרינן ספק נפשות להקל, והחמרי חס ראה לומר דבספק הרשות צידו לעבור או ליהרג חף לפי מה שהחליט דעת התב"ד דלא שייך כאן לומר ספק נפשות להקל, אבל לפענ"ד העיקר כמו שכתבתי לחמרינן בזה ספק נפשות להקל וא"כ אין להחמיר כלל בספיקו, ומכש"כ הכא שיש לי אומדנא ברורה דכבר הורה זקן באמרי חס דיש לסמוך על אומדנא צב"ג.

ב

והמהרי"ק בשורש קל"ז כתב, דאף דל"ל בדברי הש"ס דאף באיסור דרבנן צריך למסור נפש, שהרי רבא ס"ל (שבת דף קמ"א ע"ב) מלאכה שא"ל לגופי פטור, וקטול אספסתא ושדי להבא הוי מלאכה שא"ל לגופי, מ"מ י"ל דאין זה אלא צדך דעציד מעשה האיסור מדאורייתא ולא מיתסר אלא כוונה החס הוא דיהרג אבל לא בשאר איסור דרבנן. ובאמרי חס תמה עליו דהרי לדעת רש"י אין בערקתא דמסאנא רק מנהג בעלמא ואפי"ה יורג ואל יעבור, וכי גרוע איסור דרבנן ממנהג בעלמא. ולפענ"ד אין זה תימה כ"כ, דבשבת דף מ"ט תוס' ד"ה נעלם כתבו וז"ל ואע"ג דאמר בסנהדרין בשעת גזירת המלכות אפילו על מזבח קלה יורג ואל יעבור ואפילו לשנוי ערקתא דמסאנא חסור, היינו משום דבשנוי ערקתא מתנהג כעכו"ם ודומה שמוציא עצמו מכלל ישראל, אבל הכא חינו עושה כלום אלא שאין לו תפילין בראשו שעה אחת והרבה ישראל שאין להם תפילין כמותו. והבית הילל סימן קנ"ז הבין מדברי התוספות האלו שסוצרים דגם במלות עשה צריך למסור נפשו, שהרי כתבו בעטם במלות תפילין שאינו מניחן שעה אחת שהרבה ישראל עושין, משא"כ במלות מורה וכדומה, וכן הבין באמרי חס. אמנם בדברי הצ"ח צב"ח סימן קנ"ז מוזכר שהבין מדברי התוספות האלו שסוצרים כדעת הר"ן (שבת דף מ"ט ע"א) דבמניע אין צריך למסור נפשו, וסוצר הכוונה דגם בתפילין צעת שהוא רוצה להניחן ואינו מניחן בשביל הגזירה יש ציטול מניע בגזירה זו ואף כיון שהוא צוה"ת אינו ניכר כ"כ וא"ל למסור את נפשו. אבל לדברי שניכם אינו מובן למה האריכו הדרך לומר דבשביל הכי חסור בערקתא משום שדומה שמוציא עצמו מכלל ישראל, ל"מ לדעת הצ"ח דהבין בכוונתם דאף בכל מלות עשה צריך למסור את נפשו אף בתפילין שאינו אלא שעה אחת שאינו מניחן דהרבה ישראל עושין כן, חס כן ממילא מתורץ בערקתא

שהיה איסור דאורייתא לכל ישראל, ואף לדעת צב"ח שכונת החוס' להקל בכל איסור עשה בשביל שהוא צוה"ת, ל"ק ג"כ כלל מערקתא שהוא ל"ת דבחקותיהם לא תלכו ועובר בקו"ט, ולא הזכירו מזה כלל. אלא כתבו עטם חדש בשביל שהוא דומה שמוציא עצמו מכלל ישראל. ומזה נראה שדעת החוס' כדעת רש"י שאינו אלא מנהג ולא כדעת הר"ן והרמב"ם שהוא איסור דאורייתא, ולכן עדיין קשה להם דאם מותר לעבור באיסור עשה שהוא מדאורייתא ק"ו בערקתא שאינו אלא מנהג, וכמו"ס המהרי"ק דלא עדיף איסור דרבנן חף דעציד מעשה מאיסור דאורייתא דלא עציד מעשה, ולכן הוצרכו לומר בערקתא דאף דאינו אלא מנהג מ"מ עומא אחרונה חית צ"י להחמיר משום דבזה מתנהג כעכו"ם ודומה שמוציא עצמו מכלל ישראל, ולפי"ז מיושבים דברי המהרי"ק שהתיר באיסור דרבנן ול"ק גם מרש"י ז"ל שסוצר דערקתא אינו אלא מנהג. ויש ליישב עוד בגוונא אחרונה אלא שאין להאריך. אף מדברי הב"מ (כ' יסוכ"ת פ"ה אות ד') ושאר פוסקים נראה שלמדו מדברי רש"י האלו להחמיר אף בשאר מנהג ישראל, אבל דעת המהרי"ק יש ליישב כמו שכתבתי. וצ"ו צריכין לדעת רש"י ז"ל, אבל לדעת הר"ן והרמב"ם דערקתא הוא מלבוש נכרים ויש בזה איסור דאורייתא, אין ראוי כלל להחמיר באיסור דרבנן.

ג

ובאמרי חס פשיטא ליה כדעת הפ"ח דאף לדעת הרמב"ם יש להחמיר גם באיסור דרבנן, שהוא בכלל מ"ם הרמב"ם (הלכות יסוכ"ת פ"ה ה"ג) אחת משאר המלות, כיון שגם איסור דרבנן הוא דאורייתא מלא חסור. אבל כבר העיר בספרא זו בסדר למטה ודחאו בשתי ידיים דכל כי הא לא הוה ל"י להרמב"ם ז"ל למסחם, וצויתר לפי מה שזכר צ"ח ממרים (פ"א הל' צ"י) דאינו עובר על לא חסור אלא כשמצטע בתקנת חכמים אבל לא חס עובר מחמת שילרו תקפו, וסברא זו הוצא גם צ"ח בפ"א מהל' ממרים (שם) בשם הקרית ספר מהמב"ט (בהקדמה פ"ה ובהלכות ממרים שם) דכשאינו מצטע אינו עובר על ל"ת, וא"כ כש"כ שאינו עובר צב"ג כשעושה ע"י כפי"ו. ומסתמא שהחמיר חס ז"ל ערה לדחות את דברי צעל סדר למטה בזה שהביא סעד להרמב"ם מהאגדה צענין מרדכי והמן חף שאין בזה שום נ"מ דאינו כמ"ס שם באמרי חס שאין דברי הרמב"ם צריכין סעד אחר ממ"ס הצ"ח, ובעיקר הדין מה שהחליט להעמיס בדברי הרמב"ם ז"ל גם איסור דרבנן לא הביא כלל מה שדחה זה צעל סדר

לישראל לאו שעת השמד מיקרי שיכיר לריק למסור נפשו. ויש לי עוד בערות בזה חנא שדי צמה שפארבתי.

ה

אמנם אף שברור בעיני שאין זה בכלל יכרג ואל יעבור, מ"מ הוא ענין חמור מאד, דסוף כל סוף הפסד העסק אינו אלא ענין ממון, וח"ו שיכיר מותר לחלל שבת עבור ממון זולת צאופנים שהתירו חכמ"ל כמו גבי מכס (סימן רמ"ד סעיף ו') וכדומה. והנה היה אפשרות לעשות היתרים כמו שעשו מלפנים אצל מוכרי יי"ש ועארפיק וכדומה שלא יפסדו העסק כמו גבי מכס, אצל אינו דומה כלל שמכירת יי"ש ועארפיק הי' אפשרות למסור להכריז איזה סכום מהסחורה בדרך היתר צאופן שלא הי' לישראל שום עסק בזה בכל יום השבת, אצל רוב העסקים האחרים הם מניחים ממנונים שונים וא"ל לעשות חשבון בכל ע"ש, צאופן שא"ל להם להניח העכו"ם לבדו בחנות מחמת גניבה וגם מחמת חסרון בקיאות בהעסק, ואילו לא הי' נורך לישראל אלא להיות יושב ומשמר שלא יגנוז מהסחורה גם בזה אפשר לסמוך על העו"ז (שם ס"ק ז') שמוקל, אצל רובא דרובא אס הישראל יושב שם הוא מדבר ג"כ בהעסק כי הדור פרץ צעור"ר, והנסיון הוא גדול שיראה העכו"ם עושה חסרונות או מחסרון הצנח או מחמת הטעות בחשבונות וכדומה וכו' ישתוק ואין לשער גדול המכשולות בזה, ואנכי הרואה גם אצל מוכרי יי"ש מכשולות גדולות, אצל כבר התירו פרושים את הדבר וגם אינו אלא ביחודים ואין הנסיון גדול כ"כ, אצל בכל החנויות הוא ענין גורא. גם יראתי להביד איזה היתר בצאפה אופן, כי אם ילא קלח היתר שוב יתפשט בכולו, וגם אחר שיתבטל הגזירה לא יהי' אפשרות להחזיר עטרה ליושנה, כי רוב המוני עם אינם מחזיקים אלא צמה שהורגלו, ואם יורגלו ח"ו בפתיחת החנויות יהיה ח"ו פירא גדולה. וראיתי בעיני זה אחריות גדול משני הצדדים, כי להקל בצאפה אופן הוא אחריות גדול של חילול שבת ברוב ישראל, ולעומת זה להחמיר בהחלט להפסיד פרנסתן של כל ישראל הוא ג"כ אחריות גדול, וצווק העתים הללו יוכל לפעמים ללמוד מזה גם ענין פק"י ח"ו, ובעיני לא יכולתי ליקח עלי אחריות גדול בזה לא להחיר ולא לאסור לכן הייתי כמחריש, ואמרו חכמ"ל (שבת דף קמ"ה ע"ב) אמור להכמה אחותי את אס ברור לך כאלוהיך שהיא אסורה אמור ואם לאו אל תאמר. ואת זה דרשתי בפירקא וגם נזווחתי בכרובי שזה ודאי שתלילה לשום צד ישראל לדבר מאומה בהעסק, אף מחבתי בלשוני שלא ישמעו ממני דבר ברור אס הותר ע"י עכו"ם. ובגמרא

למשנה בדברים וכו' גם יושב קושיית הפרי"ח בעו"ט, ואם הי' לו טעמים לדחות גם בזה דברי בעל סדר למשנה עכ"פ הי' לו להביאם ולדחותם כמו שעשה בתחלה. וכפי הנראה לא הי' לפניו ספרו אלא מה שהעתיק לפניו השואל כמבואר שם שהביא זה מדברי השואל.

עוד לא הבנתי, דאף לדברי הפרי"ח והאמרי אש דנלשון הרמב"ם ז"ל שכתב סתם אחת מכל המלות אפשר להעמיס גם איסור דרבנן, אצל בש"ס שאמרו אפילו ערקתא דמסאנא דאנו רואין שערחו למנול רבואת וכתבו בלשון אפילו, ולדעת הרי"ף והרמב"ם שזה איסור דאורייתא האין אפשר לומר שכוונתם גם על איסור דרבנן דא"כ הוו להו למימר רבואת יותר אפילו באיסור דרבנן, דאף אס נימא שיש איזה רבואת בערקתא אצל עכ"פ אין ללמוד מזה איסור דרבנן, וכיון דהתם הוא שחזשו חכמ"ל להחמיר בשעת הגזירה מנ"ל להמליץ עוד רבואת בזה מה שלא נזכר בש"ס. והרמב"ם ז"ל שכתב אחת מכל המלות הוא גם כן מדברי הש"ס דהבא, וכמו שכתב הכסף משנה ושאר מפרשים דלכן לא הזכיר ערקתא דמסאנא שהיא בכלל מ"ש כל המלות, וא"כ אי אפשר להעמיס בדבריו יותר מדברי הש"ס.

ובשו"ע כתב בלשון הש"ס אפילו ערקתא דמסאנא ולא כי אחת מכל המלות כל' הרמב"ם ז"ל, ובצ"י הביא שדעת הרי"ף והרמב"ם דערקתא הוא איסור דאורייתא, ונודע דרכו שבצ"מ שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת פסק כוותיהו, וא"כ לכאורה נראה דעת השו"ע שאין להחמיר אלא בדאורייתא, ועכ"פ אין הכרח מדעת השו"ע ויש גדולים המקילין בדרבנן כאשר הצאתי לעיל טעמים ונימוקים עמם. וא"כ צי"ד שאין לריק הישראל לישב צעמו בחנות אלא ע"י עכו"ם לא ברירה לן כלל להחמיר בזה שהי' בכלל יכרג ואל יעבור.

ד

עוד יש בזה דבר ברור, דהרי מבואר ברמ"א סימן קנ"ז דכ"ז אינו אלא כשהגזירה היא על ישראל לבדם, דאם הגזירה היא גם על האומות אף שהישראלים בכלל לאו שעת השמד מיקרי וא"ל למסור נפשו, וכו' מהבנתי סנהדרין, והלח"מ (ה' יסוה"ת פ"ה ה"ג) הוסיף כן גם מל' הרמב"ם ז"ל, ואין חולק בדבר. וא"כ צי"ד במקום שגזרין שיכיר החנויות פתוחים אין מחזיקין שם ישראל אלא שכל החנויות יהיו פתוחים בשביל שיכיר מאוי להקניס וגם העכו"ם בכלל, אלא שאין העכו"ם מרגישין זה דכלא"ה הם פתוחים, ובכה"ג שאין מיוחד

ובאמת גם לענין יין נסך מלינו למפתח הוי כמו חותם וכמו עיחה צטיט, ושם הוזכר בהדיא בגמרא (ע"ז דף ס"א ע"ב) גבי מטכר יינו של נכרי מפתח וחוחם, ואעפ"י דעת הרש"א ז"ל דהיכל דסגי בחוחם אחד ח"א להתיר במפתח, והרבה נתחצטו הפוסקים בזה הראשונים ז"ל וגם בעלי השו"ע (יו"ד סימן קי"ח) אם להתיר במפתח בלצד, ולא סמכו ללמוד היתר המפתח מהיתר עיחה צטיט, וא"כ לענין הטמנה אשר לא זכר כלל בדברי הפוסקים, לא בראשונים ז"ל ולא בהפוסקים בעלי השו"ע, אלא תקנת עיחה צטיט, הא"ך נוכל לחנו להמליא להתיר בתקנה מחודשת, במקום שסתמו דבריהם בדברי הפוסקים.

ובמה שמה שדברו מסגירת מפתח לענין קריאה לאור הכר, אדרבה גם משם ראינו לדבריו, כיון דחזוין שלענין יין נסך וגם לענין קריאה לאור הכר, בשניהם פלגו הרבה אם להתיר במסגירת מפתח, וכאן לא דברו מזה מאומה, ולא הוצא שום דיעה ורמז להתיר במפתח, ואך בזה מחולקים הפוסקים אם להתיר על ידי עיחה, והרמ"א ז"ל (רס"י רנ"ד וסו"ס רנ"ז) הכריע להתיר, ואם דעת אחד מהפוסקים להתיר אף במפתח, למה לא הוזכר מזה מאומה ולמה סתמו כאן יותר, הלא באמת גזירה דקריאה לאור הכר קיל הרבה מגזירת שמה יחטה, כמו שמלינו להתיר שם בשנים ואפילו אם אשתו עמו, וכאן ודאי דאפילו אם רבים הן ב"צ ואפילו צמאה גזרי, ועיין בחוספת שבת סימן ער"ב סוף סק"ד דגזירת שמה יטה קיל מכל גזירות חז"ל דהיא חששא רחוקה כיון דמייירי בשמנים ופחילות הכשרים ואך בדבר שלריכים עיון החמירו חז"ל, ולכן לא החמירו בשנים דאם יצא להטות יחירו חבירו, משא"כ בשאר מקומות לא סמכו ע"ז ועי"ש.

ובן נראה לי להוכיח קצת ממה שאמרנו בגמרא שם (שבת דף י"צ ע"ב) ואפילו גבזה שתי קומות, ופירש"י ז"ל דהוא משום לא פלוג, והנה גם בכירה ויכל להניחה גבזה שתי קומות (דצמזן הש"ס היתה הכירה מיטלטלת), ולמה לא הוזכר ג"כ דגבזה אינו אסור מעיקר הדין אלא משום לא פלוג וסתמו סתם לאיסור, ועיין במג"א סימן תמ"ז דגזירת לא פלוג קיל הרבה מעיקר הגזירה והוא נ"מ גדולה ועי"ש, ולמה סתמו, אלא ודאי דגזירת שמה יחטה יש לגזור אף בגבזה מעיקר הגזירה דבערחה כזו לא יזכור עדיין שבה שבת, משא"כ בקריאה לאור הכר דאינו אסור אלא בשעה שעריר צעיון לא בסתמא, ובעירחה כל דהו באיזה דבר

כתובות דף ג' מסכנה ואילך נהגו העם לכוון בשלישי ולא מיהו צידס חכמים, הלא סכנה אונס הוא משום דאיכא לנעות דמסרן נפשיהו וחתין לידי סכנה, ולדרוש לכו דאונס שרי איכא פרוות, וליעקריה גזירה עבירה דבעלה ותקנתה דרצון מקמי גזירה לא מצטלין. הנה מלינו גם בחכמ"ל שלא אמרו מאומה בשביל הפרוות ולא ידך גיסא בשביל הנועות, גם לא עקרו התקנה בשביל דגזירה עבירה דבעלה אלא נעשו כמחריש, ואנחנו יתמי דיתמי לפי קט שכלינו כשל אחנו להביד צעיון נורא כזה אלא לנפות לרחמי שמים שיחצטל הגזירה. ונשאלתי ע"ז ממה מקומות וגם מגדולי המדינה ולא ראינו להשיב בזה שום חו"ד, ואך מחמת כה"ג נ"י שאין מן המורה שלא להשיב לגבזה דכוחי הוכרתי לכתוב קצת מילתא בטעמא, אצל יותר ממה שכתוב כאן יש צעיון הזה, תן לחכם ויחכם עוד.

והשו"ת צרוב רחמינו במהרה ירחם עלינו, ישוה את שבותינו, ויתקדש שמו עלינו, יביט בנערנו, וישמח את לבבנו, א"ד ידידו הכותב דושת"ה באה"ר מצרכו בכוח"ט מלפני לרחמי שמים במהרה

הק' יואל טייטלבוים

סימן יז

צ"ב

מכתבו הגיעני צעתו וצמנו, ומחמת טרדות שונות לא השצתי חייך, ונשאר המכתב מונח בקופסא עד כעת שאלתי לו הפנאי די השיב לו. והנה התגלל צמה שלא נתקבל פה, אל יחשוב כי ח"ו חשצתי עליו שאינו ראוי לאותה איטעלא, ולא אוכל לגלות לו מלפוני לבני עד כמה ספון כ"ת צטיט, חמנס במכתבי אשר כתצתי לו, כצר רמחתי הכל במלות קצרות, כי את אשר נגזר מן השמים לא יוכל שום אדם לשנות, וזה נכללו כל התיוראים אשר אי אפשר לצארה בכתב.

ובענין הד"ת אשר כתב, צמה שאמרתי לו צעת היותו בסאקמיר, שיש לפקפק על הטעמאליט. ריקטן שסגורים במפתח לא בבעתה טיט, שלא נמלא זה בשום מקום, ומעכ"ה הראה המקור ממה שגמלא צסימן ער"ה לענין קריאה לאור הכר שהמג"א צסי"ק ב' הביא דעת מהר"ש להתיר ע"י מפתח, ואנכי לא הונח לי בזה.

לילה לשיטת הג"ל. אמנם ראוי לחוש לחומרא לשיטת הגאונים וסויעתם שסוברים שמתחילת השקיעה ראשונה הוא צי"ש, ויש להקדים הדלקת הנרות בעש"ק קודם שקיעה הראשונה כדי ללכת דעת הגאונים בג"ל וצפרט באיסור חמור דלוריתא.

סימן יח

צ"כ

שאלה אם מותר לבעל חנות ליקח מחנותו ומאולרו כלים העומדים ומוכנים למי"מ, כמו מעלים אנפלות או מפות וכיו"צ הנלך לשבת ויו"ט, ואם הם מוקצים אפילו לתשמיש הראוי להם או דוקא לתשמיש אחר.

א

הנה ברמז"ס פרק כ"ה מהלכות שבת (הלכה ט') איתא כל כלי שמקפיד עליו שמא יפתחו דמיו כגון כלים המוקצים לסחורה וכלים היקרים ביותר שמקפיד עליהם שמא יפסדו אסור לטעלם בשבת, כגון המסר הגדול ויתד של מחרישה כו'. אבל צהר המגיד צפרק כ"ו הל' י"ד איתא דכלים המוכנים לסחורה והוא נריך להם בשבת מותר לטעלם שהרי חזין דפירות המיוחדים לסחורה שהותרו אפילו באכילה עיי"ש. וכן כתבו החוס' בשבת דף י"ט ע"ב דצ"ה הני כרכי וכו' דהא דלמרינן דצמוקא לטעלם סבר רב כר' שמעון, היינו צמוקא שאדם מקצה מדעתו לאור של סחורה עיי"ש.

והנה הרב הצ"ח ריש סימן ש"ח משה דעת הרמז"ס עם דעת הרב המגיד, דהרמז"ס ז"ל שאוסר כלים המוקצים לסחורה היינו דוקא כשמקפיד עליהם שלא יפסדו ע"כ היו מוקצה מחמת חסרון כוס, אבל הכ"מ מיירי בלוינו מקפיד עליהם שלא יפסדו ע"כ אפילו נתנם לאור והם מוקצים לסחורה אעפ"כ מותר לטעלם (ועיין במג"א סימן ש"ח ס"ק ג' ובמחש"ש שם). וכן בתוס' ע"כ לדבריו נריבין ג"כ לומר כן דהם מיירי דוקא בלוינו מקפיד. ובאמת ליכא צדריהם מזה שום רמז ורמזא, ואדרבא מדכתבו סתמא דצרכים העומדים לסחורה שמוחר לטעלם אי"כ משמע שצכל אופן ואופן אפילו במקפיד עליהם מותר לטעלם. ובאמת כן הוא דרך בני אדם מקפידים על סחורותיהם העומדים למכירה שלא להשתמש בהם שלא יפסדו קצת ויגרעו מדי שנים ולא ימלא עליהם קונים כמו בכלים חדשים, ומכאן תיתי לאוקמ' דצרי הכ"מ ודצרי החוס' דמיירי דוקא בצני אדם המשונים דעתם מדרך העולם, אחרי אשר

אחר יתבעל מהעיון, וחו ליכא למיגזר, ועיין פרמ"ג סו"ס רנ"ט בקולור דיון שהיה שכתב שבסמרטוטין א"א להחיר ואין ללמוד מטיחה עיי"ש.

והנה לענין יי"ג אף קשר משונה הוי היכר, וכי נומא להחיר כאן גם בקשר משונה, צודאי דאין לדמות גזירת חכמים זו לזו.

עוד נראה פשוט, דהלא גם שם ציי"ג אין שום היחר בצגירת המפתח רק אם המפתח ציד הישראל שלא יוכל העכו"ם לפתוח רק בכלי אומנות גרזן או מקבת או שיזייף מפתח אחר, לא אם המפתח ציד העכו"ם שיוכל לסגור ולפתוח ואין שום היכר בצגירת הצור, ועיין כל זה בצ"ס קל"א. וא"כ כאן שהפיתח והסוגר צידו צודאי דלא הוי שום חותם והיכר, ופשוט דאין ללמדו מטיחה צעט דהוי חותם מדינא דגמרא. ואם תאמר שיתן את המפתח לאחר, אכתי לא דמי ליי"ג, כיון דבשניהם שייכא הגזירה בשום שיטתו עיקר שבת ויש לחוש שיקבל ממנו המפתח בחזרה.

וזה נ"ל דגם שם בקריאה לאור הכר לא הותרו צמפתח אלא אם מוסר המפתח ליד אחר, וכן נראה מדברי השע"ת שם, ושם יש סברא להחיר צזה, דכיון דלעטרך לבקש מיד האחר ממילא יהיה שם שנים ולא שייך למיגזר עוד. וכן נראה לי להוכיח ממתק לשון הצ"ח ז"ל שם ... (חסר ההמשך).

סימן יח

(*) **זהו** שיטת רוב הראשונים וכן פסק השו"ע (או"ח סימן רס"א סעיף צ') ונשאי כליו כדעת ר"ת (שבת דף ל"ה ע"א ועוד), כמבואר באריכות בספר מנחת כהן (ספר מנחת השמש מאמר א' פ"ג ופ"ט), וכן דעת רוב גדולי אחרונים דשני שקיעות לשמש ואחר שקיעה הראשונה עדיין יום גמור, ואחר שקיעה השנייה הוא צין השמשות עד ללכת הכוכבים, וחלילה להקל נגד פסק השולחן ערוך שהוא לנו כיתד שלא חמוט, צפרט באיסור שבת החמורה שהוא באיסור סקילה אין להקדים ולעשות מלאכה עד אחר גמר שקיעה שנייה, שאז וודאי

(*) הגהה זו נדפסה ע"פ פקודת רבינו בספר "דרך החיים" הלכות שבת זמן הדלקת הנר וקבלת שבת דין א', בשולי הגליון.

באמת הם סתמא כתבו בלא שום חילוק בין מקפיד לאינו מקפיד.

ב

ע"כ נלע"ד להשוות דעת הרמב"ם ז"ל עם דעת הה"מ ז"ל והתוספות באופן זה, דהנה הפני יהושע ז"ל בשנת דף מ"ו ע"א בתוספות ד"ה אין לנו וכו', יאל לזון בדבר החדש, דהא דאמרין דכלי שמוקצה מחמת חסרון כים אסור לעטל אפילו לזורך גופו ומקומו ואפילו ר"ש מודה לזה, זה דוקא בכלים ששללכתם לאיסור כגון סיכי וזירי ומזורי שמיצא הש"ס צדק קכ"ג שהם כלים ששללכתם לאיסור כפרש"י והתוספות שם שהם מיוחדים לבית הכד וללריגת בגדים, וא"כ נהי דכלים ששללכתם לאיסור בעלמא שרי לעטל לזורך גופן ומקומו, היינו משום דחזו לתשמישי אחריו, משא"כ הנה שהם מללכתם לאיסור וגם מקפיד עליהם שלא להשתמש בהם מללכה אחרת ומיוחד להו מקום, ממילא אחקלאי שימוש כלי זה לגמרי בשבת וחו לא חזי לתשמישי אחריו, אצל כלים ששללכתם להיתר ר"ל שפיקר מללכתם הוא במללכת היתר, לא הוי מוקצה, דאפשר שישתמש בהם בשבת בתשמיש המותר להם וממילא לא מקצה מדעתו שימוש כלי זה. והציא כמה ראיות לזה מדברי הש"ס, וכחז שכן פסק הטור והשו"ע באו"ח ר"ס ש"ה דכלי ששללכתו להיתר לא שייך לאסור משום קביעות מקום שיי"ש.

והנה בעוש"ע לפנינו לית רמז מה דלהוי חילוק במוקצה מחמת חסרון כים בין כלי ששללכתו לאיסור לכלי ששללכתו להיתר, וא"ל דכוונתו דמשמע לו כן מדברי המחבר בסעיף א', דהא לשון המחבר שם, כל הכלים יטעלים בשבת חוץ ממוקצה מחמת חסרון כים כגון סכין של שחיטה או של מילה ואחמל של ספרים וסכין של סופרים וכו'. ומדחזין דנחית המחבר למנינא וקחשיב דוקא כל הנה שהם כלים ששללכתם לאיסור, וגם מדלא כתב סתם כלים שמוקצים מחמת חסרון כים, משמע דדוקא כי הני ששללכתם לאיסור, וגם פשטות [הלשון] מורה כן שכתב, "כגון" סכין של שחיטה וכו', דמשמע דוקא כגון אלו אצל כלים ששללכתם להיתר אינם דין זה.

ומעתה י"ל דגם הרמב"ם ז"ל שכתב בלשון המחבר מייירי ג"כ דוקא כלים ששללכתם לאיסור שהוקצו לסחורה, ובכן דוקא שייך מוקצה מחמת חסרון כים

אפילו לזורך גופו ומקומו. דלשון הרמב"ם צפרק כ"ה הלכה ט' כך הוא, כל כלי שמקפיד עליו כגון כלים המוקצים לסחורה וכלים היקרים אסור לעטלם וזה הנקרא מוקצה מחמת חסרון כים כגון המסר הגדול ויחד של מחרישה וכו' וכיו"צ עכ"ל. והנה מתחיל בכלים המוקצים לסחורה וסיים כגון המסר הגדול וכיו"צ שהם כלים ששללכתם לאיסור, א"כ מראה מלשון דמייירי בכל הסעיף אך בכלים ששללכתם לאיסור, ומש"כ כפל לשון ופירש כוונתו דכלים המוקצים היינו כגון המסר הגדול וכו' שבהן שייך מוקצה מחמת חסרון כים אפילו לזורך גופו ומקומו, כי למללכתן שהם ראויים ועומדים אסורים מפני שהם מיוחדים למללכת איסור, ולתשמיש אחר מקפיד שלא ישתמש בהן שלא יפסדו, מש"כ מקצה מדעתו לגמרי ודחי' בידים ממש מקרי. אצל הרב המגיד צפרק כ"ו הלכה י"ד שלא מייירי מכל זה, רק שמדקדק שם מלשון הרמב"ם שכתב שם שקדים ותמרים העומדים לסחורה מותר לאכלם, וע"ז כתב הה"מ ז"ל דכ"ש כלים המוכנים לסחורה שמוחר שוללם לעטלם באם הוא נריך להם שהרי פירות המוכנים לסחורה הותרו אפילו באכילה כ"ש בכלים שמוחרים בעלטול, הרי דמשמע להדיא מלשון ומדבריו דלא מייירי אלא מכלים ששללכתם להיתר דוקא, מדלמד זה מדין פירות העומדים לאכילה ומוכנים לסחורה שמוחר לאכלם, ובפירות העשם שהותרו באכילה כתב הרמב"ם שם משום שאין אוכל ומשקה שהוא מוקצה בשבת אלא הכל מוכן הוא אלא שבת חוץ מגרונות ולמוקדים שמסריחות ואינן ראויין לאכילה, ואם הוי כ"ש כלים העומדים לסחורה שכתב הה"מ ראונו לומר אפילו כלים ששללכתם לאיסור ועומדים לסחורה, א"כ אין זה כ"ש מפירות ואפילו "הוא הדין" לא הוי, דשאני כלים שהם מוקצים מחמת עצמם ג"כ, משא"כ בדברים העומדים לאכילה. אלא צרור שהה"מ לא דיבר כלל אלא מכלים ששללכתן להיתר, וא"כ שפיר כ"ש הוא מחמרי דעיסקא שהותרו אפילו באכילה, אצל באמת בכלים המוקצים מחמת עצמם ששללכתן לאיסור מודה הה"מ להרמב"ם ז"ל שאסור לעטלם אפילו לזורך גופו ומקומו ושויים הם לדינא בזה אלא דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי.

דיוצא לנו מה, דכלים ששללכתם להיתר ועומדים כמה בחנות למכירה, אע"פ שעל שאר תשמישים מקפיד עליהם שלא יפסדו שויים, אצל כמה שראוי להם דהיינו ליקחם לביתו אם נריך להם או ליתנם לאחרים בדרך היתר המצוהר בסימן ש"כ, אינו מקפיד עליהם ולא הקלם מתחילה על דעת כן ומותר.

הנזכרים לו או לחצורו בשבת ויו"ט, כי על זה אין שום צ"ח מקפיד לא בשבת ולא בחול.

ד

ובמה שחמם מע"כ במכתבו וז"ל שאם נאמר שאם לוקח לחלוטין אינו אסור משום מוקצה מחמת חסרון כים, אי"כ כיון דחזי לדבר אחד בטל דין מוקצה מכלים העומדים לסחורה, ולא דמי כלל למסר הגדול וכו' דכיון שהם כלים שמלאכתם לאיסור ומקפיד עליהם אי"כ אינם ראויים לשום תשמיש, אצל כלים שעומדים לסחורה שאינם מוקצים רק מחמת חסרון כים מפני שמקפיד עליהם שלא להשתמש בהם שום תשמיש כלל, ואם נאמר שאם לוקחם לחלוטין לא הוקצו מחמת חסרון כים אי"כ למה הם מוקצים כלל, ה"ש מוקצה לחזי לזה הוי מוקצה ולזה לא הוי מוקצה, עכ"ל מע"כ במכתבו. יענין מס' שבת דף קכ"ג ע"א צ"ש אומרים אין נוטלים את העלי לקצב עליו צמר וצ"כ מתירין וש"ן שאם קצב עליו צמר שאסור לעלותו, ולשאר דברים אמרין שם צמ"ד דהוי מוקצה מחמת חסרון כים. וכן בסכין של מילה צו"ד סימן רס"ו ובאו"ח סימן של"א במג"א ס"ק ה' לדעת הסוברים שאם הביא מידו אסור לעלותו אם אין עוד מילה אחרת. הרי דאפילו בכלים שמלאכתם לאיסור יש מוקצה לחזי ואמרין לזה ... (חסר בהמשך).

סימן כ

צ"ה, עש"ק פ' נזבים התשי"ג לפ"ג, פס נ"ג. יל"ו

שלום ובט"ם אל כבוד הרב הגאון וכו'
מוה"ר ש"למה יצחק לעווין שליט"א.

מכתבו הגיעני כמה שחמם על דברי כ"ק אצא מארי זלה"ה צם' קיו"ט (בסוגיא דקטן אוכל נזילות) כמה שחזר חתירה לתוך למה אינו חייב על שציחת צנו הקטן כמו על שציחת בהמתו, וכבר עליו שדברים אלו אינם מוצגים כלל, דלא שייך דין שציחת על צנו שאינו קטני לאב, דדוקא בעצדו שורו וחמורו שייך שציחת כדברי הקרא.

*

הנה מסתבר בעלמא צוודאי דאין ללמוד צנו מעצדו ובהמתו, דאף דיש ענינים שצנו הקטן הוא יותר

ודברי הרב הצ"י שהצאתי לעיל שהסוד דעת הרמב"ם ז"ל לדעת הה"מ ז"ל, שהרמב"ם מייירי בכלים העומדים לסחורה ומקפיד עליהם מש"כ אסור לעלותם, והה"מ מייירי בכלים שעומדים לסחורה ואינו מקפיד עליהם עיי"ש, יש לפרש צאופן שלא תקשה עליו מה שהקשיתי לעיל. וכוונתו הוא צו"ש דהא דכתב הרמב"ם ז"ל דכלים העומדים לסחורה אסור לעלותם ביינו דוקא צשמקפיד עליהם, רצונו לומר שהרמב"ם ז"ל מייירי צאופן שרואה להשתמש בכלים המוקצים לסחורה תשמיש אחר שאין בסחורה עומדת לכך ואין מוכן לו ודרך העולם הוא להקפיד מלהשתמש צו תשמיש כזה, כגון אם רוצה ליקח נייר חלק שעומד לפתיבה לצור על פי צלוחתו או תשמיש אחר כיו"צ שאינו עומד לכך וגם בחול מקפיד עליו שלא להשתמש צו תשמיש כזה שמא יפסיד הכלי ליפחת מדי שוין, ע"כ הוי שפיר מוקצה מחמת חסרון כים, והעיקר הוא דחליא צההקפדה שמקפיד עליו שלא להשתמש בכלי כזה תשמיש כזה, אצל הה"מ מייירי צמי שהכנים סחורתו לאוצרו ולחנותו ולפעמים צריך לו בשבת צהסחורה הלזו להשתמש בהם תשמיש שהכלים ראויים ועומדים לכך, כי כן מורה לשונו שכתב כלים המוכנים לסחורה אם הוא צריך להם מותר לעלותם, נראה מלשונו שרואה לומר שצריך להם לעצמו לחלוטין, וע"ז אי אפשר לומר שמקפיד עליו שלא ליקח לציתו לחלוטין ולהשתמש צו, כי זה אינו כי צאמת גם בחול נוטל לעצמו מחנותו דברים הנזכרים לו ואינו הולך לחנות אחר לקנות דברים שיש לו צחנותו, וא"כ אין חשש רק צמה שהכנים לאוצר לסחורה אם זה מוקרי דחי' צידים שאסור אפי' לר' שמעון, ע"ז הביא שפיר רא"י מתמרי דעיסקא שאף שעומדים לסחורה מ"מ אין זה דחי' צידים כי דעתו עליהם אם יטעך למכרם צדרך ביתר או ליקחם לציתו, וא"כ מה לי כלים העומדים לסחורה מפירות העומדים לסחורה, ואדרבא כ"ש הוא מפירות העומדים לסחורה כמ"ש הה"מ שם שפירות העומדים לסחורה הותרו אפילו צאכילה כ"ש כלים שמוותרים בעלטול (אצל אי לא תימא הכי מה כ"ש מפירות שכתב הה"מ הרי רוצה להשתמש בהכלים תשמיש שמקפיד עליו בחול שלא להשתמש צו תשמיש כזה משא"כ בפירות), וא"כ י"ל דצזה גם הרמב"ם מודה לו להה"מ שמוותרים לעלותם וליתנם לאחרים לחלוטין, כיון שאין זה דוחי' צידים כיון שגם בחול גם בשבת עומדים וראויים לכך ליקח לעצמו או ליתנם לאחרים צדרך ביתר כמזכיר צש"ע סימן שכ"ג, וצוודאי אינו מקלס מדעתו כלום. וא"כ מוכרה גם מזה שמוחר ליקח מחנותו דברים העומדים לסחורה

מאות, וכחז שם וז"ל דלא אסרה תורה אלא משום דשצינתו עליו במלאכתו דומיא דשור וחמור דמחד קרא נפקא ומא שור וחמור אנו מלווין עליו אף עצדו אנו מלווין עליו ואפילו בשלא קיבל עליו ז' מאות דהרי הוא כשור וחמור עכ"ל. ואז וודאי דיש חילוק גדול בין צבמה לעצד למה שהם צרשות, דהצבמה היא צרשות לגמרי לשומע ולאכלה ולהרגה כשהיא ללכו ואין בן העצד, וזוודאי דמסביר בעלמא אין לדמות עצד לצבמה למילף חד מצבירי, ואף צביל זה יליף כרש"א ז"ל עצד מצבמה יען שכלל צד קרא הרי הוא כשור וחמור לענין זה, וכמו בן צבנו דמחד קרא נפקא הרי הוא כעצדו לענין זה.

ובגמרא שבת דף קנ"ג ע"ב אמר רמב"ח במחמר אחר צבמתו בשבת בשוגג חייב חטאת צמיד חייב סקילה מ"ט אמר רבא דאמר קרא ל"ח כל מלאכה אהה וצבמת צבמתו דומיא דידיו, ושז דמי לענין העושין דסקילה וחטאת דיש לימודים אחרים לפעור צבמה. הנה אף לענין העושין שלא נזכר כלל צאוחו הקרא, מ"מ היינו למדין מהיקש כל הנכלל שם צאוחו הקרא לולא שיש לימודים אחרים שלא להקיש לענין העושה, אבל בגוף השצינה שכללו שם צפי ציחד וודאי דלמדין זה מה.

ואחר שכתבונתי צא צבמרה, ראיתי בספר החינוך לברא"ה ז"ל פ' יתרו (מנח"ל ל"ב) שכתב צפי וז"ל מלאכה צבמתו לא מחייב אלא שמוזהר עליו בלאו כמו מלאכה צנו הקטן ועצדו הכעני. הרי שסובר בן אליצא דאמת שצינתו צבמתו דומה לשצינתו הקטן והכל א' הוא, והציא זה בשם הרמב"ן ז"ל. והמנ"ח (שם מוסך השבת בסופו) מתקשה דלא נראה בן צש"ס ופוסקים, יעיי"ש שהציא ראיות להלכה, אבל צעיקר הסביר לא דיבר מאומה כי צעיקר הסביר נכונים מאד דברי הרא"ה ז"ל כמו שציחרתי יען שכללו צד קרא ואריך לבקש תירוצן על דעת החולקין.

שוב עיינתי עוד צפנים בחשו' הרשב"א הי"ל סימן נ"ט שכתב אח"כ וז"ל ולא אסרה תורה ג"ח ועצד ואמה במלאכה ישראל אלא בשיש אמירה דישאל או שעושין על דעת ישראל כדאמרין פרק כל כחצי קטן שצא לכבות אין שומעין לו ופרקין צקטן עושה על דעת אציו עכ"ל. הרי שגם הוא ז"ל מודה עצד לקטן, וזוודאי דזה ג"כ מאוחו העטם שכתב צחחילה לענין עצד וצבמה כיון דמחד קרא נפקא. אלא שצמה שכתב שאין הלווי על עצדו אלא כשעושה על דעת רבו, לא נראה בן מדברי שאר פוסקים, והענין לריך ציחור רחב צש"ס ופוסקים לא אוכל להאריך כעת מעירדת הימים

צבמות. האב מעצדו הגדול, עכ"ז יש חילוק בין הנושאים וא"ל ללמוד חד מצבירי. אילו לא היה ע"ז לימוד צקרא. אבל האמת הוא דשצינתו צנו ועצדו וצבמתו הנה צד קרא דלא חטא מלאכה אהה וצדן וצדן עצדן ואמתן וצבמתן, כמבואר צמחילה והוצא צרש"י ז"ל שם על הקרא דל"ח מלאכה אהה וצדן (שמות ב, י) אלו קטנים וכו' וזהו ששינוי קטן שצא לכבות אין שומעין לו מפני ששצינתו עליה. הרי ששצינתו קטן ליווי על האב מדאורייתא מאוחו הקרא. וכן מבואר צחידושי הרשב"א ריש פ' מי שחשך (שבת דף קנ"ג ע"ב) וז"ל ולעיל נמי תיחא קטן שצא לכבות אין שומעין לו ואוקימנא בגמרא צקטן העושה על דעת אציו כלומר ועובר משום ל"ח מלאכה עכ"ל. הרי שצדור צעינו ז"ל גם צדעת הגמרא לפרש בן שכלל מדך קרא. וצבמה דף ל"ח ע"א צפולגתא דר"י ורצון אי לולב צפי דר"י צבר לא מקשיין לולב לאתרוג ורצון סברי מקשיין, ופי' רש"י ז"ל לא מקשיין דלא הקשו ללמוד זה מזה ולא ניתן לדרוש מעצמו מכל י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן אלא ק"י, וכתבו צח"ס ד"ה ור"י ותימה גדולה דאפילו סמוכין דהיינו שני מקראות שסמוכין זה לזה ניתנו לדרוש מן התורה כש"כ הקישא דהיינו שני דברים המוקשיין צפסוק א' אפילו לר"י דלא דריש סמוכין מ"מ צבקישא מודה אלא כל המדות אדם דן מעצמו חוץ מגז"ש דאין דן אח"כ למדה מצדו. הנה צדעת החוספות כו"ע מודי דשני דברים שהם צפסוק אחד ילפין מהדדי מעצמו. ואף צדעת רש"י ז"ל כתב המל"מ צפ"צ מה' קרבן פסח דאף אליצא דר"י כתב רש"י ז"ל שאין לדון היקש מעצמו כמו גז"ש אבל רצון סברי גם לדברי רש"י ז"ל דכל המדות אדם דן מעצמו כמו ק"י חוץ מגז"ש והלכה כרצון. ומעשה להלכה כו"ע מודי דכל הכנצר צד קרא ילפין מהדדי. ואמנם צד"ד שצינתו צנו נ"ל דאף ר"י דסובר לא ילפין לולב מאתרוג לענין הדר, התם הוא דלא כתיב הדר אלא צאתרוג פרי עץ הדר ואח"כ כתיב וכפות חמרים ולא קאי כלל חיצה הדר על הלולב אלא שצריך ללמוד צבקישא מאתרוג, אבל כאן דכך ל"ח מלאכה ע"כ קאי אצנו ועצדו וצבמתו וא"ל להוציא אף א' מהם מן הכלל שלא יחי' סוצב עליו אותה האזהרה של ל"ח מלאכה, האף אפשר להפריד בין הדצקים ולהלק דברי הקרא לצדדין ליתן צא' מהם כוונה אחרת צאוחן הציבות ממש של ל"ח מלאכה, ואינו היקש ע"י שמוזכר צפסוק א' אלא ע"י שמוזכר חיצה אהה וגם ר"י מודה צזה. וא"כ צוודאי דיש ללמוד שצינתו צנו מעצדו וצבמתו.

וראיה צרורה מדברי הרשב"א צחשונה סימן נ"ט שהציא ראי' דשצינתו עצדו הוא אף בלא קיבל עליו ז'

א

והנה זה הרבה שנים נביתתי במרחץ ביקסאד היה שם שאלה כוז וחכם אחד חשש לאוסרו, ואז היה צעירי פשוט להיות כמ"ש החת"ם בסיומן פ"ז דין ז'ה"פ שנעשה ע"ג המים אם נימא פתחא ע"ג מיא לא עבדי אינשי והסכים שם להגה"ק בעל אמרי אש זל"ה"ה דאין לנו אלא מה שמצינו להדיא יעיי"ש.

ובנידון זה הבאתי עוד רא"י מן הש"ס עירובין ד' י' ע"א במבוי שפירץ מלידו בעשר מראשו בד' מ"ש מלידו בעשר דאמר פתחא הוא מראשו נמי נימא פתחא הוא אמר ר"ה צרי' דרי' כגון שפירץ בקרן זוית דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי ור"ה אמר אחד זה ואחד זה בד' אמר רנצ"י כות"י דר"ה מסתברא דאיתמר מבוי עקום וכו' ודחי שאני התם דקא בקעי זה רבים מכלל דר"ה סבר אע"ג דלא בקעי זה רבים מ"ש מדרי"א ור"א התם דאיכא גידודי הכא דליכא גידודי, ופירש"י ז"ל דאיכא גידודי שנשתייר מן הכותל ביסוד ג' או ד' עפחים גובה על כל פני הפירצה שאינה נוחה לעבור בה. הרי דאף דמה דשריין פירלת ד' עד עשר הוא מטעם דפתחא הוא דמה"ט לא שריין פירלת ד' בקרן זוית משום דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי, ואמרין נמי במתני' ד' ע"ז ע"ב כל פרצה שהיא כעשר מותרת מפני שהיא כפתח, ואעפ"כ בדאיכא גידודי למטה על כל פני הפרצה למעט ההילוך מותר לכ"ע, הרי שאין לדמות זה לפרץ בקרן זוית דאמרין פתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי, דכיון שעומד במקום הראוי לפתח אף דאיכא שויר מן המחיצה למטה עדיין איכא למימר פתחא הוא, וא"כ ה"ה צפירצה רחב מ"י דמתירין ע"י ז'ה"פ מנין לנו לחדש דע"י שויר המחיצה למטה לא נקרא פתח. ועוד דהרי תוס' כ' אף בפתחא בקרן זוית שאם עשה כעין פתח במזוזות ומשקוף הוי שפיר פתח, וא"כ כש"כ בגידודי שמותר אם עשה צ"ה"פ במזוזות ומשקוף.

עוד י"ל ראיה מן הש"ס שם דף י"א ע"א אמר ר"י מדברי רבינו נלמד חר שרובה פתחים וחלונות אינה ניתנת צוה"פ לימא מסייע ליה דפנות הללו שרובן פתחים וחלונות מותר ובלבד שיכא עומד מרובה על הפרץ שרובן ס"ד אלא לימא שריצה בהן פתחים וחלונות אר"כ כי תניא האי דפתחי שימאי, ופירש"י ז"ל שריצה בהן שטעה בהן הרבה פתחים וחלונות סביב מותר ובלבד שיכא בין פתח לפתח יותר מכדי פתח

הקדושים ושאר עירדות, ולא נחתי אלא להעיר להנדיק דברי כ"ק אבא מארי הגה"ק זוקלה"ה שכנים דבריו ז"ל בקושיא זו למה לא מדמינן שציתתו לנו לעבדו ובהמתו ושהר"ה והרמב"ן והרשב"א ז"ל סוצרים חליצה דאמת כן וזכא מקור חזק לסברא זו, ועכ"פ צריך לתרץ דעת אלו שאין סוצרים כן.

ב

ומה שכתב עוד במלחמה שא"ל לגופה דלא שייך צבהמתו דמאות שציתתה נאמרה בשלילה והמלצה הוא לנוח ואין נפק"מ איך המלחמה נעשה. לא בצנתי דבריו, דגם על האדם נאמרה צווי בשלילה וציום השציעי תצבות (שמות כג, יב), ושציתתה נקרא כשהוא נח ממלחמה, וזה ג"כ הסברא דאין נפק"מ צאיה אופן עשה המלחמה סוף סוף גופו לא נח ולא שבת, ואעפ"כ יען שגילתה התורה דשבת מלכת מחשבת אסרה תורה, ילפינן מזה דאם הוא מלחמה שא"ל לגופה הוי שציתתה אף שגופו לא שבת, וא"כ גם בשציתת צבהמתו י"ל כן דמקור אי' להם, וכבר ביארתי דילפינן מהדדי מקרא דאתה ובהמתך, וז"ל.

וכנני מצרכו ככוח"ע לאלתר לחיים בספרן של צדיקים גמורים וצברת שנה טובה ומצורכת כגפשו ונפש הדושת"ה צאה"ר

הק' יואל טייטלבוים

סימן כא

צ"ה

בדבר העירובין דפק"ק יש לי ספק עצום, היות כי גינות מרובין המה צידי הרחוב, והנה אותן שנפרצו לגמרי לצד הרחוב יש להם תקנה ע"י ז'ה"פ, אבל רובן מהם יש להם מחיצות מקולקלים שאינם גבוהים עשרה, צפרע צימות החורף מתקלקלין מיום ליום ואף אותן שמתקנין צימות הקיץ צומן שבהגות זרועות, ויש להסתפק בזה אם מעיל ז'ה"פ במקום שיש מחיצה מלמעט כיון דמשכב ההילוך ופתחא כה"ג לא עבדי אינשי במקום שא"ל ללכת ולבא שם ע"ד שחז"ל פתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי.

באמצע כמה חוטי צרזל מתוחים על העמודים ויש בין חוט לחוט יותר מג' טפחים אם מועיל משום לוח"פ, והחליט דאין זה לוח"פ אלא אם כל העשרה טפחים חלל, אצל אם מפסיק תוך ה"ט דצר המעבד מליכנס וללאת, פתחא כי האי לא עבדי חונשי, והאריך צוה. ולפענ"ד כל דבריו אינם מוכרחין בכלן ואבוא על סדר דבריו.

הנה הראיה הראשונה שלו היא מהמשנה דפ"ק דעירובין דף ע"ז ע"ב מקיפין שלשה חבלים זו למעלה מזו ובלבד שלא יהא בין חבל לחבירו ג"ט, ונתקשו תוס' ורא"ש צוה דף י"א ע"א ל"ל כולי האי הא בחבל אחד שלמעלה הוא לוח"פ, ותו' ח' תירצו שלא היה מתקיים כ"כ צרוח שאינה מאויה, ועדיין תקשי נהי דלריך שלשה חבלים דלא במהרה ינתק, מ"מ למה לריך ללמס שלא יהא בין חבל לחבירו ג"ט ושיעור החבלים ועוביין יתר על טפה, נהי דזולת זה אינו מחילה מ"מ כבר הוא לוח"פ ע"י החבל שלמעלה, ואי דלריך שיהא למעלה ע"ג הקנים ולא מן הצד ה"ג יעשה כן, ועוד לרצונו האי ור"י"ף שם שפירשו הא דלר"ח לוח"פ שעשה מן הצד פסול היינו שהוא צקן זוית א"כ א"ל שיהיה ע"ג הקנים כלל, ועוד ר"ל נמו לא ס"ל הכ דר"ח, אחר"ד צראה זו. והנה גם צחקר הלכה ה' עירובין אוח ה' הביא ראיה מבאן דבעינן שלא יהא דצר המפסיק בין ה"ט, ואך צוה כתב בסגנון אחר דלכן א"א לומר דפסול משום לוח"פ צעזיל שטעה את החבל העליון מן הצד, דא"כ קשה צמה דלומר הש"ס והאחר"ח לוח"פ שטעה מן הצד לא עשה כלום ל"ל להביא מר"ח הא מחניתין הוא יעו"ש.

ולפע"ד אין מכ"ז ראיה, דמה שהקשה בתשורת ש"י דה"ג יעשה כן החבל למעלה ולא מן הצד. הנה זה אפשר להקשות לפי הצנחם בדברי התוספות דלכן הוצרכו לעשות ג' חבלים שיתקיים יותר ע"י החוט המשולש, וז"ל ג"כ לפי פירושם דאם היו עושים ה' חבלים חכופים וקשורים ביחד זה אצל זה ממש או היה עושה חבל א' עב כג' לא היה מתקיים ג"כ, דלח"כ עדיין קשה היה להם לעשות כל ה' חבלים קשורים למעלה ביחד או חבל עב כג' ולא יהיה דצר המפסיק בין ה"ט. ולפענ"ד אין לנו שום הכרח לפרש כן צכוונת דברי התוספות, דהנה הטעם דחששו צשיירה שלא יתקיים כתב הקרבן נתנאל דהוא צעזיל שהיקפו רצו אינו מתקיים כ"כ, וא"כ נראה דהחשש הוא צעזיל החבל לא צעזיל העמודים שכל עמוד ועמוד עומד לעצמו ואין נ"מ אם מעמידין צהיקפו עוד עמודים

אלמלא עומד מרובה צעין ואע"ג דאיכא לוח"פ צכולהו. הנה מבואר דהנך פתחים וחלונות דין לורת הפתח חית צהו, ואם נימא דצדאיכא שויר מן המחילה למטה לא הוי פתח, א"כ הא חונת פתחים דמתורין צכאן אצל חלונות הארך מתורין ע"י לוח"פ, הלא סתם חלון הוא צאמצע הכותל, ועיין צמשנה ובגמרא פרק חלון (עירובין דף ע"ו), ועוד דאם מיירי צחלון הפתוח עד למטה ממש כדרך הפתחים א"כ היינו פתחים ולמה פלגינאו צתרי פתחים וחלונות, וא"כ צחלונות הארך מועיל לוח"פ. וגם למה הודחקו לחוקמי דמיירי צפתחי שימאי צפשיטות הו"ל למימר דכיון דאיכא חלונות צהנך פירצות א"א להחיר אף צפתחים עוצים דפתחא כי האי לא עבדי חונשי ואך צחלון אחד רחב ד' כסתם חלונות הו"ל למיסר כיון צצודאי אין שם גוצה עשרה תחת החלון מדחשבינאו לפרוץ להצריך עומד מרובה עליו ואם כן אין ההיתר אלא צעזיל דהוי פתח כמבואר לעיל מדצרי הש"ס ופתחא כי האי לא עבדי חונשי, ומנגלן למילף מבאן דאינו מועיל לוח"פ צפרוץ מרובה על העמוד אף צפתחים שאינם כסתם חלונות, וע"כ דאין שום סבבה לחלק צכך אף לעשות מזה חיזה דחיה נגד חיזה ראיה.

שוב ראיתי צשו"ת צית שלמה לוח"ח סימן מ"ד, שנשאל צוה"פ שנעשה צאמצע הגוצה כמו גצוה חמשה טפחים מן הצרך עוד קנה ח' צרוח מקנה זה לקנה צכנגדו אם יש להחיר העלטול ע"י, והשיב ששאלה זו ממש מבואר צמהרי"ל ז"ל, והעתיק לשונו שהיה שם למטה מן לוח"פ עץ ח' מחובר לרוחב הפתח שהיו גפנים קשורים צו, ושאלו מאחר דאותו העץ קשור מן הצד ולמטה מעשרה אם מצטל לוח"פ שלמעלה ממנו, והשיב מהרי" סג"ל דהפסקת העץ נראה דאין מצטל, דהא אשכחן דהרשב"א אסר קורת מצוי שהיתה עצוי ציותר שצצה מקלחה למעלה מעשרה ומקלחה למטה זמדמה לה לקורה מצובה צמחללת (דף י"ד ע"א) דקורה אין כאן ומחילה אין כאן, והרא"ש דחה דשאני הכא דכ"ש דהוי סתימה טפי, ה"ג צנ"ד דע"י עץ המפסיק וקשור שם סותם טפי. ומכא דצרי המהרי"ל האלו מסיק שם הצ"ש להחיר צנידון ידיה יעו"ש. וממנו נקח גם לנ"ד דשויר המחילה שלמטה סותם טפי והוי כ"ש להחיר.

ב

אמנם כעת ראיתי צשו"ת תשורת ש"י מהגאון המובהק מוה"ר ש"י ז"ל צסימן שצ"ז, שנשאל צוה"פ שיש

בנעץ ד' קונדסין גם פליג על ר"ח וכתיר צלוח"פ שעשה מן הכד א"ל לתרץ הכ קושיא משיירה כי אס בחירון הב' לחלק בין חזר לבקשה, אבל עיקר קושיית התוספות והרא"ש ז"ל על פסק ההלכה דלעולם כן הוא מסקנת סוגית הש"ס להחזיר צלוח"פ בחדש רוחות ועל פסק ההלכה שפיר י"ל גם בחי' הא' כיון דקיי"ל כר"ח כמבואר.

ועיין בחשו' תת"ס סימן פ"ח העתיק דברי התוספות האלו שהקשו בפסי ביראות למח לא החזירו ע"י צוה"פ, וחזירו לכיון שהוצרכו להגביר מפני הגמלים לא יתקיימו, אמנם בשיירות דל"ש תי' זה דברי קמן שהקיפוחו בחצלים ולא עבדי לגמלים וא"כ תיקשי כ"ל וליעבד להו צוה"פ, ותי' ר"י דלא הותר אלא במקום דירין יעיי"ש. הנה מבואר בדבריו דתי' הא' שבתוספות שלא עשו צוה"פ בשביל שאינו מתקיים, אינו סובב כלל על כך דשיירה שחנתה בבקשה, ושם מוכרח לתרץ כיון דלית ביה דירין, וא"כ אין התחלה לראיותם שהציוו מכאן. אמנם דברי החת"ס בזה הם לפלא, דברי בהדיא מבואר בחוס' והרא"ש ז"ל אחר שכתבו הח' בפסי ביראות שלא עשו צוה"פ בשביל שלא היה מתקיים מפני הגמלים סיימו וכן בשיירה, וא"כ כתבו א"כ לחלק בין אית ביה דירין או לאו, הרי בהדיא שהציוו תי' הא' דאינו מתקיים גם על כך דשיירה ובך תי' לחלק בין אית ביה דירין או לאו הוא תי' הב'. ומ"ש החת"ס דא"ל לומר בשיירה תי' הא' שאינו מתקיים כיון דלא אחי גמלי לשם, כבר הרגיש בזה הקרבן נתנאל וכתב דבשיירה ז"ל שלא היה מתקיים בשביל שהיקפו רב. ולפימ"ש דלר"ל לפי דעת הרא"ש ז"ל בפירושו במימרא דר"ח צוה"פ שעשה מן הכד באמת א"ל לומר כתי' הא' כיון דפליג על ר"ח, שפיר י"ל דברי החת"ס דבשיירה הוכרחו לתרץ בחירון הב' כיון דלר"ח לתרץ גם לר"ל שלא יקשה אליציה מסתם מתני' דשיירה שחנתה בבקשה, אף כי רחוק להעמיס כן בדברי החת"ס ז"ל ודבריו ז"ע אבל אליציה דאמת י"ל כמו שכתבתי.

ומה שהקשה בחקר הלכה דאם נימא דפסול הכוה"פ בשיירה בשביל שהוא מן הכד א"כ למח הוצרכו בש"ס לבקשות מר"ח שאומר צוה"פ שעשה מה"ל לא עשה ולא כלום הלא מתני' הוא, בזה י"ל דהנה רש"י ז"ל בגירסא שלפנינו גרס על כך קושיא שהקשו מר"ח דאמר צוה"פ שעשה מה"ל לא עשה ולא כלום ולענין שבת אמאי החזירו לו, וצ"דו נרשם ס"א ולענין בלאים אמאי החזירו לו, ומבואר מגירסא זו שהחזירו

אחרים שאינם נוגעים זצ"ל, ועבור החצל י"ל שחששו אם יעשהו למעלה על גביו שם א"ל להדקו כ"כ ולקשרו בכל העמודים כיון שצריך להיות על גביו ממש לזה לא יעמוד בהיקף רב, משא"כ מן הכד שאפשר לקשרו היטב צד כל עמוד ועמוד ולכרוך אותו שם סביב לא ח"ק לו היקף הרב, וממילא כשהוצרכו לעשותו מן הכד אין בו דין צוה"פ ולכן הוצרכו לעשות ג' חצלים באופן שיכיה בו דין מחילה. ואולי מסתבר יותר לפרש כן בדברי החוס' מלפרש שבשביל החיזוק שיתקיימו הוצרכו לעשות החצלים בג' מקומות גפרדים דיוקא לא תכופים וקשורים ביחד זא"ז, כי לפי הסדרה אס החשש הוא בשביל החצל שלא יתקיים יותר מתחזק החצל מחזירו אס הוא קשור איתו עמו במקום א'. ועכ"פ אס אין הכרח לפרש כפירושם בדברי החוס' מנין לנו להמציא דין חדש מזה.

וב"ש דלרצונו האי והר"ף שפירשו הא דר"ח שאמר צוה"פ שעשה מה"ל היינו צקן זוית לא צעין שיכיה על גביו, אשתמיטתיה מש"כ הב"י בהדיא בסימן שס"ב ובכ"מ (פט"ז מה"ל שבת ה"ב), דאף להר"ף ולהרמב"ם שלא פירשו זמן הכד כפירש"י ז"ל, מ"מ לענין דינא משמע דאף לדידכו אס חיצר הקנה העליון לשני הקנים מזדיכה לא מהני, דלישנא דקנה על גביהן משמע וודאי על גביהן ולא מזדיכה, והוכיח כן גם מדברי הרא"ש ז"ל דלא פליגי אלא בפ"י מן הכד יעיי"ש.

וב"ש דר"ל לא ס"ל הכ דר"ח, הנה לפי פ"י הר"ף והרמב"ם דמן הכד היינו צקן זוית, א"כ אף דלא ס"ל הכ דר"ח מ"מ מצי סבר דלר"ח להיות קנה העליון ע"ג ולא מזדיכה דזה נשמע מלשון הבריייתא שאמרו וקנה על גביהן כמ"ש הב"י, ואין לה שייכות כלל להך דינא דר"ח דמיירי מקרן זוית. ולפירש"י והרא"ש ז"ל שפירשו זמן הכד שלא נתן הקנה ע"ג לדידכו וודאי דלר"ל דפליג על ר"ח א"ל שיכיה הקנה על גביהן, י"ל כתי' הב' שבתוספות דלכן לא החזירו בשיירה צוה"פ כיון שהוא בבקשה דלית ביה דירין ולא החזירו בנעץ ד' קונדסין ועשה צוה"פ ע"ג אלא בחזר דאית ביה דירין, דגם להלכה קיי"ל כתי' זה כמבואר בשו"ע סימן שס"ב. ומה שהציוו התוספות והרא"ש בזה דשיירה הכ תירוצא דאינו מתקיים אף בהרא"ש ז"ל פליג בהדיא על רצונו האי ז"ל בפירושא דמן הכד וכן מוכח דעת התוספות דלא כרצונו האי ז"ל, מ"מ כיון דלדין קיי"ל כר"ח דפסול מן הכד א"כ מחזק היטב בזה תירוצא דאינו מתקיים אף לפי פירושם ז"ל שחלקו על רצונו האי, ואך לר"ל שהחזירו

ולפענ"ד אף אם נימא דהעטם דאמרינן רואין בעקמימות הוא מעטם דצידו ליעול, ג"כ אין הסבירא מוכרחת עדיון לחלק בין היכא דעשבו כן בכונה ללא עשאו בכונה, דסו"ס צידו ליעול. אמנם צאמת לא ידעתי מנין לנו לצדות טעם חדש דלהכי אמרינן רואין בעקמימות כיון דצידו ליעול לצנות ע"ז יסוד לדינא, ולפענ"ד הדבר ברור דאינו כן, אלא דמשו"ה קול יותר לומר רואין בעקמימות אף דלא קיי"ל כר"י דאמר רואין, דהתם שחסר לנו מגוף הדבר הצריכין אליו להכשיר כמו צאם היתה של קש ושל קנים דלריך להיות צריאה כדי לקבל דלת, בזה לא קיי"ל רואין לומר על דבר שלא היה ולא נצרך כאליו הוא צבאן, משא"כ בעקמימות דאמרינן רואין אליו ינטל כל העקמימות ואין בין זה לא שלשה כשרה, בזה ביון שיש לנו שיעור קורה המכשיר מבצעדי בעקמימות ואין צריכין אליו כלל, אינו מזיק לנו מאומה בזה בעקמימות שנתוסף אף אם אינו מעומד כדינו, כי לא איכפת לנו לדיני הקורה אלא בזה שהוא מוכרח לשיעור המכשיר, ואין הפירוש רואין אליו ינטל שצריך להיות כן צאמת כאליו ינטל, אלא שצריך לשער אליו היה ינטל אם אז לא היה חסר ג"כ מהשיעור הנצרך להיות תו אינו מזיק מאומה אף אם הוא שם, וא"ל לומר כלל שהוא כאליו ינטל לצקש טעמים לומר שהוא כיון דצידו ליעול, ואך אם רואין שאליו ינטל לא ישאר לנו כשיעור כיון שצריכין אליו לשיעור הקורה צריך להיות מונח כדינו.

ור"א"ה ברורה לזה, דברי אמרינן בדף ג' ע"א צמקת קורה צחור עשרים ומקלתו למעלה מעשרים אמר רבה צמזוי כשר צסוכה פסול מ"ש צמזוי דכשר דאמרינן קלוג צסוכה נמי נימא קלוג אי קלשת ליה הוי חממה מרובה מזילתה ה"נ אי קלשת הוי קורה הניעלת צרות אלא ע"כ נעשו כשפודין של מתכות ה"נ נעשה כאליו לילתה מרובה מחממה, ופירש"י ז"ל קלוג רואין כאליו ינטל אותו העובי היוצא למעלה ומהא קורה דקה, ונעשו כשפודין של מתכות פירש"י ז"ל חסוב אותו כשפודין כצדן דאי נמי קלישי לא שדי להו זיקא דהא לא מידי שקלית מינה אלא רואין הוא דקאמר ע"כ. ובההה שקלית ועריא שם. הוא אך אליבא דרבנן דלית להו רואין כמזואר צרציו ונתן שם דלר"י דאית ליה רואין לא פריך מידי אי קלישי הוי קורה הניעלת צרות דברי אף אם צאמת הוא רק של קש הוי כאליו היא צריאה, וכן הוא מזואר מפירש"י ז"ל שהוצרך להעטם דלהכי אמרינן נעשה כשפודין של מתכות כיון דלאו מידי שקלית מיניה, מזואר מה דאליו הוה שקלי

מדרי"ח מדאמר לא עשה ולא כלום דאף לענין כלאים חיו כלום וקשה ממה שלענין כלאים התירו כו"ע אף ר"י, וא"כ אין התחלת קושית ממה שהוצרכו להביא מר"ח ולא ממתניתין דשיירה, דשם לא מוכח מידי אלא לענין שבת שלא התירו לעטל צוה"פ יען שהיה מה"ל, אבל הם ראו להקשות גם על כלאים למה התירו, וזה אין מוכח רק מר"ח שאמר לא עשה ולא כלום, ומיושב היעב דברי התוספות והרא"ש ז"ל שצחי האי לפי גירסת ס"א, אמנם הגירסא שלפנינו צרש"י ז"ל שגרסו ולענין שבת אמאי התירו לו, י"ל דסברי כחירון ב' לחלק בין אית ציה דוירין או לא, כאשר כתבתי שתי' ב' הוא העיקר שאיקבע כן להלכה צשו"ע. ועכ"פ אולא לה ראייתם מה"ש"ס לאסור צוה"פ כשנפסיק דבר בין כ"י"ט.

ג

והנה בתשורת ש"י הביא אח"כ דברי הצ"ש שהתיר מכה דברי המכרי"ל שמזואר שם צהדיא להתיר, ופליג עליו דברי צשו"ע התניא וצאה"ע"ז סימן שס"ג וצדרי הגר"א שם הביאו ראה צורה מן הש"ס עירובין דף ג' דחלל מצוי חן ולמטה בלמעלה דלריך להיות חללו דייקא י"ט וכ"ה צה"ג"ה שם צצ"ש מנן המחבר. אבל בעלמו הביא אח"כ דברי הקרבן נתנאל (דף י"ד אות ב') שכתב טעם הדבר להתיר דרואין מה שהוא צחור י"ט כאליו אינו, וא"כ אולא ראייתם מה"ש"ס דש"ס מיירי היכא שאם נימא רואין לא ישאר קורה כדינו משא"כ היכא דאף אם נימא רואין מה שהוא צחור י"ט כאליו אינו עדיון ישאר שיעור קורה למעלה הוי כאליו חללה יו"ד ואינו מזיק מה שצחוכה מאומה, ואעפ"כ פליג על הצ"ש צנ"ד לענין צוה"פ דצוה"פ גרע לענין זה מקורה כיון דפתחא כי האי לא עבדי חינושי, והוא הופך ממש מדברי הצ"ש שכתב דצוה"פ עדיון לענין זה.

עוד כתב, דהא חן לא קיי"ל כר"י (דף י"א ע"ב) דס"ל רואין, רק בעקמימות צחור עשרה חידש ר"ז (דף י"ב ע"א) דאמרינן רואין נמי לדין כמזואר צרא"ש וראשוני שם, וה"ט כיון דצידו ליעול כל הראוי לצילה אין צילה מעכצת בו, וא"כ נראה דדוקא צקורה בעקמימות דלא עשבו כן בכונה, משא"כ צנ"ד דעשה מעשה וקשר חוטי צחלים לעכצ הכניסה ויציאה, ליכא למימר הואיל וצידו ליעול לאו כמחוסר מעשה דמי, דברי אדרבה עשה מעשה להופך, והאריך בזה.

ד

עוד י"ל ליישב דברי המהרי"ל וסייעתו מה שהרעישו עליהם מן הש"ס דחלל מצוי חנן ולמטה כלמעה, ולפענ"ד לק"מ, דברי באמת יש חילוק גדול בין שיעור שלמעלה לשיעורו שלמטה, דשיעורו שלמעלה שהוא גבוה מכ' חין החסרון חלל במקום הקורה דלא שלטה זה עינא חבל בשאר משך המצוי חוץ ממקום הקורה לא איכפת לן כלל אף אם גבוה הרבה, ומבואר בצ"י סימן שס"ג ובדברי הה"מ פ"ז דבהכשירו בלחי לא איכפת לן בגובה המצוי כלל דכיון שהלחי עומד בקרקע מה לנו אם המצוי גבוה כמה יעיי"ש, אמנם בשיעורו שלמטה יו"ד עפחים חין הטעם בשביל הכירה של הקורה חלל בשביל המצוי דאינו נקרא מצוי אם חין בו יו"ד, וצדק זה לריק להיות כל משך המצוי גבוה יו"ד, וצדק ה' ע"א גבי היה זה פחות מעשרה עפחים יחקוק להשלימו לעשרה כמה חוקק ר"י אמר בארבע, כ' רש"י ז"ל וז"ל ר"י דצעי לעיל טפח הכא צעי ארבעה דהתם איחא לדופן ולמטוטי קאתי דהיכר בעלמא סגי הכא דהשתא הוא דמשוי לדופן צעינן דליתחזי האי דופן לשיעור הכשר מצוי שלם ושיעור משך מצוי צד' יעיי"ש. ועכ"פ הדבר ברור דאף דמפרשין צש"ס פ"י דברי הברייחא דשיעורו שלמטה הוי כלמעה, חבל מ"מ חלוק לענין זה, דשיעורו שלמעלה הוא שיעורא זוטא אך לנגד היכר הקורה, ושיעורו שלמטה הוא שיעורא רבה לכל משך המצוי, ואך לענין גובה הוא דמשוינן ליה דכמו שהוא בשיעורו שלמעלה במקום הקורה בן הוא בשיעורו שלמטה במשך המצוי. וא"כ חין חומה אף אם נימא דפחתה המצוי ח"ל כלל שיהיה חלל יו"ד, כיון דהטעם לזריך להיות יו"ד הוא בשביל שיעור הכשר מצוי דאינו נקרא מצוי צפחות מ", וא"כ אם יש שם שיעור הכשר מצוי של יו"ד עפחים מבלעדי מקום הפתח י"ל דאינו מזיק כלל בסתימת מקום הפתח דשם אם ריבה בסתימה עדיף עפי ואין שיעורא צעינן רק צעיקר משך המצוי, ומ"ש בגמרא דלמטה כלמעה הכוונה על עיקר משך המצוי דע"ז נאמר בשיעורא דיי"ט, ואין הכרח לומר דלזריך להיות בחלל הפתח דוקא יו"ד, ואין מזה קושיא על המהרי"ל ז"ל.

ה

וב"ש צהשורת ש"י דלזה"פ גרע מקורה דפתחא כי האי לא עבדי חיישי, הנה כיון שצטנמו כחז דהרריה מהש"ס נדחה לפי דברי הק"ק, מסבירא בעלמא האריך אפשר לחלוק על המהרי"ל לומר דלזה"פ גרע כיון

מניה באמת ולא היה גשאר כשיעור לא הוו אמרינן רואין כאילו היה צריחה כשיעור ר"י דלרבנן קיימי' שם, וא"כ מבואר שם בגמרא דאף לרבנן דלית להו רואין מ"מ לענין זה אמרינן רואין כאילו ניטל מה שהוא חוץ מעשרים חמה אם די לנו צמה שנשאר, ושם ח"א לומר הטעם כיון דצידו ליטלו לאו כמחוסר מעשה דמי דהרי ח"א ליטלו ממש דא"כ יהיה חמתה מרובה מללתה וקורה הניטלת צרות, ואין הכיתר חלל בשביל דלא שקול מני' מידי חלל רואין הוא דקאמר, וא"כ צע"כ ח"א ליטלו ממש, וע"כ לענין זה אמרינן רואין כאילו ניטל שלא יזיק לנו מה שהוא חוץ למצוי אם נשאר בחוץ המצוי שיעור קורה לפי מדתה כיון שאין לריבין אותו הקורה שחין למצוי להשלים המדה אף דעדיין לריבין חליו שלא יהיה ניטל צרות, ועכ"פ הדבר ברור שאין לריבין להיות כאילו ניטל ממש ואין מזיק אף אם באמת רואין שיהיה שם ואף אם לריבין חליו עוד לאיזה תכלית, וא"כ חין מקום לחלק אף אם עשאו שם צכונה ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שאינו רואה ליטלו כיון שיש שיעור קורה המכשיר מבלעדי חינו מזיק מאומה.

ובזה מוצן היעז גם לשונו של הכו"ז בסימן שס"ג ס"ק י"ג, דז"ל שם דכשהיה למעלה מיו"ד ורוחב שלה הולך עד למטה מ"י פשיטא דכשרה דכאן ח"ל ליטול שום דבר חלל רואין מה שיש תחתיה כאילו אינו, ועיין בהגהות יד אפרים שם. ואינו מוצן לכאורה מה צעי צד' לומר שא"ל ליטול ממש שום דבר, ולהכ"ל ח"ש והבן.

ובזה נתיישב לי היעז דברי המהרי"ל ז"ל, דהנה צעיקר הקושיא מה שהקשו עליו מן הש"ס דאמרינן חלל מצוי חנן, הביא גם צהשורת ש"י דמיושב לפי דברי הק"ק דאמרינן רואין כאילו אינו. חבל לשונו של המהרי"ל לא היה נתיישב לי עדיין בהשקפה ראשונה, מ"ש שהוא כ"ש דכשר אם ריבה בסתימה עפי, דהרי עיקר הכיתר הוא שרואין אותו כאילו אינו, וא"כ הוי עכ"פ מעליותא אם אינו צשם, והאריך אפשר לומר דהוי כ"ש להכשיר על ידו יותר. אמנם לפי שביארתי מן הש"ס דאם לפי מדת הקורה צענמה מוכל לומר דרואין אותו כאילו אינו תו אינו מזיק לנו אף אם מקבלין ממנו עוד איזה תועלת להכשיר, ח"כ י"ל גם כאן דהוי כ"ש להכשיר מה שריבה בסתימה, וצדקן עדיף יותר דהרי לקורה צענמה חין שום תועלת מהתוספת חלל וממילא חין מקום שיהיה מהתוספת חלל היקף להכשר הקורה וא"ל ליטלו ממש כלל, ותו הוי מעליותא ריבוי בסתימה.

מעטם כיון שצידו ליעול, אבל כשחסר דלת הוי מחוסר ממש ולא אמרינן רואין לרצון, וא"כ נלעך לעולם דלתות צמזיו ואין בהלכה כן. אבל באמת הדבר ברור דמה שצריך שתהא צריכה לקבל דלת הוא מעטם דכשאינו ראוי לקבל דלת פתחה כי האי לא עבדי אינשי שלא יהיה ראוי לדלת (ובמדומה לי שראיתי מבואר בן צמץ ואינוני זכר מקומו כעת אבל הדבר ברור גם מלד הסברה), אבל אם ראוי לקבל דלת דהוי פתחה לא מלכדי צמזיו עוד דלתות, ואינו מעטם רואין כלל דפתחה לצד סגוי.

וב"ש עוד דיש לדחות דברי הק"י, דהנה בעקמימות קצת תוך עשרה אמרינן רואין היינו כיון דרוב הקורה למעלה מעשרה רק מיעוטם תוך יו"ד אזלינן דתר ברוב והמיעוט כמאן דליתא, משא"כ היבא דא"א לומר דאזלינן דתר רובא מהיבא חיתי לומר על חוט האמצעי כמאן דליתא הלא אינו בעל להעלות, והביא גם מרש"י ז"ל במנחות דהמיעוט דבעל כמאן דליתא דמי והאריך בדבר. ולפענ"ד אין זה שום שייכות לבאן, דבאן לא מטעם ביטול אחיך עלה וכל הסברה דרואין אין לה שום נגיעה לביטול, ולר"י דאית ליה רואין לעולם סובר בן אף צריכה של קש ושל קנים דאמרינן רואין כאילו היא של מחכות, ולרצון לית להו רואין צכ"ג שחסרה הקורה מלהיות כדוגמא, ואך כשיש לנו בהקורה כל השיעור הצריך להיות ולא חסר מידי רק שהתוספת שנתרבה אכלה יותר מהשיעור אינו עומד כדינו, דזה קיל יותר וסבירי גם כמה רואין, אבל אינו מטעם ביטול כלל. ובאמת בצר ציאתי דלא אמרינן כלל דהיא כמאן דליתא, דהלא אמרינן רואין אף במקום שצריכין אליו שלא יהיה קורה הניטלת צרות וא"א לומר דיה כמאן דליתא, ואין הכוונה כלל לומר דהוי כאילו ניטל אלא דמשערינן כך אילו היה ניטל אם היה נשאר עדיין השיעור הראוי להיות תו אינו מזיק כלל התוספת, וא"כ פשיטא דאינו מטעם ביטול כי אין צריכין לומר דנתבעל דאף אם איתא אינו מזיק מאומה אם יש שיעור הראוי גם מצלעו.

י

והנה בתשורת ש"י מהדו"ת סימן ע"ד חזק עוד דבריו שצמזיו"ק לאסור ביש דבר המפסיק בין ה"ע, וביא שמהל אח"כ שמבואר בן צמץ ובגאון יעקב פ"ק דעירובין דף ע"ז ע"ב, והמליץ מה להחמיר אף בפירוש פחותה מעשר בשאין חללה י"ט, כיון דאף פירוש פחותה מ"י דמותה הוא מעטם פתח ומה"ע

שהוא ז"ל השוה בזה דין לוח"פ לדין קורה ולמדא משם, ובצר הבאתי דברי החת"ס צמז"פ ש"ג המים דנראה מדבריו דאין לדמות מילתא למילתא בענין זה ואין לך אלא מה שאמרו חכמים. ולפענ"ד הבאתי עוד ראיות ברורות מן הש"ס דמה שיש דבר המפסיק בין ה"ע אינו דומה לפתחה בקרן זוית, וצטיקר הסברה מש"כ דלוח"פ גרע לענין זה שיהא חללו יו"ד, הנה דעת הרמב"ם ז"ל הוא דפ"י דצמז"פ א"א כלל שיהיה גבוה יו"ד, כמ"ש צמז"פ מה"ש ה"י י"ד אבל אם היה לו לוח"פ אפילו היה גבוה מאה אמה או פחות מעשרה וכו', וכן נראה מדבריו השו"ע סימן שס"ג סעיף כ"י שכתב אבל אם חסר א' מכל אלו אין לו תקנה אלא צמז"פ עיין באחרונים שם, וע"כ דלוח"פ עדיף, וגם לפי מה שהכריעו האחרונים בדעת הרשב"א החולק על הרמב"ם ז"ל בזה, הנה ז"ל הרשב"א בעצוב"ק שער א' אות ג' עשה לו לוח"פ אע"פ שאין גובה חללו עשרה ים מן המורים שהכשירו ולא יראה לי כן שאינו צדין שתתיר לוח"פ יותר ממחילה ואין מחילה פחות מעשרה עכ"ל, הרי דמה שהכריעו לאסור צמז"פ כשאין צו יו"ד הוא מעטם דאפילו אי היה מחילה גמורה כזו ג"כ לא היה יותר ואינו צדין שתתיר לוח"פ יותר ממחילה, ומטעם זה לא שייך אלא כשכל הפתח הוא למטה מ"י דלא לא היה מועיל אף מחילה גמורה כזו, אבל אם יש צו גם למעלה אלא שנמשך גם למטה נסתר הק"י ממחילה, וא"כ נכונים דברי המבשר"ל דמה שנמשך תוך י' טפחים כש"כ דמועיל דריבא בסתימה ודמי טפי למחילה דגם הרשב"א ז"ל לא חשב אלא במקום דאינו מועיל מחילה כזו ולא כתב לחוס ולומר דפתחה כי האי לא עבדי אינשי.

עוד כתב שם בתשורת ש"י, דהא אמרינן (דף י"א ע"ב) לוח"פ שאמרו לריך שתהא צריכה כדי להעמיד צה דלת, וע"כ העטם דהיה לריך דלת אלא אם ראוי לדלת רואין כאילו יש צה דלת, וא"כ אם נלעך עוד לומר רואין כאילו ניטל מה שכח צתוך עשרה הוי תרי רואין ותרי רואין לא אמרינן. הנה מלמד מ"ש דא"א לומר בזה כלל רואין כאילו ניטל, דא"א שיהיה ניטל אלא שצריך לשער אילו היה ניטל אם לא היה חסר עוד משיעור הקורה, ואין זה כשאר רואין דעלמא שיהיה נקרא ע"ז תרי רואין. אמנם בגוף הדבר מ"ש דמשו"ה אין לריך דלת צמזיו משום דאמרינן רואין, תמה אני מה ראה על פכה לחדש דבר מחודש בזה, דא"כ הכ דא"א דלת צמזיו יהיה תלוי בפלוגתא אי אמרינן רואין, והלא אין קי"ל ברצון דל"א רואין ואך בעקמומית שחידש לנו ר"ז דאמרינן רואין, ואף לפי דבריו דהוא

מחילה מעלייתא ושפיר מצטל להפרוך המיעוט, אבל שם בצעו דר"ה מיירי ממחילה שהגדיים בוקעין זה תחת המקום העומד ואם אמרינן דבקיעת גדיים מצטל להמחילה אין כאן עומד כלל ול"ש למימר ציה עומד מרובה על הפרוך.

ז

ולאחר העיון שצתי וראיתי, דכן אמת דלענין מה שהחמיר בתשורת ש"י אף צפירתא עשר כשים דבר המטבב ההילוך, לנגד זה נלפענ"ד כל ראיותי עולמות להתיר, אמנם צפירתא יתירה מ"י שאינו יותר אלא צל"ה פ' עדיין יש לעיונא ציה טובא, דאף דבשניהם הוי הכיתור רק בצביל דהוי פתחא מ"מ חילוק גדול יש ביניהם. ובתשורת ש"י הציא בשם מורה אחד לחלק בין פירתא פחותה מ"י דשם י"ל דא"ל לומר דהוי פתחא, והוא ז"ל חלק עליו בטעמו יע"י"ש. אמנם באמת ע"כ צריך לחלק ביניהם, כמו שצויר הצי"ש בסימן י"ג לענין עומד מרובה ע"כ"פ, דאף דעומד מרובה על הפרוך אינו מועיל יותר מלחי וקורה דדיו לצא מן הדין להיות כנידון כמבואר בתוס' דף ה' ע"ב, מ"מ לענין פירות הקטנים שאינם צריכים שום תיקון ע"כ ל"ל דעדיף, דהרי פריך הש"ס דף י"ד ע"ב אהך דר"י וליחוש דלמא שצקי פתחא רבה ועיילי צפתחא זוטא, ופירש"י ז"ל וז"ל ודילמא שצקי פתחא רבה וצטל חזרת פתח מנייה וצטל לחי המתקוקן צו וגמלא מצוי זה צלא תיקון, ומשני חזקה אין אדם מניח פתח גדול ונכנס צפתח קטן, וקשה דא"כ צמה הוכשרו הפתחים קטנים, דהרי חזין דאם היה שצוק פתחא רבה ועייל צזוטא לא היה עוד לפתחא רבה דין פתח, א"כ כיון דאין אדם מניח פתח גדול ונכנס צפתח קטן א"כ ליצטל דין פתח מהפתחים הקטנים, אלא וודאי כיון דהפתחים הקטנים א"ל שום תיקון משום דהוכשרו בעומד מרובה על הפרוך ל"ש לומר דצטל התיקון יע"י"ש שהאריך.

ורפ"ע ד' יש להסביר עוד, דהוכח דצריך תיקון לחי או קורה צריך שיהיה צו גם הכירה, דאף למ"ד לחי משום מחילה מבואר בתוספות דף ה' ע"ב ד"ה ארבע דמ"מ הוכר קצת צעיק, וגם צל"ה פ' דעת רוב הפוסקים דצעיקן גם הכירה קצת, ובתח"ס סימן ל"א כתב, דאף אם נימא דצ"ה פ' לא צעי הכירה דהוי כסתום, מ"מ כיון דפתחא צלי היכרא לא עבדי אינשי הו"ל כפתחא צק"ז, והציא ראיה צרורה לזה. ולכן י"ל דאם שצקי הילוכם, משם ועיילי צפתחא אחריתא צטל

צק"ז מחמירין אף בפחות מ"י כיון דפתחא צק"ז לא עבדי אינשי, וכמו כן צכ"ג דלא עבדי אינשי פתחא צכ"ג יע"י"ש. והנה עיינתי צת"ח ובגאון יעקב שכתבו כן על הא דצעי הש"ס שם הרי אמרו עומד מרובה על הפרוך צשתי הוי עומד צעי ר"ה צערב מאי, ופירשו דלהכי קא מיצטיא ליה צערב משום דא"ל דדוקא צשתי הוי עומד דהמקומות הפרוצים הוי כמו פתחים משא"כ צערב דפתחא כה"ג לא עבדי אינשי יע"י"ש. והנה בן אמת שהוכרח צבא זו דצרכיהם אצל לדינא אדרבה משמע מזה להקל, דאם באמת זהו טעם האיציציא אם צערב אמרינן עומד מרובה ע"כ"פ הוי עומד כיון דפתחא כה"ג לא עבדי אינשי, א"כ לפי"ז כיון דלהלכה קי"ל דגם צערב אמרינן עומד מרובה ע"כ"פ הוי עומד כמבואר בראשונים ושו"ע סימן שס"ב, ש"מ דאיפשטא האיציציא דל"א פתחא כה"ג לא עבדי אינשי. ובאמת ציאר הוא ז"ל צעמנו דאף בעומד מרובה וצפירתא פחותה מ"י אינו יותר אלא מטעם פתח, כמבואר צפ"ק דעירובין (דף ט"ז ע"ב) כל פירתא שהיא כעשר אמות מותרת מפני שהיא כפתח, ופירש"י ז"ל וסבא בעומד רב עליה, וא"כ אם נימא דצאין חללו י"ע פתחא כה"ג לא עבדי אינשי, אין שום מקום להתיר בעומד מרובה ע"כ"פ צערב כיון דא"ל לומר ציה פתחא הוא, וא"כ ממקום שצא להציא סניגורין לדצריי שם מלא קטיגורו.

אמנם צת"ח מבואר עוד שם, דצבדי ניחא הא דקאמר בסמוך אי מוקי לה תחתי הוי ליה מחילה שהגדיים בוקעין זה, אע"ג דלעיל מצרייתא דשגש מדות (שם ע"א) משמע דבעומד מרובה ע"כ"פ אע"ג שהגדיים בוקעין זה מותר, אלא ל"ל דלעיל שאני משום דבעומד מרובה הוי ליה הפירות פתחים, אבל הכא צחצחים כיון שגפין צערב לא הוי כמו פתח עכ"ל. ומזה משמע דק"י"ל להלכה כן דצמפסוק צחצחים פתחא כה"ג לא עבדי אינשי, דהרי כתב דזהו הטעם דאינו מועיל מחילה שהגדיים בוקעין זה וצמחילה שהגדיים בוקעין זה ק"י"ל להלכה דאינו מועיל. אבל צריך להבין שלא יהיו ההלכות סותרין זה את זה מה דק"י"ל דעומד מרובה על הפרוך צערב הוי עומד אף דגם שם מהני רק מטעם דאמרינן פתחא הוא. גם צעיקר הקושיא שהקשה צת"ח מצרייתא דשגש מדות דמשמע משם דבעומד מרובה ע"כ"פ אע"ג שהגדיים בוקעין זה מותר, שמה הוכיח לחלק בין כך מחילה שהגדיים בוקעין זה דלא עבדי פתחא כה"ג, אפשר לומר דלא קשה, דהלא צצרייתא דג' מדות מיירי שהגדיים בוקעין צמקום הפרוך אצל צמקום העומד אין שום בקיעת גדיים והוי

ח

גם יש לחלק, דאף דגם צפירא פחותה מעשר דמותר בטעם הוא בשביל דהוי פתח כמזרח במשנה, אבל הא ודאי דפתח צלי משקוף ומזוזות פתחא כי האי לא עבדי אינשי, וגם צוה"פ מן הכד דלא הוי פתח כתב הגר"א בסימן שס"ב דטעם הוא דפתחא כי האי לא עבדי אינשי, ומכש"כ צלי משקוף ומזוזות כלל דאין בו תורת פתח בשום מקום וגם לענין חיוב מזוזת לא הוי פתחא כלל כה"ג, וע"כ ז"ל דהקילו חכמי צפירא פחותה מעשר אף צוה"ג דעלילה כל דהו דמלניו למיתלי ציב שהוא פתח מקילין, ואך בשכחא עומד גם צק"ז דגם אינו עומד במקום הראוי להיות פתח ואית ציב תרתי לגריעותא החמירו חכמי, אבל בשכחא עומד במקום הראוי שהתירו שם אף צאית ליה גידודי שמעבד ההילוך, אין להביא ראיה מזה להחיר אף צפירא יתירה מעשר שלריכה צוה"פ כדוני, ד"ל דלעולם היבא דאית שם דבר המעבד ההילוך פתחא כי האי לא עבדי אינשי, ומה שהתירו זה צפירא פחותה מ"י, הלא שם ע"כ התירו אף צפתחא דלא עבדי אינשי כה"ג ולא להריכו חכמי שם כלל שיכיה תואר צוה"פ אלא שיכיה עכ"פ עומד במקום הראוי להיות פתח, משא"כ צפירא יתירה מעשר שהלריכו חכמי תואר צוה"פ במשקוף ע"ג מזוזות בכל הפרטים, י"ל דכשיש שם דבר המעבד כניסה ויציאה פתחא כה"ג לא עבדי אינשי ואין צו תואר צוה"פ כלל וצטל התיקון הנלך לפירא יתירה מעשר, וגסתר ראייתי שהבאתי מהש"ס להחיר צוה"ג.

ובח"י"ק זה יתיישב לי גם תמיכה עומה שלא ידעתי להולמה, דהנה בסימן שס"א מזכיר שם צוה"פ הכ דינא דפתחא צק"ז לא עבדי אינשי, והביא שם בתו"ש דברי התוספות (דף ו' ע"א) דז"א אלא צנפרן אבל אם נעשה במזוזות ומשקוף פתח גמור הוי פתחא אף צוה"ג, ותמה על הפוסקים למה השמיטו זה ולא הביאו דברי התוספות. וכתב הפרי מגדים שם צוה"א סק"ד דאפשר מילתא דפשיטא הוא דדוקא נפרץ ומשו"ב לא הזכירוהו הפוסקים, ותמה ע"ז בחקר הלכה מערכת עירובין אות ו', דהלא דעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל צפי צוה"פ שעשה מן הכד (דף י"א ע"א) דהיינו כשנעשה צק"ז לא הוי פתחא, וא"כ לדידכו ע"כ צק"ז לא הוי פתחא אף אם נעשה צלורת הפתח, ובשאר פוסקים לא מנינו ההיפוך, ובדדאי דנקטין כהרי"ף והרמב"ם ז"ל נגד דעת התוספות יעיי"ש. ובספר פתי"ל כלל י"א כתב לתרץ דלכן הוא דבר פשוט דאין הלכה בזה כדברי

הביכר הנעשה שם, כי אינו ניכר כלל שהוא פתח אם אין הולכין בו, משא"כ בהפתחים הקטנים שפתחים מעשר ועומד מרובה על הפרץ שאינם נריכים שם תיקון, הנה צודאי א"ל שום היכר שם כי א"ל לעשות שום דבר במקום הפרץ ומהעומד המרובה צודאי אין שום היכר על מקום הפרץ, תו אין י"מ אף אי שצקי הילוכם משם ואינו ניכר שהוא פתח, כי צל"ה לא הולכו לעשות שום תיקון והיכר אלא מקום הפרץ כי דיו צמה שהוא בעלמו פתח אף שלא ניכר אלאנו מאומה. ויהיה איך שיכיה עכ"פ הדבר ברור דלענין זה יש חילוק דהיבא שלריך תיקון לחי או קורה כמו צפירא יתירה מ"י או צפרץ מרובה על העומד לריך לראות דלא ליצקי צני המצוי את הילוכם משם לעייל צפתחא אחריתא כדאיפסיק בן להלכה בסימן שס"ג סעיף ל"ד, אבל בהפתחים הקטנים מ"י ועומד מרובה על הפרץ אינו מוזק אף אי שצקי הילוכם משם כמזכיר זה בגמרא שאמרו חזקה אין אדם מניח פתח גדול וכנס צפתח קטן.

ומעתה יש לעיין צפתח שנעשו שם חצלים לעבד כניסה ויציאה דודאי גרע מוצא משצקי הילוכם משם כיון דז"א כלל לולך שם ונעשה בן צכוונה לעבד ההילוך חולי ע"י נתצטל הפתח וצטל התיקון ממנו, ולא מוציאו לדעת המפרשים בדברי הג"א כפי הגי' המוצא צוה"פ סעיף ל"ד אלא"כ עשה צוה"פ לזו"א דלרצה אינו מועיל כלל צוה"פ, דלפי"ז משמע דאף שצקי הילוכם משם נתצטל גם תיקון דצוה"פ, אלא אפילו לדעת רוב המפרשים דלרצה מועיל צוה"פ דצוה"פ אינו נתצטל צמה דשצקי הילוכם משם, מ"מ י"ל דאינו אלא כשהפתח נעשה עכ"פ צאופן שיכיה ראוי לולך בו ואינו ניכר צפי שמעבד ההליכה שם, אבל היבא שנעשה בן לעבד הכניסה ויציאה צודאי דגרע וי"ל דנתצטל תורת פתח ואין צה שום היכר. וגסתר ראייתי שהבאתי מן הש"ס דאמרין צאית ליה גידודי למטה דהוי פתח אף דמעבד ההילוך, דהלא שם מיייר צפירא פחותה מעשר ש"א"ל שום תיקון, אף דצודאי גם צזה אין היכר אלא צצציל דהוי פתח, מ"מ לענין חסרון ההילוך שאין הולכין שם הנה חזין צפי דאין לדמות פירא להריכה תיקון לפירא קטנה שלא הקפידו חכמי מה שאין הולכין שם כלל כמו שהקפידו צפירא להריכה תיקון, ואם הוא מטעם שכתבתי דז"ל שם היכר או מטעם אחר עכ"פ אין ללמוד קולא מהך שהקילו חכמי צפירא קטנה ציש שם דבר המעבד ההילוך להחיר ע"י גם פירא גדולה להריכה תיקון אף אם נעשה שם דבר המצטל התיקון כיון דחזין דחלוקים הם צענין זה.

כדרך פתח בכל האופנים, אין שום קושיא על הרי"ף והרמב"ם ז"ל דסברי בפירושה דמימרא דר"ח דלוח"פ דעשה מן האד לא עשה ולא כלום דלא מהני בק"י אף שהוא צלוח"פ ממש מהך גמרא דפתח לה בק"י, דהלל מימרא דר"ח צלוח"פ שנעשה במקום דלריך לוח"פ מדינא, משא"כ שם בגמרא בפירוש פחותה מעשר דמדינא ח"ל שם לוח"פ לולא זאת שנעשה בק"י. ולפי"ז אין שום פלוגתא בדיון זה בין הרי"ף והרמב"ם ז"ל וסייעתם להתוספות ז"ל דמא"ח ומא"ה ולא פליגי, דהתוספות מיירי בפירוש קטנה וחס מיירי בפירוש שלריכה לוח"פ בכל חופן וזהו אדרבה משמעות דברי התוספות דף י"א ע"א הוא דלא מהני דלא עדיף מלחי. וא"כ אין כאן תימה כלל מ"ש הפמ"ג שפשוט בדברי החוס' ולא הזכירוהו הפוסקים לרוב פשיטותו, דגם מדברי הרי"ף והרמב"ם וכל שארי הראשונים שהובאו צ"י אין שום סתירה לדבריהם. וצו"ח ברית אברהם סימן י"ט אות ד' כתב דדברי התוספות דבק"י מהני לוח"פ תליא בפלוגתא דרבי ותוס' ס"ל דלא כפי' רבינו האי והרמב"ם צלוח"פ מה"ל יעו"ש, ולפימ"ש ח"ל לעשות בזה שום פלוגתא ולמעט פלוגתא עדיף.

ובדרך זה אפשר לקיים גם דברי הת"ח דלחכי אמרו צ"ח דאינו מועיל מחילה שהגדיים צוקטין בה בשביל דלא עבדי פתחא כה"ג וגם מה דמיציעא לכו להש"ם בעומד מרובה על הפרוז בערב א"ס הוי עומד הוא ג"כ מהך טעמא דלא עבדי חגיגי פתחא כה"ג, אף דלפי"ז סותרין לכאורה ההלכות דבעומד מרובה בערב פסקין להילכתא דהוי עומד וצמחילה שהגדיים צוקטין בה חיפסקא בהלכה דל"ה מחילה. ולפימ"ש אין זה קושיא כיון דחזין דאין כל הענינים שווים וצמקום שגראה להם לחכ"ל להחמיר יותר בפירושא להלריך לוח"פ בדיון החמירו גם צפתחא דלא עבדי חגיגי כה"ג, וצמקום שגראה להם לפירוש מועטת להקל חגיגי הקילו גם כה"ג, ח"כ י"ל גם כאן דצמחילה שהגדיים צוקטין בה חמורה יותר פירוש מצעומד מרובה עכ"פ בערב שאין הגדיים צוקטין בה ולא החמירו צפתחא דלא עבדי חגיגי כה"ג. והרואנו בזה ליישב דברי הרא"ש ז"ל שבי י"א כיון דלא חיפשטא עבדין לחומרא ועומד מרובה עכ"פ בערב ל"ה עומד והראש"ד ז"ל כי כיון דרב אשי חוקי צעיא דר"ה בחופן אחר אלמא פשיטא ליה דערב כשחי לענין עומד מרובה על הפרוז ולא איצטריך ליה למיציעא, ובקשה בק"י דילמא משום דפשיטא ליה דלא הוי ערב כשחי לענין עומד מרובה על הפרוז. אמנם לפי ה"ל ח"ש כיון דחד טעמא לשיניהם משום דלא עבדי פתחא כה"ג ואף דצמחילה שהגדיים

הרי"ף והרמב"ם ז"ל דהר"ן נמי חולק, דכתב צפ"ק לסוכה (דף ז' ע"א) לחלוק על פירושא דהרי"ף והרמב"ם צלוח"פ שעשה מן האד דהיינו שנעשה בק"י, דכי אמרין פתחא בק"י לא עבדי חגיגי היינו כשאוכל מצ' רוחות אכל מרור אחת לא, ועוד דכי אמרין הכי הני מיילי שלא נידון הפירוש כפתח אכל כשעשה לוח"פ ממש משמע דאפילו בק"י מהני יעו"ש. ולא ידעתי מה חיקן, דאף א"ס הר"ן ז"ל חולק ג"כ עכ"ז מלבד דנודע דרכו של השו"ע שכתב בהקדמתו דבכל מקום דהרי"ף והרמב"ם מסכימין לדעת אחת נקטין כוותיהו, ומה שפסק כאן כדעת רש"י ז"ל שפי' לוח"פ שעשה מן האד היינו שלא עשה. הקנה ע"ג, כבר כתב הב"י והכ"מ דלדינא גם הרי"ף והרמב"ם מודי דלריך להיות הקנה ע"ג ואף בפירושא דמן האד הם חולקים, צפרט בכאן שגם הרשב"א והרא"ש ז"ל החולקין ג"כ על הרי"ף והרמב"ם ז"ל בזה פירושא דלוח"פ שעשה מן האד לא הביאו כלל פירושא השני שצ"ח ז"ל שחלק על גוף הסברא דעשה צלוח"פ ממש מהני אף בק"י ולא כתבו רק טעם הראשון דקין זוית לא נקרא אלא כשאוכל מצ' רוחות, משמע צהדיא דא"ס הוא אוכל מצ' רוחות גם המה מודים לסברת הרי"ף והרמב"ם ז"ל דאינו לוח"פ אף א"ס עשה צלוח"פ ממש, וכשכולם מסכימים לדעת אחת אין ספק שלא הכריע הב"י נגדם מכח דברי הר"ן ז"ל, צפרט שגם צ"י לא הביא כלל אלא טעם הזה דק"י לא נקרא אלא כשאוכל מצ' רוחות ודברי הר"ן ז"ל שחלק על גוף הסברא להקל א"ס נעשה צלוח"פ ממש לא הביא כלל, והאיך אפשר לומר שהכריע להלכה נגד כל הפוסקים האלו מכח דברי הר"ן ז"ל שלא הביאם כלל בספרו. וחזן לזה אף א"ס נומא שהכריע כאן להלכה נגד דעת הרי"ף והרמב"ם ור"ה גאון ז"ל ומשמעות שאר הפוסקים, אכל האיך אפשר לומר עוד בדברי הפמ"ג ז"ל דלכן השמיטוהו הפוסקים יען שהוא פשוט כן להלכה, וכי מי שאומר בדברי הרי"ף והרמב"ם ושארי הראשונים ז"ל יעשה בדבר פשוט כ"כ אחתהם.

אמנם לדרכנו י"ל, דהנה החוס' ז"ל הוכיחו זה דא"ס עשה צלוח"פ הפתח ממש הוי פתח אף בק"י, מהא דאמרו בגמרא דף ה' ע"א צמזי רחצ ד"ט דפתח לה צקין זוית, וא"כ לריך להבין לדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל דאף צפתח ממש לא הוי פתחא יקשה עליהם מהך גמ', ולמה לא הביאו גמרא זו לסתור דעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל וחלקו עליהם רק בצמחות בעלמא. אמנם לפי מש"כ לחלק בין פירוש פחותה מעשר דבעלילה כל דכו דמאינו למיתלי ביה שהוא פתח תלין, לפירוש יחירה מעשר דחינה ניתרת אלא צלוח"פ ח"כ לריך שיביא

פס"ז מה"ש וצלח"מ שם ובגאון יעקב האריך ונדחק בדבריו. ולהב"ל ח"ש דע"כ ח"א לאוקמי צרייתא זו בפירא יתירה מעשר כיון דנזכר שם חלונות ואי הוי יתירה מעשר דלריך בעלמא לזכ"פ לא היה מועיל שם לזכ"פ דלא עבדי אינשי פתחא כה"ג, ואך אם אין זהם עשר בצלח"א חלל דלריך לזכ"פ ע"י שהוא פרוץ מרובה בצירוף הפתחים שפיר מועיל להפתחים ויותר הכל כמבואר, ולא נראה להם לחלק דהפתחים הם יתר מעשר והחלונות הם מועטים, דכולא חדא מחתא מחחיבה ואי הפתחים מיירי דוקא יתר מעשר הוה ליה למיפלגינהו כיון דשניהם דוקא הם דהחלונות לריבין להיות דוקא פחותין מעשר והפתחים דוקא צדיחירים מעשר, ומדסתמינהו בחד מחתא נראה לכו דחדא גוונא מיתוקמא.

ה'יצא לנו מזה, דפירא יתירה מעשר כשצריכה לזכ"פ כדינו, אין ראיתי מהש"ס מספיקין כלל להתיר אם יש גידודי שמעבדין בהילוך. ונלפע"ד דגם מהמכרי"ל הבי"ל אין ראיה לנ"ד, דז"ל המכרי"ל חזר שהיה בלה לברם והקפידו בלזכ"פ והיה שם למטה מזכ"פ עץ אחד מחובר שהיו גפנים קשורין בו, ושאלו מאחר דאיתו העץ קשור מן הצד ולמטה מ"י אם מצטל לזכ"פ. הנה כפי המבואר מלשונם לא היה זה העץ קשור למטה סמוך לארץ באופן שמצטל בהילוך חלל שהיה למטה מעשרה, ויוכל להיות שהיה למעלה סמוך לזכ"פ חלל שלא היו י' שלמין ממנו עד הקרקע כמ"ש לדמותו לקורה שמקצתה למעלה ומקצתה למטה, וא"כ י"ל דאין זה מעבד בהילוך, דבאמת אף צ"ע שלמים הוא נמוך הרבה מסתם קומת בני אדם שהוא רום ג' אמות, ואעפ"י פירוש ז"ל על אמרם צ"ע (דף ו' ע"א) דלא צקעי זה רבים היינו שפתוחה למקום מעונף או מקולקל בפתחים וע"פ, וצדאיכא גידודי מבואר שם דגרע עפי, גם צמג"א סימן שס"ה סק"ד העתיק דלא צקעי זה רבים שפתוחה למקום מעונף וצ"ע צדאיכא גידודי, ומבואר מזה דצדאיכא גידודי ואינו במקום המעונף נקרא צקעי זה רבים אף דסתם פתח המוזכר בגמרא וש"ע שיעורו צ"ע ולא יותר ולא מלינו שום נ"מ בין יו"ד לגבור מיו"ד חלל בנמוך מ"י הוא דפליגי הרמב"ם והרשב"א ז"ל, וע"כ דמה שהפתח הוא נמוך הרבה מקומת בני אדם אין זה מעבד בהילוך ואף צקיעת רבים אינו מעבד, וז"ל דאפשר לילך ע"י הרכנת גופו, או אפשר שראוי לנמוכי הקומה אשר גם המה מצויין, ואינו נקרא מעבד צקיעת רבים חלל

בוקעין זה חמיר יותר וא"כ אם נאמר דעומד מרובה על הפרוץ בערב לא הוי פתחא כה"ג ק"ו בזה הגדלים בוקעין זה וע"כ דשם פשיטא להקל.

■

ונדחה בזה גם הראיה שבצאתי מדף י"א מחזר שריצה זה פתחים וחלונות דמועיל לזכ"פ בחלונות אף חלון אינו ראוי להילוך, אף דשם מיירי מפרוץ מרובה על העומד בצרבע דפנותיה דלריך לזכ"פ כדינו והשוו זה לפירא יתירה מעשר חליצה דרב, מ"מ לא מלי למימר דלכדי לא תועיל שם לזכ"פ צצול שהוא בדרך חלון שאינו ראוי להילוך, כיון דהפרוץ המרובה הוא בצירוף החלונות עם הפתחים ובהחלונות בעלמא אין זהם פרוץ מרובה על העומד כמדוייק בצריכה שריצה זה פתחים וחלונות, ובהפתחים אפשר לתקן לזכ"פ כדינו שנעשו להילוך יפה ונשארו החלונות שהם פרוץ מיעוט מהעומד וצא שפיר מועיל אף פתחא דלא עבדי אינשי כה"ג.

ו"ף עוד דאיכא שחיקן בלזכ"פ בהפרוץ המרובה ונאמר עוד פרוץ מיעוט חו"ל עוד שם חיקון כלל, דאף שנסתפק בבית אפרים בחשו' או"ח סימן כ"ה אם לזכ"פ הוי עומד גמור לענין אם יש חללו פרוץ מועט שהיה נידון כעומד מרובה על הפרוץ לבטל הפרוץ המועט שחללו, או אם נימא דדיו להפקיע ח"ע שיהיה נחשב כעומד לגד עומד ולא לבטל את הפרוץ הנשאר, ובמקום אחר ביארתי דנראה העיקר דאינו נחשב כעומד גמור לענין זה, אבל צבאן אין שייכות לזה דהחלונות הם פרוץ מיעוט מהמחילות הנשארות אף בלי לזכ"פ שחלל הפתחים דרך צירוף הפתחים הוי פרוץ מרובה, וא"כ ממיילא ע"י שנתקנו הפתחים בלזכ"פ הוי החלונות פרוץ מועט נגד המחילות שנשארו מלבד הפתחים והחלונות, והפתחים שנתקנו בלזכ"פ אף אם נימא דאינם עומד גמור שיצטלו המה את הפרוץ המרובה אבל עכ"פ פרוץ בוודאי ל"ה להצטרף עם הפרוץ שצידו להיות פרוץ מרובה.

ומיירשב בזה דעת הרמב"ם ז"ל שפסק דאף דמועיל לזכ"פ לפרוץ מרובה על העומד מ"מ אם הוא גם יתר מ"י פרוץ מרובה על העומד אינו מועיל, והקשו עליו ח"כ מאי קאמר לימא מסייע ליה חזר שריצה זה פתחים וחלונות וצ"ל שיהא העומד מרובה, דילמא מיירי בפירא יתירה מעשר דצדא הכל מודים שצריך שיהיה העומד מרובה, וצת"ח הניח בקושיא ועיין בכה"מ

בחקר המים שאין עושין שם פתח בשום פעם מודה דלא הוי פתחא דכב"ג, וא"כ חולי גם נ"ד גרע מע"ג המים ודמי עפי לבחור המים כיון שאין משמש שם כניסה ויציאה לעולם כלל, ובפרט כי מכל מה שביארחי לעיל יש פנים לומר שמוכח כן מש"ס וראשונים וכן נראה באמת דעת הת"ח.

יב

עוד יש לי מקום ספק, דאף אי נימא שהמחיצות שאין בהם יו"ד אין מקלקלים את זכ"פ, מ"מ כיון שיש באמלע גם מקומות שבהם גבולים יו"ד ורחצים ד' כדין מחילה, כי ח"א לנמסר שלא לעשות זכ"פ אלא במקום שאין גבול יו"ד דוקא כי הוא עולה ויורד ברצח פעמים במשך המחילה, וגם כי צימות החורף מתקלקלים המחיצות מיום אל יום ואף במקומות שרואין שבהם גבולים יו"ד כדין צימם או יומים מתקלקל ולריך זכ"פ וא"א לעשות בכל עת זכ"פ מחדש ולהיות עומד על המשמר כל הימים להשיג במדידת כל המחיצות של כל הגינות בכל ידיו הרחוב ונפיק מיניה חורבה, ואין תקנה אלא לעשות בפ"א זכ"פ בכל משך הגינות שאכל ידיו הרחוב שאין להם מחיצות חזקות.

ומעתה במקומות שגבולים יו"ד ורחצים ד' י"ל דגרע עפי שח"א לומר שם במקום ההוא שידון כפתח כיון דמחילה כדין צודאי חולק הרשויות, וכמבואר צ"פ חלון דלמעלה מעשרה מערבין שנים ואין מערבין אחד דלמעלה מעשרה וודאי לאו פתחא הוא כמבואר צ"פ י"ל שם ד"ה פחות מארבע, אף דסתם חלון אית צ"י זכ"פ וכדמשמע מלשון רש"י ז"ל דף י"א ע"א ד"ה שריבה זה פתחים וחלונות שסיים אע"ג דאית זהו זכ"פ בצולו, ומבואר דכל למעלה מעשרה לא מקרי פתחא כלל, וא"כ זה מפסיק באמלע הפתח. וא"א לומר דהמקומות שאין בהם יו"ד עדיין נקראים פתחים, כיון דלריך להיות קנה מכאן ומכאן מצ' הצדדים ואם באמלע צ"י הקנים יש מקום המפסיק שאינו נקרא פתח כלל באיך אפשר לנרף אלו שני הקנים שיביה נקרא פתח אחד, והוי בהמקומות שצדידי המקום ההוא המפסיק בין הפתחים כצ' פתחים שאין בהם אלא קנה אחד זה בצד זה זה בצד אחר.

ובבבזר יו"ד סימן רפ"ו ה' מוחכ כחב, אותם פתחים שהם חלוקים ועמוד באמלע די להם במחזה אחת אפילו אם יש צעדי העמוד עפח וכו' דשאני התם שפתח הקטן גדל משער הגדול לגמרי שהרי נפתח ונסגר

כשהוא מקולקל למטה במקום ההלוח וצדאיכא שם גידודי מעכב ההלוח יותר, וא"כ מביא תיחי לנו להמליץ דבגמור קלח יותר מיו"ד שזריך להרכין קלח יותר בהלוחו שזה נקרא מעכב ההלוח, דלענין שיביה ראוי להלוח לא מנינו שיעורא בשום מקום שנאמר לנמסר בו שחלי ציו"ד עפחים דוקא וגם אין סבירא כלל לנמסר בזה שיעורא דיו"ע, והמכרי"ל שם לא דיבר אלא משיעורא דיו"ע אם לריך להחמיר בעובדא דידיה שלא היו הי"ע בשלימות, אבל צדאיכא גידודי למטה ממש שמעכב ההלוח או אם יש שם דבר המפסיק נמוך מאד באופן שרואין בחוש שאינו משמש עוד כניסה ויציאה, זה לא הוזכר כלל בצדדי המכרי"ל, וצדדי המכרי"ל ז"ל סובבין על מעשה שהיה ואין להביא ראיה ממנו להחיר גם באופנים אחרים היבא שנעשה מחילה לעכב כניסה ויציאה.

יא

שוב התבוננתי, כי החת"ם ז"ל בסימן פ"ז אחד מן הראיות שלו להקל בזכ"פ ע"ג המים הוא ממה דמתקין (דף י"ב ע"א) צמים בין פירלה יותר מעשר או פחות והיינו מטעם פתח וש"מ עבדי חגיגי פתחא כה"ג. ולפימ"ש לחלק לענין פתחא דלא עבדי חגיגי כה"ג בין פירלה יחריב מעשר לפתוחה מעשר נסתר גם ראיה זו, והחת"ם ז"ל לא נחית לכל מה שכתבנו. אמנם באמת שם בנידון של החת"ם ז"ל יש לו גם ראיות אחרות להקל, ובנ"ד שאין לנו ראיות אחרות ל"ע. והנה כתב שם דאין לך אלא מה שמנינו להדיא, ולצדוק סיים דבמרחצאות שצרכים נכיה פתח ע"ג המים ופתחים פתח ונכנסים למים, גם בבהרות שוטפים נכנסים בחי מרחצאות ובני אדם נכנסים לחור המים ע"י פתחים הבנויים ע"ג המים, והביא גם מתוספת שבת שכתב בסימן שני"ו סק"ו דבחור המים לא שייך פתח כלל, ומדייק מה דלמעלה מן המים עבדי פתחא לסגור בפני העוצרים ושצים וכדומה. ונראה כוונתו כיון דבאמת רואין דברכה פעמים עושין פתחים ע"ג מים אף דאינו מניו כ"כ כמו סתם פתחים ביצבה, אין לדמותו למ"ש חכז"ל פתחא בק"ז לא עבדי חגיגי כיון שלא נמלא כן צדדיה ואולי שייך יותר פתחא דכב"ג מבק"ז, אבל צ"ד שנעשה מחילה שם לעכב כניסה ויציאה, צודאי אין הדרך לעשות פתח באופן זה בשום פעם, כי פתח נקרא בעשוי לכניסה ויציאה וזה נעשה ממש בהיפוך. וכן נראה ממה שהביא ראיה מהח"ס שכתב דבחור המים לא שייך פתח ודקדק מה דלמעלה ע"ג המים עבדי פתחא לסגור בפני העוצרים בצפיפות וכדומה, אבל

סימן כב

ב"ה

בנידון העירובין אשר בהרבה מקומות מרחובות העיר
הלו"פ הם רחוקים מהכותל יותר מד' עפחים
כל משך מקום הרגלה.

א

הנה המגן אברהם בסימן שס"ה סק"ד החמיר אף
צעיר המוקפת חומה ונפרץ זה פיראה בדי'
עפחים וצקעי זה רבים, וכך צקעי זה רבים פירשו
שאינו מעוקב ומקולקל צעיט כמבואר שם, והטו"ז (שם
ס"ק א') הקיל אם הפיראה נעשה בן מתחילה דבנעשה
בן מתחילה לא שייך שצק"ק פתח"ק יעיי"ש, גם האב"עו"ז
שם והפמ"א ח"א סימן כ"ה חלקו על המג"א, והצית
מאחר סימן הג"ל גם הצית אפרים סימן כ"ה בחזיקו
בהמג"א. והנה האב"עו"ז שם אחר שהאריך לחלוק על
המג"א להחיר צעירות צפיראה ד' עפחים אף אם
המה כמה פירות מנ"א, סיים דאם הוא נפרץ משני
לדדים וכל פיראה הוא ד' אסור, ובצר האריך צשו"ת
בית שלמה או"ח סימן נ"ג ובכמה תשו' צביאור דצרו
מן הש"ס והפוסקים דנפרץ משני לדדים הוי כמבוי
מפולש צעקמיות. להלכה רוחתה כרצ דאמר מבוי
עקום חורחו כמפולש, ולכן אף בנפרץ זשלכ"ז הוי
ג"כ מפולש צעקמיות, וצסוף התשובה שם סימן נ"ג
העלה להחמיר אף צמנ"א אם יש צתים נמשכין ארבע
אמות לפנים צאמלע. דהוי עקום כמין ח, ואינו מותר
אלא אם הפירות הם סמוכין צאופן ולא הוי כמבוי
מפולש, ודצרו מבוארין מן התוס' ושו"ע סימן שס"ג
סעיף ל"ג יעיי"ש, ולריך להבין עפ"י דעת האב"עו"ז
שהחיר אם הפירות הם צנ"א הא הוי מבוי עקום
כמין ח דמבואר צתוספות וצשו"ע דאסור, אמנם המקור
צסוף בספר צחיקון העירובין עמד ע"ז למה הותר אם
הפירות הם מנ"א, וציאר הדצר דהטעם הוא דאסור
צמבוי עקום צשציל שרצים נכנסין לה צזו ויואלין צזו,
ולכן דוקא כשהוא צשני מקומות מרחק ודרום שיש
דיוורין צכל לז שייך צקיעת שרצים מאחד לצצירו כיון
שיש דיוורין בין הפירות, משא"כ צכן צנ"א מרחוב
העיר שאין דיוורין צאמלע לא שייך צקיעת רבים מאחד
לצצירו, וצמבוי עקום כמין ח צשני רחובות שיש דיוורין
צאמלע שייך שפיר צקיעת רבים מאחד לצצירו, והוי
מבוי מפולש צעקמיות ואסור יעיי"ש.

כ"א צלל צצירו צכל הכא דכשזכ נפתח גם זה
נפתח וכן נסגרים ציחד ואין העמוד נעשה חלל לנוי
חדר חצוני, וכן הוא צצ"י וצשו"ע (שם סעיף כ"א)
צשם תשו' הרשב"א דצעמוד החולק צאמלע הפתח כל
שיש היכר ציר צזה וצזה צלד העמוד הרי בן כשני
פתחים צכל כל שאין צירים לצד העמוד אין העמוד
מחלקו לשנים שאינו חלל לנוי צעלמא יעיי"ש. הנה
מכר התם שיש צעובי העמוד עפה ולא הוצרך רחב
ד"ט, וגם צרחצ ד"ט הנה צמוצה לריך דלתות והיכר
ציר וממילא כשאין להעמוד ההוא היכר ציר ולא
לדת שיהיה נפתח לצדו חלל שני הפתחים נפתחים ציחד
יש הכרע שהוא פתח אחד, וגם הלא אמרו עמנו של
דצר שאינו חולק הפתח לשנים שאינו חלל לנוי צעלמא,
אמנם צמחילה רחצ ד"ט שאין שם דלתות והיכר ציר
לשום מקום מהפתחים ואין הכרע כלל מהיכר ציר,
וח"א לומר ציה שנעשה לנוי כי כוונת עשיית המחילה
הוא צפי' לעכצ כניסה ויציאה, ו"ל דחולק הפתח לשנים
ונמלא שאין שם צ' קנים צשום פתח.

יג

ובהנהגות חכמת שלמה מהגאון מהרש"ק ז"ל בסימן
שס"ג סעיף כ"ו, נשאל צצו"ס שנמשך על כמה
גגי צתים צענין שההפסק צצין הצתים האמלעים מונע
מלרלות הלחי שחתת צוה"פ והעומדים שם אין רואין
רק הצכל לצד, והשצי דאין צזה ציה מיוחד דאף
שצריך צצני המבוי יראו צוה"פ מ"מ די צמה שרואין
הצכל שלמעלה וגם כיון דנראה עכ"פ לקצת צני אדם
לא גרע מנראה מצפנים וצזה מצחון יעיי"ש. הנה לא
נחית לחקור צזה חלל צשציל שאין רואין צוה"פ, חלל
להג"ל יש עוד חשש דהצתים המפסיקין מעצבין ההילוך
וכ"כ גם צחקר הלכה. חלל צאמלע ו"ל עוד דיש לחלק
צזה דאין זה נקרא מעכצ ההילוך כיון שאפשר לילך
צכמה מקומות צצפתה ההוא בין הצתים והכל הוא
פתח אחד, אף צצמקום הצתים ח"א לילך לא איכפת לן
כיון שהפתח ההוא משמש כניסה ויציאה צכמה מקומות.
גם לענין החשש שצצצתי שלא יהיה בחולק הפתח לשנים
ו"ל דעדיף צזה דאף שאינו נצנה לנוי הפתח כמו
העמוד המוצרך צסימן רפ"ו חלל אינו נצנה גם לעכצ
כניסה ויציאה ויכר לכל שאינו כדי לחלוק את הפתח
כ"א לצורך הצית הנצנה שם ואין לו שייכות אל הפתח,
משא"כ מחילה הנעשה שם אך לכונה זו לעכצ כניסה
ויציאה שצו ההיפך מכוונת חורת פתח יש לחוש יותר
שחולק הפתח לשנים, וצכל חלה ל"ע ואין צידי דצר
צצור לע"ע וכו' ואיר עיני.

הנה יהיה איך שיהיה שערי החירויות לא נעלו, אבל זה וודאי דמפולש כ"ע מודי דאסור אף לר"י ורמב"ם ז"ל כ"ל, אמנם הפמ"א ז"ל כתב כמה פעמים בתשובתו דעם האיסור צדקני זה רצו חיישין דילמא שבקי פתחא רבא ועיילי בזועא, וזהו חילוק שם בין מלידו לבראשו, דמלידו חיישין דממעט צהילוכו ולא בראשו. וי"ע דדבריו מה שכתב גם בנפרץ צקן זוית הטעם דממעט צהילוכו ושבקי פתחא רבא ועיילי בזועא, דלפי"ז למה הולכו בגמ' (שם) כלל לומר הטעם פתחא צקן זוית לא עבדי אינשי כיון דחד טעמא לשניהם הן בנפרץ מלידו וצקן זוית. עכ"פ הנה כתב הטעם בצביל דשבקי פתחא קמא, ולריבין לטעם זה במקום דלא שייך איסור פילוש, כגון אם הוא צלד אחד ע"ד שכתבתי למעלה, או אפילו בשני לדדים אם יש לזכ"פ מ"א, כמבואר בצית אפרים שם דיש חילוק דלעטם איסור פילוש סגי בל"א לזכ"פ וצ"ד השני לזי וקורה, ולעטם דשבקי פתחא ועיילי בזועא לריך לעשות לזכ"פ לזועא דוקא כפי מה שהעתיק בשו"ע סימן שס"ג סעיף ל"ד דברי הג"א לא כגירסת התפארת שמואל כאשר באריך בזה הבא"פ בסיומן כ"ח באמנע התשובה, ואף לגירסת התפ"ש כפי מה שציאר הביש"ל סימן נ"ג דאם יש פירוצות קטנות הרבה ופירצה אחת גדולה צידם, די שיעשה לזכ"פ לגדולה והקטנים מותרים מטעם עומד מרובה על הפרוץ, ואף דשבקי פתחא לא איכפת לן לבעל לזכ"פ, דהא לזכ"פ מהי אף במקום דלא איכרי פתח כלל רק פירצה כגון ברחב מ"י אמות ועי"ש, מ"מ הפמ"א סובר כפי מה שהעתיק בשו"ע דלריבין לעשות לזכ"פ לזועא ולא מהי אם עשה לזכ"פ לרצה גרידא כמו שהאריך הביא"א ז"ל שם, ועי"כ הולך לטעם דשבקי פתחא דלפי"ז לריך לעשות דוקא לזכ"פ לזועא.

ואת לגירסת התפ"ש כפי שציאר הביש"ל דבריו בסיומן נ"ג דאם עשה לזכ"פ לרצה נותרת הזועא מטעם עומד מרובה על הפרוץ, זה הוא דוקא התם כגון כך דינא דרב יחולא צמזוי רחב דעושה פס ד' באמנע המזוי דפירצה הקטנה הוא זוער מהעומד שצ"ה להפסין הם מרובין על האויר שצין הפסין ולכתלים כמבואר שם בגמ', והביא ע"ז מהעבד"ק להרשב"א ז"ל דהפירוצות הקטנות נותרות לעולם מטעם עומד מרובה על הפרוץ. ח"כ משכחת לה שפיר אף לגירסת התפ"ש, שאם הפירצה שצ"ה הוא באופן שאין עומד מרובה נגדה כגון צמזוי קטן, לריבא לזכ"פ, ואין די בזה שיעשה לזכ"פ לרצה כיון שאין עומד מרובה על הפרוץ מהפירצה זועא (וצפ"ר פתח"ז הוכיח מדברי הביש"ל אלו שחולק

הנה מוצן דאין ללמוד מדברי האבדק"י שום קולא אלא אם הפירוצות הם בל"א צמזוי שאין דיורין באמנע דלא הוי צמזוי מפולש בדברי המקו"ח, אבל לא אם הוא באופן דהוי צמזוי מפולש. והנה באמת נראה לפיטע"ד דאם הוא נפרץ באופן דהוי צמזוי מפולש צעקמיות כ"ע מודי דאסור אף להעו"י והפמ"א, כמבואר המעשה שם בהפמ"א ז"ל צמזוי אחד שהיה השער מופלג מליד המזוי שהי' הפירוצות בל"א ברחוב אחת שבה אין דיורין באמנע, ולריך אני לבאר קצת.

ב

הנה הפמ"א התיר בפירצה ד' מטעם שהר"י ורמב"ם ז"ל השמיטו הך סוגיא דצקני זה רצו (עירובין דף ו' ע"א), והב"מ צפ"ז מהלכות שבת הלכה י"ז כתב שהרמב"ם ז"ל סובר דהך סוגיא פליגא על הא דר' אמי ור' אסי (שם דף ה' ע"א) הילכך ליתא לעיני הלכתא, וקשה עוצא בזה מה ראה לומר דליתא אליבא דהילכתא הלא בש"ס שם תירצו הדברים אליבא דר' אמי ור' אסי, וכתב הפמ"א ז"ל דהר"י ורמב"ם ז"ל דחו הך סוגיא ממה דליתא דף ה' דמותר עומד מרובה על הפרוץ מק"י מחל, ופריך מה לחזר שפירצתו צע"ר האמר צמזוי שפירצתו צד', ונשני קסבר פירצה צמזוי נמי צע"ר, ואם ליתא לך סוגיא דצקני זה רצו פירצתו צד', אכתי תקשי מה לחזר שכן פירצתו צע"ר אפי' צקני זה רצו דבחזר אין מזיק בקיעת הרצים. והנה האבדק"י הוכיח מראי' זו להיפך דגם בחזר מזיק בקיעת הרצים וגם איסור פילוש. אבל דברי הפמ"א לריבין ביאור, דהנה זה ודאי דצמזוי מפולש גם צמזוי עקום דהוי כמפולש ע"כ מודי הר"י ורמב"ם ז"ל דאסור, דמפולש היא צרייתא מפורשת (שם דף ו' ע"א), וצמזוי עקום הלכה רוחתא היא דחורחו כמפולש כרב לגבי שמואל (שם), והוא מבואר בהדיא בהר"י ורמב"ם ז"ל שם, וא"כ עדיין יש ליפרוץ מה לחזר שכן פירצתו צע"ר אף כמפולש ובעקום, האמר צמזוי שפירצתו צד' כמפולש ובעקום. ומלאתי בצית אפרים סימן כ"ה באמנע החשו' שטמך בזה דיש להקשות ממזוי מפולש, ותירץ דמפולש אין להקשות כיון דזה הוי תחלת התקנה להקל בחזר עפי צמזוי, ועיקר הק"ו הוא צמקום שכבר נתחייב תיקון ונכנס בגדר פירצה, ועי"ש כי דבריו עמוקים מאוד לעמוד על כוונת דבריו, ועפ"י העלה דלפי מה שהוכיח דעם איסור הפירצה צקני זה רצו הוא ג"כ מטעם מפולש ועקום, לכן אין להקשות בזה שלא עשו חכמ"ל פירכא צו, דעיקר הק"ו אינו כ"א על התיקון עצמו אם הוא תיקון המועיל צמקום שצריבין לו.

נמי שצקי בני מצוי פתח"ק ועיילי צהאי פירלה משום דדרך קלרה הוא להם, אפי"ה לא בטלה תורת פתח וקורה מן הראשון משום דהוי פתח לד' הסמוכין לו, ואפי"ה אין מקום לאסור גם צקעי צה רצום דהא סו"ס לא בטלה תורת פתח מן הראשון דהוי פתח לד' הסמוכין לו. גם הקשה מהא דכתב בשו"ע (סימן שס"ה סעיף ב') צקעי צה רצום לריך תיקון, ואי הוי הטעם בשביל דטלה פתח"ק הי' לריך לזכ"פ דוקא לזוטא כמבואר בשו"ע ס"י שס"ג סעיף ל"ד, ומדקאמר סתם לריך תיקון ולא ביאר לריך לזכ"פ דוקא משמע דסגי לי' בחיקוי מצוי, לכן כתב דע"כ עיקר הטעם הוא רק בשביל דהוי כמצוי מפולש לריך לזכ"פ צ"ל ונאלד השני סגי בלחי וקורה. ובהא מה שהקשה על השו"ע מה שכתב סתם לריך תיקון אין זה קושא כ"כ, דאפשר סמך על מה שביאר בסיומן שס"ג סל"ד דצכ"ג לריך לזכ"פ לזוטא וקילר בלשונו כאלו, וצכ"ג מצינו כמה פעמים דדברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר. גם י"ל דדברי הג"א המבואר בשו"ע סעיף ל"ד מיידי היכא דחזין צהדיא דצקעי פתח"ק, משא"כ כאלו בפירלה ד' דליוו חלל חשש דילמא שצקי פתח"ק לא מחמירין כולי האי, ולחי וקורה הוא דלחי הכירא כמבואר ברש"ח"ל ריש עירובין, וצאית לי' הכירא לא שצקי פתח"ק. אך בפמ"א משמע קלח דחומרא זו הוא גם מחשש דלמא שצקי פתח"ק ודו"ק. אמנם שתי קושיות הראשונות הן קושיות חזקות, אבל צאמת צכמה פוסקים ראשונים ואחרונים מבואר בהן טעמא דצקעי פתח"ק.

והפ"ע ד' ליישב קלח, דהנה צש"ס שם דף ו' צהא דאמר ר"ה אחד זה ואחד זה צד, פריך מכלל דר"ה סובר אפי"ה דלא צקעי צה רצום ומאי שנא מדר' אמי ור' אסי, ומשני סתם דליכא גידודי הכא דליכא גידודי, וצתוספות שם ד"ה אחד זה כתבו דנפרץ צראשו לא הוי צד' דלא פליג וכו' ומלידו דהוי צד' היינו משום דקא ממעט צהילוכו אבל כשהפירלה צראשו לא ממעט צהילוכו דלא שצקי פתח"ק ועיילי צזוטא. הנה מבואר כאלו צתוס' צהדיא דלר"ה טעמא דאסור בשביל דצקעי פתח"ק, ואפשר לומר דלר"ה א"א כלל לומר דהטעם הוא בשביל שהוא מצוי מפולש כיון דמיידי במקום שאין רצום צוקעין צו, וכשאין רצום צוקעין צו דהיינו מקום שאינו נקי ומקולקל צטיט אינו מזיק הפילוש כמבואר זה גם בבית אפרים, ובמפולש לאחר שאינו מעורבת אינו אוסר אלא כשהוא מפולש לכרמלית שהוא מקום לרצום, וכשאינו נוח להיות מקום מעצר לרצום אינו מזיק. עכ"פ הנה כתבו צתוס' לר"ה דטעם האיסור בשביל דצקעי פתח"ק, ואכא פריך צש"ס שם מ"ש מדר"א

על הבית אפרים צמה שכתב דלזכ"פ לא מיתשז כסתום אלא לגבי דנפשי, אבל אין נקרא עומד גמור לצטל הפירלה שצידו מטעם עומד מרובה על הפרץ, ולזה הוכיח ממה שכתב הביש"ל כאן דהפירלה הקטנה ניתרת בעומד מרובה על הפרץ, משמע דחולק על הביא"פ וצבירא לי' דלזכ"פ מהני להיות עומד מרובה על הפרץ, אבל זה טעות דצידודן הביש"ל יש להפירלה הקטנה עומ"ר צידודא אף צלי לזכ"פ כמבואר זה להמעין צדציו ממקור העין צש"ס).

ועכ"פ הבית אפרים הנה צודאי החליט כן דלעמא דצקעי פתח"ק חמור צזה דלא סגי צלזכ"פ שיעשה לרצה, וצפיר י"ל דגם דעת הפמ"א ז"ל כהחלטת הבית אפרים, ואיכא נפק"מ גדולה בטעמא דצקעי פתח"ק אף צפירלה שצודה. ומעתה הפמ"א לשיטתי' דסובר צהדיא טעם האיסור צקעי צה רצום בשביל דצקעי פתח"ק, וע"ז פליג הרמב"ם ז"ל וסמך עליו הפמ"א להחיר, אבל היכא דיש לפסול מטעם מפולש גם הפמ"א ז"ל לא החיר דמפולש ע"כ גם הרי"ף והרמב"ם ז"ל אסרו, וגם ליכא ע"ז שום סתירה מהסוגיא שהחירו עומ"ר עכ"פ צמצוי ק"ו מחלל כמש"כ צש"ס הביא"פ.

גם הטו"ז שהקיל ציעשה מחילה, אכא כתב צהדיא הטעם דלחי צאין לפסול הפירלה מלד שנתצטל הפתח שעשה מחילה צאותו צד, עפ"ז חילק שפיר צין אס נעשה מחילה או אח"כ, דנעשה מחילה כן אין לומר שנתצטל הפתח, אבל היכא דיש לאסור מטעם מפולש, דצש"ס למדו זה מהך דיוא דרב דאמר מצוי עקום תורתו כמפולש, זה ודאי מיידי צסתם מצוי שנעשה מחילה כן, ולטעם מפולש שהוא מחמת רצום נכנסין לה צזו ויוצאין צה צזו, אין לחלק צין אס נעשה כן מחילה או אח"כ, וזה צבור. א"כ הדבר פשוט דצמצוי עקום צמפולש לא שייך כל קולת הטו"ז.

ג

והנה הבית אפרים סימן כ"ה הקשה טובא דא"א כלל לומר בטעם האיסור צקעי צה רצום משום דחיישינן דצקעי פתח"ק, הא כל עיקר החילוק צין צקעי צה רצום או לא נפקא לן מדאמר רב מצוי עקום תורתו כמפולש, וצעי לאוכוחי מיינה דפירלתו צד', ואכא משני רב חנן שאני סתם דצקעי צה רצום, ופשיטא דסתם לא שייך כלל שצקי פתח"ק שהרי זה דרכם ללאת מן המצוי להשכיר. עוד הקשה מהא דר' אמי ור' אסי דאמרו אס יש פס, ד' מחיר צפירלה עד עשר, פירשי' ז"ל דאי

דלאו דוקא ממעט מפולש אוסר אלא גם בשביל דשצקי פתח"ק, דכיון דמייירי בדלא צקעי זה רצום א"ל לאסור מחמת פילוש דבדלא צקעי זה רצום אינו מזיק הפילוש כנ"ל, א"כ מביכא חיתי לעשות פלוגתא חדשה לומר דלר' חנן לא חיישין לעולם לדלמא שצקי פתח"ק אף צקעי זה רצום, כיון דלא שמענו ממנו דפליג עליו אלא בדלא צקעי זה רצום מביכא חיתי לומר דפליג עליו גם צקעי זה רצום להקל כשהוא באופן דלא נאסר משום מצוי מפולש. ועיין בתוספות צ"ק דף מ"ב ע"א צד"ה בכוונת חלי' מילתא בפירוש הר"י שם צד"ה דמתקין לה רב אחד צד"ה בכוונת חלי' ורצא מדרבי אף דאין הלכה כרבי מ"מ כיון דלרבי נדרש הקרא לפטור צעורים אפילו נחבין לאשה אף דלכולהו תנאי אין לדרוש הכי אין לעשות פלוגתא חדשה במה שלא מלינו בהדיא מחלוקת צניינים ומדרבי נשמע לכולהו תנאי אף שאין מוכרח אליצייכו יעו"ש היטב בתוספות, וכמו"כ יש לומר גם כאן דמדר"ה נשמע דלר' חנן לחוש דלמא שצקי פתח"ק כיון דצקעי זה רצום לא מלינו פלוגתא צניינים, כנלפענ"ד ליישב לחומר הנושא. ועכ"פ אם החירון הוא כמוש"כ או שארי חירונים, אבל זה וודאי דעטס החומרא של צקעי זה רצום אם הוא מחמת דלמא שצקי פתח"ק או מחמת מצוי מפולש במחלוקת היא שנוי'.

ד

והנה לפי"מ שכתבו העטס צקעית הרצום מחמת שהוא מצוי מפולש, נלפענ"ד דזה מיושצין היטב דברי הר"י והרמב"ם ז"ל שהשמיעו הך סוגיא דצקעי זה רצום, דכבר הבאתי מהפמ"א שתירוצו של ה"מ לריק עיון, ומה שתירץ הפמ"א שהר"י והרמב"ם ז"ל דמו הך סוגיא מקמי הך דאיתא צד"ה ד' דעומד מרובה על הפרון מותר במצוי ק"ו מחלל ולא פריך מה לאחר שפירצתו צעור אפילו אי צקעי זה רצום, הנה הרא"ש ז"ל כתב דהר"י הביא מ"מ דל' אמי ור' אסי ולא הביא פלוגתא דר' חנן ור"ה מכלל דסבר פירצת מצוי צעור וכיון דצשל סופרים הוא עבדין לקולא ופירצת מצוי צעור כל היכא דלא צקעי זה רצום, וצ"ח הוציא יוסף ז"ל דבריו דצין צקעי זה רצום ללא צקעי ע"כ אית לן לפלוגי מדאחמר רב אמר מצוי עקום תורתו כמפולש בדדיוקין בגמרא, וע"כ כי אמרו ר"א ור"ה דפס ד' מתיר פירצה עד י' בדלא צקעי זה רצום הוא יעיי"ש, וא"כ לדעת הרא"ש ז"ל עדיין הקושיא במקומה עומדת למה השמיע הר"י ז"ל ולא הביא כלל הך דינא דצקעי זה רצום כיון דע"כ ז"ל דהך דינא דהילכתא

ור"א, ר"ל דלר"א ור"ה צ"ה פס ד' אף אם נפרץ אה"כ לא חיישין דלמא שצקי פתח"ק כיון דנשאר פתח לד' הסמוכין לו, ור"ה אוסר אף צנשאר פס ד', וז"ל דחייש לדלמא שצקי פתח"ק אף צנשאר פס ד', ומשני התם דאיכא גידודי והכא דליכא גידודי, ודליכא גידודי כיון דנוח ההילוך חיישין לעולם לדלמא שצקי פתח"ק אף צנשאר פס ד', וז"ל הכוונה דדאיכא גידודי כיון דאין ההילוך נוח שם, לכן צנשאר פס ד' לא חיישין שילכו גם מאותן הד' דרך הפירצה שאינה נוחה לעבור בה, זולת כשהפירצה הוא במקום הד' ממש וממעט בהילוכא עובא חיישין, אבל כשאין הפירצה במקומה ממש לא חיישין כ"כ לדלמא שצקי פתח"ק ולעבור דרך הפירצה שאינה נוחה לעבור בה, אבל דליכא גידודי שנוחה לעבור שם חיישין שילכו גם מאותן הד' דרך הפירצה שעכ"פ קרוב להם יותר לילך דרך שם מליך לזד אחר, ולכן אינו מועיל פס ד' ולא נקרא פתח גם לד' הסמוכין לו כיון שילכו גם מאותן הד' דרך הפירצה (ומה שכתבו התוס' דמלידו ממעט בהילוכא וצראשו לא ממעט בהילוכא אף דמצוי גדול וכול להיות לפעמים דממעט בהילוכו יותר לילך לזד אחר מליך להפירצה שצידו על זה לריך לומר דלא פלוג רבנן), כך נלפענ"ד הפירוש הפשוט בגמרא. ומעתה לא קשה מידי קושית הצ"ח אפרים מה שהקשה למה דחיישין צקעי זה רצום דלמא שצקי פתח"ק מהא דר"א ור"ה דלא חייש בזה נשאר פס ד', דהא קושיא זו ממש מצוהרת בדברי הגמרא לר"ה שהקשו מ"ש מדר"א ור"ה ומשני דליכא גידודי. יתיה איהך שיהיה אם הכונה כמוש"כ או איזה כונה אחרת, עכ"פ זה וודאי דמסיק דדליכא גידודי חיישין יותר אף צנשאר פס ד', וא"כ ק"ו במקום צקעית רצום דחמיר יותר מצדליכא גידודי דליכא לאקשווי מ"ש מדר"א ור"ה, דכיון דצקעי זה רצום חיישין דלמא שצקי פתח"ק אף צנשאר פס ד' ור"א ור"ה בל"ה מייירי ע"כ בדלא צקעי זה רצום וז"ב.

ובזה אפשר ליישב קצת גם הקושיא הראשונה של צ"ח אפרים, דאף דבגמ' הזכיר הך חילוקא דצקעי זה רצום נגד הקושיא מדאמר רב מצוי עקום תורתו כמפולש, זה הוא לפי הכוונה אמרנו דר' חנן צד רצא ור"ה שניהם לא מייירי אלא דצקעי זה רצום דנאסר משום מפולש, דהא מייירי צסחם מצוי וסחם מצוי אין צו אלא לחי וקורה, וממילא כשנפרץ במלידו אף פירצה אחת צד' כיו מצוי מפולש, ולזה פריך על רב חנן מהך דרב דאמר מצוי עקום תורתו כמפולש, ור"ה סובר שפיר דנאסר משום מפולש, משא"כ במסקנא דמתרץ דמייירי הכל בדלא צקעי זה רצום, וא"כ ר"ה דאוסר צע"כ לריך לומר

שהתירו עומ"ר עהפ"ר, כיון שכלא"כ ע"כ לריך לומר
כן דממזוי מפולש אין להקשות על הק"ו כמו שביארת
לעיל.

ח

ומעתה אבוא לנ"ד, הנה כבר נודע בשער צד רבים
דעת התצ"ש ז"ל (עירובין דף י"א) שלא יבי'
הא"כ רחוק מהכותל יותר מג', ויש פוסקים חולקין
עליו, אבל רוב גדולי האחרונים לא הקילו נגדו והסכימו
לדעתו, והעיד בתשו' בית שלמה חא"ח סימן מ"א
שנתפשט המנהג להחמיר. אמנם המקו"ח וצית אפרים ז"ל
כתבו דאם הוא רחוק רק ממ"א גם התצ"ש מודה, אבל
בשו"ת ארי' דבי עילאס סימן ד' והגאון מהרש"ק ז"ל
בספר החיים ובשו"ת טו"ו"ד בסוף הספר בהשמות
חלקו על המקו"ח וביא"פ, והחמירו לדעת התצ"ש אף
בממ"א אפילו אם רק במקו"ח רחוק רק יותר מג', ועכ"פ
היא במחלוקת שו"י.

ובנ"ד שהוא רחוק יותר מד', הנה צ"ה גם המג"א
ז"ל החמיר אפילו בפירסא אחת אף כשהוא באמצע
המזוי לא אלא הכותל דוקא אם הוא במקום דקעי צד
רבים דהיינו שהוא מקום נקי ואינו מטונף ומקולקל
צט"ע. והפמ"א והטו"ז שחקלו, הנה כתב מהר"ם
שיק ז"ל באו"ח סי' קס"ח דיש לומר מה שהתירו הטו"ז
והפמ"א אינו אלא דלא לריבין לחוש דלמא דקעי צד
רבים אלא היכא דחזין דקעי צד רבים אפשר דאסור
עיי"ש. וכן נראה באמת בהפמ"א, דהרי סיים לבסוף
ועוד נראה לומר דהרי"ף והרמב"ם ז"ל לא מפרשי הא
דחמירין במקום דלא דקעי צד רבים היינו מקום
הטונופת כפירש"י ז"ל, אלא דקעי צד רבים היינו שדרך
רבים לילך דרך זה, אבל במזוי מן הלא אין דרך הרבים
לבקוע בו ואף במקום שאין מטונף הוי כאן רבים
בדקעין בו עיי"ש. הרי שכל כוונתו אינו אלא להקל
במקום דלא חזין בהדיא דדרך הרבים לבקוע בו, לאפוקי
ממה שכתב רש"י ז"ל להחמיר אם הוא רק מקום נקי,
אבל היכא דחזין בהדיא דדרך הרבים לבקוע בו אין
להוכיח משם שום קולא.

ובשו"ת השו"ת ש"י סימן שכ"ט הקשה על הפמ"א
במה שכתב דבראשו אפילו אי הוי במקום דקעי
צד רבים הוי כלא דקעי צד רבים וכשר, ועי"ז הקשה
עליו מהא דמבואר בסימן שס"ג סעיף ל"ד דלריך ליזהר
דלא לישבץ פתח"ר ועייל צו"טא שאם עשה כן בטל
תיקון המזוי, ושם מיירי בראשו. ולא ידענא מה פריך

הוא במוש"כ הצ"י. גם הלא צו"ט פסקו להלכה הנך
שני דברים היתרא לעומד מרובה על הפרץ וחומרה
דבקיעת הרבים, וע"כ לריך לומר אליב"י שאין הסוגיות
סותרין כאשר באמת נאמרו על קושיא זו הרבה תירוצים,
והאידך נחליט דלהרי"ף והרמב"ם ז"ל ע"כ הסוגיות
סותרין.

אמנם לדעת אותן הסוצרין דעמם האיסור דבקיעת
הרבים משום דהוי במזוי מפולש מיושב היעב,
כמוש"כ הצ"י סימן שס"ה לתרץ מה שהשמיט הרא"ש
ז"ל הך דינא דנפרץ בקרן זוית (דף ו' ע"א), כיון
דעממא הוא משום דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי
וחה אשמשין בדוכתא אחריחא דפתחא בקרן זוית לא
עבדי אינשי, א"כ גם כאן כיון דעמם דקיעת הרבים הוא
מחמת דהוי במפולש, וצמזוי עקום אשמשין בדוכתא
אחריחא דהוי במפולש, הו לא לריך לאשמועינן גם כאן,
דלמד שפיר מהך דינא דמזוי עקום תורתו כמפולש
לכל מקום שנפרץ צאופן דהוי מפולש, כדאקשין גם
בגמרא מרז על ר' חנן לגודל פשיטות הענין, ואך
הפמ"א לשיטתו דסוצר טעם האיסור דבקיעת הרבים
צבזיל דשבקי פתח"ק ועיילי צו"טא, וזה הוא אף בשאינו
צאופן שהוא מפולש, וזה הוא דין חדש שלא נשמע
מרז דאמר מזוי עקום תורתו כמפולש, לכן קשה למה
השמיט הך דינא, והוכרח הפמ"א לחי', ונראה דגם
הב"י ושאר המפרשים שהניחו דברי הרמב"ם ז"ל
צ"י"ע סבירו הטעם דילמא שבקי פתח"ק, אבל אחר
שהאיר עינינו הצית אפרים ז"ל מתשובת הר"ן ז"ל
דהטעם הוא צבזיל שהוא מזוי מפולש הו לא קשה מידי,
והרי"ף והרמב"ם ז"ל והרא"ש ז"ל כולו חזלו בשיטה
אחת להחמיר דקעי צד רבים מטעם מזוי מפולש.

דיוצא לנו מזה דלפי מה שכתבו הצית אפרים והצית
שלמה להחליט דא"א לומר בענין אחר אלא מטעם
דהוי במזוי מפולש, נסתר ממילא כל היסוד של הפמ"א
ז"ל שסמך על הרי"ף והרמב"ם ז"ל להקל, שאין שום
פלוגמא בין הרי"ף והרמב"ם לרא"ש והשו"ע. אלא אף
לדעת הפמ"א שהחמיר מחמת דשבקי פתח"ק ובזה סמך
על הרי"ף והרמב"ם ז"ל שדחו הך סוגיא דרז חנן
צר רצא ור"ה שהחמירו צד מקמי הך סוגיא שהתירו
עומד מרובה על הפרץ, אבל אם נפרץ צאופן דהוי
כמזוי מפולש כיון דחזין שסצרת הש"ס הוא בפשיטות
להחמיר בזה דאקשי על רז חנן מהך דאמר רז מזוי
עקום תורתו כמפולש ולית להו פירוקא אלא לאוקמי
כשלא דקעי צד רבים, ממילא להקל בזה היפך ממה דפשוט
להו להש"ס כיון שידון זה אין סתירה גם מהך סוגיא

בשׁו"ת ארי' דבי עילאה, והפמ"א לא מייירי בשעת הדחק ובמקום ש"א"ל לתקן בענין אחר החיר לעשות מעשה לבתחילה, וכרי זה כלבתחילה נגד הדיעבד של הבית אפרים).

ובשׁו"ת שו"א ומשיב מהדורא קמח ח"צ סימן פ"ח
כתב דברחז ד' טפחים ובקעי זה רבים אף החולקים על התבואה מודים דאינו מועיל ואסור עד שיעמדו לחיים קטנים במקום הכותל ולחון צאופן שלא יוכלו לבקוע בו רבים, ובתשורה ש"י סימן ה"ל כתב דאינו מבוחר בדבריו אם כוונתו גם כשרק קנה אחד רחוק מהכותל, אמנם תשובה זו שצו"מ שם נכתבה להגאון בעל תשו' שמן ראש שהוא העורר בזה לאסור ד' אלל הכותל והבכים לדבריו, לכן לא ציאר היעב כוונתו יען שהוא סובב והולך על דברי התשובה שנכתבה אליו ותשובת הגאון בעל שמן ראש לא נדפסה בשו"מ, ואנכי הרואה בתשו' שמן ראש סימן ס"ז שם נדפסה התשו' שבי' להגאון בעל שו"מ, וציאר הכונה שלד הכותל כשהוא רחוק יותר מד' בקעי בו רבים שהולכים שם ברגל צעת הלחות צעיט ומחמת נסיעת העגלות, והוא ממש בדברי הגאון תשורה ש"י, מטעם זה אין נפ"מ בין אם הוא מ"א"ל או מצי' לדדים.

העולה מדברי האחרונים שהצאתי דד' אלל הכותל במקום הרייפא א"ל להקל, חולס מדברי מהר"ם שיק ז"ל משמע דמקיל אף בכה"ג כיון דמבואות שלנו דין מצוי להם וסגו בחיקון לחי וקורה, ועומ"ר עה"פ הוי כמו לחי כמבואר בגמרא דף ה', וזו שיטת האשכנזי, אבל הבית מאיר סימן ס"ה חלק על האשכנזי בזה, והציא מהריטב"א דצפרא ד' ובקעי זה רבים כיון דשם פרה עליו לא מהני לחי וקורה, וממילא א"ל למילף היור דעומ"ר בקי' ולריך לרה"פ דוקא במקום הפירצה יעיי"ש, אמנם צאמת אף לדעת האשכנזי והמהר"ם שיק ז"ל צידדון דידן פשיטא דאסור, וכבר ציארתי דעת האשכנזי דצמפולג אסור, לא מביעי אם מפולג הוא משני לדדים כגון מזרח ומערב זה מבואר בהדיא בדבריו דאסור, אלא אפילו אם הוא צ"א צאופן דבוי מצוי מפולג כמין ח אסור, כמו שצייר המקו"ח דמה שהחיר כשהפירות הם מ"א"ל זה הוא במצוי אחת שאין דוירין צאמנע בין הפולגין אבל לא כשיש דוירין צאמנע דאז הוי מצוי עקום כמין ח.

ומעתה צ"ד לא מביעא אותן הפירות שאין צויה צ"א פשיטא דאסור דבוי מצוי עקום כמין ד', אלא אפילו אותן הפירות שכן צויה צ"א, מ"מ כיון

דהרי בהדיא כתב שם הטעם מה דצראשו אינו מחיק אף במקום ובקעי זה רבים משום דלא שצקי פתח"ר ועיילי צפתחא זועא ואך צמן האד חיישינן לזה משום דקא ממעט בהילוכא כמוש"כ התוספות, וא"כ היכא דחזינן בהדיא דשצקי פתח"ר ועיילי צפתח"ר פשיטא דאסור אף צראשו בדבריו השו"ע שס"ג סעיף ל"ד והוא צרור להמציין בדבריו. ובתשורה ש"י שם העלה להחמיר צידדון דידן שהי' לרה"פ רחוק מן הכותל צ"א ד' טפחים, מחמת דברי הבית מאיר שהוכיח דאפילו לרה"פ לא מועיל אם נשאר פרה ואפילו לחי או קורה לא מהני, ולריך לרה"פ דוקא גם על הפרצה, ואף כשהוא צראשו מ"מ כשהוא אלל הכותל שמרנף היעב וצאמנע הרחוב יש טיט ורפש ומקום שוקים שעוצרים עגלות רצוא ושוב, ודאי סתמא הולכין יותר צמן האד ולא צאמנע הרחוב, וסקיל וערי בזה שאף שהפמ"א הקיל מ"מ אין לומר בדברי המיקל צעירוב, דכבר כ' הריצ"ש (ס"י ת"ה) מעבדו"ק להרשב"א ז"ל דדוקא צעירוב אמרו כן שאין לו עיקר צדאורייתא ולא צמחיות שיש לכן עיקר צדאורייתא יעיי"ש, והנה הולך לזה כפי מה שהבין מהפמ"א שהקיל אף בדחזינן בהדיא ובקעי זה רבים, אבל לפי מה שהוכחתי לדעת הפמ"א כאשר העיר המהר"ם שיק ז"ל בדחזינן ובקעי זה רבים י"ל דאף הוא מודה, א"כ כשהוא פרוץ במקום הרפה המיוחד לבקוע בו רבים י"ל דאסור לבי"ע. שוב ראיתי שגם בתשו' למח נדק החדש סימן מ"א כתב כן ד"ל לדעת הפמ"א בדחזינן בהדיא ובקעי זה רבים אסור.

ובשׁו"ת ציה אפרים שהחיר צנתקלקל צאמנע שבת על דרך מקרה שזה שעת הדחק גדול כאשר ציאר דבריו בשׁו"ת ארי' דבי עילאה יען שהורגלו באותה העיר צעירובין וקשה להם איסור העילעול ע"ד מקרה צצצת אחד וסמך ג"כ על הפמ"א, ואעפ"כ כתב שם בסיומא דפסקא שלכן הקיל כיון שאין הרבים צוקעין כ"כ דרך הפירצה דלא ניחא תשימיה' שם כ"א דרך רחוק, ואך לפעמים כשהחיק להו עלמא התם צעגלות המחצצים הם נדחקים לצדדן אבל לא מסגי התם להדיא להיות עליו שם בקעי זה רבים יעיי"ש. הרי שבצירוף דעת הפמ"א לא הקיל אלא מחמת דחזינן דלא מסגי התם להדיא, וא"כ צד"ד שהוא במקום הרפה שמויחד לזה להיות מסגי התם להדיא אין להקל כלל (מש"כ שהפמ"א החיר אפילו לבתחילה, לכאורה ממה שסיים הפמ"א שלחוש לכל הדעות הרי ראו לתקן פירות גדרות העיר אפילו פחות מעשרה, משמע דלבתחילה לזה לתקן הכל רק דיעבד החיר, ואפשר שנגד הדיעבד של הבית אפרים שהיה שעת הדחק שהיה דרך מקרה כמבואר בדבריו

דהלכה כרוב דמצוי עקום חורתו כמפולג, אלא אף צמצוי עקום כמין ח"ת שיש פלוגתא בין הראשונים ז"ל, אבל כבר הכריע הב"י בדעת רש"י וחוס' והרא"ש דאסור והפסיק להלכה כן בשו"ע שס"ד ס"ג בלי שום חולק, וכל גדולי האחרונים הביאו דברי השו"ע צמצוי עקום כמין ח"ת בלי שום חולק, ובנשמת אדם כלל ע"א אות ה' שהביא צאנז' פלפולו דברי הריב"ש והריב"א שהתירו צמצוי עקום כמין ח"ת, הנה לא הביא דבריהם כלל להלכה להחיר צמצוי עקום כמין ח"ת, אלא כל דבריו סובצין הולכין על מה שאנו סומכין שאין עושין לזה"פ צעקמיות, והמג"א סימן שס"ג ס"ק כ"ז כתב בשביל שאין צחים וחלירות פתחים לתוכו ואינם מצאות גמורות, אבל צעקמיות שיש חלרות לפני הבתים נשאר הקושיא למה אין עושין לזה"פ צעקמיות, וע"ז האריך להוכיח דעת האומרים שאין לר"ך תיקון צעקמיות כ"א מצחוק, וציאר שכן הפירוש בהרמב"ם ז"ל והר"ת שאין לר"ך כלל צעקמיות לא כפירוש הב"י, ע"ז הביא גם דברי הריב"ש שממה שהוכיח להחיר צמצוי עקום כמין ח"ת מהך מומרא דמצוי עשוי כנדל מוכח ג"כ דסובר הפירוש דאין לר"ך צעקמיות, אבל כל דבריו סובצים רק להחיר שלא נלמד לעשות תיקון צעקמיות ולירק לזה כמה סניפים וכמה שיטות, אבל צענין התיקון שמצחוק לא עלה על דעתו כלל להחיר אף צמצוי עקום כמין ח"ת, גם צפנים בהלכותיו לענין עקמיות הביא דבריו שצנז"א להחיר בשעת הדחק בלי תיקון אף צעקום כמין ד', ולענין התיקון שמצחוק החליט להחמיר אף צעקום כמין ח"ת, שלענין התיקון שמצחוק לא עלה על דעתו שום קולא. כתבתי זה להוציא מלב העושה, אבל הוא צרור להמשיך בדבריו בלי שום ספק, ובעיקר קושיית הריב"ש מה שהקשה על האוסרים מצוי עקום כמין ח"ת מהך דמצוי עשוי כנדל, כבר נתבאר בדברי הראשונים מה שיש לתרץ, ועיין גם קרבן נחמאל פ"ק דעירובין אות ת', ושערי התירושים לא נעלו ויש לתרץ בכמה אנפין.

והנה לא מלאתי שום קולא צמצוי המפולג צעקמיות אף אם הפירולת הם צאנז' המצוי לא אלא הכותל, זילת דברי השו"מ מהד"ק ח"ב סי' פ"ז שהחיר אם הפירולת אינם מפולשים זה כנגד זה ממש ותמך יסודו שמואל צצית אפרים סימן כ"ה, אבל מה נעשה שצצית אפרים מצוה להיפך שהוא לא כתב אלא דחצר, דהמג"א כתב שצחצר אינו מזיק כלל בקיעת הרצים, וע"ז הביא דהחילוק הוא בין חצר למצוי דצחצר אין מזיק בקיעת הרצים אלא כשהוא מפולג וכנגד' ממש וצמצוי מזיק אף כשמפולג צעקמיות ואף צמצוי עקום כמין ח"ת, וכפל זה כמה פעמים בתשובה שהוא שצמצוי אוסר

שכל פרצה ופרצה הוא צרחצח אחר והרבה דיוקין צאנז' וגם נמשך להלכה, גם ח"א לומר ב' שהוא מפולג לרש"י אחת בדברי התוספות צעירובין דף י' בדינא דרב יודא, גם לא דברי הקרבן נחמאל סי' אות ת' שכתב סברה לומר אף אם המצולות מרוחקים אם הוא עכ"פ לרש"י אחת י"ל דלא הוי מצוי עקום, דכיון שכל הפירולות מרחצות מיוחדים ממש, ח"א לומר בו כלל שהוא לרש"י אחת, וח"ב הוי מצוי עקום כמין ח', ומצוה צצ"ע סימן שס"ד ס"ג דאסור. והמהר"ם שיק ז"ל דהחיר לא מיידי כלל צמפולג אלא כשים פירצה אחת צצ"א כמצוה שם דעיקר יסודו להחיר הוא על דברי האהע"ז כנראה למשיין בדבריו, וצמפולג שגם האצבע"ז לא החיר פשיטא שאין ללמוד גם מדבריו שום קולא. וגם הלא כתב עיקר טעמו להחיר יען דצמצוי סגי בלחי וקורה, וזה לא שייך לומר אלא כשים פרצה אחת שאין בו פילוג אלא להפתח, וכשים לזה"פ צצ"א סגי בצד השני לחי וקורה, אבל כשים שני פירולות דהוי הפירולות מפולשים, פשיטא דלא סגי שיהיה צצניהם לחי וקורה, והדבר צרור שלא כיון המהר"ם שיק ז"ל למצוי מפולג (דברי קדשו של המהר"ם שיק ז"ל ל"ע עוצה מה שכתב דמוכה צעירובין דף ה' דעומ"ר עה"פ מהני אפילו אי צקעי צה רצים, ובגמרא שם איתא רק דעומ"ר עה"פ מהני כמו לחי וקורה אבל אין זכר שם מצקעי צה רצים, והביש"ל בכמה חשוי ובתשובת למ"ד החדש סימן מ"א כתבו צצשיטות דעומ"ר לא מהני צצקעי צה רצים, והמג"א החמיר אף בעיר המוקפת חומה אפילו צפרצה אחת של ד' עפחים אף דצזה ודאי נשאר עומ"ר, והחולקים עליו חלקו מטעמים אחרים לא מפני דהוי עומ"ר, והאהע"ז לא כתב אלא אחר שהוכיח דלא שייך איסור צקיעת הרצים צנפרץ מ"א וסגי בלחי וקורה, ע"ז קאמר דעומ"ר מהני כמו לחי וקורה. ואולי גם כונת המהר"ם שיק ז"ל בן יען שסובצ על עוצדא דידוי שהי הפירצה צמקום אחד ואך קיאר צלשונו, ובאמת יש הרבה גמגומים שם בדבריו כמצוה למשיין, וכפי הגרסה קיאר צלשונו מאד צתשובה הכוה וקשה ללמוד איה ענין מפלפולו שם, אבל זה ודאי שלדינא לא החיר יותר מהאהע"ז ולא צנה יסודו שם כלל להחיר כשנפרץ צמפולג). והנה בדעת הפמ"א והע"ז כבר הארכתי להוכיח דצמפולג אסור גם הם, וחזן ממש"ב שאין ללמוד מדצריהם שום קולא לג"ד כיון שהוא צמקום הרצפה המיוחד לצקע צה רצים, זה טעם נוסף שאין ללמוד מדצריהם שום קולא לבאן כיון שהוא מפולג.

1

והנה צמפולג צעקמיות אם הוא עקום כמין דל"ת אין שום פלוגתא אף בין הראשונים ז"ל והכל מודים

בכל אופן ואופן שיש בו פירצה מפולשת, והחזיק בדעת המג"א להחמיר אף בצרעה מלא מעט מצוי עקום, ובדוחק גדול התיר בני"ד שלא הי' בו אלא פרצה אחת בל"א ובמקום אחד, וגם כזה כתב הטעם ולא ניחא תשישתי ואין רבים בוקעין זה להדיא, והנה ספרי בית אפרים פתוחים לכל מעיין. ע"כ שם בשו"מ טעם בדבר וז"ל והטעם נלפענ"ד דכל הטעם משני לרד"ן דפוסל פרצה משום דהוי כמצוי מפולש וכל שאינם מכוונים לא מיקרי מפולש עכ"ל, וזה תמו' מאד שהחליט דכל שאינם מכוונים לא מקרי מפולש הלא מצואר בש"ס ושו"ע שגם במפולש צעקמיות מקרי מפולש, ובאמת כי בניד"ד גם השו"מ אוסר כיון שהוא צלד הכותל כאשר כתב בתשובה שלאחרי' בסיומן פ"ח שללד הכותל אני אוסר גם פה לצב עד שיעמדו לחיים קטנים אלל הכותל ולחוך צאופן שלא יצקעו בו רצים והעמקתי לעיל דבריו יעו"ש, ומה שהתיר מיירי באמלע המצוי.

ז

והנה לא נשאר לנו שום סמיכה להקל כזה אלא אם באנו לסמוך על המהרי"ט (ח"א סימן ז"ד) שחידש אשר אם מערבין את כל העיר או שכונת ישראל ציחד יש לו דין חצר, ולסמוך על הפוסקים דבחדר אינו מזיק בקיעת הרצים ולא מפולש. והנה החת"ס ז"ל בחלק ששי סימן פ"צ התפלל על זקני המקו"ח ז"ל שהחליט להחמיר בהמג"א נגד דעת המהרי"ט ומהריצ"ל ז"ל וז"ל אי הוה המג"א יודע דברי הגאונים לא הי' מסופק בדבר, ואי הי' מסופק בדבר לא הוו שצקין פשיטותיהו דהנך גאונים מפני ספיקו של המג"א, ואי נמי החליט לאיסור הלכה כדברי המקיל צעירוב ע"כ דבריו.

והנראה לפיענ"ד לתרץ ולבאר את דברי זקני המקו"ח ז"ל, הנה מש"כ אילו היה המג"א יודע דברי הגאונים לא היה מסופק בדבר, עיין מג"א סימן שס"ג ס"ק ל"א שהביא דברי התשו' הוהא שצמחרי"ט ח"א סימן ז"ד לענין קושטאנטווא שפרצה לים מכמה מקומות, וזה הוא ממש באותו התשו' שהאריך להוכיח שדינה כחדר מחמת שמערבין את כל העיר או שכונת ישראל ציחד, והביא גם דברי מהריצ"ל, ובאמלע הדברים כתב גם זאת מה שפרצה לים צמח מקומות מה שהביא ממנו המג"א בס"ק ה"ל, א"כ מצואר שעיניו הצדולחים שפיר חזו דברי התשו' הוהא.

הי' רק המג"א בעל פלוגתי של המהרי"ט ומהריצ"ל, אבל באמת כבר מצואר בתשו' הריצ"ש סימן ת"ה שהחליט להחמיר אף צעיר המוקפת חומה וצמערב את כל העיר צפרצה דבקעי זה רצים וצפרצה דמפולש ולא הסתפק בזה כלל, גם תשובת הר"ן סימן ע"צ מיירי שנוערב כל שכונת ישראל ציחד והחליט להחמיר זה כדון מצוי מפולש, והוצאו דצריהם צצ"י סימן שס"ד צלי שום חולק. גם הרמ"א ז"ל בסיומן שס"ג שהאריך בכל מצאות שלנו לתקן צצוה"פ והוכיח המג"א שם ס"ק כ"ז דהרמ"א ז"ל מיירי בכל עיירות והחמיר בהם מטעם מצוי עקום דהוי כמפולש, וכ"ז הוה היפך דצרי המהרי"ט דלהמהרי"ט צמערב כל העיר או כל השכונה לא שייך זה כלל. ומעתה כיון שהר"ן והריצ"ש והצ"י והרמ"א ז"ל החליטו היפך דצרי המהרי"ט ומהריצ"ל והמג"א אחריהם הסתפק בדבר והכריע גם הוה להחמיר, מה שייך לומר דלא שצקין פשיטותי מחמת ספיקו של המג"א, הלא הפוסקים שהבאתי נגד דעת המהרי"ט שלא הסתפקו מרצים נגד המהרי"ט ומהריצ"ל.

ובשו"ע התיא (סימן שס"ה סעיף צ') אחר שהעתיק דברי המגן אברהם שצריך להחמיר בצרעה צד' טפחים סתם שזהו אף על פי שאין צעיר מצוי שצחים וחצירות פתוחים לחוכו, אבל אם יש צעיר מצוי שצחים וחצירות פתוחים לחוכו מן הדון צריך לעשות תיקון לפירצת חומתה או למצוי הוהא. וז"ל ציחור דבריו שספיקו של המג"א אם מצאות שלנו יש להם דין חצר לענין זה או דין מצוי הוה מחמת שאין צחים וחצירות פתוחים לחוכו כמוש"כ מג"א בסיומן שס"ג סק"ז, א"כ כשיש צחים וחצירות פתוחים לחוכו אין להסתפק כלל ואסור מלד הדון, וא"כ לפי דבריו לא נסתפק המג"א כלל אם להקל כדעת המהרי"ט שזה פשוט לו להחמיר כדעת הצ"י והרמ"א ויתר הראשונים שהבאתי אלא נסתפק כיון שאין צחים וחצירות פתוחין לחוכו, וכן כתב בתשובה למל"ד החדש מהב"ק מליצאוויטש ז"ל חאו"ח סימן מ"א דצמקום שיש צחים וחצירות פתוחין לחוכו אין ללד כלל לדעת המג"א ולומר שיש להם דין חצר. ומעתה צעירות שלנו שיש חצירות לפני הצחים לא נסתפק המג"א כלל דיש למצאות דין מצוי גמור ואסור מלד הדון לדעתו.

ח

ומה שכתב החת"ס ז"ל דהלכה כדברי המקיל צעירוב, הנה צהריטצ"א פרק ע' דעירובין וצריצ"א צצנוד"ק שער צ' וצריצ"ש סימן ת"ה החליטו דאין

ומש"כ דלא שצקין פשיטותיהו דהנך גאונים מחמת ספיקו דהמג"א, הנה זה היה אפשר לומר אילו

ברמ"א דלא ס"ל כוותי', ואך מה דמכשיר בעקמומיות במשמעות לשון רש"י ז"ל בזה אין חולק ועיי"ש. הרי שגם תלמידו הגאון ז"ל צאמרי אש סמך על המהר"ט בעקמומיות אצל מחנך יטן שפליג עליו ברמ"א ז"ל לא סמך עליו. והנה החת"ס כתב שגם המקו"ח לא כתב אלא במחקן תיקון חדש אצל לא לשנות ממה שכבר הי', והמקו"ח כתב בהדיא שם בהתחלתו שראה בכמה עיירות שאין העירוב כחוקו, הרי שצא לתקן אף במקום שלא הי' שם בן מתחילה. וכפי הנראה כוונת החת"ס ז"ל כמו שתמך שם יסודו על התרומת הדשן (סימן ע"ד) ובתרוכ"ד שם הי' מעשה שדחק עלומו ליישב מנהג שהובג בכמה מקומות מקדמת דנא, וכבר כתב עליו החת"ס בלוח"ה (סימן י') שכתב ספרות רעועות ליישב מנהג הקודמים, אצל במקום שלא הובג מכבר ובפרט שלא שמענו שהקילו בכזה בכל מדינות האל, דכגון דא נראה לפיעמ"ד פשוט שלא עלה על דעת קדשו של החת"ס ז"ל להקל קולות כאלו.

ב

והנה האזהעו"ז, והפג"א, וש"ע התניא, והבית מאיר, והבית אפרים, וש"ת תפארת צבי, ולמח דקד החדש, והבית"ל, וחיי אדם, והשו"מ ויתר האחרונים שהצאתי בכלן ושאר האחרונים שלא הצאתי עלומו מלפסר המפללים דין פירא ד' בתקוני עיירות, ומהם מחמירין במג"א בחשש דבקעי זה רבים, ומהם מקילין ואינם אוסרים אלא בשני נדדים או אצל הכותל, אצל עכ"פ כולם החליטו הופך דעת המהר"ט, דלהמהר"ט כ"ז מותר לדעתו במחקן את כל העיר או שכונת ישראל צידה הוי כחצר ואינו נזיק לא בקיעת הרצים ולא מבוי מפולש. והפג"א ז"ל כתב לתרץ המנהג שאין מחמירין בפירא וכתב דאין לומר דסומכין דהוי כדון חצר כיון דהמג"א החמיר, ולכן כ' דסומכין על הרי"ף והרמב"ם כאשר ציאר לדעתו למקילין דבקעי זה רבים, ולכאורה הלא גם זה הוא נגד השו"ע והמג"א ולמה הונח לו בזה יותר, וא"ל דבזה שמאל לו עזר מהר"ף והרמב"ם השנים מהשלשה עמודים שסמך עליהן כל דיני הש"ע לכן סמך עליהן נגד הש"ע, אצל לא בזה דנימא שהוא כחצר לגמרי שלא מלא לו עזר מהראשונים ז"ל לא ראה לסמוך נגד המג"א. והבית אפרים ז"ל הביא דברי המהר"ט צאמנע התשובה שם סימן כ"ה וכתב דעל דברי המהר"ט אנו סומכין מה שאין עושין לזה"פ בעקמומיות, ואעפ"י לצדוק כשהעלה סיומא דפסקא צי"ד ש"י פירא אחת לצד החילון שהחיר מחמת שהי'

לומר הלכה כדברי המקול בעירוב אלא בעירוב אצל לא במחילות כיון דיש להן עיקר מן התורה, ואף כי רצונו מאיר שהוצא ברא"ש פ"צ דעירובין הקיל אף במחילות המחמירין מרובין הן, וגם כי אינו מזכיר כ"כ בדבריו כי למעלה מזה הביא הרא"ש שם בשם הר"ם להחמיר במחילות ויש סתירה לדבריו כמו"כ גם המהר"ט שם (ועיין בית שלמה ותשורת ש"י סימן שכ"ט שתפסו ג"כ לעיקר להחמיר במחילות), ואנו רואין בכל אלו ההלכות שלא נטה הצ"י מן הדרך שחזר לעצמו ליתר אחר הרוב משלשה העמודים כמבואר בהקדמתו אף שיש מיעוט מקילין, ולא סמך על מיעוט המקילין מטעם הלכה כדברי המקול בעירוב, והוא כן בכל ההלכות הקצוות בשו"ע שאנו נוהגין אחריהם.

ועוד נלפע"ד לפי מה שכתב הרא"ש פ"צ דעירובין סימן ד' דכל היכא דאיכא כללא כגון שמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן אין לומר הלכה כדברי המקול בעירוב דאין זה אלא כשלא אימתר כללא, א"כ לפי מש"כ הפמ"ג בהקדמתו דכבר קבלנו עליו לפסוק כהרמ"א ואין לעשות ס"ס נגדו, ובתשו' חוות יאיר (בסוף הספר בהשמעות) ובנתיבות סימן כ"ה (אות כ') דדיני תפיסה אין יכול לעשות קים לי כנגד השו"ע המחבר והרב במקום שאין הסמ"ע והש"ך חולקין, ו"ל דהוי ככללא אף לפימ"כ הקרבן נתנאל דגם בפוסקים שייך כלל זה דהלכה כדברי המקול בעירוב, מ"מ אין זה נגד הפוסקים שקבלנו עליו לפסוק כוותם, וכאן הלא כל בעלי השו"ע המחבר צ"י והרמ"א ז"ל והמג"א כולם החמירו ואין להקל נגדם, וגם הלא כתב המהר"ק הוצא דבריו ברמ"א חו"מ סימן כ"ה (סעיף ז') דכללא הוא דהלכה כביתא, וכתב הש"ך שם (ס"ק כ"א) דהיינו כשראה הבתרא דברי קמא, וכאן הלא כבר הוכחתי דהמג"א ראה דברי המהר"ט והחמיר, חו אין לומר הלכה כדברי המקול בעירוב נגד הכלל דהלכה כביתא, והמהר"ט יכול להיות שלא ראה דברי הרי"ף והר"ן (בפרט מאחר שהמג"א ראה דברי המהר"ט שהקיל נגד דעת הרי"ף והר"ן והרמ"א וידע דו"ל הלכה כדברי המקול בעירוב ואעפ"י הכריע להחמיר אף מה נענין אצתרי').

וראיתי בתשובת אמרי אש סימן כ"א שכתב דאין להצריך לזה"פ בעקמומיות, מטעם שכתב המהר"ט דאם מערב את כל העיר או מקצתה משמע צר"י ז"ל דיש לו דין חצר ואין צריך עוד לזה"פ בעקמומיות, ומה לדעתו אף מחנך סגי בלחי מכאן ומכאן זה משמע

שעת הדחק גדול כאשר העתקתי לעיל, וצנה יסודו מחמת
 דלא ניחא תשמישתי וליקף דברי הפמ"א ועוד כמה
 סניפים, ומדברי המהרי"ט לא זכר כלל לזרפו אף לסניף
 אף שעסק בדברי המהרי"ט בתשובה ההוא, ועיי"ב שלא
 סמך ע"ז כלל יען שדחה מכל גדולי האחרונים ומדברי
 השו"ע לזה לא זרפו אף לסניף לכמה סניפים אחרים
 אפילו בשעת הדחק גדול כידון ידידי. וכן בתשובת
 זמנ"ד החדש ציטטו מ"א שהצוה שם בזה"ה' את דברי
 המהרי"ט שציינו ל"ד לענין העם דשקו פתח"ק
 שזכו בזה"ה בתשובה שהקיל במתקן את כל העיר,
 ולבסוף בזה"ה כתב דלפי האמת במבואות שלנו
 שצנים ותחירות פתוחים לתוכן אין לצד כלל ולומר
 דיש להם דין חזק, הרי שאף שהי' לפניו דברי המהרי"ט
 בעסקו בתשובה ההוא, אעפ"כ לדינא לא זרפו כלל
 להקיל נגד השו"ע אף לסניף בעלמא. והחיי' אדם האריך
 הרבה בזה"ה בדברי המהרי"ט ההוא לסמוך עליו עם
 עוד כמה סניפים אחרים לענין עקמימות במקום שא"ה
 לעשות תיקון בעקמימות, והעתיק בן צפנים בהלכותיו
 שבשעת הדחק אפשר להקיל שלא לעשות תיקון בעקמימות
 היכא דא"ה, ואעפ"כ כשיזכר שם צענין שעת הדחק לא
 הקיל כלל צענין התיקון שמצחון, הרי שלענין תיקון
 שמצחון לא סמך כלל על דברי המהרי"ט. מעשה אחר
 שכל גדולי האחרונים החזיקו בדעת השו"ע אף אם
 יש פוסק גדול שמקיל, מי יוכל להקיל נגד השו"ע במקום
 שגדולי האחרונים קמחי וכתרתי החמירו בוותי' אף
 בשעת הדחק, ולא מנאחי מי שמאדד בזה אלא הגאון
 מהרש"ק שמהדד לזקף דעת המהרי"ט, אצל לדידי'
 העירובין שכתבן בזה"ה הוא פסול כי בלל הכותל הוא
 מחמיר בדעת התצו"ש אף אם רק מנ"ה הוא רחוק
 מהכותל כמוש"כ בספר החיים וצו"ת טו"ד צדק
 הספר וכבר כתב בן גס רבינו מאור הגולה בשו"ת ארי'
 דבי עילאה.

כתבתי כ"ז לידון המהרי"ט ז"ל, אצל לני"ד לא
 שייך גם קולת המהרי"ט במו"ש המקור"ה דגם
 לדעת המהרי"ט צריך צ' לחיים עכ"פ, וכן הי' בעובדא
 גם בכת"ס הני"ל שהי' לחיים, אצל כשאין לחיים ר"ל
 לחי צלד זה ולחי צלד זה או פס ד' כדן חזק אין
 שום מקום להקיל, כי כל עצמנו בזה אלא לדון העיר
 כדן חזק אי"ב צריך עכ"פ תיקוני חזק, והארכתי בזה
 בדברים של טעם לצד הענין אך מחמת האריכות אין
 הזמן גרמא בעת, עכ"פ המקור"ה סתם הדברים דלריך
 שני לחיים וע"ז גם הכת"ס ז"ל לא פליג כי בעובדא
 ידידי' הי' שני לחיים, ובדאי אין להקיל יותר ממה
 שהקיל החתם סופר ז"ל.

והנה ראיתי שהעיר הגאון מצרעזאן בהגהותיו לספר
 או"ח (סימן שס"ג אות כ"צ) ובתשובותיו (ח"ב
 סימן ע"ו במפתחות) מלשון הכל צו בשם הרי' רבינו
 פרץ שכתב דמבואות שלנו בסמוכין לרי"ר לריכין שני
 לחיים ואע"ג דאין לנו רה"ר מ"מ מיתחלף ברה"ר, והוכיח
 מזה הגאון הני"ל דהיכא דעושין לוח"פ באלמנע המבוי
 ולא בסופה ונמשך עוד להלן חוץ לעירוב של לוח"פ,
 מכני לחי אחד בפירצה פחות מ', כיון דאינו סמוך
 לרה"ר שחזק לעיר שהרי יש עוד מבוי מפסיק בינו לבין
 רה"ר. ודבריו תמוהין מאד שהקיל יותר ברה"ר שצחון
 העיר מרה"ר שמחון לעיר, והספד' הוא עיקר דין
 רה"ר הוא רק צחון העיר שצחון העיר רבים עוצרים
 שם, ולדעת האומרים שא"ה ס' ריבוא צוקעין צו הוי
 כל עיר ועיר רה"ר גמורה ואף המוקפות חומה אם
 השערים מפולשין כמבואר בגמרא (עירובין דף ק"א
 ע"א) ובשו"ע (סימן שמ"ה סעיף ז'), אצל צחון לעיר
 ע"פ רוב הוי רק כמו צקעה דהוי כרמלית לכל הדעות
 כיון שאין רבים עוצרים שם כל כך, זולת במקום דרך
 המלך וכדומה שהוא מקום מעצר לרצים. גם לדין דצעי
 ס' ריבוא צוקעין דהוי לעולם כרמלית, אצל ודאי דאינו
 קול יותר רחוב העיר מצחון לעיר, ועוד דכלא מצואר
 צרמ"א סו"ס שני"ז לענין כחו דלא גזרינן בצרמלית,
 דאין זה אלא בצרמלית שחזק לעיר אצל בצרמלית שצחון
 העיר גזרינן לעולם דמיחלף ברה"ר עצמה אף בזה"ה
 דלית לנו רה"ר, וכתב ע"ז המג"א דצעיר שייך למיגזר
 אטו עיר גדולה שיש בה ששים ריבוא, וביאר המחלש"ק
 דצעיר נמצא עכ"פ איזה עיר בעולם שיש בה ס'
 ריבוא ושייך למיגזר, משא"כ מחזק לעיר דלא משכחת
 דרך שיהי' ס' ריבוא צוקעין צו. הרי דיותר יש לגזור
 בצרמלית שצחון העיר מצרמלית שמחון לעיר, ואי"ב
 אין שום מקום קולא מה שמערצין באלמנע העיר ושא"ר
 מהרחוב חזק לעירוב דמה שפרץ לרחוב שצחון העיר
 גרע יותר מצנפדן לחזק לעיר.

שוב ראיתי כי הדבר מצואר שם במהרי"ט בזה"ה
 תשי' דאף צעיר המוקפת חומה ואין מערצין אותה
 כולה אלא שכונת ישראל ביחד והמבואות פתוחות להעיר
 צריך שני פסין, דמה שפתוחות להעיר הוי פתוחות
 לכרמלית, והביא ראיה מירושלים ת"ו אעפ"י שמוקפת
 חומה ודלתותיה נעולות צלילה קרינן לה כרמלית צפ'
 כל גגות יעיי"ש. וא"ל לפי"ז דשאני לן דין מבוי שהוא
 מיוחד רק לאיזה צע"צ מחצירות הפתוחות לו לכן הוי
 רק כחצר שאינה מעוצרת, אצל רחוב העיר כיון שהוא

מכתבו הגיעני זה איזה שבועות מלא השגות, אבל אילו היה נותן לצ' להצין הדברים לאמיתתן בעלמנו ה' רואה כי כל השגותיו צולטין ואין בהם החללה, ולא השגתי לו תיכף כי אז אחר שקבלתי מכתבו לא הייתי צקו הצריחה והייתי מוטל על ערש דוי איזה שבועות, אחר כך נגעה בי יד ה' רח"ל בצמירת צתי ע"ה השי"ת ינחמנו ויגדור פרעותינו צדי"ה, ובגלל כל אלו הסיבות לא השגתי ע"ע, וכעת הנה הימים הקדושים ממשמשים ובאים והגני מועד מכל ד' צענויים שונים והימים ימי ציקור, עכ"ז ראיתי להשיבו עכ"פ צקילור עכ"ז צמה שנוגע לדברי על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון.

א

מה שכתב להוכיח שהמג"א ז"ל לא ראה דברי המהרי"ט (ח"א סימן ל"ד) ממה שפירש (סימן שס"ג ס"ק ל"א) בדעת המ"מ היפך דברי המהרי"ט, הנה אילו ה' מה שכתב היפך דברי המהרי"ט ז"ל ולא הביאו הוכחה שלא ראה את דבריו, ממקומו ה' מוכרע בעיקר הדבר מה שכתב (סימן שס"ה סק"ד) להחמיר בפיראה ד' עפחים היכא דצקטי צה רצים אף צעיר מוקפת חומה שזה ודאי היפך דברי המהרי"ט ולא הביאו כלל, ואעפ"כ לא הוכיח מה החת"ס ז"ל (שו"ת ח"ו סימן פ"ב) שלא ראה את דבריו ממה שכתב להיפך, ואך שפט מסביר שאלו ה' יודע את דברי הגאונים לא ה' מסופק, וסיים עוד שאי נמי ה' מחמיר הלכה כדברי המיקל, כי לא צריח לי מילתא כלל אם ראה את דברי המהרי"ט או לא כי אך מסביר שפט הדבר ומסתפק בזה, אבל מה גופא שכתב היפך דבריו ולא הביאו און שום ראיה כי כך דרכו לקרר הרבה, ולא הביא את דברי הפוסקים אלא במקום שה' לו איזה טעם, והרבה פעמים חולק על כמה פוסקים ולא הביאם, ומה יוסוף חת כח מה שיביא עוד שאר עניינים שכותב היפך המהרי"ט, און בזה הוכחה יותר מגוף הענין שכותב היפך המהרי"ט להחמיר צה"ה, ואין צדדים כאלו שום הוכחה כלל וכלל לא כמצוה.

ומה שכתב שאלו ראה את דברי המהרי"ט לא הוכיח שצק לשון הרע ונקט לשון התלמיד הכנה"ג המביאו, לפי דבריו לא ידעתי למח לא הקשה על הכנה"ג בעלמנו האך שצק לשון רצו, אבל צלמח און זה קושיא כי כן הדרך שהפוסק הראשון המחפש הלכה מאריך בדברים לבאר שיטתו, אבל הפוסקים האחרונים המציאים את דבריו מציאים הדברים צקילור, לזה א"א להם לכון

מיוחד לרצים אף שמוקף חומה ודלתותיו ועולות מקרי כרמלית דמיחלף צרה"ר להחמיר בהמצואות הפתוחות לו, וכפי הנראה לא ה' ציד הגאון הג"ל גוף ספר תשובת מהרי"ט כשכתב זה שכתב עליו היפך מהמצוה שם. ועיין מג"א סק"ז שהביא מהגהות מיימוני בשם מהר"ם דצמוקף חומה כיון שאינו אלא סילוק דיוורין להפריד מצואות ישראל מהעכו"ם לא ה' כמפולש לרשות הרצים להצריך צו"פ צעקמיות אבל מ"מ צריך צ' לחיים, ולצסוף העלה דעת הרמ"א דמיידי צין מוקף חומה או און מוקף חומה צריך צו"פ, ואך לענין זה קול דצעקמיות און צריך צו"פ. עכ"פ אף כמפולש לאמצע העיר אפילו צעיר מוקף חומה צריך צו"פ צ' החילון ממצוי ועכ"פ צ' לחיים צריך לכ"ע. ובתשובת הר"ן סימן ע"ב כתב וז"ל אעפ"י שעירכס דין רה"י עליו כיון שיש לה חומה ודלתותיו ועולות צלילה, אעפ"י כיון שלא הוכשר כל המצוי נמלא צשני ראשו פתוח למקום האסור לו, והיו לי כהאי דאמרו צעירוצין מצוי כמפולש צריך צו"פ וכו' יעו"ש, הרי שמערב צלמלע המצוי. ונשאר מפולש לשאר מקום המצוי שחון לעירוב שצחוק העיר אף צעיר המוקפת חומה ודלתותיו ועולות דן אותה לגמרי כמפולש לכרמלית, וכש"כ צעיר שאינה מוקפת חומה דהוי כרמלית גמורה. עכ"פ הדבר פשוט וצורר שאין להקל כלל עצור שהעירוב הוא צלמלע העיר וצריך גם לדעת המהרי"ט והחת"ס ז"ל שני לחיים עכ"פ. ויתר הדברים שהביא הגאון הג"ל דברי שו"מ ודברי החת"ס ז"ל כצר הארכתו צדריהם לעול.

ב"ל של דבר צידון דידן שנלערפו כל החששות, שהוא רחוק מהכותל וצ' עפחים ובמקום הריגפה שהוא מיוחד לעצור צו רצים, והוא צהרבה מקומות מרחוצות העיר צאופן דהוי מצוי מפולש לגמרי דאסור לכ"ע, וגם און צו אפי' לחי מלד השגי סמוך לכותל, צהצערף כל אלו לא אדע על מה יש לסמוך להקל אף דיעבד ובשעת הדחק ואף כי צלחח מכן און להקל ומכש"כ אם שלש אלה לא יעשה לה נסחרו כל הדיחרים.

סימן כג

צ"ה, יוס ד' דסליחות תרפ"א, פה סאקמיר יע"א, יכתב ויחמם לאלתר לחיים בצפרן של צדיקים

אל כבוד ידידי האברך היקר המופלא ומפולג בתורה ויראה שהורה ותיק מלא עתיק חו"ב כש"ת מוח"ר נפתלי צבי בראך נ"י.

בהרבה מקומות צאופן דכוי מפולש בעקמימות, ומהנימא
כי הארכתי הרבה בדברי הפמ"א אלו בדברים צדורים
ולא חלי ולא מרגיש.

וב"ש שהר"ן והריב"ש החולקים על המהרי"ט אולי
לטעמייהו שכתבו שיש לעיר זו דין מצוי לכרמלית,
אבל לדין כתב המג"א (סימן שס"ג ס"ק כ"ז) דאנו
אין לנו אלא דברי הש"ע דיש לה דין חצר דלא כמהרי"ל,
הנה בזה יסודו על המג"א שהחליט בדעת הש"ע דיש לה
דין חצר, והמג"א עצמו הוא המצא דעת הש"ע ולענין
התיקון שמצחן שם מצוי עלי' לנריך לרוב"פ ולענין
תיקון עקמימות שם חצר עליה כיון דאנו קרוב לרש"י,
וצע"כ דאין בזה סתירה לענין לעולם צחוכה כלום
שמצחו צחוכה הוי ליה דין חצר אבל לענין התיקון
שמצחן דהוא קרוב לרש"י יש לו דין מצוי, וזה מצאנו
במג"א להמענין, ובדואי המג"א ז"ל לא יסתור עצמו
מני' וצ"י, והר"ן והריב"ש דנתנו להעיר דין מצוי כ"ז
מיידי שם צענין התיקון שמצחן וזה ממש בדברי המג"א.

ב

וב"ש כיון דאופסק הילכתא צעור וש"ע סימן שני"ח
דקיי"ל כרצ שימי להקל ודאי הכי נקטין להקל
צעירוב אף במחילות, לא ידעתי איך צדה מלבו שהוא
הלכה פסוקה דקיי"ל כר"ש, הלא אדרבה כצ"י העתיק
שם דברי הרא"ש ז"ל דלא קיי"ל כר"ש, ומה שמקילין
משלשה עד ארבעה הוא משום דקיי"ל כרבה לגבי רבא
דלא קיי"ל כהלמיד נגד הרב. והרבה תמכו המפרשים
ז"ל על הטור וש"ע שפסקו צדין טחו צעיט כרצא
להחמיר נגד דעת הרמב"ם והרא"ש ז"ל, והוא סתירה
לגבי צנה עמוד פסקו כרבה וצטחו צעיט פסקו כרצא
וגשאריו בקושא, ולא מלאחי אלא הצ"ח ז"ל שראה לתרץ
כן דהטור וש"ע פסקו לעולם כרצא ומה שהקילו צנה
צו עמוד הוא משום דפסקו כר"ש להקל, וגם הוא
סיים לצסוף בקושא ולא הונח לו לומר כן כיון דכל
הפוסקים פסקו כלישנא קמא לא כרצ שימי יעיי"ש,
גם הצרכי יוסף תמה על הצ"ח ז"ל מה דסלקא דעתיה
לומר כן שפסק כר"ש, והחלטת כל הפוסקים הוא דלא
כר"ש. ואף למאי דסי' של הצ"ח ז"ל בדעת הטוב"ש
לפסוק כר"ש אין ראיה דהוא מטעם דהלכה כדברי
המיקל צעירוב, כיון דצאמת שם הרמב"ם והרא"ש ז"ל
פסקו כרבה וממילא יש להקל ביותר מג' אף ללישנא
קמא, וצאמת דרכו של הש"ע לפסוק לעולם להלכה היכא
דהרמב"ם והרא"ש ז"ל הסכימו בדעת אחת, גם הטור
דרכו לילך אחר שיטת אביו הרא"ש ז"ל, אף דבכאן

לשום ממש, ומחלי טעמא גופא שהכנה"ג משה לזון
רבו זהו טעמו של המג"א ג"כ. אמנם צאמת אנוכי
לא ראיתי שום שינוי לשון רק שמהרי"ט כתב צעיר
הוא שפרוזה לים זכור וצנה"ג ובמג"א כתבו
צקאשטאנעווא שפרוזה לים זכור, וזה מוזן שהמהרי"ט
כתב חשבונו שם בקושטא' היה יכול לכתוב צעיר הזאת,
אבל הכנה"ג והמג"א לא יכלו לכתוב עיר הזאת כי לא
היו צעיר הזאת. והאמת הצרור שאילו לא היה רואה
המג"א את דברי המהרי"ט אלא צנה"ג שמיצאו לא
הי' גרשם שם רי"ט וצנה"ג אלא צנה"ג צסם מהרי"ט
כנודע דרך הפוסקים. אמנם אף לו יביצנא לי' שהמג"א
לא ראה את דברי המהרי"ט אלא צנה"ג, הנה צנה"ג
שם סימן שצ"ג במקום שהציא את דברי המהרי"ט מה
שכתב קאשטאנעווא שפרוזה לים, מקודם לזה הציא
את דברי המהרי"ט שהקיל צמערב את כל העיר או
שכונה שיש לה דין חצר, והם שם צנה"ג שני מאמרים
סמוכים זל"ז ממש, וא"כ אף אילו לא ראה המג"א
את דברי המהרי"ט אלא צנה"ג ג"כ ראה גם את זה
שהקיל המהרי"ט צעיר שפירא צד' טפחים ואין נפ"מ
אם ראה בדברי מהרי"ט עצמו או צנה"ג. ולדינא צאמת
צלא"ה אין נפ"מ שאף אילו לא ראה המג"א את דברי
המהרי"ט, מ"מ מלאחר שהוכחתי שהר"ן והריב"ש והצ"ח
יוסף והרמ"א והמג"א מחמירים, חו א"א להקל כדברי
המהרי"ט כמו שציאתי באורך בתשובתי, וצלא"ה כתבתי
שם שאף לדברי המהרי"ט והחח"ם אין להקל צנידון
דידן שגם לדעת המהרי"ט לריך צ' לחיים כמש"כ
המקור"ח ז"ל, וע"ז לא פליג החח"ם שגם צעוצא דידיו
הי' מתוקן צלחיים.

גם מש"כ שהחח"ם גשמר וכתב שאף אם ראה המג"א
דברי המהרי"ט לא שצקין פשיטותי' וכו', כבר
הארכתי בזה בתשובתי הראשונה בכל פרעי דברי החח"ם
ז"ל ואין מהאורך להכפיל הדברים ודרשנו משם, כי
כפיה"ג מדברי מכתבו יש צידו העתקה מתשובתי אף
כי לא נודע לי ממי צאה לידו.

גם מה שהציא מהפמ"א (שו"ת ח"א סימן כ"ה) שהקיל
וסמך על הרי"ף והרמב"ם ז"ל שלא הביאו הכ
מיימרא דצקני צה רבים, בזה הארכתי הרבה בתשובתי
לצאר שצנידון דידן דכוי מצוי מפולש בעקמימות לא
הקיל הפמ"א, וגם הרי"ף והרמב"ם ז"ל שלא הביאו הכ
מיימרא דצקני צה רבים אבל צמצוי מפולש וצמצוי
עקום החמירו צהדיא גם הם, והפמ"א לא הקיל אלא
צעוצא דידיו שהי' רק במקום אחד, וחילוק זה מצאנו
בכל הפוסקים צין שפירז רה במקום אחד או כשנפרץ

שם דענין המיעוט והמרוצים שפוסקים לא נחזקו יפה דמי יודע כמה חכמי הדור שהיו עוד בימים ההם ולא נודע זכרם, ועוד האריך בתירושים שונים. אבל היר אצרכם ביו"ד דפוס ויילא דדיני ס"ס (סימן קי"י) כתב עליו ושאריו לי' מרי, וכן הנובי חולק ע"ז באה"ע סימן מ"ז, והרבה יש לפלפל בדבר זה אין מקומו פה. ועכ"פ זה ודאי חזין בדברי הפוסקים דרך כלל דהלכה כרבים אינו חזק כ"כ בשאר כללי הלכה, וכך כלל שקבלנו עלינו לפסוק בהש"ע חזק יותר מכך כלל דהלכתא כרבים, וא"כ לא קשה מידי על הרא"ש ז"ל מה שהחמיר יותר בשאר כללי הלכה מכך הילכתא דהלכה כרבים, והנה בדבר זה אין שום חולק בדברי הראשונים על הרא"ש ז"ל ומי יחלוק עליו, וא"כ פשיטא אף לעת הסופרים להקל בעירוב אף במחילות אין ללמוד מדצריהם להקל גם נגד דעת הש"ע.

2

ובמה שכתב שלא מלא צבית יוסף הוי"ק דעת המהרי"ט, הנה נודע מכללי הפוסקים דבשמציא דעת אחרים אותם שמציא באחרונה הוכחה דפסיק כותבי, ומכש"כ בשמציא הכ"י דברי הר"ן והריב"ש צלי שום חולק שהוא הוכחה דפסיק כותבי. ודעת הרמ"א ז"ל, הנה ציאר המג"א דמדתם לצאר מנהגינו בתיוקן המצוות ולא חילק מאומה כונתו לכולל הכל בין עיירות מוקפות חומה וערי פרוז, וכל אופני מצוות הכל נכלל תחת סוג אחד שלענין תיוקן העקמינות מצדנים יש לו דין חר' שאינו לריך תיוקן, ולענין התיוקן שמצדן יש לו דין מצוי שריך לזה"פ דדין מצוי עקום, וציימן שס"ה החמיר המג"א בעיר מוקפת חומה אף בפירנה אחת ד' עפחים כשצקעי צה רצים, והראה מקום לסיומן שס"ג סעיף כ"ו, ועכ"פ המג"א למד זכונת דברי הרמ"א ז"ל להחמיר לעולם בתיוקן שמצדן להצריך לזה"פ ולא במהרי"ט וכן כתב האמרי אש ז"ל (חאו"ח סימן כ"א).

ובמ"ע הרצה להשיג על אדונינו המג"א ז"ל דא"א לומר זכונת דברי הרמ"א ז"ל להצריך לזה"פ דוקא כיון דמקורו מהתה"ד ובתרה"ד צ"כ לזה"פ הוא לאו דוקא וסגי צ"י פסין משהיו, וגם מדכתב העטם דעיירות שלנו יש להם דין חלרות ואין זה טעם להצריך לזה"פ, וזה הודה מעטנו דדרכי משה מצוה להצריך לזה"פ דוקא כדי שלא לחלק בין מצוי מפולש למצוי סתום, ואעפ"כ הסיב דעת הרמ"א ז"ל לכונה אחרת וסיים דאנו אין לנו צפירות דברי הרמ"א אלא דלזה"פ לאו דוקא ולא כמסקנת המג"א אח"כ.

נעשו צעיר החמירו כרצא הוי"ק דעת הרמב"ם והרא"ש ז"ל, מ"מ צבנה צו עמוד דמאורף לזה גם דעת רב שימי שהקיל פסקו לקולא, וא"כ אין מזה ראייה להקל לעולם במחילות. והמענין בדברי הכ"ח ופרישה ויתר המפרשים שם שתמכו על השו"ע מה שהחמירו נעשו צעיר כרצא שהוא סתירה מצבנה צו עמוד שהקילו כרצה וגם שהוא נגד דברי הרמב"ם והרא"ש ז"ל וזה לא הזכירו כלל להקשות דצ"ח"ה ה' להם להקל דהלכה כדברי המקיל בעירוב, נראה בעליל דאין זה קושיא ולא מקילין במחילות.

ובש"כ במה שהבאתי דברי הרא"ש ז"ל (עירובין פ"ב ס"ס ד') דכל היכא דאיכא כלל הלכתא כמאן לא חמירין הלכה כדברי המקיל בעירוב, וע"ז הביא דצינאור הגר"א (חאו"ח סימן שני"ח ס"ה) הקשה על הרא"ש מהא דאמרינן דאף ביחוד נגד רבים הלכתא כדברי המקיל. לא ידעתי מה קאמר, וכי יעלה על הדעת שצביל איזה קושיא שיש לנו בדברי הראשונים ז"ל מכל לחלוק עליהם, הלא צרוב מקומות בדברי הראשונים ז"ל יש לנו הרבה קושיות מקורר דעתנו שאין אנו מציינים דצריהם, וכי צביל זה נוכל לחשוב ולהכריע נגדס ח"ו, אין מהאורף להאריך בציעול דבר זה, והגר"א ז"ל שהקשה על הרא"ש ז"ל לא כ' לחלוק עליו לדיוא, אלא כתב דרך קושיא בדרך הפוסקים המקשים ומפלפלים בדברי הראשונים ז"ל ולפעמים נשארים צ"ע אבל לא לחלוק לדיוא. ולפיכך נראה דלא קשה מידי קושית הגר"א ז"ל, דאינו דומה כך כלל דהלכה כרבים לשאר כללי הלכה, דכמה פעמים מצינו צ"ס דפסקו ביחוד נגד הרצים כאשר ציאר הכ"ח והש"ך ציימן רמ"ב, ומצוה צמנה דעדות (פ"א מ"ה) לפי פירוש הראצ"ד והרמב"ם ז"ל שלכן נשנו דברי היחוד בין המרוצים דיש רשות ציד צ"ד לקצוע הלכה אפילו ביחוד נגד הרצים, וצמשה ציימן סימן מ"ד כתב צסם המרחי (תשובות הרא"ם סימן ל"ו) דצעת הדחק אפשר לסמוך לעולם על היחוד נגד הרצים יעיי"ש, וזה וודאי דכל היכא דכלל הילכתא כמאן אין לשנות אף צעת הדחק. ובתומים צצינאור על תקפו כהן האריך לצאר דאף דאפשר לעטון קים לי אף צמיעוט נגד הרצים, מ"מ נגד דעת הש"ע אין לעטון קים לי ומוכרחים אנהנו לפסוק כותבי, וכן החליט התיצות סימן כ"ה דצמיעוט נגד הרצים אפשר לעטון קים לי ונגד הש"ע אין שום טענה ואף נגד הסמ"ע והש"ך והציאו כן גם מהחיות יאיר. ומה שאפשר לתפוס דברי היחוד נגד המרוצים אף דכלל דאורייתא היא אחרי רבים להטות, כבר כתב התומים

ואין בדברים כאלו כדאי אף להשיג השגה כל דבר על המג"א ומכש"כ לחלוק עליו, שאף בהשגה נכונה לא נוכל לחלוק מסברתו להכריע נגד סברת המג"א ז"ל, אמנם בכאן עשותו מצוה ונגלה ודברי המג"א ז"ל מוכרחים לעין כל, דע"כ כונת הרמ"א ז"ל להצריך לזה"פ דוקא, שאם בדבריו דברמ"א ז"ל מילתא דפסיקתא נקט וסגי נמי בשני לחיים, א"כ למד סיים דיש ליחזר להעמיד תחת החבל שני קנים מכוונים תחת החבל, למד לריבין הקנים להיות מכוונים תחת החבל דוקא כיון שיש שני קנים סגי ואין צריך יותר, ודברמ"א ז"ל כתב בן אחר שדבר מתקין כל המצאות שלנו סיים בסתמא דלריך ליחזר שיהיו קנים מכוונים תחת החבל, ואח"כ מסוּך דאז סגי אף במצוי מפולש, ומזה נראה הכוונה בדבריו שדרכי משה דלכן לריבין לעולם לזה"פ שלא לחלק בין מצוי מפולש למצוי סתם ולריך תיקון דסגי לשניהם.

ומה שנתקן במה שמקור דברי הרמ"א ז"ל הוא מה"ד וגם מה שכתב הטעם דיש להם דין חלרות, הנה תחילה דברי הרמ"א ז"ל הם מה"ד ושם כתב הטעם דיש להם דין חלרות בדברי מה"ד, אמנם לבסוף סיים הרמ"א ז"ל דעת עצמו להצריך לעולם לזה"פ שזה מוכיח אף במפולש ובכ"מ שצריך לזה"פ. והנה תראה שבא"כ אחר התחלת דברי הרמ"א ז"ל שכתב דמצאות שלנו יש להם דין חלרות רשם שם מה"ד סימן ע"ד, ואח"כ רשם לבסוף דברי הרמ"א ז"ל ד"ע, ונודע דרכו לרשום לבסוף אחר סיום המאמר מהיבן מקורו, ומצוה לכל סיום דברי הרמ"א ז"ל הוא הוספה לדעת עצמו. וכן בש"ע התיא שדרכו להעתיק דברי הרמ"א ז"ל בתוספות ביאור חילוק זה לשני ענינים, שמתחילה כתב דמאחר דיש להם דין חלרות לכן צריך צ"פסין, ואח"כ כתב שהמנהג להצריך לזה"פ דוקא שיעיל אף במפולש. ובאמת המעיין בלשון הרמ"א ז"ל יראה עוד כמה הוכחות שכונתו לזה"פ דוקא ולא אוכל להצריך כ"כ.

ומה שכתב דמתחילה פירש המג"א ז"ל בדברי הרמ"א לזה"פ לאו דוקא, אין זה אמת, דהמג"א לא כתב זה אלא בהגה"מ בשם מהר"ם ובתרה"ד אבל לא בדברי הרמ"א ז"ל, ואף אילו הי' כותב בן בתחלה מ"מ פשיטא דאין צונו אלא מסקנת, אבל האמת הוא כאשר כתבתי.

ומה שכתב עוד דנידון דמהרי"ט למוקף חומה מדמינן לה ובמוקף חומה כתב המג"א דאף בראשי מצאות

ומה שכתב על הבית אפרים (ש"ת חאו"ח סימן כ"ה) שלא לריך את המהרי"ט לסניף, דאף דלא קיי"ל במהרי"ט לא הועלנו בזה מאומה דמהרי"ט לאו קטיל קניא באגמא. הנה צ"ש במקום צ"ה אינו משנה אף דלאו קטיל קניא באגמא ניכח מ"מ כיון שנידחו מהלכה אין לצרס, והבית אפרים ראה את דברי המהרי"ט בזה שנידחה מהש"ע וחר"ן וברי"ש ועוד כמה אחרונים לזה לא ראה לצרפו ואין זה שייכות לרוב גדולתו. ומש"כ דלריך לומר דבית אפרים לא מיירי בהכשירו כל העיר כנידון דמהרי"ט, לא אדע הא"ך אפשר לומר היפך האמת המצוה, כמצוה שם בב"א דמיירי במתקן את העיר, ובסיומא דפסקא כתב הטעם שהקיל כיון שהוא בעיירות שיש להם תמיד עירוב קצוב ומותרים בטלעול וקשה לאסור להם הטלעול דרך מקרה. ומש"כ דלדינא בלא"ה אין נפ"מ כיון שגם בב"א מלמד להקל אף בצקעי בה רבים, איך לא השגיח שהב"א לא התיר אלא צעודא דידי' שהי' רק במקום אחד, אבל כשהוא משני מקומות דהוי כמצוי מפולש כתב כמ"פ בתשובתו לאסור, וגם בנידון דידן העיקר נה שנידחה להחמיר הוא מטעם דהוי כמפולש.

ומה ש"כ דהא"עו"ז מתיר בצקעי בה רבים מטעם עומ"ר על הפרוך, לא הבין כלל דברי הא"עו"ז, דברי עצמו מצוה בדבריו דלא החמירו בצקעי בה רבים אלא במצוי שפרוך לגמרי צרות רביעי ואין שם אלא לחי וקורה, לכן כל שיש עוד פירצה צ"ל אסור דחד פתחא שרי ולא שנים, אבל היבא דכל הפירוט הם מ"א לא נאסר כלל בצקעי בה רבים ואין צריך לעומ"ר על הפרוך דברי הותר באמת אף בפרוך מרובה, ומה שהזכיר עומד מרובה על הפרוך הוא רק לענין זה שיהי' נחשז כמו לחי דלריך עכ"פ לחי אף במקום שאינו מניק בקעי בה רבים, כמ"ש בהדיא דאם הוא עומד מרובה על הפרוך פשיטא דשרי דלא גרע מלחי כמ"ש במסכת עירובין דף ה', אבל בקעי בה רבים דלא מהני לחי אין מקום להחמיר בעומ"ר עה"פ.

ומה שכתב שלדברי האור לצי (עירובין דף צ' ע"ב) שכתב דאם הב' קנים של לזה"פ מרוחקים מהכותל

שנפרץ זה פירצה ד' עפחים בצקעי זה רבים, ובחומת העיר שנפרצה ד' עפחים צודאי נשאר עוד עומ"ר עה"פ, והאזהעו"ז שחלק על המג"א האריך לצאר דלא שייך צקעי זה רבים ברוח אחת, הא אילו היה שייך צקעי זה רבים לא ה' מחיר מטעם עומ"ר עה"פ, דאם לא כן בפשוטות ה' לו לחלק על המג"א צקילור דכאן מותר מטעם עומ"ר עה"פ, וע"כ דאילו ה' שייך חומרא דצקיעת הרבים אין להחיר גם מטעם עומד מרובה על הפרוץ. והמקו"ח חתר למלא טעם בדבר למה החמירו חז"ל בצקעי זה רבים אף בעומ"ר עה"פ, וגם בשו"ת ז"ל החדש מליבאוויטש (חא"ח סימן מ"י מ"א) האריך בזה כמה דפין למלא טעם לזה, ולא עלה על דעתם כלל אולי יש סברא להקל באמת בעומ"ר אף בצקעי זה רבים, וע"כ דצירא לכו מילתא כ"כ ואין מקום להסתפק בדבר ואינו נריך לראוי. ומעשה בשני רוחות ובצקעי זה רבים פשיטא שאין מקום להקל מטעם עומ"ר עה"פ.

אמנם המנפ"ת חידש דיש לד להקל אף במפולג בעומ"ר עה"פ בדצרי האזהעו"ז שהסיב כונת התוספות ז"ל להחיר בעומ"ר עה"פ אף ד' רוחות, והפנ"ז הרחיב הדברים דכן הוא גם במהרש"א, וטעם מזה כלל חדש ומחלוקה חדשה בין הפוסקים, גם כתב שיש עוד מקור לדבר מדצרי הרשב"א ז"ל בעצוב"ק. והנה התחלת יסודם הוא מדצרי האזהעו"ז שבמסכת עירובין, אמנם מדצרי האזהעו"ז שצפסקו שחיצר על הש"ע שם מצואר כהדיא להחמיר בעומד מרובה על הפרוץ מצי רוחות, דברי אחר שחלק על המג"א שהחמיר בעיר המוקפת חומה צפירא ד' עפחים אף ברוח אחת סיים דאם הוא משני רוחות וכל פירצה ד' עפחים אוסר, הרי שהחמיר בשני רוחות צפירא ד' עפחים אף בעיר המוקפת חומה שצודאי נשאר שם עומ"ר עה"פ ולא הקיל כלל מטעם עומ"ר עה"פ בשני רוחות, והעמוד ע"ז במנחת פתים וכתב שדצרי שצפסקו ל"ע הביאו הפתח"ז סימן שס"ב ס"ק ד'.

ולפיענ"ד אילו ה' האמת כדצרי שהאזהעו"ז סותר ל"ע מפירושו שעל הש"ס לדצרי שצפסקו, יותר ה' ראוי לסמוך על דצרי שצפסקו שחיצר להלכה, דפרט שכן הוא גם סתימת כל הפוסקים. אמנם באמת המעיין בדצרי האזהעו"ז בשני המקומות יראה שאין סתירה בדצרי ושניהם נזקו יחדיו, דהנה האזהעו"ז הכריח שיעתו להסיב כונת התוספות שיהי' מהני עומד מרובה עה"פ מכל ד' רוחות מבח אזה קושיות, ואחד מן הקושיות הוא דברי מצואר בש"ס דמצוי פרטתו צי

אבל הקנה שעל גביהם אינו מרוחק אף הבכו"ש מודה דהוי לוח"פ גמור, ולדידי' הוי צנידון דידן לוח"פ אף לדעת הבכו"ש. זה לא ה' ולא נברא, כי צנידון דידן אף הקנה שעל גביהן מרוחק מהכותל כמו הקנים שצידים וגם לדעת האו"ל אסור. וצ"ע בדבר מה שהלעטער דצרי רבינו האזהעו"ש ז"ל וכתב עליו על הראשונים אנו מנערים וכל האחרונים תמכו עליו ואף הבי"א הניח דצרי צ"ע, ואנכי לא אדע להלעטער דצרי רבינו האזהעו"ש, ואנכי הוואה כי רוב גדולי האחרונים מיישבים דצרי בעומ"ד ומתענגים בדצרי הקדושים וכן העיד בשו"ת בית שלמה, גם בשו"ת ארי' דצ"ע חזק דצרי בעמוד צרזל ומי לנו גדול מהם. ומש"כ שהבי"א הניח דצרי צ"ע, כבר העיד הוא על עצמו בשו"ת סימן שס"ג שצ"א ביאר באורך שדצרי הבכו"ש מחורין כשמלה.

ויתר הדברים מה שהאריך בחשש דצקעי זה רבים ובחשש דשקפי פתחא רבה, דצרי מעורבצים ולא עמדתי על אריכות דצרי, ואין צ"כ שום נפ"מ לנידון דידן כי כל הקולות שהביא מהפוסקים לא שייכי אלא היכא כשנפרץ במקום אחד, וכבר הבאתי כ"ז בתשו' הקודמת כשנפרץ במקום אחד אף שהרבה מחמירין מ"מ יש מקילין ג"כ, אבל צנידון דידן שמפולג ואין שם אף צ' לחיים נסתרו כל הקולות. גם המהר"ם שיק ז"ל (חא"ח סימן קס"ח) ביארתי בתשובתי שלא החיר אלא בעצוב"ד דיד' שהי' רק צ"א ועיקר יסודו הוא על האזהעו"ז כמצואר להמעניין בדצרי, והאזהעו"ז צודאי לא החיר אלא ברוח אחד כמצואר בדצרי.

ד

ומה שהביא להקל במפולג מהפתחא זוטא (סימן שס"ב סק"ד) בשם המנחת פתים מהגאון מילאזאוויטש נ"י (סימן שס"ב) שהביא דעת האזהעו"ז (בחיודשו לעירובין דף ה' ע"ב) להחיר בעומד מרובה על הפרוץ אף במפולג, זה מוכרח אנו לצאר קלת, הנה סתימת אחר הפוסקים המדברים מהענין הוא בפשטות דצרי התוספות (עירובין דף ה' ע"ב) דעומ"ר עה"פ לא מהני אלא ברוח אחת, ולזה הודה גם הפתח"ז בסימן שס"ב, וכן ראיתי בהריעב"א ז"ל שהביא כהדיא מהתוספות דלא מהני עומ"ר עה"פ במצוי אלא ברוח ד', ומי לנו גדול לעמוד על כונת דצרי התוספות יותר מהריעב"א ז"ל שגם הוא מן הראשונים ז"ל. ובצקעי זה רבים הנה סתימת כל הפוסקים דלא מהני עומ"ר עה"פ אף ברוח אחת, והמג"א החמיר בעיר המוקף חומה

ע"ז, דלחי וקורה למצוי ועומד לחזר הילכתא גמירא לה כמשיב התוספות בד"ה שפירחתו, אבל עומד למצוי אין לנו שום ילפותא, אלא צדקה אחת אפשר ללמוד מנק"י, ושאר המחלוקת דליכא למילף מק"י ממילא ח"א לנו לחדש איזה חיקון שאין לנו שום ילפותא עליו, מ"מ אין לעשות מזה פירכא כיון דאין לנו שום ילפותא להיפך שלא יועיל ולעשות פירכא לריק שיהי' הדבר מוכרח מכה איזה ילפותא, אבל האיך אפשר לומר כמו שלמד הפתח"ז מדברי המהרש"א דכן הוא האמת שמועיל בכל הד' מחלוקת אף בלי ק"י, דאי"כ ח"ו לשוא עמלו חכמ"ל לבקש ק"י להתיר צדקה אחת ופלפלו הרבה בק"י ההוא ואין אנו לריבין לו כלל דגם בד' רוחות מותר אף דאין שם ק"י. והאבדעו"ז ז"ל נדחק הרבה והאריך בפירוש דברי הגמרא והתוספות בזה, אבל המהרש"א ז"ל לא נחית לכ"ז אלא כתב בקיצור בדעתו דזה הוא שני ענינים דלעשות פירכא לריק שיהי' מוכרח מאיזה ילפותא, אבל לדינא אם אין שום ילפותא אין לנו לחדש שום חיקון מדעתנו, וכ"ז צדקה.

והנה כתב שיש מקור לדבר ברש"א ז"ל בעצוב"ק, ולא ידעתי מקומו איזה, ואנכי לא מלאתי שום משמעות ולא חובל לפלפל במה שלא אדע ולא איזה מקום בנות, אבל לדעתי מטיבת של קרובים אחת למד על הרחוקים, כי התחלת יסודו הוא מהאבדעו"ז והמהרש"א, ושם נחבאר לפנינו שלא כוון יפה, לזה נראה כי צפרע זה לא ירד לעמקן של דברים, ואף לו יהי' אמת שמו"א איזה משמעות בדברי הרש"א ז"ל אין לנו לזרף לזה מאומה, כי בדברי התוספות והריטב"א והמג"א מבואר בדיחא להחמיר, וכן הוא סתימת הש"ע, וכל הפוסקים אחריהם החמירו, וגם דעת האבדעו"ז ציאתי שהוא להחמיר, והלא כמעט אין לנו שום הוכחה שלא נוכל למצוא בחד מן הראשונים ז"ל הופך הש"ע והיפך סתימת כל הפוסקים שאנו נמשכין אחריהם, אבל אנו אין לנו אלא סתימת הש"ע והפוסקים אשר לפנינו כאשר כתב התומים סימן כ"ה במה שראה לומר קים לי בהראש"ד ז"ל וגמרו כיון דלא הוזכר דעת הראש"ד בשו"ע אין לזרפו כלל. והנה הרבה הזכירו בפוסקים קמאי וצתראי ענין זה דעומד וס' עצוב"ק הי' שנים ביד הפוסקים ושמעתי' מצדדיו בכל מקום, ומזה לא העירו כלל ללמוד ממנו איזה ד' להתיר דעומד יותר מרוח רביעית או אפילו צדקה אחת דבקעי צדקה. והנה עיקר דין מפולג הוא דבקעי צדקה כמשיב הצי"א ז"ל ושאר הפוסקים דעמאל דבקעי צדקה הוא משום מפולג, ומעשה דמצוי מפולג דבקעי צדקה אינו רואה שום מקום להקל.

הרי דמכני עומד במחלוקת שצדדיו, גם הקשה מסתימת כל הפוסקים דמצוי מהני עומד. והנה הא' דמבואר בש"ס דמצוי פרטתו צ"י, זה מבואר שם בש"ס (דף ו' ע"א) בדיחא דמיירי דוקא דלא בקעי צדקה רבים. גם מה שהקשה מסתימת כל הפוסקים דמצוי מהני עומד, זה ג"כ פשיטא דאין סתימת דצריכה להתיר אף דבקעי צדקה רבים. ומעשה הדבר צדקה דהאבדעו"ז למד בכותב התוס' דמיירי בלא בקעי צדקה רבים, דאי לאו הכי האיך הקשה עליהם מדברי הש"ס דמיירי בדיחא דלא בקעי צדקה רבים, וא"כ מה שהקיל שם האבדעו"ז דעומד עכ"פ מד' רוחות הוא בלא בקעי צדקה רבים, אבל בפסקיו שם סימן שס"ה דמיירי דבקעי צדקה רבים לא הקיל מטעם עומד עכ"פ אלא אחר שציאר דצדקה אחת לא שייך חומרא דבקעי צדקה רבים, אבל בשני רוחות דשייך חומרא דבקעי צדקה רבים אין להתיר מטעם עומד עכ"פ, וא"כ אין סתירה דצדקה האבדעו"ז ז"ל, וזה צדקה בכותבו בלי שום ספק. ושאר הפוסקים שלמדו דצדקה התוספות כפשוטו שאין להתיר דעומד עכ"פ מצ' רוחות, לדעתם הא' בזה תליא ואילו הי' מהני עומד עכ"פ מצ' רוחות הי' אפשר דמהני אף דבקעי צדקה רבים, אבל אחר שכתבו התוספות דח"א לומר דמהני מצ' רוחות דדיו ללא מן הדין להיות כנידון וצמקום דלא מהני לחי לא מהני גם עומד מצדקה על הפרוץ, ממילא דלא מהני גם דבקעי צדקה רבים כיון דגם לחי לא מהני דבקעי צדקה רבים ושייך לומר בזה דיו. ומעשה אין שום מחלוקת לדינא בין האבדעו"ז ז"ל לשאר הפוסקים אלא הן מחולקים בפירוש דצדקה התוספות ואין נפ"מ בזה לדינא, והוא צדקה כשמש להמעין.

ח

ומשיב הפתח"ז שכן הוא במהרש"א להתיר דעומד מצדקה בכל הד' רוחות, המעין במהרש"א ז"ל יראה שצמח"כ עשה בזה טעות גדול, דהנה המהרש"א ז"ל מהדורא צדקה כתב לתרן מה דקשה על התוספות שכתבו שאין ללמוד בק"י להתיר דמצוי אלא צדקה אחת, וא"כ איכא למיפרך מה לחזר שמועיל עומד בכל הד' רוחות האמר דמצוי שאינו מועיל אלא צדקה אחת, וצמח"כ קמא תירץ קושיא זו באופן אחר, ושם צמח"כ צדקה כתב דאין לעשות מזה פירכא, דאף דאין ללמוד מק"י אלא מחלוקת רביעית, אבל עכ"פ אין לנו הוכחה ג"כ דאין מועיל בכל המחלוקת דיוכל להיות שמועיל אף בלי ק"י, ואין לעשות פירכא ממה דאין הכרח יעיי"ש. וכותבו מבואר דאף דצמח"כ הוא כן לדינא דלא מהני עומד יותר מרוח רביעית כיון דאין לנו שום לימוד

Ko/Satmar.com

מי שיוסיף צמאמר ויארזך הדברים וכו' יחי יותר טוב כמ"ש וכל המאריך לספר צו"מ ה"ז משוּבָּה, והכתוב שצא על האוי הזה, הוא אמרו והגדת לבן ציוס ההוא וכו' עכ"ל. והקשו עליו ממ"ש הוא ז"ל בספר היד (פ"א מהלכות ק"ש ה"ג) מזה להזכיר יו"מ ציוס וצליה שגאמר למען תזכור את יום לאתך מאמ"ל כל ימי חיך, והוא בדברי בן זומא (צרכות דף י"ב ע"ב), ומדוע לא מנאו הרמב"ם ז"ל בספר המלכות למ"ע צ"ע להזכיר יו"מ בכל השנה, כיון שלמד מפסוק אחר וצא עליו אוי מיוחד בחורב.

ואפ"ר, דהנה נלאו הפוסקים למלא טעם, צמה יתוסף החיוב אקרקפתא דגצרה, בסיפור יו"מ צליל פסח, וצלא"ה כבר רמז חייבא עליו להזכיר יו"מ בכל הלילות ובכל ימות השנה, דכתב למען תזכור את יום לאתך מאמ"ל כל ימי חיך לרבות הלילות, וליל פסח מכלל, ולמה לריך קרא ומזה יתירה ליל פסח לחייבו בסיפור יו"מ. ורובם הסכימו דכל השנה די בהזכרה לאחד, וצליל פסח יתוסף במזה לצאר פרטי הנסים והפלאות שעשה עמו הבו"ה צהולאנו ממלרים, ולהאריך בסיפורם, כמ"ש הרמב"ם ז"ל בספר המלכות צלשונו הקדוש שיוסיף צמאמר ויארזך הדברים, והגם שהפר"ח (או"ח סימן תע"ג ס"ק ו') וצנה פוסקים ס"ל דצדיעצד יואל גם צליל פסח צהזכרה יו"מ שבקידוש, מ"מ עכ"פ לכתחילה המזה לצאר פרטי הנס צליל פסח, משא"כ צשאר ימות השנה די צזכירה צעלמא, עכת"ד ז"ל.

אמנם לפי"ז א"כ נחת דברך לשערין, ולא הצילו חז"ל לצאר לנו כמה השיעור שאריך האדם בסיפורם, עד שיא ידי חוצת המזל צמה שניתוסף עליו החיוב צלילה זו יתר על שאר ימות השנה, ואפשר לצאר עפ"י הרמב"ם ז"ל בספר המלכות ה"ל, דהכתוב שצא על אוי זה הוא שגאמר והגדת לבן ציוס ההוא וגו', ואח"כ הביא דברי המכילתא דאי מהאי קרא והגדת לבן ציוס לי חלא צומן שיש לו בן, ציוס לבין עמנו, ציוס לבין אחרים מנין, ח"ל ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה וכו' עכ"ד ז"ל. וגראה דתרוויכו לריכו, דהאי קרא דזכור את היום וגו', הוא מזה כוללת לחייבנו צזכירה יו"מ כל ימות השנה, וצזכר צו זכירה לצד כדונו צכל השנה שיוסיף צהזכרה לצד, חלא מפסוק, והגדת לבן ציוס ההוא וגו' נלמד חוספת חיוב על ליל פסח, כמו שדרשו ז"ל (מכילתא צא פ"י) צעצור זה צשעה שיש מזה ומרור מונחים לפיך, ואפשר דגרמז צפסוק זה השעור שחיוב אדם להאריך ולצאר פרטי הנס צלילה הזה, והוא כמו

שס"ה, וא"כ צמוקף חומה ח"ל שום תיקון כי הוא סתום מכל דד צמתקן את כל העיר, לכן כתב דאס אין לו חומה, ר"ל דאס צאיה מקום מהעיר אין שם חומה לריך תיקון צלוח"פ. יחיה איך שיהיה כל דברי המג"א מוכיחין דמייירי אף צמוקף חומה, ואס צאיה מקום לריך לדחוק קצת צלשונו אין לדחות עצור זה פשטות כל דברי המג"א ויש לפרשו צמה אינפין. אמנם לדינא אין שום צ"מ צכ"ז כי אין אנו דיין מאומה על עיר המוקפת חומה, ועיירות שלנו אין מוקפין חומה.

ויתר הדברים מה שכתריך עוד להחיר צעומד מרובה על הפרוז, כבר הארכתי דצנקעו צה רצום וצמפולש אין להחיר צעומ"ר על הפרוז. ומה שצזא מהצית שלמה להחיר צמפולש צעומ"ר עכ"פ, הרוחב צצו"ש יראה כי היפך הדברים וכפל זה כמ"ש צסימן י"ג וצמה צשוונת שאין להחיר צעומעכ"פ יותר מצלחי, ולא הקיל צעומ"ר עכ"פ חלא היכא שלא הי' נגד מעולש לשום תיקון, חלא היכא שהוא לריך תיקון וק"ו צמפולש כתב צהדיא כ"פ שאין להקל צעומעכ"פ יותר מצלחי ועי"ש צאריכות דבריו, ולדינא כבר ציארתי דעתי ואין כדאי להרבות עוד דברים ללא לורך והמעין יצרה.

ב

מה שכתריך צדין חשך שצזכרה צהרצח ימים להקדים או לאחר, אין פנאי להאריך כעת, וזה כבר אשר גם חנכי עיינתי צדבר זה הרבה, וקשה להכריע בין גדולי הפוסקים. ולדינא הוריתי זה כבר בהכרעת זקניי הגה"ק זצ"ה צאצני דקם (שו"ת יו"ד סימן ע"ג) וכבר הורה זקן.

ובשו"ת יחי צעזרו ללמוד וללמד לשמור ולעשות מתוך נחת והרחצת הלב ויתרום קרנו ומזלו למעלה למעלה כנפשו ונפש ידידו דשתי"ה צאה"ר

הק' יואל מייטלבוים

פ"ש צאהצב וכבוד אל כבוד אציו הגה"ל שליט"א.

הג"ר

סימן כה

(*) **כתב** הרמב"ם ז"ל בספר המלכות (מזה קי"ז) וח"ל שזונו לספר צו"מ צליל ע"ו צניסן וכו', וכל

(*) מתוך חידושי הגש"פ עמ' פ', וע"ע בדברי יואל עה"ת פרשת בהעלותך עמ' ש"ל ובקונטרס חידו"ת שם באריכות.

לומר דלא יחי' אללם מלוא מחודשת כליל זו יותר מבשאר לילות, דאף אם יאריך בסיפור ובציור פרטי הנסים, לא יתוסף ידיעתו על ידם, דכמו"כ ישיגם בהזכרה לבד. ע"כ השמיטנו המגיד לומר דאפילו חכמים ונבונים ויודעי התורה מלוא עליהם לספר צי"מ ולהאריך בשבח הים, וכמו שהסמך אלי' מעשה דר"א ור"ע ור"ע וכו' שכוו חכמים גדולים, ואעפ"כ האריכו בסיפור וצי"מ כל אותו הלילה, דאפילו חכמים ונבונים כל מה שיוסיפו לספר צי"מ, יתוסף להם הארה והשגה יתירה ע"י סגולת המלוא, ויתחדש אללם הידיעה מה שלא זכו אלי' עד הנה.

סימן כו

צ"ה, ל"ג בעומר תשכ"ז

שוכמ"ם לכ' ידידי הרב הח"ג החסיד המפואר, המאור הגדול לממשלת התורה, חובר חיבורים מהובלים, כש"ת מוה"ר ישע"י אשר זע"רי מרגליות של"מ א.

אחדות"ה, מכתבו הגיעני בדבר נשואי נכדו נ"י שרואה לעשות צר"ח סיון, אלא שעומד לנגדו עובר מנהגו שלא להסתפר עד ערב שזעות כמ"ש האריז"ל.

✳

הנה זה ודאי כי הנוהגים בשיטה זו שלא להסתפר עד ערב שזעות, כש"כ שלא לעשות אז נישואין. וז"ל הצי"ח צסי' תל"ג, צענין נישואין נהגו בכל המקומות איסור, אצל תוספות יש מקומות שנהגו איסור ויש מקומות שנהגו היתר, והוצא גם צמג"א סימן תל"ג ס"ק צ' על הימים שמיום ל"ג בעומר ואילך, דלדין לנוהגים איסור תוספות איסור ג"כ לישא יעיי"ש. ובאמת שנישואין הוא ק"ו מתספורת.

ב

ובתודש תמוז צח"י חודש הראשון אין שום מקור להקפיד ואין לחוש בזה"ג.

ג

וע"ד החשבון אי איתרמי לעשות חופת נדה, הים שנהגים לכתחילה לחוש לדעת הרמב"ם (כלכות

שעור שישפיק להסדיר הסיפור לזכו הקטן שלא נודע לו מכות הסיפור, ועד"ז אפילו כללו חכמים וזקנים ויודעי התורה מחוייבים לספר בערך שעור כזה. וכעין מה שדרשו ז"ל בתורת כהנים (מלוא פרשה ז') והאובל צצית והשוכב צצית יכנס בגדיו (הנאמר צצית הממוגע) דאפילו לא אוכל ולא שוכב אלא נכנס לבד עטון כיבוש בגדים, א"כ למה נאמר האובל והשוכב, אלא כדי ליתן שיעור לשוכב כדי שיאכל כזית בכדי אכילת פרס. ואפשר דהכי נמי כאן שנאמר והגדת לבנך וגו' ודרשו במכילתא דאפילו אין לו בן חייב בסיפור אפילו ציון לבין עצמו, א"כ אפשר דמ"ש והגדת לבנך לשיעורא נאמרה כנ"ל, ולכורות חיובא לליל פסח, דכתב צעצור זה דהיינו בשעה שיש מלה ומרור מונחים לפניך, ואז יתוסף החיוב יתר על כל ימות השנה להאריך ולבאר פרטי הים, כמ"ש הרמב"ם ז"ל בספר המלות כנ"ל.

ואפשר דע"כ לא מנאם הרמב"ם ז"ל לב' מלות עשה, מ"ע לספר צי"מ צליל פסח, ומ"ע להזכיר יצי"מ בכל יום ולילה, אע"פ שנאמר בכל אחד לזו מיוחד ופסוק צפ"ע, אמנם שורש המלה אחד הוא, ולפי שכבר נתחייבנו לבאר פרטי הים צליל פסח, ע"כ יספיק בשאר ימות השנה הזכירה בלבד, דע"י שיזכיר יצי"מ יתעורר בזכרוננו פרטי הדברים, כפי שיאמר צליל פסח. וכבר כלל הרמב"ם ז"ל בשורש השביעי, שאין ראוי למנות דקדוקי המלות ותנאי המלות, אלא שורש המלה לבד, ע"ד משל בקרבן עולה ויורד שאמר הכתוב להביא כשבה או שעירה, ואם לא חשיג ידו יצא צ' תורים או צני יונה, ואם לא חשיג ידו יצא עשירית האופה, וכולם נמנו למלה אחת מפני ששורש המלה אחד הוא עיי"ש ד, וכמו"כ הכא בסיפור יצי"מ וא"ש.

ומעתה א"ש שהאריך המגיד לומר ואפילו כללו חכמים וכו', דהי' ס"ד לומר דחכמים ונבונים יחי' סגי להם בהזכרה לחוד כבשאר ימות השנה, ודוקא בסתם צי"ח שאינם מעמיקים מתשצחם להשיג צעומק המלה ופרטי, ואינם מכוונים אלא פירוש המלות שמוציאים בשפתותיהם ולא יותר, ע"כ לא סגי להם בהזכרה לחוד צליל פסח, אלא המלה להם לבאר פרטי הנסים ולהרחיב הסיפור בהם, משא"כ חכמים ונבונים ויודעי התורה ע"ד האמת, שרואים להשיג בשרשי המלה ופרטי, הי' הספרא נותנת שיהי' סגי להם בהזכרה גם צליל פסח כמו בשאר ימות השנה, דצל"ח"ה בשעה שמזכיר יצי"מ וכמו"כ בשעה שמתשצח כלל המלות, מעמיק מתשצחו בכל פרטי עניינים הרמוזים בה והמתחשפים אלי', וכמו"כ עושה בהזכירו יצי"מ בכל ימות השנה, ומעשה הי' ס"ד

שאלות ותשובות או"ח סימן כו כח דברי יואל קמא

סימן כח

צ"ה, י"ג ניסן ה'תרל"ג לפ"ג, פה קראלי יא"ו

שוכט"ס אל כבוד אנ"ש הנגידים והחסידים
מופלגי תורה ויראה מנהלי הביהמ"ד ספרד
במארגערעטן יצ"ו.

אחדשת"ה, מכתבכם הגיעני בדבר הרב המאזכ"ג
ח"פ זנשיק כש"ת מוה"ר יחיאל י"י, אשר הוא
מוחזק להתפלל אלליכם בהרבה שבתות בשנה וצימים
טובים וימים נוראים, ועכשיו הוא אצל צ"מ על אצו
חור יצ"ה, ואחס מסכומים שיתפלל גם בשנה זו מה
שדרכו להתפלל, ושאלתם חו"ד. והנה ערידנא טובא
בעת מעידת החג, אך יען שצקשחס החשובה עוד
קודם החג לכן הנני להשיב בעת עכ"פ בקולור נמרץ.

והנה הדין פשוט ומבואר במג"א או"ח סימן תקפ"א
ובש"ך יו"ד סימן שצ"ז בדלויכא דעדיף מיני' שרי.
וז"ל המטה אפרים (סימן תקפ"א סעיף כ"ד) אם
אין שם אחר הגון כמותו כגון בקול ערב או שהוא
גדול בתורה ובמע"ט מוטב שיכ"ה האצל ש"ץ כיון
שהוא הגון יותר עכ"ל. ומבואר מזה דאם הוא עדיף
בענין א' או בקול ערב לצד או צמה שהוא גדול בתורה
ובמע"ט מוטב שיכ"ה הוא הש"ץ. הגם שלריך להבין
קצת, דהלא מדרך העובדי ה' שהם ענוים ושפלים בעיני
עלמם ואינם חושבים שעדיפים מאחרים בתורה ובמע"ט,
וכא"כ יתיר לעצמו על סמך זה דליכא דעדיף מיני'
בתורה ובמע"ט. אצל גר"א כיון שזה נוגע רק להציבור
שהוא שלוחם, לכן אם לפי דעתם או לפי דעת רוב
הציבור ליכא דעדיף מיני', מוטב שיכ"ה הוא שלוחם,
כיון דצדיקו תליא מילתא, ויש צד עוד אריכת דברים
אצל און הפנאי מסכים, ויהי' איך שיכ"ה הדין מבואר כן
כ"ל. וא"כ און צידון צידון הרב כ"ל, הנה כמוני
כמוכם כולנו יודעים דליכא דעדיף מיני' צביה"מ שלכם,
הן מלך יחוס עצמו בתורה ובמע"ט, והן מלך יחוס
אצותיו אשר גם זה מועיל לתפלה כמו שאמרו חכמ"ל
(יבמות דף ס"ד ע"א) אינו דומה תפלה לדיק בן
לדיק, וא"כ בליים תוכלו לעשותו שלוח להולכה בתפלה
ותחנונים ויהיה תפילתו מקובלת ורצוי' לפניו ית"ש.

ובקצ"ה יהי' בעצריכם למלא משאלותיכם לעובה, ואת
חג המנוחות, תחוגו בכשרות וצדיקות, כאשר עם לבבכם
וכלו"נ יודיכם דו"ש צאח"ר

אישות פ"י ה"ו) להמתין עד שחטבה, מ"מ אי איתרמי
מילתא צכ"ג כזר העיד הרמ"א ז"ל צאח"ע סימן ס"א
סעיף ב' ועכשיו המנהג שלא לדקדק ואין ממתינין, וסיים
ומ"מ טוב להודיע להתקן שהיא נדה, וכתב הצ"ש סימן
ס"ד סק"ה דהיכא שמודיעין להתקן זה תקנה אפילו
לדעת הרמב"ם, וא"כ אין שום חשש עוד. ויש גם תקנה
כי הרמב"ם לשיטתו סובר כי החופה היא היחוד מה
שמייחדין אותם בפני עדים, וא"כ אין קפידא של
הרמב"ם אלא על היחוד, וזה אפשר לעשות בעת שתגיע
לעברתה ליחוד אותם אז בפני עדים, אלא שמעת
הנישואין עד ימי עברתה צריכין שמירה מלהתייחד
כמבואר בשו"ע אהע"ז סימן כ"ב ובשו"ע יו"ד סימן
קצ"ב. והמנהג בעת שעושין היחוד בימי עברתה לקדש
אז עוד הפעם בפני שני עדים, ויש טעמים צכ"ז אלא
שלא אוכל להאריך, ובקושי גדול לקחתו את העת
להשיב לו עכ"פ בקולור נמרץ מה שמועג לדינא.

ובשו"ת יהי' בעצרו וירפאכו צרפ"ש וגמורה על
כל אצרו וגידיו, וכאשר נתרפאו כל ישראל בזמן
מתן תורתנו ועמדו על רגליהם רגל ישרה, כן יעצרכו
הש"ת בכל דרכיו ועניניו, ויזכה לשבוע רב תענוג ונחת
מכל אלא"ו ויו"ח, ויתמלאו כל משאלות לבבו לעובה
כאשר איותה נפשו וכלו"נ יודיו דושח"ה צאח"ר

הק' יואל טייטלבוים

סימן כו

צ"ה, ז' ניסן תשי"ג

שלום ובט"ס אל כבוד אחובי תלמידי
האברך היקר בתורה ובחסידות במעלות
ובמדות חו"ב טובא יו"ש כש"ת מו"ח
מנחם פ"מ נ"א.

מכתבו הגיעני בדבר גילוח בנו הילד י"י. הנה המנהג
צא"י משנים קדמוניות לגלח הצנים צל"ג בעומר
במירון, וכן נהג האר"י זלצ"ה (עיין שער הכוונות דף
פ"ז), על כן מהראוי לעשות כן.

ובשו"ת יהי' בעצרו שיזכה לגדלו עם כל אלא"ו
ויו"ח לתורה ולחופה ולמע"ט מחור נחת וברחבה
הלל, ואת חג המנוחות יחוג בכשרות וצדיקות כאשר עם
לבבו וכלו"נ יודיו דושח"ה צאח"ר

הק' יואל טייטלבוים

הק' יואל טייטלבוים

סימן כט

סימן כ

צ"ה, ד' דסליחות תשכ"ד

צ"ה, אור ליום ועש"ק תולדות תשמ"י

שלו' זכמ"ם אל כבוד ידידי ש"ב הת"צ
ותיק מלא עתיק תהסיד המפואר בנש"ק
כש"ת מוה"ר מאיר ג"ו שליט"א, האב"ד
דק"ק טעמש ובעת בטאראנטא יצ"ו.

שלו' זכמ"ם אל כבוד ידידי תה"צ תסידא
ופרישא ותיק מלא עתיק חו"ב טובא
כש"ת מוה"ר אברהם יצחק הכהן
שליט"א, בירושלים תובב"א.

אחדשת"ה צה"ר, הגעני מכתבו, והנה ראשית
דבר אצרכו ברפ"ש וגמורה ויתחזק ויתאמן בכל
כחו וגופו להיות צריא וחזק לעבודתו ית"ש, ויחכה
ללמוד וללמד בצריות גופא ונהורא מעליא עדי זקנה
ושפיעה.

אחדשת"ה צה"ר, קבלתי מכתבו עוד ערס הימים
הקדושים, אצל מחמת טירדת הימים הנוראים,
בצירוף שאר טירדות עלומות אשר אני מסובב, גם איזה
שבועות לא הייתי בקו הצריאה, ולזה נשארו כל
המכתבים שלי תשובה, והנה גם כעת אני מוטרד מאוד
בלי שיעור וערך, אצל ראיתי עכ"פ להשיב לו בקיצור
נמוך על כל שאלותיו.

✳

ומה שאינו ראוי עכשו להתפלל לפני הציצה ולכיות
בעל חוקק בשביל פקודת הרופאים, אל ידאג מה
מאומה שצרכה אמרו חכז"ל (צרכות ו' ע"א) חשב
לעשות מאור ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאלו
עשה, וכיון שאמרו חכז"ל בזה הלשון מעלה עליו
הכתוב, הרי זה מעלה גדולה ויותר מכל המעשה, ואין
זה דומה למה שאמרו צסוכה (דף כ"ח ע"ב) משל
לעצד שפך לו קיתון של מים, דשם מיידי בענין שעפ"י
דרך הטבע אין יורדין כלל גשמים ערס רביעה ראשונה
שכח באמצע השון, וא"כ הוי הוראה מן השמים צכוונה
לצטל מהמלכה, משא"כ בשאר ענינים ששכיחים ע"פ
הטבע.

✳

מה ששאל צענימה לפני תקיעת שופר אם לעשות
קידוש, יש בזה חילוקי דיעות, ויותר נכון לעשות
קידוש.

והשי"ת יכתבו ויחתמו לאתחל לחיים צספחן של
לדיקים גמורים, ויחכה לשנה טובה ומצורכת צרו"ג
לעבוד הש"ת צשמחה וצטוב לצב מתוך נחת והרחבת
הלץ, עדי חכה לראות צמברה צישועת כל ישראל וצמחתן
צציגור"ל צצ"א.

והנני ש"צ ידידו דושתי"ה צה"ר מצרכו בכל עניניו

הק' יואל מיימלבוים

✳

מה ששאל האריך לסדר תשובה לא' שעשה מעשים נוראים
ר"ל ועונות עלומות אשר חסמר שערות אנוש לשמוע
כאלה כפי אשר הזכיר צמכתבו, מה אוכל להגיד בזה,
הנה ידוע לכל כי עיקר התשובה הוי חרטה גמורה
מעומקא דלבה, לקבל בהחלטה צרורה שלא ישוב עוד
לכסלה, ולצקס מחילה וסליחה צלב נשצר ומדכה צשפיכת
הנפש צצבי וצתחנונים לפני מלך מוחל וסולח המרחם
על הצריות, וראשית הכל הוי עזיבת החטא צכל אופן
ואופן, ולצרות מכל סיבה וסיבה שיוכל להציא ח"ו
לידי אותן בעונות צבורה מן הארץ, ולחזר משחוק וקלות
ראש ושאר דיבורים אסורים, ומכל חשש של מאכלות
אסורות וכדומה, וזהו עיקרי הצדדים.

אמנם אעפ"כ מצוה צספה"ק תעניתים וסיוגופים
לפצרת עונות ולחקן כחמי הנפש צפרע לעונות
חמורות כאלה, אצל מה נעשה צדור החלש הזה אין
צכוניו להחמיר צתעניתים וסיוגופים, וצפרע לעונות
מרוצות וחמורות כאלה לא יספיקו השנים, וכבר כתבו
דאם ח"א צתעניתים וסיוגופים יפדה עכ"פ צמנון,
וציו"ד ס"ס קנ"ח הציא הרמ"א ז"ל מת"ה צמומרים
צמעמעים עומם צין העכו"ם לעצוד עכו"ם צמוחם אם
צא לשוץ לא החמירו עליו שקשה לפרוש מהם וחיישינן
שלא יחזור לסורו עיי"ש. וממ"כ אם ח"ו לא יהי' עזיבת
החטא כראוי אין שום תועלת צתעניתים וסיוגופים, ואם
יעצוד חטאיו צסלימות ויקיים כל ימיו וחטאתי נגדי
תמיד צשפיכת לב לפני הקצ"ה כז"ל, הנה עשה עכ"פ

ומזה נראה שאין השיעור בדיוק כ"כ, אלא הכל תלוי לפי היכולת שיהי' שקול כלער התענית כמ"ש המג"א, אך באו"ח סימן של"ד כתב הרמ"א ז"ל השיעור ולפי דברי המג"א סימן תקס"ח אין שיעור זה אלא לפני שיתן לכה"פ אותו השיעור ולא לעשיר, ועכ"פ לריך ליתן איזה שיעור לפני, ובזמנינו שאין לנו שום חשבון רגיל אינו לומר לפענ"ד ליתן סכום השור דמי אכילתו של כל היום, וזה דומה קצת לתענית היום, אף שאין זה ברור כ"כ, אבל כיון שאין לנו חשבון אחר יש סמך לדבר, ובלא"ה מי שבכחו לריך ליתן יותר, ושור ראיתי בספר כף החיים סימן תקס"ח שהצא כן בשם איזה ספר ליתן לפדיון תענית היום דמי סעודת היום. ונראה שכן שיהי' זו גם מספר ח"י של איזה מעצמות, שאולי הי' להאשגות ז"ל טעם למספר הזה. ומעט הפדיון לריך ליתן לזקנה חסודה, ונראה דאותן הצדקות שמוחר למכור ס"ח לאורכם היא חסודה ביותר. והש"ת ירחם עליו ועל כל לצבות הנשברות המשחוקקים להש"ת ולחורתו הקדושה לקרצם בחסודה שלימה לפניו ית"ש.

ג

בענין הכתי' מהב"ק מאלעסק ז"ל, נראה בדברים שהי' להם טעם מה שלא הדפיסוהו, כי הכתי' הזה היה ביד בניו ולהי"ה כאשר נודע לי מאז ומקדם, והם הדפיסו כל ספרי הלב שמח והכתי' הזה הניחו בן, ומיסתבר שלא לחנם השמיטוהו אלא הי' להם טעם שלא להדפיסו, וע"כ שוא"ת עדיף.

ד

מה ששאל כמה שמות ב' זוגות תפילין, א' צדוקר תיכף אחר צה"ת, והשני לאחר הפסק שעה או יותר לתפלה, וכפי מה שהבנתי ממכתבו הוא מפסיק גם צהליכה צה"כ או צהליכה למקו' וכדומה. יפה כתב שגראה דעת הפוסקים לזרז שנית, והלא לדעת הרבה פוסקים אף שיחה בלעד כיו הפסק, גם צהליכה מציתו לציהכני"ם אף בלא שיחה דעת הרבה פוסקים דהוי הפסק, וכן פסק בשו"ע התניא סימן ח' בין בשיחה בין צהליכה דהוי הפסק, אך יש חולקין בזה, אבל בהפסק גדול נראה דכו"ע מודי, ואף באותן התפילין עצמם דעת הרבה פוסקים לזרז צה"ג, אבל בתפילין אחרים שלא היו לפניו כלל בשעת הצרכה אף החולקין סברי לזרז לזרז צה"ג, והמג"א בסימן ח' ס"ק י"ח כמה שכתב דשינוי מקום לא הוי הפסק דיוק לומר כיון שחזר ולבש אותו עלית עמו, וכמ"ש בסימן רי"ז

עיקרי הדברים, וע"ז גופא ירבה בחפלה ותחנונים לפני הקב"ה שיטעורו להגלל מהיום ולהלאה מכל דבר רע ר"ל, ולזכות לחסודה שלימה, ומאדאוי שיטעור עכ"פ איזה תעניתים כפי מה שיוכל לשער בכחו, או עכ"פ תענית שעות, גם יאמנם במאכל ובמשחה כפי כחו, ומספר התעניתים המבוארים בספרי"ק על כל טעא וטעא לפי מספר החטאים יפדה בממון, וע"י צחש' דברי חיים או"ח סימן ל"ד.

ה

ושיעור הפדי' לתענית שכתבו ח"י א"ל, וכתב הרמ"א ס"ס של"ד שהוא י"ב פשוטים, וכמו שכתבו י"ב פשוטים הוא ח"י משה, כבר חקרתי בזה שבמעצמות שלנו שנעשה בדורינו כ"כ שינוי עצום בערך שיווי המעצמות, לא אדע באיזה אופן לעשות חשבון בזה, ובערך השלחן כתב גם צמנו על חשבון הח"י פשוטים שאין לנו קבלה נכונה בזה ובמעצמות שמתוך הספרים לא ידענו מה המה עיי"ש. אמנם צחש' ד"ח או"ח סימן ל"ד כתב שהשיעור הוא חלי לואליגער, וכעין זה כתבו גם שאר פוסקים מגדולי האחרונים ז"ל באותן הימים, אבל בזמנינו שנשתנה כ"כ מנצ המעצמות, אנוחנו לא נדע מה לחשוב חשבונות.

וחו"ץ לזה לפענ"ד אף חילו' הי' מליאות לבוא על החשבון לפי ערך המעצמות שכתבו דורות הראשונים, קשה לדמות השיעור למה שהי' בזמניהם, דהלא כתב המג"א בסימן תקס"ח ס"ק י"ב דהטעם הוא של אותו השיעור צבול שיקול לער הממון כנגד לער התענית, ומכ"כ כתב דהעשיר יתן יותר לפי עשרו דעשיר דין מאה מנה כדן פרוטה לפני, וא"כ אף בעני האיק אפשר לדמות לדורות הראשונים בשיעור הפרוטות, הלא אז הי' הכל צול והי' אפשר לקנות צפרותה הרבה יותר ממה שקוין עכשיו צמעות הרבה, כי הוקר ואמיר, ובזולאוי שאין לדמות לער הפרוטות עכשיו לער הפרוטות שהי' דורות הראשונים, שהכל הולך אחר חשבון המנצ וחשיבות סכום המעצמות, וע"י צשו"ע יו"ד סימן רנ"ג בשיעורים המבוארים צמשה לענין נטילת זקנה שלא נאמרו השיעורים הללו אלא צמניהם, וטעם זה הוא גם צ"ד. אך בלא"ה כתבתי שלא נוכל לכוין החשבון.

ובאמת צמ"א יו"ד סימן קפ"ה לא כתב שום שיעור לתענית אלא כתב שיפדה כל יום בממון שיתן לזקנה כפי ערך ממון שיש לו ועשיר יתן יותר,

בזכרת הריח לחלק בשביל שהוא מריח אותן בשמים שהריח מקודם, אבל בשמים אחרים לריח לצרך כ"פ ציולא ויכנס אף בדעתו לחזור, והפוסקים מדמים כל אלו העניינים להדדי.

וב"ש בספר דרכי חיים שמרן הקדוש צעל ד"ח זל"ה כ"ו מניח עד וידבר שני זוגות תפילין הקטנים, ואח"כ ה' לובש תפילין דרש"י הגדולים ולא צירך עליהם, וכו' אירע לפעמים שהי' נשתכח צימתיים לערך שעה אעפ"כ לא צירך עוד על התפילין, אין ראוי מזה להורות הלכה, כי כפי הנראה ה' הדרך שנסהגים לידבר ה' לובש תיכף התפילין דרש"י שם במקומו צלי הפסק וצא וודאי שאל"ל לצרך, ומה שאירע לפעמים שנשתכח לערך שעה ולא צירך, יוכל להיות שלא הלך אז ממקומו לשום מקום אלא שם במקומו ה' משועב צמחשצחו הקדושה בענין התפילין וכדומה כמו שהי' דרכו בקודש לפעמים גם צאמנע התפלה, וזה וודאי לא הוי הפסק, גם אולי לא דקדק ה' רפאל ע"ה בזה כ"כ ואולי צירך אז בלחש, ומצוה צגמרה צ"צ דף ק"ל ע"צ אין למדין הלכה לא מפי לימוד ולא מפי מעשה עד שיאמרו לו הלכה למעשה, ופי' הרשב"ם אם יראה רבו עושה מעשה אל יקבע הלכה בכך דשמה טעה בטעם של פסק דין של אותו המעשה דהרבה עושין בדבר הלימוד יעו"ש, וכו' שאין ללמוד הלכה ממעשה שאין יודעים דברים צרורים בטעמים וצאחה אופן ה'. והעירנה אלא כ"ק אצא מארי הגב"ק זל"ה שהי' מניח שני זוגות התפילין הקטנים בחדרו ואח"כ הניח התפילין הגדולים צביהמ"ד בשעת התפלה וצירך עליהם, אך ה' הפסק צימתיים בהליכה לצי"כ וגם בשאר עניינים דהוי הפסק גדול, גם ה' בשני מקומות, שהתפילין הקטנים הניח בחדרו ותפילין הגדולים הניח צביהמ"ד שהי' לריך ללכת שמה דרך החצר, אך כשהגיע לידו התפילין של כתי"ק מהר"ם מפשעווארסק זל"ה וכו' לו לחשיבות גדולה, וראה להניחם בכל יום ולומר בהם ק"ש, אך על הזכרה ה' חושש מחשש ספק של איזה פסול מחמת יושנו, לכן הניחם תיכף אחר תפילת שחרית כשהלך התפילין צביהמ"ד למען לא יטערך לצרך עליהם. ועכ"פ כשמניחן צלי הפסק וצלי היסח הדעת אל"ל לצרך, אבל בהפסק גדול נראה דעת הפוסקים לצרך.

ול"ת שאת אף אח"ל שעדיין יש ספק בדבר, יכוין בזכרה הראשונה צפירוש שלא להוילא בזכרתו תפילין אחרים, ואז צוודאי לריך לצרך על תפילין אחרים לכו"ע, כמצוה צשו"ע סימן קע"ד סעיף ד' שיש פלוגתא

אם זכרת יין הבדלה פוטר יין שצתוך הסעודה לכן יכוין בזכרת יין הבדלה שלא להוילא יין שצתוך הסעודה ואם לא כיוון כך פוטר יין שצתוך הסעודה משום דספק זכרות להקל, וכו' שאף במקום ספק אם מכוין צפירוש שלא להוילא מפיק נפשי' מספיקא, ואין זה גורם זכרה שאינה לריכה, כמו שציאר התצ"ש צסימן י"ט צשמ"ח אות ע' וצתצ"ש ס"ק י"ז וס"ק כ"ז דהיכא דאיכא פלוגתא ועושה כן להוילא נפשי' מפלוגתא אין זה בכלל איסור גורם זכרה שאינה לריכה, וגדולה מזו כתב הפרי"ח דאף צפלוגתא דשא בין שחיטה לשחיטה אם הוי הפסק לריך לעשות כן לכיון שלא לזאת בזכרה ראשונה כ"א כ"ז שלא ישיח שיחה צטילה, וע"ז פליג התצ"ש דכיון דכל הנשחטים לפניו ומכוון לשחוט כולם לא מהני מה שמחשצ שהזכרה לא תפטר כ"א אחת מהם שאין זה גורם זכרה שאינה לריכה אלא זכרה לצטלה ממנו וזה כעין מ"ש המג"א סימן תרל"ט צסוכה ואינו דומה כלל למ"ש צסימן קע"ד יעו"ש שהאריך.

ובספר ערך השולחן הספרדי כתב צסימן קע"ד על כך דינא שלא להוילא יין שצתוך הסעודה, שמה רא' דצמקום פלוגתא דרצווחא צספק זכרות יכוין שלא לזאת בזכרה א' ואין כאן חשש זכרה שאל"ל כיון דעושה כן לאפקוי נפשי' מפלוגתא דלא כשמ"ח ציו"ד סימן י"ט יעו"ש. ודצרו תמוהים מ"ש שהי' דלא כשמ"ח, שהרי אדרבה התצ"ש מציא זה ופסק כן, ולא פליג על הפרי"ח אלא היכא דכל הנשחטים לפניו ומכוון לשחוט כולם, וכתב צפירוש שאין זה דומה להך דינא צסימן קע"ד, אבל היכא דדמי להחם פסק גם הוא ז"ל כן להלכה ולמעשה.

ובבמה אפרים הלכות ר"ה סימן תקפ"ד סעיף ד' כתב שיכוין בזכרה הראשונה צלבישת הטלית שאינו מוילא רק לציושה הראשונה, שמפני שמאריכין צתפלה קרוב הדבר שיטערך לזאת לחזן ויכנס בכלל ספק זכרה, לכן יכוין שאינו מוילא רק לציושה ראשונה, ועוד שיאמר צפירוש שאינו רוצה לזאת בזכרה זו כשיסירנה מעליו ואז כשיטערך לילך לחזן וחזור ולובשו מצרך שנית לד"ה. ואף ששם יש אחרונים שחולקין עליו, הוא צשביל שסוצרין שהעיקר הוא כדעת הפוסקים שאל"ל לצרך שני' צטלית צכה"ג שחזר ולובש אותו הטלית צעלמו, צפרט כשנשאר עליו ע"ק, אבל צתפילין צכה"ג דהוי הפסק גדול, וגם אינו מניח אותו התפילין צעלמו אלא תפילין אחרים שלא היו מונחים לפניו כלל צשעת הזכרה, צוודאי דלכל הדיעות אם מכוין שלא להוילאם לריך לצרך עליהם אח"כ לצי"ה ומוילא נפשי' מפלוגתא כמצוה לעיל.

ה

חו קשה לערער עוד ואלוי זכ"ג אמרו הנה להם
לישראל. ויהי איך שהיה כיון שהצרכי' הביא המנהג
בסתמא ולא ערער עליו כלום אכן מה נעני אצתרי'.

ז

מה ששאל האיד אומרים עכשיו בארץ ישראל בהתפלגות
המיוסדים לומר ותעב לב המלכות עלינו לעוצה,
הלא המלכות שמה אין לו דין מלכות. הנה ראשית
אין התפלגות מיוסדים לומר על עצמו או על עירו
ומדינתו חלה על הכלל ישראל כולו, ורוב ישראל המה
תחת מלכי האומות. גם שמה אף שמדינת אין להם דין
מלכות כלל, אבל חזקין בגמרא סנהדרין דף ק"ה ע"א
שאמרו חולפא מלכותא בלא תגא היא, והרי דאף
שבדלתי מד"ת אין לו דין מלכות מחמת החולפא,
אלא כיון שזכח החולפא הוא מושל קראוהו חז"ל בלי
מלכותא. ואפשר לרמז צמח שאמרו בלשונם מלכותא
בלא תגא, ע"ד שאמרו במשנה י"ג פ"א דמסכת אבות
ודאישתמש בתגא חלף, ופי' הרע"ז המשתמש בזכרה
של תורה, וכי' התו"ע שם מה שאמר תגא סתם ולא
פי' של תורה לפי שסתם כתר כהנה של תורה כי כל
הכתרים זולתו אינן כלום. והרי שסתם לשון תגא
שבדברי חז"ל סובב על התורה שזולתה אין כלום,
ולכן אמרו על חולפא שהיא מלכותא בלא תגא, ר"ל
מלכות בלא כתורה. ואכן גם מלכותא חולפא שבא"י
כעת צע"ה בלא כתורה. ומה שקראוהו חז"ל לחולפא
בלשון מלכותא אף שאינו מן הדין כלל, הוא ע"ד שפי'
רש"י ז"ל צ"פ' ויחי עה"כ אשר לקחתי מיד האומות
עשו שעושה מעשה אומות, והרי דאף שבדלתי עשו
אינו אומות והוא אומה אחרת לגמרי, והאומות היא מ'
אומות שזה עליהם הקצ"ה מאז לא תחי' כל נשמה,
וצעשו האביר הכחוב צפ' דברים וגשמרתם מאוד אל
תחגרו צם, ואף לעתיד אחר ביאת המשיח ימסרם הקצ"ה
ביד ישראל, ועכ"פ אינו אומות לא מני' ולא מקצתי'
אלא בשביל שמעשיו כאומות קראו הכחוב אומות, כמו
כן קראו חז"ל לחולפא מלכותא אף שאינו מלכות כלל
אלא בשביל שעושה מעשה שררה במלוכה, וע"כ שאין
זה מלך דשקרא אס קורין לא' ע"ש מעשיו אף שאינו
כן צע"ס כלל כי מצוהר כן בקרא ובדברי חז"ל. וא"כ
גם אותה מלכות המנינות שמעשיו בא"י צע"ה, יען
שעושין מעשיהם במלכי עכו"ם המקולקלים וביד חזקה
וחולפא נוראה, אין זה שקר אס קוראין אותה מלכות
ע"ש מעשיהם אף שאינו מן הדין לא מנינה ולא מקצתי'.

בתבתי לו שאף עפ"י פשוטו ניחן להאמר, אבל עוד
דברים צגו שהוא סובב על מדת מלכות העלויה

בדבר שעת התיא (סימן קפ"ד ס"ק כ"ג ועוד)
דיני ווסתות לחשוב מסוף ראוי, הרבה יש לדבר
בזה חלל שאין לי פנאי להאריך, ועיין בתשו' צ"ש
יו"ד ח"ג סימן ט"ו שכתב דמשמעות כה"פ וכוראה
הפשוטה היא דוסת הפלגה היינו מתחלת ראוי לתחלת
ראוי, אך כיון שישל מפי התיא ראוי לצע"ג להחמיר
לעצמו אבל לא להקל עי"ז שלא לחשוב מתחלת ראוי
לתחלת ראוי ח"י להקל עי"ש צביאור דבריו. ועכ"פ
העיד שהוראה הפשוטה היא כמשמעות כה"פ לחשוב
מתחלת ראוי.

ו

בענין המצוהר בסימן תקס"א צרואה ערי יודא
וירושלים צהורצן או שהם תחת ממלכת האומות
אריך לקרוע, ובסעיף ה' שם צה"י הולך וצא לירושלים
הולך וצא תוך ל' יום אינו קורע קרע אחר ואס לאחר
ל' יום חוזר וקורע וכתב הרמ"א ז"ל ע"ז וה"ה צערי
יודא ובמקדש, ועמד על הדבר מה שלא ראה נובגין כן
למעשה בהפסק ל' יום. הנה זה וודאי דלא עדיף עכשיו
אלא אדרבה גרוע הרבה יותר עכשיו באותה הממשלה,
כמצוהר צוה"ק כ"פ דגלות הערב רב קשה יותר מגלות
האומות, ואין להסתפק בזה צע"ה. אמנם צעיקרא דדינה
מעיקרא מה שמצוהר צע"ה לקרוע אחר הפסק ל'
יום, הנה עוד בהיותי דר בירושלים בשנת תש"י תמכתיו
על ככה שראיתי כל העיר הולכין אל הכותל אף
בהפסק ל' יום ואין שום א' שיקרע כמצוהר צע"ה.
אלא שבצרכי' כתב על כך דינה שלא נהגו כך וכבר
כ' הרד"צ ז"ל דלא זהירי בזה ע"ש, והוצא דצריהם צע"ה,
אבל לא כתבו שום טעם להמנהג. גם אינו מובן לכאורה
מה שהצרכי' הביא סיועתא להמנהג מהרד"צ, הלא
אדרבה הרד"צ ז"ל שם בסימן תרמ"ו אחר שהאריך
לצאר דחייב לקרוע בהפסק ל' יום סיים כתבתי כ"ז
אע"פ שהוא פשוט לפי שראיתי שאין העם נזהרים
בזה ואתה תהי' מן הנזהרים, וא"כ חזקין שקרא תגר
על אותו המנהג וזה לשואלו להיות נזהר, וא"כ האיד
סתם הדברים כאלו הוי סיועתא להמנהג מהרד"צ
ז"ל והוא מעשה לסתור. וכפי הנראה כוונתו ז"ל, שכיון
שכן נתפשט המנהג, וחזקין בדברי הרד"צ שגם בימי
הי' המנהג כן, אף שהוא ז"ל לא ניחא ל' באתו
המנהג, מ"מ כיון שחזקין שנמשך המנהג עוד מימי
הרד"צ ז"ל עד עכשיו שהי' במשך הזמן כ"כ גדולי
ישראל ולא צעלו המנהג או שלא עלתה בידם לצעול,

ובענין המלצ, זה וודאי שהוא נסיונות קשות ומרות ר"ל, וכן הנה החצלי משיח אשר עליהם אמר ר"י (סנהדרין דף ל"ח ע"ב) ייתי ולא אחמניי, השי"ת ירחם שנוכל לעמוד בהם, ויילנו מכל צרה ולקח ברוחניות ובגשמיות, וישמח את לבבנו במהרה, עדי חכה לראות חיש מהר בישיעת כל ישראל ושמחתן.

וכ"ת נ"י ולית בכל דרכיו ועניויו, וחכה להרצין תורה ועברה בישראל מתוך נחת והרחצת הלץ, כנפשו וכלו"י ידידו דושח"ס צאה"ר מלפס לרחמי שמים במהרה ולחסדיו המרובים ית"ש כי לא תמנו

הק' יואל טייטלבוים

סימן לא

צ"ה, יום שלישי י"ג ניסן תשט"ו לפ"ק

שלו' ובט"ם לכבוד...

מכתבו קבלתי צידון מלצו במר והנמחר שנכשל ל"ע בחטאים מרים ושואל ונובק לפתוח לו פתח התשובה, הוא ג' דברים ואצאר לו צפרעות.

(א) **ראשית** היא עויבת החטא, ויפרוש ח"ע מכל החצלים המציאים לידי כן, אדרבה יעשה לעלמו גדרים וסייגים, ובגדרים והסייגים אין לריק לבארם כי כבר מצואר בשלחן ערוך ובספרי מוסר צאר היטב.

(ב) **שיעשה** לעלמו מידי יום ציומו זמן להתבודד ציוו לבין קומו, ויתחרט מאוד על העצר ויבכה מקרב הלץ ולצ עמוק בדמעות שליש, ויתחנן מלפני הצורה ית"ש, וזה רק על איזה זמן, אבל שאר כל היום יהי צשמחה ובחוקה שהשי"ת צוודאי יעזור לו.

(ג) **שירבה** צחורה וצחפלה וצצדקה כפי כחו, ויהי צענוה צפני בל, ואל יבוש מפני המלעיגים עליו. וכו' עיקר התשובה, ואם בכה יעשה אז וצצ ורפא לו, אבל מה ששייך להסרת כחמי הנפש דצר זה מצואר צסח"ק צאריכות, וכ"ל לפי דרכו צקודש, צזה לא אוכל לדצר מאומה כעת, כי זה תלוי צמה שהוא אדם, לכן עשתי שיצוא לציתי ואדצר עמו פה אל פה אז אוכל צעזש"ת ליעץ לו על זה, ועד אז יעשה כנ"ל וישמח צחורה וצחפלה.

כידוע ל"ת, ואין לנו עסק צנסתרות, אבל צוודאי יש צזה סוד צמוס באשר היא צכל התפלות שנתסדו צרוח"ק ואנחנו לא נדע אלא אומרים על דעתם וכוונתם ואין לשנות מדצריכם.

ח

מה שהקשה על מ"ש צישמח משה פרשת צלק שהאר"י ז"ל חי ל"ד שנין משום דתיקן מה שקלקל צלעם הרשע צל"ד שנין שחי, וצשכ"ג וצשצחי האר"י מצואר שהאר"י ז"ל חי ל"ח שנים. אפשר שהג' שנים הראשונים לא חשצ צשציל שאין צהם עדיין תורה, גם צשנה הרציעת אינו מעיקר החיוצ לתורה כמצואר צמשנה (אצות פ"ה מכ"ח) צן חמש למקרא, וכצר נצצאר זה צפוסקים, ועיין צמדרש תנחומא פרשת קדושים (סימן י"ד) עה"כ ונטעתם וערלתם, הכחצ מדצר צתינוק, שלש שנים יהי לכם ערלים שאינו יכול לא להשיח ולא לדצר, וצשנה הרציעת יהי כל פריו קודש שאציו מקדישו לתורה, וצשנה החמישית תאכלו את פריו משה שהוא מתחייב לקרות צחורה, מכאן ואילך להוסיף לכם תצואתו, מכאן שנו רצותינו צן חמש שנים למקרא יעיי"ש. ואף שהאר"י ז"ל חי קדוש מרחם ונתמלא כל העולם כולו אורה מיום הולדו, עכ"ז לתקן עומאת צלעם לריק בזה החורה, וזה מתחיל צשנה החמישית שאמר הכחצ תאכלו את פריו, ונמלא לעינין זה החשצון מכיון ל"ד שנים.

ומה שהקשה דצגמרא סנהדרין ק"ן אמרו שצלעם חי' ל"ג שנה. הנה צתחלה אמרו שם שהי' או צר תלתין ותלת או צר תלתין וארצע, וכ' שם צחורת חיים דה"פ או צר תלתין ותלת ונכנס צרציעי או צר תלתין וארצע ונכנס צחמישי, דמספקא לי' אם נחשצ לצלעם צשני חייו מקצת שנה ככולה כדאשכחן צדור המדצר או לאו, דאם נחשצ לו מקצת שנה ככולה, א"כ ז"ל דטפי מצר תלתין ותלת ונכנס צרציעי לא הוי, דאי הוי צר תלתין וארצע ונכנס צחמישי נמלא מנחה ימיו כיון דמקצת שנה ככולה, ואם אין נחשצ לו מקצת שנה ככולה איכא למימר דטפי מצר תלתין וארצע לא הוי יעיי"ש. ועכ"פ גם לפי"מ שאמרו דהוי צר תלתין ותלת, הכוונה היא שנכנס צרציעי ומקצת שנה ככולה אלא שלא הזכיר רק השנים השלישיות, אבל אליצא דאמת כיון שנכנס צתלתין וארצע ומקצת השנה ככולה נחשצ ג"כ לל"ד שנים, וא"ש מה שהוצרך לתקן נגדו ל"ד שנים.

שאלות ותשובות או"ח סימן לא לב לג דברי יואל קלו

ובל"ל של דבר שאם יתברר שהמנצ הוא צאופן שיש ממש עכ"פ להסתפק בדבר, ח"א להחמיר, והחוב"ק שאינו להתענות צוה"כ לנו להזהר בספק פק"י.

והשי"ת יתחברו ויתחמכו לאלתר לחיים בספרן של לדיקוס גמורים וירפאכו רפוי"ש וגמורה ויליחו כל דרכיו ועניויו, ויתמלאו כל משאלות לצדו לעזבה.

כעתירת ידיו דו"ש צאה"ר

הק' יואל טייטלבוים

סימן לג

(*) הגה בקדמונים מוגי המלוות מנו שלם מלוות צפרשת זכור, ח' מלוות עשה לזכור מה שעשה לנו עמלק, ב' מלוות עשה למחות זכר עמלק מתחת השמים, והג' מלוות ל"ת לא תשכח, שלא ישכח מעל לוח לבנו מה שעולל לנו עמלק בדרך בלאהנו ממלכים. והנה איתא בגמרא (סנהדרין דף כ' ע"א) שלם מלוות נטעו ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להם מלך ולהכריח זרעו של עמלק ולצוות להם בית הבחירה, ונחלקו מוגי המלוות אם מחייב עמלק הוא מלוות המוטלת על הצדור דוקא, או שכל יחיד ויחיד חייב רמיא עליה למחות זרעו של עמלק אם הדבר צידו. ודעת הרא"ה ז"ל בספר החינוך (מלוות תר"ד) שמלוות זו מוטלת על כל יחיד ויחיד, וז"ל שם, ובאמת כי גם על כל יחיד מישראל הזכרים מוטל החיוב להרגם ולאבדם מן העולם, אם יש כח בידם, בכל מקום ובכל זמן, אם חולי ימלא אחד מכל זרעם, והעובר על זה וצא לידו אחד מזרע עמלק ויש סיפק בידו להורגו ולא הרגו ביטל עשה זה, עכ"ד. אמנם ק"ו זל"ה ביטלה משה (פרשת תלף) הכריח צדעת הרמב"ם ז"ל, שהוא סובר דמלוות מחייב עמלק אינה מוטלת על היחיד, אלא חובת הצדור היא, ואינה נובעת אלא בזמן שיש כוחו להכריח כל זרע עמלק עד שלא יסאח לו שריד ופליט.

אכן מלוות עשה לזכור את אשר עשה לך עמלק וכן מל"ת דלא תשכח נובעת בכל יחיד, ואיתא בספר זכור את אשר עשה וגו' יכול בלבדך כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמורה הא מה אני מקיים זכור

(*) מתוך דברי יואל עה"ת פרשת ויקרא דרוש לפרשת זכור עמ' צ"א.

ומ"ש שכבר אחר היאוש, ממחשבה זו ירחק יותר מן הצורה מן הארי, כי כבר מצאנו בספ"ק כי מו שאינו מאמין שהקצ"ה מוחל למכעיסיו אפילו שהכעיסו עד אין שיעור, מבין ח"ו בכל יום צרכה לצמלה, חמון המרבה לסלוח, כי הצורה ית"ש הוא מרבה לסלוח עד אין שיעור. וכבר ביארו חכמ"ל גדול מעלת בעלי תשובה, ובמקום שבעלי תשובה עומדים אין לדיקוס גמורים יכולים לעמוד (צרכות דף ל"ד ע"ב) והרמב"ם צהלכות תשובה (פ"ז ה"ד) ג"כ מצאנו צאריכות גדול מעלתם.

ובשי"ת יתחברו במעגלי דק למען שמו, ויקבלו בתשובה שלימה, ונזכר לעשות תשובה אמיתית צמורה בימינו אמן.

הק' יואל טייטלבוים

סימן לב

צ"ה, ער"ה תש"ט

שלובט"ם לכבוד ידידי הרבני הנגיד הנכבד יקר ונעלה מו"ם בתו"י כש"ת מוה"ר יודא קרוים נ"י.

אחדשה"מ... בדבר התענית צו"כ, לריך לשאל לרופאים אף שאינם צקיאים כ"כ בגרם המחלה אבל כיון שמצינו המחלה יוכלו לידע עכ"פ אם יש ספק בדבר ואף בספק פק"י ח"א להחמיר, אך לפעמים יש רופאים קלים או מתכוונים להעביר על הדת, ולריך להתבונן באזהר רופא שאמר אמיתות דעתו אחר העיון צפרשו המחלה שאז אף אם אין לו נאמנות לעשות כודאי אבל עכ"פ ספק עושה, וצפרט שכבר אירע שני פעמים אחר יוה"כ, ונשואין ומילה כיון שהוא ספק סכנה אף צ"י זימני הוי חזקה, הגם שא"א לידע אם התענית גרם אבל קלת רגלים לדבר, ואם גם הרופאים יגידו אחר התבוננות שיש ספק בדבר שוב ח"א להחמיר, אך עפ"י רוב סגי עכ"פ צפחות פחות מכשיעור, ואם עפ"י מצינו הרופאים לא סגי בזה מקילין ג"כ, אך רוצה דרובא סגי בזה, ולריך לצרר גם זה עפ"י מצינו הרופאים, ואם חולי יהיה מליאות עוד לשאל ע"י מכתב או טעלפאן את הרופאים צווין שעסקו במחלתו זה עוב יותר, אך כפי הנראה אין מליאות לזה, לכן מוכרח להתבונן ע"י מומחים וצקיאים שצעירו.

ז, חלל שחכמים חקנו לקרותה בשבת שלפני פורים דשכיחי רבים צביהכניס, וסמוך לפורים כדי לסמוך מעשה עמלק למעשה המן, ואם כן כששומע צפורים פרשת ויצא עמלק נמי זכור מעשה עמלק ויולא ידי חובתו, עכ"ד המג"א ז"ל. ודעה הוא ז"ל כתב כן כדי ללמד זכות על בני הכפרים, אך חכמי לא מלאנו בדבריו טעם מספיק על שקצו חכמים לקיים מ"ע דזכור פעם אחת בשנה, ובשבת שלפני פורים דוקא.

והמהר"ם שיק ז"ל צספרו על תרי"ג מנאות (מנזה תרי"ג ס"ק ב') כתב, מנזה זו אנו מחויבים לקרותה פ"א בשנה ובעטם אמרין צפרק חלו מנאות (ב"מ דף כ"ח ע"א) לאצידה משתכחת צ"צ חדש, וכן על המת נגזרה גזירה שבתוך י"ב חדש ישתכח, וכאן נותנה לנו התוס' ק' שלא נשכח וצדאי לריבים לזכור פ"א בכל שנה ושנה, ופ"א שאל הר"ר משה מעיר חדש שאח"כ נסע לאח"כ בשבת בעיצור יריב יותר מ"צ חדש, והשיב החת"ס ז"ל שהוא באמת מתכוון ללכת צפרשת כי תלך על תנאי, וכך ראוי לנו לעשות, עכ"ד המהר"ם שיק ז"ל.

ודבריהם חלו נפלאו ממני דיש להשיב עליהם כמה תשובות, חדא יש להקשות דאנו מי לא הווי ידעו חכמים ששעה שקצו זמן קריאת פרשת זכור לשבת שלפני הפורים כי יש שנים מעצרות, ואילו הווי טעמא משום דסתם שבת י"ב חדש, ודאי לא היו שותקים מלהשמיענו אח"כ תקנה לשנת העיצור, שלא יעצור יותר מ"צ חדש בין קריאה ששנה זו לקריאה שנה הקודמת. ועוד יש לתמוה תמיכה קיימת, דלא אישתמיע אף אחד מן הפוסקים הראשונים אשר מפיסה אנו חיים להשמיענו חידוש זה שאפשר ללכת מ"ע דזכור צפרשת כי תלך. ועוד קשה שהרי אף מדברי החת"ס ז"ל נראה דלא צריח ליה כך מילתא דאמנם יולאים מ"ע דזכור צשמיעת פרשת תלך, וא"כ לכאורה חומרא דאחי לידי קולא היא, שהרי לדעת הפוסקים דחייב קריאת פרשת זכור לאורייתא הוא בשבת שלפני פורים דוקא, אם נמליא להם תקנה זו ללכת מספק בקריאת פרשת תלך, יש לחוש פן יסמכו עליה בכל שנה, ויצטלו מלשמוע פרשת זכור בשבת שלפני הפורים, שהוא מלות עשה לאורייתא.

ובר מן דין עיקר יסודו של המהר"ם שיק ז"ל, שמדמה זכירת מעשה עמלק לאצידה דאמרין זה סתם שבת י"ב חדש, קשה להלמה, דלא קרנ זה אל זה כלל. דענה כל ראייתו היא מהא דאיתא בצרכות (דף נ"ח ע"ב) אמר רב אין המת משתכח מן הלז חלל לאחר י"ב חדש שנאמר (תהלים ל"א) נשכחתי כמה מלז הייתי

שתכח שנה צפ"ר. וכן איתא להך דרשב זמ"ס מגילה (דף נ"ח ע"א) חלל דאיתא התם שצריך לקרות את המגילה צספר ואם קראה בעל פה לא יולא דאיתא זכירה זכירה כתוב הכא והימים האלה נזכרים ונעשים וכתוב התם כתוב זאת זכרון צספר מה להלן צספר אף כאן צספר, ופרק וממאי דכאי זכירה קריאה היא דלמא עיון צעלמא לא ס"ד דכתוב זכור וכול צלז כשהוא אומר לא תשכח הרי שכתב הלז אמור הא מה אני מקיים זכור צפה.

והנה יש להתבונן במנאות חלו, אם הם מנאות תמידיות המועלות על האדם בכל עת, או יש זמן קצוב להם. ונראה לחלק דמנאות ל"ת דלא תשכח חיובה תמידית על האדם, שלא נסיר מחכוננו מעשה עמלק, וזכור בכל עת ועוד את אשר עולל לנו, וכי עלינו החובה מועלת להכריתו ולהשביח מאדן זכרה, ואנו מזהרין צלאו שלא נוליא מלצנו עין זה אף רגע ולא נשכחהו. ובעטם שמנזה זו חיובה תמידית, ממה שהזכירה תורה לא תשכח, וצכל מקום שהזכירה תורה על חובת הלצבות החיוב הוא תמידית, וכמ"ס צספר חרדים (פרק א') כי המנאות התלויות צלז כגון יראה ואהבה נוהגות צכל עת ורגע, וכן הוא הדבר באזהרת לא תשכח. אמנם צמנות עשה דזכור ליכא למימר הכי, שהרי דרשו חז"ל זכור צפה, ולא יתכן שיהא חיוב הזכירה צפה תמידית, וע"כ יש לה אחי זמן קצוב, ולטעם זה קצו חכמים לקיים מלות עשה זכור צפה בקריאת פרשה זו. צשבת שקודם הפורים, כדאיתא בגמרא (מגילה דף ל' ע"א) זכירה קודמת לעשייה, כן נראה צפשוט הדברים וכי"מ גם באחרונים. ואפשר שהייב קריאת פרשת זכור צשבת שלפני פורים קצו מדרכי צבית דינו.

והכי מצוה מדברי המג"א צהלכות מגילה (סימן תרפ"ה) שהביא מה שכתב צתרומת הדשן (סימן ק"ח) דמ"ע לאורייתא היא לקרות פרשת זכור צעשרה, ולריבין להזכר צקריאת פרשה זו צליצור טפי ממקרא מגילה, אע"ג דמקרא מגילה עדיפא וכל מנזה גדחית מפניה, מ"מ לדעת רוב הפוסקים מגילה נקראת אף ציחיד, חל פרשת זכור עשה לאורייתא הוא לקרותה צעשרה, חלל העולם אין נזהרים צזה, ומתמה שם צתה"ד על בני הכפרים שצאין לשמוע מקרא מגילה ואינם צאים לשמוע קריאת פרשת זכור ואינם עושים יפה צזה. משמע מדבריו שהוא סובר דקריאת פרשת זכור היא לאורייתא צשבת שלפני פורים דוקא, אמנם המג"א מיישב מנהג העולם שאין נזהרין לשמוע פרשת זכור, דאנו מי כתוב צתורה שיקראו פרשת זכור דוקא צשבת

כלל אומר הא מה אני מקיים זכור צפה. הרי כי דבר זה שלא יהיה מעשה עמלק שכוח מלכנו הוה ידעין בלאו מלות עשה דזכור, שהרי מדכחיז לא תשכח כבר למדנו אצרכה שלא יהא בדבר שכוח מלכנו. וא"כ ע"כ ליכא למימר כעטמיה דהמהר"ם שיק ז"ל, שעל כן נלטינו בקריאת פרשת זכור אחת לי"ב חדש שלא ישכח הדבר מלכנו, שהרי אצרכה זו כבר שמענו מלא תשכח, ובלאו מ"ע דזכור נמי היה בדבר תוצה עלינו לקרות הפרשה בכל י"ב חדש, לדבריו ז"ל דס"ל דכח נמי שייך לומר סתם שכח י"ב חדש. וע"כ לומר דמ"ע דזכור טעמא אחרונה איה לה, ומה גם שכל מוטי המלות מנו מלות עשה דזכור לענין צפני עלמנו, ומל"ת דלא תשכח הוה ענין צפ"ע, וכן איתא להדיא בגמרא, וע"כ ליכא למימר כדברי המהר"ם שיק ז"ל.

ורפ"ע ד נראה בפשטות שאין לנו לחפש ולחור אחר טעמים ממוקומות שונים, אלא ממקומו הוה מוכרע, דאיתא בגמרא (מגילה דף ל' ע"א) איתמר פורים שחל להיות בערב שבת רצ אומר מקדימין פרשת זכור ושמואל אומר מאחרין רצ אומר מקדימין כי היכי דלא תיסקודם עשיה לזכירה ושמואל אומר מאחרין כיון דאיכא מוקפין דעבדי צחמיסר עשיה וזכירה כהדי הדדי קא אחיין. מוצא מזה דמעשה מחיית עמלק שייכא לקריאת המגילה, ותרוייביו חד עניינא נינהו. וכן נראה ברור ממה דיליף בגמרא (שם דף י"ח ע"א) איתא זכירה זכירה כתיב הכא והימים האלה מזכרים ונעשים וכתוב התם כחז זאת זכרון צפ"ע מה להלן צפ"ע אף כאן צפ"ע. הרי שהקשו להדי מי מעשה מחיית עמלק וקריאת המגילה. וביינו טעמא דתקנו חכמים לקרות פרשת זכור בשבת שלפני הפורים, כי היכי דתקדים זכירת מעשה עמלק לעשיה שהיא קריאת המגילה צפורים, כדיליף בגמרא מדכחיז מזכרים ונעשים.

ורפ"י זה אין מקום לספיקו של המהר"ם שיק ז"ל כיצד יש לנהוג בשנת הטיבור, שהרי מפורש יולא מדברי הגמרא שאין קריאת פרשת זכור תלויה צ"כ חדש, אלא שהחיוצ הוה לקרותה אחת בשנה בשבת הסמוך לפורים דוקא, דבהכי קפיד קרא שחא זכירה סמוך לעשיה. ולפי זה הוה מלות עשה מדברי קבלה לקרות פרשת זכור בשבת הקודם לפורים.

ויותר מזה אפשר לומר דאף קודם ימי מרדכי ואסתר היתה המנהג לקרות פרשת זכור בשבת זו, ואין להקשות מנין היה ידוע להם זמן קריאת פרשת זכור בדורות שקודם ימי מרדכי ואסתר, דאפשר שכך היתה

ככלי אובד, ופירש"י ז"ל, וסתם כלי לאחר י"ב חדש משתכח מן הלל דיחוש בעלים לאחר י"ב חדש צפרק אלו מליאות מי שמלא כלי או שום מליאה חייב להכריז שלם רגלים ואם נמלא לאחר הסוכות צריך להמתין ולהכריז בפסח ובעצרת וצחג דהיינו י"ב חדש ושז אינו צריך להכריז, ע"כ. מדברים אלו מפורש יולא, שאין הטעם גבי אצידה, משום לאחר י"ב חדש האצידה משתכח מן הלל, שהרי צפרק אלו מליאות מוצא דחיוצ ההכרזה אינו אלא שלם רגלים, ואחר הרגל האחרון ז' ימים, ואם עד אלה לא נמלא בעל האצידה מסתמא נתייאש ממנה, ומשום יחוש בעלים נגעו בה, ולא משום שכחה. וזה לך האות, שהרי לא נתנו חכמים אצידה זמן י"ב חדשים, אלא שתקנו להכריז שלם רגלים, ופעמים אינם אלא שבעה חדשים, כגון אם נמלא האצידה לפני הפסח, אינו חייב להכריז אלא בפסח ובעצרת וצחג, ואחר הסוכות הוה מכריז ז' ימים וברי היא של, וע"כ דאין הטעם בזה משום דסתם שכחה י"ב חדש. וא"כ לא שייך לדמות קריאת פרשת זכור לאצידה, ולומר דטעם הקריאה בכל שנה הוה כדי שלא יעבור זמן י"ב חדש שיכא הדבר שכוח מלכנו.

וגם מה דמיייתי מהא דאמר ז"ל אין המת משתכח מן הלל אלא לאחר י"ב חדש, לא דמיא להכא כלל, דשאני התם שגזירה היא על המת שישתכח מן הלל כאמרם ז"ל (מסכת סופרים ספכ"א), והגר הקדש אסברה לן טעמא דמילתא, דהא שדרשו (צ"ר פד, כא) גבי יעקב אבינו דכחיז וימאן להתנחם שאין האדם מקבל תנחומין על החי אלא על המת, וצ"ח הוה ז"ל כי דכחח האדם מתיאש עלמנו מן המת, דאין לו מה לקוות ממנו, אצל על החי אינו חפץ לקבל תנחומין כי עדיין סבור בלבו אולי יש תקווה שיכח לראותו בחיים, ולכן כיון שראה יעקב צרה"ק כי עוד יוסף חי, לא קבל עליו תנחומין. ולפי זה מוצא גם ענין המאמר הל' שהמת משתכח מן הלל אחר י"ב חדש, דאין הטעם משום שטעם האדם לשכוח צמשך י"ב חדש, אלא דשאני הכא שהוא מתיאש ממנו ומסירו מלכו, כי הוה יודע כי אפשר כל תקוה, משא"כ הכא לא שייך לומר כן. ומנין הרגלים לומר כי אף ענין מעשה עמלק נשכח מלכ האדם אחר י"ב חדש, והא הכא אינו יושב ומסירו מלכו, ולא שייך לומר שהוא מתיאש ממנו.

ועוד יש להקשות על טעמו של המהר"ם שיק ז"ל, מהא דאיתא בגמרא (מגילה דף י"ח ע"א) ממאי דהאי זכירה קריאה היא דלמא עיון בעלמא, ומשני לא ס"ד דכחיז זכור יכול בלל כשהוה אומר לא תשכח הרי שכחה

הקבלה מסיני שבה קריאת פרשת זכור באדר, ואחר שנתקנה קריאת המגילה סמוכה להך קרא לזכרים ונעשים, ודרשו מינה להקדים זכירה לעשיה. והוא ע"ד שמשני בגמרא (יומא דף ע"א ע"ב, סנהדרין דף כ"ב ע"ב) דיליף הלכות מקרא דחזקאל, ופריך ועד ללא אחי יחזקאל מאן אמר, ומשני גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא. וכיוצא בזה ביאר הרמב"ם ז"ל בהקדמתו לפירוש המשניות, מה שמשני בדברי חז"ל במסכת סוכה (דף ל"ב ע"א) דשקלו וערו מכו פרי עץ הדור האמור בתורה, ויליף מקרא דהוא אחרון הדור באילנו משנה לשנה, וכתב דודאי ידעו בכל הדורות הקודמין דפרי עץ הדור היינו אחרון, והיו נוטלים כלל ובהאחרון בכל שנה דור אחר דור עד משרע"ה, אבל חקרו על הרמז בכתוב. וכן הוא בענין זהא דאיתא בחולין (דף כ"ז ע"א) מאן ידעינן דשחיטה מן הלאה ודרשו מדכתיב ושחט אל חקרי ושחט אלא ושחט ממוקם ששה חטבו, ועוד דרשו חכם כמה דרשות, ואח"כ דוחה דרשות אלו ומשני אלא גמרא גמירי לה ומוקי לקרא במילתא אחריתא. הרי דאף שהיה הדבר ידוע להם בקבלה איש מפי איש דשחיטה מן הלאה, מ"מ ראו להסמיכו אקרא. וה"ל היה הדבר מקובל בידם מסיני, שחביב קריאת פ' זכור באדר בשבת שלפני קריאת המגילה שעתידים חכמים לתקן, אלא שאחר שתקנו קריאת המגילה אסמכוה על הכתוב ונעשים.

וגדולה מזו יש לומר, דהנה הבה"ג מזה צמין המלות שלו לקרוא את המגילה, והשיג עליו הרמב"ם ז"ל בספר המלות שלו (פרש ח''), דאין יתכן שנעשו עליה ציוני, הלא כל ענין מעשה אחרשורש והמן היה רק אחר חורבן בית ראשון, אשר מזה נמשכה קריאת המגילה, ובזמן נתינת התורה צמטמד הכנח עדיין לא נעשה ולא נשמע מהם הלאה. והרמב"ן ז"ל בהשגותיו לסה"מ מיישב דעת הבה"ג ז"ל מתלונות הרמב"ם עליו, עפ"י מה דאיתא בגמרא (שבועות דף ל"ב ע"א) כן מלינו כשהשביע משה את ישראל אמר להם הוו יודעים שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעתי ודעת המקום וכו', אין לי אלא מלות שנעשו ציוני מלות העתידות להתחדש כגון מקרא מגילה מנין ת"ל קיימו וקבלו קיימו מה שקבלו כבר, ע"כ. מבואר מזה שמקרא מגילה מקובלת מסיני, ונכרת עליה צרות כשאר המלות. עכ"ד הרמב"ן ז"ל.

וק"ל זל"ה בישמח משה פרשת תרומה מציא דברי הרמב"ן הללו, ומה דמיייתי ראיה שהמגילה נאמרה

ציוני מהא דאיתא בגמרא (מגילה דף ז' ע"א) עכ"פ כתוב זאת זכרון בספר כתוב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה, זכרון מה שכתוב בנביאים, בספר מה שכתוב במגילה. הרי חזיון להמגילה נמסרה ציוני, וכן מבואר להדיא בירושלמי מגילה פ"א ה"ב וז"ל ר"ב ור' חיינה ור' יוחנן ור' קפרא ור' יבועה בן לוי אמרו המגילה הזאת נאמרה למשה מסיני אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה. (ועיין ברות רבה ד', ה'). ובזה פירש הפסח מראה סיפא דקרא ושים באזני יבועה, דקשה שכלשון מורה שילחש לו בדרך סוד נסתר, והלא כל התורה שכתוב וצ"פ למד משה עם כל ישראל. ובאר דהנה ציוני מרדכי ואסתר היו לריבים לתשובה גדולה, והנה אם היה נגלה ונתפרסם מראש מקדם נפילת המן ותשועתם, א"כ בודאי לא היו מתיראים מגזירת המן, ולא היתה סבה שחצו"ס לעשות תשובה, על כן לא נמסרה המגילה ציוני אלא למשה בלעד, והוא מסרה ליבועה, וכן כל ראש הדור מסרה בדרך סוד לראש הדור של אחריו. ובזה פירש ק"ל זל"ה מאה"כ ומרדכי ידע את כל אשר נעשה, דהנה מרדכי הלדיק שהיה באותו זמן ראש הדור כבר ידע מעיקרא כל ענין הגזירה וגם ההלכה, ולא פחד מגזירת המן, ומה שברעיש כ"כ היה צפני ההמון כדי שיעשו תשובה, וזהו ויקרע מרדכי את בגדיו וילא בתוך העיר ויזעק וגו', דכיוני צפני ההמון, אבל הוא בעצמותו ידע שפיר, עכ"ד ק"ל זל"ה.

הוצא מזה כי כבר היה נודע ענין קריאת המגילה מסיני, ונמסר הדבר בלחישת דור אחר דור. וא"כ אין זה מן התימא כ"ל נהגו בקריאת פרשת זכור עד ימי מרדכי ואסתר, שהרי ענין המגילה היה ידוע לראשי הדורות, ומתחלה כך באת המלכה לקרות פרשת זכור באדר בשבת שלפני הפורים, העתיד להיות וי"ע ציוני מרדכי ואסתר, כדי להקדים זכירה לעשיה, וכן.

פירוש הנושאים מדברינו, כי מלות עשה זכור צפה חיובה רק אחת בשנה בשבת שלפני הפורים, ולא כן הדבר באזהרת לא תשכח בלז, שהיא מלוב תמידית שלא ימוש זכרון מעשה עמלק מלכנו בזמן מן הזמנים, אלא תהיה עזרתו שמורה בלכנו נח, עדי ישקוף ה' משמים וירא צעני עמו וימחה שם עמלק וזכרו מתחת השמים.

שאלות ותשובות דברי יואל

הלך יורה דעה

סימן נד

צ"ב

שלוכט"ם אל כבוד אחובי ח"א הרב הגה"צ
חסו"פ בנש"ק אראלים ותרשישים בקש"ת
מותר"ר יחזקאל שרגא הלברשטאם
שליט"א האבדק"ק ציעשינוב יצ"ו.

אחרשת"ה צה"ר ... ראשית מ"ש צדין מה שלפי
משפטי המדינה אין לשחוט חלל סכום מנומס
ובשנתיים שוחטים יותר במחצת ומלד דינה דמלכותא
עונש גדול עד מאד, והביא מתשו' מברש"ק צ"ב' החלף
לך שלמה (חיו"ד סימן א') שאוסר צהחלט צב"ג,
ומתשו' צר לואי שחולק עליו והביא רא"י ממה דשוחטין
בספינה (חולין דף י"ג ע"ב) והרי בספינה איכא
ציעתותא דמיא כמזכיר בש"ס צרכות (דף ג' ע"א)
השכים ללחא מחפלי ואח"כ יקרא ק"ש ופירש"י ז"ל
משום ציעתותא דמיא וע"כ דבשחיטה לא חייב ציעתותא.

א

הנה הספר צר לואי אין צידו, אך כפי מה שהביא
ראיתו אין ראיה משם, דהך ציעתותא דמיא שכתב
רש"י ז"ל פ"י הצ"ח צסימן ל"ד דהוא משום יורדי
הים צלמיות המה ראו מעשי ה', ומפורש שם בקרא
אח"כ שהוא צשציל רוח סערה, וא"כ יש לומר דטרם
שיא לצפינה איכא למוחש לרוח סערה שזים שהוא שם
מילתא דשכיחא ולכן לריך להתפלל בציתו, אבל צעת אשר
הקם הסערה לדממה וישמחו כי ישחקו אין חשש גם
בספינה צין לחפלה צין לשחיטה, ומה שאמרו בחולין י"ג
דשוחטין צראש הספינה, שם צא להשמיענו דלא חיישין
שיאמרו לשר של ים הוא שוחט כמו שפירש רש"י ותוס',
אבל לעולם איירי רק צעת שיוכל לכיין דעתו ולא כל
העתים שוות בספינה.

ובמג"א סימן פ"ט ס"ק ט"ז כתב דאיתא בגמרא
היושב צקרון או צספינה הכולכים חסוב כמחלף
לענין זה, וכפי המוצן בפשוט מדברי רש"י ז"ל דצספינה
העטס רק משום ציעתותא דמיא אין ראיה לכאורה
דיושב צספינה חסוב כמחלף. אך הפמ"ג שם ציאר
דצספינה משום ציעתותא דמיא ח"א לעמוד, ועד"ז
כתב גם החמד משה שהציו צמחלה"ש שם דכוונת רש"י
ז"ל למה לא יעמוד צספינה ויתפלל, דצקרון ח"א לעמוד
שלא יפול משא"כ צספינה ויכל לעמוד, לכן הולך לומר
העטס דמשום ציעתותא דמיא ח"א לעמוד יעו"ש. וכן
מוכרח שם בגמרא דף ל' דקאמר צמחי קמיופלגי מר סצר
חפילה מעומד עדיף ומר סצר מיוסמך גאולה לחפלה
עדיף, ואם צספינה אין העטס צשציל שלא ויכל לעמוד
חלל משום ציעתותא דמיא אין טעם זה של חפלה
מעומד עדיף שייך כלל לספינה חלל לקרון, ולמה
צצק לצאר טעם פלוגתאן צספינה כמו שציאר צקרון,
אבל לפי ה"ל דאין טעם ציעתותא חלל על שלא ויכל
לעמוד, אי"כ שפיר דעטס זה של חפלה מעומד עדיף הוא
טעם מספיק לשניהם.

ולפ"ז דמ"ש רש"י ז"ל דצספינה איכא ציעתותא דמיא
הוא רק כשהוא עומד לא כשהוא יושב, ממילא
דאין הוכחה כלל מחולין דשוחטין צראש הספינה, דאפשר
לשחוט כשהוא יושב. ואף שכתב הכה"ג סימן כ"ד
(בגרות הצ"י אות כ') להזהיר שלא לשחוט מיושב,
מ"מ כתב הפ"ח (צקונטרס אחרון הוצא צצאה"ט ס"ק
ג') והפמ"ג צשפ"ד אות ה' שאין זה חלל זכירות
לכתחילה וצדיעצד מותר. וצש"ת טוטו"ד מהדורא ג'
סימן פ"ז נשאל צש"צ שהוא חולה על רגליו ולא ויכל
לעמוד ושחט צשיצבה, ופסק שיפס עשה, דכיון שצדיעצד
כשר אי"כ כשלא ויכל לעמוד שעת דחק צדיעצד דמי
וכשר אפילו לכתחילה, גם מחלק שם צין צהמות לעופות
דאך צצהמה שמונת על הארץ קשה להיות שוחט צשיצבה
אבל עוף דאוחזו צידו מה לי עומד מה לי יושב יעו"ש.

נאמן. אך מבואר בשמ"ח סעיף כ"ג שאין זה מותר אלא בדיעבד אבל להתחילה לא. וכן הנוצרי מכוונת יו"ד סימן א' הביא מדברי הרמ"א הג"ל לענין שו"צ שידיו מרתתין, ואעפ"כ לא התיר להתחלה אלא בדיעבד לענין הכלים. ובש"ח צ"ש יו"ד סימן י' ובש"ח מהר"ם שיק סימן י' ועוד כמה אחרונים החמירו יותר וחלקו על הנוצרי מה שמדמה שו"צ שידיו מרתתין לדין המבואר ברמ"א בדרכו להתעלף, דהתם אינו רוב שמתעלף אלא שמתעלף לפרקים, דגד הרוב אין ע"א נאמן, וא"כ בידיו מרתתין שהעיד הלח"פ (סימן א' ס"ק ל"ה) שרובן דורסין אינו נאמן. ויש אחרונים שמפלים זה להאמין ע"א נגד הרוב, אבל אין לסמוך ע"ז להלכה, ולא אוכל להאריך כעת בפלפול. והנה מההרש"ם בתשו' הג"ל שהתיר באמירת צרי לי, העיר שאין זה נגד הרוב ואין צד הרוב שיקלקלו, אמנם הג' מהרש"ק בתשובה הג"ל כתב שהוא בחזקת מקלקל, וזה נראה קצת דפליגי צמ"א, אבל באמת אין זה פלוגתא דהכל הוא לפי ענין הפחד, כמ"ש הפוסקים לענין עדות מוכחשת דכל מה שאפשר לתרץ העדים דבעת שראו אלו נשחטו הענין מהעת שראו אחרים לא היו עדות מוכחשת.

אך מה שהחמיר הגאון מהרש"ק בשטט צעיר אף במקום דלויכא ביעתותא משום לא פלוג, זה תמוה, דלא פלוג לא שייך אלא בחקנת חכמים ז"ל, אבל לא צד שאין לו שום רמז צ"ש וראשונים אלא מכה סבא, והלא חשש העילוף מבואר בגמרא (חולין דף ג' ע"ב) ורצונא חייש לעילופי, ואף על פי כן גם צמ"א שדרכו להתעלף מהני אמירת צרי לי ולא מחמירין משום לא פלוג. וציד מלאכי סימן ש"ח הביא מהמהרי"ו דלא חמירין לא פלוג אלא צמ"א דהוי חנאי צ"ד ונתקן צמ"ח מחכמי כל ישראל, אבל בדלא ניתקן אלא צמ"ח אחת אויבא למימר דלא ניתקן אלא היבא דשייך אותו העטם בלבד, ומכש"כ כשאין שום חקנה. ונראה דמה שכתב לא פלוג הוא רק לשון מושאל, והעטם שהחמיר צעיר צ"מ שלא יתחלף ממקום למקום ויצואו לידו מכשול.

ובהיתר אמירת צרי לי של השו"צ שכתבתי למעלה, צריך לדקדק שלא יהי' להשו"צ גייעה בדבר כי הוא דבר שצריך הצנחנה הלז, ומבואר בשו"ע סימן י"ח (סעיף י"ח) שלא יעול יותר מן הכשירות אלא דבר מועט שמה יענו לבד מחמת גייעה, וא"כ גם צדן זה הוא כן שצריך לראות שלא יהי' חשש נטיית הלז באמירת צרי לי.

וא"כ גם בספינה אם אין יכול לעמוד מחמת ביעתותא הוא כחולה צרגליו ומותר לשחוט להתחילה בשיטת צפרט צעופות. ובד"ק (בהשמות לסימן א') העיר מתוספות זכאים י"ב ע"ב ד"ה גובהה, דבשחיטת קדשים הוי מיושב עי"ש, וא"כ ע"כ ל"ל בדברי הכה"ג שאין זה אלא זריזות לדין שנחלשו החושים ובה הזכירות אבל לא לראשונים, וגם בשו"ע עדיין אין זכר מדין זה של שחיטה בשיטת, וא"כ בלא"ה אין שום קושית אף אם נלעך להעמיד דין שחיטה בספינה שצ"ש ושו"ע (יו"ד סימן י"א סעיף ד') כששחט בשיטת, מיהו גם בלא"ה קשה לדמות צד מילתא למילתא כי הכל לפי ענין הביעתותא עד היכן הוא מפסיד כוונת השו"צ שלא יוכל לכוון דעתו כאשר יתבאר להלן.

והנה גם בתשו' מהרש"ם ח"ג סימן ש"כ נשאל צכ"ג, והביא ראייה להתיר מירושלמי פ"ז דצ"ק הל' ד' ראוהו שחט ציער חזקה גנוב הוא וחייב על העצמה והשחיטה כשירה יע"ש. ואין זה ראוי, דיער אין שם רואים ואינו מפחד, וגם הגאון מהרש"ק שהחמיר עוצה צעירות ששכיחא ביעתותא מכל מקום צכ"ר דלא שכיח ביעתותא התיר, ובוודאי דגם צכ"ר אויבא לפעמים ביעתותא ולא כתב שאין שם ביעתותא אלא דלא שכיח ולא חייש למילתא דלא שכיח, ומכש"כ ציער דלא שכיח כלל. גם מה שהביא מהתוספתא פ"ז דחולין (הלכה ב') ה' שחט והרתית או שטף וכו' ושהה כדי שחיתת אחר פסולה, וכתב דאי אפשר להעמיד בידיו מרתתין שיש צד חשש דרסה, וע"כ דמייירי שהיה מרתת ומפחד אבל אין ידיו מרתתין, ואם לא שהה כשיעור כשר. גם מה אין ראוי כלל, דאפילו לפי פירושו שהיה מרתת ומפחד אין ראוי שיהי' מפחד בשעה ששחט, אלא שבאמצע שחיטה צד לו איזה פחד ופסק אז מלשחוט עד שעבר הפחד, ואם לא ה' צד שיעור שחי' כשר, וגם אם נימא דמייירי שחי' ידיו מרתתין אפשר לפרש בדרך זה שבורחת באמצע השחיטה וכמ"ש בפוסקים (עיין שו"ח ד"ח ח"ג יו"ד סימן ג') דשו"ע שידיו מרתתין לפרקים בעתים ידועים כשר לשחוט בשאין ידיו מרתתין. וכן מ"ש אח"כ בתוספתא או שטף מייירי בדרך זה שטף באמצע שחיטה ולא בשעה ששחט.

ב

אמנם מ"ש להלכה דאם השו"צ אומר צרי לי שלא היו ידיו מרתתין ושחט יפה אין חוששין, צד לבאורה דבריו נכונים, דלא גרע מהמבואר בשו"ע סימן א' ס"ג דאף מי שדרכו להתעלף ואמר צרי לי שלא נתעלפתי

כ"כ, ואמרו שהשו"צ שוחטים צמחצא, והשו"ב"ס הכחישו שכוף שקר ולא שחטו צמחצא, וגם היא קנא דלא פסיק הקצבים מציאים בשר משו"צ שנאמר מהרצ המרע דאחרת שלו, ופי"א שחטו בזה קטנה צמחצאיים שלא בספיק אפילו ליומא וקנה אחד בשר אחר כמה ימים, ושלח השליח ב"י"ד לראות בהמקולין ולא הניחו הקצב ליכנס לראות ועוד ביזה אותו, ושוב ראה להעמיד נאמנים שיגמיו על הבשר מהציתתה עד המכירה ולא ראו הקצבים לקבל נאמן, ועי"ז הכריז על הבשר שהוא חסור. אין ספק שאיסור זה הוא כדת ובהלכה, והאוכל מבשר הקצבים האלו ערס שיהי' משגות כראוי הוא כאוכל צבילות וטריפות ר"ל.

והנה מעיקר הדין אם לקח בשר מסתם בני אדם אף שאינו חשוד כלל אלא שאין יודעין צו צבירות שהוא מוחזק בכשרות, הוא פלוגתא ברמב"ם והראש"ד ז"ל (כ' מ"א פי"א הכ"ה), ובשו"ע יו"ד סימן קי"ע (סעיף א') הוא פלוגתא המחבר והרמ"א, שהמחבר פסק כהראש"ד שאף על החשוד אין לסמוך עליו, והרמ"א ז"ל פסק כהרמב"ם שאף ממי שאינו חשוד חסור לקנות אפילו איסור דרבנן, ועי"ז ב"ש"ך ס"ק ג', ובעי"ז שם (ס"ק ז') כתב לנהוג כדעת הרמ"א צפרע שאנו רואין קלקול הדורות ולא אפשר דרי. בן אמת שמדברי הש"ך (ס"ק א') נראה שנוטה להקל וכדעת המחבר, אבל התבאר צנצ"ש מס' ע"ז דף ל"ט מכריע דבאיסור דאורייתא כגון בשר וכדומה חסור מלד הדין וכדעת הרמ"א, ובאיסור דרבנן חסור מלד התקנה שהוא תקנה קדמונים צמדינתו צהרם שאין לקנות מכל אדם יונות וגזירות וכדומה שהוא מדרבנן כי אם כשיש צידו כתב הכשר ממורה הוראה שחקר על המחבל ועל המשקה שהוא אם נעשה בכשרות. וצנצ"ל ריש סימן קי"ע כתב בעין זה שתקנו צנצ"ש פנקס הארלות שאף ממי שמוחזק בכשרות אין ליקח שום דבר מאכל אלא א"כ יש צידו כתב הכשר מהצ"ד. וצנצ"ד דמיירי מלקיחת בשר שהוא צביל חשש צבילה ועריפת דאורייתא, אף צלי התקנה אין לנו אחר הכרעת הצנצ"ש שהכריע מלד הדין כדעת הרמ"א ז"ל שפסק כהרמב"ם.

ועוד דאף לדעת הראש"ד שפסק המחבר שאין איסור ליקח אלא ממי שהוא חשוד, מ"מ כתב המהרשד"ם בתשובה יו"ד סימן נ' דמי שפסק עליו קלא דחשדא אפילו דלא אחזיק צודאי ויש אמתלאות ורגלים לדבר שנחשד יודה הראש"ד ז"ל שאסור ליקח ממנו. וצנצ"ד השלחן סימן קי"ט אות כ' כתב, כלל גדול צריך לדעת דכל חשוד שצמחצא זה ובשר מקומות שצנצ"ס

והדינא נראה לפעמ"ד שא"א לעשות כלל מוחלט צענין זה, אלא הכל תלוי לפי ראות עיני המורה, כי אין לנו ראיה ברורה מהש"ס ומהראשונים לא לאיסור ולא להיתר אלא מכח סברה, ובמקום פחד גדול שאימת השוער תקיפה צעונה חמור אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד וא"א להסתתר ממנו, או שהשו"צ הוא צעצע צעל פחדן גדול שמפחד מאוד אפילו מדבר קטן, אזי יש לחוש למכשולות, שאף שאינו דומה לגמרי לעילוף המוזכר בש"ס, כי ענין העילוף הוא שסר כחותיו והרגשותיו לגמרי מחמת ראיית הדם כפי שהצית הכ"ש (סימן א' ס"ק א') ע"ז מהגמרא (נדרים דף פ"ז ע"א) נתעלף ומת, מ"מ גם גודל הפחד והבהלה מסיר דעת האדם, צפרע עכשיו שדעתנו קלרה, ויוכל לצא למכשולות ח"ו. אמנם במקום שהוא דינא רפיא ואין הפחד גדול ורואים בחוש אלא השו"צ שאינו מפחד צעצע כ"כ ויוכל לבוון דעתו כראוי [כמו שגם צעילוף המוזכר בש"ס הוא תלוי בצעצעים כמבואר בגמרא], זה ודאי עדיף יותר ממי שדרכו להתעלף כיון שאזים בזה שאין דרכו להתפחד ואין חשש. ובדרך זה אפשר להשוות דעת כל הגדולים המקילין והמחמירין שאין פלוגתא צעיקר הסברה אלא מר כי אחריה ומר כי אחריה.

אך לא עקא שאין זה צמדינתכם בעת כאשר היה מלפנים שאירע דבר זה דרך מקרה באזה מקום והיה אפשרות להחזיר לפי ראות עיני הצית דין צמקוני, אבל עכשיו הוא דבר הנצרך בכל המדינה ואם יתפשט ההיתר יעשו כן בכל מקום, כי יאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי צייתוס מותרין ובשר החיור פרושים את הדבר, ויפוק מיניה חורצא, כי ודאי יש מקומות שהוא צבילה גדולה וצאופן שאין להחזיר, גם יש מקומות שאין בה צית דין יפה כי מנהגי הקהלה מתנהגים שלא כדת ומורה הקצבים והמנהלים על השו"צ יותר מהמורה ב"י"ד וכש"כ ממורה שמים, גם יש מקומות שגם השו"ב"ס אינם כראוי על להו"ע ולריכים השגחת הצ"ד, וצדצרים שצנענה אי אפשר להיות השגחה וכומו שמכוסה מעיני הערכאות מכוסה גם מעיני הצ"ד, ועיין תוספות כתובות כ"ה ע"ז ד"ה צית הפרס, דאף דספק טומאה צרי"ה עבור מ"מ לא טיבחו חכמים אלא כשהוא באקראי אבל צדצר שישאר כן לעולם לא ראו לטהר, וצפרע ששחיתת צהמות דלרין גם השגחה על הקצבים וכשצא הבשר ממקום נסתר קשה יותר בהשגחה.

ג

וב"ש עוד לענין הקצבים שמכרו בשר הרבה יותר ממה שהחזיר לשחוט, ושאל אותם מאין להם בשר

השדה כן ולין. צעוה"ר, כמעט פסקה חזקה כשרות
מסתם ישראל.

ולפענ"ד הוא מוכרח מש"ס ופוסקים, שהרי מקור
פלוגתא הרמב"ם והראב"ד ז"ל אם יש לסתם אדם
חזקה כשרות, הוא מגמרה עצודה זרה דף ל"ט דתניא אין
לוקחין בסוריא וכו', ועיין רמב"ם הל' מ"א פ"א הלכה
כ"ה ובכ"מ וזלחם משנה שם טעם פלוגתאם, דהרמב"ם
סובר דסוריא לאו דוקא אלא כל חו"ל בכלל וכו"ש הוא,
ולא צ"ל לאפקויה אלא חו"ל בזמן שהיה כולו לישראל,
ובזמנא"ז אף ארץ ישראל דינו כחו"ל, וראב"ד ז"ל סובר
דסוריא דוקא צבייל שהיו חשודים אצל שאר מקומות
שאינם חשודים לא. וזהו ח"י אפשר לומר דסוריא הי'
אז מקולקל לגמרי, כי הי' דרים שם תנאים ואמוראים,
ובמקום שהיו רבין ותלמידיו בן זמנא התנאים הי' הרבה
תורה ויראה, גם מלך הסבירא אלו היה מוחזק שכלן או
אפילו רובן חשודים למכור דברים האסורים, לא הי'
לריך להשמיטנו שאין לוקחין שם מסתם צ"ל דפשיטא
כל דפריש מרובא פריש, וע"כ שהי' רק חשדא ממנו שם
בזמנא שחששו חז"ל צמיעות המלוי ולא נתנו שם חזקה
כשרות לסתם צני אדם, ועי' תוס' שבת דף י"ג ע"א
ד"ה רבא, דאף דרוב ע"ה מעשרין הם ומה שאמרו
בסוטה (דף מ"ח ע"א) שלא היו מפרישין ל"ל שלא היו
מפרישין כולם, מ"מ חשו למיעוט צדמאי יותר מצמקום
אחר משום שהוא מיעוט דשכיחא עובא, וא"כ ע"כ
ל"ל שבשאר ענינים שהתירו חז"ל לוקח מסתם אדם
נתבאר להם שלא הי' החשדא אפילו בדרך מיעוט השכית,
כי גם צדמאי לא הי' החשש אלא עבור מיעוט השכית,
וזה דעת הראב"ד בהשגותיו שכתב דלא חשדי, ומשום
גם לדעת הראב"ד ח"א לומר דכלל כו"ל דכל מקום
יש חזקה כשרות, דהרי סוריא יוכית, והדברים סתומים
צמאי הגבול צה למה חששו צסוריא, אצל מדחזין צדמאי
שחששו למיעוט המלוי אף היכא דרובא כשרות, חו
ח"א להקל יותר גם צמקומות אחרות וילמד סתום מן
המפורש. ובזמנא שרצתה המכשלה והקלות רח"ל,
והתורה והיראה נתמוטטה בדיוטא התחתונה, לא עדיפי
מסוריא. וצעוה"ר אין הכתשים מיעוט המלוי אלא רוב
המלוי, ואין לנו לסמוך על חזקה כשרות אף לדעת
הראב"ד ז"ל.

ה

והפנ"י צגיטין דף י"ז חקר על חזקה כשרות מה עיבה
דילמא מצטן אמה לעולם לא הי' לה חזקה כשרות,
וכתב דצ"כ משום דאזלינן בתר רובא ורוב ישראל המה

ופוסקים, אין הכוונה דווקא שיחקבל עדות צצ"ד שזה
האיש עבר עבירה זו דצב"ג גם לעדות פסול, אלא
אפילו חשדא צעלמא ש"א עליו קול קלא דפסיק או
קלא דלא פסיק מקרי חשדא, והביא ראיות לדבר יעיי"ש.
ובתחלת דבריו שם סימן קי"ט כתב איזה פרטים צהלכה
זו אשר יש לפלל עליהם עובא, אצל צפרט זה הביא
ראיות צרות, וגם מדברי הרש"ם הכ"ל גראה ראי'
לדבריו, ועוד ראיות מכמה פוסקים הראשונים ואחרונים
ואין להאריך. וא"כ הקצבים האלו ש"א עליהם קלא דלא
פסיק שהביאו צשר הגאסר נקראו חשודים אף לדעת
המחבר והראב"ד, וצפרט שאין לך רגלים לדבר יותר
מזה שלא הביאו השליח צ"ד ליכנס, שצרה הראו לדעת
שחשדא גדולה עליהם ופרקו מעליהם עול השגחת הצ"ד
שזה פירטה גדולה שאין לשער, ולכל הדעות אסור
לקנות מהם צלי משגיח כראוי, וקו"ח אם המה קלי
הדעת כמו שכתב רוצא דרובא מהקצבים שבזמנא.

ד

וקדושת זקוני צייט"פ צדרשות לשצב"ג אות י"ב
כתב צאמלע דרשה וזה"ל: לריך לעשות משמרת
וסייג לתקן מקולין מיוחד צכשרות ואיש נאמן עומד
על גציהן, להשגיח ע"ז צעיונא פקידא שיהי' הכל כדת
גם צעיני ניקור ודומה לזה צענין הדחה תוך ג', ולא
תאמר הלא לא כדורות הראשונים דורות האחרונים
צימים הראשונים היו עוצים ויראים יותר ומה נשתנה
היום לתקן ולחוש על מה שלא חשו הראשונים וסמכו
על חזקה כשרות, דזה אינו דהשוכחו צלדו צבייל שהדורות
הראשונים היו בכל יראים ושלמים וחרדים לדבר הי' עד
שלא היה ראוי לחוש על שום אדם אפילו מכשול שוגג,
לא כן עתה בי המלל תמלא מצני עמנו אשר לא כן
ועיני מלאכה הצער לכל מסור, ע"כ אפילו מה שאכלו
אבותינו הראשונים ראוי לנו שלא לאכול כי אם צעשות
משמרת וסייג וגדר שיהיה כשר צודאי צלי שום ספק,
עכ"ל יעיי"ש שהאריך עוד. ודרשה זו אמרה צעת
אשר העמיד מקולין צסוגעט אשר ממש מסר נפשו על
הדבר כי הקצבים השליכו עליו צלילה לתוך ציתו צדרך
החלון אצן גדולה כדי להמית ר"ל ונילל כמעט צדרך
נס, גם צעיר הי' לו כמה מתנגדים צזה כי היו הרבה
קלי הדעת וכדומה, אצל הוא לא נח ולא שקט צכל זאת
עד שעתה צידו להעמיד משגיח כראוי עד היום הזה.
ובמ"ש שאין ראי' מדורות שלפנינו, זה מצוהר גם צעו"ז
שלפי קלוקל הדורות לריך להחמיר יותר שלא להאמין
לסתם אדם. והמהר"ם שיק צתשובה חיו"ד סימן א'
כתב שעכשיו שהתורה והיראה מתמעטים והקלות כלין

דבש"ס לחיק ומוקים חנפשי' לאוקמא קרא בגוונא חדא בגון שהי' אצוי ואמו חבושין צבית האסורים, איכא לאוקמי גם בגוונא שמכירין את האם שבוחזקת בצדקה מאד מעשי' באופן שלא לנערך לסמוך על הרוב. והוא מדוקדק קלה צלשון, שכל הפוסקים קראו לחזקה צ' חזקה בשרות, ובאין שינוי בתוס' וקראו חזקה לדקה. ולפי ה"ל מוצן הוא מכיון שהוא יותר מסתם חזקה בשרות יען שמכירין בצדקה. וקלה יש ליישב צ'ה קושיית המהרש"א יעיי"ש ודו"ק.

עו"ד צ'ה צ'ה חזקה דמני לאוקמי משום דאזלין בחר חזקה, דאף דזה הוי ג"כ מחמת רוב, מ"מ כיון דתוסף עוד רוב דחזקה בשרות שלא זינתה, על הרוב דאף שזינתה רוב צעילות אחר בצעל, והוי תרי רובי, ולמיעוטא דמיעוטא לא חייב אף ר"מ דחייב למיעוטא, וא"כ אין ראוי דאזלין בחר רובא שאינו אלא רוב אחד ואין שם מיעוטא דמיעוטא. ואפשר ליישב גם צ'ה קושיית המהרש"א דרך הפלפול אלא שאין הזמן גרמא להאריך כעת בצלפול.

ו

והעיקר מה שנראה לעי"ד להלכה בחזקה זו, על דרך מה שכתב בתצ"ש סימן כ"ט לחלק צספק עריפות דאמרינן (חולין דף ע' ע"א) נשחטה הותרה, ובספק דרוסה או יש צ'ה קין צושט, דצ'ה הוי חזקה בשרות מחמת ענינה דודאי צ'שה שגולדה לא הוה דרוסה ולא הי' לה קין, והוי חזקה בגוף משעה שגולדה, משא"כ צ'שאר עריפות כמו מים צ'ראש או ספק נקובה שאפשר שגולדה כך ואין לה חזקה בגוף, ע"כ שהוא חזקה מחמת הרוב דרוב צ'המות בשירות יעיי"ש צ'אורך. וכמו"כ צ'ידון דידן, דהיכא דאנו דנין אס נעשה מעשה הזנות ר"ל, ועי" צ'ודאי יש לה חזקה מתולדה דצ'שה שגולדה צ'ודאי לא זינתה עדיין כמו שכתב הנוצ"י, שפיר כתבו התוספות דאיכא לאוקמא בחזקה בשרות, שלגד החשש דלמא לאו אצוי הוא צ'ל ש'עשה מעשה הזנות ר"ל ועי" יש לה חזקה מתולדה, משא"כ היכא שאנו דנין אס לסמוך לחזקה בשרות ליקח ממנו דצר מאכל, צ'פרט היכא דאיכא חימוד ממון ועוורה, שאין הסמיכה אלא שמתמת יראת חטא ויראת שמים לא יכשיל את חצירו, בחזקה בשרות כזה קשה עוצה קושיית הפני"י שאין לנו חזקה אף מתולדה אס היכ צו יראת שמים, והכתוב (צ'ראשית ת, כא) לוח כי יצר לצ' האדם רע מעוריו, ודרשו חכמינו ז"ל (ירושלמי צ'רכות פרק ג' הלכה ה') משנעצר לצ'את ממשי אמו, וצ'גמרא יומא דף פ"ג מצואר

בחזקה בשרות וכל דפריש מרובא פריש והוא חזקה מחמת רוב יעיי"ש. והנוצ"י מהדו"ק אה"ע סימן ס"ט כתב לענין זנות שיש שני טעמים לחזקה בשרות, חדא החזקה מתולדה שהרי לא נולדה זונה, גם הוי חזקה מחמת רובא שרוב נשים בשרות ואזלין בחר רובא דאשה זו מרוב נשים ולא זינתה. הן אמת שתמכתי לבאורה על הפני"י שכתב שאין שום טעם לחזקה בשרות אלא מחמת רוב, ממ"ש התוספות צ'מסכת חולין דף י"א ע"צ ד"ה בגון שהיו וכו', ועוד הוה מני למידק דלמא משום דאזלין בחר חזקה דבעמד האם בחזקה לדקה, ולדברי הפני"י אין זה דחי' דאף אס הוא מחמת חזקה בשרות עדיין מוכרח דאזלין בחר רוב כיון דאין החזקה אלא מחמת רובא. ושוב מלאתי צ'שערי תורה כללי חזקה כלל ח' פרט ח' ש'עמד בקושיא זו ולא תירץ מאומה.

ולפענ"ד אחר ההצ'ונות לא קשה מידי מכמה טעמים, חדא שהרי הפני"י לא אמר זה אלא צ'סתם ישראל אצל לא צ'מי שמכירין אותו מעולם לירא וחרד והוחזק מאד מעשיו, שהרי גם הרמב"ם ז"ל שסובר שאין סומכין צ'קיות מאכלים על חזקה בשרות, לא אמר זה אלא צ'סתם ישראל אצל לא צ'מי שמכירין אותו היטב שמוחזק מאד מעשיו באופן דליכא למיחוש לערומי קמעמים, כמצואר כ"ז צ'רמב"ם ושו"ע. וצ'פרט צ'זמן הש"ס שאף צ'דיני ממונות ש'ריך שני עדים בש'רים מה"ת, מצואר צ'כתובות דף פ"ה שאמר דצ'ת ר' חסדא קיס ליה צ'גווי, וזמנין העיד רב פפא לפני רצא אש'ערא דפריעא הוא אמר ליה איכא ח'יגש אחרינא צ'בדי' דמר אמר ליה לא, אמר ליה אע"ג דאיכא מר עד אחד לאו כלום הוא, אמר ליה ר"א צ'ר מתנא ולא יכא רב פפא צ'בת ר' חסדא, צ'ת רב חסדא קיס לי צ'גווי ומר לא קיס לי צ'גווי יעיי"ש, הרי דמי שבוחזק אלא צ'דיעה צ'רורה חשבו לזה חזקה מצ'ררת יותר מכל חזקות בשרות דעלמא אפילו נגד רב פפא, וזה ודאי אין חזקה מחמת רוב שאין דנין כן בכלל ישראל כי אס צ'אותו היחיד דקיס לי צ'גווי. אף הרמב"ם (הל' סנהדרין פכ"ד ה"ב) והרא"ש (כתובות שס) כתבו והוצ'ה צ'טוחו"מ סימן ע"ו ש'עכשו אין לסמוך אסצ'רתינו דהאידנא לית לי' לדנין למימר קיס לי צ'גווי' דלא צ'ריר לן קיס לי צ'גווי' היכי הוא יעיי"ש. ונראה שזה רק צ'דיני ממונות שהקפידה התוה"ק אש'ני עדים דייקא, ולריך שיהי' ידיעה צ'רורה כ"כ כמו שני עדים, משא"כ צ'איסורין דמה"ת ע"א נאמן צ'איסורין, וכל לסמוך ע"ז שבוחזק אצלנו מאד מעשיו צ'דיעה צ'רורה כמצואר צ'פוסקים ואין להאריך, ואין זה בכלל חזקה בשרות דעלמא אף לדנין ומכש"כ צ'זמן הש"ס כמצואר לעיל. וא"כ שפיר כתבו התוספות דכיון

ובשעת דף ק"ב שפסקו אנשי אמנה צמ"מ, וד"ת הי' נאמנים שלא היו מתהללן על שקר כפירוש רש"י ז"ל שם. והנך רואה שאף בזמן הש"ס וזמן הבית שבי' להם נאמנות הרבה ד"ת מ"מ בדבר הנוגע למו"מ לא היו נאמנים, ומכ נאמר ומכ מדבר עכשיו שפסקה האמנה גם ד"ת, ובעו"כ מתהללן על שקר אף שבציתם אין להם ושמלה לא תורה ולא יראה, וקל וחומר בדבר הנוגע למו"מ שאין להאמין. ואנו רואים בחוש במדינתנו שת"ל מתוקן הדבר ויש משגיחים על הכשר מתהלת הזכיחה עד לאחר המכירה, ואעפ"כ עושין הקצצים כל עזקי והרבה פעמים נחזר מה שרואים הקצצים לעשות צמח צא"ח אופן שלא ירגישו המשגיחים להכשיל הצריות עבור הנאה מועטת, וכמה פעמים רואים אף בקצצים שמתנהגים בדרכי התורה והיראה בכל ענינים ע"הו"ט, ובענין מכירת הכשר שהוא נוגע למו"מ שלו הוא נחמד, וק"ו בהקלים והריקים גם צמח עניני דתו"כ, ואך יען שיש משגיחים מרגישים צמשיהם, ובמקומות שאין השגחה כראוי אינם יודעין זה יען שהקצצים עושים מה שלכם חפץ ומאכילים נו"ט רח"ל ולא חלי ולא מרגיש שום אדם מחמת חסרון ההשגחה.

ז

והנה כתב צמחצו ע"ז שברב המרא דאתרא יוכל לאסור דבר המותר, ואין זה נ"מ פה כי לא אסר צה דבר המותר אלא דבר האסור בלא"ה מ"ד הדין. ובתשו"ר ארי' דבי עילאה (חיו"ד סימן א') שהוא מהסוברים שא"ל לאסור דבר המותר לגמרי בלא הסכמת הצבור, מ"מ כתב שאין זה אלא בדבר המותר לכל הדיעות, אבל היבא דיש פוסקים מחמירים אף דלית הלכתא כות"י ויכל הסכם לאסור כדעת אותן הפוסקים. וק"ו צנ"ד שכבר ביארתי שכן הוא העיקר בפוסקים שאין לסמוך כלל צה"ג על חזקת כשרות, ומכש"כ בהקצצ' הזה שאיתרע חזקת כשרות מהעמנים הזכרים למעלה, ואסור ליקח צהר צלי השגחה מתחילה ועד סוף באופן שלא יהי' צמחצרות להקצצים לעשות שום רמי' ח"י להכשיל.

והו"ו ממה שנאסר מעיקר הדין כבר העיד עלינו בתצו"ש שהצאתי שיש ע"ז חרם הקדמונים שלא ליקח שום דבר מאכל משום אדם זולת אס יס לו הכשר מהמורה הוראה שחקר ודרש על המאכל ההוא אם נעשה בכשרות, וא"כ היבא שהרב המרא דאתרא עומד וזוה שאי אפשר להעיד על כשרות המאכל ההוא אם לא בהשגחה כראוי, הנה כל הקונה מזה הוא

דאף כשעדיין צמח אמו קרא עלי' זורו רשעים מרחם, ואדרבה ליראת שמים ויראת חטא לריך להתחזק הרבה צמח"ע ואין לנו ע"ז שום חזקת הגוף מעולם, ואף דבשעה שנולד לא חטא עדיין צמח"ע, מ"מ צמח שלא עשה עבירה בשלא הי' סיפוק בידו לעשות צה לא כוחזק שאינו נחמד כשיצא לידו ויהי' גם חימוד ממון לעבור העבירה, ואנו דין רק אם הוא חסד לאותו דבר כי אסור ליקח מהחשוד, וע"ז אין לנו שום חזקה וצ"ב, ודברי השערי תורה צה אינם מובנים כלל. והרמב"ם ז"ל שכתב צ"ב מהלכות גירושין (הלכה ב') דישאל רואה לעשות כל המלות ולהתחזק מכל העבירות, מ"מ כתב הוא ז"ל בהלכות מ"א שאין לסמוך לחזקת כשרות דסתם ישראל, דמ"ש בהלכות גירושין הוא בהסיר המונע מניעת ה"ה"ר, אבל בעוד שיצא שולט מנזאר צמח"ע תמיד דף ל"ב ששטנה נ"ח, פירש"י ז"ל אתם רואים בכל יום שהשמן מנחל ומטעה בני אדם ועי"ש, ואיתא בצמח"ע סוכה דף נ"ב שה"ה"ר מניח אור"ע ומתגרה בשוניהם של ישראל. ומוכרחים דברי הפנ"י שאין זה חזקה אלא מחמת רוב דרוצ צנ"י כשרים.

וא"כ הא תינה צמח"ע שבי' צמח"ע כן, ועי' יס"מ פרשת כי תצא שצמח"ע היו רוב ישראל כשרים זולת צמח"ע נעורים שנכשלים הרבה ר"ל יע"ש, ורוב המדינות אשר עכשיו כבר נשכח שם לגמרי דת ישראל היו אז מלאים תורה ויראה כמודע שצמח"ע השנים האחרונות התחילה הירידה הגדולה ר"ל, עד שעכשיו צימנו אלו צמח"ע אף צמח"ע מועטים מאוד שיש שם עדיין הרבה עוסקי תורה ויראה, מ"מ גם שם עפ"י רוב אותן שנתפסו בקלות ומכשולות והרבה אבות נזיקין, בן ודומיהם כמה המרובים רח"ל ואינהו נפישו טובא, והאריך אפשר לומר עכשיו חזקה מחמת רובא בכשרות, אדרבא אם נלך אחר הרוב לומר כל דפריש מרובא פריש איבא חזקה להיפך, ובעלה חזקת כשרות לכ"ע.

ובב"י אה"ע סימן י"ז הביא צמח"ע הרמ"ה לענין חזקה במצואת צמ"ס (גיטין דף ס"ד ע"ב) שאין אשה משיזה פני' צפני בעלה, דה"מ צדורות הראשונים אבל האידנא דנפישא חולפא ופריאותא בעלמא איתרע חזקה זו ואינה נאמנת, ופסק בן להלכה צמח"ע שם סעיף צ'. הרי שאף שחזקה זו מצואת צמ"ס צמח"ע ולא חילקו בין מקום למקום, מ"מ אחר שראו קלקול הדור צה גשתנה החזקה, אבל עדיין לא הי' אז הקלקול צמח"ע איסורין, וק"ו צימנו אלה שרצתה המכשלה בכל עניני דת תו"כ, צודאי שאין ללמוד מדורות הראשונים.

הריאח שזכר השו"ס מורי הוראות, אבל בשביל זה לא נעשה מינוי של שררה כמו שחשב כ"ח נ"י לדמותו בשביל כך לחזן, דבחזן כחצו כל הפוסקים דבשביל שהוא סרסור צין ישראל לאציהם שבשמים הוי ציה ענין של שררה, אבל השו"ע עיקר התמנותו להשחית הסבין ולשחוט ולדקוק בדיקות פנים וחזן, ואך כשנמדמן אחזר שאלה צריאח יען שטרחת מילתא עוצה להציה בכל פעם הריאח מציה המעצחים להחכם לכן ניתן לו רשות להורות אך צזה, ועכ"פ כיון שעיקר התמנותו ורוב עבודתו הוא דצברים שאין צזה ענין של שררה, לא נקרא מינוי של שררה עצור אותו החלק שמורה בעריפות הריאח שהוא עפל לשאר עבודותיו, וכמו שהולבין בכל הענינים אחר רוב תשמישן, והשו"ע רוב תשמישו הוא דצברים שאינו צזה אלא פועל, ולא דמי לחזן שכל התמנותו ועבודתו הוא להיות סרסור לשמים שזכו ענין של שררה, והד"ח בסיומן צ' לא איירי כלל מענין התמנותו של השו"ע, אלא שכתב שכיון שהוא גם מורה הוראה בעריפות הריאח לכן אם פסק היפך האמת עבר על לאו דלא חשבו עול במשפט, וזה ודאי אף מי שאין לו התמנות מ"מ אם פ"א בכל ימי חייו פסק היפך האמת עבר על לאו זה, וכמו שהראה מקום לדברי הרמב"ם ז"ל בספר המנוות ל"ח רע"ג, ושם כתב הרמב"ם ז"ל וז"ל שהזכירנו מעשות עול צדין וענין לאו זה שלא יסתור הגדרים שגדרה תורה לחייב צדצר או לפטור ממנה, וכן כתב הרמב"ם ז"ל בהלכותיו פ"ב מהל' סנהדרין הלכה ו' ל"ח עול במשפט זה המעוות את הדין ומזכה את החייב ומחייב את הזכאי, הרי שלא תלוי כלל לאו זה בהתמנות אלא בעלם ההוראה שלא לסתור גדרי התורה, ומה שהוסיף הד"ח בלשונו שהשו"ע שלנו מיקרי מורי הוראה, זה כתב לאלומי מילתא, כי אפשר ויכל להיות דע"י שאין סומכין עליו ולא נחתך הדין על פיו אין זה משפט ולא נכלל בלאו דל"ח עול במשפט, אבל יען שהשו"ע מורה הוראה צזה וסומכין עליו צודאי דהוי משפט ועבר על הלאו, ועכ"פ זה ודאי שבשביל דהוראתו הוי הוראה לענין לעצור על הלאו דל"ח עול במשפט אם מורה היפך האמת, עדיין לא נחשב צזה מינוי של שררה אם רוב תשמישו אינו להוראה, ואין צזה שום סתירה דכח כדאיתא וכו' כדאיתא.

ובאמת שאף אלו היה קאת סתירה, גם כן אינו קושיא כל כך, שהרי דצברי חיים סימן צ' כתב עוד הרבה טעמים ולאין אחרים שעבר השו"ע, וגם בסיומן ד' כתב תרתי דאף צחזן שהוא מינוי של שררה ג"כ יכולין להעבירו צזה"ג, א"כ יוכל להיות שסמך צשני המקומות העיקר על הטעמים האחרים שכתב, וכמ"ש הש"ך צחז"מ

קונה נקח רע לעגמו את החרם הקדמונים שכתבו הראשונים ז"ל שחרם הוא אותיות רמ"ח יען ששולט על כל רמ"ח אצרו של האדם ר"ל, וכל אשר צשם ישראל יכונה האיד לא יחוש לנפשו מאיסורים חמורים כאלה של צבילות ועריפות וחרם קדמונים, ומי נתן למשסה יעקב וישראל לצוים הלא החטאים כאלה צנפשותם, וכצד כתב מרן הקדוש ז"ל דצברי חיים (ח"א יו"ד סימן ז') שאלו המדינות שאלו מן הדת לגמרי רח"ל ה' ע"י שלא נזכרו מקודם צמאכלות אסורות כראוי ונכשלו רח"ל. וכל המסייע להעמיד משגיחים כראוי אלא מכירת הצער מתחילה ועד סוף אשרי חלקו וזוכה ומזכה את הרבים.

והשי"ת ירחם ויעה את לצב עמו צני ישראל לתורה ויראה ויזילגו מכל עקתין צישין, ומזכה לראות צמהרה צישועתן של כל ישראל ושמחתן א"ס.

ובני ידיו דושח"ה צאה"ד

הק' יואל מייטלבוים

סימן ד'

צ"ה, ג' תשא תשי"ד

שלו' ובמ"ס אל בבוד ידידי ש"כ הרב הגה"צ חו"פ ותיק מלא עתיק בנש"ק מאלים ותרשישים כש"ת מוה"ר שלום יחזקאל שרגא ה"ברשטאם שליט"א מצעשינוב בעת פה ברוקלין יצ"ו.

אחדשת"ה צאה"ה, הגיעני מכתבו צמה שנתקשה דצברי זקינו מרן הקדוש זל"ה צשו"ת דצרי חיים שכתב צח"א יו"ד סימן ד' דשו"ע אינו צכלל הממונים וכי אחז שררה הוא נוטל והוא רק כמו שתלח דמתא, וכן כתב עוד בסיומן כ"צ וא"ל דהשו"ע הוי מורה הוראה דהוי דצרי שאינו דמי נתן לו רשות להורות זולת בעריפות הריאח, ובסיומן צ' כתב דידוע שהשו"ע שלנו מיקרי מורי הוראות שפוסקין הדין וכו'.

א

הנה אין צזה שום קושיא, דצסיומן כ"צ כתב צפירות זולת בעריפות הריאח, ואם כן מצוחר גם שם דצבריו דק צשאר הוראות אין לו רשות להורות אבל בעריפות הריאח דרכו להורות, ובסיומן צ' מיירי מעריפות

מתחילה מותר לעשות כן על סמך זה ומיתפרש שפיר וא"כ מבואר שגורא להצ"ח ז"ל דברי המהרי"א, ועכ"פ נראה מזה דמכירה בודאי לא חיישין למ"ע, כי כתב הטעם בהשכירו לג' שנים דדמי למכר דאית לי קלא וליכא מ"ע, א"כ כש"כ במכירה ממש שאין צו מ"ע.

והגם שצו"ע כתב המהר"ם א"ס השכירם שנה אחר שנה ונתפרסם הדבר ולא הביא כלל דברי המהרי"א, מ"מ במטה יהודה (ס"ק ד') כתב על דברי השו"ע דר"ל לא מייצגיא א"ס השכירו צבת אחת לשנים מרובות דודאי שרי כיון דדמי למכר ואית ליה קלא, אלא אפילו לא השכירו אלא לשנה אחת א"ס חזר גם לשנה צ' וג' והשכירו כך מותר מכה הפירסום, ויש חילוק דלד הא' מותר מיד משא"כ לד' הב' שבות רק אחר שטעה בן איזה שנים. א"כ לפי פ"י זה גם צו"ע סובר כדעת המהרי"א, אך אפילו א"ס לא נימא בן בדעת השו"ע, מ"מ אין זה אלא בדברי המהרי"א שכתב לדמות שכירות למכר, גם לא הי"ל הגירסא צעור בהשכירו לשנים הרבה ופירש צו פירוש אחר כמו שכתב הב"י בתחלת דבריו, אבל במכירה ממש לא הביא שום חולק ולא שום ערעור בדבר, ומפשטות הלשון שמציא שדמי למכר נראה ברור דמכירה ודאי אית ליה קלא וליכא מ"ע. וקשה לי מזה על הד"ח ז"ל שהחליט בדעת הב"י דגם במכירה איכא מ"ע.

והראיה שהביא מש"ס פסחים (דף כ"א ע"ב) גבי כותח לא הכנתו, דמבואר שם צ"ס דלצ"ה מותר למכור כל מיני חמץ ולא חיישין כלל למ"ע רק בכותח, ובמבואר בתוספות שהוצא שם צ"ח דר"י אחי כצ"ה ואמר בכותח משום דשם צעליו עליו, וא"כ אין זה גזירה מוחלטת צ"ס לחוש בכל מיני מכירה למ"ע אלא דוקא בכותח ואין לך אלא מה שאמרו חכמים. הגם ש"י"ל שסברתו ז"ל שגדה שם צעליו עליו ודמי לכותח, מ"מ מבואר בתוספות חולין דף ק"ד ע"א ד"ה ומא תימרא, שאין לדמות גזירות חכמים זו לזו אלא במקום שהש"ס מדמה, ובצר כתבו הפוסקים שאף בק"י אין דנין דברי סופרים מדברי סופרים כפשטות המשנה למסכת ידים (פ"ג מ"צ). גם י"ל דשגדה אף ששם צעליו עליו, מ"מ מכירת שדה אית לי קלא יותר ממכירת כותח, לכן אין לחוש צו למ"ע כמו בכותח. ובגמרא ע"ז דף כ"א ע"ב דמדתמר לא ישכיר אדם מרחצו לעכו"ם דיוק הא כותי שרי ושדה שרי, וברצח דחקו בתוספות ובשאר מפרשים שאין זה דיוק כ"כ מה שלא אמר כותי ושדה, ומ"מ דיוק מזה להלכה, ומכש"כ שיש לדיוק ממה שאמר לא ישכיר ולא אמר לא ימכור,

סימן מ"ו ס"ק קי"ט על מ"ש הריב"ש ז"ל דאפשר גם הרמב"ם ז"ל יודה, כי כן דרך צעלי התשובות לכתוב דבר אף שאינו עולה להלכה בצירוף טעמים אחרים, ועיין ש"ך סימן פ"א סק"ד. והרדב"ז (ח"ג סימן תתקנ"ד) והח"א סימן ע"ג כתבו שאין לסמוך על טעם א' שכתב הפוסק א"ס יש לו עוד טעמים אחרים, שיוכל להיות שלא כתב אותו הטעם אלא לסניף בעלמא. וגם צ"ס מלינו כן שכתבו לפעמים טעם שאין לסמוך עליו אלא מחמת שהיה להם עוד טעם אחר. ואין להאריך בזה שצבאן אף באתרו הטעם בלבד צלי לירוק טעמים האחרים אין צו שום סתירה וקושיא כמו שנתבאר למעלה.

ב

ומה שנתקשה עוד דבהיתר השער מכירה בשבת כתב הד"ח (ח"א אור"ח סימן ז') צבציל דמותר לחצר לעצור איסורא קלילא שלא יעצרו אחרים איסור חמור, ובמאשין מלות כתב שאין להקל מחשש שילאו חוץ לד"ח (שם סימן כ"ג), וכ"ח נ"י דימה אלו שני העניינים להדדי עד שמא לא פליאה שסותר את דבריו.

ואנ"י תמה על תמיכתו מה ראה על ככה לדמות שני עניינים נפרדים שאין להם שום דמיון וערך כלל ועיקר, הנה ראשית כתב בפירוש הטעם שהאיסור קל הוא לפי שעה שנתפרסם ההיתר ולא יבא שום מראית עין, והכוונה פשוטה, דכיון שאין האיסור מדינא אלא משום מ"ע, ובאיסור מ"ע מבואר צראשונים וצו"ע סימן רמ"ג (סעיף צ') דאחר שנתפרסם שטעה בהיתר תו ליכא מ"ע, ולכן האיסור קל שטעה הסגר הוא רק לפי שעה, כי אח"כ יתפרסם ולא יהיה עוד איסור מ"ע אף באתרו שהדה.

והנה צעור סימן רמ"ג איתא: ורבינו האי ז"ל כתב א"ס השכירו שנים הרבה ונתפרסם הדבר מותר וכן נהגו היתר בצב"ל. ופירש הב"י שא"ס השכירו שנה אחר שנה נתפרסם, אבל צ"ס מהרי"א ז"ל הביא שפירש שהשכירו לשנים מרובות כלומר לג' או לד' שנים דכיון שהשכירו למשך שנים דמי למכר ואית ליה קלא ותו ליכא למיחש למ"ע, ונראה מדבריו שהיה גורם א"ס השכירו לשנים הרבה עכ"ל צ"י. והצ"ח כתב דכן ראה בספר רבינו בחינת יד יצן, וא"ש דקאמר וכן נהגו היתר בצב"ל לכתחלה. וכונתו פשוטה, שלפירושו של הב"י לא מיתפרש יפה מ"ש וכן נהגו היתר בצב"ל, דמתחלה ערם שנתפרסם א"א להחיר, אבל לפירושו של המהרי"א דשכירות לג' שנים דמי למכר ואית ליה קלא וליכא מ"ע כלל, א"כ אף

שנעשה האיסור קל פ"א צמח שנשתחררה לא היה עוד שום איסורא וזה שיוכלה אח"כ להנשא בהיתר גמור ויניחלו רבים והאיסור כבר חלף וכלך לו, והוא כעין מה שאמרו חז"ל (שבת דף קנ"א ע"ג) חלל שבת אי' ולא יתחללו שבתות הרבה, ועד"ז כתב הד"ח בהיתר שער מכירה לאחר שנעשה ההיתר נחשבל האיסור מכל וכל. ואעפ"י לא סמך ע"ז בלבד אלא בשביל שדמי למכס שהתירו הגאונים במוצא צ"י (סימן רמ"ד) מהמרדכי (פ"ק דשבת סימן רמ"ו), כמ"ש בתחילת דבריו צ"י וז"ל: אחרי רואי כי ילא הדבר בהיתר מגדולי הדור ונוהגין בן כמעט בכל מדינותינו סמכתי גם אני ע"ז מפני הטעם שכתב המרדכי ומציאו הצ"י גבי מכס ולכן פסקתי להתיר ע"י מכירה או שכירות ע"פ שער כאשר אשתוק לך לטעם פה. והנה בזה גילה דעתו צפירוש שכל מה שיכתוב אח"כ להתיר הוא על סמך הטעם שכתב בן צמרדכי. ואף שאח"כ פקפק בדבר ולא הונח דעתו בזה, אלא הניח דעתו בזה שהביא מהגמרא (עירובין דף ל"ב ע"ג, גיטין דף ל"ח ע"ג) דמוחר לחבר למיעבד איסורא קלילא שאינו אלא לפי שעה אם יש בזה הלל רבים אח"כ צ"י שום איסורא. ל"ל שגם ע"ז בלבד לא היה סומך לאלא הטעם שדומה למה שהתירו הראשונים ז"ל כמ"ש צמרדכי, וכ"ז מצוהר היטב בדבריו ז"ל.

ועב"פ היאך עלה על דעתו לעשות דמיון זה המאשין מלות, וכי איסורי המלות האלו הנה בשביל מ"ע שיועיל ע"ז היתרים להסיר האיסור, הלא לדעת הד"ח זלה"ה המלות האלו הנה חמץ, ואף אינו לא היה אלא חשש חמץ אינו מועיל היתרים, כי כתבי ההיתרים וכל הפירסומים אינם מסירים את החימוץ, ואין לה שום דמיון כלל לכל מה שהביא הד"ח בשער מכירה, וא"א להתיר איזה איסור שנשאר לעולם בן באיסורו לכל העולם, והיתרים כאלו אינם מזילים ממכשול רבים אלא אדרבה מציאים מכשולות, כי כך דרכו של ה"ה"ר היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שיאמר לו לך עבוד ע"ז ר"ל.

אמנם גם בהיתר השער מכירה שה"י להד"ח ז"ל כמה טעמים להתיר, מצוהר בדבריו צמח"א סימן ל' שחזר מהיתרו, וז"ל שם: רב אי' מאוהבי אשר ציקש ממני העתק שט"מ ושלחתי לו ואח"כ ציקש ממני לאסור להם כל ההיתרים כי צאים למכשולים וכן עשיתי וכתבתי להם שהדרגא צי עכ"ל. והרי שהיה לו איזה חזרה בזה, וגם בחכמי המשנה מזינו שאמרו במשנה ראשונה ושוב חזרו במשנה אחרונה, וידוע דהלכה במשנה אחרונה. ונסתר כל היסוד.

דמכירה ודאי הוי רבותא יותר אלו היה אסור כמו שכירות, וע"כ דמכירה שרי כמ"ש הצ"י מהמכרי"א, והיאך אפשר לחדש ולהביא ממה שאמרו חז"ל רק בכותח לדמות בגזירות חכמים מה דלא נראה בן מדברי הש"ס. בן אחת שהש"ס והצ"י והמכרי"א כולם מייירי ממכירה גמורה לעכ"ס שזה ודאי אינו קלא כמצוהר בש"ס חולין דף קל"ג עכ"ס מופעא פטי ואין לר"ך לרשום, אבל במכירה כזו שנהגו שאינו אלא הערמה ואין העכ"ס מחזיקו כלל בשלו לא מופעא פטי ולית ליה קלא, אדרבה הכל יודעין שהישראל מתפרנס מזה ואינו דומה גם למכירת חמץ כמ"ש הרבה גדולים ואין להאריך, אבל ממה שהביא ד"ח ראינו מכותח ששם מייירי במכירה גמורה, מזה נראה שדעתו ז"ל להביא ראינו שאף במכירה גמורה שייך מ"ע, זה לא הבנתי לפענ"ד.

ידידיה איך שיכיר חזיון לדעתו ז"ל דגם במכירה איכא מ"ע ואין להתיר לעשות בן לכתחילה כמו דמותר לדעת המכרי"א והצ"ח אף צמח שדמי למכר, אבל אחר שנעשה בן איזה שנים נחפרסם ושוב ליכא מ"ע כלל כמ"ש הצ"י והשו"ע. והגם שכתב שלא ראה להתיר בתחלה אלא אחר שראה שכבר ילא הדבר מגדולי הדור ונוהגין בן כמעט בכל מדינותינו, א"כ כיון שכבר נהגו בן כמעט בכל המדינה כבר נחפרסם ההיתר. ל"ל דצאותן המקומות שעי' שלא ראו שם לעשות ההיתר חללו את השבת ר"ל אף צ"י היתר לא הועיל להם הטעם שנחפרסם, וכמו שכתב הה"מ (הל' שבת פ"ו הע"ו) והוצא צמ"ז בריש סימן רמ"ג שאינו מועיל הטעם שיתלו בהיתר אלא כשהאמת הוא בן שאם יחקרו אחר הדבר ימצאו שכן הוא. גם י"ל שצאותן המקומות שלא ראו לעשות היתר השער מכירה לא הועיל כלום מה שנחפרסם בכל המדינה, כמ"ש הרמב"ם ז"ל (שם) והוצא צמ"ז (סימן רמ"ג) שהכל תלוי במנהג המקומות לפי דרך אנשי אותו המקום, וא"כ צאותן המקומות שלא עשו ההיתר וחללו השבת ר"ל באיסור הוי נחפרסם באיסור ואסור צאמת. ונמצא שעי' האיסור קל שנעשה הכנס לפי שעה צעשיית ההיתר, הניל את כל האיסור שאח"כ לא היה עוד אף איסור קל. ולא התיר זה אלא במקום שרואין שצלה"ה יש חילול שבת ר"ל, כאשר כתב לצסוף דצמקום דלא שייך זה שיצוה לדיי איסור חמור אין להתיר. ועכ"פ זה דמי למה שהביא שם ד"ח מוצר שחורם שלא מן המוקף שעי' שפועה הכצר האיסור קל פעם אחת צמח שחורם שלא מן המוקף שוב מתוקן הכל וליכא עוד שום איסורא לשום אדם, וכן בשפחה שעי' שנהגו צה מנהג הפקר וה"י מכשול רבים ע"י שהמלאה עצמה לזנות ר"ל ואחרי

ג

אעפ"כ ראה רגמ"ה לגזור כן מחמת רוב הפרטים המתעוררים צנעותהם, וכן בגזירת ז' נקיים על עיפת דם כחדל, והוסיפו עוד בגזירת ה', ולפעמים מחמת איזה חולשה א"ל לה להיות ז' נקיים על כל עיפת דם כחדל זמן זמנים עוצה ואינה עוצלת, וכבר היו לעולמים הרבה אנשים שעברו כמה פעמים ר"ל על איסורי כריתות ע"י, ואמרו חז"ל צמסכת יצמות דף ל"ז שאמר רב מאן הו"א ליומא, וק"ר היריעה מהכל לפעם בגזירות חז"ל שמרובין הן. וידוע פירושו של המהרש"א (מכות דף כ"ג ע"ב) על מה שאמרו (עירובין דף י"ג ע"ב) נמנו וגמרו טוב לו לאדם שלא נצח משנצח, דר"ל נמנו וגמרו שמו את המלות שהל"ת מרובין מהענין והיו קרוב להפסד. וזה צחורה שכתב, ואמרו ז"ל בגיטין דף ס' לדעת ר"י דלכתחלה כוונתו שחורה שצ"פ מרובין יותר. וזה בהלמ"מ וצ"ג מדות שהחורה נדרשת כמו שלמדו מהקרא דעל פי הדברים האלה, אלז בהחומרות שהחמירו אה"כ כמה מרובין הרבה יותר, כמ"ש הרמב"ם ז"ל בספר המלות שורש הראשון שאם נחשב החומרות דרבנן יהיו לאלפים, ורובם ככולם כמה לעשות משמרת וסיוג לתורה, וזודאי שהרבה אנשים מפסידים ע"י רוב החומרות ולא צחם עשו חז"ל כן, וע"כ שראו שא"ל שהתקיים התוס"ק מכלדיו זה, כמו שאמרו צממה מקומות (עירובין דף ו' ע"א ודף ק' ע"ב, חולין דף קי"ז ע"ב) צקעה מלא וגדר בה גדר, ואך צמקומות מועטים צפרק מי שהחשיך וצמח (שבת דף מ"ג ע"ב, יומא דף פ"ה ע"א) התירו איסור דרבנן שלא יצא לעבור על איסור דאורייתא, ופשיטא שאנחנו לא נוכל לדמות לזה, צפרט אחרי שראוין שצרכא דרובא מהמקומות אין כן דעת חז"ל, ואנחנו לא נוכל לא להוסיף ולא לגרוע מדברי חז"ל אפילו בקולו של יוד.

ובמה שהביא הד"ה מפסקי המהרי"א (סימן קל"ח) שאין להקל מחמת חשש שילאו חוץ לד"ת, זה הוצא גם צרמ"א סימן של"ד (סעיף א'), ואף שהע"ז (ס"ק א') פסק, אלז הנקב"כ והחנות יאיר (סימן קמ"א) וכל הפוסקים אחריהם החזיקו בדעת הרמ"א והמהר"ד, ועי' חת"ס יו"ד סימן שכ"ב, ועיין חת"ס חלק שני סימן פ"ו צמה שהתחילו לעשות שינויים צביכ"ג ואסר הכל, וכתב לצדק שאם אמר יאמר שאם לא יקילו להם איכא לניחש להמרת דת, לזה לא חשו חז"ל אלא חששו שישארו צחמות ישראל ויצמו צמה לעלמם ואחי לאמשוכי ישראל אצחרייהו כדוק וצייתום צימי חכמי המשנה וענן ושאלו צימי הגאונים, ואין אחריותן עלינו עיין צרכות ס"ג ע"ב ואמרו לאחינו שצגולה אם שומעין

גם צל"ה אין לדמות כל הענינים, וצחוספות שבת דף מ"ד ע"א ד"ה מתוך, נדחקו לחלק צממתו אמרינן מתוך שאדם צכול על מתו אי לא שרית ליה אחי לכצווי וצממון אמרינן איפכא אי שרית ליה אחי לכצווי, וכתבו לחלק צין ממון למת. חמנס צפרק מי שהחשיך (שבת דף קנ"ג ע"א) אמרינן גם צבי ממון אי לא שרית ליה אחי לאתווי ד' חמות, והרבה חילוקים דקים ופלוגתות צראשונים ז"ל צזה וקשה לדמות שאר ענינים צזה, ולכן הו"א חידוש מה שמדמה המרדכי צשם הר"י מכם לפרק מי שהחשיך, כאשר צחמת נחקשה הד"ח צזה וכתב שרק הראשונים יכלו לעשות דמיון זה לא אהנו יתמי דיתמי. והע"ז צסימן רמ"ד (ס"ק ו') נחקשה דמה חילוק צין מכם למרחן, ותיקן דכיון דמכם הו"א עפ"י רוב עסק גדול התירו לגמרי אף אם הו"א עסק קטן, והו"א כמו שאמרו צכל תקנת חכמים דלא פלוג רבנן צתקנתם. אלז קשה להצין זה, דאילו היה מצוה צגמרא ההיתר של מכם שפיר היינו יכולין לומר לא פלוג כמו צכל תקנות חז"ל, אלז כיון שאינו נזכר כלל צגמרא היאך נוכל לחדש ולומר לא פלוג אחר חתימת התלמוד. ועכ"פ זה וודאי כי אהנו לא נוכל לומר כן כמ"ש הד"ח. וצמג"א סימן ס"ק י"ז מצוה דעיקר טעם ההיתר צמכם הו"א משום פסידא, דאף ד"א דאסור שצות דשצות צמקום פסידא, מ"מ שרי צמכם דהיו כמאלי מידם כמ"ש המרדכי, כלומר שלא ישחקע ממון ישראל ציד עכו"ם. וכעין זה כתב גם המהרש"ל צחשו סימן ק'. ונמלא דמה שכתב המרדכי לדמות לפ' מי שהחשיך אינו אלא לסניף צעלמא, וא"כ אי אפשר לדמות כלל שאר ענינים לשם. וצל"ה כתב המג"א צסימן ש"ז סק"ז ח"ל: ודע שאין מדמין דבר לדבר צעניני השצותין ואין לך צם להתיר אלא מה שאמרו חז"ל. ומכש"כ שאין לדמות לשצותין שארי איסורין כמו חמן וכדומה.

ד

ובעיקר הסצרה אם להקל צאיזה איסור דרבנן צצביל שלא יעשו איסור חמור יותר, הנה רואין אנו שצכ"מ החמירו חז"ל צהרבה חומרות וגזירות לאסור את המותר לעשות סיוג לתורה, אף שצודאי רוב החומרות מציאין הרבה צני אדם לדי חמאים גדולים, וכבר כתבו הראשונים ז"ל שהרבה אנשים הלכו לאצדון צצור חדר"ג צאיסור שתי נשים יען שלא היה צכחם להשיג גדול העורה של היתר מ"ר להנילם מכצלי העיגון,

והיודעים מועטים, ואלו המורים המרובים שאינם מהיודעים דרכם להפוך דברי אלקים חיים עפ"י שכל הצע"צ שכתב הסמ"ע (סימן ג' ס"ק י"ג) שהיא הפוכה מדעת התורה, ולכן צראותם המלאות חדשות ושאופה הרבה יותר צפ"א הוא למראה עינים עוצה מהראשונים, אבל מי שיש לו לב מבין בגופי הלכות ומתבונן בהשגשות והקילקולים הבאים מהחדשות יודע ומבין שאילו היו רואין זאת הראשונים המתורים היו נוהגין ככרכובי' לאסרו. ולא ראיתי להאריך פה זה כי האיש הנלצב די לו צמ"ש מן הקדוש ז"ל דברי אלקים חיים שהוא חמץ, ועוד הרבה גאונים וקדושים שאסרו גם אז כל אופני המאשין בהחלט, וכל העמים שכתבו לאסור על תמונת המאשין שנעשה אז ק"ו צ"צ של ק"ו ששייכים על המאשין הנעשים כעת כמבואר להמשיך, ואין לסמוך על המקילין שהיו אז כי לא ראו את אופני המאשין שבזמנינו שזרזו שגרועים הרבה יותר, ודור הזה צודאי אין מי שיכול להכריע בדברים העומדים צדו של עולם, והרואים לסמוך על המקילים השכיחים צדו הפרוץ הזה צדו"ה גם צא"ר עניינים ואינם מפחדים מדעת הראשונים, ק"ו שלא ישמעו לדעת פשוט כמוני, והאריכות צה אך למותר ולא צאתי אלא להעיר וד"ל.

והשי"ת ירחם ויזילנו צמח"כ מאפלה לאורה, וישמחניו בשמחת ציון וירושלים בקדושה וצטורה.

וכנני ידידו דושט"ה צא"ר

ב' יואל טייטלבוים

סימן לו

צ"ה

שלוכט"ם אל כבוד ידידי חרה"ג ותיק מלא עתיק גן הדסים ערוגת הבושם לו דמוי' תהלה כש"ת מוה"ר מרדכי בריסק ז"ל האבדק"ק טאשנאד והגלילות יצ"ו.

אדשתה"ר צא"ר כמשפט, הגיעני מכתבו צדד השו"צ ירא שמים מרבים שאירע לו מקרה לא טוב שצדק צדיקות פנים ולא מלא שום סירכה ואחרי שהתחילו לפשוט עור הצהמה ראה הקצ"צ שהאומא נסרכה לזופן צסירכה המערפת, ובהדרגתי מסתפק אם מחויב להעבירו על איזה זמן כמבואר בשמלה חדשה (סימן צ' סעיף י"ט).

מוטב וכו' עכ"ל. ואנחנו ראינו צעו"ר צמדינה זו שצדדא דרובא מהמקומות ממש צאו לידי שכתת התוה"ק לגמרי ר"ל, והמשכיל על דבר ימלא כי עיקר סיבת הדברים היה מה שהתחילו להקל בכמה דברים צענה זו להאיל את השאר שלא יפרצו יותר, וכן המה כל הפירלות שצדורינו מתחילים צענה זו שמקילים צא"ר דברים לש"ש כדי להאיל את השאר, אבל לגמרי נהפוך הוא שעי שהתחילו צפשרות ווייתורים להקל לאט לאט עבירה גוררת עבירה עד שגפרץ צמילואו לגמרי ר"ל, אבל אילו היו עומדין על המשמר שלא לעשות פשרות בקיום התוה"ק, צלי ספק הי' חלק גדול מישאל חזקים צתורה וצמלוות בכל מקומות מושצותם, וצ"צ לכל הרואה לידע האמת לאמיתו.

ה

ובדבר המאשין מלות שכתב הד"ח שאינו רוצה לגלות העטם, לפענ"ד דברי תורה עניינים צמקום אחד ועשירים צמקום אחר, שצתנינא (חא"ח סימן א') גצי המאשין צלית גילה העטם כי ידוע אופני המאשין שמשתנים בכל עת ומי יודע למחר מה יהיה, ועטם זה הוא גם צמאשין מלות כי אילו היה מגלה עטם האיסור היה מקום לומר שיתקנו המאשין מאלו ההשגות או היו מפלפלים צדד, אבל דרך עשיית מאשין שמשתנה בכל יום והביתר נשאר, כמו שהוא צאמת צמנינו שנעשו מאשין צהמלאות חדשות ואופנים שכל המתירין שהיו אז לא היו מתירין אלו שבזמנינו צצו"א, ועד"ז כתב צשד"ח מערכת חו"מ סימן י"ג אות י"ב, שכל הביתרים הנעשים ע"י תיקונים שוב אח"כ התיקונים מתצטלים והביתר נחפצט צלי שום תיקון כלל, וצסינן י' אות ג' האריך צזה, וכתב שכל ביתר הנעשה צתיקונים שוב נשתקטו אופני וסדר הביתר ורק הביתר נשאר צמקומו ונמשכין הרבה איסורין קלין וחמורין, ולולא נפתח פתח כחודה של מחט צבהיתר לא היו פותחים פתח כפתחו של אולם לפרוץ גדר התורה והמצוה, וכיוצא לזה נמצאים מכשולים הרבה אשר נהכו ע"י קלת ביתר צדד, ואילו דורות הראשונים המה ראו אשר נהווה ונמשך מהביתר היו מכריזים ואומרים דברים שאמרו לפניהם עטות הם צידינו ולא נמצא אי' מעיר שיטה אופן לצדיהם האחרונים מלוא צחור"ת עכ"ל, יעיי"ש שהאריך צדברים אמיתיים.

וידוע אני שהמתחדשים מתפארים שהמאשין שבזמנינו עובים מהראשונים, אבל לא מחכמה שאלו ע"י, וכבר כתב הפמ"ג ז"ל (בהקדמה לו"ד) המורים מרובים

א

וכיים שכמדומה שלא צדק תוך חודש ימים, ואין לו ראי' להקל על תוך חודש, ש"מ שדעתו להחמיר.

אמנם מ"ש עוד התצ"ש שכן הוא צ"ש וכן הוא משמעות לשון הרשצ"א ז"ל שכתב מחזירין אותו, לא זכיתי להבין דברי קדשו ז"ל בזה, דביש"ש פ"ק דחולין (סימן ח') וכן צפרק גיר הנשכ סימן י"ז לא הזכיר מאומה מהעצרת חודש ימים, ואדרבה גם הקיל לגמרי כמו שיוצא להלן דבריו, ואך בסימן ע"ז צפג"כ ששם סובב לדיוטא דגמרא (חולין דף ל"ג ע"ב) בעצת שנמלא אחריו חלב דמסיק בש"ס שמלקין ומעצירין אותו, ע"ז הביא דברי הראצ"ה המוצא בהגהות אשרי שיכריזו עליו צ"הכ"ל שני וחמישי ושני שהעצירותו ומאומתו ויהי' חודש ימים שלא יעסוק באומתו ועוד האריך שם בעונש ובציונות שיתנו עליו, ואח"כ הביא דברי תשו' הר"מ דבפעט ראשונה יש להזהירו ולא להעצירו כלל ואם אינו נזהר עוד יש להעצירו ע"ד שכתב הראצ"ה ז"ל, ותמה שם בישי"ש צמה שהקיל צפ"א שיקרה מכשלה שלא נראה כן מדברי התלמוד שכתב סתם טבח שנמלא אחריו, ותי' שחקן לעשות כן למיגדר מילתא להקל יותר מדברי התלמוד ישי"ש טעמו.

והנה זה ודאי דבש"ס מיירי בסתם צ"י אדם שאין שום רגלים לדבר שהוא שוגג, וגם בצד כתב המהרי"ן דבבבלי' תלמודא מיירי בעצת ששוחט לעלמו ומוכר לאחרים, וא"כ אין מזה ראי' כלל להיבא שהוא מדקדק במעשיו ויש רגלים לדבר שהוא שגגה, וצ"ע"כ שגם התצ"ש מחלק בזה, שהרי היש"ש הולך שם גם הכרזה צ"ת הכנסת ואשרי ציונות והתצ"ש לא כתב אלא העצרת חודש ימים ותו לא, וצ"ע"כ דקול יותר עבור שיש רגלים לדבר שהוא שוגג, וא"כ גם להעצרת חודש ימים אין ראי'.

גם לא אדע למי הביא זה מהישי"ש, דהלא היש"ש הביא גם תשו' הר"מ שהקיל לגמרי צפ"א, וכמו שמיישצ דבריו שהוא למיגדר מילתא, ולא נמלא העצרת חודש שם אלא צמה שהביא דברי הראצ"ה, וא"כ יותר הי' לו להביא מדברי הראצ"ה עלמו שהוא צ"הכ"ל אשרי.

ומה שהביא מדברי הרשצ"א (ח"א סימן תקל"ד וסימן תרי"ט) מדכתב מחזירין ולא כתב שאין להעצירו משמע שראוי להעצירו ולהחזירו אח"כ, לא הצנתי ג"כ הראי', דברי זה ודאי שהולך שם קצד"ה, וא"כ קודם שקיבל עליו דברי תצירות אסור לו לשחוט, ומבואר בצפ"ח סימן קי"ט ס"ק ל"א שהקיל שם בשו"ב י"ש ומדקדק במעשיו שאין לריך להעצירו כלל אלא סגי בקד"ח בלבד,

והנה כתב דמה שהביא השמ"ח (תצ"ש שם אות ל"ד) מדברי מהרי"ן במוחק לאדם כשר שמעצירין אותו על חודש או שנים, לעומת זה הביא הש"ך ופר"ח בסימן קי"ט תשו' מהרי"ן דאם הוא ירא שמים אין מהלך להעצירו וסגי בקד"ח. והנה כולם הביאו תשו' מהרי"ן שבסימן ל"ז, והא"ך אפשר שיכחישו ז"ל בהעסקת דברי המהרי"ן להביא כא"א הדין להיפך מדבריו שבאותה התשובה, וצפרע כי התצ"ש כבר ראה דברי הש"ך והפר"ח. ותשו' מהרי"ן אין צידי לעיין בו. ובהשקפה ראשונה אמרתי דע"כ אין זה סתירה, דהש"ך ופר"ח סובבים שם על דברי המחבר (סעיף י"ז) שכתב בעצת שיא עריפה מתחיי' שאין לו התנלות לומר שוגג הייתי, והוא מדברי תשו' הרשצ"א (ח"א סימן כ' וס' תרל"ב) שכתב בזה שדיונו כמזיד כסתומת הגמרא, וע"ז הביאו דברי המהרי"ן דצ"ש ומדקדק במעשיו חלין שגגה הוא ולא דנין לי' כמזיד, אבל צמה שהביא התצ"ש ממהרי"ן דאף במקום שתלין צ"י שהוא שוגג גמור ראוי להעצירו על חודש או שנים, מזה לא דיבר הש"ך מאומה. ואף שהפר"ח צסוף הס"ק כתב דצ"ש אין לריך להעצירו כלל וסגי בקד"ח בלבד, י"ל שזה מדעת עלמו כי לא הזכיר ע"ז כלל שהוא ממהרי"ן אלא בתחילת דבריו מה שהביא דדיונין לי' כשוגג ולא כמזיד.

ושוב ראיתי בתשו' צ"ת אפרים סימן ה' באמלע התשובה שהעתיק דברי המהרי"ן ח"ל שם: ובאמת שהש"ך קילר בדברי המהרי"ן וסמך על הנוטין במהרי"ן, ח"ל דאירע לי"ש שצדק ריאה שהי' לה סירכא ולא הרגיש בסירכא ולא העצרת אותו, וטעמא דידענא צ"י דירא שמים הוא ולא אישכח דדיוק כותי', בודאי משגה הוא, וכן ראיתי במגנלא לזקן אחד ששגג ולא הכגיש הסירכא כו' והשיבו על כו' משום שהי' מוחזק בכשרות, וכמדומה שלא צדק תוך חודש, ומה שהבאתי מעצת שנמלא אחריו עריפה הי"מ באדם שלא ראינו שמדקדק במעשיו כו', ועוד דבריו לי' תלמידי טבח הוא שמוכר הבשר וכו' ישי"ש. הרי מבואר צהדיא שאין כוונה המהרי"ן אלא להביא ריאה שלא להעצירו כמזיד, שהרי מסיים לצסוף שכמדומה שלא צדק תוך חודש ימים, ואין שום סתירה בין הש"ך לתצ"ש ומח"ח ומח"ח ולא פליגי. וצדעת הפר"ח י"ל, דאף שסיים המהרי"ן שכמדומה שלא צדק תוך חודש ימים, מ"מ כיון שלא הביא זה אלא בלשון ספק ולא כתב לפסק הלכה לעשות כן, הבין הפר"ח להקל בדבר. אמנם התצ"ש ז"ל הבין צדעתו דכיון שהביא ראי' לדבריו מאותו הזקן שמגנלא

ראשון לא נפסלה מחזקתה, ואך ידעין שם שדרכה לבדוק ג"פ מש"כ צ"ל דהרשב"א אין מאמינים שרצונו ה' לבדוק הסבין עוה"פ קודם שישהו, וא"כ צ"ל שמהג המקום שלא לסמוך על צדיקת פנים חלל להוציא הריאה ולנפחה ו"ל דעדיין לא נגמר הצדיקה ודמי להאשה בצדיקת החולעים, וכחצ דזה תליא בעטם צדיקת חוץ ונפיתה, דלשאר פוסקים דעטם הנפיתה הוא רק צשציל ריעותא לא צשציל סירכות, א"כ כבר נגמר צדיקת הסירכות בצדיקת פנים, ואך להשמ"ח (סימן ל"ט סעיף ז') דעטם הנפיתה הוא גם צשציל סירכות שניכרין אז יותר, א"כ לא נגמר עדיין צדיקת הסירכות וזה עמנו בעטם בצדיקת חוץ שמה לא הרגיש צסירכת כראוי בצדיקת פנים, דמי להאשה שלא סמכה עלמה במה שצדקה פעם ראשון שמה תמלא החולע בצדיקה שאח"כ יעיי"ש שהאריך.

ורפ"ע ד' אין הנידון דומה לראי כלל ודבריו נפלאו ממני, דשם בצדיקות החולעים חס סומכת בצדיקה הראשונה על מה שצדוק אח"כ, אין שום חשש צדבר, ואך לבתהילה מותר לעשות כן, כי אף חס דל מהבא שתי צדיקות הראשונות סגי בצדיקה האחרונה צלצד צלי שום פקפוק, מש"כ בצדיקות פנים חס הוא מקיל שלא להשים לב בצדיקת פנים על סמך צדיקת חוץ, הוא איסור גמור שהסירכות מתנתקים ערם שצדקים צחון, ואך להשמ"ח שטעם הנפיתה שניכר אז יותר אינו חלל חומרא שהחמירו שלפעמים יוכל להיות שצחבר יותר ע"י הנפיתה, אבל ודאי דעיקר הצדיקה צסירכות הוא רק צדיקת פנים כנודע לצקיאס וחלילה להקל צזה. וצפרט לפי מה שהעיר שם צעמק שאלה דנידון חשו' הרשב"א אף חס אין מאמינים לראובן שה' צדעתו לבדוק עוד קודם שחיתה חלל זה ודאי שהחיוצ לבדוק הסבין אחר שחיתה וא"כ ה' מביד אז הפגימה ולא ה' צל לידי מכשול צמה שסמך על צדיקת שמעון שלא צדק כראוי, וע"כ דל"ל שהחמיר הרשב"א ז"ל כיון שעשה פשט צאומנתו להקל בצדיקה שקודם שחיתה יעיי"ש, וא"כ ק"ו צ"ל שחס אינו צדוק צדיקת פנים כראוי אין הצדיקת חוץ שלאחריו מלילו ממכשול.

ורד"נ נראה שלא סמך ע"ז גם צעמק שאלה ולא כתצ זה חלל דרך מו"מ כדרך כותצי תשובות, כי צלא"ה העביר שם חת השובט ההוא על חודש ימים שלא ישחוט אף עוף ויכריזו עליו צצביכנ"ס ששחיתה חסורה. וצחשו' הקודמת שם צסימן ג' שהאריך להוכיח ג"כ צכמה טעמים דסגי צקצד"ח צלצד וצציה ג"כ דברי הש"ך צשם המהרי"ו דצמוחק לן צכשרות סגי צקצד"ח,

ומ"מ חס שחט צלא קד"ח שחיתה פסולה אף צדיצד יעיי"ש, וא"כ שייך שפיר הלשון מחזירין אחר קצד"ח, כיון שחוטו הזמן ערם הקד"ח ה' מסולק מאומנתו אף שלא ה' חלל שעה מועפת. וצרי"ן ז"ל צפג"ה סובר ג"כ צדינא דגמרא צטצח שומאל אחריו חלצ דסגי ל' צקצד"ח צלצד, עיין יש"ש הצ"ח ולא הקשה עליו מלשון הש"ס שכתצ מעצירין אותו כמו שהקשה על חשו' הר"מ שהצחתי לעיל. וצראה דיען שהולך עכ"פ קצד"ח שייך שפיר הלשון מעצירין כיון שאסור לו לשחוט ערם הקצד"ח.

אך מדברי מהרי"ו כבר הצחתי שצראה מסיוס דבריו שלא הקיל צלי העצרת חודש ימים, ועכ"פ אף חס יש לנו לפלפל צראיות הצצ"ש ז"ל, מ"מ כיון שהחליט הוא להחמיר נגד דעת הפרי"ח ז"ל ולא מלילו צגדולי הפוסקים מי שחלוק עליו צפירוש, קשה להקל נגדו, צפרט צהלכה זו שחפשט צכל חפצות ישראל שלא לזו מהצצ"ש צמקום שאין גדולי הפוסקים שלאחריו חולקין עליו.

ב

וב"ש סצרא להקל כיון שה' מרגיש אח"כ בצדיקה חוץ ואינו דומה לחשו' הרשב"א, אינו רואה צזה שום חילוק, דברי גם שם לא עשה מאומה ולא נשחט צאוחו סבין, ולא החמיר הרשב"א חלל צשציל שניכר מזה שלא מזה בצדיקה ולא שם לב כראוי, וא"כ גם כחן מאי נ"מ מה שה' מרגיש אח"כ בצדיקת חוץ, סוף סוף ניכר מזה שהקיל אז בצדיקת פנים ולא שם לב כראוי, ויוכל להיות סירכת שמתנתקת ואינה ניכרת צחון כלל ואח לא הרגיש צסירכת גדולה כזו ק"ו שלא הרגיש אז צסירכת קטנה וצמתנתקת. וצדצרה זה גרע מנידון חשו' הרשב"א, ששם הצגלל ראובן שה' צודקו עוד קודם ששחיתה, ואך הרשב"א כתצ שמעטיו מוכיחין עליו שלא נתנו לשמעון לבדוקו לחל"ל, ואילו ה' האמת כדבריו שלא סמך לגמרי על צדיקת שמעון וה' צדעתו לבדוקו עוד אח"כ, לא ה' שום חשש צדבר, ואך מכח האומדנא דמוכח הוכיח שהקיל בצדיקה, חלל כחן א"א לומר כלל שסמך עמנו בצדיקת פנים שלא לבדוק היעצ על סמך שיצדוק אח"כ צחון, דמי שטעשה כן צודאי הוא מאכיל עריפות לישראל, וע"כ שאז לא שם לב כראוי.

שוב ראינו צעמק שאלה יו"ד סימן ד' שהעיר להקל צעוצדא כזה בצדיקת פנים יען שהוא צדוק אח"כ צדיקת חוץ, וצציה מהצ"ל החדש (חיו"ד סימן ז' אות ד') לדמות להא דיו"ד סימן פ"ד (סעיף י"א) בצדיקות חולעים צאשה שדרכה לבדוק ג"פ ומלאה אחר פעם

ותו אפילו תימנא דלא מהימן לקולא, מ"מ הכא הא איכא הוכחה דלא צמרד וצמטל עשה וכו' יעיי"ש. הרי שאילו ה' הטעות צדיקה שלא נזכר כראוי ה' מחמיר כדן טבח שנמנא אחריו חלב, אלא לא ה' שם כלל שום ספק וטעות אחר הצדיקה לא מניי' ולא מוקפתי', ואולי כבר ה' נצורר הכל אחר הצדיקה איזה מוכן הוא אשר או עריפה ואך צשעת המכירה נחלק וטעה, וע"ז כתב שטעות כזה אינו דומה כלל לטעות שצדיקה שמוטל עליו לדקוק כראוי, ואין כאן לדון אלא אם ה' בשוגג או ח"ו צמזיד, וע"ז שפיר איכא הוכחה שלא ה' צמזיד מדלא ה' מנתק בסירכא, ולק"מ מה שנתקשה צדצרו צעמק שאלה.

ואת שצממ"א ח"ג סימן כ"ז דמייירי שם שה' הטעות צדיקה, וכתב ג"כ הוכחה זו שלא ה' צמזיד מדלא ה' מנתק בסירכא צאופן שלא יהיו מרגישים, והביא גם דברי הי"ש. שם כבר העזירו את השו"צ על שלשים יום ואיזה עליו לקבל גזירת הבי"ד על אלו השלשים יום, ואך דן שם אם לפוסלו עולמית, וע"ז שפיר מועיל ההוכחה שלא היה צמזיד גמור, כמבואר בראצ"ה וצר"ן וצ"ש"ש שם דטבח שנמנא אחריו חלב אף שידון כמזיד מחמת הפשיעה שלא צדק כראוי מה שמוטל עליו להלקותו ולהעזירו על חודש ימים ולצותו, אבל עכ"ז אינו דומה למזיד גמור שיפול עליו ויטערך תשובה דפ"צ (סוכדרין דף כ"ה ע"א) כמו מוכר בשר עריפה צחוקת בשר כשירה צשאלט נפש. ולפענ"ד גם הרשב"א ז"ל שהחמיר צמי שאינו זכיר לצדוק מ"מ סובר דצמזיד גמור חמור יותר, ומיושב צזה סתירת דברי הרשב"א שצמימן תשפ"צ לסימן תרי"ט ותרג"ב שהאריכו צזה הפר"ח צסימן קי"ט (ס"ק כ"ז) ושאר פוסקים, שצסימן תשפ"צ מייירי צקל"צ שהכנים ידו דרך הושט ערס שיצדוק הצדוק שזה חשוד לנתק בסירכא וחמור יותר ממי שאינו זכיר צצדיקה יעיי"ש ודו"ק. ועכ"פ מבואר כן צרוב ראשונים והפמ"א הלך צשיטה זו, וצפרט לפי"מ שצירף שם גם דעת המהר"ם להקל צפעס ראשונה צטבח שנמנא אחריו חלב אף שהחמירו צזה צגמ' כמבואר עטמו ציש"ש, ולזה צודאי מועיל האומדנא שלא ה' מזיד גמור דצמזיד גמור לא הקיל המהר"ם לעולם.

ד

ידידי איך שיהי', הנה לדינא כבר נתבאר שגם העמק שאלה לא מלאו לצו לפוערו צלא כלום. אמנם יטן שגודע שהוא יר"ש ומדקדק צמעשיו וזילא צ' מילתא טובא לצותו ח"ו, נראה לפיענ"ד להקל צאופן זה,

ולפלא שלא הביא כלל דברי השמ"ח שהוצרך העצרת חודש ימים, אלא קיצן הרבה טעמים ופוסקים דסגי צקד"ח, ואעפ"י צלמעשה סיים שם שלא ישחט חודש ימים צלי עומד ע"ג ואח"כ יקבל עליו צפני צ"ד של ג' ת"ת, ואז כיון שנקלה כ"כ שוב אסור להונות אותו צדברים יעיי"ש. הרי שאחר כל הדין לא מנאו לצו להקל לגמרי למעשה, ואין להביא רא' מהסברות שהוצאו צהמ"מ של הלכה ערס שבה לידי גמר דין.

ג

עוד תמנתי על דבריו שם שהלך צדרך חדש צציאור דעת הי"ש צנ"ש צפג"ה סימן י"ז צעוצדא דידי' דאיכא הוכחה שלא צמרד וצמטל עשה שהרי סירכא גדולה היתה שם צרוחצ יד ואם ה' רואה לגנוז דעת המקום ודעת הצריות למכור עריפה צחוקת כשירה ה' לו לנתק ולהפריד כל הסירכא מן הללעות שלא יהי' ניכר ונרגש וסמכין צאומדנא דמוכה אפילו צמילתא דאיסורא, וכתב ע"ז צעמק שאלה שצדצרו קשים מאוד, דהא האומדנא הוי רק הוכחה דלא האכיל צמזיד למכור עריפה צחוקת כשירה, אבל אכתי אנו רואין שלא חשש לחבר ולצדוק ככל הצורך, וכבר כתב הרשב"א (צתשו' ח"א סימן כ' וסימן תרל"ב) דאף מי שאינו זכיר לצדוק פושע הוא, וכן הרש"ש (כלל כ' דין כ"ט) כתב דאם לא חשש לצדוק כל הצורך רשע הוא. והוכיח מזה, דאזיל צשיטת הראצ"ד (הוצא צחידושי הר"ן למסכת ע"ז דף כ"ה ע"א) דצמה שאינו זכיר צמלאכתו סגי לי' צקד"ח, ודחק טובא לצאר עפ"י דרך זה דעת הי"ש"ש, ושצ צנה יסוד לדינא ללרף דעת הי"ש"ש עפ"י דרך זה גם צתשו' שלאחריו סימן ד'.

והמעייין ציש"ש יראה שכתב צפירוש להחמיר צמי שאינו זכיר צהצדיקה, אך שם לא ה' המעשה צטעות צצדיקה כלל אלא ה' הטעות צשעת מכירה שנחלק לו שזכר בשר עריפה שה' עליו סירכא גדולה צחוקת כשירה, וכתב שם ח"ל שאין לפסול אלא צמכר עריפה צחוקת כשירה צמזיד, ומה שמתקין ומעצירין צטבח שנמנא אחריו חלב אפילו בשוגג, שאני החס מאחר שסמכין העולם על ניקורי' וא"כ עלי' דידי' רמיא ולא היה לו להטעל צמזיד דאית צ' כרת או מלקות והוי מזיד, דהא אפילו שגגת תלמיד עולה זדון כ"ש שגגה כזו שנקר ולא נקר כדינא, משא"כ צחילוף כזה שהוא דרך מקרה לא עכור, וא"ל מ"ל דמהימן לומר צשגגה יולאת שמה צמזיד וצמטל עושה, פשוט צביעתא צכותחא דמוקמינן צצרא צחוקת כשרות וכו',

ה

וזה ודאי שלריך קצד"ת, שזה החמיר גם הפר"ח צ"ח קל"ח אף ציר"ש ומדקדק במעשיו ופוסל בשחיטה ששחט בלא קצד"ת. והקצד"ח מצוה צרש"א ז"ל (ח"א סי' כ'), תקל"ד, תרי"ט, תרל"ב) ובכל הראשונים והאחרונים שלריך להיות צפני ג' ח"ת, ועיין כנה"ג בסימן ס"ד הגבות הצ"י אות קי"ט שנדחק לתוך דברי הגבות (הגבות אשרי חולין פ"ז סימן ע"ז) שכתב ואח"כ יבא אלל חכם ויתן עליו את הדין, ופי' דר"ל שיבא אלל החכם והוא מלך עמו שיבי' צי"ד של ג', או שהוא יתן לו את הדין שלריך קצד"ח צפני ג'. וענין הקצד"ח כתב השמ"ח (סימן צ' סעיף י"ט) לקבל עליו בחומר שצוה וכו', והוא לשון מהר"ם מלובלין סימן ע"ו, ובעין זה הוא גם דברי הרש"א ז"ל בתשו' (ח"א סימן תקל"ד וסימן תרי"ט). אלל הע"ז כתב בסימן קי"ט (ס"ק י"ז) דר"ל שיקבל עליו עניני פרישות צפני ג', ודבריו י"ע ואין להאריך, ואפשר לקיים שניהם ויאכלו עניים וישבעו. והרבה יש להאריך בפילפול בענין זה ואין הזמן גרמא.

ובני ידו דושת"ה באהבה רב

הק' יואל מיימלבוים

סימן לו

ב"ה, קראלי תר"ל לפ"ק

מעשה שהיה כך היה, בהש"צ מוהרש"ש נ"י ששימש בשו"צ וש"ץ אלל השטאטוסקווא דפה עירו יל"י משך ארבע שנים רזופים, וכמה פעלו אלל הערכאות שיביה להם שם ארעה, כאשר צעתיס הללו מתאמלים לזה כל קהילות השטאטוסקווא והנעלאגען לצטל שם זה שיביי וקראים כולם ארעה, אלל רוב רצני המדינה כמעט כולם כתבו וחתמו ונדפס בקול קורא שעד שלא תתקבל הקהלה אלל הקאנליילא הארעה לראות אם ראויי היא לאותה אינעלא עדיין היא באיסורה הראשון בלי שינוי, וכשבא לכאן השו"צ הנ"ל הזכיר אותה הרב הגאון האדוק"ק קאשוי שליט"א שהיה אז במרא דאתרא פה עירו שלא יעצור על האיסור החמור הנ"ל, אלל הוא לא השגיח על התראתו ועל האיסור הנדפס מכל הרבנים, ואחר הארבע שנים הנ"ל שלא אלי לאמר שמתערט מאד

כי הנה נראה דאין לריך שיתודע הדבר לרבים, כי לא כתב התצ"ש שום הכרזה וכדומה כמוזכר בדברי הראשונים ואחר פוסקים, ולא כתב אלל להעבירו, ונראה דסגי בזה כמה שהוא יודע צעמנו שניתן עליו קנס זה, והוא כדי ציון וקפ"ה להיר"ש ומדקדק במעשיו אף שלא נודע לשום אדם בעולם, ומשום אל לבו עי"ז להיות זכיר ביותר מבאן ולהלכה, וכשו"צ נ"י אמר לי שאם לא יהי הקנס אלל על צדיקות בלבד לא על שחיטה עופות וגם לא ימשך זמן ארוך חודש שלם, אפשר שיבי' באופן שלא ירגישו בני העיר, וזה נראה לפענ"ד דאפשר להקל, דבשחיטה עופות דעת הנוצ"י (מה"ח חו"ד סימן ג') ועוד כמה פוסקים דאף החשוד על הצדיקות שנפסל מלהיות צודק מותר לשחוט עופות והחשוד על העריפות אינו חשוד על הנצילות, ואף שהרבה פוסקים חולקין עי"ז ויש לתמוה הרבה בדבר לא עת האסף פה, אלל כ"י היבא שנפסל מעיקר הדין, אלל כאן שאינו אלל חומרא וקנסא בעלמא שהעילו עליו הפוסקים ואינו נחשד ח"ו, אין להחמיר כ"כ, ודי הקנסא באותו אומנות שאירע לו, ואף שבתשו' עמק שאלה אחר כל הקולות שביא מ"מ החמיר על חודש ימים שיטעך עומד ע"א אף בשחיטה אף שגם שם לא הי' המעשה אלל צדיקה, מ"מ אין לדמות כ"כ ענינים כאלו זל"ז, ונראה לפענ"ד דאפשר להקל צי"ד בקנסא כל דהו.

וגם נראה לפענ"ד דאין להחמיר דייקא חודש ימים, דאף שכתב התצ"ש חודש ימים, מסתבר דלא קפיד אמנינא דיומי, ולא נקיט אלל לדוגמא שנמשך אחר המהרי"ו ויש"ש שזכר בדבריהם חודש ימים. וראי' לדבר שביא סניגורין לדבריו מדברי הרש"א שכתב מחזירין, ואם הפי' דבריו הרש"א ז"ל דלהכי נקט מחזירין צביל שלריך להעבירו על זמן מה, אלל עכ"פ מדסתם הדברים ולא הזכיר כלל סכום ימים, ע"כ דלא קפיד כלל אמנינא דיומי וסגי באיזה העברה שיבי' לפי ראות עיני הצ"ד, ואם נימא דהתצ"ש ז"ל קפיד דוקא אמנינא דיומי יהי קושיא על דבריו מדברי הרש"א ז"ל ואין הביאו לסניגור לדבריו ולא הזכיר שצ"ד אחד הוא קטיגור, וצפרט שהוא סובב על מ"ש בשמ"ח להעבירו על חודש ימים ועי"ז כתב סתמא דכן משמע צרש"א ומשמע דאכולא מילתא קאי, אלל אם נימא דגם התצ"ש לא הקפיד דייקא על חודש ימים וכתבו רק לדוגמא בעלמא לא קשה מידי, דאינו חושש להביא ראי' אלל לעיקר הדין שלריך להעבירו על זמן מה. וזה נראה לפענ"ד שלא ילך איזה זמן לבית המעבחים של צהמות לפי ראות עיני כהדרגתי.

החמירו עליו שלא למנותו על הדבר וחששו שהוא מערים, והרר"ד ז"ל תלמידו הוסיף טעם אחר דכינו עממא שחששו דאערומי קא מערים לפי שהעצירותו מאומנותו וחששו שקבלתו אינה מלבד ונפש אלא כדי שיחזירוהו למנויו. אבל קבלת החשודין שצונסכת בזכרות שהן צאין מעממן לקבל דברי חצירות ולא עגשו אותן בכלום כל שבאין לעשות תשובה פותחין.

וצ"ע לכאורה מה דהולך הר"ן להציא ראייה דמיירי בזכורות במזידין מהא דקאי גם על הא דשנינו החשוד למכור תרומה לשם חולין, הלא ממקומו הוא מוכרע ממקום שנלמד דמקבלין מקרא דשבו צנים שוצים בזה פירש"י ז"ל צע"ז שוצים משמע מזידים ופרהסיא לשון מרד וגאולה כמו וילך שוצב דרך לבו, והר"ן ז"ל בעלמו שם בהלכות מציא פירוש זה. אך י"ל לפימ"ש הלאם סתרים דלעת התוספות דמוקי הכ' צרייתא בשעשו תשובה וחזרו לסורן ונחלקו חס לקבלם פעם ב' י"ל דלא דריש כלל שוצים לשון מרד וגאולה אלא מלשון שבים בתשובה וכלל הכ' כאילו אמר שני פעמים שבים דאף אחר שחזרו לסורן יוכלו לשבז פעם ב', ולכן י"ל דלא הביא הר"ן ז"ל ראייה משם דמיירי במזיד כיון דאינו דבר צרור דלעת התוספות אין הפירוש בן, אבל לשיטת רש"י דלא פירש הצרייתא על החזרין לסורן ושוצים הוא מלשון מרד וגאולה, ממקומו הוא מוכרע דמיירי במזיד.

והב"י בחו"מ סימן ל"ד (אות מ"ב) הביא מר"י במשנים שם התוספות אהך דמזכיר בגמרא פ"ב (סנהדרין שם ע"ב) מאימתי חזרתן של מלוי צריבית ושארי עצירות דקחשיזי בהם שכל אלו חזרתן במקומן וא"ל לילך למקום שאין מכירין זולתי הטבח דחיישין שמא הערים כדי שיחזירוהו לאומנותו, וכח ע"ז הבי"ד מבאן גלמוד שכל שהעצירותו מאומנותו בשביל איזה עצירה דכוי דינו כטבח, וזהו כתי' האחרון שצחידושי הר"ן ז"ל. ושם כתב דהרמב"ם לא ס"ל טעם חומרת הטבח בשביל שהעצירותו מאומנותו, שהרי צפ"ב מהלכות עדות (הלכה י') האריך לעד זומם שילך למקום שאין מכירין, ולדבריו לר"ך טעם מ"ש הכי דצני מקום שאין מכירין עפי מאינך, וכח דבהלואה צריבית שייך להכנס לפנים משוה"ד, אבל בטבח אי אמרינן ליה אל תחבל בשר אפילו כשר ח"כ נראה דעדיין פסול הוא, והאי טעמא שייך בחשוד על השבועה ובעד זומם, ועוד האריך יעו"ש. והלח"מ צפ"ב מהלכות עדות הקשה דהרמב"ם ז"ל דלא ס"ל טעם חומרת הטבח בשביל שהעצירותו מאומנותו קשה סוגיא דזכורות שמקבלין כל החשודין

על הרעה אשר עשה ומצקש לעצוב את מקומו אך מצקש שחשדל עצורו איזה שירות צריח קבלה חרטה' שיהיה לו עכ"פ לחם לפי הטק, ואני השבתי לו שזה דבר שא"א כי נאמר לנו מר"ל כל אותן ששמשו אצל השטאטוסקווא ואם צאמנת רואה לעשות תשובה שלימה לר"ך לעצוב את מקומו בלי לחקור אחר העתיד, ובאמת אשתו לפני צבאי' עולמה ונוראה שא"א להם בשו"א לסבול עוד מה שהמה מוצדלים ומופרשים מעדת ישראל ולהשחקע בין עדת פושעים הם וצניהם וצנותיהם ושום אדם כשר לא יראה להשתדך אתם ומה יבא בסופם, ולעצוב את מקומם בלי שום מראה מקום לאיזה פרנסה אחרת מפחדים מאוד כי עוללים שואלים ללחם, ומחמת גודל הרחמנות וגם כדי שלא לנעול דלת בפני השבים השבתי להם כי אחר שיעצבו את מקומם יוכל להיות שיצאו לאיזה שירות אצל הארטה', וכן עשה ועצב את מקומו ונשאר בלי משען ומשענה צעניות ודחקות גדול ר"ל, וציקש מאתי להתירו לצוא לאיזה שירות אצל הארטה'. והנה לקבלו לש"ץ היה מוחלט בדעתי תיכף להתירו, אמנם לשו"ב שהוא ענין חמור מאוד היה קשה צעני להתירו כאשר אבאר טעמי ונימוקי ובייתי מדה אחרת עד עתה, אבל ארכי הימים יותר משנה שלימה שאין לשער גודל הלחץ והדחק שהוא סובל, וגם הקול נשמע שצקשו אותו השטאטוסקווא מסתקמיר לצוא אללם ורצו ליתן לו פרנסה בהרצאה ועמד צניסיון עוד הפעם שלא רצה לילך אללם אף אחר שסבל גודל הדחקות והבעיות ר"ל, לזה ראיתי להתבונן עוד בדברי הפוסקים אולי אוכל להמליץ לו תרופה בעזה"ת, ואפרש שיחתי, לפי קולר השגתי.

א

גרסינן צפ"ב (סנהדרין דף כ"ה ע"א) ההוא טבחא דאשתכח דנפקא עריפתא מחותי ידיה פסליה רב נחמן אל רבי מנחם וטופרי' סבר רב נחמן לאכשוריה אמר ליה רבא דילמא אערומי קא מערים אלא מאי תקנתא בדבר אידוי וכו' החשוד על העריפות אין לו תקנה עד שילך למקום שאין מכירין וכו'. והקשה הר"ן צחידושי דהא אמרינן במסכת זכורות (דף ל' ע"ב) שכל החשודין יש להם תקנה בקבלת דברי חצירות וכדאיתא ההם צ"ב וצ"ב מקבלין אותן שנאמר שבו צנים שוצים ואיפסקא הלכתא בן צפ"ק דע"א (דף ז' ע"ב), ותי' הראב"ד שזה המעשה היה בטבח שהאביל עריפות במזיד אבל כל אותן החשודין דהם אינם מזידין אלא פושעים במלאכתן, והקשה עליו שהרי שנינו שם החשוד למכור תרומה לשם חולין ואין לך מזיד גדול מזה, והביא שם הרמב"ן ז"ל תי' אחר דלפי שהי' טבח זה ממונה לרבים

קושייתם שהקשו דנשמע מכאן דסגי בקד"ת, דאף דברישה דהך תוספתא מייירי מקד"ת, אצל כיון שהוסף ר"מ אח"כ לשון עולמית שאינו מועיל אף תשובה דפ"צ, אי"כ י"ל דמה שהלקו אח"כ ר"ש וריצ"ק דצ"כ וצ"כ מקבלין, באו לאפוקי מדברי ר"מ שאמר דלא מהני תשובה דפ"צ, ואין ראוי כלל דסגי בקד"ת.

והנה לריך להבין דברי הר"ן ז"ל מה שהאריך בקושיא מסוגיא דזכורות, ולא הקשה שם ממקומו דפ"צ דחשיב תשובה סותרת שביטול ומלוי דריכות ועוד דהנה כאלו ולא האריך כלל מקום שאין מכירין בקושיית הצ"ח. ונראה מה דאף הר"ן ז"ל סובר כחידוש הצ"ח דככל הני דפ"צ שייך להכנס לפנים משורה"ד, או כמו שהיראו דעצמא חמיר יותר בשביל שזריך להכשירו לאותו אומנות שחטא בה, משא"כ בכל אינך דחשיב החס, לכן הולך להביא ממרחק לחמו מסוגיא דזכורות דמייירי מחשוד למכור תרומה לשם חולין וכדומה דמייירי ג"כ להכשירו לאותו דבר שחטא בו וגם לא שייך בזה להכנס לפנים מן השורה ואעפ"כ סגי בקד"ת, והולך לתירוץ אחרים. נמלנו למדים לפי"ז דעת הר"ן ז"ל דאף במקום שזריך להכשירו לאותו אומנות שחטא בה אין לריך תשובה דפ"צ אלא בשעצורו מאומנותו לת"י הרר"ד או בעצמא הממונה לרבים לחידוש הרמב"ן ז"ל, דהרי כל עיקר קושייתם הוא מסוגיא דזכורות כיון דמייירי להכשירם לאותו דבר שחטאו והולכו לתירוץ הני"ל. וזה דלא דעת הסמ"ע בסוף סימן ל"ד כאשר יתבאר להלן.

ב

ובשו"ע סימן ל"ד סעיף ל"ג כתב הרמ"א ז"ל דנשאר עצירות מיד שמקבל צי"ד שצטורו שלא לעשות עוד סגי ליה, ודוקא שלא העצירותו מאוזה אומנות בשביל העצירה אצל העצירותו דינו כעצת. והסמ"ע שם חולק דזה אינו אלא לשיטת הצ"ח דפירש בן דברי התוספות צמ"ש דיעשה רמאות כדי לחזור לאומנותו, אצל הוא ז"ל דעתו דאין בן כוונתם, אלא כל שהוכשר לדבר שנפסל בו זה מיקרי אומנותו ואין חילוק בין הועבר מאומנותו או לא. ולבאור נראה מה דהסמ"ע ז"ל מחמיר דאף בלא העצירותו אין להכשירו לאותו דבר שנפסל אלא בתשובה דפ"צ, והרמ"א מקיל בזה דאף לאותו דבר לא חיישין אלא דוקא בהעצירותו.

אמנם לפע"ד אין בן דעת הרמ"א ז"ל. והנה ז"ל דבריו משה בסוף סימן ל"ד אות י"ז על מ"ש צ"ח דברמב"ם למד עד זומם מדין העצה ושאין בן

בקבלת ד"ת, ולא ת"י כלום. והפרי"ח (יו"ד סימן קי"ט אות כ"ח) הביא קושיא זו מהמב"ר"י ז"ל (ח"א כלל ט' סימן נ"ו וח"ב סימן פ"ו) ודחה אותה בשתי ידיים דהך דרייתא הנוצח שם בסוגיא דזכורות לא קאי כלל אהך דלעיל דמכור תרומה לשם חולין, ולא הזכיר מאומה כי בקושיא זו כבר נתחבטו הר"ן והרא"ב"ד והרמב"ן ז"ל. אך לדעת הרמב"ם ז"ל אפשר לומר דסובר בן דלא קאי אהך דלעיל.

גם י"ל דהרמב"ם ז"ל סובר דמדקאמר ר"מ אין מקבלין אותן עולמית, משמע דלר"מ אין מועיל שום תשובה אף תשובה דפ"צ, כיון דאינו סובר הלימוד דשבו צנים שוצבים דמשם גלמוד דמועיל תשובה לכל מילי במבואר ברמב"ם ז"ל פ"ג מהלכות תשובה (הלכה י"ד), וכתוב' הוכיחו מלשון עולמית דמייירי בחזורים לסורן וצאים לקבל פעם ב', וכתב להחם סתרים דא"א לומר כאן כמו בכלי נתר בפרק א"מ (ע"ז דף ל"ג ע"ב) דר"ל עולמית לא היום ולא לעולם, דבכאן מה היום מיומנים. ובע"ז דף נ"ג ע"ז של ישראל אין לה בטילה עולמית מאי עולמית לא נלכח אלא שיש לו לנכרי זה שותפות, הרי דשייך לשון עולמית אף ברבותא שאינה תלוי צומן. וי"ל דהתוספות לשיטתיהו דלא חיישין להערמה אלא בהעצירותו מאומנתו ומש"כ כל הני דפ"צ חוץ מעצמא לא הולכו למקום שאין מכירין, וא"כ צריך סוגיא דזכורות דמייירי שצאו מעמקן אין מקום לחשש הערמה, לכן מסתבר לכו יותר לפרש הרבותא צמה שאמר עולמית דהיינו שחזרו לסורן. והרמב"ם ז"ל שסובר דגם צעד זומם ושבעה דלא שייך העצירותו מאומנתו חיישין ג"כ להערמה, וא"כ אם ה"י אומר סתם אין מקבלין היינו אומרים דזהו העם שאין מקבלין בשביל חשש הערמה, לכן מסתבר ל"י לפרש לשון עולמית על רבותא זו שאינו מועיל אף תשובה דפ"צ דלא שייך עוד עעמא דהערמה. וכן נראה בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל פ"ג מהלכות תשובה שאינו סובר כפירוש התוספות דהך דרייתא מייירי בחזרו לסורן, דהרי כתב שם בסוף הפרק דכל הרשעים והמומרין מקבלין בתשובה שנאמר שבו צנים שוצבים, ולא הזכיר מאומה מחזורים לסורן וצאים פעם ב', ולדברי התוספות דכל הברייתא מייירי רק בחזרו לסורן וא"כ כל הילפותא דשבו צנים שוצבים סובב ע"ז, הא"ך שצ"ק הרמב"ם ז"ל עיקר הילפותא במבואר צמ"ש ולמד מקרא זה מה שאינו מבואר צמ"ש ללמוד בן. גם בחיבת שוצבים פירש שם פירוש אחר שאינו כפירוש התוספות. וא"כ כדי שלא יקשה קושיית התוספות מאי לשון עולמית, ז"ל דרש"י והרמב"ם ז"ל מפרשי על רבותא הני"ל דלא מהני תשובה דפ"צ. וממילא דלק"מ

דבר שחטא לר"ק עכ"פ מקום שאין מכירין [ומה שהקשה עוד בלח"מ על שניה הרמב"ם ז"ל בלשון זין עד זומם לשבועה, אפשר לתרץ באופן אחר ואין להאריך בכאן]. ואף דעדיין אינו מוצא דדברי הרמב"ם ז"ל להחמיר בהעבירוהו מאומנתו היכא שאין לר"ק להכשירו לאותו דבר, דבטבח יש חומרת שניהם, עכ"ז כיון שגם הוא ז"ל סובר שיש איזה חומרה במקום שהעבירו מאומנתו ולא מלינו קולא דדבריו נגד דעת התוספות, מבי"ט להקל נגד דברי התוספות. והסמ"ע שחולק על הרמ"א ז"ל שהוא קולא דלינו תלוי כלל בהעבירוהו ובמקום שא"ל להכשירו לאותו דבר אין חשש בשביל שהעבירוהו.

נמצינו למדין דג' שיעות בדבר זה, דלכר"ן ז"ל לפי תירוצו של הר"ד כבר נתבאר דתלוי רק בהעבירוהו, ולהסמ"ע היפוך הדבר דאין נפק"מ בהעבירוהו אלא במה שר"ק להכשירו לאותו דבר, וברמ"א ז"ל החמיר בשניהם, וכ"ז ברור.

2

והנה קשה לי לפימ"ש הש"ך זר"ם קי"ע לתרץ סתירה בט"ז שפסקו דסתם אדם מוחזק ככשרות ובעצת פסקו (יו"ד סימן ס"ה סעיף י"ד) שאין סומכין עליו אלא"כ יודעין זו שהוא מוחזק ככשרות, וכחז דדעת הט"ו לחלק דשאני טבח שחט דשכחת עובד ודינו שחיטות מרובים וצקל יוכל לעשות שהייה וכו' ואם לא הוחזק ככשרות אסור, וכן הוא בש"ך סימן א', וכן נראה גם בחשו' הרא"ש כלל י"ח שהכשיר זה שלא עשה תשובה דפ"צ להיות ש"ן ולא להיות שו"ב. ולפ"ז למה נתחבטו כ"כ לתרץ הסתירה מהאי טעמא דפ"צ לסוגיא דכחורות וכן מכל אינך המוחזקין שם בפ"צ שאין לריבין תשובה חמורה כ"כ כמו בטבח, הלא חילוק גדול יש בין טבח לשאר עניינים, דכמו שיש סברה שגלטרך יותר ידיעה צרורה בטבח בהחזקת כשרותו, כמו כן צענין התשובה י"ל שר"ק ידיעה צרורה שאינו מערים כדי שגדע ודאי שהוא מוחזק ככשרות משא"כ בשאר עניינים א"ל ידיעה צרורה כל כך.

ואו"י מדין התלמוד לא היה מקום לחלק בזה אלא עכשיו שנתרבו החומרות והאזהרות לכן דיני שחיטות מרובין, וגם ע"ד שכתב בד"מ צסימן א' דעכשיו שממנים אנשים ידועים על השחיטה ולהם מחלו כבודם, לכן חמיר יותר מצדן התלמוד שהיה מראה סבינו לחכם בכל פעם. ונמצא לפ"ז דעכשיו חמיר יותר בטבח

דעת התוספות, וכחז ע"ז וי"ע דאם למד הרמב"ם דין עד זומם מדין הטבח א"כ מ"ש עד זומם דנקט יותר משאר עבירות, ואם נאמר דס"ל להרמב"ם דעד זומם חמור תשובתו מאחר שרואה לחזור לענין הכשר העדות והוא נחמד בעדות ע"כ תשובתו קשה בתשובת הטבח, א"כ אפשר לומר דגם התוספות מודים בזה כמו בטבח, ולי"ז דהרמב"ם למד דין עד זומם מדין חשוד על השבועה דלא מכשרין ליה לשבועה עד שילך למקום שאין מכירין וכו"כ עד זומם לענין עדות, ולכן הוא חמור יותר מבשאר תשובות פסולין לעדות עכ"ל. הנה מוצא בזה, דמתחילה כשראה לפרש דהרמב"ם למד דין עד זומם מדין טבח, השווה דעת הרמב"ם עם דעת התוספות דאין החומרה אלא בשביל שר"ק להכשירו לאותו דבר שפסל ולינו תלוי כלל בהעבירוהו, ואח"כ כשכתב דעתו דלמד עד זומם מדין שבועה, נראה ברור בכוונתו דלא ניחא ליה למילף דין עד זומם מדין טבח, דבטבח היה המעשה שהעבירוהו מאומנתו וא"ל ללמוד משם להיכא שלא העבירוהו, וע"כ כתב דללמוד מדין שבועה המוזכר בירושלמי (שבועות פ"ז ה"ד) שר"ק מקום שאין מכירין ושם ע"כ העעם בשביל שר"ק להכשירו לשבועה שהוא דבר שנחמד בזה ונפיר דללמוד משם גם לענין עד זומם שר"ק להכשירו לעדות.

וא"כ מאחר שדעת הרמ"א ז"ל בהדיא בדין שבועה בסעיף ל"ג לר"ק מקום שאין מכירין, וכן בסעיף ל"ה בדין עד זומם לא הגיה כלום והסכים לדעת המחבר שר"ק מקום שאין מכירין, א"כ ברור הדבר שסובר להחמיר אף היכא שלא העבירוהו במקום שר"ק להכשירו לאותו דבר שנחמד. וע"כ מ"ש הרמ"א ז"ל להחמיר בהעבירוהו מאיזה אומנות, זה חומרה אחרת שחשש גם לדעת התוספות דטעם הטבח בשביל שהעבירוהו מאומנות, ויש בזה נ"מ דאף במקום שא"ל להכשירו לאותו דבר שנחמד אלא כיון שהי' לו איזה אומנות והעבירוהו בשביל העבירה לר"ק ג"כ תשובה דפ"צ, וחשש הרמ"א ז"ל לדברי שניהם. או אפשר גם הרמב"ם ז"ל סובר חומרת שניהם. ויתורין קושיית הלח"מ צפ"צ מהלכות עדות, למה בטבח הולך גם הלכשת שחורין ובעד זומם ושבועה לא הולך הלכשת שחורין אלא שילך למקום שאין מכירין. ולדעת הד"מ לק"מ, דבטבח מוצא בגמרא הלכשת שחורין ובעד זומם הכלל מדין שבועה המוזכר בירושלמי שם אינו מוזכר כלל הלכשת שחורין, וי"ל שגם הרמב"ם ז"ל סובר בזה כדעת התוספות דבטבח חמיר יותר בשביל שהעבירוהו מאומנתו, ואף שסובר דגם במקום שלא העבירוהו מאומנתו אף שאינו חמור כל כך בהלכשת שחורין, אצל כיון שר"ק להכשירו לאותו

מבדין התלמוד ולריך תשובה דפ"צ בכל אופן ואופן, ולע"ע.

ד

ועתה נחזור לג"ד, הנה השו"צ הבי"ל צמח שכיו לו אחיזה ביהמ"ד, ע"ז וודאי דאין לסמוך, דהלא נחפרסם האיסור מכל רצני המדינה וכל מי שהי' צו ריח יר"ש לא חל מצדו, וכבר כתב מרן ז"ל בד"ח (ח"א יו"ד סימן ב') דהלא כמה חומרות צדיני שו"צ אשר כמה גדולים שחקו עליהם ואנחנו קבלנו עלינו לפסוק כצו"ש ולכן מי שמיקל בקולות כאלו אסור לו להיות שו"צ. וצמח"ס שיק יו"ד סימן י"ט צעזעה דיד' צשו"צ שהתפלל בקה"ק, נידד מתחילה כיון שיש אנשים דלא משמע להו איסור של הקה"ק, הוי כמה דתנן צמסכת חלה (פ"ג מ"ה) בצפריש קמח לחלה דזקן יהוא קלקל לעלמו ותיקן לאחרים שאתרים תולין צו ונעשו שוגגין. ואעפ"כ כתב דלהיות שוחט חמיר טפי, דיש לחוש כשם שסמוך צענין חפלה וש"ץ על מקלו שהגיד לו, כמו כן יסמוך צשח"ט וצדיקה על המיקל ואפילו צמקום דאסור לסמוך. וצ"ד חמור יותר שהיה צשח"ט וצדיקה עלמה לא רק צענין חפלה וש"ץ, וגם כי האיסור נחפרסם מחד, וכפי השמועה היה צו גם התראה חכם, אך צל"ה האיסור הנדפס מכל הרצנים הוי התראה גמורה, וצער צדון אחר התראה חכם גרע משאר חזיד דעלמא כוודע.

אך שמתחלה חשבתי שיש לדון צו לקולא יען שצא מעלמו לקבל תשובה, ולפי פשטות דברי הרמ"א תלוי רק בהעצירותו מאומנותו אצל צל"ה מקבלין אותו מיד. אמנם כבר נתבאר בצ"ח דאין כן, אלא היבא דלריך להכשירו לאומנותו הראשון שנחשד צה גם הרמ"א ז"ל מודה דלריך תשובה דפ"צ אף שלא בהעצירותו, והסמ"ע חולק בזה דאין תלוי כלל בהעצירותו, ומה שהוכחתי מדעת הר"ן ז"ל דתלוי בהעצירותו, אין ללרץ זה מאומה, כיון דאופסקא הילכתא צשו"ע ונשאי כליו צלי שום חולק מדעת הרמב"ם ז"ל להחמיר צשבעה ועד זומם אף דלא שייך כלל העטם דהעצירותו. ולפי דעת הרמב"ן והרא"ש תלוי הכל רק צמה שהוא מנונה לרבים, וגם כאן אנו רואים להכשירו לרבים.

ה

ואת כי דבר גדול עשה שהשליך את פרנסתו, אצל מה נעשה כי לפי דעת השו"ע לפי המבואר צ"י וד"מ

ושאר פוסקים, מה שלא הלכתי צמלוי צרצית וסומרו צביעות וכל איך דחשיב החס תשובה דפ"צ, הוא רק צצול שח"ל להכשירם לאומנותם שנחשדו צה, או צצול שאפשר להם להכנס לפנים מן השורה, אצל אי לאו הכי לא היו מכשירין אותם צלי תשובה דפ"צ, אף דגם המלוי צרצית וסומרו צביעות השליכו פרנסתם, ואמרו חז"ל (צרכות דף י"ה ע"א) פניך דומין למלוי צרצית, שהוא הפרנסה המעולה, ולא מפלגי הפוסקים צין חס ה"י להם לח"כ פרנסה אחרת או לא. ואדרבה מלינו צהגמ"י (הלכות עדות פ"ג אות צ') והוצא צד"מ וצסמ"ע סקע"ד צהא דקאמר חזרת מלוי צרצית שלא ילוי צרצית אפילו לעכו"ם, דמיירי אפילו צכדי חייו דשרי דאי ציותר מכדי חייו צל"ה אסור, ולצסוף נסתפק דאולי אף ציותר מכדי חייו הוי חזרה. ואם נימא דהיכא דפירש מהאיסור צמקום שאין לו כדי חייו הוי לעולם חזרה גמורה, א"כ אין מקום לספיקו של הגמ"י, דע"כ מיירי ציותר מכדי חייו, דאי צכדי חייו למח הוצרכו שלא ילווה אפילו לעכו"ם, הא צכ"מ שפורש מהאיסור אף מה שמהויצ לעשות חס אין לו ע"ז כדי חייו הוי חזרה גמורה, וע"כ דאין זה מספיק, ואף לאותן השיעות דח"ל שם תשובה דפ"צ מ"מ זה ודאי דלריך שלא ילווה אפילו לעכו"ם כי הוא מבואר צגמ"א.

ולאותן השיעות שאין העטם צצול שהעצירותו מאומנותו, וודאי מה דאנו חוששין צו שהוא מערים הוא צצול שחוששין שאין צרציו לצול בהרפה להיות מן הפסולין לעדות והצוין כאלו, דהלא חששו שהוא מערים אף צאופן שאין מקום לחוש שרואה להשיג ע"ז אחיז אומנות פרנסה וכדומה. אצל גדולה מזו ראיתי צג"ר הספרדי ציו"ד כלל אי סימן צ' שפירש כן אף צדעת החוספות שכתבו העטם צצול שיחזירו לאומנותו, דאין הכוונה דוקא שיערים כדי לחזור לאומנותו, אלא אף חס אין דעתו לחזור אלא כיון דהעצירותו מאומנותו צצול אותה העצירה חמיר טפי, דזילא צ"י מילתא טובא טפי, ולכן חששו שמה יערים עד שיאמרו עליו שכבר הוא כבר ויכול לחזור לאומנותו. כלומר שנסחלק מעליו אותה ההרפה שהעצירותו מאומנותו יעו"ש. ולפי פ"י זה אף צג"ד של השו"צ הבי"ל שצא מעלמו לעצוב אומנותו, שם הוי ג"כ בהעצירותו מאומנותו, כיון שכבר נדפס והאסר צרצים ונחפשו שהשו"ס שלהם אסורים וכל ישראל צדלים מהם, וזילא ציה מילתא טפי ממי שהעצירותו מאומנותו פ"א שהוא דבר שעשוי להשתכח חס אינו שוחט אח"כ, אצל צכל עת שעוסק צאומנותו שנאסר צה הוא נחצב צכל פעם יותר, וצפירוש צעקה אשתו לפני כך שח"ל להם לצול עוד מה שהמה מוצדלים ומופרשים

כ"ט) דאף שהסכים ג"כ לשיטת המהריב"ל דצאיסורין דרבנן א"ל תשובה דפ"צ, מ"מ היינו דוקא רק צפ"א או צ' אבל בפעם הב' גם צאיסורין דרבנן לריך תשובה דפ"צ.

וקצת ראוי נלע"ד מדברי הג"א פג"ה (דפו"י וכו') צאו"י) גבי האי דינא דעצה שנמלא אחריו חלל (חולין דף ז"ג ע"ב), שהאריך שם צמור טריפה בחזקת כשירה לריך תשובה דפ"צ, והביא מעשה צמור שנגע ביין ואמר אח"כ שעשה תשובה כינו וצין עלמו וצא מעשה לפני ריב"א והתיר ביין מפני שהפקיד כיסו בשבת ונהלק עליו רש"ס ואסרו עד שיעשה כדפרישית עכ"ל ועו"ש. והנה זה היה מומר לחלל שבת ולא לנסך ביין דברי התירו צצ"ל שהפקיד כיסו בשבת, ואילו ה"ו מומר לנסך יין אין זה תשובה על העצירות שלו, וזה שמומר לחלל שבת אוסר יין צמגשו אין זה אלא מדרבנן שעשאוהו חז"ל כעכו"ם. והמהרי"י אשכנזי (חיו"ד סימן ט"ז) כתב שלא אסרו אלא יינו יין נסך דהיינו יין שלהם ולא צצ"ל מגעו בלצד, וכד הוינא עליה שמעתי מפי אבא מארי הגה"ק זל"ה דאישתמית ליה הרשב"א (עיין צמחוסות סימן ק"פ) והריב"ש (סי' ד') המוצא צצ"י סימן קי"ט דשם מוצא דהדיא שאוסרין צמגטן, וכעת ראיתי שמצואר גם באן דפליגי הריב"א והרשב"ס ע"י איזה תשובה להתיר מגעו אצל צלי שום תשובה כו"ע מודי דמגעו נאסר. ועכ"פ הוא רק חומרא מדרבנן, ואולי צצ"ל זה התיר הריב"א ביין אף דבוודאי חילל שבת כ"פ דצפ"א לא נעשה מומר, והאריך נחזיק אותו לצעל תשובה צצ"ל שהפקיד כיסו פ"א בשבת, ועיין מהר"ם שיק יו"ד סימן י"ב שמדמה זה לקביעת ווסת שנקבע ג' פעמים שאינו נעקר עד שתקבע ג' פעמים ציום אחר כמו כן מי שהחזיק צרשע כ"פ אינו נקרא מוחזק בכשרות עד שיתחזק כ"פ, ועי"ש מה שנתקשה בדברי השו"ע צ"ח וצמקום אחר הארכתי צישצו אין באן מקומו, ואך כיון שהוא רק חומרא מדרבנן שהטילו עליו חז"ל לעשותו כעכו"ם, י"ל דסובר הריב"א שאין לנו הוכחה להתמיר צזה אלא כ"ז שעומד צמרד, והרשב"ס סובר דעד שלא שב כראוי הוא בחזקתו הראשונה צכל החומרות שהטילו עליו חז"ל. אך מה שסיים שאסר היין עד שיעשה כדפרישית דקאי אדלעיל שהלריך תשובה דפ"צ, ומצואר דלא סגי גם אם נתחזק בכשרות כ"פ צלי תשובה דפ"צ, צ"ע לכאורה, דכלא לא אסרו מגעו אלא צמחלל שבת צפרהסיוא אצל צלינעה דאינו העזה כ"כ לא אסרו, ותשובה דפ"צ אינו אלא צצ"ל חשש הערמה כמצואר צגמרא והיינו שמערים לעשות תשובה צגלוי וצלינעה עדיין נחשד הוא, ולענין מגע יין הרי

מעדת ישראל, ואמרו חז"ל (תענית דף כ"ג ע"א) או חצרותה או מיתותה, ויפה מאד מיתות ולא קנאה אחת, וצפרט שהיה עומד ומנפה צצירור שחחר שיעצב את מקומו שם ישיג איזה שירות להתפרנס אלא הארטה, ואך שיהיה פרנסה פחותה ממה שהיה לו שם מ"מ טוב פת חריצה ושלו' עם הצירות, ולא ילאנו מידי חשש הערמה צזה.

1

עוד אני מפקפק צצצר, לפי המצואר צחשו' צרית אצרהם חיו"ד סימן כ' אות צ' צצנפסל מחמת שצצר על איסור דרבנן לא מיתכשר צמה שיחזיר אצירה או יעריף לעצמו צצצר האסור מדאורייתא, דשמא לא נחשד לעצור על דאורייתא דחמירא ליה, והחשוד על דרבנן אינו חשוד על דאורייתא, וא"כ אין ראייה דהדר ציה על האיסור דרבנן שנחשד. ושוב ראיתי צבה"ג סימן קי"ט הגהות העור אות כ"ד שמציא מהריב"ל (ח"א כלל ע' סימן ג"ו וח"ב סימן פ"ד) שנסתפק צדין זה. וא"כ גם צי"ד שהיו צועקים שראים שמתקעים שמה צין הפושעים הם וצניהם וצנותיהם ושום אדם כשר לא יראה להשתדך אחס, ואך כי זה בוונה לשמים אצל יוכל להיות שלא נחשדו ע"ז מעולם להפקיר את ציתם צין פושעים, וצפירוש היה נראה כי ענין זה חמיר אלא יותר מגוף האיסור שצצרו לשמש אלא העדה הנאסרה, ואך צתחלה לא היו חכמים לראות את הנוול ולא הצוננו צבתכלית המגיע מזה או חשדו שיתקבלו אח"כ צין הארטה, ולזה לא חששו על מה שצ"כ וצ"כ שוחט צאיסור ומאכיל להם הצצר הנאסר, ועכשיו כשראו מה שראו אף אם חזרו צאמת אין ראייה שחזר על זה שהקיל צאיסורין לסמוך על המקיל צמקום שאסור לסמוך וכדומה לזה. ואך דלא דמי להתם שלא ראיו כלל שחזר מאותה מעשה שעשה דהיינו איסור דרבנן, אצל צכאן הנה חזר מאותה מעשה ממש שעשה, אך כיון שנוול אח"כ ענין חמור יותר שיוכל להיות שהציוו לידו כך, עדיין אין לנו ידיעה צרורה על התשובה הצריכה להיות, ואנחנו צריכין ידיעה צרורה להוליא גם מחשש הערמה.

2

ולבאורה אפשר להקל לפי דעת המהריב"ל (ח"א כלל ע' סימן ג"ו וח"ב סימן פ"ד) דצאיסור דרבנן א"ל תשובה דפ"צ אלא מקבלין אותו מיד, וכן מצואר צחשו' עבו"ג (סימן ע"ו). אלא שראיתי צבה"ג הגהות הב"י אות מ"ח שהביא מספר משפט דק (ח"ב סימן

היינו הממון לא עשה שום תשובה, גם בדברי השאלה שם לא הזכיר חלל לזמות ומלקיות. אמנם מ"ש שיעשה מעלמו קשה קצת על המהרש"ל שכתב ליתן לו סיגופים ואין זה מעלמו, אך עדיין י"ל דשם לא עשה מאומה מעלמו ולא עשה חלל לזמות ומלקיות שהיו ע"י כפיות צי"ד, אבל חילו היה עושה מעלמו אחרי תשובה מענין הממון בעין מ"ש חז"ל להעריך לעלמו ד"ת, ויכל להיות שהיה מלרף את הזמות ומלקיות במקום הליכה למקום שאין מכירין, ועכ"פ לא מנינו בדבריו סתירה בהדיא על המהרש"ל ז"ל.

אמנם הצ"ח בסוף סימן ס"ד הביא מהאגודה פג"ה וז"ל: אין תקנה להחזירו אם ירחו אותו מלער ומענה עד שילך למקום שאין מכירין ויחזיר אצידה ד"ת. ואין צידי ספר האגודה, אך מלשון זה מבואר דאף אם מעלמו מלער ומענה אין לו תקנה בלי הליכה למקום שאין מכירין, והוא סתירה בהדיא לדברי המהרש"ל.

וראיותיו של המהרש"ל קשים להבין, והנה הביא שני הוכחות לדבריו, האחד שא"ת אפילו בסיגוף יסורין אמרינן לערומו הוא דקא מערים, א"כ אין לדבר סוף וק"ו שיערים כמה שיוציא עריפה מתחת ידו, חלל דלא מחמירין כולי האי מאחר שעשה הפסד בממונו ונטרד ממקומו, א"כ למה יגרע סיגוף הגוף וכו' יעיי"ש. ולא הכנינו זה, דהרי בטעם מה שהולכנו למקום שאין מכירין הוא בשביל דשם לא שכיח ב"כ שיערים כיון שאין מכיר אותו, ואינו דומה לבשהוא בין מכיריו ויודעיו שמערים בשביל הרואים, וכנראה זה ממרואת כל דברי הפוסקים, וא"כ אין מזה ראיה למי שהוא מענה ומסגף צדיתו אף חלק פעמים כמה, דיותר יש לחוש להערמה כיון שהוא בין יודעיו ומכיריו הרואים את מעשיו. וכפי הנראה הצ"ח המהרש"ל בטעם שמועיל הליכה למקום שאין מכירין בשביל הטעלה ושינוי הגוף שצדק, וזה תימה מג"ל לפרש כן.

וב"ש עוד, דאי תימא דדוקא קאמר א"כ הא"ך הניחו חכמים המבשלה שילך למקום שאין מכירין שמה יאכיל שם עריפות לישראל קודם שיוציא עריפה מתח"י ושמה לא ישמור גזירתם, חלל ודאי דמדינא הוא כשר מאחר שמתחרט צעונו ומקבל עליו דברי חצירות חזר לבשרותו בתשובה כ"ד. והנה צב"א סימן קי"ט הגהות הצ"ח אות מ"ז הביא צב"א הר"א"ס (ח"ב סימן כ"ד) שיעשה מעלמו ולא שיגרו עליו הצ"ח לילך למקום שאין מכירין ויחזירוהו לאומנתו ולא שיעשוהו לעשות זאת התשובה חלל יעשה כן מעלמו בלי שיקרה שום תועלת

חינו. מזיק מה שהוא צלעה אם עכ"פ חזר מהעוה זו שעשה צפרהסיה. ואולי אין זה חלל אם מתחלה לא עשה צפרהסיה אבל כשתחזק לעשות צפרהסיה חוששין בו בכל עת שחזר לסורו כל זמן שלא שב בתשובה כראוי אף צלעה. ועכ"פ נשמע מזה דאף לענין מגע יין שאינו חלל חומרא מדרבנן חוששין בו דלערומו קמטרים ולריך תשובה דפ"צ.

אך יש להלק קצת, דהתם כיון דעיקר הספק אם עשה תשובה הוא ג"מ גם לענין דאורייתא שוב מחמירין ב"י גם לענין מגע שהוא דרבנן, משא"כ כשכל הספק אינו חלל בשביל איסור דרבנן. אך צל"א קשה להקל כיון דהמהרש"ל (סימן נ"ג) ועוד כ"פ סוברים שאין חילוק בזה בין דאורייתא לרבנן, והב"ג כתב גם בדעת המקיל שג' פעמים מודה להחמיר, וא"כ בזה שצ"ח כמה שנים רגופים קשה להקל.

ח

אך יש לזדד עפ"י דברי המהרש"ל בתשו' סימן כ' ובפג"ה סימן י"ז, שכתב שמימינו לא שמע שהוא חכמי הדור שילך למקום שאין מכירין, חלל מותנין לו תשובה בסיגוף גופו ושאר ענינים, ולא אמרו שאין לו תקנה חלל היבא שאינו רואה לסגף נפשו ואינו יכול לסבול יסורים בגופו. והביאו הטו"ז בסימן קי"ט (ס"ק ט"ז) להלכה, וכן נראה מדברי הפמ"ג סימן צ' (שפ"ד ס"ק י"א). אך בצרכי ח"מ סימן ל"ד (ד"ן מ"ה) הביא כמה פוסקים שחולקין עליו. ובשו"ע התניא הלכות שחיטה סימן צ' בקו"א סק"ה הזכיר דברי היס"ש וכתב עליו דאשתמיטת' תשו' הרא"ש כלל נ"ח שכתב בפירוש צ"ח ששמו עליו לזמות ומלקיות צדדים דכ"ז אפשר שהוא תשובה של רמאות. ולפע"ד מזה לק"מ על המהרש"ל, דלא נזכר בדברי המהרש"ל שלא ילערך להוציא אצידה או להעריך לעלמו ד"ת, וכל דבריו סובבים שם על מה שיש חששים שאינם יכולים לילך למקומות אחרים שהטעמים והצדקות מועלות עליהם ושלא שמע מחכמי הדור שהורו לילך למקום שאין מכירין, אבל אין רמז בדבריו שלא ילערך גם להעריך לעלמו ד"ת, והסיגופים שכתב הוא במקום הטעלה למקום שאין מכירין, אבל צעודה דהרא"ש נראה שלא ראינו בו גם זה שיעריך לעלמו ד"ת, שהרי סיים שזריבין כל עיקרי התשובה שיהיו מעלמו של אדם ומעין העצירה שעשה, ולא הזכיר שם הליכה למקום שאין מכירין, הרי שיעקר החיסרון היה רק בשביל שלא היה מעלמו ומעין העצירה שעשה, שמוצא מזה שמעין העצירה שעשה

כ"פ כן מצטעש פערס אחת. וגם צעיקרא דמילתא שחשבו האי טעמא דפז"צ למיזד גמור, מנזאר בתשו' הרשב"א סימן תרל"ג דטבח שילאח עריפה מתח"י אין לו התגלות לומר שוגג הייתי, דא"כ טבח שילאח עריפה מתח"י שמעצרון אותו לא משכחת אלא כשהתרו בו יעיי"ש. ועכ"פ הדבר ברור שאין לריבין בזה התראה, אף דכלל עוגשין שבתורה אין דעין עליהם התראה ואין להחליטו למיזד עליהם התראה כמ"ש חז"ל (סנהדרין דף ח' ע"ב) לא ניתנה התראה אלא להכחין בזה שוגג למיזד, וי"ל דהחמירו בכלן לדנו כמזיד גמור במקום שיש ידים מוכיחות, ועכ"פ היכא דהיה התראה גמורה צודא חמיר יותר. וא"כ מ"ל הא מילתא בעצמ' ע"י התראה גמורה או היכא בעצמ' כ"פ להקל ג"כ ע"י תשובה דפז"צ, אלא דש"ס מייירי שעצר רק פ"א עליהם התראה וי"ל דלכן הקילו בתשובה בהוא אף דגם אחרי כן עדיין יש לחוש להערמה, אבל בעצמ' כ"פ דפרסום רב מ"ל כל זמן שאין לנו ידיעה ברורה המוסיפה מחשש הערמה, ומסתומת הפוסקים לא נראה לחלק בכך ואינו נזכר בשום מקום אלא תשובה דפז"צ, ואילו היה איזה אופן שאינו מועיל למוציא עריפות מתח"י אף תשובה דפז"צ לא הוה שתקו הפוסקים מלהודיענו זה. ובכה"ג סימן י"ח (אות נ"ט) בשם הרש"ך (ח"צ סימן ק"ז) הוצא דבא"ט שם (ס"ק כ"ה) דמי שהמיר דתו ושצ בתשובה שלימה יוכל להיות שו"צ, וזה ודאי דהמיר דתו ר"ל גרע מעצמ' שילאח עריפה מתח"י פ"א.

ובאמת אף לפי דברי שארי הפוסקים דהליכא למקום שאין מכירין אותו עדיף עפי דעושה כן מעצמו ומוכח שהוא עליהם הערמה, עדיין אין זה צירור גמור דש"ס אפשר לומר דמערס כדי שיתגלגל הדבר ויתוודע להצ"ד המכירין אותו, דהכל יודעין מאמר חז"ל דהצ"ד המכירין אותו עומדין ומלפין שיעשה כן במקום שאין מכירין, אך כיון דהחשש הוא יותר רחוק מצטעש כן במקום המכירין לא חששו כ"כ. וא"כ גם עליהם קשה מ"ל להקל ולסמוך עליו אף בעצמ' כ"פ צמרד וצמטל, כיון דלא מצינו זה בש"ס אלא בעשה פ"א עליהם התראה. ולפי דעת רש"י ז"ל שהצאתי לעיל דשוצבים הוא לשון מרד וגאולה ופרהסיא, וי"ל דמשם נלמד דמקצלין לעולם, דגם שם מייירי לענין לסמוך עליו כמו שפירש רש"י ז"ל.

שוב ראיתי בכה"ג סימן קי"ט הגהות הצ"י אות מ"ט שהביא בשם ספר משפט דקד (ח"צ סימן ע"ה) דהיה ממנה מהלצור ונוטל שכר מהכשירות ולא מהעריפות וי"ל עריפה מתח"י צ"א או שלשה פעמים אפשר דלא סגי ליה אפילו בתשובה המפורשת בפז"צ,

ממון ולא חזרה לאומנות עכ"ד, ולפי"ז לק"מ האיד הניחו חכמים המבטלה, דבאמת אין הצ"ד רשאים ליעצו על ככה לעשות כן, ואם עושה עפ"י עלת צ"ד בלח"ה אינו מועיל מאומה, ולא דברו חז"ל אלא דאי איתרמי ועציד הכי נמלא לו תקנה בזה. ומה שלא הלכינו החכמים למחות בידו שלא ילך למקום שאין מכירין, אין זה קושיא, דממ"נ מי שיטמע לגזירתם אין חסרון אם הולך למקום שאין מכירין, כי לא ישחוט עצור גזירתם שהעצירותו מאומנתו ואסרו לו לשחוט, ומי שלא ישמע לגזירתם גם בזה לא ישמע להם מה שיגזרו עליו שלא לילך ממקומו כי זו קשה יותר מן הראשונה (ואטרותי צ"ד בכדי לא מערתינן). גם י"ל דהחשש דילמא אטרומי הוא דקא מערים אינו אלא ספק והחמירו עליו שלא ישחוט עצור אותו בספק, אבל להחמיר עליו עוד שלא ילך למקום שאין מכירין בשביל ספק שמא ישחוט הוא ס"ס ואין להחמיר כל כך.

וכפי הגהות דעת המהרש"ל הוא, דכיון שאמרו חז"ל אלא מאי תקנתו וכו' ילך וכו', משמע שחז"ל נתנו לו תקנה זו לגזור עליו או ליעצו לעשות כן, לכן הביא מזה ראיה שאין בו חשש מכשול, דאילו היה אף ספק מכשול אין להצ"ד לגזור עליו או ליעצו כן, דבדיוס אין עושין לכתחלה אף ס"ס, כמו שמטעם זה אסור למכור ספק דרוסה לנכרי כנודע (יו"ד סימן נ"ז סעיף כ"א, ועיין מג"א סימן תס"ז ס"ק צ'), ולפי זה הוא פליג עם הרא"ם ז"ל שהצאתי לעיל צפי' דברי הגמרא. והכה"ג צאות מ"ז הביא דברי הרא"ם ה"ל עלי שום חולק וצאות נ"ד הביא דברי המהרש"ל עלי חולק, ולפי מ"ש הכי מילי סתרי נ"ה. ואולי יש לקיים דברי המהרש"ל לדינא אף עלי ראיותיו ויתצאר עוד להלן.

■

והנה קשה לי קצת לפי דברי המהרש"ל דאף אחר תשובה דפז"צ יש חשש הערמה אלא שלא חששו חז"ל, דהנה כתב הצ"ח צסימן קי"ט דמלשון הש"ס דקאמר דנפקא עריפתא ולא אמר דלשון רבים דנפקי עריפותא, משמע דמייירי רק צפי' שילאח עריפה מתחת ידו. והנה זה ודאי דצ"ב או צג' פעמים [חמיר] יותר מצפ"א, וכד"מ כתב צח"מ סימן ל"ד אות ע"ז דמה שאמרו צמלי ברבית וסותרו שביעית לעשות לפנים מן השורה אינו אלא צמי שהיה מלאכתו בכך והיה רגיל בזה אבל אם עבר עזירה וחרז בתשובה אין לריב כ"כ, הרי דאפילו צמזיד גמור מחמירין יותר כשרגיל לעשות

ממון מהטעמים הנזכרים בהפוסקים שהבאתי, אבל כיון שאינו אלא חומרא אין לנו להחמיר אלא במקום שאפשר אבל אילו לא היה לו תקנה אין להחמיר כ"כ. ולדקו דברי המהרש"ל דבמקום שא"א גם זה לילך למקום שאין מכירין לריך לבקש תקנה אחרת, ומוזן גם מה שאין להחמיר יותר מתשובה זו בשום פעם.

גם דעת הב"י נראה שהיא כדעת המהרש"ל, שהרי כתב לחלק מה שלא הולכין צמלוי צריצות וכל איגד מקום שאין מכירין זולתי בטענה בשביל שאפשר להכנס שם לפנים מן השורה, והלא מה שהולכין בטענה מקום שאין מכירין הוא בשביל חשש הערמה, וא"כ מה יועיל לזה מה שעושה לפנים מן השורה, הלא גם צדק יוכל להערים לעשות לפנים מן השורה, וע"כ דסובר כמהרש"ל דכל היבא דעבד מילתא יתירתא לא חששו יותר. וי"ל דק"י הוא צסיגוף הגוף.

ורדינא לפי דעת המהרש"ל דתענית וסיגוף במקומו במשקל הזה מועיל כמו הליכה למקום שאין מכירין, הנה צעניני תענית וסיגוף חנחנו לא נדע בדרך, ומה גם בדור החלש הזה. אמנם השו"ע הבי"ל שהשליך את פרנסתו וגשאר דייקדוקי עניות ר"ל ועוללים שואלים ללחם, ואחר שסבב דחקות זמן רב נשמע הקול שבקשו אותו לקבל שטאטוסקווא דסאקמיר ולא אצב ללכת, אף שלא יכולתי לצרר זה צעדים כשרים כי אין לנו שייכות עם קהלות השטאטוסקווא, אבל רגלים לדבר שהוא אמת כי א' מן התלמידים נסע ציחד עם השליח שצב מסאקמיר ואמר לו שנוסע לבקש את השו"ע הבי"ל אלס וראהו נכנס אליו, גם סיפר רופא א' מקהל שטאטוסקווא דפה צמסל"ת ססיפרו לו השליחים מקהל שטאטוסקווא דסאקמיר שבקשו את השו"ע הבי"ל והצטינו לו פרנסה בהרחבה ולא אצב שמוע. והנה אמרו בגמרא צ"ע דף קט"ז קשה עניות צחוך ציתו של אדם יותר מחמשים מכות דקא אמרי ליה חזריה לאויז כי על זה צחרת מעוני, א"כ כבר היה לו צדק יותר מתעניות וסיגופים או מלקות. וזה ודאי דקיים מה שזריך שיעריך לעצמו בדבר חשוב, כי העריך לעצמו כל פרנסתו ומיותו צ' פעמים. ובגו"ר הספרדי נראה שהצין מדברי המהרש"ל שיקבל עליו סיגוף על כל ימי חייו, ולא הבנתי שהרי אנו לריכין זה להוציא מחשש הערמה ומה יועיל מה שמקבל עליו אם אין אנו רואין בו עתה דבר המוציא מחשש הערמה. ובצ"ד גם לפימ"ש הרא"ש ז"ל שאינו מועיל תענית ומלקיות בשביל שלא עשה מחשש הערמה אלא

ואפילו מי שחלוק ע"ז, הרשונו צ"ד שלא כדון וילאו עריפות מתח"י אין לו תקנה. ואין צדי ספר משפט דק לעיין בו טעמו ונימוקו, ואולי כוונתו כנ"ל שאין ראה מדברי הש"ס דמייירי רק צעבר פ"א. אבל זה נראה סתירה בדברי הכה"ג למה שהציו צסימן י"ח דאף מי שהמיר דתו יכול להיות שו"ע, ואולי לא מייירי שם להיות ממונה לרבים. אמנם זה חומרא גדולה ועלומה דנמלא צמנינו דכל השו"ע"ס הוו כשוחטים לעצמם כמבואר בשו"ת דברי חיים ח"צ יו"ד סימן ו' דהתצ"ש (ש"ח סימן צ' סעיף ב') כתב דלא נקרא שוחט לאחרים אלא צאם אין לו הנאה כלל ובשוחטיו זמניו הגם שגוטלן בשוח מ"מ כיון דיש להם ריווח מהכשרים הוי כשוחטים לעצמם, וא"כ אם עבר צ' או ג' פעמים לא יועיל לו שום תשובה אף תשובה דפ"צ.

אבר האמת יורה דרכו דאין כן דעת כל הפוסקים, וכלל המהר"ל והרא"ם והפרי"ח והפרי"ת ושאר פוסקים שהציוו דצריכהם כולם נחתו למיניה לפרט כל החילוקי דינים וההפך שיש בין עבר פ"א או ג' פעמים ובין שוחט לעצמו או לאחרים והחמור שצבולס הוא תשובה דפ"צ, והאריך אפשר שהשמיטו חילוק זה דבג' פעמים לא יועיל לפעמים אף תשובה דפ"צ שהוא רצותא גדולה, ונראה דלא סבירא לכו לחלק בזה להמציא חומרא חדשה, ומה שהקשיתי דמ"ל להקל כיון דבש"ס מייירי צפ"א, י"ל דאדרבה כיון דרצ נחמן רצה להכשירו ולא חשש להערמה, הרי סובר דכמו שסומכין על כל אדם שיש לו חזקה כשרות ולא חיישין בזה שמה אינו חוכו כצרו, כמו כן אם אנו רואין שעשה תשובה אין אנו לריכין לחוש יותר, ואך רצה הוא דחידש לן לחוש להערמה, אין לך בו אלא חידושו כ"ז שלא עשה התשובה המוכרת שם, אבל אחר התשובה הריא שיש צד עכ"פ קצת ראה שאינו מערים אין לנו להמציא צד חשש שאינה נזכרת בדברי רז"ל. וזהו סדרת המהרש"ל שהבאתי, דמעיקר הדין כל שאנו רואין בו שעושה תשובה מיתכשר צד והחשש דאערומי קא מערים אינו אלא חומרא בעלמא.

וקצת ראה לזה מלשון הש"ס דקאמר אלא מאי תקנתו, ד"ע לכאורה מאי קושא דילמא צאמת אין לו תקנה כיון שא"א לנו לידע ידיעה ברורה אם אינו מערים, וע"כ דזה א"א לומר שאין לו תקנה כיון שמעיקר הדין סגי בזה. וצאמת צאסורין קיל יותר מצעדות ממון, דהרי עד אחד נאמן צאסורין אף בקרוב ונוגע שאין סומכין ע"ז כלל צמידי דצעי עדות גמורה, והעו"ז צסימן ל"ח (ס"ק צ') למד מכאן דצאסורין גילוי מילתא סגי ליה, ואך החמירו שם יותר מצעדות

אח"כ יש חשש הערמה, אבל סיפרו לי השו"ם צפק"ק שהמה שוחטים בצית מעצחים אחד ורצו צו שהיה מדקדק מאוד צענין בדיוקת הריאה. ועכ"פ חזי לאיטרופי לבסוף אף דעבדא דידן חמיר יותר מעבדא דתשו' מהר"ם שיק כאשר כתבתי למעלה. וגם כי עיקר דמילתא י"ל דאינו חלל איסור דרבנן, ולהמהר"ל עכ"פ קיל יותר איסור דרבנן מדאורייתא לענין זה.

גם יש לומר לפי מה שהביא הכצ"ש בשמ"ח סימן צ' סעיף י"ט תשובת מהר"ם (סימן ע"ו) צענין קצד"ח שיקבל עליו צחומר שזועה שמהיום וכלאח ידקדק וכו', וצ"ח סימן קי"ט ס"ק י"ט מביא תשובת הכצ"ח דמי שחשוד בדבר איסור שנדמה לו כהיתר שאינו נקרא חשוד ע"י, ומ"מ אינו נאמן על אותו דבר עצמו, מ"מ הרווחתו צמה שלא נקראו חשודים שיש להאמינם ע"י בשזועה יעיי"ש. והנה בכלן אפשר ללמוד עליו זכות שממך עצמו על המקיל ואינו נקרא חשוד ע"י, אף עיקר החשש הוא דשנא גם צפעס אחרת יסמוך עצמו על המקיל צמקוס שאינו ראוי לסמוך, אבל כיון דצחשוד בדבר שנדמה צעיניו כהיתר מועיל שזועה, ח"כ גם הקד"ח שמקבל עליו צחומר שזועה ויש לזה דין שזועה מועיל ג"כ. הגם שיש לפקפק גם צזה, אבל צצירוף כל ה"ל נלפענ"ד דמותר להעמידו להיות שו"צ אחר שילמוד הלכות שו"צ מחדש ויקח הודעה וקבלה מחדש, והוא צעלמו יקיים צנפשי' וחטאתי נגדי תמיד ויעשה לו זמן מיוחד על כל ימי חייו לצקש מלפני מלך מוחל וסולח על המבטלה הזאת אשר תח"י שבתמיד צאיסורו משך ארבע שנים רגופות, ודבר זה יציאנו להיות זכור ורצו מכאן ולהלאה וגם להצונן צתשובה שלימה על העבר ושב ורפא לו.

ולמעשה אם יסכימו לדבר שני גדולים מפורסמים צהוראח אחר העיון, וא' מהם יהיה דוקא הרצ הגאון האצדק"ק קאשוי שליט"א שהוא מצפנים וצקי צמעמד השטאטוסקווא דפה והיה פה המרא לאתרא צעת שאירע המעשה ההוא, ואחר שסכימו להקל אלערף גם אנכי להחיר לא זולת, ובש"ת יצילנו משיגאות אכ"י.

סימן רח

צ"ה

שלו' ובמ"ס אל כבוד ידידי הרב הגאון המפורסם, גן החדסים, בנש"ק מאלים ותרשישים עומד לגם עמו, ויהי ה' אלוקיו עמו, כש"ת מוה"ר חיים שמואל שור שליט"א האב"ד בעיר בוקרעשט יצ"ו.

צכפיית צ"ד ואינו מעין העצירה שעשה, אבל צכאן תרומיכו איתנייכו כי מעלמו לא רצה לילך חל השטאטוסקווא דסאקמיר ולא ידעו הצ"ד מזה כלל, וגם הוא מעין העצירה שעשה כי סובל רוצ דחקות ועניות ר"ל עבור שפירש מהעצירה שעשה.

ואך עומד נגדו מה שהצאתי לעיל דאינו מועיל צמלוי צרצית מה שפירש שלא ללוות מישראל אף צמקוס שצריך לו כדי חייו. אבל הצצונותי לפימ"ש הכח"ו צפרק איחכו נשך דף ע' לענין צרצית מנכרי דלדידן לפי שיש עלינו מס מלך ושרים הכל היו כדי חייו, ומשמע מזה שאם אין לו כל הצערותו כראוי היו צכדי חייו, וא"כ אין ראיח דאיירי שם צמלוי צרצית צעני גמור ר"ל חלל שחמר מעט מהצערותו, משא"כ צעניות גמורה ר"ל שאמר עליו חז"ל שהוא יותר מיסורי איוב, הנסיון הזה יוכל להיות שמועיל לפי דעת המהרש"ל כתשובה דפ"צ.

עוד הצצונותי, והסמ"ע צס"ק ע"ד [כשהעתיק דברי] הגמ"י הוסיף צלשנו דמייירי שקיבל עליו להפילו צכדי חייו לא ילווה לעכו"ם, ותוצת שקבל עליו אינו לא צהגמ"י ולא צד"מ וזה חידוש מאין לקח להוסיף זה, והוא כ"מ לדינא דלפי פשטות לשונם משמע דצריך שיהיה נראה כן שאינו מלווה עוד צריצית אפילו לעכו"ם, ולכצ"י שהוא צמקוס הליכב למקום שאין מכירין ח"כ הוא להוציא מחשש הערמה וע"כ דצריך שיהיה נראה שעושה כן, ולהסמ"ע שהוסיף תוצת שקבל עליו משמע דאין צריך חלל קבלה על העתיד. ולפי דברי הסמ"ע יוכל להיות דמייירי צעשיר גדול חלל שמקבל עליו שאף אם יוכיח נצרך לו לכדי חייו לא ילווה צריצית.

יא

ומעתה לפי דברי המהרש"ל, צהשו"צ ה"ל שחזר מאותה מעשה ממש שעשה ועמד צנסיון צמס"ג, אין לנו לחוש צו שמא עושה כן מחמת טעמים אחרים או צצביל אחי הערמה. אך לדעת החולקים עליו צריך מקום שאין מכירין דוקא, וגם יש צו חומרא שבתמיד צאיסורו ארבע שנים רגופים, חלל לעומת זה יש עוד כמה סניפים להקל דקצת לימוד זכות יש שיוכל להיות שסמך על המחירים, הגם שאין זה מספיק חלל גם המהר"ם שיק כתב צהשו"צ שבתפלל צקאכרשול דו"ל חלל משמע ליה איסורא צזה והחמיר שלא לחלל משחיטתו, ואעפ"כ כתב דאם הוא מוחזק לירא שמים ומדקדק צמליות וצמעשים עוצים כראוי אפשר לדוני לקף זכות. ואף שצריך לידע את מעשיו שמקודם כי

שאלות ותשובות יו"ד סימן לח למ מ דברי יואל קסה

פשוט כזה מגדול הערדות מלבד ערדות הימים הקדושים רוב הערדות והדאגות מפגעי הזמן מגזירות קשות ר"ל.

הש"ת ירחם ויוליאנו במהרה מאפילה לאורו, וכ"ת נ"י יתצרך בגמר עוז ויתמלאו כל משאלות לבנו לעוצב כפשו וכלו"י ידירו דושה"ט צאה"ר

הק' יואל מייטלבוים

סימן מ

צ"ה, ח"י תמוז תשי"ג

שלו' וכט"ס אל כבוד הה"ג חו"ב ותיק מלא עתיק שושילתא דיהוסא כש"ת מוח"ר אריעזר ציטראן שלימ"א שהי' אבדק"ק דאראג בעת הרב דמחזיקי הדת במאן פאול במדינת בראזיל יצ"ו.

אחד'שת"ה כמשפט, מכתבו הגיעני ולא השצתי על אחר כי אחר קבלת מכתבו לא הייתי איזה ימים צייתי גם הקיפוני עירדות רבות ועלומות, וכעת איני צקו הצריחה ולא אוכל להאריך כלל במכתב, אעפ"כ ראיתי שלא לאחר עוד מלהשיב עכ"פ בקיור נמרץ. והנה ראשית אצרכו בצרכת מז"ט על ישיבתו שם על כסא הרבנות, הש"ת יהיה בעזרו שיפז שמה, ברוב נחת והללחה משמי רומה, ויתקבלו דבריו צשפה ברורה ובעניימה, עדי נזכה במהרה ליום יושע ונחמה, ויזכה להגדיל תורה ולהאדירה, בקדושה ובעברה, יהא שלי' בחילו שלי' בארמנותו עדי נזכה במהרה לביאת גוי"ל צצ"א.

וע"ד שאלתו באופן וסדר הזכיחה שע"י הכחות צבחות במקלות שיש בהם זרם האלקטערי ופולות הצבחות על הארץ וככה מושכים אותם אח"כ בגלגל להזכיחה, וראה צעמנו שרובם מהם שכזו אחר השחיטה כאצן דומם ולא היה בהם דין פירכוס כלל, גם השו"צ צעמנו אמר לו שראה באיזה מהם שלא היה להם שום חיות כלל עוד קודם השחיטה והניחם מלשחוט, וכ"ת נ"י האריך צהלכה זו שאסור.

והנה במקומות שהיה הגזירה צאריך אשכנז וצשוויין שלא לשחוט אלא אחר הפערעייצונג על ידי האלקטערי, אסרו זה כמעט כל גדולי ישראל אף שלא היה אפשרות

מכתבו הגיעני זה איזה שבועות, אצל מחמת שלא הייתי צקו הצריחה ושכחתי על מעתי לערך שני שבועות לזה לא יכולתי לכתוב מאומה, ח"ל כעת הוטב לי וחזרתי לאיתני, הש"ת יעזור גם להלחה שאוכל לעמוד על המשמר ואזכה לעזרתו ית"ש בכל העניינים.

ובעיקר הדבר מ"ש כהדרגתי אודות השו"צ ששחט בקבלתו צלי רשותו והקצב המוכר הצצר הנאסר, הנה צצר כתצתי צזה לכהדרגתי וציאתי מדברי הפוסקים (עיין שו"ת צ"ח הישנות סימן ה', שו"ת נוצ"י חנינא חו"ד סימן מ"ח, שו"ת שערי דק חו"ד סימן כ"ט ועוד) אשר השו"צ ששחט צלי רשות הרב המר"א דלחורה שליט"א שחיטתו אסורה כנצלה וערפה, וממילא הקצב המוכר הצצר דינו כדין עצח שילחה ערפה מחמת ידו (יו"ד סס"י קי"ט). וא"כ השו"צ והקצב שאסר כהדרגתי על צני קבלתו מחויבין לשמוע צקולו וחלילה להם להחגאל צצצר הנאסר הלו.

וכש"ת יהיה בעזרו שיוכל לגזור גדר ולעמוד צפרץ לפני רשעי הדור, ויזכה להרחיב גבול הקדושה, כאשר עס לצנו וכלו"י ידירו דושה"ט צאה"ר מפפה לישועת הש"ת צמהרה

הק' יואל מייטלבוים

סימן לח

צ"ה

גמר טוב ויש"ר אל כבוד הרבני הנגיד המרומם יקר ונכבד ומאוד נעלה רודף צדקות וחסדים יו"ש וכו' כש"ת מוח"ר יודא ליבוש רובינפעלד נ"י.

אחד'שה"מ, הגיעני מכתבו ע"ד הרואים להחיר שחיטת צבחות ע"י צעמייצונג מקודם. הנה ערודלה עוצא כעת צימים הקדושים ולא אוכל להאריך, אצל הדבר פשוט שחלילה להחיר דצר חדש כזה צמה שנוגע לאיסור נצילה ר"ל, ומי יוכל להצחין אס לפעמים הוא נמית הצבחה ע"י פעולה זו או גורם דצר שעושה אותה עריפה, ולא לחנם לא ראו הגדולים שצדור שלפנינו להחיר זה צשום אופן, והשו"צ שהוא קל צדעתו להקל לעשות מעשה כזה נגד דעת גדולי הדור שאסרו, צלאו הכי אסור לאכול משחיטתו, ולא ראיתי להאריך כעת צדצר

קפידא מה שבשאלות הריאה לא אחרמי בשום פעם שיתיעץ עם חכם העיר אף בשאלה חמורה שבחמורות, ותמה אני הלא עובד יותר לפניו שלא ליקח כל האחריות על עצמו, ואף חכמי הש"ס הלכו להתייעץ בכל ספיקא דדינא ואמרו כי יוכי ולמעטין שיצא מכשורא והיו מכניפי לכל מצחי דמחא (סנהדרין דף ז' ע"ג), וצפרע צעוני המעצחיים להתייעץ לפעמים באיזה שאלה חמורה עם הרב אב"ד נ"י יש כמה טעמים בדבר שמהראוי לעשות כן.

ובדבר הראות הסכניים, אף שהדרך הוא שהרב אב"ד נ"י הולך כ"פ לבית המעצחיים של עופות כמנהג רוב הרבנים נ"י, אעפ"כ מהראוי להראות לו פ"א בחודש הסכניים של צהמות.

הנה כתבתי בזה איזה פרטים כפי היכולת להביא על הכתב, אבל העיקר לייחד הלצות שלא יהיה פירוד לצבות ח"ו ותהיו צעלה אחת להרים קרן החורה והיראה, ובזה יתוקן שורש כל דבר והכל על מקומו יבא בשלוי.

ובניי בזה ידידו דושה"ט צאה"ר

ב' יואל טייטלבוים

סימן מב

צ"ב, אור ליום ד' לס' אס' יהיה חלקים עמנו, סאקמור יל"ו

אל כבוד ידידי תרח"ח תיקר מו"מ בתו"י נחמד ונעים כמו"ה יעקב צבי פריעדמאן נ"י.

הנה צעת היותך פה הנחת מכתבך צידון השאלה ולא עיינתי זו תיכף מחמת ערדת השיעורין ושאר טרדות כידוע לך, וכעת הונח לי קצת צעזע"ת כן יעזור הש"ת מהיום ולהלאה עצה"ו"ט.

ובגידון השאלה מי שהוצא לפניו אחר גמר השיטת של טוף עוד צהמה ועוף לשחוט, דיש ספק הא"ך יעשה, אם ישחוט העוף קודם יכניס עצמו בספק פלוגתא הצעל העיטור עם הרא"ש וסויעתו (יו"ד סימן י"ט סעיף ו'), ואם ישחוט הצהמה קודם יכניס עצמו בספיקו של הש"ת (שם סעיף י"ב) אם לא הוי הפסק צין

באותן המדינות לשחוט באופן אחר והכשרים שצמח לא טעמו טעם צהר צהמה בכל משך השנים שהיה בגזירה, גם אני כתבתי בהלכה זו, אבל אין מהלך להאריך כעת בדבר שכבר נתפשט לאיסור מפני גדולי עולם, וזה האופן שלייר כ"ת נ"י במכתבו הוא עוד גרוע יותר מהצטעייצונג שהיה בגזירה.

ולפלא צעניי שלא נשמע בזה מקום זולת באתון המקומות שהיה בן גזירת המלכות מחמת שגאת ישראל וידעו שמתערים בזה את ישראל, אבל בשאר מדינות לא נשמע בזה אף צין הגויים כי כמה ממיתים הצהמות ע"י הכאה צראש או ע"י יריית חץ, ומכש"כ שלא נשמע בזה בישראל לא מיני' ולא מקלחו במקומות שלא גזרו המלכות בזה, ולא אוכל להצין מה נשתנה מדינת בראזיל מכל העולם לעשות שחיטה באופן כזה, אבל כיון שכתב כ"ת נ"י שראה צעניי כן אין לדיון אלא מה שענינו רואות.

והשי"ת יהיה צעזו להרחיב גבול הקדושה עדי נוכח במהרה לראות ציועית כל ישראל ושמחתן.

ובניי ידידו דושה"ט צאה"ר מלפ"ה לישועה קרובה

ב' יואל טייטלבוים

סימן מא

צ"ב

של' וכמ"ס אל כבוד ידידי הר' תחמיד המפוראר מו"מ בתו"י כש"ת מו"ה ... נ"י שו"ב בק"ק ... יצ"ו.

היות כי לתשלוס הדיבור שדצרו צלילה הכה שמעתי אח"כ כי מיקל צהרחת הסכין לפני חכם לעתים רחוקים מאוד, וכבר כתבו האחרונים ז"ל (עיין שו"ת חת"ס חיו"ד סימן י"ג) להראות הסכין לפני חכם העיר עכ"פ פ"א צחודש. וכן כתבתי לפני כמה שנים לפעו"ס צאמלע שנות המלחמה. ובאמת מה שאין מראין הסכין לפני כל שחיטה הוא צבציל שצזה מחלו החכמים על כבודם, אבל עכ"פ פ"א צחודש יש קפידא, צפרע כשהחכם מקפיד צפירוש, והוא מחויב מדין גמור לעשות כן (עיין ד"ק סימן י"ח ס"ק כ"ד, שו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סימן כ"א, שו"ת עוטו"ד תליתאי סימן י"ט) וכן נוהגין בכל המקומות שבישראל. גם שמעתי שיש

לכוכים כדעת הרמב"ם ז"ל (הלכות ברכות פ"א ה"ו) דבשחט כשרה וכן שאר כל המזלות אם לא צריך עובר לעשייתן שוב אינו מצרך אח"כ, ומה שהקשה בספר ה"ל דא"כ האריך שריתן לגר וכן שאר חייבי טבילות ושאר מזלות לצרך אחר עשייתן ואי משום דלא ה"י אפשר מקודם לא הוה ליה לצרך כלל, ע"ז תירץ הש"ך ז"ל דכיון דכל הברכות הם מדרבנן הם אמרו לצרך קודם המזלה ולא אחר המזלה כלל והם אמרו בגר ודכוותי' דלא חזי יצרך אחר המזלה, יעיי"ש שהאריך.

והנה הגרעק"א בהגהותיו שם נתקשה מאוד בדברי הש"ך הללו, ואריך אני להעתיק לשונו קצת לאורך ביאור הענין וז"ל שם: תמיהני לפי"מ דמסיק הש"ך להלכה דבשחט ולא צריך קודם לא יצרך אח"כ, וז"ל דה"י באיתויליד צ"י ריעותא אינו מצרך אח"כ, דלא דמי לעבילת גר דכיון דבכל פנים לא חזי לצרך מקודם כי תקנו חז"ל צרכה זו מעיקרה הכי איתקן לצרך אח"כ, אבל צרכה השמיטה קבעו ותקנו עובר לעשייתן אלא דבכך דבר דאיתויליד צ"י ריעותא א"י לצרך מספק, כיון דאידחי אידחי, ואין חילוק בין מחמת פשיעה ושוגג או חונס, הגע עצמך בעל קרי שאינו מצרך לפניו אם אכל או שחט ואח"כ עכל הכי מותר לצרך אח"כ על מה שאכל או שחט כבר כיון דלא ה"י רשאי מקודם, א"י כיון דיסוד הצרכה תקנו עובר לעשייתן אלא שה"י איזה דבר המעכב אינו מצרך אח"כ, והרמ"א חז"ל בשו"ע האר"י משא"כ לדין דקו"ל בהרמב"ם ז"ל דגם באיתויליד צ"י ריעותא אינו מצרך, וז"ע לדינא עכ"ל עיי"ש.

הנה הגאון ז"ל סיים כזה צ"ע לדינא, אבל אין כן דעת כל הפוסקים, ובהדיא משמע מדברי הש"ך ס"ק ד' לדיונו של הרמ"א מודה ולא חלק בס"ק ג' רק על הגבות אשר"י שמחיר גם בכשרה לצרך אח"כ, וכן ביאר שם הפמ"ג בשפתי דעת ס"ק ד' דבשחט דבר דאיתויליד צ"י ריעותא אף הרמב"ם מודה, וכן כתב הפ"ח בס"ק ג' עיי"ש, גם הכצ"ש (סעיף א') הכריע דאין לצרך אח"כ בהרמב"ם, ובאיתויליד צ"י ריעותא העתיק (סעיף ב') דברי הרמ"א דיוכל לצרך אח"כ, והוא צרור לדינא. אמנם צריך לשים אל לב דהלא כולם לא תירצו קושית הגרע"א והוא לפאורה הערה חזקה. והנה ראיתי שהפמ"ג צמטצות ס"ק ב' ברגיש קצת כזה דכתב דמש"כ עדיף עפי ליקח אחר וכתב טעם אחד דלא דמי לעבילת גר דהתם תקנו שיצרך אח"כ משא"כ כאן לא מצינו שתקנו כן יעיי"ש, הנה העיר קצת אבל לא תי' כלום דגם באין לו אחר האריך יצרך אח"כ

הכסויים. והנה אחר כחצת דיש ענה לשחט קודם העוף ולכסות, ואחר כך לבין צרכה הצהמה על העוף, וכתבת דאין חשש אף אם הצרכה אחר השמיטה, כמו בשחט דבר דאיתויליד צ"י ריעותא (שו"ע שם סעיף א') דלא חזי מעיקרה.

א

והנה לפי דעתי אין זה שום תקנה מכמה טעמים שאבאר בעזרי"ת. חדא דאין הנידון דומה לראי' כלל, דהתם באיתויליד צ"י ריעותא הנה אסרו חז"ל לצרך עד אחר הצדיקה, ואחר השמיטה והצדיקה נולד השתנות, שהפה שאסר לו לצרך קודם הוא הפה שהחיר לו לצרך עתה, משא"כ כאן הלא מה שא"א לך לצרך מקודם הוא מחשש דעת בעל הטיטור שא"ל לצרך כלל, ולשיטה זו גם אח"כ א"ל לצרך, ואך מה שאמרת רוצה לבין צרכה הצהמה אח"כ גם על העוף הוא כדי ללאת גם דעת הרא"ש דעובר לנריך לצרך, ולשיטה זו גם מקודם לנריך לצרך, וממילא דלשיטת הרא"ש אסור לצרך אח"כ כיון דה"י חזי מקודם לשיטתו, וא"כ צרכה זו אין לה שום מקום לא לדעת הצהמה"ע ולא לדעת הרא"ש, ואין צוה שום תקנה כלל, וז"ע לדעתי ודו"ק. ואף שיש להתעקש עוד אבל האמת הוא כמו שכתבתי.

גם נראה לי אף בלי טעם ה"ל, צנידון כזה שלא היה אפשר להשחט לצרך מחמת ששחט קודם עוף אחר, לא דמי כלל לשחט דבר דאיתויליד צ"י ריעותא, דהתם דגוף הנשחט לא ה"י ראוי לצרכה כלל קודם השמיטה, לכן לא נדחה שמיטה זו מעולם, וכן בעבילת דלא ה"י שום אופן לצרך אטבילה זו עד אח"כ, משא"כ כאן דהעוף ה"י ראוי לצרך עליו קודם אף בשמיטה זו אלו ה"י צא ליד אחר, ואך נדחה מצרכתו מחמת שצא ליד זה שיהיה לו ספק מחמת ששחט קודם עוף אחר, וברי זה דומה כאילו שחט אחד שאינו יכול לצרך ואח"כ למד סדר הצרכה, הכי תימא דזה יוכל לצרך אח"כ כיון שלא ה"י ציכולתו לצרך מקודם, צודאי דכיון דלא ה"י שום מניעה בגוף המזלה ואך המצרך היה לו מניעה אין לומר על המזלה דלא ה"י חזי, ומאי כ"מ אם המניעה הוא מחשש איסור או שאר טעם סוף סוף לא ה"י המניעה בגוף המזלה, וכן הוא ממש צעוף כזה דאין לומר עליו דלא חזי. וכדי שלא להתעקש אבאר בעזרי"ת.

ב

הנה הש"ך ז"ל צסימן י"ט ס"ק ג' עשה וויכוח עם ספר צרכה אצרכם (סוף ח"א וריש ח"ב), ובהאריך

בקושיית הצרכת אברהם, ולא שייך לומר בזה תי' הש"ך ז"ל דהם אמרו והם אמרו כיון דלא מלינו שיאמרו כן.

ג

אבר הנלפע"ד, דהנה המג"א בסימן קנ"ח ס"ק ע"ז חילק שם בין נטילת ידיים לשאר צרכות שאינו מצרך אח"כ משום דקיי"ל נראה ונדחה אינו חוזר ונראה, משא"כ צנטי' דמעיסקא לא חזי, ודיחוי מעיקרא לאו דיחוי הוא ועיי"ש. הנה לפי"ז א"ל כלל לחי' הש"ך ז"ל דכיון דהוא מדרבנן הם אמרו לחלק בין היבא לחזי מעיקרא ללא חזי, דכלל בלא"ה עממא רבה אית צי' לחלק בין היבא ונדחה מעיקרא להיבא ונראה ונדחה, דכלל זה הוא בש"ס צממה מקומות אף צממות דאורייתא ולא שייך לומר הם אמרו והם אמרו. והנה המעיין צמקור הענין דצרי המג"א מצוארים הם, דז"ל רש"י ז"ל שם בצרכות דף נ"א ד"ה התם מעיקרא גצרא לא חזי ודיחוי מעיקרא לאו דיחוי הוא, ולכי מתקן הדר מצרך אצל האי מעיקרא לא אידחי וכו'. הרי מצואר עמם המג"א. וכן הרי"ף ז"ל שם בהלכותיו כתב בזה"ל: מי שאכל ולא בירך עד לאחר שאכל אינו חוזר ומצרך משום דנראה ונדחה אינו חוזר ונראה. ובר"י ז"ל שם הרחיב הדברים. צאופן שמצואר מצדריהם דזה הוא החילוק בין היבא דלא חזי מעיקרא משום דאין דיחוי מעיקרא אלא מלות, משא"כ צנראה ונדחה, ולא הזכירו כלל עמם זה דכן תיקנו חז"ל.

ובאמת שלפי"ז תמכתו לכאורה על הש"ך ז"ל למה הולך לומר דכיון דהצרכות מדרבנן הם אמרו והם אמרו, הלא בלא"ה החילוק מצואר דצרי הראשונים ז"ל שהצאתי שלפי"ז קושיית הצרכת אברהם מעיקרא לא קשיא מידי, גם אם הצרכת אברהם עממו יש להבין הכי לא הי' לפניו דצרי הראשונים ז"ל שחילקו היטב. ויש ליישב זה, דהנה הצרכת אברהם הזכיר בקושייתו גם שאר חייבי טבילות שהתירו לצרך אח"כ, ובאמת שזה כחצו הראשונים העמם דכיון דצנצילת גר א"ל לצרך מקודם אין לחלק בין טבילה לטבילה ונריך לצרך בכל חייבי טבילות אח"כ כדי שלא לחלק צינם לטבילת גר, וזהו קשה שפיר קושיית הצרכת אברהם, דאם איתא דהחילוק הוא בין היבא ונדחה מעיקרא להיבא ונראה ונדחה דשנא אינו חוזר ונראה, א"כ האריך הותר לצרך אח"כ בשאר חייבי טבילות, דצנציל דאין לחלק בין טבילה לטבילה האריך הותר האיסור. ובאמת דצ"ס צמוכה (דף ל"ג ע"ב) ויומא (דף ס"ד ע"א) צמלוח אחת וצנניו אחד חילקו בין היבא ונדחה מעיקרא

להיבא ונראה ונדחה. ועי' שפיר תירץ הש"ך תירוטו, דכיון דהוא מדרבנן הם אמרו והם אמרו, וצנצילת גר צממת דינא הכי לצרך אח"כ, ובשאר חייבי טבילות כיון דלא רצו לחלק לכן תיקנו כן צכולס, וי"ל דמש"ה לא הזכיר הש"ך ז"ל רק תי' זה דהם אמרו והם אמרו אף דצנצילת גר איבא גם עממא אחרינא מ"מ מילתא דפסיקא נקט עמם מספיק לכל מילי, אצל צוודחי דהחילוק המצואר דצרי הראשונים ז"ל שהצאתי וצממג"א אחריהם הוא אמת, ונ"מ עוצא דלפי זה כללל הוא אף בשאר מילי דלא תיקנו לצרך אח"כ, דכל היבא דלא חזי מעיקרא דיחוי מעיקרא לאו דיחוי הוא.

ובענין זכינו לדון דצחיתיליד צי' ריעותא לא נדחה מצרכתו אף לדעת הרמב"ם, כיון דלא הי' חזי מקודם, ולא קשה כלל קושיית הצרכת אברהם. ומעשה גם מה שהוכיח הגרעק"א דהיבא דלא הי' התקנה כן אין לצרך אח"כ מצעל קרי שאכל או שחט דאינו מצרך אח"כ, גם זה ליחא, דכיון דצחיתו דהוא תלוי צדיני דיחוי אלא מלות, זה פשוט להמעיין בש"ס צמוגי' זו דלא שייך כלל זה רק צדחיית המלוח עממו כמו צהדס שלא הוכשר למלוח וצדס שנתכסה ששנא אינו ראוי לכיסוי, אצל אם החדס הוכשר למלוח או הדס ראוי לכיסוי ורק זה שנטל החדס אירע לו חונס שלא הי' אפשר לו לצרך עליו מתחלה, פשיעא דאין זה ענין כלל לדחיית המלוח, ואין להאריך בזה לרוב פשיעותו. וא"כ גם צבעל קרי ששחט לא נדחה המלוח מעולם, כיון שלא הי' שום דיחוי צממות השחיטה רק המצרך הי' לו מניעה, ואך אח"כ צעת שניעשה גוף המעשה האכילה או השחיטה בלא הצרכה אז נדחה, ושנא אינו חוזר ונראה, ודמי לשאר צרכות שהי' נראה צעת שנא לידו קודם שהתחיל לעשות, וכי' צורה. ולפי"ז גם צי"ד צשוחט שא"ל לו לצרך מחמת ששחט עוף אחר מקודם וגוף העוף לא נדחה כלל, צוודחי דנשאר חקירת הגרעק"א דאין לצרך אח"כ.

ד

עוד אומר לך, דגם לפי דבריך דמותר לצרך אח"כ מ"מ צוודחי דאסור להפסיק בין הצרכה להשחיטה כמו דאסור להפסיק אם מצרך קודם העשי', ובאין כיון שאתה נריך לכסות העוף קודם שחיטת הצממה נ"ל דהוי הכיסוי הפסק, אף דצין שחיטה לשחיטה לא הוי הכיסוי הפסק, וזהו כיון דצין המלות לא הוי הפסק כל מה שיש לו שייכות צננין המלוח, ויותר מזה עיין צצמ"ח ס"ק י' וצחצ"ש שם לענין צרכת הרעמים, אצל בין צרכה להמטש לא מהני מה שיש לו שייכות והוי הפסק

זולת מה שצריך לו לעשות בהכרח קודם המצוה לצורך המצוה כמו גבול לחורי (צרכות דף מ' ע"א) דאסור לאכול מקודם, ועיין פ"ת ס"ק ח', ואין להאריך יותר כי לפענ"ד גם עעם הראשון שכתבתי לדחות זה הוא מספיק וכל האריכות לא ילככה אלא להעדיפה.

ה

ובעיקר הדבר האריך להתנהג צ"ה, הנה לפענ"ד מה שאתה רחוק צרוע דוחה אין לעשות לשחוט מקודם הצהמה ולכוין בצרכתה על העוף שישחוט אח"כ, גם לכסות העוף על סמך צרכת הכיסוי הראשונה, משום דהשמלה חדשה מסתפק אם לא הוי הצהמה הפסק בין הכיסויים. הנה לפענ"ד גם השמ"ח לא מסתפק רק בסתם שחט דעלמא דאין לשחיתת הצהמה שום שייכות להכיסוי ולא לשחיתת העוף דיוכל לשחוט הצהמה אח"כ, וכמו שחילק שם בין יקנה"ז דלא הוי הפסק משום דכולהו צרכות שייכי להכוס משא"כ בצהמה בין העופות. אבל הא' בסתם שחט, אבל כאן דאחרי צריך לשחוט הצהמה לצורך העוף כדי להוציאו בצרכתו, דאף דגוף שחיתת הצהמה אין לה שייכות רק בצרכה, אבל כיון שאתה צריך לעשות בן מחמת ספק, עוסק בענין זה איקרי כמו שכתב שם השמ"ח ס"ק י"ב. ובתנ"ש שם הביא ראי' מתק"ש דתוקעין תשרית אף דשמה תשרית העיקר ואם בן הוי התשרית הפסק גמור בין הצרכה ומספק לא הוי לצרך כלל, אבל וודאי דכל מה שעושה לצורך הענין אף דהוא מחמת ספק לא הוי הפסק, צפרע בין המצות כל מה שיש לו שייכות קלת אינו מפסיק.

ויש להוסיף עוד לפי"מ שהכריע בשמ"ח ס"ק י' דצין שחיתתה לשחיתתה לא הוי הפסק כל מצוה המוטלת עליו בהכרח אף דאין לה שום שייכות להשחיתתה, וגם כאן יש לומר דשחיתת הצהמה מוטלת עליו בהכרח ללא ידי ספק, צפרע דיש לומר דהצרכה שמצרך קודם שחיתת הצהמה פשיטא דלא הוי הפסק דהרי מצוין הוא בהדיא גם על העוף וממילא אח"כ פשיטא דמוטל עליו בהכרח לשחוט הצהמה שלא יהיה צרכה לצעלה לדעת רוב הפוסקים. וגם דהמעין צת"ש יראה דרק לכתחלה חשש שלא להכניס עצמו בספק זה, אבל כאן דאם יעשה בענין אחר צוודאי יהי' ספק צרכה הוי כדעמד ועדיף טפי לעשות כמו שכתבתי, צפרע אחר כל הדידים הנ"ל דאין צוה שום ספק כוללענ"ד.

גם נ"ל דיש אופן שיצא מכל החששות, אם יתן לאחר לכסות כיסוי השני, דכבר כתב הצ"ח צסימן

כ"ח (שמ"ח סעיף ע') דאם נותן לאחר לכסות בשביל כבוד לא כדי שיפסור מן המצוה ח"ו, אין שום חשש איסור ואדרכה, א"כ מכ"ש מחמת כבוד המצוה כיון שהאחר יוכל לצרך עליה פשיטא דמותר ליתן לאחר. וגם זה פשוט דלאחר שלא צריך קודם אין שום ספק צרכה. וגם הראשון לא יפסיד כלום כאשר למדנו זה מדיון אם חטף המצוה שאם מצרך בקול רם אין צריך לשלם לו כלום כי גדול העונה, עיין צסימן כ"ח וש"ך חו"מ סימן שפ"ב צאורק.

כ"ד החותם בכל חותמי צרכות, תצרך צרכה משולשת כאשר עס לצרך וכל"ז ידורך הדו"ש ומלפס לכ"ט

הק' יואל שייטלבוים

סימן מג

צ"ה

שוכמ"ס אל כבוד ידידי הח"ג חו"ב טובא
צנא מלא ספרא אוצר בלום החסיד המפואר
כש"ת מו"ה יקותיאל יורא ראזענבערג
נ"י בעתמ"ח ספרי תורת יקותיאל.

מה שכתב אלי צקין העצר צדצר העופות שמאכילין אותן דרך הלעטה שקורין געשיט, הנה בעניני כצר החלעתי דעתי צוה שמי שאינו אוכל מהאוחות המלעטיין אותן אין לו לאכול גם מהעופות האלו, וכבר נפתח דבר זה בגדולים (עיין שו"ת חזני לרק חל"ח סימן נ"ג, ובספר צני שמעי' ח"ג סימן ל"ד תשובה מהרה"ג ר' משה'לי מדעעש, ועי' צסוף הספר תשובה מהרה"ק בעל הקדושת יו"ע ז"ל), וריתתי להשיבו אז תמנית הדברים מה שגורא לפענ"ד, אבל נסעתי אז לסיגעט על הנשואין, ועוד הוי כמה סיבות אח"כ ונדחה הדבר, וכעת כאשר עוררני צלחות שניות ריתתי לכתוב לו, אבל הצנתי כי מצער הוא על אשר לא כתבתי להערמאנשטאט, חשתי להודיעהו סיבת הדבר ולא ריתתי לאחר עוד עד שאלכתוב לו צדצר הלאה הנזכרת, כי קשה לפני מלאכת הכתיבה ומתאחר אללי איזה ימים עד שאני מציא על הנייר אף ענין קטן, וזה גורם לי מניעת התשובה הצרכה פצמים, ואקוה צעורת השם לכתוב לו על הכל.

כל שנים טובות, דהלא מה שטוב ציבא עמא צים, אלל פירות מבורח שם גם בדברי הרע"צ במקומו והוא פשוט צתו"כ (שמיני סימן קי"ח) וצמח מקומות צש"ס דמיירי חס עשה כלום מעורן של כל הצירות שנים שאינם מקבלים עומאה, שלמדו חכז"ל מהיקש דאו צגד או עור או שק, מה צגד מן הגדל צארץ אף עור מן הגדל צארץ, ומגדל צארץ כל העורות אף העורות כולן מקבלין עומאה, משא"כ צים שאין שום קבלת עומאה בכל הגדל שם זולת הכלב. ונראה דמחמ משנה זו אפשר היה לומר דהכלב שנים בעלמו ג"כ טבור הוא דרך לענין קבלת עומאה בעורו מחממע מהקישא דצגד, וז"פ ומבורח.

ובש"ת יחי' בעזרו שיזכה ללמוד וללמד מתוך הרחצת הדעת ויתרומם קרנו ונחלו למעלה למעלה כאשר עם לבנו וכלו"נ ידידו דושת"ה צאהבה רצה

הק' יואל טייטלבוים

סימן מד

צ"ב

שלו' ובש"ס אל כבוד הרב ...

ונראה דמין הקדוש ז"ל משינאווא אמר מנאמר זה דהפרות שנים עמאים ולא ציאר במקור כאשר היה דברו ז"ל לקצר צאמירת חורה אלל בשלחן צפרט להביד מראה מקומות, והשומע לא ידע את מקורו והמציא לעלמו מאותה המשנה, והמשתיק שמע איש מפי איש כאשר הוגד לו אותו המקור מהמשנה והשתיקו כן, אלל האמת הוא שאין המקור אלל מהגמרא ע"ז כאשר אהנו רואים ציש"מ.

ב

הן אמת כי היה קשה לי קצת מדברי החוספות שם צע"ז ליע ד"ה וסימנך, שכתבו: לכאורה לא יהיה האי סימנא אלל אהני תרי מיני אהמנא ואהמנא אלל אשאר מיני לא דהא צפ"צ דקידושין (דף מ"א ע"א) אמר רבא מלח שיצטעא והוא עז של ים כדאמר צפ' הפרה (צ"ק דף נ"ה ע"א) כהני צצוצא ושיצטעא מאי ועי"ש. ולפי"ז אינו כלל לומר כן דכל הטבור ציצשה עמא צים. ודברי היש"מ שכתב צפרשת מוקן לתרן צענין הפרות דחלום פרה, עדיין י"ל גם לפי"ז, דאף דאינו כלל לומר כן צכל המינים, אלל כיון דחזינן עכ"פ דיש מינים שטבורים ציצשה ועמאים צים, י"ל דגם פרות הוא כן, כדי ליש צקושיא צחלום פרה שהוא מסמנא דעומאה. וגם צמה שכתב צפרשת או לתרן הקושיא מה שהמרים עצדו לטלה שהוא טבור, י"ל עדי"ז. אלל צסוף דבריו שם צפ' או צאותו המאמר מבורח דצכל מין הוא כן שיש צו עמא וטבור חוץ מן החולדה, ויותר מה מבורח צאריכות ציע"ד שם כאשר העתקתי לעיל מדבריו צקלרה, זה ודאי לכאורה נגד דברי החוספות.

אמנם צאמת דברי החוספות ז"ל צזה לא זכיתי להציגם מה שציאו ראוי דשיצטעא עז של ים הוא מדמציא

אחדש"ת, הגיעני מכתבו צמה שנתקשה בדברי יחזקאל (פ' מקץ) שהביא מהיש"מ צהא שהי' חלום פרה מפרות שהמה צהמות טבורות אף שהיה פרה מסמנא דעומאה, מ"מ כיון שעלו מן היאור וטבור ציצשה עמא צים, א"כ היו אלו הפרות עמאות, והביא לזה המקור מהמשנה דכלים פי"ז (משנה י"ג) כל שנים טבור חוץ מכלב המים מפני שהוא צורת ליצשה. ותמה ע"ז דשם לא אמר אלל צכלב שהוא צענא עמא ציצשה, אלל הפרות שהם טבורות ציצשה אין שם רמז ורמיזה שיכיה עמא ע"ז שהיה צים, אדרבה מבורח שם כל שנים טבור.

א

הנה צאמת אותה המשנה צלא"ה אינה ענין כלל לאותו המאמר כאשר יחצאר, אלל המאמר הזה מבורח ציש"מ פרה מוקן וצפ' או צמעימים לשבת הגדול, ומקור מקומו טבור הוא מהש"ס ע"ז דף ל"ט, אמר אצוי האי חמנא דימא שרי תורא דימא אסור וסימנך עמא טבור טבור עמא, א"כ מבורח שם דמה שהוא טבור ציצשה עמא צים. גם היע"ד צח"ש צדרוש א' מדרשות אה"ו האריך צזה דמהכל יש עמא וטבור דכל העמא ציצשה טבור צים וכן להיפך זולת החולדה שאינה צים אין צה טורה כלל, ומתרן צזה למה היה צהמרכבה נשר ואריה שהמה עמאים, כי מלכותו צכל משלה שליט צימא וציצתחא וכלול המרכבה יש ויצשה, ואין חילוק צין טבורים לעמאים שכל מין יש טבורים צמקום א' ועמאים צמקום אחר, והיה צמרכבה שנים טבורים מהיצשה ושנים טבורים מהים, ועי"ש שהאריך. אלל אותה המשנה דמס' כלים שהוצאה בדברי יחזקאל אינו ענין כלל להך דהבא, כי שם לא מיירי כלל מעומאה וטורה של הצהמות והחיות צענאם, שעי"ז לא היה לומר

יחיד הוא סימנא וכו', משמע שאינו צרור כ"כ בעיניהם חלל לכאורה הוא כן, ומשמע קצת מזה שלא החליטו ראוהו זו, וא"כ צוודאי אין קושיא על היש"מ והיע"ד שסמכו על רוב הראשונים ז"ל צמח שנראה צרור מדבריהם.

ג

ועפ"י דברי היש"מ והיע"ד חשבתי לתרץ מה שבקשה מהרה"רם בן חביב בתשובתו שצו"ת גו"ר א"ח כלל ב' סימן ע"ז, דהאריך השתמשו בתכלת להמשיך הלא תכלת הוא מדם חלזון שהוא דג עמא יעו"ש, ובחמח קושיא זו הוא גם בתכלת שצמח לזית, דאמרו חכז"ל בשבת כ"ח לא בוכשרו למלאכת שמים חלל טבורה בלצד. והרבינו בחיי (שמות כה, ג) כתב שלא לקחו משי להמשיך יען שצא מהחולעת שהוא עמא, אף שהמשי אינו צא מהחולעת גופיה חלל מהפירוש שאין צו דין אובל כלל ולא נאסר מעולם, ומכל שכן בתכלת שצא מדם החלזון בעלמו. ולפי דברי היש"מ והיע"ד, לפני כסא כבודו ית"ש אין נ"מ דהוא שליט צימא וביצתא וסוקר הכל בסקירה אחת צפ"א, ובכל המינים נגלה לפניו העמא והעבור יחדיו ולכן הנשר והארי' הוא צמרצב, חלל שאנחנו לריבין להתנהג לפי מה שהוא לעינינו על הארץ ותורה לא בשמים היא, לכן אין לנו ליקח למלאכת שמים חלל מה שהוא טבור לעינינו פה על הארץ, חלל חמור רצון בעמא צמחות דף מ"ג ע"ב מה נשתנה תכלת וכו' מפני שהתכלת דומה וכו' לכסא הכבוד שנאמר ותחת רגליו כמעשה לצבת הספיר ובעצם השמים לעבור וכתב כמראה ארץ ספיר דמות כסא, הנה האריכו חכז"ל בעצם התכלת שצביל שהוא מראה הכה"כ, ואפשר שצביל זה נתנה התורה"ק על התכלת דין מראה כה"כ ששם נראים העמא והעבור יחדיו כמו נשר וארי' שצמרצב ובמבואר לעיל. ואפשר להבין בזה לשון חכז"ל שאמרו מה נשתנה תכלת, שבתכלת יש שינוי בעיקר ההלכה מכל הענינים שצביל הענינים אין להשתמש למורה חלל מן העבורה בלצד והתכלת הוא מדבר עמא, וע"ז צאח התשובה שצביל שדומה לכה"כ.

ואו"י יש בזה קצת טעם על מה שנגזר התכלת כמ"ש חכז"ל במדרש פרשת שלח (פי"ז סימן ה') וכן הוא בכל הראשונים ז"ל, והאריז"ל (פתי"ח שער הליצית) כתב שהוא תלוי בצירוף"ק וע"י שחרצ המקדש בעל התכלת, וכתב העצם עפ"י סודן של הענינים כדרכו בקודש. וכבר אמרתי קצת טעם עפ"י נגלה, דהרי טעם התכלת שצביל שדומה לרקיע ולכה"כ, ופירש"י ז"ל שם שמכח התכלת

ליה בפרק הפרה הכה"ג צעיר ושיצטעא מאי, חלל אדרבא מדמצי' ליה לאסור משום כלאים ע"כ שני מינים היו. וא"ל דזה הוא האיציא חס הוי מין א' או לאו, דהרי לא אמר כן בש"ס חלל אמר כיון דציצא לא נחית צים ושיצטעא לא סליק ציצעה לא כלום עמיד או דילמא השתא מיהת קא מנהיג, א"כ מבואר שורש הספק שנתפסקו בזה יען שא"ל להם לילך יחד במקום א' כראוי, וכן מבואר בסוף דברי הש"ס שם שכתבו הכל אידי ואידי מקום חיוצא הוא, א"כ ע"כ שני מינים הם דאל"ה לא הוי מקום חיוצא כלל אף חס הולכים שניהם ביחד במקום א' כראוי, והאריך אפשר להוכיח מזה דשיצטעא הוא עז שבים.

וברמב"ם ז"ל פ"ט מהלכות כלאים סוף הלכה ח' כתב ואסור להנהיג צמח מן היצעה עם חיה שבים כגון עז עם שביע, ומבואר מזה שדעתו ז"ל שהשיצטעא הוא חיה, א"כ צוודאי אינו עז שבים כי העז הוא צמח, ובגמרא (חולין דף קכ"ז ע"א) אמרו כל מה שיש ציצעה יש צים, והכוונה הוא לכל אותן המינים שביצעה חיה ג"כ צים, א"כ ל"ל דגם עז שבים הוא צמח דאל"כ אינו מאותו המין שביצעה, ובפ' כל הבשר דף ק"ט ע"ב פרש"י ז"ל על מוחא דשיצטעא מוח של דג ששמו שיצטעא, חלמא דסצר דשיצטעא הוא דג, וא"כ צוודאי דא"ל לומר עליו שהוא מין עז שהוא צמח. ובש"מ פ' הפרה נתקשה בכך איציא דהנהיג צעיר ושיצטעא מאי, דמנא ידעינן דיש איסור הנהיג אף צדגים כי מוכך איציא נראה דיש איסור הנהיג צדגים, ויגע למנא לימוד לזה, עכ"פ פשיטא ליה ג"כ דשיצטעא הוא דג. וא"כ בין להרמב"ם ז"ל שהוא חיה ובין לרש"י והש"מ שהוא דג עכ"פ אינו מין עז שהוא צמח. גם מלשון הרמב"ם ז"ל שכתב אסור להנהיג צמח מן היצעה עם חיה שבים כגון עז עם שביע, נראה שהאיציא הוא בכל צמח שביצעה עם חיה שבים ולא נקט עירא ושיצטעא חלל לדוגמא לא שצביל שהוא מין א', וחולי צעיר ושיצטעא יש מציאות יותר לקשרם יחד באופן זה שא' יעמוד ביצעה וא' יעמוד צים לכן נקטו זה לדוגמא. וחשבתי לתרץ בדוחק את דברי התוספות ז"ל חלל לא ראינו להאריך בזה שאינו מתיישב על לבי וכו' יאיר עיני.

ועכ"פ אין להקשות מזה על היש"מ והיע"ד, דכיון דלרש"י והרמב"ם והש"מ הוי עירא ושיצטעא שני מינים ואין מהם סתירה, שוב נשאר פשטות דברי הש"ס בזה סימנא דעבור עמא עמא טבור דכן הוא בכל המינים מדכתבו סתמא ולא חילקו, ושפיר סמכו על רוב הראשונים ז"ל. ומלשון התוספות שכתבו לכאורה לא

קלי צים קלי ציצשה. הנה צמה שפי' צהמאמר קלי צים קלי ציצשה, צזה כיון לדעת הגדול שכן הוא ציע"ד שם. אך מ"ש על מה שקראה אותו כלל, זה לא מזכר ציע"ד, וכ"מ כתב בן שפיר לפי שיטתו ששטן על מ"ש בדברי יחזקאל מהמשה דכלל שבים עמא, אבל אין הפירוש בן דלא מייירי צמשה מעומאם הכלל כ"א מקבלת עומאם לעורו, והיע"ד כללל כיוול דכל העמא ציצשה טבור צים וגם הכלל בכלל ותו אין מקום לפירוש הזה. אך חולי אפשר לומר אף צכאן דאין למדין מן הכללות וחולי אפשר דהכלל ע"י שהוא צורה לארץ הוא יואל מן הכלל ועמא הוא (עיין רמב"ם ה' מא"ס פ"ב ה"צ) וא"כ עדיין יש מקום לפרש בן בדברי הגמרא.

ד

ב"ש צענין המקור של מאשין איין, הנה תלוי'ם ציארתי הלאה זו צאריכות כל הפרטים, ולפענ"ד מקור של מאשין איין פסולה אפילו צדיעצד וצשעת בדהק, ולא אוכל להציא בעת ציאור הדברים על הכתב כי הוא אריכות גדול ואני מוערד מאוד, אך הנני כותב לו את הנלענ"ד צרור להלכה. והנה שמעתי הרבה טועים שצעי חיים (חיו"ד סימן כ"צ) התיר מקור של מאשין איין, וזה טעות מוחלטת כי כל מי שיש לו מוח צקדקדו יוכל לראות שהתשובה בהיא סוצצת על תשובת אמרי יושר (ח"א סימן קמ"ח) צמה שחידש לאסור על ידי שהוא מים עמאים, וצתשובת אמרי יושר שם צאותה הצשובה כתב ד' טעמים לאסור, וצטעם הראשון שכתב הביא שכבר מצואר בן גדג"ט (סימן י"צ) וצלחנ"ש (סימן ר"א) שמלה ס"ק ס"צ), רק שהוא הוסיף אח"כ עוד הטעם של מים עמאים, וצעי חיים לא כתב לפלפל אלא על אותו הטעם של מים עמאים וסיים שצצציל זה אין לאסור, והאיך יעלה על הדעת שיתלוק על אותו הגאון ז"ל להתיר צצציל שדחה טעם א' מדצריו אס הטעמים האחרים עדיין קיימים, ועכ"פ היה לו להזכיר את הטעמים האחרים ולדחותם. אבל האמת בצרור גופא דעובדא הכי הוה, שהשאל צזה היה ת"ח חשוב מצענטא, וצצענטא וצציצותיו היו המקוואות מעיינות ולא עשו אף מקור של גשמים ומכש"כ שלא עלה על דעתם לעשות מאשין איין, ולא היה שאלה זו למעשה אלא אותו הת"ח כתב לפלפל רק על זה הטעם של מים עמאים, וגם העני חיים ז"ל השיב לפלפולא על אותו הטעם, ולכן לא כתב סתם שאין לאסור אלא שצצציל אותו הטעם אין לאסור, ולא הוצרך לצאר מה הוא צטעמים האחרים כי ידעו שניהם השואל והנשאל שאין זה למעשה אלא לפלפולא על אותו הטעם.

הוא לזכור את היושב על הכסא, וזה וודאי דמראה הרקיע שדומה לכס"כ הוא כשם לו מראה האמיתית צטהרתו, ומצואר צגמרא צרכות דף נ"ט מיום שחרצ ציהמ"ק לא נראה הרקיע צטהרתו שנאמר חלצים שמים קדרות ושק אשים כסותם, וא"כ אחר החורבן צעו"ה לא נראה לנו מראה הרקיע ובעל הטעם לזכור עי"ז את היושב על הכסא. ושוב ראיתי צספר צרית שלום פרשת שלח שכתב בעין זה על מה שזכר וציאת מצרים צפרשת צינית, שכל זמן היותם צמצרים לא נראה הרקיע צטהרתו ולא היה טעם למצות תכלת, ולכן אמר אני ה' אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים, שמעתי הרקיע צטהרתו ולכן צאה הציווי של ונתנו פתיל תכלת יעו"ש. ולפי ה"ל י"ל עוד יטן שהתכלת הוא דבר עמא לפנינו פה על הארץ אלא שדומה לכס"כ ומקושר שמה צמקום שאין נ"מ כנ"ל, ועיקר ההתקשרות מומטה למעלה הוא מכא הציבמ"ק ע"י ציהמ"ק של מעלה המכוון נגד ציהמ"ק שלמעלה, ואף שעדיין השכינה שורה צישראל, אבל כבר ציאר צאור"ה הקדוש פ' ויגש (מו, ד') שהרבה הדרגות צהשראת השכינה עד אין שיעור והמעולה שצכן הוא צציהמ"ק, וא"כ אפשר דע"י חורבן ציהמ"ק שהוא סילוק שכינה צעו"ה ואין השערים פתוחים כ"כ להתקשרות מעולה עד כה"כ, אין להשתמש עוד צתכלת שהוא פה דבר עמא.

ובימי הפורים אמרתי צזה לפרש מה שאנו צומרים שושנת יעקב להלה ושמחה צראותם יחד תכלת מרדכי, שאינו מוצן כלל למה פרט השמחה דוקא ע"י ראותם את התכלת ולא צראותם לצוש מלכות ועצרת זהב גדולה, הלא התכלת צומן שהיה לנו כל איש מישראל היה הולך צתכלת ומאי רצותא כ"כ צמרדכי. ולה"ל אפשר לומר דצומן גלותם לא היה להם תכלת אלא שאז צישועה שהיה להם ע"י מרדכי ואסתר היה אחתלתא דגאולה ממש שנתעלה אז כח הקדושה ציתר שאת ותיקף אח"כ צשנה האחרת התחילו לצנות הצית המקדש, וכבר מצואר צראשוים ז"ל שהנם פורים היה מענין הגאולה, וי"ל שנפתחו אז מראות חלוקים וההתקשרות לכה"כ כמו צומן הגאולה ונתגלה מצות התכלת, ולכן הצינו ממה שלצב מרדכי התכלת כי הגיע עת דודים ושערי שמים פתוחין לגאולתן של ישראל וצזה היה שמחתן רבה. והודיע לנו שלא היה חשוב צעויהם כלל לשמות צלצוש מלכות ועצרת זהב גדולה, כ"א צראותם התכלת המורה על התקשרות לכה"כ והשראת השכינה צישראל.

ב"ש לפרש מה שאמרו ז"ל (מגילה דף ע"ז ע"ב) צמה שקראה אסתר לאותו רשע כלל, וגם צמה שאמרה

סימן מה

צ"ה

אל כבוד תלמידי האברך היקר הרב החובב
טובא חו"ש צנא מלא ספרא יו"ש בש"ת
מו"ה אהרן ווייס נ"י.

מכתבו הגיעני בדבר שאלתו אם להקל לאכול חלב
תוך שש שעות אחר רועצ של צמר שקלט ממנו כל
השמונית, כי ה"ט"ז בסימן פ"ט סק"ה הביא שתי
הדיעות במרק של צמר ולא בכריע.

א

הנה בעיקר הפלוגתא אם מרק של צמר יש לו דין
צמר עצמו, או רק כתצטיל של צמר, על זה כתב
הפרי מגדים שם צמטצות ס"ק ה' שהמחמיר תבא
עליו צרכה, ומי לא יראה להיות בכלל צרכה. אמנם
באמת אין נפקא מינה בפלוגתא זו אלא לפי עיקר
הדין שאין לריק להמתין אחר תצטיל של צמר כי אם
אחר צמר עצמו, אבל לפי מה שכתב הרמ"א ז"ל וגבול
עכשיו להחמיר שלא לאכול גבינה אחר תצטיל של צמר
כמו אחר צמר עצמו ואין לשנות ולפרוץ גדר, ממילא
דאין נ"מ אף אם נימא דיש למרק דין תצטיל של צמר.
ובזו ראיתי שכן מצוה צרכי יוסף סימן פ"ט בשו"ר
צרכה אות לי יע"ש. ומי יבא אחר הצ"י ורמ"א צמה
שכתבו שאין לשנות ולפרוץ גדר.

ב

והנה צמה שכתב עוד שם הצ"י צא"ח סימן קע"ג
וצרמ"א יו"ד סימן פ"ט דאם אין צמר בתצטיל
רק שנתצטיל בקדירה של צמר מותר לאכול אחריו גבינה
ואין צו מנהג להחמיר, נתקשה שם הש"ך סק"ט דצא"ח
זה אפילו לאכלו עם גבינה מותר דהוי נ"ט צר נ"ט,
ותי' דמיירי אף בנתצטיל בקדירה שלא הודחה יפה דהוי
קצת ממשות של איסור, דצב"ג אסור לאכלו עם
גבינה ושרי הבא. והצב"ט (ס"ק י"א) כתב: ולא
אצין מ"ש דאפילו לאכלו עם גבינה מותר דהוי נ"ט
צר נ"ט הלא לרמ"א שם (סעיף צ') אסור. וכן הקשה
גם צא"ר אר"ח סימן קע"ג וצ"מ. ומ"ש הבית מאיר
דזה הוי דיעבד אם נאסור לו לאכול אחריו גבינה, לפענ"ד
אין זה פשוט כ"כ, דהרי מצוה צמ"א בסימן ל"ז (ס"ג

יידוע שהוא ז"ל לא סידר אלה הכתבים לדפוס כי
נסתלק פתאום בצמטע הדרך צימי עלומיו, והמעתיק
הדפים מה שמלא ולא שם לבו שאין זה להלכה, וכיו"צ
כתב הנוצרי מו"ח הצב"ט סימן ל"ה על האמונה
שמואל שכתב תשובה להחיר מניקת חצירו שהיה לו
טעם אחר שלא רצה להציאו על הכתב, ואם היה הגאון
מכרש"ק בעצמו מביא תשובותיו לדפוס אז הוי אמרינן
שצוודאי סובר שהטעם שהדפים מספיק, אבל יען שלא
הציא דבריו לדפוס רק כתבם על מעשה שהיה לו
סמך אחר וצו אחר מותו מלא תשובה זו והדפיסה
עם שאר התשובות אין לסמוך עליה יע"ש. והנה שם
אין ניכר כלל, כי נכתבה התשובה להלכה בתם ולריך
לדע דברים שצ"ב, אבל צכאן מתוכו מוכיח שלא
פלפל אלא על טעם א' ושא"ר הטעמים לא הזכיר כלל
א"כ אין מקום להסתפק שלא כתב זה להלכה. והאמת
אגיד שגם באותו הטעם של מים עמאים לפענ"ד הדין עם
הגאון בעל אמרי יושר שגם צצטיל טעם זה יש לאסור,
והנה כתב רק שגם צע"י חיים ז"ל שחלק על טעם זה
לא החיר ח"ו למעשה. ומה שנרשם אח"כ במוסגר
מראה מקומות, זה לא כתב כלל הע"י חיים ז"ל, אלא
המעתיק הוסיף מדילי מראה מקומות במוסגר, והוא
טעות, כאשר דברתי פא"פ עם המעתיק, אלא שאין
צידו לתקן זה יען שכבר נתפשט בדפוס.

ובו"ש שהוא גזירה שאין רוצ להיצור יכולין לעמוד
בה, תמכני שחשד אותי שח"ו אני גוזר גזירות ומי
אנכי לגזור גזירות בישראל, אבל אין זה גזירה אלא
כנלענ"ד מעיקר ההלכה, וכן דרכי בכל העניינים שאני
אומר, ולכן על הרבה עניינים אינני משיב כלל על מה
ששאלין אותי בין בכתב ובין בע"פ יען שאין לי דבר
צדור ואמרו חז"ל (שבח דף קמ"ה ע"ב) אם צדור
לך כאלותך תאמר ואם לאו אל תאמר, ובתנא חושדין
אותי על גזירות, אבל גזירה רעה עשו על ישראל אותן
שהחירו המאשין אייז שציעלו הכהרם מישראל ר"ל.

השי"ת ירחם ויוליאו במהרה מאפילה לאורה ויקוים
צו המקרא וזרתי עליכם מים טהורים וטהרתם,
ובאלה הימים המצורכים, עוד נזכה לאכול מן הזבחים
ומן הפסחים, ונזכה לראות במהרה ביושעת כל ישראל
ושמחתן.

והנה ידידו דושת"ה צא"ר מצרכו צחג כשר ושמח

הק' יואל מייטלבוים

וה"כ י"ל דבכה"ג הוא דיש חילוק בין אם לאכלו עם חלב, או לאכול אחריו חלב, לדעת רש"י (חולין דף ק"ה ע"א) מה שצריך להמתין אחר בשר ולא אחר גבינה הוא שבביל שמושך טעם, אף דוודאי גם בטעם גבינה אמרינן טע"כ דאורייתא, מ"מ טעם בשר נמשך יותר, ובכה"ג אף דאית צ"י קצת ממשות האיסור ומרגישין בטעם, מ"מ כשהוא למעלה מ"מ דהוי טעם קלוש דלא אמרינן צ"י טע"כ דאורייתא, י"ל שאינו מושך טעם יותר מגבינה. ובצ"ה י"ל כיון שעיקרו מדרבנן לא נהגו צ"י חומרא זו להמתין אחריו. וה"כ משכחת לדברי הש"ך ז"ל דבכה"ג דאית צ"י ס' ועדיין טעם ממשות האיסור נרגש דלא הוי נ"ט צר נ"ט עכ"פ.

עו"ל עפ"י מה שהביא הפמ"ג סימן ל"ה שפ"ד סק"א מהא"ח דסתם כלי יש בתבשיל ס' נגד הלכלוך שעליו, ומחלק בין מ"ש הא"ח כלל ל"ד דצמי הדחה אין ס', דלכלוך שע"ג קדירה בקליפה דיינין לה, ויש בתבשיל ס' נגד קליפת הקדירה, ולכן חולק על הפ"ת בסק"ג שכתב דאם לא ידעין אם הוי ס' נגד הלכלוך הוי ספק ודינו כנשפך דלא ידעין כמה, אך אעפ"כ סיים שם הפמ"ג דבקערה אפשר אין ס' נגד הלכלוך כמש"כ הש"ך בסימן ס"ט (ס"ק ס"ה) דיש כלים שאין ס' בתבשיל נגד קליפתן כמו קערה וכדומה.

ובערתה י"ל דעת הש"ך שכתב דאשמעין הרבנות בקדירה שלא הודחה יפה, דהוי ספק אם יש ס' בתבשיל נגד הלכלוך, ולא מייבטח לדעת הפ"ת דהוי ספק בכל הכלים ודינו לעולם כדון נשפך דאסור דמין בשא"מ, אלא אפילו לדעת הפמ"ג יש נ"מ באותן הכלים דהוי ספק לכ"ע, ובכה"ג ודאי דאסור לאכלו עם חלב, אבל לאכול אחריו חלב אף דנולד הס' בדאורייתא וגם דהוי בלכתחלה כמ"ש לעיל, מ"מ כיון שאין האיסור אלא מחמת המנהג להמתין אחר תבשיל של בשר, ובכה"ג דלא נהגו א"ל להחמיר.

עו"ל כיון שכו' הפרמ"ג דהלכלוך שעל הכלי שאינו רחוק דיינין לה בקליפה, וברמ"א ז"ל בסימן ל"א (סעיף ד') כתב דהיכא שצריך קליפה אם לא קלפוכו ובישלו כך מותר דיעבד, והש"ך שם בס"ק ח' כתב לחלק דהיכא דנכלל הקליפה ואינו מכירו מותר דיעבד אף אם אין ס' נגדה, וא"כ שפיר י"ל בדברי הש"ך דאשמעין בקדירה שאינה רחוקה יפה דמייירי שאין ס' נגדה, ואעפ"כ לק"מ קושית הבית מאיר דזה הוי כתבשיל של בשר, דכיון דלא דיינין לה אלא בקליפה דמותר דיעבד לדעת הש"ך אף בשאין ס' נגדה, א"כ

וש"ך סק"ד) צפת שאפ"ה עם הכלי דאסור לאכלו בחלב אף דדיעבד מותר מ"מ כיון דאפשר לאכלו בלא חלב הוי בלכתחלה ואסור לעולם לאכלו בחלב, ובסימן ק"ח (סעיף א') מחלק שם בין אם יש לו פת אחר לאכול או לא. וה"כ גם כאן עכ"פ צ"ע לו מאכל אחר לאכול היאך נחליט דהוי דיעבד אם לא יאכל דייקא חלב, וברי דצ"ע שיל"מ לדעת רש"י ז"ל (ביצה דף ג' ע"ב) דלא נחית כלל לדברי הר"ן (נדרים דף נ"ב ע"א) אלא שכתב בטעם דעד שהאכלנו באיסור האכלנו בהיתר, וע"כ דאף שכבר בטל בחלף או גם בס"מ לדעת כמה פוסקים דוודאי מותר דיעבד, מ"מ כיון שלאחר זמן יכ"י נותר בצ"ה הוי בלכתחלה אף במקום שצריך להמתין ימים כמו ציו"ט וכדומה, ומכש"כ כאן שאין צריך להמתין אלא כמו שהדריך להמתין מסעודה לסעודה, עכ"פ כשיש לו מאכל אחר לאכול היאך נחליט דהוי לעולם דיעבד ולעשות מה קוש"א.

אמנם הפרמ"ג חי' צו"ט, כיון דלשון זה דנוכחין יותר בתבשיל בקדירה של בשר הוא מהצ"י (א"ח סימן קע"ג), ולדידי' מותר נ"ט צר נ"ט אפילו בלכתחלה, ופיר הקשה הש"ך ז"ל. אמנם בתירומו דמייירי בקדירה שלא הודחה יפה דהוי קצת ממשות של איסור, בקשה הבית מאיר דממ"ז אם הצעין נחבטל בס' הוי כלא ה"י ואם לא נחבטל הוי ממש תבשיל של בשר. וזה קוש"א גדולה לכאורה, ולא רחיתי פי' המתיישב על חלב, דמה שכתבו איזה אחרונים לחלק בין אם ה"י קצת שומן או הרבה, אין לזה הצדקה, דמה גבול תתן לו ונתת דצריך לשיעורין ותורת כח"א צידו מה נקרא מעט או הרבה.

■

והנלפענ"ד דאפשר לתרן דברי הש"ך ז"ל בג' פנים, חדא דאף בנחבטל בס' משכחת דאית צ"ה האיסורא בגון שמרגישין בטעם, וכמ"ש הש"ך בסימן ל"ה סק"ח דאף דכל האיסורין דלא עבדי לעמא בטלים בששים, היינו לפי שמסתמא חיים נותנים טעם ביותר מששים, אבל אם מרגישין בטעם פשיטא דאסור אף למעלה מ"מ, וצ"ע בשומן הנ"ל שהוא מלתא דעבדא לעמא. ואף לפימ"ש הטו"ז שם סק"א לחלק בין שומן לדבר חריף, היינו רק דמסתמא אינו נרגש כ"כ כמו דבר חריף, אבל אם מרגישין וודאי אסור, ועיי"ש בפמ"ג משניות סק"א. וה"כ בכה"ג וודאי דאסור לאכלו עם חלב. אך אעפ"כ כתב הש"ך בסימן ל"ח סק"ב שם הא"ח דאינו אלא מדרבנן, וי"ל דכל למעלה מ"מ אף שמרגישין בטעם אינו אלא טעם קלוש דלא אמרינן צ"י טע"כ דאורייתא.

שכתבתי, ובודאי לריך ליתן איזה גבול ומדה מה נקרא תבשיל של בשר, וק"ו. ברוב של בשר אף שאין רואין זו שמנונית וכדומה אין להחיר.

ה

מ"ש מהל' נדרים, אין ראוי כלל, דגנדרים הולכין אחר לשון בני אדם ורובע אינו נקרא בשר, אבל הכא אזלינן בשר עעמא. גם במ"ש מהיולא ע"י כבישה ובחריך בזה, אינו ענין לכאן, דכאן מיירי מנתבשל, וגם ציולא ע"י כבישה אין הענינים דומין להדדי, ואין להאריך.

והנני ידידו דוש"ת באהבה רבה מצרכו. בכל עניניו

הק' יואל טייטלבוים

סימן מז

ב"ה, א' ויקהל הטרע"ד לפ"ג, פה ארשיווא יל"ו

אל כבוד אהובי תלמידי היקר האברך
החריף ובקי יראת ה' היא אוצרו כמו"ה
יודא פאשקעם נ"ו.

מכתבך הגיעני זה איזה שבועות, אמנם אחר בוא מכתבך לידי לא הייתי צדיתי כאשר בעה ידוע לך, ובאיתי לציתי אור ליום ו' עש"ק דפ' זכור ואחר השבת התחלתי להשיבך, אמנם הגיעו ימי הפורים באמצע גם בעת ערידת טובא, ובאיתי להשיב לך עכ"פ בקצרה.

ע"ד שאלתך אם לאכול הככרים קטנים של נחתומים עם בשר, יען שכשמוציאין אותן מהתנור מערבין אותם עם העיגולים שקורין קופעל הנילושים בחלב, בעודם חמים, ודעתך לאסור עבור ספיקו של העו"ז (סימן ל"ב ס"ק ג') דחלב הוי שמן ויוולא בלא רובע.

א

הנה לפי דעתך גם בלא בשר היו אסורין לאכול, דאם קבלו טעם מחלב אסורין לאכול אפילו צמילחא, דהוי בכלל הגזירה דפת הנילוש בחלב (פסחים דף ל' ע"א). אמנם בעיקר הדבר אם חלב הוי איסור שמן, הנה בש"ך ז"ל (שם ס"ק ג') דמה תי' זה דחלב הוי

קיל מתבשיל של בשר, ומ"מ בודאי דאסור לאכלה עם חלב, כמו פת שאפחה עם הללי דאסור לאכלה בחלב, מטעם דהוי בלכתחילה כמבואר בסימן ל"ז, אבל לאכול אחריו חלב אף דהוי ג"כ בלכתחילה כמ"ש לעינ, מ"מ עיקר הדבר אינו אלא מלך המנהג וזה אין מנהג נהחמיר.

נמצא דלכל הג' פנים שכתבתי בדעת הש"ך ז"ל, יש לנו גבול קלוב באיזה אופן להחיר, ובשנתן בשר או שומן יותר מוכדי קליפה, וגם אין ס' בתבשיל נגדו, אין לנו מקום להחיר.

ד

ובערך ש"י כתב דמתשו' מהר"ם שהביא הגש"ד (סימן ע"ו ס"ק א') דמביא ראיה מהל' תגורא דעחו צ"י טיחיא ואסור למיכל לריפתא דלמא אחי למיכל' בכותחא (פסחים דף ל' ע"א) ולא אמרו דלמא אחי לאכול אחריו חלב, מזה נראה דאף באין ס' מותר, דכרי התם שהיה שמנונית בעין על התנור אף ביש ס' לריך נעילה כמבואר בסימן ק"ה.

ולפענ"ד הנה מתשובת מהר"ם לבאורה אין ראיה, דאולי סובר דמותר לאכול חלב אחר תבשיל של בשר, ובאמת שם בהגש"ד אחר שהביא דברי מהר"ם האלו הביא דברי הסמ"ק שמתיר בתבשיל של בשר, וכמו שהביא משמו גם הד"מ סימן פ"ט. אך בת"ח כלל ע"ו אחר שכתב זה דבנתבשל בקדירה של בשר לא נהגו להחמיר, סיים וכן הוא בתשובת מהר"ם בהגש"ד, מזה נראה דרמז לדברי מהר"ם אלו והשוה דבריו לדין נתבשל רק בקדירה של בשר ולא לדין תבשיל של בשר. אבל י"ל דמה שזריך נעילה אף בדבר שמן אינו אלא חומרא, ובמג"כ (ח"ב ספ"ד) ופר"ח (יו"ד סימן ק"ה ס"ק כ') כתבו דאם אין ידוע מקומו אין לריך ליעול. ועיין פמ"ג סימן ק"ה צמטלות סק"א דדיעבד אם ציטלו בלא נעילה א"ל ס' נגד הנעילה, ועיין בתשו' שמן רוקח ח"ב סימן ע"ו דדמי להיכא שזריך קליפה ובשלו בלא קליפה שאין לריך ס', והוצא דבריו בקצרה בפ"ת סימן ק"ה סק"א. וא"כ שפיר י"ל בדברי המהר"ם האלו דכיון שאין הנעילה אלא מחמת ספק שמה לא נתפשט יפה, וגם אינו אלא חומרא דמותר דיעבד כמו בקליפה, ודמי ממש למ"ש לעיל בקדירה שאינה רחוצה יפה שהיא כקליפה או שהוא ספק אם יש ס', ולכן השווה בת"ח דברי המהר"ם לדבריו. ויש לפלפל עוד בדברי המהר"ם האלו באופנים אחרים אלא שלא אוכל להאריך בעת. ולדינא נראה לפענ"ד ברור שאין להחיר אלא באופנים

מדברי הרשב"א צה"א ובר"ן שם דחלץ לא הוי איסור שמן, וכדי מוכח נמי מדברי הט"ו לקמן סימן ק"ה ס"ז דפסקו דאיסור כחוש אינו מפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רועז ואיסור שמן מפעפע בהרשב"א, וברשב"א יליף לה מע"ח דהכא דאינו מפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רועז. וכחז' ע"ז הפמ"ג ד"ל דט"ו למדו מקליפה דאינו יולא לסמוך לה. ולכאורה קשה עוצא דקארי לי מאי קארי לי, הלא גם הרשב"א ז"ל בעלמו צה"א הביא אלו השני בוכחות לדון זה דכחוש אינו מפעפע האחד מסוגי דט"ח וראי' השני' מהא דאין קליפה אוסרת חצרתה, וא"כ אין התחלת קושיא אף אם נסתר לדעת הט"ו בוכחה זו מסוגי דט"ח כיון דנשאר אליצ' בוכחה השני' המבוארת ג"כ בדברי הרשב"א ז"ל. והנראה דכוונתו להגיד, דאם נימא דט"ו סוצרים צאמת דחלץ הוי שמן תעמוד לנגדס הוכחת הרשב"א ז"ל כחומה למה צסוגי דט"ח נאסרה אותה החתיכה לצדה, ולו יבא לדון זה דכחוש אינו מפעפע יש להם בוכחה אחרת, אבל עדיון יקשה צסוגי דט"ח למה אינו מפעפע אם נימא דחלץ הוי שמן. וכן נראה מלשונו מה שהביא פסקו של הט"ו דכחוש אינו מפעפע ושמן מפעפע, ולמה לו להביא צכאן מה דשמן מפעפע הלא בוכחת הרשב"א ז"ל מסוגי דט"ח אינו אלא לזה דכחוש אינו מפעפע. אמנם לפי מה שכתבתי הוצרך לקושייתו גם זה דסוצרים דשמן מפעפע בהרשב"א ז"ל ולא בספר התרומה (הלכות אר"ה סימן נ"א ונ"ב). ולכן אם יסברו דחלץ הוי שמן יקשה אליצ' קושיית הרשב"א ז"ל מסוגי דט"ח.

ועב"פ יהיה איך שיהיה קושיית החתם סופר זל"ה מסוגי דט"ח צזה היא קושיא עלומה ממש קושיית הרשב"א ז"ל, ושפיר הוכיח מה דגם כוונת הד"מ אינו אלא לענין אותה החתיכה. ועיין בדגול מרצב צסומן ל"ב שגם הוא נחית לתרן קושיא זו מסוגי דט"ח צדרך אחר דאינו נקרא שמן אלא להחמיר ולא להקל ונדחק הרבה, ולדברי החת"ס מתורן צרווחא צלי שום דוחק. גם מיושב היעב צזה קושיית הט"ו מה שהקשה סתירת דברי השו"ע מסומן פ"ז וסומן ל"ב דמשמע דהוי שמן, וצסומן ק"ה כתב דהוי כחוש, ולדברי החת"ס מיושב היעב צסומן ק"ה מיידי שם צכל הענין לענין פיעפוע מחתיכה לחתיכה, וצסומן פ"ז וסומן ל"ב לא הוזכר כלל אלא לענין לאסור אותה חתיכה דוק ותשכח דכן הוא ולק"מ. ועכ"פ הנה להחתי"ס זל"ה פשוט לי דצדר דאף האומרים דחלץ הוי שמן לא סברי דמפעפע מחתיכה לחתיכה, ויש לסמוך עליו לדיוא, צפרט שכבר כתבתי דהש"ך הוא מהמקילין לגמרי דלא הוי שמן כלל אף לאותה חתיכה בעלמה.

שמן ומחמת דעת הרשב"א ובר"ן ז"ל, ותירץ תירוצים אחרים למה דנאסר כל החתיכה צטיפת חלב, וכן בחור"ד צחידושו (שם ס"ק ד') לא העתיק רק התירוצים האחרים של הש"ך דנאסר מחמת דהוי ללול והכל הקדירה, ולא העתיק כלל תירון זה דהוי שמן, משמע דלא סבירא לי כלל, וצסומן ק"ה שם כתב הש"ך צס"ק י"ז צפשיטות דחלץ הוי כחוש ואינו מפעפע (יעי"ש) שהאריך והחליט דהוי כחוש וכן משמע ג"כ מהערתה בחור"ד צשס), וכפי הכלל אשר צידונו הלכה בדברי הש"ך נגד הט"ו אף צמקום שמהולקין צפירות, צפרט היכא דגם הט"ו לא החליט ונשאר צל"ע.

גם לפי דברי הד"מ שכתב דמש"ה נאסרה כל החתיכה צבי טיפת חלב צצציל דהוי שמן, הלא כתב החת"ס זל"ה צחור"ד סימן פ"ב דלכו"ע לא הוי שמן אלא נגד אותה חתיכה ולא שילא מחתיכה לחתיכה, כעין התירוצים האחרים שתי' הש"ך דמועיל הכל הקדירה לענין אותה חתיכה אף שצודאי אינו מועיל כמו צישול לענין חתיכות אחרות, ולא ידעתי למה דחית את דברי החת"ס האלו צגילי דחיעתא וכתצת צהחלט שדצרי חנים מוצנים, ולפענ"ד הם מוצנים היעב ותורה יצקשו מפיבו וגו', וכוונת דצרי דאם נימא דחלץ הוי שמן לפעפע מחתיכה לחתיכה כמו כל דבר שמן, יקשה עוצא מסוגי דט"ח (חולין דף ק"ה ע"ב) למה כשהחתיכה חוץ לרועז נאסרה לצדה ואין מנערפין כלל שאר החתיכות, הלא אם החלב מפעפע מחתיכה לחתיכה אף בלא רועז דינו כאילו היה צרועז, וזה צאמת בוכחת הרשב"א ז"ל צה"א (הצית הרציעי שער א') דכחוש אינו מפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רועז מכה סוגי דט"ח מה דחזין דאינו מפעפע מחתיכה לחתיכה כשהוא חוץ לרועז, ורמז לדצריו גם הש"ך ז"ל צסומן ל"ב.

והנה הפרי מגדים צשער התערובות (חלק צ' פ"ג) כתב ליישב קושיית הרשב"א ז"ל מסוגי דט"ח, לפי מה שכתב הש"ך צסומן ק"ה ס"ק י"ז דצצ"ח הוי איסור מחמת עלמו, וצסוגי דט"ח מיידי שהחתיכות הן כחושות וגם חלב הוי כחוש ע"כ לא נאסרו שאר החתיכות אלא כ"י יעי"ש, וכ"י תינה אם חלב הוי כחוש, אבל אם נימא דהוי שמן לפעפע מחתיכה לחתיכה כמו כל צלוע שמן, עומדת קושיית הרשב"א ז"ל כחומה. וא"כ דצרי החת"ס מבוארין דל"ל ע"כ דגם הד"מ לא כיון שיהיה נקרא שמן אלא לענין אותה החתיכה.

ולפענ"ד דגם הש"ך שם צסומן ל"ב ס"ק ג' כיון לקושיא זו, דז"ל שם: ולחילוק ראשון קשה דמשמע

ב

בתחומין כיון דהוי לענין ממנא דחמירי, כמבואר זה
בכדיא דמג"א חו"מ סימן תקי"ג ס"ק ז' דהמחזר שם
והרמ"א בסימן ק"ב לא סבירא לכו כך תירוצא דמיס
ומלח לא בטיל באיסורא, ועי' שם במחלש"ק ובדגול
מרבצה סימן שצ"ו על המג"א ס"ק ט' ותמנא הדצר
מבואר.

אמנם באמת הטו"ז בסימן ק"ב ס"ק ט' כתב לחלק
גם בכך דינא דטעמא בטיל, דהיכא דעשוי לבשם
ולתקן לא בטיל. וצ"ח הדצר הוא דכמו שתירצו התוס'
לענין מצ"מ דכיון דעשוי לתקן הוי מינו ממש, אף דבשום
מקום לא הוי זה מצ"מ כ"א לענין דשיל"מ, סברא זו
ממש הוא גם לענין טעמא דכיון דעשוי לבשם ולתקן
הוי כאילו היה ממשו ממש ולא טעמו בלבד דנעשה עי"ז
כאילו הוא מין אחד, ולא ידעתי למה נתקשה הפמ"ג
בדבריו בזה. ועכ"פ יש לתרץ הכ שיעור דטעמא בטיל
בדשיל"מ גם לפי תירוצ' השני של התוספות. עוד יש
דעות (עיין מנחת יעקב כלל ע"ד אות ח') דלא אמרו
טעמא בטיל בדשיל"מ אלא היכא דסילקו האיסור ולא
נשאר אלא הפליטה, אבל היכא דנימוח ממש אף דגם
זה נקרא טעמא ולא ממשו לענין טעכ"ט, מכל מקום
לא מקילין בזה בדשיל"מ היכא דלא סילקו האיסור
לגמרי. ועיין בצ"ח הגר"א מה שרשם בדברי הרמ"א
ז"ל בזה שכחז או שיש ממשות האיסור עדיין צעין,
כמו מים ומלח לגבי עיסה, הרי דחשז גם המלח לממשו
לענין זה. ואמנם מדברי הש"ך והט"ז לא משמע כן כמו
שצ"ח הפמ"ג באורו.

ד

ובנ"ד יש עוד סברא להחיר, כיון דעיקר החומרא הוא
רק משום דהוי דצר גוש והרבה אחרונים מקילין
בזה בדברי הרמ"א (סימן ל"ד סעיף ז') והטו"ז (שם
ס"ק י"ד) דבלא דוחקא דסכינא אין להחמיר בדצר גוש,
גם החת"ס (שו"ת יו"ד סימן ל"ה) כתב דבהפ"מ
ויש עוד סברות להחיר כדאי הוא הרמ"א לסמוך עליו,
ועכ"פ מודי ספיקא לא נפקא. ובנ"ד שרית להחמיר
מחמת ספיקא של הטו"ז דחלז הוי שמן, א"כ בצירוף
דברי הרמ"א דהקיל בדצר גוש הוי עכ"פ ס"ס להקל.

ה

גם החשש השני שכתב שמוציאין הככרות בהמרד
שמוציאין הקופעל ונצלע בהמרד, גם זה אין
לחוש, דבלא כתב החו"ד בסימן ל"ה ביאורים ס"ק ד'

ובנ"ש דהחלב לא הוי איסור בלוע אלא איסור מחמת
טעמו כמו הקמח, זה טעמו, דודאי ממשות העיסה
והגוש שכתובה אינו אלא הקמח, אבל המים או החלב
אינו אלא מדצוק הקמח ונותן בו טעם, ואינו אלא
כמו חלב שנצלע בצצר דאף שנצלע החלב ממש ולא
הוסר גם ממשות החלב לא הוי ג"כ אלא איסור בלוע,
ועי' בסימן ל"ז בפת הגילוש בחלב דהוא פשוט בכל
הפוסקים דכל פת הגילוש בחלב ותמנא אינו אלא
איסור בלוע, ובאפ"ת פת עם פלאדין או פשטידא חילקו
שם הש"ך (ס"ק ז') והטו"ז (ס"ק ז') בין זה ממנו
ללא זה ממנו, דבזב ממנו נאסר הפת אף אם לא זה
תחת הפת ממש כיון דבישול מפעפע בכל הכלי, ולדבריו
דפחת הגילוש בחלב ותמנא לא הוי בלוע אלא האיסור
ממש כמו העיסה בעלמא מאי נ"מ בין זה ממנו ללא זה
דגם ממנו ממש נצלע בהתנור כמו מהחמאה הזב ממנו
דשיניהם הם ממשות האיסור בעלמא לפי דבריו.

ובאמת גם בזה נתקשה שם החו"ד (ביאורים ס"ק
ה') דגם דרך העיסה יצלע התנור מהבליטה ויאסור
הפת, ועי"כ חידש מה דין חדש דמאכל לכלי אין הבליטה
הולכת אפילו בשמן כמו שחי קדירות. גם הבית אפרים
בסימן ל"ז הרגיש בזה למה אין התנור בלוע מהפשטידא
אף אם לא זה, וצ"ח הדצר באופן אחר, וז"ל גם דעת
ספר התרומה דאין בלוע יולא כלל אפילו בשמן, ועי"כ
באריכות גדול. אבל כל התירוצים לא שייכי אלא אם
נימא דהוי איסור בלוע, אבל אם נימא דהוי מחמת
טעמו נסתרו כל התירוצים ואין נ"מ כלל בין זה ללא
זה כמבואר למענין בדבריהם. ועיין השיב משה סימן
ל"ד ולי"ה חילק ג"כ בין אם השומן עוח על פני' של
העיסה דלא נאסר כיון דהשומן ממש נוגע בהתנור, אבל
אם אינו אלא גילוש בחלב מותר מטעם דהוי רק בלוע,
וזהו באמת דבר פשוט אין מהצורך לשום ראייה.

ג

ובנ"ש ממים ומלח לגבי עיסה שכתבו התוספות (ב"ה
דף ל"ט ע"א) דלא בטיל מטעם דהוי דשיל"מ,
והקשית על דברי הרמ"א ז"ל (סימן ק"ב סעיף ד')
דטעמא בטיל בדשיל"מ. הנה באמת הרמ"א ז"ל דסובר
טעמא בטיל בדשיל"מ היכא דאינו ניכר צמחא, לא
סבירא ל' כהך תירוצא של התוס' דמים ומלח לא
בטיל לגבי עיסה בשום איסור שצביל דעשוי לתקן,
כ"א כתירוצא קמא של התוס' דמש"ה לא בטיל שם

צתיקו, ונתוספות שם, דלפי המסקנא שהציו דברי הכרייתא, ע"כ פשיטא לן דהשציה ולצסוף פגם אסור דברי הכל, ולא עלתה צתיקו אלא בציהמ"ד ערס שהציה דברי הכרייתא. והנה להפמ"ג ז"ל דכ"ז אינו אלא מדרבנן, ומעיקרא כי איצטרא ליה אי השציה ולצסוף פגם אסור דברי הכל אינו אלא מדרבנן, דמדאורייתא ע"כ צין צזו וצין צזו מחלוקת דמדאורייתא אין לחלק, ולא משמע שם כן כלל בגמרא להמשיין.

והנראה לי ראייה ברורה מדברי התוספות דא"א לומר כן, דהנה שם בד"ה אצל השציה הקשו והא לעיל משמע דפליגי בהשציה ולצסוף פגם גבי נבלה דר"מ מוקי לה בצרחה מעיקרא דוקא אצל לא הסריחה מעיקרא והסריחה לצסוף אסורה ור"ש מוקי לה אפילו לא הסריחה מעיקרא וכו', ועיי"ש במהרש"א ז"ל ביאור דריב"ם, דאף דלעיל מנייה כחצו התוספות דלפום מאי דפליגי בקרא דנבלה א"א לומר דפליגי בהשציה ולצסוף פגם, היינו משום דר"מ ע"כ אוסר אפילו בפגם מעיקרא דלא אימעיט ליה מן הקרא אלא סרוח מעיקרא דלא חל עליה שם איסור מעולם אצל היכא דחל עליה שם איסור מעולם חו לא פקע ליה ע"י פגם אפילו פגם מעיקרא כשנפל לחוך היתר וא"כ ע"כ גם בפגם מעיקרא מחלוקת, אצל משמע לכו דוודאי גם בהשציה ולצסוף פגם מחלוקת ור"ש נמי שרי צ"י מדמוקי ליה ר"ש אפילו לא הסריחה מעיקרא וכו'. ועיי" תירלו דלא דמי האי דהכא דלא היה הפגם מעולם כשהוא צעין, משא"כ בנבלה שנפגם האיסור כשהיה צעין ולכך שרי טפי, עכ"ד בשינוי לשון קא"ת.

והשתא אי נימא דמדאורייתא פשיטא ליה דצין צזו וצין צזו מחלוקת והאיצטרא הוא רק אי אסור מדרבנן לדברי הכל, א"כ מה מקשי החוס' דמקרא דנבלה משמע דצין צזו וצין צזו מחלוקת, הלא פלוגתתם בזהקרא הוא דאורייתא וצא גם הש"ס מודה ואכתי איצטרא ליה בדרבנן, וע"כ דשיטת התוספות היה דאיצטרא הש"ס הוא אי מדאורייתא השציה ולצסוף פגם אסור דברי הכל, ועיי" הקשו התוספות מקרא דנבלה עד שהוצרכו לחלק דאף לר"ש דמוקי קרא דנבלה להחיר אפילו בלא הסריחה מעיקרא עכ"ז איצטרא ליה ד"ל דהשציה ולצסוף פגם אסור גם אליציה מדאורייתא, וכיון דהתוספות ד"ה תיקו כתבו על איצטרא זו דלהמסקנא נפשטה האיצטרא מהכרייתא דע"כ השציה ולצסוף פגם אסור דברי הכל, א"כ ז"ל דמסקנת הש"ס היא דהשציה ולצסוף פגם אסור לד"ה מדאורייתא דא"ה לא נפשטה האיצטרא כלל. וכן כד' מימרא של כל בני אמוראי בחומץ לחוך גריסין

דאף לדברי הש"ך (שם ס"ק ד') דאסור צניולו אפילו דיעבד, מ"מ אין זה אלא נבלה בשפוד או כלי שנבלע בה בשר ע"י זלי, אצל אס תחילת הצליעה היתה ע"י צישול צמים מעיקרא הוי ג' י"ט מהבשר להמים וממיהם להקדירה ואח"כ להמאכל הנלכח צו, והרבה אחרונים הסכימו עמו צה, גם בשו"ת צ"ש סימן קס"ז סמך עליו להקל צה צפשיטות, ובהכרח שם הציה שדן זה מפורש ואלא עוד מדברי הרדב"ז ז"ל (ח"ה צ' חלפים קנ"ח). וז"ל דאף דצאובלין לא חשיב י"ט לענין נעצ"ט, מ"מ לנגד טעם הג' כיון דיש בלא"ה צ' י"ט ע"י הכלי סמכין ג"כ אטעם הא' שצאובל להשלים לג' נותני טעם. ולפי"ז גם כאן במרדה אס לא צו מהקיפעל מנשות החלב על המרדה כ"א מה שנלעה דרך העיסה, א"כ הככרות הנחותים עליה אח"כ אף אס תאכלם עם בשר הוי ג' י"ט כיון דהצליעה מעיקרא היה ע"י י"ט.

עיי"ל לפי מה שכתב החו"ד צסימן ל"ז וצסימן ק"ה דמאובל לכלי אינו נכנס הצליעה אפילו צשמן כמו צשתי קדירות וכתב שהוא ק"ו, ולפי"ז גם כאן אפילו אס נימא כדברי הד"מ והעו"ז דחלב הוי שמן מ"מ אינו נבלע כלל בהמרדה לשיטת החו"ד. אמנם על דין זה חלקו כמעט כל האחרונים וקשה לסמוך עליו להקל, אצל צדן הא' ... (חסר בהמשך).

סימן מז

צ"כ

הפמ"ג צסימן ק"ג בשפתי דעת אות ז' כתב וז"ל: וכן השציה ולצסוף פגם יראה דליכא איסור תורה אלא משום דחל שם איסור לא שייך להחירין ואין להחירין עכ"ל. הנה פשיטא ליה להפמ"ג דהשציה ולצסוף פגם אינו אלא מדרבנן.

*

ורפעי"ד יש לתמוה צה הרצה כמו שצאצא, דהנה בגמרא ע"א ס"ח א' פליגי עולא ור' יוחנן, דעולא סבר מחלוקת בהשציה ולצסוף פגם אצל פגם מעיקרא דברי הכל מותר, ור"י סבר [וכותיו קיי"ל] צפוגם מעיקרא מחלוקת, ואיצטרא לן התם בגמרא צפוגם מעיקרא מחלוקת אצל השציה ולצסוף פגם דברי הכל אסור, או דילמא צין צזו וצין צזו מחלוקת, וקסלקא

פעמים בדבר אחד אם לא היו צ"ל, ועפ"י מיושב דעת המרדכי, דאף לאין להקשות ע"י דמייירי צ"ל דרבנן מכלאים דאורייתא, רבב צר לואי אוחזים ע"פ על האי ארצא דעבד בחישהא דהיה צ"ל, ורצא מסבבת עלמו כששמע חששא דשמא ימכרנה לישראל חשש מעלמו גם במילתא דרבנן יעיי"ש.

וגראה לי דאף לפני נסחר ראיתנו מהגמרא, די"ל להשציה ולצסוף פגם הוא דרבנן והגמרא מקשה רק על האי ארצא דפסחים כמו לדעת המרדכי, אבל מה נעשה לכל הכן פוסקים דסוברים צהדיא דמותר למכור כל איסור הנאה חוץ מדמי איסור שבו אף באיסור דאורייתא והציאו ראיה מהאי כרי דחיעי דלא כדעת המרדכי דשם מייירי דרבנן, והסכימו כן להלכה הפמ"ג בפתיחה להלכות צ"ח והחוו"ד בסימן ז"א (ביאורים אות ז') עיי"ש. וז"ל הא"י כלל כ"א דין ו': וכן צכל איסורי הנאה שנתערבו כתב הרא"ש דמותר למכור חוץ מדמי איסור שבו כדאיתא בע"א צהאי ארצא דחעי דנפל עליה י"י דשריא לצוני וכו' וכן פסק הרמב"ם בצליעת י"י ממש עכ"ל יעיי"ש. א"כ כל הכן פוסקים סוברים דהאי כרי דחיעי דע"א הוא איסור דאורייתא דמייירי בצליעת י"י ממש, ואם השציה ולצסוף פוגם הוא איסור דרבנן אכתי הוי דרבנן ואין משם ראיה ליי"ד דעלמא. גם המרדכי לא דחה אלא צביל דס"ל דמייירי צסחם יונם אצל צל"ה הוי דאורייתא. הכי מכל לצדות מלצנו דכל הכן פוסקים חולקים צמליאות עס הרצ"א ז"ל אי יין פוגם צחטים מה שלא הוזכר צסום מקום פלוגתא צזה נגד דברי הרצ"א ז"ל. והצ"י צע"נו צא"ח ה' פסח סימן חס"י הציא דברי הר"י צצמרדכי דמותר למכור חוץ מדמי איסור שבו מהאי כרי דחיעי ולא הציא כלל דחיית המרדכי דהתם צדרצקן, וציו"ד סימן קל"ד הציא צפשיעות דברי הרצ"א דיון צחטים פוגם.

ג

והנה לפי דברי הנוצ"י שהצאתי, נראה להציא ראיה גם מדברי התוספות דהאי כרי דחיעי הוא איסור דאורייתא וסברי היפך המרדכי. כי הנה לפי דברי המרדכי דמייירי צ"ל דרבנן והקשיא מכלאים הוא רק על האי ארצא דפסחים דהיה צ"ל, א"כ מה הוצרכו התוס' להוכיח זה דשני המעשים היו צ"ל משום דא"ל לומר שטעה רצא שני פעמים צדבר אחד, הלא ממקומו הוא מוכרע דא"ל לא קשיא כלל הקשיא מכלאים, וציותר קשה על הוכחת התוס' דא"ל לומר

דאסרו השציה ולצסוף פגם ז"ל לפי"ז דהוא דאורייתא, דחזין בתוס' ד"ה או דלמא צין צזו וכו' דהקשו שם וא"ת היכי מספקא ליה צזה א"כ ר"י דקאמר לעיל [צחומץ לתוך גריסין] פגם מעיקרה מותר השציה ולצסוף פגם אסור דאמר כמאן יעיי"ש, משמע דפשיטא ליה דגם זה מדאורייתא, דא"ל לא קשיא כלל מדאורייתא לדרבנן. ודו"ק צכ"ז כי לפע"ד הוא פשוט וצדור, ולא אדע ליישב שיטת הפמ"ג צסוגיית הש"ס.

ב

ולכאורה נראה עוד להציא ראיה לזה, מהא דאמרין בע"ז דף ס"ה ע"ב גבי האי כרי דחעי דנפל עליה צהיתא דיו"י שרייה רצא לצונייה לנכרים, איתצייה רצב צר ליואי צגד שצד צו כלאים ה"ז לא ימכרנה לנכרי דלמא אחי לצונייה לישראל, הדר שרא למיעטניהו וכו' יעיי"ש. והנה הצ"י צס"ס קל"ד הציא דברי הרצ"א ז"ל צח"ה שהקשה על האי כרי דחיעי דנפל עליה י"י למא אסור והלא יין פוגם צחטין, ותיקן דמס"ה אסור כיון דמתחלתו הוא משציה. והשתא אי השציה ולצסוף פגם הוא רק איסור דרבנן, מה הקשה על האי כרי דחעי דשרייה לצונייה לנכרים מצד שצד צו כלאים, הלא יש לחלק עוצא, דכלאים הוא דאורייתא לכן שפיר דחיישין לספק דשמא ימכרנה לישראל [כמבואר צפוסקים דהוא אסור רק מכה ספק], משא"כ יין צחטים פוגם אח"כ ואך צתחלתו הוא משציה והשציה ולצסוף פגם אין צו אלא איסור דרבנן ולא חיישין לספק צדרצקן.

שוב ראיתי כי קושיא זו יש להקשות גם על דברי המרדכי צפרק כל שעה סימן תקנ"ח, שדחה דברי הר"י מפרי"ש שהתיר למכור תרנגולת שנמלא צה חטה צפסח חוץ מדמי איסור שצב, והציא ראיה מהאי כריא דחעי שנפל עליה י"י שהתיר למכור חוץ מדמי איסור שבו אע"ג דיו"י אסור צהנאה, ודחה המרדכי די"ל דמייירי ציו"י דרבנן. ולפי"ז גם אליציה קשה כנ"ל כיון דמוקי ליה צדרצקן.

והתבוננתי צספרים וראיתי כי צחמת הנוצ"י צשו"ת חא"ח מהדו"ת סימן ע' תמה צזה על המרדכי מכה קושיא זו שהקשיתי דאם הוי דרבנן מאי פריך מכלאים. ותי' עפ"י מה שהוכיחו התוס' ד"ה איתצייה ד"ל דהכיה מעשה דפסחים (דף מ' ע"ב) צהכורא ארצא דעבד צחישהא דשריה רצא לצוני לנכרים ואוחזיה כי הכא ז"ל דשני המעשים היו צ"ל ואך התלמוד קצע הפירכה על שניהם משום דא"ל לומר שטעה רצא שני

משא"כ חמץ שהוא מל"ע מה"ת רק ששיעורו גורם לו להיות דרבנן, דמה בכך סוף סוף עתה לאחר שנתצטל הוא דרבנן, ואדרבה מלינו פעם אחת להיפך, שכרי לדעת הרמ"א בת"ח (כלל פ"ה) דאיסור שנתערב מין במינו וגשפך תלין להקל שהיה ששים מל"ד ספק דרבנן דמדאורייתא חד בתרי בטל, ובשר עוף בחלב וגשפך לא תלין להקל אף שהאיסור דרבנן כיון שטע"כ הוא מה"ת, ואף הש"ך (סימן ל"ח סק"ז) דהשיג עליו היינו לומר דשזין הם איסור דרבנן ושיעור דרבנן, יעיי"ש שהעלה מתוך כך דע"כ מש"ה החמיר בחטא בתרנגולת יותר מבסתם יינס כיון דחמץ בפסח לא בדילי חגיגי מיניה ושייך למיגרז ציה יותר מסתם יינס דדילי, ומתוך זה מסיק לדיוט דחמץ בפסח אף צמוקשה שהוא דרבנן מל"ע יש להחמיר.

ואני תמה בזה מאוד, האך החליט זה דא"א לומר בשו"א דאיסור דאורייתא ושיעור דרבנן חמור יותר מאיסור דרבנן מל"ע כיון דסוף סוף הוא דרבנן לאחר שנתצטל, והוא תמוה מאוד להמעיין בהרשב"א ז"ל בת"ח הארוך ובקצ"ר בית רביעי שער ג' ובר"ש צחלה (פ"ד מ"ח) הוצא דצריכה צ"י סימן ל"ט דזין ציעול איסורים להתחלה, דיש שם ג' חילוקים והחמור שכולן שם הוא איסור דאורייתא ושיעור דרבנן, דבזה החמירו יותר מכל איסורי דרבנן אף מאותן שיש להם עיקר דאורייתא, כיון דבזה אית ציה ל"ד דאורייתא קודם שנתצטל, והמחבר בשו"ע (שם סעיף ו') פסק כן להלכה, עיין פמ"ג סימן ל"ט במשניות ס"ק י"ב שהוכיח כן דעת המחבר דאיסור דרבנן אף שיש לו עיקר דאורייתא מותר להוסיף עליו ולצטלו אם נתערב כל שהאיסור אינו צעין צפ"ע עכ"פ, ובאיסור דאורייתא אף ששיעורו דרבנן חסור אפילו להוסיף ולצטל דחמיר מאוד, ועיין מ"ש הפ"ת בזה ס"ק י"א.

ומה שהצא מדברי הת"ח צצ"ר עוף בחלב וגשפך, כבר כתב בזה הע"ז בסימן ל"ח ס"ק ה', דהיינו צצ"ל שטע"כ הוא מה"ת ע"כ גזרו אף צעוף דרבנן גזירה אטו צצר בהמה וגשפך דהוא איסור דאורייתא ועשו בזה חיזוק לדצריהם כשל חורב משום גזירה, משא"כ מצ"מ וגשפך דאין שם גזירה אטו איסור דאורייתא. ומה שהקשה בזה המ"י (אות מ"ו) דגם מצ"מ יש לגזור אטו א"מ דהוא דאורייתא, תירץ הפמ"ג שם דעוף אטו בהמה קיל לעשות כמו שגזרו (חולין דף ק"ד ע"ב) בהעלאת גזירה לגזירה [כבר כתב הח"ץ בתשו' (סימן ע"ה) דצצ"ר השכיח גזרין גזירה לגזירה והבין] משא"כ מינו אטו א"מ לא שכיח לעשות ולא

שטעה רצח שני פעמים בדבר אחד, הלא לפי דעת המרדכי דכ"ן מייירי צצ"ר, א"כ שפיר איכא למימר דאף לאחר דאיתותב רצח צפסחים מהאי דכלאים דמייירי שם באיסור דאורייתא עדיין היה לו מקום לעשות כאן צצ"ר דמותר למכור דע"ז אין קושיא מכלאים. גם הרשב"א כתב כאן: איכא למידק דהא צפרק כל שעה איתותב רצח וכו' וכיכי טעה צה תרי זימני, והציא א"כ דצרי התוס' כדי לתרץ קושייתו עיי"ש. ומשמע גם מדבריו דגם כאן צע"א הוי דאורייתא כמו האי דפסחים כדעת הר"י שבמרדכי, וע"כ קשיא לכו דא"א לומר שטעה שני פעמים כמבואר.

אולם עלה בדעתי דו"ל דעיקר הקושיא על המרדכי מעיקרה לק"מ, דאף לפי מה דקאמר דמייירי צי"י דרבנן, עכ"ז שפיר הקשו מצד שצ"ד צו כלאים, אף דכלאים הוא דאורייתא, אבל צגד אין צו שוע עווי ונוז וכו' ג"כ רק דרבנן, ועיין בתשובת ר"ח כהן חיו"ד סימן ל"ח שהוכיח בראיות ברורות דסתם צגד לא הוי שזור ואין צו רק כלאים דרבנן, והציא שם גם דצרי הרא"ש (נדה פ"ט הלכות כלאי צגדים סימן ג') והת"ח סימן רל"ד שכתבו דהא דמלינו כלאים צליית מה"ת דאליטריך למישרי, היינו רק משום דצסוף בצגד היה רגיל להיות צו חוטין שזרין כדאיתא בדהיא צגמרא (עירובין דף ל"ו ע"ב), ומשמע דבצגד עלמנו צסתם אינו שזור ולא הוי מה"ת יעיי"ש שהאריך. והשתא שפיר מקמי מצד שצ"ד צו כלאים שאסרו למכור לזכר, כיון דגם שם אין צו אלא דרבנן, ולא קשיא כלל קושיא הנוצ"י. ומעתה תו אין ראייה מדצרי התוספות והרשב"א דצצרי דכרי דחטיי הוא איסור דאורייתא, דשפיר מלי צצרי כדעת המרדכי ועכ"ז הקושיא הוא מצד דרבנן גם על האי מעשה דע"א צלחודיה אף בלא הויא ארצא דפסחים, וממילא דא"א לעשות בזה שני פעמים ואין ראייה כלל. אולם עדיין הוכחתיו קיימת דהשציה ולצסוף פגם חסור מדאורייתא מכל הני פוסקים דצצרי בדהיא דצע"א מייירי דאורייתא כמו שכתבתי ודו"ק.

ד

והנה ראיתי עוד שם דצצרי הנוצ"י בתשובה ה"ל, שתמה עוד על המרדכי שדחה דצרי הר"י מפר"ש שהתיר למכור בתרנגולת שגמלא צה חטה מטעם דהתם מייירי צי"י דרבנן, והלא גם חטה בתרנגולת שאין צו רק איסור משהו ומדאורייתא חמץ בפסח בטל צששים וא"כ הוי ג"כ דרבנן ויהיה מותר למכור אליצא דכו"ע, ודוחק לומר דשאינו סתם יינס שהוא מל"ד עלמנו דרבנן

ליתן טעם בעיקר וכו' אלא יליף מגיעולי מדין ורצון גיעולי מדין חידוש הוא דהא מותן טעם לפגם ור"ע לא אסרה תורה אלא קדירה צת יומא עיי"ש. והמהרש"א ז"ל הקשה צה לימא דר"ע סבר כר"מ דנותן טעם לפגם אסור, וא"כ אפילו קדירה שאינו צת יומא לאו חידוש הוא, ועיין באור חדש. עוד מקשים העולם הא"י יליף טעם בעיקר מגיעולי נכרים דאינו אלא טעמא ואפ"ה לוותר התורה להגעיל, דילמא לעולם טעם בעיקר לאו דאורייתא ומה שזוותר התורה להגעיל הוא משום צב"ח דצה טע"כ דאורייתא אליבא דכו"ע.

והנראה, דהנה הריטב"א ז"ל צע"א דף ס"ז הקשה צמה דאמר לא אסרה תורה אלא קדירה צת יומא, דא"כ כלי מדין למא נאסרו כלל דהא וודאי עבר עליהם לינה אחת אחר שלקחום, ועוד לישביוכו עד למחר דהא מדאורייתא קדירה דלאו צת יומא היא מותרת לכתחלה עיי"ש, והכו"פ צסימן ק"ג (ס"ק ו') הוכיח מתוך קושיא זו כדעת הפוסקים דהוחמו צה מים משוי הקדירה צת יומא משעת חימום המים.

ולפע"ד נראה, דהנה החת"ס צתשובה חיו"ד סימן קי"ד הביא קושית המחזית השקל למ"ד לא אסרה תורה אלא קדירה צת יומא, ל"ל מיעוטא דלא צעי הזאה ג' וז' ת"ל אך חלוק (ע"ז דף ע"ב ע"צ), תיפוק ליה אי נריך ז' ימים הו"ל פגם ולא אסרה תורה אלא קדירה צת יומא, ותי' לפמ"ש הר"ן (ע"ז דף ע"ו ע"א) דהצלה צעמנו אינו נפגם, לכן הוב סד"א דאף קדירה שאינה צת יומא נריך הגעלה ואח"כ עזילה משום טובל ושרץ צידו אף דלא יוכל לאסור המאכל אח"כ, קמ"ל אך דלא צעי הזאה ג' וז' וממילא לא נאמר דהגיעול הוא רק משום טבילה אלא משום אריה שלא יאסור המאכל וצת יומא דווקא, כ"כ צמחה"ש. והחת"ס הקשה עליו דעדיין לא ילא ידי חוצתו עכ"פ מאי פריך הש"ס (ע"ז דף ע"ב ע"צ) ולמ"ד נותן טעם לפגם מותר גיעולי מדין היכי משכחת לה, דלמא האמת הוא כן דהגעלה משום דלא ליבוי כטובל ושרץ צידו דהרי יש פוסקים שסוברים כן לדיוא, יעיי"ש צמה שחירן דלפי הו"א דלא ידע לחלק בין קדירה שאינה צת יומא לצת יומא אלא או אסור הכל או מותר הכל לא מצי למימר דהטבילה הוא משום טובל ושרץ צידו, ואך אח"כ דקאמר לא אסרה תורה אלא קדירה צת יומא מצי למימר הכי, והאריך צביאור דבר זה עפ"י דברי התוספות שם (דף ל"ח ע"צ) ד"ה ח"ר יעיי"ש צארכות [כי לא זכיתי להבין דבריו הקדושים צה ותמוהים מכמה טעמים אין להאריך].

שייך צה גזירה. עכ"פ אין שם הכוונה כיון ששיעורו דאורייתא רק משום גזירה דגזרו צה אף גזירה לגזירה כמצאנר צדברי הע"ז, ולעולם היכא דלא גזרין, איסור דאורייתא ושיעור דרצון צוודאי חמיר עפי מאיסור דרצון מל"ע ושיעור דאורייתא.

ועוד נראה, דכאן צסתם יינם דהוי רק משום גזירה דחתנות לא הוי רק עיקרו מדרצון, וזה צוודאי קול יותר ממשבו חמץ צפסה דעכ"פ עיקרו דאורייתא. ובהדיא כתב כן צמחזית השקל כ"פ סימן תמ"ה ס"ק וא"י, דמה שחילקו צגמרא ע"א ע"ג בין יי"נ לסתם יינם, אף דמשהו דרצון גם ציי"נ מ"מ עיקרו דאורייתא, משא"כ סתם יינם עיקרו דרצון יעיי"ש. וכן מחלקין ציו"ד סימן קל"ד (סעיף ד') לענין סלק ציי"נ, דנריך שיפול קיתון של מים תחלה דווקא ציי"נ ולא צסתם יינם, וכתב הצ"ח שם כיון דיי"נ דאורייתא וסתם יינם דרצון, וגם הפמ"ג צסימן ל"ח (שם) הוכיח מזה דעיקר הדבר אם נריך תחלה או לאו תלוי רק דאורייתא ודרצון, וצאמת גם יי"נ מצ"מ צמשהו דרצון ול"ל רק צצביל כי עיקרו דאורייתא ושיעורו דרצון אצל סתם יינם עיקרו דרצון. ויכיה א"ך שיהיה מהרציות שכתבתי לעיל נראה דאיסור דאורייתא ושיעור דרצון חמור יותר אף מים לו עיקר דאורייתא, ולע"ג מה שכתבתי החליט צפשיטות ולא העיר כלל ודו"ק.

ח

ומה שהוכחתי דהשצית ולצסוף פגם הוא איסור דאורייתא, אין מזה סתירה למ"ש הפמ"ג דטעם השצית ולצסוף פוגם הוא כיון דחל עליו שם איסור לא שייך להחירן, דאף דאורייתא איכא למימר סברה זו כמו לר"מ דמחלק בין סרוחה מעיקרה דמותר לנסרה אח"כ כיון דחל עליה שם איסור קודם שנסרה לא פקע מנייה, וגם לדידן דקו"ל כר"ש הוא משום דלא מוקמינן קרא דנצלה לסרוח מעיקרה דעפרא צעלמא הוא, ואך למא דחל עליו שם איסור מוקדם שנסרה לזה נריך קרא אף שנעשה אח"כ עפרא ועיין צגמרא וצמפרשים. גם ה"מ"כ (ספר התערוכות ח"א פ"ט) ופר"ח (סימן ק"ג ס"ק ח') כתבו טעם זה צהשצית ולצסוף פגם דכיון דחל עליו שם איסור לא פקע מנייה עד שיפגם לגמרי כנצלה שאינו ראוי לגר.

ובדרך פלפול נראה לפע"ד ליישב צסברה זו כמה קושיות צהסוגיא צס"ד. הנה צגמרא פסחים מ"ד ע"א והאי משרת להכי הוא דאתא האי מיצעי ליה

וכיון דעדיין לא ידע לחלק בין צת יומא לאינו צת יומא
אלא או אסור הכלל או מותר הכלל לא שייך טובל ושרץ
בדיו, רק אח"כ כשתורץ לו דלעולם נועלי"פ מותר וכתורה
אסרה רק קדרה צת יומא דזה אינו נפגם עד אחר
מעלי"ע, שפיר דמלי למימר הטבילה גם משום טובל
ושרץ בידו ובצן. וצוה מיושב שפיר לקיים קושיא
הריטב"א ז"ל צוה דלוחה התורה להגעיל כלי מדין
הלא צוודאי עבר עליו ליה אחת קודם שלקחום, דהלא
כיון דמשני בגמרא לחלק בין קדרה צת יומא לשאינה
צת יומא דקודם שעבר עלי' מעלי"ע אינו נפגם ונאסר,
שפיר דלוחה התורה להגעיל אף אחר מעלי"ע משום
טובל ושרץ בידו דלא פקע שם איסור מנייה.

ובענין לא קשה כלל קושיא העולם דאיך יליף ע"כ
מגיטולי מדין דילמא לוחה התורה להגעיל משום
צ"כ, דהנה כתב החו"ד צ"כ (ביאורים ס"ק
א') דלא קשה דילמא לוחה התורה להגעיל משום שמה
בישל העכו"ם צו צ"כ יחד ונאסר, דלשיטת הש"ך צ"כ
צ"כ ס"ק כ"ב ובכמה מקומות אי לא אמרינן ע"כ צ"כ
איסורין גם צוה לא אמרינן ע"כ לכיון שנאסר מקודם
יש לו דין שאר איסורין, והקושיא היא רק שמה בישל
העכו"ם צו חלב והישראל יבשל צו צ"כ או להיפך יעיי"ש.
ולפימ"ש צ"כ קושיא הריטב"א ז"ל דכלי מדין הוה אינה
צת יומא והגעילה הוה משום טובל ושרץ בידו כיון שנאסר
קודם מעלי"ע, א"כ ליכא למימר צעטס הגעילה שמה בישל
חלב והוא יבשל צ"כ ויהיה נאסר משום צ"כ, דהלא אינה
צת יומא היא ונועלי"פ מותר, וטובל ושרץ בידו ליכא
למימר צ"כ צ"כ לצדו או חלב לצדו דלא נאסר כלל קודם
מעלי"ע, וע"כ טעם הגעילה הוא משום איסור דנאסר
קודם מעלי"ע, וש"מ דע"כ דאורייתא דאליה לא נאסר
כלל.

ורפ"ז מיושב היעצ קושיא המהרש"א ז"ל מה דלא
אמר דר"ע סבר כר"מ דנותן טעם לפגם אסור, דהלא
אם יומא דסבר נועלי"פ אסור שפיר מלי למימר דעטס
הגעילה היא משום שמה בישל העכו"ם חלב והישראל
יבשל צ"כ ויהיה נאסר אף דהוא אינו צת יומא מ"מ
נועלי"פ ג"כ אסור ולא משמע כלל דע"כ דאורייתא
צ"כ איסורים, וא"כ ע"כ דנועלי"פ מותר והטבילה היא
צ"כ שאר איסורין משום טובל ושרץ בידו, ולכן יליף
מה דע"כ מה"ת וא"ש היעצ.

י

הנה ישנו קושיא העולם דלא נוכל לומר דהתורה
לוחה להגעיל בגיטולי מדין משום צ"כ, לשיטת

ור"נ צפשיטות מה דלא מלי למימר כן משום טובל ושרץ
בידו רק אחר המסקנא, דהנה במהכ"ש תי' קושיא
לפי שיטת הר"ן דהצטע שבקדרה אינו נפגם, אולם
הפוסקים שחולקין עליו צוה וכן משמע בהדיא ברש"י
ז"ל פסחים (דף מ"ד ע"ב ד"ה דלא) דאף בקדרה נפגם
הכלות בשאינה צת יומא, ועיין חת"ס צ"כ מה שיישב
הסתירה לזה מרש"י צ"כ, וכן הוא דעת התוספות
והר"ש כמבואר בפוסקים, ועיין חת"ס יו"ד סימן ז"ח
שמביא ג"כ מדברי התוספות היפך דעת הר"ן ז"ל
[גם לענין הלכה נראה לי לצאת דלא קיי"ל כדעת הר"ן
ז"ל צוה אין מקומו להאריך פה]. עכ"פ לדעת הסוברין
דאף בקדרה נפגם הכליות, א"כ לא שייך למימר טובל
ושרץ בידו דהיתר גמור הוא מה"ת, והדרה קושיא
המהכ"ש לדוכחה.

ונראה לפע"ד דאף צוה י"ל לפי מה שכתבו צעטס
השציה ולבסוף פגם דאסור כיון דחל עליו שם
איסור תו לא פקע מנייה, ולמה שהוכחתי הוא דאורייתא,
א"כ י"ל דאף שהכלות נפגם עוד צדופן הקדרה, אבל
מ"מ כיון דקודם שכן ליה אחת הוא משציה ונאסר לא
פקע מנייה שם איסור אף לאחר מעלי"ע, אף דאין צו
לאסור המאכל שמשצילים צו אח"כ כיון דהמאכל לא יקבל
טעם מישציה לעולם ופגום הוא צתחלתו ולא חל עליו
שם איסור מעולם, אבל הצטע עמנו שבקדרה כיון שקבלה
הקדרה טעם מישציה ונאסר לא פקע מנייה שם איסור,
והוי טובל ושרץ בידו אליבא דכו"ע.

ובזה מה מובן היעצ דברי החוס' צ"כ דף ע"ו ע"א
ד"ה מכאן ואילך, שכתבו לתת טעם מה ראו להחזיר
להמאכל שנתצטע בקדרה שאינה צת יומא ולאסור הקדרה,
לפי שהקדרה הוה צו איסור גמור תחלה אבל המאכל
לא נבלע צו איסור מעולם. ולכאורה צריך ביאור מאי
נ"מ מאי דהוה הוה סוף סוף עתה היתר הוא. אבל
לפי מה שכתבתי יחא, דכיון שהיה צו איסור גמור
תחלה קודם מעלי"ע לא פקע מנייה, וא"כ כיון שאסורה
היא כמו הקדרה צת יומא שייך למיגרר הא אטו הא
אף שזה יתן טעם היתר צתצטיל מ"מ דמי ליה משא"כ
צמאכל [גם מדברי התוספות האלו נראה היפך דברי
הר"ן, דאח"כ נפגם גם בקדרה ולא אסור אלא צצטיל
שהיה תחלה איסור וצ"כ שוין ודו"ק].

ובענין מיושב היעצ קושיא החתם סופר, דמשקירא
כשהקשה למ"ד נועלי"פ מותר גיטולי מדין היכי
משכחה לה, לא מלי למימר דמשה"ה צריך הגעילה משום
טובל ושרץ בידו, דהלא טעם האיסור דטובל ושרץ בידו
הוא משום שנאסר קודם מעלי"ע לא פקע מנייה אח"כ,

גן החדשים, חו"ש בטעם זקנים וחכמים, חובר חיבורים מחוכמים, כש"ת מוה"ר צבי הירש פרידמאן שליט"א אבדק"ק סאבראנץ בעת בברוקלין יצ"ו.

אחדות"ה צאכ"ר, הגיעני מכתבו בדבר מ"ש ז' זלכ"ה כהשיב משה יו"ד סימן ל"א, במה שהקשו לשיטת רש"י (חולין דף ל"ז ע"ב) דאין כבוד אלא בחומץ ול"ה, מאי ה"ל דאמרין (פסחים דף מ"ד ע"ב) צ"ח חידוש הוא דאי תרו ל' כולי יומא בחלבא. והשיב ד"ל דרש"י סובר דשאני צער דאית ציה פיל, ולכך צולע אף צלון, וכש"כ צשרי זמן ארוך, ולא מטעם כבוד. ונתקשה בזה, דאינה צער אפשר ליישב דאית ציה פיל, אצל מה יענה בחלב דליכא תי' זה ולא נאסר אלא צבישול ולא הוי חידוש, ושם אפשר למילף טע"כ מהחלב.

א

לפענ"ד לק"מ וכו' פשוט, דכיון דחזין בהצער דחידוש הוא שחידשה תורה בהך איסורא דצ"ח, שוב א"ל למילף גם מהחלב, דכולא חדא איסורא היא תערובת צ"ח, דגם החלב לא נאסר אלא מחמת התערבות הטעמים, וכך איסורא אין לך צו אלא חידוש. וצפרע לפי מה שהבביר בנוצ"י תנינא יו"ד סימן ל"ז שהחידוש הוא לחומרא מה שנאסר צבישול, דמה שמוחר צכבש אינו חידוש כיון דכל חד וחד לחודא שרי, ולכן א"ל למילף מיני' שום חומרא. וא"כ גם החלב הוא חידוש מה שנאסר צבישול, דמה שלא נאסר צכבש הוא צבישול שא"ל שיבא צו כבש שאינו אלא בחומץ ול"ה, ולא נתערבו הטעמים, אצל גם צבישול שנתערבו הטעמים חידוש הוא מה שנאסר, מדחזין שלא נאסר התערבות הטעמים צכר שאפשר שיתערבו הטעמים גם על ידי כבש וז"ל. ומה שהציא מר"ח שכתב החידוש צשניהם, גצרא אגברא קרמית, דר"ה אינו סובר שיטת רש"י, ואית ציה כבש גם בחלב, ולכן קאמר האמת דהחידוש הוא צשניהם לשיטתו, אצל רש"י ז"ל במקומו אינו מזכיר אלא הצעה.

ב

מה שנתקשה בדברי המהרש"א צ"צ דף ע"ה שפירש במה שאמרו א"ש בחופה למה, לפי שהוא דבר המזיק, דאע"ג דאשכחן נמי צמלרים וא"ש להאיר לילה, הרי מפורש צ"י שם שהי' מועיל להאיר צלילה, אצל כאן לא כתיב צלילה. והקשה דכרי גם כאן כתיב אח"כ צסוף פסוק צילה. נראה דהמהרש"א ז"ל סובר דכיון דכתיב

הש"ך דצ"ח שנאסר מקודם לא שייך ציה דין צ"ח, אצל לשיטת המחבר והפר"ח וסייעתם דכרי דאף מה שנאסר [מקודם] דין צ"ח אצלו לכל דבריו, עדיון לא ילאנו ידי חובה דליכא למימר דמשה"ה נוטה התורה להגביל משום שמה ציטל העכו"ם צ"ח יחד ונאסר. ונראה דלשיטת זו אפשר ליישב קושית העולם צאופן אחר, עפ"י דברי התוספות צע"ה ס"ז ע"ב שכתבו להוכיח דר"ש ע"כ סובר דקדרה צח יומא נמי א"ל דלא פגמה פורתא דא"כ גיעולי נכרים דכתב רחמנא ל"ל פשיטא כיון דהוי לשבח דמיחסר דטע"כ דאורייתא ממשרת, ועיי"ש דמשמע מדבריהם דאי ידעין צל"ה דטע"כ דאורייתא א"כ גיעולי נכרים מיותר [והא דקשה דילמא דיני הגעלה אחי לאשמעינן, עיין צלחם סתרים שכתב להרן זה] אי לאו דליכא למימר דקמ"ל דאסור אף דפגם פורתא דלא דמי לפגם מרובה דמותר, ועיי"ש היעב.

והנה הרמב"ם צהל' מ"א פ"ד הלכה י"א כתב: אם עירב דברים מרים בגון ראש ולענה וכו' או שאכל אוכל איסור אחר שהסריח ובצאת ובעל מאוכל אדם פטור דהוי שלא כדרך הנחתו, ואם עירב דבר מר בקדרה של צ"ח חייב דצ"ח וכלאי הכרם חייב אף שלא כדרך הנחתו. ומה הוכיחו הכו"פ צסימן פ"ז ס"ק ט"ו והחת"ם צע"ה ס"ז דלהרמב"ם ז"ל הטעם הוא דמותר נוטלי' משום דפגם מאוכל אדם הוי שלא כדרך הנחתו, ולפ"ז כתבו דצ"ח דשלא כדרך הנחתו אסור אף נוטלי' אסור עיין דצדריהם. ולפי זה מיושב היעב קושית העולם, דליכא למימר דטע"כ דרבנן ואך משה"ה נוטה התורה להגביל משום שמה ציטל צו העכו"ם צ"ח דצ"ח פשיטא לן דטע"כ מה"ת ואך לא ילפינן משם דחידוש הוא כמבואר בגמרא (פסחים דף מ"ד ע"ב), דאי יומא דגם גיעולי מדון ההגבלה היא מטעם צ"ח ולא מטעם אחר, א"כ הוא מיותר לגמרי דפשיטא לן דצ"ח אסור טע"כ ולא קמ"ל מידי, וכמו שכתבו החוס' שהצאתי אליהם דר"ש, דהא ליכא למימר כאן כמו אליהם דר"ש דקמ"ל דאסור אף דפגם פורתא לא דמיה לפגם מרובה, דהא צ"ח נוטלי' אף פגם מרובה אסור מטעם שלא כדרך הנחתו ואין שום רבותא גם אם פגם פורתא, וע"כ דקמ"ל דאף צאין חשש צ"ח אסור משום טע"כ אף בשאר איסורין ודו"ק.

סימן מז

צ"ה

שלו' וכמ"ס אל כבוד ידידי ש"ב נכד אחי זקני הישמח משה זצוקל"ה ה"ה ג' המפורסם.

הרב הגאון תל תלפיות, ובעל פיפיות,
צנא מלא ספרא וו"ח כש"ת מוה"ר
יקותיאל יודא ר"ב שליט"א רב דק"ק
דיערעש יצ"ו.

אחדש"ה באה"ר, הגיעני מכחצו, ומ"ש ששמע שילא
אזכרה על השמן מהה"ג הדומ"ץ בר' אלי נ"י,
לבד"ס, כי הרצה ענינים יש דבור הזה שצריכים אזכרה
יתירה, ואין דרכנו לכחצו ע"פ העולם בקולי קולות
כי אין צידינו לתקן, ואדרבא מדפיסת מכחצו מרובים
יש לחוש עוד לקילקול ח"ו, וקל היריעה מהכיל לצר
פרט זה, ובפרט ענין השמן אינו דבר צרור כ"כ, אבל
זה וודאי שיש לחוש עוצה כאשר נחצר מפינקס אופני
עשיית השמן, ומהה"ג מו"ה אלי נ"י לא ילא חלל
הכשר על השמן הנעשה פה, לא שום אזכרה, ומה
שלא חתמתי על ההכשר הוא צביל שאין דרכי ליתן
הכשרים.

ובעיקר הדבר מה שכצא צס הפוסקים (עיין שו"ע
יו"ד סימן קי"ד סעיף ז' וצנ"כ שם) שאין לחוש על
השמן, תמה אני האיד לא נודע לו גודל ההשתנות
שבה צעות הללו, כי צומן הש"ס והפוסקים שלא היו
עדיין צתי חרושת [פאצריקטן] כאלו, לא היה שום אפשרות
לעשות זיופין מתערובת שלא יהי ניכר צעטמו או צריח
וכדומה, וע"כ הי' אז היתר צרור שלא הי' ממה לחוש,
משא"כ עכשו עיי הצתי חרושת החדשים שנעשה בכל
ציופין ותערובת מינים ממינים שונים, ח"א להכיר
צסם אופן, כי עיי המלאת המעשה צתי חרושת מהפכין
הכל מן הקנה אל הקנה, והוא דבר צרור שלא יסתפק
צזה כלל מי שיש לו קלת ידיעה צענינים חלו, וע"כ
צודאי אית צי חששא יתירה גם צהשמן, כאשר כתצתי
שנחצר שפשר לעשותו גם עם דבר האסור, וח"א לידע
צאת חלל צעל הפאצריק צעטמו, ואין להאריך צזה לרוב
פשיטותו. והגני כותצ צחפצון רצ מעירדת החג ואקצר
צמילין, צפרע שאין הענין סובל אריכות, ואין צריך חלל
קלת ידיעת מעשה הפאצריקטן.

השי"ת יתלנו מכל מכשול, ונזכה לשמחת החג צהכשר
ויחרון, ולראות צכבוד הצית האחרון, וצחלה הימים
המצורכים, נאכל שם מן הצנחים ומן הפסחים.

והגני ידידו דושת"ה באה"ר

לילה לצסוק אחר להצב אינו נדרש חלל על להצב ולפניו
ולא על חש ולפני פניו, כעין שאמרו מקרא נדרש לפניו
ולא לפני פניו. ואף דמרא דכך מימרא הוא ר"י ומשמע
צחולין דף קי"ח ע"ב דר"י סבר מקרא נדרש לפניו
ולפני פניו, מ"מ חלל כתצו התוספות צצ"מ דף ל"ב
ד"ה איתמר, דלמאי דמוקי חתם דצסברא פליגי אין
רחי האיד סובר ר"י. גם כתצו שם חתום' דאפשר
למ"ד מקרא נדרש לפניו או אין נדרש לא אמרין כן צכל
מקום. ומ"ש כן המהרש"א ז"ל נראה שהוא צצביל לתרץ
הקושיא ממה דכתצו ציולאי מנרים ואש להאיר לילה.

ולפענ"ד אפשר לייצב קושיא זו, דהרי מקרא זה קאי
על לעוב"צ כנראה פשטות הכתוצים שם, וכן הוא
שם צגמרא שדרש משמן דכתצו צהך קרא שכל מי
שעיניו צרות צתי"ה צעוב"ץ מתמלאת עיניו עשן צעולם
הצא, הרי דהך קרא קאי על לעוב"צ, וצעוב"צ יהיה
אור הלבנה כאור החמה, וא"כ אין קושיא ממה שכתצו
ציולאי מנרים ואש להאיר לילה, דאז עדיין לא היה
אור הלבנה כאור החמה והאיר חש להאיר צלילה,
אבל צעוב"צ דאור הלבנה כאור החמה אין צריך חש
להאיר צלילה, דאף לילה כיום יאיר, ושפיר קאמרי חש
צחופה למה. ולא מצטיא לר"ה דסובר דתיקף צימות
המשיח יהיה אור הלבנה כאור החמה, חלל אף לשמואל
דסובר אין צין עוב"ץ לימות המשיח חלל שיעצוד
מלכות, אבל צעוב"צ גם לשמואל יהיה אור הלבנה כאור
החמה כמצואר צגמרא סנהדרין דף ל"א ע"ב כאן
צמחנה שכינה, כאן צמחנה דיוקים, ופירש"י ז"ל אירי
ואירי לעוב"צ. ומקרא דחופות שדרשו צמס' צ"צ מיירי
צעוב"צ. ויש עוד אריכות דברים צזה, חלל שלא חוכל
להאריך כעת.

והשי"ת שנותיו יאריך ועוד ינוצ צשיבה עוצה דשן
ורענ ויזכה לישב צחלה של תורה ועבודה מתוך
נחת וברצות כלצ ויפולו מעיינותיו חולה, עדי נזכה
לראות צמהרה צישועת כל ישראל ושמתן.

והגני ידידו דושת"ה באה"ר מצרכו צכל עניניו

הק' **יואל מייטלבוים**

סימן מט

צ"ב

הק' **יואל מייטלבוים**

סימן נ

ב

צ"ה, י"ט למצוי תשח"י

שוכט"ם אל כבוד ידידי תה"ג חו"ב החסיד
המפואר יו"ש כש"ת מו"ה ח"י"ל דיי"ש
שליט"א שחי' אבדק"ק העלמען ובעת
בקליוולאנד יצ"ו.

אחדשת"ה צאה"ר, מכחצו הגיעני ע"ד שאלתו היכא
שהבטות והדיר של ישראל כשר שומר שבת, אם
לחזיר אליו כשהעכו"ם חולצ ואין ישראל רואהו.

א

הנה מצוה צרמ"א (יו"ד סימן קט"ו סעיף א') שהיתר
זה אינו אלא כל מקום שאין בית עכו"ם מפסיק,
וא"כ צה"ג שהבטות והדיר הנה מחוץ לעיר ומצוה
החלצ העורה שכמה צתי עכו"ם מפסיקין, אין להחזיר
זה אף לדעת המקילין. ומה שהביא מספר ערוך השולחן
(שם סעיף ע'), גם הוא לא החזיר אלא אם נתקיים
עכ"פ תקנת חכמים שהי' ישראל צעט החליצה אף
בתחלת החליצה לא הי' ונחלצו מקצתן ערס שצא, וצוה
כתב לסמוך על המתירין צעט הדחק, ומדלא סמך ע"ז
אלא צעט הדחק א"כ גם הוא מודה שצדיק מחמירין
ואוסרין. וכ"ז מייירי אם הי' שם ישראל עכ"פ מאמנע
החליצה כמצוה צדקו, אבל אם לא הי' שם ישראל
צעט החליצה אפילו מאמנע גם הוא לא סמך להחזיר
אפילו צעט הדחק.

אמנם אף היכא שהוא באופן שמתיר צעט הדחק,
הדבר צרור שציון שהיכולת ציד הקהל להעמיד
משגיח כראוי אין זה שעת הדחק. והרמ"א ז"ל צוה"ח
סימן רנ"ז (סעיף א') כתב על מה שמותר דיעבד,
ובלצד שלא יהא רגיל לעשות כן. וז"ל דאם רגיל לעשות
כן הוי פשיעה ותו אין להחזיר אף דיעבד. ומכש"כ מה
שאינו מותר אפילו דיעבד אלא צעט הדחק, ואין זה
שעת הדחק אלא בזמן מונעים עומם מלתקן, שאין שום
היתר. וכ"ז הוא לדברי צעל ערוך השולחן, ואז"ל לדעת
הרצ"ה המחמירין ואין מתירין כלל, ומכש"כ כשאין שם
ישראל כלל צעט החליצה שצוה גם בערוך השולחן
לא סמך כלל להחזיר אפילו צעט הדחק כמו שנתבאר.
ואין שום ספק שזכות גדול הוא לתקן שיכ"י חלצ כשר
כראוי.

מ"ש צענין המקור שהאומן אינו מצטיה שלא יהיה
זוחלין אלא אם יניח שם עסקן של צדק, אין צדק
האומן הכוא ממנו כאשר דיברתי עם כמה אומנים ולכל
היותר אומנים לעשות איין צעטאן שזכ נעשה ע"י הנחת
דרשנין באיזה מקומות צאמנע הלימנעט, וזה קיל הרבה
יותר מעתה (עין שו"ת ד"ח ח"א יו"ד סימן מ"ד).
ובאמת יש צנמנע לימנעט טוב מאוד שאינו זוחל מאומה
אף אם אין צדקו כלל, אף צמקוס שאין השגחה כראוי
ויש לחוש, אומנים לכל היותר לעשות איין צעטאן כנ"ל.
ובזה כבר כתבתי הנלע"ד בתשובתי (סימן ע"ז) לק"ק
ווינה לאחיו נ"י, וכבר הדפוס אותה התשובה. אבל אין
צורך כלל לכנס לפירוש דחוקה של עסקן. ולא אוכל
להאריך ולבאר יותר כי הנני כותב בחפזון רב מגדול
העיירות העולמות, אבל הדברים כפשוטן וא"ל להאריך,
ובלל"ה כבר נודע לו כי אני עומם התלחה וא"ל לי
צשו"א לבוא יותר בכתובים.

ובנני ידידו דושט"ה צאה"ר מצרכו בכל עניינו

בקי' יואל מייטלבוים

סימן נא

צ"ה, תרל"ז

שלו' וכט"ם אל כבוד ידידי ב"ד ההגה"צ
חו"ב חו"פ בנש"ק מאלים ותרשישים כש"ת
מוה"ר אהרן ט"ב שליט"א האבדק"ק
וואלאווע יצ"ו.

אחדשת"ה צאה"ר, צדק שאלתו אשר כתב זה כבר
אודות נתינת הכסף, אח"כ כאשר היה פה אמרתי
לו פא"פ את הנלע"ד הלכה למעשה, אף יען שהיה
נחוץ לדרשו לא ביארתיו צפרוערוע עעמי ונימוקי והצטחתי
לכתוב לו הכל בכתב, וציתיים הי' לי טיירות עניינים
שונים וצ"כ וצ"כ הגיעה עוד עירדת החג ונשמע
הדבר, בעת אחר החג ראיתי לקיים הצטחתי לבאר
מה שהיה אז צדעתי לכתוב.

והנה תוכן השאלה צהכשר שמתן על החליצה לעשות
חמאה וגנינה, ונאסף חלצ גם מאותן שאין להם

אלו לאו, ועד היכן מגיע חומר הענין הזה. הנה זה ודאי דמשיקר בהלכה אין מקום להחמיר כלל, כי הוא דין מצוהר בשו"ע בלי שום חולק דמותר אף לכתחילה, ולא נמצא בשום פוסק מגדולי האחרונים שאחר השו"ע לחלוק בזה, וכבר כתב הפמ"ג (בסקדמתו ליו"ד) שאף לס"ס אין לזרף דעה שלא הוצאה בשו"ע. אך אעפ"י דברים המותרין ואחרים נהגו בהן איסור א"א ראשי להחמיר בפניהם, ואלו ה' בזה מנהג הרבנים עפ"י גדולי הדור ה' איסור לכל אף בהפ"מ ושעת הדחק, ואף בהולך ממקום שאין נוהגים למקום שנוהגים נוהגים עליו חומרי המקום שיצא משם ושהלך לשם, ולדעת החת"ס (חיו"ד סימן ק"ז) מנהג כזה הוא דאורייתא כמו נדר וחומר יותר משיקר האיסור של חלב עכו"ם שאינו אלא מדרבנן ויתבאר להלן. אך אלו היה בזה מנהג צרור באופן הג"ל אינו מובן למה שתקו הפוסקים וגדולי האחרונים להודיענו זה שעכשיו איסור מלא המנהג, ולא נמצא ע"ז שום רמז ורמיזה ואין לנו ידיעה צרורה מקור המנהג ובאזהרה אופן נתייסד. אבל אף יחידים שנהגו איזה חומרה בדבר שמוחר מן הדין מחויבים לקיים כמו נדר, עיין שו"ע סימן רי"ד סעיף א'. אך מצוהר שם דזה אינו אלא כשידעו שהוא מותר ואעפ"י נהגו בו איסור, אבל אם סברו שהוא איסור ולכן נהגו בו איסור הוי מנהג בטעות ואינו כדור.

והברבי יוסף סימן רי"ד דין ב' כתב: יש לחקור אם נסתפק לנו כיצד היה תחלת המנהג אם בטעות אם צמחבין מה דינו, ולידד לכאורה דמאחר שהדבר ספיקא דרבנן יש להקל, אך הביא מדברי הב"י סימן קל"ד ד"ה כתב מהרי"ק במ"ש דטעמו של הרמב"ם מפני שאעפ"י שאפשר לגזור כל שלא נודע לנו שגזרו כן אנו חולין בדבר בטעות כיון שהוא דבר רחוק שהיו כ"כ פרטים צעירות שילטרכו לגזור גזירה רחוקה כ"כ, וזה טעם התוספות פרק כל הבשר דף קי"א שכתבו על הנוהגים שלא לחתוך כהל רותח צמחין צמר דהכל הוא וכו', ומשמע מזה דדוקא כשהמנהג הוא גרוע חולין בטעות אבל מנהג חשוב מסתמא ה' כהוגן וצלי טעות. ואעפ"י לידד אח"כ שאם יש שום דבר לא שום הוכחה לתלות בטעות אנו חולין, לפי שדבר זה קל מאחר ששרשו מדרבנן, והביא ראיה מדברי התוס' פסחים דף נ"א שהקשו הא"י התיר רבי צית שאין וחירו צבצול שה' בטעות שסברו שהוא איסור, וקשה מני"ל לרבי שצטעות נהגו מאחר דמנהג זה מאבות אבותיו דילמא ידעו שהוא מותר ונהגו איסור, אלא ודאי מאחר שה' לו הוכחה שצטעות ה' ולצטוף סיים שהתיר איזה מנהגים שנתפסו מה שה' קרוב אליו שנהגו כן בחוששם שהוא איסור יעיי"ש.

נאמנות וחולצין ע"י עכו"ם ואין ישראל רואהו ואין צמחר החלב כדי לצטלו, אלא שכל הפרות הם בחזרות ישראל צאין הפסק עכו"ם ציניהם וכו"ה כשר עפ"י הלכה כמצוהר ברמ"א סימן קע"ו (סעיף א'), אך חושש לנפשו שגם יראי ה' המדקדקים צפרישות יתירה שלא לאכול ממחמא וגביה כזו שהוא מחלב שאין ישראל רואהו, וע"י ההכשר שלו חוששים שאם לא ה' ענהו"ע לא היה נותן ההכשר ואוכלים ע"ז מהחמא וגביה, וע"כ חושש שהוא מטעה את הצריות וחשש עדות שקר ח"ו.

א

הנהגה מה שכתב חשש עדות שקר, לא ידענא וכי נכתב בההכשר אופן החליצה, הלא הוא כותב רק שבשר וכן הוא האמת עפ"י הלכה, וכל הענינים הנעשים תחת השגחת הצי"ד הם באופן זה, כמו בהמקולין של צמר שנכתב על הפתח שהוא כשר תחת השגחת הצי"ד והכרה פעמים מקולין בשאלות הריאה מה שא"א להכשיר בשו"א כ"א בהפ"מ ושעת הדחק כי להטבח הוא באמת הפסד גדול, והקונה שאללו אינו הפ"מ וגם המדקדק צמטשו אינו יודע מכל הנעשה צצית המטבחים אלא שרואה הכתב יוצא מפורש על המקולין שהוא כשר, והמדקדקים אינם אוכלים באמת מצמר סירכא אף שנכתב כשר על כל מה שהוא צמקולין, וכן באפיית המנאות הפשוטים הנעשים ע"י נשים ובכמה קבילות מרחיים של קיטור, והמדקדקים אינם אוכלים מכל זה אף שהצי"ד כותבים על המנאות הפשוטים שהם כשרים לזאת חוצת מנהג, וכן הוא בסוחריו יין ובדומה הכל יודעין שא"א להצי"ד להורות אלא מה שהוא משיקר בהלכה, והמדקדק צמטשו שואל צפרעיות או אינו סומך כלל על ההכשרים, ואם יש איזה אנשים שאינם מצויים לשון חכמים אינהו דאע"י אנפשיהו ואין החכמים כמשקרים ח"ו, והתורה"ק כתבה נעשה אדם שמכאן פקרו המינים מ"מ כיון שהפ"י האמת אינו כן אף שיש טעות בהלשון אין בזה שום שקר ח"ו, ומכש"כ בהכשר הזה שאין לטעות מכה הלשון אלא מהמת חסרון הכנה שאין המכשיר כמעיד עדות שקר ח"ו.

ב

אך מה שיש לדון עדיין, כיון שסוף סוף ההכשר הזה גורם בטעות לאיזה אנשים שאוכלים מה שנהגו איסור, הוא עכ"פ גרם מכשול ועשות לפניהם.

והנהגה מתחילה לריך לדון מה הוא המכשול הזה, אם הנוהגים צפרישות הני"ל רשאי לעבור על מנהגם

כמה תנאי ואמוראי שסצרי הדין קדושה ראשונה קלע"ל. עכ"פ משמע מדצרי המהרשד"ם האלו דהיכא דיש פלוגתא לא תלין שקצלו עליהם איסור חדש אלא שנהגו כדעת אותו החכם, אף שיש לדחוק בכוונת דצרי המהרשד"ם דמייירי היכא שידעין צודאי שנהגו עפ"י דעת אותו החכם לא צסתמא, אצל אין זה צמשמעות הלשון. וכן משמע מדצרי המג"א סימן תקנ"א ס"ק ז' דהיכא דקצלו איסור דצדר שיש פוסקים שס"ל הכי אמרינן שקצלו עליהם כדעה הבאה. ולפי"ז י"ל דבך דצרי שהתיר צית שאן, אף אח"ל שלא ידע מאיזה טעם נהגו אצותיו, מ"מ כיון שהיו מכתנאים הקודמים שסצרו כן, לא תלין בקצלת דצד חדש כל היכא שיש לחלוק שטעו עפ"י דעת אותן החכמים. משא"כ היכא שמוחר לבו"ט, דצט"כ היא או קצלת דצד חדש או טעות גמור, י"ל דאין חולין בטעות כ"כ, ואין ראייה מדצרי התוספות.

ג

אמנם צאמת כצד מצוחר דין זה צהדיא צחי' הרשצ"א ז"ל פרק קמא דחולין דף י"ח צסוגיא דמוגרמת, דפריך הגמרא ור"ז לית לי' נותנים עליו חומרי המקום שאלא משם ושהלך לשם, ונתקשה שם הרשצ"א ז"ל עוצא ובה ר"ז כפר צי' צרב יוסף דלא שמעה מרצ ושמואל מעולם ואפילו ת"ל ששמעה מאחריו מיעטא הוב טעו וכו' ומאין להם דר"ז מודה דמשום חומרא נהגו צכך דילמא מעטא טעו וכו', והאריך בקושיא זו עד שסיים וז"ל: ולפיכך נראה לי שכל מה שנהגו צאיסור ואין אדם יודע עיקרו של איסור מחמת טעות או מחמת חומר נשאל ואין מתירין לו דילמא מחמת חומר ועד שגודע עיקרו מחמת טעות הוב אין מתירין לו וכו' שהרי אנו רואין אותן נוהגין צו איסור ומי שצא להסיר ולומר עושין צאיסור היו עליו הראייה עכ"ל, וכוצאו דצריו צקצרה צפר"ח סימן תל"ו. ולכאורה מדצרי הרשצ"א האלו מפורש יולא צהדיא דכללא היא דכל שאנו רואין אחז מנהג יש להחמיר עד שגודע צצירור שהיב טעות.

אבל כד דיוקין עדיין ל"ט, דהנה הצרכי יסוד דצריו שהקיל צזה הוא צשציל שהוא ספק דצבן, ולשיטתי' אזיל דצין א' סימן הנ"ל שכתב וז"ל: הא דקוי"ל דצרים המותרים ואחרים נהגו צהם איסור א"א ראאי להסירם צפניהם יש לחקור אם הוא דאורייתא או מדצבן, ופשט מלשון השו"ע (שם סעיף א') שהוא דצבן, ועוד מדקוי"ל (שצטעות דף כ"ז ע"ב) צנדרים עד שיוציא שצפתיו דכתיב לצטא שפחים, ושוב כתב דהצדר מצוחר צרא"ש פרק מקום שנהגו צההולך ממקום שאין עושין למקום שעושין

הנה לפי דרכו של הצרכי שחולק צין היכא שקרוב דצדר שהוא טעות או לאו, אנתנו לא נדע הדרך נלך צה, כי אין אנו צקויאין צצדר שלריך דצדיק ק"ו צשיקול הדעת והצתנה אם הוא קרוב לטעות, וצהדיא כתב הצ"ח צסימן רי"ד דהיכא דניתן דצדר לשיעורין אם הוא מנהג גרוע או מנהג חשוב אזלין לחומרא. גם ראיותיו של הצרכי צזה אינם צרורים כ"כ, דמה שהציא מהצ"י שחי' דצרי הרמצ"ם צשציל שהוא דצד רחוק שיגזרו כן, יש לדחות, דהלל הרמצ"ם ז"ל כתב דמליה לבופן לצטל מנהגם, ואלו היב ששציל שהוא ספק דצבן אם הי' המנהג צטעות או צקעה מלאו וגדרו צזה גדר, אף שספק דצבן להקל מ"מ אין לעשות ספק דצבן לכחילה אלא דציעצד הוא דמוחר במש"כ הרא"ם ז"ל (צציאוריו על הסמ"ג הלכות מגילה, וצתצוצותיו חי' סימן כ"ה) צהדיא כנודע, ואין מהראוי לכופ אח המחמיר לכחילה מספק, ולכן הולך לומר שהוא דצד רחוק ואינו צכלל ספק דצבן. ועד"ז י"ל גם כוונת התוספות שצפכ"ה שכתבו שהוא צכלל, לומר דמוחר אף לכחילה להציא עצמו לידו כך. אצל לעיין שיהיב דינו ככל שאר ספיקי דצבן, י"ל שהוא כן אף צסחם מנהגא כל שאין לנו ידיעה צרורה צחיא חופן נתייסד.

ומה שהציא ראייה להקל מדצרי התוספות פסחים ממה שהקשה עליהם דמנ"ל לצרי שצטעות נהגו מלאחר דמנהג זה מאצות אצותיו, זה אינו מוכן כלל, דאדריצה ציון שהוא מאצות אצותיו י"ל שהי' קצלה צידו דמש"ה נהגו כן צשציל שסצרו קדושה ראשונה קלע"ל כמצוחר צגמרא שחלוי צזה, והיא צאמת פלוגתא התנאים גם ר' ישמעאל ור"י סצרו קדושה ראשונה קדשה לעתיד לצוא, עיין צצחים ק"ו ומכות י"ט, ולא עלה על דעתם מעולם לגזר דצדר המותר אלא הוא פלוגתא צעיקר הדין, ואיזה הכרח יש לנו לומר שלא ידע רצי טעם מנהגם להוכיח מזה דין חדש שהתיר מחמת ספק.

גם י"ל לפי מ"ש המהרשד"ם חיו"ד סימן מ' לחלק, דמי שנהג איסור דצדר המותר לבו"ט הוי איסור חדש ודינו כגדר, אצל דצדר שיש צו מחלוקת צין החכמים וצמקום א' נהגו כדצרי האוסרים לא קצלו עליהם איסור חדש שיהא נראה כמו נדר, שהרי איסור זה אסור ועומד הוא לדעת אותו חכם. והפר"ח צסימן תל"ו כתב שזה אמת נכון הדבר כשאין להם רצ מוצחק, אצל אם יש להם חכם מוצחק שצכתו לחלוק על האוסרים הקודמים, כיון דלשיטתו הוי טעות ויכל להקל צלי התרה, יעוי"ש צטעמו והציא ראיות לדצד. ולפענ"ד גם מדצרי החוס' הנ"ל הוא ראוי צרורה שהתיר רצי אח צית שאן אף דאיכא

ידע ממנהג זה של חלב עכו"ם שהוא עש"י ת"ח וגדולי הדור, לכן החמיר בו יותר ממה שמצוה בגמרא. אבל עדיין ל"ע סתימת לשונו שלא ביאר. אמנם דברי הצרכ"י ח"א ליישנם כלל צה, דברי הוא סוצב על כך דינא דדברים המותרים ואחרים נהגים בהם איסור שכתב בעלמו העטם בשביל שלא הוליד בשפתיו, והאריך נעלם ממנו שזה בודאי מצוה צהדיא בגמרא שהוא דרבנן.

והנה הכתם סופר ז"ל כתב שם, דאף שהוא דאורייתא, היינו שהעובר על זה עובר על נדר דאורייתא, מכל מקום הוא קול ככל איסור דרבנן, כי כך קבלו צהר שיביא אסור עלינו כקולת איסור דרבנן. וכעין זה כתב התניא בשו"ע סימן רס"א בק"א ס"ק ג' לחלק, דמי שקיבל עליו שבת מצו"י, אינו חמור בעיניו של יום שהוא איסור מקילה, אלא כשאר תוספת שבת שאינו אלא איסור עשה, דכל המקבל תוספת אדעתא דתוספת דרחמנא מקבל ולא יותר, אבל כשהתחיל ערבית של שבת קבל עליו עינו של יום ולא תוספת וחמור יותר יעיי"ש. ולפי"ז יש חילוק, דהיכא דעיקר האיסור הוא דרבנן, הנהגין להוסיף בהם צהר חומרא, אף אם נימא שהוא נדר דאורייתא, מ"מ אינו חמור יותר משאר איסור דרבנן להקל בספיקו וכדומה, דכל המקבל אדעתא דעיקר האיסור קבל ולא יותר, משא"כ כשעיקר האיסור הוא דאורייתא, כל מה שנהגו להחמיר בהם כיון דהוי מדאורייתא מטעם נדר דינו כדין תורה ממש, ללא שייך לומר שלא קבל עליו יותר מעיקר האיסור.

ולפי"ז מיושב ג"כ סתירת הראיות של הצרכ"י, דמתוס' פסחים הוכיח להקל בספיקו, ומדברי הצ"י הוכיח להחמיר מספק. דהתוס' מייירי בכך דהתיר רבי את בית שאן ממה שאכל ר"מ עלה של ירק, ומעשר ירק אינו אלא מדרבנן אף בארץ גופא, וערש"י ז"ל חולין ו', ובין דעיקר האיסור אינו אלא מדרבנן, אף לו יבא שקבלו עליהם להחמיר בדבר המותר, אינו חמור יותר משאר איסור דרבנן, וא"כ כשיש ספק בדבר לא הוחמר יותר משאר ספק דרבנן, משא"כ בכך דהצ"י דמייירי מהנהגין להחמיר בהם עובר כדס נדה, דו"ל דמחמת הקבלה דינו כדס נדה ככל חומר שאר איסורי דאורייתא לאסור אף בספק, ולכן הולך לומר שרחוק הדבר שיגזרו כן.

ולפי"ז אין ראיה מחדושי רש"א בחולין ה"ל להחמיר בכל ספק מנהג, דהתם מייירי בדין מוגרמת דעיקר האיסור של הגרמה הוא פסול בשחיטה, ונצילה

לית צ"י איסורא דאורייתא אלא שנהגו להחמיר עליהם יעיי"ש. הנה לפענ"ד מדברי הרא"ש ז"ל אין ראיה כלל, דשם מייירי כשהוא במקום שטעין אלא שדעתו לחזור, וזה קיל יותר משהוא במקום שנהגין בחומרא. וראיה ברורה לחלק בהם, מדברי הש"ך סימן פ"ב ס"ק י"א על מ"ש הרשב"א (ת"כ הקלר בית שלישי שער א') דבעוף שיש מקומות שאוכלין אותו עש"י המסורה ויש מקומות שאין אוכלין אותו, אין להחמיר במקומות האלו על סמך המקומות שיש להם מסורה, דשמה נהגו בהם איסור מימי קדם בשביל שהיו עופות עמאים דומים לאלו צהותן במקומות, והאריך שם הש"ך ז"ל דמש"ה בהולך ממקום שאין אוכלין למקום שאוכלין מותר לאכול אפילו דעתו לחזור, כיון שאף במקום שאין אוכלין אינו אסור אלא מחמת ספק לא מחמירין כולי האי יעיי"ש. וא"כ י"ל דמה דמחמירין עליו במקום שמקילין בשביל חומר המקום שיא לא משם כיון שדעתו לחזור זהו מדרבנן, אבל במקום החומר או שנהג כן בעלמו באופן שאף יחיד שנהג איזה מנהג מחויב לקיימו, בזה עדיין י"ל שהוא דאורייתא מטעם נדר ואין ראיה מדברי הרא"ש.

אמנם תמה אני למה הולך לחפש ע"ז ראיות מפוסקים, בלא היה גמרא מפורשת צהדים דף ע"ו וז"ל איכא בל יחל מדרבנן אין והתניא דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור ח"א רשאי להתירן בפניהם שנאמר לא יחל דברו, יעיי"ש עוד דף פ"א ובר"ן וברא"ש שם שהוא מצוה צהדיא שהוא דרבנן.

ובן אני תמה להארה על הכת"ם יו"ד סימן ק"ז, שכתב על חלב עכו"ם דאף לדעת הפוסקים שהלכה כרדצ"ז (ח"ד סימן ע"ה) דעכשיו שאין דבר עמא מזוי לא אסרו, מ"מ כיון שאנו נוהגין כן כבר קבלו אבותינו דעה המחמרת והוי נדר דאורייתא וחמור יותר מאלו ה"י אסור מדינא שאינו אלא מדרבנן. אלא שדעת הכת"ם יש לתרץ קצת, דודאי אם קבל עליו צפה הוי נדר דאורייתא, ובמ"ש שם הכת"ם דנפקא לן מקבלת חירות שאומר בלשון קבלה, וגם הצרכ"י וה"ב טעמא למילתא שהיא דרבנן בשביל שלא הוליד בשפתיו, וא"כ י"ל דזה שייך בהך דדברים המותרים ואחרים נוהגין בהם איסור שכתבו התוס' פסחים דף י"א ע"א ד"כ אי אהב שזה מייירי במנהג שנהגו בני המדינה מעולם לא עש"י ת"ח, וי"ל ללא מחזקין איסורא שהולידו כן בשפתיהם, אבל במנהג חסד שהוא עש"י ת"ח כמ"ש התוס' והרא"ש שם, ובין שהת"ח הורו להם לעשות כן הוי צעוי שפתיים, גם שאר העם ששמעו וקבלו הוי קבלת דברים, וזה חיישין לנדר דאורייתא, וי"ל דהכת"ם

שגלג"ה אין עולה על הדעת להחמיר בדבר שאין רמז ורמיזה בשו"ע, וממילא אם התחלת המנהג היה בעשות גם הסומכין על המנהג הוי עשות. ואעפ"י לדינא כיון שפעוה דברי הרשב"א ז"ל להחמיר בכל ספק, גם הכרכ"י ירד לחלק בין מנהג גרוע למנהג חשוב, קשה בעיני להחמיר, ושערי פלפולים לא נגעלו ולדינא לא.

ד

גם נלפענ"ד, דאף אלו הי' צרור הדבר להקל אין להתיר להנהיגים ליזהר, וכמו שאמרו בגמרא פסחים דף ג"א כותלי מאי טעמא משום דמסרכי מילתא הני אינשי נמי סרכי מילתא, ופירש רש"י ז"ל שם משום דלא גמירי, ועי' צ"י וצ"ח סימן רי"ד שנתקשו עוצה בדברי הטור מה שהשמיט החילוק בין היכא שאין בני תורה ובין ת"ח שהוא תלמוד ערוך ופסקו כך האלפסי והרא"ש ז"ל, ונדחקו בישובו. ולפענ"ד נראה נכון, דהצ"י ציומן ר"ה הביא דעת הרשב"א (שו"ת ח"ג סימן שי"ד) וסייעתו בדומן הזה לכו"ע דייקן להו כע"ה בשביל שרובן אינן בני תורה, וכן פסק הרמ"א ז"ל צס"א להלכה, ואף שהטור שם חילק בין ע"ה לת"ח, מ"מ י"ל דשם מצאנו בשלשן הש"ס נדרים דף י"ד כאן בת"ח כאן בע"ה, וכבר נודע דאף דאין לנו ת"ח צה"י, מ"מ גם ע"ה ע"ד שהי' צומן הש"ס לא שכיחי האידנא כמ"ש המג"א (סימן קל"ע ס"ק א') [זולת המומרים והפושעים שמאלו לא דברה תורה], וא"כ מדיוקא דסיפא דאמר כאן בע"ה משמע שלא החמירו אלא בע"ה גמור, לכן לא סובר הטור לדעת הרשב"א לדון כו"ע כע"ה, משא"כ צ"ד שלא מזכר בגמרא לשון ע"ה וי"ל דבעי ת"ח גמור, חשש גם הטור לדעת הרשב"א וסייעתו דצ"ח רוצן אינן בני תורה ואין לנו לדון דין ת"ח כלל. וכן משמע גם ממה דהש"ס היה פשוט לו בתחלה דהנך אינשי דלא גמירי נמי סרכי מילתא, ושבו פריך עוצה מיהודא והלל צניז של ר"ג וכן מרשב"ג עד שסיים בני מדינת הים נמי כיון דלא שכיחי רצון גבייהו ככותים דמי. ולכאורה כיון שכבר פשוט לו זה דע"ה חיישינן למיסרך מילתא, למה האריך עוד אח"כ בקושיות אלו, הלא גם שם לא גמירי כמו שחירץ אח"כ, ודקארי לי' מאי קארי לי', וגם צתירונו למה האריך להוסיף טעם כיון דלא שכיחי רצון גבייהו, ובתחלת הסוגיא כתב צקריה ה"ך אינשי נמי סרכי מילתא, ואין נ"מ להודיע הטעם למה לא גמירי. ומזה נראה דאותן המקומות לא היו ע"ה גמורים ולכן לא עלה על דעת המקשן להחמיר גם צכה"ג, ותי' לו

מדאורייתא, וכל ספק שיסתפק בזה הוא להחמיר, משא"כ כשיקרא האיסור אינו חלל מדרבנן כמו חלב עכו"ם וכדומה, עדיין י"ל דאין להחמיר בספק מנהג בזה.

ולפיכך יש לומר לתרץ דעת החת"ם דיש לחלק קצת בין מנהג שנהגו הצ"צ מעצמם ובין היכא שהוא מנהג עפ"י ת"ח, יש לחלק ג"כ בדברי הרשב"א, דהרשב"א ז"ל מייירי שם צדק מוגרמת שהנהיג רב יוסף להחמיר, דאף אם טעה בזה שלא אמרו רב ושמואל מ"מ נעשה עפ"י ת"ח, והראיה דמנהג שנהגו הצ"צ מעצמם כתבו ה"ח והרא"ש (פסחים דף ג"א ע"א) דלא שייך לומר נותנין עליו חומרי המקום וכו', וזה מקשה הגמרא שם בפסחות ור"ז ל"ל נותנין עליו חומרי המקום וכו', וא"כ אין ראיה מזה למנהג שאנו רואין בבתים שנהגו ואין יודעין כלל אם נעשה עפ"י ת"ח או לא. אלא שיקר חילוק זה מה שכתבתי ליישב בזה דברי החת"ם אינו צרור כ"כ, אבל גם בלא"ה מלד הסברה לענין הספק נלע"ד שהוא חילוק נכון, כי לשון הרשב"א ז"ל הוא: שהרי אנו רואין אותן נוהגין צו איסור ומי שצא להתיר ולומר טועין באיסור היו עליו הראיה, ומזה נראה שהוא כעין חזקה דמן הסתם לא מחזיקין בעשותא, וזה שייך שפיר צידדו דידו' שהי' המנהג עפ"י רב יוסף וחזקה על חצר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, והגם שטעה בזה צומה שאמרה צ"ס רב ושמואל, עכ"ל מה שאפשר לתיקוני שלא להחזיקו בעושה לריבין למשכנוי אנפשי, וכן הוא כל מנהג דידעין שהוא עפ"י ת"ח, אבל בחליצה שהוא דבר הנמסר לנשים ושפחות, והוא ע"ד שאמרו בגמרא צ"ה דף ה' ע"ב עדות לצ"ד מסורה צ"ה לכל מסורה ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו, כי בדבר הנמסר לכל שכיח טעותא לדמות מילתא למילתא, ויכול להיות שהגדולים הזהירו במקום שצ"ח עכו"ם מפסיק וכדומה שזה דבר המלוי והם לא ידעו לחלק צדק, וממה שלא דקו רצון להודיע שזה מותר, אין ראיה, כי מריבוי הזהירות אין מכשול ולא דקו רצון צכה"ג. וחזקין בדברי הרשב"א ז"ל שהבאתי דנתקשה עוצה בדברי הגמרא למה לא נוחא להו למימר דר"ז הקול מחמת הספק דילמא מטעה טעו עד שסיים הלך י"ל. והרי דמחמת חומר הקושיא הוכיח זה להחמיר מספק, וא"כ אין להוכיח משם אלא בצדקן שהוא הכריח מחמת קושייתו, משא"כ צכה"ג דיש לחלק עוצה כנ"ל שאינו במילתא דאורייתא וגם לא ידעין אם נתייסד עפ"י ת"ח מנין לנו להחמיר. ואולי אם היה מתחלה בטעות לא מהני אם עכשו נזהרין הרבה אף מהיודעין הדין, כי טעם הזהירות הוא בשביל שמאלו נוהגין כן,

גם הכה"ד עלמו צי"ד סיים שאינו חומר לא איסור ולא היתר.

אבר גם בלא"ה י"ל, דהעטם שאינו מועיל לעשות גצינה או חמאה אחר שצא החלב האסור ליד ישראל הוא בשביל שנקרא עליו שם איסור ציד ישראל, וא"כ צי"ד אף שהי' החלב ציד ישראל, מ"מ לא נקרא עליו שם איסור צידו, ועשה הגצינה והחמאה עפ"י הוראת חכם, דלא קבל עליו להחמיר בכהאי גוונא, ושוב כשצא החמאה ליד מי שנאסר עליו אותו החלב, י"ל דהוי כלקח החמאה מיד העכו"ם דלא נקרא עליו שם איסור מעולם שאין צוה איסור כלל מדינה אלא מנהגא בעלמא, ומבואר ברמ"א סימן קט"ו סוף סעיף א' דבחמאה של עכו"ם אפילו במקום שנהגו צוה איסור אינה אוסרת תערובתה ובעל ברז ואל"ס, ועיי"ש בש"ך ס"ק י"ז, וכפי אשר הבנתי ממכתבו אינו אלא תערובת מאותן שאין להם נאמנות והרוב יש להם נאמנות אלא שאין צו כדי ביטול בם, וא"כ בחמאה של עכו"ם שא"ל ס' אין לחוש כלל. הגם שצו"ע מיידי היכא שנתערב החמאה שלא היה עליו איסור מדינה אף קודם התערובת משא"כ כשנתערב החלב, אצל כזר כתבתי דכאן שהיה החלב ציד מי שלא נאסר עליו צכה"ג מעולם ונעשה התערובת בהיתר גמור, מה"ט יכיה מוטל ע"ז חומר יתר משאר חמאה של עכו"ם. אלא שבגצינות חמור יותר לענין זה כמבואר בש"ך ס"ק ה"ל, אצל גם אם אינו תערובת נלפענ"ד שחזי לאילערופי לדדי הקולא שזכרתי למעלה.

י

ואם עדיין נצוה לפקפק צוה נלפענ"ד עוד, כי התבוננתי אם יש איזה מקור לחומרא זו. והנה אמת נכון הדבר עפ"י דברי הש"ד (סימן פ"ב) שכתב שמכוער הדבר לכתחלה להניח שפחותיו לחלוצ וכ"פ האו"ה (כלל מ"ה דין ח'), אך המהר"א צהגות ש"ד כתב שנוהגין היתר בזה, ועיי' כ"ז בזה"ח כלל פ"ג סימן ח', וצמ"י שם ס"ק י"ד כתב שצ"ח פסק להחמיר לכתחלה אך צ"מ וצו"ע סימן קט"ו חזר בו ופסק להתיר לכתחילה, וכבר הבאתי דברי המהרש"ד"ם והמג"א דדבר שיש בו מחלוקת צין החכמים וצמקום א' נהגו בדברי האוסרין לא אחריון שקבלו עליהם איסור מחדש אלא אחריון שקבלו עליהם דעת אותן החכמים האוסרין, וא"כ כאן שאנו רואין שהש"ד והאו"ה והצ"ח פסקו להחמיר לכתחלה, מה"ט נימא שכוונתו לחבר צוה קבלו עליהם איסור חדש מצלעדי דצריכה ז"ל, בודאי יותר מסתבר שקבלו עליהם דעת חכמים הגז"ל.

דאף שאינם ע"ה כיון דלא שכיחי רבנן ממש אינו נקרא מקום תורה לענין זה. וממילא אם לר"ך שיהי' ת"ח ממש אין דין ת"ח צו"ה.

ויהיה איך שיהיה בדברי הטור, עכ"פ הרמ"א ז"ל גם שם בסימן ר"ה פסק דצו"ה לכו"ע דיינין לבו כע"ה, ומכש"כ עכשיו בדורותינו אלה שרבו המתפרצים אף בתלמידים שאין הגונים לדמות מילתא למילתא וכדומה, שאין להקל בעניני המנהגים. ואף דמשמע צו"ע דצידעין ודאי שהוא טעות אין לחוש אף במקום שאין צו תורה, עיי' צ"י שאין זה מוחלט כ"כ, ועכ"פ בספק אם הוא טעות נראה דאין להקל בזה"ג. ואמנם צידון שאלתא דיד' שאינו מחיר ח"ו לשום אדם לעבור על מנהגו אלא לחוש שמה מחמת חסרון ידיעה יוכל צדד הזה, צוה ודאי לא שייך דולמא חתי למיסרך, שהוא אינו יודע משום קולא, ואין לחוש אלא לעיקר הדין שצ"ג אם יש איזה בית מיוחד צוה.

ה

והנה קצת קולא יש צוה עוד שאינם מוכרים החלב כ"א בגצינה והחמאה, ומבואר צו"ע סימן קט"ו (סעיף ז') דאם ראה ישראל כשר עשיית הגצינות אף שהיה חלב עכו"ם ממש יש להתיר דיעבד, וכן החמאה אינה אוסרת אלא מלד המנהג כמבואר שם צעור וצ"י שהחמאה לא היתה בכלל הגזירה. ואף שזה אינו אלא כשלוקח החמאה והגצינה מן העכו"ם שלא נאסר ציד ישראל מעולם, אצל אם הישראל לקח החלב האסור שוב אינו מועיל אם יעשו אח"כ גצינות או חמאה ממנו כמבואר שם ברמ"א סוף סעיף א', ואם כן גם כאן היה החלב ציד ישראל ונאסר טרם שנעשה ממנו גצינות וחמאה, וא"ל העכו"ם המשרת שחולצ לא שייך לומר שדעתו לעשות גצינה ע"ד שכתב בש"ך ס"ק י"ח, כי הוא אינו אלא משרת ולא איכפת ל' צוה אם רוצה להחליף בשביל הנאתו. אצל הטעם שאינו מועיל לעשות אח"כ גצינה וחמאה, מבואר שם צ"י דכיון שלוקח החלב עלמו שבו נגזרה גזירה לא פלוג רבנן בגזירתם יעיי"ש, ומבואר בזה"ד (בכתבים סימן קס"ד) הוצא צמג"א סימן תמ"ז סק"ה דלא מחמירין בלא פלוג כמו בגוף הגזירה, ולפי"ז יש ללד קצת צי"ד שמעיקר הדין מותר גם החלב ואינו אלא חומרא, וכשנעשה אח"כ גצינה או חמאה שאינו מעיקר הגזירה אלא משום לא פלוג דלא מחמירין כ"כ, י"ל דהו' אינו בכלל החומר של אותן שקבלו עליהם שלא לשחת החלב צכה"ג. אלא שצ"ע אם לדמות זה להך דינא שצתה"ד דלאו כל העניינים שוין,

שאין מהלך להשיב עליהם ולפלא צעמיו מי הוא שפועל על דעתו לפטפט בדבר זה כזה יעיי"ש, ומדחשבו לדבר זה כ"כ צע"כ שאינו מדמה להאי כלל דהואיל ואישתרי המצואר צע"כ שהיא מחלוקת גדולה וענין עמוק, דצ"ס מיירי בדבר האסור מדינה אלא שהתור"ק התיר, אלא היבא שמתירין לכבוד שבת הוא ע"ד שכתב הת"ח בהקדמה דהיבא שמתיר צע"כ הוא צביל שגראה לו דעת המתיר עיקר אלא שלא רצה לסמוך עליו בלי הפ"מ, וכיון שדעת המתיר עיקר נראה צעמיו לסברא פשוטה שאחר שהותר אין לאסור עוד, ומהך דינא דסימן קס"ח וסימן קי"ז שרמז עלי' החת"ס צעמיו ס"כ שבת עכו"ם שהותר לצע"כ הנזכר לצע"כ עליו צביל האורח שאינו נזהר, גם מזה משמע לכאורה דאמרינן הואיל ואישתרי אף מגברא לגברא, אלא דיש לדחות דשם הוא משום איזה, וצתשובת הרי צעמיו (ת"א סימן י"א) הביא ראיה לכך דינא דהואיל ואישתרי אישתרי, מדברי התוספות עירובין דף כ"א ד"ה מידי שכתבו דאחר שדלה לנורך בהמה הותר גם לאדם, ומזה היבא אפשר להביא ג"כ דכמו שהותר מזהמה לאדם כמו"כ מגברא לגברא, אלא עיקר ראייתו זו אינו כלום, דשם אין האיסור אלא הדלי' וכיון שנעשה הדלי' צהיור לנורך בהמה תו אין לאסור עוד, אלא כאן אנו דינן על המאכל שאותו החשש שיהי' מעיקרה הוא גם עתה.

ידידיה איך שיהיה, עכ"פ לדינא כבר נהגו כל מורי בוראות שמתירין להעביר ולסחרי יין ובדומה היבא שהוא אללס הפ"מ ואינם מודיעים כלל להקונים, וצע"כ דכיון שדעת המתיר עיקר אין נוהגין להחמיר צב"ג, וא"כ צע"כ היבא שמאד הדין הוא כשר אף שלא צמקום הפ"מ.

ז

אל"א שלכאורה עומד לנגדנו קאח, מה שמצואר צרמ"א סימן קי"ע סעיף ז', דמי שנוהג צהיור דבר איסור מבח שסובר שדינא הכי או מבח חומרא שמתמיר על עצמו, מותר לאכול עם אחרים שנוהגין בו היתר דודאי לא יאכילוהו דבר שנוהג בו איסור, והוצא שם צע"כ ס"ק כ' הטעם דודאי אלפני עור לא תתן מכשול לא עברי, ומזה לכאורה ראיה להחת"ס שמתמיר להודיע להקונים, וקשה על מה שנוהגין להקל בהד"ק וצב"ש. חמם מקור דין זה הוא מהגבות מרדכי פ"ק דיבמות (סימן ל"ז) וז"ל שם: אדם שאסר עצמו בדבר המותר לאחרים וכו' אעפ"י שיודע שהוא היתר אלא שהדיר עצמו, פשיעא לי שסומך על אחרים וכו' כמו נזיר שאוכל

ומעתה כפי אשר העתקתי לשונם למעלה לא החמירו אלא לכתחילה, אלא אם אירע אף צביתו דיעבד צהיור אופן אין להחמיר, וא"כ כאן שכבר נעשה החמארה והגבירה צהיור גמור אלא חותן דלא נהיגי להחמיר צב"ג, וגם הוא הפ"מ, אללס עכ"פ יש לו דין דיעבד לכו"ע.

הן חמת דיש לפקפק אם אינו נקרא לכתחילה אלא מי שהולך לקנות לכתחילה, חמם צחמת גם בדבר שאין לו היתר אף דיעבד אלא צמקום הפ"מ, הרבה נתחצטו גדולי האחרונים ז"ל האיד מתירין להעביר המוכר לאחרים צביל הפסד מרובה שלו הלא להקונים אינו הפ"מ, והחת"ס צה"ח סימן ס"ה החמיר עוצא שכתב ציון שלא הותר אלא צה"מ שאינו מותר אלא לצע"כ היין וצ"כ משום הפסדו אלא לאחרים למה יקנו ממנו לכתחילה וקרוצ לודאי שמתמיר להודיעם ואם לא הודיעם ומכר סתם אפשר הוי מוס צמקא וחזר יעיי"ש. חמם הד"ק צכללי הפ"מ סק"י הקיל צזה לצבא, אלא הטעמים שכתב ע"ז הם דחוקים מאוד כאשר דחאם צה"ש צ"ש חיו"ד סימן קפ"ח, אך הצ"ש אף שדחה הטעמים של הד"ק מ"מ להלכה הקיל גם הוא, והביא ראיה מתה"ד (סימן קי"ט) הוצא צע"כ סימן ל"א (סעיף ה') שהקיל צסעודה צרית מילה מחמת הפ"מ וסעודה מלוה, וקשה הלא להאכילים על הסעודה לא הוי הפ"מ, אלא ודאי צביל שהוא הפ"מ לצע"כ הותר לכל יעיי"ש, וזה ראיה צרורה אלא לא כתב שום טעם לדבר, וצחמת הד"ק שהולך לדחוק ע"ז צטעמים דחוקים הוא לפלא, דהלא לשיטתו שכתב צכללי הפ"מ ס"ק צ' וצסימן מ"ז סק"ג ציתר ציאור דצבאו לשאלו הרבה אנשים ציחד עניים ועשירים אף דלעשירים לא הוי הפ"מ מ"מ הוי כצא לשאלו כל אחד עליו ועל חצירו ויש להחיר לכולם, וא"כ העצם שצא לשאלו על מה שמוכר לאחרים צודאי הוי כצא לשאלו עליו ועליוהם ציחד.

גם חשצתי שהוא ע"ד שכתב הפ"מ ג סימן ל"ד צמ"ז ס"ק ט' וצנע"ש סימן י"ב, שאם הותר לכבוד שבת מותר גם אח"כ דמדאישתרי אישתרי, אלא שראיתי אח"כ דצ"ח צפתחיה להלכות טרפות ס"ק ל"ח דמגברא לגברא לא שייך לומר הואיל ואישתרי אישתרי, והביא ע"ז מתוספות חולין דף ק"י. ואין דבריו מוכרחין, דשם מיירי צאיסור צרור מדאורייתא, דצלא"כ מצואר צע"כ צכמה מקומות דלא אמרינן הואיל ואישתרי אף צאדם אחד, עיין צרכי יוסף חו"מ סימן ע"א (דין א'). וצמה שהותר לכבוד שבת כתב הנו"ש סימן ה"ל שמי שעולה על דעתו לאסור צשר הנשאר אחר השבת הוא מילי דכדי

והנה הש"ך שם בסק"כ אהך דודאי לא יאכילוכו דצר שנובג צו איסור, כתב: מיכו היינו דוקא בשאחרים יודעים שהוא נובג איסור בדצר, והוא מלשון הגהות מרדכי. ולריך להבין למה לריך להטות ע"ז, פשיטא דכשאינו יודע ממנהג איסור למה ימנע מלהכילו. ונראה מזה כשיטת הרמב"ם (ע"ז דף ס"ג ע"א) וברדב"ז דבספק לא שייך לפ"ע, ועיין גם בתנ"ש סימן ע"ז ס"ק כ"ג שכתב לחד תירוצא דלא שייך לפ"ע אלא במכשול ודאי לא בספק, וכן הוא בשו"ת פני"ד סימן ג', ולפי זה י"ל דמשו"ה התנה דוקא בשאחרים יודעים, לומר שאם אינם יודעים אלא מסתפקים בדצר לא שייך לפ"ע, לאפקוי מהיך פוסקים המחמירים אף בספק לפ"ע. ולדינא אף שהוא מחלוקה גדולה בין גדולי הפוסקים ז"ל והדצרים עתיקים, מ"מ נראה דצדקתן וק"ו במקום חומרא בעלמא אפשר לסמוך על המקילין.

ח

ומעתה צידון שאלתו, הנה ראשית אגיד שלפענ"ד היא תקנה גדולה לעשות השגחה בענין זה והוא מוטל על הצ"ד במקומן כל היכא דאפשר, כי לפי אשר התבוננתי בזה מאז ומקדם ראיתי שהמכשלה גדולה, כי מלכד שרוב המון עם קונים מכל מי שצא למכור להם יחי' מי סידי, וכלל יודעין בדין אשר כל ישראל בחזקת כשרות [וכבר ביארתי בחרוה (סי' ל"ד אות ד') מש"ס ופוסקים שבזמן דשכיחא פריאות לכו"ע אין לסמוך על סתם חזקת כשרות כ"א על מי שיודעין צו ומכירין אותו שהוא איש נאמן ואדם כשר, לא עת האסף פה]. גם אותן המהרין שלא ליקח אלא ממי שמכירין אותו בחזקת כשרות, עדיין המכשלה הזאת תחת ידם, כי רוב מוכרי החלב אף מהכשרים והעושים שבהם, שוכרים להם פרות בכפרים צבתי העכו"ם, ושוכרים להם איזה נער ריק ופוחז שילך לשם צענת החליצה, כי לשכור איזה איש מבימן וי"ש אינו מספיק העסק להתשלומין (זולת שהחליצה מכל העיר היא במקום אחד, אבל צרוב העיירות א"א להשיג זה), והקונה המדקדק לקנות מאדם כשר, אינו יודע שהכשר החלב אינו תלוי על נאמנות אותו המוכר, כ"א על הנאמנות של אותו הנער הפוחז הגשלה ללון בכפרים בין הערלים ר"ל, ושם מתכשר החלב כשצא ליד המוכר הנאמן כמו עמון ומואב שעיברו צסוחן. וצפרע צעשיית חמאה אשר לא בימים הראשונים שלא היה החשש אלא מחלב טמא היה החמאה קיל יותר בצביל שחלב טמא אינו נקפה, משא"כ עתה שהחשש יותר מקונסט צוטער ומארגארין וכדומה הרבה שמנים אפורים שנטשים בהפאצריקען ע"י אומנות יתירה

צבית ישראל דלא עבר חלאו דלפ"ע וכן ישראל צבית כהן, אלא זה ספק לי ראובן שפירש ממאכל בצביל שגראה לו שהוא אסור ושמעון נובג צו היתר ונראה לו שראובן עושה בדצר וגם ראובן אם כי סובר שמותר הי' אוכל, מי חיישין שמה יאכילונו שמעון או דילמא לא ספי איניש לחצרי' מידי דלא כשורה ליה, ויש לדקדק מהך דב"ש וב"ה דאסיקנא דעשו ומודעי להו ופירש"י ז"ל ומ"ה לא נמנעו, אלא שיוכל לסמוך עליו ולא חייש דילמא ספי ליה עכ"ל. הרי דמייירי שהדיר עלמנו באופן שאסור וודאי מדאורייתא, מדמיייתי ראוי ומגזיר וישראל צבית כהן שבהם איסורים חמורים מה"ת, ובזה צודאי דשייך איסורא דלפ"ע. ואף דלפי מה שהצאתי מדברי הש"ס דברים המותרים ואחרים נובגים בהם איסור אינו אלא מדרבנן, מ"מ לענין לפ"ע דעת הרבה פוסקים שאין לחלק בין דאורייתא לדרבנן, עיין מג"ה סימן רל"ב. וכן צדין השני צמי שפירש ממאכל בצביל שסובר שהוא אסור, מיייתי ראיה מב"ש וב"ה דלדידהו כח"א לשיטתו במה שאסרו הוא לדעתם איסור צרור מה"ת, ובכגון דא אין להאכילם צידים, וכעין זה מייירי גם המהרל"ם בתשו' (סימן קכ"א) שהוצאו דצרו בקלרה צש"ך סק"כ. אבל צמי שלא קבל עליו איסור כנ"ל, אלא שהצ"ד מורין לו להחמיר באין הפ"מ, שפיר י"ל דצב"ג אפשר לסמוך על דעת המחיר שהוא עיקר.

ובשו"ת מו"ל מאש להמבר"י חלפאגדרי סימן כ"ד נסתפק היכא שהוא אסור להתחלה ומותר דיעבד אם מחוייבין הצ"ד להתרות צו שלא יעשה, והציא שיש פלוגתא בדצר, ושם נסתפק בהצא לבשל בקדירה שאצ"י ואינו יודע שנאסר, אם מניחין לו לבשל דלדידי' הוי דיעבד והמאכל מותר דיעבד, או דילמא היודע לריך לומר לו ולהפרישו, ושם פשט מתשו' הרשב"א (ח"א סימן תל"ח) שהציא ראוי לאסור קדירה שאצ"י מפינכא דר"א דפרק כל הבשר (חולין דף קי"א ע"ב) דתצרי', ומזה ראוי דמורין למי שאינו יודע שאל"כ אמאי תצרי' ועי"ש. הנה מזה נראה לכאורה דאף במקום שמותר דיעבד מחוייבין הצ"ד להודיע. אבל גם מזה אין ראוי, דהוא מייירי מקדירה שאצ"י שאין שום אופן להתיר הקדירה אף בהפ"מ ושעת הדחק, עיין פמ"ג סימן ק"ג (שפ"ד ס"ק י"ז), ורק המאכל הוא דמותר דיעבד, וכבר כתבו בתוספות (ע"ז דף ע"ו ע"א) הטעם לחלק בין הקדירה והמאכל בצביל שהקדירה קבלה מחלה ע"ס מושבחה, לכן החיוב להודיע דהנידון הוא על הקדירה שאין לה היתר צש"א, אבל באותו הדצר שלפעמים מורין הצ"ד להיתר וכבר י"א בהיתר י"ל שאין החיוב להודיע עוד.

מישפט המלוי, ואם צאלו לחוש לבחלה יחצטלו כל עניני השגחה בצער ויין וצמלות וצחלצ ושמיים וכדומה, כי אם לא ישיגו תעודה שהוא כשר לא ישלמו להמשגיחים ויכחי' אפקרותא גדולה ויתמלא העולם צמחלות אסורות רח"ל, וע"כ מוטל עלינו להשגיח על עיקרי החור"ק.

ובאשר צינתי בספרים צידון שאלתינו, מלחתי אח"כ בתשובות ל"א מליצאוויטש חיו"ד סימן ע"ז שנשאל צא' מצוי הישוב צנסטו לעיר על יו"ט עזב את פרותיו לעצדו ולשפחתו הא"י שילצס, ועשה כן בצביל שהי' סובר שמוחר לעשות כן, מכ דין החלצ ההוא או הצנינה שנעשה ממונה. והשיב שהצנינה והחמאה יש להחיר דיעבד, אף שלכתחלה אין היתר כלל להניח הפרות לחלצ בצביל ישראל, אך מי שעושה כן באונס או בשוגג אמותי ולא צמזיד יש להחיר החמאה והצנינה שנעשו מן החלצ ההוא (אך לא החלצ כמו שהוא אם לא יעשו ממנו חמאה או צנינה), מחמת שהיא חמאה וגצניה של ישראל צאמת אלא רק שהא"י עשאה, אי"כ לא הי' בכלל גזירת חז"ל שגזרו ואסרו חלצ וגצניות של עכו"ם, וכיון דגזירה אין כאן ועם הגזירה אין כאן נמי לדין אין לאסור דיעבד, אך מי שעשה כן צמזיד אין להחירם לו כלל, ולאחרים יראה המורה אם אין לחוש לתקלה לעתיד לצוא יש להחירם עכ"ל. הנה מדכתצ שאין היתר כלל להחלצ, מוכרח דלא היו הפרות צרשות ישראל ואין בית עכו"ם מפסיק, דבזה מותר החלצ אף לכתחלה מדין שו"ע, ואותו השואל לא קבל עליו להחמיר בזה כי אדרבה הי' סובר שמוחר לעשות כן כמבואר בלשון השאלה, וע"כ דמיירי שעמדו הפרות צרשות עכו"ם, ומ"ש עזב את פרותיו לעצדו ולשפחתו הא"י כוונתו שמסרם להם ועמדו צרשות, ומה שלא ציאר זה צהדיא ל"ל שקולר בלשון השאלה והשיב על המעשה שהי' נודע להם. וא"כ נראה מזה דאף במקום שאסר את החלצ מדינא, היתר את החמאה והצנינה. הן אמת שהטעמים שכתב בזה אינם מוציאים ויש לפלפל עליהם הרבה אלא שלא אוכל להאריך עוד בעת וקשה להעמיד יסוד על דברים חתומים, עכ"ל יש לנו סעד גדול מדבריו ל"ד שיש לנו בלא"ה הרבה טעמים להחיר החמאה והצנינה.

בר"ל של דבר שלפני"ד לא ימנע עצמו מליתן בהכשר, אך מה שנוהגין לכתוב על כל ההכשרים שהוא כשר אף למהדרין מן המהדרין, זה אין לריך לעשות בשום הכשר, כי אם כותבים רק חיבת כשר צלצד הוא מספיק לכל הרואה לסמוך על ההכשר, ואם יתרמי אחד מני אלה שמבקש צאמת להיות מהמהדרין מן המהדרין, אין לנו להאכילו דבר שריך הכשר, והוא מיעוטא

שא"ל להכיר בשו"א אם הוא חמאה או שומן אחר או איזה תערובת עכ"פ, ובפרי תואר (סימן קע"ו אות ח') כתב שצמנו הי' חשש על החמאה עבור תערובת חלצ, ובחכמת אדם (כלל ס"ז סעיף ע"י) הביא שהי' אז חשש עבור תערובת שומן חזיר, ובשנת תרס"א עוד צחיים חיותו של כ"ק אצא מארי הגב"ק זל"ה"ה באסיפה שהיתה באוהעלי הדפיסו קול קורא שנתזרר להם שבעלי הפאצריקטן של קונסט צוטער שולחים שלוחים למכור החמאה בלצושי עכו"ם הפשוטים וא"א להבחין בינם וצין החמאה הנאסרת, ומאז וע"ע עוד אישחתי הרבה לגריעותא ציופים ותחבולות באופן שהקונים ממה שצא בלי השגחה נכשלים הרבה, וא"א להפריש העולם ממה שרגילים ונעשה להם כהיתר משנים קדמוניות, אשר ע"כ אם עושין השגחה שיכחי' עכ"פ כשר עפ"י הלכה, היא הללית רבים ממכשול שלא יקנו תחת זה ממה שצא בלי השגחה.

ומה שיש להרהר אם אינו קצת גרם מכשול להמהדרין, כבר נתבאר שבלצד שמעיקר הדין יש להסתפק אם יש ממש בחומרא זו, ושעכ"פ נראה שאין בו אלא זכירות לכתחלה, וכבר נוהגין להחיר להמוכרים אף במקום שאינו מותר אפילו דיעבד אלא בהפ"מ ואין מודיעים להקונה. גם משמעות דברי הש"ך נותין שאין להחמיר בפיקא אלא כשיודעין, וכאן בעת שהצ"ד נותנים ההכשר אין יודעין מאומה אם יבוא מאותו החמאה לאותו המדקדק, גם אח"כ אין להצ"ד שום ידיעה. והרבה יש שמחמירין צביתם בחומרא הג"ל אצל מקילין יותר צמה שקונים חלצ מכל אדם, ועוב היה להם אם היו שותין מזה שהוא עכ"פ כשר עפ"י הלכה מלקנות מאחרים שעלול הדבר להיות אסור מעיקר הדין.

ולדעתי המדקדק צאמת אינו סומך כלל על שום הכשר, כי מלצד שרוב ההכשרים עלולים למכשולות גדולות ע"י שסומכין על המשגיחים אשר צעלי הפאצריקטן יוכלו להטעותם שלא ידעו מאומה מה הן עושין צין ימינים לשמאלם, ולא רבים יחכמו להצין תחבולות התגרים ומעשה המכונות והפאצריקטן, אצל גם צדצ שאין מקום לעשות והנותן ההכשר הוא איש חכם וי"ש ומשום לצו לעשות הכל עצאו"ע, מ"מ עבור הכותר שמסחרו וחיותו תלוי בזה אי"א להחמיר יותר מהדין, ומי לא ידע שאין לדמות מה שנעשה עבור המדקדק צמעשו ומהר צחומרות ופרישות ויתירה להנעשה עבור התגרים שהכל הוא אצלם הפ"מ וציטול מו"מ, והסומך על הכשרים אינו מצקא אלא שיכחי' כשר מעיקר הדין ולא יותר, ואם יש מיעוטא דמיעוטא שטועין מחסרון הצנה ומקולר הדעת אין זה

אדשה"מ, מכחצו בליווי הפתקא והפ"י עשרה דולר נכון בגיעני, ועתירתי בעדו שהש"ת ילליהו בכל דרכיו ועניניו וצפרט צהניסה להדירה חדשה שחיי צעומי, בהחצבה ונחת, ואך עוז וחסד ישכון בזהלכס חמיד כאשר עם לצצו ולר"י ידידו דו"ש צאכ"ר

דמיטעטא כ"כ שאין צדק היזק ניכר להסוחר ואך מרצין צדצרים לשופרא דשטרא ואין זה האמת. והש"ת יללנו מכל מכשול ושגיאה, ובעזרתו ית"ש יהיה לנו להשועה.

והלפענ"ך כחצתי, ידידו דושח"ה צאכ"ר

הק' יואל מייטלבוים

הק' יואל מייטלבוים

סימן נב

צ"כ

לכבוד הו"ג מו"ה יצחק מיינערמאן נ"י
אבדק"ק ב'משאבא.

ג. ב. צדצר שאלחו איך לנהוג בשעת הכניסה להדירה (עיין לוואת ריה"ח סי' יט"ב), אפשר שאין חש"י השו"ת אצני לזק ממזלכ"ה, לכן אעתיק מה שהביא שם ציו"ד סימן מ"ד חל"ק: שמעתי סגולה ממזלכ"ה ששלש אנשים אחר עבילה יאמרו כ"א מהם ל"א פעמים ויהי נועם ויושב צסתר עד גמירא, וצכ"פ יכפלו הפסוק אורך ימים וגו' כנהוג, עוד מקוצלני לגמור שם כל החורה דהיינו חמשה אנשים יאמרו כ"א חומש אחד, וכ"ז יעשה בכל החדרים, ועי' צתשו חת"ם יו"ד סימן קל"ח מ"ש צענין צית חדש.

סימן נד

צ"כ

אל כבוד ידידי הרבני היקר הנגיד החסיד
המפואר יו"ש כש"ת מו"ה מנחם גר"ון
נ"י.

מכתבו בגיעני ולא השצתי לו חיפך מחמת עירדות שונות, וכצר מלתי אמור צענין זה לכמה אנשים מאנ"ש צדצר אשר שאל אודות היקארייע, הנה צצר מודע גדול השערורי' [ומצואר צשו"ת דצרי חיים ח"צ יו"ד סימן נ"ג וצשו"ת מהר"ם שיק א"ח סימן ע"ו ועוד כמה גדולים, שהביאו עדות על הצצר שמערצין צתוכה שומן חזיר, וצשו"ת דצרי חיים ה"ל הביא מעשה שהי' שנמלא ציקארייע הנקנה צחנות חתוכה ד"ח], גם נדפס על זה חיבור מיוחד שמו "זכרון צספר" זה הרצה שנים צק"ק טארנא צהסכמת הציד"ל שהיו אז צעארנא גדולי הדור ומפורסמים מאוד, ונאספו שמה צחיצור ה"ל כל העדרים המקילין והמחמירין מערכה מול מערכה, וקיבצו כל המכחצים והציד"ל צהסכמתם שם הסכימו על קיבוצן אלו המכחצים. והנה הגאון הר"ז שפיטנער זל"ה וסויעתו הקילו להעמיד משגית צפאצריקען נכרים שאין להם נאמנות מעלמס זולת הצגחת המשגית, אמנס הגאון הצדיק מוה"ר הילל

מכתבו בגיעני צדצר נחילת תנור שעמד לציושול עצור לורך מקום לציהמ"ד. הנה קצלתי מפי אצא מוארי הגה"ק זאוק"ל שקיבל מאצותיו זי"ע, צצמקום לורך גדול לנחון תנור שעמד לאפיה, הורו ליקח התנור עם כל טפר הקרקע שחתתיו צעומק אמה ולהשליכס למים או למקום אחר שאין דריסת רגל צנ"א הולכים וצצים, ועפר אחר יקחו למלא את מקום הצפירה, וככה יעשו סביב לתנור צרוחצ ג' טפחים. ושיעור אמה צצר מצואר צפוסקים, וראוי לעשות צכזה כדעת המחמירין צשיעורא כי חמירא סכנתא. ועכ"פ צדרך זה שהקילו צמקום לורך גדול אף צתנור שהיה לאפיה, ק"ו שאפשר להקל צלופן זה צתנור שלא היה אלא לציושול, דלשון הלוואה (לוואת ריה"ח סימן נ"ח) הוא צפירוש תנור שאופין צו, וכעין זה צצר אח"ל והצו לה דלא להוסיף עלה, אך יען שעניני סכנה חמירי ראוי לעשות התקנה שכתצתי ורעה אליהם לא יאונה.

וכגני ידידו דושח"ה צאכ"ר

הק' יואל מייטלבוים

סימן נג

צ"כ, אור ליום ה' ל' ויעש להם צחים תש"ח לפ"ק

שלובמ"ס לכבוד ידידי הרבני החסיד
המפואר יקר ונעלה מו"מ בתו"י כש"ת
מוה"ר זאב נ"י שו"ב במאנעער יצ"ו.

כ"א בוחר לעצמו בדרך היותר בטוח, מכש"כ צעניי התורה והמורה. ומה גם במחלוקת אסורות, צפרע צמקום שהמחמירין מרובין המה. גם הגאון ר"ז זל"ה המקיל כתב צמקצו כי צע"י המזהר אשרי לו.

ובפרט צעמים הללו אשר אופני הפאצריקין משתנים בכל פעם ויש להם בכל פעם המלאכות חדשות, מי יודע איזה אופן שיש להם לערב תערובות האיסור, באופן שלא ירגיש המשגיח ולא ידע צין ימינו לשמאלו, כיון שצעל הפאצריק צעצמו אין לו נאמנות, הנה צוודאי עושה כל עזדקי להשגיח מקחו, וכמה גדולים דברי חכמים שאין לסמוך צמקום שצריך הכשר. אמנם זה ודאי שצמקום שאין ההכשר מרצ ירא וחרד לדבר ה' וגם משכיל בכל דרכיו, שידע באיזה אופן להעמיד השגחה שלא יעשו תחצולה להטעותו, אף לדעת המקילין אין להכשיר. ואלו לא היו רגילין בעולם לסמוך על הכשרים, צוודאי לא היו באין לידי מכשולות כאלו לסמוך על תוצת כשר אף אם לא נודע להם מצטן מי ילאו הדברים. ואשרי המזהר ממחלוקת אסורות בן ודומיהן, ישמרהו ה' בכל דרכיו, ויזכה לרצ צרכה, מאלקי המערכה.

א"ד ידיו דשת"ה באהבה רצה

ב'ק' יואל שייטלבוים

סימן נה

צ"ה

אל בבוד הרבני ...

היות כי צדצר אותו המין הנקרא פיו"ג זשעלי שמשתמשים צו האופים לכתיבת האותיות על מעשה האופה שדוצר עמי כ"ת מזה, הנה שאלתי עוד אח"כ וגם פה משתמשים צו האופים שהמה יראים ושלמים צחשצם שהוא כשר צלי שום חשש, הנה שעדיין צצו נוקפי צזה כי צריך חקירה. ודרישה יותר לידע דצר צרוה, אצל צצר אמרתי לכ"מ צ"י צהיותו פה שהרצה מינים יש צין אצל האופים וצין אצל היחידים אף היראים ושלמים שמחמת מיעוט הידיעה צהמינים הצאים מצחון נכשלים הרצה פעמים, ויודע אני צעת שאלל הרוצ אף מהיראים ושלמים גם מהיחידים שצבה אם יחקור וידרוש ימלא צציתם צברים שלא כהוגן, אצל אין להטלות על הדעת

זל"ה מקאלמעט והגאונים ה"י מסעאניסלאוו ומעאראל זל"ה ועוד הרצה גאונים שם גם מרן הגה"ק משינאווא זל"ה, לווחו ככרוכ"ה כי א"ל להשגיח צעינא פקוחא מתחלת העשיה צהפאצריק עד אחר התחלוקת הסחורה צהמאגין, ואם צעל הפאצריק אין לו נאמנות מעצמו עדיין יוכל להכשיל באיזה אופן.

אמנם גם הגאון ר"ז זל"ה העיד צמקצו הנדפס, שצתחילה לא ה"י ציכולתו לפעול אצל הפאצריק צשו"א שיעשו רק איקארייע כשורה אלא יום אחד צשצוע עשו על אופן ההכשר והשאר עשו באיסור, באמרם כי יש להם קונים נכרים הרצה יותר מיהודים לזה אין כדאי להם לעשות הכל צהכשר, ועי"ז חזר מליטן להם ההכשר כי חשש למכשול, ואח"כ צקושי גדול פעל אולם שיעשו הכל על אופן ההכשר. ועכ"פ נתצצר גם לפי דבריו שצצר גדול הוא למנוע מלעשות באיסור, ואך שלפי דעתו סגי צהשגחה המשגיח צשעת העשי'. גם הגאון הצדיק ה"ר שמעון סופר הצ"ד דק"ק קראקא זל"ה העיד שראה צספרי העמים מלאכת הכימה אופן מלאכת האיקארייע שצריך לערב צתוכה שומן חזיר, וכן העידו שם כמה גאונים וגדולים שנתצצר להם צירור גמור ע"י הליכתם צפאצריקין שמערצין צתוכה שומן איסור, והצצר צרור שא"ל להרהר אחר עדותם של הגאונים האלו, וצפרע מעדותו של הגאון ר"ז זל"ה שהעיד עד כמה שהוצרך להעריח לפעול אולם שיעשו רק סחורה כשירה, מזה נתצצר צירור גמור כי בכל כחם מתאמנים לערב שומן איסור צהסחורה לתועלת המלאכה או איזה תועלת אחר. וא"כ הצצר צרור כי לכל הידעות צריך ע"ז השגחה יתירה, וההכשר צריך שיכ"י עכ"פ מלאכה רצ מרצוי האהרעטהדאקסין ומאותן המפורסמים ליראי ה', וא"כ האיקארייע הצאה ממדינת צעהמען ומעהרען מאותן המקומות אשר כמעט נשכה שמה כל דרכי התוכ"ק, וכמעט אינם יודעים עוד צטיב יהודים המה ומוריהם הדאקטורים, היעלה על הדעת לסמוך על הכשר כזה, וצעו"ה גדלה המכשלה כי המון עם אינם יודעים להצחין וכיון שראוין תוצת כשר מקילין לעצמם ונכשלין צמחלוקת אסורות ר"ל.

ובאמת גם צמקום שיש הכשר בראוי, אף כי הגאון ר"ז זל"ה וסיעתו ה"י כוונתם לשמים כאשר התנלל צמקצו הנדפס, אצל מי יכנים ראשו להכריע להקל לעצמו צמקום שהחמירו ואסרו צהחלט מרן הגה"ק משינאווא זל"ה ועוד כמה גאונים וגדולים ומרובין המה המחמירין, וצצר נודע מ"ש הר"ן ז"ל צתשובה (נדפס צריצ"ש סימן ש"ז) שאף צכל דרכי העולם

ע"ה) דסגי בחותם א', ובהפ"מ סמכין עליו גם במפתח, פשיטא דגם זה מותר במפתח בלעד דלא גרע ממפקיד ממנו. וכן כתב שם הש"ך ס"ק י"א דלדין שרי בחותם בלעד דדיעבד כדלעיל סעיף ז' בהג"ה עכ"ל, ולא הזכיר הש"ך גם מפתח בלעד, דגם הוא לשיטתי אזיל דלא סמך על דברי ר"ת אלא בחותם א' ולא במפתח. והב"ח שהוא מהבולבין נשיטה זו לסמוך עליו גם במפתח לכן גם צדין הנ"ל הזכיר בהדיא דלדברי ר"ת מותר במפתח. וא"כ כיון שכן מוסקת כל האחרונים לסמוך בהפ"מ על שיטת ר"ת להחיר במפתח, א"כ פשוט דדיעבד מותרים החביות של יין העומדים במרתף חליצו של עכו"ם אף שדר שם העכו"ם והוא חיוו דר שם אס נעול על כל פנים במפתח, דחצות הוי הפ"מ, ועיין עוד בש"ך סימן קכ"ח ס"ק ו'. אמנם לכתחילה לא ידעתי לבאורה על מה סמכו לעשות כן, וצער צמוד לעשות לכתחילה מה שאסור לעשותו יש לעיין גם לענין דיעבד, עיין פמ"ג סימן ל"ט שפ"ד סוף ס"ק ז', ועיין באו"ח סימן רנ"ז סוף סעיף א' לענין העמנה שסוים ודיעבד יש לסמוך ע"ז ובלעד שלא יהיה רגיל לעשות כן יע"ש דברגיל לעשות חמור אף דדיעבד.

שיכ"י ע"ז איזה חשש כל דבר על נאמנות האופה או על היחיד אס הוא מוחזק לירא ושלם, אלא הדי"ד צריכים לשלם על כל הדברים שמשתמשים בהם, ואח"כ לחקור ולדרוש ע"י אומנים בקיאים, וגם לצרר הלכה להורות להאופים האסור והמותר. והעמדת משגיח גרידא חיוו שום תיקון, כי צמח שמוגע להחשש שיש בהמינים מחמת חסרון ידיעה ומיעוט חקירה ודרישה זה לא ידע גם המשגיח, ע"כ העמדת משגיח בלעד הוא מילין דכדי אלא צריך לעשות כנ"ל, וזה העיקר באמת, כי הירא לנפשו צריך לשאול אצל כל אדם יהיה מי שיכיר על כל מה שרואה לאכול מה הוא מותר לתוכו ואח"כ יאכל. והשי"ת יעלנו מכל מיני מכשולות ושבירות, ויראנו מותרות ופלאות.

ידידו דו"ש צא"כ"ר

כק' יואל מייטלבוים

סימן נו

צ"ה, יום ועש"ק לס' תלזה חמ"צ לפ"ק, ארשווע י"ז

ימי הפורים, לשמחה ולשירים, וברכות הורים ומורים, אל כבוד אהובי תלמידי מחמד עיני ולבי, האברך היקר והנעלה, בתורה וגדולה, וביראה טהורה וכו' בש"ת מו"ה יודא פאשקעס נ"י.

ובל"א"ה צידון שאלתך אין אנו צריכין לכ"ז, דאין לי שייכות כלל להך דינא דסימן ק"ל שהבאת, דשם מיירי בשוכר בית בחליצו של עכו"ם, ובעובדא דידך שכתבת שהוא צחיתים לא שייך זה כלל, כמבואר בהדיא סעיף י' דבחליצו של ישראל אפילו העכו"ם דר באותו חצר ואין הישראל דר בו מותר.

ב

והנה מה שדחה דברי הטו"ז (סימן ק"ל ס"ק י') שהחיר צפתות מכה קושית הבית מאיר דלשיטת הרא"ה (צ"ה בית חמישי שער ד') לא שייך זה אלא היכא דקם בערדא. אנוכי צעניי גברא קא חזינא תיוצחא לא חזינא, דהנה הרשצ"א ז"ל הקשה שם בבאי דינא דישאל ועכו"ם הוו יתבי צארצא דכיון שהלך לשבות ולללווי דלריך לזה שהיית זמן מה למה לא הוי כהודיעו שהוא מפליג ומאי שנא מהולך לבית המרחץ דכיון שצריך שהיו' הוי כהודיעו שהוא מפליג. ובזה מחולקין הרשצ"א והרא"ה ז"ל, דהרא"ה תי' דלא שייך הודיעו שהוא מפליג אלא היכא דהלך מדעתו, משא"כ כשאזיל צבאלה משמיעת קול שופרא. והרשצ"א ז"ל לא ניתח ליה בחילוק זה, אלא מחלק בין דברים שאפשר לעשות כאן ובין דברים שא"א לעשות כאן כמבואר שם. אבל הנה צדק דינא דמניח יין בחליצו

מכתבך הגיעני, והנה כבר כתבתי לך מסיגוע הסיבה שנתאחרתי בתשובתי כ"כ, וכעת פניתי להשיבך בעצמתי. והנה חוכן שאלתך אס מועיל מפתח בלעד בלי חותם להמרתף הפנימי שבו היין יען שהעכו"ם שם במרתף החליצו, וגם הרבית לחמוק על מנהג הסוחרים ששוכרים מרתף מעכו"ם והעכו"ם דר שם והם חנים דרים שם, וסומכין על מפתח בלעד נגד דברי הטו"ע סימן ק"ל סעיף ע' י' דמבואר שם דלריך מפתח וגם חותם.

✱

והנה בהפ"מ פשיטא דמותר במפתח בלעד, דהמחצר לשיטתו דאזיל נשיטת הרשצ"א ז"ל (ת"ה בית חמישי שער ד') דלריך במפקיד ביד עכו"ם שני חותמות וא"ל אסור צחיתים, לכן הזכיר גם צדין הג"ל מפתח וחותם, משא"כ לדין דסמכין דדיעבד לשיטת ר"ת (ע"ז דף ל"א

שהוא מפליג, ואיך להחזיר מעט ס"ס שמה לא שחב כלל ואח"ל שחב שמה לא שחב בדרך שנאמר, כי אם שחב ע"י קנה חלול אין חשב משום דהוי מגע עכו"ם ע"י דבר אחר, ואין חשב חלל אם שחב ע"י מינקת יעו"ש. וז"ל לפי"ז דאין חשב בדיעבד צהבית היין ביד העכו"ם אלא בקנקן וכדומה כלי שיוכל לשחוב מן הכלי עלמו בלי שום קנה או מינקת, משא"כ צהבית יש ס"ס כז"ל. והנה כי כן אם נימא דיש להחזיר היין שצחצח אף אם הניחו בלי שום חותם מעט ס"ס, לפי"ז אף דבכ"מ אין עושין ס"ס לכתחילה בידים, מ"מ הלא כתב הפרי"ת סימן ח' סוף סק"א דכל היכא בדיעבד שרי בצפיקו שרי אף לכתחילה, אף דהדעת תורה בפתחה להלכות שחיטה ס"ק ל"ו האריך להביא היפך דבריו וי"ל לחלק בין היכא דהוא איסור דאורייתא או איסור דרבנן יעו"ש, מ"מ כאן צמח יונס הוי רק דרבנן, וא"כ יש ללמד כיון דלדעת ר"ת וסיעתו מותר במפתח אף לכתחילה אפילו ביין המונח בכלי פתוח דמפתח הוי שמירה מעליא לדעתם, וגם אין סמכין עליו דבפ"מ, ועכ"פ מידי ספיקא לא נפקא, וכבר כתב הפמ"ג בהקדמה דכל היכא דמותר דבפ"מ בהערף עוד איזה ספק מותר אף בלי הפ"מ, דכן התנולל הרמ"א ז"ל (בהקדמה לתו"ת) דכל היכא דהחזיר דבפ"מ נראה לו דעת המחזיר עיקר, ועדיף משאר ספיקא דעלמא, וא"כ צהבית שהצחצח בדיעבד אף בלי שום שמירה יש להחזיר מעט ס"ס, שפיר יש ללרף בס"ס לענין שמירה המפתח דצ"ל"ה מותר דבפ"מ, להחזיר בצירוף הס"ס אף לכתחילה.

ד

אמנם צעיקר הדבר יש לדון הרבה, כי הנה מדברי העובד"ג הו"א משמע דלא החזיר חלל בשדה דלא שכיח מינקת משא"כ צהבית, וכן כתב צהבית העו"ז בסימן קכ"ד ס"ק ל"ב דצמקום ששכיח מינקת כפופה יש לחוש, ונמשך אח"ז הנוצ"י מה"ת סימן ע"ג לאסור מחשב מינקת כפופה צמקום דשכיח. אבל הנוצ"י צהבית דיינים ס"ק ס"ז איך להחזיר צמקום הפסד אף צמקום שיש לחוש ששחב ע"י מינקת כפופה, וביאר שם טעמו בצירוריו ס"ק קע"ד כיון דכתב העו"ז בס"ק כ"ו דמה שאסר המחזיר ז"ל במינקת כפופה אינו אלא דוקא כשהניח העכו"ם חלצו עפ"י המינקת וזה מנע יליפת היין, אבל אם לא נגע שם חלל בגביה קצת המינקת וחסם זה מצחין ומחמת זה מנע היין מללפת, אז לא נאסר היין שצחצח, ולפי"ז הא מצוה צ"ק סימן קכ"ד ס"ק ל"ג דכל היכא שיש ספק אם עשה

של עכו"ם שדר שם דמיירי צהבית בלא הודיעו שהוא מפליג, דהודיעו שהוא מפליג אסור אף צמחית העכו"ם צהבית וצחצח של הישראל, וכל השקלא ועריא שם הוא רק לכיון שהעכו"ם דר שם ויש לו שייכות צהבית היין ואין הישראל דר שם ע"כ הוי לעולם כדן הודיעו שהוא מפליג אף בלא הודיעו, ומה"ע כתב הרשב"א ז"ל, הוצא צ"ק שם ס"ק י', דאם הישראל דר שם היין צחצח משתמר הוא ואריך שיאמר לו צפירוש שהוא מפליג יעו"ש, וזה שפיר הוכיח הרשב"א ז"ל דאם אין דלתות ועולות מצפנים אף צלילה לעולם אין לאסור היכא דלא הודיעו שהוא מפליג, מהבוא עובדא דישאל ועכו"ם צחצח דמשמע שם שהוא חזן לחסום וכבר חשבה ליל ש"ק ואעפ"י שרי רבא לחמרי, ולא אמרין דצלילה לא מירתת ויאסר אף בלא הודיעו שהוא מפליג, אלא אף בכל הלילה חושש העכו"ם ומימר אמר שמה השתא אחי דלא שכב לבו של הישראל על היין ובה לשמרו. ומעתה מאי נ"מ אף אם נימא כתי' הרא"ה ז"ל דמשה"ל לא הוי שם כהודיעו שהוא מפליג צמח דאזיל לשבות וללויי כיון דקס צעירדא, סוף סוף זה מוכח עכ"פ דבלא הודיעו שהוא מפליג מותר אף צלילה כשאין דלתות ועולות מצפנים, ומאי נ"מ מאיזה טעם דלא הוי שם כהודיעו שהוא מפליג, והוא ברור להמעיין, ודברי ז' העו"ז ז"ל נכונים מאד לסמוך צמח על הרשב"א ז"ל שאין חולק עליו בדבר זה.

אמנם לענין דינא אין להוציא מזה שום היתר לנידון שאלתנו, דכבר זכרתי דלא מיירי שם רק בלא הודיעו שהוא מפליג דמותר מעט מירתת דהוי כמו יולא ונכנס יעו"ש צ"ק ס"ק י"ד, משא"כ מי שמונח יינו צחצח צמח חזירו של עכו"ם, דבזודאי א"א לחזר שלא יהיה לפעמים כהודיעו שהוא מפליג, כגון בהולך לביב"י או לצית המרחץ וכדומה דבר שאריך שהיי' זמן מה ואין דרך עקלתון שיצא פתאום, כמבואר בסימן קכ"ט, ובפרט כשנוסע מציתו דהעכו"ם יודע צודאי שא"א לו לצוא חזק, ובפרט הסוחרים שמונחין היין החדש צמח זמן ארוך שלא צאין חללו מאומה דזה לא הוי כלל כיוצא ונכנס, אין שום מקום היתר זולת צחצח ובהפסד מרובה במפתח כז"ל. חצא לדינא דלכתחילה לא ידעתי מאין להם היתר לסמוך על מפתח בלבד.

ג

והנה צהבית יש ללמד, עפ"י מ"ש חש"י עובד"ג סימן ל"ח עובדא שהניח הישראל היין ביד העכו"ם והודיעו

העכו"ם בדרך שחסר תלין לקולא, אי"כ למח ניהוש
שנגע העכו"ם צפי המונקת, יעיי"ש שסיים צ"ע.

והנה נחזי אין עיקר הדבר מה דכללא כ"ל הש"ך
ז"ל דכל ספק שנסתפק בענין יו"ד תלין לקולא
משום דהוי גזירה דרבנן ובשל סופרים תלין להקל,
ומשמע מדבריו דכתב בן אף לזמן הש"ס דהיה בדרך
לנסך ויהיה הגזירה במגע עכו"ם מחשש נוסך דיש לו
עיקר בדאורייתא מ"מ תלין להקל בספיקו, מדכתב
להעמיס בן בדברי הרא"ש ז"ל מ"ש על דברי הש"ס
פ' ר' ישמעאל דף נ"ט ע"ב צעודא דחבית דאישתקיל
לצרור דכיון דאיכא טעמא למיתלי להחירא דאימר
למזל חן עשה להליל היין אין לאוסרו מספק יעיי"ש.
אי"כ יש להקשות בכל המניח וין ציד העכו"ם בלי שמירה
למה נאסר בדיעבד מספק שמה שמה ממנו, ולמה יגרע
משאר ספיקות דמתורין אף צוודאי נגע דאיתחזק
ריעותא דנגיעה ואך בדאיכא לספוקי שמה היה בלי
בונה לא נאסר היין, ומכ"ש בספק מגע דלא נחצר
הריעותא כלל, ובפרט לדידן דאין הגזירה אלא משום
חתנות והוי אין לו עיקר בדאורייתא כמו ביטולי עכו"ם
דהגזירה משום חתנות. ולמה הולך בתשו' עכו"ם
ללד דהיתר היין מטעם ס"ם כלל אף בספק א' יש
להחיר.

והנה יש להקשות עוד מדברי הש"ס ע"פ פ' השוכר דף
ע' ע"א גבי הכותב עובדא דגנבי דפתחו חביתא
בנהרדעי דהתיר שמואל היין מטעם ס"ם דכיון דאיכא
דפתחי לשום ממונא וטרידי בגניבותיהו ולא מנסכי
הוי ס"ם ספק נכרי ספק ישראל ותל"ל נכרי שמה
אדעתא דממונא פתחו, ולא נוחא להו לחז"ל להתיר
אפילו בספק ביאה ומכ"ש בספק מגע אלא היכא דאיכא
ס"ם. וכן בהכרח עובדא דפולמסא (שם ע"ב) לדעת
רש"י ז"ל שם טעם ההיתר הוא משום דעדיף מספק מגע
כיון דמוכחא מילתא לקולא, ולהתוספות ז"ל גם שם הוי
רק מטעם ס"ם יעיי"ש. ולפי"ז למח שביאר הש"ך דכל
היכא דאיכא לספוקי בכונת העכו"ם אס' כיון לאיזה ד"א
או לנסך היין תלין לקולא, אי"כ למח הולך חז"ל כאן
שיהיה ס"ם בדבר, אפילו צדד ספק הוה להו למשרי,
ואף אס' אין שום ראיה והוכחה לומר דפתחו אדעתא
דממונא כגון דפתחו חבית טובא המוזכר שם בש"ס,
הלא אף בספק השקול כיון דאיכא עכ"פ להסתפק שמה
אדעתא דממונא פתחו והוי ספק טורדא למח אסרינן
מספק.

והנה צכעין זה תמה ז' החו"ד ז"ל בדיוני ס"ם סימן
ק"י (בית הספק) אות י"ז וי"ח על דברי הש"ך,

במה שביאר דעת הרא"ש (שער מ"ז דין א') דלכחי
אסרינן גזירות הנמלאות בצית עכו"ם משום חשש
אחלופי, אף דאפילו אס' הוחלפו בגזירות עכו"ם ממח
הוי רק ספק איסור, מ"מ כיון דחז"ל אסרוכו מחשש
ספק איסור תורה עשאוהו בגזירתם כודאי איסור תורה
ואסור אף בספיקו, דלא אמרינן ספק דרבנן להקל אלא
בדבר שחז"ל גזרו בשביל גזר וסיוג של איזה דבר אחר
ולא מחשש ספק איסור בעצמו, וע"ז תמה החו"ד דאי"כ
פת עכו"ם שאינו אסור אלא בשביל גזירת ד"א וכן חומץ
ונמריים שאינו אסור אלא מחשש סתם יינם, למח נאסרינן
בהונחו בצית עכו"ם בלי חותם וחיישינן לאחלופי אף
דאין האיסור מחשש ספק איסור תורה בעצמו יעיי"ש.
והפמ"ג צשפ"ד סס"ק י"ח הביא דעת הפר"ח (בכללי
ס"ם אות י"ד) דפליג על הרא"ש וכתב דגזירות עכו"ם
לא הוי אלא כודאי דרבנן, ותמה עליו דאי"כ למח לא
עירער כלום בסימן קי"ח במה דחיישינן לספק הוחלפו
ולא אמרינן ספק דרבנן לקולא, ומתחייבא שלא הרגיש
דקושיא זו קשה יותר בפת וחומץ ושאר דברים המוזכרים
שם בסימן קי"ח דחס דרבנן שאין להם עיקר בדאורייתא
אליבא דכו"ע ואעפ"י נאסרו בספק הוחלפו, וכן בגזירת
סתם יינם צו"ז דלא מנסכי ואינו אלא בשביל גזר
וסיוג של חתנות והוי כודאי דרבנן אפילו לדעת הרא"ש,
ולמה אסור בספק הוחלפו ובספק שמה העכו"ם ממנו.

ה

שוב ראיתי בשער המלך פ"א מהל' יו"ע הל' ב'
שביאר דברי הרא"ש ז"ל במשנה דמסכת דמאי
(פרק ג' משנה ד') בהמוליך חטים לעותן עכו"ם דהוי
דמאי, ופי' הרא"ש ז"ל משום דהוי ספק שמה החליפין
בשלו ומירוח בגוי חייב מדרבנן, והקשה עליו דהלא הוי
ספק דרבנן ולהקל, ותו' דספק שמה החליפין בשלו הוי
ספק הרגיל וקרוב לוודאי דמסתמא אס' הוי עובדים
יותר ממנו צוודאי הוא מחליפין יעיי"ש. ור"ל דספק
אחלופי כיון דהוי להנחתו הוי ספק הרגיל דמסתמא
ילך אחר הנחתו ואין להקל בו. ומעתה מובן שפיר מה
דחיישינן בכל איסורי דרבנן בהונחו בלי חותם לחשש
אחלופי, דהלא מצויר בסימן קי"ח סעיף י' דלא חיישינן
אלא היכא דאיכא למיחש שהחליף להנחתו, וכן בסתם
יינם מצויר בסימן קכ"ח סעיף ד' בהג"ה לדידן דליכא
למיחש לחיצת נוסך לא חיישינן למגע עכו"ם אלא
היכא דאיכא למיחש שעשה להנחתו, וצוה שפיר דאף
בדרבנן נריך למיחש דהוי ספק הרגיל כנ"ל.

ובזה מיושב מה דהולכנו חז"ל צהאי דפתחו חביתא
להסיר היין מטעם ס"ם, דהך ספק שמה אדעתא

גנזי העיר עכו"ם אסור, ואם רוצ גנזי ישראל מותר, ולמה לא פרע היאך הדין במחלה על מחלה, וממ"א אף אם כונתו לאסור אף במחלה על מחלה היה לו לפרע ולא להניח סתירת הדיוקים, וע"כ דמשי"ה לא הזכיר מחלומה ממחלה על מחלה דזה ח"א להיות כנז"ל, ועדיין ע"ע.

ויהיה איך שיהיה יולא לנו מכל הני, דמשי"ה חיישין בסתם ייגס היבא דהונחו ביד עכו"ם צלי חותם לשמא כוחלפו ולשמא שחה ממנו, משום דהוי ספק הרגיל שעשה להנחתו, אבל בספק השקול לא חיישין בדברי הש"ך צסימן קכ"ד ס"ק ל"ב. ומעתה קמה וגם נלזה קושיה הלצ"ש במה דחיש העו"ז למינקת כפופה, ולמה לא תלין דעשה באופן שלא נאסר. אבל אפ"ל דגם העו"ז שחש בגליל דשכית מינקת כפופה, אולי זה היה דרכם לעשות בן צהמינקת אף להיות אלצעו ולעשות כדרך שנאסר, כי זה המינקת המוזכר בשו"ע ס"א וי"ג הוא בגישתה וצת גישתה המוזכר בגמרא (ע"ז דף ע"ב ע"ב) כמבואר בטור וצ"י שם, וזה אינו שכית צנינו שנדע דרכו, ובחשו מהר"ל סימן ל"ח כתב ע"ז המינקת שלא כל אדם יודע אותה חכמה, וגם העו"ז כתב דבריו על עוצדא דחשו מהר"ל הזכר שמבואר שם העוצדא שיהיה היין ביוקר והערלים תלצים מאד לשתות והיתה החצית פתוחה עם היין אלל העכו"ם זמן ארוך שבדואי שחה ממנו, וגם זה המינקת יוכל להיות שיהיה רגיל לאיסור, אולי בשביל זה לא רצה העו"ז להחיר צמקום דשכית כ"כ, ואין מזה סתירה להחיר היבא דרואין שיש ספק השקול.

י

ובלא"ה נ"ל לדודן כ"ע מודי דחצית מותר דיעצד אף צהניחו ביד העכו"ם צלי שום חותם, כי חקרתו אחר כל הכלים השואצין כעת יין, והנה צהכלי שקורין הייצור הוא עשוי ממש בעין קנה חלול המוזכר בדברי כולם להחיר, גם צהכלי שקורין לאפין אף שמועטין צו יליאת היין מהחצית, אבל הכלי עשוי בן לפתוח צעת יליאת היין ולסגור צעת המניעה והכל נעשה ע"י הכלי ולא ע"י גניעתו ציין עלמו צשום פעם, וזה מבואר בדברי העו"ז דאף צמניעת יליאת היין לא נאסר אלא היבא דנגע ציין עלמו, והוא פשוט דלא עדיף מניעת יליאתה ממקום מגעו ממש דלא נאסר לדין אם הוא ע"י ד"א, ולא נאסר רק היין החוזר מהכלי משום כוחו וזה צעל כמ"ש שם העו"ז צס"ק כ"ו. ואך צהמינקת שקורין שליוך חששתי לכאורה אולי הוא בעין המינקת

דממונה פתחו וכשראו היין פרשו ליבא להקל ציה דסתם אדם תאב לאכול ולשתות ולא פירש ממה שצידו. ולדעת התוספות נ"ל דאף היבא דליבא הוכחה צרורה דלדעתה דממונה צא ולא פתח אלא צשביל הממון, מ"מ הוי ספק הרגיל למיתש דאחר שפתח וראה היין לא פירש גם מזה כיון דהוי להנחתו ולא רנו להקל צספק זה. גם צספק הראשון שמה נכרי שמה ישראל, כנר כתב העור צסימן קכ"ט דהיבא דמתירין צס"ם צו מתירין אפילו צרוצ גנזי עכו"ם ולא מלריך התם רוצ גנזי ישראל אלא לדעת צבא דלא נחית לס"ם. וצזה מיושב היטב חמיכה הש"ך צסימן קכ"ט ס"ק כ"ח שחמה על העור צמה שהחיר אף צרוצ גנזי עכו"ם דצגמרא משמע מלריך ס"ם וצרוצ גנזי עכו"ם אין כאן ס"ם דהספק שמה נכרי שמה ישראל אינו ספק השקול ועי"ש, וצמ"ש מיושב שפיר דלדרכה מדברי הגמרא הוכיח דמייירי אפילו צרוצ גנזי עכו"ם היבא דמתירין צס"ם, כיון דצחמנת ח"א ס"ם וכל דליבא למחלי טעמא להחירא אף צספק ח"א יש להחיר, וע"כ נ"ל דכיון דכל ח"א מחלו הכ' ספיקות שכית יותר לאיסור על בן לריך להיות צ' ספיקות להחיר, וצ' ספיקות אף שאינם שקולים עכ"פ מוטין להחיר נגד צד אחד לאיסור, ונודע מ"ש הר"ן ז"ל (חולין דף ס"ג ע"ב) דאף צרוצא דלזלינן צחריה מה"ת צכל מקום מ"מ חרי מיעוטי מצטלין הרוב, וכן צספק השכית לאיסור אין חשש אלא צשביל דהרוב נועה להאיסור, וצשני דלדים להחיר אף דהם המיעוט גם חרי מיעוטי מצטלין רוצ ח"א לאיסור, ודעת העור נכון.

ומה שקשה עוד למה הולרך צבא שיהיה רוצ גנזי ישראל, אפילו אם לא נחית לס"ם מ"מ יהיה סגי במחלה על מחלה גנזי עכו"ם וישראל רק שלא יהיה רוצ גנזי עכו"ם, אבל צספק השקול היה לו להחיר, צפרע לדעת השו"ע והאחרונים דלא חיישו עוד צזה"ז לניסוך והקילו צכל בספיקות, למה הולרכו לרוצ גנזי ישראל ולא החירו צספק השקול כמו צכל הספיקות. ואפ"ל שדצרו צזה, דמחלה על מחלה ח"א לצמאס צגנזים שהמה צמחשך מעשיהם וח"א לידע צרוצ צכח"א מ"י המה הנהשדין צזה שיצואו אל המנין, ואך צרוצא דמיוכר אפשר לידע צאומד דדעת אבל לא לצמאס המנין, וע"כ כל שאין צרוצ לנו הרוב לריך למיתש שמה רוצ הגנזים עכו"ם, וזה ח"א ללרך לספק דהוי חסרון ידיעה, ולפעמים אף שאין נודע עתה נחצר אח"כ וח"א ללרך דצר כזה לספק, וע"כ נקטו צזה אף כשידוע שרוצ גנזי ישראל, ודברי הש"ך צס"ק כ"ה שכתב צו שאין ידוע אי רוצ גנזי עכו"ם צו ישראל ע"ג לפענ"ד ודו"ק. ורואה לדברי מדכתב צסעיף י"א שתי צצות אם רוצ

והנה חזרתי על כל הדברים למצוא סמך למנהג שכתבתי, ואעפ"כ למעשה קשה ע"ז לכתחילה לסמוך. וגם שבודאי לא יוכלו ליזהר שלא להניח קנקן או כלוחית חסרה במרחק שזו נסתרו כל הביתרים שכתבתי. ואולי א"ל להם לשכור מרחק צאופן אחר, וע"כ חושבין הדבר לדיעבד, כי שעת הדחק כדיעבד דמי, ודיעבד הכיתור הוא מורווח בחצית כמבואר. ומזהרים כמה בזה שלא יהיה במרחק כזה רק חצית. סוף דבר כי לכתחילה לריק לעשות כסתומת דברי השו"ע בסימן ק"ל, ודיעבד בחצית אין לחוש כנלע"ד.

ובשי"ת יעזור לך שתזכה לעלות מעלה מעלה, תשכיל ותלחץ בכל דרכיך, ותורה וגדולה במקום אחד אלו ואלו יתקיימו בידיך, ואת ימי הפורים, תזכה לקבל בשמחה ובשירים, ואת חג המנוחות, בהכשר וצדיקות, כחפץ לבך וכלו"ג אוהבך דו"ש והלחתך צאהבה רבה

הק' יואל טייטלבוים

סימן נו

צ"ה, יום ה' פ' מקץ תרע"ח לפ"ק

ישאו הרים שלום וברכה, מאלקי המערכה, למע"כ ידידי הרה"ג חריף ובקי, בתורה ובחסידות, לו עשר ידות, כש"ת מזה"ר חיים יהודה דייטש שליט"א דומ"ץ בק"ק מאקאווא יצ"ר.

הנה זה כבר אשר הגיעני מכתבו ולא השכתי לו אשר באמת היה ראוי להשיב לו תיכף ומיד צפרע בדבר הלכה למעשה, וכבר אירע לי כן זה איזה פעמים לפני מעכ"ה שנתאחרתי מאד בתשובתי, וכבר כתבתי לו כי צעמים הללו מחמת טעירות שונות אף מכתב קצר שאני לריך לכתוב איזה שורות מועטים נשמע אללי כמה פעמים בלי תשובה מחמת הדחייה מיום אל יום, ומכתבו בל לכאן צעת היותי בארשיווע ערם הימים הקדושים ואחר כך כבואי לציתי על ימי הסליחות גם כן לא היה הזמן גרמא כל כך ונשאר מונח בקופסא עד שזה איזה שבועות שקבלתי מכתבו שנית ונתעוררתי בדבר להשיב לו גם על מכתבו הראשון, אבל מחמת סיבות נאחרתי עד איזה שבועות, ואילו היה מע"כ בקי צפרעי הטעירות שכתב לא היה מאשים אותי בדבר זה, וצ"ה חשכתי בתחלה שלא להשיב עוד כעת כי

המוזכר בשו"ע שמונעין וליאת היין. ע"י הנחת האצבע, אמנם שאלתי לסוחרי יין דפה ואמרו לי שמעולם אין עושין כן להניח האצבע על המינקת, כי צעת שהמינקת מונח במקום אחד אינו מועיל. מאומה הנחת האצבע כי אחר הנחת האצבע היין הולך כמקדס, ואך לריך להגביה המינקת וצוה ממילא נמנע היין מללאת עוד אף אם אין מניחין האצבע כלל, ואין שכיח לעשות פעולה שאינה מועלת מאומה, והוי ממש כמ"ש העו"ז שכתבופסין המינקת ואין מניחין האצבע אין שום חשש. ומעתה אם החוש יעיד לנו שאין שכיח כלל לעשות דרך איסור, למה לנו למיחש אפילו אם ימא להחמיר בצפק השקול לא מחזיקין ריעותא במידי דלא שכיח, צפרע דבכלים האחרים השכיחים ג"כ אין צוה שום אופן חשש. גם י"ל דאם האמת הוא כן כאשר נאמר לי שצמינקת שלנו אינו מועיל כלל הנחת האצבע, א"כ אם הניח העכו"ם אצבעו בזה אין חשש, דלא נקרא צוה מונע וליאת היין כי לא באצבעו עשה הפעולה, ולא מיקרי נגרר היין אחרי נגיעת אצבעו, ואך אין לסמוך ע"ז כ"כ, אבל עכ"פ נראה דזה שכיח יותר לעשות בדרך המותר. וגם זה אין לחוש אם אין בהחצית אלא מעט עד שאין צו כדי לצטל את היין החוזר מהכלי שזה נאסר משום כוחו, לדלידן דכל מגע נקרא שלא בכוונה מותר היין היוצא מכוחו אפילו במקום הפסד קלה כמבואר בשו"ע סימן קכ"ה ס"ק ב', וצפרע בצפק. ומעתה כיון שצירנו להחיר החצית צדיעבד אף בלי שום חותם, שפיר יש ללדד לסמוך לכתחילה אדעת ר"ת וסייעתו בשמירת המפתח.

ז

גם בצלוחית י"ל, דאם מלאה מלח כמקדס הוא סימן צרור שלא שחם ממונו העכו"ם, דליכר שלא חסר ממונו מאומה. ולחשש אחריו שחם החליף ונתן יין אחר במקומו, זה לא שייך בגנב כמ"ש הב"ח סס"י קי"ח דגנבים מישקל שקלי מיהב לא יחבי ולאחריו לא חיישין בזה, והביא לה ראיה מן הש"ס ועי"ש. ומה שהוזכר חשש אחריו הוא רק כשמסרו לידו ולריך להחזירו לצעלי, אז אם נתנו לידו בלי חותם כראוי יש חשש אחריו שיראה להחזיר כפי המדה שנתן לו, משא"כ כשמונח במרחק הישראל דהחשש הוא בצביל גניבה שיעשה בהסתר. וגם י"ל דיוכל לטעום היין אם אין צו חערובות יין אחר. ומעתה לא נשאר החשש אלא בקנקן או כלוחית שאינם מלאים שיש לחוש שלא יוכל הצע"כ להכיר אם אינו חסר מהם קלה, וגם יוכלו לשחות מן הכלי צעמנו שאז בודאי אסור צדיעבד בלי שמירה, אבל בחצית וצלוחית מלאה יש ללדד כמ"ש.

תורה, והמהר"ם שיק ז"ל לא עלה על דעתו אלא בתחומין דיש לומר שאף עיקר האיסור של תורה אין בו אלא איסור לאו, אבל היכא שצריך המלאכה הוא בעשה ול"ת חו גם כל הגזירות שמדרבנן המסתעפים ממנה הוא בכלל עשה ול"ת מדרבנן. ומעתה בהולאה דיש בה עשה ול"ת, ממילא דאף אם נימא דריבוי דשיעורין הוא דרבנן, מ"מ הוא בכלל עשה ול"ת דרבנן. והמהר"ם שיק ז"ל צמח שחידש דהשתדלות לקיום המצוה הוא מצוה דרבנן ודחי איסורא דרבנן, לא אמר זה אלא לדחות הל"ת שיטתו רק עשה בעלמא שיהיה נפק"מ לענין דיעבד לפי דברי הנוצ"י (מהדו"ק בסוף הספר), ולא סמך כלל להלכה גם על זה, אבל להתיר להתחלה חילול שבת דרבנן, זה מצוה דמתניתין דאין עולין צאילן וכו' בפירוש בהפוך והפלפול צה אך למותר.

אמנם עיקר דברי המהר"ם שיק ז"ל בלא"ה הם תמוהים מאד לפענ"ד, דהאידך אפשר לחדש מצות דרבנן מעלמיו מה שלא אמרו החכמים. והוא ז"ל כתב, דכמו שעשו חכמ"ל גזר וסייג לתורה ואסרו דבר שאפשר שיצא אותו לידי עבירה, וסמכו דצריכה על הקרא דושמרתם את משמרתם, בכלל זה בודאי נמי דצריך להשתדל בדברים המצויים לקיום המצוה, דכמו שלמד מקרא הג"ל למנוע מדברים המצויים לעבירה, כמו כן נלמד משם לעשות דברים המצויים לידי קיום המצוה עכ"ל. וזה תמוה, דבאמת אף דברים המצויים לידי עבירה שלמד מקרא דושמרתם את משמרתם, אין לנו לגזור גזירות מדעתינו ואין לנו אלא מה שאסרו חכמים, ועיין במג"א סימן ש"א ס"ק ק"ח. ועוד אפילו אם נימא דהוי מצוה דרבנן דמכללא איתמר מכא מה שסמכו חכמים על הקרא דושמרתם את משמרתם לעשות משמרת לתורה, א"כ הוי עכ"פ רק מצוה שצכללות ולא עדיף מעשה שצכללות שאינו דוחה ל"ת.

אמנם באמת השתדלות לקיום המצוה הוא חיוב דאורייתא ולא דרבנן, שלא היה ליווי התורה"ק שאם יפול השופר לחוך ידו אז יתקע או אם ימלא סוכה צנויה אז ישב בה לא צאופן אחר, ואף שלא הוזכר בתורה"ק צענין סוכה אלא ישיבת סוכה, מ"מ בודאי דהכוונה הוא לצנות הסוכה מקודם ולערות להציא השופר שיהיה צידו לקיימו, ואם לא עשה סוכה ולא הציא שופר ציטל מצות עשה. ובגמרא עירובין דף ג"ה הובא דרש"י ז"ל (דברים ל, יב) אמר ר' אבדימי בר חמא בר דוסא מאי דכתיב לא צממים הוא שאם היה צממים היית צריך לעלות אחריה ולקיימה. ובשבת דף קל"א דקאמר לרבי אלעזר דמכשירי שופר דחי את השבת,

מחמת אריכות הזמן בודאי אין שום נפק"מ עוד להלכה ובודאי כבר הורה בדבר, אמנם אעפ"כ נחתי אל לצי שאין זה לפי כבודו שלא לכתוב תשובה ועכ"פ תורה הוא.

בנידון שאלתו אודות הצביה גדולות של סתם יונים שאי אפשר להגדילם, אם לסמוך על מילוי ועירו ג' ימים, ושאל אם יש לי על זה איזה קבלה מכ"ק אבא מארי הגה"ק זלה"ה.

א

הנה צפרט זה לא שמעתי מאומה מכ"ק א"א זלה"ה, ולפענ"ד כיון שגם הש"ך לא החליט לאיסור וסיים בסימן קל"ה ס"ק ל"ג צ"ע, ואדרבה מדכתב שם אחר כך: ומ"מ נראה דבשאר איסורין לא מהני מילוי ועירו כי אם ציון שהמים שממלאין ומערין מקלישין טעם היין, ומה נראה דציון גם דעתו להקל כי המים מקליש טעם היין, כאשר העיד בעלמו שכן משמע סתימת דברי הפוסקים להקל, ואך בשאר איסורין נוטה להחמיר, ובס"ק י"ג סתם הדברים להצריך מילוי ועירו, ולא העיר מאומה להחמיר יותר, ובגודע ציהודה (מהדו"ת חו"ד סס"י י"ח) הובא בפתי תשובה סק"צ כתב דכן עיקר לדינא דמהני מילוי ועירו, וכן הוא בתשובות חכם לצי סימן ע"ה (ומה שכתב שלא מלא צחכם לצי, הנה דדרכי תשובה צ"ן לסימן ע"ו ושם לא נמלא מה אצל הוא בסימן ע"ה, ובמח"א גם אנכי לא נודע לי מקומו), וזה אחד מכללי הפוסקים דלא שצקין מאי דפשיטא להו להפוסקים ממחמת ספיקו של אידך. עכ"פ אף שמהראוי להחמיר בהגדלה היכא דאפשר, צידון שאלתו דאי אפשר המיקל לא הפסיד ויש לו על מה לסמוך כלל לפענ"ד.

ב

ובנידון מכתבו הראשון מה שראה לצד להתיר להוציא התפילין בין שאר החפצים, מכה דברי המהר"ם שיק ז"ל (שו"ת חת"ת סי' רס"א) דהשתדלות לקיום המצוה הוא גם כן מצוה דרבנן, ודחי איסור דרבנן דריבוי דשיעורין, דכיון דהוי רק איסורא דרבנן אין בו עשה ול"ת כי אם איסורא בעלמא, כן הוא תוכן דבריו. ותמכתי מה ראה על ככה, הלא מקור הדבר במתניתין דאין מעצירין את התחום ואין עולין צאילן וכל אינך דחשיב שם במתני' (ר"ה דף ל"ב ע"ב), הם כולם רק איסורי דרבנן, ועליהם קאמר בגמרא דיו"ט עשה ול"ת הוא, דכיון דעיקר איסורא דיו"ט הוא עשה ול"ת ממילא גם האיסורי דרבנן השוו חכמים מידותיהם ועשו חיזוק לדבריהם כשל

וצרטי ז"ל שם מכשירי שופר כגון לקולו מן המחוצה, ואיתא בתם מנה ליה לר"א דמכשירי שופר דחי את השבת, אמר קרא יום תרועה יהיה לכם ולמאי חי לתקיעה הא תנא דבי שמואל כל מלאכת עבודה לא תעשו יאלה תק"ש שהיא חכמה ואינה מלאכה אלא למכשירין, הכי נק' בהדיא דמכשירי שופר לקולו מן המחוצה הוא דאורייתא מדגלגל לר"א מקרא דיום תרועה יהיה לכם, וכן הוזכר שם בגמרא מכשירי מנה ולולב ועוד כמה מכשירי מנות שגלגל מהתור"ק לר"א דחי, ואף לדלידן לא קיי"ל כוותיה דהא דמכשירי מנה דוחין את השבת, אבל בזה אם המכשירין הם מן התורה בזה אין שום פלוגתא, ולא הולכין חכ"ל לעשות גדר וסיוג לתורה מכה קרא דושמרתם את משמרתיה אלא בגזירות שאינה מבוררין בדעת האדם, כמו שאין עולין באילן שמה יתחוך זמורה, או שאסרו התקיעה שמה יתקן כלי שיר, וכן בתחומין אלפיים אמה בשביל י"ב מיל, וכדומה, שאין זה מוסכם בדעת האדם שזה יצא אותו לידי עבודה, בכזה הולכין חכ"ל לגזור, ובכגון דא אין לנו לגזור גזירות מדעתנו ואין נק' אלא מה שאמרו חכמים, אבל כמה שהאדם יראה לעינים שצריך לעשות ולהשתדל עבור קיום התורה, הא למה לי קרא סברה הוא דכן הוא הליוי. מהתור"ק להשתדל עבורה כיון שאי אפשר לקיימה בלאו הכי.

ומערתה עכ"פ הכה מצואר דאף דמכשירי שופר לקולו מן המחוצה הו"ל דאורייתא, ואעפ"כ אמרו בגמרא דאינו דוחה עשה ול"ת דרצון שאין עולין באילן, וצ"ע ל"ל כמ"ש הר"ן ז"ל דהעמידו חכמים דבריהם במקום תורה.

וגם מש"כ הר"ן ז"ל דה"ל דהוב מצי למימר משום דלא הוי צעידנא, גם זה מוכרח, דבאמת אף דמכשירי מנה הוא דאורייתא, מ"מ אין זה לענין עשה דוחה ל"ת, דא נלמד מקרא דאין עשה דוחה ל"ת אלא כמו סדין צליית דצעידנא דקא מיעקר לאו מקיים עיקר המנה, אבל היכא דלא מקיים עיקר המנה אף שגם צמכשירין מקיים מנה דאורייתא מ"מ כיון שאינו עיקר המנה לא דמי לסדין צליית ולא נלמד משם דחי, ועיין בנימוקי יוסף פרק אלו מציאות (דף ל' ע"א) גבי והתעלמת פעמים שאתה מתעלם כגון כהן והוא צבית הקצרות, קאמר גם כן דלא הוי צעידנא דצעת שהולך צבית הקצרות אינו מקיים מנות השנה עד שיצא האצידה ליד צע"כ, אף דזה ודאי דהוי חיוב דאורייתא לילך לבית הקצרות לקיים מנות השנה אצידה, דהלא הולך ללמוד מקרא דהתעלמת לענין כהן והוא צבית, וצ"ע.

ואעפ"כ לענין עשה דוחה ל"ת לא הוי צעידנא דלא דמי לסדין צליית אלא עיקר המנה לא המכשירין. ובש"ל בשם ר"ת ז"ל תירץ דמשום הכי לא אמרו גבי אין עולין באילן דאינו דוחה בשביל דלא הוי צעידנא, דעשה דרצון דחי אף דלא הוי צעידנא, וכוחה צמג"א סימן תמ"ו (ס"ק צ'). ומצואר מזה דגם דעת ר"ת ז"ל דכל קושיית הש"ס סובב והולך על עיקר המנה שידחה דמשו"ה לא הוי צעידנא אבל מכשירי מנה אינו דוחה כלל. וכפי הנראה גם המכשירי שיק ז"ל לא אמר זה אלא דרך פלפול לתרץ דברי הלחם משנה, אבל להלכה אין לצנות יסוד נגד הר"ת והר"ן ז"ל וכל דברי הפוסקים שהציאו דבריהם צסתמא, מכה דיוקא של דברי הלחם משנה. ובאמת גם דברי הלחם משנה אפשר לתרץ בדרך אחר ואין להאריך.

ג

גם מה שסמך להקל על שיטת הרשב"א ז"ל (צ"ח) דף י"ז ע"א ועוד) דריבוי צעידות הוא דרצון, הכה דבר זה פלוגתא הוא בין הראשונים ז"ל ואין צידו להכריע. וכ"ת צנה יסוד על מה שהמנחת חינוך (מוסף השבת מלאכה ל"ט) הניח דברי הר"ן ז"ל (שם) צ"ע, ותמה אני וכי בשביל איזה קושיא שיש לנו בדברי הראשונים ז"ל נוכל להכריע נגדם, כן אמר כי כך הוא דרכה של תורה להקשות ולפלפל בדבריהם, אבל לא להכריע נגדם להלכה מדעתנו, וצפרט מחמת קושיא שגם הראשונים ז"ל לא צנו יסוד על קושיא כמצואר צמג"א סימן קצ"ז סוסק"א וז"ל: ואף צהג"מ לא נחלק עליהם אלא הקשה עליהם וכל קושיא יש לה תירוץ, והנצ"י צמכדו"ק חאכע"ז סימן ס"ט לא ראה לצנות יסוד אף לחומרא אפילו מכה קושיית התוס' שעמדה כחומה כי כל קושיא יש לה תירוץ, גם מה שכתב כ"ת לתרץ קושיית המנחת חינוך נראה נכון לכאורה, ויש להאריך צענין זה דרכי הפלפול ואין הזמן גרמא כעת.

עוד נלפענ"ד, דאולי צכגון דא גם הרשב"א ז"ל מודה דריבוי צעידות הוא מן התורה. דהנה הר"ן ז"ל צצ"ח כתב צעמא דמולחא דריבוי צעידות הוא מן התורה, דאף דמצואר גבי יו"ט ממלחא אשה וכו', יש לחלק, דצשלמא גבי יו"ט דהותר לצשל בשביל אוכל נפש אס כן גם התוספת כמובא אס הוא מחד עירחא, אבל צצת פיקוח נפש לא הותרה אלא הודחה א"כ מה שצריך לחולל הודחה והתוספת הוי ליה איסור דאורייתא יע"ש. עכ"פ סצרת הר"ן ז"ל הוא כיון דגם עיקר האיסור

גמר כל המעשים שיש צד ואין צד מעשה אחרת אח"כ; וקיום המלכות צד אח"כ ממילא צלי מעשה שאין לצורך על זה, ולכן דעת ר"ת ז"ל לצורך על התקיעה, וגידול מצרכין על עיקר המלכות ונקרא גם כן כאית ציה מעשה כיון דענין השמיעה הוא תלוי במעשה התקיעה והוא צהא תליא. ובזה מיושב גם כן מה שהקשה על הטו"ז ועל השע"ת ואין להאריך יותר.

ובזה הכני ידיו מצרכו שחכה ליש צהלה של תורה ועבודה מתוך נחת וברצונה דושת"ה צהלה רבה

הק' יואל פייטלבוים

סימן נח

צ"ה, ג' וילא תש"ך

שלו' ובט"ס אל כבוד ידידי הרב"ג חו"ב
מובא אוצר נחמד החסיד המפואר המהולל
בתשכחות כש"ת מוה"ר אברהם דוד
הורוויץ שליט"א אב"ד בשטרעסבורג
יצי"ו.

אחדש"ה צה"ר כמשפט, מכתבו הגיעני צימים בקדושים העל"ע ולא השצתי על אחר מחמת עירדות רוב העניינים אשר סבצוני הקופוני צימים ובליליות, שמחמת זה נשמע אללי כתיבת מכתבים אף מחולים, ובעיקר הדבר דברתי אז עם ידידו ה"ר געיל ר"י מלונדון שהיה אז פה ...

מה שנתקשה בדברי התיקונים (תיקונא שצנין קרוב לסופו) דאמ"י דר' כרוספדאי תקינת להו מנרתא בשצעה צולינין, והק' ע"ז מיו"ד סוס"י קמ"א דמצואר דמנורה של ז' לא יעשה אפילו אינו דומה כלל לשל מקדש. גם לפי פשוטו לק"מ, שהרי מצואר שם שאין אסור אלא אם היא עכ"פ של מחכות וכה"ג דכשר בדיעבד במקדש, אצל אם היא של עץ וכה"ג דפסול במקדש אפילו בדיעבד, ודאי דשרי, ומכ"ש אם היא של חרס כמצואר שם צש"ך ס"ק ל"ה, וא"כ אין כאן קושית דהא אינו מצואר צתיקונים ממה היתה אותה המנורה, ויוכל להיות שהיתה של עץ וכה"ג דשרי. אצל צאמת אין הדברים כפשוטן שעשה מנורה בגשמיות, אלא הכוונה על אורות עליונים שנקראים צשם זה, והשמות של כל הפרטופין שמדברים צהם חכמי האמת

לא הותרה אלא הודחה ויש גם כן דררא דאיסורא. ולהרשצ"א ז"ל י"ל, דאף אם נימא דשצת לא הותרה אלא הודחה, אצל מ"מ היתר גמור הוא מן התורה דלמד מקרא דנדחה, ואף נפק"מ צמה דלא הותרה לענין אם עושין הקל הקל וכדומה, אצל מה שהוא הכרח לעשות עבור החולה הוא היתר גמור ולא נעבדה במלכא ז' שום עצירה. אצל הולאח ז' שכ"ת דן עליה הוא צאמת עצירה ואף הוא עושה צאונם ורחמנא פטריה, והוי כמו שמאננס את אחד לעשות עצירה שהנאננס פטור והמאננסו חייב, ועכ"פ גוף הענין עצירה הוא, ומכילא תיתי לומר שגם צה סוצר הרשצ"א ז"ל דגם התוס' אף מה שלא נאננס הוא מדרבנן, דילמא צכונן דה הוא מודה לסבחת הר"ן ז"ל דכיון שגם עיקר המלכא נעשה בעצירה מה שנאננס נאננס ומה שלא נאננס נשאר באיסורו מהתוס"ק ואינו דומה למלכות שהותרו ממש מהתוס"ק בדרך דיתוי עכ"פ, וצ"ע צה ודו"ק היטב. כתבתי כל זה לרווחא דמילתא, ולדינא צלא"ה כבר כתבתי כי הוא ממש הדין המצואר צמשה דאין עולין צאילן.

ד

ומ"ש על דברי כ"ק א"א הגה"ק ז"ל צקדושת יר"ע (צדרשות לר"ה סימן י"צ) דצתיקעת שופר עיקר המלכות הוא רק השמיעה ולא הוי חילוק מלכות כלל צמה שמצרך השומע שאינו תוקע, ועל זה הציא דעת ר"ת (הוצא צרא"ש מסכת ר"ה פ"ד ס"ו) וסמ"ג (עשין מ"צ) ז"ל לצרך לתקוע צשופר צשציל שגם התקיעה הוא חלק המלכות. הנה לשון הר"ת ז"ל לצרך לתקוע צשופר משום דעשייתה הוא גמר מלכות, עיין צ"י (סימן תקפ"ה), וזה ודאי דגם הר"ת וסמ"ג ז"ל מודו דגם השמיעה הוא מעיקר המלכות כמו שהוכיח זה גם כ"ת, וא"כ מה שייך לומר דעשייתה הוא גמר מלכות, אף אם הוא חלק מהמלכות לא נגמר מאומה צלי השמיעה, אלא ודאי נראה דאין כוונתו כלל לענין קיום המלכות, ושאפי"ן יע לומר דקיום המלכות אינו תלוי כי אם צשמיעה לא צתקיעה כלל, אהננס לענין צרכה לא שייך לצרך כי אם על מידי דמעשה, דומה לזה כתב הצ"י ז"ל צסימן תל"צ שאין מצרכין על ציעול חמץ משום דציעול הוא צלצ ואין מצרכין על דברים שצלצ, והשמיעה לית ציה שום מעשה כי אם כוונת השומע ולא שייך צרכה על זה, אצל יען שאי אפשר צשמיעה כי אם על ידי מעשה התוקע הו הוי כמידי דאית ציה מעשה, ואינו דומה לציעול חמץ שאינו תלוי כלל צמעשה, ואם כן מה שמצרכין על מלכות תקיעת שופר הוא רק צשציל מעשה התקיעה אף שאיננה מעיקר קיום המלכות עכ"ז הוא

א

לפענ"ד הוא פשוט יותר מביטחון צבחה שחם יש חגשים שמבקשים לעשות להם מקור כשרה להנלל מאיסורי כריתות ומפגם המשפחה, כל מי שיוכל למלאות מבוקשם חיונה רמ"י עלי' מה"ת להפרישם מאיסורא. ואף במקום שאינם מבקשים אמרו חכ"ל צנסורין דף כ"ז ע"ג שדרשו מקרא דוכשלו איש באחיו שכל ישראל ערצים זה בזה, ומוקי לקרא דמיירי בכל מי שיש צידו למחות. ובסוטה ל"ז שקבלו זה בכמה חלות ובריתות. והוא מ"ע דבוכה טוביה (ויקרא יע, יז). וכתב הרמב"ן בקרא דארור אשר לא יקום וגו' (דברים כז, כו) דקאי על מי שהי' סיפק צידו להחזיק ולא החזיק, ואפילו הוא לדיק גמור צמטשו וכו' יכול להחזיק בתורה ציד הרשעים המצטלים אותה הרי זה ארור יע"ש. ומכש"כ כשהמה צעמם מבקשים הפרשה מאיסורים החמורים האלה, ואין שום טענה ואמתלה למו שחפשי צידו לתקן למנוע מזה. וטענת המקטרגים בזה אין זה ממש, כאשר אכתוב להלן. והנה אין לי פנאי להאריך, גם אין לורך לה אריכות, אך כדי לסתום פה המקטרגים אבאר קצת.

וראשית אבאר בענין החיוב בזה שלא לעשות מדברי כש"ך יו"ד סימן קנ"א סק"ז, על מה שביצא הרמ"א שם פלוגתא הראשונים היכא דליכא איסור דלפני עור כגון דלא קאי בתרי עברי דנהרא ויוכל לקנות גם במקום אחר, אם עכ"פ עובר מדרבנן משום מסייע ידי עוברי עברה, וביצא שני דעות בזה, והש"ך עשה שני בין הדעות דלא פליגי, דהאוסרין מיירי בישראל שצ"ד מלווין להפרישו מאיסורא, כדכתב הרא"ש (שבת פ"א סימן א') דלא גרע מקטן אוכל נבילות שצ"ד מלווין להפרישו, כש"כ גדול שלא לסייע, והמתירין מיירי בעכו"ם וישראל מומר שאין חיוב להפרישו, והוכיח חילוק זה מסתירת הרא"ש שגראין לנאורה כסותרין מפ"ק דשבת (שם) לפ"ק דע"ז (סימן צ'). והכל תפסו עליו מאין לקח שישראל מומר אין מלווין להפרישו מאיסורא, גם בעכו"ם יש חולקין, עיין דרכי יוסף ושאר אחרונים, אבל במה שבוסיף עוד ישראל מומר, הקשו כולם דאף אם אין מלווין על העכו"ם אבל המומר אעפ"י שחטא ישראל הוא לחומרא לענין זה להיות מלווה באיסורין, ומגמרא דצ"ק (דף ס"ט ע"א) וזממנה דמע"ש (פ"ה מ"א) אין רא' עיין גליון מהרש"א ושאר אחרונים. וצדגול מרצנה כתב ח"ל: הא ודאי דישאל מומר אעפ"י שחטא ישראל הוא, וא"כ מה צינו לשאר ישראל להפרישו מטעמה, אבל נראה לפע"ד כוונת הש"ך דאף בישראל אין מלווין להפרישו, אלא כשעובר צנוג וכו' אבל צנוג לעצור

כמו ח"א וז"ל וחקל תפוחין קדישין וכדומה אין להעלות על הדעת שהוא כן בגמיות ח"א, אלא הכל הוא אורות ועלמים וקראים בשמות כאלו שמדברים בהם בנ"א לשבר את האוזן, וכמ"כ היא אותה המעורה, וכמו שחיתא שם אח"כ בתיקונים שגרף דר' כרוספדאי דנהרא בכמה נהורין מרקמן, ולפי פשוטו אינו מוזן מזה הריקוס הזה, וכמו שקראו לרש"י צוליגא קדישא והרבה לשונות כאלו בזה וצתיקונים עד אין שיעור. ודעת הרמב"ם ז"ל (בהקדמתו לפי' המשניות) הוא אף באגדות הש"ס שאין הדברים כפשוטן, ואין הכלל דאין מקרא יולא מידי פשוטו אלא בקראי ובכ"מ שדצרו חז"ל בהלכה שריכין ללמוד את פשוטן של דברים אבל באגדה דעת הרמב"ם ז"ל שכמה פעמים כוונתם רק לפנימיות הענינים שהלבישו באותן הלשונות ואין הדברים כפשוטן כלל, ויש חולקים בזה באגדות הש"ס, ואין להאריך בזה כעת, אבל בזה"ק וצתיקונים ובלשונות חכמי האמת צודדי הוא כן (וע"ע להלן סימן פ"ח אות ז').

והנה ידיו דושח"ב צא"כ

הק' יואל מייטלבוים

סימן נט

צ"ה

שלו' ובמ"ס אל כבוד ידידי הח"צ המפורסם
החסיד המפואר בנש"ק וכו' בש"ת מו"ה
חנני' יו"ט דייטש שליט"א האב"ד
דק"ק העלמעטין יצ"ו.

אחדשת"ה צא"כ, בדבר אשר עלה ונסתפק במה שקראו אותו לעיר גדולה שלא הי' שם מקור, וממילא נכשלו הכל באיסורי כריתות ר"ל, וכל הכוללים המה בני הגדה ר"ל, ועתה נתנו לב לעשות מקור וקראו אותו להשיג צעירה פקחא על עשיית המקור שיחיה כדת ובהלכה, ויש טוענים נגדם יען שצא"ר ענינים אין התנהגות אותה הקהילה עפ"י תורה והצרכנים שלהם הוא צמחונות שאסור ליכנס לתוכו, וע"כ אם יעשו להם מקור כשרה מלאו מקום לחוש שזה יוכל לגרום להמשך גם לב תמימי דרך אחר אותן הקהילות שהמה שלא כדת, והכשר המקור יהי' הכשר גם להקהלה, ולזה שאל דעתי העני' אם לתקן להם מקור או לחדול.

בזה"ג, והביא ראי' דהרי צמח שאמרו לפניהם מי גלוי שם הרגילו והנהיגו צמחבגם הרע, איך צדצה המפורש בוי"ל למחות. ולפענ"ד איך לפרש כן בדברי הכתובות, שהרי כתבו דמה שאמרה מזה"ד לפניהם מי גלוי הוא בשביל שהי' ספק שמה יקבלו חבל בידוע בצירור שלא יקבלו אין עוד מלכות טובה, אי"כ עכ"ל דמה שהרגילו צמחבגם הרע עדיין אין זה צירור שלא יקבלו, וכן מובחר בזהגמ"י פ"ו מכלכות דעות דאדרבה הביא ראיה שהיבא דודאי לו שלא יקבלו פעור ממה שאמרה מזה"ד אם לפניך גלוי לפניהם מי גלוי משמע שאם היה גלוי להם לא היו נעשים. ולפי זה נריך להבין השיעור אימתי הוי גלוי וידוע שלא יקבלו.

וְלִפִּי דְבַר הַשְּׁלֵחִים צְרִים סִפְרוּ מוֹצֵן הַעֵינָן, שֶׁכֵּתֵב
דָּלָה בְּיִשְׂרָאֵל אֵף שֶׁהָיוּ חוֹטְאִים וְלֹא שׁוֹמְעִים לְקוֹל
נְבִיאֵיהֶם לֹא הָיָה כִּלְבָּל הַתְּלוּלוֹת רַק נִצְיָא שֶׁקֶר הַטַּעֲמִים
וּסְבָרֵי שִׁדְרֵיהֶם אֶחָת, אֶמְנֵם אִם לֹאחֵק עַל הַמוֹכִיחַ
וּמַתְלוּץ עָלָיו אִזְ חוֹבֵה עַל הַמוֹכִיחַ שֶׁלֹּא יֹאמֶר יַעֲוִי"ש.
וּמִצְוָה צֶה דְּמַשִּׁי"ה לֹא הָיָה אִזְ גְּלוּי שֶׁלֹּא יִקְבְּלוּ,
דֹּאף שֶׁהֲרִגְלוּ וְהִכְיִּגּוּ בַּמִּנְהַגִּם הַרַע מִ"מ לֹא הָיָה אֵלָּא
מִחֲמַת טַעֲמֵת שֶׁהִתְמוּנוּ לְקוֹל נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר וּסְבָרֵי שֶׁהִתְמַת
כְּדִבְרֵיהֶם, אֵלָּל לֹא כִּשְׁבִּיל שֶׁלֹּא רָאוּ לִילֵךְ בְּדֶרֶךְ הַחֲרוּבָה.
אֵלָּל אֵלֹּ שֶׁאֵינוּ רוֹאִים צְפִירוֹת שְׂאִיִּם רוֹאִים לְקַבֵּל הַתְּמַת
וְהִכְיִּגּוּ וְהִכְיִּגּוּ כֵן, אֵין לֹמֵר לֵהֵם דְּבַר שֶׁלֹּא נִשְׁמַע.
עוֹד כֵּתֵב שֶׁסִּבְחָה"ק דִּי"ל עוֹד דְּמִי שְׂרוּתָה לִהְחַמֵּיר עַל
עֲלָמָו וְלִהְבֹּכִיחַ אַחֵר הַשִּׁיעוֹר שֶׁמַּחֲוִיבִים לֵמַר כְּדֹאֵית לִי
וְלֵמַר כְּדֹאֵית לִי [ר"ל כְּפִלְגֹּחַת אִם עַד כְּדִי נִזְיָפָה אִו
עַד כְּדִי הִכְחֵל], עֲזִי"א שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה עוֹב וְלֹא יֹאמֶר דְּבַר
שֶׁלֹּא נִשְׁמַע, וַעֲוִי"ש שֶׁכֵּתֵב עוֹד דֶּרֶךְ אַחֵר. גַּם כְּדִבְרֵי
הַרְשָׁאוּתִים יֵשׁ עוֹד שִׁטּוֹת וְחִלּוּקִים צֶה וְלֹא עַת הַאֲסָף
פֶּה. וַעֲזִי"פ לְדִבְרֵי כּוֹלֵם יֵשׁ אֹפֵן הֵיכָל שְׂאִין בִּידּוֹ לִמְחֹת
וְגַם יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא יִקְבֵּל תּוֹכְחָה שֶׁהוּא פַּעוֹר מִמֶּנִּי שֶׁל
תּוֹכְחָה וּמַהֲעֲרֻבּוֹת, אֵלָּל אֲדִרְבֶּה מִלֹּה אוֹ חוֹבֵה שֶׁלֹּא
יֹאמֶר כִּמְצוּרָה בְּגִמְרָה.

וְלִפְיִי לֹא צִדְקוֹתָי שֶׁל הַטּוֹרִי אֵצֶן, דְּמִשְׁכֵּי דַעַת הָרִאשִׁים
בַּפֶּה דַעֲיִז לְיִכָּח אֶפְיִלּוֹ אִיסוּרָא דְרַצְנָן אֶף לַמְכּוֹר
לֹא דָבָר הָאֶסּוּר הֵיכָּח לֵאלּוֹ קֵאִי בְּתָרֵי עֲבָרֵי דְהִכְרָא,
כִּיּוֹן דְּמִיּוּרֵי צְנוּנָא דְלִי אֶפְסָר לֹא לְאֶפְרָשֵׁי מֵאִיסוּרָא
דְּהֵיּינּוּ צְנוּנָא שְׁגָלוֹי וִידוּעַ שְׁלָא יִקְבַּל תּוֹכַחָה שְׁאִין
מוּטַל עֲלֵיו כָּלֵל לְהַפְרִישׁוֹ מֵהָאִיסוּר. וְעֵיּינ צַסְפֵּר חֲסִידִים
סִימֵן תִּיגָּ מְצוּרָא ג"כ שְׁתֵּלּוּ צִוָּה אִם יָדוּעַ שְׁלָא יִקְבַּלּוּ
דְּבָרֵיו לֹא יִיכָּח. וְעַדִּיז יֵשׁ לְפָרֶשׁ גַּם דְּבָרֵי הַתְּנַדְבִּי"א
(פֶּרֶק י"ח) שְׁאִין לְהוֹכִיחַ אֶת הַמוֹמְרִים דְּמִיּוּרֵי צְבֻהֵי.
וּמִמֶּנְהֶם לֹא נִפְלְאָתָּ הִיּוֹ וְלֹא רְחוּקָה לְאֶמּוֹר שֶׁזֶּה גַּם

עצירה במחיר חזק ישראל אחר מצוה להפרישו וכו' יעו"ש. אבל חלקו עליו גדולי האחרונים בזה, שאין שום סברה כלל שבמחיר לא יהיו מצווין להפרישו כי אם בשוגג, דאדרבא מזה חמור יותר, ועיקר כל מי שיש בידו למחות קאי על המזידין.

ב

וּלְפָעַנ"ד לְבַאֲרוֹר דְּבָרֵי הַשֹּׁרֵךְ הַמֵּה כְּדָבָרֵי הַטּוֹרֵר חֲזָן
בְּחִיגוּגָה בְּחִזְנֵי מִיּוֹלָאִים דָּף י"ג, שְׂכַחַצ בְּעַמְמוֹ
וְיִמְנוּקוֹ בְּלִשָּׁן אַחֵר וְלֹא בַּזְכוּר כֻּלָּל מִדְּבָרֵי הַשֹּׁרֵךְ אֵלֹא
כַּחַצ מִדְּעַת עֲלָמוֹ, שֶׁהַקֶּסֶד ג"כ קוֹשִׁיָא שֶׁל סְחִירַת דְּבָרֵי
הַרְאָ"שׁ מִפִּיָּק דְּשַׁבָּת לִפְ"ק דַּע"ז וְזֶה קוֹשִׁיָא הַשֹּׁרֵךְ,
וְכַחַצ לְתַרְץ ח"ל: וְז"ל דַּל"ד דּוּדְאִי כָל יִשְׂרָאֵל מִזְוִיִן
לְהַפְרִישׁ עוֹבְרֵי עֲצוּרָה מִן הַעֲצוּרָה בְּדַחֲפָשָׁר, מִשּׁוּם הֵכִי
מִחֻוּיָּצִים לְהַפְרִישׁ קָטָן אוֹכֵל נְצִילוֹת כִּיּוֹן דַּחֲפָשָׁר לְהַפְרִישָׁהּ,
אֲבָל הֵכֵא עֲסָקִין בְּדִלָּא אֲפָשָׁר מִשִּׁיָּהּ הֵיכֵא דִּלָּא קֹאֵי
בְּתַרֵּי עֲבָרֵי דִּהִרְאָה וְהוֹאִיל וְהָאֵי עֲצוּרָה מִזְמוֹן לִפְנֵי
לַעֲשׂוֹתָהּ בְּאִין מוֹתָה וּמַעֲכָב ע"י דֹּאס לֹא יִתֵּן לוֹ זֶה
יִקָּח בְּעַמְמוֹ, כִּי נִוְתָן לוֹ מֵאֵי הוּרִי, הִלְכָךְ אֲפִילוּ אִיסוּר
דְּרִצָּן לִיכָא עכ"ל. וּמַצֻּאֵר בְּזֶה כּוּוֹנְתוֹ, דַּמ"שׁ הַתּוֹסֵפוֹת
וְהַרְאָ"שׁ בְּפִיָּק דְּשַׁבָּת שֵׁשׁ אִיסוּר דְּרִצָּן לִמְכּוֹר לוֹ דְּבַר
הָאִסוּר, מִיֵּירִי בְּדַחֲפָשָׁר לְהַפְרִישָׁהּ דֹּאז וְדֹאֵי כָל יִשְׂרָאֵל
מִזְוִיִן לְהַפְרִישׁ עוֹבְרֵי עֲצוּרָה מִן הַעֲצוּרָה, וּבְפִיָּק דַּע"ז
דְּנִרְחָא מִדְּבָרֵי הַרְאָ"שׁ דַּחֲפִילוּ אִיסוּר דְּרִצָּן לִיכָא מִיֵּירִי
בְּדִלָּא אֲפָשָׁר לְהַפְרִישָׁהּ.

והנה זה ודאי אמת ויחיד דהא דמצואר צגמרא מוכסלו
איש צלחיו דכל ישראל ערצים זה צוב ונחפס על
אותו עון, מיירי רק ציש צידו למחות, אלא שצריך להוסיף
מוסף עוד, דאף היכא שיש ספק שמא יקבלו תוכחה
עדיין צריך למחות, כמ"ש החוס' שצח דף ג"ה ע"א
ד"ה ואע"ג וצ"צ דף ס' ע"צ ד"ה מוטב וצט"ז דף
ד' דצדצר שאין ידוע אם יקבלו כשנמחה צבן או לא,
צריך למחות, כמצואר צמסכת שצח שאמרה מדח"ד
אם לפניך גלוי לפניכם מי גלוי, ונענשו על ככה, אלא
צדצר שיוצטין צצירור שלא יקבלו אין צריך למחות.
וצכ"ג אמתו צגמרא יצמות דף ס"ה בשם שמואל לומר
דבר הנשמע כך מלוא שלא לומר דבר שלא נשמע. והנה
לא נמצא צדצרי החוספות המצחן שדע צצירור שלא
יקבלו שלא יהיה קושיית המדח"ד אם לפניך גלוי לפניכם
מי גלוי, וצחצוצה מעיל צדקה סימן י"ט כחצ ד"ל
צדצר שאלחו להם מנהג רע צפרהסיה מיקרי גלוי לנו
שלא יקבלו וחו אין לומר לפניכם מי גלוי, אלא שח"כ
כחצ צדצצר המפורש צחורה עדיין צריך להוכיח אף

כוונת דברי הש"ך שכתב דמיירי בעכו"ס וישראל מומר שאינו חייב להפרישו, דלאו כללל כיוול שאין שום אופן שיבי' חייב להפריש המומר מאיסורא, אלא דבמומרים איכא כה"ג שאינו חייב להפרישו דשכיחא טובא בהם שגלוי וידוע לכל שאינם מקבלים תוכחה, דבאותן שאינם מומרים אלא עושים מחמת טעות או סיבה אחרת אי"ל שיבי' גלוי שלא יקבלו וצודאי מוטל החיוב להפריש, אך במומרים איכא כה"ג שאין חיוב להפרישם, וע"כ אמר הש"ך דמיירי בעכו"ס וישראל מומר שאינו חייב להפרישם, ר"ל באתו המומר שאין חייב להפרישו.

ג

אבר מה דקשה לי טובא לפי"ז על הש"ך והע"א, דאם נימא דאיכא שאין צידו למחות ואינו מקבל תוכחה ליכא אפילו איסורא דרצון אף למכור לו דבר האסור, אי"כ ל"ל דמ"ש החוס' והרא"ש פ"ק דשבת דאסור מדרצון למכור לו מיירי ביש צידו למחות או שיש ספק שמוא יקבל תוכחה, אי"כ למה כתבו שכוא איסור מדרצון, הלא היכא שיש צידו למחות או שיש ספק שיקבל תוכחה הוי חיוב דאורייתא לאפרושי מאיסורא מומ"ע דהוכח תוכחה ומחויב הערבות כמבואר בגמרא בכ"מ. והגאון מהר"ן חיות בהגהותיו על מסכת שבת שם דף ג' אחר שהביא מימרא דהתוספות והרא"ש שאסור מדרצון כתב ע"ז: ואולם ברמב"ם סה"מ מ"ע ר"ה מלאחי שכ' דבכלל מ"ע דהוכח תוכחה הוא שאנחנו מנווין שלא נחטא ולא נעזוב זולתנו מאומותינו שיחטא ע"ש הרי דאיסור חורה ג"כ יש בזה עכ"ל. ונראה שעשה בזה פלוגתא בין הרמב"ם והחוס' והרא"ש, והוא תמוה דהאיך אפשר לומר דפליגי על מלות תוכחה וחייב הערבות, ודברי הרמב"ם בזה מוכרחים לכונ"ע, וע"כ דמיירי התוספות והרא"ש בגוונא שאין צידם למחות ואין מקבלין תוכחה וחו ליכא חיובא דאורייתא לאפרושי מאיסורא ואעפ"י לסייע להם אסור מדרצון. וכנה ראיתי בשד"ח מערכת ה' כלל כ"ז אות ג' שכתב דודאי גם התוספות והרא"ש וסייעתם מודי בחיוב תוכחה מן התורה אלא דמיירי צאין צידם למחות ואעפ"י אסור מדרצון לסייע להם יעיי"ש, וז"ל ומוכרח.

ובע"ז דף נ"ה ע"ב במשנה דישאל שכוהן עושה בטומאה אין דורכין וכו', פירש"י ז"ל העושה פירותיו בטומאה עובר עזירה הוא וכו' ואסור לסייע ידי עוברי עזירה אלא פורשין מוכן שלא ירגיל צדק. הנה כתב העטם שאין דורכין עמו בטומאה שלא להרגילו בעצירות, ואלו מיירי באופן שיש מליאות להפרישו מהעצירה אינו

מוכן אומרו שלא להרגילו, הלא אף פעם אחת שעושה עצירה הוא והחייב להפרישו. גם אינו מוכן מה שאמר פורשין מהן, הלא אדרבה צריך לפנות אליהם להוכיחם על פניהם ולהפרישם מאיסורא. וע"כ דמיירי בגוונא שאין צידו למחות ולהפרישו, ואעפ"י אסור לדרוך עמו אלא לפרוש ממנו שלא להרגילו צדק, שאם נפרוש ממנו ולא יבי' לו חיזוק בדבר אולי יחזור בתשובה ולא יעבור עוד, שכתבנוה קנת חיזוק מרגילו יותר לעצירה, וזה העטם במסייע ידי עוברי עזירה אף שאין צידו למחות אסור מדרצון מטעם הכ"ל. וכן במה שאמרו בגמרא גיטין דף ס"ב ע"ב מחזיקין ידי עכו"ם בשביעות אצל לא ידי ישראל, ומחזיקין בגמרא דקאי על שאלת שלי' שאסור לשאול בשלומם. וכשצדיקו למחות לא סגי במה שאין שואלין בשלומם אלא צריך לדבר אליהם קשות להפרישם מהעצירה, אלא כשאין צידו למחות אסור עכ"פ מדרצון לשאול בשלומם שלא להחזיקו. ובעין זה מוכן היטב מה דאסור למכור לו מדרצון. אצל זה נכון לדעת הרמ"א וסייעתו, אמנם לדברי הש"ך והע"א דבכה"ג ליכא אפילו איסור דרצון אי"ל לפרש כנ"ל וקשה טובא לכאורה. ועיקר הקושי שבתורת דברי הרא"ש מתורץ בדברי התפארת שמואל שם. גם שאר פוסקים כתבו תירושים אחרים. אצל דברי הש"ך צריך להבין.

ואולי יש להרכיב מה שכתבתי עם דברי הדג"מ דיש לחלק בין שוגג למוזד ולא מטעמי' אלא דאף צמוד מחויב להפרישו וכמו שכתבו דאדרבה צמוד יש חיוב יותר, אלא דמיירי במו שהוחזק שאינו ציית ואין צדיקו למחות, ולכן כשעושה איסור זה צמוד ובשאלת נפש אמרינן דודאי גם בזה יאחו דרכו כהרגילו שלא לציית, אצל בשוגג כיון שלא ראינו עדיין שפושע בזה יש לחשוב אולי ציית בזה, הגם שמדאורייתא כיון שהוחזק גברא שאינו ציית אין עוד חיוב תוכחה אף על שגבותיו, אצל מדרצון י"ל שכתבנו בשוגג לומר דאין מחזיקין מאיסור לאיסור. כן יש לתרץ קלה דדוחק אצל הוא שינויא דחיקא.

ד

ויותר אפ"ל, דנהי זה ודאי דתרי גוויי מומר איכא, מומר לכהת"כ שדינו כעכו"ם, או מומר לאותו דבר ואין דינו כעכו"ם. ובגמרא חולין דף ה' ע"א מכאן ולא כולכם להוציא את המומר וכו' מן הבהמה להביא בני אדם שדומין לבהמה, מכאן אמרו מקבלין קרבות מפושעי ישראל כדי שיחזרו בהן בתשובה, חוץ מן המומר ומנסך את היין ומחלל שבתות צפרהסוף, הא גופא קשיא אמרת מכאן ולא כולכם להוציא את המומר וכדר תני מקבלין

ואם כוונתו לחלק בין ישראל שאינו מומר לישראל מומר, אי"כ סתומים הדברים מ"ש צרישא דמיירי בישראל, דהלא גם בסיפא דמיירי בישראל מומר אעפ"י שטעא ישראל הוא, ולא כתב צרישא עיקר החילוק דמיירי בשאינו מומר. ולהכיל ניחא דתרווייהו מיירי במומרים שאינם מקבלים תוכחה, דאדרבה יש חסרונות גדולות במוכחים לרשעים וכסילים כמ"ש הפוסקים, גם הרצונו בחיי צ"י הכיל האריך צ"ח, והיו אין צידו למחות שלא נלעונו בתוה"ק עליהם, אבל עדיין יש חילוק דצרישא מיירי בש"ך בישראל, ר"ל אותן המומרים שיש להם דין ישראל לכל דבריהם, דהיינו שאינו להכעים גם אינו מומר לכה"כ ובקל יחזור בתשובה ודרך לתת לב שלא להרגילו בעצירות ויפירות מהם כשיחזור בתשובה, לכן אסרו החכמים לסייע להם בדבר עצירה, אבל בסיפא כתב בש"ך דמיירי בעכו"ס וישראל מומר, וכלל תרווייהו בחדא דהיינו ישראל מומר שדומה לעכו"ס, דאף דלחומרא יש לו דין ישראל להתחייב בעונשין וכדומה, אבל כיון שהגיע למדרגה זו שאמר התוה"ק עליו שדינו בעכו"ס ולא חששו גם בקרצנות שמה יחזור בתשובה, לא ראו החכמים גם צ"ח לחייב לתת לב להפרישו שמה יחזור בתשובה. וצ"ח מוזן דעת הש"ך ז"ל. וכעין זה כתב החת"ס צתשו' יו"ד סימן שכ"ב בדבר פלוגתא הרמ"א והעו"ז ביו"ד סימן של"ד (סעיף א') אם לחוש להמחרתו וימדין שמה עי"ז ילא יותר לתרבות רעה ויטמנו גם בניו עמו, וכבר שם צ"ח החת"ס מסביר לחלק, דודאי רשע שהוא מין ואפיקורס ופוקר בתורה איז קרוב לודאי שילמוד אמונתו המזויפת גם לבניו אחריו ואז יהיו גם הבנים בכלל כל צ"ח לא ישובו ולא ישיגו אחרות חיים, אז י"ל מן הסביר דאין לחוש על הבנים, אבל סבין ועברין בעלמא מאלן לימא לן שאין לחוש על הבנים שיהיו לדיקים ואין נגרשם מהסתפח בנחלת ה', יעו"ש שהאריך צ"ח. וקרוב לזה י"ל בדעת הש"ך דמיירי במומר שהוא בחד גוונא עם העכו"ס, והוא מילתא דמיסתבר כנ"ל.

ה

שוב התבוננתי, כי צעיקר הקושיא שהקשה הדג"מ ושאר פוסקים על פשטות דברי הש"ך דבישראל מומר אין חיוב להפרישו מאיסורא, דהלא אעפ"י שטעא ישראל הוא לענין קידושין ושאר איסורים ומאין לנו שאין חיוב להפרישו מאיסורא, אחר העיון נלפענ"ד דלק"מ. דהנה כתבו החוס' בסנהדרין דף ע"ב ד"ה ישראל, דמומר לע"ז אינו בן ברית שהוא מהמורדין ולא מעלין, והקשה המג"א בסימן קפ"ט סק"א, דא"כ למה כתב רמ"א צ"ח"ע סימן קמ"א דאם נתקיים הגט בחזתמו מותר

קרצנות מפושעי ישראל, הא לא קשיא רישא מומר לכל התורה כולה, מליעתא מומר לדבר אחד. וכתבו החוס' על הא דאמר כדי שיחזרו צ"ח בתשובה: לאו טעמא דקרא קא דריש, אלא נותן טעם לדבר מדמרבין מהא מומר לדבר אחד טפי ממומר לכה"כ ולא מוקמינן קרא במילתא אחריתא, וקאמר דמומר לדבר אחד צ"ח יחזור בתשובה ולכן מקבלין מהן כדי שיחזרו יע"ש. וחזקין צ"ח דבשביל הסביר שמומר לאותו דבר שאינו מומר לכה"כ שדינו בעכו"ס צ"ח יותר שיחזור בתשובה ממומר לכה"כ כולה שדינו בעכו"ס, אף דודאי אין לך דבר שמומד בפני התשובה וגם המומר לכה"כ יוכל לחזור בתשובה, מ"מ כיון שקשה יותר שיחזור בתשובה לכן לא חששו לזה וראו ע"י סבירא זו לדרוש סתירה הקראי צענין קרצנות מומר שזכו החילוק בין מומר למומר.

וא"כ גם כאן, דזה ודאי דמה שאמר חובה שלא לומר דבר שלא נשמע הוא ודאי אף צ"ח שאינו מומר לכל התורה כולה ואין דינו בעובד כוכבים אלא שהורגל באותה העצירה שאינו לית לקול מוכחים, וכמו שכתב הש"מ"ח בסימן צ' דיש שהורגל בעצירה ונעשית לו כהיתר או שהסכים בדעתו שאי אפשר לו לעמוד במלואו זו. והרצונו בחיי ריש פרשת שמות כתב שעל ג' כחות נלעונו שלא להוכיחם והם לזים כסילים רשעים יעו"ש שהאריך. ודודאי שאינו נראה כלל לומר שכל אלו הג' כחות הם מומרים לכה"כ, שאם דינם בעכו"ס מאי נ"מ אם הוא מהמת כסילות או רשעות וליננות. וז"ל דשם שקטרגה מדכ"ד לפניהם מי גלוי, לא היו ישראל מאותן הג' כחות, שהיו ע"י שהטעו אותם נציאי השקר, שהיו לנציאי השקר כה גדול להטעות את הצריות, וכמ"ש בשלח"ק. ועכ"פ יוכל להיות גם צ"ח מומרים שאין דינם בעכו"ס שהוא צ"ח צ"ח למחות ואין תוכחה, ואז מדאורייתא אין חיוב עוד להפרישם. אבל מדרבנן אפשר דבשאר מומרים שצ"ח יחזרו בתשובה כמ"ש החוס', גזרו החכמים שלא לסייע להם שלא להרגילם בעצירות כמ"ש רש"י ז"ל צע"ז י"ח דאולי יחזור בתשובה, אבל במומרים גמורים שהם להכעים או לכה"כ שדינם בעכו"ס, דלא חששו גם לענין קרצנות שיחזרו בתשובה, לא גזרו גם צ"ח שלא לסייע להם, ואין עוד חיוב כלל להפרישם אפילו מדרבנן.

והש"ך ז"ל לפי הבנתו בדברי הרא"ש שיש סתירה בדבריו צענין המומרים אם יש איסור מדרבנן או לא, נראה לו החילוק שעשו החכמים גם בקרצנות בין המומרים. והוא מדויק בלשון הש"ך שכתב לחלק דהאוסרין מיירי בישראל משא"כ בעכו"ס וישראל מומר.

שנקראו העבדים בשביל שכתב פ"ח צהוב"ק מחוטב עליך עד שואב מימין.

וּנְמִצָּא דהמומרים שלא באו כלל לצרית, לא נתחייבו עבדו בשום ערבות, אף שיש להם דין ישראל בשאר מילי. בגם שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות עבדים פ"ב הל' ה': מומר לעבד"ם וכן האפיקורסים מישראל אינן כיהודים לדבר מן הדברים, וכן כתב הרמב"ם ז"ל בסי' ו' והוא מוכרח מן הש"ס בסי' כ"ד כו"ד, דבאמת מה שאמרו בגמרא סנהדרין דף מ"ד אעפ"י שחטא ישראל הוא, זה למדו מעבד שכתב שם בקרא חטא ישראל, ועבד לא היה אפיקורס חלל שער עזרה, א"כ על האפיקורסים אין לנו שום לימוד לומר עליו ישראל הוא ומדכו"ר גם בשאר עובדי עזרה לימוד מקרא דעבד לומר עליו אעפ"י שחטא ישראל הוא, א"כ באפיקורסים דלא שייך לימוד זה א"א לומר עליו ישראל הוא. חלל מ"ש הפוסקים על כל המומרים שיש להם דין ישראל לענין קידושין וכל האיסורים שצתורה, הכוונה דלחומרא יש להם דין ישראל לכל מילי דאיסורא. ועממא דכך מילתא מובן היעב עפ"י דברי רבנן ב"ק דף ל"ח ע"א שאמרו על אוב"ע רחא שבע מאות שקבלו עליהם בני נח ולא קיימום עמד והתחין להם, איחגורי איחגר א"כ מילי חוטא נשכר, אמר רב דרי' דרבינא לומר שאפילו מקיימין אותם אין מקבלין עליהם שבר וכו' יעיי"ש. א"כ מובחר בזה שא"א לומר כלל שעי' רשעה האדם יהי נפטר מאחרי איסור דא"כ מילי חוטא נשכר וזה א"א כחמיכה הש"ס בזה, וע"כ ברור דעת הפוסקים בזה דאף צמומר להכעיס ואפיקורס שהופקע ממנו לגמרי קדושת ישראל, מ"מ א"א לפוטרו משום איסור וחייב בכל המצוות שצתורה, שא"א לומר חוטא נשכר, לכן לחומרא דינו כדין ישראל לכל מילי דאיסורא. ומה שהשתמשו הפוסקים לפעמים בלשון אעפ"י שחטא ישראל הוא חלל כל המומרים, אינו חלל לשון מושאל ואינו מן אותו המקור שלמדו בגמ' סנהדרין דף מ"ד מקרא דכתיב גבי עבד, חלל מעממא אחרינא כמו שכתבתי, וכוונתם דלחומרא בכל מילי דאיסורא אומרים על כולם אעפ"י שחטא ישראל הוא, וכמה פעמים משתמשים הפוסקים בלשונות מושאלים היבא שהדין דין אמת. חלל מ"מ אף שהמה להחמיר עליהם דינים כדין ישראל בכל מילי דאיסורא, חמסם אנתנו לא נתחייבו בערבות עצורם, שלא הביאם הקב"ה עמנו בצרית כח"ל.

וּמְבֹאֵר בגמרא סנהדרין דף כ"ז ע"ב ושצעות ל"ע ע"ב, דכך דרשה דוכשלו איש באחיו בעון אחיו כשהי' צדק למחות ולא מוחו, שהעטם הוא בשביל שכולם

לשלחו ע"י מומר, הלא אם אינו בן צרית לא נעשה שליח בדאיחא בגיטין דף כ"ג ע"ב, וי"ל להתוספות מיירי צמומר להכעיס וכדמסיים טעמא דמורידין ולא מעלין, ובא"ע אפשר דרמ"א מיירי בלתיאצון, ועיין ב"ש אוב"ע סימן קמ"א ס"ק מ"ו. ובאצן העורר בהכרחו על א"ח סימן קפ"ע חלק על המג"א דלא איומטע בגמרא משליחות חלל מי שהוא תרומיכו שאינו לא ישראל ולא בן צרית, ומה שמרבה בגמרא עבד בשביל שהוא בן צרית בשביל דמיירי מעבד שאינו ישראל הוצרך לומר בשביל שהוא בן צרית, חלל צמומר שהוא ישראל סגי להיות שליח אף שאינו בן צרית. ושם פסק גם בעיקר דברי התוס' מ"ש צמומר אינו בן צרית. והתוס' בתשובה חו"מ סימן קל"ד כתב להסכים להאצן העורר בעיקר ההלכה דמומר ישראל גמור הוא ועושה שליח ונעשה שליח כישראל גמור, אף סיים דמ"ש עוד באצן העורר דמומר נקרא בן צרית נגד דברי התוספות דסנהדרין וס"ס פ"ב דע"ז (דף כ"ו ע"ב) לא ליתנה לי' דע"כ מתחלק לו בריית בצרית וכו', וכיון שהמיר והוליד עלמו מכריתות צרית וכו' הוא משורש פורח ראש ולענה וכו' וכו' הוא ממורידים ולא מעלים שוב לא יתחייב הכורגו יעיי"ש.

נְמִצָּא לפ"י דמומר להכעיס אף שישראל גמור הוא לענין איסורים וכדומה חלל בן צרית לא הוי. ומבואר ברש"י גיטין דף כ"ג ע"ב על הא דאמרו דעבד הוי בן צרית, דכתיב מחוטב עליך וגו', וי"ל דכתיב בהאי קרא לעצרך בצרית וגו', וז"ל דעי' שוכנסו אז העבדים בצרית נכנסו כל העבדים של דורות העתידים לצרית, כמו שדרשו חכ"ל מקרא דכתיב אח"כ כי את אשר ישנו פה ואת אשר איננו פה דר"ל דורות העתידים, דמה שנעשה אז היה עם כל דורות העתידים, עיין גמרא שצעות דף ל"ט ושבת דף קמ"ו. ונמצא דלפי דברי התוספות שכתבו דמומרים אינם בני צרית, ז"ל שלא היו כלל בכל אותן הצריות כמו העכו"ם שלא הביאם הקב"ה לאותן הצריות. ומבואר בגמרא סוטה דף ל"ז שכל אותן הצריות היו עבד הערבות. ובפלוגתהן צמנין הצריות אמרו בגמ' ערבא וערבא דערבא איבא צינייכו, ובתב הכלי יקר צריש פ' נצבים וז"ל: שראה עתה לכרות עמכם צרית חדשה תחת הצרית הראשון אשר נתקלקל ע"י העגל אשר נעשה מלך שלא היו עדיין ערבים זה בזה ע"כ איש כל הישר בעיניו יעשה ואין אומר השב, ע"כ ראה להביאם צמסורת צרית הערבות ע"י שצעת הר גריזים ובר עיבל כי הערבות סיבה גדולה להשיב רבים משון פן יהי נתפס עליו, עכ"ל יעיי"ש. ועי' באוב"ח הק' שם. ואילו היו המומרים באחת מן הצריות האלו היו נקראים ג"כ בני צרית כמו

אנשים מישראל מאיסורי כריתות כל ימיהם ומפגם המשפחה, כי המכ נענשם מבקשים, אין ספק שיש בזה חיוב דאורייתא לכ"ע על כל מי שיוכל להכילם שלא ימונע מהם, והמונע מלהכילם לא יערכך המדכ"ד לומר אם לפניך גלוי לפנייהם מי גלוי, דאדרבא גלוי וידוע לפני הקצ"ח ולפניהם שהי אפשר להכילם ולא היל.

והבנ"ח סימן רל"ט במ"ע דהוכח תוכיח כחז' וז"ל: וז"ל דחיוב התוכחה הוא חוץ מעשה זו עוד מתחייב על ל"ח דלא תעמוד על דם רעך, דלא גרע מטובע צהר דעובר על לא תעמוד וגם והשבותו לרבות חזירות גופו, עאכ"כ דאם יכול להכיל מן העצירה דהוא חזירות נפשו וגופו ר"ל צודאי חייב להחזירו למוטע ולהכילו עכ"ל. וק"ו בזה ש"י עומאת דם הנדח נכרתים ונאכזרים נפגם וגופם ואומרים הילינו, אין ספק שמי שיוכל להכילם ואינו מליל עובר מלכד המ"ע דתוכחה והערצות גם על לא תעמוד על "דם" רעך דמו ודם זרעותיו. והעוונות למנוע מעשיית המקרי' בשביל מיגדר מילתא שלא ימשכו העם אחר אותן הקבלות שאינם מתנהגים כדת, היא טענה של ככל כאשר אכתוב להלן. גם ח"א בטענות בדויות כאלה להכשיל רבים מישראל באיסורי כריתות ר"ל.

ז

ובמה שאיתא בשו"ע סימן של"ד סעיף ו', והוא מדברי הרמב"ן סימן רמ"ד, דעל מי שאינו שומע לקול מוכיח יש רשות לצי"ד לגזור עליו שלא ימולו בניו ושלא יקבר אם ימות וכו', וכמ"ש הטעם דלמיגדר מילתא צ"ד מחזין לעקור דבר תורה, עיין צ"י ושו"ך סי"ק י"ט. זה ה"י בעת שהי' כח צ"ד יפה והעמידו דת על חלכ וע"י חוקק גזירתם נתקיימה כל התורה בכל ישראל, ע"כ לזרז זה ה"י צה"ס לעקור דבר תורה כשראו צבירור לזרז לזה, לא זולת.

והנה המכ"ס שיק צתשו' או"ח סימן ד"ש הקשה על כך דינא של הרמב"ן דמשום מיגדר מילתא רשאין לעשות אפילו לעבור על ד"ת, דהרי כתבו בזה' יצמות דף ל' במה שהקשו דמ"ל צנסודרין דף פ"ט דלאלי' שמשו משום דנציא מוחזק דילמא משום מיגדר מילתא, ותי' דאי לאו משום נציא מוחזק לא היו מאמינים לו דיהא בזה משום מיגדר מילתא ויתקדש שמו של הקצ"ח צרבים ועי"כ יחזרו ישראל למוטע ועי"ש, וא"כ צידון הרמב"ן ג"כ מי יודע שיהי' בזה מיגדר מילתא במה שאין מלין את בניו ונדחה הודאי חיוב על כל ישראל ונתפוס בספק, וסוים דל"ל דהרמב"ן והשו"ע בזה מיירי

ערבים זה בזה, ונמצא דאותן המומרים שאינם בני צרית ולא נכנסו כלל בערצות עזורים, אין שום חיוב למחאת צידם. ושפיר כתב הש"ך דאפשר להעמיד המתירין במומר שאינו חייב להפרישו, דכיון דאיכא מומרים שאין לנו שום חיוב עזורים שפיר איכא לאוקמי' בכה"ג. ועיין חת"ס יו"ד סימן י"ט שכתב על הא שכתבו החוס' והרא"ש צפ"ק דשבת שאסור למכור איסורא מדרבנן אף דלא קאי צתרי עברי דהרא"ה, זה דוקא בישראל שמונע להפרישו מאיסורא דכל ישראל ערבים זה בזה, משא"כ לנוכרי אף מאי דאסור לדידהו מ"מ אין כאן ערצות וחיוב דלא שייך לפ"ע אין מונע להפרישם. ודאי שתלה גם באיסור דמסויי ידו עוברי עבירה שהוא בשביל הערצות, וא"כ דברי הש"ך אמיתיים. ומה שלא ציאר הש"ך צפ"י דמיירי במומר להכעיס, אין זה קושי', שלא צא שם לצאר דינו מומר אלא ליישב סתירת הפוסקים שאפשר להעמיד סברה המתירין בצופן שאין חיוב להפרישם, ושפיר אפשר לאוקמי' שזהו צאות המומרים שלא קבלו שום ערצות עליהם, וצפרע שכוללם צדחה מתחת עם העכו"ם כח"ל.

ומעתה אין שום קושי' עוד במה שכתבו הפוסקים שאסור מדרבנן למכור איסורא ולא כתבו שאסור מה"ת, דכ"ז מיירי בשאין צידם למחאת, ואף הש"ך סובר כן, ומ"ש במומר דליכא אפילו איסורא דרבנן בשביל שאינו חייב להפרישו זה ענין אחר כמו שנתבאר. שוב ראיתי בשבילי דוד או"ח סימן שמי' וסימן תל"ץ שהאריך בקושי' זו למחאתו שאסור מדרבנן דלא קאי צתרי עברי דהרא"ה הלא מה"ת חייב להפרישו מאיסורא, ונדחק מאוד מחמת קושי' זו בכה"ג דחוקים וע"ש. ולפי מה שכתבתי לק"מ. אף דברי הטו"א עדיון ל"ט, ויש דרכים לפלפל בדבריו וליישבם, אבל לא ראיתי להאריך בזה בעת מאפס הפנאי, ולא ציאתי אלא מה שהוא בפוסקים להלכה.

ז

ולדינא זה ודאי צרור בכל הפוסקים, דמ"ש החוס' דבספק שמא יקבל תוכחה החיוב להוכיחו ולהפרישו מאיסורא והציאו מדענשו על שלא ימחו מספק, ע"ז אין שום חולק, וזאת צמומרים להכעיס אותן שהם מהמורידין ולא מעלין שאין עלינו שום ערצות עזורים, ויען שהמדובר הוא היכא שיש ספק שמא יקבלו תוכחה ואין המדובר במומר להכעיס, כי המומרים להכעיס צודאי אין מקבלין תוכחה כמ"ש בשלה"ק, אין קושיא כלל מכל השק"ט שצפונגתה הפוסקים המוצא צס"י קנ"א כאשר נתבאר. ומכש"כ צי"ד שידעיין צודאי שצעשיית המקור ינלו

בגוונא דאין סהדי שאס לא ימולו את בנו ישוצ מדרכו הרעה, ואין זה צמנינו, לכן אי"א לעשות כזאת מספק יעיי"ש שהאריך. ועוד אביא להלן מ"ש עוד בזה דברים צוררים.

אל"א בעיקר קושייתו שהקשה דלריכים לנצוא, ולפענ"ד דלק"מ, שהרי כ"פ חמורין בגמ' דיש כח ביד חכמים לעקור דבר תורה בשוא"ת אבל לא בקום ועשה, וזה חמורו אף בלא נצוא גם אחר שבעלה נצואה, כי סגי לה דעת תורה של החכמים השלמים שרואים בצירור שיש בזה למיגדר מילתא, ומה שאמרו שריבין לנצוא מוחזק, זה קאי על מה שהוא כמו אלי' בזה הכרמל שנעקר לפי שעה איסור תורה בקר"ע כי נעשה מעשה באיסור שחוטו חוץ, ובזה לא סגי גם דעת החכמים הצורר כ"א ע"י נצוא מוחזק שהוא צרור יותר בודאי שיבי' בזה מיגדר מילתא. ולשון הרמב"ם ז"ל בפ"ט מה' יסור"ת ה' ג': אם יאמר לך הנצוא לעבור על ד"ת לפי שעה מזה לשמוע לו כגון אלי' בזה הכרמל וכו' ומפני שהוא נצוא מזה לשמוע לו. והרי שכל בלשמו להודיע שאך בשביל שהוא נצוא מזה לשמוע לו, לא זולת. ואי"ב מסביר בלבד אף היכא דאין סהדי אי"א לעבור בכה"ג על דברי תורה, שהרי אינו דומה לנצוא, כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"י מה' יסור"ת (ה' ג') שהנצוא כל דבריו קיימין שנאמר כי לא יפול מדבר ה' ארצה, ואין לדמות שום ענין לנצואה. ועי"ב בשביל דמייירי אף כשעוצרין בקר"ע דאף חכמי הש"ס לא היו נכחם לעקור ד"ת בקר"ע אלא בשוא"ת יוכלו לעקור לפי דעתם הצורר, וכל הש"ס מלא מזה. ואי"ב אין קושי' על כך דינא של הרמב"ן ושאר ראשונים ומוצה' בשו"ע דיש כח ביד הדי"ד לגזור עליו שלא ימולו בנו וכו', דכ"ז קאי על דיטול מזה בשוא"ת וזה יש כח ביד החכמים, דמה שאמרו בגמ' שאי"א אלא ע"י נצוא מוחזק זה מייירי כשהוא בקר"ע, ולק"מ.

אמנם בעיקר הדבר מ"ש המהר"ם שיק ז"ל אף בדיטול מזה מילה, שאי"א אלא היכא שאין סהדי שעי"ז ישוצ מדרכו הרעה, אבל כשהוא ספק מיגדר מילתא אין ספק מוליא מידי מזה שמחוייבין בודאי, זה אמת ויול"ב, דאף שהוא בשוא"ת מ"מ כיון שהוא חיוז דאורייתא אין לבעלו מספק. עוד האריך שם המהר"ם שיק ז"ל בטעם ב' שצ"ז אין לעשות כזאת, כי יש קטגורי' בין ת"א ובזוי בזה בזוי והרשעים מדברים תועבה על הרבנים וכו' אלא שבמלות מילה מתחייבים עדיין לבעלו, ואם הרבנים לא ירצו למול את בניהם יב' זה סיוע לרצונם לבעול גם מלות מילה בלא בושא, ולא יב' מזה קדוש השם אלא אדרבה. עוד כתב טעם ג' דהא דיכולין לגזור שלא למול וכיוצא

בזה, הוא משום דלמיגדר מילתא ראשין לעבור על ד"ת, ואין זה אלא בגדול הדור או עוצי בעיר שבמחוס רבים עליהם וכפופים אליו, יעיי"ש שהאריך שמחמת טעמים אלו לא בסכים לגזור על הרשעים לבעול מהם מלכות. וכן הוב' באמת בעת שטעו חלוקת הקהילות באונגארין וגזרו כל גדולי הדור גאונים אדירים וקדושי עליון להיות מוצדל ומופרש מהם, ואסרו ליכנס לביהכ"ם וציהמ"ד שלהם ושלא לאכול משחיטת השו"מ שלהם ומכמורה כוראות שבהם וכדומה, ואעפ"י לא בעלו מהם שום מזה, וכ"פ אני זוכר שהיו מלין את בניהם וכדומה ולא ה' בזה שום עירעור, וכל המדינה מקצה הארץ ועד קצה הארץ קיימו וקבלו עליהם את חוקה הגזירה של הגדולים אדירי העולם, וכל היראים וחרדים לא התחברו עמם בשום דבר שנקדושה, אף שידעו כולם שלא בעלו מהם במלכות.

ועכשין אבוא לנ"ד. הנה כל הטעמים שכתב במהר"ם שיק המהר"ם ז"ל בכתב דרגין יותר, ראשית כי בבחינתה לעשות מקו' מביאין אותם לידי עבירות חמורות בקר"ע לא בשוא"ת, כי עוצרין בתמידות צמטת על איסורי כריתות וכל בניהם פגומין מתולדה, וזה אי"א לבעול כ"א ע"י נצוא. אלא אף אילו ה' ענין של שוא"ת, מ"מ אי"א לבעול חיוז דאורייתא מספק כ"א היכא דאין סהדי כמ"ש המהר"ם שיק. ובנ"ד אין לנו ע"ז אפילו ספק או אפילו ס"ס רחוקה שיבי' בזה מיגדר מילתא או קה"ש, ואדרבה כי בכשר המקו' הכל יודעין שאין זה הכשר הקהילה אלא הכשר המקו' בלבד, אבל בבחינת מלגשות מקו' נותנין סיוע וחזוק עמוס לכל הרשעים שבעולם. ומהר"ם שיק כתב זה אף במלות מילה שהיו עדיין מתחייבים לבעול, ולא ה' בזה שום פירצה, ואעפ"י חשש על המצב שאם יאמרו הרבנים שלא למול את בניהם יב' זה סיוע לרשעים. וק"ו צ"ב של ק"ו בענין עשיית המקואות שבע"ה הענין של עברת המשפחה נשפל עד ארצה ויש הרבה שומרי שבתות וכשרות גם בשאר ענינים, וחכירות של עברת המשפחה אינו נחשב בעיניהם כלל לעבירה, והרבה עיירות גדולות עד אין מספר שאין שם מקו' כלל, ומיעוט המקואות הנמארות רובן מהם פסולים גמורים, וכ"ז מחטאת המנהיגים שלא השגיחו כלל על המקואות, גם לא הודיעו מעולם להעם חומר האיסור בזה ושהוא יסוד תורתנו הקדושה. ופ"א הייתי צעיר גדולה לאלקים שדרים שם גם הרבה יראים וחרדים ויש שם מקו' אלא שה' נורך אז לאחיה אלפים מועטים לעשות אחי תיקון, וה' קשה לקצץ את הסכום הנלך, והיא עיר גדולה שמקצצים שם הרבה מאות אלפים בכל שנה לעיני הכלל. ושאלתי את הרבנים למח לא יוכלו

יותר מכל קהילות העולאלאגין, כי המקור היא יסוד עברתן של ישראל. ואלה שרואים לעשות מקור חס הוא עכ"פ צאלו השני תנאים שכתבתי, החיוב לעשות להם מקור כמו שכתבתי.

ח

ועל העושים שלא לעשות מקור למיגדר מילתא להתרחק מקבלת שאינה מתוכבגת כדת, כאן בנ שאל מה נשחבה, כלל הכל הולכין לציב"ג וציב"ד שמתוכבגת לגמרי שלא כדת עבור צנע כסף של חיוב פרועות, ועוד יותר מה שמתניסין את הרשעים ומגדלין ומנשאים אותם עד רום המעלה, גם למסיתים ומדיחים לליונות ולמינות ולכפירה ר"ל מנעלין ומנשאים עד למעלה ראש, ואין איש שם על לב שעי"ז יומשך לב העם אחריהם ולריך לעשות מיגדר מילתא שלא להתחבר לרשעים, אלא אדרבה האומרים שאין להתחבר לרשעים אומרים עליו שהוא שונא ישראל ומחריפים ומגדפים אותו, וכשמגיע הענין לעשות מקור עברה לישראל מתחסדים כ"כ אף למנוע מעברתן של ישראל צביל חשש שלא להתחבר לרשעים, ועי"ז נאמר דור תפוכות המה, והפוך הוא כי ביתר הדברים לריך לגדור גדר שלא לגרור אחריהם אלא לא בעשיית מקור כאשר כתבתי למעלה.

ובדרך נחות אומר, דידוע שהרמב"ם ז"ל (הלכות מקואות פ"א ה"ב) כתב על מי המקור שהם מי הדעת, וכיון צזה לדברי חכמי האמת, ועל פי פשוטו הוא כמו שפוצר בגמרא (שבת דף ל"א ע"א) דעת זה עברות, ואם כן אם אין עברות אין דעת, וזה המקור הוא יסוד העברות וזהו מימיו מי הדעת, ונדע מה שאמרו צירושלמי (צרכות פ"א ה"ב) על מה שתקנו הבדלה בחוק הדעת, שאם אין דעת הבדלה מניין, ולכן אם אין מקואות אין עברה ואין דעת ומניין ידעו להבדיל בין קודש לחול וצין עמא לעבור שלא להתחבר לעומת הרשעים, וכשיתרבו המקואות יתרבה הדעת ויהי הרבה יודעים סדר קדוש והבדלה שלא להתחבר לקהלות כאלה אלא להיות מובדל ומופרש מהם ומהמונם.

השי"ת ירחם וישפיע לנו דעת וציה ויטבר את לצנינו לעבודתו יתצרך שמו ולדרך האמת. וחזק ואמן בעשיית המקואות וצתיקונם לא תירא ולא תחת.

באשה"ח ד' לס' וצחרת צחיים למען תחי' אחת וזרעך תחשכ"צ לפ"ג, פה צרוקלין י"א

הק' יואל שייטלבוים

לקצן סכום מיעוט כזה עבור המקור כמו שמקצנים סכומים גדולים עבור שאר עניינים. והשיבו לי שצושים מלדבר על הצומה צפרהסיה עבור מקור שהוא דבר זר צעני העם. ואמרחי להם שזה הוא הפירות ממה שלא דברו בכל השנים עם העם להודיעם לאע לאע את חומר האיסור וגודל הקדושה שתלוי צוה, ע"כ נתרחקו כ"כ מיסוד העברה עד שנעשה הדבר זר כ"כ. אלא אלו היו מודיעים להם גודל הענין מאז ומקדם, הי ציכולת עכשיו לקצן גם סכומים גדולים עבור מקור כמו שמקצנים לעניינים אחרים. גם סיפר לי רב א' ת"ח צעיר גדולה שיש שם מקור אלא מועטים המה שהולכים למקור, גם מהעייירות הסמוכים שאין שם מקור כלל צאים אחי מהם לעירו להמקור, אלא כולם ציחד איוו אלא סכום מועט ואין צאותה ההכנסה הצאה מהם כדי להציק אשה שחיה משגחת על העצילה ושאר עניינים. ויש שם צעיר ועד הכשרות שמקצנים מעות ונותנים לכל עניני הכשרות ושאל מהם הרב ליתן גם להצוקת אשה לבית העצילה ולא אצו ליתן צאומרם שאין מקור ענין של כשרות. צעיר עד ככה הגיע המלצ של המקואות. ואם ימנעו גם רבנים יראים שלא לעשות מקור צמקום שצנכקים לעשות מקור, וקל יותר צעני העם ענין של המקואות ויהי סיוע גדולה לרצונם של אלה האומרים שאין זה עיקר צתור"ק, ויהי מה הכשר לכל אותן הקהילות שאינם רואים כלל לעשות מקור.

ובאמת שמה שלא השתדלו המנהיגים צמדינה צעניו המקואות, זה אחד מן היסודות העיקריים שהציו לירידה נוראה כ"כ, כי יען שהמה צני הנדה ר"ל, עומאה גוררת עומאה, והרבה מרעם המוצאים לישיבות ומלמדין אותם תורה, ולריך לחוס על נפשם לשומרם שלא יהיו צני הנדה, ויהי אפשרות לקרב הרבה מרעם לתורה ולקדושה, אלא הולדה צעברה נחון מאוד לה.

גם טעם הב' שכתב המהר"ם שיק שלצטל מאוה לריך להיות צי"ד גדול שפופים אליו ואין זה צמנינו, זה קיו צמנינו אלה שאין לנו צי"ד שראויים לכן, אלא אין להאריך צזה שצלא"ה כבר נתבאר שצצו"א א"א לצטל עשיית המקור. אמנם שני תנאים מוכרחים לדבר, האחד, שיהי נעשה צחכלית הכשרות כדת וכהלכה צלי דרכים חדשים אשר מקרצו צאו, והשני, להעמיד על המקור משגיח תמידי שהוא נאמן שלא ישנה דבר מכל אשר יאמרו לו, כי צלא"ה יוכל להיות המקור למכשול כי צקל תוכל לצוא לידי פסול, והעובצלים יניחו דעתם שצצלו צמקו' כשרה ולא ידעו ולא יצינו כי צחשכה יתהלכו. וצודאי אם יש יראים צעיר שרואים לעשות כל המקור הכל תחת רשותם עוד יותר, אלא הכא צמאי עסקין צדליכא. וקהלה שאינה רואית לעשות מקור גרוע הרבה

סימן ס

צ"כ

שוב"ט אל כבוד ידידי הרב החריק ובקי טובא גדול בתורה ויראת ה' אוצרו הנגיד המפואר לשם ולתהלה בש"ת מו"ה עקיבא בלוי ג"י ויופיע בק"ק קראסנא יצ"ו.

אחר"ש, מכתבו הגיעני בדבר שאלתו צבתי נשי שרגילות ציצת דבר לא במראה כשירה וא"ל לבדוק ככל פעם, אם יכולין לתלות במנאי שצודאי הוא ממראה הכשירה אף שלא צדק, ולדעת הכה"ד (סימן רמ"ו) צהרגישה אף בצדקה ולא מלאה כלום עמאה, וכת"כ פלפל צחכמה הרבה צזה.

א

ובגוף דינו של הכה"ד צמה שבקשו עליו צד"מ (סימן קפ"ח אות צ') וצדצ"ז ז"ל (ח"א סימן קמ"ט) וכתבו שלא נמלא חומרה זו צשום מקום, גם צשאלת יעצ"ן (ח"צ ס"ו ב') בקשה כמה קושיות על הכה"ד, יש להספק צדעתם אם מתירין רק בצדקה ולא מלאה כלום, דכ"ל האי לא חיישין להחמיר ולומר דודאי נאצד או נימק צעד, אצל צלא צדקה מאומה החמירו גם הם, או אולי הא צהא תלוי ולדעתם יש להקל אף צלא צדקה כלל.

אמנם צס"ט סימן ק"ן צאמלע ס"ק ג' צביא ראיח לדברי הכה"ד מדברי החוס' דף י"ב ע"א גצ"י הא דאמר אשכ מתי שצדוק עממה לצעלה וא"ל לא צצדוק וצצדוק ומה צצך א"כ לצו נוקפו ופורש, וכתבו החוס' פי' ר"ח כיון דרואח אשתו צודקת מחשצ שחם לא צהרגישה לא היחא צודקת לפי שידעת שחכמים לא חיקנו לצדוק, וא"כ מוכח מכאן דברי הכה"ד דהיכא דהרגישה לא מכוני צדיקה, דאי ס"ד דמהני לה צדיקה אמתאי יפרוש הא צדקה א"ע, אלא ודאי דלא מכוני לה צדיקה אחר שבהרגישה, ודחא ראייתו דילמא ה"פ שצבעל יחוש לעלמו שמתוך שמכומה לציתה לא צדקה שפיר כמו דאמרין לעיל (דף ב' ע"א) דעד שלפני תשמיש אינו ממעט מה"ע, אצל אילו היכ יודע שצדקה שפיר ליכא למיחש דילמא ראתה עיפה דם כחרדל ונאצד או נימק דלהא לא חיישין. וראיח זו עם דחייתה כיוותי לדעתו הגדולה ערם שראייתה נכתה, ועוד הוספתי צדחיה דממה שחששו חכז"ל שיהיכ לצו נוקפו ופורש אין ראיח שכן הוא הדין

צחמת שטמאה ע"ז, שצרי צתר הכא איציעיא להו עוד צגמרה אשכ מתי שצדוק עממה כדי לחייב את צעלה אשם תלוי ופשע ליה דלא צצדוק דא"כ לצו נוקפו ופורש, ושם קאי אלאחר תשמיש שחם יראח אח"כ ששימש עם עמאה יהיכ פורש מכאן ולהצא, ולדעת ר' שמחה גם צאיציעיא כהצשונה קאי אלאחר תשמיש עיין צ"י סימן קפ"ד וקפ"ז, ושם צודאי אין הדין כן שחם אירע פ"א שמלאה דם אף צאמלע תשמיש שילטרך לפרוש ע"ז מכאן ולהצא, וע"כ ז"ל דחיישין שיהיכ לצו נוקפו ויחמיר אף צמקום שאין לריך להחמיר מן הדין, וא"כ אין ראיח מדברי החוס' שכתבו דע"י שיחשוב שצודאי צהרגישה יהיכ לצו נוקפו ופורש שכן הוא הדין צחמת שצריך להיות פורש ע"י שצהרגישה, דאולי חיישין שיהיכ לצו נוקפו אף צמקום שאין לריך לחוש מדינא כמו דחיישין צלאחר תשמיש.

והנה ממה שכתב צס"ט לדחוח ראייתו מכתום' ד"ל דמשו"כ יהיכ לצו נוקפו כיון דמכומה לציתה לא צדקה שפיר אצל אילו צדקה שפיר אין לחוש, מה צראה דגם דעתו דאף אם לא נימא כדעת הצרומת הדשן להחמיר אף בצדקה ולא מלאה כלום אצל מכל מקום לכחחילה לריכא לצדוק, דאלח"כ אף דמכומה לציתה ולא צדקה שפיר מה צצך הלא א"ל להחמיר ולצדוק כלל, ואם נימא דהוא יחמיר צלא צדקה אף שח"ל צדיקה מן הדין, א"כ אף בצדקה שפיר ז"ל דיחמיר יותר מן הדין כאשר כתבתי למעלה וצס"ט לא הזכיר מה מאומה ד"ל שיחמיר יותר מן הדין, אלא ודאי דסובר דלכתחילה לריכא צדיקה, וכעין דאמרין (גדה דף ע"ז ע"א) צווסת למ"ד ווסתות דרבנן דלריכא צדיקה וצצדקה לא חיישין שחא נאצד או נימק, וזה וודאי גרע דהרגשה הוא סצרה יותר שראתה אם לא צדקה שפיר, ואך להחמיר שאף אם צדקה שפיר לומר דנאצד או נתקנה דגם זה הוא חשש רחוק צזה הוא דפליגי הכה"ד עם שאר פוסקים, וכן מצואר צהדיא צצדצ"ז ז"ל אחר שצרבח לחלוק על הכה"ד ודחא דצריי שאין להחמיר כלל בצדקה ולא מלאה כלום אעפ"כ סיים דלכתחילה יש לחוש לצדוק.

ב

והנה צס"ט אחר שדחח ראייתו מהחוספות לדברי הכה"ד, סיים: אצל צחי' הצמצ"ן שם מפורש כדעת הכה"ד שכתב ח"ל וצשם ר"ח מלאחי דמשו"כ לצו מקפו דסובר אלמלא לא צהרגישה כלום לא צדקה כלומר דהא קי"ל כל לצעלה לא צעי צדיקה וזה אינו סובר שמחמרת אלא שצודקת משום צהרגשה וחוששין כיון

גם קשה דאם נימא דמדברי הרמב"ן ז"ל משמע דלא כדעת התה"ד כיון דא"ל לומר שחושד אותה שחשבה איסור עפ"י הדין וע"כ דהרגשה אינה כלום, א"כ לפי"ז ז"ל דגם דעת התוס' ושאר פוסקים שמפרשים האיצט"ל בגמרא אלפני תשמיש כולם חולקין על דברי המהרי"א ז"ל דברי אין להם טעם אחר למא יכיה לבו נוקפו ע"י בדיקה שלפני התשמיש אלא בשביל שחושב שודאי הרגישה ואלו היה בהרגשה איזה איסור עפ"י הדין א"ל לומר שחושד אותה לזה, וא"כ הלא העור והשניע בסיומן קפ"ד פסקו כדעת התוס' וסייעתו דאין לה לדוק קודם תשמיש שלא יכיה לבו נוקפו ואף לא הביאו כלל שום חולק בזה, ובסיומן ק"ץ (סעיף א') וקפ"ח (סעיף א') סתם בשו"ע כדעת התה"ד בלי שום חולק, ונמצא פסקי השו"ע סותרים זא"ז.

ובמה שכתב ה"ח ז"ל דודאי לא יתעורר שחשבה אשמו איסור עפ"י הדין. הנה לפי מה שפירש הוא ז"ל בכוונת דברי הרמב"ן שיחוש דילמא לא בדקה יפה, הנה בחששא זו באמת מלינו בגמרא דעד שלפני תשמיש אינו ממשע ומשום דמבומה לביתה אימור לא בדקה יפה, ושם מייירי אף בבדיקה הנלרכת מדינה דמייירי באשה העוסקת בטכרות דתקנת חכמים הוא להיות צודקת שחרית וערבית ונשעה שביא עוברת לשמש את ביתה כמבואר במשנה (דף י"א ע"א), וכללל כיוול דלפני תשמיש אין בבדיקה ממשע כלום ואף דאנו מאמינים לה בבדיקה שלאחר תשמיש ובשאר בדיקות מ"מ בבדיקה שלפני תשמיש חיישינן יותר שלא להאמין לה, וכן לפני הכפיפה בלילה חיישינן יותר מחור שמבומה לביתה (עיין רש"י דף ס"ח ע"א), ואם כן אין תימא אם נישחש אבדיקה זו שלפני תשמיש יותר מבשאר בדיקות דלא חשדינן לה כלל אף אם גם בדיקה זו היא על פי הדין. אמנם באמת כבר כתבתי דקשה לבון בדברי הרמב"ן ז"ל בחשש דלא בדקה יפה. אבל גם בלאו הכי אין תימא אם נימא שיהיה לבו נוקפו שלא להאמין לה, דברי מבואר ברמ"א סימן קכ"ז סעיף ג' דאף בדודאי איסור אשה נאמנת לומר תקנתיו אבל נספק דשמא אין כאן איסור או שיש לדדים להקל אין אשה נאמנת דסומכת להקל. וא"כ ביהא דינא דהתה"ד כבר כתב הנוצ"י תיניא סימן קי"ח וקו"ט דהתה"ד לא החמיר אלא מספק ואינו ודאי איסור ד"ל שיהיה הפתיחה למראה טכורה, ובד"ח סימן ה"ל חולק על הנוצ"י וביאר דגם בעיקר בהרגשה יש ספק שמא הרגישה ולא רחצה כלום, ועכ"פ לדברי שניהם אינו אלא ספק איסור. וגם כיון שבדקה ולא מלאה כלום וביא רגילה בכל ימי ספירתה שאם בבדיקה עולה יפה אין חוששין כלל שמא נאבד או נתקנה. וא"כ

שהרגישה ודאי צא אורח ועיפה כהרדל היתכ ונאבדה צעד עכ"ל, מלשון זה מוכח דדינא הוא דאם הרגישה דחוששת לה דמסתמא האורח צא ונאבד או נימק עכ"ל. ונראה מה שלא דחה גם הראיה מהרמב"ן ז"ל כמו מדברי התוס' דמשו"ה לבו נוקפו שחושב יטן שמבומה לביתה לא בדקה שפיר, כיון שהרמב"ן ז"ל סיים בחששא שנאבד או נימק צעד ואם נימא שחושב שלא בדקה שפיר אין לריך לומר שנאבד צעד ד"ל שלא היה מעולם על העד יטן שלא בדקה שפיר אבל אלו היתכ צודקת שפיר היה נמצא על העד.

אמנם לפי"מ שכתבתי לדחות הראיה מהתוס' ד"ל הפירוש שיחוש יותר מהדין, בזה נדחה גם הראיה מהרמב"ן ז"ל ד"ל כוונת הרמב"ן ז"ל דאף בבדיקה שפיר יחוש משום סכרא דהרגשה דודאי אורח צא ונאבד או נימק צעד אף שאין הדין לחוש, ומ"ש בתחלת דבריו זה אינו סובר שמחמרת אלא שבדוקת משום הרגישה דמשמע דאין בבדיקה מחמת חומרא אלא מלד הדין, זה קאי אהתחלת בבדיקה ד"ל דלריכה באמת לדוק לבתחילה מלד הדין, אבל יהיה שבדקה לומר דנאבד או נתקנה צעד זה אינו אלא חומרא שיהיה לבו נוקפו ואינו מדינא, כאשר ביארתי לעיל גם דעת הס"ט כן.

ובשו"ת ד"ח ח"א סימן ל"ד כתב ממש היפוך דברי הס"ט, שביא ראיה מדברי הרמב"ן האלו דהרגשה לא הוי מידי דלא כדעת התה"ד דא"כ צודאי לא יתעורר הצעל שאשתו ח"ו תעשה איסור עפ"י הדין ורק מחמת שפ"י הדין א"ל בדיקה כלל ורק הוא יחוש שמא מ"מ רחצה ע"י הרגישה ולא בדקה שפיר מחמת שפ"י הדין באמת א"ל בדיקה, וסיום שמה נראה ברור שהרמב"ן ז"ל לא ס"ל כהמהרי"א ולא כהס"ט שהוכיח מכאן כסברת המהרי"א עכ"ל ז"ל. ונראה דעתו שלדעת החולקים על התה"ד א"ל בדיקה כלל מלד הדין.

אמנם לא זכיתי להבין דבריו הקדושים משי"כ בכוונת דברי הרמב"ן ז"ל שלכן יחוש שלא בדקה שפיר מחמת שפ"י הדין באמת א"ל בדיקה, דא"כ אינה צודקת אלא מחמת חומרא, ובלא צהדיא כתב הרמב"ן ז"ל בלשנו זה אינו סובר שמחמרת אלא שבדוקת מחמת שהרגישה, הרי בסובר הרמב"ן ז"ל שיחשב שבדיקה הוא מלד הדין ולא מחמת חומרא. גם משי"כ שחושב שלא בדקה שפיר א"ל לבוין בדברי הרמב"ן ז"ל שסיום בטעם החששא שמא נאבד צעד. גם מלשון המרדכי בריש ה"ל נדח וכווצה בקרירה בד"מ סימן קפ"ד שכתב שיהיה לבו נוקפו ולא יאמין לה שיהיה טכורה משמע שאינו מאמין לה בעיקר הטכורה.

אין לנו שום הכרח דאין צוה איסור כלל עפ"י הדין כיון דסגי לומר דיש צוה רק לדדים להקל לכן יש מקום לומר שלא להאמין לה יותר מנשאר דברים שמאמינים לה. ואף אם נימא דנחמת מאמינים לה צדקת אף צוה, אבל עכ"פ אין תימא כ"כ אם תשאו חז"ל שמה צדקת יביא לבו ונקפו כיון שיש לומר שיש צוה לדדים להקל ויחוש יותר אף שמאמין לה צדקת דברים, סוף דבר לא זכיתי להצין דברי קדשו ז"ל.

והנהלכה הכה גם הדי"ח ז"ל אף שכתב שהרמב"ן ז"ל חולק על התה"ד, מ"מ סיים דאין צדיקו להקל כיון דרמ"א ז"ל פסקו להלכה וכל גדולי האחרונים פסקו להחמיר. וא"כ אין לנו לדון צידוק התה"ד כלום ואין לנו אלא הכרעה בשו"ע להחמיר אף בצדקה ולא מנאח כלום, ואין נ"מ בחקירה זו אם לדעת החולקים מותר אף בלי בדיקה או לאו.

ג

אמנם צנ"ד שרגילה בליחה לצנח הכיר הדי"ח ז"ל בפשיטות היכא שצדקה כ"פ וגם נתנה מוך דחוק צדקתו מקום והיה המוך אלא בשעה שהיו כמה הרגשות וצדקו המוך ולא נמלא רק מראות לבנות כשרות, ואחריו החזיקו בשיטה זו דכחא דהתירא רוב גדולי האחרונים ז"ל. אמנם ה"ש נווח ככרוכיא וכתב צח"ש סימן ל"א חדשים מקרוב צאו לסמוך על ספר חכמת אדם (שער צ"ה כלל קו"ג ציגה אדם חות ז') להקל צוה ישחקע הדבר ולא יאמר דהלך רוב דמים צדקה עמאים ואין להקל מחמת חזקת טהרה של האשה, ועוד הביא ראיות לדבריו מן הש"ס ויוצאו להלן, ובשו"ת תשורת ש"י סימן תנ"ז ישב כל השגות ה"ש ז"ל בטעמיה, גם בתשו' מהרש"ם ישב השגותיו דצדקים וכוונים.

ורפענ"ד אין אנו לריכים גם לכ"ז לפי"מ שסוים צד"ח שם דלא גרע ממכה שיודעת שמוציאה דם שחולה אליבא דכו"ע יעוי"ש. והנה צמכה המוציאה דם א"ל אלא שיתוודע לנו שמכה זו מוציאה דם, וא"ל שיהיה זה הציור על ידי רוב ראיות אלא כיון שזדע לנו שיש לה מכה כזו שמוציאה דם חולין צה, ולדעת כ"פ סגי אף אם אין ידוע שמוציאה דם אלא שיכולה להוציא דם, ועכ"פ אי ידעין בודאי שמוציאה דם אין שום פלוגתא עוד, וכבר ביאר הנוצי"י ז"ל בקמא סימן מ"א כל דברי השו"ע (ס"ו קפ"ז סעיף ה') צוה, וזהו מדינה דגמרא (דף ס"ו ע"א) דאמרו ז"ל מאמנת אשה לומר מכה יש לי שממנה יוצא הדם. ועל כרחך דאף דרוב דמים

שצדקה עמאים אין זה אלא היכא שאין שום סיבה להדם אלא מעצב הנשים שיש להם דם צמקור צוה אמר הרשב"ד ז"ל (ספר בעלי הנפש שער תיקון הווסחות) דרוב דמים שצדקה עמאים, אבל היכא דאפשר לומר שהוא דם מכה שיש לה צמקור ואינו כלום מדם צמקור שצדקה בעצב אין לחוש צוה מחמת רוב דמים שצדקה שדם המכה אינו מגדר הרוב דמים שצדקה מחמת טהרה שלה אמרין דאין זה כלל מדם המוציאה מגופה, וכבר כתב הרשב"א ז"ל בתורת הבית (בית שביעי סוף שער רביעי) הוצא צדקת יוסף (סימן קפ"ז) דחזקת טהרה של האשה מועיל לענין זה. וכבר ביאר הנוצי"י ז"ל במהדור"ק סימן מ"ח שאין המכה מטעה את הדם אלא הדם היוצא מן המכה כיון שנתברר שיש לנו סיבה המוציאה דם.

ומעתה מוצן היעצ שק"י צוה שכוזקת בליחה לצנח א"כ נתברר שיש לה סיבה לזיבות כאלה שאינם דם צמקור ובודאי חולין בהרגשה צוה ולמה יחוש צוה לרוב דמים שצדקה יותר מדם ממא היכא שיש סיבה להוצאת הדם. ומוצן דלפ"ז לק"מ מה שהקשה מהא דאמרין צ"ס כל היד (דף כ' ע"ב) דנאמנת לומר כזה ראיתי ואצדתי ומצואר ללולא דיבורה עמאה מספק, והרגיש בעצמו דיש לחלק משם כאשר כתב לצדק: ואין להקל ולחלק בין נשים לנשים מחמת שאשה זו דרכה ציובה לצנח צמה שלא שערס הראשונים וראיה לזה מהא דדחקו רש"י וחו"מ צפ"י בצרייתא ר"פ הרווא (דף כ"ז ע"ב) צדקה דקתני ובמגעות והיסעות הלך אחר הרוב והש"ס פריך שם אשמואל לאו אם רוב ימים עמאים עמאה ואש"ג דלא ארגישה ולמה לא מוקי צב"ג דהרגישה ולא צדקה ואם רוב ימים דרכה לראות בהרגשה דם עמאה עמאה אבל אם רוב ימים דרכה לראות בהרגשה דם טבור טבורה יעוי"ש. הנה הרגיש בעצמו שיש לחלק בין [סתם] נשים לנשים שרגילות בליחות כאלה, וממילא ל"ק כלל מהך צרייתא דנאמנת אשה לומר כזה ראיתי ואצדתי דשם לא מייירי כלל מנשים שרגילות בליחות לבנות, ואך לא נראה צעניו חילוק זה מחמת קושיא דלא מוקי בגמ' מה דאמר בצרייתא הלך אחר הרוב צענין זה. אמנם לפי מה שנתבאר דתלין צוה כמו דתלין דם מכה, אין זה מטעם רוב כלל, הלא הפוסקים שסוברים דתלין צה אף אם אין ידוע שמוציאה דם א"ל לראות הוצאת דם מן המכה אפילו פ"א, ולהסוברים דלר"ך שחבה ידועה לנו שמוציאה דם אבל פשיטא דא"ל לזה שום רוב צעולם אלא אם נתברר פ"א סגי והוא מחמת חזקת טהרה ושלא צשעת ווסתה יש צוה גם חזקה דאורח צמנו צה אבל אין שייך צוה לומר הלך אחר הרוב,

שתשלש בדילוג, וצמאי אי בחדשים מלאים עסקין אין כאן אלא הפלגות שוות מל"ג לל"ב אלא ודאי אף בחדשים כסדרן אחד מלא ואחד חסר קצעה ווסת לר"ח עיי"ש.

וקשיא לי עוצא, דהלא גם דין ווסת השבוע המצואר שם הקשה בתורת השלמים ס"ק ט' דמה אינעריך לחשמעין דהא ג"כ קצעה ווסת להפלגות שווים ממע, ותי' דאי משום ווסת הפלגה לא היתה נקצעת עד אחר ראיה רביעית משא"כ קביעת ימי השבוע נקבע בג"פ עיי"ש, ובחור"ד וס"ע וכו"פ כתבו עוד הרבה נ"מ בזה.

ומעתה קשה עוצא מה ראו לתמוך יותר אדון ווסת בדילוג המצואר צ"ס ולא ניחא לכו למימר דמייירי בחדשים מלאים כיון דאז בלא"כ איכא הפלגות שוות, הלא כמו דניחא לכו לחשמעין דין ווסת השבוע אף דבלא"כ איכא הפלגות שוות מטעם דליום השבוע סגי בג' פעמים משא"כ להפלגה, תי' זה מספיק גם למה דאינעריך הש"ס להביא פלוגתא דרב ושמואל בדילוג אי סגי בג' פעמים או לאו, דלהפלגה כו"ע מודים דלריך ד' ראיות משא"כ בדילוג תליא בפלוגתא דלרב יש לחוש להחמיר יותר אף בג"פ דיומא קא גרים ועוצא לחשמעין.

ובפרט לפי מה שכתבו החור"ד וס"ע ושאר האחרונים עוד הרבה נ"מ דבהפלגה אם ראתה צאמלע נחצטלה הפלגה משא"כ ביום השבוע דיומא דקא גרים אין נ"מ בראיה בינתיים יעיין בדבריהם שכתריכו עוד לחלק הרבה, וא"כ גם כאן אף לדברי שמואל דגם בוסת הדילוג לריך ד' ראיות כמו בהפלגה מ"מ יש נ"מ עוצא דבהפלגה אם ראתה צאמלע נחצטלה בוסת משא"כ בדילוג. ואף לשיטת העו"ז (סימן קפ"ט ס"ק י"ח) דגם בהפלגה לא נחצטלה בראי' בינתיים, מ"מ הלא כבר כתב החור"ד (שם חידושים ס"ק ב"א) דבהפלגה ראשונה גם העו"ז מודה דנחצטלה בראיה בינתיים משא"כ בוסת הדילוג לחודש המצואר צ"ס שם דיומא קא גרים ולא חובל לקלקל בוסת כלל, כמו שכתבו בוסת השבוע. גם שארי הנ"מ המצוארים באחרונים שם, באופן דאין הכרח כלל לפי"ז דמייירי בגמרא צאחד מלא ואחד חסר וא"ע.

וכן הוא ממע זה דין שהולין צליחה לצנה שא"ל אלא שיתבאר שיש לה סיבה שמוציאה ליחה לצנה, וא"ל לבוין זה צמח שאמרו כלך אחר הרוב. ומש"כ ע"ז שהוא חילוק שלא שערס הראשונים, כבר שערס הראשונים צמח שאמרו לתלות צדס מכח ואין המכה מעבר אלא הכיבה שמוציאה מעברת ואין חילוק.

ד

גם מ"ש כת"כ להקל מחמת שאין להם הרגשת פתיחת פי המקור ורק הרגשת זיבת דבר לת, ופלפל בראיות העו"ז ז"ל (מהדו"ק יו"ד סימן נ"ה) דהרגשת זיבת דבר לת מיקרי ג"כ הרגשה מלא דפריך הש"ס צ"פ הרוואה כחם. (דף י"ז ע"ב) כמה קושיות על שמואל ולמה לא הקשו ממשנה קדומה. (דף י"ז ע"ב) דס הנמלא צפרחזור ספיקא עמא שחזקו מן המקור, וכו"ד אי דארגשה ח"כ ודאי מן המקור הוא ואי דלא ארגשה חמאי עמאה. ותימן הכחם סופר (שו"ת חו"ד סימן קס"ז) על פי דרכו של הכו"פ (סימן קפ"ג ס"ק א') ועוד כ"פ לפרש דברי הרמב"ם ז"ל (הלכות איסורי ביאה פ"ה ה"ה) מה שכתב צדס הנמלא צפרחזור שטמא ודאי, שחזקת דס שצא בהרגשה וסצרה שהוא מחמת הרגשת העד, וכן י"ל בדברי המשנה שחזקו מן המקור וחזקת דס שצא בהרגשה וסצרה שהוא הרגשת העד. וכח"כ הקשה ע"ז כמה קושיות ולק"מ, דמה שהקשה דאכתי קשה על המקשן דאמאי לא יפרוך מה כיון דלא ידע עדיין סצרה זו דהרגשת עד הוא וממיל דמועיל סצרה זו לעשותה ודאי עמא לשרוף עליה קדשים, הנה צאמח אין ספק דודאי יש חילוק בין דס הנמלא צפרחזור לדס הנמלא מצחון דנמלא צפרחזור צודאי החזקה יותר אלימחא שהוא מן המקור מצחזקת הרגשה ושע"י חזקות אלו תליין בהרגשת עד ואין מקום להקשות ממח דלא ניחא ליה להמקשן לתרן צדס הנמלא צחון לחלותו בהרגשת עד שיהיה הכרח מה גם לדס הנמלא צפרחזור שלא לתלותו... (חסר בהמשך).

סימן סא

צ"כ

בשו"ע יו"ד סימן קפ"ט (סעיף ו') כשם שקובעת ווסת להפלגה כך קובעת צימי החודש וצימי השבוע וכו' אעפ"י שאחד מלא ואחד חסר אין מדקדקין בכך, והביא הכ"ז ז"ל בשם הרשב"א שכתב"ד הכריע בן מדינא פליגו רב ושמואל: (דף ס"ד ע"א) אי קצעה לה ווסת דלילוג או עד

סימן סב

צ"כ

בחור"ד סימן קפ"ט ציאורים ס"ק וא"ו כתב להקשות אמר דלרצ לא מלערף ראיה דווסת כסדור לווסת

ותמכני הלא בתוס' צנא קמא דף ל"ז ע"ב ד"ה יום
ט"ו כהנו צהדיא וז"ל: והיכא דאין שם היום גורם ולא
שם מנין החדש כגון אם ראש היום ולסוף עשרים
לראייתו ראש היום וחזרה וראש היום לסוף עשרים לכו"ע אין
הראשונות מן המנין דהא סוף עשרים גורם יעיי"ש
שהאריכו, והרי צהדיא דאף צווסת השנה למנין עשרים
צ"כ דהפלגה גורם אין הראשונה מן המנין כדעת רוב
הפוסקים.

ומה שנה החו"ד עיקר יסודו לדברי התוס' צנא דף
ט' ע"ב ד"ה פיתחה שהקשו דהא לרב קבעה וסת
לדילוג ותיראו דהפלגה כו"ע מודו, ומה כוכית החו"ד
דהא צכיוונה. איתא שם צ"ס צהדיא דקבעה לה
ווסת וקשה ממ"ז אי חשבינן ראי' הראשונה שלפני
(הל') (הל') יום א"כ דהפלגה לדילוג ג"כ קבעה ווסת
לרב ואי לא חשבינן ראי' הראשונה אף דהפלגות שוות
לא קבעה ווסת דהא צעין ד' ראיות אי"ז דהתוס' ס"ל
דבהפלגות שוות סגי צג' ראיות יעיי"ש. ואני תמה על
ראייתו דהא זה הוא גם לדין דצכיוונה קבעה לה ווסת
דמלפנין ראי' הראשונה כמבואר בטור וצ"ע סעיף
כ"ז ובפיתחה והתירה לא מלפנין ראי' הראשונה שלפני
הל' (והטעם ביאר צ"ך ס"ק ס"ח כיון דראי' הראשונה
לא היה שוב לדילוג לכן א"א לנרפה כ"א צווסת שוב,
ועיין צ"ך ס"ק י"ח מה שרמז ג"כ לדברי התוס' האלו
להוכיח מדצריכס דצווסת שאינה שוב לדילוג לא מלפנין
הראי' הראשונה, והמה הל' פסוקה צש"ע סימן ה"ל),
אשר לפי"ז אין שום מקום להוכחת החו"ד ול"ע ודו"ק
היעב.

סימן סד

צ"כ

בחתנא דדייר צי חמיה ואוכל על שלחן חותנו, אם
מותר להושיע כוס של קידוש לאשתו נדה, כי לפי
משמעות הש"ע סימן קל"ב סעיף י"ג שכתב: כשם
שהיא חסורה למזוג לו כך הוא חסור למזוג לה, ולא עוד
אלא אפילו לשלוח לה כוס של יין חסור לא שגא כוס של
צריכה לא שגא כוס אחר אם הוא מיוחד לה, אבל אם
שותים הם ושתית איבי אצחרייהו לית לן צב, עכ"ל,

הדילוג והלא איבעיא הוא צנא קמא (דף ל"ז ע"ב)
אם נגח שנת שנת ושנת א' בשנת וב' בשנת ואמאי לא
תלה אותו בפלוגתא דהכא דלרב לא מלערך וכו', ותי'
ללא דמי כלל דשאני הכא דצווסת הדילוג רולין לעקור
ווסת הסדור משא"כ צגניחות דמחמת הליך דשנת לא'
בשנת אין רלוננו לעקור ממועד לשנתות רק אדרבה
מחמת הליך חנו רולין להחזיק מועד לכל ימי השנת
יעיי"ש. והוא תמוה לפע"ד דהלא צגמרא האיבעיא שם
גם להיפך ה' בשנת וע"ש שנת שנת ושנת מהו מי
אמרינן דבחר קמא שדין ואייעד לכולהו יומא או בחר
בחרא שדין ולשנתות הוא דאייעד לא לכולהו יומי יעיי"ש,
וצבא לא שייך תירוצ החו"ד דגם כאן חנו רולין לקלקל
הווסת קמא ולא חילקו כלל צגמרא צין אם חנו רולין
להוסיף אקמא או לעקרו.

אמנם לפע"ד משיקרא לא קשיא מיד, דשם צגניחות
לא נעשה השור מועד לעולם רק צג' נגחות הללו
ואם נימא דנגיחה ג' בחר בחרא שדין לא נעשה מועד
צקמא כלל רק בחרא וא"כ מאי חזית דנשדי בחר קמאי
נשדי בחר בחראי דאין שום הכרע, משא"כ כאן דמייירי
צלמודה לראות וכבר נקבע לה ווסת אף צלא ראי' זו
צודאי דאחר הקציעות חולין בראי' ואורח צזמנו צא
עד שלא נדע צצירור שנעקר ווסת הראשון ונקבע ווסת
אחר מחדש וא"ש ונכון לפע"ד.

עוד יש לחרץ לפי מ"ש החו"ד צס"ק ד' דהיכא דנקבע
ווסת הפלגה עם ווסת השצוב או עם ווסת הדילוג
חיישינן רק להפלגה ולא לווסת אחר דלהרמצי"ן בחידושיו
(דף ל"ט ע"ב). לא חיישינן רק לווסת הפלגה ונהי
דאין קי"ל דחיישינן גם לווסת השצוב היינו היכא דליכא
למיתלי דהפלגה אבל היכא דאפשר למיתלי דהפלגה
אינה תולה רק דהפלגה יעיי"ש שפציא ראי' לדבריו, גם
הכו"פ בפתח"י (שם ס"ק ח') נסתפק צבה, והס"ע ס"ק
ד' מציא שכן מבואר בהרשב"א ז"ל דכיון דרוב נשים
דרבן לראות צווסת הסדור כל כמה דמאי לתלות דקבעה
כרוב נשים לא תלינן צדילוג דלא שכית יעיי"ש. ומעתה
מיושב היטב קשיא ה"ל, דצווסתות שפיר קאמר הש"ס
דתלינן יותר בחר ווסת הסדור מלמיתלי צדילוג דלא
שכית, משא"כ צגניחות דאין שום הכרע למיתלי בחר
יותר מצחצרי' דשיהס שוין והצן.

סימן סה

צ"כ

עוד שם בחו"ד (הליין צס"י הקודם) רנה להוכיח
דשיעת התוס' דאף צווסת הפלגה סגי צג' ראיות.

דמם' כלה, ומסיק הרשב"א חבל כיכא דשתו איננו ושהיה אינו אצטריוכו לית לן צב, וכוונתו צב לשלול דעת השאלות ה"ל, וזה גם כן כונת המחבר בסוף סעיף י"ג, וראה לזה דהפ"ח ל"ן על זה דשאלות יעב"ץ (ח"א סימן קכ"ז) כתב שנקו להחמיר בדעת השאלות. ויש לדקדק אחרי נקט במסכת כלה המשגר כוס יין ולמה לא נקט המושג, וגם בשו"ע סימן קכ"ז סעיף י"ג כתב ח"ל ואפילו לשלוח לה כוס של יין, ולמה לא נקט בלשון הושג, ואם רנו לאסור אפילו על ידי שליח ה"ל עכ"פ לנקוט תרומתו שלא להושיע ולשלוח, הגם שאין זה קושיא כל כך. עוד יש לדקדק, שבאן כתבו בטעם שדעתו רבה עליהם או ילכו רבה עליו, ובמציגת כוס איתא דאסור משום חיבה ואסור משום הרגל דבר. עוד קשה למה לא כתבו דין זה דגם אשה לאיש אסור לשלוח, וצ"ע להרשב"א קשה דאינו גופיה לא אסר בנדה לבעל אלא מציגה מים ציין ולמה לא אסר כוס יין לחוד כמו שהבטל לאשה אסור.

ע"ל בן נלפ"ד עפ"י מה דאיתא בתשובת צנין ל"ן סימן מ"ד שכתב לענין משלוח מנות אם יולא כשותן המשלוח מנות בעלמו כי אפשר אינו יולא אלא על ידי שליח דמשמע לישאל דמשלוח מנות, ולא ראיתי צפנים בם' ה"ל כי אין הספר לפני רק באחרות חיים (סימן תרל"ה ס"ק י"א) מציאו בקיבור. וי"ל דכן הוא גם מסביר דשאלתו לפניו ושלוח על ידי שליח זה הוא אות זכרון שדעתו עליו שמתוך כך זכריהו, אלא אם הוא לפניו ונותן לו אין ניכר אצותו כי לא זכרו רק כשראהו. ואולי כתב שם כן בספר ה"ל. לפי"ז יש לומר דמשו"ע נקט במס' כלה המשגר כוס של צרכה, דאין איסור אלא לשגר דזה הוא אות שדעתו עליה שעה זכרונה עליו על כן אסור, אלא כשהיא עומדת לפניו יש לומר דמותר ליתן לפניה על השלוח כוס של צרכה ולא שייך טעמא שדעתו רבה עליה. על כן נקט גם בשו"ע רק לשלוח אסור. ולפי"ז צ"ד יש להחיר, דמטעם איסור מציגה יש לומר אין איסור כמו שכתבתי דצ"ע לאשתו אינו אסור אלא להרשב"א ואין להחמיר יותר ממנו ואין אסור אלא מציגת יין צמים. ומלך איסור לשלוח גם כן אין איסור, דאינו אסור אלא כשהיא לפניו אלא כשהיא צפניו ליכא איסור כמו שכתבתי.

ו"א נעלם ממני כי צאל אצרכם להב"ק מבוטשטש צסימן תרל"ה כתב דיכול ליתן המשלוח מנות בעלמו דאל"כ כל מידי דאינו לא מלי עביר לא משוי שליח, ובה דכתיב ומשלוח מנות להקל עליו דאין לריך בעלמו ויכול לעשות על ידי שליח עיי"ש. אמנם דצ"ו צריכים

דמשמע מסוף דצ"ו דלא כותר רק כשמותים אחרים מקודם.

א

ונלפ"ד צ"ד ד"ש צענין זה שני ענינים, א) איסור מציגת כוס, ודין זה לא נמצא בש"ס ולא בשאר פוסקים ראשונים שהבטל אסור למנוח כוס לאשתו נדה, רק הרשב"א כתב דמסתברא לאסור כמו שהיה אסור למנוח לו כך הוא אסור למנוח לה דגם צ"ד שייך הרגל דבר, כמ"ס הצ"י סימן ה"ל. ובהה"ש"ך סימן ה"ל ס"ק י"ג הביא בשם הגמ"י (הל' איסור צ"י"א אות י) דהא דאסור למנוח לו הוא רק מציגה ובושטה אלא מציגה בלא הושטה או הושטה בלא מציגה מותר, ובשם הרשב"א כתב דאין אסור אלא מציגה צמים אלא שפיסה מקנקן לכוס מותר ודוקא יין אסור אלא שאר משקין מותר, והש"ך מסיק שם לאסור להושיע קערה המיוחדת לבעל, ובס"ק י"ד משמע מדצ"ו דאין אסור אלא מציגה לפניו וגם הושטה לפניו, והקשה המח"ס דצ"ד הש"ך סותרין זה את זה, וכתב דמה שכתב הש"ך להחמיר בס"ק י"ג הוא רק חומרא בעלמא אלא מדינא לא אסור אלא מציגה ובושטה לפניו דוקא.

ב) זה יש לומר לענין הצעל, דהא דאסור למנוח לה דהוא רק מדצ"ו הרשב"א כמ"ס לעיל, והרשב"א לא אסר אפילו באשה שמוציג לבעל אלא מציגה צמים כמ"ס לעיל בשם הש"ך, א"כ לא מסתבר לאסור יותר ממנו, א"כ א"ע שהש"ך החמיר בס"ק י"ג בנדה לבעל אפילו שאר משקין ואוכלים וקערה, אלא צ"ע לאשתו לא אסור אלא מציגה צמים ציין אלא בשפיסה מהקנקן לכוס ולהושיע ליכא איסור כלל, דבשאר פוסקים לא נמצא איסור לבעל רק הרשב"א ואינו לא אסר אלא מציגה ממש.

ב

ג) איסור לשלוח לה כוס יין, ודין זה גם כן אין לו זכר בש"ס לענין נדה, רק הצ"י הביא מקורו מדאיתא במסכת כלה המשגר כוס של צרכה לאשה שלא מדעת צעלה חייב מיתה שדעתו רבה עליה א"ד מפני שילכו רבה עליו, וילוף הרשב"א (תה"א בית שביעי שער שני) מה לאסור גם בנדה, ומתחלה הביא דברי השאלות (פרשת אחרי שאלתא ל"ז) שנדה לא תשתה מכוס ששתה צב"א, על זה כתב הרשב"א שלא ידע מאי טעמא, וכתב דאין לאסור אלא כה"ג לשלוח לה ציחוד כוס יין כהא

עיון, דהא בקידושין דף כ"ג איתא דאע"ג דכל מידי דאיכא לא מני עבד לא משוי שליח אפילו הכי יכולין לקבל גט שחרור לעבד משום דעבד יכול להיות שליח לקבל שחרור של עבד אחר, אס כן גס כן צוה יכול להיות שליח להולכת מנות של אחרים ולא שייך צוה סבירא הניל.

ג

וע"ז דבר שאלה הב', כדת מה לעשות צאכול על שלחן חמיו איך יתנהג בימי נדחה, כי מצוה צו"ע סימן קל"ה סעיף ג' שצריך לעשות איזה שינוי ולא ידע צמה ישיבה את דרכו לשמור ולעשות כדת של תורה.

הנה דין זה הוא ממשנה דמסכת שבת דף י"א לא יאכל חזק עם הזבח משום הרגל עבירה, וצדק י"ג ע"א קמצינא ליה נדה מהו שחישן עם בעלה הוא בצגדו והיא בצגדה, ומדמי ליה בש"ס לשני בני אדם שאוכלין על שלחן אחד זה צשר זה גבניה, ודעת הרמב"ם פ"א מהלכות איסורי" (הלכה י"ח) דאין איסור אלא בקערה אחת, והראש"ד והרמב"ן והרשב"א והרא"ש והטור סבירא לכו דאפילו כל אחד אוכל בקערה בפני עצמו אסור, מדמדי בש"ס לשני בני אדם שאוכלין על שלחן אחד זה צשר זה גבניה משמע דאפילו כה"ג אסור דומיא דצשר וגבניה, והראש"ד בצפר צעה"ג, מוצא בסדרי טברה ס"ק ה', בקשה הא בש"ס אינו מדמי לצשר וגבניה אלא לישון הוא בצגדו והיא בצגדה, דכמו שהשלחן הוא הכנה לאכילה כן המטה היא הכנה לתשמיש, וכמו שאסור לאכול זה צשר זה גבניה על שלחן אחד משום שמה יאכל זה מהו כמו כן כאן יש לגזור שיצאו להרגל דבר, אלא לענין אכילה על שלחן אחד דאפילו יצאו לאכול בקערה אחת אין איסור אלא משום הרגל דבר ומי"ל לגזור העלאת אטו אכילה, ותיקן דמדיחא בצרייתא דף י"ג אחר האי דלא יאכל חזק עם הזבח, לא יאכל זה פרוש עם זה ע"ה שמה יאכלו דברים שאינם מתוקנים, ושם אסור על שלחן אחד אפילו בקערות מחולקות, כמו כן לא יאכל חזק עם הזבח מיירי כה"ג מוצא לישנה דכיוצא בו. אמנם הרא"ש סבירא ליה דצאמת כאן לא הוי האיסור משום שמה יאכלו יחד דזה הוי גזירה לגזירה, אלא דהאיסור הוא דאכילה על שלחן אחד הוי דבר של חיבה ואסור כמו מחינת הכוס ורחיית פניו ידיו ורגליו, על כן כתב דאין אסור אלא צימיהם שכל אחד היה אוכל על שלחן קטן בפני עצמו, אס כן כשהאיש והאשה אוכלין על שלחן אחד קטן הוי דבר של חיבה, משא"כ צמנינו שכל הב"צ אוכלין על שלחן

אחד מותר, ולשיעורו צלחן קטן לא מחייב היכר, דהא האיסור הוא משום דהוי דבר של חיבה ומה איכפת לן בהיכר שעושין ולא יאכלו זה מהו, הא זה גופא דרך חיבה הוא, והא דמותר הושעת כוס צשמאל הוא משום דהב"ג לאו דרך חיבה הוא, משא"כ כאן. כל זה מצוה בסדרי טברה סימן קל"ה ס"ק ו' ד"ה ואך צעוקר הדין סוף הס"ק עיי"ש. לפי זה להרא"ש כשאחרים אוכלים על השלחן אין צריך שום היכר.

אמנם הרשב"א ושא"ר פוסקים סבירא לכו דאפילו כשאחרים אוכלים על השלחן גס כן צריך היכר, וכן פסק צו"ע. אמנם בצפר צרכי יוסף (שם דין י"א) הביא צסם ריק"ש, דכשהאיש והאשה נוכחים בימי טברה לאכול כל אחד בקערה צפני עצמה שדרכם לנהוג סלסול צעמם שאין שום אחד פושט ידו לקערה שאינה שלו כלל כמו בימי פרישות כן נוכחים בימי טברה, אז יש להחיר צשופי כשאחרים אוכלין על השלחן. ולכאורה צצרי הריק"ש הם נגד צצרי הרמ"א דמשמע דאס צימי טברה אוכלים בקערה אחת ועתה אוכלין בקערה צפני עצמה שפיר דמי דחציב היכר, ואס צכל פעם אוכלין בקערה צפני עצמה אסור. אמנם צצרי מצוהרים, דהרמ"א חייש דאע"ג דאוכלין צכל פעם כל אחד בקערה שלו מ"מ יש לחוש שמה יפשטו ידיהם לקערה של חצירו, אלא הריק"ש דמייירי שהחמירו על עצמם אז צימי טברה שלא ליגע צמה שמוכן לחצירו, א"כ ליכא חששא כלל.

אמנם עדיין יש להקשות על צצרי הריק"ש דהא צסימן פ"ח לענין צשר וגבניה אסור אפילו צצ' אחים המקפידים זה על זה משום שיאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי צייתום מותרים, ואס כן גס כאן דשאר כל אדם אסור לאכול על שלחן אחד אפילו בקערה צפני עצמה זה מותר ויאמרו כל הסריקין וכו'. אמנם נראה דאחי שפיר, דהא כתב הרמ"א דאס נוכחים לאכול בקערה אחת צימי טברה אז מותר לאכול צימי עומאה על שלחן אחד בקערה צפני עצמה, אס כן מצינו לפעמים היחר על שלחן אחד בקערה צפני עצמה והרואה יאמר דצשעת טברה אוכלין ציחד ולא שייך סבירא דכל הסריקין. על כן נראה דצכה"ג שפיר דמי להקל להלכה למעשה, רק שלא יצאו זה אלא זה אלא צכפסק אדם אחר, כמו שכתב הרא"ה מוצא בסדרי טברה שם. ויותר נראה דצאכול עם אחרים על השלחן איסורא ממי איכא לפשט ידו לקערה שלה, דהרמ"א כתב צצה"ע סימן כ"א סעיף ה' דאסור לנהוג צצרי חיבה לפני אחרים, וממילא יודעים כו"ע שאין אוכלים זה מה וליכא חשש שיאכלו

שע"י פשרות וקולות כאלו יורדן מטב מטב בכל פעם יותר עד שלבסוף תפוג תורה ח"י, וכך דרכו של ה"ה"ר היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שיאמר לו לך עבד ע"י, ואין זה דרכים ודרך כל יראי ה', כי אך זה האחריות מוטל עלינו לעמוד על המשמר לעשות הכל כתורה והלכה ע"ה"י"ט, ואותן הנמנעות לזאת בעטנות כאלו בלתי"ה אין להם נאמנות על מה שעשין צדיקים ואין אחריותן עלינו (עיין להלן סימן ע' אות ג'). ועיין חשו' חת"ס חלק ששי סימן פ"ו בדבר מה שהאריך שאסור לעשות שום שינוי צדיקים כחז שם דאם אמר יאמר שאם לא יעשו איבא למיחוש להמרת דת, אין לחוש לזה, והביא ראה מן הש"ס (ברכות דף ס"ג ע"ב) ועי"ש, ובמקו"א הארכתי בזה (עיין לעיל סימן ל"ה אות ד') לא עת האסף פה. ולדעתי צדור שאם תהיה אותה המקרה בהשגחה כראוי יתוספו בזה יראי ה' ויראי חטא, ולא אוכל למנוע מלעשות בזה כל מה שצדיק, ולער גדול יש לי בדבר זה, והש"ת ינחמו צמטגלי לזק למען שמו יתצרך.

וכנני יודיכם דושת"ה בזה"ר ומנפה להרמת קריכם ומצרך אחכם בחג כשר ושמח

הק' יואל טייטלבוים

סימן סו

צ"ב

א

(* ה"נני להשיב בקצרה בשולי המכתב כמזכר, והנה צשיעור המקרה יש הרבה דעות בפוסקים, יש מקילין אף צפחות משצעה מאות ליער ויש מחמירין על יותר משמונה מאות, גם יש מחמירין עוד על יותר מתשעה מאות ליער, ולצאר המקורים והעטמים של כל אלו השיטות קצר היריעה מהכיל בשולי המכתב, גם אין הפנאי מסכים, אצל צוודאי ידוע הכל לכח"ה שליט"ה, ובמקומי נהגו להחמיר צשיעורי מקרה לכל הדיעות וכמו שכתב התשצ"ץ (ח"ג סימן ל"ג) צספק צשיעורין להחמיר בכל מילי דאורייתא, וצפרע צעניני מקרה כתב התשצ"ץ (ח"א סימן י"ז) להחמיר אף

זה מה, וממילא לא שייך כל הסריקין. וידעתי שיש לפלפל על זה מדברי הרמ"א כאן, ועוד דאם כן ליכא צשום אופן איסור זה עם אחרים על השלחן, ולא רניתי להאריך יותר כי להלכה נראה לפע"ד כמו שכתבתי.

סימן סה

צ"ב, ניסן תשי"צ

... צר לי מאוד שנודעתי מכמה מקורות צרורים שאין שום השגחה צמקרה צשעת העצילה, וזה חמור מאוד, והשגחה מצורחת בזה יותר מעל ע"ס המקרה, ראשית הוא חמור יותר שהוא דאורייתא לכו"ע ואין שום שיטה להקל, כמבואר בגמרא צ"ק דף פ"ב על תקנת עזרא שחבא אשה חופפת ועוצלת, דאורייתא הוא, אמרי דאורייתא לעיוני ואחא איבו ותיקן חפיפה. עכ"פ עיון הגוף הוא דאורייתא לכו"ע, ומתקנת עזרא לריך גם חפיפה, ורוב הנשים אינם יודעים צעמם לעשות עיון הגוף צפרע צימיו חלה. גם בהעצילה צעמם יוכל להיות צאופן שאינו כלום מדאורייתא, גם שארי השגחות מצדיקן שאין לפורעם, ואם אין השגחה כראוי שניה עוצה שטורים על דאורייתא. והוא איסור כרת ר"ל וציעול הטורה צישראל.

גם כיון שיש להבין נגיעה ממון בזה אין לסמוך עליו כלל, כי צוודאי הוא רואה שיהיה הכל צמהירות צציל רוחא דממונא, ואם יש השגחה כראוי שיהיה נעשה הכל כתורה והלכה לריך לא קאת מחינות וצא לדי הפסד, וא"כ הוא משחד מנגיעה ממון, ואף צחכמים אמרה החוה"ק כי השחד יעור עיני חכמים, וק"י עיני הצללים, ופשיטא שאין לסמוך עליו בזה, אלא חוב קדוש הוא להעמיד להשגחה זו אשה הראויה לאותה איטלא ע"י הצ"ד המפקחים על הטורה שם צאופן שלא יהיה רשות הבין עליו כלל וכלל לא. ואם יש להצ"ד השגחה על ע"ס המקרה ואין להם השגחה כראוי על הטצילה, אין זה אלא מכשול, כי סוצרים העולם שהוא תחת השגחה וצחמת אס אין השגחה על הטצילה אינו פלום כי נכשלים רבים. ותמה אני על המכשלה הזאת שחת ידכם ולא אוכל ליתן מרגוע לרוחי צדצר זה.

ובמה שאומרים אחרי אנשים שאם ידקדקו כ"כ לעשות הכל כהלכה ימנעו אחרי נשים מלצוא, הנה זהו דרך כל מהרסי הדת שמחילין כן לעשות פשרות לש"ש כדי להמשיך גם קלי הדעת לקיום התורה, אצל האמת הוא

בשאר הוראות לחוש אף לדיעה יחידית, אבל במקומות שמקילין בשבט מאות ליער אין להרבה אחריהם כי יש להם על מה שיסמוכו שיש גדולים סוברים כן, ופשיטא שאין להוציא על זה שם פסול ח"ו, והאומר על זה איזה שם פסול עתיד ליתן את הדין, אבל אם אפשר לתקן שיביא לכל הדיעות מהראוי לתקן, וצפרע כשהוא גם עבור אותן שבאו ממקומות שכבר נהגו וקבלו עליהם להחמיר בזה, וכבר ביארתי בחשו"י (סימן י' אות ז') שפה באמעריקא מחוייב כל אחד ואחד להתנהג כחומרי המקום שילא משם.

ב

מ"ש אם לוותר על נקב בהשקה לצור הזריעה לא הצנתי, הלא לצור הזריעה אין ג"מ כלל בהשקה כי המים שצבור העצילה המה צאים מצור הזריעה והכל חד הוא, הלא שצביל שהוא נתן סאה ונטל סאה עושים השקה לצור השני, ח"כ אין לריך השקה הלא לצור השני. ובלא"ה לא הצנתי הלא אפשר לתקן הכל צניקל להגציה המים מעל נקב בהשקה בין צבור בהשקה ובין צבור העצילה ואם עי"ז יהיו המים גבוהים ביותר אפשר להרחיב שליבה התחתונה בהמקור שיעמדו שם הנשים בשעת טבילה, גם אפשר לעשות נקב כשפופרת הנוז בין שני הצורות דהיינו צור הזריעה וצור בהשקה, וצאמת שהעיקר הוא שיביא השקה כדינו לכל הדעות ואם יש השקה כראוי צלי שום חשש אין ג"מ עוד צבור הזריעה מכמה פעמים שאין להאריך כאן, ועכ"פ יש הרבה דרכים לתקן כאשר אמרתי פא"פ להמוכ"ז ג"י וחכם כיו"צ יוכל לתקן הכל שלא יהיה מקום לערער וכדרכי ח"ה דכוותיה המרבים שלום בעולם.

ושלום לו ולכל הנלוים אליו כאשר איוותה נפשו וכל"ג ידידו דושת"ה צאה"ר מנפה לישועת הש"ת

בקי' יואל טייטלבוים

סימן סז

ב"ה, אור ליום ה' וישב התשכ"ג לפ"ג, פה צוקלין יא"ו

שלו' וכט"ם אל כבוד ידידי הח"ג החסיד
המפואר, בנש"ק, מרביץ מהרה בישראל,
כש"ת מוה"ר ח"י"ל דייטש שליט"א, אב"ד
דק"ק העלמיץ יצ"ו.

אחדשת"ה צאה"ר, הגיעני מכתבו בדבר המקוב
בראשטער, הנה ערידנא עוצא לא אוכל להאריך,
ואכתוב לו בקיור נמרץ מאוד, הנה לפי מה שלייר המקו'
חפרו שם זה עשר שנים צור עמוק חמשה וששים פום,
ושב נתנו שם צאותו הצור אצנים עד לערך שלשים
פום, ואמרו שהוא כדי להעלות המים בגובה יותר, וזה
כמה שנים שהמקור עומד צלי השגחה וסופכין שמה
ממיומי העיר, וממלאים עוד שאר מקוואות מהמים האלו
עי"י סילונות של מחכות על סמך מה שאומרים שיש
צאותו הצור מעיין.

הנה הדבר פשוט יותר מציאת צכותחא שאין לסמוך
על זה כלל וכלל לא, ראשית כיון שסתמו המים
באצנים בגובה כ"כ שלשים פום מהמקום שהי' המים
מהלך צתלתו לא מסתגר כלל שעלו המים בגובה כ"כ
וקיימים ועומדים כן כמה שנים, כי אין זה עבד המים
לעמוד יותר ממקור מקומו, והמים הנראים על האצנים
יוכל להיות שהוא מהשאובין שנשפכו לתוכו, ומה שלא
נבלעו בהמעין הוא שצביל שנתחצרו האצנים ומפסיקין
לגמרי וסתימת אצנים של משך שלשים פום היא סתימה
מעלייתא ומתחזק בכל פעם יותר באופן שאין שום קישור
למים העליונים עם המים שחתת האצנים אף אם יש
שם מים מתחתם.

אבל צעיקר הדבר מי יוכל לידע אחר כמה שנים
אם יש שם אפילו עיפת מים של מעיין. והנה
ידוע דעת המהר"י"ט צחלק ב' סימן י"ח דבמעיינות
שלנו אף אם רואין המעיין צעינים מכל מקום כיון
ששכיח עוצא שמכצין המים יש לחוש גם צמעין
הנראה לעינים שמה הוא מכצו ואינו הלא מי
תמלית שנאספו שמה, ואף שצח יס חולקין כמו
שהאריכו הפוסקים בזה לא עת האסף פה, אבל לא
חלקו עליו הלא צמעין הנראה לעינים, אבל כשהוא
סחוס וחתום כעצמות צצטן המלאה וזה כמה שנים
שעקבותיו לא נודעו בדבר צרור שהחיוצ לחוש למכצו,
ועודא ידענא בכמה מקומות שהי' מקור על גבי מקור
שהי' שם מעיין הלא כיסוי דק הפסיק בין המקוואות
שיוכלו לנקות את המקור שלמעלה, והיה נקב כשפופרת
הנוז צהכיסוי שיבי' מחוצר כדן, ואירע כמה פעמים
שבדקו תחת הכיסוי וראו שאין שם מים כלל, כי נאצדו
לגמרי, והכל צא ממים הנשפכים מצחוץ, ומכש"כ
בסתימה עבה כ"כ שמעליכין הרבה אצנים בכל מקום
מואל המים, ועוד בגובה יותר עד שלשים פום ועומד
כן כמה שנים צלי שום דיוקה וצלי שום השגחה, אין
שום ספק בעולם שהוא חיוצ גמור לחפור שם ולפתוח

הכשר שאינו גלגל היו סומכין על הקולא של קליפת הסירכות שהקילו כמה אחרונים ז"ל (עיין רמ"א יו"ד סימן ל"ט סעיף י"ג ובאחרונים), והנהגה צמח שהחמירו הרבה ראשונים ואחרונים ז"ל צוה לא אכלו אלא צר גלגל, ופשיטא שהמקלין ה"י שכיח להם יותר צר טוב ושמך מהמחמירין כי רוב צהמות הכשרות אינם גלגל. וכן צבית מטבחים של עופות ה"י השגחה יתירה על האווחות שמלעטין צבדיקת הוושטין ושאר ענינים וצאותו מקום היו שומעין גם העופות הפשוטין עבור אותן שלא סמכו כלל על הקולא לחכול מאווחות המלעטין (עיין שו"ת שערי דרך סימן מ"ג ועוד) והכל ה"י בהשגחה, כי עבור שאי אפשר להחמיר כ"כ עבור ההמון אין להפסיד את המכדריס ומהרים שלא לבקש קולות, ולא נתקנאו המכדרין צמח שאותן שאכלו מהאווחות המלעטין ה"י להם שומן וצד יותר טוב ובהרבה וצול, והכל יודעין שמה שהוא מדריגה ראשונה צעניי העו"כ אינו מדריגה ראשונה בצחירות התו"כ כי המה שני ענינים.

ובבואי להאקמיר שהיתה עיר ואם בישראל מלאחי שם שני מקואות צמקום אחד על אופן ה"ל שהמכדרין לא הלכו אלא צמקום אחת שהיתה מוכשרת יותר אך לא היתה נקיה כל כך עבור ההמון, וה"י שם צאותו הצית גם מקום אחרת שהיתה נקיה יותר צחכילת הנקיון אך הוצרכו לסמוך שם על איזה קולא שלא ראו המכדרין לסמוך על זה (ואין י"מ פה לבאר הענין שה"י שם), וה"י כן המנהג כמה שנים, אך אח"כ צבואי לשם ערצתי הרבה ע"י הוצאות יחירות ומלאחי צעזע"ת תקנה שה"י בהכשר על לך היותר טוב לכל הדעות וגם נקי צחכילת הנקיון ושוב לא הוצרכו לשני מקואות, אלא צמקום שא"ל להמלאי זה צמקום אחת אין החסרון כ"כ אם עושין שני מקואות צאופן ה"ל כאשר ביארתי שנהגו כן כמה שנים, אלא זה וודאי שגם המקום שעושין ע"י השקה טוב לעשות ה"י שחזר כ"מ י"י שהוא עכ"פ עדיף משארי אופני ההשקה שראיתי עד עכשיו.

יותר לא אוכל להאריך בעת, והנני מצרכו צגמח"ע ובשנה טובה ומצורכת, יעזרהו השי"ת ביטועה שלימה בכל עניניו צגו"ר ויזכה לשצוע רוב תענוג ונחת מכל לאלאיו ויוח"ל ע"ד התורה והיראה כחפץ לצבו וכלו"י יודו דו"ש צאכ"ר

הק' יואל מייטלבוים

לצדוק צעינא פקיתא מה הוא צאות המים, או לעשות צלדו מקום של גשמים להכשירו על ידי השקה, וערס שנעשה אחד מן החיקונים ה"ל המקום פסולה לכל הדעות אף צשעת הדחק גדול אין שום היתר צעולם.

גם צענין הסילומא ושאר ענינים שראיתי צה"יור יש חששות גדולות, אלא שלא ראיתי לדבר מזה יען צעזיקרא דמילתא אין שם מקום כלל כאשר כתבתי, ואם יתקן כ"ל לריכס לתקן גם שם שם ענינים צאופן שנה יכ"י שום חשש, ויש לדבר צוה עוד הרבה אלא שאין לי פנאי, ולא כתבתי אלא צק"יור נמרץ מחמת גודל הפירא צע"ה והשי"ת יעזרנו עדכ"ש ית'.

וכנני יודו דושת"ה צאכ"ר

הק' יואל מייטלבוים

סימן סח

צ"ה

שלו' וכמ"ס אל כבוד ...

מכתבו הביעני ולא השצתי על אחר כי צעת צוה מכתבו לא הייתי צביתי כי הייתי צמרצן שהוצרכתי לעסוק צרפואה, וצבואי לביתי צחדש אלוה הביעני ערדת הימים הקדושים ושאר טיירות ונחתאחרתי, וצאתי בעת להשיב לו עכ"פ צק"ר כי הצצוננתי צה"יור ששעה למדות המקו' והיעב אשר דיצר שהוא מילתא דמיסתברא שצוה האופן אין החשש קרוב כ"כ שיהיה נתן סאה ונטל סאה, אלא אעפ"כ לא אוכל לידע אם ה"י רפואה מוחלעת שיהיה צרור שלא יהיה נתן סאה ונטל סאה, אמנם עכ"פ מה"י טוב צודאי עדיף לעשות צאופן זה מדרך שחיו מוכיין לעשות צאופן שהוא קרוב יותר צבדאי נעשה אח"כ נתן סאה ונטל סאה.

אמנם לפיענ"ד מה שדחה צשתי ידים האופן לעשות מקום אחת גדולה צחקון כראוי וכמקואות קטנות להכשירן ע"י השקה, שראש זה לדבר מוזר צצאותו צית המרחץ ימלאו מקואות שהכשירן אינו שוה, צעיני אינו רואה זה לדבר זר כ"כ ובהרבה ענינים צצר רגילין צכאלה, וכל ערי ישראל צמדינאיו ה"י צבית מטבחים אחת צצר גלגל כשר וחסם כשר שאינו גלגל והכל ה"י צהשגחה צצ"ד צהשגחה יתירה צמקום א', רק שצוה

סימן סט

כ"ה, ג' שופטים תשס"י

שלו' וכמ"ס אל כבוד ידידי הח"ג הספורם
החסיד הפזאר יו"ש כש"ת מו"ה ח"י"ל
דייטש שליט"א, האבדק"ק העלמען בעת
חובק"ק קליוולאנד יצ"ו.

אחרשת"ה בזה"ר כמשפט, הגיעני היום מכתבו וכנני
להשיב לו בקיצור נמרץ כי לא אוכל להאריך, וגם אני
פך מחוסר ספרים.

א

הנה בהמקרה שכתב שעדיין יש צו חשש נתן סאה ונטל
סאה, אינו מוסכם לכל הפוסקים (עיין סימן ר"א
סעיף כ"ד ובאחרונים), אבל יש הרבה מכשירין ככהלי
גוונא, ובמקום שאי אפשר יש לסמוך על הפוסקים
להכשיר ככה"ג. אבל אינו יודע למה לא יטעו בגשמים
וצורות שהוא עליו"ט, וכבר כתב הר"ן בתשובה (צריכ"ע
ס' ש"ל) שאף בעניני העכו"ם מבקשים בדרך היותר
בעומ, גם הוא בנקל יותר כי בגשמים אם עושים פ"א
אומר על הגשמים מלבד בצורות מתמלא לעולם האומר
מעלמו עם מי גשמים, ובכל עת שרואים להחליף המים
מוכן ועומד המי גשמים הכשרים, ויולאים מכל החששות,
אבל הכפור העצמי הוא דבר קשה להביאו, ומציאין אותו
פ"א על כמה שנים ומי יודע מה יולד יום, ובפרט במדינה
זו אשר קשה למצוא בלן שיכ"י ראוי לסמוך עליו בעניני
כשרות כמו שח"י צמדינותינו, ועלול בכל עת לחששות
מרוצות, ואם יש אפשרות להחליף המימות בניקל בכל
זמן ועידן שגולד צו איזה חששא הוא ענין יקר וחשוב
עד מאוד.

ב

אמנם השטאפער גרע יותר, ראשית מחמת השטאפער
עלמו שהיה מצובה גדולה צין הפוסקים (עיין
להלן סימן ע"ו), גם עלולים הצלגים והבעלי צחים
להחליף השטאפער בכל פעם באופן גרוע יותר. אבל
חששא מרובה יותר בזה חשש זוחלין שהוא קרוב
מאוד ושכיחא עובא. ואספר לי מעשה שהיה בעיר
אחת (אינני רואה לפרסם שם העיר) שדרים שם הרבה
יראים ושלמים גם מאנשי שלומנו שצאו בעת ממדינתנו
גם יש שם רבנים מובהקים, ושם המנהג שתיכף אחר

שהולכות הנשים מצוה העצילה הולך שם הצלן לפתוח
השטאפער להוציא המים שיכ"י נקי, והיות שלא היו
רגילים שם לעבול צמקו' בשבת צוקר טעם כן גם צליל
שבת שהוציא המים, וכאשר צאו לשם אנשים ממדינתנו
שרגילים לעבול בשבת צוקר צקשו מהצלן עובד שלא
יוציא המים בשבת עד הצוקר אחר שיצואו המים לעבול,
ובצעת להם על ככה. והיות שח"י ידוע להם שרגיל הצלן
לעמוד כדיצורו צאו צש"ק צפרא על צטח לבית העצילה
ולא מצאו מים, והלכו אל הצלן צענעו מדוע לא עשה
כהצטחתו להשאיר להם המים צהמקו' עד הצוקר,
והתנלל לפניהם שאינו חייב צדבר כי השאיר המים
כהצטחתו, אלא שלא ידע שהשטאפער נחקלקל וצ המים.
ובשאר הלילות שאין המים שם אלא זמן קצר עד אחר
העצילה אינו נוכח כ"כ, אבל עכשיו שנשאר כן כל הלילה
צ המים עד גמירא, ונתן אל לבו תיכף לילך לעשות
שטאפער חדש שיכ"י מחוקן. מהמעשה הזה יוכל לראות
מה שעלול להתכוות על ידי השטאפערם וכמה מעשיות
כדומה לזה צאו לפני, ואף אם מתקנים היטב עלול
שיצוא לידי איזה קלקול בהמשך הזמן.

ג

וב"ש רוב מצויין אלל מקואות מומחין בן, חמה אני הלא
עניים הרואות צמדינה זו שהוא צעור"ר הדיפר. והנה
שורש טעם הרוב בזה הסצור השמ"ח (סימן א' סעיף
ג') גבי שחיטה דאמריין (חולין דף ג' ע"ב) רוב
מצויין אלל שחיטה מומחין בן שהוא מטעם דלא חליף
איתם כל כך לשחיט אם אינו מומחה צדבר. וטעם זה
היה גם צמקואות. אבל מצוינו דגם צמאמר מוחלט
צגמרא צכמה מקומות (גיטין דף ס"ד ע"ב וש"כ)
האשכ שאמרה לצעלה גרשתי נאמנת, מטעם חזקה שאין
אשכ מעיזה פניה צפני צעלה, ואף על פי כן הביא
הרמ"א באצן העזר סימן י"ז ס"ב דו"א דצמן הזה
דנפישו חולפה ופריוותא אינה נאמנת דאיתרע חזקה
דאינה מעיזה, וכש"כ דאיתרע חזקה זו צמקואות
שצאמריקא, וצעיבתא דמשיחא חולפה יסגי שרוב
המעשים נעשים בחולפה, ואף להראצ"ד צפ"א מהמ"א
(כל' כ"ה) שסובר דלכל אדם יש חזקה כשרות, ל"ל דמה
שאמרו צגמרא (ע"ז דף ל"ט ע"ב) צבורי דאין להם
חזקה כשרות צצביל שהיו שם חשודים, ולכו"ע צחזקה
אלו יש חילוק צין המקום והזמן, ובהשו' חו"י (סימן
ר"ח) כתב דמה שאמרו צגמרא (שבוטות דף מ"ז ע"ב
ערכין דף כ"ב ע"ב) אחזקי אינשי צרשיעי לא מחזקיין
לא שייך צדבר שרואין שדור נפרץ, והכל יודעין
שצאמריקא רוב הענינים נעשים על ידי המונים ועמו

באמצע הכותל כדי שיכיר מקום למ' סאח כאשר יסתמו הנקב ויתמלא מ' סאח באשכחון ואח"כ יפתחו הנקב וישפכו המים מ' סאח שנתהו למקור, זה קשה לעשות במקומכם כי עושין בדרך זה שיעשו מקור חדש בכל לילה וכמה פעמים גם כ' פעמים בלילה אחד וזה מסור להעומדת על העצילה וא"ל לסמוך עלי' כ"כ שתסתום תמיד הנקב, זה תוכן בשאלה.

א

הנה צור השקה שאם פתוח הנקב בשעת עצילה יש חשש נעל סאח ונתן סאח בזה כי קצת חקקה מה שהעצלה באמצע כי המים שתחת העצלה אינם מתחלפים כ"כ ואם המים שתחת העצלה הם כשרים נעברים המים שעל העצלה בהשקה למים שתחת העצלה, אמנם צור הזריעה שהאסור הוא בשביל שאין הזוחלן מטהרין בזה לא מועיל השקה להכשירו כי זוחלן אינם נעברים בהשקה כמבואר במשנה (פ"ב מ"ה) ובגמרא (שבת דף ס"ב ע"ב) גבי נטפין שרבו על הזוחלן, וכבר נחקקה בזה בתה"ד (סימן רנ"ד) ומוצא בצי"ח ריש סימן ר"א וצט"ז שם ס"ק ג' וכתבו טעמים לחלק למי שאזכין נעברין בהשקה ולפסול זוחלן אינו מועיל שום השקה, ולפענ"ד ציאתי בטעם בזה אלא שלא אוכל להאריך כעת ובהנני כותב צקינור נמרץ, ועכ"פ זה וודאי כי הכלכה רווחת היא שלזוחלן אינו מועיל השקה, וא"כ אינו מועיל בזה כלל מה שהמים שתחת העצלה נחים ושקטים כי המים שעל העצלה אם הם זוחלן אין להם עברה על ידי השקה וממילא לא יוכלו לעבר את המים העוצרים עליהם כי אין הזוחלן מטהרין, אבל העלם היעולה הוא רק מה שכתב שיכיר נקב באמצע באופן שיכיר מ' סאח באשכחון בכל פעם שעוצרים המים עליהם לעברם.

ב

וב"ש שהאשה היא העושה את המקואות וא"ל לסמוך עלי' כ"כ, חמה אני גם בלתי"ה בא"י עלה על דעתכם לסמוך על אשה שתעשה מקואות בעצמה, ומבואר בחת"ם יו"ד סי' רי"ז בסוף התשובה שכתב ח"ל כיון שהשיעור מוטע ומלומם וכדבר מסור לנשים שנוטלים בכל לילה מהמים ושופכים לתוכו חמים ויש לחוש הרבה שופתחו מהשיעור ואפילו אם נאמר ששעת העצילה יפתחו הנקב אין למסור זה להנשים שבאורך הימים חללו בהפתיחה ובדידי הוה עובדא בקהל הסמוכה לכאן וכו' משול רב צט"ה עכ"ל. וברי שהחת"ם צימיו ובגלילותיו

הארץ, וממקומו הוא מוכרע שרואין שצ"ע היה שם מקור פסולה כאשר לייך במכתבו המקור שהיה שם, וע"כ צודאי שזריך לחקן בכל מה דאפשר.

ד

ב"ש אודות החופה בציהכני"ס, כבר נאמר זה באסיפה שהי' באונגארן מכל גדולי המדינה זה ערך שמונים שנה, וחתמו על אותן ההחלטות שנתנו אז בהאסיפה גם מן הקדוש מלאה בעל דברי חיים זוקלכ"ה ומרן הקדוש מחידושבו המהרי"א זוקלכ"ה. גם בשדי חמד (מערבת חו"ב וחופה אות א') מציא הרבה גדולים שאמרו זה והאריכו בטעמים ונימוקים, ומה לי להאריך עוד בדבר.

וכנני ידיו דושח"י באה"ר מלפס להרמת קן כתוב"ק וישראל במהרה

ב' יואל טייטלבוים

סימן ע

צ"ה

שלו' וכמ"ס אל כבוד ידידי הה"ג חו"ב יו"ש וכו' כש"ת מוה"ר יצחק צבי דייטש שליט"א אב"ד בק"ק סענדרא וכעת בדעטרות יצ"ו.

מכתבו הגיעני בדבר השאלה אודות המקור שחתם עושים בג' בורות דהיינו צור העצילה וצור של מי גשמים ששמה באים השאוצים ונזרעים בחוכו ועוד צור א' להשקה. ויש לכם שני ספיקות, הא' אם יכ"י צור ההשקה פתוח תמיד בשעת העצילה יפן שתעשו עצלה באמצע הצור ויכ"י מ' סאח תחת העצלה ששמה אינם מתחלפים כ"כ וזהו קצת תיקון עבור החשש של נתן סאח ונעל סאח כי המים שעל העצלה מחוצרים ע"י השקה כשפותרת הנוד להמים שתחת העצלה, עוד מסתפק ושאל אם יכ"י צור הזריעה עצלה באמצע ויכ"י מ' סאח תחת העצלה שנחים ושקטים אם זה מועיל שיכיר המים שעל העצלה מטהרים את המים הבאים לתוכם דרך העצרה אף שאין זוחלן מטהרין יפן שמחוצרים להמים שתחת העצלה שאינם זוחלן, וכתב כי לעשות חקקה שיכיר הנקב

על אותו העת שצריך ללכת, וממנו זה אפשר שהולך גם בזה לשני ת"ח, ויחל בזה מה שהולכו בחוספחא להודיע שהי' זה בין אשה לשפרט דאין נ"מ בזה והיא מילתא יתירתא לכאורה ולהכיל י"ש בזה נפק"מ ונתינת טעם על מה שהולך שני ת"ח.

ג

וידה איך שיכיה הפי' בזה עכ"פ חזין שהולך ת"ח לעשיית מקור. ויודע אני שגם בפעם שביי הרבה חפשים צעיר ועשו איזה מקואות קטנות שהיו ביחידות עם האמצעי בחדר מיוחד לנרץ אשה אחת עבור המפונקות שמקפידות להיות ביחידות מתחלכ ועד סוף במים חדשים והחלפו כל המקואות בכל יום ע"י ת"ח הצקי בהלכה זו שהיה עומד שם והאשה המקפדת כ"כ היחה לריכה להקדים להיות בראשונה וכל הקודם זה חל לא התירו להחליף עוד המים שבמקור פעם שנית צלילה וכן שאי אפשר כי אם על ידי נשים יותר אין להתיר בשביל המפונקות האלה. ובאמת כי המקפדת כ"כ להיות נמנעת מלעבול עבור שהיחה שמה אשה אי' אך תואנה היא מבקשת כי הלא כולכים כולם בסווימינג פול הנעשה בצריכה של שאובין וכולכים שם אנשים ונשים וטף למאות ביחד ולפעמים אף צאלפים ואין משגיח אם אין ציניהם איש או אשה חולה ומזוהם וכדומה ר"ל, וכאן במקור שאשה אחת שהיחה שמה הוא אחר נקיון גמור בחלית כי בהכרח שיהיה נקיון גמור קודם שהולכות לעבול עבור חשש חלינה, גם האשה העומדת על העבילה תוכל לידע אם צריכה היא כי אין המדובר אלא מאשה אחת, ולמה יהי' הקפידה בזה כ"כ לוותר עי"ז על יסוד ההכרח לבנות ישראל, ואם ככה היא מצבה לעבור על איסור חמור כ"כ בשביל עולה כ"ד בזה, בלא"ה אינה נאמנת על וספרה לה כי בספירת נקיים וכל הלקויות י"ש בהם עירחא יתירתא וכמה ענינים של פחד וכדומה אשר צלי ספק יש בזה קושי יותר מלינך למקור אשר שמה היחה שם אשה אחת אחר הנקיון גמור, גם יש לה צריכה לערות ולהקדים, אלא שענין הספירה הוא דברים שצונטא ואין יודעים מה נעשה עמה ואם לא היה הספירה כדון בלא"ה אין העבילה שזה מאומה כמבואר בגמרא בכמה מקומות, והכתוב אומר (ויקרא עו, כח) וספרה לה ואחר תעבר.

והגם שאעפ"כ כל מה דאפשר למיעבד עבדין שמה יהיה בזה הלכה לאשה אחת אף שהוא רחוק בחלית הריחוק, אבל לא לעשות עי"ז היתרים שאין

שבולדאי היו הנשים מנזיין צצית העבילה לנשות ויראות ה' מ"מ ה' מנשול רב יען שהיה נמסר בידם לקחת מים ושפיכת מים וכה אפשרות לפחות מהשיעור, ומכל שכן במדינתנו שאין לסמוך על הנשים בכה"ג, וכחצ בעלמא שאין לסמוך עליהם כ"כ וק"ו בעשיית מקור בחללה שצריך להיות ע"י ת"ח המוסמך לכך. ואף שנקב בהשקפה פתוח מ"מ צרבות הימים מי יודע מה יולד יום וכמה פעמים משתנה המליחות מחמת איזה סיבה והכיתור של עשיית מקור ע"י נשים נשאר ויכול להיות מה מנשול גדול ח"ו.

ועיין צ"י יו"ד ריש סי' ר"ח שהעתיק לשון החוספחא פ"ו דמקואות אר"י מעשה במקור שבין אשה לשפרט וכהי' ר' דוסא מושיב צו שני ת"ח כדי שיקוו צו המים מ' סאה. והרי שהולך שני ת"ח שיעמדו בשעת עשיית מקור. הגם שנתקשיתי בזה למה הולך שני ת"ח הלא עד אי' נאמן באיסורין, דבשלמא מה שהולך ת"ח זה מוצן דאף שלא הי' נרץ לעשות שם מאומה אלא להשגיח על השיעור ושלא יפול לשם מים שאוצים ערס שנשלים השיעור מ' סאה וכהי' אפשר להגיד לו פרט זה כי אין זה אלא עדות בעלמא מה נעשה בפרט זה וא"ל לערות מאומה, מ"מ לא רצה למסור עינין עשיית מקור אלא לת"ח דכללל הוא רוב מנזיין אלא מקואות מומחין הם כמ"ש החשב"ץ (ת"א סימן מ"ט) והריב"ש (סימן קכ"ה) והוצא גם ברמ"א סימן ר"ח סעיף ד', וענין זה של רוב מנזיין מומחין הם למדו הפוסקים ממה שאמרו בגמרא (חולין דף י"ב ע"א) רוב מנזיין אלא שחיעה מומחין הם ולמדו משם שכן הוא בכל הענינים ניקור ומקואות וכדומה, והטעם הוא גם ברוב מנזיין אלא שחיעה מומחין בשביל דלא חליפי אינשי לעסוק בזה אם אינו מומחה לדבר כמ"ש לשון זה השמ"ח בסימן אי' סעיף ג' והוא מדברי הראשונים ז"ל, ולכן אי"א שאל הוראה למסור עשיית מקור למי שאינו ת"ח ומומחה לדבר כי מרגילים בזה החולפא לעשות מקור מי שאינו ת"ח וסכים דיפוק מיני' חורבא. אבל מה שהולך שני ת"ח ולא כגי צא' אינו מוצן לכאורה.

ואפשר בשביל שהי' צאמט הדרך בין אשה לשפרט חשש לדבר כמו שכתב רש"י ז"ל פרשת וירא (כב, ג) עכ"כ שני נעריו אחי שאמרו חז"ל (תנחומא בלק סימן ח', במ"ר פ"ב סימן י"ג) מכאן שאין אדם חסיד רשאי ללכת לדרך בלא צי' אנשים שאם יטעך אי' לנקציו ויתרחק יהיה השני עמו, ולא אמרו זה אלא בלאחא לדרך שצריך אין מנזיין אנשים שיוכל להעמיד אחר בחריקאי אם יטעך ללכת אבל צעיר יוכל להעמיד אחר במקומו

לעשותם ומציאים קלקלה בעולם ולמה נפסיד את היראות וחרדות לדבר ה' ומצקשים שיהיה הכל עכשיו"ע עבור קלי הדעת כאלו כי מה שנעשה בצוראת צו"ד עושות כן גם היראות וחרדות לדבר ה' שאין יודעות להבחין שלא הותר דבר זה אלא עבור קלי הדעת. והמבחין במצב העולם יראה כי רוב הפירוט והפרט הדת ירדה לעולם ע"י רוב הקולות שנעשו כדי לחקן את הפורעים שאינם לייחס באופן אחר והסוף הוא שהפורעים לא נתקנו אלא אדרבה נתרבו הפירוט מחמת רוב הקולות והיתרים שעצירה גוררת עצירה ונתקלקל הכל עד שצא לידי שכתת החורה. והרבה יש לדבר בזה אלא שאין להאריך כ"כ על הנייר, והמשכיל על דבר יראה שכן הוא.

בר"ל של דבר שרריך לעשות באופן הנ"ל שלא יהיו המים זוחלין בעת שמעבירין את המקוה ויוחלפו המים בכל יום חדשים על ידי תליד חכם העומד שם שיהיה הכל כדת ובהלכה וצליה שאין שם אלא הנשים לא יומסר להם שום דבר הנוגע בצערות המקוה אלא הכל יהי מחוקן מצדד יום וחו לא מיד.

וכנני בזה ידידו דושת"ה צה"ר, כו"ח יום ו' עש"ק נס' ולא תעמלו בזה אני ה' אלוקים

ב' יואל טייטלבוים

סימן עא

צ"ה, ג' ויקרא חשי"ב

שלו' וכמ"ם אל כבוד ידידי חז"ג חו"ב החסיד המפואר ותיק מלא עתיק יו"ש בש"ת מוה"ר חנני' יו"ט דייטש שליט"א אב"ד העלמען בעת בקליולאנד יצ"ו.

א

אחדשת"ה צה"ר, הגיעני שני מכתבין וכו', מ"ש שאפשר בעת לעשות מקרה עכשיו, רק שחושש לדעת הראש"ד (צט"י שער המים) שאין לעשות מקוה מקרה אף שנפטר אח"כ, והביא על זה דברי החיבור לעברה (כלל ד' סעיף מ"ה) מה שהקשה על החתם סופר (חו"ד סימן ר'). שם מייירי שהביא את הקרה צידיו להמקוה אבל אם צא להמקוה על ידי המשכה גם לא על ידי כלים שאינם נקובים עדיף יותר, ועיין בשו"ת מהר"י אסאד סימן רי"ג שבאופן זה כבר

ובמ"ש שיש סתירה בד"ח ממנו שפוסל בפסקיו (סעיף ב' ועיין גם בחידושי פ"ח מ"א) היבא שנפסק בהשקפה, אין זה סתירה, דשם מייירי שאין שם השקפה אחרת אלא אותה בהשקפה שנפסק אח"כ, ובחו"מ מייירי שהוכשרה המקוה בצור האחר אלא שנשאר החשש של נסוג"ם, ובזה כתב לרף את הצור השני אף שבצור השני נפסק בהשקפה אח"כ, אמנם מלד אחר יש סתירה בד"ח בזה, ולבאר הדבר סובל אריכות שלא אוכל בעת ואין נ"מ כי בכל המקומות שא"ל לעשות מעיינות ולריבין לעשות מי גשמים נעשין המקוואות באופן הנ"ל, והצור השני הוא עכ"פ קצת תיקון יותר, הן אמר כי עלה בדעתי כעת המלאכה חדשה להציל לגמרי את החשש נסוג"ם אלא שלפי השערתי א"ל לעשות זה בעירובם לכן לא ראיתי להאריך בזה, תמלית בדברים שיעשה כנ"ל שיהיה שם שני צורות כשרים האחד יהיה פתוח בשעת העצילה והשני יהיה סתום אלא יהיה נפתח כמו רגע להשקפה ובזה ילא ידי חובתו.

ב

במ"ש מהד"ח (הלכות מקוואות סעיף ה') שאם זוחל לתוך המקוה הוי זוחלין, הנה צפירות הוא בדברי חיים שאף אם אינו יוצא לתוך אלא זוחל לתוכו הוי זוחלין, אך לפענ"ד אין כוונתו ז"ל אלא היבא שרריך לרף את המים הזוחל לשיעור מ' סאה, לא כשיש מ'

סאה ושיעור עבודה מלמד המים הזוחל ואין לורק ללרפו כלל, וזהו ממש כדברי הספר מי השילוח (סימן ז' סעיף ז'), וכבר הארכתי לנאר בראיות אמיתיות, אך אף על פי כן לכתחילה עוב לזכר שלא יכ"י שום מים זוחל לחור המקוה בשעת עבודה אבל מעיקר הדין נראה לפענ"ד דכשר צכה"ג.

ג

בזה שהאריך בענין חיבור לקרקע של הנימור, אין נפקא מינה כל כך, כי כבר כתבתי שצריך השגחה יתירה שלא יכ"י שום בית קיבול ח"י בשום מקום שלא יכ"י חשש שאובין, אלא בשביל חשש הוי" ע"י עומאה סגי אם בסוף הנימור יש מקום להמשיך המים ע"י טברה ואינו צא להמקוה ע"י עומאה ולא כשר לכל הדיעות כמבואר בברא"ש ז"ל (הל' מקואות סימן י"ג ובתשובותיו כלל ל"א סי' ז') ואין שום חולק בזה, ואף אם הנימורות מקבלין עומאה ממש אינו אומר אלא כשנפול מהם להמקוה ולא אם נשאר לבסוף מקום טבור כנ"ל, וכל מה שכתבו לעשות גם כל הנימורות צאופן שיכ"י נעשה לשמש את הקרקע אינו אלא לרווחה דמילתא ובוודאי אם אפשר לעשות כל הנימורות שיכ"י מחוברים לקרקע ממש ושיכ"י גם נעשה לשמש את הקרקע עוב יותר, וכל מה דאפשר לאהדורי אטברה מכדרינן, אבל צמה שא"א אין להחמיר כלל צמה שאין צו איסור מדינה, וא"כ יוכל לראות שם בעשיית הנימורות מה דאפשר אפשר ומה דלא אפשר לא אפשר, אבל ע"י מאשין איין לחיר צשו"א.

ד

בזה שהביא מהלבושי מרדכי (מהדו"ת יו"ד סימן ק"ח) שכתב דהוי כפנים חדשות, זה כתב דיש לחלק בין גלד לטיט אף לדעת המחמיר בגלד וגם לא כתבו אלא לסניף בעלמא אבל לדינא אין ספק שדעתו להחמיר כמו שיראה הרוואה בכל משך תשובתו ואף בעיט החמיר יותר אף אלו ה"י מקום להחיר בגלד, ותמה אני האיד למד מדקדוק כזה להחיר את האסור.

ה

מ"ש בענין המסננת למטה, לא כתבתי הלא אם יש מסננת למטה הוי אוחלין.

ו

בדבר מאשין איין שכתבתי לו (אות ג') שצשו"א אין לעשות מקוה של מאשין איין, אין לי פנאי בעתים

הללו לכתוב באריכות, אבל בעזרי"ת ביארתני הלכה זו באריכות מדברי החוספתא והראשונים ז"ל וזהו צדור לדינא, ופא"פ דברתי עם כמה תלמידי חכמים גדולים והסכימו לדברי, ואקוה עוד אי"י להביא צירוק של הדברים על הכתב כשיכ"י לי זמן מוכשר, והנה היות במכתבו את מכתבו של הכ"ג ר' ישראל וועלען נ"י שתמך יסודו על תשובת עני חיים שכתיר, וזה טעות מוחלט הנראה לעינים כי שם כתשו"י סימן כ"ב סוצב על דברי הגאון ז"ל באמרי יושר (תו"ד סימן קמ"ח) שאסר מקוה של מאשין איין מטעם מים שנעמאו ופלפל על אורו הטעם ומסיק דמשום מים שנעמאו אין להחמיר, והנה כתשו"י אמרי יושר שם באותה התשובה כתב ד' טעמים לאסור ובעטם הראשון שאסרו הביא שכבר אסרו מטעם זה הגד"ע (שו"ת סימן י"ג) והל"ש (שמלה סי"ק ס"ג) ושם כתב שהוסף עוד טעם לאסור בשביל מים שנעמאו, וא"כ אלו ה"י בדעתו ז"ל לחלק על הגאון האמרי יושר ז"ל להחיר למעשה מה שאסרו הוא ז"ל ה"י צריך להביא כל הטעמים שלו ולדחותם, כי אף אם לפי דעתו ז"ל נדחה טעם אחד מ"מ אם שארי הטעמים עדיין קיימים אין להחיר מקוה כזו, והאיד יעלה על הדעת לחסוד ח"י לכתוב תשובה להחיר למעשה ע"י דחיית טעם א' ולשתוק לגמרי מטעמים האחרים אף לא להזכירם מאומה, וצפרע כי טעם הראשון שכתב כבר הוא מספרי הגדולים שלפניהם ובוודאי שאין מציאות לעשות מעשה אם לא דחיית כל הטעמים בדברים צדורים.

אבל אספר לו גופא דעובדא היכי הוה, כי אותו שואל ה"י ת"ח תשוב מחננאל, אשר הכרתיו היטב, גם יודע אני את כל עניי הקבילה בצענעא וסביבותי שבו כל המקואות שמה משיינות ואף מי גשמים לא עשו ומכש"כ שלא עלה על דעתם כלל לעשות מאשין איין, ואותו השואל לא שאל כלל להלכה, אלא כתב לפלפולא בעלמא לפלפל על אותו הטעם של מים שנעמאו, והעני חיים ז"ל השיב לו ג"כ לפלפולא בעלמא, ולכן לא הביא אלא אותו הטעם שיה"י לו לפלפל בדבריו ולא הביא שארי הטעמים שלא פלפל עליהם כלל, וכן הוא הלשון שמסיק שצביל מים שנעמאו אין להחמיר, ולא כתב סתם שאין להחמיר אלא שצביל אותו הטעם אין להחמיר אבל עדיין יש טעמים אחרים, ומה שלא ירד לדקדק לכתוב צפ"י שיש לאסור שצביל טעמים האחרים הוא שצביל ששניהם ידעו השואל והנשאל שכתשו"י ז"ל לא נכתבה למעשה אלא כדרך המפלפלים על אותו הטעם, ונשאר זה בין כתבי פלפוליו, וידוע שהוא ז"ל לא סידר אלו המכתבים לדפוס, כי צע"ה נסתלק פתאום צימי עלומיו באמצע הדרך בקו"ד, אלא כמעתיק אח"כ

של אכל עכשיו, אבל כדין צדור שמקובל של מאשין איז פסול. מכאן טעמים, וצטונותיו כרבים לא כדורות הראשונים דורות האחרונים, כי השב"ץ (ח"א סימן י"ז) כתב שמקובל לריבין לחוש לדעת יחיד להחמיר אף היכא שרובא דרובא מבראשונים ז"ל מחירים, ועכשיו עושין כפיך שמבקשין אחיך משמעות אף בדעת יחיד מבראשונים כדי להתיר אף היכא שרובא דרובא אוסרין, וכשי"ת ירחם ויקיים צו וצקתי עליכם מים טכורים וטברתם.

ז

מה ששאל אם לחקן המקובל או להמחין בתיקונם של חיק למקובל האחרת, אין ספק דבכגון דא שכוין מזה לא משהיין וכוונתו להקדים בכל מה דאפשר מה שמוכרח לטענת ישראל, גם אמרו ז"ל (אבות פ"ב מ"ב) אל תאמר לבשאפנה לשונך שמה לא תפנה, וכשי"ת ירחיב גבול ישראל שיוכלו להרבות בטברת ולבנות גם השני, וזה דבר פשוט שבאריכות בזה אין למותר.

וכנני ידידי דושה"ה באה"ר כותב כחפזי מרוב טירדא מפנה לישועת כשי"ת צמבר

ק' יואל טייטלבוים

סימן עב

צ"ה

אל כבוד ידידי היקר הרבני הסו"מ בתורה ויראה כסו"ה אברהם חיים שו"ב נ"י.

מכתבו הגיעני כגון זה כציר ונתאחרתי בתשובתי עד הנה, אמנם מה לעשה כי מחמת טירדות שונות נשארים לפעמים מכתבים איזה זמן שלא אוכל ליקח אותם להשיב עליהם, וצ"כ וצ"כ אחרתי מילתא שלא הייתי צדיתי איזה זמן וגרם סיבת עיכובא, גם כעת אני מועד ואשיב בקיצור נמרץ.

א

ע"ד המקובל, היכא לא כנתי היעב ממכתבו אופן עשיית המקובל הלזו אם הקרשים הם מדובקים

הדפים. מה שמלא במתחת הכתבים, ולא שם לבו שאין זה להלכה, וכיוצא בזה כתב הנודע ציבורא (מכדורא תנינא אה"ע סימן ל"ה) על תשובת אמונת שמואל שכתב תשובה אחת להתיר מיוקת חצירו וכו' לו פעם אי צעיקר בהיתר מה שלא היה יכול להציאו על הכתב והמעתיקים הדפיסו אה"כ תשובתו ולא ידעו כוונתו שלא היה סומך על הטעמים האלו שכתבם בתשובתו בלבד, אך שם אין ניכר כלל בהתשובה מה שהיה כונתו אבל כאן הוא דבר הנראה לעינים לכל מי שיש לו מוח צדקדקו דהלא מדבר מתשובות אמרי יושר ולא כצו כלל את הטעמים שכתב לחסור אלא על טעם אי כותב לפלפל, ואם כן אין ספק שאינו אלא לפילפול בעלמא, ובאמת אגיד כי לפענ"ד גם בטעם זה שהוא מים טמאים דברי האמרי יושר וכונים, כאשר ציאתי בארוכה, ולא כתבתי זה אלא שגם לפי דברי העני חיים ז"ל שכתב לפלפל על אותו הטעם מכל מקום לא התיר ח"י את המקובל.

וראיתי במכתבו של הה"ג הי"ל שהצוה גם ממה שכתב שם צמוסגר להראות מקום להמכרש"ס (ח"א סימן ר') ומכרש"ג (יו"ד סימן ס"ז) והוא חושב שגם זה כתב העני חיים ז"ל, והוא טעות שלא כתב זה מעולם, אלא המעתיק הוסיף מדולי צמוסגר מראה מקומות, ואותו המעתיק הוא עכשיו פה בגבולינו ואמרתי לו שלא עוב טעם במוספה זו שאין לו ענין כלל לאותו התשובה, כי המכרש"ס לא דבר כלל ממאשין איזי ובעני חיים לא התיר להלכה, ואף שהוא ת"ח חשוב מ"מ טעה בזה, וכאשר דברתי עמו בכתנת הענין לא מלא מענה, אלא יען שכבר נתפשט בדפוס אין צרכו לחקן.

ובדברי המכרש"ג שהתיר, הנה מצואר צדכריו שאחר שכתב שלא נאסר צבציל שהוא מים שנעמלו הוסיף עוד צבצורא שגם לענין עומאה כיון שהגליד פקע ממנו שם עומאה לגמרי, וזה ודאי נגד המצואר צדכריו התוספתא (טברות פ"ב ה"ג) צבצורא שלענין עומאה כיון שנפשו חוזר לעומאתו, אלא שכתב שם בעלמו שמפני טירדת התלמידים לא יוכל לחפש אלא כותב זה מכרתו, א"כ העיד על עצמו שלא ראה דברי התוספתא מחמת טירדותיו וממילא דאין תימא מה שכתב הדין, ועכ"פ אין ללמוד היתירה מדבריו כי אלו ה"י ראה דברי התוספתא צפנים לא היה כותב כן, גם כל יתר דבריו שצאתו התשובה אינם מכוונים כלל להלכה כאשר ציאתי בארוכה, וכבר כתבתי לו שלא צאתי כעת לכתוב ציבור הלכה זו שהוא סוגל אריכות

היעזב להקרקע או אם יש חלל הרבה להקצב שם
המים, גם לזמן עשית הגומא לא הכניתי, וכפי אשר
אני שופט הענין מצדדן הוא צודדי דבר רחוק לסמוך
צלי ראות העין שצודדי נחקצב כל המים לתוך הגומא,
דהלא לזמן הכשר מקור מצואר צ"ח סימן ר"ח והוצא
צ"ח סעיף מ' שצריך לפקוק נקצי הנביעה, וציארו
הפוסקים דל"ה צקל יוכל להקצב ג' לוגין שאזין
צאחה גומא או צירוף הלחוחות מקרקעית המקור,
וצמקומות שאין מוכיגין לפקוק נקצי הנביעה עכ"פ
משגיחין על כל הנקצים שיש צדק לחלוחית מים שישתנו
מראיהן ע"י החלב, אבל אם א"ל להשגית על קרקע
המקור, אף אילו נחקצב המים המוחזים שם להגומא
שעשו צידו, צ"ח מדרך המים שמתחזים על ידם כמה
גומות בקרקע ומהגומות צודדי לא היה צאפשרי שלכו
המים משם צעלם, ומי יודע כמה יוכל להשאר צ"ח.
וצ"ח סימן ר"ח ס"ק נ"ח כתב וז"ל: אם לא שהוציא
כל המים וינגבו המקור צדדיים או צחול יעיי"ש. הרי
שהזכיר מלמד הוציא כל המים גם הניגוב צדדיים או
צחול, והוא מעט. ה"ל ששנשאר הלחוחות צלצד
צקל יוכל להשאר ג' לוגין, וזה הניגוב ודאי לא היה
צחלל שחתה הקרשים.

ב

ויותר היה מקום להתיר ע"י אחי תחבולה להכניס
הרבה כלים עם חלב תחת הקרשים ולפורס שם
צדדן שיראו המים היוצאים משם מראה חלב ממש,
ויש פוסקים דכלה צלה יש צילה לעולם וא"ל לומר ציה
דנשאר צמקום אחד יותר מצחצחו דעצב חלה שצחלצל
כולו צשוב ונחערצ יפה יפה, ולפי"ז לכאורה יש
לסמוך אם רואין המים היוצאין משם מראה חלב לומר
דצודדי נחפכו כל המים שחתה הקרשים מראה חלב
כיון דכלה צלה צלצל צשוב, ועי"ז סמך צשו"ת תשורת ש"י
סימן תרי"ט לענין המים שחתה השליצות יעיי"ש.

אמנם מראה דאעפ"כ לא דמו למים שחתה השליצות,
כי אינו דומה חלל המחזיק מים צשוב דאפשר
לומר דהמים מתחלצלין צשוב, משא"כ צהמקור שאלליכס
כפי אשר הכניתי הצור ממכתבו דחתה הקרשים יוכל
להיות שצאחה מקומות בקרקעית המקור הלכו משם
המים ונחגצו ואך צהגומות נשאר מים, וא"כ כשהחלב
מגיע להמקום שאין שם מים, כשיבי' שם צודדי אינו
מתחלצל היעב, ואף אם יוצא משם חלב להגומות אבל צודדי
אין לומר צזה צצודדי יוצא צשוב לכל הגומות. והכ"מ
צפ"י מה"ל מקוואות כ"י וכן הבית מאיר צסימן ר"א

סעיף כ"ו מחלקין בין אם שפר המים לתוך המקור ובין
נשבר חציות צ"ח, דאך דרך שפיכה מתערבין לא צנשבר
שם. וא"כ י"ל גם כאן צמה שמוציין החלב תחת הקרשים
אין זה דרך שפיכה מלמעלה למטה אלא ע"י זיכה תחת
הקרשים ציושר, וממ"ל דמתערב יותר מנשבר, וצפרע
אם הקרשים סמוכים (מזדקקים היעב) להקרקע שא"ל
שמוצו כל כך.

א

ובאמת גם צעיקר הדבר מה שכתבו הפוסקים לסמוך
על הא דנכלל צשוב, קשה לי עוצה, דכלה זה הוא
מחלוקת ר' יחושע וחכמים צפ"ג דמקוואות משנה א'
צמקור שאין צה ארבעים סאה ונפל לתוכה ג' לוגין
שאזין וחבר אפילו קורטוב, דר"י מכשיר לפי שצחבר
אפילו קורטוב א"ל שלא יחבר משכו גם מהשגשג
לוגין כיון דנכלל צשוב, וחכ"ל לעולם הוא צפיוסלו
עד שלא ממנו מילואו ועוד, ומשמע שם צכל המפרשים
העטם דלחכמים אין סומכין עי"ז דנכלל היעב צכל
עיפה ועיפה, ומה שלא חששו גם כשיאל ממנו מילואו
ועוד שמה עדיין נשארין כל הג' לוגין צמקומם ולא יאל
אפילו משהו מהג' לוגין, כצד הרגיש צזה התו"ע שם
ותירץ דכולי האי לא חששו ושיערו דכשיאל ממנו מילואו
ועוד אי אפשר שלא יאל עמם עכ"פ משהו מהג' לוגין
יעיי"ש, וכל הפוסקים פוסקין צזה כחכמים וכן הוא
צשו"ע סימן ר"א סעיף כ"א וכ"צ דצריך מילואו ועוד,
אלמלא דלא חמרינן דנכלל צשוב, וכן כתב צהדיא הראצ"ד
ז"ל צמשנה ג' צצור שבוה מלא שאזין והאמה נכנסת
לו ויוצאת שצריך להיות עד שיחשצב דמשערין צמחלה
על מחלה לפי שהמים היורדים לצור צאחרונה קרובים
ללאת יותר מן הראשונים, והוצא זה גם צש"ח סימן ר"א
ס"ק נ"ח, ואם גימא דנכלל למח היורדים צאחרונה
קרובים ללאת יותר חלה נכלל צשוב.

ובשו"ת תשורת ש"י שם הבין ראיה ממה דאמרין
צשו"ע סעיף כ"צ דנשבר צמילואו ועוד צצביל שהמים
הצאים עליו דוחין את המים שצחוכו, הרי דנכלל הכל
דל"כ איך דוחין יעיי"ש. ודבריו תמוכין מאד צזה
לפענ"ד, דאדרבה משם ראיה דאינו נכלל, דל"כ לא
היה צריך אף מילואו ועוד כדעת ר' יחושע דמכשיר
אפילו צחבר קורטוב, ומה דסומכין צמילואו ועוד שדוחין
את המים שאלא עכ"פ משהו מהג' לוגין, כצד כתבתי
התירץ צזה צשם התו"ע. גם מלשון השו"ע צעלמו
שהבין ראיה לדבריו ממה שכתב שהמים הצאים עליו
דוחין את המים שצחוכו, משם גופא משמע לכאורה היפך

דנחערצ מעט כיון דסגי אף צהערצט טיפס אחת אצל
לא דנצלל צבור.

בל"ו של דבר, ענין זה דיש צילה לריך ביאור רחב ולענין
צבמה מקומות צ"ס ופוסקים ואין הפנאי מסכים
כעת להאריך. ובלא"ה צ"ד במקום שאלולים כבר כתבתי
דקשה לסמוך ע"ז דנצלל צבור אף אם נמצא צבור מקום
דיש צילה. ויש טעם להכשיר מקום כזו, שכל הנקדים
המוכרחים להיות צבורים יעשו בכל נקב ונקב שפה
של עץ לפיו סביב משפחי הנקב עד הקרקע ממש שיהיה
העץ תחוב צהקרקע, וממילא לא יהיה שום חיבור להמים
שחת הקרשים עם המים שצורך הציבה, כי במקומות
הנקדים ממש אשר שם החיבור שם אפשר להוציא המים,
גם להכשיר על ידי חלב וכדומה, כי הוא נראה לעין,
ושאר המים שמהנקדים והלחה לא יוכלו לפסול המקום
כלל כיון שאינם מחוברים מאומה שפסק חיבורם על ידי
הפסק העולם שסביב שפתי הנקדים. אמנם גם זה קשה
לעשות אחר שכבר נגמר כל המקום ונקבע הציבה צורך.

כתבתי לך הערה בקצת דרכים להתלמד, אמנם למעשה
כבר כתבתי שלא הצנתי היטב ממכתבו אופן עשיית
המקום, על כן ממילא אי אפשר לי להחליט שום דבר,
כי צינתי כל דהוא צהמעשה יוכל להשתנות בדיון מעיקרו.
ומהתימא, הלא הישוב אשר אחת צ"ס צוודאי הוא שייך
תחת דגל איזה רב מרא דאתרא ועיני המקום וההכשר
אינם נעשים צ"ס מקום כי אם על ידי המרא דאתרא,
ולמה איך הולך אליו להורות לך כדת מה לעשות,
ומהתימא ש"א מתי דבר שאינו מחוקק לגמרי, ולמה
איך מעוררו על הדבר כי מועל עליך לחשוב בתקנת צ"י
הישוב.

ד

וע"ז דבר השאלה השניה אם להעמיד התצטילין צהצראע"י
רע, צ"ה יפה כתבת דכיון שאין העכו"ם יודע כלל
מהתצטילין ואינו רואה אותם יש להחזיר גם לדעת הטו"ז
(סימן רנ"ג ס"ק י"ח). דעיקר טעמו של הטו"ז אינו אלא
דחייב שמה מכיון גם עבור התצטילין כמו דחיישין לזה
גם צצטילין עכו"ם (עו"ד סימן קי"ג), וא"כ משמע
צהדיא מדבריו דאילו היה צרור שאין העכו"ם מכיון
להתצטילין היה מחזיר גם הוא, וא"כ כשאינו רואה כלל
ואינו יודע אי אפשר לומר דהוא מכיון. גם מה שכתמירו
האחרונים צהענגלישע קעכן נראה דלא שייך צ"ה, דמה
שכתבו דמקום דהדרך לצל שם צימות החול לא שייך
היחר צהצ"ד והמג"א (שם ס"ק מ"א) כיון דצוודאי

דבריו, דאם נמצא דנצלל צבור למה אמרין דדוחין לגמרי
את המים שצתוכו הלא אינו יואל כי אם צבור ולא נדח
המים שצתוכו יותר מהמים הצאים עליו. ולפענ"ד היא
כשגגה היותה מלפני השליש.

והר"ן ז"ל בסוגיא דטיפת חלב (חולין דף ק"ח ע"א)
הביא צ"ס הרמב"ן ז"ל דפלוגתא ר"י וחכמים הוא
אם גם צלה צלה חתיכה עצמה נעשית נבילה, אצל לא
נראה כן דעת כל המפרשים במקומו במקוואות. גם לפי
דברי הר"ן והרמב"ן ז"ל יש לדון עוצה אם לא נלכך
לומר גם לדידהו דחלו ג"כ צפלוגתא דיש צילה לפי
האופן אשר ציאר החו"ע ז"ל וא"א לי להאריך כעת.
(*) וכן הוא להלכה, דהלא איפסקא הלכתא צשויע
(יו"ד סימן י"ב סעיף ד') דלא אמרין העני' צלה צלה,
וצ"ה איפסקא הלכתא כחכמים, וע"כ דאינו מטעם העני'
אלא כדעת המפרשים דשמה לא יואל כלום מהג' לוגין
הפסולין. ומה שכתב שם הר"ן ז"ל שדן המקום חלוק
הוא משאר איסורין שהרי ג' לוגין של איסור שפסל
עליהם ששים של היחר מצטילין אותן ואילו ג' לוגין שפסלו
צתחלה למקום אפילו כל מימות כשרין אין מצטילין
אותן אלמא ג' לוגין שקודמין לארצעים סאה מחזירין כל
המים לפיסולן ולפיכך אמרו לעולם הוא צפיסולו עד
ש"א ממנו מילואו ועוד עכ"ל, אין להוכיח מזה דלחכמים
אף אם חסר קורטוב מהג' לוגין מכל מקום לא נכשרין
המים כיון שנתפסו כבר לפסולין על ידי הג' לוגין
שקדמו, דאם כן אף כשי"א מילואו ועוד צע"כ דנשאר
גם כן מהמים הראשונים, דאף אם נמצא דנצלל צבור מכל
מקום לא יואל אלא לפי תצטין, ואם נתפסך כולו לאיסור
אף אחר שנתפס מהג' לוגין אם כן אין נפק"מ צין מילואו
ועוד או לאו, אלא נראה כוונת הר"ן ז"ל...).

וענין מ"ש הר"ש צ"ג דמקוואות שהביא התוספתא
שתי צריכות של ארצעים סאה שפסלו ג' לוגין לעלוניה
ונתפחו וצאו לתחתונה כשירה שאני לומר שלמו ארצעים
סאה עד שלא ירדו ג' לוגין, ופי' הר"ש ז"ל כלומר כשפסלו
שלשה לוגין לעלוניה וירדו מיד לתחתונה לא אמרין דאותן
השלשה לוגין עצמן השאובין הן יניחו דירדו לתחתונה
דאי אפשר שלא יתערבו מעט צמי הצריכה העלוניה
ונמצא שהשלימו מ' סאה של התחתונה קודם שצא לתוכה
הג' לוגין השאובים יעיי"ש. הרי דלא סמך לומר אלא

(*) רבינו התחיל כנראה לבאר הענין שכתב
„גם לפי דברי הר"ן...“ ופסק באמצע הכתיבה.
והצננו הדברים כמו שהם אולי ישמשו פתח למעיינים
להבין דבר מתוך דבר ולהגיע להשלמת הענין מדעתם
בהבנת סוף דבר מראשיתו.

יכוין העכו"ם גם בשביל התבטול, זה ודאי לא שייך כאלו דאין העכו"ם רואה ואי אפשר לומר בזה דקמכוין כו"ל. ומה שכתב בשו"ת טו"ו"ד מהדו"ק סימן קע"ה דמחזי כעובדא דחול, גם בזה יש לומר דבבבא"ר ע"ר אין הדרך לבטל כלל בימי החול ולא מחזי כעובדא דחול, ואף בהדרך לילנות שם והפשיטתו"א שקורין בל"א קיגעל הוא כללי עיין בסומן רנ"ד, מ"מ כפי הגרסה הוא בשנינו ניימי החול. והעיקר נראה כי לא חששו למחזי כעובדא דחול אלא כיון שהקדירות נראין ומעלין רחיצה והאם מצטרפת תחתם, אבל לא בזה שאינו ניכר ונרגש כלל. גם במג"א סימן רנ"ג ס"ק ל"ח משמע דאינו אסור אלא היבא דאדושי מילתא יעין שם. ומה שכתב לחוש משום מראית עין דמחזי כמבטל בשבת, בזה אסור אפילו בחדרי חדרים במקום שאין נראה. מ"מ ע"כ לריק לומר עיקר החילוק דלא חששו בתנור בית החורף שיחשדוהו שעשה צעמו, אף דגם שם אפשר שתבטל צאופן האסור מה"ת, ולא חששו אלא בתנור העשוי לבטל בחול כיון דאין בו שינוי מיוחד החול אית ביה חשדא עפי, לא בתנור שזימות החול אין הדרך לבטל בו, ועמם זה יש לומר גם בבבא"ר ע"ר. ומה שכתבו לחוש שהתבטלה לא תרגיש שום הבדל בזה מיוחד החול ותבטל להוסיף מעטמים או ירק כדרכה וזה הוא חיוצ חטאת, גם זה קיל בבבא"ר ע"ר שאין זה דרך ביטולו כמו זימות החול. גם אפשר ללמד בזה על ידי שישבור הבבא"ר ע"ר במפתח ויחזיק המפתח בידי לא ציר צ"ב, ואתה אינך רגיל לתקן התבטולין, י"ל דהוא כמו בסומן ער"ה גבי חשש העיה בנר דבאדם חשוב שאין דרכו לכוות לא חיישינן, וממנו נוכל ללמוד לכל דבר שאין דרך האדם לעשותו, ואם באנו לחוש שילך הוא לפתוח על אופן שצ"ב יעשו התיקון, בזה יש ללמד דהוי כשנים ואין לחוש כל כך, עיין מג"א סימן ער"ה ס"ק ה' מה שכתב צענין רביבא על גבי בהמה יע"ש ודו"ק.

ואת דיש לפקפק עוד בכל זה, מ"מ העיקר נראה כיון דבאמת מדינת דגמרא (שבת דף י"ח ע"ב) מותר להשקות קדרה חייטא אף על גבי התנור שמתבטל ולא חששו לכל אלו החששות אף דהאם מצטרפת תחתיו והקדירה מתחלת להתבטל ולא חששו אלא היבא דאיכא למיגזר שמה יחתה, וכן הוא בשו"ע וכל הפוסקים, אם כן ע"כ אין החשש בכלל אלא בשביל שהעכו"ם מסיק מחדש וזה קרובים יותר כל הגזירות הנזכרים כיון שגראה עשיית העכו"ם מחדש, אמנם בבבא"ר ע"ר המסוגר שאינו נראה כלל והוא בשנינו טובא נראה דאין לחוש לכל זה.

והעיקר נראה כי צקעה מלאו וגדרו זה גדר שחששו לבמה מכשולות שיוכל לאמץ מזה צין המון עם

כמבואר בשו"ת בית שלמה. ח"א סימן נ"ה ובשו"ת מהדו"ג ח"ג סימן ג', וזהו אמת ויציב כי לפני המון עם אי אפשר להקל כלל צענינים כאלו כי זה דרכם לדמות מילתא למילתא וללמוד קולא על גבי קולא וענינים כאלו הנה כהררים התלויים בשערה ובקל יצואו לידו חיוצ חטאת ולכן החמירו הגדולים טובא צענין זה ובפרט בדור פרוץ כזה, אעפ"כ נראה בבבא"ר ע"ר דקיל טובא ואינו דומה כלל להענגלישע קעבין וכל החששות הנזכרים באחרונים כאשר כתבתי בפרוטרוט, תוכל להקל צענמך כיון שמייעת החמין שצצ"ק הוא ביטול טונג שצ"ק טובא וגם זה אסור, אבל לפני המון העם תראה שלא יתודע בדבר, יעין מג"א ס"ק ל"ח דבמקום שאין צעלי חורה אין להקל כלל. וגם תראה שיכיה נעשה בכל התנאים הנזכרים, היינו שהמאכל יהיה מונח עוד מע"ש. וגם יהיה נחשבל כשישור עוד קודם שצ"ק שלא יהיה החשש דשמא יחתה, דעל קידרה חייטא אי אפשר לסמוך דלריק לכונן בזה. צעניסא השבת וזה אי אפשר כמובן. וגם שצצ"ק לא תיית התבטול בשם אפילו על ידי עכו"ם. וגם יהיה מוסגר והמפתח תחת ידך. וזה תוכל להקל לענמך ולקיים המצוה לענג את הבצ"ק, ובאופן שלא ידעו המון העם כו"ל.

וזה אין לריק לפניו דשעשה שאין לריק להסיק באמת בשביל הקור איסור גמור. לזוות להעכו"ם להסיק בשביל התבטול כמבואר בכל הפוסקים, דלריק לזה אזהרה יתירה שלפעמים יניח התבטול שצצ"ק בבבא"ר ע"ר ואח"כ שצצ"ק לא יהיה הקור כל כך צאופן הנזק להסיק עבור האיה ואף על פי כן יוכל להיות שאחד מצני ביתו אף בלי דעתו יוצא להעכו"ם להסיק בהרגלו בשאר שבתות ויהיה דעתו עבור התבטול וזהו חילול שצ"ק גמור, ולריק לעמוד בדבר זה והחכם עיניו צראשו...

וכנני ידידו דושת"ה באה"ר

בקי' יואל מיימלרבוים

סימן עג

צ"ב, ד' וירא תשי"א

שלי' וכמ"ס אל כבוד ידידי הרב המאוה"ג
ח"ב החסיד חספואר יו"ש כש"ת מוה"ר
חנני' יו"מ ליפא דייטש ג"י אבדק"ק
העלמעץ יצ"ו.

א

(ח"א סי' י"ז) שזריכין לחוש במקור אף לדיעה יחידית, כי זכאן רוב הפוסקים מממירין וכלכך כרבים אף באיסורי דרבנן ומכש"כ במקור החמור מדאורייתא. כעת אין הפנאי מסכים לכתוב ציבור כדברים וכתבתי כלכך למעשה.

והגני ידיו דושת"כ צאה"ר

הק' יואל טייטלבוים

סימן עד

ז"ה

שלום ובט"ס אל כבוד ידידי הה"צ חו"ב מוצא גן ההדסים, ערוגת הבושם, ותיק מלא עתיק כש"ת מוה"ר יהושע גרינוואלד שליט"א, אבדק"ק חוסט כעת פה עירנו בבארא פארק יצ"ו.

אדשת"ה צאה"ר, הגיעני מכתבו עוד טרם הימים הקדושים בעל"ט בדבר המקור אשר צמחו והשצתי לו אז תיכף ע"י חתנו ג"י שלפענ"ד מעיקר הדין לריך לחקנה ומחמת טיורת הימים הקדושים לא יכולתי לצא בכתובים, כעת ראייתי לכתוב לו עממי ונימוקי. והנה חוכן שאלתי שכיות ששיתם חיקונים רבים בהמקור וצעת הכנין וסחירה לצורך החיקונים נודע לכם חדשות מהבשקה למקור צא ע"י קנה של מחכות מהשוקה של מים שאצים לצורך הכור של מי גשמים ואין לכם ידיעה מי עשה הדבר הזה ואם נעשה לשם כך או לאו, וכח"כ נ"י לידד זכחה דהחירה שמעלם הדין המקור כשרה אף חושש לכתחלה יען שאלתי ז"ל שצמקור לריך לחוש לכל הדעות לעשות צלי שום פלוגתא כלל.

א

הגה צעיקר הפלוגתא שצין הרא"ש והרשב"א צא בהמשך ממעיין או ממקור ע"י דהמק"ט, כבר הביא כח"כ נ"י את דברי הב"ח וסייעתו שמתמירין יען שחולקין על הרא"ש מרובין הם הרשב"א והרמב"ן והמרדכי, וברא"ש ז"ל יחיד הוא בדבר. ולפענ"ד גם מדברי הרא"ש ז"ל בעלמו למדתי שאין להקל צוב, כי ז"ל הרא"ש (הל' מקואות סימן י"צ) : ועוד אני אומר אם הסילנו של מחכות מציא את המים ממעיין או ממקור

מכתבו הגיעני אם להמשיך מי גשמים להמקור ע"י לינורות שעל הגג וצסופו ע"י לימענט, הנה לא אוכל להאריך כעת אך יען שכתב שהוא נחנץ תיכף ומיד אשיב לו במלות קצרות. ובאמת אין צורך צא לשום אריכות כי הדבר פשוט שאין חשש לעשות לינורות כאלו וכמ"ש החת"ס צהשו' (סי' ר"ג) דלית טב מיני' לעשות לינורות כאלו, והעולם טועים דמ"ש החת"ס לית טב מיני' כוונתו על עיקר המקור של מי גשמים וזה עשות צהחלט אלא כוונתו על הלינורות דאוי אפשר שיכיה מי גשמים כשר וישר לכולי עלמא צלי שום פקפוק אלא על ידי אופן לינורות כאלו, ור"ל דאם עושין הלינורות כולו של עץ יש חשש בהכות מרדכי (קידושין סי' תק"ס) שחשש לגומות, ואם עושין כולו של מחכות יש חשש קבלת טומאה, אצל אם הוא של מחכות וצסופו של עץ מסולקים כל החששות ולית טב מיני', ועד"ז כתב גם בד"ח חנינא יו"ד סימן פ"ט שהוא כשר לכל הדיעות, אך הוסיף שיכ"י הלינורות נעשות לכתחילה לשמש עם הקרקע, וכן כתב המהר"ם שיק יו"ד סימן קל"ז וסיים דאפי"ג דחקנה זו של לינור קטן של עץ סגני לכונ"ע, מ"מ מהיות טוב עבדין תרחי והמחמיר חבוא עליו צרכה, אצל ודאי סגני צחקנה זו לחודא אפילו אם הלינורות של מחכות אינם קצושים צקרקע כשר ע"י לינור של עץ עכ"ל.

ובמ"ש שצלבשו מרדכי (ח"א יו"ד סימן קנ"ג) מפקפק צלינורות שעל הגג, לא פקפק ח"ו להלכה אלא כתב שצמן הזה ששכית צנין על ידי לימענט למה לעשות על ידי מחכות הזה ודאי שלימענט טוב יותר ממחכות, אצל מי יוכל לפקפק ח"ו על כל הדורות טרם שהיה הלימענט ומי יאמר ח"ו שלא היו לדורות הראשונים מקואות כשרות, ובאמת גם עכשיו נוכחין צלינורות של מחכות וצסופן מלימענט אלא שצמדקדקין ג"כ שיכ"י כל הלינורות נעשין מתחילה לשמש עם הקרקע. אם אפשר מהכאוי שחששו כן שיכ"י שם לינורות בעשין מתחילה לכך, אצל אם ח"א מותר ג"כ אפילו לכתחילה אם הוא צסופו של עץ, אך זה ודאי לריך להשגיה שלא יהי' צהלינורות שום מקום צית קיבול ואם תראו צאיה מקום שראוי לקבל אפילו מקפת מן המקפת וכולו לחקנו.

ב

אבל מקור של מאשין איז צודאי שאין להכשיר, וכבר ציארתי צראיות עלומות מראשונים ואחרונים שחלילה להחיר. וצקונסט איז אין לריכין למה שצביא דברי הרשב"ץ

למעשה אחת לאשמעין וכצ"ל שם עוד מכמה מקומות דתני צבאי גוונא, וא"כ י"ל גם בדברי הרא"ש ז"ל כאל דתחלה אמר להלכה ולצדק ולכסוף הלכה למעשה אחת לאשמעין ללכת מידי ספיקא, וי"ל עוד בעין מ"ש החכם בפ"צ דתשובות ד' כ"ח ע"ב ד"ה בית הפרס דאפי"צ דבעלמא עיברו חכמים ספק עומאם צריכי' היינו היבא שלא נולד הספק אלא באקראי אבל הסא שלעולם השדה בספק לא רצו לטבר, וכמו כן אפשר דעת הרא"ש דאף שדעתו נוטה להקל בספק זה היינו אילו נעשה באקראי אבל כיון שדרך לעשות במקרה שטומד כן בתמידות ונמצא שעושין לעולם בספק חמיר טפי ולכן נתן ענה ללכת מן הספק, עכ"פ גם דעת הרא"ש ז"ל לא צריחא לן להקל וקשה עוצה להצין דעת השו"ע בזה.

שוב ראיתי בחשו' מהר"ם שיק יו"ד סימן קל"ז בסופו דמייירי שם צדין ליטאות המחזירין לקרקע וכתב לצדק דהרא"ש בחשו' כתב כואיל ויש גדולים חולקין לא יסמוך על תקנה הראשונה לחצר הצינורות לחודא אלא יעשה גם ליטור קטן של עץ ותמה על השו"ע שלא הביא זה וסיים דכן נוהגין אף על גב דמחזירין לסילנות של מחסות ואפי"כ עושין ליטור של עץ ג"כ ועדיין תרתי אפי"ג דבתקנה זו של עץ סגי לכו"ע מ"מ מהיות טוב עדיין תרתי והמחמיר תצא עליו צרכה אבל וודאי סגי בתקנה זו לחודא של ליטור של עץ עכ"ל יעו"ש, וחזין לדעתו ז"ל שאף צדין מחזיר לקרקע שרצו המחזירין תמה על השו"ע מה שלא הביא דברי הרא"ש ש"כ לצדק שלא יסמוך על תקנה זו של חיבור לקרקע לחודא והעיד על המהבג שמוכין להחמיר לעשות תרתי ואף על מה שאין סומכין על תקנה זו של ליטור של עץ לחודא ע"ז כתב שאינו אלא צבציל מהיות טוב, וגרסה מה דמה שאין סומכין על תקנה זו של חיבור לקרקע לחודא סובר שהוא מלך הדין יען שהרא"ש ז"ל כתב כן, ולפיכך עכ"פ על השו"ע אין לחמוס מה שלא הביא דברי הרא"ש האלו שהחמיר צדין חיבור לקרקע אבל צדין הממשיך ממעיין או ממקד שמקור הקולא צוה אינו אלא מדברי הרא"ש מ"ש בהתחלת דבריו ק"ט מה שלא הזכיר מאומה מסיוס דבריו שסותר דבריו הראשונים. ואולי לפימ"ש הצ"ח שגראה מדעת השו"ע שהחמיר בדעה השני' לכן אפשר סמך ע"ז ונפלא בדעה השני' גם מה שחשש הרא"ש ז"ל לדעת המחמיר ועדיין לריך עיון.

ובי"ש המנחת יעקב (בחלק התשובות סימן ד') דלכן הקל בשו"ע אף שרצו המחמירין והרא"ש הוא

אפי"ג דהוייתן ע"י עומאם כשר וכו' ועוד אני אומר דהרואה ללכת מידי ספק שלא יכ"י דנוד חיסור בדבר יעשה אותו צעין שלא יגיע פי הסילון של מחסות על אדירו של מקו' וכו' יעו"ש, ומצוה צלשון זה דכסומך על קולא זו להמשיך ממעיין או ממקד ע"י דבר המקבל עומאם לא ילא מידי ספק ומנידוד חיסור, ואף שבתחלה כתב דעתו להקל ז"ל דידע שיש חולקין בדבר לכן סיים דהרואה ללכת מידי ספק פלוגתא דרבותא יעשה וכו', ולפלא צעני מה שלא הביא מה צשו"ע מאומה. גם בתשובת הרא"ש כלל ל"א סי' ז' שכתב שם דין הסילנות המחזירין לקרקע שהם עהורין סיים ג"כ דהרואה ללכת מידי ספיקא שלא יכ"י דנוד חיסור בדבר יעשה אותו צעין שלא יגיע פי הסילון של מחסות על אדירו של מקוה, והרא"ש ז"ל מייירי שם צבני סילנות שנעשו לשמש עם הקרקע ותשמעין עם הקרקע ואעפ"כ כתב כו"ל על הרואה ללכת מידי ספיקא וי"ל דהש' להפלותה דלא נקרא תשמעין עם הקרקע אלא הנעשה רק צבציל הקרקע כמו ליטור ודלת וכדומה שמשמעין רק להצית אלא יעשה אלא צבציל הקרקע או הצנין לא היטא שהוא צבציל המים דלא נקרא משמש עם הקרקע, ועי' צ"ל סי' קע"ז ח"א אות ח' שהביא בן דעת אחר ראשונים וזכרו טעם הגדולים שבתשובת הרא"ש שהחמירו צבצילנות וצחיבור לטברה כלל ג' הביאו ג"כ יעו"ש, אף לא קשה מה על השו"ע שלא הביא דברי דעת הרשב"א והרמב"ן ועוד ראשונים שהקילו צוודאי צמחצור לקרקע דלא נקרא הוי' ע"י עומאם וגם הרא"ש בתחלת דבריו דעתו כן לכן אף שצמחצור הטיל ספק בדבר אינו מוילא מידי וודאי שאר פוסקים המרובין שהקילו ולכן פסק צשו"ע (סי' ר"א סעיף מ"ח) להקל, אמנם צדק דינא דמחזיר למעיין או למקד' שהרשב"א והרמב"ן והמרדכי החמירו צוודאי ולא נמצא מצוה להקל אלא בתחלת דברי הרא"ש ז"ל וצמחצור הוא צענמו הטיל ספק בדבר האידך זה מוילא מידי וודאי שאר הראשונים המחמירין והאידך החליט צשו"ע (שם סעיף מ"ט) מדעת הרא"ש להקל אם הוא צענמו כתב לצדק דהרואה ללכת מידי ספיקא יעשה צאופן אחר וזמי לא יראה ללכת מידי ספיקא בעהרת המקוה, וי"ל עוד מה שגראה לכאורה בעין סחורה מתחלת דברי הרא"ש לסוף דבריו שהוא ע"ד שהביא הרא"ש ז"ל צפסקין סי' י' דעת הר"ם ז"ל צדין עבילה צנהרות דכיון דשמואל פליגא דידיו אדיו' שמואל הלכה למעשה אחת לאשמעין וכי האי גוונא אשכחן בפ"ק דתשובות הלכה כר"ג ואח' לא תצדיד עוצדא וצ"פ צמה צהמה אמרין השתא דאמר שמואל טפה ותינו דצי שמואל טפחיים שמואל הלכה

צבדיא צמשה זו משיקו אפי' בשער ודיו זה ודאי
מוכיח מתוכו שאין לריך יותר מהשער כלל ואעפ"כ
דעת הרא"ש ז"ל צפי' המשנה שם שריך כשפ"ה ומה
שחמך דין כששער הוא אחר שבי' רגע אחת כשפ"ה
יעו"ש ואף שזהו מעיקרי דיני השקב שבה התנה להודיענו
שם אעפ"כ לא חש הרא"ש ז"ל מה שלא הזכיר התנה
מזה מאומה כי כן דרך התנאים לדבר בקיצור ומרן
ולא ציררו דבריהם וסמכו על מקום אחר וכמו שחז"ל
ביומא' ר"ה פ"ג על פסוק ממרחק תביא וחסד דברי
תורה עניים במקומן ועשירים במקום אחר ושאר
הראשונים ז"ל שלא פירשו בזה חשד משה שריך כשפ"ה
מוכן העם ששם חינו חיסור לשון בלבד אלא מבוחר
גם צבדיא ודיו כששער וברא"ש ז"ל לא חש גם זה,
ומהש"כ בסילון שלא הוזכר שם כלל מדיני חיבור לקרקע
שבדאי לא חש הרא"ש ז"ל על מה שלא חמך בפירוש
שיבי' נעשה לשמש עם הקרקע שיבי' לו הכרח לאוקמו'
ע"ז בחלוט ומלמד שהסבירא הוא כן ברורה יחבאר
לכל עור מדברי הפוסקים כן.

אך כי"ת צה יסוד ע"ז יטן שמאל כן צל"ש (ס"ק פ"ה),
ואיניי מסתפק שזדאלי לא עלה על דעת הל"ש
להעמיד ע"ז יסוד לדינא ומה שהמליא לדינא הביאו בזהם,
ובשמלה דרכו לכתוב פילפולים שונים וקושיות ותירושים
אף מה שאינם נוגעים לדינא כלל ונודע שאף בספרות
עובות משתמשים בזהם לפילפולים לדינא אין להשתמש
אלא במה שיש ראי' ברורה מן הראשונים ז"ל כי לא בשביל
שאלו מדמין נעשה מעשה וכבר כתבו בזה המהר"י ז"ל
והכה"ג ושאר פוסקים ומש"כ בספרות כאלו ושהוא
גם נגד דברי הפוסקים כאשר יתבאר ולא כתבו
הל"ש אלא בדרך משו"מ של פלפול לתרץ דברי הרא"ש
למה לא יתח' לי לאוקמוי במחבר דעת הרשב"א ז"ל
וראה בתחלה ליישב דעת הרא"ש דסובר דוודאי משמע
ממחנ' דמביא סילון סתמא ושוב כתב ח"י אחר דקתני
של תרם דומיא דשל אבר וזה מסתבר יותר ושוב אף
לדבריו אין צורך עוד לחזקו הראשון.

ובעיקר הקושיא שזה לתקן למח לא נוחל לי
להראש ז"ל לאוקמי מחני במחוצר עי' צביאור
הגרי"א סי' פ"ט שכתב טעמו של הראש"ש צביאל דמימ
הא חנן ומניח ידו, הרי שלדעתו גם הראש"ש ז"ל הוב
מוקי למחני במחוצר ואך צביאל דבלא"ה הוי הוי
ע"י עומאח יען שמניח את ידו חנן נפקימ אף אם
הסילון הוא מחוצר וזה דלא כהלוי"ש, אך דברי הגרי"א
ז"ל לע"פ דאם ע"י שמניח את ידו הוי הוי ע"י עומאח

יחיד בשביל שצריך לדעת הראש גם דעת הרמב"ם שאינו סובר כלל איסור הוי' על ידי עומאה אלא במים חיים ואף שדעת הרמב"ם הוא נגד כל הראשונים ולא הוצא כלל בשו"ע מכל מקום צנמשך ממעין או ממקור דיש צורך דעת הראש לדעת הרמב"ם סמך להקל, לפיכך כיון דהראש ז"ל ידע מדברי הרמב"ם האלו והביאם בתשובתו ואעפ"כ לא צריך את דעתו אלו להוציאו מידי ספיקא איב האיד נוכח אהחנו לצרף את דעתו נגד דבריו ז"ל ודברי המ"י יש להם מקום לפי מה שהביא רק תחלת דברי הראש להקל אבל לא לפי מה שסיים הוא צעמנו על דעתו ז"ל שלא זו הדרך מוציאו מידי ספק, ולהלן יתבאר שגם התוס' ושאר ראשונים ז"ל חולקין על הראש צעיק הסבא שבי להקל.

2

עב"פ להלכה חוץ ממה שאמרו להחמיר בזה יען שרבו
החממירין גם לדעת הרא"ש ז"ל בענינו לר"ך
להחמיר, ולא נשאר לדבר חלל ממה שהסילון מחובר
לקרקע וכ"ת הביא דברי הנוצ"י (תנינא יו"ד סי' קל"ז)
שהל"ך שוכי' נעשה לשמש עם הקרקע וצאמת רוצא
דכוצא מגדולי האחרונים ז"ל הסכימו לדבריו והרבה
גדולים החמירו עוד יותר וכאשר הצאחי לעיל דברי
המהר"ם שיק ולהלן יתבאר עוד דברי הרבה גדולים
שכתבו בזה מטעמים אחרים.

אך כִּי־נָתַן עֹשֶׂה הַדָּשִׁים לְדַעַת הָרֹאִשׁ שֶׁנֶּרְךָ
 שִׁיבִיהֶם וַעֲשֵׂה לְשִׁמְשָׁם עִם הַקֶּרֶקַע אִי אִפְשָׁר לְחֹקְמִי
 מִתְנִיתִין (מִקּוֹלוֹת פֶּרֶק ו' מִשְׁנֵה ח') בְּמַחְזֵר מִתְנִיתִין
 בְּסִתָּם סִילוֹן אִי־יִרִי דָלָה וַעֲשֵׂה לְקֶרֶקַע וְהַמִּלִּיּוֹת לְפִי
 זֶה לְהַחֲמִיר כְּדַעַת הָרֶשֶׁבֶט וְכַדַּעַת הַיְדוּעַ זִיכּוּדָה
 הִוִּי תִרִי חֹמְרִי דְסִתְרִי אֶהְדִּי, וְאִין זֶה שׁוֹם סִבְרָה
 כִּלְלִי דְבִמְרָז דְעֵינְקֵר הַדְּבָר אִין שׁוֹם רִמּוֹ בְּמַתְנִי אִם מִי־יִרִי
 בְּמַחְזֵר אֶת הַסִּילוֹן לְקֶרֶקַע אִוּ מִנִּיתוֹ כִּךְ בְּתַלּוּשׁ וְאֶעֱשִׂיכּ
 אִין שׁוֹם קִרְשִׁי לְחֹקְמִי בְּמַחְזֵר וְאֶדְרִבָּה נִתְקַפּוּ עַל
 הָרֹאִשׁ לִמֵּה לֹא יִיחָא לִי לְחֹקְמִי בְּמַחְזֵר וְהַעֲשֵׂה
 הִוִּי דַחֲמָא אִין לִירִךְ לְפִרְשׁ דְּבִרְיוֹ בְּפִרְשׁ דָּלָה אִי־יִרִי כֹאן
 אֲלֵל מִדִּינִי הַשֶּׁקֶר וְכִמֵּה שְׁנוּעַ לְדִינִי חִיבּוֹר לְקֶרֶקַע
 סִמְךָ עַל מְקוֹם אַחֵר, זֶהוּ מִמֶּשׁ גַּם כִּמֵּה שֶׁלֹּא הַזְכִּיר
 אִם וַעֲשֵׂה הַסִּילוֹן לָשֵׁם כִּךְ דְּכִיּוֹן שֶׁלֹּא רָחַב הַתִּנּוֹת
 לְהַזְכִּיר שֶׁם שֶׁנֶּרְךָ לְחַבְרוֹ לְקֶרֶקַע חוּ אִין מְקוֹם לְהַזְכִּיר
 שֶׁם שִׁיבִי וַעֲשֵׂה לָשֵׁם כִּךְ וְהוּא בְּכִלְלֵי דִינִי חִיבּוֹר לְקֶרֶקַע
 הַמְחֻזָּר בְּמִקּוֹם אַחֵר וְכִי מֵאֻד, וְהֵלֵךְ אִף כִּמֵּה שֶׁמְבֹאֵר

ולא הועיל כלום במה שהסילון הוא מחובר יקשה מהם על ההשגחה ז"ל וכמו שהקשה החו"ע וע"כ שיש בזה חובה תי' כמו שהיראו החתומים ז"ל בחתומים שונים וא"כ הדקל להצין דעת הר"ש ז"ל ומה לא ניתח גי' בחתומים של ההשגחה ז"ל ויש לישב ואין להאריך.

ג

ולפיענ"ד נראה ציבור דברי הר"ש ז"ל דלק"מ כי הנה ז"ל הר"ש ז"ל ועוד חזי חומר אם הסילון של מתכות מביא את המים ממעיין או ממקור אחר חז"ג דכוותיה עיי' עומאה כשר כיון דמי מקור מחוברין למעיין או למקור אחר שהוא כשר דמקור שהוא כולו שאוב נעבר בהשקת אם השיקו לחצרו למקור כשר כדחנן בפ"י דמקואות מעברין את המקואות העליון מן התחתון בילד מביא סילון וכו' עכ"ל, ומבואר בלשון זה שהר"ש ז"ל הוליד הדיון שמועיל השקת לבוי עיי' עומאה ממה שמועיל השקת לבולו שאוב דסובר דהני תרוויכו דמיין להדי כשר יתבאר להלן ומה שהביא חז"כ ראי' ממתני' דפ"ו לא הזכיר שם מאומה אם מיירי במתני' בסילון תלוג ואין שם שום משמעות שיהי' בוונתו להביא ראי' מלוחו הממשך להך דינא דכוותיה עיי' עומאה חלל אדרבא מסידור הלבון שכתב דמקור שכולו שאוב נעבר בהשקת כדחנן בפ"י דמקואות משמע שהביא ממתני' ראי' להך דינא דכולו שאוב כי לא ניתח לי' לאוקמא מחמתיהן במקוה חסירה חלל שכולו שאוב כמ"ש גם הר"ש ז"ל ושאר ראשונים, ואף שבגד"ע (נחל ס"ק מ"ב) נדחק לומר דהר"ש מוקי למתני' במקור חסירה חז"ן כן דעת שאר מפרשים ובמסגרת אחרונה כתב שהוא דבר תימה לומר דחומר סגי חיבור כשפ"ה רגע ח' וע"כ דמפרש לי' בשאוב כדמסיק הר"ש ובגד"ע עלמו מסיק לבסוף שלדינא ח"א לסמוך על שום השקת צין בתחלה צין בסוף פחות משפ"ה הואיל שלא מלאו חילוק זה בשאר הפסקים ומה שהביאו לידו כך להעמיס בדברי הר"ש דבר שאין לסמוך עליו ולא נמצא בשום פוסק כתב מחמת הקושיא דבשאוב כיון שהושק רגע ח' דיו אפי' נסתם כל הנקב חלל שצרי תירושים לא נעלו לקושיא זו עיין בד"ח שחי' בטומ"ד ולהלן יתבאר עוד פ"י אחר שהכתוב בזה וחו' ח"א לדחוק בדברי הר"ש נגד דברי הח"ס וסחימת כל הפוסקים דחומר חז"ו מועיל מה שהי' מעורב בתחלה חלל צריך לעולם כשפ"ה כיון דעכשיו הוא חסר לפיך עיי' צ"ח וע"כ ס"ק ק"א ולכן הי' לו הכרח לאוקמא בשאוב מדח"ל חז"כ כשפ"ה, גם בלשון מעברין את

המקואות משמע יותר בשאובין כי במקור חסירה המים ששרין וטבירין ואין לריבין וליטער חלל להשלים השיעור ושייך הכשון משלימין חלל מעברין משא"כ בשאובין שהמים פסולין וע"י ההשקת הוכשרו ונטהרו שייך בלשון מעברין, שוב ראיתי שגם בגד"ע כתב בחתומותיו ס' י' באמצע החשובה על חוספתא דפ"ח דמקואות גבי מרחץ שצליה נכרים וכו' דמדתני עומאה וטבירא מוכח חלל חז"רי חלל בשאובין דבחסר ושלם לא מלינו לשון זה, וכיון דמיירי בשאובין שפיר הביא ראי' ממש דכלו שאוב נעבר בהשקת ולסברתו דסילון המק"ע דמי לכלו שאוב ממילא מיתפרש כך מחזי אף בסילון חלוג ודמי להך דינא דחז"רי צ"י.

ומה שמדמה מסברא חז"י עיי' עומאה לבולו שאוב לשיטתו' חז"ל דגם צ"ק פ' מרובה ס' ג' כתב הר"ש ז"ל דכולו שאוב מהני השקת מטעם זריעה דסברא הוא כיון דמטעם זריעה מעברין מעומאתם הכי נמי הוכשרו מפסולתם ושוב הביא עוד ראי' ממתני', ובגד"ע נתקשה בזה האין מדמה מסברא פסול שאובין לעומאה חלל מבואר בגמ' פסחים דף ל"ד דלמ"ד היסח הדעת פסול בגוף הוא ולא פסול עומאה חז"ן ללמוד מעומאה שיהי' צ"י זריעה ונדחק דסמך על ראיותיו, חלל באמת בלשון הר"ש ז"ל מבואר דגם מסברא כתב לדמותם ובפסקי הר"ש ח' מקואות סימן ח' כתב צפירות דאף בלא ראי' סברא הוא דהא בהשקת נעשו זרועין להעבר מעומאתם ויהא הדיון והבטול צדן כרי שהחליט בסברא דעברת המקואות דמי לעברת העומאה לענין השקת ובחשו' הר"ש חלל לא ס' צ"י כתב דמלינו קולא יותר צמים שאובין מצמים עומאים יטו"ש, וע"כ דסובר דעברת המקואות ענין ח' הוא עם עברת העומאה יותר מפסול היסח הדעת לפסול עומאה ובפסול חמירי סברא עובד לחלק בזה לא עת האסף פה להאריך בפסול, עכ"פ זה וודאי דדעת הר"ש ז"ל דמי להדי מסברא וא"כ מכש"כ אחר שהביא עוד ראי' ממתני' דמהני השקת לשאובין וחז"ן ממתני' דכל עניני המקואות דומין זל"ז שפיר דמסתבר לי' לפ"ז לדמות גם חז"י עיי' עומאה דמהני לי' השקת כמו דמדמין שאובין לעברת מים עומאים ואדרבא יותר מסתבר לדמות חז"י עיי' עומאה שהיא ג"כ ענין עומאה משאובין שאינו ענין עומאה כלל חלל פסול מחמת שהוא חז"א.

אמנם בתוס' יצמית ד' ע"ו וגיטין ד' ע"ז מבואר דאין לדמות עירוב מקואות להשקת מים עומאים והם שני ענינים וחילוק גדול ביניהם אף בסברות הפוכות

אשליפנוי אמאי דסליק מנייה דמקוה שכלו שאז נעבר בהשקב חלא חוזר לתחלת הענין להביא רא' ממחני' דמועיל השקב להוי' עיי' עומאה דל' לפי' שה' לו הכרח לאוקמא מחני' בתלוש, הכה מלבד שלשון הרא"ש ז"ל אינו מדוקדק לפי פי' זה אינו מובן ג"כ דכיון שהביא רא' ממחני' על דין הסילון בעלמא אי"כ למח הכנים באמנע הדברים כך דונא דכולו שאז נלמוד מסבא דלמותו לכולו שאז חלא על הסילון בעלמא יש לו רא' ממחני' כמו שיש רא' לכולו שאז ומיותר לגמרי מה שהביא שם כך דכולו שאז.

והנה הש"ך בס"ק קי"ז חי' תמיכה בז"ח על הרא"ש דמלריך בשאזין כשפותר הכור ממה דתן מעברין את המקוהות וכו' ומשיקו אפילו כשערה דדיו דהרא"ש מוקי להך מתניתין כשאין בו חלא ג' לוגין דהוא פסול דרבנן ומה שהביא הרא"ש רא' לדין מעיין הנמשך דרך סילון מהך מתניתין לאו למומרא דמייירי זכולו שאז וכו' כשערה חלא מביא ראיה דאף על גב דנמשך דרך סילון שמקבל עומאה מהני לי' השקב ואה"י לכל חד כדאית לי' לפסול דרבנן כשערה ולדאורייתא כשפ"ה, הכה מה שקשה לכאורה עיי' דמה דמועיל במה שאין בו חלא ג' לוגין שהיא דרבנן חלא הסילון מק"ע ולדעת הרא"ש הוי' עיי' עומאה דאורייתא זה חי' הבי"ש (יו"ד ח"ב סימן פ"ד) צטו"ט דכיון דכשאזין אינם חלא דרבנן אם כן מן התורה אין צריך לשום השקב ושז' לא הוי מן התורה הוי' על ידי עומאה, אך קשה דהאך למד על כולו שאז וכו' עיי' עומאה שהוא דאורייתא מהך מחני' דמייירי ע"כ רק בפסול דרבנן מדסגי כשערה.

וראיתי בשו"ת צ"ש סי' פ"ה שכתב לפרש כוונת הרא"ש לפי דברי הש"ך שמתחלה הביא רא' דהשקב מועיל אף לפסול תורה מכולו שאז וכו' מוכח ממשנה ג' חלא שמרא' זו אין הכרח כ"כ שאפשר לחלק בין פסול שאזין לפסול דהמק"ט דכן ס"ל להרשב"א להביא ממחנה ח' דמועיל השקב אף לדבר המקבל עומאה ואין לדמות דהא שם עיי' מייירי בשאזין דרבנן מדנקט כשערה ז"ל דלזה חזרה וניערה הרא"ה הראשונה דאף צטלו שאז מועיל השקב עיי' משני הראיות הדבר מוכרח יעיי"ש, ולפי דבריו ל"ק קושייתו ה"ל לפי פי' האחרונים למח הוצרך להביא מביא שאז כיון דשני הראיות מילך לריכו, אבל עיקר דברי הבי"ש צ"ח אינם מובנים לפענ"ד דאם נימא שאין רא' מכלו שאז יען שיש לחלק בין שאזין לדמק"ט כדעת הרשב"א נמחני' ג"כ אין רא' בשביל שהיא דרבנן אי"כ

דצנעפה על מנה להטפיה מקילין יותר לענין השקב מלענין מקוהות וצנינוק וקטפרס הוי' איפכא דמקילין יותר צמק' מההשקב וצנינוק פ' חומר צקודש דף כ"א ע"ב חוס' ד"ה בעצ' כתבו דעומאה וטברה והשקב הילכתא גמרי לה ולא צמכא תליא מילתא וזכו היפך דעת הרא"ש ז"ל שלמד מסבא שאזין מהשקב וכו' עיי' עומאה משאזין, וא"כ מובן היטב דעת הרשב"א ז"ל שחלק על הרא"ש דהרשב"א ז"ל אינו סובר במקוהות טעמא דרישה דהחמיר שם כדעת הרא"ש ז"ל דאף מ' סאה נפסלו בשאזין עיי' בתשו' הרשב"א סי' תתי"ח ועיי' בגד"ע סי' י' שכתב באמנע התשובה על מה שבי' הרא"ש צנעין ארישה דדעת הרשב"א צודאלי הוא דלא כהרא"ש שהרי סובר כהרא"ש דלית ליה זריעה כלל אפילו אם שפך מים שאזין לתוך המקו', וכבר ציטרו הפוסקים דלחיתון השיעוט שכתבו שאין לדמות השקב מים שאזין למים עומאים ז"ל הטעם דמועיל השקב לשאזין מחמת דמחבטל להמקו' לא מטעם ארישה עיי' תשובה בית אפרים סי' נ"ג ובגד"ע סי' י' שהאריכו בזה ועיי' חידושי הרמב"ן צ"ב סי"ב.

ומעתה אין צורך למה שנקטו תירוצים למה לא יניח לי' להרא"ש ז"ל לפרש המשנה במחוצר כמו הרשב"א ז"ל כי אין יסוד פלוגתתם מפיו המשנה אם מייירי במחוצר או בתלוש חלא אדרבא יסוד פלוגתתם אם ללמוד הוי' עיי' עומאה משאזין מסבא דהרא"ש ז"ל דמדמי להו וסובר בפשטות דמהני השקב תו אין צורך לאוקמא דווקא במחוצר ויוכל להיות גם בתלוש ולזה הביא המשנה בסתמא ולא פי' מאומה אם מייירי בתלוש כי יוכל להיות בכל גווי' ולהרשב"א ז"ל שהולך בשיטת הראי' שבתוס' דאין לדמות עניני המקוהות זל"ז ממילא שאין ללמוד הוי' עיי' עומאה משאזין ולא מהני השקב לכן הוכרח לאוקמא מחני' במחוצר דוקא. וזהו סרה מהר הקושיא שהביא מערוגת הכשם (מקוה טברה סי"ק קי"ט) למה שבי' צבא"ג והצ"י דמשמע מדברי הרא"ש דמייירי בתלוש חלא הכרח הוא כיון שזה עיקר ראיותו, ולהב"ל אין התחלת קושיא שלא הביא רא' מהמשנה חלא לשאזין ואין הכרח לאוקמא בתלוש ומ"ש הצ"י דמשמע מהרא"ש דמייירי בתלוש אבו ממילא כיון דצבא"ה צריכין לטעמא דהשקב בשביל המים שאזין וזה מועיל מסבא אף להסילון תו אין צריך לאוקמא במחוצר מה שאינו מצוה במשנה ואך להרשב"א ז"ל הכרח לאוקמא במחוצר.

ובאמת בי מה שהבינו מקצת מגדולי האחרונים ז"ל דמה שהביא הרא"ש ז"ל ממחני' דפי' אינו סובר

גם שני הראיות אינם מועילים לכלל חזקת אית ליה פירכא ולכוי ע"י עוממא שכולא דאורייתא אין לנו חזק' כלל.

והנה חשדתי שיש סברה שאפשר ללמוד זכזה פסול דאורייתא מדרבנן כמו שגוראכ גם מחש' הרא"ש כלל ל"א אך לא ראיתי להאריך בזה כי העיקר בדברי מרן ז"ל דר"ח ה' מקואות ס"ק נ"ב דמה שחמבה בצי"ח והשי"ך על הרא"ש מהך מחנ' דמטבין את המקואות דכגי זכשערה ע"כ ז"ל שלא ה' לפניהם פי' המשניות מהרא"ש שמתואר שם צבדיא דלרין שיהיו מחזירים כשפ"ח רגע ה' ורק אח"כ סגי זכשערה יעיי"ש, ומעתה לפי"מ שגריך שם כשפ"ח כפסול דאורייתא חז' לא מיירי צאצא דרבנן והדק"ל למה הולך להביא כך דכולו שאוב ולפי מה שפירשתי בדברי הרא"ש ז"ל מיושב הכל ע"י.

ועיין פרישה ס"ק נ"ד אהך דינא שהביא העור בממשך ממעיין או ממקום על ידי דבר המקבל עוממא שכתב וז"ל דאז פשיטא דכשר דמקום שכולה שאובה נעבר בהשקה אם השיקו לחצרו למקום כשר עכ"ל, כזה ערה להביא המקור לדון זה ולא העתיק חלל מ"ש הרא"ש לדמותו לכולו שאוב ולדעת המפרשים דהרא"ש הביא רא' ממחנ' להך דינא ח"כ החסיד העיקר שיש רא' ממחנ' לגוף הדון לא רק מסברה ודמיון לשאובין צלבו וע"כ שדעת הפרישה כמו שכתבתי דכל יסודו של הרא"ש בדון זה הוא מה דפשיטא לי דדמי לשאובין והרא"י שהביא ממחנ' היא רק לכולו שאוב לא על דין הסילון כי לולא הרא"י דשאובין הוי מוקמי' למחנ' במחזור ולכן לא הביא הפרישה הרא"י ממחנ' שאינו לעצם הדון של הוי ע"י עוממא דמיירי שם חלל לכולו שאוב שזה כתב העור במקומות אחרים, ואולי גם הגר"א ז"ל אינו נגד כל מה שכתבתי חלל שכתב לריוחא דמילתא שגם ממקומו הוא מוכרע דלא מיירי במחזור מהך דהן מניח ידו.

במצא לפי"ז, ל"מ לפי מה שנתבאר דכל ראיות הרא"ש הוא מחמת דמי לשאובין צוודאי דהחוספות ועוד הרבה ראשונים שאינם סוברים ע"ש זריעה צמים שאובין מחמת שאין לדמות ענייני המקואות דכל"מ היא ע"כ פליגי על הרא"ש גם בדון זה שמדמה הוי על ידי עוממא לשאובין, חלל אפילו לפי הבנת מקלח מהאחרונים שהרא"י ממחנ' היא להוי ע"י עוממא חלל כיון שהתחיל בזה דמי לשאובין ע"כ תרוייבו מילך

לרובי ואם יכ' כפי' הצ"ש או פי' אחר עכ"פ התחלת יסודו הוא מסברה זו דדמי לשאובין וכיון שדעתם החוס' וסייעתו נסתר סברה זו חז' אין לסמוך עוד להקל בזה ובצר כתב הרדב"ז (ח"א סי' תתקנ"ד) דאם אחז פוסק כתב איזה דין והביא שני ראיות אין לסמוך חלל ח"כ כל ראיותיו קיימין דאולי לא סמך חלל צנירוף כל הראיות, ובצר ביראתי שלפענ"ד העיקר בדעת הרא"ש שכל יסודו ע"ז דדמי לשאובין ובגוראכ מדברי הפרישה וח"כ הרבה ראשונים חולקין עוד על דין זה חז' מהרש"א וברמב"ן והמרדכי וזה ע"ס נוסף להחמיר, וגם נסתר מזה סברתו שכתב דהרא"ש או אפשר לאוקמי' מחמתין במחזור כי כיון שהולך להוציא דין זה צביל דדמי לשאובין חף שצמשה מצואר דין הסילון צעלמו ע"כ צביל שצמשה אפשר לאוקמי' במחזור ואין רא' חלל צביל דדמי לשאובין, וגם הגר"א חף שצבין שהביא רא' ממחנ' לדון הסילון כתב ג"כ צביל שגם את ידו חלל לולא זאת הוה מוקים לי' במחזור, גם מדברי הב"י וצאה"ג שכתבו דמשמע מדברי הרא"ש דמיירי בתלות מוכח דכדרי שאינו הכרח חלל משמעות ושפיר אפשרות גם לפי דעת הרא"ש לאוקמי' מחנ' במחזור דמה שאינו מוזכר צמשה שהסילון נעשה לקרקע זה אינו רא' כלל.

ד

גם בדברי הנוצ"י שבי' דין זה שגריך שיהי' נעשה לשם הקרקע מראש צורר שכתב כן לכו"ע, ומ"ש חלל המליא זה חלל מהבא"ש הוה בתחלה הביא זה מהרא"ש חלל אח"כ לידד ד"ל דאין רא' מהרא"ש חלל שעומד לגדו דברי בש"ס צמס' שבת וכיון שצ"ק ראיותיו מן הש"ס לא שייך בזה פלוגתא ואולי ה' יכול לחשוב שיש בזה פלוגתא לא ה' מחנ' כ"כ על העור והשו"ע שהשמיטו זה דאם הוא פלוגתא יוכל להיות שהכריעו בסברה זו כדעת החולק אם אינו כנגד הש"ס, וצו"ת צ"ש סי' פ"ב כתב דלפי מה שכתב הנוצ"י סימן ק"ט דאף שנעשה בתחלה לחצרו בקרקע וחזירו עם הקרקע אינו מועיל עד שנעשה לשמש את הקרקע דהיינו שהקרקע יהי' מסויע לו בתשמישו דווקא ז"ל דהסילונות שצמחו' הרש"א והרא"ש היו על אופן זה שהקרקע הוה מסויע להם בתשמישן יעיי"ש, הך רואה שפשוט לי' דלהנצי"י חף הרש"א ז"ל הולך שיהי' נעשה לקרקע וגם שהקרקע יסייע להם בתשמישן כי ח"א לומר שהנצי"י הכניס ראשו בצלוגתא הרש"א ז"ל ואף לא זכר מאומה שדבריו נגד הרש"א ז"ל, אך

כל הסי' הנ"ל כי החת"ם על דברי הנוצ"י שבי' לחלק
בין דאורייתא לדרבנן לענין ביטול חגב קרקע וקיצוץ
כעמור גורמ' כל דברי הפוסקים שאין מחלק בין דאורייתא
לדרבנן וצ"ח ג' שם הביא ג"כ מודרי הרשב"א סימן
ח"ת דמועיל חף בפסול דאורייתא ואח"כ צ"ח ד'
הביא דברי הח"א והעור והרשב"א דמועיל ביטול חגב
קרקע חף דאורייתא צ"ח ע"י עומאה שהוא דאורייתא,
ומה שביא צ"ח ח"א דברי הדג"מ אין נדקדק כל כך
בלשון שכן דרשו בקדש כשמבאר ח"א ענין מסדר
השיטות והפרטים ומזכיר כל המסתמך חף מה שאינו
נוגע לידון דידי' חלל לביאור הענין בשלמות גם
י"ל דבוחחו דחף לדברי הדג"מ שצריך שיבי' נעשה
לקרקע חבל מי"מ הכל הוא מטעם ביטול לקרקע חף
שהוא דאורייתא וע"ז סוצב והוכיח כל הסימן על הנוצ"י
שמחלק בין דאורייתא לדרבנן ח"צ חף שם שם קצת
גימגום בלשון.

ועב"פ הדבר צרור ששיעור הכתוב"ל והנוצ"י אינם כלל חרי חומרי דסתרי אהדדי וא"ל ללרף זה חפ"י לסניף בעלמא, ומ"ש מהד"ה (הל' מקואות ס"ק מ"ח) שז' לחלק צין אס הקנים קצועים בקרקע אס לא ואז דלא כהנוצ"י, הנה בתשובותיו החמיר בהנודע ביבולא בכמה מקומות (ח"א יו"ד סי' מ"ד מ"ה וח"ב סי' פ"ט) והחמיר בתשובותיו עוד בהנעשים לקרקע חומרת הכת"ס והאמרי אס אך צד העיר שס שחולק עליהם בחידושי אלא שלמעשה אינו רוצה להקל נגדם אבל בחומרת הנוצ"י שהלריך שיכ"י נעשה לקרקע צד אינו מחזיר בתשובותיו שס פלגתא עליו אלא החמיר בדבריו בפשיטות גם צה"ל מקואות צנים בהעסקת הדינים אינו מחזיר כלל מחילוק זה ואף שאין חז"י כלל מהשמעותיו שמה כי השמיט הרבה הלכות כללים ופרטים ואינו מעתיק שס אלא דינים מיוחדים אבל עיני מה שאינו מוזכר בפסקי הלכותיו אלא בהערוחות ודבריו שבתשובה עיקר.

h

וּמ"ש ללדד עוד צעבור שרוב הקונים ללורך מחוצר קונים, הנה המכר"ם שיק לידד לתוך זכא דצרי הטושי"ע שהשמיטו כך דלריך שיכ"י נעשה לקרקע בצביל שחרוב הוא כן ולמעשה לא סמך ע"ז כאשר העתקתי לעיל סוף דצרי המשובה שהחמיר מאוד, וצגרי"ם בתשובותיו סי' ע' בסוף דצרייו כשסידר הדינים היוצאים משם בקצ' שמוחר אם חצ' אנשי המקום אין משתמשין

קָנַח לַיָּע לַהֲעֵמִים זֶה בְּדַבְרֵי הַרְשָׁעָא וְיָלַל מִה שֶׁלֹּא
הִזְכִּיר מֵאוֹמֶה דְּוֹדָאֵי עֲדָרֵי הַמַּשְׁנֶה שֶׁכִּי סָתֵם אֵין
קִשְׁיָא דְחֵטָא אֵין לָרִיךְ לַפְרֵשׁ דְּבָרָיו גַּם בְּדַבְרֵי הַרְשָׁעָא
וְיָלַל דְּמִיָּשׁ תַּשְׁמִינֵן עִם הַקֶּרֶקֶט בֵּן הָאָה הַפִּי' דֹּאךְ מִה
שֶׁהַקֶּרֶקֶט מִסְיִיעַ לוֹ נִקְרָא שִׁימוּשׁ עִם הַקֶּרֶקֶט אֲבָל
בְּרַשָׁעָא וְיָלַל לַיָּע לַהֲעֵמִים בְּדַבְרָיו מִה שֶׁאֵין לוֹ רַחֵם
וּכְמִיָּשׁ הַבִּי' בְּרִישׁ סִי' רִ"א דֹּאעִי"ג דְּהַרְמָצִים סִידְרָא
וְלִשְׁנָא דְּמַתְנִי' נִקֵּט וְאֵחָיו לִיכָא לְמִימַר דְּכִי הֵיכִי
דְּדַחֵק רִי' בְּפִירוּשָׁא דְּמַתְנִי' כִּי דְּחֹק אֵין בְּפִירוּשׁ
דְּבָרֵי הַרְמָצִים דְּבַתְרָאֵה הוּא וְאֵם אֵיתָא דְּסֵבֵר כִּי
כֹּחַ לִי לַפְרֵשׁ וְלֹא לַסְתֹּם דְּבָרָיו כַּסְתִּימַת הַמַּשְׁנֶה
יַעֲיִישׁ, וְאוֹלֵי צִמַּח שֶׁבְּצִיא הַרְשָׁעָא וְיָלַל לְשׁוֹן הַמַּשְׁנֶה
דִּנְעֵשׁ לְקֶרֶקֶט וְכָלל גַּם זֶה דְּסֹבֵר דְּמַח שֶׁאֵין הַקֶּרֶקֶט
מִסְיִיעַ לַתַּשְׁמִישׁ לוֹ נִקְרָא נַעֲשֶׂה לְקֶרֶקֶט אֲלֵא נַעֲשֶׂה
לְמִים, וְלִפְיָמָשׁ הַגִּדִיעַ עַל הַסְּלִיחוֹת דַּעַל הַרְצָא מַעֲשִׂיהֶן
מוֹכִיחִין עֲלֵיהֶם אֵם כֵּם רִאוּיִם לַתַּשְׁמִישׁ שֶׁל תְּלוּשׁ
אִוּ לֹא מִזַּח גְּרָחַה שֶׁכִּי אִוּ אֶפְסֵי עֲשִׂית הַסְּלִיחוֹת
לֹא כִמוֹ צִמְיָנוּ וְהַנַּעֲשִׂים אִוּ לַהֲשַׁחֲמֵשׁ בְּקֶרֶקֶט לֹא הִי'
רִאוּיִם לַהֲשַׁחֲמֵשׁ צִתְלוּשׁ וְכַמוֹצֵן שַׁעֲי' תַּשְׁמִינֵן עִם
הַקֶּרֶקֶט נַעֲשִׂים צִאָּפוֹן אַחֵר וַעֲי' תַּחֲסִים סִי' רִי"ח וְלִבֵּן
וְיָלַל שֶׁלֹּא הִוָּרֵךְ הַרְשָׁעָא לְהַזְכִּיר מֵאוֹמֶה כִּי בֵּן הִי'
הַדֶּרֶךְ שֶׁאֵם חִיצָרָם לְקֶרֶקֶט בְּוֹדָאֵי הִי' מֵאַלֵּי הַסְּלִיחוֹת
הַנַּעֲשִׂים לִבֵּן וְתַשְׁמִינֵן עִם הַקֶּרֶקֶט, וְצֹחַ דְּמוֹדֶקֶט גַּם
לְשׁוֹן הַרְשָׁעָא שֶׁכִּי הֵי סִלְחוֹת שֶׁאִינוֹ מוֹצֵן לְהַאֲרִיב
וְלִהְיֵל יִחָא, וְצֹחַ מִיוֹשֵׁב גַּם תְּמִיכַת הַנּוֹצִי מִה
שֶׁהַתַּשְׁמִישׁ הַעוֹר וְהַשַּׁעֲי' שֶׁרִיךְ שִׁיכִי נַעֲשִׂים לְקֶרֶקֶט
כִּי בֵּן הִי' הַדֶּרֶךְ לִיקָח מֵהַנַּעֲשִׂים לִבֵּן וְלֹא רִאוּ טֹרֶךְ
לְהַזְכִּיר אֵת זֶה, עַכְ"פּ הֵם חֲזִין דַּעַת גְּדוּלִים שֶׁאֵין
דַּעַת הַנּוֹצִי נֶגֶד דַּעַת הַרְשָׁעָא וְיָלַל.

וּבִ"שׁ שֶׁמִּצְוָה לְבַחֵם כִּי קָלִיָּה זְדִמְתָּ הַרְשָׁעָה
דְּמַהֲבֵי חִיבּוּר לְקַרְקַע אֲפִי לֹא נַעֲשֶׂה לָשׁ קַרְקַע,
לֹא כִּיּוֹן יִפֹּה בְּדַבְרֵי הַחַתִּים וְלֹא נִמְלֹא בֵּן בְּדַבְרֵיו וּבְפִי
הַנִּרְאָה לִישָׁנָה דְּהַחֲסִים סוֹפֵר זִ"ל אֲעֵצִיתִי שֶׁסָּם צִלּוֹת
ד' אַחֵר שֶׁהִבִּיָּא דְבָרֵי הַדְּגִ"מ הִבִּיָּא דְבָרֵי הַרְשָׁעָה זִ"ל
וְחֲשַׁב כִּ"ת שֶׁהִבִּיָּא דְבָרֵי הַרְשָׁעָה לְחֻלּוֹק עַל הַדְּגִ"מ
וְיֵאוּנִי בֵּן כִּי לֹא דִּיבֵר שֶׁסָּם הַרְשָׁעָה מֵאוֹמֶה מִחֵא אִם
לְרִיךְ שִׁיבִי נַעֲשֶׂה לְקַרְקַע חֹזֵל לֹא, גַּם מִדְּכַחַב הַחֲסִים
סוֹפֵר עַל זֶה הָרִי שֶׁאֲפִי לְפָנֶיךָ הוּא עַל יְדֵי עוֹמֶמֶה
דְּאוֹרִייתָא מֵהֵנִי בִּיעוּל אֲגַב קַרְקַע אִם כֵּן בִּיחָר
כּוֹנְנֹתָ צָפִי לְאַחֵר עֵינִן הִבִּיָּא דְבָרֵי הַרְשָׁעָה וְחִלּוֹ
הִיָּה מוֹלִיָּא מִדְּבָרֵי הַרְשָׁעָה הֵאֱלָו שֶׁאִ"ל שִׁיבִיָּה נַעֲשֶׂה
לְקַרְקַע הִי לֹא לְכַחֲבֵי הָרִי שֶׁאֵין לְרִיךְ שִׁיבִיָּה נַעֲשֶׂה
לְקַרְקַע אֲבָל לֹא רִמָּז מִחֵא מֵאוֹמֶה, אֲבָל הַאֲמַת הוּא כִּי

מסייע לו בתשמישו דווקא דלפי"ז ל"ל דסילטות שבתשו' הרשב"א וברא"ש הי' על תופן זה שהקרקע הי' מסייע להם בתשמישם ולכן ק' להחזיר דשמאל הכיטון שצ"ד לאו הכי היא וז"ל לעשות סילון של עץ לבסוף יעיי"ש, ולפי דבריו נפל פותח צדירה שא"ל לנו להחזיר שום סילון של מחסות אף אם נעשה מתחלה לקרקע והבצר הצדתי לעיל דברי המכר"ם שיק שבי' בן מעטס אחר וכן מד"ה מהד"ת סי' פ"ט לוי' לעשות המקו' בסילטות של מחסות קצוב בקרקע ויהיו געשים מתחלה לכך לאורך קרקע וגם צופו יעשה ליגור של עץ שלא יבא למקו' מתוך המחסות יעיי"ש וזה בדברי המכר"ם שיק ז"ל.

י

והגך רואה דעת כמה גדולים שלא ראו להחזיר כלהחלה אף אם יודעים צדדיה שנעשה לשמש עם הקרקע. ויש להעיר עוד לפי מ"ש ברא"ש סוף פ"ק דסוכה במחלאת דצמקוס שנובגין לשבץ עליהם אסור אפי' אחר לאומן שיעשה אותה לסיכוך דמי יודע שאמר כן ויצאנו הכל לסכך בהן ונתקשה בזה הגד"ע למח גזר יותר בסוכה אף אם נעשה לסיכוך אע"פ שאינו נעשה לכך ובסילטות לא גזר בעצמו לשמש את הקרקע ותי' דאפשר לחלק דצמקו' ל"ג דרוז המזויין אלל מקו' מומחין בן כמבואר בפוסקים וסיים גד"ע, ואינו יודע דבין דבי' הוא בעצמו דבסילטות עפ"י רוב מעשיהן מוכיחין עליהם ח"כ החילוק מבואר דבסילטות אין לגזור דאית צ"י היכרא עובד דמעשיהן מוכיחין משא"כ במחללת. ולפי"ז בסילטות דידן שאין שום היכר וכולן שזין אפשר לדעת ברא"ש הוא בכלל הגזירה אף בעצמו לקרקע כמו במחללת לגבי סוכה. גם לפי חירונו של הגד"ע דצמקו' לא גזרין יען שרוב מזויין אלל מקו' מומחין בן כבר ביארתי בתשו' (סימן ל"ד אות ד') דבכל ענייני חזקה ורוב כאלו אם רואין שנשטנו הכתים. תו אין לסמוך עליהם וכמבואר ברמב"א אה"ע סימן י"ז סעיף ב' לענין חזקה דאין אשה מעיזה פניו דבזמן הזה דנפיש חולפה ופרילותא אינה נאמנת והארכתיו בראיות בורות מש"ס ופוסקים דכן הוא בכל מילי כה"ג וא"כ בעו"ה בזמנינו ובמדינה זו דענייני המקואות וכל ענייני הכשרות יד הכל ממשמשין בה ועפ"י רוב אין בכת הרבנים למחות וא"ל להרחיב הדיבור בזה אין לסמוך כעת על רוב מזויין אלל מקו' ודמי למחללות בסוכה שגזר ברא"ש אף בעצמה לכך אף אולי יש סברה אחרת לחלק אלל סכר הצדתי ג' אריות שהחמירו בלל"ה ומכש"כ באין

בהן חלה במחזור ומעשיהן מוכיחין עליהם שאינם ראויים לתשמיש של חלום, הנה אף שבי' לילך אחר הרוב מ"מ הלריך עוד תנאי שיבי' מעשיהן מוכיחין עליהם ואך אינו מוכן דאם מעשיהן מוכיחין עליהם שאינם ראויים לתשמיש של חלום ח"כ צדדיה נעשה לחזק לקרקע ומה לורך עוד לתנאי שיבי' רוב והמכר"ם שיק שבי' סברה זו שהרוב המה למחזור הביאו מהגד"ע אף אינו מביא סיום דבריו שהלריך עוד תנאי שיבי' מעשיהם מוכיחין עליהם כי המכר"ם שיק לא כתב זה שם להלכה חלה בדרך פלפול לתוך דברי השו"ע ולהלכה סמך עצמו על מ"ש בסוף דבריו שהחמיר בלל"ה.

ובאמת אף אם צדווחת בראשונים היו רוב בסילטות לאורך קרקע אלל בזמנינו שרבו המכונות והפאצריקן שונים ומשונים לאין מספר והכל לריכין סילטות מרובין לאין שיעור מי יוכל לידע מספרן ואופניהם אם רובן נעשו לקרקע ובפאצריקן אינם נקראים קרקע אף אותן שמחזרין לקרקע דבצר כתב בתשו' אמרי אש יו"ד סימן פ"ו לענין הפלומפין שאף אם מחזרין לקרקע ח"ל לדונם בקרקע שהרי בתוס' צ"צ דף ס"ה כתבו דלאו כל חיבור לקרקע מצטל את הטומאה דתנור אפילו לר"א אינו מכור חפ"ג דלדידי' כל המחזור לקרקע הרי הוא בקרקע וסתם תנור מחזור הוא אין חיבורו חשוב חיבור ולכן תנור מקבל טומאה במחזור והלריך בדבר וסיים לבסוף דכיון דאינה חיבור דלא יחדון במחזור אין לנו לדמות דבר לדבר בעצמנו יעיי"ש.

מוד שכתב לדמות למה שכתב בהשג"ח משה סימן מ"ו, תמהני מה ראה על ככה לדמות לשם הרי שם מיירי שהי' הסילון של עץ שאינו מקבל טומאה כלל חלה שלבסוף הי' בו צדל שפעולתו הי' רק שלא ישמעו הדגים ולהצאת המים הי' סגי בהסילון של עץ. אף אלו ינעל הצדל ועי"ז סובב פלוגתתם אם סגי בזה שראויים המים לצא אף אלו ינעל הצדל או כיון שמחזרין הצדל והעץ נריך להיות באופן שיוכלו המים לצא אף אלו ינעל כל הסילון אפי' העץ אלל צ"ד שכל הסילון הוא של מחסות וטלו מק"ע הכל מודים שפסול ואם באמת המים ראויים לצא אף בלא הסילון ואין לורך אלו ח"כ למח יניחו אותו שמה יצטרו משם כל הסילון ולא יהי' שום שאלות. ובשו"ת צ"ש סי' פ"ד ופ"ה לא החזיר לעשות מקו' ע"י סילטות המחזרין לקרקע אף אם נעשו מתחלה לכך יען שלפי דברי הגד"ע בסימן ק"ט דאף שנעשה מתחלה לחזרו עם הקרקע וחיברו בקרקע אינו מועיל עד שהקרקע יהיה

ידעין כלל אם נעשה לשמש את הקרקע וכל דדי הבית
שכתב אין מועילין כמבואר.

ז

והנה איני יודע אם זכירין אלליכם שיכ' פתוח נקב
הכשקה בשעת הטעינה כי יש מקומות שקשה
לזכור ואם אין זכירין צוה יש עוד דעת הדרישה
שלא נפסק הכשקה גם הראש' מודה דנפסל ואף
שהש"ך (סי' ק"ה) חולק מ"מ הכ"ש צ"ד ובשאר
מקומות כתב דהעיקר בדעת הדרישה והציא ראיות לדבריו
וכ' שגם הש"ך לא דחה דעתו לגמרי חלל שבי' שאינו
מוכרח, ולעני' נראה עפ"י דברי הראש' צפי' המשנה פ"ו
שכתב דמחצתו בתחלה בשפי' ואח"כ משיקו כשערה
ודיו ותמכו' בולם דלראש' אף אם נפסק לגמרי כשר
אם היה מושק בתחלה ולפניו ראה' מכאן לשיטת
הדרישה דע"י סילון גרע עפי' ולר"ך שיכ' מחוצר לעולם
אך אינו חמור בדאורייתא שיכ' לר"ך לעולם כשפי' כיון
שהיה מושק בתחלה בראוי חלל שהחמירו צ"י חכמים
שיכ' עכ"פ מושק כשערה לעולם כשאר דרבנן ועיין
מ"ש הראש' בהל' מקואות סימן ע' ושוב ראיתי שכ'
הכ"ש פ"י זה בדברי הראש' ובפסל דבריו בתשטתיו
ואיננו צוחין קמישחצת בפירושו זה, ומעתה אם מקור
דברי הדרישה הוא מפ"י הראש' במשנה זו שהלר"ך
השקה לעולם לפי' אין ראי' מדברי הש"ך שחולק כי
בשר הצלחתי ודברי הד"ח שלא היו לפני הש"ך פ"י
המשנה לראש' לכן שפיר כתב עליו שאינו מוכרח
וען שלא מלא מקור לדבריו ויכול להיות שאלו כו'
חלש ודברי הראש' האלו שהמה בדעת הדרישה כו'
מסכים לדבריו וכיוצא בזה כ' הש"ך צ"ד רמ"צ בקיבור
הנהגת או"י שאם נמצא לפעמים תשובת גאון שאפשר
שהאחרונים לא ידעו דברי הגאון ואי הוו שמעי' הוו
דברי צדו אין ראי' מדבריכם.

וב"ש שהפרישה בעלמו סותר את משתחו, הנה החליט
הדבר יען שכן ראה' במראה כהן ובאמת שהקושא
לכאורה עלומה והא"ך כתב במעיין שהעבירו ע"ג אחרי
הכלים שז"ל דנפסק הקולות מהמעין דל"כ לא כו'
לו דין מקו' חלל מעיין והלא כתב צ"ס מ' דלכן לא
היו כו' ע"י עומאח יען שמחוצר למעיין ולשיטתו
דסובר דנפסק אח"כ לא מהגוי א"כ אי"א מ"ש צ"ס
כ"א דמיירי בנפסק וקשה ממ"ג גם בחיבור לעברה
(כלל ג' סי' כ"ו) הקשה קושא זו וכתב שהוא
חמור ודחק מאד לתרץ, ולפני' לא קשה מידי דהלא

לענין הוי' על ידי עומאח סגי אם מחוצר למקור
שים צד מ' סאה ואם כן לא קשה ממ"ש שנפסק חיבורו
מהמעין דלכתי' יש לומר שכו' ממקום המעיין עד
אחורי הכלים שיעור מ' סאה ורק שנפסק ממקום
חיבורו מהמעין לענין דין מעיין כו' נפסק חלל נענין
הוי' ע"י עומאח סגי צמח שמחוצר למ' סאה וכו'
צפרק ג' משנה ג' צבור שהוא מנה מים שאובין והאמה
טכנסת לו ויוצא ערמו הר"ש צפי' מ"צ והראש' צ"ק
פרק מרובה ס"ג והחיו"ט שם במקומו לפרש ד"ל
דמיירי שלא ה' המים מ' סאה קודם חיבורן להצור
מחמת הקושא שכתבו צוה יעיי"ש, וכו' דלוגה הקושא
הוו מוקמינן שכו' בהאמה מ' סאה ערם חיבורה
להצור וא"כ למח לא נוכל לאוקמי' גם טאן שכו'
מ' סאה ערם הגיעה לאחורי הכלים ומה שהלר"ך
שיכ' מחוצר להמעין ר"ל להמים הבאים מן המעיין
לא למקור גומת המעיין בעלמו ולק"מ.

גם לפי"מ שפירשתי מקור דברי הפרישה מראש' ז"ל
שכתב דגם אח"כ לר"ך להיות מושק כשערה וא"כ
חזיל ומודה דאף שר"ך להיות מחוצר לעולם מ"מ סגי
בזה כשערה כחומת דרבנן חלל לענין שיכ' לו דין
מעין דחמור מאוד וודאי שר"ך כשפי' לעולם כעיקרי
דיו השקה וכו' לדעת הש"ך (סי' ל"ד) וש"פ אינו מועיל
בכ"ג שום חיבור שיכ' לו דין מעיין אפי' כשפי' ואין
לעשות פלוגתא רחוקה כ"כ שיכ' מועיל להדרישה אף
פחות משפי', וא"כ מתורץ היטב להפרישה ד"ל דמיירי
שכו' נפסק משיעור שפי' ולא נשאר חיבורו חלל כשערה
ולכן צ"ס כ"א דמיירי מדין מעיין יש לו דין נפסק
כיון שאינו מחוצר כשפי', חלל צ"ס מ' דמיירי מדין
הוי' ע"י עומאח לזה יש לו דין מחוצר כיון שנשאר
חיבורו עכ"פ כשערה ולק"מ. וצוה מתורץ היטב גם
חמיכה העו"ז סי' כ"ג שכ' על הפרישה שהוא טעות
גמור דאם מיירי בנפסק הא"ך אמר ר' יודא בזה
שהוא מעיין, ולהל"ל דמיירי במחוצר עדיין כשערה
שפיר ו"ל לשיטת ר"י דסגי כשערה אף לענין מעיין
אך לדין דהלכה כר' יוסי ובסמך מחני' דעירוב מקואות
כשפי' לא הוי דין מעיין אם אינו כשפי', ועכ"פ
אין לדחות דברי הפרישה בגילוי דחשעתא.

ח

והנה בלא"ה גם בהשקת מים שאובין אף שלא היה
שם סילון המק"ט דעת הש"ך להחמיר לתחלה
בנפסק בהשקה כדברי רי"י כמ"ש צ"ס ק"י"צ ולא פליג

בחומרי שניהם חלל שצבר הארכתו הרצה ואין להאריך עוד.

בר"ל של דבר צודאי נריך לחקן לעשות לבסוף ליגור של עץ באופן שיוכל לעמוד חלל דבר המקיט כמ"ש החתים סי' קל"ט דל"כ לא ימכני מידי או אפשר לעשות לבסוף חלל ליגור כלל חלל מרוץף בנימטנט וכדומה, ואין להרהר על לשעבר אם סמכו ענמם על קלת גדולים שפסקו כדעת ראשונה שצ"ע להקל בזמנך ממקור' או על החולקים על הנוצי' חבל על להבא להניח כך חלל תיקון לעשות מעשה לבתחלה לעולם נגד דעת הרוב המחמירין זה ודאי חינו, ועי' תשו' הרא"ש כלל מ"ג סי' ו' דין מאוס עלי אם כופין לגרש שכי' אעפ"י שרצנו משה ז"ל ב' דכופין להוציא ר"ת ור"י ז"ל חולקין עליו ולמה נכנים ראשינו בין הרים גדולים וכו' וכל המעשה צעמנה ו' מרצה ממחרים צישראל ועל להבא אני כותב חבל לשעבר אם סמכו על רצונו משה מה שעשו עשוי יעיי"ש, וככה אני אומר בכלן דכמה שמתקנים על להבא אין להרהר על לשעבר.

ב

ב"ש לחוש ללעז דקמאי עי' פרי"ת סימן תל"ץ סי' י"ב שהחליט דהיכא דהיכא פלוגתא דדבר אעפ"י שהוא סברה יחידאית חיה לן לתקוני כסדרת אותו היחיד דעפי חיה לן למוחש ללעז דין מלמיחש ללעז דקמאי יעיי"ש שהאריך והביא מכתב ראשונים ז"ל ומכ"ש צנ"ד דהיכא רוב מחמירין, ועי' בג"פ ממכר"ם חצוב בל' גיעין סי' קכ"ה אות ל"א שהביא כמה חילוקים היכא דלא שייך הוצאת לעז וכלבו איתנייחו צנ"ד, ובעיקר דין הוצאת לעז פלוגתא דרבותא דכמה פוסקים ראשונים ואחרונים סברי כשיטת המבדל"ח דלא שייך הוצאת לעז חלל צענייגי אישות שיש שם הוצאת לעז של ממזרות לא במקום שהצנים כשרים וכן בשאר איסורים והביאו ראיות לדעריהם ודעת כמה פוסקים דכלל מילי שייך הוצאת לעז והביאו ג"כ ראיות לדעריהם חבל גם לשיטתם אינו חלל כשהי' הלכה קבועה להקל וצאים לשנות חבל כמה שנטעה לפעמים דרך מקרה הכל מודים דכל הוד המרצה לחקן משוחדת ושמה הוא לחכמים להצרות צתיקונים בכל עת יותר ויותר וכמה דברים אנו מקילין אף במקומות כשהוא שעת הדחק כמו צמטין כ"ש וכדומה הכי נימא דאם נעשה איזה קולא מחמת שעת הדחק ויהי' אסור לחקן אח"כ מחמת הוצאת לעז אף בשיעור הדחק ויהי' אפשרות לחקן צרותא זה

על הדרישה חלל צמ"ש בן גם לדעת הרא"ש וצנ"ד אפרים סי' נ"ג החמיר יותר מכש"ך וחושש אף בדשעבר ועוד יותר החמיר בזה בגד"ע כאשר האריך בתשו' סי' ו' לאחר שדעת כל הראשונים חולקין בזה על הרא"ש וצנ"ד סימן ל"א כתב שנהגו להחמיר בזה כהש"ך, אך הח"ם בתשו' סי' רי"צ ב' דלית מאן ודחש למ"ש הש"ך ואעפ"י כתב לבסוף דהיכא שיש גם סברה הרא"ש צודאי דיש ללך גם ס' רי"צ ולאסור וכהנה דעת הרא"ש הוא דעה שלא הוזכרה בש"ע והרשב"א דחה לה בגילוי דחיטתא ואעפ"י שיהי' תרתי לריעותא מלך סברה הרי"צ לאסור וא"כ בשים סילון דצתיקוף סברה הפרישה עם סברה הרי"צ בוי תרתי לריעותא בעלם ההשקה צעמנה נראה וצנ"ד מודה גם הח"ם ז"ל לאסור. אך גם אם זכירין שיהי' פתוח נקב ההשקה צעמנה הנוצלה יש להחמיר בכה"כ כמו שכתבתי.

שוב ראיתי בשו"ת מברש"ם ח"ג סימן רמ"ט שאלה ו' ממנו שהי' נמשך במים מצאר מים חיים צסילות המחוברים לקרקע חלל שלא נעשה לשמש עם הקרקע ודעת השואל להכשיר בשביל להרשב"א מהני החיבור לצד ולברא"ש אף צחלוג כשר צממסין מן המקום וא"כ בין לברא"ש בין להרשב"א כשר והמברש"ם דחה דבריו וז"ל בקולור: דהרי י"ל דדין מחובר לקרקע קי"ל כהרא"ש דצעיין שיהי' נעשה מתחלה לכן ודין ההמשכה קי"ל כהרשב"א ודווקא צאיסור דרצון סמכין להקל בכה"ג לדעת כ"א מהמחמירים שרי משא"כ צאיסור תורה וכו' כמ"ש הש"ך סס"י רמ"צ וכו' ועוד דגם בהרשב"א אין מבוחר היפך דעת הרא"ש דאפשר דמתני' דמציא סילון מייגרי צאמת שטעאלו לשם כך יעיי"ש שהאריך עוד בזה, והנה לא עלה על דעתם כלל לומר דהוי תרתי חומרי דסתרי אהדוי חלל דעת השואל הי' רק בשביל שלכ"א מהמחמירים שרי ודחה דבריו גם בזה וצאמת דברי השואל באלו יש לדחות עוד גם מטעמים אחרים חלל שאין להאריך ולהלכה מוסיק שם להחמיר, גם צפי' דמתני' ב' צפשיעות דאפשר לאוקמיי' צסילון הנעשה לכן היפך סברה הל"ש, גם החמיר שם צאמת התשובה שדעת הפרישה צנפסק וגם הביא מהצ"מ יו"ד שהחמיר אף צסילות הנעשים לכן והביא ראוי מהש"ס שגם צנעשה לשם כך נריך שיהי' גורתו מוכחת שנטעה לשם כך יעיי"ש.

והנה מודע שדרכו של הגאון מברש"ם ז"ל הי' להקל בכל מאי דאפשר ובאין החמיר בכל מה שכתבנו, ולפענ"ד אפשר לצאר עוד מכתב ראשונים דסברי

אחרשתי"ה צאכ"ר, הגיעני מכתבו בדבר אשר נסתפק בכוונת הדברי חיים (ח"צ יו"ד סימן ל"ג) במה שכתב דממקור למקור לא היו זוחלין אם היו קטפרם אם כוונתו דווקא בשבס סמוכים לא בשבס רחוקים זמ"ז.

א

הנה כוונתו פשוטה דממקור למקור שנתחברו באופן דמועיל בהשקב היו מקור אחת שזרעו זל"ז ולכן אינו מזיק שם הזחילה כמו שחינו מזיק הזחילה במקור אחת ממקור למקור בדמתיחין (מקוואות פ"ז מ"ז) כיון מוליד ומציא במים כיון שער עלי' הגל עכורה, וכמו כן אלו בשני מקוואות שנתחברו בדיון היו ג"כ מקור אחת, בגם שזדלי חין הזחלין מערבין וצטעה שהוא זוחל אינו מועיל השקב כלל ולי"ה חיבור ולריך להשיג צעת שמשיקין מקור למקור שאח"כ יורחו המים מחילתן וצעת שבמים שקטים צלי שום זחילה אז נעשה בהשקב ודינו כמקור' א', ושוב אינו מזיק מה שצטעת העבילה שנגזכין המים זוחלין מזה לזה דכיון שכבר נעשה מקור' א' צעת שהיו שקטים זה היו הזחילה אח"כ כזחל במקור אחת ממקור למקור, אבל לא היו קטפרם ואינו חיבור לא היו מקור אחת וממילא דהיו זוחלין כזוחל שם, זה כוונת הדברי חיים זל"ה.

ומעתה הדיון בכל מקום שריך עירוב מקוואות שאם לא היו קטפרם וכיו השקב מעליא אינו מזיק גם הזחלין, אבל כל היכא דיש לו דין קטפרם בלא"ה במקור פסולה שאין לה השקב כראוי, ונוסף לזה שהוא פסול גם מטעם זחילה. והנה לא הבנתי יפה ממכתבו ציור המקור שלכם, אך לפי ראות העין אני מסתפק אם אין לו דין קטפרם, והד"ה צח"צ סימן ל"ז החמיר גם בשליכות משום קטפרם, וזה אינו מובן דהרי כתב צטמו צסימן פ"ח דהיכא דהיו סמוכים ממש היו כפחסתו ללוותיתו ולא היו קטפרם אלא בשבס רחוקים (עיין להלן סימן פ' אות ז'), אבל במקור שלכם שבו רחוקים וכפי ראותי צהציר שכתב יש גם שיפוע צהצירות יש לחוש לקטפרם, ולמה לא חטשו המקוואות סמוכין זו לזו וציושר שיכיה השקב יפה צלי שום חשש כמו שהיו עושין בכל המקוואות וצזה תלוא מכל החששות.

ב

ובמ"ש אם לעשות נקב לציאת הסטים להמקור שיש חשש אם לא יוצו המים לחון דרך הנקב, הנה זה

ודלי חינו, ועי' צחצ"ר ל"ל (סי' קס"ג אות ו') שכי לעשות מקור בקוק על ידי קרח ואחר כך צחורף וליאז כל המים ויעילו שלג צאשר צכזה הכיתור פשוט גרעת הכחצ"ס, הרי שזיה לכחילה לעשות מקור בקין צקרח מה שאתר כך צחורף וליאז כל המים יען שאז אפשר לעשות מחוקן יותר לכל הדעות ולא עלה על דעתו לחוש ללעז על העבילה ועל הכורחה הקודמת אף שעושין מטעה רצה להוליא כל המים שצצלו צו מקודם, וגם זה נראה מטעם הניל דצמה שנטעה צחקראי ע"י איזה סיבה אין מקום לחשש כוללת לעז.

וכן במקור' זו שלא נדע כלל מצטן מי ילאו הדברים ומי יודע מתחת איזה סיבה שנטעה בן צחקראי וצפרט צצמנדיה זו מלוי עוצא צמקוואות וכל ענייני הכשרות שנטעים כמה דברים עפ"י דעת הצט"צ ונעלם מצטני הצצנים כי לא נמסר צידם ההשגחה כראוי שיכ"ה הכל כרצונם וצוודלי דהמתקן ומצצה צתיקונים אין מקור למנוע מחשש הוללת לעז, וצמ"ד גם בלא"ה אין לחוש ללעז מדינה כאשר בצחתי, וצפרט צעת שעושים גם תיקונים אחרים מצוחר צש"ך סי' קל"ה ס"ק מ"ה צשם מהר"ם מלוצלין דאף צמקוס שודלי אין לשנות המנהג שלא להוליא לעז מ"מ צעת שמתקנים איזה מקור' או צונים חדש לריך לתקנה שהכ"ה כשרה חליצה דכיוי עלמא עכ"ל, הרי שכולל שני דברים צעת שמתקנים או צונים חדש דגם צעת שעושין איזה תיקונים היו צצונים חדש שאין לחוש ללעז אף צדצר שה"י מנכג קצוע וכו' לריך לחוש ללעז ומכש"כ צמ"ד שצלא"ה אין לחוש ללעז וגם עושין כמה תיקונים אחרים צצנין וסחורה שודלי לריך לתקן כניל מעיקר הדיו וצאלפענ"ד צצצתי.

וכגני יודיו דושח"ה צאכ"ר

בק' יואל טייטלבוים

סימן עה

צ"ה, ג' וישלח חש"ג

שלו' וכמ"ם אל כבוד ידידי הה"ג החסיד המפואר יו"ש בש"ת מוה"ר חנני' יוש"ל דייטש שליט"א הרב אב"ד מהעלמיץ וכעת בקליוולאנד יצ"ו.

יודעים מאומה מה נעשה תחת הקרקע כעצמות צדקן המלאה, ונמצא שכל כשרות המקור תלוי בידי עכו"ם כפי עצודתם, ולפעמים גם אחר שכבר נגמרה המקור מוסיפין העכו"ם פסול חדש בלילה מקום לדרך ביאת המים האלה והצו"ד אינם רואים מה מאומה בתוך המקור וכי יש מקום לחשוב לסמוך ע"ז במה שנוגע לכל טהרתו של ישראל וא"ל להאריך בדבר פשוט כזה, ומקור של וואסער לייטונג פסולה לגמרי שאין לפרש לשום סניף בעולם ככל מים הנשאבין בצית ר"ל, והעו"ת יחזק עלינו מים טהורים ויטהרנו.

וכנני ידו דושת"ה באה"ר

ב' יואל מייזלבוים

סימן עו

צ"ה

שלוכט"ם אל כבוד ידידי הרה"ג חו"ב טובא החסיד המפואר יראת ה' היא אוצרו כש"ת מוה"ר הל"ל ל"ש שליט"א האבדק"ק קראמנא יצ"ו בעת פאריו יצ"ו.

אדשת"ה באה"ר, הגיעני מכתבו צלילה הזה ויען שציקש להשיבו חוקי צדי דואר החזר ראשון הנני להשיבו בקצור נמוך כי לא אוכל להאריך בעת, ותוכן שאלתו בדבר המקור שצריך להשר בקרקעית הבזר של עזילה יש נקב להוליך המים הנמאסים ומגופה של מתכות, והממונה על המקור היו איש ואשה שאינם שומרי החזרה כלל עד שעלה צידכם להעמיד ממונה על המקור איש ואשה אשר ראוי לסמוך עליהם, ושוב נודע הדבר שאירע לפעמים שפתחו המגופה ע"י איזה סיבה בשעת עזילה הנשים וצאו לידי מכשולות ר"ל, ולכן הבאתם חומן ופתחו לגמרי מקום יליאת המים בסוד וצוין כראוי ומני אז נעשה נקיון המקור בשאיבה על ידי פאמפע, אבל להראש הקהלה הרע הדבר מאוד יען שנעשה שלא צדונו ושלא צדיעתו ולא נח ולא שקט עד שקרא איש ערכי הממונה מהממשלה שאמר שאופן נקיות המקור ע"י פאמפע אינו עפ"י נימוסיהם, ואחם קראתם את הקהלה לדחוק"ק, וכעת הניע לפניו הרב נ"י לעשות הנחה שהיות שכל עיקר טענת הרה"ק הוא עצור חוקי המדינה ופתחו את הנקב של הולאת המים ויעמידו בחזרה את המגופה כמו שהיה אבל יהיה רק לרמאות

פשוט שאין לעשות נקב שיכול לצא לידי זחילה, ויותר טוב להחסם במים משיכ"י צו חשש זחילה, אבל איני יודע למה לריך נקב להסטים ואנחנו עשינו להחסם בסטים הבאים צלינורות דרך מעלה שעל גבי המקור ואין לריך שום נקב כלל וכלל לא, ולזה יש מעלה גדולה מבמה טעמים.

ג

מ"ש דדברי הערוך השולחן (יו"ד סימן ר"א סעיף קס"ט) שיש סומכין עליו לעשות מקור על ידי הוואסער לייטונג, ח"ו לא כוון הערוך השולחן כלל על אופן הוואסער לייטונג שלנו אלא אז היה בלילה עיירות שהיו מושבין מים מהנהרות אך צלינורות ישרים צלי שום עשי' אחרת ולא היה שם שום חשש כלי ובזה מדבר בערוך השולחן, אבל בהוואסער לייטונג שטושין בעת בלילה באים באופנים שטושין דרך מקומות שיש להם דין כלי ונחצרו שאף צעיר אחת לאו כל המקומות שוין באופן המשכת המים ותיקונם לנקיון המים, וק"ו שאין שום דמיון וערך להנעשה בדורות שלפנינו בלילה עיירות, וגם עכשיו משתנה עשייתם מזמן לזמן שטושין בכל עת שינויים צלינורות שומות שטושין תחת הקרקע, כללו של דבר המים הבאים מהוואסער לייטונג באים דרך כלים מכלים שונים ולזה אינו מועיל חיבור לקרקע, שאך צפשוטי כלים שאין להם חשש צית קיבול ואין האיסור אלא בשביל שמקבל עומאח כזה י"ל הסכנה שעי' חיבורן לקרקע בטל מהם חזרת עומאח, אבל אם יש שם בית קיבול שנעשו המים שאובין אין נ"מ כלל בחיבורן לקרקע, ואף בקצבו ולצסוף חקקו כתב הנוצ"י (מכ"י יו"ד סי' קמ"ב) שאינו מועיל אלא דדרבנן ובדאורייתא פסול, אבל חקקו ולצסוף קצבו מבוחר בש"ס (צ"ב דף ס"ה ע"ב) שפסול אפילו דדרבנן ואינו מועיל בקביעות כלל.

והיע"ה על הדעת להכשיר מקור הנעשה ע"י גוים צלי שום השגחה, ובכל מקור שטושין לריך השגחת הצו"ד צלינורות מתחלת ירידתן מהבג עד שבאים לתוך הבזר, ולפעמים יש צד שאלות עמוקות שצריכין עיון הרבה, וכמה קולמסין נשתדלו ע"ז בכל דברי הפוסקים בשאלות צלינורות, והוואסער לייטונג נעשה במקום מיני סילונות אין מספר כפופים ומשוקמים וסוצים את כל רחובות העיר והבאים בדרכים שונים ומשונים, ולפעמים במקום פרסאות, והמלאות שונות להיות עולה ויורד ומקור מכל דבר ובזה הדוחה שיצא בשפע רב, וחדשים לבקרים המלאות ופעולות חדשות בכל עת והצו"ד אינם

נסמכין על המגופה של מתכות ואלמלא המגופה של מתכות לא ישר כלום מהמים, ובחמת שגם צמי השילות לא הונח דעתו בדבריו כמו שסיים לבסוף ב"ז אין דעתו נוחה עד יערה עליו רוח ממרום.

ב

אמנם גוף הסדרה שכתב צמי השילות לחלק דלא נאסר אלא כשהתחיל לחול ועכב הזחילה בדבר המקצ"ט משא"כ כשהעמיד המעבד טרם שהתחיל לחול, סדרה זו כבר נחצה הנודע ביחודא (תנינא יו"ד סי' קל"ז) והחכם סופר (יו"ד סימן ר"ד) קלסה וכתב שיש לסמוך על זה להלכה, אבל אין מחלוקת ראויה כלל לנידון המגופה של מתכת, ועיין כתב סופר יו"ד סימן ק"א שכתב דאף לפי מה שכתב הנוצי"י והח"ס להחיר היבא שהכלי מעבד שלא תחול ותחבה מעיקרה טרם המשכת המים אף להפוסקים שאסרו במעבד הזחילה בדבר המקצ"ט, מ"מ בצורות כאלו שעומדים בנקבים הנעשים לנקיון המקור אדרבה נהפוך הוא, דגם להפוסקים המחירין במעבד הזחילה בדבר המקצ"ט אף אחר שנפסלה המקור ע"י הזחילה, מ"מ בנקב שהמים יולאים משם חיש מהר ואל"א שיתקבץ מ' סאה בהמקור בעת שהנקב פתוח כיון שנקבים צו ויולאים צו ונמלא דמהווה כל המקור ע"י דבר המקצ"ט, זה גרוע ממעבד הזחילה ע"י דבר המקצ"ט כיון דשם מים לפנינו ושיעור מקור אף בלי דבר המקצ"ט לכן אינו אלא מעבד הזחילה, וסדרת הנוצי"י והח"ס אפשר לומר רק היבא שהנקב קטן כ"כ שלא ילאו מים רבים שאפשר שיכיו ויתקבצו מ' סאה בלי תחיבה וסתימת הכרזא אלא שיולאים מעט מעט והו"ל זחילין, משא"כ היבא שא"א שיתכוה מקור של מ' סאה בלי סתימת הכרזא דבזה כו"ע מודי דפסול, והכת"ס כפל דבריו אלא בתשובותיו כ"פ. גם בעיקר הסדרה של הנוצי"י והח"ס אף היבא שאינו אלא מעבד הזחילה כתב שם בסימן ק"א לסמוך על שיטה זו כשיש עוד לדדים להקל, ונמלא דהיבא שא"א שיתקבץ מ' סאה זולת הכרזא לא ראה לסמוך ע"ז כלל אף לרפ"ו לשאר לדדים להקל, והסדרה נכונה מאוד דוודאי כמו שהסילון המביא את המים הוא עיקר להוויית המקור כמו כן הכרזא המעמדת את המים, ואדרבה היא יותר עיקרית כיון שאין מליאות שיחכוה שם מקור של מ' סאה מצלעדה, וזה גם דעת מרן ז"ל בד"ה שכתב שם בסימן מ"ה שבעת נפתח הפקק של מתכות נאסר הכור ריק בלי מים. ונמלא כי קיים המקור ע"י דבר המקצ"ט שאין צוה לד להקל. ומ"ש בדבריו נראה כסותרין למ"ש בסימן מ"ד גבי עסין של ברזל, אינו רואה שום סתירה דגם שם אפשר ולא סמך על סדרת הנוצי"י, אבל

עיני הצבעה נדע ויהיה הפקק סגור במפתח ע"י חיבה תחבולה מתחת הקרקע ואפשר ג"כ לעשות שיחיה קצוץ צננין לקרקע רק שיחיה למראית עין ללא חוצת נימוסי הצבעה נדע ונקיון המקור יהיה נעשה ע"י הפחמפע גם להלן כמו עכשיו, וכת"ה נ"י דן בזה ככתב דהיתירה שמעיקר הלכה אין צוה איסור להעמיד המגופה אף שמרן ז"ל בדבריו חיים סימן מ"ה אפשר, וכתב חבילות קושיות על דבריו. מרן ז"ל בזה אשר בחמת כולם לק"מ.

א

והנה קושייתו הראשונה נהך להציק שבמרחץ שבפ"ו דמקואות (מ"י) דלר"מ שם צאס הוא מן האד אינו פוסל ולחכמים שם אס מקבלת האמצעי רביעית עד שלא יגיעו להציק כשר, ולדעת הדברי חיים ז"ל דאס הפקק הוא מקבל עומאה כל המקור פסולה, אף יש מליאות שיחיה כשר הלא הצציק הוא מקבל עומאה, ונמלא כן בספר מי השילות (סימן ה' ס"ק כ"א) שכתב וזה לשונו, ויש להבין כיון דכשפותחין הצציק המים יולאין, א"כ כש"כ אס ינטל הצציק כולו שילאו המים, א"כ הוי הוויית ע"י דהמקצ"ט, וסיים אח"כ דע"כ לא אסרינן לנטל הזחילה בדבר המקצ"ט אלא היבא דבזה שמה המים מעיקרה וכשהתחילו לחול מנעו בדבר הזה, משא"כ היבא דכועמדה המחילה מעיקרה וכשצאו המים נסמכו שם זעמדה, בזה לא חיישינן, דבזה לא נתכוו המים כלל אלא שנתעבדו מעממן ולא יכלו לעבור הלאה, וכת"ה נ"י תמה האיד יפרש דר"ח המשנה להצציק ומה יענה לקושיות המי השילות. ואני תמה על תמיכתו, גם על קושיית המי השילות, כי לא הצנתי הקו' שכתב דכיון דכשפותחין הצציק יולאין המים כש"כ אס ינטל הצציק כלו, דהלא הא כדאיתא והא כדאיתא, דוודאי במקום הנקב שמה ניקב הצציק והאמצעי גם קרקעית המקור צאופן שילאו דרך שמה כל המים, ובמקום הנקב הזה היה אפשר לסתמו גם בדבר שאינו מקבל עומאה, אבל שאר מקום עמידת הצציק שעומד שם גוף הצציק בהאמצעי ועל גבי קרקע, שם אין מקום לליאות המים ואף אס ינטל כל הצציק כולו לא ילאו המים אס נסתם הנקב. גם בחור האמצעי ובחור הקרקע, ואך המים שבתוך הצציק נפסלו מתחת גוף הצציק שהוא כלי מתכות, והמים שבאמצעי לא נאסרו לר"מ דהוי במקור כשרה צד מקור פסולה, ולא נמלא שום רמז ורמזא בשום מקום שהמים שבאמצעי הוא צאופן זה שאס ינטל הצציק ילאו כל המים ושפיר אפשר לפרש כ"ל, וממילא שאין להקשות מזה על כך דינא דמעבד הזחילה בדבר המקצ"ט, ובפרט על דיוו של דר"ח שכל המים

צדקת צדק של מתנות, הנה הכת"ם ז"ל שיהיה צדק ותלמידו לא הבין כן מדבריו ז"ל אלא אדרבה נתקשה עובד צדקו. אלו בחי' ד' סימן ק"א שהאריך שם לצד דבין להרמז"ם וצין להרמז"ד צדק כזו שהשמישו היא ועשה לכך לסתום הנקב של האמצעי ועשוי לשמש שימוש צדק בלי חיבור דבר אחר הוי כלי לכו"ע עד שסיים נפלאה דעת ממני לעמוד ע"ד אצא מאזה"ג ז"ל בזה אם לא שידון שלפניו היה עדי"ז כמו נידון שלפניו שהצדק אינו משמשת צדק כמו צדק ופקק צדק חזית אלא שצדק תחובה או קבוע ומחוצר במתכות שיש לו בית קיבול ששם תחובה הצדק וסותם הנקב שבו ולפעמים פותחים ומוליחים או מגביהים הצדק התחובה מחלק התחתון ועדי"ז הצדק אינו עשוי וראוי לשמש צדק בשום דבר רק בחיבור שניהם יחדיו ולכן אינו מקב"ע יעיי"ש. הרי שדחק הרבה בדבריו הקדושים של אביו זלה"ה ולא מלא מקום ליישנם אלא דמירי באופן שאין הצדק משמשת צדק כלל כנ"ל, ונמצא דלפקק של מתכות העשויים לסתום ולפתוח צדק כמו שלנו אין שום היתר לפי"ז, ומי הבין בדברי החת"ם יותר מהגאון ז"ל שיהיה צדק ותלמידו.

וב"ש שאלה צ"ל שהאציק אינו פוסל משום מעמיד בדבר המק"ט וציקש טעמים לדברי הא"ל, לא הבנתי מה מלא צד' הא"ל האלו חידוש יותר מהמבואר בהמשנה וזו קושיית המי שילוח על המשנה בעלמה למה אינו פוסל משום מעמיד בדבר המקב"ט, אצל כבר כתבתי דלק"מ שהאציק אינו מעמיד המים אלא המגופה ששם מקום יציאת המים, ומה צריך לבקש טעמים על הא"ל בזה שהעתיק דברי המשנה הלא בזה שיתורלו דברי המשנה ממילא יתורלו גם דבריו ז"ל.

וב"ש להקל יותר כיון שאין הפקק אלא למראית עין והוא סגור ומסוגר ומכש"כ שהוא נצב אל קרקע המקוה, מ"ש שהוא נצב שם לא הבנתי דכיון שהוא למ"ע של שרי הצבעה ודבר"ק שיסבירו שהוא עשוי לפתוח בכל עת נקיון המים ח"כ הא"ל אפשר שיהיה נצב אל הקרקע וכי גם בזה ענינם להם ולא יראו שהוא נצב וא"ל לפתחו, ומה שיהיה סגור מתחת הקרקע כאשר כי בתחלה זה אינו כלום אם אינו דרך צנין כראוי וא"ל להאריך בזה.

באמת בטעם קול יותר כמו שכתב שאין המים מולידים אלא שמתמעט לאט לאט שזה לא מיקרי זחילה אלא שעי"י שמתמעטים אף לאט לאט יתמעט אח"כ מהשיעור, וזה ודאי שאם מתמעט לאט לאט כ"כ שאינו נקרא עליו כלל שם זחילה, צודדי שאינו בגדר זה שלא יהיה אפשרות להתקצץ שם מ' סאה בלי הטעם אלא שבהמשך הזמן יתמעט מהשיעור ועד שלא יתמעט שם מקור כשרה עליו ושפיר שייך בזה סברת הנוצ"י והחת"ם, משא"כ צד"י מ"ה שצעת שנפתח הפקק נשאר הצדק ריק בלי מים חיש מהר, וצודדי שא"ל שיתקצץ שם מ' סאה בלי סתימת הפקק ואין שם מקור עליה בלי הפקק של מתכות ולא שייך בזה כלל סברת הנוצ"י והחת"ם שאף לסברתם אין בזה שום דבר להקל.

2

בזה שהקשה על מה דמשמע מהד"ח ז"ל דגבי פקק של מתכות פסול מה"ח וצ"ש מבואר שאינו פסול אלא מדרבנן, לא אוכל להבין מה ראה על ככה, הלא מ"ש הד"ח שהוא פסול מה"ח הוא עבור שלא נעשה צדק לשמש עם הקרקע ואם נעשה סתם לכל מה שיעקר בזה צרכין לצד לדיני צריכה וצדאורייתא אין צריכה ח"כ לא הוי כנעשה מתחלה לכך לכן פסול מדאורייתא, ומ"ש הר"ש שהוא פסול מדרבנן כתב צפירות העם מפני שהוא מחוצר וגם משמש עם הקרקע שיעקר תשמישו לדבר שאינו מקבל עומאה, וזה ודאי מיירי כשנעשה מתחילה לכך כמו שצוה הנודע ציבועה דבכל מקום שאמרו מחוצר לקרקע מיירי רק כשנעשה מתחילה לכך, וצודדי ציבועה סימן ק"ט דייק עוד מדברי הר"ש (כלים פ"א מ"ב) בזה שכתב ותשמישן עם הקרקע שנריך שיהיה גם הקרקע מסייע לתשמישו ואי לא"ה אינו מועיל אף שהוא מחוצר וגם נעשה מתחילה לכך, ועכ"פ אין מדברי הר"ש האלו שום קושיא. ומדברי הרמז"ם ז"ל שכתב שם ומלואת צנינם וחבנית זה האציק יהיה מוכן זה המחלוקת, נראה דלא ס"ל בדברי הר"ש שכתב טעם פלוגתאם אם גזרין מדרבנן אף במחוצר לקרקע ומשמש עם הקרקע, אלא פליגי צעיקר דין הכלי בתבנית זה אם פוסל, ויוכל להיות שפלוגתאם צדאורייתא ולריך לע"ע.

בזה שהקשה על מ"ש צד"ם החת"ם ז"ל דס"ל כפי"י הרמז"ם בנא"י ובסימן קל"ח מסיק דאינו אלא מהיות טוב, אמנם בסימן ר"כ נראה דסובר כן לדינא. ומה שהביא מסימן רי"ח שמתיר צדק צביל שאינו כלי תשמיש צדק והבין מדברי החת"ם ז"ל האלו היתר

אך מה שכתב שאפשר לעשות צפאצריק צדק שיהיה נעשית מתחילה מיוחד כדי לקבוע בקרקע, מה י

ח

גם בעיקר הכיחור של מחזור לקרקע אף שנעשה לכך, לעצת הגדולים שכתשו' הרא"ש וכן לעצת הראב"ד אינו מועיל כלום, וזיכורו בעמדם שלא נקרא לשמש את הקרקע אלא בעין המבואר במשנה הדלת והגג שכן משמין את הבנין ממש שכן תשמישו הדלת לסגור ולפתוח וה"ל מכלל הבנין, אבל אם אינו משמש את הבית ממש כ"א משמש דבר לעצמו כמו בשביל המים וכדומה אינו מועיל שום חיבור אף שנעשה לכך, ועי' ז"ל סימן קע"ו (ח"א) אות ח' שצייר לפי דבריהם למה חשוב האציק משמש את הקרקע משום דכאמנטי דינו כקרקע והאציק משמש את האמנטי יעיי' שם האריך. והנה הרבה גדולים חשו לשיטה זו, ואף הרא"ש בכתובת כלל ל"א שהקיל צוה וכוותי' פסק בש"ע, מ"מ הרא"ש ז"ל בעצמו חשב לדבר, שהרי אחר שכתב להחיר נעשה לקרקע ונתחבר בבנין עם הקרקע וכתב ראיות לדבריו מ"מ סיים וכתב ללכת מידי ספיקא שלא יכיר נדוד איסור יעשה אותו בענין שלא יגיע פי הסילון של מחכת על חורו של מקוה, א"כ מצוה צלשון זה שבהחיר נעשה לקרקע ונתחבר עם הקרקע עדיין לא ילאו מידי ספיקא ונדוד איסור, ועיין במהר"ם שיק יו"ד סימן קל"ז דכן נוכחין דאף שמחברים סילון של מחכות אפי"ה עושין לבסוף לינור של עץ ג"כ ואין סומכין על היחור של מחזור לבד, וכן הוא בד"מ ח"ש יו"ד סימן פ"ט שזה לעצת המקוה ע"י סילונות של מחכת קצוץ בקרקע ויכיו נעשים מחבלה לכך וגם בסופו יעשה לינור של עץ שלא יבא למקוה מחור המחכות, הרי דאף בנתחבר ונעשה לכך עדיין לא סמך ע"ז ואיך לעשות עוד לינור של עץ, וכן דעת רוב הגדולים זלה"ה, וצפרע במגופה של מחכות שיש עוד חששות טובא אם חיבורו חיבור ואין הקרקע מסייע לתשמישו כמ"ש לעיל מהנזכ"י ושאר פוסקים.

י

ובעתים הללו אני חושש עוד למ"ש הרא"ש ז"ל צפ"ק דסוכה (ס"י ל"ז) בדיון מחללות שיש חילוק אם הוא לשכיבה או לסינוך וכי' הרא"ש ז"ל דמקום שנהגו לשכב עליהם אסור ואפילו אמר לאומן שיעשה אותה לסינוך דמי יודע שאמר כן ויבואו הכל לבסך בהן, ונתקשה בגד"ט סימן ע' דלפ"ז למה החיר הרא"ש ז"ל גבי סילונות בשביל שנעשה לקרקע ולא חשש דמי יודע אם נעשו לכך כמו שאמר ע"ז במחללות לסוכה, וחי' דאפשר לחלק דגבי מקוה ל"ג דרוב המצויים אלל מקוה

יד קולא, דמה שאמר שם בד"מ צסימן מ"ה אף אם נעשה לשמש את הקרקע כתב העטם בשביל שיש שם כמה פקקים לשאר חמצנאות שנעשו סתם ולפעמים מתחלפים הפקקים ומשתמשים בהמקור צפקק שלא נעשה דוקא לשמש את הקרקע, וא"כ כשיודעין צבירור שאותו הפקק הוא הנעשה מיוחד בצבצריק לשם המקוה מזה לא דיבר שם בד"מ זלה"ה, ולכאורה היא הלכה רוחת דמחזור לקרקע אם נעשה מתחלה לכך אינו פוסל. אמנם הוא אחריות גדול לעשות מקוה על סמך היחור זה דכמה ספיקות צדבר, ונזכ"י סימן ק"ט הוכיח שאין היחור במחזור לקרקע אלא כשגם שימשו עם הקרקע דהיינו שהקרקע מסייע לתשמישו וליניירות המציאים מים אם אינם רק בשביל המים ואין הקרקע מסייע להם אינו מועיל מה שנעשו לקובעם בקרקע, וכתשבות בית שלמה יורה דעה חלק ב' סימן פ"ד הביא עוד כמה ראיות לדבר וכתב בסילון דאף אם נעשה מתחלה לקבוע שם במרחץ וגררה שהוא דומה לסילונות שכתשו' הרא"ש מ"מ א"א לידע אם הוא דומה לגמרי וקשה להחיר יעיי' שם, והפקק הזה אינו אלא בשביל המים שלא ילאו לחוץ והקרקע אינו מסייע לה כלל שבמקור יליחת המים שזריכין שמה שימוש הפקק אין שם שום קרקע כלל אלא שהקרקע מקיף את הפקק מלדיו וקשה לעשות דמיונות צה לכלי שיעקר תשמישו עם הקרקע, וכתשו' אמרי אש יו"ד סימן פ"ו כתב על הפלומפף דאף שמחזור לקרקע מכל מקום אי אפשר לדנו כקרקע לפימ"ש בתוס' צ"ב דף ס"ה דלאו כל חיבור לקרקע מצטל הטומאה מן הכלי שהרי תנור אפילו לר"א אינו מכור אע"ג דלדידי' כל המחזור לקרקע הרי הוא כקרקע וסתם תנור מחזור לקרקע אין חיבורו חשוב חיבור וסיים לבסוף וז"ל עכ"פ למדנו דלדברי הראב"א אין לנו לטבר מטומאה כל שאינו צרור דחיבורו חיבור גמור כיון דאיכא מחזור דלא נידון כמחזור אין לנו לדמות דבר לדבר בעצמנו עכ"ל, ועיי' שם בתוס' שכתבו דאף לגירסת הספרים דתנור נקרא מחזור אעפ"כ לא מכר הרחיים דחיבור הרחיים לא חשיב כולי האי כמו חיבור תנור וכיריים, הרי דיש חילוקים דקים מה נקרא מחזור לקרקע, וא"כ כש"כ צברא העשויה לפתוח תמיד ומיטלטלת ממקום למקום וגם אין תשמישה אלא בשביל המים קשה לדמות מילתא למילתא לכלים המבוארים במשנה וצראשונים ז"ל שתשמישן עם הקרקע, ואף אם יעשה איזה בנין וחיבור להפקק אל הקרקע אם הראשונים ז"ל לא נתנו גבול קצוב בזה אופן הוי חיבור האידך נעשה דמיונות מעצמינו וכי' בשביל שאנו מדמין נעשה מעשה בחשש פסול דאורייתא במקוה.

ומומחים הם חלל צסוכה שהדבר מסור לכל יחיד ויחיד גזרינן עפי' וכ"כ חירון זה גם המכר"ם שיק בחשו' (יו"ד סי' רי"ד), ח"כ יסוד היתר שמחזיקין בנעשה לקרקע ולא חיישינן שיטעו עיני' ליקח אף אותן שלא נעשו לכך הוא בשביל שרוב מלווין חלל מקור מומחין הם, ובעוב"ד עכשיו הוא צדיק שרוב מלווין חלל מקור אינם מומחין כלל.

ובמדינותינו שהיה עשיית המקואות והכשרן רק תחת הציד"ל ורוב הצה"ד דינין היו ראויין לסמוך עליהם צדד זה עדיין היה אפשר לומר רוב מלווין חלל מקור מומחין הם, חלל מעט שנחצרו במדינות צעוב"ד במדינות חלו שאלו גולין כעת אין לרצנים שום כח ושכיה טובה אינם הגונים והכל נעשה בדעת הצע"צ חלמים ובעלי זרוע ואין השגחה על שום דבר, והלא גם במקומכם היה הממונה על המקור איש ואשה שאינם שומרי תורה כלל הים מכשול גדול מזה, ועד"ז הוא עכשיו שרוב המקומות מכשולות עלומות ומוראות נגד הדון הכרור ואף בדברים שאין מקום לטעות בהם, הכי אפשר לומר רוב מלווין חלל מקור מומחין הם. ובחשו' חו"י סימן ח"ן כ' במה שאמרו חז"ל אחזקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן דצמנינו שרבו המתפרצים וכ"א מורה היתר לדבר אזהרה לה חזקה. ובש"ס גיטין דף פ"ט ע"ב האשה שאמרה לצעלה גירשתי נאמנת לחזקה אין אשה מעיזה פניה בפני צעלה ואין שום חולק בדבר, ואעפ"י כ' הוצא הרמ"א ז"ל צא"ש סי' י"ז סעיף ב' ד"א דבזמן הזה דנפיש חולפא ופריאותא אינה נאמנת דאיתרע חזקה דאינה מעיזה. וצטעם ההלכה שחז"ל (חולין יב.) שרוב מלווין חלל שחשבו מומחין הם ציאר צמ"ח (סימן א' סעיף ג') הטעם דלא חזיפי לשחט באין יודעין ומוחזקין, וח"כ גם במה שכתבו הפוסקים רוב מלווין חלל מקואות מומחין הם ז"ל שהוא מטעם זה דלא חזיפי להוציא דעות במקואות אם אינם מומחין, חלל צב"ז נפיש חולפא ופריאותא יותר מבזמן הרמ"א ז"ל ואדרבה העני פנים שדור מושלים על המקואות ועל הכשרות וצין ביראים המועטים לא שכחו עז כנמר לרצון חזינו שצמנים גם אין צמחם וכו' ירחם ואשים מחסום לפי ולא צאתי צזה חלל להעיר במה שמועג להלכה זו של נעשה לשמש את הקרקע הבנויה על יסוד של רוב מלווין חלל מקור מומחין שיש לחוש עובד צב"ז, וכבר ביארתי בחשו' אחרת (סי' ל"ד אות ד') מדברי הש"ס והראשונים גם צענין חזקה כשרות דלכו"ע לא שייך צב"ז חלל במכירין ויודעין אותה.

וכן כתב צד"ט שאלות הסולמות שנעשו לקרקע היו ניכרין במעשיהם וצלורתן, וכן נלפע"ד מלשון הרמב"ם ז"ל צפ"ו דמקואות, וכן נראה לשון הרא"ש ז"ל שכתב בני סולמות ואינו מוצא הלשון ולהכ"ל נראה דכיון שניכרין צלורתן שייך לומר לשון בני סולמות, ויש ליישב צזה ג"כ מה שכתב הרמב"ם (תנינא יו"ד סי' קל"ז) על מה שהשמיטו העור והש"ע (סימן ר"א סעיף מ"ח) דלרין שיהיה נעשה מתחלה לכך לשמש את הקרקע, ולהכ"ל יש לומר דכיון שכל חלו שהיה דרכן לשמש עם הקרקע היו ניכרים בצורתן ומעשיהם מוכיחין עליהם, ח"כ חל"ל שיהיו נעשים מתחלה לכך דוודאי הוא כן דאם לא נעשו לכך היה להן צורה אחרת, וצזה יש לתקן ג"כ הקושיא הכ"ל למה הקיל הרא"ש ז"ל בסולמות יותר מבסוכה שאומר אף צעשוין לסיכוך, דבסולמות כיון שאורתן מוכחת עליהם חו ליכא למיחש למידי דאית ציה היכרא טובא דהכל יודעין אורתן דאלו נעשין לקרקע, משא"כ במחללת שאין בה שום היכר וכל הנעשים צין לשכיבה וצין לסיכוך צורה אחת להם וכל הרואין שמסבכין בהם לא ידעו למה נעשו מתחלה חלל האומן ואחי למטעו.

אמנם אעפ"י להלכה יש לדבר עוד הרבה צב"ז ולהראות פנים לכאן ולכאן, ולא אוכל להאריך כעת לירד לעומקה של הלכה זו צפרע שאני כותב צחצון להשיב לו חיקף כמזקשו, ולא צאתי חלל להעיר שאין היתר צרור כמו שנראה צעיני כח"ס י"ג, וגם במה שדברי מרן בד"ח ז"ל מוקשים צעיניו כ"כ מכל נד צאתי לצאר קצת שכל דצריו צרורים כשמש צלברים. חלל צעיקר הדבר במה שמועג לנידון דידן אף חילו היה הפקק מדבר שאינו מק"ע כלל שאז אין חשש בשביל הפקק ג"כ אין להסכים לעשות פקק צקרקעית הצור כאשר כתב צעמנו שודע לכם שהיו מכשולות שנפתח הפקק צאמלט העבילה רח"ל, וגם כשלא נפתח הפקק שכחתי מכשולות טובא כי כשנפול קצת עפר או חול על הפקק או על דופני הנקב שסביב הפקק חו לא מיהדק שפיר חוחל, וכן כמה סיבות יוכל להיות שנעשה הפקק רפוי חוחל המים והצנן לא יוכל להבחין זה בכל עת, וכאשר צאתי למדינת שווייץ הייתי דר צגענף ומלאתי שם מקור שהיה פקק צקרקעית המקור לנקיון המים וראיתי את כל חלל ועשיתו שם צ"ה חוקון זה לעשות פאמפע ליניאח המים

והחת"ם צסי' רי"ח כתב ד"ל דכל אותן הכלים שנחצרו צמשה וצרא"ש שנעשו לשמש עם הקרקע אורתן מוכחת עליהם שאותם כלים נעשים תמיד לשמש קרקע,

הרצנים שעושין כדת של תורה להעביר על דעתם ולעשות שלא כדת, ולהם נמסרה המקוה, והמקום אינם בני תורה, ואין לנו מדברים מדבר המותר לגמרי כמו רביה והמשכה אלא מדבר שנאמת אסור לעשותו, האריך יאל כלפי חוץ שנעשה זה צרשותכם, וצמחיה (אבות פרק א' משנה י"א) חכמים הזכירו בדבריהם שמה תחובו חוצה גלות ותגלו למקום מים הרעים וישתו התלמידים ונמלא שם שמים מתחלל, ופירש הרע"צ דלכן אמרו שמה תחובו חוצה גלות שאף על פי שבמקום שאתם בו אין שם מקום לעשות יש לחוש שמה יגרום החטא ותחייבו חוצה גלות ותגלו למקום שיש שם אנשים שמראים פנים בתורה שלא כהלכה עכ"ל יע"ש, וצוה"ר כבר נתחייבו חוצה גלות וגלינו למקום מים הרעים ר"ל עאכ"כ שזריכין ליזכר מאוד.

תנשו עוד להרצות ריעים על הרה"ק ולבקש מלפניו בתחנונים שלא יעמוד על דעתו בענין חמור כ"כ ויניח זה לרצנים המלעמרים על כשרות המקוה ולבס כואב להם שלא להכשל ח"ו. והש"ת יהיה בעזרכם ויתן לכם חן ושכל עוז צעירי אלקים ואדם ויזילכם מכל רע ותליתו בכל דרכיכם עדי מזה לראות צמחיה בישועת כל ישראל ושמחתן.

והנני יודיו דושח"ה באה"ר מפנה לישועה קרובה. צמח"ה עש"ק ל' תרומה ה'תשי"א לפ"ג, פה ברוקלין י"ו

הק' יואל מייטלבוים

סימן עו

צ"ה, ג' ויקרא תשע"ו

שלו' וכמ"ם אל כבוד ידידי הרב המאוה"ג חו"ב החסיד המפואר יו"ש כש"ת מוה"ר יצחק צבי דייטש שליט"א, שהי' אב"ד דק"ק סענדרא, וכעת בווינא יצ"ו.

אחד'שתי"ה, הגיעני מכחצו בדבר המקוה והנה ערודנא עוצה, אלא יטן שכח לי גודל הנחיות הנני להשיבו בדבר שאלתו שהאוישניער אינו רוצה להצטיח על כותלי המקו' והבזרות שיכיו חזקים לבלי יסדקו אלא אם יתן בתוך הצעטאן חומי ברזל הנקרא איין צעטאן ומסתפק ושואל אם להחיר זאת. הנה ראשית אכתוב לו

ולסחוס הנקב במקום הפקק וכן הוא שם גם היום כאשר שמעתי ותלית שעתה בידכם גם צעירכם לעשות תיקון זה חלילה לכם לצטלו.

ומ"ש שהוא תחבולה למראית עין לשרי המדינה והרה"ק, אני חושש שמה ח"ו צהיפק שהוא תחבולה למראית עין היראים שישצרו שלא ישתמשו במגופה אלא בהפאמפע וישחקו כעת ושבו אח"כ כשיהיה נעשה המגופה יסירו את הסוגר שמתחת הקרקע וישתמשו רק בהמגופה, וכיון שיהיה נודע שנעשה המגופה בהסכמתכם אף אם תלעקו אח"כ שלא היה הסכמתכם אלא מפני מראית עין להטעות השרים והרה"ק תהיו ח"ו מהלועקים ואינם נעים, וצפרט אחר שחטעו משם כמעט צרור שיחזור לקולו, אבל אני חושש שהיא תחבולה היצו"ר וסמיית עינים להכשיל חיקף אף בעוד שאתם שם, והלא בעלמנו כתב שהתנגדות הרה"ק היא עבור שנעשה שלא צרשותו ושלא צרלוגו ומה יתפיים בזה שחטעו להטעות את השרים אם עדיין חטעו ע"י הפאמפע שהוא דבר שנעשה שלא צרלוגו ופן יתגלה הדבר לאזני השרים ע"י המתנגדים ואז יהיה גרוע יותר כי יותר ישגיחו השרים עליכם ועל המקוה ע"י שעשיתם שלא כדון נגדם, ושיהיה צמוד גם מהרה"ק זה וודאי א"א ואמרו חז"ל ערכין ע"י כל מילתא דמיתאמרה באפי תלתא לית בה משום לישנא ציטא, ופירש"י ז"ל שהבעלים אמרוה צפני ג' המגלה אותה אינו לשה"ר שזה גילה דעתו מתחילה שאם מגלה אותה אינו חושש דמידע ידע דסופו להגלות, וק"ו למעשה שעושין בכל יום. גם הלא הרא"ש ז"ל אוסר במחללת צמוכה אף אם עשאה לסיכוך שלא יטעו העולם הגם שהוא עומד וזווח שעשאה לסיכוך ואינו רוצה להעלים זה משום אדם עכ"ל אסר לעשות דבר שאפשר לעשות בו ולריכים תירושים למח לא אסר בצוליות כו"ל, אבל ק"ו צ"ב של ק"ו בזה שמפני פחד השרים והרה"ק ילערכו הרצנים להגיד כלפי חוץ שעשו המגופה של מחבת בתחית המקוה להוציא המים ובודאי יאמרו בחוץ היתירו פרושים את הדבר ונפיק מיניה חורבא, ועיין בחשו' ריב"ש סימן קכ"ה שהאריך שם לבאר דברצ"י והמשכה מותר לכו"ע וסיים לבסוף ואין לגזור שמה יעשו שלא צרצ"י או שלא בהמשכה שאין לנו לגזור מעלמינו יותר ממה שגזרו חכמים ואפילו כשאין בני תורה לפי שהכשר המקוה לא לכל מסור כ"א לרציון ולחכמים עכ"ל, הרי שבמקום שאין בני תורה היה מותרו לגזור אף בדבר המותר לגמרי שלא גזרו ביה חז"ל כלום וזאת הטעם שאין הכשר המקוה מסור אלא לרציון ולחכמים, אבל עכשיו צוה"ר שאינו בן כאשר כתבתי למעלה וכאשר אתם רואים שמכריחין את

הוא ז"ל מודה לסדרת הנוצ"י שכשר, וכן הוא עוד
בכרוב גדולי אחרונים ז"ל שסמכו ע"ז להחיר, וא"כ
ק"ו בנ"ד שהם אלו רואים צודאי שיצא לידי פסול
כי יחסר אח"כ מהשיעור שכבר התחיל המעשה המציא
לידי פסול צמח שנבלעין המים ואעפ"כ כיון שהמקור
עדיין כשרה אין זה הוי" ע"י עומאה, ומכ"כ בנ"ד
שעומד על לימנעט שעכשיו הוא עובד וכשר בלי החוטי
ברזל ואין עדיין שום התחלה של איזה פסול ואין החוטי
ברזל אלא בשביל החשש שמה יסדק אח"כ שאין זה הוי"
ע"י עומאה לפי סדרת הנוצ"י הנ"ל ודעימ"י.

שלפי ידיעתי יש עכשיו צעטאן חזק שהוא ביוקר יותר והוא
מוצטח לעמוד זמן ארוך בלי סדק ובלי זחילה, וזה אנו
רואים פה עירנו ברוקלין ונ"י שנעשו מקואות מאותו
הצעטאן ועברו שנים רבים ולא נעשה שום סדק ולא שום
זחילה, אך כפי השמועה יש מקומות שאין הצעטאן
עומד כ"כ בתוקפו ולכן יתקור וידרוש ע"ז אולי יש
מקואות למנוע החוטי ברזל, ושמעתי עוד שחם נותנים
תחת הצעטאן מין זפת הנקרא סמאלט גם זה מעכב
שלא יסדק הצעטאן, אמנם במקום שא"א ויש לורך
לעשות מאיתון צעטאן יש על מה לסמוך להחירו כאשר
אבאר.

א

ובכת"ם חיו"ד סי' ק"א כתב על הנוצ"י ואצו הכת"ם
זלה"ה שצמח"כ נעלם מהם כי במרדכי (הלכות
מקואות סימן תשמ"ד) מפורש דלא כותי' לדוע ציבורא
ועשה בצברא זו פלוגתא בין הר"ש והמרדכי וכתיב
על הוצ"י שלא הרגיש שיש חילוק בין מה שכתב הר"ש
למ"ש המרדכי. ולפענ"ד לא נעלם מעיניהם הצדולחים
של הנוצ"י והחתם סופר וסייעתם דברי המרדכי האלו
המבוארים בצ"י שם במקומו ואינו כלל נגד סדרתם,
ומה שלא עשה הצ"י שום חילוק בין דברי הר"ש והמרדכי
הם דברים ברורים, שהכת"ם הבין שיש חילוק בין הר"ש
והמרדכי דבר"ש מיירי שאחר שהתחילה הזחילה בהמק"י
ונפסלה סתמה בדבר המק"ט והמרדכי מחמיר יותר
דאף אם ערם שהתחילה הזחילה ולא נקרא עדיין שם
פסול עלי' סתמה בדבר המק"ט שלא יצא אח"כ לידי
פסול של זחילה ג"כ נקרא הוי" ע"י עומאה וסובר
הכת"ם ז"ל שזה מפורש נגד הנוצ"י והכת"ם ז"ל, אבל
באמת אף אם לא יביטא לי' להכת"ם ז"ל מה שהבין
מדברי המרדכי דמיירי שרק צשעת טבילה צאה הזחילה
והוא כבר סתמה ערם שהתחילה הזחילה מ"מ אין זה
כלל נגד דברי הנוצ"י וכיון שמפורש בדברי המרדכי
שחברו שלא יהי' זוחלין צשעת טבילה וע"ז כתב שחם
מעכב זחילתו בדבר המק"ט אינו מוסיף א"כ ע"כ מיירי
עכ"פ שצשעת הטבילה לולא אותה הסתימה של דבר
המק"ט היתה פסולה מטעם זוחלין אין נ"מ כ"כ אם
היתה הסתימה ערם הזחילה או אח"כ דעיקר אנו דנין
על שעת הטבילה אם אז תלוי הכשר בטבילה בסיבת דבר
המק"ט שחם יקחו אז משם אותו דבר המק"ט לא יהי'
אז שום אפשרות לעצול שמה מטעם זוחלין ולכן סבר
דהוי' אז צשעת הטבילה הוי' על ידי עומאה, משא"כ
צעוצדא דהנוצ"י שכתב הנוצ"י מפורש הטעם שאין המק"י
נפסלה מטעם זוחלין משום דהוי' זחילה שאינה ניכרת
אלא דהחשש הוא שחם יומשך הזמן אף בבליעה מועטת
כזו שהוא זחילה שאינה ניכרת מ"מ סוף כל סוף יחסר
משיעורו וע"ז סובר סדרת הנוצ"י וכיון שהוא כשר

והנה לכאורה יש לדון בזה על שני ענינים, האחד כיון
שהצדק מונע שלא יסדק ויחלו המים יש לחוש אם
לא הוי' הוי" ע"י עומאה כמו בסותם ומעכב הזחילה
בדבר המק"ט, והשני דכיון שהצדק מעמיד את הצעטאן
יש לדון לדעת הפוסקים דהכל הולך אחר המעמיד ומלא
שים לכל אותו הצעטאן דין ברזל שהוא מעמידו ודינו
כעוצל בתוך ברזל וזה חמור מן הראשון, והנה בחשש
הוי" ע"י עומאה כבר כתב הנוצ"י מהד"ת סי' קל"ז
צעוצדא דידי' שקצטו הנסרים בהמק"י בתיודות של ברזל
והסביר דאף לשיטת הר"ש (פ"ה מ"ה) שחם סתם
הזחילה בדבר המק"ט נקרא הוי" ע"י עומאה מ"מ אין זה
אלא החם שהמק"י פסולה מטעם זוחלין וגמלא דבמה
סבותם הזחילה מועבר ומכשיר מקור פסולה לכן נקרא הוי"
ע"י עומאה, אבל היכא שהמים נבלעין רק מעט מעט
באופן דלא הוי' זחילה ניכרת וכשירה המקור אלא
שצשציל שנבלעין המים מעט מעט יחסר אחר זמן מן
השיעור ויצא לידי פסול אבל כיון שעתה כשר לעצול צו
ואין הנסרים גורמים שום טהרה וזכשר אלא מניעת
הפסול שעתיד לצא אח"כ, בזה גם הר"ש מודה דלא
נקרא הוי" ע"י עומאה. והכת"ם צסי' ר"ד קלס"י לסדרת
זו לסמוך עלי' לדינא, ובד"ת מהד"ק סי' מ"ד אף
שהקשה ע"ז מהחוספתא מ"מ תי' אח"כ לפי דברי
התווי"ט אלא שסיים שצעוצדא דידי' שחי' מיוחד כל
המק"י למטה צטסין של מחכות פסול אף לדברי הנוצ"י,
שלא החיר הנוצ"י אלא החם שנחתם צנסרים שהנסרים
גופי' כשרים ואין הפסול אלא בשביל התיודות שנקצטו
בהנסרים אבל היכא שהמק"י כולה מרוקפת צטסין של
מחכות שמק"ט הוי' פסול דאורייתא בשביל שצובל
ועומד ע"ג הטסין ועי"ש, ונראה מזה דהיכא שהוא
עומד על דבר הכשר אלא שהחסרון הוא רק בשביל
התיודות שמעכב את הפסול שלא יצא אח"כ בזה גם

ולפענ"ד כ"ז אינו שזדא"י לא נעלם מהנוצ"י והחמ"ס וסייעתם דברי העו"ז והנקב"כ שם במקומו, אבל דברי העו"ז אינם ענין כלל נגד סדרת הנוצ"י וסייעתו שהם מיירי היכא דהמק"י כשרה לפניו ואין מדבר המקב"ע שום תועלת להכשירו אז כ"א על העתיד, וע"י ר"ש פ"ה דמקראות משנה ה' שכתב דאף ר' יודא דפליג ומכשיר במעבד הזחילה ע"י דבר המקב"ע מ"מ ו"ל דמודה היכא שהצ"א המים ע"י דבר המקב"ע דפסול ואך שאני הכא שהמק"י עשוי ושלם, ועד"ז כתב הרא"ש שם בלשונו דמש"ה מכשיר ר' יודא כיון שהמקור כשר וע"י דבר המקב"ע הוא מונע שלא יפסול, ולבסוף נטה לגמרי מפי"ז זה מחמת קושיות, וא' מן הקושיות היא דלא מסתברא ל' כלל למימר אף דברי יוסי לדמות זה להוי' ע"י עומאה כיון שהמקור כשר ואך מונע פסולו ע"י דבר עמא יעו"ש, ו"ל כונתם דאף שהמק"י פסולה מעטם זוחלין מ"מ כיון שמעטם המים שבמקור כשרה כולה הוי מניעת הזחילה רק מניעת הפסול לא הויית המק"י, וא"כ אף לפי דעת הרא"ש דר' יוסי פליג בזה וסובר דכיון שהמקור פסולה עכ"פ מעטם זוחלין לכן המעבד הזחילה עושה את הכשר והוי ג"כ הוי ע"י עומאה, אבל הבו לה דלא להוסיף עלה שאם המק"י כשירה לגמרי אז בשעת הטבילה ואין בה שום חשש פסול אף מחילה אלא שעושה בשביל העתיד דודאי שאין שום סברא בזה לומר דנקרא הוי ע"י עומאה, משא"כ בזה דהעו"ז שהמק"י פסולה לגמרי מהשארצות צחוכה ואין שום אופן לבא שם לידי הכשר מקור בעטם המים זולת ע"י הסתימה דדבר המק"י לכן סובר העו"ז דזה נקרא הוי ע"י עומאה שכל הכשר המקור מתחלה נעשה רק ע"י אמלעות דבר המקב"ע, והנקב"כ מכשיר גם בזה בשביל שעדיין אין כאן מק"י, אבל היכא שהמקור שלימה וכשירה בלי שום חשש ופקפוק אף בלי דבר המקב"ע זה ודאי עדיף יותר וכ"ע מודו. ועכ"פ ז"צ שאין מדברי העו"ז והנקב"כ האלו שום ראיה נגד הנוצ"י והחמ"ס ודעימ"י ודעתם הגדולה מכרעת דזה כשר לכו"ע. ומה שהצ"א מהד"ח שהקשה מהתוספתא, הלא אח"כ תירץ קושיותיו לפי דברי התויו"ט, אלא שבעובדא דיד"י מסיק להחמיר יען שעומד על הטמא וכתב שזה פסול אף לדעת הנוצ"י בשביל שעומד על כלים שמקב"ע, אבל בעובדא דהנוצ"י שעומד על הנסרים לא פליג עליו ונראה שגם הוא ז"ל מסכים בזה להנוצ"י שמכשיר.

וב"ב כתב דלא אהניא ל' דברי הדובצ משרים יען שמיירי במעיין, משום הא לא איריא, דזה שהוא מעיין לא כתב אלא לררוחא דמילתא ומצואר שם שמחיר גם בלא"ה, אבל מעטם אחר לא אהניא ל' שהוא אינו מחיר

עמה לעבול בו גם בלי הנסרים כלל כי עדיין לא חסר משיעורו גם אין לו דין זוחלין א"כ אין הנסרים גורמים שום עברה והכשר אלא מניעת הפסול שעתיד לבא אח"כ. וזה סברא ברורה שאינו ענין כלל לדברי המרדכי, גם החמ"ס ושאר פוסקים המשתמשים בסברא זו מיירי רק באופן ה"ל.

ומה שערר החמ"ס ליישב מדברי ר"ת צטובה ד"י בפירם עליה סדין, בשביל דנראה דגם שם מיירי באופן שאם יקח הסדין עתידים עליו הסכך להחייבם או לשור מעט מעט עד שיבא לידי כך שיבי' חמתה מרובה מלחיה, וא"כ אם יקח אז הסדין משם כשרה עדיין הסוכה אלא שהוא מונע על העתיד שלא יבא לידי פסול כמצואר זה בחמ"ס דדברי השואל, ולא נראה צעינו לדחוק דמיירי רק באופן שאם יקחו הסדין תיכף בצותו רגע יפלו רוב העלין ויהי' חמתה מרובה מלחיה, ולכן ת"י לו החמ"ס ז"ל ת"י מירוח שכן הוא האמת שאז"ל שם כלל טעם הפסול בשביל מעמיד דדבר המק"י שאם הוא כשר אז ואינו אלא מונע הפסול על העתיד אין בזה חשש אלא טעם הפסול הוא בשביל שיושב תחת הסדין כאשר ציאר שם מילתא בעממא, ומחסימה על הכת"ס שכתב לדמות שני ענינים שאין להם שום דמיון כלל.

אמנם באמת אף גם זאת מה שכתב להענינם דדברי המרדכי דמיירי באופן שסתמה ערס התחלת הזחילה אינו מוכרח כלל בדברי המרדכי כי כתב סתם שאם מעבד זחילתו דדבר המקב"ע אינו מועיל ואפשר לפרש בכל אופן ואופן, ודברי ה"צ צוררים מה שלא עשה חילוק בין דברי הרא"ש והמרדכי כי מלבד שאין הכרח כלל בלשון המרדכי גם בעיקר הסברא ו"ל דלא סבירא ל' כלל לחלק בין אם קדמה הזחילה או הסתימה דבעיקר הוא רק בשעת הטבילה אם הוא גורם אז את הכשר כמצואר למעלה, ולדינא גם הכת"ס מסיק להקל בזה מחמת שהצ"א שאר ראשונים דפליגי על המרדכי, ולפענ"ד כ"ז אינו מוכרח אלא בעיקר שסדרת הנוצ"י והחמ"ס בזה הם דברים צוררים לכו"ע בלי שום חולק.

ובספר דובצ משרים ומהגאון מטעמין שליט"א ה' א' הקשה למה לא העירו מהעו"ז במקומו ס"ק ס"א דמחמיר לסתום הנקבים שלא יצואו המים דדבר המק"י אלא לא ס"ל להנוצ"י ואפילו הנקב"כ שם דמיקל אינו מקיל רק משום שעדיין אינו מקור, גם מהד"ח הבין שהוא מחמיר יען שהקשה מהתוספתא, ולכן לא הקיל אלא שם בעובדא דיד"י שגם לולא הכתלים ה' מחזיק.

אלא בשביל שגם לולא הכתלים הי' מחזיק וז"ל שהי' שם מרוץ באיזה חופן שגם לולא כתלי הלימנעט לא היו נאבדין המים, אבל סתם חפירות שבקרקע שעושין שם לימנעט נאבדין המים ונצטעין תיכף בזחילה ניכרת בלא עשיית הכתלים ובאופן זה לא התיר בדובב משרים, אבל כבר ביארתי דדברי הנוב"י והח"ס וסייעתם ברורים להבשיר ככה"צ לכ"ע.

ב

אמנם לכאורה דא עקא דכיון שחוטני צהל מעמידין את הלימנעט לדעת הפוסקים דהכל הולך אחר המעמיד ח"כ יש לאותו הלימנעט דין כלי מתכות כיון שהמתכות מעמידו וכו' לכאורה כעובל בכלי מתכות, ולזה אין ראוי מדברי הנוב"י דמייירי בנסרים הקצועים בקרקע וי"ל שכל נסר בפ"ע ואין הנסרים ראויים לעבול בהם בפ"ע כי לא נתחברו ואין היתידות מעמידין כלל את הנסרים אלא מתצרים אותם בקרקע שיעמדו שם לעבד זחילת המים, אי נמי אפי' צחיצה שהנסרים משולבים ומחוזרים זה בזה בדבר שאינו מקב"ע וא"ל ליתידות של צהל אלא בשביל לקבוע בקרקע לעמוד שם היטב, שאין חשש שיחיה להנסרים דין כלי מתכות כי אין היתידות מעמידין את עצם הנסרים אלא שגורמים בקציעותם לעבד זחילת המים, וזה שפיר מועיל סברת הנוב"י, משא"כ כאן שהחוטני צהל מעמידין את עצם הלימנעט וי"ל דהוי כולו ככלי מתכות וע"ז אין ראוי לכאורה מדברי הנוב"י דיש לחלק בין הנושאים כמובן, ואולי דינו כמו שאוסר הד"ח בשכור מרוץ בטבין של מתכות. ובדובב משרים שהתיר מטעם שמחזיק המים אף בלי הכתלים לא הרגיש לבאר שזה אינו מועיל אלא נגד החשש של הוי' ע"י עומאה אבל לא נגד החשש מה שכור עובל באותו הלימנעט שהצהל מעמידו, ואם לא הונח לו בסברת הנוב"י נגד החשש של הוי' ע"י עומאה כש"כ שאינו מועיל נגד החשש שיש להלימנעט עצמו דין כלי מתכות.

והנה הכת"ס בתשו' סי' ר"ו צגיגית שנתחזקה בחצוצים ויתידות של צהל שלא יתקלקל לעתיד על ידי כובד מים והעובלים כתב לדמות זה לדברי הנוב"י דכמו שכתב הנוב"י לענין הוי' ע"י עומאה דכיון שאין לריך לה עתה אלא בשביל העתיד אין לו דין הוי' ע"י עומאה כמו כן הוא בדבר המעמיד שאם אין לריך להמעמיד עתה אלא בשביל העתיד אין לו דין דבר המעמיד ואינו ככלי מתכות. ובתשו' בית שלמה וי"ד ח"צ סי' ס"ד חולק על הכת"ס בזה שכתב ללמוד זה מדברי הנוב"י שאינם ענין כלל לזה והנוב"י לא נחית כלל

לזה אם היתידות מעמידין את החיצה ולא דיבר אלא מהוי' ע"י עומאה ואין ללמוד משם היכא דמתכות מעמיד את החיצה, אמנם אעפ"כ כתב שהסברא בעלמא היא נכונה שאם אין לריך עתה להמעמיד אלא בשביל העתיד שיתקיים זמן יותר אין לדנו כמעמיד אלא שלמעשה ראוי שישאלו עוד רב מובהק שיסכים לזה ועיי"ש. ובסוף הס' בהשמות מהגהות בהמ"ח כתב שאף שאינו ז"ל מספקא לי' בזה אבל חזק דבריו שכן מבואר גם בהלק"ט סי' ע"ז לענין הכל הולך אחר המעמיד בעצילת כלים, והציא עוד ראוי נכונה מפ"ג דמס' כלים משנה ה' הטופל כלי חרס הצריא וכו' וכן בחידוק הקרוי צפוי הרע"ב שם, ובא"ר מהגר"א ז"ל מבואר יותר שכתב אע"ג דקרוי לריכה לחידוק ועלולה היא להשבר ולריכה חיזוק הואיל והשתא מיהא צריאה היא ולא לריכה לחידוק מטעמי רבנן. הנה מה שהציא מהלק"ט בעצילת כלים לא הי' צידו ספר הלק"ט כמו שכתב בעלמו, ובאמת בהלק"ט לא מייירי כלל מטצילת כלים אלא משופר שגלדו דק ועשו לו חשוקים של צהל שכתב כיון דעדיין אין ריעותא מותר לתקוע צו והוצא זה גם בצאה"ט ה"י ר"ה סי' תקפ"ו ס"ק ע', ואולי אין לדמות לשופר ששם חלוי רק מהיכן הקול יוצא, אבל ממשנה דפ"ג דכלים ראוי נכונה.

ג

ובשו"ת מהרש"ם ח"א סימן צ' בתחלה נמשך ג"כ אחר דברי צ"ש והגהות מה שהציא מהלק"ט וממשנה דכלים, אלא שאח"כ כי שיש ראוי להיפך מדברי החוס' וימא דף ע"ב ע"א ד"ה שמעמידין לפיון שכ' וז"ל: י"ל דאפילו יציפו זהב שעליהן בטל לגבי דידהו דבכל דוכתי העץ בטל לגבי המתכות לענין עבילה ולכל מילי דאמר הכל הולך אחר המעמיד וכו' ובצ"י שטים אינו כן שהרי שלחן וכו' וילוף התם מקרא עכ"ל, והרי התם העץ הי' עומד גם בלא הציפו ואפ"ה מיהא הכבד למעמיד אי לא קרא דקמ"ל דהציפו בטל לגבי העץ ועיי"ש, ומשמע שם דמש"ה נטה מהיתר זה.

ולפ"עג"ד אין מדברי החוס' האלו ראוי להלכה שהרי התם בהשלחן לא בשביל שהציפו הוא המעמיד הולך ללמוד מקרא דדינו ככלי עץ, אלא התם טעמא אחרונה הוא כמבואר בסוף חגיגה דף כ"ז ע"ב שהציא מהמשנה דכלים דכ"מ הולכין אחר הציפו ועיי"ש בתווי"ט פ' כ"ב דכלים מ"א שהציא חילוקים בזה, ובכ"מ על הרמז"ס פ"ד מה"ל כלים ה"י ד' מבאר באורך שיעת הרמז"ס ושאריו הראשונים דפליגי אבל לכל הדעות אין

דמה שמחליט כ"כ עד שנופל ממנו ליפוי ואינו מועיל לו עוד אף דבר המעמיד זה גרע ממה שמחליט קל"ח או שלט בו רקבון באופן שיוכל לעמוד עדיין עכ"פ ע"י הליפוי שעומד עליו, ומדמהו לך לערוח לומר שיעור גדול כ"כ בהחלטה עד שנופל ליפוי ש"מ דפחות מזה אם לא הגיע ההחלטה אלא עד שיטערך למעמיד אם עכ"פ הליפוי עומד עליו ויוכל העץ לעמוד על ידו אין קפידא ויכול להיות שהי' כן, א"כ אפשר לפרש גם דברי החוס' עד"ז כמו שכתבתי.

ובמ"ש המהרש"ם שהעץ הי' עומד גם בלא הליפוי, לכאורה יש סמך לדבריו מדברי בעה"ת עה"ת פ' תרומה (כז, טו) דפ' עני שטים עומדים שבי' לפרש עומדים דפשי' שלא יקחו מן הנפולים והנקלצים מומים רבים שכבר נרקבו אלא מן העומדים בקומתם ועד"ז פי' גם החזקוני, אבל י"ל גם בהיפך דמדחזינן שהולך לזה קרא דעומדים ש"מ דבלא הקרא לא הו' ידעין מסבבה שצריך ליקח מן העומדים בקומתם בלא הליפוי כי מה שידעין מסבבה אמרו בש"ס (כתובות דף כ"ג ע"א ועוד) למה לי קרא סבבה הוא, ואם כן תינה לפי אותו הלשון שדרשו מעומדים שעומדין בקומתן, אבל לפי הלשונות אחרות בש"ס ובמדרש שדרשו ענינים אחרים מקרא דעומדים ובחובם אותו הלשון שמעמידין את ליפויין שוב אין לנו לימוד מקרא שעמדו בקומתן, ואפשר שלא יכלו לעמוד בלא הליפוי ויכול להיות שלא נמלאו במדרש ענין חזקים. אמנם יש פלוגתא בזה בדברי חז"ל, ובצעה"ת כתבו כן לפי אותה הסיבה שהביאו גב בתחלת פ' תרומה שעני שטים לקחו מן המדרש שהי' שם יערים גדולים שבחובם עני שטים, אבל רש"י ז"ל כתב שם עה"כ ועני שטים מחין הי' להם במדרש פי' ר' תנחומא יעקב אבינו לפי ברוכה"ק שעתידים ישראל לצנות משכן במדרש והביאו אחרים למארים ונטעם ואזה לבניו ליעולם עממה כשיבאו ממארים, ובצעה"ת הביאו אח"כ גם זה, נמלא לפי"ז שלא הי' צידס אלא אותן האחרים הישנים שמימות יעקב אבינו ע"ה, ובצ"ר פי' ויגש פי' ל"ד אות ד' עה"כ ויבא בארץ שבע כתב שהלך לקון אחרים שנטע אברהם זקינו בבאר שבע וכו' הכ"ד וכל אשר נמלא אתו עני שטים וכו' ולא נמלא בהם לא קשר ולא פקע, ופי' שם ציפ"ת דלכן נעלו מאותן האחרים יען שלא נמלא בהם לא קשר ולא פקע, ומבואר עוד במדרש (תנחומא שם סימן ט"ו) שיע"א צוה לבניו השבעים שיטעו אחרים צמחים לצורך קרבי המשכן, והרבה האריכו צמחים וציפ"ת וצמח"ק ושאר מפרשים לבאר דעת חז"ל בזה, ועי' ש"ך עה"ת ושאר מפרשים שראה שלא יהי' צמחין וכליו אלא אותן הקרשים שנטען יעקב אבינו וצוה השבעים שנתנו בהם

זה ענין כלל לדבר המעמיד כמבואר זה להמעין בהענין, ויותר מזה מבואר בחוס' חגיגה שם ד"ה כאן על מה שראה הש"ס בתחלה לחלק בין ליפוי עומד לליפוי שאינו עומד וכחצו שם בחוס' אחד פירושא דשלחן של משה הי' הזכר דק וקלוג ובלא עץ לא מלי קאי, ונמלא לפי"ז שהעץ הי' מעמיד את הזכר והאפי"כ מסיק בש"ס שם דל"ש ליפוי עומד ול"ש ליפוי שאינו עומד הולכין אחר הליפוי אלא שאני שלחן דרחמנא קרי' עץ, וברי שהולך לקרא דהולכין אחר העץ אף היכא שהעץ הוא המעמיד בשביל דבכ"מ הולכין אחר הליפוי אף בכה"ג דאין זה חלוי כלל בדבר המעמיד, וגם לפי' האחר שצ"ח וחס' שם דהוי ליפוי שאינו עומד בשביל שלא הי' הליפוי דבוק להעץ ג"כ לא הוי מעמיד וצ"ב שם בש"ס חגיגה, ומ"ש החוס' ציומא הלשון דבכ"מ הולכין אחר המעמיד זה באמת נכ"ג להצין, ואולי כתבו החוס' כן לרווחא דמילתא שעפ"י רוב המחכות מעמיד את העץ ולכן בכ"מ בליפוי מחכות הוא העיקר משני עעמים, בשביל שהוא ליפוי וגם מעמיד, ובשלחן אף לו יהא הליפוי גם מעמיד שניהם לא יועילו כיון דגלי לן קרא דקראו עץ, וכתבו כן לפרש הלשון שאמרו בש"ס שמעמידין את ליפויין וסוגי' דחגיגה אלא לפי שאר הלשונות בש"ס שם בקרא דעני שטים עומדים כי איתא שם ג' לשונות ולא כתבו זה החוס' ציומא אלא לפי אותו הלשון שפי' עומדים שמעמידין את ליפויין דמשמע שחלוי בדבר המעמיד.

ובעיקר הדבר מה שהחליט המהרש"ם דהתם בשלחן הי' עומד העץ גם בלא הליפוי לא הביא הכרח וראי' לדבריו וכפי הנראה מסבבה אמר כן דמסתבבה שלקחו להמשכן העצים היותר מוצהרים צריאים ועומדים ולכן סובר ע"כ דמש"ה מיחשב הזכר למעמיד בשביל שהוא צורך על העתיד אחר שנתיישן ולמד מזה גם ל"ד, אבל באמת גם לפי דבריו אין ראי', דמה שאנו אומרים שאם הוא בשביל העתיד אין לו דין מעמיד זה אינו אלא צעת שאנו רואין שהוא שלם ויפה ואין בו שום ריעותא ובאותו זמן שהוא טובל יוכל לעמוד בלא המחכות אין דין אלא לפי שעתו לא מה שהוא בשביל העתיד, אבל אחר שאנו רואין שכבר איתרע ולא יוכל לעמוד בלי המחכות בודאי יש לו דין דבר המעמיד, וא"כ בהמשכן וכליו שלא מלינו שנתחלפו בכל אותן השנים ויכול להיות שאחר שנתיישנו ראו שנתחלש העץ או שלט בו רקבון וכדומה באופן שלא יוכל לעמוד עוד בלי המחכות וזה גילה לנו הכי' להך לישנא דעני שטים עומדים שמעמידין את ליפויין שלעולם יהיה להם דין כלי עץ אף אחר שיתיישנו והמחכות יהי' מעמידים, ועי' רש"י ז"ל ציומא שם מה שפי' במעמידין את ליפויין לשון אחר שלא התלישו ולא נפל ליפויין, והנה זה ודאי

קדושה להתיש. כח הס"מ, וע"י רש"י ז"ל עכ"פ ועשית את הקרשים שכתב הול"ל ועשית קרשים מהו הקרשים מאותן העומדים ומיוחדים לכך שנטען יעקב אבינו והוא מהמדרש תנחומא שפי' גם בלשון עומדים שהעמידו קודם לכן, ומה שפירשו בעה"ת בלשון עומדים שלא יעלו מהקולות פי' זה א"ל אלא לפי אותה השיטה שנטעו מהאילנות שצמדבר והי' צידם לבחור מאיזה אילנות ליעול ודרכן הי' בפירושן על המקרא להביא הפי' הקרוב לפשוטו אעפ"י שאינו להלכה כנודע אבל לאותן הדיעות שהי' קבלת חז"ל שלא הי' יכולין ליעול להמשיך אלא מאותן האילנות שהוזמנו לכך מיעקב אבינו עליו השלום הולכנו לפירושים אחרים בלשון עומדים, וא"כ שהיו ישנים כ"כ כמה מאות שנים מיומא יעקב אבינו ע"ה שפיר יכול להיות שמחמת יושן לא יכלו לעמוד בלא הטיפוי והמעמיד של מחכות ואין ראוי כלל מדברי התוס' שכתבו להך לישנא שפי' בעומדין שמעמידין את יפויין, ואף שכפי הגרסא מה שהתקיימו האילנות כ"כ מאות שנים הי' ג"כ בדרך גם מ"מ למעט בנים עדיף כמ"ש הרמב"ן פי' נח על מה שעשה התיבה גדולה כ"כ דאף שגם אח"כ הולכנו לנח שהי' מיעוט מחזיק את המדורה, מ"מ עשה אותה גדולה למעט בנים שצריך לעשות כל מה שיש ציד אדם לעשות והשאר יהי' צידי שמים ועי"ש, וכמו כן בקרשי המשכן מה שאפשר שיהי' ע"י מעמיד לא עבד קצ"ה ניסא למגנא וכשאר הי' צידי שמים.

במצא לפי"ז שאין שום הוכחה אם היו יכולין העני שטים שצמסכן לעמוד בלי הטיפוי וא"כ אין סתירה כלל מדברי התוס' לסדרת החת"ם והב"ש שמה שהוא בשביל העתיד אין לו דין מעמיד וכבר הבאתי שיש ראיות נכונות לסברא זו. אמנם למעשה גם הב"ש מוסתפי לעשות מעשה אף אם נכון הוא בעיניו וזאת אם יסכים עוד רב מובהק. ובכת"ם יו"ד סי' קי' מפקפק ג"כ אם להקל בגיגית שנעשה בחשוקי צרל לחזק הגיגית וכתב דלא דמי לדברי הנוצרי והביא אח"כ שכת"ם סי' ר"ו לא משמע הכי וסיים ב"ש, ובר"י דאף שהראה מקום לדברי אביו החת"ם זל"ה שלא החמיר בזה מ"מ סיים ב"ש ונמלא דמספקא לי אם לסמוך בזה על הוראת אביו זל"ה.

ד

ולא פליגי רבנן ור' נחמ"י אלא בכלי ששניהם צריכים זה לזה כגון סולם ושלצותיו ועצעת וחותמה אבל בחשוקים של צרל וכו"ג תרומתו מוודי דלא חלוקין בחר המעמיד, וזה חידוש שהחת"ם צטני מקומות סוף סי' ר"א וסוף סי' רי"ד החמיר בהחלט בחשוקים של צרל שהולכין אחר המעמיד, גם הקשה עליו הב"ש בסי' ס"ד שדבריו בזה המה נגד כל דברי הראשונים שצ"ה ק"כ סי' וס"ז דאף המקילים בחשוקים של צרל טעמם משום דלענין עבילה הולכין אחר מקום החשמים שהוא מצפנים והמעמיד הוא מצחון וגם בזה הרבה מחמירין אבל לענין עומאה ודאי דיש להחמיר בהולכין אחר המעמיד יעיי"ש, ובאמת שזה קשה עוצא על החת"ם שצ"ה ר"י וקצת יש ליישב דבריו שגם החת"ם שם בסי' ר"י כתב דאיכא רבנן בחרתי דבצרי הכל הולך אחר המעמיד אפילו בכה"ג שמשמש להכלי כמו חשוקים של צרל וכדומה אלא דכיון דר"י ורבנן דר"י שניהם סברי שאין הולכין בזה אחר המעמיד הלכא כותי', והתוספות (עבודה זרה דף ע"ה ע"ב) וברא"ש (שם פרק ה' סימן ל"ה) והעיר בטבילת כלים לא כתבו שהלכה הולך אחר המעמיד אלא כתבו בלשון שכיון שהמעמיד הוא מצחון א"ל עבילה אפילו למ"ד הכל הולך אחר המעמיד, וא"כ לא כתבו כן אלא לרווחא דמילתא אפי' לאותו מ"ד, וי"ל דלא סברי כותי' וכן משמע בלשון, ואותו מ"ד י"ל שהוא רבנן בחרתי שגם לפי דברי החת"ם שצ"ה ר"י סברי דהכל הולך אחר המעמיד אף בכה"ג ואין להלכה כמותם, אך במדברי שם מצואר בזה שפסק בזה להלכה דהולכין אחר מעמיד, ולזה י"ל בדעת החת"ם ז"ל דכיון שהוכיח שיעתו מדברי הרמב"ם והתוס' אף שהמדרי פליג מ"מ העיקר בעיניו בדברי הרמב"ם והתוס' ולק"מ. ומה שהוא סותר עצמו מסי' ר"א ורי"ז י"ל דאף שהעיקר בעיניו כן מ"מ לא החליט להלכה ומכש"כ למעשה לא סמך ע"ז, ובגמ' ב"ב ד' ק"ל אין למדן הלכה לא מפי לימוד ולא מפי מעשה עד שיאמר הלכה למעשה, אלא שצ"ה ר"י יש לו עוד לירוק סברא נכונה מה שאין צריך כלל למעמיד אלא בשביל העתיד וע"כ חזי לאיטרופי לסמוך ע"ז להקל למעשה, משא"כ בסי' ר"א ורי"ז שהי' צורך אז להמעמיד לא סמך ע"ז כלל והחמיר, וכבר נודע מ"ש הרדב"ז (סי' תתקל"ד) ועוד כמה פוסקים שאם כותב איזה פוסק שני טעמים להקל באיזה ענין א"ל לסמוך ע"ז אלא בדאיתא שני הטעמים כי אפשר לא הי' סומך על טעם אחד אלא יען שיש לו גם טעם השני, וא"כ י"ל כן גם בדברי החת"ם ליישב סתירה דבריו. אך עדיין דבריו ז"ל י"ע כי הוא דבר חדש ובכרעה ראשונים ז"ל גם צ"ש"ע לא נראה כן, גם בדבריו בסי' ר"א נראה שהחליט

עוד חידוש שם בכת"ם סי' ר"ו שהעיקר בעיניו שאין לחשוקים וייתדות של צרל דין דבר המעמיד לעשות הכלי ככלי מחכות כיון שהם רק משמשים את הכלי

אבר שהכל הולך אחר המעמיד ורצון פליגי בזה בשנת ד' ע"ו ובשנת ד' י"ט לא דברו מזה מאומה.

והנה מדברי הגר"א ז"ל שם בס' ק"כ נראה שהבין גם מדברי הרמ"א שסובר דנקב שנחתם לא בוי דבר המעמיד דהלכה כרצון נגד ר"מ, אך מהמרדכי הביא שפוסק דגם בכ"ג הולך אחר המעמיד כמ"ש בדין הכל הולך אחר המעמיד וכו' כמו הנקב שנחתם וכו' וכתב הגר"א שם שטעמו משום דלר' אשי צ"ק דשנת ד' ע"ז ע"כ דאמר נעולם לכלי חרם וכו' סתם מחני' דאלו חולצין ע"כ כר"מ אחי וכו"פ הרמב"ם צ"ל מה' כלים כר"א חלל לבסוף מסיק ד"ל דאף לדברי ר"א אחי מחני' הי"ל כרצון, ועיין בראש יוסף שנת ד' ע"ז וע"ז שמהלך ג"כ ד"ל דאף לר' אשי אחי מחני' כרצון, וכן משמע מפ"ל דמוס' כנים משנה ג' גבי ניקב ועשאו בין צצצן בין צצפת טבור ר"י אומר צצצן טמא וצצפת טבור וכתבו שם הר"מ והרע"ב דל"ן הנכה כר"י וכן פסק הרמב"ם פ"ב דכלים (ה"ג) כתיב וכתבו שם הר"ש והרע"ב דטעמא דר"י דצצצן טמא משום דהכל הולך אחר המעמיד א"כ לת"ק דהלכה כותי' דצצצן טבור לא סברי בזה הכל הולך אחר המעמיד, ויש לפתל עוד בזה ואין להאריך. ועכ"פ לדינא מחלוקת הפוסקים הוא והגר"א ז"ל נראה שסובר דהל' כרצון דלא הוי זה דבר המעמיד והבין כן גם מדברי הרמ"א דלא כהמרדכי שפסק כר"מ, גם מדברי החת"ם נראה שהחליט כן כי הביא בספר החת"ם בזה לדבר פשוט ולא הביא שום חולק בזה. אך הפר"ח סי' ק"כ ס"ק ע"ז כתב לבסוף ומיחו כלו עץ שניקב והעוף לתוכו אבר לכ"ע נריך עזילה משום דאית ב' תרתי חדא דהוי מעמיד כדאיתא צ"ק דשנת ועוד שמשתמשים בו דרך האבר עכ"ל, הנה החליט שזה הוי דבר המעמיד והביא מפ"ק דשנת ומסתומה שלא העיר לספרת החת"ם שם במקומו אינו כן אלא לר"מ, והפ"ת צסק"י חולק על הפר"ח וסובר בניקב וסתמו דלא חלוצין בחר הסתומה דבעל הוא צמיעו וחיידש עוד בדעת המרדכי דלא מחלק בין עזילה לשאר ענינים אלא בכל מקום שאמרו דחלוצין בחר המעמיד לא הוי אלא בכ"ג דמשמש קלח צפנים יעיי"ש, הנה אף שחולק על הפר"ח בדין ניקב ונחתם חלל לא העיר כלום מספרת החת"ם הי"ל אלא מטעמא אחרינא הקיל שם רק בעזילה כלים דממלא דבשאר ענינים סובר ג"כ כהמרדכי דזה הוי דבר המעמיד כמבואר להמעיין שם בדבריו.

ו"ז המרדכי צופק פ' צהרל דע"ז ומיחו אס ניקב למטה מרביעית ולא ה' מחזיק מפני הנקב ונתנו

להחמיר ותמה על השואל שלא כתב כן. וכבר הבאתי שם גדולים שפקפקו אס להקל במעמיד כה"ג אפילו כשהוא רק בשביל העמיד.

ח

ומה שלענ"ד עוד צענין האיתן צעמאן הערה גדולה, דהנה בשנת ד' ע"ז ע"כ גבי הא דאמר הכא במאי עסקינן כגון שניקבו והעוף לתוכו אבר ור"מ הוא דאמר הכל הולך אחר המעמיד דתניא כלי זכויות שניקבו והעוף לתוכו אבר אמר רש"ב ר"מ מטמא וחכמים מטהרין, וכתבו שם בתוס' ד"ה ור"מ וז"ל וצ"פ במה אשה דתני שהי' ר"י אומר בצצפת הלך אחר חותמה וכו' וחכ"א הכל הולך אחר המעמיד לא מיתיה הכא דהכא קרי מעמיד זה מה שנותנים לתוכם וזהם קרי מעמיד דבר המעמיד כלי עצמו כגון עמודי סולם שמחברים את השליצות, ולכאורה נריך להבין דהלא גם הכא הוא מעמיד הכלי עצמו דכיון שניקב בעל ל' מחורה כלי וכמו שפי' רש"י ז"ל שם שניקבו וטברו מחורה כלי חרם דכ"ה שצירתו מטהרתו וכל קבלת עוממאחו הוא משום אבר המעמידו א"כ הוא מעמיד הכלי עצמו, וכמפ' לא ביארו מזה מאומה, והחת"ם צתשו' סי' ר"ו רמז לדברי החת"ם אלו חלל הא דהכל הולך אחר המעמיד בשנת ע"ו אינו ענין לכאן דהתם ענין אחר הוא כמ"ש בתוס' ד"ה ור"מ, הנה החליט כן חלל לא ביאר העטם מה זה ועל מה זה, וביו"ד סי' ק"כ סוף סעיף ז' בכלי המתוקן ביתירות של צרזל ובלא ביתירות לא היה אפשר להשתמש בו כתב שם הגר"א ז"ל וז"ל למעמיד דפ"ק דשנת דחכמים פליגי על ר"מ דשם אינו מעמיד לכלי חלל למה שכתבו כמ"ש החת"ם שם. וז"ל הכונה בזה דבאבר הסותם את הנקב כיון שאינו מעמיד כלל את שאר כל הכלי חלל צמקום הנקב בלבד הוא מקיים את מה שכתבו הלא כל שאר הכלי עושה פעולה זו לקיים את מה שכתבו והאבר שצמקום הנקב הוא מיעוט דמיעוט נגד שאר כל הכלי, ואף שצדאי לולא האבר שצמקום הנקב המקיים את מה שכתבו הוב בעל מנין תורת כלי דאינו נקרא כלי אס אינו ראוי למלאכתו, חלל כיון שגם שאר כל הכלי עושה פעולה זו שיחי' ראוי למלאכתו מה חזית לילך אחר המיעוט מקום האבר הלא יותר ראוי לילך אחר כל הכלי שהוא רובא דרובא ובעל המיעוט נגד המרובה, משא"כ היכא שמעמיד כל הכלי כמו ביתירות שלולא ביתירות ישאבר ויתבעל מלאות כל הכלי בזה סברי רצון דהכל הולך אחר המעמיד וצאופן זה הוא פלוגתא ר"י ורצון בשנת י"ט בצצפת וחותמה וסולם ושליצותיו, אך ר"מ סובר גם בניקב והעוף לתוכו

עליו חתיכת מחכות לריך עזילה דק"ל הכל הולך אחר המעמיד, אבל תפרו בפחיל מחכות אין בכך כלום שאין זה כ"א מחבר חתיכותיו, והני דלויים המחושקים צרל א"ל עזילה ואע"ג דהכל הולך אחר המעמיד ה"מ היכא שמשתמש דרך המעמיד כמו הנקב שנחתם שנשתמש דרך העומד בהן, אבל הני דלויים שהמעמיד אין בתוכו א"ל עזילה ור"מ מלריך להם עזילה, עכ"ל. הנה כתב כאן ג' דינים, הדין הא' צניקב ונסתם בחתיכת מחכות קי"ל צזה הכל הולך אחר המעמיד וכבר הבאתי הציאור צזה כמ"ש הגר"א ז"ל דסובר הלכה כר"מ יען שסובר לדברי רב אשי שצמסקנא אחיה סתם מתני' דאלו חולצין כר"מ, אמנם השני דינים שכתב אח"כ שבתפרו בפחיל מחכות כתב בפשיטות שאין בכך כלום ודלויים המחושקים צרל הציא פלוגתא אם אין לריכים עזילה מעטם שאין המעמיד במקום שמשתמשים בתוכו ולריך לבאר החילוק, וע"כ ז"ל הכונה דמ"ש בתפרו בפחיל מחכות הוא בגוונא שצרישא צניקב ונסתם שאין הסתימה מעמיד כלל את עטם כל הכלי אלא במקום הנקב בלבד הוא מחזיק מה שבתוכו ולרצון אין לזה דין מעמיד אלא דסובר כר"מ ובאופן זה מיירי במה שכתב אח"כ בתופר בפחיל מחכות כמבואר בלשונו שאחר שכתב דין הניקב ונסתם סיים אבל אם תפרו בפחיל מחכות ומבואר צזה דקאי על מ"ש למעלה באופן שאין המחכות מעמיד כלל את עטם הכלי אלא במקום החיתוך הוא תופרו שלא יתפרד ויחזו מה שבתוכו ושפיר מחלק צזה דצרישא שהוא מנוקב והמחכות עומד במקום הנקב ומלא שמתקיים מה שבתוכו ע"י המחכות וצכה"ג פליג ר"מ על רצון שיש לו דין מעמיד אבל היכא שהוא תופר ומחבר חתיכותיו שלאחר התפירה מתקיים כל מה שבתוך הכלי ע"י דופני הכלי בעצמם והתפירה בעצמה אינה מקיימת מה שבתוכה אלא מחבר החתיכות שיתקיים ע"י דופני הכלי ומי"ל דגם צכה"ג פליג ר"מ ולכן פשוט צענינו שאין זה כלום, משא"כ בדין האחרון דלויים המחושקים צרל שהחשוקים מעמידים את כל הכלי שצלי החשוקים ישתצר ויתצטל מליאות כל הכלי שזה ודאי יש לו דין מעמיד ולכן ציקש צזה טעם אחר צצציל שכל המעמיד הוא מבחון ואין ממנו כלל בתוכו במקום שמשתמש וצזה יש פלוגתא, וזה צרור ופשוט צכוונת דברי המרדכי, והארכתי קצת צציאור דברים הפשוטים למען לא יהי מקום לטעות.

ומעתה אבא לני"ד צהאייחן צעטאן שפעולת החוטי צרל הוא שלא יסדק הלימעט אחר כך שצוראי גם צלא החוטי צרל לא נתצטל עטם הלימעט אלא שיוכלו חלקיו להתפרד באופן שנעשה סדק וחול המים, א"כ ל"מ לדעת הגר"א והחת"ם אף אם יש נקב ומתקיים

מה שבתוכו ע"י המחכות שעומד במקום הנקב ג"כ אין לו דין מעמיד כיון שאינו מעמיד את כל עטם הכלי, אלא אפילו לדעת המרדכי שנמשכין אחריו הפר"ח והפ"ח שיש לזה דין מעמיד אבל אם תופרו בתפירה של מחכות שיתצצרו החתיכות גם המרדכי מודה שאין לזה דין מעמיד כמבואר צדבריו כמו צציאורתי לעיל, וא"כ גם צאותו הלימעט שאין החוטי צרל עושין פעולה אלא לחזקו שלא יסדק אח"כ והלא אף כשצבר נסדק ומחברו ע"י חוטי מחכות כותב גם המרדכי שאין בכך כלום ומכ"ש טרם שנסדק שמתחזקו שלא יסדק אח"כ שלכ"ע אין לזה דין מעמיד, ולפי דברי הפ"ח דעת המרדכי הוא שאין הולכין אחר המעמיד צשום מקום אלא אם יש ממנו עכ"פ מקצת בתוכו במקום שמשתמש אבל צדברי שאר הראשונים ז"ל מבואר צהדיא דלא צצרי טעם זה אלא צעזילה כלים דוקא גם צדברי המרדכי אינו מוכרח כ"כ ודברי הפ"ח צלא"ה נע"ג ולא העתקתי כל דבריו מיראת האריכות ואין נפ"מ כ"כ לני"ד, וכחצתי מה שמוכרח צדברי המרדכי ושאר פוסקים. נמלא לפי"ז שני"ד עדיף מדון החת"ם והצ"ש דמיירי צתיבה המוחזקת ע"י חשוקי צרל שלולא החשוקי צרל יוכל להיות שיתצבר ויתצטל מליאות כל הכלי ודמי להני דלויים שצמרדכי וכן כתבו התוס' והרא"ש סוף פ' צתרא דע"ז צכלי עץ המחושקים צחשוקי צרל צזה הוי מעמיד אלא שלענין עזילה כיון שהמעמיד הוא לגמרי מבחון לא דמי לכלי סעודה דמדין שמשתמשן מצפנים אבל צשאר מקומות יש לזה דין מעמיד, ולכן הוכרחו החת"ם והצ"ש לבקש היתר צצציל שאינו מעמיד אלא צצציל העתיד, ולא קשה ע"ז מסתימת דברי המרדכי והתוס' והרא"ש והטור ושאר פוסקים שכתבו סתם צכלי עץ המחושקים צצציל דהוי מעמיד ולא חילקו כלל צין אם הכלי הוא מוכרח אז צשעת מעשה להתשוקי צרל או אם הוא מוכרח רק צצציל העתיד שלא יתקלקל, כי הצ"י אחר שהציא דעת כל הפוסקים צכלי עץ המחושקים צרל סיים וז"ל: ואורח כלי זה שכתבו הפוסקים היינו שלוקחין כמה דפין של עץ ועושין להם שוליים של עץ ומעמידין הכל ע"י שמקיפין הדפים צצצידים צצצו צחתיכות צרל אחת למטה צצצו לשוליים ואחת סמוך לפה ואחת צאמלע עכ"ל, נמלא לפי דברי הצ"י דמיירי כל הפוסקים צאותן הכלי עץ שהי' תחלת עשייתם רק ע"י החשוקי צרל שלולא החשוקי צרל לא הי' כלל מליאות להתחלת קיומם, וכן משמע קצת לשון המרדכי שכתב והני דלויים דנראה שסוצב על הני דלויים הידועים צעשייתן שהצרל הוא המעמיד, ויש ראייה מזה לדברי החת"ם והצ"ש, צצאמת לריך' להצין למה טרח הצ"י לכתוב אורח הכלי האך נעשה וכי אומנות הוא מלמד אותנו, אלא צוצאי שנפ"מ צזה לדינא שאך צכלי הנעשה צצורה

שיהי' חושים כאלה שנעשים מתחלה צנחי חרושת ע"ש כך כי גם אם ילך לבתי חרושת יתנו לו רק ממה שמוכן לפניהם, אלא שיש צד היתר באם לוקח עכ"פ חדשים שיודע צטח שלא נשתמשו בהם מעולם ולא ירדה עליהם תורת עומאה וזה דעת הנוצ"י שם סי' קל"ז דשנעשה מתחלה לצורך מה שיראה יעשה צו הוי כנעשה לקרקע, אבל על סברה זו פליג הד"ח ומש"כ אומר בעמין של מחכות, ויש מקשים על הד"ח מן המשנה דפ"א דכלים ומדברי הרמב"ם בזה, אבל באמת לק"מ ויש צנחי דצריז ז"ל בעוטו"ד ולא רחיתי פה להאריך בזה שאינו נפק"מ ל"ד, וזה ודאי שאין לעשות מקוה שכתב עלי' מן הד"ח אלה"ה שהיה פסולה, אבל צנ"ד נראה שהוא כשר גם לדעת הד"ח ז"ל, ראשית לא החמיר הד"ח אלא בעומד על העמין של מחכות, אבל היבא שצומד על הכספים ואין הפסול אלא בשביל היחידות שנקצו שם להחזיקם על העמיד בזה לא פליג הד"ח על הנוצ"י שמתיר, וכן הוא גם בזה שצומד על הצימנעט ואין החשש אלא בשביל החושי צרל שמתוים צתוכו להחזיקו על העמיד ודמי ליחידות שהוא גולמי כלים ואין צו תועלת אלא בשביל העמיד. שנית נראה שזה עדיף מיחידות כיון שצנבה צתוך הצימנעט דרך צנין וכי' שם גם ד"ח באותה חשבה דמה שהוא דרך צנין ממש כמו כינוס אצנים שכתב הרשב"א בשו"י (ח"א סימן ח"ת) לכולי עלמא הוי בקרקע וכשר, אלא שצנבסין סוצר הדצרי חיים שאין זה צנין אלא שנקצו צצנין. והנה גם צהצימנעט גופא הוי מתחלה חיזה מפקפקים שהוא כלי שיכול לעמוד צפני עלצמו ואף שלא נעשה הכלי אלא צשעת קציעתו צקרקע מ"מ לדעת הנוצ"י (מהד"ת יו"ד סימן קמ"צ) אסור לעבול צתוך כלי אף צקצצו ולצסוף חקקו, וצת' מהרש"ם (ח"א סי' קמ"ה) החמיר, אבל כבר ציאר צצו"ת שמק שאלה יו"ד סי' מ"ז שאין בזה שום חשש שהוא עדיף מכלי שצקצו ולצסוף חקקו שאינו כלי כלל אלא צנין ממש כמו כינוס אצנים יע"ש שהאריך, גם הד"ח צה' מקואות (ס"ק ל"ו) האריך עוצא צראיות שצצנין ממש אין שום חשש, והצ"ש בשו"י חו"ד ח"צ סי' ס"ד כתב על כך עוצדא שצתח"ם יו"ד סימן רי"ז שעשו התיבה ע"י קציעת נסרים צקרקע צצופן שהקציעות והחקיקה צאים כצחת שזה עדיף מקצצו ולצסוף חקקו כיון דהוי דרך צנין ממש ופליג על החת"ם שהחיר בזה מטעם דדמי לקצצו ולצסוף חקקו. וצאמת כי עיקר החילוק צין אם הוא דרך צנין הוא גם צנוצ"י עלצמו שם צס"י קמ"צ שכתב לחלק דצצנן אחת אף שצקצו ולצסוף חקקו אסור לעבול צו נדה וצזה דאורייתא וצכינוס אצנים הרבה דהוי צנין כשר לעבול צתוכו אפילו נדה וצזה דאורייתא, וצפה שאסר צקצצו ולצסוף חקקו מחיר הצבא דהוי צנין ממש. וצטסין של מחכות שנקצצו

זו שהצרל מעמידו מתחלה יש לו דין מעמיד, אבל בכלי שנעשה ונגמר ועומדת צמעמדה צלי חשוקי צרל וא"ל לחשוקי הצרל אלא צצציל העמיד שלא יתקלקל אין לזה דין מעמיד כצצרת החת"ם והצ"ש, אבל לא הולכו גם לצצרה זו אלא צצון דידכו דמיירי בכלי עץ שלעמיד ווכל להצצצר ולצצצצל מציאות כל הכלי, משא"כ צנ"ד אם עושין לימענט חזק שאין דרכו להצצצל לגמרי אף צצורך הצמן ואין החשש אלא צצציל שלא יסדק, זה ודאי עדיף מנידון החת"ם והצ"ש כצשר ציארתי למעלה.

ו

וקצת יש לי להרחירי דברים עוד שהרי פלוגתא התנאים בשש"ס אם הולכין אחר המעמיד או אחר ענף הכלי, צכ"מ שמוצקר פלוגתא זו צש"ס מיירי רק שהמעמיד הוא ודאי, כמו צפ"ק דצצת צניקצ והעיקר לחוכו אצר שאנו רוצין צודאי שא"ל להכלי להחזיק כלל ע"י הנקב צלא האצר, ומכש"כ צצצת ד' י"ט ע"צ צצצעת וחוחמה וסולם ושלציותיו שהמעמיד הוא ודאי, וכן צמה שדיצרו הרצשוים ז"ל בכלי עץ הנעשים צחשוקי צרל שפ"י הצ"י שצחלת עשייתם הוא כן צצופן שאנו יודעים צודאי שהצרל הוא מעמיד ואין לו מציאות צצופן אצר, וצזה הוא דפליגי אם הולכין אחריו או לא, אבל צהצימנעט החזק שאנו רוצים הרבה פעמים שמתקיים זמן ארוך צלי שום סדק ואינו אלא חשש מספק שלפעמים הוא נסדק מני"ל דפליגי גם צכ"ג לומר שהולכין אף אצר ספק מעמיד נגד ענף הכלי הלא אין ספק מוציא מידי ודאי דכיון דאזכא תנאי דאף ודאי מעמיד אין הולכין אחריו שאינו דוחה ענף הכלי שהוא עיקר אלא דצזה מצינו פלוגתא אבל צספק שלא מצינו זה צש"ס וצראשוים מני"ל לחדש דפליגי גם צכ"ג, וכבר כתב הח"א ז"ל (סי' קל"ד) שזה כלל גדול ועיקר מיסודי הצלמוד דלמעט צפלוגתא עדיף. גם אולי כיון שהיה פלוגתא הפוסקים אם הולכין אצר המעמיד אף צודאי מעמיד וע"י פ"ת בזה אלא שאנו מחמירין מספק א"כ היבא שהמעמיד צעצמו ג"כ אינו אלא ספק י"ל דהוי ס"ס. אבל יען שזה הוא הערות חדשות שלא נתצאר כלל צפוסקים י"ע אם לנרף זה לדינא, אף מה שכתבתי למעלה הוא לפענ"ד הערות נכונות.

ז

עוד יש לנו היתר בזה שאם החושי צרל נעשו מתחלה לשמש עם הקרקע בזה מחיר גם הד"ח שם סי' מ"ד אף שצומד על העמין של מחכות, אמנם רחוק מציאות

במקום שאין השגחה כראוי ויש לחוש שפתאום יסדק ויהי' זוחלין ולא ירגישו בזה מחסרון השגחה וזה גרע, אז שפיר אפשר לסמוך לעשות באיזון צעטאן ע"ד שכתבתי שמדינת הלפענ"ד שכשר לכ"ע.

בזה שהביא מהקונטרס הנקרא רשמי שאלה שכתבתי עולמות שלא יעשו מקור מאיזון צעטאן מחמת שהבדל הוא מעמיד וכתב שקיבל תש"ו מהרצה גדולי הדור הנרשמים שם וכולם פה אחד שח"ו לעשות כזאת בישראל, הנה לא ראיתי הקונטרס הנ"ל מעולם ואיני יודע מה זה ועל מה זה, ומה שהביא ממנו הטעם צטיל שהוא מעמיד כבר כתבתי בזה ה"לפענ"ד בעזרה שית דברים ברורים.

ב

בז"ש שראה בשמי לפתוח הנקב כשפפה"י לצור השקה ואח"כ בשעת הטבילה רק להיות פתוח כחוט השערה כדי להנצל מחשש נתן סאה ועל סאה, זה עשות כי לא אמרתי ולא כתבתי כן מעולם, וכפי הנראה איזה טועה החליף את הדברים, כי אמרתי לפשות כמ"ש בד"ח חו"מ סי' ל"ז לעשות שני צורות, לא' יהי' פתוח נקב ההשקה תמיד בשעת הטבילה, ויען שעי"ז נעשה נסוגים"ם לזה יחצרו לצור השני על רגע ויבשירו בזה, ואף שלדעת הרבה פוסקים אסור אם נפסק החיצור אח"כ, לזה מועיל מה שיש צו השקה לצור השני, כי יען שאינו שאובין ממש חלא נתן סאה ועל סאה לזה מועיל החיצור אף שנפסק אח"כ, כן הוא כוונת דבריו להמעיין שם, ויש לפלל בזה הרבה לצור דבריו ז"ל, ובזה אמרתי לעשות בדבריו ז"ל, אבל מה שהחליף בשמי השקה כחוט השערה לכד"ס.

ול"א הבנתי מ"ש עוד ציור הצורות, אבל זה ודאי שלריך להיות חוצר של מים מלבד צורות ההשקה שלא ישתמש כלל בהשקה חלא לאסוף שם המים צעת הגשמים שיביו מוכנים ועומדין להחליף את מימי הצורות בכל עת הצורך וזה תקנה גדולה מכמה טעמים. ונגד החשש של י"ס ונע"ס אמרתי עוד ענה נכונה לעשות צור ההשקה גדול ויהי' תחת מקום ההשקה עגלה מפסקת צאמל הצור ומנוקבת כשפפה"י שכשמתעצבין מי המקור עם מי הצור ע"י הטבילות אינו מתערב כ"כ עם המים שתחת הטבילה חלא מגביהין המים למעלה ששמה צריח ולריך שיביו תחת הטבילה שיעור מ' סאה שאז אף שהמים שעל הטבילה נעשו נתן סאה ועל סאה מ"מ נכשרים ע"י המים שתחת הטבילה צוקב כשפפה"י, ולריך שיוניח שם

שם על הקרקע דעת הדברי חיים חלא היו כמו צינן ממש חלא כמו כלי שנקבע בקרקע. אמנם בלימענט הנבנה בקרקע נראה ודאי דדמי ממש לכינוס חבנים דהוי צינן ממש וכשר לכ"ע. וכן נחפשת הכיתר בכל העולם שטושין מקור' מלימענט ולית מאן דחש. וא"כ נראה דגם החוטי צרל שבתוך הלימענט ונבנה עמו ציחוד דהוי צינן ממש וכשר לכ"ע.

ח

ועכ"פ ציורוף כל הי"ל שאין לו דין מעמיד מטעמים שיבחרתי, וגם אינו חלא צטיל בעתיד, גם המה חדשים שלא נשתמשו בזה והיו גולמי כלים, וגם נצנו בתוכו דרך צינן, נראה ודאי דכשר לכ"ע לעבול בתוכו. אעפ"כ למעשה כשעשיתי המקור' פה לא עשיתי חוטי צרל, ראשית כבר אמור רבנן שלריך לחבר במקור' אף ממה שמוחר עפ"י דין, וע"י מהר"ם שיק חו"ד סי' קל"ז שכתב צעין הלימורות להמקור' דאף שאם עושין לימור של עץ לצוקב כשר לכ"ע, מ"מ המחמיר תבא עליו ברכה לעשות עוד תקנה שיביו מחוצר לקרקע, וכן הי' דרך הגדולים במקואות שברחו אף מ"ש עשרי היתר, ובפרט אני מפחד מדבר חדש שלא הי' דימי הגדולים בדורות שלפנינו כי דעתנו קלרה עד מאוד. שנית אני מפחד קלת כי הכיתר שכתבתי ציורין צעטאן הוא על הנעשה באופן שנותנין קלת חוטי צרל שקורין דראהט באיזה מקומות בהלימענט וזה סגי להדקו, אבל שמעתי שיש עוד אופנים אחרים צעשיית באיזון צעטאן מיינים ממינים שונים, גם משתנה אופן עשייתו מחמן לזמן כדרך כל הדברים הנעשים בבתי חרושת שעשוין להשתנות, ואם יתפשט הכיתר של איזון צעטאן שוב יתירו הכל בכל אופן ואופן, כי העולם אינם יודעים לחלק, שכפי הנראה צטיל זה אסר בד"ח (שו"ת ח"א ח"א סי' כ"ג כ"ד) המאשין מלות ולא אמר שום טעם, שכן כתב במאשין לית (ח"ב ח"א סי' א' ב') שגם מטעם זה ראוי לפוסלם צטיל שאופני המאשין נשתנים בכל יום ומי יודע למחר מה יהי' בזה, וכעין זה כתב השד"ח (מע' חמץ ומלה סי' ו' אות ג') שכל הכיתרים הנאמרים בתנאים התנאים גתעלים והכיתרים נשאים, וכן אנו רואין במאשין מלות שיש עכשיו מאשינען שצודאי אסורים, ובגדולים שהתירו אז מתחילה את המאשין מלות לא תשבו כלל על המאשינען האלו כאשר אנו רואים בטעמי הכיתרים שכתבו והמאשינען של עכשיו אז לא היו ולא נבראו, ואף על פי כן רבים סומכים על הכיתרים שכתבו אז, הגם שיש לחלק בין הנושאים ולא דמי כל כך לנ"ד, אבל אולי יש לחוש קלת גם בזה, ומכל מקום היכא דלא אפשר או

חיים מחמיר בכמה מקומות, גם החתם סופר אף שציימן ר"ג ורי"צ נראה שמיקל בנתן סאה ונטל סאה, אבל ציימן רי"ד האריך יותר ושם מצוה שטעה כמה תיקונים שלא יבא נתן סאה ונטל סאה, ואעפ"כ סיים בעטם הכיתר שהוא בשביל עת לעשות לה' כפרו תורתך. ומ"ש ציימן ר"ג לית טב מיניה, הדבר צרור בלי ספק שקאי על הלימוד שחזיר שם שטושין של מחכות ולבסוף של עץ שזכר וולאים לכל הדעות הן לדעת הגמ"ר (קידושין סימן תק"ס) והן לדעת שאר פוסקים, ולא קאי שם כלל עדיין על עיקר המים. ובמקום אחר הארכתי בזה שהדבר צרור שאין לעשות לבחילה מקובל של נתן סאה ונטל סאה.

אמנם כל מקור של מי גשמים שנעשה על ידי השקה נעשה צימים קלרים נתן סאה ונטל סאה, כי בכל עת שנכנס לשם אדם הטובל נגבשו המים וכשהם גבוהים יותר צבור הטבילה מצור השקה וצום המים שאזים של צור הטבילה לתוך מי הגשמים על ידי נקב של השקה כי כן עוצה המים שזים זה לזה אם אינם שוים, ושם כשהולך משם האדם הטובל נעשו המים נמוכים מהצור השני וחוזר וצב מצור הגשמים אל צור הטבילה ונתחלק קלת מים, וכן הוא בכל טבילה וטבילה נתחלק קלת מים עד שצימים קלרים יוכל להעטרף החילוף עד רוצו שפסול לדעת הרמב"ם והראש"ד כ"ל.

ובד"ח חו"מ (סימן ל"ז) כתב קלת תקנה לחצר עוד אל צור אחר של מי גשמים כשרים שאינו נתן סאה ונטל סאה, אף שנפסק בהשקה בשעת טבילה שלא יתחלפו המים והרבה אחרים נפסק השקה, מ"מ כתב הד"ח שבמקור זו שאינו שאזים ממש אלא נתן סאה ונטל סאה יש לסמוך להקל בכ"ג אם היה צו השקה אף שנפסק אח"כ. והנה יש מפקפקים בזה שהוא סחורה ולמאן דאוסר נתן סאה ונטל סאה כש"כ דאסור נפסק בהשקה, אבל בדר הארכתי ליישב זה בעו"ט. ומבאריו לעשות כדברי הד"ח זל"כ לעשות עוד צור שני לחצרו על רגע עכ"פ.

אמנם נסיתי עוד בזה לעשות עוד תקנה חשובה שבהצור של מי גשמים שטושין עמו השקה בחמירות בשעת הטבילה יעשו שני שיטורי מקור, ויעשו צלמנע טבילה מפסקת בין המים ומוקצת כשפ"ה, ונקב בהשקה יהיו צמים העליונים שעל הטבילה, ואזי אף שנעשו המים העליונים נתן סאה ונטל סאה ע"י הטבילה מ"מ אינו יורד כ"כ לתוך המים שחתה הטבילה, כי כן עוצה המים שאם יש להם מקום מרווח להגביה למעלה ולהתערב

הטבילה באופן שיכ"י אפשרות ליקחה משם ככל עת הצורך להחליף המים ולנקותו ולבדוק אם אינו זוחל ח"ו, וזו ענה נכונה.

ובזה הנני ידידו דושת"ה מצרכו ככל ענינו

בקי יואל מייטלבוים

סימן עז

ב"ה, י' ניסן תשכ"ג

שלוחב"ס לבבדוד ידידי הרה"ג מעוז ומגדול חו"ב טובא צנא מלא ספרא בש"ת מוה"ר יצחק יעקב ווייס שליט"א ראב"ד במאנשעסמער יצ"ו*.)

אדשת"ה... זה כבר קבלתי ממנו מכתב בדבר החלוקי אצנים שמרנפין בזה המקוואות אשר בלד השני יש עליהם רושם של הסותרים וקלת חוששין שהוא בית קיבול ורליתי להשיב לו אז אבל מחמת רוב העירדה נשמט כי אין לשער רוב עירדותי ונמשך עד שנאבד מכתבו ואיני זוכר עוד מה שכתב, אך זה רשום בזכרוני כי אז הוטעו דבריו בעיני. אמנם למעשה חקרתי שנומלאים אצנים כאלו שאין להם רושם כלל ואין צורך ליכנס בפקפקים...

ידידו דושת"ה באה"ר

בקי יואל מייטלבוים

סימן עט

ב"ה

ברבר הבורות של מי גשמים צהמקוואות, הנה כבר כתב בש"ך (סימן ר"א ס"ק ס"ג) שאין להכניס הראש צמחוקת לעשות מקור של נתן סאה ונטל סאה שפסול לדעת הרמב"ם (הלכות מקוואות פ"ד ה"ז) והראש"ד (בספר בעלי הנפש שער המים) והדברי

מכתבו הגיעני ביום אחרון, והנה מרדנה עוצה ויען ש"מ נ"י ממחר להשיבו תיכף ומיד הנני להשיבו עכ"פ בקצרה. והנה תוכן מכתבו שהתחלת לעשות המקור באופן שמקום הנביעה יהיה בקרקע המקור שטובלן זה והכלי המנקה את המקור לא יגיע עד הקרקע כלל אלא עד המקום שנשאר עוד מתחתיו שיעור מקור בריות, והרצ הגאון האב"ד שליט"א חשש לזה שמה ברבות הימים יהיה בלן נחמד שאחר שינקה את המקור ינקה עוד על ידי כלים, ולכן הנהיג לעשות מקור על גבי מקור והמקור התחתונה יהיה מכוסה בצימנט ובו נקבים ועליו יהיה נצב המקור העליונה, וזהו אחר חוששים למ"ש בד"ח (ח"צ יו"ד סימן פ"ח) ובעמק שלהם (חיו"ד סימן נ"ט) שאסור משום נילוק.

א

ובאמת שני אלו החששות אינם לפע"ד, דמה שחשש הכ"ג שליט"א שמה בלן הנחמד יוסיף לנקות בכלים אינו מוזן כלל למה יעשה כן בלן לאחר תועלת, והלא אף צמה שמבואר בתוספתא (פ"ו ה"ב) להחמיר במקור שבלגיה נכרים כתב הב"י ברי"ס ר"א ח"ל: ותימא צמחא חששו שמה מרחו הנכרים לזלפה בכדי ונראה דשמה זילפיה כדי להוריקה מן המים המלוכלכים ומילאיה מים נקיים לרחוץ בהם גופם. ומבואר עוד בש"ך ס"ק ע"ז דאין לחוש בצבדי כוכבים שמה נעלו משם מים והחליפו אלא כשהנהגה בחליפין כדאיתא בנש"י ברי"ס (כלל י"ח סי' ח') שמתירא שלא יפסיד שכרו שלא יעצלו בו הנשים ע"י שהם ברוחים או כמ"ש הב"י שיהיו נקיים לרחוץ בהם גופם הא לא"י לא חיישין שמה כיוון להכשיל עכ"ד. וכ"ז שייך לומר אם המקור הוא של הבלן עצמו ואם לא תהיה נקיה ולכו למקור אחרת, אבל במקומות האלו שהמקור שייך להקבל ואין להם מקור אחרת לילך אלא שמה והבלן המנקה המקור הוא לעשות ציווי הקבל והב"י המבקשים ממנו נקחין המקור, מה"ט יעריה לעשות יותר ממה שמבקשים אדרבה מלווין עליו שלא לנקות יותר משיעור זה, לא שייך למיחש כלל שיעריות לבקש כלים אחרים להכשיל דוקא. זה מוזן שאינו שייך כלל לומר שיעשה כן לנקות גופו בהמקור כמו שכתב הב"י, דהרבה מימות ואמצעות יש לו שם לנקות גופו, וגם כי צמח המקור חוכל להיות נקיה עכ"ה"ע גם בדרך זה.

הן אמת שבמקום שצריך אחז תיקון ועשייה או אחז השגחה אפילו מועטת יש לחוש לעולם אם הבלן אינו י"ש שמה לא ישים אל לבו כלל להשגיח, אבל לא בידיון זה שאינו צריך השגחה כלל וכלל לא אלא לעשות

שם במקומו אינם דוחקים כ"כ לירד דרך הנקב של שפ"ה למטה תחת העצלה, ואינו דומה כלל להיכא שכל המים כולו במקום א' בלי הפסק דים בילה בלה לגמרי, וא"כ נשארו המים שלמטה בהכשרם ונכשרו גם המים שלמעלה ע"י חיבורם דרך הנקב כשפ"ה להמים דלמטה וזה ענה נכונה וצדקה לפענ"ד, מ"מ כדי לחוש אולי צומן ארוך מתעצבים לאט לאט אף דרך הנקב כשפ"ה נכון לעשות גם צור שני כמ"ש בד"ח זל"ה. מוזן שצריך לעשות העצלה באופן שיהיה אפשרות ליקחה משם בעת שירצו כדי לנקות כל הצור ולהחליף כל המים לגמרי.

והרצוה ללכת גם זה שיצאו כל המים שאוצים דרך זריעה למקור כשרה ולא יצא לשם צור מים שאוצים בלא זריעה כנראה שמועב לזה דעת החת"ס, צריך לעשות ע"ז צור שלישי לזריעת המים, אמנם אם קשה לעשות ג' צורות צריך לעשות שני צורות כנ"ל דהיינו שאחד יהיה ע"י השקב בתמידות ובעצלה צמח"ע וכשני יהיה להשקב כרגע כמ"ש בד"ח.

ומל"ב הצורות הנעשים צריך לעשות עוד אומר של מי גשמים שיהיה מוכן מי גשמים כשרים בעת שירצו להחליף מי הצורות, כי אם אין שם אומר של מי גשמים א"א להחליף המימות אף צמח שנים כי א"א לשאוב הצורות דשמה בעת שיטערו למלאותם לא יהיה גשמים וישארו בלי מקור מי יודע עד כמה עד שירדו גשמים, זה וודאי חסרון גדול הן בענין ההכשר והן בענין הנקיות, אבל כשיש מוכן אומר של מי גשמים אפשר להחליף המימות כל עת לפי ראות עיני המורה.

ומובן שכל המימות הבאים להצורות הן המי גשמים והן השאוצים הכל צריך לצוא ע"י המשכה בקרקע הראוי לבלוע כדין המשכה, זה מועיל הרבה להתקון כמוזן, ובמקור"א הארכתי בכ"ז לצרר הענינים וכאן לא כתבתי אלא הקיטור תמלית בדברים למעשה.

הק' יואל מייטלרבוים

סימן פ

כ"ה, יום ד' פנחס חרפ"ז לפ"ק, קראלי י"ז

אל כבוד ידידי הרבני חנניד המפואר מ"מ בתורת ובחסידות כש"ת מוה"ר יצחק אייזיק לעפקאוויטש נ"י.

מעשה בכוונה להיפוך ח"ו. ורוב מקומות היראים ואנשי מעשה ... (חסרים כמה שורות).

[ובמקום אחד שהיו לריכוין] להטערפות המקוב
התחונת... וכמעין אינו עוז ויכח מהלוק
להמתין זמן ארוך עד שיכח שיעור מקוב גם למעלה
וא"ל שיכח העיר עלי מקוב כיכ הככרת לסמוך לפעמים
על חיצור המקוב התחונת ופ"ל הכגיש שם ח"ת אחד
צעת עזילתו שהנקבים המערבים את המקוואות הם
נסתמים צרפס וטיע וכוא עלי חיצור ונעשה מה רע
גדול צעיר ותיקנו אז ששיצרו את הכיסוי וראו שנתקצץ
שם הרבה רפס וטיע וברחיבו אז את המקום גם הנקבים
הרחיבו ועכ"פ צרבות הימים יותר יש מקום לחוש לה
האופן.

ב

אמנם מ"ש לחוש במקוב ע"ג מקוב מטעם נילוק
שאסרו בד"ח וצמקם שאלה, זה אינו, דהם לא אסרו
אלא כשהמקוואות רחוקים זה מה ואינם מחוברים אלא
ע"י סילון הכולך מה לה, אבל אם הם סמוכין יחד
ואינו מפסיק אלא דופן הלימנט אינו בכלל נילוק,
וכמבואר זה להדיא בד"ח שם צתשו' הווא סימן פ"ח
להגאון מקאליש ז"ל אחר שהאריך להוכיח לאסור מטעם
נילוק כתב וז"ל: גם מ"ש מעב"ת שראה מנהג מגאונים
שמעבירים מהתחנות את המקוב העליונה שמלא שאובין
שגה דאם וצודאי אם כל המקוב נחצרה צודאי אמרין
לכ"ע קטפרם חיצור וכמו דאמרין צע"ל (דף ע"ב ע"ב)
שפחסתו ללוחיתו וכו', וא"כ משו"כ היכא דהמים נוגעים
כל העליונים בתחתונים ורק שמפסיק איזה נסרים שאינם
כלים הרי הם ממש אחד ולא לריכו לגוי"א ולא
לקטפרם משא"כ אם רחוקים המה, והנה מה שהתירו
הגאונים מיירי צודאי שלא היו המים רחוקים דאם המה
נמוכים הרבה צלא"ה פסולים דהוי זוחלון ח"ו שהמה
סמוכים זל"ז וכמו שעושים במקומות שטובלין בארגז
חלוי צחצחין שמשלשלין הארגז עד סמוך למים שלא יכ"י
זחל וצב"ג הוי חיצור נילוק וודאי אינו חיצור לכ"ע
וכל חיותן ע"י חיצור נילוק וודאי אינו חיצור לכ"ע
וכו' עכ"ל ... (חסרים כמה שורות). [וצסימן ל"ז החמיר
בשליבות משום קטפרם וכתב] וז"ל הלא תוכלו
להתחבל צתחבלה על פי אומנים צקואים אשר
בעת שיכח המקוב שלימה מחוצרת להמעין
היטב ולטבול על נסר רחצ תוך המעין הנקרא שלחן
זה יהיה מנוקב או יהיה של אבן ומנוקב יעו"ש.
ונראה מה דהפסק האבן לא חשבו לנילוק וקטפרם

כלל. ואפשר להסביר החילוק ע"ד שכתב הצ"י סוף סי'
ר"א על קשיית המדכי (הלכות מקוואות סימן
תשמ"ו) צ"ס ראצ"ה האיד עובלין צב"ר וכלל הוא
קטפרם דרך ירידתו, וסיום הצ"י דאפילו אם תמלי לומר
דכולו משופע קנ"ל דאין אותו שיפוע מיקרי קטפרם
אלא כשהוא משופע ביותר. וז"ל דמקום השליבות חושבו
לשיפוע יותר מקרקעית הנהר משא"כ שני המקוואות
שעומדין צב"ר וסמוכין ממש ואין שם אלא דופן המפסיק
עדיף יותר. (וע"ע צו"ת אמרי יושר ח"צ יו"ד סימן
ע"ג אות ד').

ובתוס' ע"ז דף נ"ו ע"ב גבי הא דאמרין גרנותי
גופה צמאי קמיתסרא צנילוק הקשו: וא"ת א"כ
מה צב"ת הרי לנו לאסור מטעם נילוק וז"ל דשא"כ דהוי
נילוק צר נילוק דמגת לגרנותי הוי נילוק אחד ומגרנותי
לצור נילוק שני וא"ת הא אין כאן רק נילוק אחד דכיון
שהגרנותי עשו' נקבים נקבים א"כ נופל צודאי מן הבת
לצור וז"ל דכיון דנקבי הגרנותי אינם עשויים ציושר אלא
מן הצדדים א"כ לאו חד נילוק הוא, ואעפ"כ צמסקנא
מסיק בגמ' דאיידי צפחסתו צורו ולכן לא הוי נילוק כלל
ופירש"י ז"ל שפחסתו צורו שנתמלא הצור עד שהגיע
היין וטפה צשולי הגרנותי, הרי שצגרנותי אף שהנקבים
המה צלדדי הכלי למעלה מן השוליים שמשום זה הרי
חשוב לנילוק שני אבל כיון שהגיע היין ונגע צשולי הכלי
שמצחוץ חו לא מיתשב חיצור היין שע"י נקבי הצדדין
אף שהם למעלה מן השוליים אפילו לנילוק אחד דכיון
שעממיות הכלי [שהיין] הוא צתוכו נוגע שם הוי כפחיסה
צללוחית ואין זה נילוק כלל, וצדק ע"כ שם כתב רש"י
ז"ל שפחסתו ללוחיתו והיא גופה אחי לאשמעינן דלא תימא
הא נמי דמיא לנילוק, ובתוס' הקשו פשיטא דאסור כיון
דפחסתו ללוחיתו, ולפי ה"ל אפשר להבין דעת רש"י ז"ל
דכיון דהיין נוגע רק צשולי הכלי שמצחוץ והעבדת יין
הוא מצפנים וא"כ יש סב"ר לומר דדופן הכלי הוא
מפסיק ואינו א' ממש ודמיא לנילוק ואשמעינן דאין
הדופן נקרא הפסק כלל לענין זה, ולדעת התוס' נראה
דגם זה פשיטא ליה שלא הולך לאשמעינן.

ועכ"פ מבואר בצוגיית הש"ס שאם אין לריכוין לחצר
ע"י קילות או סילון אינו בכלל נילוק כלל ואין חולק
דצב"ר, וא"כ גם דופן הלימנט אינו יותר מאבן או נסרים
המזכר בד"ח זל"ה. אך זה ודאי שאין לעשות דופן
כזה מחוצר עם שארי הדפנות שצלדדי המקוב צאופן שלא
יהיה צאפשרי לעלטלו ולהצביחו משם לעולם, שצצרות
הימים יוכל להיות שם קלקול גדול ולא יהיה נראה לשום
אדם, אך יהיה נעשה צאופן שיכח רק מונח על איזה

בליטות שהם נעשים בדופני המקור שבדדים ויהיה באפשרי לטלטלו ולהגבירו בכל פעם. ופ"א כשהוכרחתי במקום א' שתחת דגלי לעשות מקור ע"ג מקור מחמת איזה סיבה שאכתוב להלן לייתי עוד לעשות דופן זה מהרבה חתיכות כי כשהוא בחתיכה אחת הוא גדול וכבד מאד והוא דבר קשה להגבירו בכל פעם ומונע בהשגחה משא"כ כשהוא בכמה חתיכות, וגם לייתי לעשות בכל חתיכה וחתיכה נקב רחב משפ"כ שאם ח"ו יסתם נקב א' לפי שעה יוכשר ע"י הנקבים האחרים.

ג

והנה במקום שהמעיינות עוצים ונקיים ונוצעים בחזק וגם המקור הוא גדול שמתה השיעור מקור הוא חלק קטן מאד מהמקור ובאפשרי שהיה המקור נקיה מאד בתכלית הניקוי אף אם מניחים שם שיעור מקור שאין שואבין אותו לעולם שהמים הנוצעים היטב מנקין המים המועטים האלו וכאשר ראינו זה בעינינו בהרבה מקומות, שם צוודאי לית עז מינה רק לעשות באופן זה לעבול במקום המעיין ולהניח הכלי המנקא את המקור רק עד המקום שישאר שם שיעור מקור לעולם, ואך במקום שהמעיינות אינם עוצים ונקיים כראוי ואינם נוצעים בחזק ובפרט במקום שהמקור קטנה ג"כ ששיעור המקור הוא חלק גדול מהמקור ששם אחר עבור איזה זמן ההכרח לשאוב אותה לגמרי עד קרקעית המקור מחמת נקיות ואם המעיין אינו עוז יוכל להיות לפעמים צעה היוצא ששוכה זמן ארוך עד שנוצב מחדש ונשארוני בלי מקור, וסיבה זו קרה לי במקום א' שהיה איזה שזועות בלא מקור והיה לי לער גדול בדבר והוכרחתי לחפור מתחתיו בדרך מקור ע"ג מקור שהיה לעולם מקור כשירה למטה, ואינו יודע מקומה, אמנם באמת אפשר ללאת ידי שניהם דהיינו להניח גם במקור העליונה בצד א' מקום הנציעה באופן שכתב כ"מ נ"י וגם להניח הכלי שמנקין המקור עד המקום שישאר שם שיעור מקור, ואפשר להוסיף עוד באמלע המקור לחפור שיעור מקור ולכסותו ברכיסי לימענט ע"ד שכתבתי למעלה ולנקבה כראוי כנ"ל ויהיה מסולק מה שחשש הרב הגאון האצ"ד שליט"א להבלין הנחשד כי ישנו שם גם מקור כשירה למטה, ואם המעיין הוא עוז שלא יולרכו להמקור התחתונה ויהיה עוד בהכשר ויתרון עלהיו"ע ע"י מקום הנציעה שבהמקור העליונה וזכה יסולקו כל התרעומות מכל האדדין.

ד

ובענין השיעור מקור צוודאי לנריך להחמיר דשיעור אלצע הוא לערך לאל כמ"ש החת"ם ז"ל (חא"ח

סימן קפ"א) אף דאפשר למצוא איזה גדולים מקילין אל כבד אמרו (בעירובין דף ג') [עיין תוספתא מקואות פ"ב ה"ג ותשצ"ץ ח"ג סימן ל"ג] כל שיעורי תורה להחמיר, ובכל מקום הנוגע לאיסור תורה רוב הגדולים מחמירים כדעת החת"ם ז"ל, ומכ"ש במקור שכתבו הראשונים ז"ל לחוש אף לדעת יחיד (עיין תשצ"ץ ח"א סימן י"ז) ק"ו במקום שהמחמירין מרובין וגדולים שאין להקל ח"ו בעהרתן של ישראל.

והנה כותב בהפזו ידיו דושת"ה באהבה רבה

בק' יואל שיימלרבוים

סימן פא

*** קלאדנא** — בענין העומק שאין צו זרע למעלה מטיבדור (עיין יו"ד סימן קל"ח סעיף ל"ו), ואם יניחו המים לצוא בגובה כל כך יש חשש שלא יהיו זוחלין למעלה מהחיצה בשעת עזילה. גם בענין הנקבים, לעשות שני נקבים, אחד כעין בנין בסיד וגפסית, ואחד יהיו פתוח, ללאת ידי שניהם לדעת הרמז"ס ולדעת הרא"ש ז"ל (עיין יו"ד סימן ר"א סעיף ז' וסעיף מ' ובאחרונים).

זאהאמ — לעיין צמה שצאים המים מהבאר, והבאר לא מעשה בהכשר בלי תערובות שאוצים, והמים צאים בהמשכה ע"ג קרקע, וסמוך להמקור עוצרים דרך הרשת שקורין רעשעטקע והוא של צרל כדי לסנן המים מהעפרוריות, גם סמוך להרעשעטקע הני"ל יש סילון של עץ. גם לריך לחקן שני הנקבים כאשר במקור הני"ל. גם לעיין אם אין המים צאים בשעת עזילה עד סמוך להנקב אשר המים צאים דרך שם שלא יהיו זוחלין. גם לעיין בהרשת הני"ל אם אין צו בית קיבול.

לאקאמ — לעיין צמה שצאים המים מהבאר קטן, ואינו ממקום גומת המעיין עצמו רק נמשך מהבאר, וכפי מה שאומרים אינו מעיין המבאר, ואין צו מ' סאב במקום אחד, גם שואבין משם מים בכלים והמים צאים בהמשכה על גבי קרקע, וסמוך למקור עוצרים על גבי הרפסה של לימענט ומשם נמשך להמקור, וסמוך למקור יש נקב סתום ע"ג קרקע שצעה שנתמללה המקור פותחים זה הנקב כדי שיוצו המים לשם ולא להמקור, ובשעת עזילה נגצבים המים מחמת העזילה עד סמוך להנקב וזוחלין דרך שם, ומקלט המים צאים בחזרה אחר

*** רשימות** ממקואות הצריכים תיקון בגלילות

א"שיו"ת יצ"ו.

אחד'שתי"ה בזה"ל, הגיענו מכתבו בדבר הצהר שמשתדל בעדו, בלי לא אמנע גם אנכי מלשלות לו כפי השג ידו שאשר באים אליו מתחזים הרבה כאלו בכל יום ולרכי עמך ישראל מרובים ואין הקומץ משביע, והשי"ת ילחמהו במעשה ידיו וקוצץ על יד ירבה להרבות מלות ומע"ט בישראל.

מה שהאריך במכתבו בדבר המלצ כעת, כבר ידענו כי במלל מוצן במלה נחקקים בנו מה שאמרו חז"ל (אבות דף מ"ט ע"ב) על הדור של עיקבא דמשוחא אין לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים, וה' ירחם.

א

מה שהקשה על דברי רש"י ז"ל בחגיגה דף ג' בהני חרי אילמי דהוו גמירי הלכתא דפירש"י שם הלכתא משניות, ונתקשה בזה דלמחר צ"מ (עין סוטה דף כ"ב ע"א וירושלמי חגיגה פ"א ה"ח) שאין להורות הלכה מתוך המשנה כי אם מתוך התלמוד, הנה זה וודאי שגם המשניות נקראים הלכות כי רבינו הקדוש סידרם להלכה והמה צאמת מקורי ההלכות וכן פירש"י ז"ל סוף נדה כל השויה הלכות משנה וצרייתא הלכה למשה מסיני, ומה שאמרו שאין להורות מתוך המשנה אין זה סתירה כי זה רק מחמת חסרון הצנה לא סגי בלימוד המשניות ומיל מן הטעות, אבל בשביל זה לא נעקר שם המשניות ומיל מן הטעות, אבל בשביל זה לא נעקר שם הלכה מהמשנה שהיה המקור. וצדורות שלחריבה לא סגי גם בלימוד הגמרא כמ"ש צדרישה סי' רמ"ז ז"ל השכל וידוע צספרי פוסקים דינו תורה כגון האלפסי ובמרדכי והרא"ש ודומיהם שזה שורש ועיקר לתורתנו ואינם יולאים כלל בלימוד גמרא, וכן כתב המהר"צ (קונטרס הסמיכה קו"א סדי"ה וצ"עק) שלפי קולר דעתינו אי אפשר לנו לצר מהש"ס דין שאינו מפורש צראשונים, ועכשיו אי אפשר לנו להורות שום דין בלי לימוד השו"ע ונשאי כליו ולא סגי גם בלימוד הגמ" וכל הראשונים והמורה בלי לימוד השו"ע הוא ממבלי עולם ר"ל, וכבר כתב התומים (סימן כ"ה) צדיני קים לי שדיעה שלא הוצאה בשו"ע אינה מאטרפת אף לעטון קים לי, והפמ"ג (בהקדמתו ליו"ד) כתב שאף ספק ספיקא אין לעשות נגד השולחן ערוך, אבל בשביל זה לא נעקר שם הלכה מהגמרא וראשונים שאין זה אלא מחמת קולר דעתינו, וצאמת שלהצנת ההלכה לריך ללימוד הכל משנה וגמרא וראשונים ושו"ע וכל נושאי כליו ואחר כל אלה כולו האי ואולי חכה לבין מעט מן המעט

העצילה אמנם הרבה מהמים זוחלין לתוך הנקב הסמוך לו ש"ג קרקע כ"ל ואינם באים צחורה כלל (עין ש"ך שם ס"ק ל', שו"ת מעיל לדקה סימן ל"ט וסימן מ"א, שו"ת נוצ"י מהדו"ת חיו"ד סימן קל"ז). גם בקרקע המקוה יש נקב שצעת שרולין לנקות המקוה פותחין הנקב שיצבו לגמרי, והמגופה כורכין במחללות שקורין פעלים, ואם אין כורכין במחללות כ"ל לריך דיקדוק גדול שיהי נסתם המגופה היטב שלא יהיו זוחלין קלה דרך שם. גם אין בהמקוה כ"ל שיעור גובה המים רק עד שיצורו.

משערניאפאטאק — המים באים מנהר המושך ואין צו מ' סאה במקום אחד, וגם שואבין משם בכלים, וכובסין שם בגדים וגם הצהמות שותין, וצאים בהמשכה ע"ג קרקע. גם לריך לדקדק בשיעור גובה המים, וגם צהנקבים שצחצבה כ"ל.

וואלאסק — המים באים מהנהר המושך והוא נהר קטן שאין צו מ' סאה במקום אחד, ושואבין משם וגם כובסין כ"ל, וכעת נראה שהוא מכוז בכל המשך רק במקום מולא המעיין ע"מ דהיינו צראש הבה נראה קלה מים, אמנם ממה שנמשך איזה נהר שמשקה את השדות הסמוכים להמקוה, נראה שמתחת הקרקע נתחלחל המים עד סמוך להמקוה וע"י יש בהמקוה מים צשפע אף שאין זה צפעס אחר, כן הוא לפי אומדן דעת. וגם לריך לדקדק צנקבי החיצה כ"ל. וגם אם אין באים המים עד למעלה סמוך להנקב שלא יהיו זוחלין. גם לדקדק בשיעור גובה המים.

ובב"ל אלו המקוואות לריך לדקדק צחצבה אם אין זוחלין בין הסדקים שבין הדפין, אם העפר שסביבו מספיק לעבד החילה, ואם החיצה נקבע צחזוק בין העפר. גם צוולאסק אמרו לי שהמים צצים דרך סדקי החיצה וצאים צחורה אחר העצילה.

סימן פב

צ"ה, תשע"ז

שלו' ובט"ס אל כבוד ידידי הח"ג מופלא בחכמים, חובר חיבורים מחוכמים, החפיד המפואר יו"ש כש"ת מוה"ר אשר זע"רי מרגליות שליט"א. אבן יקרה בעיה"ה ירושלים תובב"א.

ומה שרש"י ז"ל בחר לפרש הלכתא משניות, ולא פי' דקאי על התלמוד, זה פשוט, שהרי אמרין שם דהו גמירי הלכתא וספרא וספרי וכולי כ"ס, וא"כ לימוד התלמוד מצוה אחרת צוה דאמר כולי כ"ס זה קאי על התלמוד, ואם נימא שגם הלכתא קאי על התלמוד הוא מיותר לגמרי ותרתי למא לי, ועל כרחק שהלכתא קאי על המשניות שכן ה"י בסדר משנה ואחר"כ גמ' ואמר דהו גמירי הכל המשניות וגם כולי כ"ס שהוא התלמוד, ודברי רש"י ז"ל מוכרחים.

ב

מה שהעיר בלשון החוב"ק פ' ואחזקן ד' רס"ז איתרשימו במסאנייכו במסאנא דמורה, זה ז"ע לכאורה, ומה שהביא מהקדמי אור שכוונתו על חליצה זה דחוק מאוד כמובן. ויותר אפשר לומר לפענ"ד שהיא ע"ד לשון כ"ס בנסתדרין דף ע"ד ש' אמרו צפרהסיהאפילו מלה קלה יכרג ואל יעבור מאי מלה קלה אמר רבא בר רב יוחנן אמר רב אפילו לשנויי ערקתא דמסאנא, ופירש"י ז"ל שאם דרך העכו"ם לקשור כך ודרך ישראל צענין אחר כגון שיש לו יהדות בדבר ודרך ישראל להיות לנזעים אפי' שנוי זה שאין כאן מלה אלא מנהג צעלמא יקדש השם ועי"ש. ולכאורה יותר ה"י שייך לומר ע"ז בלשון איסור ולא מלה כי לא מצינו בחוב"ק מלה באיזה אופן יהי' המנעל אלא שאם הוא בדרך העכו"ם הוא חסור, אבל אנו רואין שחכ"ל קראו לה מלה, וז"ל שהוא בשביל שאם מקפידין על המנעל שלא יהי' בדרכי העכו"ם אלא בדרך ישראל כצד מקיימין צוה מלה, וברמב"ם ז"ל כתב בספר המורה (ח"ג פמ"ט) שכל מנהגי עכו"ם נמשכין מדרכי ע"ז ורובא דרובא ממלות החוב"ק צווים על יסוד זה להיות מרוחק מכל מה שהי' בדרכי ע"ז, ואולי מרומז זה גם צוה שאמרו חכ"ל (תנחומא ריש עקב) על הכתוב ויהי עקב תשמעון שהיא מלה קלה שאדם דש בעקביו, דר"ל המנעל שבעקבו.

לכחותא דאף במסאנא שהוא למעשה במקום שהוא דש בעקביו דין אי' לו עם שאר המלבושים שצנפון. וזה אפשר לומר גם בחוב"ק וצפרט שכתב מקודם צאחר לבושין שיש בהם עיטופא דמורה כתב אחר"כ לרבותא דגם במסאנא איתרשימו במורה, אבל יותר נראה דאדרבא צמנעלים ה"י אז. ויכר יותר השינוי שצין ישראל לעכו"ם מדאמרין בגמרא חגיגה ד' כ"ב דחזא להאי גברא דהו סיים מסאני אובמי ולא רמי חוטא דתכלתא ואלא אותו מאי עממא ח"ל עיילנא ונפיקנא ציני נכרים כי כיכי דלא לידעו דיהודאא אנה כי הו גזרי גזירתא מודענא לכו לרצק וצטו רחמי ומצטלי לגזירתיהו, הנה כיון שהוכרח לילך באופן שלא יכירו בו שהוא יהודי ע"כ שלא ה"י יכיר בו גם צאחר לבושין, וא"כ ערס שידע העטם למא לא שאל אותו גם על שאר הלבושין אלא על הצינא ועל מסאנא אובמי, וע"כ שעיקר שינוי הניכר ה"י אז במסאנא דווקא, וא"כ שפיר מה שפרט בסנהדרין ערקתא דמסאנא דווקא, וגם בחוב"ק חשב סנדל דמורה שצוה קיימו עיקר המלה שיהי' ניכר בהבדל מדרכי העכו"ם ואיתרשימו בזה היטב כמ"ש שם בחוב"ק על כל מה דרשימו צוה כדן אישחמודען ישראל דאינון צני מלכא קדישא. אף שאינו דומה לגמרי לשאר מלות כמו תפילין ומורה שחושב שם שיש עליהם ליווי בחוב"ק, אבל גם מה שאמר איתרשימו בלבושייהו צעטופייהו דמורה ג"כ אינו דומה לשאר מלות שאין ליווי בחוב"ק אלא על הצינא חס הוא לבוש צד של ד' כנפות אבל לא אמר החוב"ק חיוצ ללבוש אותו הבגד וא"כ הלבוש שמתעטף בו אינו מעיקר המלה אלא שצטביל שעי' אותו הלבוש הוא צא לדי קיום מלות ליות אמר על כל אותו הלבוש שמתעטף בו דאיתרשים צי' צרשימו דמורה, וככה אין קושי' על הסנדל צוה שאמר עליו דאיתרשימו צי' צרשימו דמורה דמתקיים עי"ז כנ"ל.

ג

וי"ף עוד עפ"י מה שאמרו בגמ' חגיגה ד' ג' מה יפו פעמיך צנעלים כמה נאים רגליהם של ישראל בשעה שעולין לרגל. וכתב שם המהרש"א ותלה ניהאון שהולכין צמנעלים דכל הולך יחף הולך צער במ"ש מעני רגליך מיתקף אבל הולכי רגלים הלכו בשמחה וכו' ובתרגום מפרש כמה שפירן וכו' ג' זימנין צשתא צסנדלין דססגואא. ומצוה צזה דהולכי רגלים מלה שיעלו צסנדליהן דאף להר הבית אין לילך צמנעלו משום מורה מקדש, אבל בכל הדרך עד הר הבית ה"י מלה לילך צמנעלו כדי שיהי' צשמחה לא בדרך הולכי יחף, ויודע בך שמחת המלה גדולה מהמלה עצמה כמו שאמר

ועב"פ כיון שאנו רואין שאמרו חכ"ל על המקפיד על מסאנא דילי' שמקיים מלה, א"כ הוי אותו המנעל שמקיימין בו אותו מלה ומסאנא דמורה, ואין קושי' גם על החוב"ק צמה שאמר איתרשימו צמסאנייכו צמסאנא דמורה, דר"ל אותה המלה שהיא יסוד היסודות להשתנות מדרכי העכו"ם כמו שאמרנו צכגון דא שהיו ישראל מצויינין. ואף שזה הוא גם צאחר לבושין, מ"מ לא קשה מה שפרט בחוב"ק מסאנא דמורה, כי גם בגמ' יש להעיר צזה שאמרו לשנויי ערקתא דמסאנא ולא אמרו סתם לשנויי איזה לבוש, וז"ל צא' משני פנים או שהוא

האריי זל"ה (כונא בהקדמת החרדים ובשליש עשרה מאמרות מ"צ) שכל מדריגותיו זכה ע"י שמחה של מצוה, ונראה שכן הוא בכל הדרך לדבר מצוה שכל הליכה לדבר מצוה צריך להיות בשמחה כנודע, וא"כ הסנדל שהולך עמו לדבר מצוה הוא סנדל דמיוני, ושפיר כתב צוה"ק ע"י דאיתרשימו צ"י בראשיתו דמצוה.

ד

ב"ש בחרגוס (ש"ס ז, ב) שעלו לרגל בסנדל דססגונא, זה כבר שנתקשיתי שלא מצינו זה בשום מקום, ואדרבא אמרו על ססגונא שלא היה אלא לשעה לנורך המשכן בימי משה כמ"ש רש"י ז"ל שם, וכן הוא בגמ' שבת ד' כ"ח ע"ב, ובמדרש תנחומא פ' תרומה כתב על עורות תחשים מעשה ניסים הינה ולשעה שנצרכה בו בשעה נגזרה, וא"כ לא היה צומן הבית בעת שעלו לרגל, ומכאן אמר בפסוק יחזקאל (טו, י) על הולכי מדבר ואנעלך תחש ביאר המהר"ל מפרש בגמ' שבעת שנצרכו לנורך המשכן היה הרבה ועשו מהן מעשים ותיקף נגז' אלא שהיה די להם במדבר מהמעשים שעשו אז ולא הוצרכו יותר שלא כלו מעליהם מעל רגליהם כמבואר בקרא, ואף שהרא"ם נדחק לדחותו תחש שפסוק יחזקאל הוא מין תחש אחר ושמו קלל חילן שהוא עומא, אבל גם בתוס' יצמות ד' ק"ב ע"ב ד"ה ואנעלך מבואר כדעת הסוברים דלא נקרא תחש אלא אותו שהיה צימי משה שהיה עובד דמעט זה שיעת ר"ת שגם סנדל של חליצה צריך להיות ממין עובד, והחולקין עליו הוא מעט דסברי דסנדל של חליצה אין צריך להיות דומה לגמרי לתחש כמו שאמרו בגמרא נעל נעל ריבה, ולפי"ז לא היה כלל תחש שהוא ססגונא אלא במדבר לא צומן הבית, ואף אם נדחק בדברי החרגוס בדברי הרא"ם שכוונתו על מין תחש אחר שהוא עומא מ"מ גם בפסוק יחזקאל גבי ואנעלך תחש לא פ"י בחרגוס ססגונא אלא ויהיה מן דיקר צרגליהן ולא פ"י בחרגוס ססגונא אלא גבי עורות תחשים שאלל המשכן וכאן בסנדל דעולי רגלים וזה פלא. וחיזוק הוא שהמהרש"א הביא דברי החרגוס כאן ולא העיר מחלוקה מהיכן היה הססגונא שהלכו בו עולי רגלים.

ולפענ"ד נראה דז"ל בחרגוס שם אמר שלמה ברוח נבואה מן קדם ה' כמה שפירן רגליהן דישאל כד סלקן לאתחזקה קדם ה' תלת זמנין בשתא בסנדלין דססגונא, ולכאורה אינו מובן מה שאמר ע"ז שהיה ברוח נבואה מן קדם ה', אלא צימי שלמה היו העולי רגלים ואם עלו אז בסנדלין דססגונא היה נראה לעין כל

ואין לנרך לזה רוח נבואה, אלא נראה שהוא מקושר להפסוק שלמעלה שצ"י שצ"י השולמית שפ"י שם בחרגוס חוצי לירושלים לקבלא נבואה, וכ"ז הוא נבואה על לעתיד אחר צאת המשיח שתחזור הנבואה למקומה כאשר כן הוא רוב דברי שיר השירים שסוצב על מה שיכ"י לעתיד, ויוכל להיות שמה שאמר שלמה כמה שפירן הולכי רגלים בסנדל דססגונא, ראה זה ברוח נבואה שיכ"י כן לעתיד כי צימיו לא היה ססגונא אלא אחר צאת המשיח יהיה הכל כל מה שהיה במדבר בימי משה כמו שדרשו מהפסוק (מכ"ה ז, עו) כימי לאחר מארץ מצרים אראנו נפלאות, ועל כן ביאר בחרגוס שאמר זה שלמה ברוח נבואה ומתוך הענין לכל הדעות. ואפשר דגם כמה שאמרו במשנה (ברכות דף י"ד ע"א) שלא לילך להר הבית במעלו דך דססגונא שאני שהוא דבר הבא מן השמים ואין גידולו מן הארץ כלל אלא שורשו ממקום עברה גמורה ונעשה בו המשכן, ואפשר שבמעשים אלו מותר לילך אף בבר הבית ולא דיברו במשנה מהילכתא למשיחא שאין מליחות לדבר אלא אחר צאת המשיח צ"ל.

וידוע שכל מה שחפץ לישועה צריך לעסוק במצוה ובעבודת השי"ת בענין זה שמדוחיו של הקצ"ה מזה כנגד מזה, ואף בהשפעת עובדי אמו' בגמ' ר"ה ד' ע"ז שצביל שצפסח נדונין על הכנארה לכן אמרה התורה"ק להביא עומר צפסח וכן בשתי הלחם בעלמא וצניסוך המים צהג צביל שצריכין לישועה באותו דבר, וכמה מאמרים בדברי חז"ל על כל הענינים שיכ"י לעתיד שנמשך מזה המצוה והעבודה שערשין עכשיו לשמים בענינים אלו, וא"כ ע"י הליכה לדבר מצוה במעשים ומקפידין במעשים שיכ"י בדרך ישראל סבא נזכה לעלות לרגל בסנדל דססגונא שפ"י אמר שלמה ברוח נבואה מה יפו פעמך בנעלים שיתקיים צלימות מצוה עליית רגלים בשמחה ועין שיכ"י בסנדל דססגונא שש ושמה צגוניים דקדושה שזכו עיקר המצוה, ומובן מה שאמר צוה"ק דאיתרשימו בסנדל דמנוח וד"ל, והשי"ת יאר פניו אלינו ונזכה לישועה אמיתית צ"ל.

ובת"ה י"י יזכה לישב צאכלה של תורה ועבודה ה' מתוך נחת והרחבת לבב, וזו' תחי' תהפא רפ"ש וגמורה בכל איברי' וגידוי, וצ"י הויקר שלמה אליעזר י"י עם זו' תחי' יצו להפקד במהרה בדבר ישועה ורחמים בצרעא חייל וקיימא, ויתמלאו כל משאלות לצדכם לעוצה צ"ל.

וצ"ה הנני יודיעכם דושה"ה צאכ"ר מלפני לרחמי שמים ולישועה גדולה בחור כלל ישראל צ"ל
הק' יואל טייטלבוים

סימן פג

צ"ב

שלובכ"ם לכובוד האלופים וקצינים אנשי אקדו"מ דק"ק שאמקום ועל צבאם הגביר המרום כבוד הר' אלעזר לאזאר נ"י רה"ק דשם.

אד"ש, כן בא אלי השמועה אודות ענין חזקת הרצנות דקהלתכם אשר כבוד הרה"ג דקהלתכם נ"י רואה לנסור זאת לחתנו הרה"ג מו"ה יוסף נבי נ"י דומ"ץ דשם, אבל האקדו"מ מעכצים מלקרוא אסופה להגיע הדבר לפניכם, וצאמת אין זה נכון והוא דבר פשוט ואין צורך להאריך והאריכות בזה אך למוחר, כי אף שאר כל אדם אם יש לו איזה דין ודברים עם הקהל מהראוי שיעשו, אולי יוכלו לזה לידי השוואה שלא יערכו לזה בדינה ודיינה, ק"ו אם הרב מרא דאתרא מצבא מהקהל שיעשו אסופה שצרכנו לידע דעת רוב הציבור, שמחויבים לשמוע בקולו בזה, ואם אחרי האסופה עדיון יהי ערעור או טענות, הנה יוכלו אז לבוא לדין ויפיקו הדין את הבה.

ובענין חזקת הרצנות אם חתנו כצנו, כבר הארכתי בשו"ב אחרת דהעיקר כדעת הפוסקים דחתנו כצנו לענין חזקת הרצנות (עיין משמרת שלום יו"ד סימן רמ"ה אות א'), אך אם יש איזה טענות צפרעות, הנה יש דין בישראל ואריך לזה לפני צ"ד, ועכ"פ מהראוי לעשות קודם אסופה כנ"ל...

בק' יואל מיימל"בויים

סימן פד

צ"ב

א

מה שהקשה עלי בדבר שכחתי בשו"ב ד"ל דאף בן עזאי שסובר (סוטה כ.) חייב אדם ללמד את בנו תורה אין כוונתו על כהנ"כ, ואינו חולק על ר"א אלא צמה שנוגע לפרשת סוטה כמו שאמר העטם כדי שחזק שזכות תולה, ולידיעה זו אין צורך אלא צמה שנוגע לפרשת סוטה, כדי שלא יקשה עליו ממה שדרשו (קידושין כט.): מתקרא

דולמדתם את בניכם למעט נשים מתלמוד תורה, ודרשה זו היא אליבא דכולי עלמא, דהרי כל מה דפטורי נשים ממלות עשה שהזמן גרמא הוא מדאיתקש לתפילין ולתלמוד תורה, ואי לא הוה קרא לפטור מתלמוד תורה הוה מייחזי גם בתפילין דאיתקש למחזה וגם צמח"ג כמבואר בגמ' קידושין דף ל"ד וצתוס' שם ד"ה גברא, ועל כרחק דדרשה זו היא אליבא דכולי עלמא, ולדעת הטורי זהב (יו"ד סימן קי"ז ס"ק א') אי אפשר לחייב מה שפטרה הכות"ק בזה"ל כמו שהארכתי שם בשו"ב. ולכאורה צהשקפה ראשונה יפה העיר מדברי הירושלמי (סוטה פ"ג ה"ד) המוצא בתוספות (סוטה דף כ"א ע"ב), דבן עזאי אינו סובר בדרשת רבי אלעזר בן עזרי' (הגיגה דף ג' ע"א) דהאנשים צאו ללמוד והנשים לשמוע דלכן עזאי אין צורך לחלק בין אנשים לנשים דגם הנשים יוכלו ללמוד, ואם נימא דבן עזאי אינו אומר אלא צמה שנוגע לפרשת סוטה קשה לכאורה שכרי הלמוד צמחות הקהל לא ה"י רק צמשה תורה ושם לא נזכר מפרשת סוטה.

אבל צאמת לק"מ שכרי מפלגל שם בגמ' סוטה דף כ"א שאין זכות תולה אלא זכות דת"ת, וכן מסיק לבסוף דאף דלא מופקדא צת"ת מ"מ צאגרא דמקרין ומתניין צייהו ונערן להו לגצרייהו עד דאתו מצי מדרשא פלגאן בדידיהו, וכן הוא בגמרא צרכות (דף י"ז ע"א) הני נשי צמה זכיון, וכן כתב הרמב"ם ז"ל צפרק ג' מהלכות סוטה שאם יש לה זכות תלמוד תורה תולה והרי שתלה דייקא צרכות דתלמוד תורה לא זולת, ומה שזכות דת"ת מוסיף חיים נלמד מקרא דכי הוא חייך, שהוא צמשה תורה, ועי' תוס' קידושין ד' ל"ד ד"ה גברא דמש"ה לא מחייצין נשים צת"ת מסברא דגברא צעי חיי נשי לא צעי חיי כמו דמחייצי צמחזה מטעם זה צשציל שפטרם הכחוצ בזה"ל, וצאמת יש כמה קראי ע"ז צמשה תורה כנודע, וכתוס' הביאו רק קרא דכי הוא חייך לדוגמא, וא"כ גם צמה שנוגע לפרשת סוטה לידיעה זו שזכות דחזרה תולה צריך ללמוד ממשנה תורה, ושפיר אפשר להבין סברת הירושלמי דלדברי צ"ע לא ה"י צורך לחלק צנשים ולומר לשמוע כיון שיש לימוד צמשה תורה שגם הנשים מחייצין ללמוד לידע שזכות ת"ת תולה ולק"מ.

ב

עו"ל דיסוד פלוגתא צ"ע ור"א הוא דר"א למד מקרא כמבואר בגמ' סוטה דף כ"א ע"ב אומר ר' אבהו מ"מ דר"א דכתיב אני חכמה שכחתי ערמה כיון שנכנס

כיון שאינם מצויים עדיין מאומה שגם בפרשת הקהל נחקשו (חגיגה דף ג' ע"א) טף למד צאים ואף על פי כן רצה צו הכתוב מלוא יתירה להציל גם הטף לתת שכר למצוייהם, ומכל שכן בנשים שכבר צאו לכלל דעת שאפשר לומר שרצה צו הכתוב מלוא יתירה שיצאו ללמוד אף שפטורין לעולם, וכל עיקר מלוא הקהל בנשים אינו אלא גזירה שבהי הוא מלוא עשה שהצ"ג שפטורה צ"מ ואך בהקבל הוא מחזיר להיחבב במצור בגמ' קידושין, ואך לדעת ר"א שדרש מקרא לאיסורא שיוכל להציל ליד עבירה לא משמע ל' לדרש הקרא לחייבה במה שיוכל להציל ליד עבירה, וסין זה מלוא יתירה כי חשש העבירה היא יתירה, ומשמע ל' יותר בכוונת הקרא לחלק בין אנשים לנשים שאין צאות אלא לשמוע, אבל לדעת צ"ע שאינו סובר כשיטת ר"א אין הכרח לחלק בין אנשים לנשים, ומוצן היעב דברי הירושלמי שדברי צ"ע הם נגד אותה השקלה וערי שדרשת ראצ"ע צ"י הקהל וא"ש היעב ולק"מ.

וקצת קשה לכאורה שהרי מה שמנינו צ"י הקהל שקרא המלך במשנה תורה זו היא תורה שצכתב וגם לדעת ר"א לא היו בתורה שצכתב במלמדה תפלות ואין צוה פלוגתא במצור צרמז"ס ועוש"ע, אבל נראה דמכתב הקרא שם צ"י הקהל למען ישמעו ולמדו והוא שני ענינים שמיטה ולימוד וראצ"ע חלקם דשמיטה קאי על נשים ולימוד לאנשים, ש"מ דלנשים שאין להם אלא קריאת הכתובים סגי בשמיטה ששמעו מפי המלך, אבל אנשים לא סגי להו בשמיטת הכתובים בלבד אלא שגם למדו מה שיש צאות הכתובים, והלימוד היה עיקר בדרשת חז"ל כמ"ש ר"ל במס' שבת (דף ס"ג ע"א) אמר רב כהנא כד הוינא בר תמני סרי שנין והוה גמירנא ל' לכולי הש"ס ולא הוה ידענא דאין מקרא יולא מיד פשוטו עד השתא, וזה הוא תורה שצ"ע שאסור בנשים, ולכן דרש ראצ"ע שמה שהוסף בקרא לימוד על השמיטה קאי רק על אנשים ולא לנשים, אבל לדעת צ"ע שמיטה ולימוד הכל חד הוא וקאי תרווייהו בין לנשים ובין לאנשים כפשטי דקרא שלא חילק בזה, ועי' יפ"מ ריש מס' חגיגה.

ג

ומה שכתב להרן הקושיא על בן עזאי לפי מה שכתב בתנאי בבלכות תלמוד תורה (פ"ג צוקנערס אחרון) שמלכד מלוא והגית צו יומם ולילה שיואלין בקריאת שמע שחרית וערבית יש עוד מלוא ידיעת כל התורה כולה כמו שדרשו (קידושין דף ל' ע"א) ושנחם

חכמה צאדם נכנסה עמו ערמומיות ורצון האז חני חכמה מאז עבדי ל' מוצני ל' לכדריצ"ח, הרי שצ"ע ע"כ אינו סובר שנכנס צו ערמומיות ע"י התוכ"ק שכוכת לבקש לימוד אחר על קרא זה, וז"ל דאלו ה' סובר לימוד זה שנכנס צו ערמומיות לא ה' אפשרות לחייב נשים בלימוד אף בשביל ידיעה זו שדע שזכות תולה כי רוצ נשים אינן סועות וגם לאו כל הסועות יש להם זכות ת"ת, ובשביל חששות רחוקות א"א לדחות החשש מה שנכנס זה ערמומיות שהוא חשש קרוב יותר, כמו שכתב הרמב"ם ז"ל צפ"א מה' ת"ת ה' י"ג וז"ל: מפני שרוב הנשים אין דעתן מכוונת להתלמד אלא הן מוילאות דברי תורה לדברי הבאי לפי עניות דעתן אמרו חכמים כל המלמד את בתו תורה כאילו למדה תפלות, וכן הוא לשון זה בשו"ע יו"ד סי' רמ"ו, וז"ל הכוונה דוודאי בקרא שלמד משם שנכנס צו ערמומיות שם אינו מוזכר כלל נשים אלא משום דהיכא דמכוון דעתו להתלמד כראוי אינו מזיק לו הערמומיות אלא אדרבה מוספת לו חכמה יתירה לאמיתיות התורה וליראת שמים, אבל רוצ הנשים דעתן קלות ואין מתכוונות דעתן להתלמד כראוי לכן מזיק להן הערמומיות עד שצביל זה אמר ר"א (ירושלמי סוטה פרק ג' הלכה ד') ישרפו דברי תורה ואל ימסרו לנשים, ואם כן חשש זה הוא צרוב הנשים וזה וודאי דוחה הספק הרחוק שמה תהי' סוטה ויהי' לה זכות תולה ולא תדע, ולכן פשוט להו להש"ס דצ"ע אינו סובר שיטת ר"א שדרש מקרא לאסור עלי' הלימוד כלימוד תפלות.

נמצא לפי"ז דאף לפי מה שכתבתי שגם צ"ע אינו מחייב ללמד את בתו תורה אלא במה שנוגע לפרשת סוטה לידע שזכות תולה, אבל לא צב"ח כולה מטעם שפטרה הכתוב צבדיא, מ"מ כיון שאינו סובר דרשת ר"א שדרש מקרא דיש איסור בלימודה, א"כ אף דפעיירי מ"מ יכולין ללמוד כמו שמתירין לקיים כל מ"ע שהצ"ג, ולדעת הר"ת והר"י יכולין גם לבדן ולומר וליונו אף במשהצ"ג דפטורות עי' תוס' ר"ה דף ל"ג ע"א ד"ה הא, וכן מובא, וגם צח"ת כתב הרמב"ם ז"ל בה' ת"ת וצו"ע סי' רמ"ו דאף דפטורות מ"מ מקצלות שכר כאינו מלוא ושומה אלא שאסור מטעמו דר"א שהוא כלימוד תפלות, וא"כ מוצן היעב כוונת דברי הירושלמי דמה שדרש ראצ"ע האנשים צאים ללמוד והנשים לשמוע, ע"כ אינו אלא לדעת ר"א שאסורה ללמוד, לדעת צ"ע שעכ"פ מותרת ללמוד אף דוודאי פטורה מלימוד בכל השנים כולן מטעם שפטרה התוכ"ק אין מה ראי' להך יומא שצ"י הקהל שרצה צו הכתוב מלוא יתירות, שהרי אף בטף שצוודאי פטורין צכן מכל עניני חינוך שצעולם

אמר לעולם זכות דתורה ודקאמרת אינך מלווה ועושה נבי דפקודי לא מפקדה באגרה דמקרין ומתניין בנייהו ונערן לבו לגביריהו עד דאחו מצי מדרשא מי לא פלגאן בדהייבו. והרי שלא מלא בש"א שיכ"י אפשרות בגשים שיכ"י להם זכות התורה חלל ע"י בנייהו וגביריהו, ואי אמרת שיש סברה לומר דלא אימנעו מקרא ממלות ידיעת התורה חלל ממלות ובגית וגו' אי"כ אפשר לומר שכן מלווין ועומדין על מלות ידיעת התורה כמו אנשים כי כל הטעם שנפטרו נשים מח"ת הוא רק בשביל המיעוט שצקרא כמבואר בגמרא קידושין ובתוספות שם, ואם כן שפיר אפשר שיכ"י לה זכות התורה בדרך מלווה ועושה אם ילמדו בשביל ידיעת התורה, וע"כ שצור להם שמיטתם הקרא מכל מה שיש במלות ח"ת.

ד

וצריך לומר לפי זה דגם מה שכתב האגור (סימן ז') בשם סמ"ג (עשין י"ב) וכו' צבית יוסף אורח חיים סימן מ"ו וצמ"א יו"ד סימן רמ"ו שהנשים מחוייבין ללמוד דינים השייכים לאשה, אין גם בלימודם זה מלות ח"ת כלל, אלא שכיון שמה שיש בו חיוז לקיים, החיוז לעשות כל מצדקי שיעלה בידו הקיום, ומכשירי מלוא כמלוא ולדעת ר"א דוחה את השבת כמלוא עלמה, ואף ר"ע שחולק אמר הטעם במשנה שבת (דף ק"ל ע"א) בשביל שאפשר לעשותה קודם השבת, וגם המלוא אינו דוחה חלל מה שא"ל לעשות קודם השבת שזמנו דווקא בשבת, ונמצא דלכ"ע אין חילוק בין מכשירי מלוא לגוף המלוא, אף שצחוק"ק אינו מצוה חלל עשיית המלוא מ"מ כיון שא"ל לעשות המלוא חלל ע"י המכשירין יש חובה על עשיית המכשירין כמו על המלוא ממש שהוא בכלל המלוא, כמו כן צא שא"ל לשמור הדינים ולקיים המלות המועלות עליהן אם לא ידעו אותם לכן יש חיוז ללמוד ולהודיען כדי שיוכלו לקיימם, והיו זה בכלל עשיית המלוא שיש ע"ז שכן דמלוא חלל לא זכות דתורה יען שמח"ת פטרה הכתוב, ומה שהשתמש בזה האגור ליתן טעם על מה שמצרכין צרכה"ת, כיון שכלאו הכי כתב שמצרכין בשביל שמתחין ללמוד בתושב"כ וז"ל דסובר כשיעת הר"ת והר"י דמלות שמתחין עכ"פ לעשות אף שלא נטעו יכולין לזכר ולומר וזונו, אלא שהעיר דלשון לעסוק קאי על תורה שצ"פ שאסור להם, ואעפ"י כתב שאין חשש כיון שכן ה"י מטעם חכמים בצרכה זו אין לשנות ממטבע שטבעו חכמים, ולרווחה דמילתא הוסיף שמכש"כ לדברי הסמ"ג שמתחייבין עכ"פ ללמוד הדינים השייכים להן, אף שאין זה מלות ח"ת מ"מ יש להם קלה שייכות

לזניך שיכ"י דברי תורה מחודדין בפוך, ועל פי זה חידש שמה שפטרה הצחוק"ק נשים מתלמוד תורה אין זה חלל ממלות ובגית ולא ממלות ידיעת התורה, זה דבר שא"ל לאמרו כלל, דאף שבדאי יש חיוז עולם לידיעת התורה מלבד המלוא של ובגית בו יומם ולינה כמו שצוהר התניא שם דל"כ למ"ד שיואלין בק"ש שחרית וערבית אי' איפוא עונש החמור של ביטול תורה וכל הש"ס מלא מזה על גודל החיוז של תלמוד במשנה וגמ' ובצרא ואין יואלין בק"ש שחרית וערבית חלל או צמי שלמד כל החו"כ או מי שכוף אנוס וא"ל לו בשו"א לצוא לידו ידיעת התורה חלל לא צמי שצריך ללמוד עבור ידיעת התורה, וכן מצוה בר"ן נדרים (דף ח') שמלות ושננתם לזניך שיכ"י דברי תורה מחודדין בפוך צוודאי אין יואלין בק"ש שחרית וערבית, חלל אין זה שני מלות נפרדים חלל חלקים במלות ח"ת ולא נמנה צמנין המלות חלל מלוא אחת של ח"ת והכל נכלל בזה, כמו שיש כמה מלות שיש בהם הרבה חלקים וענינים ונמנו הכל למלוא אחת כמו שהאריך בזה הרמז"ס ז"ל בשרשו לסי' המלות (שורש י"א), וכשפטר הכ' לנשים ממלות ח"ת באמרו ולמדתם את צניכם ולא צנתיכם צוודאי נפטרו מהכל, ובפרט שפיקר הלימוד והיגיעה ללמד את צנו ילד הוא עבור מלות ידיעת התורה ששביל פשה אחת שמקיימין זה ובגית בו יומם ולינה כמו בק"ש אין צריך לימוד כולי האי, ומבואר ברמז"ס צסהמ"ל (מ"ע י"א) וז"ל: היא שזנו ללמוד תורה וללמד וזהו הנקרא ח"ת וכו' אמרו ושננתם לזניך וכו' שיכ"י ד"ת מחודדים בפוך כשאדם שואל דבר אל תגמגם בו אלא אמור לו מיד וכבר נכפל זה הליצוי פעמים רבות ולמדתם ועשייתם למען ילמדו, וכבר נתפזר הליצוי והזיוה על מלוא זו במקומות רבים מן התלמוד, והנשים אין חייבות זה מאמרו ולמדתם אותם את צניכם ולא צנתיכם עכ"ל, והרי שהתחיל במלות ידיעת התורה שללמד מושננתם לזניך וכלל אח"כ כל הליצוים ואזהרות שצקראי ובגמרא שיש צענין ח"ת, ועל כל אלה סיים שנפטרו הנשים מאמרו צניכם ולא צנתיכם. וכן הוא ברמז"ס ז"ל ה"י ח"ת פ"א שהאריך קודם לזכר כל פרטי מלות ח"ת והביא באמצע מלות ובגית, ושם האריך עוד באופני הלימוד בשביל ידיעת התורה, ולבסוף כתב שהנשים לא נטעו. וכן הוא ברור בדברי הרא"ה ז"ל צסי' החינוך מלוא ח"ת וכו' מוכרח בגמרא בכמה מקומות.

ובסומה דף כ"א גבי הא דזכות חולה מקשה זכות דמאי אלימא זכות דתורה הא אינך מלווה ועושה, אלא זכות דמלוא מי מגנא כולי האי, ושקיל וערי שם הרבה אם זכות דמלוא מגנא ולבסוף הביא רבינו

של ידיעת התורה שיהיו דברי תורה מחודדין בפיו, וא"כ מדחזין שהטעם דפטורי מתפלן הוא מחמת דאיתקש לקרא דושננתם לצורך מקום המלוא של ידיעת התורה ע"כ דפטורי ממלות ידיעת התורה שהיא בכלל המיעוט שפטרם הקרא ממלות ח"ת, וא"ל שיהי' אח"כ חולק ע"ז כי בפטורה דמ"ע שה"ז ותפלן אין שום חולק ואין שום טעם בזה אלא מדאיתקש לקרא דושננתם לצורך.

ולבאורה חשנתי במה דנתקשו על הא שהציוו החוס' שם ד"ה גברא קרא דוכדעתם לצורך ולא לבנותיך דלמה שצוה קרא המצוה צ"ס ולמדחם את צוים ולא את צויותם והציוו קרא אחריו, ועל דעתו חולי בשביל זה הציוו החוס' קרא דוכדעתם ששם מצוה יותר לפטור הנשים אף מידיעת התורה שכן הוא מצוה בלשון והודעתם, אמנם באמת אין נראה לחלק בזה להצריך קרא מיוחד, ועי' פנ"י ומקנה מה שחירני למה הוסיפו החוס' להציוו קרא דוכדעתם. ועכ"פ דעת החוס' שנחמטעו הנשים מקרא דוכדעתם ששם מצוה בפ"י ענין ידיעת התורה.

והנה דעת הרמב"ם ז"ל (סכ"מ סוף עשין) דנשים פטורות אף ממלות כתיבת ס"ת וכן כתב בזה"ל הרמ"ב ז"ל בספר החינוך במלות כתיבת ס"ת (מלוא תרי"ג) ולא נחתיבו בזה אלא הזכרים שמחזין על מלות ח"ת לא הנקבות וכן הוא משמעות השו"ע ריש סי' ע"ר שכתב מלות עשה על כל איש מישראל ומדפרט לומר איש ש"מ ולא אשה, הרי דאף שהוא מלוא אחרת במנין המלות מ"מ כיון שהוא בשביל לימוד התורה דכתיב אח"כ ולמדו את צריי נשים פטורות, ואף השג"א שפקפק בזה בס"י ל"ה כתב הטעם בשביל שיש בס"ת דינין שצריכה לידע ולא כתב כלל בשביל מלות ידיעת התורה שמה ודאי נשים פטורות לכו"פ, וגם השג"א כתב אח"כ בסיומן ל"ז שצוה"ז שאין צקיאין בחסירות ויתירות א"ל לקיים מלות ועתה כתבו לכם ואין החיוז בכתיבת ס"ת אלא בשביל מלות ח"ת שלא תשתכח תורה מישראל ועל כן צוה"ז מלמד גם הוא לפטור הנשים לגמרי ממלות כתיבת ס"ת כיון שמה"ת פטורות ולא ר"ה לחייבם אלא בשביל שהוא מלוא אחרת בקרא דועתה כתבו לכם שאינו נכלל במלות ח"ת שפטרם הכתוב, ואף במה שעלה בדעתו לחלק על הרמב"ם בעיקר מלות כתיבת ס"ת בעת שהיו צקיאין בחסירות ויתירות לא כתב ג"כ דבר ברור אלא כתב שלא נחבר לו ועדיין נריך תלמוד, וצוודאי

בעסק התורה דהוי בכלל קיום המלות ומועיל עכ"פ שלא יהי' צורך לשנות ממעצב שטעמו חכמים דלא נחבר בצרכה ולונו לעסוק שהוא בשביל מלות ח"ת וגם אם הוא בשביל קיום המלות שייך לומר ולונו ח"כ.

ובביאור הגר"א צו"ד סי' רמ"ז אות כ"ז כתב המקור לה שצריכה ללמוד הדינים ממי"ש בגמ' נשים בלות לשמוע והראה מקום לדברי החוס' סוטה ד' כ"א ד"ה בן עזאי, וז"ל החוס' שם ונראה דפי' דמלוא לשמוע הנשים כדי שידעו לקיים מצוה ולא משום שידעו שזכות תולה, ומצוה בזה שהידיעה הנלרכת לנשים בשביל קיום המלות אינו בכלל ח"ת אלא בכלל קיום המלות.

ה

ועכ"פ ראינו מוכרחת מן הש"ס שא"ל שיהי' לה בעצמה זכות התורה באיזה אופן כיון שפטרם הכתוב לגמרי. וכן ממקומו הוא מוכרע מדברי בן עזאי בעצמו שאמרו על הא דזכות תולה מכאן אמר בן עזאי חייב אדם ללמד את בתו תורה שאם תשתה חדם שזכות תולה, וממ"ז אם נימא לדברי צ"ע לא פטרה הכתוב אלא ממלות והגיה לא ממלות ידיעת התורה א"כ בלאו הכי טעמא דשמה תשתה היא מחוייבת במלות ידיעת התורה דכיון שלא פטרה הכתוב אין שום טעם לפטורה כמצוה בסוגיא דקידושין ולמה לו לתלות החיוז בחששא רחוקה דשמה תשתה שאין זה שכיח כ"כ שיהי' סוטה וסחם נשים בחזקת כשרות לענין זה. וגם בהלשון מכאן אמר צ"ע מצוה שאך מכאן שאמרו זכות תולה למד לחייבה בלימוד אבל מהקרא לא יוכל לחייבה שפטרם הכתוב וא"כ נריך להבין כיון שמהקרא א"ל לחייבה האך יוכל לחייבה מהטעם שמה תשתה וע"כ לומר כמו שכתבתי.

וכן מוכרח בסוגי' דקידושין ד' ל"ד, דפטורה הנשים ממלות שה"ז גמר לה מתפלן ותפלן גמר לה מת"ת ומקשה וניקוש תפלן למחזה ותי' תפלן לת"ת איתקוש בין צפרשה ראשונה בין צפרשה שני' תפלן למחזה צפרשה שני' לא איתקוש, ואם נימא דגם בת"ת יש חלק ידיעת התורה שמחוייבות גם הנשים הו"ל לחייבם גם בתפלן גם צוקוש לת"ת דכל היכא דאיכא לאקושי לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן, וגם דמיה שאמר דתפלן איתקוש לת"ת צפ' ראשונה פירש"י ז"ל דהייקש הוא דכתיב ושננתם לצורך וכתב בתרי' וקשרתם לאות, והנה מקרא דושננתם לצורך משם נלמד החיוז

שאין צדיקו על המבואר ברמב"ם וברא"ה וסתומת דברי השו"ע מחמת איזה קושי, ובברכת הרא"ש צמ"ק (פ"ג סי' כ"ח) שצביל קושי לא יסתור דין שכל קושי יש לה תי, וזפרט אותה בקושי שכתב השג"א בזה אפשר לתרצה צינקל ושערי תירוצים לא נגעלו אלא שלא עת להאריך עוד בזה. ויש עוד כמה ראיות מוכרחות צ"ס ופוסקים שגשים פטורות לגמרי מה"ת בין ממלות והגית בין מדיעות התורה ואין שום חילוק ואין להאריך כ"כ לרוב פשיטותו אלא יען שראיתי שטעם בזה הצאתי קלת ראיות ברורות ופשוטות ודי בזה.

ולדינא בלא"ה אין נ"מ כיון דקוימא לן כר"א דהוי כמלמד תפלות כמבואר ברמב"ם ושו"ע, ובתשובה כתבתי שם עוד טעמים אחרים מספיקים שעכשיו גם צ"ע מודה וגם זה אינו נ"מ לדינא כיון דלא קוייל כוותי' אלא כתבתי לרווחא דמילתא, וכל מה שכתבתי שם לדינא המה דברים ברורים למבין ומבקש האמת (וב"ע ויחל משה מאמר ג' מסימן ל' ואילך).

סימן פה

צ"ה, ה' לם' ולכל צנ"י ה' אור צמושצותם תשי"ג

שלו' ובט"ס אל כבוד ידידי ש"ב הרב הגאון המפור' גן התהדים ותיק מלא עתיד. חו"פ בנש"ק מאלים ותרשישים כש"ת סו"ה צבי הירש מייזעלס שליט"א אב"ד ור"מ בעיר שיקאגא יצ"ו.

אחדשת"ה באה"ר, הגיעני מכתבו בדבר שאלתו באשה שיש לה מוכן איזה אלפים והי' לה חשקות ליסע לא"י, אך מסיבות שונות אין אפשרות לזה, ובכן היא מסתפקת אם להניח לוואה לצנ"י שלאחר אריכות ימים יוליכו אותה לקצור צא"י והיא בעומה שיקיימו הלוואה, או שתשלם המעות לא"י לאיזה ישיבה.

א

הנה צו"ע או"ח סי' כ"ה דעלית קודם לחפילין, מיחו אם תפילין מזומנים צידו ואין לו צניית אין לריך להמתין על הצינית אלא מניח תפילין וכשמציאים לו טלית מעטפו. וצ"י וד"מ הטעם בזה דאין מעצירין על המלות. וכעין זה כתב הרדב"ז בתשובה י"ג צמי שבי

חבש צניית האסורין ונתנו לו רשות פ"א בשנה לקיים מצוה א' ואם ילא היום יעשה מצוה קלה ואם ימתין עד לאחר זמן יעשה מצוה חמורה והעלה שם שיעשה היום מצוה קלה ולא ימתין משום דאין מעצירין על המלות. והמג"א צס"י כ"ה שם הביא רא"י לזה מש"ס יצמות דף ל"ט כל שהיו מצוה לא משהיין אעפ"י ש"ל שיעשה אח"כ המצוה יותר מן המבואר. אמנם בתשו' תה"ד סי' ל"ה מביא מאותה הגמ' רא"י להיפך, דדוקא בדראוי להסתפק שעתיד המצוה אז לא משהיין לה, אבל בשאין ראוי להסתפק לא, מדתנא בגדול עד שיצוה ממדינת הים לא משהיין ולא תנא עד שיצוה ממדינה למדינה בארץ ישראל, אלא ודאי דדוקא עד שיצוה ממדינת הים דאיכא למיחש שלא יצא ועתיד המצוה לכך לא משהיין, אבל ממדינה למדינה דקרוצ בדבר שיצא משהיין, ולכן פסק בקידוש לזה אם ליל מוצאי שבת הוא קודם י' ימים יש להמתין עד מוצאי שבת, אך אם הוא יותר מ' ימים אין להמתין, כיון דלא יש חשש שעתיד המצוה. וכן פסק צ"ע סי' תכ"ז. וזה לכאורה סותר מה שפסק צס"י כ"ה גבי טלית ותפילין שאין להמתין כלל. ובשו"ת שצ"י סימן ל"ד דחה ג"כ ראיות המג"א ומסיק דתלוי רק בזה דכל היכא דראוי להסתפק שעתיד המצוה לא משהיין, דאין ספק מוציא מידי וודאי, אבל היכא שהוא ודאי שיצא לידו לעשות מן המבואר משהיין. והא דפסק רמ"א צס"י כ"ה דאם תפילין מזומנים א"ל להמתין על הצינית, כיוון משום דהתם לא משום מצוה מן המבואר נגעו זה רק דראוי להקדים מצוה צניית שהיא חדיר, אבל כל שאינו מלוי לפניו ותפילין מונחים לפניו בודאי מצוה שצאה לידו אל יחמיצנה, וליכא כאן גרעון מצוה כלל, ע"ש.

הנה לפי דבריו אפשר לתרץ בזה פסקי הרמ"א שלא יסתרו זה"ז. אבל דברי המג"א תמוהים לפי זה דכל ראיותיו אינם שייכים כלל לאותו דיון, וזפרט ברא"י מיצמות משם רא"י בהיפך כמ"ש בתה"ד דמדנקט מדכ"י ש"מ דהא דלא משהיין אינו אלא במקום ספק כמו שהוא ממדכ"י, ואף לפימ"ש בתשו' עבוד"ג סי' י"ב וצ"ל סי' קכ"ז דמדכ"י שאלמרו בגמ' הוא לאו דווקא אלא בעיקר תלוי בריחוק מקום דאף באותה מדינה אם הוא רחוק הוי ספק ולא נקט מדינת הים אלא דלא ליטעי שאף במקום קרוב חיישינן, וכן כתב הב"ח (אבן העזר סימן קס"א), ויותר מזה הוא בספר חלוץ שבתשובות מהר"י מייזן שהביא מעשה שהי' שלא צוה להמתין כשהי' רחוק סי' מ"ל שזה אינו אלא מהלך יום וחצי, ועיין חת"ס אע"ז ח"ב סימן פ"א מה שציאר בזה, ולכל הדעות כשהוא באותה המדינה ואינו

ריחוק של מהלך אחד ימים בודאי דלריך להמתין, זה מוכח מן הש"ס מדנקט מדכ"י, וא"כ משם ראי' גם להך דינא דסי' כ"ה בטעית ותפילין שצריך להמתין על מצוה מן המצוות, דכלל א"ל לומר דמיירי שם כשצריך להביא את הטעית מריחוק של מהלך איזה ימים, דזה א"ל לומר שלא ישאר ח"ו קרקפתא דלא מנח תפילין בלוחו היום עבור שאין לו טעית, וע"כ דמיירי באופן שמביאין לו הטעית בלוחו זמן ק"ש ותפילין וע"ז ראי' מהש"ס יצמות שצריך להמתין היפך דברי הרמ"א ז"ל, וע"כ לומר בדברי השצ"י שזה אינו דומה כלל להך דיצמות כיון שאין זה מצוה מן המצוות ומה לא מיירי כלל בש"ס יצמות וא"כ האין הביא המג"א ראי' משם.

ב

ואר"י י"ל דהנה דעת ר"ת בחוס' ורמ"א בשבת סוף פ' ר' אליעזר דמילה דף קל"ז ע"ב בצרכה להכניסו דאם המצרך הוא המובל צריך לברך עבור לעשייתו, אבל אם אחר הוא המובל יברך אחר המילה, והטעם הזה דנעשה ע"י אחר יש לחוש יותר שמה שמתן מלעשותו, מביאה שנעשה כולו ע"י עצמו. ואף שהרמ"א ז"ל כתב שם לבסוף עוד סברה דאפשר לברך אחר המילה דגם אז מקרי שפיר עבור לעשייתו לפי שעדיין לא פרע ותקן מל ולא פרע כחילו לא מל, מ"מ נראה שלא כתב זה אלא לסיק ועיקר טעמו בשביל דחיישין בלחש שמה שמתן, מדמהלק בין אם הוא עצמו המובל או אחר, ולפי אותה הסברה דהוי עבור לעשייתו יען שהוא קודם הפריעה אין לחלק בין עצמו לאחר, ובחוס' שם לא הזכיר כלל אותה הסברה אלא כתב סתם דלא חמירין כל המצוה מצרך עליהן עבור לעשייתו אלא כשהמצרך הוא העושה, אבל לא כשנעשה על ידי אחר.

והחתם סופר באורה חיים סימן נ"ה דחה לגמרי סברה הרמ"א שם, דהאין אפשר לומר דהוי עבור לעשייתו צמה שהוא קודם הפריעה, הלא מצרכין להכניסו בצריתו של א"ל ולא ניתן פריעה לא"ל וצריחו של א"ל הוא רק החיתוך שכבר עבר חלק והלך לו, וכן נתקשה בזה המנחת חינוך (מצוה ב' אות א'). ולפענ"ד לא קשה מידי, דכבר כתבו התוספות במסכת סוכה דף ג' ע"א ד"כ דאמר דעל ידי חומרה דרבנן לא ילא ידי חוצת המצוה אפילו מדאורייתא כדאשכחן היכא דתיב אפיתחא דמטלתא דגזרו שמה ימשך אחר שלחנו וקאמרי לא קיימת מצוה סוכה מימך דאפילו מדאורייתא לא קיים, ואף שהר"ן ז"ל (שם כ"ח ע"א) פירש שלא

וזה נלפענ"ד גם בדעת הרשב"א ז"ל שכתב בחשו' סימן י"ח שאין מצרכין על תחינת נדקה וכלואת דלים והענקת

תלוי בדעת אחרים. והחתם סופר ציומן י"ב דחה דברי החצולות שור ממה שנוכחין כדעת הרמב"ם ז"ל לדרך זכרת אירוסין קודם הקידושין אף שהוא תלוי בדעת אחרים. ולפי ה"ל אין מה קושיא על החצולות שור דשאני זכרת אירוסין שלא רצו להוציא מזה א' בלא זכרה כלל שהוא שבה על קדושתן של ישראל, אבל להוסיף עוד זכרת שהחיינו היכא דחולה בדעת אחרים שהוא ספק אין ראוי משם.

2

והנה לפעמים מצינו גם היכא שאינו תולה כלל בדעת אחרים דחיישין ג"כ שמה ימנך תכ"ד. צנדרים דף י', דחקינו רבנן כנויין דלא לימא קרבן, ולימא קרבן, דילמא אמר קרבן לה', ולימא קרבן לה', דילמא אמר לה' ולא אמר קרבן וקא מפיק ש"ס לבעלה, ותניא ר"ש אומר מנין שלא יאמר אדם לה' עולה וכו' ת"ל קרבן לה' ומה זה שלא נחזין אלא להזכיר ש"ס על בקרבן אמר תורה קרבן לה', לבעלה עכ"ל. ומשמע שביא דרשב גמורה מדאורייתא מדאמר אמר תורה. וזתום מנחות דף ס"ה ע"ב ד"ה מה בתחלה ר"ה לומר דלא שייך למימר אמר תורה אלא בדבר שהלדוקים מודים בו, ואח"כ הביא ר"ת דמצינו אמר תורה נסכו לפני מים צהב אע"פ שאין הלדוקים מודים בו שרגמורו צהב ורגיבן, ואח"כ אין ראיתו אלא מניסוך המים דאף שאין הלדוקים מודים בו אבל מ"מ הוא דאורייתא כמבואר בתום' זצח"ס דף ק"י ע"ב ד"ה אישחמיעתי, וכן מה שהביא אח"כ מהא דקאמר עולת חודש צהדשו אמר תורה חדש ובעא קרבן מתרומה חדשה, הוי דרשב גמורה מב"ת, אלא שאין הלדוקים מודים דרשב זו, וכיון שהיה סברה החוס' ז"ל דלא שייך לומר אמר תורה אלא בדבר שאף הלדוקים מודים בו, ולא פליג ע"ז בר"ת אלא מחמת אותן הראיות ששמה הוי עכ"פ דרשב גמורה מב"ת, אח"כ גם כאן שאמרו ז"ל אמר תורה הוי דרשב גמורה מב"ת ומדאורייתא חיישין שמה ימנך אף תכ"ד. אלא שהרמב"ן ז"ל בסי' י"ב בשורש הא' כתב דשייך לומר אמר תורה אף במילתא דרבנן וביא ראיות. ובקנאות סופרים שם באריך לדחות כל ראיותיו ועכ"פ הוי מחלוקת הראשונים. אמנם אף לדעת הסוברים שאין ראיה כ"כ מלשון אמר תורה מ"מ נראה דכאן שהחמירו כ"כ דלא לימא אף קרבן לה' ולא לשון קרבן כלל בשביל כך חשש שיש היכא שאומר לה' קרבן, ואם הכל הוי רק חשש דרבנן אף כשאומר לה' קרבן הוי רוב החומרות שהחמירו בזה דלא לימא לשון קרבן כלל יותר מגזירה לגזירה ומשמע דהוי מדאורייתא, וכן משמע מדברי החו"י

זכיואל בהם בכל מלוא שאינה תלוי כולה ביד העושה מפני שאפשר שלא יתראה זה חצירו ונמלא מעשה מתעל. והחת"ס ז"ל (חאו"ת סי' נ"ד) הסיב דברי הרשב"א ז"ל לכוונה אחרת. ולפענ"ד אפשר לכוון גם בדבריו כנ"ל ואין להאריך, דעכ"פ מדברי הראב"ד והתוס' ועוד הרבה ראשונים הדברים מצוררים דנעשה ע"י אחרים הוי לעולם ספק ולא מצינו חולק בזה על סברה זו, דגם לדעת הרמב"ם ז"ל שמזכרין זכרת אירוסין קודם קידושין אפשר לומר דכיון דלדעת הרמב"ם ז"ל א"א לדרך אחריו כמ"ש שם הרמב"ם ז"ל דאחר הקידושין הוי זכרה לבעלה דמה שנעשה כבר נעשה, אח"כ ע"כ הוי התקנה לדרך קודם הנשואין ותו ליכא למיפך אף אם קודם הנשואין הוי ספק דילמא הדרה זה דהרי מצינו לפעמים שתקנו חכמ"ל לדרך גם על הספק. ומבואר בשב"ח דף כ"ג ע"א וודאי דדבריהם צדי זכרה ספק דדבריהם לא צדי זכרה, והא יום טוב שני לספק דדבריהם הוא וצדי זכרה, התם כי היכי דלא ללולוי זה. הרי דיום טוב שני שאינו אלא ספק דדבריהם וגם עתיד להתגלות שאם יבואו השלימים אחר כך יתודע שהי' חול, וצדדש תשרי הוא ספק רחוק מאוד כמבואר בגמרא ביב"ב דף ו' ע"א מאי דעתך דילמא מעברי ליה ללול, הא אמר רב חיננא בר כהנא אמר רב מימות עזרא ואילך לא מצינו ללול מעובר, הרי שמדינת לא הוי לחוש לספק רחוק כ"כ נגד רוב גדול כזה שכל משך זמן הבית שהי' יותר מדי' מאות שנה לא אירע אלא פ"א שהי' ללול מעובר, וציוה"כ שלא עשו חכמ"ל שני ימים הוי יום שלאחריו חול גמור והותר לכתחילה איסורי כרת אכילה ושתיה וגם עשיית מלאכה לעבור הכל צק"ע על סמך הרוב הגדול שברוב שנים אין עושין ללול מעובר, ואעפ"כ צע"פ המועדים שצדדש תשרי שתקנו חכמ"ל לעשות יו"ט שני מחמת ספק הרחוק דילמא מעברי ל' ללול תקנו גם כמה זכרות על הספק הרחוק הזה בשביל שהי' להם טעם שלא ללול צו"ט שני, ואח"כ כש"כ וק"ו בזה ספיקא דילמא הדרה זה תכ"ד אחר שמומדת חמת החופה שגם איכא חזקה דאין אדם טורח בצעודה ומפסידה שפיר איכא למימר דאית זיה טעמא רבה כמו שהביא הב"י בזה"ע"ז סי' ל"ד מהר"ן ז"ל שלא רצו להוציא מזה זו בלא זכרה כלל והוא שבה על קדושתן של ישראל וכן הביא מהר"ש ז"ל דזכרה זו נתקנה לתת שבה להקב"ה שהבדילו מן העמים וישי"ש. ועל כל פנים צע"ק הסברה שכתבו שר הראשונים ז"ל דתלוי בדעת אחרים הוי ספק אין ראוי מדברי הרמב"ם ז"ל דפליג. והחצולות שור ציומן כ"ה (סי' ד') כתב העטם שאין מזכרין זכרת שהחיינו על קידושין בשביל שהוא

דגלי לן קרא התם ואין קושי משם על מקום אחר דהיכא דגלי גלי, וכן הוא בחקת חז"ל היכא שתיקנו חז"ל שאני, וז"ל ויתבאר עוד להלן. ומ"ש הראש"ד ועוד כמה ראשונים דהיכא דתלוי דעת אחרים אין לצרך עובר לעשייתו, המה סוברים דכיון דהחשש קרוב יותר בתלוי דעת אחרים שאל יחי' חזרה מהיכא שעושה בעגמו, ו"ל דלא תקנו ככה"ג כמ"ש התוס' והראש"ש דמה שאמרו כל המלות מצד ענין עובר לעשייתו אינו אלא היכא שעושה בעגמו, ומה שאנו רואין שתיקנו לפעמים אף על ספק הרחוק אין לדמות חק"ה זל"ז וכמו שאמרו במשנה (ידים פ"ג מ"ג) אין למדין דברי סופרים מדברי סופרים, וכתבו הפוסקים דאף בק"ו אין למדין, עיין ספר כריתות (ח"א בתי מדות בית א' חדר י"א) ובא"ר על המשניות.

אמנם כמה שלמדו ק"ו לפניו מלאתריו כזה ל"ע לכאורה, דהק"ו הוי עכ"פ ק"ו פריכא כיון שיש סברה לחוש במלפניו מה שאין לחוש במלאתריו. אבל הנלפענ"ד דגם זה לא קשה מיד, דהנה דעת התוס' ברי"ה דף נ"ג ע"א ד"ה הא דברכה לבטלה אינו אלא איסור דרבנן ומה שמה"ת אסור מוליד ש"ס לבטלה אינו אלא כשהוא בלא ברכה, וכן כתב הראש"ש בפ"ק דקידושין (סיומן מ"ט) ובר"ן בפרק ד' דראש השנה (דף נ"ב ע"ב) ובר"י ובר"י בברכות פ' אלו דברים (דף נ"ג ע"א) ובהס"ד סימן ל"ז בשם הגאונים ועוד כמה ראשונים. ואף דעת הרמב"ם ז"ל כתב במג"א אור"ח סי' רט"ז דגם ברכה שאינה לריכה אסור מדאורייתא, ובא"ר שם פליג על המג"א דיש לפרש גם דעת הרמב"ם שהוא מדרבנן וכן דעת הרבה מגדולי האחרונים זל"ה. ובצרכי"י סי' מ"ז נטה לפרש דעת הרמב"ם שסובר שהוא מדאורייתא יען שמנה כן בחשוכה לרמב"ם בספר פאר הדור (סימן ק"ה) ואף בחשוכה אחרת (שם סימן כ"ז) כתב הרמב"ם ז"ל הלשון הם אמרו שהמנך ברכה שאינה לריכה עובר בלא תשא ומלשון זה משמע שסובר שהוא דרבנן ונדחק אח"כ לפרש לשון הם אמרו. עכ"פ לדעת רוב הפוסקים אינו אסור מה"ת אלא כשאומר השם בלא ברכה ובדעת הרמב"ם ג"כ יש פלוגתא.

ומעתה הנה לדעת כל הפוסקים דברכה לבטלה אינו אלא איסור דרבנן בודאי ואין שום התחלת קושי, דאף באומר לה' קרבן יש לחוש שלא יגמור דיבורו וקא מפיק ש"ס לבטלה כיון שאז יחי' אמירתו לה' בלי שום ברכה וזה וודאי אסור מה"ת לכל הדעות, משא"כ בצרכות שלפניו שאין שם שום חשש איסור תורה לא גזרין, ולעשות מזה פירכא על הק"ו בודאי א"א כיון דהתם בדאורייתא מיירי ומדאורייתא אין בזה שום

יומא ריש פרק ערף בקלפי שהקשה רבינו אלחנן אמאי לא קאמר חטאת לה' שיזכיר השם מאוחר כדאמרין בגמ' לא לימא לה' קרבן דילמא פשע ומדכר ש"ס לבטלה, ואומר רבי דשאני הכא דכתיב אשר עליו הגורל לה' והדר ועשהו חטאת. וצריעב"א שם הביא ג"כ קושיית הר"א הכ"ל ומתוך ג' תירוטים וצחי' האמנתי חידש שאינו אלא חששא דרבנן ומשמע דלחי' הראשון והאחרון הוי דאורייתא יעיי"ש ודו"ק.

והנה במרכזת המשנה על המכילתא פ' ב' סי' ע"ז גבי הא דקאמר שם אין לי אלא ברהמ"ז שהוא טעון ברכה לאחריו לפניו מנין היה ר"י אומר ק"ו מה כשאכל לשוצע טעון ברכה כשהוא תאב לא כל שכן. ונתקשה שם במרכזת המשנה אות ח' מהך ברייתא שלא יאמר לה' קרבן שמא ימלך ולא יגמור דיבורו וקא מפיק שם שמים לבטלה, אם כן היכי גמרינן ק"ו לפניו מלאתריו דברי ק"ו פריכא הוא דילמא גזירת הכתוב שלא יצרך אלא לאחריו ולא לפניו שמא לאחר שיצרך ימלך שלא לאכול וקא מפיק ש"ס לבטלה, וכן קשה על הא דקו"ל דמצד עובר לעשייתו, וחי' שאפשר לומר דלא דמי, דהתם מלי לחנן ולומר קרבן לה', אבל הכא מלי ק"ו הסברה נותנת שיצרך כשהוא תאב לאכול ולא סגי בלא"ה שיזכיר הברכה קודם, וסוים שעדיין ל"ע. ובאמת תירוטו הוא דוחק גדול. גם בספר אומר השכחה מהגאון ר"י פיק אות מ"ג הקשה כן על הא שאמרו ז"ל כל המלות מצד ענין עובר לעשייתו, ולא תיזן מאומה.

ולפענ"ד לק"מ דמברכת המלות וכן ברכת הנהנין שתיקנו עובר לעשייתו בודאי לק"מ, דכבר הבאתי לעיל שתיקנו חז"ל לעשות ברכות אף על ספק הרחוק כמו צו"ט שני שבהודש השני, ולולא חקת חז"ל העושה ברכה על ספק רחוק כזה בודאי הוי ברכה לבטלה, דאף בספק גמור דעת רוב הפוסקים שאסור לצרך ויש פוסקים שסוברים דאף כשיש צ' ספיקות לצרך אין לצרך, אבל בספק שהוא נגד הרוצ בודאי דהכל מודים שהיא ברכה לבטלה, ועי"כ ז"ל שחז"ל ה' צדקה לחנן ברכות בכל איפן ואופן ואין ראי' מזה לשאר ספיקות היכא שלא תיקנו חז"ל מאומה. וא"כ גם בזה אין קושי מה שתיקנו חז"ל בצרכות עובר לעשייתו דכיון שהי' להם טעם לחנן כך לא חשו לספק שמא ימלך, אבל באמירת לה' קרבן שלא ה' חקנה על כך אנו מחוייבים לחוש לכל מה שיש מקום להסתפק שלא לבוא לידי הולאת ש"ס לבטלה, ויש לימוד מהקרא ע"ז. וכעין זה הבאתי דברי התוס' ציומא שחי' מה שאומר צו"כ לה' חטאת כיון

איסור. אך לדעת הרמב"ם לפי דברי המג"א וסייעתו שהבינו מדבריו שאסור מכה"ת הוא ק"ו פריכה ולרין ישוב.

הן חמת שלפנע"ד נראה צביאור שיטת הרמב"ם ז"ל דהנה על שיטת הרמב"ם שסובר דברכה לבטלה הוא איסור דאורייתא הקשו הרבה קושיות עלומות שלא נמלא שום תי' עליהם, עי' פרי"ת סימן ס"ז ונ"ל כלל ה' שהאריכו צ"ח. גם בעיקר הדבר שתקנו חכמ"ל הרבה צרכות נתקשה עוצה צ"ח ושאר גדולי האחרונים ז"ל דאם ברכה שאינה לריכה הוא איסור דאורייתא האין היו יכולים חכמ"ל לתקן כ"כ צרכות לעבור על איסור תורה בקו"ט. ובישוריי סימן מ"ו כתב הסבר לזה ועדיין נ"ע. וביותר קשה מה שנתקשה שם צ"ח דהרי אם יאמר כל היום אתה הוא ד' חלקינו מלך העולם צפה"ט וצורא פרי האדמה וירצה בשמות מותר להתחילה, ואנו אומרים הרבה שירים ותפילות מה שלא תקנו חכמינו ז"ל וכתבו הפוסקים דמותר להתחלה אפילו כל היום, וכתב הרמב"ם ז"ל (בלכות שבוטות פרק י"ב הלכה י"א) דכשנכשל והוציא שם שמים יפאר ויחזר ויאמר ברוך הוא לעולם ועד כדי שלא יהי' לבטלה, הרי דבמה שיאמר אח"כ ברוך מתקן מה שאמר בתחלה, וא"כ איך אפשר לומר דכשאומר תחלה ברוך יהי' עובר מדאורייתא משום ברכה לבטלה וזה אינו מובן כלל. גם איך אפשר להעמיס חילוק זה בקרא, בשלמא מה שחילקו התוס' בין האומר את ה' בלי שום שבה שזה וודאי הוי לשוא ולמנא וצדק ציון, משא"כ היכא שאומר דרך שבה חבל לחלק בין שבה לשבה כג"ל זה דבר שא"ל לאומרו. והר"א כתב דבשביל זה ע"כ ל"ל דמ"ש הרמב"ם ז"ל כל המצריך ברכה שאינה לריכה עובר מדאורייתא כוונתו רק כשמצריך דרך לחוק והיתול לא כשמצריך בדרך שבה יעיי"ש. חבל באמת אין מזה רמז בדברי הרמב"ם ז"ל שהרי כתב סתם כל המצריך ברכה שאינה לריכה וא"ל להעמיס בלשון זה לחוק והיתול, ועיקר חסר מן הספר.

והחוו"ד צימן ק"י (צית הספק ס"ק כ') כתב לחלק בין היכא שאומר בצרכה אדעתא דחובה להיכא שאומר אדעתא דרשות כמו שכתבו הר"י"ף והר"א"ש צמ"ס צרכות דף כ"א גבי הא דאמר ולוואי שיתפלל כל היום דיש חילוק בין אומר התפלה אדעתא דחובה שאסור ובין אומר אדעתא דרשות בדרך נדבה, ועי' סיים החוו"ד שם דמ"ש מותר לומר בצקשות ברוך אתה ה', דווקא דרך חוב אסור. ולפענ"ד דבריו הקדושים ז"ל צ"ח נפלאו ממני, דאם כן יהי' מותר לצרך צרכות שאין לריכות כל היום אם אומרם

אדעתא דרשות דרך נדבה כמו שמותר להתפלל כל היום דרך נדבה. גם בספק התפלל נתקשה הר"י על הר"י"ף שם דאם הוא מסופק אם התפלל או לא התפלל האין יתפלל אדעתא דחובה ואם לא לשאל אומרים לו שהוא רשות והאין אמר אסור, ותירץ הר"י באו"ח סימן ק"ז דל"ל שאם הוא סבור בספק התפלל שחייב לחזור ולהתפלל הוי אדעתא דחובה ואיסורא עבד יעיי"ש. ונמצא דאף בספק אם יודע שהוא פטור ואומר אדעתא דרשות מותר, וא"כ צחנם טרחו הפוסקים כ"כ בספק ברכה כי יש ענה נכונה לצרך אדעתא דרשות. ועוד שהרי הר"י"ף והר"א"ש אחר שכתבו חילוק זה בין דרך חובה לנדבה סיימו דצביאור אסור בין אדעתא דחובה ובין אדעתא דרשות דתפילות כנגד תמידין תקנום ואין הצביאור מציאין עולה נדבה, וכן בשבת אסור שאין מקריבין בשבת קרבן נדבה. ולדברי החוו"ד שמדמה הבקשות והשירים לתפלה וטעם ה' להם להתיר בשביל שהוא צחורת נדבה א"כ צביאור יהי' אסור וכן בשבת אסור כמו בתפלה ונמצא שאין לומר סליחות אלא ביחידות חבל צביאור אסור, וכן אין לומר שירות ותשבחות אלא בחול ובשבת אסור בשביל שיש בהם הרבה שמות, וזה וודאי אינו, כי נהפוך הוא שמהדרין לומר סליחות ותחנונים צביאור וכן מוסיפין בשירות ותשבחות בשבת יותר מבימי החול. ועוד שהרי בתפלה נדבה מצויר בשו"ע סימן ק"ז סעיף ד' דהר"א להתפלל תפלה נדבה צריך שיכא מכיר א"ע זריו וחזיר ואמיד בדעתו שיוכל לבין בתפלתו מראש ועד סוף, חבל אם אינו יכול לבין יפה בתפלתו קרינן צ"י למה לי רוב צחכים. ואם נימא דטעם ההיתר של סליחות ותחנונים הוא בשביל שהוא דרך נדבה אין זה אלא לזרזים וחזירים ומכוונים יפה, והלא אין מקפידים כלל ואומרים אף אותם שאינם מכוונים כלל וגם אין יודעין לבין אף פ"י המלות, וע"כ דרך בתפלה י"ח דאית צח חומר איסורא דברכה שאינה לריכה ואך בשביל שתקנום כנגד תמידין לכן נתנו לו דין קרבן שיש לחלק בין קרבן חובה לנדבה, חבל שאר צרכות ושירים ותפלות אין להם שייכות לקרבנות וממילא שאין מקום לחלק בהם בין אדעתא דחובה לדעתא דנדבה, וע"כ מה שמותר בתפלות ושירים לומר ברכה שמות טעמא אחרניא אית צ"י.

ובאמת גם זה שמותר להתפלל צחורת נדבה קשה להבין לדעת הסוברים דברכה שאינה לריכה הוא איסור דאורייתא, דאף שתפלות צמקס תמידים תקנו, מ"מ לא תקנו אלא בג' תפלות ונתנו עליהם דין קרבן, חבל שיוכל עוד כאו"א מעמנו לחדש תפלה וליתן לה דין קרבן נדבה היכא שדוחה צ"ח כמה איסורי דאורייתא

נחתיב זה מעולם מ"מ משבח הוא שנותן שבת להקצ"ה ונמלא ששש מלוא ואינו לצטלה, אבל הא תינת בשבת שלא אסרו החכמים, אמנם כיון שאסרו חכמים צרכה שאינה לריכב א"ל לומר דהוי שבת להקצ"ה דהרי כיון שאסרוהו החכמים אין זה מצרך אלא מנאץ והוי בשבת כמאן דליתא אלא כאומר השם עלי שום שבת שזה וודאי איסור דאורייתא לכל הפוסקים, וכבר הבאתי דברי התוס' בסוכה שאף היכא שקיים מלוא מחוייבת מדאורי' מ"מ עבור שלא קיים זה גזירה דרבנן לא קיים גם המלוא מדאורייתא. דהוי לגמרי כמאן דליתא, ומכש"כ בשבת האז שאין צו חיוב כלל ומדרבנן הוא אסור לכלל הדיעות פשיטא דהוי כמאן דליתא, ונמלא לפי"ז שאין פלוגתא בראשונים ז"ל דהתוס' וסיעתם מייירי בספק אמר אמת וליבד וצנשים צמטשה"ג וכלל המקומות שכתבו להתיר מחמת שהוא מדרבנן זה וודאי כיון דמשקרא לא נאסר אלא מדרבנן לריכין למימר צ"י לפי הכללים שיש לנו בכל מילתא דרבנן היכא שיש לומר דלא אסרו צה"ג. אבל הרמב"ם ז"ל דמייירי היכא שאסור צוודאי וברך צאיסור צוודאי נפסל בשבת שוב חזר לאיסור דאורייתא שהוליא ש"ש לצטלה עלי שום שבת ושפיר קאמר צזה צתשובה סימן ק"ה ששש איסור דאורייתא וכן נראה מדבריו בספר היד, ומ"ש צתשו' הם אמרו גם זה נכון כיון שמעיקרא צא האיסור צשציל שהם אמרו, ונמלא שהתוס' והרמב"ם ז"ל מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. וצזה יתיישצו היטב הקושיות שהבאתי, גם שאר הקושיות שכתבו צזה הפוסקים ולא ראיתי לפורעם שלא להאריך כ"כ, דוק ותשכח.

ו'פ"ז שפיר למדו צמכילתא הק"ו ואין שום פירכא אף לדעת הרמב"ם ז"ל דהיכא שלא אסרו החכמים אין שם חשש דאורייתא כלל וצכאן אדרבה הלא תקנו חכמ"ל צרכות מלפניו.

ואור"י יש לפרש צזה מה שאמרו צגמרא צרכות דף ל"ה דגמרינן קל וחומר לפניו מלאחריו כשהוא שצט מצרך כשהוא רעצ לא כ"ש, וכתבו התוס' דלאו ק"ו גמור הוא דא"כ תהא צרכה דלפניו מדאורייתא ולעיל גבי צ"ק משמע דלאו דאורייתא הוא, ור"ל מדמתלק שם דמצרך לאחריו ולא לפניו, ולי"ל לפי"ז דהק"ו אינו אלא כעין אסמכתא אבל אינו אלא מדרבנן מתק"ח. והשג"ח כתב צסימן כ"ד דצרכה"ת מדאורייתא מדאמר ר"י ק"ו ולא שייך לאתויי אסמכתא צעלמא ע"י ק"ו ואין זה דרך הש"ס, וקשה לפי זה צכאן שאמר ק"ו אף שהוכיחו התוספות שאינו אלא מדרבנן. ולפי ה"ל אפשר לומר דעיקר הסברה כשהוא שצט מצרך כשהוא

דכל י"ח צרכות המה צרכות שאינם לריכות ואסור מה"ת לשיטה זו, זה א"ל להצין. אמנם אם הוא מדרבנן אין צכ"ז שום קוש"י כי הם אמרו והם אמרו כאשר הבאתי המשנה דמס' ידים פ"ג שאין למדין דברי סופרים זמ"ז, ואף צדברי תורה למדין זה מזה, והטעם ציאר צספר כריתות דצדריהם הוא לורך סייג לפי הנראה להם ואין ללמוד זה מזה, וע' שטמ"ק מס' תמורה צהשמות שדפסו אחר סוף הספר על הא דקאמר שם דף י"צ לחלק צשאוצין צין מכלי א' לצ' כלים כתב שם ואל תחמה מה לי צכלי א' ומה לי צשני כלים דהא שאוצה דרבנן והם אמרו והם אמרו כמו שאמר ר"ע לא אמרו מעילין אלא מעיל וחכמים אמרו לא אמרו אלא שפלו, ואין לך אלא מה שאמרו חכמים, וכמו כן צכ"ד אם צרכה שאינה לריכב היא מדרבנן לק"מ דהם אמרו והם אמרו ולא אסרו אלא דרך צרכה לא צשאר שירים ותפלות, וכן צתפלת י"ח שדמי לקרבן התירו אף שהוא דרך צרכה, אבל אם הוא מדאורייתא קשה עוצא.

ובזה"ל חי פרשת יתרו כתב צכוונת הרמב"ם שכתב שהוא דאורייתא הוא מחמת לא תסור, אבל לטעם זה כל מילי דרבנן המה דאורייתא לפי השורש שהשריש הרמב"ם ז"ל צספר המלות (שורש א') ואף על פי כן צכל מילי דרבנן כתב שהוא מדרבנן יען שמלד עלמם הם מדרבנן ומדוע שינה את טעמו כאן לומר שהוא דאורייתא, ונראה צכוונתו שמלד עלמנו הוא דאורייתא. ויותר יש מקום לפרש צכוונתו שיש צו אסמכתא לדאורייתא שלכן הוא חמור משאר מילי דרבנן אבל אינו דאורייתא ממש, וכן כתבו צאמת הרבה פוסקים צכוונת דבריו. אבל הרבה פוסקים לא ניחא להו לפרש כן צדבריו ז"ל והצינו מסתימת לשונו שהוא דאורייתא ממש וכן נסתייע לזה הצרכ"י מדבריו צתשובה, אבל הוא תמו' מאד כנ"ל. גם שארי קושיות יש צזה צדברי הפוסקים שלא נמלא עליהם תי' מספיק, ואין להאריך.

ד

אבל הנלפענ"ד להשוות דעת הרמב"ם ז"ל עם דעת התוס' וכל הראשונים ז"ל שאין שום פלוגתא ציניהם שברי יסוד דברי התוס' וסיעתם שכתבו לחלק צין היכא שמוציא ש"ש לצטלה עלי שום שבת דהוא איסור דאורייתא וצין היכא שאומר דרך צרכה ושצט שאינו אסור מדאורייתא מוצן היטב דכיון שאומר ע"ד שבת להקצ"ה אינו לצטלה, וכמ"ש הרמב"ם ז"ל צספ"י מה' צרכות דכל המרבה להודות את ה' ולשצחו תמיד הרי זה משבח, וא"כ כל צרכה אף שאינה לריכב ולא

אלא יטן שאין לנו מה"ת אלא בצרכה"ז שהוא לאחריו וכל המלות מצדך עליהן עובר לעשייתן לכן הוא ק"י פריכא דצמלפניו חיישי שמא ימלך ואינו דומה למלאחריו, וז"ל שהוא דרבנן, וא"כ שפיר קאמר רש"י ז"ל על הא דצרכה דרבנן שהוא בצביל שאמרו כל המלות מצדך עליהן עובר לעשייתן ונסתר הק"י וז"ל ע"כ שהוא מדרבנן.

ה

והנה כל ה"ל אינו מעלה ארוכה למ"ש ק"י זלכ"ה בישמח משה סוף פ' ויקרא וז"ל: שאלני אבי י"י על הא דאמרין דאמר חטאת לה' ולא לה' חטאת משום שמא ימות, אם כן איך נפתח בתפלה ה' אלקי ישראל. והשנתי לו דבאמת אין החשש משום הזכרת ש"ש לבעלה דהא כיון דמזכיר אדעתא דצרכה או תפלה אין כאן הזכרה לבעלה, רק דעיקר החשש דאם אינו אומר חטאת י"ל דהוי לה' כמו חירוף וגידוף לא ה' כמו לחולין ויסבירו גידוף ה' ומת עכ"ל. והנה קושייתו היא קושי' אלימא דצרכה חפלות וסליחות מתחילין בשם וכל סליחה וסליחה מתחילין לומר חלקיו וחלקי אבותינו זולת המתחלת בשם, ואינם מתק"ח כלל וריבם מהם נסדרו כמה דורות אחר הראשונים ז"ל, ואיך הותר לנו כ"ז הלא אם אינו גומר דיבורו נמלא שאומר השם לבדו בלי שום שבה והוי איסור דאורייתא לכל הדעות כמו בלה' קרבן, וא"כ לא יועילו כל התירוטים שכתבתי.

וב"ש צ"מ דאין החשש בצביל ש"ש לבעלה אלא בצביל שאמר לה' דהוי כמו חירוף וגידוף לא אוכל להבין דברי צג"מ מצוה צבדיה העטם דילמא לא אמר קרבן וקא מפיק ש"ש לבעלה, הרי דאף שאמר אדעתא דקרבן אם לא גמר דיבורי הוי ש"ש לבעלה ולא מזכר כלל מחירוף וגידוף בנוסחת בגמ' שצדיקו. ובמד"ר בראשית פ' א' סימן י"ז הביא צרייתא זו דר"ש עכ"כ בראשית ברא חלקים וביקש שם טעמים למה לא אמר חלקים ברא בראשית, וע"ז הביא גם מיימרא זו דר"ש שלא יאמר לה' קרבן דחד טעמא היא דכמו שהקפידה החוב"ק שלא להקדים את השם על הקרבן מהאי טעמא לא הקדימה החוב"ק את השם חלקים ערס בראשית ברא כמ"ש שם כל מפרשי המדרש, ע"י יפ"ת. ולדברי ה"מ שאין החשש אלא בצביל שאומר לה' דהוי ח"י כמו חירוף וגידוף א"כ אינו ענין כלל להך דבראשית ברא חלקים שאין שם חשש זה כלל.

ובעיקר הסברה שכתב ה"מ דהיכא דאומר אדעתא דצרכה או תפלה אין כאן הזכרה לבעלה לכאוי אפשר

רעב לא כ"ש הוא ק"י גמור, אלא שיש פירכא דלפניו יש חשש צרכה לבעלה כקושיית האחרונים שהצאתי, וז"ל שהוא תקנית, אבל אחר שתקנו חכמים לצדך שוב לא הוי צרכה שאינה צריכה וממילא דהוי דרך שבה ואין זו חשש איסור דאורייתא ונסתר הפירכא וחזר הק"י לתקפו ואין זו דין אסמכתא, ואעפ"כ חילקו שפיר בין לפניו ולאחריו דחילוק גדול צניעם דלאחריו הוי בעטם דאורייתא אבל לפניו א"א שיהיה דאורייתא אלא ע"י התק"ח כי לולא התק"ח היה נכנס בכלל מצד צרכה שאינה צריכה לכן הם אמרו והם אמרו שלא לצדך צכ"ג. ואפשר שגם מ"ש החוס' שאינו ק"י גמור הכונה שאינו ק"י גמור כמו שארי ק"י שבתורה שאינם צריכים עוד לשום תק"ח. ואפשר ליישב צזה גם מ"ש במסקנת הש"ס שם סברה הוא אסור לאדם שיהיה מהעו"ז בלא צרכה, ונתקשה הפנ"י דהלא סברה הוא מדאורייתא כמ"ש כמה פעמים צג"מ למה לי קרא סברה היא, וא"כ האין אמרו דצרכה לפניו הוא דרבנן, ולפי ה"ל אפשר ליישב ולבאר עפ"י הדרך שכתבתי ועיי"ש ודוק כי קלרתי צזה.

בחזור לעניינינו שמתורץ קושייתם לפי ה"ל, אך לפי דברי המג"א והנמשכים אחריו שכתבו שיש צזה פלוגתא בין הרמב"ם והתוספות וסויעתם ולא נחתי לדבריו לכאורה אינו מתורץ לדעת הרמב"ם. אמנם להמג"א ז"ל כפשוטו שהק"י הוא אסמכתא דלא כהשג"א, ותי אין לעשות פירכא על קל וחומר שבלאו הכי אינו אלא אסמכתא ויוכל להיות שמאמת אותה הפירכא אינו קל וחומר גמור ואינו אלא תקנת חכמים, אלא שסמכו על כך קל וחומר.

וע"ז פי' זה יש ליישב היעצ בדרך נכון דברי רש"י ז"ל החמוכים במסכת צרכה דף ע"ז ע"א צבא דקאמר צרכה דרבנן הוא כתב רש"י ז"ל דאומר רבנן כל המלות כולן מצדך עליהן עובר לעשייתן, וכתבו על זה בהגהות מפרשי ה"ס שבתוך הגהות הלבזש בפסחים דף ז' שדברי רש"י ז"ל תמוהים דהאין מוכח מהך דמצדך עובר לעשייתן דצרכה דרבנן, ועוד מאי צריך רש"י ז"ל לזה הלא מודע דכל הצרכות דרבנן, ונדחקו לתרץ וסיימו שאמרו זה לפי חומר הנושא, ומוכח שלא הונח גם דעתם צזה אלא שהוא לפי חומר הנושא. ועיין מהר"ם שיק א"ח סי' כ"ט שכתב ג"כ שדברי רש"י ז"ל תמוהים, ומתוך דרך פלפול. וראיתי עוד צבאר אחרונים שכתבו פלפולים צזה. ולפי ה"ל מיושב כפשוטו דעת רש"י ז"ל דבאמת איכא ק"י על צרכה המלות כמבואר צג"מ ובמכילתא דעל חיי שעה מצרכין על חיי עוה"ב לא כש"כ, ודבר הלמד צק"י הוא דאורייתא,

והתבוננתי אח"כ שחילוק זה מוכרח בל"ה דהרי גם כשמקדים קרבן לה' שזה התורה החוסי"ק תקנו חז"ל שלא לאמרו, ויותר מזה שאף קרבן בלבד בלי הזכרת השם כלל תקנו שלא לאמרו כדי שלא יבא להזכרת השם, וא"כ ה"ו מהראוי לנו שלא להזכיר את השם כלל בסליחות ופיוטים ושירים וזאת הצרכות והתפלות שתקנו לנו אנשי כה"ג אבל לא בתפלות ושירים שהמנהג לאומרם אף שנתייסדו בדורות האחרונים, ומצואר בכל הפוסקים שלא נאסר אלא ברכה שאינה צריכה אבל בשאר שירים ותפלות מותר להזכיר את השם אף כל היום, אבל כיון שאנו רואים דעת חז"ל באמירת קרבן גודל ההרחקות שלא לבא לידי הזכרת השם ואם נימא דכל הדברות והאמירות שזין נמלא דמה שאנו מרבין כ"כ בהזכרת שמות בתפלות ושירים הוא ח"ו נגד דעת חז"ל, וע"כ דרך באתו הדיבור שעל הקרבן דאית צ"י הפסד ועירחה גדולה וחיישי' שמא ימלך עשו הרחקות כ"כ אבל בשאר אמירות אין לחוש.

שוב ראיתי שכתב המג"א ז"ל בספרו זית רענן על הילקוט פ' ויקרא וז"ל: בגדרים מפרש הטעם דילמא יאמר לה' ויפסיק ויהי' מזכיר ש"ש לבעלה, וקשה דכא' אמר ה' ה' קל רחום וכמה תפלות שמתחילין בשם, וי"ל דהתם הוי כאילו קורא להשי"ת שיעשה בקשחה, משא"כ כשאמר לה' ולא אמר כלום, ומיהו קשה דאמר דוד לה' הארץ ומלואה, ואין לומר דגבי קרבן כ"ע שמא יתחרט חכ"ד ולא יראה להביא קרבן אבל לא חיישי' שיפסיק בדבריו דכא' כיון דגמר בלבו לא מצי דבר צ"י כדילף בשבועות מכל נדיב לב עולות, וי"ל דלאו כ"ע דיני גמירי דהוא סובר שיכול להתחרט משא"כ כשאומר לה' הארץ ומלואה אף שיפסיקו אחר מכל מקום נתקיים מחשבתו לעוצה שנתן שבה להקב"ה, עכ"ל. הנה מצואר בדבריו עיקר החילוק שכתבתי בין קרבן לדיבורא בעלמא גס הסבירא שכתבו צוית יחזק וכתפא"י דאך צנדצה חיישי' דילמא דבר צ"י ומצארו היטב צשציל דלאו כ"ע דיני גמירי ויסבור שיכול לחזור, ומתורץ בזה גס מה שהקשיתי דהרי לא יוכל לחזור שלא יהיה מוילא ש"ש לבעלה דגס בזה איכא למיזר דלאו דיני גמירי וסביר דכיון שאומרו אדעתא דקרבן חו אין צו משום הזכרת שם שמים לבעלה אף כשהחזר. אך מה שסיים בלה' הארץ ומלואה אף שיפסיקו אחר מ"מ נתקיים מחשבתו אינו מוצן והוא היפך ממה שכתב למעלה, גס מ"ש בתחילה לחלק בין ה' שאומרים בתפילה ובין הך שאמר דוד לה' הארץ וגו' אינו מוצן כל כך החילוק, גס שארי גמגומים יס בלשונו שאינם מוצנים וקויר מאד בלשונו דבריו בקודש, ולריך עיון, ואין להאריך בזה כעת.

להביא מקור לדבר מדי' הריעצ"א בחולין דף ק"ו שבי' וז"ל והנוטל ידיו לאכילה וצרך ענטי' ואח"כ נמלך ולא חכל עכשיו אין צרך כלום ואין מחייבין אותו לאכול כדי שלא תהא צרכתו לבעלה דכא' מכיון שנוטל ידיו גמרה לה ברכת הנוטלה שעלי' הוא מצרך והביא שעתא ה"ו דעתו לאכול עכ"ל. וראיתי באיזה אחרונים שלמדו מדברי הריעצ"א האלו דגס בשאר ברכות חס צרך על דעת לעשות ואח"כ נמלך ולא עשה לא הוי ברכה לבעלה. ולפענ"ד אדרבה מדברי הריעצ"א האלו ראוי לסיפק, דהריעצ"א לא אמר אלא בצרכת ענטי' שלא ה"ו ברכה אלא על הנוטלה והאכילה אינו מוצרך כלל בהצרכה והנוטלה כבר גמר ועשה זה מזה, כי מאחר שהיה אז דעתו לאכול ה"ו מחויב ליעול את ידיו וגמלא שקיים מזה בהנוטלה לכן לא הוי ברכה לבעלה, אבל לא כשצרך על איזה מזה ולא עשה כלל חו ברכת הנוטל ולא נהנה מאומה, שברי דקדק לבאר בלשונו כיון שנוטל ידיו גמרה לה ברכת הנוטלה שעלי' ה"ו מצרך הרי שכונתו רק צשציל שגמר הנוטלה אבל זולת זה לא אכני ל"י דעתו חס נמלך אח"כ אף בצרכה שאומר דרך שבה ומכש"כ כשאמר לה' בלבד צ"י שום שבה ונמלך אח"כ ולא אמר ולא עשה מאומה דלא מהני ל"י מה שה"י דעתו מקודם, ודבריו ז"ל נצי"ג ולא זכיתי להבינם.

ובדי לתרץ הקושיא מה שבהצרכה תפלות מתחילין בשם ולא חיישי' מדי', נראה דלפימ"ש צם' שיה יחזק על מסכת יומא (דף ל"ט ע"א צפירוש חוספות ישנים) וכתפארת ישראל צמשניות פ' ערך בקלפי (פ"ד מ"א) לתרץ קושיית הר"א שצתו' והריעצ"א מכה"ג צויה"כ שאמר לה' חטאת דיש לחלק בין קרבן נדבה לחובה ולא מיירי הש"ס אלא בקרבן נדבה דאז חיישי' שמא ימלך אבל לא כשהוא חובה עליו. לפי"ז כש"כ שיש לחלק בין קרבן לאמירה בעלמא דבקרבן שיש הפסד ממון וגס טורח גדול ומעשה רב להביאו לעזרה חיישי' שמא ימלך, אבל באמירה בעלמא ומילין אחרים מהיכא חיתי ימלך מלאמרם. ובאמת שמי"ש הציח יחזק וכתפא"י לחלק בין נדבה לחובה אינו מוצן לפענ"ד דאך בקרבן נדבה שיוכל לחזור מן הקרבן אבל כיון שכבר הזכיר את השם ואם יחזור כעת מהקרבן יהיה מוילא ש"ש לבעלה ועובר על ל"ת א"כ מוטל עליו חובה שלא לחזור מהקרבן כדי שלא יעבור חיסור החמור של הוצאת ש"ש לבעלה. אמנם החילוק שצין אמירה בעלמא לקרבן הוא חילוק ברור דודאי אינו דומה היכא שאדם צבול על ממנו ועירחתו שזה מעביר את דעתו להיכא שאינו אלא ציעוי שפתיים בעלמא, וא"כ בזה מיושב הכל דאך התם בקרבן חששה כתו"ק לזה.

דוחק, כלל רוב פעמים אנו דוחקים עצמינו כדי להבין דברי הראשונים ז"ל כי אין דעתנו משגת להבין דרכם, וכבר כתב החתם סופר ז"ל (בתשובה הנדפסת בחידושי סוף כתובות) רוב הדוחקים אמת. אבל לא ידעתי מהו הדוחק כי לומר תרי תנאי אליבא דרשב"י, הלא כ"פ מלינו בש"ס שאמרו תרי תנאי אליבא דחד מ"ד, ודבר שהוא רגיל בש"ס א"ל לומר שהוא דוחק כ"כ. והק' שהקשה מאי ק"ו איכא צמז"א ש"ס לבעלה נתיישב היטב בדברי היפ"ת מה שפירש מ"ש ומה מי שהוא עתיד להקדים דאף לפני החשש שמא ימנך לא יקדים אח"כ מ"מ אמר שעתידי להקדים יען שצעת שהזכיר את השם ה' דעתו כן שעתידי להקדים וגמלא שהזכיר את השם אדעתא דהקדישא וה' הסדרה שבה"ג אינו עובר ואעפ"כ חסרה הכוה"ק וא"כ הוי שפיר ק"ו לשאר מוילא ש"ס לבעלה שאינו כלל אדעתא דהקדישא ולק"מ.

וב"ש לעשות שלי' בין החכמים הא"ח הוא השל' אם נעשה מחלוקה על כל הראשונים ז"ל. גם צעיקר המחלוקה שכתב זה יען שז"ל תרי תנאי אליבא דרשב"י בטעמא דהא מילתא, לפענ"ד אין ז"ל שהוא תרי תנאי ולא לעשות פלוגתא בין החכמים ואפשר לומר דתרווייהו רשב"י אמר כי אין החילוק צעיקר הדין אלא בהעמדים, ואפשר שאמר רשב"י צעמנו שני הטעמים ואלו ואלו דברי אלקים חיים. ויש ר"מ לדינא צעני הטעמים כאשר יתבאר להלן. ומלינו בגמ' שבת דף כ"ג ע"א דתניא אמר ר"ש צעני ארבעה דברים אמרה תורה להניח פאה צסוף שדכו וכו', הרי שרשב"י נתן ד' טעמים לדבר המצוה צתורה, וכמו כן י"ל גם כאן שלמד מהכוה"ק שלא יאמר לה' קרבן וסבר ששני טעמים צדבר, וכן נראה משינוי הכוונות שצצרייתות ויתבאר להלן. גם צדעת הכוה"ק שהבין מדבריו פירושו צבך צרייתא דלא יאמר לה' קרבן שאינו כסוגיית הש"ס שצגמ', לפענ"ד אינו מוכרח גם מהכוה"ק לפרש כן, דהרי צוה"ק שם לא הביא כלל כך צרייתא דלה' קרבן, וגם כך מימרה דלא איצטריך למידבר שמא קדישא אלא צתר מלה אינו צדברי ר"ש דלא אמר אלא דאסיר לאדכרה שמי' דקוצ"ה צריקניא ואפשר לדעתו אף אם אומר השבח אחרי כן ל"ה ג"כ צריקניא אלא כשהוא צריקניא צלא שום שבת, אלא ר"א אמר אח"כ דלא איצטריך למידבר שמא קדישא אלא צתר מלה, וידוע מכללי הפוסקים דהיכא שאמרו אמר ר' פלוני אינו חולק, אבל היכא שאמרו ר' פלוני אומר צידוע שהוא חולק, ע"י צמצוא התלמוד וצקיור כללי התלמוד שצשם הנדפס צש"ס אחר מסכת צרכות, וכאן איחא צוה"ק ר' אלעזר אמר ולא אמר ר"א ונשמע שהוא חולק. ומ"ש אח"כ ר"ש דלא אדכר

ומכל מקום סייע לדברינו צעיקר הדברים דאך צקרבן חשו כחז"ל כל כך לא צשאר מקומות. ושוב ראיתי גם צוה"ק שכתב צפשיטות לחלק בין קרבן לאמירה צעמלא. אבל קשה עדיין לפי"ז לכאורה מה שהביא צמד"ר כך דרש דרשב"י על הא דתני צראשית צרא אלקים ולא הקדים אלקים, דהלא צראשית אינו אלא אמירה צעמלא ואין לו דמיון להך דרש דרשב"י דמיירי צקרבן.

ו

והנה צמר הקודש שם הביא דעת הזוהר הקדוש פרשת יתרו (דף פ"ז ע"צ) דצכלל אצברה לא חשא היא שלא להזכיר שם שמים צריקניא וגם שלא להזכיר את השם אלא אחר איחא דיצור תחלה ויליף לה מדתני צראשית צרא ולא הקדים אלקים, ומעטם זה אין להזכיר את השם על דבר ריקן כי אין צרכת ה' שורה על דבר ריקן כדיליף מאסוך שמן דאשת עובדי, ולכן לריך לשיר פירושים על שלחנו צשעת צרהמ". והבין הכוה"ק מדברי הכוה"ק האלו שדעת רשב"י ז"ל צבך דרש לא יאמר לה' קרבן הוא מעטם שלא יתחיל בהזכרת השם טרם שיאמר איחא דיצור שאז אף אם גומר דיצור אח"כ כראוי מ"מ פוגם הוא צמה שהתחיל בהשם, כדחזין דעתו צוה"ק, והוא נגד גירסת הגמרא דהטעם הוא צעניל שמא לא יאמר קרבן, וא"כ ז"ל דתרי תנאי אליבא דרשב"י צטעמא דהא מילתא והוא דוחק, וכן קשה לשיעת הגמ' מאי ק"ו איכא צמז"א ש"ס לבעלה דהיינו כך, ולכן דעתו למחוק הגירסא צגמרא ולגרס כגירסא הישנה דילמא אמר לה' קרבן וקא מפיק ש"ס לבעלה, והחוס' שמחקו הגירסא הישנה מפני שהבינו דעממא שמא ימנך כי לא ראו שיטת הזוהר, אבל עתה שנתגלה לנו ה' הזוהר הוצרך הדבר שהעיקר כגירסא הישנה כדי לעשות שלום בין החכמים, עכ"ד יעיי"ש שהאריך.

ואני תמה אף לפי דבריו שכן הוא דעת הזוהר, איך אפשר למחוק גירסא צצרי"ף ור"ש ורש"י וחוס' וכל הראשונים, וכי צעניל שהוא דוחק צעינו לומר תרי תנאי אליבא דרשב"י נעשה ח"ו כל הראשונים ז"ל כעוועין. ולא ידעתי אנה מלא הגירסא הישנה, ואך מדברי החוס' שכתבו ה"ג משמע שה' גם גירסא אחרת אלא שמחקו ולא ידענו מה ה' אותה הגירסא. אבל יהיה איך שיהיה כיון שכל הראשונים ז"ל מחקו אותה הגירסא צוודאי לא לחנם עשו זאת וה' להם הכרח לדבר, וכבר הביא צס' הישר לר"ת צהקדמה דלייע ר"ג מאוה"ג כל מאן דמשצב תלמודא, וא"כ מה שציצבו כל הראשונים ז"ל צוודאי טעמא דלא איכא צמילתא. ואף לפי דבריו שהוא

דווקא בקרבן עשו הרחקה כ"כ צעזיל דיע לחוש צי שמא ימלך מחמת הפסד ועירחא משא"כ בשאר הדברות והאמירות, ואם כן י"ל שגם מחמת הוכחה זו הוכרחו לגרום בגמ' שמא לא יאמר קרבן דאלו ה' העטם בגמ' כדברי הספרי דאף כשגומר דיבורו הוי הפגם צעזיל שהתחיל באמירת השם הדק"ל שאין לחלק בין קרבן לשאר אמירות, ויוכל להיות שהיה להם עוד הוכחות אחרות בהרחיות ואין צידינו לחלוק.

וב"ש צג"ה ה' (פסחים ריש מאמר מלה עשירה) ונמשכו אחריו כמה מפרשים דהטעם הוא שמא ימות, כבר כתב החיד"א בנחל קדומים פ' בראשית שזה נגד הראשונים שכתבו הטעם שמא ימלך. ובספרו פתח עינים במסכת יומא פרק טרף בקלפי הביא עוד ראיה מרוב הפוסקים דלא חיישינן שמא ימות בזמן מועט ומכש"כ מיתה פתאומית כ"כ תכ"ד, וע"כ הטעם לדבריהם שמא ימלך.

ז

והנה לדעת הספרי והזוה"ק דאף כשגומר דיבורו אין להזכיר את השם בתחילת הדיבור עדין אינו מיושב מה שמחילין בהזכרת השם בכמה תפילות. והחיד"א בנחל קדומים פ' בראשית הקשה ממה שאמר צועזי להקוראים ה' עמכם, ותי' דצועזי צוודאי ה' מהרבה אז בדברי תורה כמ"ש התוס' דת"ת מהרבה תמיד צד"ת כש"כ צועזי ראש הסנהדרין וכיון שה' מהרבה אז צד"ת נמצא שלא התחיל צב' ריקס אלא על ד"ת יעיי"ש. וקשה עוצא דכי רק צצועזי מלינו שאמר ה' עמכם הלא הרבה תפלות ושירים מתחילין צב' וניתנו להאמר אף לע"ה ופשוטי עם שאינם מהרברים צד"ת ועי"ז לא תי' כלום. ועוד שהרי בספרי למד זה ממרע"ה שאמר כי שם ה' אקרא ולא הזכיר את השם אלא אחר דיבור ואם נימא דת"ת כצועזי מזכיר את השם אף בתחילת הדיבור כש"כ משה שה' עמם התורה, וכן הוא לשון הספרי שם ומה משה שהוא חכם חכמים גדול שצגדולים לא הזכיר שמו של מקום אלא לאחר דיבור המזכיר שמו של מקום בחנם עאכ"כ, הרי שאין לחלק צב' אף צגדול שצגדולים. גם עיקר הסברה שכתב דעי"י שמהרבה צד"ת קודם לא נקרא אח"כ תחלת הדיבור הוא דוחק למי"ד הרהור לאו כדיבור דמי, ובזוה"ק מצואר אחר מלה, וכן בספרי מצואר אחר דיבור ואין הרהור בכלל דיבור.

ואולי יש לומר על פי מה שכתבו התוספות והרא"ש בצרכות דף י"א למה אין מצרכין צרכת התורה

שמה קדישא אלא על עולם שלם דכתיב ציום עשות ה' חלקים ארץ ושמים מכאן דלא לאדכרה שמי' קדישא צריקניא ע"כ אין הכוונה צב' ללמדנו דלא לאדכרה שמי' אלא על עולם שלם שהרי אין צידינו עולם שלם ונמצא שלא להזכיר את שמו ית' לעולם, וע"כ נראה הכוונה צב' כמו שביאר גם צנז"ק דכיון שקודם הבריאה היתה תורה וצוהו לכן אם ה' מזכיר את השם ערם שהזכיר הבריאה ה' מזכירו על התורה וצוהו והוי הפגם כמזכירו צריקניא, ולכן רק אחר שהזכיר צריאת עולם שלם ה' יכול להזכיר את השם, ולמד מזה רש"י שלא להזכירו צריקניא, ובנוסף שצב' יוס"א כתב צהדיא צריקניא דלא צברכתא או צללותא אצל גם צלא הגירסא הדיא הלשון צריקניא צעלמו משמע כן. וכן ראיתי צב' זוהר חי שם צב' יתרו שהביא קודם דברי ר"ש דכל עת שמזכיר את השם ז"ל אחריו איזה שצב' שלא יהי' צריקניא ושצב' כתב ור"א אומר לומר השם אם לא שיקדים איזה דיבור שצב', הרי שהוא ז"ל הבין שצב' דפליגי צב' וא"כ צאזתה הברייתא דקרבן לה' שהוא מדברי ר"ש אין לנו עי"ז שום הוכחה מצוה"ק נגד גירסת הראשונים ז"ל צב"ס. וגם בדברי ר"א שאומר להזכיר את השם אם לא יאמר איזה דיבור מקודם לא ציאר עעמו צפרע זה ואין הוכחה צרורה גם מדבריו ולריך ציארר רחב להבין איזה ענין מהצוה"ק.

אמנם בספרי פ' האזינו עה"כ כי שם ד' אקרא, שם מצואר צהדיא שלא הזכיר משה שמו של מקום אלא לאחר דיבור, ולמד זה ממלאכי השרת שאין מזכירין את השם אלא לאחר ג' קדושות, והביא עי"ז גם הך מיימרא דרש"י שלא יאמר לה' קרבן, ומה משמע צהדיא שאף צלי החשש שמא ימלך אסור ג"כ להזכיר את השם אלא לאחר איזה דיבור, שהרי בתחלת דבריו כתב שמרע"ה למד זה ממלאכי השרת ובמלאכי השרת צוודאי דליכא חשש המלכה. ובצנז"ק רמז לדברי הספרי, אצל עיקר יסודו צב' על הזוה"ק ובאמת אין מהצוה"ק הכרח כ"כ כמו שביארתי אלא מהספרי וסחם ספרי ר"ש. והצנז"ק דהא דברי הראשונים צעענה זו שלא ראו ספר הזוהר, אצל כיון שנתאר שעיקר ההוכחה הוא מהספרי ואת הספרי ראו כולם וכל הש"ס וראשונים מלאים ממאמרי הספרי וא"כ צוודאי ה' להם טעם על גירסא זו שהיא נגד דברי הספרי. וכבר כתבתי בהרח מוצרי הש"ס שעי"כ חילקו בין קרבן לשאר אמירות שהרי תקנו שלא לומר אף תיבת קרבן כדי שיהי' הרחקה שלא להזכיר את השם כלל אף לאחר הדיבור וצב' אמירות הוא צהיפך שמרצין ומוסיפין בהזכרת שמות כ"פ צלי שיטור צהרבה תפלות ושירות ותצנחות ואף בתחלת הדיבור, וע"כ דיע לחלק

כו"ע דיני גמירי שידעו להזכר בדבר כסדרת הזית רענן, ומיושב כל המקומות והמאמרים לפי דעת הראשונים ז"ל ושלו' בין החכמים.

ח

והנה תמחתי מה שכתבתי בך ברייתא שלא יאמר לה' קרבן הרמז"ם והרא"ש בפסקיו דאף אם נימא שהוא דרבנן מ"מ היא ברייתא מפורשת שהוצאה בש"ס והיו הלכה ומאזיז טעם השמיעוהו. והרי"ף ז"ל בהלכותיו שם בנדרים הביא בך ברייתא ומשמע דסבר שהוא כן להלכה. ובאמת מה שביא בגמרא בך שקלא ועריא לתרץ דברי ר"ל שאמר כינויין לשון חכמים בן, זה אינו להלכה, שהרי קי"ל כר"י דכינויין לשון נכרים הם, ואין דרכו של הרי"ף להביא שקלא ועריא שאינו להלכה, וגרסה שביא זה בשביל בך ברייתא שלא יאמר לה' קרבן שזה בעצמו הלכה היא, אף אם אין סוברין כר"ל, ועכ"פ קשה לדברי הרמז"ם והרא"ש. ומאחתי אח"כ בס' פתח עינים מהחיד"א זלה"ה במס' יומא ר"פ טרף בקלפי שעמד בזה והביא ממנה ראשונים שכתבו זה להלכה, אך הרמז"ם והרמז"ן והרא"ש בהלכותיהם השמיעוהו, וכתב לתרץ דאפשר שטעמם משום שנינו בספרא קרבן לה' שיקדים הקדשו להקרבנות דברי ר"י אמר ר"ש מנין שלא יאמר לה' עולה וכו' וסברו הרמז"ם והרמז"ן והרא"ש דר"י פליג על ר"ש, וידוע (עירובין מ"ו ע"ב) דר"ש ור"י הלכה כר"י, משו"ה לא מיייתי בך דר"ש, והנך דמיייתי בך דר"ש להלכה סברי דלא פליגי ר"י ור"ש לדונא כמו שפירשו מפרשי הספרא, ועי' בקי"א שם. ולפענ"ד כיון דידוע מכללי הש"ס דהיכא שאמרו ר' פלוני אומר הוא חולק והיכא שאמרו אמר ר' פלוני בידוע שאינו חולק, אח"כ בכאן שאיתא אמר ר"ש ולא ר"ש אומר אין לנו לומר שחולק, וגם בש"ס הביא ברייתא זו בלי חולק ומח"ה לחדש פלוגתא.

והנה דברי הרמז"ן והרא"ש אפשר לתרץ לפי מה שביארנו שלא אמרו זה אלא בקרבן והיו הלכתא למשיחא שאין קרבן בזה"ל ואין דרכם להביא הלכתא למשיחא. והרי"ף ז"ל שהביאו י"ל כמ"ש החו"ס ציומא ד' י"ג ובכמה מקומות דאף לדעת הסובר דלא אמרינן הלכתא למשיחא מ"מ כשיש ללמוד ממנו מ"מ גם לאחיה עיני שנוהג גם בזה"ל פסקינן הלכתא למשיחא, וא"כ יוכל להיות שהרי"ף ז"ל סובר דבך דרשה שלא יאמר לה' קרבן היא דרשה גמורה מח"ה כמו שמשמע מהלשון אמרה תורה, ובבאחי בן מכמה ראשונים, וכיון שהוא מדאורייתא ילפינן מניי' לכל מקום שיש הפסד ועורה

באמנע היום אחר שמפסקין הרצה בלא לימוד ומ"ש מסוכה שזריך לברך על כל סעודה וסעודה אם הפסק באמנע דהוי היסח הדעת. ות"י דשאתי תורה שאינו מייאש דעתו דכל שעה אדם מחוייב ללמוד דכתיב והגית בו יומם ולילה והוי כמו יושב כל היום בלי הפסק, אבל באכילה יש שעה קצוטה יעו"ש. ולפי"ז י"ל דכמו שלענין ברכה"ת נחשב כל היום כאילו יושב בלי הפסק מעת שהתחיל צדוקר כמו בן י"ל גם בזה שאין להתחיל בתחלת דיבורו בהזכרת השם דכל היום אין כאן התחלה כי כבר התחיל צדוקר בשעת ברכה"ת וכל דיבוריו שציוס ההוא נמשכין אחר אותה ההתחלה כמו שנמשכין לענין ברכה"ת ואין מציין גם כשהפסקין, אך צדוקר שנחשב התחלה חדשה גם לענין ברכה"ת כיון שהתחיל אז חיוב חדש ואין לו שייכות ליום שלפניו אם אמר אז אחיה תפלה ושיר חסור להתחיל בהזכרת השם שאז וודאי הוי הזכרת השם על ריקס ערס שהתחיל בשום דיבור של קדושה.

ומעתה י"ל מה שלמדו בספרי ממרע"ה מהפסוק כי שם ד' אקרא למצואר בצרכות דף כ"א דלמדנו ברכה"ת מה"ת מקרא דבי שם ד' אקרא אח"כ אותו הקרא מייירי בצרכה"ת ועי"כ הוה צדוקר ערס שהתחיל בדברי תורה ולכן לא התחיל באמירת השם ערס אומרו אחיה דיבור אבל בכל התפלות ושירות שאנו רגילין לומר כבר אמרנו ברכה"ת ופסקים ותורה ושוב אינו נקרא אח"כ התחלה אף בתפלות שמתחילין בשם ומיושב המנהג. ובזה"ל ששם לא להזכיר את השם אלא בחר מלה יוכל להיות ג"כ בזה"ל כשלא אמר שום דיבור באותו יום, אבל כשכבר התחיל באותו יום באחיה דיבורי קדושה הוי כל מה שאומר אח"כ באותו יום בחר מלה והכל בחר רישא גרידא. ומיייתי מבראשית ברא אלקים שהוא התחלת התורה ולמדנו משם על כל היכא שנקרא התחלה. או אפשר ששם בצראשית ברא יש עוד סברא אחרת כיון שערס הצריאה הוי תורה וצדוקר דמי להדדי למי שאומר צריקניא כמצואר לעיל שזה סדרת הוצ"ה. ולכן הביא בספרי על בך מיימרא שלא להקדים את ה' גם בך דרשה שלא יאמר לה' קרבן כי גם זה טעם נוסף בך דרשה דלפעמים עושים הנדר ערס שאמר אחיה דיבור של קדושה ואסור גם מטעם זה, ונ"מ בך טעמא שגם בשאר אמירות ותפלות אסור מה"ע, ובגמרא כתבו רק הטעם שמה לא יאמר קרבן דמטעם זה אסור כל היום גם באמנע לימודו אם אין התקשרות להזכרת השם דהוי לצטלה ומחמת טעם זה עשו הרחקה יתירה שלא לומר קרבן כלל אבל לא ראו טעם זה אלא בקרבן דאית צ"י בך חששא שהוא הפסד ועורה גדול, וגם ראו דבזה לאו

אין לריך להמתין על הצליה אלא מניח תפילין וכשמציאים לו עלית מעטפו, ומדקאמר שמציאים לו עלית ולא אמר שלוקח אח"כ בעצמו העלית נראה דמייירי שאין לו הצליה ואינו יכול ליקחם אלא מציאים לו אחרים את העלית, וא"כ הוי תלוי בדעת אחרים שזה הוי ספק לעולם וכבר כתבו כל הפוסקים דעל הספק אין להמתין להחמין את המצוה שודאי צידו, משא"כ צסי' תכ"ו דמייירי צקידוש לבנה שאינו תולה בדעת אחרים כלל ולא הוי הספק אלא בשביל ענינים, וצוה סובר שאין להסתפק כ"כ שיהיו יותר מד' וה' לילות כולו ענינים, וכבר כתבו האחרונים ז"ל שצ"מ"ג ובמקומות וצמנים דשכחי ענינים חוששין לעולם ואין להמתין כלל גם צקידוש לבנה, והם מייירי רק במקומות וצמנים דלא שכיח כלל שיהיו ענינים יותר מד' וה' לילות, ועכ"פ לא סחרי פסקי הרמ"א ז"ל שאינו דומה תלוי בדעת עצמו לתלוי בדעת אחרים. ולא קשה גם מגמ' יבמות שלא אמרו אין ממתניין אלא עד שיצא ממדכ"י, אבל כשהוא צמדינה צמקום קרוב ממתנין, דשם כיון דמלוא צגדול לייצם א"כ עליו דידי' רמיא המצוה יותר מעל הקטן אפשר שאינו דומה לשאר מצוה התולה בדעת אחרים שמועלת המצוה עליו ולא על האחרים, משא"כ צכאן שטיקר המצוה מהחור"ק מועלת על הגדול ולא על הקטן אין לו דין אחרים לחוש צ"י אם הוא צמקום קרוב. וזאת כשהוא צמדינה חיישין לעולם ואין להמתין. ולפי"ז מיושב גם ראיית המג"א מהך סוגי' דעכ"פ מוכח מכאן שעל הספק אין להמתין וא"כ גם צהך פסקא דהרמ"א שהוא ספק מחמת שהוא תולה בדעת אחרים ג"כ אין להמתין.

והנה כל מה שדברו הפוסקים צוה אינו אלא צהמתנת זמן מועט אבל לזמן מרובה צלא"כ חיישין שמה ימות כמו שהאריך צוה החכ"ל צסי' ק"ו, וכן הוא גם לשון התכ"ד. ועיי' חת"ם אהע"ז ח"צ סי' פ"א דלזמן מרובה לכו"ע חיישין למיתה, וצשיעור זמן מועט יש אומרים ה' ימים וי"א ז' ימים וי"א שלשים יום, עיי' חת"ם שם. ומה שהעיר צצצ"ו על חששא דמיתה דהרי חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכחוש כאילו עשה לא הציוותי, דא"כ גם צשאר ספיקות נימא כן דמאי מספקא לי' שמה לא יעלה צידו המצוה מן המוצחר הלא אז יהי דינו כחשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה, וצשאר ספיקות גם הוא ז"ל החליע לדינא שאין להמתין וע"כ צבשביל שאין להמתין על הספק חו לא הוי כנאנס ולא עשה דאין זה נאנס כיון שעשה שלא כדין דלא הוי לי' להמתין, וא"כ גם צהך ספיקא דמיתה הוא כן. וכבר החליעו כן כל הפוסקים דצמנ מרובה חיישין צככ"ג לחשש מיתה.

ואיכא למימר צ"י לאו דיני גמירי שדמי לקרצן לכן צביאו. והרמב"ן והרא"ש ז"ל אפשר סברו שהוא מדרבנן כאשר צבצתי כבר פלוגתא הראשונים ז"ל צזה, ואם הוא דרבנן אפשר שאין למדין משם לשאר מיילי שאין למדין מדברי סופרים ואין לך אלא מה שאמרו חכמים, ואפשר לא אמרו זה אלא צקרצן לכן השמיעוהו.

אך לדעת הרמב"ם ז"ל שהצוה כל ההלכות אף הלקחא למשיחא ל"ע נכאורה מה שהשמיע זה. ואפשר שסובר כתירומו של הריב"ז ז"ל (יומא דף ל"ט ע"א) דלכן צבהן גדול לא חיישין ואומר לה' חטאת דבהן גדול זהיר ולא פשע ולא חיישין צ"י שמה ימלך מה שאין כן צקרצן שלכל מסור, ומצוחר צתוספות צצחים דף מ"ה וציומא דף י"ג וצתוספות ימים שם דמה צצא ע"י פשיעה לא שייך לומר הלקחא למשיחא שאז יהיו כולם צדיקים ולא יהיו מליאות לפשיעה. וא"כ ק"ו צבי"ד דאף צכ"ג צצצית שני שהי' מליאות שיהיו צדוקי שהרי הוי משביעין אותה על ככה ואעפ"כ כיון שעפ"י רוב הוי צדיקים וחכירים לא חשו צ"י ואומר לה' חטאת, ומכש"כ לעהיד שיהיו כולם צדיקים ואין מליאות לפשיעה צודאי דליכא למיחש שמה ימלך ויוליא ש"ש לצטלה. וצפרט לפי מה צבצאתי דצרי הית רענן שהוא מעטם דלאו כ"ע דיני גמירי, וזה אינו לעהיד שיהיו מלוא הארץ דעה ולא ילמדו עוד איש את רעהו כחיב (ירמיה לא, לג), ואם כן אין קושיא מה שהשמיעו הרמב"ם ז"ל, דאין מליאות עוד לדין זה, שצמנ הזה אין לו קרצן, ולעתידי כשיהי' קרצנות חו אין מקום לחוש עוד לדבר. ומה שלא צביאו דצרי הספרי שלא יזכיר את ה' צתחלת הדיבור שזה שייך אף צצמינו לא קשה דעפ"י רוב אין מציאים הצרייתות שלא הוצרכו צש"ם אף שהמה צספרא וספרי וחספתא כוודע.

ולדינא הנה צקרצן חיישין שמה ימלך חוך כדי צבור אף שאינו תולה בדעת אחרים, אבל לחוש לה' גם צשאר מיילי הוא פלוגתא צין הראשונים ז"ל, אבל כשתולה בדעת אחרים וודאי דחיישין יותר, שהרי כן כתבו התוספות והרא"ש והראצ"ד צהדיא דיש חילוק שאין מצרכין עובר לעשייתן אלא היכא שעושה הכל בעצמו ולא כשתלוי בדעת אחרים. וכבר ציארתי דגם צשאר הראשונים ז"ל לא מנינו פלוגתא צטיקר הסברה הזו דחולה בדעת אחרים הוי לעולם ספק.

ם

ומעתה אפשר לתרץ צוה פסקי הרמ"א ז"ל, דצסי' כ"ה כתב אם תפילין צמומנים צידו ואין לו צליה

לידע מה יהי' בהם לעת אחר, אבל אם מקיימת בהמעות החזקת ת"ת צודדי הוא שמור ולפון לעתיד לבא.

עוד יש ספקות עוצה שהרי אפשר שיתעשרו הבנים וישתנו למעלותם ויראו לקיים כיבוד אם משלכם לעשות רצון אדם להביאה לא"י מכיסם ותזכה לתרת. ומוצא בזה"כ פ' ויקרא פ' י"ט עה"כ אם לא תשיג ידו ר"י אומר חציבה מלוא בשעתה שמיד הוא מביא עשירות האופה ואין ממתינין לו עד שיעשיר ויביא כשבה או שעירה, ר"א אומר חציבה מלוא בשעתה שמיד בערכין הוא מביא סלע ואין ממתינין לו עד שיעשיר ויביא חמשה סלעים, הרי דבר ספיקא הוא שמה יתעשר ויהי' מהראוי להמתין על זה לולא הטעם לחציבה מלוא בשעתה וכאן אדרבא בשביל הטעם לחציבה מלוא בשעתה לריבה בעצמה לקיים מצות שצידה לעשותם ולא להמתין והספק שמה תתעשר הוא עוד מסייע לה דמנחה וערכין אם מביא עשירות האופה או הסלע נפטר מהמלוא ואין עליו חיוב עוד דאף שיתעשר אח"כ א"א לו עוד לקיים מלוא זו אבל בכאן אם יהי' עשירות עד אותו הזמן אפשר לקיים שניהם. גם אפשר שזכה כולנו במהרה לביאת משיח שעי"ז אנו מלפנים ומחכים בכליון עינים בכל יום שיבא ואז נלך כולנו יחד לאה"ק צהיים ולא תצטרך שיביאו אותה בגי'. וכבר נתבאר דעת כל הפוסקים שאף בספק אי' אין להמתין בשום מלוא אפי' אם יוכל אח"כ לקיים מלוא מן המוצא וק"י צ"ס שאף באיסור דאורייתא אין חוששין במקום ס"ס ומכש"כ בזה דאריבא ספיקות עוצה הרבה יותר מס"ס שצודדי הדבר פשוט שתקיים מצות שצידה לעשות ולא להמתין עבור ספיקות כאלו. ובלא"ה הנה מצות החזקת ת"ת צ"א היא מלוא מן המוצא וגדולה מכל המלות שח"ת כנגד כולם אף בחו"ל ומכש"כ צ"א שמקיימים בזה גם עיקר מצות ישוב הארץ כאשר יתבאר להלן.

וענין ההבאה לא"י אחר המיתה אינו צורך כ"כ. וצירושלמי מס' כלאים פ"ט סוף הלכה ג' איבא פלוגתא דח"ל: רבי ור"א הוו מטיילין, ראו ארונות שהיו באים מחו"ל לארץ, אי"ר לר"א מה הועילו אלו קורא אני עליהם ותצאו ותעמאזו את ארצי צמיתתכם, אי"ל כיון שכן מגיעין לא"י נופלין גוש עפר ומניחין על ארון דכתיב וכפר אדמתו עמו. ובתשרי מהרל"צ"ח סימן ס"ג כתב דלדעת רבי לא שרי למיסק למיתנא לא"י, אך כתב אח"כ דעת כל הפוסקים דיותר כדעת ר"א ומלוא

והנה חשש דשמה ימלך היא חשש קרובה יותר מחשש דמיתה, וכבר הבאתי למעלה מהחיד"א בספרו פתח עינים שהביא הוכחה למה שפי' הראשונים בטעמא שלא יאמר לה' קרבן שמה ימלך דלמיתה לא חיישין בזמן מועט תכ"ד, וע"כ הטעם שמה ימלך יעיי"ש, הרי דאף בזמן שאין לחוש למיתה מ"מ חיישין לשמה ימלך וע"כ דהוי חשש יותר בזה, וא"כ מכש"כ בזמן מרובה דחיישין גם למיתה ק"י דחיישין שמה ימלך, וכמו דאורך הזמן יוכל לגרום ח"ו המיתה כמו כן יוכל לגרום אורך הזמן שינוי בדעת האדם. ובתשובת בית יעקב סי' קי"ב כתב דאף בלי טעמא דספיקות לזמן מרובה אין להחמין שום מלוא, ואף בזמן מועט אינו נקרא מחמין המלוא כ"כ יעיי"ש.

ומעתה אצוה לנ"ד. הנה כל העצמים שנתבארו שלא להחמין את המלוא כולו איתנייהו בכאן לכל הדעות ועוד הרבה יותר ממה שהזכירו הפוסקים, וכ"ת נ"י כתב שהיה בטוחה שיקיימו צני' הלוואה, כפי הנראה ראה לתקן בזה מ"ש הפוסקים שעל ספק אין להחמין שום מלוא ולכן כתב שהיה בטוחה ואין כאן ספק, אבל כבר הוכחתי לדעת שגם על עצמו אין אדם בטוח שלא ימלך וישנה את דעתו אף תכ"ד כמו דחיישין בלה' קרבן, ובתולה בדעת אחרים כתבו הראשונים ז"ל דחיישין יותר זה אף בזמן מועט, אבל בזמן מרובה חיישין בכל אופן ואופן לכו"ע. וכן הוא בזה שהלוואה היא על זמן מרובה עד לאחר אריכות ימי' ובגגון לא וודאי חיישין לשינוי דעת הבנים וא"א לומר שום בטוחות, ונפרט שהוא להביא למדה"י, ובזה מוצא בגמ' יצמות שאין להמתין על ביאה ממדה"י, ושם בגמ' מיירי אף כשיקראו אותו לבוא תיכף ממדה"י והוא בזמן שאפשר לבא ממדינה למדינה, דא"כ מאי למימרא שאין להמתין על דבר שאין לו אפשרות, וא"ל דאף אם יראה לבא תיכף ויש אפשרות לבא מ"מ כיון שהוא ממדה"י וריחוק מקום חיישין לאיזה עיכוב, ומכש"כ בגי' שאנו דנין על זמן מרובה וא"א לידע כלל אם באתו הזמן יהי' אפשרות ליסע ממדינה למדינה כאשר הי' בזמנינו כמה שנים שהיו כל המדינות סגורים, וגם עכשיו יש מדינות שהם סגורים אין יולא ואין בא ומי יוכל לידע מה יהי' באותן הימים אם יהי' שום אפשרות לקיים הלוואה. גם במעות המונחים לזמן אין אנו בטוחים וכ"פ אירעו אונסים וסיבות בממון אשר לא עלה על הדעת מקודם, ואמרו חז"ל במד"ר פ' מטות פ' כ"ב למה נקרא שם נכסים שנכסים מזה ונגלים לזה, ולמה נקרא שם זוזים שזוזים מזה ונתנים לזה, מעות מה לעת, הרי שמעות א"א

והנה אין לדבר מרשעים שבודאי חסור להביאם לא"י שהרי אף בקולעתם מחיים נשלכים לחן ומכש"כ בלאחר מיתה ועליהם בודאי נאמר ותצואו ותטמאו את ארצי הן בחייהם וכן במותם ולא ברשיעי עסקין, אמנם מה שאני מסתפק הוא בסתם בני"א אף שיש להם חזקת כשרות כיון שמהגמי' לא מוכח מידי אלא ממה שעשו גדולי החכמים ומיעקב ויוסף וכיון שכל ענין זה תלוי בהך כפרה דכתיב בקרא וכפר אדמתו עמו וע"כ דלאו כלל הוא ולא נתבאר הגבול בכפרה זו. ובארבעה חילוקי כפרה שבמסכת יומא פ"ו ובקרבנות ליצור שצריכ מסכת שבעות שכולהו כתיב כפרה בקרא וציארו לנו חכמינו ז"ל בכל אחד ואחד מהם על מה הוא מכפר ובכפרה זו דאדמת א"י הדברים סתומים ואין אתנו יודע עד מה. והרמב"ם ז"ל לא כתב שהי' מנהג בישראל להביא מתיבה לשם שאז בודאי היו למדין מהמנהג כי מנהג ישראל תורה הוא ומנהג עוקר הלכה, אבל לא כתב אלא מגדולי החכמים ומשמע שלא נתפשט המנהג הזה בסתם אלא שהי' מגדולי החכמים שעשו כן ואם כן אפשר שאין ללמוד מזה לכל אדם וסתם בני אדם שאין דרכם להתבונן במעשיהם והאדם יראה לעינים והי' יראה ללבב וגם האדם בעצמו אינו שם על לב ואינו זוכר כל הנשכחות מי יודע אם לא עשה באיזה פעם עבירה חמורה ר"ל שאין מועיל לזה קצורת א"י ובעל הטעם שאמר ר"א צירושלמי וגם הוא מודה שאסור. ובפני משה שם על הצירושלמי כתב שהי' מכיר אותן שהובאו בהארונות וכיון שהי' מכיר אותם ידע בהם אם ראויים לכפרה זו ובגמ' בכתובות מייירי מעולא שהי' מגדולי האמוראים ז"ל, וא"כ בסתם בני אדם לא שמענו מאומה.

ובמסכת חענית (דף י' ע"ב) גבי היחידים מתענין הוא פלוגתא התנאים אם כל הרוצה לעשות ענינו יחיד עושה, וטעם המ"ד שנותר לעשות ענינו יחיד הוא בשביל שהוא רק לעצור נפשי' בבעניית. וכן בק"ש בחתן (ברכות דף ע"ז ע"ב) אמר רשב"ג לא כל הרוצה ליטול את השם יצא ויטול, ועי' בחזו"ט פסחים פ"ד מ"ה ובמג"א ריש סי' תקע"ה. ועכ"פ צמח שכתב הרמב"ם ז"ל שגדולי החכמים היו עושין לכאורה לא כל הרוצה להשוות ענינו לגדולי החכמים יוכל לעשות כן. והרמב"ם ז"ל סיים ע"ז לא ולמד מיעקב ויוסף, ורש"י ז"ל כתב צ"י בשלח עה"פ והעליהם את עצמותי מזה אחכם דמלמד שאף עצמות שאר השבטים העלו עמכם, ומשמע דרק עצמות השבטים אבל לא בני השבטים שכלל הדורות שהיו במצרים ובבודאי היו צנייהם כמה לדיקים וקדושים, ובפרט אותן שהיו ציני יעקב היו כולם לדיקים וכל שצט לוי היו לדיקים עד לצדוק ולא למדו מיעקב ויוסף

להביאם לא"י. והנה בש"ס צבלי כתובות דף קי"א ע"א אמר אינו דומה קולעתו מחיים לקולעתו לאחר מיתה, ומזה נראה דעכ"פ איסורא ליכא, דאי הוי איסורא לא שייך לומר הלשון אינו דומה כי הוא ממש שני הפכים, דמחיים הוי מלוא ולאחר מיתה אית צ"י איסורא דותצואו ותטמאו את ארצי. ומי"א אין לנו הכרעה ברורה מלשון אינו דומה, ד"ל דיש קצת טובה גם בלאחר מיתה אלא שאינו דומה כמו הטובה שיש במחיים. אבל אפשר לומר ג"כ דכוונתם שאין לו דמיון כלל ומש"כ אין צו עוד שום תועלת כלל. והרמב"ם ז"ל בפ"ה מה' מלכים ה' י"א הביא שם לשון הש"ס דאינו דומה קולעתו מחיים לקולעתו לאחר מיתה וסיים ע"ז דאעפ"כ גדולי החכמים היו מוליכין מתיבה לא"י, לא ולמד מיעקב אצינו ויוסף ה'צדיק. ומלשון זה משמע שדעת הרמב"ם ז"ל שיותר נראה לפרש בלשון הש"ס שאין צו שום תועלת דאי הוה סובר שיש ראוי מהש"ס שיש צוה איזה תועלת לא שייך לומר אח"כ אעפ"כ גדולי החכמים וכו' דאדרבה היא הנותנת בשביל שנראה כן מהש"ס לריק לעשות כן, ולשון אעפ"כ היא הוראה ברורה שכוונתו ז"ל שאף שלא נראה כן מדברי הש"ס יש ראוי מגדולי החכמים ומיעקב ויוסף, ובאמת אלו הי' ראוי מהש"ס אין לורך לראיות אחרות.

והנה בעיקר הדבר לא כתב הרמב"ם ז"ל שצריך כח"א מי שיכולת צידו לעשות כן כדרכו בכל מקום לכתוב הוראה ברורה כדת מה לעשות, אלא הודיע לנו שגדולי החכמים היו עושין כן, ובזה עדיין איתנו לא דע מה נעשה, כי אולי לאו כל אדם יוכל לדמות עצמו לגדולי החכמים, שהרי מצוה צירושלמי הטעם שחלק ר"א על רבי שסבר דאית צ"י איסורא בשביל שאדמת א"י מכפר מדכתיב וכפר אדמתו עמו, ומצוה בחרדים בחלק מלות ל"ת התלויות בארץ פ"ב אחר שהביא הא דכתיב וכפר אדמתו עמו כתב חזקוני: שזה דווקא בעמות קלים שצדין ומתחרטין עליהם אבל הבאים לא"י ואין שמים על לב כי הם צדיקים המלך ומורדים ופושעים ומרצים במשתאות של סעודת מריעים ומרחים עליהם הכתוב אומר ותצואו ותטמאו את ארצי ונחלתי שמחם לחושבה, וכתיב כי תצואו לראות פני מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי, ולא יעלה על לבם שאחרי מותם יצארו צא"י אלא צמותם יגרשום חוצה ככלבים, וז"ל פרקי דרבי אליעזר: וכל הרשעים צא"י נפשותם נשלכות לחוצה לארץ שנאמר ואת נפש חויבך וגו' ולעתיד לבא הקב"ה אוחז בכנפות הארץ ומנער אותה מכל עומאה ומשליכן לחו"ל שנאמר לאחז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה, עכ"ל הק'. וענין זה מצוה צ"מ בראשונים ואחרונים ואין להאריך. ועי' פנ"י שם בכתובות.

גם הפחד מעצירות חדשות אינו עוד כי צמתים חפשי ואין ללמוד משם לנ"ד.

גם צעיקר בענין דר' זירא לריך ציבור דמנאל לפי זה דנפל פותא צצירא דאס ר' זירא היה מפחד אכן מה נעני אצחרי', ולרצ יחודא קשה יותר דלדידי' שכוה איסור לעלות הוא לכאורה נגד הצרייתא (כתובות דף ק"י ע"ב) דלעולם ידור אדם בארץ ישראל ונגד המשנה (שם) דהכל מעלין לארץ ישראל. גם אינו מוזן שהשמיטו כר"ף וברא"ש והעוש"ע הכ צרייתא דלעולם ידור אדם צא"י ושהדר בחו"ל הוא כעובד ע"א, גם הצרייתא שצמס' צ"ב דף ל"א אין יולאין מא"י לחו"ל והשקלא וערי' שם שחילקו בין פירות ציורק ובין מעות ציורק שיואלאין, כ"ז בשמיטו ברא"ש והעוש"ע, ואך בשו"ע אה"ע סימן ע"ה הביא הדין דהכל מעלין, ומשם אין ראוי לדינים אלו כי שם מצוה רק הדין דכחוד אמר לעלות והיא אינה רואה תנא בלא כתובה וכתובת רואה לעלות והא"י אינו רואה יולא ויתן כתובה, אבל אם מגרשה ומתן לה כתובתה שוב אינו נזכר שם שום חיוב עליו לעלות וכן בהיפך כשהוא רואה, וא"כ לא נשמע משם אלא שא"ל לעכב את הרואה לעלות אבל מי שאינו רואה לא נשמע משם כלל אלא מהצרייתא דלעולם ידור אדם צא"י, ובפרט הסוגי' דמס' צ"ב שיש שם חילוקי דינים בין פירות ציורק ומעות ציורק שלזה וודאי אין זכר למו צהך דינא שצא"ע. ושם צ"ב סמוך לאותה הסוגי' הדינים דאין מולאין פירות מא"י וכן הדין דאין משתכרין בארץ ישראל בדברים שיש בהם חיי גפא, כל זה הביא השו"ע חו"מ סימן רל"א, וכן מה דאיתא שם דמתריעין על פרקמטיא הוא צש"ע ה' תענית, ושם תיכף הסוגי' דאין יולאין מא"י לחו"ל והאריכו שם צגמ' בזה הרבה יותר מצהלות הקדמות ואעפ"כ נשמע כולו מהרא"ש והעוש"ע. ויש לי צ"ה אריכות גדול צציאור הלכה זו של ישב צא"י ליישב כל אלו התמיכות ולבאר השיטות והממירות שצש"ס ופוסקים בזה צדברים נכונים וצוררים צעזכה"ת אבל לא עת האסף פה ולריך ע"ז קונטרס מיוחד אבל נ"ד דמיירי צהצאה לאחר מיתה הוא ענין אחר לגמרי ואין לו שייכות לעלי' מחיים.

יב

ובחזון לעניינו, הנה צעיו"ד סי' שס"ג שאסור לפנות המת אף מצוי למכוד ולא צשציל שום לורך אבל לכפרה שלו או לכדודו כגון להעלותו לא"י או לקוברו צקצרי אצותיו מותר, ופי' הצ"י לכפרה שלו היינו להעלותו לא"י וכן פי' הדרישה, וכן הוא צשו"ע שם,

ללוות את צניהם להציאם לא"י ואותו הדור שילאו ממזרים היו צאמונה נפלאה וצמעלה גבוח וצודאי היו ממלאים צניהם הרבה שלא היו חסידים על ערסם להציא את הוריהם לא"י אבל לא נעשה כן אלא ליחידים שצדור כן המה השצעים.

יא

ובגמרא כתובות ק"י, ר' זירא הוה קמשתמיט מיניה דרצ יודא דצעה למיסק לארעא דישראל דאמר ר"י כל העולה מצבל לא"י עובר צעשה שנאמר צצלה יוצאו וגו', ור"ז הצי צכלי שרת הוא דכתבי, ור"י כתיב קרא אצרינא השצעתי אצכם צנות ירושלים וגו', ור"ז הציא שלא יעלו צחומה וכו', נמאל דלר"י אף יחיד העולה לא"י כמו שעלה ר"ז עובר על קרא דהשצעתי אצכם, וכבר דצרו מזה הפוסקים. ואותן הפוסקים ההולכים צשיטע זו שמונה לעלות סוצרים דהלכה כר"ז כמו שכתבו דמחמת שיש להם ראיות מוכרחות על מלות העלי' ע"כ הלכה כר"ז, ועכ"פ אך על ר"ז סמכין צעליות היחידים לא"י. ומצוה צגמ' צרכות דף ק"ז ע"א הרוחה שעורים צחלום סרו עונותיו שנאמר וסר עונך וחטאתך תכופר, אמר ר' זירא אלא לא סלקי מצבל לא"י עד דחזאי שערי צחלמא, הרי דאף ר' זירא דעלי' סמכין מ"מ לא עבד עובדא צנפשי' ליסע לא"י עד שגילו לו מן השמים כי נקי הוא מכל עון ומכל חטאת אף דלדידי' תרתי אית צי' דכיון דלשיטתו אינו אסור היא מלוה גדולה קיום כל מלות התלויות בארץ וגם שארי תורה ומלות חסוצים יותר בארץ ישראל כמו שכתב הרמב"ן ז"ל (פרשת אחרי) וגם כיון שהמתין עד שיראה שערי צחלמא ואי אפשר לידע הזמן צזה הוי ודאי כזמן מרובה דחיישין למיתה ונמאל דמפסיד גם קצורת א"י דאינו דומה קולעתו מחיים לקולעתו לאחר מיתה וגם אינו צרור כ"כ שיציאוהו לשם כמו שהוא צרור היכא שעולה מעצמו צחיו ולא השגיח על כל זה מחמת שנמנע ליסע לארץ ישראל צחטאים.

אך אין ראוי משם כיון דשם מיירי צציהא מחיים, דאף שצחיים הוא ענין גדול וחשוב הרבה יותר מלאחר מיתה שהוא מקיים תורה ומלות ועובד הש"ת צאה"ק שחשוב יותר מצחול, אבל לעומת זה אם עובר עצירה שם ח"ו הפגם הוא ג"כ הרבה יותר מצחול כמ"ס הרמב"ן ז"ל צפ' אחרי ובשאר מקומות ולכן כל זמן שאינו נקי מעצירות יש לפחד דעצירה גוררת עצירה וגדול יותר הפגם, משא"כ צהצאה לאחר מיתה דאף שאין בזה אותו החסוצות שיש צציהא מחיים אבל

כן כלל וכלל לא. והמהר"ם שיק ציו"ד סי' שני"ד כתב גם לענין לפנות לקברות אבותיו שלא ראיו ולא שמעו וכעין זה הולכים אחר המנהג יעוי"ש. ולפנות לקברות אבותיו אינו שכיח כ"כ ואין ראוי כ"כ מלא ראיו אצל להביא לא"י שזה שייך בכל אדם צוודאי ולא ראיו כיו ראוי שהוא מנהג, ואף אפשר בשביל שהי' כמה זמנים שלא הי' מציאות לכן נשתרצב המנהג, אצל כמה גדולים וחכמים היו במשך הדורות שהיו זכירים עוצה בהצבונות יתירה בכל פרט וכן כמה קדושים שהי' כל תנועותיהם אך ברוח הקודש הן בהנהגת עצמם והן בהנהגת הציבור ולא נשמע שום רמז מזה הלא דבר הוא וליך עיון. וצוודאי דממקום שאין תורה עוב להביא למקום תורה דמשי"ה היו מביאים לצבל בשביל שהי' שם זכות התורה כפירש"י ז"ל.

יג

והנה העור וצ"י והש"ך וכל הפוסקים שדברו מהולכה לארץ ישראל כתבו הטעם בשביל שהוא מכפר מדכתיב וכפר אדמתו עמו. אמנם לכאורה יש בזה ענין יותר גדול ונורא שהרי לדעת ר' אלעזר בכתובות דף קי"א ע"א מתי חוץ לארץ אינם חיים בתחיית המתים ודריש ל"י מקראי, והתוספות במסכת סוטה דף ה' ע"א תמכו מה דלא חשב במשנה דריש חלק גבי אלו שאין להם חלק לעולם הבא מתים שצחץ לארץ. ואף שלצדוק מסיק בגמ' גם אליבא דר"א שחיים עיי' גלגול מחילות מ"מ עיי' נוז"י מה"ס יו"ד סי' ר"ה שכתב שמתירא מהך מיתרא דר"א שם בכתובות דלולי לא חזר צו ודוקא לדיקים זוכים למחילות והרי קאמר שם שיעקב ויוסף נתייראו שמה לא יזכו למחילות מכלל שאין הכל זוכים למחילות אלא שצדוק סיים הנוז"י דבאמת לא ניחא למריהו למימר הכי והלכה כאידך מ"ד וכל מתי חו"ל יקומון ע"ש.

הנה לפי דבריו שיש בזה מחלוקת האמוראים ור"א סובר לפי האמת שח"י לא יקומון מתי חו"ל אינו מספיק מ"ש דלא ניחא למריהו למימר הכי ולכן הלכה כאידך מ"ד, שהרי וודאי גם ר"א לא אמר מה דלא ניחא למריהו וע"כ שר"א סובר שח"י איכא למימר הכי או בשביל שמקרא הוא דורש כמו שאמר שם בכתובות דף קי"א ע"ב לענין ע"ה וא"כ לא נוכל אנתנו להכריע בין האמוראים. ועכ"פ כיון שיש דעה בשי"ס שח"י לא יקומון מתי חו"ל בתחב"מ למד לא אמרו הפוסקים טעם זה שיש בהולכת המת לא"י שהוא עיקר יותר. והש"כ כשער האותיות אות ע' כתב על מי שאינו קס

וכתב הש"ך (ס"ק ג') שהוא כפרתו שער ארץ ישראל מכפרת דכתיב וכפר אדמתו עמו. ומזה משמע שראוי לכל אדם להביאו לא"י לאחר מיתתו כי לא מיירי כאן מגדולים ויחידים אלא מסתם בני אדם, וצוודאי שרשעים אסור להביאם לא"י בין בחייהם ובין במיתתם ואע"פ ברשיעי עסקין, אצל צדקת בני אדם שיש להם חזקת כשרות וממנין בין הכשרים שבישראל שפיר דמי להעלותם לא"י. ועדיין ל"ע למד לא מצוה צ"ע הדין צדקת שמא להעלותו והלא נטונו על חסד של אמת אם היכולת צידו ואין לך חסד יותר מזה להמציא כפרה לנפשו, ומהלשון שכתב דמותר משמע שהוא רשות ולא מלוה, הגם ש"ל שהולך לומר לשון מותר יש שם בזה איסור פנימי המת, עכ"ל כיון שלא נזכר צדקת מקום צ"ע שיש בזה מלוה אינו מצוה לשון מותר שכתב. ואולי כיון שיש בזה פלוגתא צירושלמי וגם הוא ספק אם הוא כן בכל אדם לכן דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד. והסומך על כך מ"ד דמותר אין איסור גם לפנותו בשביל ספק כפרה, אצל אין לנו הכרעה ברורה בזה.

ובגמרא בכתובות קי"א ע"א רבא ור"י דאמרי תרווייהו כשרין שצבאל ארץ ישראל קולטתן כשרין שצבאל ארצות צבל קולטתן, למאי וכו' אלא לענין קבורה, ופירש רש"י ז"ל של צבל מוליכין ארונותיהם ליקבר בארץ ישראל ושל שאר ארצות הרחוקים מארץ ישראל וקורצים לצבל קוצרים צבאל שיש שם זכות תורה. ואין מוצן כ"כ הטעם כיון שטרחו להוליך עד צבל והיו שם צבאל למד לא עשו גם המה להוליך משם לא"י כמו שאר יושבי צבל, הלא הכפרה דכתיב צקרא וכפר אדמתו עמו אינו אלא באדמת א"י לא צבאל וכדאי להעיר עבד כפרה אף להביא ממרחק. ואפשר בשביל שאין הדבר צדור כ"כ לא ראו לעשות כן אלא בעיראח מועטת לא בעיראח מרובה. ובמהר"ל"ח (סי' ס"ג) כתב שהוא מלוה והביא ג"כ שהיו מדינות שהיו נוהגין להוליך את כל הארונות לא"י והיו מדינות שלא היו נוהגין אלא למי שזכר להוליכו.

והעיקר מה שאני מסתפק בזה, שצבל המדינות שאנו יודעין הן בדורות הראשונים בזמן הראשונים ז"ל וכן בדורות האחרונים בזמן הבעש"ט הק' ותלמידיו ותלמידיו תלמידיו ובתלמידיו הגר"א ובתלמידיו חכמי האשכנזים שהי' בכל משך הדורות הרבה גדולים וקדושים ובע"כ יראים ושלמים וגבירים לאין שיעור וכלם נקברים בחו"ל. הן אמת שהיו זמנים שלא הי' אפשרות להביא לא"י אצל הי' הרבה זמנים שהי' מציאות לדבר ולא נהגו

בתחלה"מ דאזי לו שניצח כי תקנת האדם הוא מה שיחזיק בתחלה"מ. ולמה לא אמרו הפוסקים שחייב להענות הכל לא"י מטעם זה, ואדרבה לא נהגו כן וגם בזמן הש"ס לא הביאו חלל עד צבל זולת יושבי צבל שהביאו לא"י, והלא כמה שקוצרים אותם בחו"ל אפשר גורמים לו ח"י מיתה עולמית של אחר התחי', והוא גרוע מהגורם לחיבור מיתה שאינו חלל מיתה של חיי עולם עובר זה אפשר שהוא ח"י גרם מיתה של חיי עולמית. ומה נראה דוודאי בזה דברי הנוצ"י ז"ל חמת ויניב דלא ניחא לי למרייכו למימר הכי שהרי שם ע"צ מצואר צש"ס הכי על הכי מומרא דעמי הארלות אינם חיים דלא ניחא למרייכו למימר הכי עד שמאל להם תקנה ומכש"כ בהך מומרא דמתי חו"ל שגם הת"ח בכלל ובכל הדורות זולת איזה מלות שבה של זמן בית ראשון רוצה דרובא מכלל ישראל נקברים בחו"ל ואין ספק דוודאי לא ניחא למרייכו לומר על כל אלה שלא יקומון ח"י, ומה שלא אמר כן צש"ס על הכי מומרא דר"ח צמתי חו"ל כמו שאמר אח"כ צש"ס על מומרא דר"ח שעי"ה אינם חיים, ז"ל דצמתי חו"ל גם ר"ח סובר שחיין כאשר אבאר.

והנה מה שהבין הנוצ"י ז"ל בדעת ר"ח שאף לפי המסקנא לא יקומון שאר מתים שבחו"ל אלא הצדיקים, אף שבעצמו כתב זה דלא ניחא לי למרייכו למימר הכי וא"כ למה נימא בדעת ר"ח שאמר מה דלא ניחא למרייכו, אצל מצואר בדבריו שהכריח כן ממה דאמרו שיעקב ויוסף נתייראו שמה לא יזכו למחילות מכלל שאין הכל זוכים למחילות. אצל לפענ"ד אין זה מוכרח שהרי הכי איתא שם צש"ס, ולר"ח צדיקים שבחו"ל אינם חיים, אמר ר' אילעא ע"י גלגול מתקין לה ר' אצל גלגול לצדיקים אשר הוא, אמר אבוי מחילות נעשות להם בקרקע. ולפי זה מה שאמרו אח"כ שיעקב ויוסף נתייראו שלא יזכו למחילות ולא אמרו שנתיראו שלא יזכו לגלגול מכלל שזה וודאי א"ח לומר שנתיראו שלא יזכו לתחיית המתים על ידי גלגול אלא נתייראו שלא יזכו למחילות למעט אפרם, וא"כ אין מה הוכחה כלל גם לשאר מתים שלא יקומון ח"י ולמה לא נימא גם לדעת ר"ח שלמסקנא יקומון הכל ע"י גלגול, ובפרט דאיכא שם חולקין על כל המומרא דר"ח אפשי פלוגתא לא מפשינן לומר בדעתו יותר ממה שיש הכרח בדבריו, בפרט לומר דבר דלא ניחא למרייכו. ומה שהקשה בתחלה מצדיקים זהו לרווחא דמילתא כי צוודאי הקושי' חמורה יותר מצדיקים, אצל למסקנא איכא למימר דע"י גלגול יקומון הכל. ודברי הנוצ"י ז"ל אינם מובנים כלל בזה בפרט מה שפי' בזה בדעת החוס'. ומה שקשה הא"ך הקשו התוספות למה לא חשב מתי חו"ל צריש פי' חלק הלא לפי המסקנא יקומון

הכל ע"י גלגול, זה ת"י הועז בנוצ"י בתחלה שכוונת החוס' בקשייתם הוא רק למה הקשו בגמ' על ר"ח רק מכה סברה שאין זה נכון מצדיקים לא יעמדו בתח"ה הלא יותר מזה הוכיח לי' לאחזקי' תיובתא ממשנה דחלק דלא חשיב ליה, אצל לפי האמת צמסקנא לק"מ, ובת"י זה כוונתי לדעתו הגדולה ז"ל טרם שראיתיו בנוצ"י, וכ"ז לריבין לפי גרסתיו צש"ס אצל לפי ה"ח שהוצא צמסורת הש"ס אין הגירסא כלל שמה לא יזכה למחילות אלא שלא קבל עליו לער גלגול מחילות, וכן הוא הגירסא צע"י וצילקוט וצמד"ר ושאר המדרשים וכן הביא רש"י ז"ל צפ' ויחי, וז"ל לפי זה דגם ע"י המחילות איכא לער אלא דלא נפיש לער כ"כ כמו בגלגול צלתי מחילות, ולפי גירסא זו נסתר כל היסוד שכתב הנוצ"י.

יד

עוד נלפענ"ד דגם מעיקרא לא חסיק לדעת ר"ח כלל לומר דח"י לא יקומון מתי חוץ לארץ לעולם, דהנה צירושלמי פ"ט דכלאים ה"י ג' דריש מקרא דאתהלך לפני ה' בארצות החיים, ארץ שמתי' חיון תחלה לימות המשיח, ומה טעם נותן נשמה לעם עליו, וכן הוא הכוסח שחיין תחלה צמד"ר סדר ויחי פ' ל"ו סימן ו', וכן הוא בכמה מדרשות. וצמד"ר הוסיף לומר שאוכלין שנות המשיח. ומלשון שאמרו חיון תחלה מכלל שמתי חו"ל חיון אח"כ אלא שמתי ח"י המה תחלה, ואך צש"ס צממרא דר"ח כתב סתם שמתי חו"ל אינם חיון. ובאמת שגם צירושלמי בכלאים למד מהך קרא שלמד צש"ס כתובות מדכתיב (ישעיה מז, ה) נותן נשמה לעם עליה, והא"ך שמע"י מהך קרא חילוק בין תחלה לאחר כך הלא כתב סתם דלעם שעליה נותן נשמה ולא מלינו בזה חילוק, גם מה הוא הגבול ואיזה זמן נקרא תחלה. אצל לפענ"ד המומרא צש"ס וכן צירושלמי ומדרשים הכל הולך לכוונה אחת, ומיושב הכל אף שיש שינוי בלשון, דהנה המלך המשיח יבדוש את כל העולם כולו, ולמדו זה מפסוק ומשלו מים עד ים, וכן הוא בפסוק (צמד"ר כד, יז) וקרר כל בני שח, שזה כל העולם כולו, ולמדו זה מפסוק ומשלו מים עד ים, וכן הוא ומצואר צרמז"ס ה"י מלכ"ס פ"ה דכל הארצות שבושין ישראל צמל"ד עפ"י צ"ד הרי זה כיבוש רבים והרי הוא כח"י שכבש יבושע לכל דבר. ומה דסורי' נקרא כיבוש יחיד הוא צש"ל שכבשו טרם שנכבש כל ח"י אצל אחר כיבוש כל ח"י האמורה בתורה כל מה שבושין אח"כ דינו כארץ ישראל צלי שום הפרש, כמצואר כל זה צרמז"ס (הלכות תרומות פ"ח ה"ג) והוא מהספרי, וה"י קפידא על דוד מה שכבש סורי' טרם שנכבש כל ארץ ישראל.

כלל דמתי חו"ל אינו מדבר אלא משני דמשיח אצל צעת התחי' יקומו הכלל. ואפשר לפי מה שהביא דפ"ת שם דיעות הסוברין לדשמואל שאמר אין בין העובד"י ליה"מ אלא שיעבוד מלכות בלבד נראה שאינו סובר שיהי' תחי' ציצת המשיח דזה הוי שנינו עובד, ול"ל לפי דבריהם דאם כוונת ר"א על התחי' שבזמן ציצת המשיח ע"כ פליגא אדשמואל. והנה בד' מקומות צ"ס מצינו שאמרו ופליגא אדשמואל: בשבת ס"ג צצרייתא דרבנן ור"א, ובדף קנ"א צצרייתא דרשב"א, ובצרכות ד' ל"ד צמימרא דרחב"א אמר ר' יוחנן, וכן בסנהדרין דף ל"ט, וחיידוש הוא מה שנראה מדברי הרמב"ם סוף הלכות מלכים שפסק כשמואל אף שאמרו בגמ' כמה חולקין שתי צרייתות ור"א ור"ת. וכבר ביאר הלח"מ צפ"ח מהל' השו"ב הל' ז' שהרמב"ם ז"ל פסק כהחולקים על שמואל, ומה שהביא בסוף הל' מלכים דברי שמואל אינו אלא להביא ראיה ממנו לפי הכתוב, אצל צענא המימרא לא סבר כותי' אלא כהחולקים, ודברי הכ"מ צה"ל מלכים ל"ג, ועיי"ש בלח"מ שהביא כמה ראיות, ואמרתי איזה ענין צזה אלא שאין להאריך צזה בעת.

ועכ"פ כל היכא שמביא צ"ס איזה חנא או אמורא שמשמעות דבריו דלא כשמואל ערחו צ"ס לכתוב ופליגא אדשמואל וצמימרא דרחב"א אמר ר"י שהזכרה שני פעמים צ"ס, בצרכות ובסנהדרין, כתבו צ"ס המקומות ופליגא אדשמואל, ולפי"ז צריך להבין צה"ל מימרא דר"א שמתי חו"ל אינם חיינ שכוא ע"כ דלא כשמואל למא לא אמרו גם כן ופליגא אדשמואל. ונראה מזה שאין הכרח לומר דדברי ר"א דפליג אדשמואל ואפשר שכונתו על שעת התחי' לא על שני המשיח, אך אם כן הוא כוונתו קשה עליו ממשנה דפ' חלק שלא חשב שם מתי חו"ל, וזה אפשר כוונת התוס' שקשה עליו למא לא חשב צפ' חלק מתי חו"ל דלא ניחא לכו לתרן שכונתו על התחי' שבזמן ציצת המשיח דא"כ למא לא אמר ופליגא אדשמואל בדרכם בכל הש"ס וא"כ נראה שאין הכרח לפרש דדבריו דקאי על התחי' שבשני משיח, אצל מחמת הקוש' שלא חשב זה צמשה דחלק יש הכרח לפרש דדבריו דקאי על שני המשיח, וא"כ ממ"נ קשה מה דלא אמר ופליגא אדשמואל, ודוק צזה.

ויותר נראה צפ"שעיות דלפי מה שהביא היפ"ת דיש דעות צראשונים דלא נחתי להך שיהי' תחי' בזמן ציצת המשיח ולא סברי כן, איכא למימר דגם כך מקשה צצחוס' סוטה הוא מהכך דלא נחתי לשיטה זו. אצל לפי מה שהכריע היפ"ת כדעת הסוברין שיהי' שני תחיות והביא ראיות עלומות לדבר תו לא קשה קשיית התוס',

ומעתה המלך המשיח שיכבש את כל העולם כולו צוודאי יעשה כדת וכהלכה שיכבש קודם כל א"י לגבולותיה סביב ואח"כ יהי' הכיבוש של כל העולם כולו וא"כ יהי' אז לכל העולם כולו דין א"י ואין חולק צזה כי אין זה כיבוש יחיד אלא כיבוש רבים. וכיוצא צזה כתב ק"ז בתפלה למשה על תהלים קאפיטל פ"צ עה"כ קומה חלקים שפעה הארץ כי אתה תחל בכל הגוים, דלעתיד שלא יהיו שרי מעלה ויהי' הכל תחת יד השי"ת יהי' כל העולם צחי' א"י ולכן אמר כי אתה תחל בכל הגוים דר"ל שכל העולם יהי' צצחי' נחלה זו ירושלים. ולפי מה שציאתי הוא כן מעיקר הלכה. ולפי"ז מה שאמרו צירושלמי וצמדרישם שמתי א"י חיינ תחלה מוצן היטב, כי אח"כ כשיכבש את כל העולם כולו יהי' לכל העולם דין א"י ויהי' הכל, אצל א"י שכבר יש לה דין א"י יהי' חיינ תחלה ערס שיכבש את כל העולם כולו. וכן מה שאמרו צ"ס אליבא דר"א צסתמא שאין מתי חו"ל חיינ, אף שכתב סתם מ"מ ע"כ הכוונה רק בתחלה כי אח"כ כשיהי' לכל העולם כולו דין א"י לא יהי' מתי חו"ל צעולם כי הכל יהי' אז מתי א"י.

וביפ"ת צצראשית צזה פ' כ"ו ס' ג' האריך להביא כל הדעות שבזמן התחי', והכריע כדעת רוב הראשונים ז"ל שיהיו שני תחיות, ולדיקים יקומו תיכף צזמן ציצת המשיח עם ציצת א"י ומשיח ציחד, ושאר כל העולם יקומו צזמן התחי' הכללית. ויש על זה ראיות מוכחות מדברי חכז"ל ומן הכתובים. ולפי"ז הצדיקים שקמין בתחלת ציצת המשיח, שאז יש לשאר ארצות דין חו"ל צריכין הצדיקים הנקצרים צחז"ל לגלגל מחילות שיקומו ויאכלו שני המשיח, אצל שאר כל אדם שקמין רק צעת התחי' הכללית שאז כבר כבש המלך המשיח את כל העולם כולו והכל הוא א"י שוב אין צריכין עוד לגלגל מחילות, וכל השקלא וערי' צצ"ס כתובות וצירושלמי ומדרישם הוא רק עבור הצדיקים שעומדים בתחלת שני דמשיח. וצזה מיושב הכל ומדוקדק כל הלשונות צצ"ס ומדרישם צזה, דוק ותשכח. ואחר שאמרתי כל זה מלאתי צמה"ק פ' ויחי שכתב ג"כ סצרה זו דאחר שיעבור רוח עומאח מן הארץ ולא יהי' ממשתל העכו"ם צעולם יהי' כל העולם כולו כא"י ויהי' תחלה"מ צכל העולם כולו כמו צא"י, והנאצי. וא"כ ניחא מה שלא אמר צ"ס על כך מימרא דמתי חו"ל לא ניחא למאריכו למימר הכי כמו שאמר על המימרא דע"ה אינם חיינ, כי צמתי חו"ל אין הכוונה אלא על שני דמשיח שהוא לצדיקים ותו לא מידי.

אך צריך להבין לפי"ז מה הקשו התוס' צסוטה על מה דלא חשב צריש חלק מתי חו"ל, הלא לא דמי

ואדרבה גם מזה ראינו לשונות הסותרות כן שלא יקשה קושיה בתוס', כי התוס' לא תירלו מאומה וזוודאי שאין דברי חז"ל נשארין בקושיא.

ורפענ"ד לדעת הבולטין נשיטה זו שיהי' צ' תחיות וא' בזמן ביאת המשיח איכא למימר דאליבייהו גם שמואל לא פליג בזה, דכללו הכי כתבו התוספות בשבת דף ס"ג דע"כ האי אין צין לאו דווקא דהרי השתא אין ירושלים ואין בית המקדש ואלו לימות המשיח יהי' הכל בנוי, ונראה דמיירי רק משינוי סדר העולם מה שלא הי' עדיין בעוה"ז, אבל תח"כ ללדיקים כבר הי' בעוה"ז בימי יחזקאל ועוד כ"פ. ויש להאריך עוד בביאור מימרא זו אלא שלא אוכל להאריך כ"כ כעת.

פז

ובסוף כתובות ד' ק"י"א גבי הא דאמר יודע הי' יעקב שלדיק גמור הי', פירש"י ז"ל ולא הי' לריק לזכות א"י. וכתב המהרש"א ז"ל הכוונה דאי לא הי' לדיק גמור איכא למימר שהי' מעריה את בניו להעלותו לא"י כדי שיזכה לתה"מ בא"י, והרגיש אח"כ שהוא נגד האתקפתא דר"א, ותו' שז"ל דמימרא דהכא לא חש לכתב אתקפתא יעו"ש, וזה דוחק גדול לעשות פלוגתא שאין לה שום רמז בש"ס, אדרבא מדשקיל וטרי לתרץ כך אתקפתא משמע דסתמא דהש"ס סבר לה הכי שהוא אתקפתא, ותיכף לזה הביא כך מימרא דיודע הי' יעקב וכו' בלי שום משמעות פלוגתא על מה שכתב למעלה. גם שאר דוחקים יש צפי' הוה כמוצן ואין להאריך. ולא הצנתי למה לא פירש כפשוטו שיודע הי' שלדיק גמור הי' ואין לריק לזכות א"י בשביל כפרה כי כבר הי' נקי מכל חטא גם בלח"ה, וכמו שנתגלה לר' זירא שסרו עוונותיו, כמבואר בצרכות, כש"כ ליעקב אבינו ע"ה.

ועכ"פ מכל הפוסקים שכתבו העטם משום כפרה וודאי דלא סברי שיש חשש בשביל התחי'. והמהרל"צ"ח הוסיף בעטם שהוא מנוחה הנפש שלא יתערך לגלגול, אבל לא כתב שיש מקום לחוש עבור עיקר התחי'. וכן נראה ברור ממנהגא דש"ס שהביאו לבצל וממנהגא דכל הדורות כמבואר למעלה. ואעפ"כ למעשה לפענ"ד כיון שמבואר בשו"ע דמותר לפנות אף שניין גדול הוא לחוש לתרתא דין מ"מ לא"י מותר, ש"מ שדעתם ז"ל דאית צ"י כפרה לסתם בני אדם. ובמהרל"צ"ח כתב שהיה מלוא. ונוסף לזה עכשיו בגלו ישראל לארצות שאינם מקום תורה כראוי, ואף לבצל היו מוליכין בשביל זכות התורה. לכן

נראה דמי שכתב אדם כשר וגם היכולת צידו או ציד משפחתו שפיר דמי להביאו לארץ ישראל (ועיין להלן סימן ק"ג). אך לדחות על ידי זה זכות החזקת התורה שצידו לעשות זה אינו, ובפרט דאיכא ספיקי עובא כמו שכתבתי למעלה.

וגדול"ה מזו כתב בשו"ת צ"ש יו"ד ח"ב סי' ל"ד שנשאל באלה שהי' מחזיק חתנו שיוכל לשקוד על התורה ושוב עלה על לבו לכסוע לאה"ק ועי"ז ילמד חתנו לבטל מלימודו להמציא ערך לביתו, והשיב כיון דמלות ת"ת גדול ממלות ישיבת א"י ומותר ללכת מא"י לחו"ל ללמוד תורה אף להשתקע בחו"ל, והאריך ע"ז בראיות וסיים דלכן גם מחזיק ידי לומדי תורה בחו"ל דהוי כלימוד, כמבואר בשו"ע, אסור לבטל מלות החזקת ידי לומדי תורה עבור מלות ישיבת א"י, ועי"ש שהאריך בראיות. וכתם מיירי בנסיעה לא"י מחיים דאית צ"י מלות ישיבת א"י וקיום כל מלות התלויות בארץ ושאר תורה ומלות החשובות יותר בא"י, וגם ענין של קבורה א"י אית בזה דהרי אם ישאר בחו"ל להשתקע בזוודאי דכ"כ חיישינן למיתה, ולא הי' אז המנהג כלל בפולין להביא לא"י אחר מיתה, ואם נוסע לא"י בחיים הדבר ברור שיקבר ג"כ בא"י, ואעפ"כ החזקת ת"ת אף בחו"ל כתב שהוא יותר מכ"ז. וק"ו צ"ב של ק"ו צ"ד דלא מיירי בנסיעה מחיים ואין בזה משום מלות ישיבת א"י שאינו אלא מחיים כשמקיים שם מלות התלויות בארץ כמ"ש הרשב"ם צ"ב דף ל"א בעטם שאין יוצאין מא"י לחו"ל בשביל שמפקיע עצמו ממלות התלויות בארץ, וכ"כ החשב"ץ (ח"ג סי' ר') והמהר"י"ע (ח"א סימן מ"ז). ומה שהקשה בזה המהר"י"ע ישבתי במ"א (ויואל משה מאמר ישוע א"י סי' ז'). וגם שכתבתי לא"י אח"כ אית צ"י הרבה ספיקות עובא, כאשר הארכתי למעלה, וגם שבמה שמחזקת ת"ת בא"י הוא יותר גדול ממה דאיירי שם הב"ש בחיזוק ת"ת בחו"ל, דהרי המחזיק ת"ת בחו"ל הוי כלומד בחו"ל, וכמו כן המחזיק ת"ת בא"י הוי כלומד בא"י דיש לו חלק בהתורה שמחזיק בה וא"כ מקיימת בזה גם מלות ישוע א"י, שזה מלות ישוע א"י לקיים שם תורה ומלות, וא"כ הדבר פשוט שמחזיק במעוה"י ת"ת וי"ש באה"ק.

מהר"י יקדמונו רחמינו ית"ש וזכה לצוא במהרה כולנו יחד בחיים לאה"ק עם ביאת משיח נדקינו בקדושה ובטהרה צ"ח.

וכנני ידיו ש"צ דושתי"ה באה"ר

בקי' יואל מייטלבוים

סימן פו

צ"כ

שלו' וכמ"ס אל כבוד הרב המאוה"ג חו"ב
ותיק מלא עתיק כש"ת מוה"ר בן ציון
בלום שליט"א האבדק"ק ב'אויפאלו יצ"ו.

אחדשת"ה צאכ"ר, מכחצו הגיעני זה כבר, ומחמת
עירדת הימים ולוק העתים אשר לצי כל עמי, גם
לא ניחא לי להתערב צענין זה, לכן לא השבתי על אחר.
אולם מחמת כבודו נתתי אל לצי להשיבו, בדבר שאלתו
אשר יש עמכם עזבון קרן קיימת, אשר עשרים פראגטע
צריך לשלוח לאה"ק תוצ"צ עפ"י הלוואה, ולעת כזאת
שא"א לשלוח לשם ויש לחוש שלא ילך לעמיון ח"ו, ולזאת
דעתו לשנות המעות, לחלקו לאלופי לומדי תורה וישיבות,
וכ"ת נ"י מדמה זה להמבואר בשה"י חת"ס ח"ו סי' כ"ז.

א

הנה אין לזה שום דמיון לגדון הח"ס הנ"ל, וכמבואר שם
שלא התנדב שום אי' לעניי ח"י, וכמה שנים בדליק
הרב נר בחדרו מאותן המעות, ואף אח"כ לגרמ"י הוא
דעבדו שהתחיל לשלחו לא"י, ע"י שלמדוהו לזה שלוחי
ח"י, ולא ה"י דעת הנותנים לחלק ולזכות לשום אדם,
ולכן התיר לשנות ולחלק לח"ת עניי עירו, כיון שהכל
ה"י תלוי בדעת הרב, וצפ"י כתב שם החת"ס בתחילת
דבריו שאלו היו המתנדבים נותנים לחלקם לעניים, לא
היה ע"י ממחר להשיב להחיר לשנוי בני זמנ' וא"כ צ"י
מה שצפ"י נאמר עפ"י הלוואה דעת המתנדב לשלחו
לאה"ק, אין היתר לשנותו, גם אינו דומה כלל למ"ש אביו
הגאון ז"ל בשה"י (בית שער) סימן שלי, דשם עדיין
היו המעות ציד הנודר שה"י צחיים, והיה לו היתר
על ידי שאלה להכס, וכל זה לא שייך צ"י. ואף מה
שנראה לכאורה מדברי החת"ס סופר שם, שאלו היה
נותן המעות בדרך קרן קיימת לחלק הפירות בכל שנה
ושנה, היה מיקל לשנותם על סמך דברי המהר"ק
ומהר"י ומהר"ם אלשיך, אבל באמת יען שלא ה"י נוגע
זה לענין שאלתו, ולא הוצא הדברים אלא דרך אגב
בדמיון, לכן לא ביאר פרטי הדברים בזה.

ובאמת המעיון במהר"ק שם בשורש ה' שה"י השאלה
שהשם המעות ציד הגזרים לעשות בהם כאשר יראה
בעיניהם, ולא ה"י שום אדם שפקפק עליהם מעולם כי
אנשי מופת היו, ואח"כ קרה מקרה אשר בעו"ה ידו פרש

נר על צ"כ שצירושלים ונתן הצית הגדול והקדוש והולרבו
להנלות מרובות לבנות הנכרסות, עד שהונרכו לנות
מן הגוים מעות צרצית ונשתעבדו בגוף ובממון, שנא
ה"י זכחם לפרוע, וה"י החשב פן ח"ו הנושים יצואו
לקחת ערובתם הלא המה גוינת וממונס, וע"י נשאל
המהר"ק ז"ל אם לשנות אותן המעות שניתן ציד
הגזרים ללורך עניים שצירושלים, למנוח הגדולה הלא
של בנין צ"כ הגדול שצירושלים, וכשיב להיות מכמה
עטמים, והעיקר שאותם הגזרים ה"י זכחם לחלק
המעות לפי דעתם, להרבות נעמי ח' ולמעט נעמי ח'
כאשר ייעב צענייהם, שאותן המתנדבים סמכו לגמרי
על דעתם, ולכן זכחם גם לשנות המעות נפי הנור, ו
הוציא ראיות לדבר, ובחור הדברים כתב גם זה, שכיון
שה"י בדרך קרן קיימת לחלק הפירות בכל שנה ושנה,
ח"א לומר שזוכין צו העניים מיד, כי באורך הזמן
מתחלפים כמה עניים, בני אלו ואחריו, ואלו היו
זוכין צו אותן העניים מיד, לא ה"י אפשרות ליתן אח"כ
לבעניים האחרים, וע"כ שנמסר ציד הגזרים לחלק
כפי ראות עיניהם, וא"כ צידם גם לשנותו ללורך מנוח
רבה של בנין צ"כ שם צירושלים, והוציא עוד מדברי
הש"ס בבא בתרא (דף ע' ע"א) דאמר רב אשי כל
מאן דיכ"ב אדעתא דידו יח"ב ומאי דבעינא עבידנא
צ"י, ופסק כן הרמב"ם צפ"י מהלכות מתנות עניים
וכן הוא בשו"ע (סימן רנ"ו) צלי שום חולק, שאם
ה"י צמדינה חכם גדול שהכל גוצין על דעתו והוא יחלק
לעניים כפי מה שיראה, הרי זה רשאי לשנות אותם המעות
כפי מה שיראה לו מלרי הצבור, וכתב דנידון דידו' הוא
כש"כ מהתם, כיון שהמתנדבים פירשו בדיא שיחלקו
הגבאים האלה אותם המעות כפי מה שיראה בעיניהם,
וכתב עוד, שגם לעניי ירושלים יש צוה חועלת למען לא
תפול שנאה ותחרות ציניהם וצין חושצי העיר, עוד כתב
שיש צוה אומדנא דעת הנותנדבים, דמדכניהו עניי
עירם משום עניי ירושלים, גילו דעתם שרואים לזכות
בהעמדת העניים שם, כדי שיכ"י להם חלק בזכות העמידה
שם כי רב הוא כי שם לוח ה' את הצרכה לצרך בשמו
ולשרתו, ואם ח"ו צ"כ חריבה לדיקים מה פעלו, ולבסוף
סיים שמכל בני עממי נראה שיוכלו הגזרים הנכבדים
לעשות כעוב צענייהם, אח"י יעיי"ש שהאריך עוד.

והעתקתי תמלית דבריו שצ"יורק הרבה עטמים החיר
לשנות אותן המעות, אשר כל אלו העטמים לא שייכי
צ"י, כי זכאן הגזרים שצח"ל לא נמסר להם כח זה
לחלק לפי דעתם כמה ליתן לכא"א מהעניים שצ"ס,
אלא הגבאים שצ"א המה המעריכים ומחלקים לפי דעתם,
והגבאים שצח"ל אינם אלא שלוחים לשלוח המעות

דמנהגא מתנדב, וא"כ גם לפי טעם זה, אין ראוי אלא על הגבאים שצא"י, שהמה יוכלו לשנות המעות לזרף גדול, אבל לא פה בחו"ל בלתי ידיעתם, וא"כ אין לזה שום דמיון לדברי המהרי"ק ז"ל אף לא בטעם אי מהטעמים שכתב.

ב

ובאמת כי צפרע זה שאנו מדונים יתן שהוא קרן קיימת גם דברי המהרי"ק ז"ל לע"ג, ראשית מה שהביא ראוי לדבריו, מהא דישאל שהתנדב נר או מנורה לצית הכנסת (ערכין ו:), דיכולים לשנות לדבר מזה, אף שאין חוזרין ופורעין נר אחר או מנורה אחרת, וע"כ דלעת הרא"ש דאשר בכה"ג, לריך לחלק, מפני שהם דברים הנמסרים לגזרים ועי"ש, וזה חומה שברי הרשע"א ז"ל כי צהדיא, שאין ראוי מנר או מנורה, דהתם מוירי כשים לצובכ"י סיפוק להחיר גם בלח"ה ולא יחסר המזג, אבל בצדקת העניים, אם אין להם ליתן לח"ה, הם גוזלים את העניים, והמהרי"ק ז"ל צעמנו צפורש קכ"ח הביא דברי הרשע"א האלו, ופסק כן להלכה, דהא דשרי צנר או מנורה אינו אלא כשים סיפוק לצובכ"י בלח"ה, וא"כ האין הביא ראוי מהא דנר או מנורה.

עוד קשה לי, דברי הרא"ש צפ"ק דכ"ג שהביא דעת הרי"י הלוי דהא דרשאין צני העיר לשנות מקופה לתמחוי אינו אלא כשהוא לצורכי עניים, ובתש"ס דאין ראוי מישראל שהתנדב נר או מנורה, דכל המתנדב לצורכי צובכ"י ע"ד הציבור הוא מתנדב, דצובכ"י ע"מ וכולים למכרו ואפי' למישהו צי' שיכרה, ואח"כ פליג עליו הרא"ש ז"ל והביא ראיות לרחות דבריו אבל צנר שכי' דאין ראוי מנר או מנורה לא דחה דבריו, וא"כ י"ל דהסכים לחילוק זה, וכן מבואר צהדיא גם במדרכי פ"ק דכ"ג שאין ראוי מנורכי צובכ"י, וא"כ איך העמיד המהרי"ק ז"ל יסוד על ראוי זו.

הן אמת דלפי מה שהביא העור בסימן רנ"ט דעת הרא"ש דהגבאי יוכל לשנות לדבר מזה, אשר מבואר בדברי הרא"ש שם שמקור דין זה הוא מערכין דקאמר התם שצורק טייעא אינדב שרגא ושניי חזנא, וכן מבואר בדברי הרא"ש צ"צ, וא"כ מהביא העור זה להלכה, ש"מ דגם למסקנה סובר הרא"ש ז"ל דאין לחלק בין צורכי צובכ"י לשאר ענייני צדקה ואינו סובר דעת אותם הראשונים ז"ל שכתבו לחלק צנר. אבל מה ע"מנו מבואר היפך דברי המהרי"ק ז"ל, דהלא דברי המהרי"ק צנר זה הוא דלעת הרא"ש ז"ל דנר או מנורה

להגבאים שצא"י, והמה רק כמו שכי' המהרי"ק ז"ל על הגבאים שזכרו בדברי הרא"ש ז"ל, וכ"כ המהרי"ק ז"ל צפורש קכ"ג דיש לחלק בין אם נתמנה הגבאי לחלק המעות לפי דעתו, או הוא רק כסתם גבאי של צדקה שהאמינוהו הקהל לשמור המעות מצדקה, אבל אינו מחלקם לפי דעתו מבלי שיומך צראשי הקהל.

ועיין ש"ך סימן רנ"ז סק"ח שכתב דדוקא חצר עיר היינו חכם גדול שהכל גוזין על דעתו והכל סומכים עליו לעשות כמו שיראה, אבל גבאי לא נתמנה סתם להיות הרשות בידו לעשות כמו שיראה אם לא שנהגו כן מקודם עפ"י תקנתם. ובגדון המהרי"ק ז"ל היו אותן הגבאים עדיפי מחצר עיר, כיון שהמתנדבים פירשו צהדיא שיעשו כעוז צענייהם וע"ז צנר המהרי"ק ז"ל עיקר וסודו, ואין ללמוד משם כלל לנ"ד שוכל לשנות המעות פה בחו"ל, כיון שהכל תלוי בהגבאים שצא"י לא על דעתו ודעת הגבאים שצח"ל שאינם אלא כסתם גבאים.

ובפרט מ"ש המהרי"ק ז"ל עו"ש שיש צנר תועלת לעניי ירושלים למען לא תהיו צנייהם קנאה ותחרות, וגם איכא אומדנא צדעת המתנדבים שרואים לזכות בהעצודה שם בירושלים, זה ודאי לא שייך כאן כלל אם רואים לחלק המעות בחו"ל ומפסידים עניי ח"י לגמרי.

ולא נשאר לנו מדברי המהרי"ק ז"ל לגידון דידן, אלא פרע זה שהוא קרן קיימת לחלק הפירות בכל שנה ושנה, ואי אפשר לומר שזוכין צו העניים מיד. הנה אף אלו הי' דומה צפרע זה אין להחיר, כאשר כתב הרדב"ז ז"ל (סי' תתקצ"ד), דאם איזה פוסק מתיר צנירוק הרבה טעמים אי אפשר להחיר אלא אם כן מצטרפים כל הטעמים, דאולי לא היה סומך להחיר כשהסר מהטעמים שכתב, והתחם סופר ז"ל צחשוצה הג"ל סימן כ"ז אחר שכתב שאינו דומה לגידון המהרי"ק כתב עוד דהמהרי"ק צסוף דבריו צורף לזה עוד, דעניי ירושלים גופייהו ניחא להו מה שלא שייך צנידון שלפנינו ועי"ש, ומבואר צנר שגם דעתו ז"ל, דהוכח שא"א לצרף כל הטעמים שכתב המהרי"ק, א"א ללמוד היתר מדברי המהרי"ק ז"ל, וצפרע צנידון שלפנינו שחסרו רוב הטעמים. אמנם צאמת גם צפרע זה אינו דומה כלל, כי המהרי"ק ז"ל כתב, דכיון שצריך לחלק הפירות בכל שנה ושנה וא"א לומר שזוכין צו העניים מיד, ע"כ שנמסר ציד הגבאים לחלק לפי דעתם, ולכן צידם לשנות, וצנ"ד א"א לומר כלל צציד הגבאים שצח"ל לחלק לפי דעתם, כיון שהצד ידוע שאך הממונים שצא"י מעריכין ומחלקים לפי דעתם, וכל המתנדב סתם אדעתא

אחרת, כמו שבצ"ח גם צ"ח חשו' אחרת מהרשב"א ז"ל שכותב ג"כ כן, ושם לא נזכר שחי' קרן קיימת, אמנם במהרי"ק שורש קב"ח, שם בעתיק יותר באריכות לשון חשו' הרשב"א ובעתיק שם צפ"ח שחי' קרן קיימת לחלק הפירות בכל שנה, וא"כ חומה מ"ש בשורש ה"י וראיתי אח"כ בשו"ת שער אפרים סימן ס"ו בסוף התשובה שהקשה כן על המהרי"ק, וכתב שהוא פלא, וכי עוד דאין לחלק בין הקדיש קרקע למעטעלין, שהרשב"א איירי בהקדיש שדך וכו' הפירות כאלו גדלו בקרקע שלהם, ולכן כבר זכר בהם העניינים, דז"ח דהרי המהרי"ק עצמו אינו מחלק ככך יעו"ש, הנה סתם הדברים צמח שכתב שאין לחלק בין הקדיש קרקע למעטעלין, ולא כתב שום הסבר וראוי.

ומתחלה כשנתקשתי בדברי המהרי"ק האלו, תשנתי שאלתי יש לתקן דבריו עפ"י דברי המהר"ם אלשיך בתשובה סימן ז' והוצא גם בחת"ם חשו' ה"ל דז"ח לפירותיו גרע מדקל לפירותיו, דבצ"ח ודקל שם קיימים צמח צא הפירות והדירה לעולם, משו"כ מהני בית דור ודקל לפירותיו, אבל צמח צמח צמח צא לעולם, אין המעות צמח צמח צמח צא, נמצאו הפירות בלי ממשות וכו' דש"ל, ולכן א"ל דמשו"כ כתב המהרי"ק צעודא דידיו שלא זכר העניינים, יען שחי' הקרן קיימת מעות, ומעות לפירותיו גרע מעודא דחשו' הרשב"א שחי' שדך לפירותיו.

אמנם צמח זה אינו, כי מלכד דרבו החולקים על סברת המהר"ם אלשיך ה"ל, דצמח צמח למלך פכ"ג מהלכות מכירה כתב דצמח חיים מוכח דמכני דומיא דדקל לפירותיו, ובקצ"ח סימן ר"ע האריך להשיג על המהר"ם אלשיך צמח ראיות, וכתבא כן גם מס' בני יעקב, גם צמח"מ סק"ה הסכים להקצ"ח דמכני וצמח על המהר"ם אלשיך, יעין פתחי תשובה סימן ר"צ ססק"י, וצמח המעיין במהר"ם אלשיך שם, יראה שיעקר יסודו צעודא דידיו יען שנתן הקרן לבנו ובריו לחתנו ולחתי, וזה אינו מועיל אף צדקל לפירותיו היבא שנתן הדקל לאחד ופירותיו לאחר, ואף לריוחא דמילתא כתב אח"כ, שאף אלו ה"י באופן המועיל צדקל לפירותיו, מסתברא דמעות לפירותיו גרע, אבל אין ראוי שחי' סומך על זה בלבד, כי צעודא דידיו אין י"מ יען שחי' הקרן לאחד ופירותיו לאחר, וצפרע אחר שאנו רואים כי רבו החולקים עליו בצמחא ז.

אמנם אף לו יהי' כדברי המהר"ם אלשיך, אינו דומה כלל לז"ד, וכמ"ש החת"ם צמח"מ סימן קי"צ באמלע

שהתנדב לזיכ"ל חינו דומה לסתם נדקב יען שהוא דבר הנמסר לגזרים ודומה לקרן קיימת לכן מותר לשנותו, וא"כ הא"י למד הר"ש משם להנודר סלע לנדקב שאינו בדרך קרן קיימת, וע"כ שהר"ש ז"ל אינו סובר חילוק זה שכתב המהרי"ק לדעתו, ואף שיש צד סתירה מתחילת דברי הר"ש שלמד מנר או מנורה שאף הגבאי רשאי לשנות לדבר מלוא, ובסוף דבריו כתב, שאף הוצר אינם רשאים לשנות אלא בדבר קבוע שגובין בכל עת שמלטרך להם כדי סיפוקם. ושני אלו הדינים כתבם הטור, שצ"ח רי"ט כתב תחלת דברי הר"ש, וצ"ח רי"ז כתב סוף דבריו, וזהו סתירה גדולה לכאורה. אבל כבר תירצו סתירה זו הפרישה ושאר מפרשים ויתבאר להלן, ועכ"פ דברי המהרי"ק צד זה לא זכיתי להבין כלל.

שוב ראיתי כי קושי' ה"י שהקשיתי על המהרי"ק כבר מובאר בחשו' מהרי"ל סימן מ"ח שדחה דברי המהרי"ק מטעם המבואר ברשב"א ור"ן וריטב"א דהכחא דנר או מנורה מיירי דוקא כשאין לורך לה ציכונים, כגון שיש נרות אחרות צביות הכנסת, אך לא הביא שהמהרי"ק עצמו צימין קב"ח כתב לחלק כן, אח"כ ראיתי צמחא אפרים ה' נדקב שהקשה כן על המהרי"ק, ולא ראה ג"כ שכבר קדמו צד המהרי"ל, וש"י צמח' הרד"ך בית כ"ו חדר ד' דפליג על המהרי"ק, והקשה מטעם אחר על הרא"י שהביא מיישראל המתנדב נר או מנורה, וכתב עליו שאפשר שהר"ש ז"ל סמך על הראיות האחרות אשר כתב, ובכללם כתב גם זה, ע"ד שכתב"ל (צ"ק דף מ"ב ע"א) משל לזייד משכח רצוני שקיל זוטרי שקיל יעו"ש, וזהו כעין מ"ש שאין לסמוך אלא בצירוף גם העממים האחרים, שאלו לא הביא זה אלא אגב שסמך על העממים האחרים כדברי הרד"ך ז"ל.

2

אבל היותר פלא בדברי המהרי"ק ז"ל מ"ש דאף שחי' הרשב"א ז"ל בחשו' (ח"א ס' תרי"ח) דמ"ש דרשאים צני העיר לשנות היינו דוקא צימיהם שחי' מספקים לעניים כל זריכהם אבל צמח שאין מספקין אין לשנות, אפשר דלא אמר זה הרשב"א ז"ל, אלא היבא שגובין ליתן לעניים מיד הוא דהוי גזל את העניים, אבל צמח"ג שהוא קרן קיימת ליתן הפירות בכל שנה ושנה דלא זכר צו העניים עדיין עד שתגיע לידם מודה הרשב"א, וזהו פלא, שהרי צפ"י מובאר שם צמחא התשובה שחי' השאלה שא' הקדיש שדך לעניים, ולזה שיחלקו הפירות בכל שנה ושנה, ורצו הוצר לשנות, וע"ז השיב שהוא גזל, ושם צמחמו בשורש ה' עדיין י"ל שחי' לפניו חשו'

התשו' בעוצה ידי', דמ"ש המהר"ם אלשיך דהמקנה מעות לפירותיו גרע מדקל לפירותיו, זה ילדק. אם אינו מקנה הקרן כלל אלא הפירות בעוצה ידי', אצל הכה עדיף הרבה אפי' מדקל לפירותיו, דאלו התם אם יבש הדקל העצים לבעה"ב, אצל הכה הקנה הקרן בעלמו אלא שהתנה בתנאי שיתנו הפירות לעניים, ולא שייך בני זמני אלו לעלמא, שהרי קנו בני זמני בעלמא, והיו כאלו מקנה דקל בקנין גמור אלא שמתנה תנאי שלא יקוץ אותו כל זמן שישא פירות וכו' ואין להנותן ויורשו זהם כלום, ע"כ ליתא שום ערעור מעטם האלשיך ה"ל עכ"ל, וכעין זה הוא גם כאן, היכא שנתן ומסר המעות לאורכי העניים, ונסתלק הוא ויורשו לגמרי מאותן המעות, הקנה הקרן גופי' לעניים, ועדיף מדקל לפירותיו, ועי' בתשו' חסד לאברהם יו"ד סימן ע"ז צא' שהניח סך מסוים שיהיה הקרן קיימת, והריוח שיעלה בכל שנה יתחלק לעניים, וראה השואל לדמות זה לדברי המהר"ם אלשיך דהוי מעות לפירותיו, וכחז שהוא דברי שגגה, דע"כ לא כתב המהר"ם אלשיך, אלא בעוצה ידי', שנתן המעות לפירות על זמן קצוב, ובכלות הזמן תחזור ליורשו, ונשאר זכות ליורשו בקרן, משא"כ בנותן מעותיו שיהי' כולו ניתן לריוח לאורך פלוני על כל ימי עולם, הואיל ולא נשאר להנותן שום זכות עוד בממון זה, ואין לו צו הנאה של כלום, הרי ההקדש חל על הקרן ועי"ש.

הן חמת שביסוד סברה זו היכא שהקדיש קרן קיימת שיהי' הריוח לעולם להעניים, אם נימא דזכו העניים גם בהקרן עלמו, או הקרן שייך עדיין לבעה"ב, צוה יש סתירה גדולה בדברי המהר"ם, שכתב סימן קי"ו כתב בהדיא שבממון שהוקדש לשם עניים ע"מ שיהי' הקרן קיים, איננו מיקרי בעלים מיוחדים, דקרגא לרווחא משתעבדא, ואם לא ירוויחו המעות נופלים אף מהקרן, וכן אם לא הספיק להם תנאם מוספים להם אף מהקרן, אמנם כתב סימן מ"ה כתב בהיפך, שמעטם זה מותר להלוות מעות הק"ק ברי"ק, יען שהני עניים לא בעלי הממון מיקרי כי אינם זוכים אלא בהפירות, ובגוף הקרן אין להם כלום ועי"ש, ועיין במל"מ (פ"ד מהל' מלוה ולוה דין י"ד ששני אלו התשו' של המהר"ם סותרין זא"ל, ונמא לבאורה דלפי דברי המהר"ם שסבי' מ"ה שאינם זוכים כלל בהקרן עדיין י"ל שהוא דמי לדברי האלשיך, אצל באמת מאותה התשו' הוא א' מן הראיות שהביא בקצה"ח נגד מהר"ם אלשיך, דהרי כ' שם המהר"ם שזוכין בהפירות, ולדברי האלשיך אם אינם זוכין בהקרן, גם בפירות אינם זוכים, וא"כ ממנ"פ לדברי צ' אלו התשו' שבמהר"ם אין לנו לדון בכאן

בצרת המהר"ם אלשיך, ולפי מה שהבאתי דברי החסל"א, נראה דסובר שזכו צ' עניים נפרדים, ואף לאותה התשובה שבמהר"ם שאינם זוכים בגוף הקרן ממש, מ"מ לענין זה זוכים צו העניים שחל הקדש על הקרן להשמיש זה להריוח צו לאורך העניים, ואין מזה סתירה להמהר"ם אלשיך שגם הוא ז"ל מודה בכגון דא שאין צוה שום ערעור שזוכין העניים בהפירות, ולא גרע מדקל לפירותיו, ועי"ע צוה בתשו' הרד"ך בית כ"ו חדר ג'.

והיכא שהורגלו איזה שנים ליתן אותן הפירות לעניי א"י אז עניי ירושלים זכו בהם אף צלי שום קנין מעטם מכירי כהונה כבגיטין דף ל' דאף טרם שהפריש התו"מ ולא אמר כלל ליתן להם זכו בהם, ואף דמדברי הירושלמי (גיטין פרק ג' הלכה ז') נראה דלא שייך מכירי כהונה אלא במתנות כהונה לא בעניי, אצל כפר כתב המנהג למלך צפרק ז' מכלכות מעשר דלא נאמרו דברי הירושלמי אלא במעשר עני דאין צו עובת הנאה לבעלים, וא"כ בלדקה דאית צי' עובת הנאה לבעלים גם הירושלמי מודה, ועי"ש עוד שכתב דרכים להשוות דברי הירושלמי עם הש"ס צבלי, ועכ"פ מדברי הרמב"ם נראה דפסק גם בעני דין מכירי כהונה, וכן פסק בהדיא הש"ך בסימן רנ"ו ס"ק י"ג וכו"ה דעת כל הפוסקים, וגדולה מזו פסק בתשו' בית שלמה יו"ד ח"צ סימן ל"ט דאנשי אונגארין אינם רשאים ליפרד מאנשי אופטרייך בשליחת המעות לאה"ק מעטם מכירי כהונה, ואף דשם חלקו הרבה גדולים דהרי בידם שלא להתנדב כלל, וא"כ יכולים לחזור ערם שהתנדבו מחדש שאינם נותנים אלא לאורך בני מדינתם שם בזה"ק, ועוד טעמים אחרים נאמרו צוה שאין להאריך פה, והי' פלוגתא בין הגדולים, אצל צ"ד היכא שהמתנדב אמר צפי' שיהי' כן לעולם, וכבר הקדים הקרן קיימת לאורכם, וגם הורגלו לעשות כן, כו"ע מודי דזכו צי' אותן העניים, וא"ל לטותם, ועי' בשו"ת מהר"ם מרענבורג סימן ע"ד דמעשר כספים אחרי שהחזיקו לתתם לעניים אין לשנותם למנוח אחרת, דכבר זכו צו העניים על ידי המנהג שכך נהגו.

הנה כתבתי כל זה לצרר מדברי הפוסקים שאין לנו להשתמש בכאן בצצרת המהר"ם אלשיך לומר שלא זכו עניי א"י באותו הריוח, אמנם בדברי המהר"ם בלא"ה א"ל להעמיס כלל סברה זו, שהרי כתב בפירוש החילוק בין היכא שמכרה לעניים יודעים שאז זוכים שפיר, ואף יען שהוא על זמן ארוך והעניים מתחלפים לכן א"ל לומר שזוכים, ואלו הי' סובר דמעות לפירותיו הוי דשגב"ל לא הי' מועיל לזכות אף לאותן העניים

הפעם, דאף ש'כ' הרשצ"א ז"ל שבזמניו אין מספיקים, מ"מ אינו הכרח שהי' זה כלל גדול בכל העתים וזכר המקומות. והאיתי אח"כ בשו"ת זרע אברהם סימן י"ח ש'כ' בפשיטות שאין צוה שום סתירה בדברי הרשצ"א, דבאותה התשו' ש'כ' דאין לשנות מיידי צדצת יחיד, ובתשו' שהתיר לשנות מיידי צדצת הרבים, ונודע שבפ"י דעת הרשצ"א (ע' בחי' לצי"ד דף ח' ע"ב) לחלק בין נדבת יחיד לנדבת צבור. גם מדברי הצי"ק מראה שלא הסכים לדברי המהרי"ק במה שטעם סתירה וחזרה בדברי הרשצ"א ז"ל, שהרי הביא צסי' רנ"ט אותה התשו' שבמהרי"ק שורש קב"ח, והצי"ק להלכה בענין נרות ומנורות, ושם הביא באורך לשון תשו' הרשצ"א המוזכר במהרי"ק שאוסר לשנות המעות, ותשו' הרשצ"א האחרת השמיט לגמרי ולא הזכיר אף צרמז, ואף שהביא שם דברי המהרי"ק שבאותה התשובה לענין אחר, מ"מ מ"ש שם בענין סתירה דברי הרשצ"א לא הזכירו מאומה, וע"כ שאלה התשו' שכתב שאוסר לשנות הוא העיקרית בעיניו ולא ראה צוה שום סתירה.

והנה הצי"ק צסימן רנ"ו הביא דברי המהרי"ק מ"ש בענין ק"ק, וצסי' רנ"ט הביא דברי תשו' הרשצ"א, ובשו"ע השמיט כל הענין ולא הזכיר כלל מדין קרן קיימת, ואולי בשביל שראה שדברי המהרי"ק צוה היפך דברי הרשצ"א ז"ל, או אולי סובר דגם המהרי"ק לא החיר אלא צירוף טעמים האחרים, לכן השמיט כל הענין בשו"ע שלא עשה שום חילוק בין ק"ק לשאר לזקות שאין לשנותם.

ולדינא אף המהרי"ק צשורש קב"ח שהביא תשובה הסותרת בדברי הרשצ"א ז"ל, מ"מ צסוף דבריו לא מלאו לבו להקל למעשה נגד דברי הרשצ"א ז"ל, כמו שהביא זה גם הצי"ק, ובשורש ה' שכתב סברא זו להקל יזרק לדבר הרבה טעמים וסגיפיים שראוי יותר לסמוך עליהם להקל, והרד"ך והמהריב"ל פליגי לגמרי על סברא זו שהביא המהרי"ק להקל יען שהוא קרן קיימת, והשער אפרים שהביא סברת המהרי"ק, הנה חתר היצבה להמליץ עוד טעמים אחרים ועיקרים גדולים להחיר, ולא מלינו מי שמיקל על סברא זו בלבד, ובג"ד אין לנו שום טעם מכל הטעמים האחרים שבמהרי"ק ומהרי"ט ושער אפרים, ובפרט שלפי המנהג שהגבאים שצ"י המה המעריכים, ולדעתם נתחלק המעות, לא שייך כלל סברת המהרי"ק, כאשר ביארתני לעיל, ופשיטא דכו"ע מודו שאין מקום לסמוך ע"ז להקל.

שהיו בשעת הקנין, וכול"ל רבוצה יותר שאינם זוכים אף אותם העניים שהיו בזמן הכות מעטם דשלצ"ל, אבל לא הזכיר כלל מהו אלא ערה להאריך אף מעטם זה יען שהוא על זמן ארוך והעניים מתחלפים, וע"כ דאינו סובר סברת המהר"ם אלשיך, או דסובר דעת האומרים דלא שייך כלל סברת האלשיך אלא צנידון ידידי שנתן הקרן לאחר, וגם הי' רק על זמן, אבל צהקדים לצדקה לקרן קיימת לעולם וקנה גם הקרן, ואין חילוק כלל בין מעות לקרקע, ובפרט אחרי שער המהרי"ק להשוות דעת הרשצ"א לדעתו, וכ' דגם הרשצ"א אפשר לא קאמר אלא כשגובין ליתן לעניים מיד, ואלו הי' עולה על דעתו לחלק בין מעות לקרקע, למה לא כ' חילוק זה שמבואר בפ"י בדברי הרשצ"א דמיידי צקרקע, וציקש חילוק אחר שכתבו רק בדרך אפשר, וע"כ דז"א, ומ"ש דהרשצ"א מיידי כשגובין ליתן לעניים מיד זה פלא גדול, כיון שמבואר בדבריו בפ"י דמיידי צקן קיימת.

ומחמת הפלא הגדול הזה נראה דבעת ש'כ' התשובה שבשורש ה' לא הי' לפניו אותה התשו' שברשצ"א ז"ל דמיידי צק"ק, אלא תשו' אחרת המוצא ג"כ צצי"ק ששם סתומים הדברים, ולא ציאר בזה אופן מיידי, ואף שבעת ש'כ' התשובה שבשורש קב"ח, הי' לפניו אותה התשו' שברשצ"א ז"ל שכתב צהדיא שהוא קרן קיימת, שם לא נחית להאי דינא ש'כ' בשורש ה', ולא דיבר שם מה, ויוכל להיות שבחמת אחר שראה התשו' שהביא בשורש קב"ח, חזר ממה שאמר שהרשצ"א מודה לסברא ידידי צדין ק"ק, ואעפ"כ י"ל שלא חזר מההלכה שפסק בשורש ה' מחמת טעמים אחרים שהביא שם. שם ראינו בשו"ת צ"ש חיו"ד ח"צ סימן נ"ה שחמה גם כן על המהרי"ק צזה, והביא ילחק חיו"ד ח"צ סימן פ"ו הביא קושי' זו מהצ"ש, ותי' עפ"י דברי המהר"ם אלשיך לחלק בין מעות לקרקע, ובצר הארכתיו שא"א להעמים כלל חילוק זה בדברי המהרי"ק, והוא צרור לפע"ד להמעין בדברי המהרי"ק.

ד

והנה במהרי"ק שם שורש קב"ח הביא שאלה תשו' אחרת ברשצ"א שסותרת לאותה התשו' ש'כ' הרשצ"א דז"א לשנות אותם המעות, וצ"ל שחזר צו, והשתמש צזה בשער אפרים וצצ"ש. ולפענ"ד לא הבנתי שיהיה כדאי צזה לעשות סתירה בדברי הרשצ"א ז"ל, שהרי איכא לאוקמא אותה התשו' שהחיר לשנות, שהי' במקום שהיו מספיקים לעניים צרכיהם, וכשחסר להם היו גובין עוד

ח

ומ"ש נעטם כא' דאין לשנות חלל בדבר קבוע,

שכל עת שצריכים ממנאים כדי ספוקס, וכו' ודאי חמת ויניב. אך בש"ך סימן רנ"ז ס"ק ז' כתב, דלורך פדיון שבויים אפילו כהאי גוונא יכולים לשנות כדלעיל ר"ס רנ"ב, וככוונה דר"ם רנ"ב מצוה דפדיון שבויים הוא מעולה משאר נדקות, וא"כ נראה מדבריו דלעלויא יכולים לשנות אפי' בכה"ג, וא"כ עדיין יש אפשרות לשנות אותן המעות היכא שהם לעלויא. אבל מצוה צב"י רנ"ו ס"ד דרמ"א, דאם פ"י הנותן ואמר שיתנו לעניי העיר אין להם לשנות אפי' לח"ת, וככוונה דאף שח"ת הוא מעולה משאר נדקות, מ"מ אין לשנות בכה"ג, ומקור דין זה הוא מהמכרי"ו, ואף שבש"ח שער אפרים כתב שכדי ליושב שלא יהי' סתירה ומחלוקה בין המכרי"ק ומכרי"ו, ל"ל דהמכרי"ו מייירי היכא שפ"י לעניים יודעים ולא לסתם עניי העיר, וא"כ גם הרמ"א ז"ל מייירי בכה"ג, אבל תמיהני דהרי המכרי"ק כתב שם בעובדא דידו' הרצב טעמים שאינם שייכים כלל בעובדא דמכרי"ו, וחילוק גדול בין הנושאים כמצוה להמעין, ובא"כ אין לורך לעשות שום מחלוקת ביניהם.

אמנם יש בכאן טעם אחר ברור שאי אפשר לשנות המעות, שהרי הרשב"א (בבא בתרא דף ח' ע"ב) כתב דהא דרשאין לשנות אין זה חלל כשגבו הכבוד דכל המתנדבים על דעת הכבוד התנדבו, אבל יחידים המתנדבים אין לגבי העיר לשנותה, ואף שהמכרי"ק כתב דהר"ם והרא"ש פלוגי דאם על הרשב"א, אבל כבר חילק הר"ן ז"ל דיחיד שפסק נדקה ומסרה לפרנסים או לגבאים הממונים על הכבוד, כיון דליד ממונה שלהם נתן על דעתם התנדב, אבל הפוסק נדקה לעניים וממנה גזרים בדבר כה"ג אין רשאין בני העיר לשנותה, שלא על דעתן הוא מתנדב, וכן הר"ם והרא"ש שהביא המכרי"ק נגד דעת הרשב"א ז"ל, מייירי שמסר להכבוד, כמצוה דבדרי' הר"ם והרא"ש שם להמעין בדבריהם, ופסק בן הרמ"א ז"ל בסימן רנ"ז סעיף ד'. ובש"ח שער אפרים סימן ס"ז הביא רא"י מהמכרי"ק עצמו, דבנדבת יחיד אף בשנינו למעליותא אסור לשנות, דהרי כתב המכרי"ק דמאות בנין הציונים שם צירופים עדיף יותר משאר הנדקות, ואעפ"כ האריך להוכיח בראיות, אם רשאין לשנות אותה הנדבה לורך בנין הציונים, והלא הוי השנינו למעליותא, ומה"ת לא יהיו רשאין לשנות, וע"כ דיש לחלק דאך בנדבת רבים רשאין לשנות למעליותא ובנדבת יחיד אסור לשנות אף למעליותא, לכן הולך להאריך שם בשורש ה' יעיי"ש. והנה באמת המכרי"ק שם באותה התשובה הביא החולקין על

ובעיקר השאלה אם לשנות מעות שייך לעניי ח"י לורך עניי חו"ל בכה"ג כבר נשאל בשו"ת חרי' דבי עילוי יו"ד ס' י"ב, ומצוה שם בנשן השאלה שהי' גזירת המלכות שלא לשנות המעות לא"י וחי' מונח אללם, ושאלו אם מותר לשנות המעות לורך עניי עירם שהי' אז בעירם רעבון גדול כ"כ ממנו נפוחי כפן, שהי' הרצב שוכזים על ערש דין, וחי' פק"י שלא ימותו ברעב, ואעפ"כ השיב שאסור לשנות המעות שזכו בהם עניי ח"י מתרי טעמי, חדא, דמצוה צב"י ובצ"י בשם הרשב"א, וכן כתבו שם פוסקים, דאין לשנות חלל בדבר קבוע, שכל עת שצריכים ממנאים כדי ספוקס, והשני דדוקא מה שהוקדש ללרכי עירן יש להם כח דעוצי העיר בצ"ד הגדול, משא"כ מה שהוקדש ללרכי עירי אחרת, והביא ע"ז מדברי החוס' בערכין דדוקא ללרכי העיר מותרין לשנות, אבל לא מחוץ לעיר, וככוונה שם דמה שהוקדש ללרכי העיר, אין להם כח ליתן לעיר אחרת, וא"כ הוא כש"כ דאם אין להם כח על שלהם מכש"כ דאין להם כח על של אחרים ליקח ללרכי עירם, וסיום עוד דאף לדעת החוס' בצ"מ דף ע"ח דמגבת העיר לאותה העיר, קאי דוקא על מגבת פורים, משמע דזולת זה יש להם כח ליתן לעיר אחרת, וגם מהחוס' בערכין נראה דבצרי דדוקא גבאי אבל בני העיר יכולים ליתן גם לעיר אחרת, מ"מ מודו בצ"ד דעל של עירם יש להם כח לצבור או לפרנסים, אבל על של עיר אחרת אין להם כח יעיי"ש. והנה כללל כיון שאין לצבור או לפרנסים שום כח חלל על מה שגבה לורך עניי עירם ולא על מה שגבו לורך עניים אחרים שאינם מצני עירם, וזה תימיה, דהרי מקור דין זה הוא מגמ' צ"צ דף ח', דרשאים בני העיר לעשות מקופה תמחוי ומתמחוי קופה, ולשנותה לכל מה שיראו, ומצוה שם צמ' דתמחוי לעניי עולם, וקופה לעניי העיר, וא"כ אם משנים תמחוי לקופה משנים ממה שגבו לעניי עולם שאינם מצני עירם לורך עניי עירם. ומה שהביאו החוס' מהצרייתא מגבת העיר לאותה העיר, הרי"ף והרא"ש והרמב"ם לא גרסו כלל מימרא זו בצרייתא, ועיין בהגהת הגר"א שצ"ס ויילנא, ואולי בשביל דקשה על זה מדברי הש"ס הנ"ל דרשאין לעשות תמחוי קופה, לכן מחקו זה מהצרייתא, והחוס' בצ"מ ישבו הגורסא, דמייירי צמעות פורים דוקא, ולדעת החוס' בערכין ע"כ ל"ל דמייירי דוקא בהגבאי שלא יקשה מהש"ס הנ"ל, אך בשו"ת שער אפרים כתב שגם לדעת החוס' בערכין מייירי דוקא צמעות פורים, וא"כ אין שום רא"י מדברי החוס' בזה.

כמה יעול כל אחד ואחד בשבוע, וליכא רוחא לעניים ע"י נדבתו של זה, דבליא לא יותירו ולא ימעינו, לכן מלי הגבאי לשנותה למזבח אחרת אף שהוקלה לזדקה, אבל היכא שיש רוחא לעניים ע"י נדבתו של זה, אף הכבוד אינם יכולים לשנותו דהוי גוזלים את העניים, עיי"ש. ובתי רעק"א סי' רנ"ט הביא רק תי' הפרישה.

ובג"ד שאין לנו מכל אלו החירושים, דלא מיירי באומר סלע זו לזדקה סתם, אלא שנגבב צפי' לעניי א"י, וא"כ אם מפסידים אותם לגמרי באופן שלא לפרוע להם אין מקום לחלק בין דבר הרשות לדבר מצוה, והכך רואה שהרמ"א ז"ל כלל שני אלו הדינים ביחד, של יחיד המונה גבאים, וכן אם פי' לעניי העיר, שאין לשנות אפי' לת"ת שהוא מצוה דעדיפא, וכבר הבאתי מהשער אפרים, שאף שהוא מהמקילין, מ"מ הוכיח מדברי המהר"ק בעלמו, דבנדבת יחיד אין לשנות אפי' למצוה דעדיפא מיני'.

ובל"א כבר נתבאר שהדבר ברור, שכל מה שכתבו הפוסקים איזה כח לגבאים, אין זה אלא בגבאים שנתמנו לחלק המעות, אבל לא כן בג"ד, שעיקר הגבאים והממונים הם צירושלים, כי המה המחלקים ומעריכים לפי דעתם, והגבאים שצו"ל אינם אלא שומרים ושלוחים לשלוח המעות, כמו שהבאתי לעיל מהמהר"ק שכתב לחלק בזה. וכעין זה הביא בשער אפרים סימן ס"ז בשם המהרש"ך, שכתב בדון שלו דודאי הגבאים של מעות ההקדש נקראים גבאי לפת, ולא גבאי שאלוניקי שלא נתמנו אלא להחזיק בהמעות ולשלוח ליד גבאי לפת, וא"כ אפי' את"ל שציד הגבאים לשנות, אין זה אלא בגבאים שצירושלים, והמהר"ק והמהר"ע והשע"א שהמה מן המתירים, כולם לא מיירי אלא צמנים לזדקה היותר מעולה, שם בא"י, וברשות הגבאים דשם, ואעפ"כ טרחו הרבה בדבר לגבא כמה טעמים דלא שייכי בג"ד, וא"כ צכה"ג לשנות המעות לגמרי, מא"י לחו"ל, ולהפסידם לגמרי מצלי ידיעתם כלל, לא מאלנו שום היתר והוי גזל עניים.

ומה שערב האדצ"ע לזקש טעמים אחרים לאסור לשנות המעות, ולא כתב טעם זה, הנה ידוע גם עתה מנהג מדינת פולין בנדבת עניי א"י אינו כמו במדינתנו כי שם הנשואים שצו"ל המה המעריכים ומחלקים לכל א"י נדבתו, וחזן לזה א"א לידע עכשיו באיזה אופן שהי' צמנו של האדצ"ע ז"ל, כידוע שכמה שנים אחר פטירתו ז"ל נשתנה הסגנון בדרך נדבת עניי א"י, וכפי הנראה מלשון תשובתו ז"ל שפלפל בדיון כח הכבוד ואלים כח טובה העיר, שהי' אז דבר הנמסר לצבור, כי בנדבת

הרש"א שהחמיר בנדבת יחיד, מ"מ ז"ל שלא סמך ע"ז אלא בצירוף כל הטעמים שהביא, כאשר כתב המהר"ק בתחילת דבריו, שפשוט שיש יותר להחמיר בנדבת יחיד מנדבת הצבור. וא"כ בג"ד, צמעות הנשלח לא"י שהתנדבו יחידים ונתמנו על זה גבאים וממונים אחרים שלא נתמנו כלל על שאר עניי הצבור, א"כ אין לצבור שייכות בזה, ולא על דעתם התנדב, וכונ"ע מודו דצכה"ג אין לצבור לשנותם, כי לא מלינו שום חולק על פסק הרמ"א ז"ל בשם הר"ן, בנתמנו גבאים מיוחדים ולא נמסר לצבור כלל.

וראיתי בשו"ת צ"ש סימן נ"ה שנתקשה בדברי הרמ"א שהביא דעת הר"ן דמינה בעלמו גבאים גרע, ולא הביא דעת המהר"ק שצורש ה' שיותר יש רשות לגבאים שנתמנו מכח הנותן לשנות מגבאי הצבור, אבל לפענ"ד ברור להמעיין בדברי המהר"ק דלא מיירי אלא בגבאי שנתמסר לגמרי המעות צידו לעשות בו כרצונו, וזה ודאי עדיף מגבאי הצבור שלא סמך עליו דעת הנותן לגמרי, ומבואר שם במהר"ק דמיירי שאמר הנותן צפי' שסומך על הגבאים האלו לגמרי ולכן עדיפי אף מחבר עיר דומי' דרב אשי שמוחזר בגמרא (בבא בתרא דף ע' ע"א) שעדיף משאר גבאים, כיון שהכל סומכין עליו, וזה עדיף עוד יותר כיון שהנותן אמר כן צפי', אבל מסתם גבאים דמיירי הר"ן ז"ל, מזה לא דיבר המהר"ק, והאיך נחדש בזה פלוגתא.

ו

ומי"ש שם הב"ש לחלק בין דבר הרשות לדבר מצוה, הנה מקור חילוק זה אשר לדבר מצוה יוכל הגבאי לשנות, הוא מתחילת דברי הרא"ש פ"ק דצ"ב, שהביאו העור צסימן רנ"ט, ותמכו כולם שזה סותר לסוף דברי הרא"ש שאף הצבור אינם יכולים לשנות אפי' למצוה אחרת, אלא בדבר קבוע שחזרין וגוזין פעם שנית לכשיטערו, והביא זה העור צבימן רנ"ו, והפרישה סימן רנ"ט כתב לתרץ, דהתם שגבו לשם כך אינם יכולים לשנות, והכא מיירי שאחד נתן סתם לזדקה, ולא איכפת לי' להנותן לאיזה מצוה, רק שיוציאו לשם מצוה, לכן מותר לשנות לאיזה מצוה שירצו, ולא לדבר הרשות. ובשער אפרים סימן ס"ו כתב לתרץ דמ"ש הרא"ש דהגבאי יוכל לשנות לדבר מצוה, מיירי כשיש להעניים פרנסה מן הקופה, ואף ע"י האומר סלע זו לזדקה יהיה להם צריח יותר, אותו הצריח יוכל לשנות כיון שיש להם עכ"פ פרנסה בל"א. ובמחנה אפרים סימן ו' מהלכות זדקה כתב, דמיירי רק בשקצוה לעניים

עכשיו נדקה מעולה, צאופן שיכיו צעוות או מהקבילה או מיחידים אנשים נאמנים ועשירים צעוות גדולים באחריות כתוב וחתום, שצעת שיכיה שעת הכושר לשלוח המעות לא"י ושלמו המעות תיכף עלי איחור, וזה לריך לצאר עוד.

והנה צו"ת אד"ע הכ"ל נשאל גם על זה, והשיב דמותר, דלצור ודאי יש להם רשות ללות ולפרוע, ולצור לא מעני, והראה מקום להצ"ח צסיון ר"ע. ולפי דבריו וזה אסור להלות חלל על אחריות הצור ולא על אחריות יחידים, דביחיד חיישין לעולם שמה ירד מנכסיו כמ"ש הר"ן והרמב"ן והר"י. אבל דבריו ז"ל באותה החשובה ל"ע, כי שם באותה חש"י נשאל עוד אם להלות המעות לאיזה צעוות צאופן שיכיו הרווחים לעניי עירם וקצת מהרווחים לעניי א"י, והשיב דאף דמצואר צו"ע (סימן רנ"ע סעיף א') דאין נושאין ונותנין צמעות נדקה, מכל מקום צבהאי גוונא דנותנין להם דבר חשוב על כל פנים המחלה מן הרווח מותר, והביא רא"י מהא דר' ינאי יו"ק ופרע (ערכין דף ו' ע"ב), וכתב העו"ז צס"י רנ"ו סק"ד שה"י צעות שיוכל לגבות מן הצור תיכף, ואין חילוק בין אם הוא צעות שתיכף שיערכו עניים יגבה מחדש, או שיגבה תיכף מעות הצדקה שמכבר. ולא הצנתי, דלפי דבריו שהחזיק צשיטה זו, דלכן מותר להלות להצור צשציל דלצור לא מעני, א"כ אין רא"י כלל מהא דר' ינאי יו"ק ופרע, כיון שה"י צעות לגבות מן הצור ולצור לא מעני, משא"כ להלות ליחידים דאיכא החשש שמה ירד מנכסיו, והוא ז"ל כתב דאין חילוק בין אם יגבה מחדש, או יגבה המעות שמכבר, וזה ודאי אמת ויציב, אבל איך הניח החילוק צצין יחיד לצור.

גם מ"ש דכל מה שאמרו אין משתכרין צשל עניים ומשצא ליד גצאי אסור לשנותם, זה מיירי בכל צדליכא רווחא לעניים, כמצואר צו"ע שם, זה לא הצנתי כלל, דצמה שאמרו (ערכין דף ו' ע"א) משצא ליד גצאי אסור לשנות אינו מצואר כלל שום רמז אם מיירי צדליכא רווחא לעניים. אמנם צמקום שאמרו אין משתכרין צשל עניים שם מצואר צפירוש ההיפך, דמיירי אף צדליכא רווחא לעניים, דברי לשון המשנה (שקלים פרק ד' משנה ג') הוא, מותר שירי לשכר מה היו עושין לוקחין צהם יינות שמנים וסלחות, והשכר להקדש, דברי ר"י, ר"ע אומר אין משתכרין צשל הקדש אף לא צשל עניים, וכיון דצשל הקדש אמר שם צפירוש דמיירי צשהשכר להקדש, וע"ז אמר ר"ע דאין משתכרין, אם כן גם מה שסיים אף לא צשל עניים מיירי צכה"ג צשהשכר לעניים, דאלי"כ לא שייך למחני צחדא מחתא ולסיים אף לא צשל

יחיד כתב הר"ן ז"ל דמה זכות יש להצור וזה, ונראה שה"י אז צזמנו פרע אחד מגצית הצור צגצו לשם עניי א"י, ואעפ"כ החליט לאסור לשנות מחמת העעמים שכתב. ומכש"כ אין צדין לפי הכוונת צעת צלא"כ אסור לשנות אף מצלעדי העעמים שכתב הוא ז"ל.

ועיין צו"ת מואמר מרדכי סימן ע"ו שאחר שהביא דעת הפוסקים שאין לשנות מעות ארץ ישראל לשום נדקה אחרת אפילו נדקה מעולה, הוסיף עוד מדילי"י סצרה מחדשת, דכיון דמעמידין הקופות מחת הממונה על הצדקה הזאת צצית נדיצי העם ומיוחדים לצדקה הזאת, אם כן הנותן לתוך קופתו, ה"ו צצא ליד גצאי וזכו צהם עניים צצארץ ישראל על ידי כליהם שנקנו ממעות שלהם ואינו מועיל אף שאלה יעיי"ש שהאריך וזה.

ז

ובמה שכתב שיש לחוש שהמעות ילך למיון ח"ו, ע"י חת"ס יו"ד סימן רנ"ד צאחד שמסר כל ספריו להניחם צציהכנ"ס ללמוד צהם, ונתעצב הדבר שנים הרבה שלא ניתן לקיים לוותת המה, מחשש גניבה ואצידה צציהכנ"ס, ושצ נדחקו הצור, והוצרכו לצנות מקוה מים עהורים, ורצו למכור הספרים האלו לצורך המקוה, וכתב החת"ס ז"ל שאינו מוצא מקום להתיר, וצמה שטענו שאין הספרים משומרים מפני הגנבים, לצאורה יש וזה טענה צדקיי"ל לענין לקט, שאם אין עניים ויצאאו עטלפים ויאכלוהו, אין לריך להניח כלל וכו', אבל כד מעיינת שפיר הא ליתא, דדוקא צהם צלקט וכו', אבל הכא מחויב לעשות כל ענדקי לקיים נדרו וכו', ועוד צהם גצו לקט נמי מיירי דאדאחי עניים צצר אכלוהו העטלפים לכל הלקט, אבל אם יצאאו העניים אחר שעה, אעפ"י צצ"כ יאכלו ממנו עטלפים קצת, אינו רשאי ליקחו לעצמו, והכא נמי אם אולי יצאאו גנבים, הלא יגנצו דים וישארו עוללות, משא"כ אם עתה ימכרו ספריו לא ישארו עוללות, ויגזלו דל ורש זה מה, יעיי"ש שהאריך ולא רצה להתיר. וכל אלו העעמים שייכי צצ"ד מק"ו, כי אין ההפסד צרור, וגם אם יכ"י הפסד, הלא צעה ישאר עוללות, וגם אפשר להציל המעות צאיזה אופן המותר עפ"י חוקי המדינה, אבל אם ישנו המעות למצוה אחרת, יפסידו המה לגמרי ולא ישאר להם מאומה, והאיך נקח מעות אחרים מצלי ידיעתם.

ח

אמנם כל זה הוא אם רוצים לשנות המעות צאופן שלא לפרוע אח"כ, אבל אם לוקחים צבלואה לעשות צהם

נורך לאלו החילוקים, אלא כיון שהוא על דעת הנצור יש כח בידם לשנות באופן זה, ואינם צריכים לחוש כ"כ.

ומדברי החוס' בערכין משמע דלריך שניהם, רשות הקהל וגם נורכי נצור, ואולי גם הכ"ח (רס"י רנ"ט) ש' דנראה לו הטעם בשביל דביחיד חפ"י הוא גבאי חובת למיחוש שמה ירד מנכסיו, דלכאורה הוא פלא, הא"ך כ' דנראה לו כאילו מדעת עצמו כ' טעם זה, והלא הוא מבואר כבר בכמה ראשונים ז"ל ומוצא גם צ"י סימן רנ"ו, אלא אפשר בשביל שכתב זה בדעת הרא"ש, ובאמת בדברי הרא"ש ז"ל מבואר הטעם בשביל דעדיף כח הנצור, ולכן הוסיף הכ"ח ז"ל בדעתו, דגם טעם זה אמת, ונמצא דלריך שניהם וכנראה מדברי החוספות.

ור"פ דברי המרדכי (צבא נחרא פרק קמא סימן תל"א) שכתב, דמשו"ה עד שלא בא ליד גזבר מותר לוותר, כיון דאינו עובר בכל תאחר עד שיתעצמו הגזבר, משא"כ אחר שצא ליד גבאי שטוברים תיכף על כל תאחר, לפי טעם זה דמשו"ה אסור להלוות המעות, שחוששין שיתאחר עד שיצא לידי גבאי, יותר גרוע להלוות לנצור מליחיד, דאף דנצור לא מעני וישלמו לבסוף, אבל לענין שיצא לידי המשכב ויתאחר, יותר יש לחוש בנצור, כמבואר בגמרא צ"ב דף כ"ד מטעם דקדירה דבי שותפי לא קריא ולא חמימא, ועיין בחו"מ סימן ד' צרמ"א ובסמ"ע ס"ק ז'. והרבה נחקש צטו"י סי' רנ"ו ס"ק ד' צבא דר' ינאי יו"ף ופרע, ולא חש לחששא זו דילמא מתרמי עניא וליכא למיחז ליה, ותי' דל"ל דר' ינאי היה צרור לו בלי ספק שתיכף כשיצאו עניים ויכל להוציא מן הקהל בלי איחור, וא"כ אין זה אלא אז צר' ינאי, שידע רב כחו בנצור שלו שיצא תיכף לידי גבאי, ואין לדמות זה לסתם נצור, והלא בדברי הר"י מייגאש כשנחקשה למה לא חיישין בנצור דהלא חזין בגמ' גם בנצור דחיישין לפשיעותא, א' מן התיוראים הוא, דצדקה לא חיישין, כיון שהעניים דוחקים ותובעים, ולדברי המרדכי דמשו"ה חמור אחר שצא ליד גזבר, כיון שעובר על כל תאחר אף טרם שחובעים ממנו, א"כ אין מעליותא בנצור, כיון שגם הם לא עדיפי אלא אחר שדוחקים ותובעים מהם וצ"כ וצ"כ יעצור על ב"ת. וע"כ דלדעת המרדכי מה שחילקו צ"ס סתם בין נצור ליחיד, הוא בשביל דאליס כח הנצור, וכל המתנדב בנצור ע"ד התנדב שיטעו כמו שנהגו, כמבואר טעם זה בכמה ראשונים ז"ל.

וא"כ אין צידוד במעות עניי א"י שהוא נדבתי יחידים, שנתמנו ע"י גבאים מיוחדים בחו"ל, ויותר באה"ק, שאין

עניים, אם באותו האופן שאסר שם בהקדש שרי בשל עניים.

ובן מבואר בלשון הצ"י והרמ"א ז"ל (סי' רנ"ט סעי' א') שסיימו אבל נדקה שאינה עומדת לחלק רק הקרן יח"י קיים ויאכלו הפירות שרי, הרי דצדק שהעניים חובלים הפירות אין הכיחור אלא בשביל שעומד לכך שיח"י הקרן קיימת לעשות בו פירות, וע"כ דבשאר נדקות אסור אף אם הפירות הוא לעניים, וכן מבואר צטו"י שם סימן רנ"ו סק"ד דמיירי בדאיכא רווחא לעניים, והטעם הוא דשמה יצואו עניים ולא יח"י להם מעות לחלק אם יח"י מונח בסחורה, והוא מדברי הש"ס כחובות ק"ץ. הן אמת שכתב צאד"ע שצריך להתנות עם המקבל עיסקא שמקבל עליו כל ההפסד, ויח"י בטוח שלא יח"י שום הפסד לנדקה, אבל זה יועיל רק נגד הטעם שכתב צירושלמי (שקלים פ"ד ה"ב), דלהכי אין משתכרין שמה יצוא לידו הפסד, אבל לפי הטעם המבואר צ"ס צבלי וצטו"י שם, שמה יצואו עניים ולא יח"י להם לחלק, לנגד זה אינו מועיל מה שמקבל עליו כל ההפסד, וצפרע לפי שיטתו שהולך בדעת אותן הסוברים דלהכי מותר להלוות לנצור בשביל לנצור לא מעני, א"כ ביחיד חיישין שמה ירד מנכסיו, ומה מועיל אחריותו שמקבל עליו כל ההפסד אם ח"ו ירד מנכסיו.

פ

ובעיקר הדבר מ"ש דנצור מותרין ללוות בשביל דנצור לא מעני, צ"ע, דהן אמת שהרבה מהראשונים ז"ל כתבו טעם זה לחלק צבא דרשאין בני העיר לעשות מקופה תמחוי ולשמותן לכל מה שיראו, דמיירי ג"כ בשביל שגובין פעם אחרת לכשיטערו, דהוי כעין הלוואה, והתם אמרו דמשבא ליד גבאי אסור לשנותם, דהיינו להלוותם, בשביל דהתם מיירי ביחיד וחיישין שמה ירד מנכסיו ולא חיישין לזה בנצור, אבל מדברי החוס' והרא"ש ועוד כמה ראשונים ז"ל משמע דהטעם הוא בשביל דאליס כח הנצור וטובי העיר יותר מהגבאי, וא"כ אין רא"י שיח"י מותר להגבאי להלוות אף לאיזה נצור דלא מעני, אם לא ברשות אותו הנצור שנמסר בידם אלו המעות דאליס כחם, דבאמת הר"י חזן מייגאש ז"ל בחידושיו לצ"ב נחקשה עוצא למה לא חיישין גם בנצור, דהרי חזין בגמרא (מגילה דף כ"ו ע"ב) צנזין בית הכנסת דאף בנצור חיישין לפשיעותא, ונדחק לתרץ בחילוקים, וכל זה נורך לשיטתו דהטעם הוא דאין חשש בנצור, אבל לפי מה שכתבו הטעם דאדעתא דנצור התנדבו אין

כחצו שום תנאי ועטס בדבר, ואף על פי כן כתב הרשב"א ז"ל כיון דחזינו עכשיו שנשתנה הזמן בהנהגת הצבור, ליתא להך כללא, ומכל שכן דהך כללא דצבור לא מעני, דאף שמצורח בן בגמרא (ירושלמי גיטין פ"ג ה"ז) ובראשונים ז"ל, כיון דחזינו עכשיו בהופך, בגמרא דהתנהגות הצבור אשר נשתנה מזמנים הקודמים, חו אין לסמוך על הך כללא, ואם כן היתירו של האד"ש ז"ל להלוות לצבור בשביל דצבור לא מעני, עכשיו נפל פתח צבירא. והרבה נשתנה הזמן אף מעת שאלו זכרין, ומכש"כ מזמנו של האד"ש, ואף לצבור שרואין שהמה והממונים עובדים בזה, מ"מ כהלואה שהוא לשלם לאחר זמן, מי יודע מי ומי הממונים שיביאו אלו.

יא

ובפ"ת סימן רנ"ט סק"ד על הך דינא דמשבא ליד גבאי אסור ללוותו, הביא דכתב צ"ח חמודי דניאל בזמנינו נהגו להקל בזה, אפשר כיון שנהגו כן לב צ"ד מתנה עליהם. ועדיין לא נחה דעתי בזה, דמצורח בתוס' מעילה דף י"ד ע"א ד"ה צונין דלא שייך לב צ"ד מתנה עליהם אלא בדנדת צבור, אבל לא שייך לומר לב צ"ד מתנה בהקדש נדחת יחיד אפילו הקדישם למסרם לצבור, וכן מצורח בתוספות מנחות דף ט"ו ע"ב ד"ה אפשר, ולשון רש"י ז"ל בשבועות דף י"א לב צ"ד מתנה דכל מיילי דצבור צ"ד נותנין לב, וא"כ כהני נדבות יחידים שלא נמסרו כלל לצבור, בודאי דלא שייך כלל לומר לב צ"ד מתנה, ואולי גם החמודי דניאל מייירי בקופת האדקה של צבור, ואין הם' חמודי דניאל תח"י, ועכ"פ צ"ד לא הועלנו בזה מאומה.

ובל"א הכי קשה לומר לב בית דין מתנה במנהג כזה, דהרמ"א ז"ל בסימן רנ"ט סעיף ב' אחר שכתב דהולכים אחר המנהג, דכל המקדש אדעתא דמנהגא מקדיש ולב צ"ד מתנה ע"ז, סיים ובלבד שיבא מנהג קבוע, הרי דלאו בכל המנהגים אפשר לומר לב צ"ד מתנה, אלא צריך לידע אם הוא מנהג קבוע, והש"ך שם צ"כ ח' מפסק גם בזה, והרבה נדחק בת"ה סימן רע"ג לומר טעם זה דלב צ"ד מתנה אלא משום דא"א ליחזר כמו שהביא הרמ"א ז"ל בל"א סימן קנ"ד ס"ה טעם זה דא"א ליחזר, ועיי"ש במג"א ס"ק ע"ו. ובצ"ד אף שהרבה גבאים נוהגין להקל להלוות ממונות נדקה, קשה לומר ע"ז שהוא מנהג קבוע, והנך רואה באד"ש שה"י ממש פק"י, וה"י מונח המעות א"י שלא ה"י באפשרי לשלחו, ואעפ"כ לא ראו להלוות בלי שאלת חכם, ולא התיר אלא לצבור דלא מעני, וא"כ אין זה

להצבור שום זכות בזה, כמצורח לעיל, א"כ לדעת כל אלו הפוסקים שהטעם הוא בשביל כח הצבור, אסור לדין להלוות אף לצבור, ובדברי האד"ש ז"ל י"ל שה"י אז דבר הנמסר לצבור, כמ"ש לעיל שגראה בן מלשוננו, ומ"ש הטעם בשביל דצבור לא מעני, י"ל שהוצרך לשני הטעמים כמ"ש לעיל שגראה בן מנחם פוסקים, או שחשש לכל הדיעות, ולא הוצרך לכתוב לבסוף גם טעם זה שה"י ברשות הצבור, כי כבר כתב בתחילת דבריו ובהלפת השאלה שהסכימו הצבור לזה, ולא הוצרך לכתוב לבסוף אלא טעם זה בשביל דצבור לא מעני, וא"כ לדין אפשר דגם האד"ש סובר דאסור להלוות אף לצבור.

י

וגם בדבר הנמסר לצבור שכתבו הראשונים ז"ל דכל המתנדב ע"ד הצבור הוא מתנדב ואלים כח טובי העיר, עכשיו שדא צ"י נרגא בשו"ת דברי חיים ח"צ אור"ח סימן י"ד, שכתב לענין מכירת בית הכנסת שכתב המגן אברהם (סימן קנ"ג ס"ק ל"ז) משום דעל דעת אנשי הקהל נותנים, דעכשיו זה ליתא, דזה לא ה"י רק בזמנם דהוי הממונים ראשי הקהל ממונים מפי הדי' ארצות ורצני הארצות המשגיחים על התנהגותם, לא כן עתה אשר צעור"ר רוב מנהיגי העיירות עפ"י הערכאות כידוע, לא עד"ז נדבו הנותנים יעיי"ש, וצעור"ר לא אפשר דר"ח מזמנו עד עתה, ואדרבה עוד גברו האלמים ובעלי זרוע, וברוב המקומות אין הממונים מאלו שסומכים עליהם שבודאי יעשו כדת וכהלכה.

ובמ"ע זה נראה שבעל עכשיו גם הכלל דצבור לא מעני, כי אף דלא מעני, אבל א"א לגבות מהצבור אלא ע"י המנהלים, ואם המנהלים לא טובים ואינם מתנהגים כשורה בצניית ובהתחלקות המעות, אין ממני לחצו, ולפעמים אף אם המנהלים טובים, אין צדקם לכפות את הצבור עראי, ומעשים בכל יום ויוכיחו, שברוב המקומות אין משלמין עכשיו כראוי את חובתם ההכרחי לפרס המגיע למשועבדים בטענת אין לי, והורגלו בטענה זו רוב הקהילות יום אחר יום בכל דבר הכרחי המוטל עליהם, וא"י הכלל דצבור לא מעני, ועל כרחך שהוא כעין מה שכתב בתשובות הרשב"א שהוצא בבית יוסף סימן רנ"ט דמה שאמר בגמרא דרשאין לפשות מקופה תמחוי וכו', אין זה אלא בזמנם שהיו מספקים לעניים כל צרכיהם ואם חסר להם חזרין וגוזין מהצבור, אבל בזמן שאין מספקין צרכי העניים לגמרי ואין ממלאים חסרונם נשתנה הדין, הרי דאף דכללא כיולי בגמרא רשאין בני העיר לעשות מקופה תמחוי ולשנות, ולא

הזכירו כלל טעם צ"ת, ויוכל להיות שלדבריהם אסור בכגון דא, ואין בכחיו להכריע בין הראשונים ז"ל, ובשו"ע אין הכרע, ולכאורה ממה שפסק בשו"ע סימן רנ"ז ס"ג כדעת המרדכי דאינו עובר על צ"ת עד שיתצב הגבאי, משמע דפסק כדעת המרדכי גם בכך דעד שלא צא ליד גבאי מותר ללוותו, דהרי משם הביא המרדכי הרא"י לדון זה, אבל אין זה צרור כ"כ, דהב"י בסימן רנ"ז הביא דברי הר"ן והרשב"א והג"י, דהטעם דאסור ללוותה, בשביל שמא ירד מנכסיו, ולא הזכיר כלל מטעם צ"ת, ובס"י רנ"ז הביא דברי המרדכי, דאינו עובר על צ"ת עד שיתצבו הגבאי, וכחז שהמרדכי הביא רא"י לדבר, ולא העתיק כלל את הרא"י, ואפשר דאף שסובר כדעת הראשונים המרדכי בזה, ודאסור ללוותה בשביל שמא ירד מנכסיו ונדחה ראית המרדכי, מ"מ הספיק לו להלכה דברי המרדכי גם מהסברא שכי' דמשו"ה אינו עובר על צ"ת עד שיתצבו הגבאי, כיון שאין צידו לחלק, ונראה דענינו סברתו, דפרט שצריך להלכה זו לא נמצא בפוסקים שום חולק, ועדיין ל"ט.

י

והנה צריך להבין, לדעת הסוברין הטעם שמא ירד מנכסיו, מאי נ"מ בין קודם שצא ליד גבאי לאח"כ, ולכאורה רציתי לומר לפמ"ש הרשב"א ומבואר בשו"ע סימן רנ"ח ס"ז דנדרי דקרא יוכל לישאל לחכם, אבל אם הגיע ליד הגבאי שוב לא מהני שאלה בתרומה ציד כהן, ולפי"ז י"ל דמשו"ה קודם שצא ליד גבאי מותר ללוותו, ולא חיישין שמא ירד מנכסיו, דאין חשש מכשול עון נדרים בזה, דאם ח"ו ירד מנכסיו יוכל להתיר נדרו, ועניות גופא הוי פתח לישאל על נדרו, ולא מיקרי נולד, דעניות שכיחא, כמבואר בגמרא פ' ר"א (נדריס דף ס"ד ע"ב) ובשו"ע סימן רנ"ח סעיף י"ב, אבל אחר שצא ליד גבאי, דשוב לא מהני שאלה, אם ח"ו ירד מנכסיו בעל כרחך יעבור על נדרו, ולכן חשו חז"ל טפי, אמנם לפ"ד הש"ך סימן רנ"ח ס"ק י"ח נדחה טעם זה ויתבאר להלן.

ואפשר לומר עוד טפי מ"ש היטעמ"ק צ"ק דף ל"ז בהא דהאומר סלע זו ללדקה, וז"ל ולא תימא דוקא היכא דאומר הרי עלי הוא דיכול לשנותה, שהרי לא הקדישה בתחילת הנדר, אלא אפי' אמר בשעת הנדר הרי סלע זו ללדקה, שאם ישנה אותה לא ילא ידי נדרו, אפי"ה יכול לשנותה, לפי שלא נחבין לומר זו שלא יוכל ללוותה לפי שעה, אלא כך נחבין, שאם נגזרה או נאזרה לא יתחייב בזה, משצא ליד גבאי אסור לשנותה,

מנהג קצוב כ"כ, ואולי לאו כל המדינות שווין, והחמודי דניחא ראה מנהג מדינתו, א"כ אין רא"י למדינתו, אם לא נדע צרור שהוא מנהג קצוב, ובלשון החמודי דניחא שהוצא צפ"ת כתבו ג"כ בדרך אפשר, כנראה שהוא ללימוד זכות יען שלא הי' צידו לתקן המנהג, אבל אין זה טעם מספיק.

יב

אבל הלפענ"ד בזה, דהנה כבר הבאתי דעת המרדכי, וכדי להבין הדברים, ראיתי להעתיק לשון קדשו ז"ל בפרק קמא דצ"ה צתרא אחר שהביא הכ' מימרא דרצא (ראש השנה דף ו' ע"א) ולדקה מחייב עלה לאלתר צבל תאחר דהא קיימי עניים וכו', ופירש בתשובות, דהא דקאמר רצא ולדקה מחייב עלה לאלתר, היינו משתבעה הגבאי ולא משעה שגדר, דאיכו אין צידו לחלקה, ולא פסדי עניים, אבל גבאי חוצע ומחלק וכו' ואם מונע וכו' עובר עליו לאלתר, והביא רא"י מפ"ק דערכין, האומר סלע זו ללדקה עד שלא צא ליד גבאי מותר לשנותה, וטעמא ע"כ משום פסידא דעניים דקיימי וכו', הא למדת שמוחר לשנותה קודם שצא ליד גבאי, דאין צידו לחלק, אבל משבחת לידו אסור לשנותה, משום פסידא דעניים דקיימי, ולא יהיו המעות מחוממים צידו וכו', שקודם שיתבע הגבאי מותר לשנותה עד שיתבע הגבאי ל"ש יום אחד ול"ש שנה שלימה, דאלי"כ נחת דצריך לשיטורין עכ"ל, מבואר מזה שלא מנא טעם אחר במה שחילקו חז"ל בין קודם שצא ליד גבאי לאח"כ, אלא יען שאינו עובר על צ"ת קודם שצא ליד גבאי עד שיתצבו הגבאי, כיון שאין צידו לחלק, שאלו היה לו עוד אח"כ טעם אחר בזה, לא ה"י רא"י משם שאינו עובר על צ"ת. ולפי"ז במעות א"י שאין ציד הגבאים שצח"ל לחלקו, אלא הגבאים שצא"י, אין שום הפרש בין קודם שצא ליד גבאי, ואינם עוזרים על צ"ת עד שיתצבו הגבאים שצא"י, ומותר ללוותו, וק"ו לעת כזאת אשר א"א לשלחו, ולתות המדינה ועולות, אשר א"א שיתצבו הגבאים שצא"י, ואין שום חשש צ"ת, בודאי דשרי ללוותו, ואף שאפשר שיתחנה העת ויהי אפשרות לשלחו, אבל חזין דאף דהיכא שהגזר צעיר ויוכל לחצוב צבל עת ויעבור על צ"ת, מ"מ עד שלא תצבו שחצר מעשה התביעה, לא חשו חז"ל כ"כ והתירו ללוותו, וק"ו צ"ב של ק"ו עכשיו שחצר מעשה רבה כ"כ שיוכל לצוא לידי תביעה, ואם כן הדבר צרור שלדעת המרדכי אין חשש.

אבל עדיין יש לחוש כיון שהרבה מהראשונים ז"ל כתבו רק הטעם דאסור ללוותה בשביל שמא ירד מנכסיו, ולא

חושב עוד ללוותו, ושוב דבר דיוט דחששא שמא ירד מנכסיו, כיון שאין לנו אומדנא להיפך, ולכן אסור להגבאי להלוותה. ולפי זה אם הטעם צמח שחילקו בין קודם שצא ליד הגזר לחת"כ, הוא צביל אומדן דעת הנודר, וי"ל שחלוי ג"כ צמח, יען שכשצא ליד גזר עומד להתחלק חת"כ כמו שכתבתי, ח"כ כשנמוכז המעות לשלוח ולהתחלק, י"ל דכו"ע מודו לדעת המרדכי דלא הוי צמח"ג לענין זה כצא ליד גבאי, ומותר ללוותו.

יד

אב"ל הנלפענ"ד עוד, דהנה קשה עוד לדעת האומרים הטעם שמא ירד מנכסיו, דכלל טעמו של המרדכי שמא יבואו עניים ולא יהי' ליתן להם, מבואר בגמ' כתובות (ק"ו ע"ג) גבי חן משכרין צל עניים, ולמה נעו מטעם המבואר צמ"ס, הגם שאפשר יש סברא דיותר יש לחוש לשמא ירד מנכסיו צמלוח את המעות לזכרו, דיוכל לאובלס כולם ולא יהיה לו כלל לשלם, אבל גבי משכרין יוכל ליתן המעות צפירות, או סחורה טובה שאינה עומדת כ"כ לצא לידי הפסד לגמרי, אבל אותו הטעם שכ' גבי חן משכרין, דשמא יבואו עניים ולא יהי' ליתן להם, פשיטא דשייך גם צמלוח את המעות לזכרו. הן אמר ש"ל דהוצרכו לחדש הטעם דשמא ירד מנכסיו, כדי לתרץ מה שאמרו דרשאין לעשות מקופה תמחוי, מטעם דהוי כעין הלואה, ולריך לחלק צביל דלצור לא מעני, וחילוק זה לא שייך אלא להטעם דשמא ירד מנכסיו, אבל להטעם דשמא לא יהי' ליתן להעניים מיד, חן חילוק בין צבור ליחיד, אבל לפי"ז על הש"ס גופי' קשה, כיון שחלוינו גבי חן משכרין טעם זה שלא יהי' ליתן לעניים מיד, למה חילקו צמלוח בין צבור ליחיד, ולא חששו לטעם זה.

ואפשר לומר, דמבואר בגמרא ערכין דף ו' ע"א, דבאומר הרי זו משתמש צה כי היכי דליתחייב באחריותה, ולריך להבין לכאורה דא"כ גם אחר שצא ליד גבאי נימא כן, דליתשתמש צה כי היכי דליתחייב באחריותה, אך י"ל דבאמת לעומת זה אם מלוח אותה להשתמש צה, יש תששא דשמא ירד מנכסיו, אך קודם שצא ליד גבאי דאין חשש צ"ת טרם שיתצטנו הגזר כמ"ש המרדכי ואין שם אלא חששא אחת דשמא ירד מנכסיו, לעומת זה אם אינו רשאי להלוות את המעות יש חששא דגניבה ואבדה, ומוכח להלוותה כי היכי דליתחייב באחריותה, אבל אחר שצא ליד גבאי, דיתוסף החשש של צ"ת אם יבואו עניים ולא יהי' ליתן להם מיד, ח"כ כשמלוח את המעות, יש לנו צ' חששות, חדא דשמא ירד

פי' שאסור לגבאי לשלוח יד בקופה של נדקה דלא גרע מפקדון שהפקד אחר שהשלוח צו יד נקרא עליו גזלן עכ"ל, ולכאורה לריך להבין לפי דבריו שצממירחו סלע זו נתחייב צנדרו, שאם ישנה אותה לא יאל ידי נדרו, ואך אמדין דעתו שלא נתכוין כלל שלא יוכל ללוותה לפי שעה, וי"ל שאומדן דעת הזה הוי כמו תנאי צנדר שצמטל משמעות דבריו, ח"כ אף כשצא ליד גבאי, מ"ע הוי כשולח יד צפקדון, הלא לא נתנו לגבאי אלא על סמך נדרו שהי' ע"ד כן שיוכל ללוותו, וא"כ גם נתינתו ליד גבאי הי' ע"ד כן, ומראה מזה שכ"ה האומדנא שעד שצא ליד גבאי חושב ללוותו, משא"כ אחר שצא ליד גבאי, כיון דשכיחי עניים דמשו"ה עובר לאלתר על צ"ת, שוב אסח דעתו מיני' דחושב דבדלוי יחלקו הגזר חת"כ.

ובהכי ניחא מה שחלה הטעם דמשצא ליד גבאי אסור ללוותו דלא גרע מפקדון שהפקד אחר, וכלל גם צפקדון שהפקד אחר, חן זה החלטת שיהי' אסור ללוות, דבהפקד אלא שולחני או חנוני שריך לעולם למעות מבואר בגמרא צצא מליעא פרק המפקד (דף מ"ג ע"א) וצמולחן ערוך חושן משפט סימן רל"ב (סעיף ז') דמותר להשתמש צהם זולת אם קשורים קשר משונה, והטעם הוא דאדעתא דכדי הפקידו, עי' סמ"ע סימן רל"ב ס"ק מ"ה, ואך צמ"ב הוא דאסור להשתמש צו, וא"כ אם נדמה זה לפקדון, יהי' חילוק בין חנוני או צמ"ב, וזה ודאי ח"א, וצפרע דלדידן אף צמ"ב דינו כחנוני כמבואר צמ"ע שם ס"ק י"ה צמס המרדכי וצמ"ק י"ט צמס המכרי"ק דאין חילוק גם בין עשיר לעני. ולפי ה"ל ניחא כיון דכל אלו הדינים חלוי באומדן דעת המפקד, וצדקה דשכיחי עניים ומחויב לחלקו לאלתר, אינו דומה לסתם פקדון שהופקד על אחר זמן עכ"פ ודינו לעולם כמו צהופקד אלא צמ"ב צמן הש"ס, דלא הפקידו ע"ד להשתמש צו, והוי שולח יד צפקדון אם משתמש צו.

ומעם זה י"ל אף לדעת האומרים דחששא הוא שמא ירד מנכסיו, דקודם שצא ליד גבאי דאמדין דעת הנותן שלא נתן ע"ד כן שלא יוכל ללוותה לפי שעה, כמו שמועיל האומדנא הו' לפי"ד השעמ"ק להוליה ממשמעות הלשון דהרי זו, שלא יתחייב ליתן צפינא, כמו כן מועיל האומדנא שלא נדר ע"ד חומר הזה, לחוש לשמא ירד מנכסיו, וכמו שכתב באמת בתשובות הרא"ס (סימן נ"ג) ועוד כמה פוסקים, דלעולם הולכין צנדרו נדקה אחר אומדן דעת הנודר, ועי' צתשו' שער אפרים סימן ס"ז, משא"כ אחר שצא ליד גבאי דליכא אומדנא צה, ואדרבה ע"י שמחויב לחלקו חת"כ, אומדין דעתו של הנודר שאינו

הש"ס, וא"כ שפיר עשה הצי" שצסימן רי"ו העתים דברי הר"ן והרש"א והר"י, וצ"י רי"ז דברי המרדכי, וגם צ"י לא הביא שום פלוגתא בזה, ונמצא לפי"ז לדינא כיון שאין חולק על המרדכי מותר צ"ד להלות לכ"ע.

פו

אך כיון שעדיין ל"ע, כי לא צביל שאלו מדמין נעשה מעשה. נלפע"ד לזרף עוד, דהנה צירושלמי מגילה פ' בני העיר ר' חייא בר אבא אלו לחמץ, יבצו לי' זחי למפלג ליתמי ולארמלתא, נפק ופלגינכו לרבנן, מהו שיבא לריק להפריש אחרים תחתיכם, ר"י צ"א ור"י צ"ס ר"א אמר כל המלוות עד שלא יתנו ליד הגזרים אחת רשאי לשנותן, משינתנו ליד הגזרים, א"א רשאי לשנותן. ונתקשו כולם הא"ך שינה ר"ח אותן המעות שנתנו לו ליתמי ולארמלתא לרבנן, דכיון שנתנו לו המעות למפלג, נעשה גבאי עליהם ואסור לשנותם, ותי' המכריע"ן צ"ס הר"ם די צוטין דרשב"א לאו גבאי ה', ולא נתנו לו שהוא יחלקם אלא שגייעם ליד הגבאי לחלקם, דייקא נמי דקתני יבצו לי' זחי למפלג, ולא לליפלגינכו איבא, וכן כתב המחנה אפרים ה' דקדק, ובמוד"י תיגוף חו"מ סימן ג' הביא זה צ"ס ס' צ"י יעקב ודחה דבריו. וכבר תמה עליו צשערי ירושלים הנדפס צירושלמי החדשים שגלס ממנו דברי חשו' מהר"ם מרוענבורג סימן תתקמ"ג שמבואר שם דמשי"ב שינה רשב"א את המעות, יען שלא באו עדיין לידו גזר, וראיתו אח"כ במרדכי פ"ק דצ"ב שכתב ג"כ ממש כלשון המהר"ם, והמכריע"ן והמחנה אפרים הסכימו כן מדעתם ולא הביאו שכבר מבואר זה צראשוניס ז"ל. עכ"פ נשמע מדברי כולם, שכיון שלא ניתן המעות ציד רשב"א שיחלקם הוא צעמנו, אלא למסרם לאחר לחלקם, לא הוי דינו לענין זה כבאו ליד גבאי, והי' מותר להלוותם לזרף מזה אחרת.

ובח"ו"מ סימן קכ"ה צחומים ס"ק ח' מסתפק בכך דינא דלדקדק אחר שצ"ה ליד גזר לא מהני שאלה, אם זה הוא דוקא כשמסרו ליד גבאי הממונה מן הצבור, או אף אם מסרו ליד אחר דינו כנמסר ליד גבאי, והנוד"י שם צח"מ סימן נ' הסביר הדבר, למה צמסרו ציד אחר אינו נעשה גבאי לזכות להעניי, כיון שאין צידו הכח לחלק להעניי לפי דעתו, לכן אינו זוכה בצבילס יעיי"ש. הן אחת כי מדברי הסמ"ע והש"ך צח"מ סימן קכ"ה ס"ק כ"ב נראה דאף אם נתנו לאחר שאינו גבאי דקדק קצוב, ג"כ לא מצי למתשל עלי', וא"כ גם אחר

מנכסיו, ואף אם לא ירד מנכסיו יש חששא דצ"ה, כמו גבי אין משתכרין, ולנגד צ" חששות אינו מועיל הטעם דלישתמש בה כי היכי דליתחייב צאחריותה, שמסלק בזה חשש א' דגניבה ואבירה, כי עוצים השנים מן האחד, ונמצא לפי"ז כי צ" אלו הטעמים מלך לריכז, ולכן צבזר ללא מעני, דל"ש הטעם דשמא ירד מנכסיו, לנגד חשש א' דשמא יבואו עניי, ולא יהי' ליתן להם, מועיל הטעם דעובד להלוותם כי היכי דליתחייב צאחריותה, ויסולק החשש דגניבה ואבירה, ואין להקשות דחזין גבי אין משתכרין צל עניי, דאף היבא דליכא רווחא לעניי, אינו דוחה הטעם דשמא יבואו עניי ולא יהי' ליתן להם, כי אינו דומה מניעת הריוח להפסד כמבואר צשי"ע הלכות חול המועד (סימן תקל"ט) גבי דבר האבד, וצבילס שבת (סימן רמ"ד) ועוד צכמה מקומות כנודע.

ובזה מתורץ קושיות העו"ז צסי' רי"ו ס"ק ד' שנתקשה עובא צהא דר"י חזק ופרע דינחא לכו לעניי צעייכו המעות צידו, שהי' כופה את הצבור ליתן יותר, דהלא מבואר גבי אין משתכרין, דאסור אף צדאיכא רווחא לעניי, ונדחק שר"י ה' צעות לגבות מן הצבור תיכף בלי איחור, וצמכרי"ק מבואר דגם גבי ר"י ה' חשש זה שמא לא יוכל לגבות תיכף מן הצבור ויתאחר הדבר, ולכן העלה מזה להלכה דאין פ"ש צכלל דקדק, והט"ז חלק עליו מחמת קוש' הניל מהא דאין משתכרין צל עניי. ולהניל מיושב דברי המכרי"ק וקוש' העו"ז לק"מ, כי ה' צר"י דחזק ופרע צ' המעלות, שהי' מצי' מחשש גניבה ואבירה ע"י שנתחייב ע"י צאחריותה, וגם ה' רווחא לעניי, ומועיל גם נגד ה' חששות, דשמא ירד מנכסיו וצ"ה, וגם צל"ה לא ה' אלו החשש דשמא ירד מנכסיו כיון שהי' גובה מן הצבור, וצבור לא מעני כניל, משא"כ גבי אין משתכרין שאין שם אלא מניעת הריוח צלצד.

ומעתה לפי זה הר"ן והרש"א והר"י שעסקו שם לתרץ הך דרשאי לעשות מקופה תמחוי, והולרכו לחלק צין צבור ליחיד, שם הולרכו לכתוב הטעם דשמא ירד מנכסיו, כי אף צביל זה הטעם הוא דיש לחלק צין צבור ליחיד, לצבור לא מעני, אצל המרדכי שעסק לצאר החילוק צין קודם שצא ליד גבאי לאח"כ, הוכרח לומר הטעם משום צ"ה שמא יבואו עניי ולא יהי' ליתן להם מיד, אצל אין בזה שום פלוגתא ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, ובאמת שני אלו הטעמים מקורם טבור מדברי הש"ס, ומילך לריכז לישוב הסוגיות צצכתובות וצ"צ וערכין כאשר ציאתי, וזה נלפע"ד דרך נכון להשוות דברי הפוסקים ולתראם צסוגיות

בעצמו חלל למסור לאחר לחלקם, כותר לו עדיין ללוותו לצורך מזון אחרת, וכמו כן הוא צריך אשר כל הגזאים שבח"ל, אין צידם לחלק לכאורה, חלל שולחים להגזאים שבח"י שיחלקו הם, לא נקרא לענין זה צא ליד גזאי, ומותר ללוותו לצורך מזון אחרת. ואין לעשות צמ"ש בש"ך סימן רנ"ע סק"א דלדבר מזון יכול לשנות, דזה נלקח מדברי הרא"ש והטור צמ"ש בש"ך, והם מיידי לענין לשנות לגמרי באופן שלא לפרוע, וכמו שפירשו דבריהם הפרישה והשער אפרים ומחנה אפרים שהבאחי לעיל, אשר כ"ז לא שייך צמ"ד, וכבר הארכתי בזה, והנך רואה שכולם נתקשו בדברי היורשלים, איך ה"י רחב"א יכול לשנותו אף שח"י לדבר מזון לרבנן, חלל מטעם ה"ל נראה דמותר, ועכ"פ חזי לאלטרופי לדעת המרדכי, ובפרט כעת שא"א לשנות.

פז

עוד נראה בזה, דהלא ממון עניים דין ה"י לו עם מעות יתומים, צמ"ש כל הפוסקים, ומקורו מגמרא ה"ל צבא קמא ל"ז דאמר חנן יד עניים חנן, מדארי"י א"ש יתומים אינם צריכים פרוצול, הרי דהשווה אותם, וכ"כ ר"ח שם ובספרי"ת באריכות. ובמעו"ת יתומים מצוה צמ"ש הלכות אפטרופוס סי' ר"ל שאין מוסרין חלל למי שיש לו אחריות נכסים ועידיה או דהבא פריבא כמבואר בגמ' צ"מ דף ע', ומה שלא האריכו כ"כ בחגאים האלו במעו"ת דקדק, אפשר צב"ל שאין דרך להשהות מעות הנדקק צב"ת, כי עניים שכיחי וקיימי כמבואר בגמ', ועוזרים על צ"ת, ואעפ"כ גם בגזאי דקדק צריך לדקדק שיב"י עשיר ואיש אמיד, ולשון הב"ח צמ"ח רנ"ט אפילו הוא גזאי איבא למיחוש שמא ירד מנכסיו, ואינו מוצן לכאורה, מה הרבותא שאמר אפי' הוא גזאי, הלא הגלגל החוזר בעולם, אינו מחלק כלל בין גזאי לשאר אנשים, וע"כ דכוונתו דכיון דאין ממנין גזאי חלל העשיר והבטוח היותר גדול, אעפ"כ עדיין איבא למיחוש צ"י שמא ירד מנכסיו, ועכ"פ לעת כזאת שא"א לשנות, ומי יודע עד מהי יהיו מונחים המעות, יש חשש גם צמ"ח חלל הגזאי, והלא במפקיד מעות חלל החנוני ושולחני שמוחר ללוות, ג"כ הטעם שיודע המפקיד שכיון שצריך למעות צודאי ילוה מהם, ולכן הפקידו אדעתא דהכי, וצ"ל חכמ"ל צ"מ דף ע"ב ובצ"ש סימן ע' כל המלוה מעות חלל עדים עובר משום ולפני עור, ולענין זה שילוח הגזאי לעצמו המעות באופן שצדעתו לפרוע ליבא סבדי, ובפרט אחר שכבר העיד החמודי דניאל שמוהגין כן ללוות מאלו המעות, אף שנתקשה בטעם הדבר ולא העלה דבר ברור, חלל

שאינו גזאי זוכה עבדו ונעשה לו גזאי, דהטעם דלא מצי למתשל, הוא צב"ל דהוי כחורמה ציד כהן, כמבואר בדברי הרשב"א (ח"א סימן תרנ"ו). חלל יש חילוק בין הנושאים, כמבואר בזה"ל בש"ך סימן רנ"ח ס"ק י"ח, שנתקשה במה דקשו הרי"ף והתוספות ושאר פוסקים בפרק ד' דצבא קמא (דף ל"ו ע"ב) גבי הכות דהדר ואמר ויתצ"י לעניים דאמר רב יוסף חנן ידי עניים חנן, חיפוק ל"י דאמירתו לגבוי כמסירתו להדיוט דמי, ותירצו בתירושים שונים, ואמאי לא תירצו דאי משום אמירתו לגבוי ה"י יכול להחזיר ע"י שאלה, חלל משום דאין ידי עניים חנן, ה"י ל"י חלל צא ליד עניים, ואין יכול להחזיר, ותי' בש"ך דהתם כיון דאותו הסלע לא ה"י צדעתו, אפי' לא ה"י חנן ידי עניים לא ה"י יכול להחזיר ועי"ש, והנה ה"י מן הת"י שם בתוס' הוא, דלא ה"י רואה חלל ללוותו ולפרוע ח"כ, ועי"ז אמר לו חנן יד עניים חנן, וה"י צא ליד גזאי שאינו רשאי ללוותו, ולפי דברי הש"ך, דלכך לא תירצו בתוס' דנ"מ במה דאמר חנן יד עניים חנן לענין דלא יועיל שאלה, כיון דלזה סגי במה שהוא ציד אחר, אף אם אינו יד עניים, א"כ מבואר בזה"ל דיש לחלק, ולענין דלא מהני שאלה סגי במה צב"ל ליד אחר וזוכה עבדו, חלל שיב"י אסור ללוותו, צריך שיבא ליד גזאי ממנו שידו כיד העניים, ולכן כתב רש"י ז"ל שם רב יוסף גזאי דקדק ה"י, דאלו לא ה"י גזאי לא ה"י סגי במה שזוכה עבדו.

ובזה נדחה צמ"ש הנוצ"י תינא יו"ד סי' קנ"ד דהרמב"ם חולק על ד' הרשב"א ש"י, דאחר שצא ליד גזאי לא מצי הנודר למיתשל עלה, מדלא הביא כלל בחיבורו כך מימרא דר' יוסף דאמר חנן י"ע חנן, וצ"ל כיון דאין נ"מ חלל לענין זה דאסור להלוותה אחר שצא ליד גזאי, ודין זה כבר מצינו בדבריו צ"י מתנות עניים (פ"ח ה"י), לכן לא הולך להביא עוד כך מימרא דר"י, ואם נימא דסובר כדעת הרשב"א ז"ל, דאחר שצא ליד גזאי לא מצי למיתשל עלה, א"כ עדיין יש נ"מ בהך מימרא דר"י לענין דלא מצי למיתשל עלה, וה"ה לו להביאו ועי"ש. אמנם לפי דברי הש"ך לענין שלא יועיל שאלה חלל חנן יד עניים חנן, כי סגי במה שצא ליד אחר אף צלי הטעם דאין י"ע חנן, א"כ אף לפי הרשב"א אין נ"מ בהך מימרא דר"י לענין שאלה, חלל לענין הלוואה שכבר מפורש בהלכות מתנות עניים. וגם צמ"ש שהרא"ש פליג על הרשב"א וחולק בזה מסביר על דברי הש"ך, יש לפתל הרבה, חלל שאין כאן מקומו.

ועכ"פ מבואר שגם הש"ך כדעת המהר"י"ץ ושאר פוסקים, שכתבו דכיון שלא ניתן לרחב"א לחלק הוא

יש תועלת גם באחריות הקהל, ואם א"א להשיג מקהל, ולפענ"ד גם להחיר על סמך צעושים גדולים ונאמנים כאשר כתבתי, אבל אחריות הקהל לצד מיגרע גרע מאחריות יחידים בצעושים כ"ל, אך זה תלוי קצת לפי ראות עיני המורה, ערך הסכום, וערך הקהלה, הן לחכם ויחכם עוד.

י

שנ"ך בשו"ת כת"ם חיו"ד סימן ק"י שנשאל על הא דנוהגין הגבאים להיות מלוין ולוין ממשות הצדקה, וכן ראש כ"פ מעשה רב מאחד ראש הגבאים דא"י, אשר כל מעשיו עפ"י דת ודין תוה"ק, ולא נעלמו ד' השו"ע מאתו, אי שפיר עבדי. ובאריך קצת צביאור דברי הפוסקים, ומסיק דלדעת המרדכי מותר, ולדעת הג"י שבי' הטעם שמה ירד מנכסיו אסור, אך כי דמדברי הרמ"א סימן רנ"ז נראה שפסק כדברי המרדכי, וגם צבי' רנ"ט כי שאין משתכרין בשל עניים, שמה יבואו עניים ולא יהי' ליתן להם, ולא כי משום חשש פסידא, ואם צמ"מ דשכיח ל"ח שיופסדו, כש"כ דל"ח שירד זה מנכסיו עד שלא יהי' לו מה לפרוע יעוי"ש. ובאמת זה הטעם שבי' הרמ"א ז"ל על הא דאין משתכרין בשל עניים, הוא לשון הש"ס בתשובות ק"ו ואם זהו נגד דעת הר"ן והרשב"א והג"י, יקשה עליהם מד' הש"ס, אמנם באמת מ"ש שהוא כש"כ מהא דאין משתכרין, כבר כתבתי שיש סברה לומר גם בהיפך, ואין זה ק"ו, אך צודאי שאריך להבין עדיין דבריהם מדברי הש"ס, וכ"כ מה שנלפענ"ד ליישב צזה. גם מ"ש דמדפסק הרמ"א צסימן רנ"ז כדעת המרדכי לענין צ"ת, נראה שהכריע כדברי המרדכי, כ"כ מה שיש לפקפק צזה, אך לפענ"ד אין צזה מחלוקת, כאשר ביארתי לעיל.

ובמה שמסיק דראש הגבאים המקבץ לנקציו מגבאים די בכל אחר ואחר, כיון שזמן השילוח תלוי באומדנא דידיו, ודעתו ורצונו לשלוח אחר איזה חדשים, כשיראה ויבין שיש צידו סך מסוים שיש צו כדי לקיים מצות שילוח, שרי להלוות צחור אותה הזמן, אבל הגבאים די בכל אחר ואחר דבהם תלויים צדעת הגבאי שעליהם, ואינם יודעים למתי ישלח, צודאי לא שרי להם להלוות. ולא הבנתי, כיון דכ"ז כתב רק לדעת המרדכי, ולדעת המרדכי אדרבה אותן הגבאים די בכל אחר ואחר שאין להם לשלוח אלא להגבאי שעליהם, וצודאי שאין להם שום כח לחלק כלל וכלל לא, אלו הם דומין יותר לפי"ד המרדכי לעד שלא צא ליד גזר, שאינם עוזרים על צ"ת עד שיחצטם הגזר, ואף שאין יודעים

הגבאים אין חוקרין כל כך אחר הטעמים צעת שאריכין למעות, ודי להם צמה ששומעים שיש גם גבאים אחרים שנוהגין כן, וא"כ יותר עוב להיות קובץ על יד מכה. אנשים צעושים גדולים שיתן כח"א אחריות על איזה סכום שמשער צדעתו ליתן א"י כשיהי' אפשרות לשלוח, ודומה לזה אמרו בגמ' דלמיתח דחד חיישין, לחרי לא חיישין, ועיין חו"ס יומא דף צ' ד"ה וחכ"א ותוספות צמות דף כ"ו דכו"ע עודו צזה, ומה שלא חודו שם חכמים לר"י, הוא צצביל שאינו אלא צצביל מעלה דכפרה, וכעין זה הוא מ"ש לצור לא מעני צצביל דרצום הם, וגם כי לצמן מרובה יש גם חשש מיתח, ולדעת הרא"ש (נדרים ג'): זמן מרובה לענין זה הוא ל' יום, ולדעת כ"פ הוא פחות מל' יום, ובחשש מיתח איכא גם חשש על המעות, כי מי יודע מי ישלוח אחריו צנכסיו, וגם יש חששא דגניבה ואצידה ושאחר מקרי ופגעי הזמן, אם מונחים כל המעות צמקום אחד, וכמו דבחשש מיתח חילקו חכז"ל בין זמן מרובה לצמן מועט, כן הוא בכל החששות דיש לחלק כן, ועי' תשו' הצ"ח סימן פ"ו לענין החשש שמה בחלוק צגדיו ופיה מה צצכלים, דלעולם יש לחוש יותר צזמן מרובה מצזמן מועט יעוי"ש, והוא דבר המובן שאריכות הזמן עלול יותר לכל המקרים מצזמן קצר, וחכז"ל החירו להשתמש צהצדקה צצאומר הרי זו, כי הוכי דליתחייב באחריותה, ומכש"כ באחריות דזמן מרובה צעת שיש חששות גדולות ועלומות עד אין מספר, צפרע כשמונחים המעות צמקום א', וצודאי יותר עוב אם יש אחריות מהצבא אנשים על איזה סכום, דצברצב אנשים ל"ש לחוש כ"כ על כולם, ואף צישראל אחכז"ל (פסחים פ"ו ע"ב) וישראל קדושים הם צודאי ימאלו אנשים חשוצים וצעושים צדקות פרצונו, צדקה עשה הקצ"ב עם ישראל שפחין, שיתחייבו עלמם על איזה סכום, כי יעשו צזה מצות הרצב צכפלים, הא' מה שעל סמך אחריות זה אפשר ליקח ממשות א"י ליתנו לצורך מצות גדולות של פק"י, וכצ', צמה שיקבל עלמו ליתן אח"כ הסכום הזה צעת שיהי' אפשרות לשלוח, והוי כאילו עושח חיקף גם זה, כי מחשבה טובה הקצ"ב מלרפה למעשה, ושצו כשיהי' אפשרות לשלוח, יקיים צפועל ויחזיר הסכום הזה שקיבל עליו ואין קץ למתן שכרו, ועי' צתשו' מצ"ע ח"ג סימן ע"ו, דאם מלוב ממשות צדקה לצורך מצוה אחרת ופירעו אח"כ, הרי שימש צדקתו לצ' מצות, והוי דדרך הנכון לפענ"ד צאלו המעות, אבל צתנאי כפול שיהי' האחריות כתוב וחתום מחנשים נאמנים וצעושים גדולים, שיהיו המעות ממש כמונה צקופסא צצעת שיהי' אפשרות לשלוח לא"י ישלמו הסכום חיקף צלי איחור, ואם אפשר ליקח גם אחריות הקהל, מצורך לזה האחריות שיתנו יחידים צעושים גדולים, מה עוב, כי לפעמים

סימן פח

צ"ה, ד' ויק"פ כ"ד אדר תש"ך לפ"ק

שלום וכט"ס אל כבוד ידידי הה"ג חו"ב טובא
החסיד המפואר יו"ש כש"ת מוה"ר אברהם
דוד הורוויץ שליט"א אב"ד דעדת ישראל
שטראסבורק בצרפת יצ"ו.

אחרשית"ה צה"ר, הגיעני מכתבו ולא השנתי על אחר
כידוע לו מגדול עירודותי העומים שבגלל כן לא אוכל
לצא בכתובים ושטע הדבר, אך לגדול הענין של מלות
מילה רחיתי להתאמן עכשיו ולהשיב עכ"פ בקצרה.

הנה תוכן שאלתו בחינוך בן י' חדשים שינוול ע"י
מוהל חרדי בפאריז וממשכה עלתו לגמרי עד שלא
נראה רק קצת למטה מקום נקב השתן ממש קצת מאד,
ובמוהל דפח כבר ניסח להקשות האזר ואז ג"כ נשאר
ככה רק שאינו דבוק על העטרה וכאשר דוחקין באלצט
למעלה מתגלה העטרה וכאשר יניחו חוזר וממשך למטה
ומכסה כמעט כולו וממש נראה כערל ר"ל, ואצי הילד
חושב שאולי אפילו צעת המילה לא היה ג"כ כהוגן
ובהורים דופקים שיתקוכוו דהיינו לחתוך כל העור עד
החרין, ואמו לוטקת שבאם לא יתירו להמוהל לעשות
זאת תעשה על ידי הרופא, יען כי תדיר מתכווה
זוכמא ועיפוש בתוך המקום המכסה העטרה וא"א
לה לנקות שם כסדר ומה גם אם יגדל, וחוששת
לחינקקילאן ח"ו, זה תו"ד השאלה.

א

הנה כת"ה נ"י הכנים זה צהפלוגתא הידועה באם
נשאר קצת מעור הערלה אם סגי דזיעצד אם
הסירו אח"כ צהפריעה כי צודאי אילו היה חותך כל
עור הערלה לא היה נמשך אח"כ ככה, וצפלוגתא א
מי יוכל להכנים ראשו בין הברים הגדולים, ונראה
שצדיק הענין אם דזיעצד בוסר קצת מן הערלה ע"י
הפריעה נתפשטה הכלכה כדעת מנן ז"ל צד"ח (ח"ב
יו"ד מסימן קי"ד עד קי"ח) ובהת"ס (חיו"ד סימן רמ"ט)
ואף המוהלים הזכירים מאוד לחתוך כל עור הערלה
אינם צודקים בין המילה לפריעה לראות אם לא נשאר
אזיה משהו מעור הערלה במקום שמחיק אפילו דזיעצד
אלא אחר הפריעה צודקים אם נתגלה העטרה עד אחר
החרין ואז א"א לידע מה היה קודם הפריעה אם לא היה
ג"כ קצת מעור הערלה בתוך הפריעה ואינו ניכר אח"כ,
אלא שבמוהלים אומרים שראים זאת בשעת התפיסה

הזמן שיתצטע אותם בגזר, כן הוא בכל לזקק עד שלא
בא ליד גבאי, ואולי צשציל שעל אותו הרצ ראש הגבאים
סמך עליו שלא יהי הפסד לזקק על ידו, כי הי' על
אחריותו, לכן נטה דעתו יותר להחיר לו, מגבאים די
בכל אחר ואחר, אשר יש ציניכס גם מאותם שאינם
צמוחים כ"כ, ואם יהי היתר לכל להיות מלוה ולוה,
יוכל להיות מזה הפסד, וזה טעם מספיק, אבל לא הזכיר
מזה מאומה. ובסוף תשובתו כתב שאח"כ מלא צפ"ת
בשם חמודי דניאל וכוונת דעתו זאת, ובצר כתבתי שלפענ"ד
אין זה מספיק כלל, אבל נלפענ"ד נכון וראוי לעשות
הדרך שכתבתי למעלה. ואם ככה יעשה יקיים, ירא
שמים ואל ידי שנים, ויעשה מילה צפליים, וזכה
צמברה לראות צשמחת ציון וירושלים, א"ד העומד
ומנפח צכליון עינים, לרחמיו וחסדיו ית"ש וישועת
כל ישראל ושמחתן בחיים.

ידידו דושת"כ צה"ר

הק' יואל מייטלבוים

סימן פו

צ"ה

ברבר אשר שאלוני רבים וכן שלמים אודות המעות
רמבעה"ג זיע"א אשר מונח בעת וא"א לשלחו להח"ק
חיו"צ מחמת חוק המדינה ובמקומות האלו גברה העניות
וקלרות ר"ל והלורך הוא באופן שנוגע לפק"י ממש של
כמה נפשות מישראל אשר ההכרח לעמוד לעזרתם ואין
צבוחנו, אם יש היתר לשנות ממעות הרמבעה"ג שנקנה
לעניי אה"ק חיו"צ ללורך עניי המדינה במקום פק"י כנ"ל
עכ"פ צהלואה עד אשר יהיה אפשרות לשלחהו להתם.

הנה לפענ"ד עפ"י הלכה, אותן הסכומים אשר יהיה
מקבלות נכצדות צמוחות בכל אופן המועיל הן
עפ"י דתה"ק וכן עפ"י חוקי המדינה שצעת שיהיה
אפשרות לשלוח להתם יחזרו המעות תיקף צלי מגרעת,
באופן זה מזה גדולה לעשות במקום פק"י כזה, ופרטי
הענינים מבוחר הכל צשו"ת אדב"ע יו"ד סימן י"ב וככל
האופנים המצוהרים שם כן מהראוי לעשות, ואם יסכימו
לה גדולי המדינה גם אנכי צעניי מטעם צנירופא דרבנן
להיות נעפל לעושי מזה רבה כזו.

והשי"ת ירחם על שארית ישראל וזכה לראות צישועת
כל ישראל ושמחתן צצ"א.

צשכ"ח צ' שלח פק"ק גו"ד יל"ו

הק' יואל מייטלבוים

ואז הואיל ואין לה קול הוי ספק והכח נמי יש לומר כן ועיין שם. ובשורת צ"ש יו"ד ח"ב סימן קט"ז העיר עוד דכיון דעכשיו רוב הגיד מכוסה הוי גם חזקה דהשתא שכי' כן גם מעיקרא כמו כל הטומאות כשעת מליאתן והוי תרי חזקות להחמיר חזקה דהשתא עם חזקה דמעיקרא שגולד ערל. ושם בכנים זה צלוגתא, דהריצ"ש (סימן שצ"ט) והפני יהושע (צק"א) לכתובות דף מ"ו) כתבו דדיון מים שאין להם סוף דהוי תרי חזקות חזקה חיים וחזקה א"א לכן עדיף מרובא, והנוצ"י חולק והאריך להוכיח דאף לגבי תרי חזקה רובא עדיף, והביא גם ממייס שאל"ם דאם נישאת לית אף לדעת הריצ"ש והפ"י הוי תרי חזקה ועיי"ש באריכות.

הנה מה שהביא מהנוצ"י מה"ק אה"ע סימן מ"ג, אף שהאריך להקשות על הריצ"ש מ"מ בסוף במוסגר כתב לתרן שאפשר לקיים דברי הריצ"ש, והעיקר מה שחולק על הריצ"ש הוא מטעם דזה לא מקרי שתי חזקות שצ"י מה הוא א"א ע"י שבעלה חי א"כ הכל אחת הוא, ועל מה שהביא הפ"י ראי' ממס' עירובין ד' ל"ו דמצואר כהדיו דתרי חזקות עדיפי, ע"ז כתב הנוצ"י שיש לדחות הראי' בשביל ששני החזקות שבמס' עירובין אינם קשורים חדא בחברתה ואין ראי' משם על חזקה חיים וחזקה א"א שקשורים זצ"ו והכל א' הוא כנ"ל, נמצא שכל שני חזקות טובים נשארה הראי' מעירובין ולא דחאה כלום. וכן הוא בחת"ס אה"ע סי' ס"ב דהחולקים על הריצ"ש והפ"י הוא מהך טעמא דהכל חדא חזקה הוא דתלי' בהדדי, נמצא דזה פשוט לכו ששאר שני חזקות טובים שאינם משם א' עדיפי מרובא.

והנה במקור הדיון לרוב מלויין אלל שחיטה מומחין הם כתבו הרי"ף והרא"ש צפ"ק דחולין דלויכה מרבותא דסברי כרבינא דבחרתא הוא דלא אמרינן רוב מלויין א"ש מומחין הן, אלא שהוכיחו אה"כ מן הסוגי' דאין הלכה כרבינא בזה, ונתקשו בתוס' בצבורות דף כ' וברא"ש פ"ק דחולין למח לא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה דבהמה בחי' בחזקה איסור עומדת ואיתרע לה רובא, ובשביל אותה הקושיא תי' דמיעוט שאינן מומחין הוי מיעוטא דלא שכיחא. ועכ"פ לולא הראיות מהש"ס לא היינו אומרים כלל רוב מלויין אלל שחיטה מומחין כן נגד החזקה איסור כמצואר כ"ז ברי"ף וברא"ש ובשאר ראשונים, וא"כ א"א למילף משם אלא מה דדמי להם בלי חילוק, ובכל סוגיות הש"ס דאמרינן רוב מלויין א"ש מומחין מיירי כשרואין שחוט לפנינו ואין רואין עכשיו שום ריעותא אלא בשביל החזקה דמעיקרא דבהמה בחי' ע"ז מועיל הרוב מלויין א"ש מומחין הם,

שחופסים את הערלה באופן זה שיבי' צרור שיחתכו עד אחר העטרה, אבל לפענ"ד א"א לידע זה בצירור גמור בשעת החיתוך אם אין בודקין אה"כ והוי כלא דק בסימנים אחר השחיטה דהוי נבילה ודלתי מטעם חזקת איסור, וגררש שהסמיכה הוא בשביל שלדעת הד"ח וחת"ס כשר בדיעבד ע"כ משום לערל דינוקא אין בודקין בין מילה לפריעה וסומכין על המציאות שיש להם בשעת התפיסה והחיתוך, אמנם אף שדעת מרן דג"ח וחת"ס תורה הוא מ"מ אין זה אלא כשיודעין בצירור דמעיקרא בשעת המילה נעשה הכל כהלכתא בכל אופן ואופן עכ"פ ע"י הפריעה אבל היבא שאין יודעין צירור גמור על תחילת עשייתו בודלתי שאין לסמוך בכה"ג אף לדעת מרן ז"ל כי הכל סובב על מ"ש בתה"ד (סימן רס"ד) שאם נעשה תחלה כהוגן א"ל תיקון אם נמשך אה"כ אלא מדרבנן משום מ"ע.

ב

והנה אין צ"ד שהסמיכה הוא שבוודאי עשה המוהל כהוגן ויסוד הענין הוא על רוב מלויין אלל מילה מומחין שכן כתבו הראשונים ז"ל דכמו שאמרו בחולין (יב.) רוב מלויין אלל שחיטה מומחין כן כמו כן הוא בניקור ובמקואות כמו שכתב התשצ"ן (ח"א סימן מ"ט) והוצא גם בשו"ע הלכות מקואות (סימן ר"א סעיף ד'), וכמו כן כתבו האחרונים לדמות בזה צמילה, ובאמת לבאורה מסתבר לומר כן דכולה חדא טעמא הוא שאלו לא היה מומחה לא היה עושה מלאכה זו להכשיל אחרים באיסור דאורייתא דלא חייף חייש כולי האי, וע"י צ"ח ותצ"ש הלי' שחיטה סימן א' שכתבו להסביר הדבר והוא מדברי רש"י ז"ל בסוגיא, ומעם זה שייך בכל המלות כמו בשחיטה ע"כ שפיר כתבו ללמוד בכל מקום מרוב מלויין אלל שחיטה שהוא כן בש"ס וממילא דגם צמילה הדיון כן.

אבל צעיתי ופלא דהנה כבר העירו גדולי האחרונים דיש לחלק בזה, והמהר"ם שיק ציו"ד סי' רמ"ב התחיל לומר דיש לומר כיון שאנו רואין בזה ריעותא איתרע הרוב מלויין, ושם אה"כ כתב דאין זה ריעותא על המוהל דאף צמילה מומחה נעשה הכל כראוי ויכל להיות שנמשך אה"כ, אמנם בסימן רמ"ו שם החליט דכיון דחזין ריעותא איתרע הרוב מלויין לרוב הנימוגין ע"י בקיאות אין עור הערלה נמשכת למעלה א"כ מאי חזית דנחיל בחר האי רוב נחיל בחר האי רוב, וכעין דאמרינן בפרק ב' דכתובות (דף ע"ז ע"א) רוב הנישאות בחולות נישאות וכל צמילה יש לה קול

חזר ונתכסה אם נימא שכבר יאל יד מילה כראוי מבי"ת יעיי"ש. וברי שכתב דאם חזר ונתכסה לריך לידע אם היו גם מוהלים אחרים שראו שבי' כהוגן, ואין לסמוך על המוהל בלבד כי שכיח טעותא, ובע"ז כתב סתמא ובזדאלי שדעתו כן אף במוהל חרדי דאם אינו חרדי בלא"ה אין לסמוך עליו כלל, ובאמת שהתוספות וברא"ש כתבו הטעם דלא אמרי' ברוב מלויין א"ש סמוך מיעוטא לחזקה בשביל שהוא מיעוטא דלא שכיח כלל, וא"כ לפי מה שראה בע"ז דשכיח בזה טעותא שוב אמרינן בזה סמוך מיעוטא לחזקה וע"כ לריך שיבי' בזה ידיעה ברורה גם ע"י מוהלים אחרים. וז"ל הד"ח בסימן קט"ו ילדים דידן דמהדרין הסנדק והמוהל לאחר הפריעה לראות אם החרין נראה יפה אפילו בלא נתקשה אם כן היו וודאי מילה יפה מבי"ת ואין לריך למוול שנית אפילו אם כסכו שנית, וברי דלא סגי ל"י למימר שהמוהל הוא המהדר אלא שהסנדק והמוהל מהדרין, ונראה דלא סמך על המוהל בלבד שלא יאריך למוול שנית אלא כיון שידע צילדים שבזמנו ששניהם מהדרין הסנדק והמוהל ותרי כמאה וכו' ידיעה ברורה שבי' תחילה כהוגן לכן סמך לומר שאין לריך למוול שנית, משא"כ בזמננו שאנו רואים ברובא דרובא שהסנדק אינו משגיח כלל והרבה פעמים אינו יודע הדיון גם במוהלים שכיח טעותא בכה"ג אם נתכסה שנית לריך לתקנו אף לדעת הד"ח ז"ל.

והי"ד"ש הוא צעניו שהחכם סופר ז"ל כתב באמנא התשובה סימן רמ"ח דכמו שבסומכין על רוב מלויין בשחיטה נגד חזקה שאינו זכות כמו כן הוא במילה, ולא העיר כלל ממה שכתבתי דשאני הכא שהוא ערל לפנינו, ואח"כ כתב החת"ם שיש לחוש שהמוהל במהירות ופחיתות לא השגיח יפה, וכמ"ש בע"ז סס"י רס"ד כיוצא בזה ועיי"ש מ"ש לחלק בזה, ובאמת אם יש לחוש שעי' מהירותו ופחיתותו לא השגיח יפה ולא נעשה כהוגן א"כ כל מה שנמשך אח"כ שנית לריך לתקנו, ובסוף התשובה כ' וז"ל לא ימולו כ"א במעמד הרב כאשר אני עושה פה בקהילתי אע"פ שהמוהלים מומחים ובקיאים מ"מ אני עומד שם ומזהירים והם שומעים לי ואחרי דברי לא ישנו, והנה לא בוי' מנהגו להיות עומד על גביהם של השוצי"ם בכל שחיטה ושחיטה אלא על המוהלים בכל ברית מילה, וע"כ ששכיח בזה יותר טעותא, וכבר הבאתי שהמהר"ם שיק סימן רמ"ו החליט שאין לדמות מילה לשחיטה לענין רוב מלויין מומחין הם ולא הביא כלל מה שכתב רבו החת"ם דפרע זה דרוב מלויין ואלו לא כתבו החת"ם להלכה אלא בדרך שקלא

ובן הוא בכל הענינים שמינו ברשונים שמדמין להם כמו בניקור ובמקואות מיירי בזה גונא שאין רואין עכשיו שום ריעותא, משא"כ בנידון דין במילה שהוא ערל לפניך ואיכא גם חזקה דהשתא מלבד החזקה דמעיקרא, מנ"ל דלא עדיפי מרוב מלויין מומחין הם ועכ"פ נימא בזה סמוך מיעוטא לתרי חזקות ואיתרע לה רובא.

והרא"ש פ"ק דחולין סימן ע"ו למד גם דין סכין בדוק קודם השחיטה דנאבד אחר השחיטה בלא בדיקה דכשר מהך דינא דרוב מלויין א"ש דמי להדדי, אבל אין מכשירין אלא כשנאבד ולא ראו בו ריעותא אבל בנמנא פגום קי"ל כר"ה דאסור, ואף לדעת ר"ח שמשיר אמרו בגמ' (י.) הטעם דסכין איתרעא בהמה לא איתרעא, אבל כשהריעותא הוא בגוף הנידון כמו בטבל ועלה ונמנא עליו דבר חוץ וכדומה היו זה חזקה אלימתא, ובגמרא קידושין ד' ע"ט הרי בוגרת לפניך וכן בכמה מקומות בש"ס, ואף שבכמה מקומות אומרים חזקה דמעיקרא עדיפא אבל בכאן שצין לפי חזקה דהשתא וצין לפי החזקה דמעיקרא היו ערל הו' ודאי חזקי אלימי טפי, ואף שעדיין יש לפלפל בזה הרבה ולחלק בין הנושאים אין כאן מקומו להאריך, אבל עכ"פ זה וודאי שלא דמי לרוב מלויין א"ש וניקור ומקואות שהכל מיירי באופן שאין ריעותא לפנינו, ואם עכ"פ יש איזה חילוק א"א ללמדו משם ומנ"ל להדגש להקל בכה"ג באיסור כרת שבמילה החמורה מאוד, גם מה שהביא הכ"ש ראי' ממים שאין להם סוף אין ראיה, דשם בזה שדין עליו יש סברא דאורייתא לפנינו שאינו חי כמ"ש הראשונים ז"ל ואינו דומה לנ"ד שהוא ערל לפנינו, וגם שאפילו לדעת הריב"ש שחשב חזקת חיים וחזקת א"א לשני חזקות אין זה אלא דהוי יותר מחזקה אחת לגמרי כיון שעכ"פ יש בזה שני ענינים אף שהם מקושרים זכ"ז, אבל שאר חזקות שאינם מקושרים זכ"ז אלימי יותר אף לדעת הריב"ש ואין ללמוד הענינים זה מזה.

2

ועוד שהרי כתב בע"ז בסימן רס"ד ס"ק ע' שגם לפי דעת תה"ד יש חשש שאפשר ג"כ לחוש הרבה פעמים שהמוהל טעה בשעת המילה וסובר שכבר מל כראוי ופרע כראוי ובאמת לא פרע כראוי כי יש מקום לטעות וכו' וראיתי מוהלים שטעו בזה ועל כן לריך שבכל מילה יהיו שם עוד מוהלים אחרים שיראו היעזב הפריעה אם הוא כהוגן ונפקא מינה לענין אם אחר כך

ח

עוד יש לחוש אף אם היה מתחילה נתגלה העברה כראוי מ"מ אם הוא נעשה באופן שעתיד לחזור ולהתכנסות כל העומד לחזור כחזור דמי כמ"ש המהר"ם שיק צד דברים נכונים, ואין להאריך, אבל יותר יש לחוש שיוכל להיות שגם אז אחר הפריעה ה' מתגלה העברה יען שהמוהל דחק את העור משם ולפעמים מתקיים שם ע"י שהוא מתכנסם בדמו והדם מחזיקו אבל לולא זאת ה' מעלמו חוזר העור ומכסה הגיד גם אז בשעת מעשה וזה וודאי לא הוי מילה כלל, כי אף למה שכתבו החת"ם והד"ם דמילה אין פירושו חיתוך אלא הסרה, אבל לריך שיבי' עכ"פ הסרה מהגיד כעין החיתוך דהיינו שיביס חלוי ועומד שם מעלמו ולא יכסה את הגיד, אבל אם אינו עומד שם מעלמו אלא ע"י הדחק של יד המוהל או הדם ולולא זאת ה' מכסה את הגיד בשעת מעשה צוודאי שאין זה הסרה, וכן כתב בתשובת מהרש"ם סימן כ"ז לדבר פשוט וברור שאין כוונת הד"ם אלא אם ע"י הפריעה ניחז ונתכוון עור החיתוך למעלה ע"ג הגיד ומונח שם צעוב אלא שאח"כ במשך הזמן חוזר ומתכסה צד ס"ל להד"ם שא"ל לחתכו אבל אם תיכף הוא חוזר ומכסה את הגיד פשיטא דלא נימול עדיין מה"ס ולריך לחתכו לכ"ע, וכן הוא גם בלשון הד"ם בסיומן קי"ז שכתב אף באם רק דוחקין הכשר למטה וודאי שאין זה כריחה ולריך חיתוך, והנה לא מיידי צלל נתגלה העברה שזה פשיטא אלא אף בנתגלה העברה שזה ח"א אם לא קרע העור מ"מ כיון שאינו מונח שם אלא ע"י הדחיקה אין זה כריחה וח"פ דצבריו ז"ל, וא"כ צוודאי יכול להיות שהמוהל ע"י מכירתו ופחיתו כשרואה שנתגלה העברה שוב אינו משיס אל לבו אם נתגלה זה ע"י דחק של ידו או ע"י עכבת הדם שמתכסו מלכסות הגיד וזה וודאי לא הוי מילה כלל, ושזו אח"כ אינו זוכר המוהל כלל אלא מה שנתגלה העברה וחו לא מידי וזה וודאי הוי עטותא דשכיחא. ובמ"ש הד"ם שהסגדק והמוהל מהדרין לראות אם נתגלה העברה צד גכלל גם אותה בהידור הג"ל, דא"ל לא מיקרי כלל נתגלה העברה, ודרכו בקודש של הד"ם ז"ל לקצר בדברים אבל הוא מוכן מדבריו כמ"ש פשוט וברור. ובפרט לפי מה שכתב שאבי הילד חושב שאולי מעיקרה לא ה' כהוגן א"כ קרוב הדבר שה' בגז'ל ולריך לתקנו לכ"ע אף לדעת הדברי חיים.

וסג"ף לדבר עוד מה שאמרה האם שיש חשש אינפסקיאן והוא סכנה ח"ו ואם לא יעשהו המוהל יעשהו הרופא אם בן הוי כלכתחילה, שהרי גם הדברי חיים כתב

ועריא, גם הכ"ס אף שלידד צד כמו שהבאתי לעיל מ"מ מבואר בדבריו בפסק הלכה שלא סמך על רוב מלוין בלבד אלא בשביל שה' שם גם ס"ס שלא ה' אלא מיטעו מהעור דהרבה מקילין לגמרי ולא ה' השאלה אלא לדעת הכבוד שור (שבת דף קל"ז) שמתמיר בכהאי גוונא וכו' על כל פנים עוד ספק פלוגתא דרבותא, אבל צנ"ד שאין לנו אלא ספק א' אם גימול כהוגן נראה דבכהאי גוונא לריך לתקנו לכולי עלמא.

ד

ובבר אמרתי שלפני"ד אין לסמוך עכשיו גם על רוב מלוין אלא שחשבה אף שמבואר בגמ' ובראשונים, שהטעם הוא בשביל שלא חשפי חונשי כולי האי ומלנו כהך דינא באשה שאמרה לצעלה צפניו גירשתני דנאמנה מטעם שאין אשה מעיזה פני' צפני צעלה שהוא מימרה מבוארת בש"ס (גיטין דף פ"ט ע"ב ועוד) בלי חולק, ואף על פי כן כתב הרמ"ם והוצא צדית יוסף ובשולחן ערוך אבן העזר סימן י"ז סעיף ב' דבזמן הזה דנפיש חולפא ופריעותא אינה נאמנה, וכו' דנשתנה הדין מחמת שראו דנפישו חולפא, ואף שלא כתבו כן ברוב מלוין ח"ש שלא ראו אז התגברות החולפא כ"כ אלא באשה צפני צעלה, אבל עכשיו צעקבא דמשיחא חולפא יסגי, וכתב הכ"ס בסיומן י"ח גבי דזיקת הסכין אחר שחשבה ח"ל שאין סומכין על חזקה ורוב אלא בחזקה ורוב הקבוע מלד טבע העולם אבל חזקה ורוב שהוא מלד מנהג והמנהג עשוי להשתנות אין סומכין עליו כיון שאפשר לעמוד עליו בדזיקה כשהוא לפנינו שמה נשתנה ממנהגו ועי"ש, ודבריו ל"ע ואין להאריך, אבל זה וודאי אמת וליכ שרובא וחזקה התלויים במנהג אם נשתנה המנהג נשתנה הרוב והחזקה, ובמ"ש הרמ"ם בחזקה דאין אשה מעיזה. והנה בחזקת כשרות דעת הפני יבועש (גיטין דף י"ז) שאינו חזקה אלא מחמת הרוב דרוב ישראל כשרים, ואף דיש חולקים ומקשים עליו, במקום אחר כתבתי ליישב דבריו ולבארם, ועל כל פנים גם החולקים עליו אינם חולקים על המציאות שאז היו רוב ישראל כשרים, ועי' ישמה משה פ' תבוא שכתב דרוב בני ישראל כשרים זולת צמחא הידוע, וכשרוב בני ישראל כשרים איכא למימר רוב מלוין אלא שחשבה מומחין הם, משא"כ בזמנינו אלא שרובא דעלמא גם המלוין בשו"ס ובמקורות ובמילה אינם מומחין הלא אפשר להשתמש ברובא וחזקה להיפך, ובמקום אחר (סימן ל"ד אות ד') הארכתי לברר זה על פי הלכה לא עת האסף פה, וצנ"ד כבר נתבאר שאין לסמוך בלי ידיעה ברורה ולריך לתקן כראוי.

שבתחילה לריך לחתוך עוד החתוך אלא בשביל שיש חשש סכנה גם לערל דיוקא עוצה כיו דיעבד, אבל אם בלאו הכי לריך לעשותו ובעל הטעם ה"ל שוב בוי בלכתחילה לעשותו על ידי המוהל דווקא אלא שאין לריך לעטם זה כמו שכתבתי בהלפפני"ד.

י

עוד יש להעיר צמח שמפלפלין אם לסמוך במילה על רוב מצוין מומחין הם לדמותו לשחיטה ושאר ענינים, הנה המהרי"ל אלפנדרי בספרו מולל מאש סימן י"ג כתב, דאף שכל האיסורין חנו מחירין בס"ס בלכתחילה איסור ערוה ואיסור מאכל ודברצנן בס"ס בלכתחילה, מ"מ אין זה אלא דוקא צענין איסור שהוא ל"ת שרין ס"ס אפי' בלכתחילה, משום דממזר ודאי חסרה תורה ספק ממזר לא חסרה תורה ואינו צלל יצוא, וכן בכל האיסורין ספיקון לא חסרה תורה, אבל לענין קיום מצוה דרצנן או דאורייתא שהוא עשה כך וכך אין לפטרו מטעם ס"ס, שהרי אפילו באלף ספיקות כיון שיש ספק אחד מני אלף שהוא חייב אם כן כרי לא קיים העשה והרי החיוב מוטל עליו עכ"ל יעו"ש, וכעין זה הם דברי החו"ד בס"י ק"י שכתב דאף לדעת הרמב"ם שספיקא דאורייתא מה"ת לקולא מ"מ אין זה אלא בל"ת אבל היכא שאמרה החורה קום ועשה לריך להיות ודאי וגם הרמב"ם מודה שספיקא לחומרא, אלא שלדעת החו"ד אפשר שלא אמר זה אלא בספק א' אבל בס"ס ורוב אפשר דסובר דכיו כוודאי ולא החמירה התוס"ק ככה"ג אף בעשה, והצ"ש צו"ד ח"צ סימן קמ"ו האריך בזה והציא ראיות דס"ס ורוב מועיל להקל אף בעשה ולא הביא כלל דברי המהרי"ל אלפנדרי, ובאמת הוא פלוגתא הראשונים אם רוב הוא ודאי או ספק ובשו"מ מהדו"ק ח"ג סימן פ"ז החליט דאינו מועיל רוב צמ"ע כדעת הרי"ל דעשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק לכן אינו מועיל גם רוב, וכעין זה כתב גם המהרי"ם שיק בלח"ס סימן קכ"ה ולפ"ז אינו מובן מה שצו"ד ה"ל מילה מפלפל הרבה צדין רוב מצוין במילה לדמותו לשאר איסורין שסומכין בהם על רוב מצוין הלא חילוק גדול בדבר ששם חנו דנין על האיסורין מחמת הל"ת וזה ודאי מועיל רוב אבל במילה חנו דנין רק על קום ועשה אם חיובא רמי' לקיים מצוה עשה דמילה דבזה אינו מועיל רוב, כן אמר דלאו כו"ע מודי בזה אבל המהרי"ם שיק שהחליט בלח"ס דבצרי השו"מ למח לא העיר כלום במאות מילה מחו וע"ג (עיין ויואל משה מאמר ישב ארץ ישראל סוס"י ס'), ולדעת המהרי"ל אלפנדרי אף אף ספיקות אינו מועיל שאם יש ספק

אף א' מני אלף שחייב לקיים המצוה חיובא רמי' עליה מדאורייתא, והפלתי בסימן ע"ז סוף ס"ק ג' כתב למוע ממנו לא אמרין ס"ס, והנה זה מצוה גדולה צפוסקים ולריך ביאור רחב, ועכ"פ יש הרבה פוסקים שסוברים שא"ל לפטר מחיוב מצוה ע"י רוב וס"ס ולפי דבריהם אינו מועיל רוב או ס"ס במילה שאם יש ספק אף א' מני אלף שחייב למול אינו נפטר מחיובו, וכבר בראתי שהד"ח כתב דמיידי צו"דעין שהסנדק והמוהל מהדרין ובודאי דידעי שהם צקיאין ומומחין שאם אינו צקי אינו יודע מה להדר, וככה"ג בוי ודאי שה"ל כהוגן, אבל אם הוא באופן שעדיין יש איזה ספק עכ"פ אין ראוי להקל גם לפי דעתו של הד"ח ז"ל, וגם זה סניף למח שכתבתי למעלה שריך לתקן.

ז

בזה שמפלפל על מה שכתבתי (ס"י נ"ח) בישוב קושיותיו על התקונים צמח דלמי' דר"כ תקינה להו מנחתא ב"י בולניין שזה חסור עפ"י הלכה, וכתבתי דאפשר ה"ל של עץ או של חרס דמותא, והאריך להקשות בזה דאף אם מותר לעשות כן לנוי אבל א"ל לומר הפשט צמעה שהדליקה בשל עץ דהעץ צוער ואין מבראוי לתקן ממורה לפני אנשים גדולים כהצבתי קדישא בדבר שיוכל לגרום שריפה, ואם השימה מחכות במקום המחזיק השמן או הכר שוב הו"ל בשל מחכות דאסור לכ"ע, גם של חרס הוא מאוס לכבד את האורחים הגדולים, תמה אני מה ראה על ככה להעלות ע"ד דברים כאלו, ראשית מ"ש דאם משימין במקום המחזיק השמן או הכר מחכות שוב הוא כשל מחכות דאסור לכ"ע זה עשות מוחלט, שהרי מצוה צלשון השו"ע שם סוס"י קמ"א דאסור בשל מחכות אפילו בלא גביעים כפתורים ופרחים ואפילו אינה גצובה י"ח עפחים, הנה כתב בפירוש דהרבותא הוא מה שחסרים הגביעים ואינה גצובה יח"ע וכמ"ש בש"ך דזה אינו מעבד ודיעבד המורה כשירה בלא גביעים וכו' אבל אין ספק שאם חסרים כל הקנים וגופה של ממורה ואינו אלא חתיכות מחכות בלבד בשביל השמן שבודאי פסול בקודש שאין זה ממורה כלל והקנים של עץ אינם מלמפרים כלל שהוא פסול למורה והאריך יוכל לחשוב שאף בחסר גופה של ממורה הדין כן שא"כ ל"ל לחשוב ולחל כי רובכל גביעים כפתורים ופרחים ושיעור גובה צקיאור הו"ל רבותא יותר אף אם חסר כל גופה של ממורה ואינו אלא חתיכות מחכות וממילא נכלל בזה כל מה שחשב, אבל הדבר ברור שאין שום הו"א בזה גם אין שום מקום להסתפק ולומר שאם כל המערה היא של עץ שהוא פסול תחשך על ידי

החתיכות מחכות להיות מנוקדו וממילא שאין חשש לדין ומותר לעשותו.

לכניס על צורים ולא חשו בש"ס לכתוב בלשון שלא יכ"ו אפשרות לעשות צו אף קלרי השכל כמונו.

גם בלא"ה האריך נתקשה כל כך על התיקונים מדרך הצעה"צ שכשעושים מנוקדו אף להשתמש בה חיות עושים בשל עץ שזריך לערות בהשגחה על הנר צופו שלא יכ"ו שריפה, או אין הדרך להתכבד בשל חרס, אבל הכי אפשר לחשוב שסיפורי התיקונים הם סיפורי מעשיות בעלמא כשיחות הילדים שמספרים אחת מנוקדו עשה לי חמי, אבל גם אם היה המעשה כפשוטו שעתה מנוקדו ממש היה צו כוונות עזמות לאורך ענינים גבוהים ונוראים בעולמות העליונים כי לולא כן לא היה עושה מזה סיפור צדיקים ואם היה לורך לעשות מנוקדו של ז' קנים לאורך ענינים גבוהים צודאי שלא חשו על העיריאה להשיגות שלא חבו שריפה, גם היו מלומדים בנסים ומבואר צדוקה (כת). ציונתן בן עזריאל שכל עוף הפורח עליו נשרף ולא פחד משריפה, גם בשל חרס אף שלפי דעת צעה"צ אפשר חינו נאה לעשות אבל במקום לורך גדול כג"ל שאני, גם חינו מבואר צדיקים כלל שנעשה מנוקדו זו להתכבד לפני האורחים ואפשר כי שם באותו הקיצוץ גם מנוקדו ונרות אחרות להתכבד לפני האורחים ומנוקדו זו של ז' קנים היו צדית גזס לאורך ענינים הגבוהים והנוראים שלהם.

ומ"ש עוד שאין זכר שם אם היה עץ או חרס וכו' ליה להשמיענו זאת, הלא אף צדוקה הנגלות לנו ולבנינו תנא ח"ל לפרש דצרי ומכ"ש בהנסתרות שנעשה בכוונה להעלים כל מה דאפשר, ח"ל בקיצור כללי התלמוד דרכי התנאים לסתום דצריהם ולא לפרש כי הראשונים היו לצד רחב וכו', ולא חנו יכולים לדחוקם ולהוציאם ממשמעותם לומר הצ"ע או הכי קאמר וכוונת צו, והרי שאף בהנגלות שנעשה להורות הלכה לכל אדם אפשר לומר הצ"ע וכו"צ אף במקום שזריך לדחוק ולהוציאם ממשמעותם ומכ"ש כשא"ל לדחוק ולהוציאם ממשמעותם אלא לומר שקולר ולא צויר הכל זה הוא אף באורחים שמקלרים כמ"פ וסומכין על מ"ש במק"א כמבואר כ"ז בספרי הכללים, ואף בפוסקים מנינו הרבה פעמים כן וסמכו על המעיין צפרט צדד פשוט, ומכל דברי הש"ס לא היינו יכולים לצר שום הלכה והיינו עושים בכל ההלכות לומר צדיק לולא דברי הרי"ף והרא"ש והרמב"ם ושארי הראשונים אשר פתחו לנו פתח, וגם אחר כל דברי הראשונים וגם הרבה פי' וציאורים שנכתבו עליהם עדיין מחייגעים בכל דור ודור להבין האריך הוציאו דיונים אלו מהש"ס ונלאו כל חכמי לב

גם מ"ש שאף אם אפשר לומר שכוונתו על אורות עליונים מ"מ כיון שנגע בהלכה היה להם לפרש, אין צוה התחלת קושיא, כי הכל יודעין לשון הזכר הק' והתיקונים ואין לעשות צוה בהלכה ויותר אפשר לעשות בכל דברי הש"ס שכתבו בלשון עמוק כ"כ אף שהוא גם בדרך גלגל ומכ"ש צדוקה"ק ותיקונים שהכל יודעין שנסתרות המה והלכישו הענינים בלשונות שהמה אף לשבר את האוזן ואין צוה דוחק וכוונתה ממשמעות בלשון וסמכו על ההלכה מה שאמרו בש"ס שהכל ממקור אחד, ואמרו בגמרא פסחים דמ"ח שתיק לי' בצרייתא ומבואר לי' במחני' או שתיק לי' במחניתי' ומבואר לי' במחילתא אחריתא, וכי' הח"ל סימן קמ"ג שהמשניות והצרייתות סומכות זו על זו פעמים שזו מארכת וזו מקלרת ופעמים חיפכה, גם בפוסקים מנינו כן שסומכין על מ"ש במק"א עיין סמ"ע חו"מ סימן ע"ב סק"ט, ובפרט צוה שפרטי ההלכות הם בש"ס ודברי הצדוקה"ק והתיקונים מיוסדים על סודן של הדברים ונכתבו בלשון רמז וחיידה וכי' הרח"צ ז"ל בהקדמתו על שער ההקדמות צמה שהיה ר' אבא הכותב הצדוקה"ק ח"ל שם אין ספק כי לולא שרשבי הכיר ידע ברות קדשו כי ר' אבא הי' חכם גדול וידע להלכיש ולהעלים הדברים דרך חיידה ורמז שלא יצינו אפילו חכמי הדור ההוא לא היו מנאבו שיכתוב, ואין להאריך צוה יותר צפרט שכבר הארכתי יותר מדאי לפי מסת הפנאי.

וכנני וידיו דושת"ה צאה"ר

הק' יואל טייטלבוים

סימן פט

צ"ב

שלוכת"ס ויש"ר אל כבוד ידידי הרב
החריף ובקי מופלא ומופלג בתורה ויראה
בש"ת מו"ה חיים דאווירדאוויתש נ"י
רב בק"ק באפאלא יע"א.

אחד"ש, מכתבו נכון הגיעני ומחמת ערדתי הרבים וסיבות שונות נשאר מכתבו באמתחת הכתבים וכעת צרכי צו שמתי אל לצי להשיב לו. מה ששאל צמה שמכתבו נשא ישראל נכרית ר"ל והולידה ממנו בן

צביות עכו"ם ולא ימסורו חיקך לחנכו צתוה"ק הכה בודאי יעשו ויעשו הרצח טעמא דאיסורא, ושוב אחר שנתגדל וזה לכלל חיוב מלות כבר טעם טעמא דאיסורא והגירות חוב הוא לו. ועוד דציצמות דף ק"ט ע"ג אמר ר"י מאי דכתיב רע ירוע כי ערב זר רעה אחר רעה תבא למקבלי גרים דאמר ר' חלבו קשים גרים לישראל כספחת, וצתוספות שם דמייירי היכא שמקבלין אותו מיד יעיין שם, ואף למה שכתבו הפוסקים דמה שצריך להודיעו מלות קלות וחמורות אינו חלל למנוח ולא לעיכובא מכל מקום זה ודאי שצריך לקבל עליו דרך כלל לשמור כל התורה"ק, וזה מעכב, ובקטן אף דאין צד הודעה להודיעו מלות, אבל מ"מ צריך לחנכו דרכי התורה"ק, ובנתחנך צביות עכו"ם או מומרים כבר כתבו צ"ח רס"ו צטו"ז ס"ק י' ובש"ך ס"ק ע"ז דאף דאם אמו ישראלית אף שאין הוא מומר אין מחזיקין אותו שילא לתרבות רעה, אבל כשאמו היא ג"כ מומרת חזקה היא שילא לתרבות רעה, וכבר נזכר הכתוב (משלי כב, ו) חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה, וזה טעם התה"ד (סימן ס"ב) צמח שאסרה תורה למיספי איסור לקטן בידים שלא להרגילו בעצירות. ופשיטא דאסור לקבלו לגירות על אופן זה להיות לשאת ולספחת לבית ישראל ח"י.

ובזה אני מבין דברי הנמוקי יוסף ציצמות (דף מ"ז ע"א) והוצא צ"ח סימן רס"ח צמח שאמר דלצריך להודיעו מלות קלות וחמורות דסברא דרצותא שאם לא הודיעוהו אינו מעכב, והכי משמע צפרק כלל גדול (שבת דף ס"ח ע"א), ומקשה שם צדושי הגבות שעל הצביות יוסף דאין ראוי מפרק כלל גדול דאף דלא ידע מלות שבת מ"מ י"ל להודיעו לו מקלות מלות קלות וחמורות רק שלא הודיעו לו מלות שבת דהא לא צריך להודיע לו כל המלות וסו"מ צ"ח. ולפענ"ד לא מסתבר למימר כן דהרי שבת חמירה מכל המלות, ובגמרא (עירובין ס"ט ע"ג) מבואר דשבת חמירה כע"ז וכן הוא להלכה (שם וחולין כ' ע"א) דמומר לחלל שבת הוי מומר לכל התורה כולה ודינו כעכו"ם, וממילא היכא שהצביות דין מודיעים קלה מלות חמורות האריך שצקי מלות שבת החמורה מהכל. וכן נראה מלשון הנמו"י שכתב שהיא סברא דרצותא, ואילו ה"י ראוי צרורה מהש"ס לא שייך לומר שהיא סברא דרצותא, אף הרגיש שיש מקום לדחות הראי' מהש"ס חלל דלא מסתבר לומר כן, ומוכח יותר לפרש דברי הש"ס דאינו מעכב כלל. וקשה לכאורה למה לא הביאו ראוי צרורה מהש"ס גבי גר קטן שמטבילין אותו ע"ד צ"ח והקטן שאינו צד הצנה ח"א להודיעו כלל שום מילה, ואילו ה"י הכודעה מעכבת לא ה"י שום אפשרות

וביקש אותו לשלוח מובל למול את בן. ונסתפק בתחלה אם לקבל את הנולד לגירות ולבסוף פשיטא לי לקבלו, ואף אם מת אביו עדיין מסתפק אם לקבלו צרלון אמו הכנענית.

הנה בגמרא כתובות י"א ע"א אמר ר"ה גר קטן מטבילין אותו על דעת צ"ח מאי קמ"ל תנינא זכין לדם שלא בפניו, מכו דתימא נכרי בהפקירה ניחא לי דהא קי"ל דעבד ודאי בהפקירה ניחא לי קמ"ל דה"מ גדול דעם טעמא דאיסורא אבל קטן זכות הוא לו. וצתוס' שם רצו לומר בתחלה שהוא מדרבנן ואף דהוי גר אף לכל מיני דאורייתא ז"ל דסבר כמ"ד יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה, ולבסוף כתבו דיש לומר דהוא מן התורה. וצתוספות ר"ש פרק בן סורר ומורה (סנהדרין דף ס"ח ע"ג) בארעו להוכיח שהוא מן התורה. וצריע"ז וטעמ"ק כתבו דיש שפירשו שאין גירות זה חלל מדבריהם ואין סומכין עליו לדון כישראל חלל למיני דרבנן ולא לאיסורי תורה דהרי קי"ל אם הגדילו יכולין לנמוח וחוזרין להיות למפרע גוים גמורים וא"כ האריך נסמך עליו בשל תורה שמה היום או מחר יחזור ונמא ישראל אוכל נבילות על ידו ואשת איש יולאה בלא גט, ולבסוף הוכיחו דודאי הוי גר גמור מדאורייתא וסומכין עליו לכל דבר ומה שהקשו ניחוש שמה ימחה י"ל דכיון שנתחנך מקטנותו והורגל בצורת ישראל הקדושה מסתמא לא יסור ממנה ומילתא דלא שכיחא שימחה ולא חיישין לה. והכת"ס צתשו יו"ד ס' רנ"ג הקשה מדעת עצמו קושיא זו דניחוש שמה ימחה, וכתב גם כן דנ"ל בפשיטות דאי לאו דמוחק בודאי שלא ימחה לא היה מועיל הזכי עצורם בעקבותם אפילו אם יאמרו אח"כ שמחנו במעשי צ"ח כיון שצבעת מעשה היה ספק חוב לא מהני יעו"ש שהאריך, ומהתימה שלא זכר מאומה שיעקר הסברא כבר מבואר צריע"ז וטעמ"ק.

עכ"פ לדעת רובם ככולם מהראשונים ז"ל שסוצרים דהוי גר אף למיני דאורייתא ז"ל דהוא מטעם חזקה שלא ימחה כיון שנתחנך מקטנותו והורגל בצורה"ק. וז"ל לפי"ז דמייירי שמסרו אותו אביו ואמו להצ"ד או לבית איזה ישראל כשר לחנכו דרכי התורה"ק ואינו עוד כלל צביות אבותיו דהרי מייירי בלא נחגיגו אביו ואמו שאינם נאמנים על עניני התורה"ק צביותם [דנחגיגו אביו ואמו עמו דעת הרבה פוסקים דאינו יכול לנמוח אח"כ]. ומלשון הריע"ז והשטמ"ק נראה דגם בלאו הקושיא דשמה ימחה פשיטא להו דמייירי בנתחנך ע"ד התורה"ק. ולפענ"ד ממקומו הוא מוכרע דהרי אמרו דמש"ה זכות הוא לו כיון דלא טעם טעמא דאיסורא ובנתגדל

בשטעמ"ק שכתב בא' מהחירואים בשם הרשב"א ז"ל להכי נקט מטבילין ולא מלין כיון דהטבילה הוא גמר מלאכתו, וסוים ומשמע לי שזה שבי' רש"י ז"ל מטבילין דאין לך גר בלא מילה וטבילה ועיי"ש. ונראה שבה זא לתרץ הקושיא שנתקשה כ"ת למה האריך רש"י ז"ל לבאר כאן דאין לך גר בלא מילה וטבילה אלא זא לבאר לנו סדר הגירות לטבילה בוי גמר מלאכתו כדי לתרץ מה דנקט מטבילין ולא מלין. ובחד חירולא כתב השטעמ"ק בשם הרשב"א ז"ל דמילה פשוט יותר דמהני כיון שהוא בעולם בשעה שהגדיל ונתראה בגירות, משא"כ הטבילה דבשעתה לא הי' בן דעת ובשעה שנתראה הינה בעולם אימא לא מהני, להכי קמ"ל רבותא דאף הטבילה מהני. עכ"פ הדבר ברור דמועיל במילה ע"ד צ"ד אף אם מת אציו. גם בעיקר החילוק מה שבי' לחלק בין אציו לאמו עיין בשטעמ"ק שעמד על דברי רש"י ז"ל בזה שנקט שאמו הביאותו ומבואר שם באורך כונת רש"י ז"ל שאין נ"מ בין אב לאם שהבנים נגזרים אחר האם כמו אחר האב.

בר"ל של דבר לדינא צ"ד אלו היו מביאין את הילד הזה למסרו לצ"ד או לבית ישראל כשר לחנכו בדרכי התורה והיראה היה מותר לגיורו ע"ד צ"ד בל"ם, אמנם דא עקא כי כפי הנראה נשאר הילד הזה בבית אמו הנכרית ר"ל וגם אציו הדבר עם הנכרית ר"ל הוא מומר גמור שבדאי גם אוכל נוי"ט ממה שמאכילתו הנכרית ר"ל ובדאי גם חילול שבת ושאר עבירות מצויין שם ר"ל, וחזקה שינא לתרבות רעה, וכבר נתבאר דבאופן כזה אסור לקבל הילד לגירות ואינו מועיל. והשי"ת יטער לבב עמו צ"י ומזה לעבדו שכם אחד.

וכ"ת נ"י יחזק לישועה בכל ענינים וימלאו כל משאלותיו לעוצה כאשר עס לבצו וכל"י יידו דושת"ה צאה"ר

הק' יואל טייטלבוים

סימן צ

צ"ה

שוכט"ם אל כבוד ידידי הר' היקר המפורא
מו"ם בתו"י בש"ת מו"ה ... נ"י.

הגיעני מכתבו וזר לי צער, השי"ת ירחם עליו במהרה ועל נפש בתי שלא חיעמע ח"ו, יצטח וישען ברוב

לקבלו לגירות וע"כ דאינו מעבד, וכאשר באמת הקשה בן השטעמ"ק בסוגיא דגר קטן מה דא"ל להודיעו, וחי' דאינו מעבד, וא"כ למה הולכו הנמו"י והצ"י לומר בן מסבא ולבקש ראי' מש"ם שהוא הוכחה שאינה ברורה ולא העירו מסוגיא דגר קטן שהיא ראי' ברורה שאין עליה תשובה. אמנם לפי שנתבאר לעיל דבגר קטן מייירי ע"כ צנתחנך ע"ד התורה והיראה מתורן שפיר שלא הביאו ראי' מש"ם דטובא יש לחלק, דקטן שנתחנך ע"ד התורה והיראה מקטנותו זה עדיף יותר מההודעה שמודיעין לגדול כי הקטן שמתחנך אותו הדבר ברור דכשיבא לכלל דעת ידע הכל מעצמו ע"י שנתגדל בזה, משא"כ הגדול שלא נתחנך מאומה עדיין י"ל שההודעה מעכבת אפילו צדיעבד. ומה שלא חירן בן בשטעמ"ק י"ל כיון דכאמת בן הוא שדעתו שאינו מעבד צדיעבד כמ"ש הנמו"י מסבא ומש"ם שבת לא הולך ליכנס בחילוקים בין קטן לגדול, אבל אלו לא הי' סובר בן מסבא אין ראי' מגר קטן.

והנה כ"ת נתקשה במ"ש מטבילין ולא אמרו מלין עד שמכת קושיא זו זא להמליא חילוק בין מילה לטבילה דבמילה דלער הוא לו לא שייך לומר דזכות הוא לו, ונעלם ממנו כי קושיא זו מתורנת בשטעמ"ק בשם הרשב"א ז"ל בצמה אנפין, גם הפני יהושע וההפלאה תי' קושיא זו כ"א לפי דרכו, ומכל החירואים שכתבו כולם נתבאר כי אליבא דאמת לדינא אין חילוק בין מילה לטבילה. ובשטעמ"ק כתב חירולא העיר גם מסבא זו דאפשר להכי נקט טבילה משום שהשובה זכות גמור, אבל מילה כיון שמתעורר לא חשיבא זכות, וסוים ומיחו: כיון דבגר מל אפילו הויא חובתו כבר יאל ידי מילה, ושוב כשיטבילוהו הוי לי' זכות וגמורה מלאכתו ע"ד צ"ד ועיי"ש. ולי"ע לכאורה דיש בזה פלוגתא גדולה היכא שכל בגיורתו אם מועיל אח"כ, ע"י צ"י וצ"ח ריש סי' רס"ח, ועי' צה"ס פ' ר"א דמילה (שבת דף קל"ה ע"א). אך בהפלאה ז"ל כתב ד"ל דהכא שאני כיון שכל לשם מילה, גם כתב דאף אם נימא דלריך להעיק דם ברית מכל מקום הכעפה דם ברית לא הוי לערע כולי האי ושוב הוי זכות, גם הפני יהושע העיר בקושייתו מסבא זו דיש מקום לומר דמילה הוי חוב מחמת הער ולכן נתקשה למה לא נקט מילה דהוי רבותא יותר, ותיזן דמשום הכי נקט טבילה דהוי מילתא פסיקתא בנשים ואנשים, עכ"פ הנה חזינן דאף במקום שנתחו לסבא זו דיש לחלק בין מילה לטבילה מ"מ לא עלה על דעת שום א' מהם לומר דכאמת הוא בן שלא יועיל המילה ע"ד צ"ד. ואולי מסתימת הש"ס והפוסקים הי' נראה צענייהם לדבר ברור שמועיל אף המילה או אולי הי' להם אחיז הוכחה אחרת, ועיין

וביבמות דף ק"ט ע"ג רעה אחר רעה תבוא למקבלי גרים כר' חלצו דאמר קשים גרים לישראל כספחת, ובתוס' שם אמר ר"י היבא שמשאין אותן להתגייר או שמקבלין אותן מיד חבל אם הן מתאמנין להתגייר יש לנו לקבלם שהרי מלינו שנעשו אברהם יצחק ויעקב שלא קבלו לתמנע שבאחד להתגייר יעיי"ש. הנה מחמת הקושיא שנעשו האבות שלא קבלו לתמנע הוכרחו התוס' לאוקמי מימרא זו כשמשאין אותן או שמקבלין מיד, ולכאוי' למה לא חוקמי כשיש סיבה בדבר הגירות שבחמת אסור לקבל להתחלה כסוגית הגמ' שבדף כ"ד ושם לא הקשו התוס' מאומה ממה שנעשו האבות שלא קבלו לתמנע דבתמנע י"ל שלא הוי' ע"י סיבה וא"כ הוי' באפשרי להעמיד גם מימרא זו דרעה אחר רעה תבוא ככשהיה ע"י סיבה ואין ראיה דמיירי במשאין או שמקבלין מיד אף שלא מלאו שום סיבה בדבר. וכפי הנראה דעת התוס' כיון שבגמרא מיייתי ע"ז מימרא דקשים גרים לישראל כספחת ומימרא זו מיירי אף כשהיה הגירות עלי שום עילה כאשר הבאתי לעיל מדף מ"ז מה שממע להו דכל אופן ואופן שיהיה הגירות אם אין מתאמנין להתגייר הוא בכלל זה ח"ו.

וי"ל [עוד] דהיבא שראין באמת שהוא ע"י סיבה לשם אישות וכדומה א"ל לזה הלימוד מקרא שלמדו שהוא רעה אחר רעה ח"ו והא' למה לי קרא אברהם הוא ומיסתברא להו לאוקמא קרא היבא שלא היה שום עילה בדבר אלא בשביל שמשאין או מקבלין מיד. וק"ו בנ"ד שהיא משיאה אותה להתגייר ע"י סיבה לא טובה ר"ל שלא זה הדרך ישכון אור. ויסביר לה הדבר בהפטרות ותחנותיו שאין זה שום תקנה לנפשה וח"י שלא תיאבד לנח חלילה בזה ובזה ואם תחזור מדרכיה הרעים עוד חובל לבוא לידי יצועה והללח אמתית וכבר היה לעולמים מעשיות כאלו שחזרו בתשובה וכו' אח"כ ליווגם האמתית כדת משה וישראל ועוד לה בזה ובזה.

א"ר המלעטער צנרתו מלפס לרחמי שמים דו"ש
צאצאה רבה

בק' יואל מייטלר ב"ה

סימן צא

צ"ה, י"ג תשרי תשנ"ז

שלובכ"ם אל כבוד ידידי ש"ב הרב
המאור"ג חו"ב שלשלת פאר היוחסין

חסדי השי"ת כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו, וכבר היה לעולמים מעשיות כאלו והשי"ת הליל מידם.

ואשר שאל מה לעשות, כפי הנראה מסתפק בדבר אם להסכים שיתגייר, מה לעשה כי אנכי לא אוכל להסכים ע"ז, דהרי מבואר בשו"ע סימן רס"ח סי"ג כשבא הגר להתגייר צודקין אחריו שמה עיניו נתן באשה יחודית. ובגמרא יבמות דף כ"ד ע"ג הוא פלוגתא דתנאי דלחד מ"ד אינו גר כלל אף צדיעבד כשנתגייר לשם אשה כסתמא דמתני' דמס' גרים ולחד מ"ד הוי גר צדיעבד, אבל להתחילה צודאי דאין לקבלו לכל הדיעות כסתמא דברייתא שהביא אח"כ אין מקבלין גרים לימות המשיח ולא צימי דוד ושלמה.

ומבואר בהגהות מרדכי פ' החולץ דאף לפי פסק ההלכה דהוי גר אינו אלא לאח"כ כשאנו רואים שמיישרים דרכיהם אעפ"י שנתגיירו מתחילה לשם אישות. וכן משמע גם לשון הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלי איסורי ביאה ה"ל ע"ז במ"ש שהוכיח סופן על תחילתן, ונראה מה דאם לבסוף חוזר לסורו הוצרך הדבר למפרע דלא הוי גירות. וכן מורה גם לשוני שבח"י י"ז המוצא בשו"ע סימן רס"ח שכתב ה"ז גר אפילו נודע שבשביל דבר הוא מתגייר כיון שמה ועל יאל מכלל העכו"ם וחוששים לו עד שיתברר לדקתו, ומשמע דספק יש בדבר עד שיתברר מעשיו.

וזה נראה הענין שאין מקבלין אותו להתחילה דסברא הוא שיחזור לסורו אח"כ, דהרי אף בגרים שנתקבלו כדין שבדקו אחריהם ולא מלאו להם שום עילה כתב ג"כ הרמב"ם ז"ל בה"ל י"ח שרובן חוזרין בשביל דבר ומטעין את ישראל, וכחז' שזה הענין שאמרו חכז"ל קשים גרים לישראל כנגע נרעת, ומימרא זו נאמרה בגמרא אף בגרים שנתגיירו כדינא כמבואר ביבמות מ"ז ע"ג שבשביל זה מודיעים להם מלות חמורות דאי פריש ליפרוש יעיי"ש. וק"ו בגר כזה שראין הסיבה והאבה התלויה בדבר.

ואין סברא לומר דידון כזה שהוא שעת הדחק שלא תמנע ח"ו ושעת הדחק צדיעבד דמי, דכיון שהסברא היא שחוזרים לסורם וזה אדרבא גרע יותר כמבואר בגמרא גיעין ד' מ"ה ע"ג דגר שחזר לסורו כ"ש דהוי לוי מין וגרע מעכ"ם, א"כ אין לנו לעשות מעשה הללח כזו שהסברא נותנת שיהיה ח"ו לקלקלה יותר. וכבר ראינו בעיינינו שגרים כאלו חזרו לסורם והיו אח"כ רעועה מרדות לישראל יותר מכל רשעי עכ"ם ר"ל.

מוכתר בנימוסין כש"ת מו"ה צבי
האלבערשטאם נ"י.

וְגַם צִדְרֹן הַחַיִּים וְהַצִּנִּי דָק צְהִיחַר הַקִּיּוֹם, אֵין נַפְמִי לְכַאֲוֶרֶת צְמַח שְׁהֶאֱרַחַת לַפִּלֵּל אִם הַיִּשְׂרָאֵל עֵצֵד אִיסוּרֶא צְמַח שְׁזֹה לַפְכוּיִם לְהַרְכִּיב לְהַנַּחַת עֲלָמֹ, כִּי אִיסוּר קִיּוֹם כִּלְאִים אִינוֹ מַעֲסֵם קִנָּם שִׁיבִי נַפְמִי אִם הַיִּשְׂרָאֵל עֵצֵד אִיסוּרֶא אִזְ לֹא, וּצְמָקוֹם שְׁאִסוּר לְקִיּוֹם כִּלְאִים אֵף אִם זֶרַע הַנִּכְרִי צְעָמֹ בְּשֵׁלוֹ אִסוּר לַיִּשְׂרָאֵל לְקִיּוֹמוֹ אֲחִיכ שְׁזֹה אִיסוּר אַחֵר, וְלִהְפּוֹסְקִים דְּבָלִי מַעֲשֵׂה אֵין אִיסוּר לְקִיּוֹם כִּלְאִים אֵין נַפְמִי לְכַאֲוֶרֶת אֵף אִם זֶרַע הַיִּשְׂרָאֵל צְעָמֹ כִּיּוֹן דְּאִיסוּרֶא דְּעֵצֵד עֵצֵד וַעֲכָשׂוֹ אִינוֹ עוֹשֶׂה עוֹד אִיסוּר.

אך אולי יש מקום לומר דכיון שצחלה עשה מעשה
לרוע הכלאים מחויב לעקרם אח"כ ואינו דומה לשאר
מקיים צלו מעשה כיון שכל קיומם הוא ע"י מעשה
שלו שעשה צחלה, וצפרט שצעיקר דברי החת"ם שכתב
להחיר בזה חלקו עליו האחרונים ז"ל והצו לה דלא
להוסיף עלה וא"ע עוד בזה.

ובמ"ש לאדד דכיון שהגיוה היחז של ישראל לא נלעווה העכו"ם צהרכצת חילן בשל אחרים ולא שייך בזה לפני עור חלל צשציל חיסור אמירה לנכרי, ולפי דעת הרמ"א (סימן רל"ט סעיף ד') מותר היבא שהנכרי עושה לעוצת עצמו. הנה ההיתר בזה צשציל שגם צשצת מותר גומר לנכרי עשה מלאכתך צשצת עיין כ"מ וצ"ח וש"ך, אבל היבא שהישראל מצוה לו לעשות מלאכה להנחת הישראל ב"ע מצוי דחסור חף אם הנכרי מכון גם להנחת עצמו.

מכתבו הגיעני ... מ"ש צענין מכירת הס"ת לעכו"ם,
הנה ס"ת כשרה צודאי דאסור למכור (עיין יו"ד
סימן רפ"א סעיף א' ובחארוגים), אך אם היא
פסולה באופן דמיונר לכל ים גלדד (עיין צרכי יוסף
שם דין ד' וז') היכא שמודיעים לו שהיא פסולה
(עיין שד"ח ח"ט סימן קל"ב תשו' הגאון מהר"ש הכהן
מווילנא), אזל באמת כיון שיש שם הרבה שמות
הקדושים וכשהוא ביד עכו"ם יוכל לנצל לידו בזיונות כי
מי יוכל לידע מה יעלה על דעתם לעשות ולא נכון לעשות
כן, ולא אוכל להאריך מחמת העירור.

ידידו ש"צ דושתי"כ צאה"ר

בקר יואל פייטלבוים

סימן צב

צ"ע

אל כבוד חתני יקירי בן אחי הרה"צ
בנש"ק כש"ת מוה"ר יקותיאל יודא
טייטלבוים שליט"א אבדק"ק סיגעט
והגליל יצ"ו.

הנה תליית אחנו החיים והשלוי והשיית יעזרנו לשמוע ולהשמיע צעית לעולם. והנה זהיווך פה הצעתתי לך להשיך על מכתך שכתת לי זה כזר דין הרצתת חילן, אבל ימן שאלו באלוהו השצוע שמתו לדרך פעמי וחלש הייתי מועד ככמה ענינים, לכן שז נשאר מכתך באמתחת הכתבים עד היום שלקחתיו צדי, ואל יפלא בעיניך הדבר כי לא אוכל לתאר לפניך אופני העירדות המערידים ומונעים אחי אף מכמה ענינים נחלים מאוד וצפרט צענין כתיבת מכתבים, השיית יעזרני ויזכני עוד לעסוק בחורתי הקדושה כראוי.

והנה נסתפקת בהרכבת חפוז מאלל בחפוזי יער אלס מוחרין הפירות, ובהאל דברי אל"ל זל"ה באלני דק (חיו"ד סי' ק"ב) שאלד להחיר מעטס ס"ס, אל כחצ להסתפק כיון שהאלני דק מלרף דעת החתס סופר (חיו"ד סי' רפ"ח) שמוחר לקיימו, וצנידון שאלתך היי הגייה קודם ההרכב גס כן של ישראל וההרכב נעשה על פי ציוי ישראל ואלו צכגון זי אלסורים הפירות.

מאזרח על הכלאים דחקותי ר"ל חוקים שחקקתי לך כצד
והיינו חוקי הטבע של מעשה בראשית שנצטוו כל אחד
ואחד צ"ע וחוקי העולם הכוללים נאסרו גם לצ"ג
ואחר שתלה זה בחוקים הכוללים הקבועים במעשה
בראשית אין הבדל בין בהמה שלו לשל אחרים או בין
ח"ו לבהמה וכו'. גם בקרבן אהרן צאות י"ז דרשה
דאילן מאכל על גבי אילן סרק הלך דרך זה. ולפי
פירוש זה צודדי דאסור בצנן נח אף בשל אחרים דאין
לנו לימוד לאסור בישראל בשל אחרים אלא בשביל
דקאי על צ"ג שהוא מהחוקים הכוללים הקבועים במעשה
בראשית שאין צדל הבדל בין שלו לשל אחרים, אלא גם
לפי פירוש הפשוט שהצאתי נראה כמו שכתבתי.

וגם לפי המ"ד בסנהדרין דף י"ו דמלמינהו דרשין לאסור
כלאים צ"ג נראה ג"כ דאין חילוק בצ"ג בין שלו
לשל אחרים אף לדעה זו לא קאי קרא דחקותי תשמרו
על צ"ג, דמה שהולכנו ללמוד מחקוטי תשמרו לרבות
על של אחרים הוא בשביל דמלשון בהמתך משמע מיעוט
דוקא שלו מדלא אמר בהמה לכן הולך לרבות וכמ"ש
בקרבן אהרן שם, משא"כ למ"ד דלמד מלמינהו אין שום
ס"ד לחלק בין שלו לשל אחרים, ואדרבא כיון שזה מיידי
בתחילת הבריאה שנצטו כל אחד ואחד צ"ע והתחיל
כתוב להקפיד שיהי' כן למינהו לעולם אין מקום
לעשות הבדל והפרש בכל אופן ואופן, ואין צריכין לכל
אלו הדרשות שדרשו צח"כ מחקוטי תשמרו שהמה לפי
הלמד איסור כלאים מאותו הקרא דבהמתך ושדך.

ובתוס' ד"ה חוקים נתקשו עוצה למח לי את חקוטי
תופוק לי מדכתיב למינהו במעשה בראשית צאילות
וצבהמה, ואם נימא דיש מקום לחלק בצ"ג בין שלו לשל
חצירו הול"ל דתרווייהו צריכי חד לשלו וחד לשל חצירו,
אלא ודאי דמכל אחד מאלו הלימודים מחד מנכון ילפין
הכל ואין הבדל כלל בין שלו לשל חצירו.

ובעיקר הקושיא מה שהולך הכסף משנה ליתן
עם צמה שכתב הרמב"ם ז"ל (כלאים פ"א
ה"ו) אסור לישראל להניח לעכו"ם שירכיב לו צאילות
שהוא בשביל איסור אמירה לנכרי וכן כתבו גם הרד"ק
והר"י קורקוס ולא סגי לי צמה שהעכו"ם מאזרח על
הרכבת אילן ושיך לפ"ע, יש לומר דלפ"ע לא שייך אלא
כשהוא כעין דקאי צחרי עברי דהרא ולא כשיוכל
לעשות האיסור בלא"ה, ואף דמדרבנן מיהא אסור גם
צד משום מסייע ידי עובדי עבודה, אבל כצד כתב הש"ך
צסי' קי"א ס"ק ו' והמג"א צסימן שמי' דעכ"ל ומומר
לא שייך מסייע ידי עובדי עבודה לכולי עלמא מאחר

(וכיחא אריסות וקבלות בשביל דעביד אדעתא דנפשי,
הוא מטעם שלא לזכור לישראל צפי' לעשות מלאכה בשבת
ואמרינן דמנפשי עביד, אבל היכא שזכור צפירות לעשות
בשבת להנחתו אין היתר צמה שגם הגוי עושה לעובדת עולמו),
ובכאן שהגוייה היתה של ישראל ולא ידע כלל שיש איסור
בהרכבה אין ספק שמה שזה להנכרי להרכיב ה"י כוונתו
לרכבו ולא צד להרכיב צאילות רק בשביל הנכרי צגוייה
שלו, וממילא דאף אם גם הגוי מכון להנחת עולמו אין
שום היתר צדצד. ואולי היה המעשה בכגון זה שמחמת איזו
סיבה צד להרכיב צאילות רק בשביל העכו"ם לא לרכבו כלל
ולא ציאת היעב צמכתך תוכן המעשה כי בלא"ה אין
מקום לצדד מזה שום היתר כמצואר זה פשוט.

ב

ובעיקר הדבר מה שכתבתי לחדש דאף לדעת הרמב"ם
ז"ל לא נלעווה העכו"ם על הרצעה והרכבה אלא
בשלו ולא בשל אחרים, הנה ממה שלא כתב הרמב"ם ז"ל
צפ"י מה' מלכים (ה"ו) אחד בהמה שלו ואחד בהמת חצירו
אין ראוי, דהלא הרבה חילוקי דינים מצוירים ברמב"ם ז"ל
הלכות כלאים צדיני הרצעה בהמה והרכבה אין להקל
ולתחמיר, וצ"ה מלכים לא כתב אלא דרך כלל שצ"ג
מאזרח על הרצעה והרכבה ולא התחיל לצאר שם שום
פרט מדינים אלו, כי סמך על מה שכתבתי במקומם צה'
כלאים.

ומה שכתבתי דזה נלמד מדרשה צח"כ פ' קדושים אין
לי אלא דבהמתך בהמת אחרים מנין ח"ל את חקוטי
תשמרו, וזה לישראל נאמרה ולא לצנ נח. הנה כל
נושאי כליו של הרמב"ם ז"ל כתבו דמה שכתב
הרמב"ם ז"ל דצנ נח נלעווה על הרצעה והרכבה הוא
ממימרא דשמואל בסנהדרין דף ס' ע"א מדאמר קרא את
חקוטי תשמרו חוקים שחקקתי לך כצד בהמתך לא תרציע
יכו' מה דבהמתך בהרצעה אף שדך בהרכבה, הכי דאיסור
הרכבת אילן נלמד רק מהקישא דמה דבהמתך אף שדך,
וכיון שהוא נלמד מאותו קרא שהתחיל לומר את חקוטי
דרשין שחקקתי לך כצד למדין מזה על צ"ג, ושעמין
דכל מה שגלמד מאותו הקרא קאי גם על צנ נח,
וקי' צמה שלמדו מהתחלת הקרא מלשון תשמרו שאין
נפמי' צין בהמה שלו לשל אחרים שאין זה דרשה מייג
מדות אלא ממשמעות הכחוש וכמו שפירש שם בקרבן
אהרן דמשמע תשמרו אותן תמיד בכל אופן שיהי' והוא
סמוך לתיבת חקוטי דקאי על צ"ג. והמלבי"ם צפירותו
כתב דמה שלמד מחקוטי תשמרו דאין הבדל צין בהמה
שלו לשל אחרים הוא לפי מה שדרשו ז"ל מזה דצנ נח

וגם זה מצוה שם בדבריו בהדיא שאיסור זה הוא רק מהאיצטרא דפרק הפועלים (בבא מציעא דף י' ע"א) באיסור אמירה לנכרי ולא בשביל לפני עור יעיין שם באורך (ומה שנראה מתשובת הרי"צ"א המוצא שם דשי"ך לפני עור בלא אמירה זה מייירי בנותן לעכו"ם למחלית שכר ויודע שבדלתי יסרסנו דנמלא שהוא הביאו לידי האיסור במעשה הנתינה ובכגון דא בדלתי דשי"ך לפ"ע אף בלא אמירה ובפרט שיכול להיות דכזה שם כעין חרי עברי דהכרח מה שאין כן בשלא הביאו הישראל לידי כך וז"ל).

ד

אמנם עדיין יש מקום לדקדק בלי הרמז"ם ז"ל דבשון אסור להניח אינו מוזכר כלל דמייירי דוקא ע"י רמז וגילוי דעת ממנו אלא סתמא משמע הנחה בעלמא מה שמניחו לעשות הוא האיסור, והנה באמת אני מסתפק לדינא לדין היכא שהעכו"ם מרכיב חילנות בשביל ישראל והישראל לא אמר לו כלל ואף לא עשה לו שום רמז וגילוי דעת אם מותר להניחו או מחויב למחות בידו, ואבאר קצת בזה.

גרס"ן בגמרא (בבא מציעא דף י' ע"א) איצטרא לבו מהו שיאמר לנכרי חסום פרחי ודוש זה מי אמרינן כי אמרינן אמירה לנכרי שבות בני מיילי לענין שבת אבל חסימה לא או דלמא לא שנה, ופי' רש"י ז"ל ודוש זה דושה שלך, ובתוספות חלקו ופירשו ודוש בתבולתי שמרווח באמירה לנכרי דבתבולת נכרי פשיטא דשרי כיון שאין ישראל נשכר בחסימה אלא אדרבה מפסיד כמו שפשיטא שמואל לומר לנכרי אכול כבילה, ושם הביאו בשם ר"י ליישב דעת רש"י דיש לחלק בדבר ואפשר לאסור בחסימה אף כשאינו מרווח מאומה, ובכך לווחו קמחי ובתראי מהיכן הוליא רש"י ז"ל זה דמייירי צדישה של נכרי ולא יוחא לי' לפרש כפשוטו צדישה של ישראל ונאמרו ע"ז תירוצים שונים.

והנראה לפענ"ד, דהנה הרא"ש ז"ל כתב דמכאן פסק רסע"ג ז"ל לאסור לומר לנכרי ע"ש הילך מעות וקנה בשבת דהא קתנינן הכא דאע"ג דאינו דש מיד כ"א אחר החסימה ה"י אסור, ושם דחה דבריו דאין ראוי מכאן דהכא האמירה ה"י בשעת איסור המעשה, וכן הביא הנמ"י בשם הרשב"א ז"ל כהוכחת רסע"ג ז"ל ושיב הביא בשם הר"ן ז"ל ראוי אחרת מדוברתו לבקש טעם על מי שהחשיך לו בדרך שנותן פיסו לנכרי, והשע"מ בשם הרמב"א ז"ל כתב וז"ל פי' דבהא נמי גזרו משום

שאנו חייב להפרישו מאיסור, ואף לדעת הרמ"א ז"ל שם שיש פלוגתא בזה, מ"מ כתב דהמנהג להקל כסדרה הראשונה, ועכ"פ גם לדעתו ז"ל יש פלוגתא בזה בין הראשונים, ושפיר נקט הכ"י העטם בשביל איסור האמירה, דזה כבר ידעינן שהרמב"ם ז"ל סובר לאסור אמירה לנכרי בשאר איסורין כמ"ש בה' איסורי ביאה (פ"טז ה"ג) בסירוס ובה' שכירות (פ"ג ה"ג) בחסימה, ולפי טעם זה אסור לעולם אף דעפ"י רוב אינו כעין דקאי בתרי עברי דהכרח.

ה

עו"ל דהנה במל"מ הקשה עוד דמדכתב הרמב"ם ז"ל ואסור לישראל להניח נראה דעמ"י לאו משום שהוא דפ' הפועלים מדלא קאמר ואסור לומר לנכרי, ומדבריו נראה דסבירא לי' דאף בלא אמירה אסור להניח וטעמא דמלתא כיון דהנכרי מוזכר אם יניחנו עובר משום ולפ"ע.

ולפענ"ד ש"ע גדול שיהי' אסור להניח את העכו"ם לעבור משום ולפ"ע אף בלא שום אמירה כלל, דלא מייצטרא לדעת הפוסקים דלא שייך לפ"ע בעכו"ם אלא היכא שהוא כעין חרי עברי דהכרח אבל היכא שיוכל לעשות האיסור בלא"ה אין שום איסור כלל אפילו מדרבנן אפילו לזנות לו לעשות האיסור, דכש"כ היכא שהוא עושה בעלמא, אלא אפילו לדעת הפוסקים דאסור לומר לו משום מסייע ידי עוברי עברה, אבל שיהי' חייב להפרישו לא מנינו בשום מקום, והש"ך כתב טעם להא דלא שייך מסייע ידי עוברי עברה בעכו"ם בשביל שאין חייב להפרישו, אבל להא שאין חייב להפרישו לא כתב שום טעם וראוי, כי הוא פשוט, והתוס' ק. אמר הכי חוכים את עמיתך דייקא ואין לנו אחראים מאומה בשביל האומות, ומצוה בגמ' ב"ב (ד.) שאסור להשיא לעכו"ם לעשות מלכות, והחז"י בסו' קפ"ה הרבה להשיג על הש"ך במ"ש שאין חייב להפריש את המומר, אבל בגוי כתב גם הוא דודאי אין מוטל עלינו להפרישו.

ובמה שעמד לדקדק בלשון הרמב"ם ז"ל שכתב אסור לישראל להניח, כבר נחבאר בתשובת הרדב"ז ללשונות הרמב"ם ז"ל סו' ר' דמ"ש הרמב"ם ז"ל אסור לישראל להניח, טעמא, דכיון דעומד ורואה הוי כאילו אומר לו לעשות, אבל אם אין ישראל עושה רמז וגילוי דעת מותר הוא, דכיון דעמ"י הוא ולא איפשטא דיינו לאסור אמירה בהדיא או דבר הדומה לאמירה ועי"ש. ומצוה בזה שכתב ליישב לשון להניח שהוא להורות דאף בלא אמירה ממש אלא ע"י רמז וגילוי דעת כעין אמירה ג"כ אסור,

אמירה לנכרי שנות דלגצי שבת אפילו כשאומר לו צע"ש שהוא שעת היתרה והבא קודם דישב אחר לו שהוא שעת היתרה וכן דין דהא אפילו בלא אמירה כלל כל שעושה גוי מעלמו לאורך ישראל אסור בין בשבת בין ביו"ט עכ"ל. הנה דבריו צרורים וצדיק הוא לאסור אפילו כשאומר לו בשעת היתר דהא אפילו בלא אמירה כלל גם כן אסור בשעושה לאורך ישראל כמבואר בגמרא פרק כל כחצי (שבת דף קכ"ז ע"א) וכלל הפוסקים ראשונים ואחרונים ואין שום נפקא מינה באמירה, וקשה עוצה לכאורה על הרמב"ם והרא"ש והרשב"א והר"ן ושאר ראשונים ז"ל שערתו בזה להציא ראי' לאסור.

והנה מדברי הרדב"ז ז"ל שכתב בשבטיל שהוא צע"א ולא איפשר דיינו לאסור האמירה, מזה מבואר שדעתו ז"ל דכלל האיציטא הי' גם זה אם לאסור אף בלי שום אמירה או רמז וגילוי דעת כלל כמו בשבת, דאם גם דעת בעל האיציטא הי' להתיר בזה ולא נסתפק אלא כשהיה אמירה בהדיא, ח"כ אף אילו נפשט האיציטא אין מקום לאסור יותר ולא הולך לומר בטעם היתר בשבטיל שלא נפשט האיציטא.

ולכאורה נראה כוונתו, דאף דצ"ס איתא בלשון מהו שיאמר לנכרי מ"מ מדסיים או דלמא ל"ש ש"מ דלגמרי רואה לדמותו לשבת וממילא דנכלל בזה לאסור כשעשהו בשבטיל ישראל אף בלא שום אמירה כמו בשבת וכן משמע קלף מלשון השע"מ שהבאתי לעיל, ומה שהתחיל בלשון אמירה אין זה דיוק לכאורה דגם בשבת מבואר לשון זה צ"ס ב"מ אמירה לנכרי שבת ואעפ"כ נכלל בו אף בלא אמירה דכולה חדא גזירה הוא.

אמנם הדרישה צ"ל שלי"ח הציא ראי' להתיר בלי אמירה מלשון האיציטא דמידעני באומר לנכרי אי אית ביה משום אסור אמירה לנכרי ש"מ דכלל אמירה אף ידיע פשיטא דאין בו אסור, וזה לכאורה היפך ממה שהוכחתי לעיל מדברי הרדב"ז ז"ל.

ה

אולם נראה דאפשר להשוותם, דבשבת פרק כל כחצי דף קכ"ז כתבו בתוספות דלא דמי להא דאמר נכרי שבת לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה והבא אסור כשעושה בשבטיל ישראל דכי אמרינן לנכרי אדעתא דנפשיה קעביד בני מילי כביבוי וכיוצא בו שאין ישראל נהנה במעשה הנכרי אבל הכא שגוף ישראל נהנה במעשה הנכרי לא אמרינן לנכרי

אדעתא דנפשיה קעביד כיון שהישראל מתכוון להנאתו, והוצא זה במג"א סי' של"ד סקכ"ז, וכתב שם הפרמ"ג ז"ל וי"ל בדליקה התירו ול"ע עכ"ל.

והנה דבר גדול דיבר בזה, דכלל מבואר שם בגמ' (דף קכ"א ע"א) אמר ר"א בדליקה התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד, ובכחוצות דף ע' : אמרו בדליקה למעטוי מאי וכו' למעטוי שאר איסורי דשבת, ופרש"י ז"ל שם דמשו"ה התירו בדליקה יותר דמתוך שאדם צבול על ממנו אי לא שרית ליה אתי לכבויי, וח"כ קשה לכאורה למה הולכו בתוס' ז"ל להמציא חילוק מחדש בין כיבוי לשאר מלאכות במה שא"ל לומר לו אל תכבה הלא יותר מזה התירו אף לומר כל המכבה אינו מפסיד בשבטיל בטעם שהוא דליקה, ואין לומר דכך מתני' דנכרי שבת לכבות לא מיירי בדליקה אלא כביבוי נרות וכדומה דלא שייך לומר אדם צבול על ממנו, דכרי בגמרא ר"ו לסייע מהך מתניתין לר"א וגם לדייק לכיפך אל תכבה לא אמרינן וכל המכבה אינו מפסיד נמי ל"א, ואם ניימא דזה אינו מיירי כלל בדליקה אלא טעמא אחרינא אית צ"י אין משם לא סייפתא ולא קושיא לכך מימרא דר"א.

ואולי דעת התוס' ז"ל, דכיון דמתניתין סתמא קאמר ולא הוזכר שם דליקה כמו שאמר ר"א בדליקה לכוורות שבת למעטוי, נראה דכך דינא דמתני' מיירי בכל גווה ואין חילוק בזה בשום מין כיבוי, ולהכי אף שהציאו בגמ' משם לכיבוי של דליקה צריך ליתן טעם גם לכיבוי שאינו של דליקה דכיון דסתמו בדברים מיירי בין כיבוי של דליקה ובין כיבוי שאינו של דליקה.

אמנם הרמב"ם ז"ל כשהעתיק משנה זו צפ"ו מה' שבת ה"ד כתב נפלה דליקה בשבת וצא נכרי לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה, הנה הוסיף על לשון המשנה נפלה דליקה בשבת ומזה נראה שדעתו ז"ל דלא מיירי במשנה זו אלא כביבוי של דליקה וכמו שמשמע מפשטות דברי הש"ס שהציאו ממשנה זו לדר"א, בהם שיש לומר דמשו"ה דייק הרמב"ם ז"ל לומר נפלה דליקה לכוורות דאף בדליקה לא התירו לומר בהדיא כבה, אמנם כיון שיש בזה גם כביבוי שאינו של דליקה חידוש דין לחלק בין שאר מלאכות כמש"כ התוס' והרמב"ם ז"ל השמיט זה והוסיף על לשון המשנה לומר נפלה דליקה, משמע דצא לכוורות דאך בזה מיירי מתניתין ומתוך דזה קושיית התוס' משאר מלאכות להכי הקילו בכאן כיון שהוא דליקה ולא סבירא ליי כחילוק התוס' ז"ל (ונמצא לפי זה פלוגתא חדשה בין הרמב"ם והתוספות ז"ל אם להתיר בשאר כיבוי שאינו של דליקה שלא יאמרו לומר לנכרי אל תכבה ולא מלאחי בפוסקים נחה).

מח דאסור לומר אפילו בשעת היתר אף במלאכה שאינו נכנס ממלאכה עצמה, ומה שהביא הר"ן ז"ל מנותן כיסו לכרי י"ל דדמי ג"כ לזה כמו שהביא הב"י בריש סימן רע"ו בשם הסמ"ג והתרומה לחלק בשליחת אגרת שאין גוף הישראל נכנס מגוף השליחות ולא דמי לנכנס מגוף המלאכה עצמה, וכמו כן י"ל בנתינת כיסו לכרי שדמי לשליחת אגרת שאין האיסור אלא בהולאה והבאה והרגש בהנאה אינו. אלא בגוף החפץ, ושפיר נלמד גם משם לאיסור אף בכה"ג כשאומר בהדיא אפילו מע"ש.

אך באמת לדעת הרא"ש ז"ל אין לריבין כאן כלל לחילוק זה בין היבא שהוא נכנס ממלאכה עצמה או לא, כיון דהרא"ש ז"ל מפרש דמיירי בדישה של נכרי כדעת רש"י ז"ל, וכבר נחזו החוס' דאם מיירי בדישה של נכרי אין הישראל מרויח מאומה, וצ"ל פשיטא דאין איסור אף בכל מלאכה בלי אמירה, דאף אם לא נחית לחלק כמ"ש החוס' בכיצוי שאין בהנאה מגוף המלאכה, אבל זה ודאי שאין האיסור אלא כשמוכין העכו"ם להנאת ישראל ויש לישראל הנאה מחוץ באיזה אופן ונלמד דין זה מהמבואר במשנה (שבת דף קכ"ב ע"א) נכרי שדולק את הנר בשביל ישראל דווקא.

ובמה שהביא מהרס"ע"ג שאסור לומר מערב שבת הילך מעות וקנה בשבת, יש לומר דמיירי ג"כ כשאומר להעכו"ם לקנות לו לצורך עצמו, ולריך לומר בזה דמיירי באופן שגוף החפץ נקנה לישראל אלא הנחת השימוש הוא כולו לצורך העכו"ם לא בשביל הישראל כלל, או אפשר דאפילו כשגם גוף החפץ קנה העכו"ם לעצמו מ"מ כיון שהמעות הוא של ישראל צ"ע שעה מעשה האיסור שהוא עסק הקנין הוי כעושה מלאכה לצורך העכו"ם בחפצים של ישראל ודמי לחסום פתיו ודוש בזה דישה שלך שאסור לדעת הרא"ש ז"ל כשהוא ע"י אמירה. ולדרך הראשון שהבאתי משליחת אגרת שאין זה נכנס מגוף המלאכה, י"ל כן גם בקנין החפץ שלא נעשה בזה מעשה בגוף החפץ (וגם אפשר להנות מהחפץ ע"י שאלה וכדומה) ובקנין אינו אלא כמו הולאה והבאה השליחות, ודמי לשליחת אגרת שאינו נכנס מגוף השליחות, ומיושבים דברי ר"ל שטרחו להביא ראיה לאסור מעט אמירה, והריע"א ז"ל המוצא בשע"מ שכתב ע"ס איסור האמירה בשעת היתר בשביל שאסור אף בלי האמירה, לשיטתו הולך שכתב דמיירי בדישה של ישראל כמבואר גם זה שם בשע"מ וא"כ נעשה המלאכה בשביל ישראל, ומה שכתבתי לחלק בחסימה כיון שאינו נכנס מגוף המלאכה, י"ל שאינו סובר חילוקם של החוספות

גם בשע"מ מדכתבו דין זה בסי' של"ד בדליקה ולא בסי' רע"ז ורע"ח בשאר דיני כיצוי. נראה שדעתם שאין זה אלא בדליקה, אך המג"א שהביא החוס' שם בודאי דסבירא ליה להקל בכל מיני כיצוי כדעת החוס', ולהלכה בודאי יש להקל כהמג"א בפרט במילתא דרבנן אבל מדעת השו"ע לא נראה כן. אך ממ"ש בסימן ש"ז (סעי' ב') שמוחר לומר לו אחר השבת למה לא עשית כך בשבת כדי שיצין בשבת הבאה יעשה כן, דקשה ע"ז קו' הלח"מ פ"ו מה' שבת דהלא אף אם אינו אומר לו מאומה הוא מחויב למחות בידו שלא לעשות, נראה לכאורה כמ"ש החו"א כלל י"ז דמיירי בדבר שאין גוף הישראל נכנס ממנו כמו כיצוי שאין לריך למחות ובהדלקת הנר ז"ל דמיירי שיש גם גרות אחרות יעיי"ש, שמה נראה דסבירי ג"כ כשיעט החוס' אמנם בשו"ע התניא סי' ש"ז ס"ח כתב באופן אחר דמיירי כגון שאין המלאכה נעשית בחפצים של ישראל ובנכרי אינו שכיח שאל"ל למחות יעיי"ש, וא"כ אין ראוי למלאכה כיצוי וכדומה היבא שגששית בחפצים של ישראל, ועיין עוד חוספת שבת סימן רע"ו ס"ק י"ח וצ"ע, ודברי הטו"ז סק"צ מה' שהביא מאמירת כל המכבה אינו מפסיד לע"ג דהרי מבואר בגמרא בפירוש למעוטי בזה שאר איסורי שבת, וכבר העיר עליו הפרמ"ג שם אין מקומו פה להאריך יותר בזה.

והנה גם הנחת חסימת השור בדישו אין שום הנאה ממעשה החסימה בעצמה ואינו אלא סילוק ההיזק שלא תאכל בהמה התבואות, והוי כמו כיצוי שהוא סילוק ההיזק שלא תאכל האש, ונמצא לדעת החוס' אין איסור בכע"ז אף בשבת אם לא אמר בהדיא לעשות, ולפי"ז אף לדברי הדרישה דיש להוכיח מלשון האיציפא מהו שיאמר דלא אמירה פשיטא דמותר, עדיין יש לומר בדברי הרדב"ז דבהרכבת חילנות דעת בעל האיציפא לאסור אף בלא אמירה כדמוכח ממ"ש א"ד לא שגא דאין חילוק בין שאר איסורים לשבת בזה, ומה שהתחיל לומר מהו שיאמר הוא בשביל דמיירי בחסימה שגם בשבת אינו אסור בכע"ז אלא ע"י אמירה דווקא כמו בכיצוי, אבל כיון דלי"ש בזה בין שאר איסורים לשבת ממילא ידעינן דבהרכבת חילנות דנהיה מגוף המלאכה אסור אף בלא אמירה כמו שאסור בכה"ג בשבת.

ולפי"ז מיושבים היעב דברי הראשונים ז"ל שטרחו להביא ראיה מכאן לאסור אפי' כשאומר בשעת היתרה, אף בודאי אסור אף בלי אמירה כלל, מ"מ נ"מ גדולה דבהך איסורא דחסימה אין איסור בלי אמירה וע"י האמירה אסור אף כשהוא בשעת היתר, ושמינין

דפרק כל כחצי וכמו שכתבתי דגם מדברי הרמב"ם ז"ל מראה שאינו סובר כן ולכן פשוט צענינו לאסור בזה אף בלי אמירה.

ולפי"ן אפשר לישב דעת רש"י ז"ל שהוכיח שיטתו דמיירי בדיושה של נכרי, ד"ל שאינו סובר ג"כ לחלק בין היכא שאינו נהנה ממלאכה עומה או לאו, ולדברי הרדב"ז ז"ל מהך דקאמר א"ד ל"ש משמע דלגמרי שוב לשבת לאסור אף בלי אמירה וי"ל דקשיא לי לפי"ז קושיית הדיושה דממה שהתחיל מהו שיאמר משמע דאין איסור בלי אמירה וקשיא רישא לסיפא, וע"כ הוכיח דמיירי בדיושה של נכרי, ובזה מיושב דאף דל"ש בין כך לאיסורי שבת מ"מ נקט אמירה דווקא דממלאכה הנכרי אף בשבת אין איסור בלי אמירה.

ו

והנהגה נ"ג במה שהביא הרדב"ז ז"ל רא"י לדבריו מחשו' הרינ"ב"א שכתב גבי סירוס דלא שייך אמירה לנכרי שבות היכא דלא עבד רמז וגילוי דעת לסרוס שהרי נכרי שבת לכבוד א"ל לומר לו אל תכבה, וזה תמוה מאד דמה רא"י הוא מכיזי דברי בשבת בודאי דהדין הוא בן דאסור אף בלי אמירה, וצ"ע לריך לחלק מכיזי או כמ"ש התוספות שאין הגוף נהנה ממלאכה, או בשביל דמיירי מדליקה, ואין מה רא"י לשאר איסורין, ובהרכבת האילן הרדב"ז ז"ל צט"מ שם לא מלא טעם להחזיר אלא בשביל דלא נפשטה האיביעא חס דמי לשבת אבל ודאי דשבת כהאי גוונא אסור ואינו דומה לכיזי, וממתימה שנסתייע לדבריו מחשבות הרינ"ב"א ולא העיר שגוף דברי התשובה לריך ציבור, ואולי לא הביא את דבריו אלא בקצרה ובפנים דברי התשובה מתבאר יותר.

גם עיקר דברי הרדב"ז ז"ל בזה לריכין תכלין מה שהקיל כשנעשה בלי אמירה יען שלא נפשטה האיביעא, דלכאורה ממה נפשך אם דעת הרדב"ז ז"ל שאינו נפשטה האיביעא הוה מהראוי לאסור אף בלי אמירה, צ"ע שוב בכלל בכלל האיביעא, א"כ כמו דמחמירין בלא נפשטה האיביעא באיסור אמירה, כמ"כ מהראוי להחמיר אף בלי אמירה כיון דכולה חד צעיר הוא ומ"ל לחלק.

ולכאורה י"ל, דהנה המל"מ צפ"ג מה"י שכירות הבית דברי הסמ"ג שכתב: אמר לעכו"ם חסום פתיו וכו' הוא צעיר דלא איפשטא הלבך אסור, וכתב עליו שהם דברים תמוהים לדלד"י דלא איפשטא אמאי אסור הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא, ולשאר רבנותא דאסור סבירא לכו

דנפשטא האיביעא לאיסור, אבל להסמ"ג דס"ל דלא נפשטא למה יהא אסור עכ"ד יעיי"ש.

ובמהתיימה שפשוט צענינו דכל בני רבנותא דאסרי סברי דנפשטא האיביעא ועינינו הכוונות הרבה רבנותא דכתבו בסיפך, דברי הרדב"ז ז"ל שהבאתי הוא מן האוסרין וכתב דלא נפשטא האיביעא, וכן מבואר בלשון הבטל המאור ז"ל בסוף פ' הפועלים שכתב: והאומר לגוי חסום פתיו הוא צע"י דלא איפשטא ולחומרא, והרמב"ן ז"ל לא השיג עליו בזה מאומה, וכן מבואר בלשון הר"ן ז"ל פ' תולין (שבת דף קל"ט) שכתב: ואמירה לנכרי בשאר איסורין צע"י ולא איפשטא ונקטין לה לחומרא, וכן מבואר בדברי הראש"ד פ"א מה' כללים שהוא צע"י ולא איפשטא ולחומרא, ולפלא שלא העיר מכל אלו כאלו הסמ"ג יחיד בדבר.

ובמה שהקשה בלא ספק דרבנן לקולא, י"ל דכלל הוא צידיו שאין עושין ספק דרבנן להתחיל בידים כמבואר בנ"מ, וממנו זה כתבו כל הפוסקים שאין למכור ספק דרוסה לנכרי ועיין מג"א סי' תס"ז סק"ב, והב"מ צפ"ו מה' עירובין ה"י י"ג כתב דשביל זה אין מערבין עירובי חצירות ציה"ש"מ, וא"כ י"ל דמשו"ה החמירו באמירה לנכרי בשאר איסורין אף שהוא צע"י דלא איפשטא והיו ספק דרבנן מ"מ אסור לעשות כן להתחיל להכניס עצמו בידים לבית הספק [שוב אחר כחצי זאת ראיתי בתשובות מהר"ם שיק א"ח סי' ק"ל שחמך ג"כ על המל"מ כ"ל גם תי' קושייתו באשר כתבתי].

ובזה עולה יפה דעת הרדב"ז ז"ל, שצט"ל שהוא צע"י דלא איפשטא דיינו לאסור באמירה, דבאמת ה"י ראוי להקל לגמרי שהוא ספק דרבנן ואף שאסור לעשות כן להתחיל, וא"כ הא תינה כשהוא אומר או עושה רמז וגילוי דעת שזה מכניס עצמו לבית הספק, משא"כ כשהעכו"ם עושה מעצמו והוא לא הכניס עצמו לספק זה, לא רמיא עלי' חיובא להחמיר דרבנן.

אבל שוב ראיתי כי הרדב"ז ז"ל צט"מ כבר הרגיש בקושיית המ"ל ותיראה וז"ל: וי"ל צט"מ של הרב ז"ל דאע"ג דאמירה לנכרי שבות מדרבנן הוא לא כל השבות שוב דשבות דאמירה לעכו"ם כיון דשייכא בכל האיסורין שבתורה חמיר עפי ואית לן למחל לחומרא כאלו ה"י איסור תורה עכ"ל. ולפי"ז נסתר מה שכתבתי בזה אף כי הדברים נכונים בעצמם, אבל דעת הרדב"ז א"א להעמיס זה כיון שהוא צט"מ כתב טעם אחר מה שהחמיר בספיקו כדן איסור תורה.

זה מיעצר הוא דלא עבר אצל איסורא חית צי, הגם שדחו אח"כ שאין ראוי ד"ל אידי דתנא סיפא, זה כתבו לפי הס"ד דלא נפשטא האיציא אצל לפי המסקנא דנפשטא האיציא ח"ל לומר בזה אידי, הגם דעדיין י"ל דמאכ ליכא למשמע מינה, אצל באמת אין דרך הפוסקים לכתוב בלשון אידי, ותנא ח"ל לפרש דבריו לא כן לשונות הפוסקים, ובפרט אחר שערח הטור לבאר דאין צו איסור כלל למכ שינה הוא ז"ל הלשון שיחי מקום לעשות, ונראה מזה שהוא סובר באמת דיש איסורא צכה"ג.

ואולי למד כן מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה' שכירות שכתב בלשון הזה אינו עובר עליו ולא כתב דלית צי איסורא, וגם י"ל שלמד כן ממ"ש הרמב"ם ז"ל בהרכבת האילן אסור להניח ולא אמר אסור לומר בקושיית המל"מ, ש"מ דגם בלא אמירה אסור, וי"ל שסובר בצ"י שאין לחלק להקל באיסור החסימה צכה"ג כיון שאינו נהנה מגוף המלאכה, דלהרמב"ם ז"ל לשיטתו שמפרש הך דינא דנכרי שצא לכבוד כשנפלה דליקה אין ראוי להקל בך, וע"כ אינו סובר כדעת הטור שכתב שאין צוה איסור, והש"ך בסימן רל"ז סק"ד כתב שדעת הרמב"ם שאסור לומר לעב"ם לסרם צהמה אפילו כשהוא לנורך עב"ם ואין לישראל שום הנאה כיון שהצמחה היא של ישראל [ואין זה סותר למכ שכתבו צפי' דברי הרמב"ם דמוחר לומר לעב"ם לזרוע כלאים כשהוא צדקה של עב"ם, דשם י"ל דמייירי שהכל שייך להעב"ם הכנאים והשדה משא"כ כאן שהפרה היא של ישראל], ונפי זה י"ל דגם הרמב"ם ז"ל סובר כפירוש רש"י ז"ל בצעיא דחסימה דמייירי בדישה של עב"ם ואין ראוי משם להתיר כשנעשה בצביל ישראל.

וגם לדעת הטור והדרישה שמקילין שם בחסימה, אין ראוי להרכבת אילן שנהנה מגוף המלאכה, וכן משמע מדברי הטור בסירוס לאסור צבה"י גוונא שהרי כתב בלשון העזר סימן ה' אסור לומר לעב"ם לסרם ואם עשאו מעצמו מותר ואם הערים ישראל או אפילו לא הערים והעב"ם מכירו ומכוון לעוצת ישראל אסור וקונסין אותו, ומדכפל לומר אסור וקונסין נראה דתרווייכו איתנייחו דלית צי' איסורא צנעשה הסירוס שעשה העב"ם בצבילו אף אם הוא לא הערים מאומה וגם קונסין אותו על להצא למכור הצהמה.

והברכ"י סימן רל"ז אות ו' העתיק בסתם דברי הרדב"ז בקלרה דאם אינו עושה רמז וגילוי דעת מותר, ולפלא שלא העיר כי לפי מה שמבאר צפנים עשמו ונימוקו

אבל מה שאפשר להסביר גם לפי דבריו ז"ל מה שהקיל כשהוא בלא אמירה, דכבר הבאתי דעת החוס' דכיצוי וכיו"צ אין לאסור כשהוא בלא אמירה בצביל שאינו נהנה מגוף המלאכה, וכתבתי דיש לומר דסובר הרדב"ז ז"ל גם בחסימה כן שהוא בעין מלאכת כיצוי, ומש"כ דייקו כח"ל לומר צוה מהו "שיאמר" לנכרי, דבחסימה אינו אסור בלי אמירה, ולפי זה כיון שהעשם שהחמירו צוה בצע"י דלא איפשטא הוא בצביל דשייך בכל האיסורין שבתורה, א"כ התינה האמירה דשייך בכל מלאכות ובכל האיסורין, אצל כשהוא בלי אמירה שאינו אסור בציצוי וכיו"צ וגם הא דקמן איסור החסימה שאינו אסור באופן זה, א"כ אף דלפי דעת צעל האיציא דל"ש צין הך לאיסורי שבת יש לאסור כשהנהה ממלאכה ע"מה אף בלי אמירה, מ"מ כיון דהוא צע"י דלא איפשטא אין לאסור צוה שאינו שוב בכל האיסורין ואינו חמור כאיסור תורה להחמיר צסיקו.

ובזה יש ליישב ג"כ מה שהביא הרי"צ"א ראוי להתיר בסירוס כשהוא בלי אמירה ממתניתין דנכרי שצא לכבוד, והרדב"ז הביא מזה להרכבת האילן, אף דלא דמי כלל לכיצוי מ"מ נשמע היתרא מהתם להבא, דכיון שאמרו נכרי שצא לכבוד ח"ל לומר לו אל תצבה דנשמע מזה דכשאינו נהנה ממלאכה ע"מה אין צו איסור כשהוא בלי אמירה שלפ"ז יש מלאכות ואיסורין שאין בכלל האיסור צכה"ג, וממילא דמותר בסירוס והרכבת האילן אף שנהנה התם מהמלאכה ע"מה כיון שהוא צע"י שלא איפשטא ואין להחמיר צכה"ג.

ז

ועכ"פ זה צרור ומפורש בדברי הרדב"ז ז"ל דעשם הקולא צוה הוא בצביל שהוא צע"י דלא איפשטא, ולפ"ז לדעת הרא"ש צפי' הפועלים שכתב צהדיא דנפשטא האיציא מהך דאצוה דשמואל כיון דלא קיימ"ל כרי חידקא דצ"י מצויים על הסירוס, ועיין צאה"ע סי' ה' ח"מ סק"ח שכתב לדעת בצ"י דרוב הפוסקים הסכימו דנפשטא האיציא דחסימה, וא"כ יש להחמיר אף בלי אמירה.

והטור בחו"מ סי' של"ח כ' עב"ם הדש צצהמת ישראל מעצמו שלא אמר לו כלום אין צו איסור, וכבר הבאתי דעת הדרישה שפירש צוה דאעפ"י שהישראל יודע ח"ל למחות צו כל שהוא שלא צפניו, ובש"ע סעיף ה' שינה מלשון הטור וכתב עב"ם הדש צפרתו של ישראל אינו עובר משום לא תחסום, ובאמת בדגמ' דייקין מלשון

שכח שוגג צבאוי גוונא חינו עושא שום איסור אס
כן חינו מכשילו כלל צא ואל שייך לפני עור.

והנה הרמב"ם בפ"י מהל' מלכים כתב דצ"י ששגג כגון
שבעל אשת חצירו ודומה שהיא אשתו פטור מכלום,
אבל אם ידע שהיא אשת חצירו ולא ידע שאסורה עליו
אלא עלה על לבו שדבר זה מותר הוא לו הרי זה קרוב
למזיד ונהרג ולא תחשב לו לשגגה שהי' לו ללמוד ולא
למד, ולפי זה בשוגג שלא ידע הדין לא שייך סברת
המנ"ח דשוגג כה"ג חמור אללו יותר מבישראל ושוב
שייך לפ"ע.

והנה מה שצ"י נהרג על ז' מלות מבואר בגמ' סנהדרין
דף ק"ג גלי רחמנא בחדא וכולא הדין לכולהו, כי אין
לנו לימוד אלא על שפיכת דמים, וכוונת מ"ש הרמב"ם דצ"י
יהרג באומר מותר על שהי' לו ללמוד ולא למד הוא
מגמ' מלקות דף ע' שלמדו מהקרא דועתה השב אשת
האיש וגו' מכאן שצ"י נהרג על שהי' לו ללמוד ולא למד,
וכונת לדעת הרמב"ם ז"ל שפסק ברבנן דחינו נהרג אלא
על ז' מלות בלבד ז"ל דהרכבת חילין אף שמאורה עליו
אבל אין לו דמיון ללמדו מהז' מלות, דהלא גם צו' מלות
חינו מבואר שנהרג אלא בחדא אלא דלמדין כולכו מחדא
בע"כ דהרכבת חילין אין ללמדו מהז' מלות.

ורפ"ז גם צדק דינא שחושבין אותו באומר מותר למזיד
שלמד מקרא דועתה השב אשת האיש שנהרג על
שהי' לו ללמוד ולא למד וקרא זה מיירי באשת איש שהוא
אחד מהז' מלות, וי"ל דא"ל ללמוד משם על הרכבת חילין
דרכ הז' מלות למדין חד מחצרי' ולא יותר ואילו היב
אפשר ללמדו מהז' מלות הי' גם נהרג עליו, ומעתה אם
אין לנו לימוד בהרכבת חילין שהי' נחשב אללו אומר
מותר למזיד אלא כשוגג דיינין לי' גם צדק, ובשוגג כבר
כתב הרמב"ם ז"ל שאין הצ"י עושא שום איסור, ושוב
שייך סברת המנ"ח דלא שייך צדק לפ"ע.

ובזה אפשר ליישב דעת הכ"מ, דהרי וודאי סתם עכו"ם
לאו דינו גמירי ואינם יודעים הדין שמאזין על
הרכבת חילין, ואף ע"כ שבישראל חזקתם שאין יודעים
הדין ועיין שבוטות דף י"ח, וצריכ' שבוטות מבואר דלא
אשכחן מי שלא הי' לו ידיעה מעולם אלא בחינוק שנשגב
לצין הנכרים, והנכרים גופי' שמעולם לא שמרו המלות
המוטלים עליהם לא הם ואבותיהם מעולם כמו שדרשו
בגמרא (בבא קמא דף ל"ח ע"א) מהכתוב ראה ויחר
גוים אם כן לא ידע ולא שמע כלל שיש איסור בדבר,
ודוחק גדול לומר דהרמב"ם ז"ל מיירי דווקא בעכו"ם

שהוא צביל שהוא צעיר דלא איפשטא עדיין הדבר
במחלוקת עומדת, והרדב"ז ז"ל לשיטתו שסובר דפשוט
להלכה דצ"י מאזין על הסירוס ופ"י מה' מלכים הי'
תמה על הרמב"ם ז"ל במה שהשמיט הסירוס וא"כ ודאי
דלא נפשטא האיבעיא, משא"כ הרמב"ם ז"ל שהשמיט
שם סירוס וגרסא דסבירא לי' דלא נלעוו על הסירוס
כדעת הרא"ש וסויעתי' וא"כ נפשטא האיבעיא כמ"ש
הרא"ש ז"ל.

ומעתה לפי"ז אין התחלה לקשיית המל"מ שהקשה
על הצ"י מהלשון איסור להכיה ולא אמר איסור לומר,
ד"ל דהאמת הוא כן דאיסור אף צלי אמירה, ואדרבה
צדק מתורן גם קושי' הראשונה דלא סגי לי' לאיסור משום
לפ"ע משום דקשי' לי' לשון להניח דמראה דאיסור אף
צלי אמירה ולא נוחא לי' למימר שהי' צדק משום לפ"ע,
דאף אם נימא דשייך איסור מסייע ידי עובדי עבירה
בעכו"ם אבל ודאי שאין חיוב להפרישו כדפשוט לבו
לכש"ך והחז"י בצירור, משא"כ צדק צע"י דפי' הפועלים
דיש לאיסור גם צדק, ונמצא קטגוריו של הצ"י שהקשה עליו
מלשון להניח נעשה לו סניגורו.

ח

אמנם התמיה הגדולה שיש צדק הוא מ"ש בכ"מ צדק
כללים בפירוש שאי אפשר לומר העטם צביל
שכן נח מלווה על הכלאים יען שפסק בפרק ט' מהלכות
מלכים דאין הלכה כר"א (סנהדרין דף נ"ו ע"ב), והלא
מדכתב בפרק י' מהלכות מלכים דנלוטווה על הרכבת חילין
וכה"מ צעלמו כתב שם שהוא ממימרא דשמואל ומ"ש
צפ"ע רק ז' מלות הוא לומר דאין נהרגין אלא על ז',
א"כ לענין לפ"ע אין נפמי' צדק כלל דאף אם אין חיוב
מיתה כיון דאיסורא צ"י שייך לפ"ע ולא לא יועילו
כל התירוטים הנזכרים, וכבר תמיהו צדק המל"מ והברכ"י
ושאר גדולי האחרונים ז"ל המביאים את דבריו ואין
פותר למו.

ורחוב הנושא מלפני"ד ליישב קצת, דהנה הפרישה
בחושן משפט ריש סימן ע"י הוכיח מדברי רש"י ז"ל
(בבא מיעט דף ע"ה ע"ב) דלא שייך לפני עור
אלא כשמציאו לעשות איסור במזיד לא בשוגג וכן
משמע קצת מדברי הצ"ח וסמ"ע שם, אמנם הרב
פוסקים חולקים ע"ז והציאו ראיות ברורות דשייך לפ"ע
אף בשוגג, והמנ"ח בהשמועות סי' רל"ב חילק דבישראל
אף שהוא שוגג איסור, אבל בנכרי אם חינו יודע שהוא
איסור מבואר ברמב"ם הל' מלכים (פ"י הלכה א') דנכרי

ומ"ש ללדד בשביל שהוא סמוך לגדר והראה מקום לסעיף כ"ג, הנה שם מבואר ששאלונו ללדד חכילא חלא להיות גדר לשדח וגם לר"ך שיכ"י ניכר שאלונו ללדד חכילא אז פטור, והוא מהמשנה דר"ש מ"ס ערלה הנוטע לסייג ולקורות פטור דכתיב ונטעתם כל עץ מאכל את שהוא למאכל חייב לסייג ולקורות ולעצים פטור, ואלו האילנות חינם חלא בשביל המאכל ולא להיות לגדר ואף חינם ראויים לכך ויזכירם לכל שלא נעשו לגדר ואין שום נפמ"י צנעיתם לגדר.

והנהי צוה חותך ודורך דושי"ת ושה"ע צאהצב רצב וצלוני"ת

ב"ק יואל פייטלבוים

סימן צג

צ"ח

שלו' וכמ"ס אל כבוד ידידי ב"א הרהגה"צ חו"פ בגש"ק מאלים ותרשישים בקש"ת מו"ה משה מ"ב שליט"א אבדק"ק סיגעט בעת בברוקלין יצ"ו *).

אחרש"ת ה"ה צאה"ר, הגיעני מכתבך בדבר הישמת משכ פ' קרח עה"כ אל חפן אל מנחתם שכתב דהרמב"ם ז"ל פסק כרצא, וזו צאמת פלא גדול שכרי מסיק שם בגמרא (בכורות דף ג') דאמור צי מדרשא ככי אריי אפילו מוס קל וקאמר שם שהוא לאפוקי מדרב הסוד ורצא ומש"ה פסק הרמב"ם ז"ל (כלכות בכורות פ"ד ה"א) והשו"ע (יו"ד סימן ש"כ ס"ד) כר"כ דאמר אפילו אצו שהוא כמסקנת הש"ס מר"י דחלי בדבר שנעשה צו מוס.

לחומר הנושא אפשר לומר קלת, כי מה שכתבת לתמו' מסבירא שלא דמי לבכור, זה לא קשה מידי דשפיר יש לדמותו בסבירא, דכמו דחזין בצכור דחלקו של הכו"ם ע"י שאין צו קדושה בכור מפקיע כל הככור מקדושתו אף חלקו של ישראל, כמו כן בשאר קרבנות ע"י חלקם של אלו שאלו מרורא ואין צו קדושה מפקיע כל הקרבן מקדושתו ואין הפרש בין זה לבכור, וא"כ למ"ד דגם בצכור אינו מפקיע הקדושה חלא אם יש לו חלק בדבר שהנשמה חלוי' צו כמו כן הוא גם בשאר קרבנות, ולמ"ד דגם אצו כיון שנעשה צו מוס הוא חלק חשוב להפקיע

שרגיל צין ישראל ונתוודע לו כדן שגם הוא מלווה על הרכבת האילן דכל כי האי הוה ליה לפרוש, ועוד דכיון דהרמב"ם ז"ל סתמא קאמר ולא חילק בין עכו"ם לעכו"ם ציודעים וכלא יודעים צוודאי דאסור לומר לכולהו, וא"כ הוא חלוי זה צא, דאילו כי' פוסק דנהרג על הרכבת האילן דנמלא דלמדין אותו מה"ז מלות, א"כ ילפין אותו גם לזה שיכ"י נחשב צאומר מותר כמחיד ושייך לפ"ע, אבל כיון דסובר כרבנן דאיוו נהרג חלא על ז' מלות בלבד, אף דאסור בהרכבת חילן אבל כיון שאין צו חיוב מיתה דלא ילפין אותו מה"ז מלות, שוב אין לנו לימוד גם ע"ז לחשבו מחיד בכ"ה"ג וא"כ א"א שיכ"י איסור לפ"ע בכל עכו"ם בלי שום חילוק, וצ"ע שהוא משום צעיר דפ' הפועלים דזה צוודאי שייך בכל עכו"ם אף צאותו שאלו יודע מאומה ומיושצין דצרי ככ"מ.

ט

ומה ששאל עוד צאילני המאלני"ם שעלו מאלוהין ומחיק לאילנות אחרים אם יש היתר לעקן עם עפר שיוכלו לחיות.

הנה להלכה צוודאי שיש אופן להחירן, ועיין צאבני לזק חו"ד סי' מ"ה שציאר כל אופני היתר צוה וקיבן דעת הפוסקים צוה להלכה עם ציאור רחב, ולצסוף סיים וכ"ז להלכה אבל למעשה חי לדידי ציית טוב מה ומה שאלונו מודד כל עיקר חילן כלל לא מיני' ולא מקלתי' ושומר נפשו ירחק מה, וכן קבלתי מאבא מארי הגה"ק זלה"ה שכל אופן ואופן אף במקום שהוא היתר גמור מלד דדין עדיין יש מקום לחוש למשע סכנה חי' (עיין צ"ק דף ל"א ע"ב וצוואת ריכ"ה סימן כ"ג) ולא רצה מעולם להורות בדבר זה.

י

ומה שנסתפק עוד אם יש צבם משום ערלה צעלו מאלוהין, זה משנה מפורשת צערלה פ"א ודין מבואר צשו"ע סי' רנ"ד סעיף כ"ז העולה מאלו צרה"י חייב במקום ערשים פטור יעיי"ש, אך אם נמשך מאיזה ענף תחת הקרקע מאילנות הישנים וצשציל כן הוא מלמית במקו"א, גם זה דין מבואר צסעיף ע"ז צמצריך מענפי האילן תחת הקרקע ורששו יולא מהלד האחר יעיי"ש (אם חתכו מלד זה מעיקר האילן או שאלונו יונק ממנו חייב צערלה, וכ"ז שהוא מחובר ויונק ממנו חשוב כאחד מענפיו ופטור).

סימן צד

קדושתו ממילא דכן הוא בכל הקדמות ומוכן היטב המשך דבריו ז"ל בגוף הסברה.

צ"ה, ה' דסליחות תשי"ד

שלובט"ם לכבוד ידידי הרב המאז"ג
חוב"ב יו"ש כש"ת מוה"ר טובי'
ליבערמאן נ"י אבדק"ק האליין בעת
בסאן פאול בראזיל יצ"ו.

אחרשה"ט ... מחמת סיבה נשמע מכתבו ולא בא לידי עד כעת אחרי ימים טרם ראש השנה והנני מוטרד מאוד לא אוכל להאריך כלל ואשיב לו בקיצור נמרץ על שאלותיו, מה ששאל אודות פירות ארץ ישראל שינאלו לחוץ לארץ שראש דברי המל"מ (כלי תרומות פ"א הכ"ב) והרעק"א שכתבו דאף ר"ע (צפ"צ דחלה מ"א) לא פטר אלא כשינאלו קודם מירוח אצל אס נתמרחו בא"י ונתחייבו בחו"מ תו לא פקע חיובא מנייבו אף אס ינאלו לחו"ל, וכו' רגיל לפסוק בדבריהם, ועתה יש מערער עליו צפסק זה יען שצו"ע (סימן של"א סעיף י"ב) מבואר סתם שפעור ולא חילוק.

א

הנה צוודאי יפה הורה בדבריהם צזה, ועתה אני על דברי המערער, הלא גם המשנה למנחם והרעק"א ראו דברי המשנה והרמב"ם והשולחן ערוך שכתבו סתם, ואעפ"י פשוט צענייהם לפרש דברי המשנה והרמב"ם דלא מיירי הפלוגתא אלא אס יוכל לבוא לידי חיוב בחו"ל, אצל אס כבר נתחייב בא"י צזה לא מיירי כלל, והכל מודים דחיובא דחל עליהם בא"י לא נפקע צמה שינאלו לחו"ל, ומה כחנו להכריע מסברתנו צפשט דברי המשנה והפוסקים נגד האריות שדורות שלפנינו.

אמנם לא המשל"מ והרעק"א צלצד כתבו כן אלא עוד ברצה גדולי הראשונים והאחרונים ז"ל, והראצ"ד בהשגותיו פ"א מהל' תרומות הל' כ"ב כתב צאמלע דבריו וז"ל שלא נחלקו ר"א ור"ע אלא דר"א חזיל צחר גמח פרי ור"ע חזיל צחר מקום קביעות למעשר דהיינו מירוח יעיי"ש, וברי לך צפי' שגם ר"ע לא פטר אלא צנתמרח בחו"ל אצל צנתמרח בא"י אין שום דיעה לפעור, ופלוגתא הרמב"ם והראצ"ד הוא לענין חיוב מדרבנן, ולהראצ"ד ז"ל אף צנתמרח בחו"ל חייב מדרבנן עכ"פ, ולהרמב"ם ז"ל כל היכא שפעור מדאורייתא לא מלינו צזה גזירה מדרבנן, אצל צנתמרח בא"י סובר גם הרמב"ם ז"ל שלא נתמעט כלל אף מדאורייתא, וכן מבואר ברדב"ז צפירושו על הרמב"ם שם אחר שהאריך לצאר דעת הרמב"ם

אמנם מה שאינו אליבא דהלכתא כיון דכל הצנין הוא רק על מה שצריך להיות דבר שהנשמה תהיה בו כמובן בדבריו שם ואין הלכה כן, זה אינו קושא כיון דצא לפרש דברי המדרש (צמ"ר פ"ח סי' י', תנחומא קרה סימן ז') שדרש שלא יקוצל חלקם צתמדי ליצור, ודברי המדרשות הם מתנאים ואמוראים שאינם משיעצדים לדברי ר"י אף דפסק צש"ס הלכתא כוותי' מ"מ צברה אגברה קרמית ואמורא הוא ופליג, וכמה פעמים מצא רש"י ז"ל מדרשות לפרש פשוטו של מקרא אף שאינו אליבא דהלכתא.

ומזה שטרה לפרש דהרמב"ם ז"ל פסק ברצא, יש לומר דאין כוונתו נגד ר"ה אלא נגד ר"ת, דאס היינו צריכין לומר דהמדרש שסובר דצריך להיות דבר שהנשמה תלויה בו סובר גם כר"ה דלא נקרא דבר שהנשמה תלויה בו אלא מה שעושה אותה צצילה דעריפה ח"י הוה דוחק גדול לפרש כן דברי המדרש, דצצילה אינו אלא צאצרים פרטים כמו צסומנים ואי אפשר לוומר דכל ישראל יש להם אחיזה דייקא צצאותן מקומות הפרטים, ואס אין לקרה ודתן ואצרים אחיזה צמקום שעושה צצילה הוי ראייה שהמה מכת הרשעים שצחיהם קרוים מתים, וכדי להכלל מהדוחק כזה כתב דהרמב"ם ז"ל פסק ברצא ר"ל נגד ר"ת, וצכו צצמנה כן כיון דהרמב"ם ז"ל (הלכות מאכלות אסורות פרק ד' הלכה ט"ו) פסק עריפה אינה חיה וצכו שיעת צצא, אף דלענין צכור אין צ"מ לדין מ"מ מרוויחין צזה דאף לדעת מי שפוסק דצריך להיות דבר שהנשמה תלויה בו מ"מ גם דבר שעושה עריפה מקרי דבר שהנשמה תלויה בו, וצכור האצרים שייך דבר שעושה עריפה ואפשר לוומר דלכל ישראל יש אחיזה צזה והכל נמשך אחר הכוץ, כן אפשר ליישב קצת לפי חומר הנושא, ואף שאינו מדוקדק כ"כ צלשונו מ"מ כ"פ מלינו כן בדבריו ז"ל שלא ציאר היטב הלשון אצל עדיין צ"ע.

והשי"ת יהיה צעזרו וירפאכו רפוי"ש וגמורה על רגלו ויחזקכו ויאמלאכו בכל אצביו וגידיו ויזכה להיות צריא חולם לתורתו ועבודתו ית"ש מתוך נחת והרצצה גדולה עדי חכה לראות צמכרה צישועת כל ישראל צשמחתו והימים האלה יתכפרו לשון ולשמחה.

והנני צזה דודו ידידו דושח"ה צצאכ"ר

הק' יואל פיינבלבוימ

הרמב"ם שאין לחלק, אבל לא מנאחי לו חצר וכמחמירין מרובין בראשונים ואחרונים וא"ל להקל נגד דעת המרובין כ"כ.

בזה שהמניח לחדש שחלוי בכונת הצל צית כמו צלקות (עיין שו"ת חתם סופר ח"ו סימן ס"ג), הנה יש חילוק גדול בין בנושאים, גם עיקר הדבר לע"ג ואין לי פנאי בעת, ובפרט צ"ד קשה להמניח חדשות שלא נזכר בפוסקים ולא אוכל להאריך יותר מרוב טירדה.

ב

ובספינות של ישראל חמה אני מה זו שאלה הלא עיקר דין של מפליגין בספינה בגמרא (שבת דף י"ט ע"א) ובראשונים ובשו"ע (אור"ח סימן רמ"ח) מיירי כולם בספינות שאינו צרור כלל אם יהיה נעשה שם איזה מלאכה דאורייתא בשבת כי הספינה הלכה מעצמה על ידי הרוח ועל ידי האומנות צמים שאין צוה מלאכה דאורייתא וערמו למנוח טעם האיסור או משום שיטה או בשביל תחומין למעלה מעשרה או בשביל עונג שבת כמבואר בדבריהם ז"ל ובכ"ז אין מלאכה דאורייתא, ואך הר"י ז"ל שחידש שמה יארע שיכיה סכנה ויטערו לחלל שבת במלאכה דאורייתא, ועכ"פ אינו אלא ספק, אבל בספינות שלנו שהולכים בקיעור ועושים מלאכה בצער דאורייתא צתמידות גם במקום שאין סכנה, כי אפשר לסדר הספינה שתעמוד לעולם מע"ש עם חשיכה עד מולאי שבת, ולפעמים עומדת הספינה בשבת ומתחלת לילך בשבת צאופן שהוא חילול שבת דאורייתא צביוור, ומספינות כאלו לא דיברו בגמ' וראשונים ושו"ע כי לא היה עדיין צימיהם, אבל כבר נהגו להפליג ויש לדבר הרבה בזה, והעיקר הוא כיון שס"ם לא נעשה איסור דאורייתא אלא איסור אמירה לנכרי שהוא שבות כי הספינה היא של נכרים, גם נעשה הכל בשביל נכרים כי נעשה בשביל נוסעים דעלמא ורובא דעלמא גוים הן, לכן אפשר להקל, ועי' מ"ש החת"ס בח"ו (סי' ל"ז) בדבר המסילה איזענזאן, אבל בספינה של ישראל שכל המלאכות דאורייתא נעשים ע"י ישראל וגם הוא בשביל ישראל ובספינות האלו רובא דרובא מישראל יונה, היעלה על הדעת שיבי' איזה היתר לישראל לשכור לו ישראל אחר שיחלל שבת עבורו צמוד ובפרהסיא, וכל הישראלים הנוסעים בספינות אלו ומשלמים עבורה המה השוכרים את המחללי שבת מישראל לעשות עבורם החילול שבת בפרהסיא אף במקום שאין סכנה, כי צאמת יכולים לסדר הספינות שיעמדו בשבת, ואך המה פושעים ומורדים

וליישבו מהשגת הראב"ד סיים וז"ל וע"כ איירי מתני' בגון שמרן צה"ל אבל אם מרחן צא"י ונתחייבו בתו"מ לא נפטרו מפני שילאו לחו"ל, וכן לענין חלה אם גלגל את העיסה צא"י והולידה לא נפטרה וזה צרור עכ"ל, הרי צרור צעניו לפרש כן אף בדעת הרמב"ם, ועי' ירושלמי רפ"ב דחלה ששם מקור הלימוד מקרא לדעת ר"ע והאריך שם במראה הפנים לבאר דעת הרמב"ם בזה, וכח צאמנע דבריו וז"ל קרא דשמה דמציא לא קאי אלא לחלה, וממילא הוא שאף מתרומות ומעשרות פטורין מכיון שלא נקבעו למעשרות במקום החיוב וילאו מקודם לכן, ובהכי הוא דאיירי הרמב"ם בכל דבריו בהלכה זו, דאי צשנקבעו צא"י וודאי לית דין ולית דין דנימא שיפטרו בשילאו אחר כך קודם הכפרשה, דהא כבר חל עליהן חיוב המעשרות ומי פטרן וזה א"ל לפנים עכ"ל. ובמשנה ראשונה על המשניות דפ"ב דחלה כתב שגראה כן מלשון המשנה מדלא קאמר עיסה שילאה אלא פירות שילאו, אבל מדברי הראב"ד והרדב"ז והמשל"מ ורעק"א ומה"פ נראה שזה פשוט צענייהם מסביר ואין לזרז לבאר זה כלל.

וידוע שהרמב"ם ז"ל דרכו להעתיק לשון המשנה כצורתה לכן לא האריך צביאור החילוק, גם בשו"ע העתיק בזה רק לשון הרמב"ם ז"ל שנכתב סתם ולא נחצה החילוק לרוב פשיטותו צענייהם ומליו כן בכמה הלכות, ובפרט בהלכה זו של תו"מ כתב הרמ"א ז"ל בסוף סי' של"א שהשמיט כמה דינים שכתב הטור יען שהעתיק דברי הרמב"ם ככתבם וכלשונם ולא שת לבו לדברים אחרים, ונראה הטעם בזה כמ"ש גם הטור בריש סימן של"א שאין ראונו להאריך בהלכות אלו מפני שאין מוכיגין תו"מ בצורות אלו, ובפרט הלכה זו של פירות צא"י שילאו לחו"ל זה וודאי לא היה שכיח כלל מעולם כמ"ש הרדב"ז והכ"מ על הרמב"ם פ"א מה' תרומות ליישבו מהשגת הראב"ד למה לא גזרו רבנן על פירות צא"י שילאו לחו"ל בשביל שהיה מילתא דלא שכיחא ומילתא דלא שכיחא לא גזרו צי' רבנן יעו"ש, ובצאמת מליו שגזרו על עיקר הבאת פירות מא"י לחו"ל כמבואר בגמ' צ"ב ד' ל' ע"ב ובשו"ע תו"מ סימן רל"א סעיף כ"ו שאין מולידין פירות מא"י לחו"ל, ואפשר שהיה הנותנת שבשביל שאסרו חז"ל להוליד פירות מא"י לכן לא היה שכיח כלל, שצדורות הראשונים לא היה שכיח צעניינים לעבור צפומצי על מה שאסרו חז"ל כי דורות הראשונים לא כימים האלה צעו"ה, ויהי' איך שיבי' עכ"פ מבואר בדברי הראב"ד והרדב"ז והמשל"מ ורעק"א ומה"פ ועוד בכמה פוסקים שפשוט צענייהם שלא אמרו לפטור אלא צנתמרה צה"ל לא זולת, הן אמת שמדברי הב"ח ז"ל נראה שסובר בדעת

להאריך כעת, אבל אכתוב לו עכ"פ בהערות קצרות חמית הבלבד בדרך כלל.

הנה בעיקר פלוגתא הראשונים ז"ל אם שביעית צה"י דאורייתא או דרבנן רבו האומרים שהוא דאורייתא, ואין ביאור רחב בהרבה ראשונים ז"ל הסתומים ולבא על המניין. אך כבר כתב המהרש"א (מלכות החליות צחק פ"ב אות י"ד) שלפי דעת רוב הפוסקים שביעית צומן הוא דאורייתא וכן הוא בירושלמי. ומה שהחליט המהרש"א ז"ל לדעת הירושלמי דשביעית צומן הוא דאורייתא, אף דלכאורה צפרק ב' דמאי ה"א כתב קל הוא שהקילו בשביעית מדבריהם, אבל מבואר שם צפי' דלא אמר כן אלא לדעת רבי דלשיטתו סובר כן, וגרסה גם במקומו שם צפ"צ דמאי דאין הלכה כן דר"י ורמב"ם רבו צה על רבי ואין הלכה כרבי אלא מחצית ולא מחציתו. ועכ"פ ממה שסתם הירושלמי בהיתר הארנונה שהוא מטעם סכנה כמו שהביאו החוס' בשמו נראה ברור שהוא סובר להלכה שהוא דאורייתא ולדקו דברי המהרש"א זלכ"ה.

ב

אבל אין נפק"מ דגם אם הוא דרבנן אין היתר. ומה שהחירו בסיכודין כ"ז משום ארנונה, הנה מלבד שהחוס' ורוב הראשונים זלכ"ה כתבו שהוא בשביל סכנה וכמבואר בירושלמי, אבל אף להאומרים שההיתר הוא בשביל ששביעית צה"י דרבנן אין היתר אלא התם בארנונה וכמבואר בדברי הראב"ד ז"ל צפ"א מה' שמיטה ויוכל שלא החירו לעצור בשביל האונס אלא במקומות שלא החזיקו בהם עולי צל ולא היתה שביעית נוכחת בהם אלא מדבריהם אבל לא צמה שהחזיקו והטעם שהחירו במקומות אלו משום הארנונה שהי' נוטל המלך חומש מפירות הארץ ומה שאינו עובדו גוזלן אותה ממנו יעיי"ש. הרי שאף במקומות שהוא מדבריהם אין טעם היתר בשביל הארנונה מחמת עוני ודוחק, אלא בשביל שהעכו"ם גוזלים עיי"ז כל השדה. ובאמת שעי"ז הקפידו חז"ל מאוד שלא יבא שדה ישראל ליד עכו"ם דאית ב' תרתי איסורי חני' שהוא מה"ת וגם הפקעת השדה ממנו כמבואר בעי"ז (כ"ה), ולכן החירו בשביל זה במקום שהוא מדבריהם. והרדב"ז ז"ל הש"י דעת רש"י ז"ל שבי' הטעם בשביל ששביעית צה"י דרבנן לדעת הראב"ד ז"ל, וצדעת הרמב"ם ז"ל כתב הרדב"ז שסובר טעם היתר בשביל שהיה סכנה יען שכן מבואר בירושלמי. וא"כ לכל הדיעות לא מלאנו היתר בשביל עוני ודוחק, לדעת החוס' והרמב"ם וסייעתם אין

ומחללים ש"ק צדון ר"ל ויודעים צביוור שיעשו כן, א"כ ע"ד כן שבו אותם, ואין לך איסור חמור וחי"ש יותר מזה, ואפשר להרבות עוד צה צראות ומקורים אך אין לי פנאי ואיני רואה שום נורך לאריכות צה כי כדבר פשוט למצקש האמת.

והגני ידיו דושת"ה צה"ר מצרכו צכוח"ט צספרן של צדיקים גמורים לאלתר לחיים

כק' יואל שייטלבוים

סימן צה

צ"ה

שלום וכט"ם אל כבוד ידידי הרב המאודה"צ חו"ב החסיד המפואר כש"ת מוהר"ר חיים אל"י שטערנבערג נ"י.

א

אדשת"ה, הגיעני מכתבו צדבר אשר ה"ע לפני את הצדדים צדבר הערמת מכירת הקרקעות של א"י לנכרי ר"ל לבחור צעצורה צשנת השמיטה. הוי לנו שכן עלתה צימיו צעוכ"ר, וכל גדולי התורה האמיתים אשר ירצת ה' צלצצם ומצקשים האמת אסרו צהחלט כי כל הביתרים צזה הצל הצלים המה אין צהם ממש, אשר חחרו איזה רצנים המושפעים ממנהלי הציונים האפיקורסים ונמשכים אחרי מרצית העם שפלו צרשת המינות ר"ל והטעו איזה רצנים מועטים צחול' צדרכים שאין להעלות על הכתב, ועליהם כתב גם צספר ערוך השולחן צספרו כנדפס על דיני זרעים צהלכות שמיטה ויוכל ס' ע"ו סוף אות י' וז"ל: ומה שהקילו צעוכ"ר צעה האת צישו צרה"ק לעשות שביעית עפ"י שטרי מכירה על היסוד שאין זה רק מדרבנן זהו עלבון חורב"ק ועלבון חורב"ק להאריך פזוריו ככתוב צחוכחה ויד המכונים רק צשם ישראל צחמלע כאשר כבר צווחו גדולי הדור עיי"ז כמבואר צחש"י גיסי הגאון הצדיק מוואלאזין צחיבורו משיב דבר צקונטרס השמיטה עכ"ל. הנה הוציא צלשונו את המחירין האלה מכלל ישראל דכתב שרק מכונים צשם ישראל.

ובצדדי היתר שבי' לא אוכל להאריך כעת צכל פרטי הענינים אבל הדברים מצוררים צשמלה להמשיך צהלכה זו צענינים סקוחות, אך אין כוחי ועתי עמי

ומעשה אם נמצא דלפירש"י ז"ל שפי' בהכרח משום ארנונה שהוא בשביל דשביעית דזכ"י דרבנן וכלל בזה גם להתיר בשביל עניות ודחקות, ח"כ כל העורר הזה למה לפרש בדרך דחפזי דשביעית ופרשו דשמיית שהוא בשביל דלא הוי חליפין כלל כיון שלא ה"י צעון, הלא מרא דהאי עובדא של היתר הארנונה הוא ר' ינאי וכבר הכריז על היתר זה, ח"כ לשיטתו שפיר עבדו דבי ר' ינאי אף אילו ה"י הפירות צעון ואפילו היו עושים עמהם ממש סחורה בפירות שביעית כיון דעניים הם והולך לבקש טעמך לתקנתם, ואם במקום דוחק החירו אף לעשות מלאכה דשביעית כ"ש דשמיית סחורה שהוא קיל ממלאכה, ובגמרא סוכה דף מ' ע"ב וערכין דף ל' ב"א וראה כמה קשה הצקה של שביעית ופירש"י ז"ל מידי דלא הוי עיקר האיסור חלוי צו קרי אצק כמו אצק רבית ואצק לשה"ר ואיסור סחורה קרי אצק שביעית דעיקר איסור שביעית לא תזרע לא תזמור וכו' ואיסור קל שבה. הרי לאיסור סחורה אף שהוא ג"כ איסור עשה וכמה קשה כמו שאמרו חז"ל, ואעפ"כ לנגד איסור מלאכה הוי איסור קל, ומ"מ אף דעניים לא ימלאו היתר אלא בשביל שלא ה"י צעון ולא חיילא עליהו קדושת שביעית, אבל באיסור סחורה לא עלה על דעתם ז"ל להתיר בשביל עניות ודוחק, ואותן שצאו לרבי יוחנן הקפידו גם בזה שלא ה"י צעון, ומכל שכן שאין להתיר ח"ו איסור מלאכה בשדות בשביל עניות, ולא היתר ר' ינאי אלא בארנונה וכמו שכתב הראב"ד ז"ל וז"ל לדינא.

אב"ד באמת בלא"ה כל הענין הוא שקר כי עשו מלאכה דשביעית דעובד"י בכל המקומות אף במקומות שהיו עשירים גדולים על סמך היתר זה של עניות שלא ה"י אלא דבר בדיו מן הלכ לסמות עניים דהיתרים, ובאמת אילו היו שומרים את השביעית כראוי ה"י הצרכה מזוי יותר ולא היינו צאים לידי צרות ועניות כמו שזוהר הכתוב ולויתי את ברכתי.

ג

מה שכתב שסומכין דמכירה לזמן מותר, זה הכלל, דהרי בשדה אף שכירות אסור בא"י כמבואר בגמ' העם משום דאית צ"י תרתי חדא חתיית קרקע וחדא דמפקע ליה ממלות, והרי שכירות בודאי אינו אלא לזמן וגם אינו מכירה כלל ואעפ"כ אסור מכש"כ מכירה דאף שאינו אלא לזמן מ"מ הוי מכירה יותר משכירות ואף לחפור בה צורות שחין ומערות, ע"י רמב"ם הלכות מכירה פכ"ג.

הכיתר אלא בשביל סכנת מיתת ר"ל, ולדעת האומרים העם בשביל שהוא מדרבנן ג"כ לא חזר הכיתר אלא בארנונה שהיו גוזלין את כל השדה, ומניין לנו להמליץ היתר חדש בשביל עוני ודוחק מה שלא חזר בש"ס ואינו דומה כלל לארנונה שבש"ס כיון שאין חשש כלל שיגזלו העכו"ם את כל השדה.

ורש"ן הש"ס נראה ג"כ שכתבו בתחילה היו אומרים אחד זה ואחד זה פסולים משרבו האנשים ומאי נינהו ארנונה כדמכריז ר' ינאי פוקו וזרעו דשביעית משום ארנונה חזרו לומר אוספין כשרין סוחרין פסולין. והנה ודאי אף טרם שרבו האנשים דהיינו ארנונה היו עניים צעולים, כמו שאמרו (ר"ב ו' ע"א) דעניים שכיחי וקיימי בכל עת, וא"כ הא"י החליעו דאחד זה ואחד זה פסולים, דילמא אית דהו גם עניים שאין להם מה יאכלו. וגם אח"כ בבראשית של ר' ינאי שהכריז פוקו וזרעו דשביעית משום ארנונה ולא הזכיר כלל שאר עוני ודוחק, וכי אין שום עניות ודוחק צעולים כי אם הארנונה, וא"כ למה הזכיר דווקא הארנונה שיש שם טעם נוסף של אימת העכו"ם שלא יגזלו השדה ולא נשמע משם על שאר עניות ודוחק. וכן אח"כ בעובדא דר' חייה בר ארנאי ור"ש בן יבולדק דחז"י להאי גברא דקא כריב ואמרו יכול לומר אגיסטון אני בתוכו, והנה באמת לא ה"י אגיסטון דהרי קרי להו ע"י שם בש"ס קשר רשעים וע"כ שאמרו כן בלי ידיעה מה שיש מציאות שיכול לומר, וא"כ למה לא אמרו גם שיכול לומר עני אני שאין לו מה יאכל דעניות שכיחא, וע"כ דאין זה היתר אלא אם הוא אגיסטון, ודברי הראב"ד ז"ל מוכרחין ולא מצינו שום פלוגתא עליו בזה.

עוד רא"י לפיענ"ד מפ' בתרא דע"ז דף ס"ב ע"ב דבי ר' ינאי חפזי פירי שביעית מעניים ופרשו להו דשמיית אתו אמרו ל"י לר"י אמר להו יאות כן עבדין וכנגדן באתן מותר. ופירש"י ז"ל כיון דהאי שעתא לא הוה הנך צעון ולא איתלופי בני דהני לאו חליפין נינהו ולא חיילא קדושת שביעית עליהו, ומש"כ מותר כה"ג גם באתן, וכן כתבו שם החוס' ושאר ראשונים ז"ל יעוי"ש. והא דלא עשו כן אלא לעניים ולא לעשירים אף דבאמת אין בזה איסור כלל מטעם ה"ל, מ"מ כיון דעכ"פ מוחזי כעושה סחורה בפירות שביעית לכן אין לעשות כן לעשירים, ואותן שצאו ואמרו לר"י הקפידו עליהם אף כמה שעשו כן לעניים, אבל ר"י אמר דכיון דבאמת אין זה בכלל עושה סחורה בפירות שביעית ואף מטעם דמוחזי בלבד אין להחמיר כ"כ בתקנת עניים.

דעתו להשתקט דדעתו להשתקט הוי מיד כצני העיר
 עיין ח"י (ס"ק ה') ומחכ"ש שם, ואם כן צמוכר לו
 על שנה שלמה נתן לו חני' ושיצב קבועה על כל פנים
 יותר מאילו לא הוי מוכר לו והוי ודאי בכלל האיסור
 שלא ליתן לו חני'. ואך מפירות ותצואה נראה דאף
 שהוא לזמן מועט מאד אסור, ונראה הכוונה כמו
 שכתבתי למעלה. ובפרט בשנה שאמרו ז"ל דאית ביה
 עוד איסורא שמפיקע ממנות בזה ודאי אין חילוק
 בין זמן לזמן, וזה גופא שעושה ענדקי להפקיע הקרקע
 ממנות שציעות הוא איסור חמור שאסור להפקיע קרקע
 ארץ ישראל ממנות, ובפרט ממנות שציעות שהיא גדולה
 מכל המנות כמו שכתב הרמב"ן ז"ל.

ומה שהציוו מדברי הרמב"ן ז"ל המוצא גם בספר
 החינוך (מורה שלי"ט) שפי' צלחו דהארץ לא
 תמכר ללמיתות שלא למכור לנכרי שהיא מכירה חלוטה
 ואינו מחזירה ציובל, זה וודאי דאך כללו דלא תמכר
 ללמיתות אינו עובר אם אינו מוכרה מכירה חלוטה,
 אבל אין זה ענין לאיסור חני' בקרקע שהוא מלאו
 דלא תחנם, ועיין תוספות ישנים שבת דף ג' בהא
 שכתבו פטור ומותר דעדיין אסור מאיסור לפני עור
 לא תתן מכשול חלא מאותו איסור דמיירי שם מאיסור
 שבת מזה מותר. גם יש נפקא מינה לאיסור מכירת
 קרקע לנכרי שלא ליתן לו חני' וישב צאח"ק נראה דלגר
 תושב שקיבל עליו ז' מלות בני נח מותר למכור לו,
 והרמב"ם ז"ל בפ"ד מה' א"צ הל' ז' כתב דמשו"ה
 גר שקיבל עליו ז' מלות נקרא גר תושב לפי שמוותר
 לנו להושיעו ציינו צא"י, וכן נראה מדברי הרא"ה ז"ל
 בס' החינוך מורה נ"ד, אבל משום לאו דלא תמכר
 ללמיתות ודאי דאסור אף בג"ת כי אף שקיבל עליו ז'
 מלות שגטור עליהם אבל מלות יובל אינו מוז' מלות
 ולא יחזיר את הקרקע, נמא דבגר תושב שפיר יש חילוק
 בין מכירה לזמן למכירה חלוטה, אבל בשאר עכו"ם
 שלא קיבלו עליהם ז' מלות אף מכירה לזמן אסור משום
 חני' בקרקע, ועכשיו אין נפק"מ בזה דכבר כתב הרמב"ם
 ז"ל שם בהל' א"צ דאין מקבלין גר תושב חלא בזמן
 שהיובל מוכר.

ונהירנא שצביות צארה"ק שמעתי אומרים בשם איה
 ספר שדפס אז היתר על המכירה שאינם מוכרים
 גוף הקרקע חלא העפר עד כל עובי המחרישה ומותר
 למכור עפר א"י, ושמעתי מאיה ת"ח שהשתמשו בצסרה
 זו. והייתי משתומם עד כמה הגיע סמיות עינים לחשוב
 בדברי הבליס כאלו, חדא דהרי אף פירות ותצואה

ועוד דהרי מצוה צבועה זה במשנה דף י"ט ע"ב
 ובגמרא כ' ע"ב שאין מוכרין להם כל דבר המחובר
 לקרקע כגון חילין וקמה ושחת. וקעציד החם בגמרא
 צריכותא דחילין דכי משהי ליה לא פסיד, ופירש"י ז"ל
 משהי ליה במחובר וממלא שנתן לו ישוב וחני' בקרקע,
 אבל קמה פסידא בשבייתה, ובכללו חמר התם ח"כ
 דלאו צרעותיה קיימי ולא מצי משהי להו, ופירש"י
 ז"ל שחת וחילין וקמה בקרקע ישראל ניכרו ולא מצי
 לשבוינהו דישאל מעבד עלי', ובדמ"ס שם הלכות
 עכו"ם (פ"י כ"ד) לא הזכיר כלל חילין חלא פירות
 ותצואה, ונראה דלכן השמיטו בשביל דכ"ש הוא דכיון
 שאסור למכור להם פירות ותצואה דכי משהי להו
 פסדי ח"כ ק"ו חילין וח"ל להזכירו. הרי דאף במכירת
 פירות ותצואה שגמרו כל לרבן שטונדין ליקאן תיבך
 ויש פסידא בשבייתן מ"מ כיון שאפשר דמשהי ליה קלה
 אית ביה חניית קרקע ואסור למכור להם, ומכש"כ
 במכירת כל השדה על שנה שלימה. וע"כ דכיון דאסרה
 התורה"ק ליתן לעכו"ם חניית קרקע אין לחלק בין רב
 למועט דלא נתנה התורה"ק דברי' לשיעורין.

ומה שנסתייעו מלשון הרמב"ם ז"ל שכ' הטעם שאין
 מוכרין להם שאם לא יכ"י להם קרקע ישיבתן
 עראי, והוכיחו מזה דמכירה לזמן אין ישיבתו ישיבת
 קבע ומותר, העתיקו בזה חלי הסעיף כי שם צאחות
 הסעיף כ' הרמב"ם ז"ל שאסור למכור להם פירות
 ותצואה ותיבך אחר זה כי אותו הטעם הכ"ל, וע"כ
 דאין כוונתו בטעם זה לאסור רק מכירה חלוטה לא
 על שנה שלימה, שהרי דבריו סובבים גם על פירות
 ותצואה שגמרו דוודאי לא יאחרו שם על שנה הצאה
 ובפרט דפסדי אף בשבי' מועטת, וע"כ הכוונה דאם
 יש לו חני' בקרקע אף לזמן מועט מ"מ צאחות זמן
 שיש לו בחני' בקרקע הוי ישיבת קבועה וכשאין לו
 שום חני' בקרקע הוי גם צאחות הזמן שהוא שם
 ישיבת עראי אף שדעתו להיות שם זמן ארוך, וכ"פ
 מצינו בדברי חז"ל לשון קביעות שאינו תלוי בצריכות
 הזמן ולא בגודל המדה חלא שחשיבות הענין עושהו
 לקבע כמו שבת קבועתו למעשה (צוה ל"ה ע"ה) וכדומה
 הרבה ענינים מצינו כן.

ואף לפי דבריהם שענין הקביעות בזה תלוי בזמן
 מרובה, מאן מפ"ם שמה שלמה אינו מספיק
 להיות נקרא קביעת מקום, ובדמ"א חו"ח ס' תכ"ט
 דבדר צעיר י"צ חודש הוי מצני העיר והמג"א (ס"ק
 ב') הביא מהסמ"ק דהאידנא סגי בלי יום, וזה צאין

ד

ובאמת כי הערמת המכירה כזה אינו מועיל כלום להחזיר האיסור, דאף בחמץ דסגי בגילוי דעת כמ"ש הר"ן ז"ל (ריש פסחים), ואעפ"כ החליטו האחרונים ז"ל שחס הוא בעלמו נושא ונותן בחמץ אחר שמכרו מתבטל המכירה והיו הערמה ניכרת לכיון שהוא מתנהג עם החמץ אחר המכירה כאדם העושה בשלו ניכר שלא היה המכירה אלא ערמה, ואף במקום שכתירו להערים לא התירו אלא בהערמה שאינה ניכרת עכ"פ, אבל הערמה ניכרת אין זה ממש כלל, וא"כ כאן שעובדים כל השנה רק ישראלים וכו' בכל הפירות הכולל עושים בשלהם גלוי לכל, אין לך הערמה ניכרת יותר מזה. וגם מהאי טעמא גופא כיון שהמכירה אסורה עפ"י התורה הקדושה, וגם צנימוסיהם של הציונים היא ח' מהנימוסים שלא למכור שום קרקע מקרקעותיהם לנכרי, וכדי לעשות היתר בשביעית המה מוכרים צפ"א כל ארץ ישראל לנכרי, וזה חובל ועלול וניכר ומפורש בזה היעב שאינם מוכרים כל הארץ לנכרי אלא איערומי קמערים להפקיע את כל הארץ ממלכות השי"ת, ולא התירו הערמה ניכרת כזה בשום מקום.

ה

אמנם כתבתי כל זה לרווחא דמילתא לפי דעריהם, אבל באמת אין נפקא מינה בכל זה שאף אילו ה' מועיל המכירה והיה הקרקע של הנכרי ממש, מכל מקום אסור לישראל לעבד עבודה בשביעית, ואף לסייע להנכרי בעבודה אף באיזה פעולה כ"ד אסור, כמבואר בגמ' גיטין דף ס"ב אין עודרין עם העכו"ם בשביעית, ואין שום חולק בזה דבגמ' עשה מזה קושיא על המשנה דקאמר מחזיקין ידי עכו"ם, ותי' שאינו אלא בדברים. ולשון הרמב"ם ז"ל צפ"ח מה' שמיטה מחזיקין ידי עכו"ם בשביעית בדברים בלבד שיאמר לו תחזק או תלית שאינם מצויים על שביטת הארץ אבל לא יסעדו ציד. הרי דאף לסעדו קאת אין היתר אלא בדברים בלבד אף אם הקרקע היא שלו, וא"כ ק"ו אם רק ישראלים עושים כל המלאכות אין לך חש"ש צפרהס"א יותר מזה, וכל הפירות נעשים בעצירה ואסורים, וכל ההיתרים שכתבו אינם נוגעים כלל להתיר עבודת ישראל בעלמו.

ובמהדרין כ"ו גבי יכול לומר אגיסעון אני כתב רש"י ז"ל שני פירושים הא' שכיר אני וקרקע של נכרי הוא, ופ' השני משום ארנונא, ודחו התוס' פי'

שאינם מהקרקע אלא בשביל חיבורן להקרקע אסור למוכר לנכרי, ומכ"ש הקרקע גופא עד עובי המחרישה. ועוד דהרי גם צע"ז שאינו נקוב כיון שיונק מהקרקע יש פלוגתא אם דינו כקרקע, וצע"ז נקוב כיון שנוגע בקרקע דרך הנקב ודאי דינו כקרקע, א"כ מכ"ש הקרקע עלמו, וצ"ש ז"ל פרשת נח עכ"כ והנני משחיתם את הארץ פירש עם הארץ שאף ג' טפחים של עומק המחרישה נמוחו ונטשטשו, ופירש המחריש"ל הוצא בשפתו חכמים שם דג' טפחים צעומק נקרא ארץ ומכאן ואילך לא נקרא ארץ, אם כן חזין דאדרבה רק כל עובי עומק המחרישה נקרא ארץ ולא יותר, גם הסבירא בעלמא לא ניתן להאמר דהאידך אפשר לומר דמה שאסרה התורה הקדושה ליתן לעכו"ם חנ"י וישיבה בקרקע אין הכוונה שאסור להשיבם למעלה על הארץ אלא מתחת לארץ, וזמה שאה"כ גפרית ומלח שרפה כל ארצה מבואר צירושלמי (תענית פ"ד ה"ה) ובמדרש איכה שלא היה גפרית ומלח אלא עובי עומק המחרישה, הרי דזה נקרא כל ארצה.

מה שהביאו מהירושלמי (ע"ז פ"א ה"ט) שהתיר ר"י להשכיר במקום שאין ישראל מצויים כהדא בסוריא. הנה זה מעשה לסתור דלא התיר אלא במקום שאין ישראל מצויים ואם לא ישכיר לנכרי יצירו, ולכן אמר רבי יהושע שזה דינו כסוריא שמוחר בשכירות, אבל במכירה ודאי דאסור אף במקום שאין ישראל מצויים, דהרי לא מדמה לה אלא לסוריא ומכירה גם בסוריא אסור, אבל במקום שישראל מצויים אסור גם בשכירות וכל שכן במכירה, וזה פשוט לכולי עלמא. אמנם גם צע"ז הדבר להתיר אף במקום שאין ישראל מצויים בשכירות היא פלוגתא שם צירושלמי דר' יוחנן אומר ולא נחבאר צפוסקים הלכה כמאן, ומסתימת דברי הפוסקים שהשמיטו כולם פלוגתא זו ולא זכרו מזה מאומה אלא סתמו הדברים לאסור בשכירות צ"י ולא חילקו כלל בין יהודים מצויים לאינם מצויים, נראה שדעתיהו לאסור בכל גווני, ואולי למדו כן מסתימת הצבלי שלא הזכירו כלל לחלק בזה באיסור השכירות לנכרי. ובשנת השביעית נראה דאסור אף לדעת המתיר צירושלמי, כי מבואר שם צירושלמי דר' יוחנן אמר יצירו ואל תשכירם לנכרי, ושם הביא דר' יהושע התיר, ומשמע דמטעם זה התיר בשביל שלא יצירו, דזה ודאי היא קפידא בשאר השנים שלא יצירו קרקעות ארץ ישראל, אבל בשנת השמיטה אדרבא זה מלוחה שיצירו והיא פיוס הארץ בשבתה את שבתותיה, ועכ"פ אין ראוי משם אף לדעת המתיר, ולדינא אין נפקא מינה בזה כי ישראל מצויים שמה.

שהרבה מהם היו מתים בחפוסה, וא"כ אפשר דמותה
אף בשביעות דאורייתא, ועכ"פ אין לריבין לומר צונות
רש"י ז"ל שההיתר הוא בשביל שהקרקע היא של נכרי
אלא בשביל שהוא שכיר אלל הנכרי.

וּלְדִינָא בודאי הדבר ברור כיון שכן הוא בש"ס צלי
שום חולק ופסקו כן בתוספות והרמב"ם ושאר
כל הפוסקים, אין להסתפק בזה שבדאי אסור לישראל
לעשות שום עבודה בשביעות אף בקרקע של נכרי וכל
ההיתרים אינם מועילים לזה כלל, וצחינם מוסיפים
פסע על פסע לעבור גם על איסור מכירת ארץ ישראל
לנכרי.

ד

אמנם לא הקרקעות בלבד הם מוכרים אלל את
כלל ישראל הם מוכרים לנכרים, כי מעבדים את
גאולת ישראל מהם צעון השמיטה כנודע ומבואר בכתוב,
גם את נפשותיהם מוכרים להיות ככל הגויים, וע"י רמב"ן
פ' בהר שבי' שהחמיר הכתוב בשמיטה יותר מכל חייבי
לאוין וחייב הגלות עלי' כמו שהחמיר בעריות שנאמר
אז תראה הארץ את שבתותיה והחזור הענין פעמים רבות
כל ימי השמה תשבות ונאמר והארץ תפזז מהם ותרח
את שבתותיה, וכן שנינו גלות צא על עינוי הדין ועל
עיוות הדין ועל שמיטת הארץ, מפני שכל הכופר בה
אינו מודה במעשה בראשית ובעוב"צ יעו"ש שהאריך עוד.
וצא וראה מה שאמרו בש"ס סנהדרין כ"ו ברי"ה בר זרנוקי
ור"ש בן יהואלד שהיו מהאמוראים וראוין לעבר השנה,
ואך ע"י שלמדו זכות על העושה מלאכה בשביעות קרא
אותם קשר רשעים וחשודין על השביעות, ופירש"י שנעשו
סגורין לרשעים, ואין מה נענין אצחרי' שהחירו שמיטת
כל הארץ בדברי שול והב"ל כ"כ השי"ת ירחם במהרה.
ובמשנה שביעות וגיעין ס"א דקאמר מחזיקין ידי עכו"ם
בשביעות אלל לא ידי ישראל ושאלין בשלומן מפני דרכי
שלום, וציאר שם בש"ס דהיינו בדברים, ואף דאין כופלין
שלום לנכרים, מ"מ שלמא בעלמא צלי כפילא אומרים לנכרי
מפני דרכי"ש, אלל לא לישראל העושה מלאכה בשביעות,
וכן הוא ברמב"ם ז"ל יעו"ש. הרי דאף אותו השלום
שנותנין לנכרי מפני דרכי שלום אין ליתן לישראל העושה
מלאכה בשביעות ואין לחוש לדרכי שלום צעון הנורא
הזה של חילול שביעות. ויש להאריך עוד בזה אלל שאין
הפנאי מסכים ואשים מחסום לפי ודי להמתנגדים
באמיתת הענין.

ראשון דהרי אין עודרין עם הנכרי בשביעות, והוכיחו
כפי' השני, ותמוהים לכאורה דברי רש"י ז"ל כפי' הראשון
שהוא נגד הש"ס. ונלפענ"ד ליישב שאלו כוונת דברי
רש"י ז"ל שיכול לומר היתר בשביל שהוא קרקע של נכרי,
שהרי לא אמרו בש"ס אלל אגיסטון אני צחוכו ולא יותר,
ואם ההיתר הוא בשביל שהוא קרקע של נכרי, עיקר חסר
מן הספר שלא הזכיר כלל אם הוא של נכרי, ומה שהוא
שכיר אינו נ"מ לענין ההיתר דאף מי שאינו שכיר יוכל
לעבוד אלל נכרי אלו לא ה"י האיסור בקרקע של נכרי.
אלל נראה דבשביל שהוא קרקע של נכרי בודאי אין היתר
כמבואר בגמ' וכמ"ש התוס' כאן, אלל הכא טעמא
אחריתא הית' צ"י דכיון שהוא שכיר הוא מחויב לעבוד
עבודתו ומה שאמרו פועל יכול לחזור צאמאע היום
הוא בשביל דכתיב כי לי בני ישראל עבדים כמבואר
בגמ' צ"מ דף ע"ז ובש"ע חו"מ סימן של"ג, אלל בקבלן
ובגווי אחריו שאין הפועל יכול לחזור בו ויכלל הבטח"ב
לכופו ע"י הצי"ד לעבוד עבודתו, וא"כ בשכיר אלל
הנכרי שהנכרים בודאי אינם דנים בזה כד"ת דכתיב צ"י
כי לי בני עבדים ואינו יכול לחזור, ויוכל לכופו ע"י
הערכאות לעבוד עבודתו.

והרמב"ם צפ"א מהל' שמיטה הל' י"א כתב וכן מי
שכפלו אדם לעשות בשביעות הרי זה עושה, וכתב
הכ"מ שצא ללמדנו שאע"פ שלא יהי' האדם מלך או
עבד מלך הרי זה עושה, וכיוצא בזה כתב הרדב"ז בכוונת
דברי הרמב"ם ז"ל דכיון שהדבר תלוי משום חיי נפש
מה לי אונס המלך מה לי אונס אחר ומה לי לצורך
מזונות החיל ומה לי עבודה כל הקרקע יעו"ש. ואפשר
לומר דלאו מכה סברא בלבד סובר הרמב"ם ז"ל לדמות
אונס אחר לאונס המלך אלל סובר כפירוש ראשון
שברש"י ז"ל אגיסטון אני שכיר אלל עכו"ם, וא"כ יכופ
אותו העכו"ם לעבוד עבודתו דכן הוא הדין במשפטי
הערכאות והיו אונס כמו בארנואל ובדברי הרדב"ז דאין
חילוק מי הוא האדם.

וּלְדִינָא רש"י יש לומר שבשכיר אלל נכרי הוא יותר
סכנה מצארנואל, שצארנואל כתב הרדב"ז ז"ל שהי'
דרכם לגזול את כל השדה עבור המם ודי להם קנס
זה עבור המם שאינו אלל חלק חמישית מהפירות, ועכ"פ
אין סכנה בדבר, והולך עוד לעטם שהוא מדרבנן, אלל
בשכיר אלל עכו"ם שכל הקרקע היא של הנכרי ומוכרת
לו לעבודתו, ואם ימרווד בו השכיר ולא יעבוד כפי המועל
עליו במשפטי הנכרים, יוכל לכופו בכמה מיני סכנות, או
יציאו בחפוסה ע"י הערכאות שכתבו התוס' שהי' סכנה

לעשות עמכם אחד התחזרות צו"א שבעולם שגורא ח"ו כמודל צע"ז אף שהיה עוצה לשמירה החו"ק בהרבה ענינים. וא"כ אלה המינים המסיתים ומדיחים למינות ואפיקורסות ר"ל שזה גרוע הרבה מע"ז כמזוהר בגמרא (שבת דף קט"ז ע"א, ר"ב דף י"ז ע"א, ע"ז דף כ"ז ע"ב) כ"ז ע"ב, חולין דף ה' ע"א) וצמצום ופוסקים והמשחק עמכם מורה לשלשון המינות והאפיקורסות הגרוע ממורה בעצודה זרה, אם כן להשתחק בהכנסת שלהם חמור הרבה יותר מלהשתחק עם המינסיאנערין וקל וחומר שאין צה שום תיקון אלא קלקול עולם.

הש"ת ירחם ויפקח עיני ישראל להכילם מרשע זו עמנו להם וצמחיה וגאלנו מגלות המר והגממה וזכה לראות בישועת כל ישראל ושמחתו צ"א.

והנני ידויו דושת"כ צאכ"ר מפנה לרחמי שמים צמברה

בקי יואל מייטלבוים

סימן צו

צ"כ

שלו' ובש"ס לכבוד הרב ...

אחדש"ת ה' הגיעני מכחצו צמה שכתב סיגורין על המתירים איסור שביעה, והנה ערודנה עוצה ואשיב לו עכ"פ בקצרה על כל סדר דבריו.

א

הגה ראשית כתב שצדי חמד (מערכת ל' כלל קמ"א אות ל"ב) הביא שר' שמואל מסאלאנע והבית יחק (יו"ד ח"ב סי' קכ"א) החירו ליקח אחרונים מהנכרים בשנת השמיטה ואם כן היה להמתירין על מה לסמוך בהיתרם, תמה אני על דבריו, הלא ר' שמואל מסאלאנע היה מראשי האוסרים והלוחמים נגד ההיתרים האלו כנודע, ולא החיר אלא מאחרוני הגויים דייקא, וכן הבית יחק לא החיר אלא צאתרונג הגויים על סמך דברי הבית יוסף (שו"ת אצקת רוכל סימן כ"ד כ"ה) שחלק על המצ"ע, אבל כשנעדרה על ידי ישראל גם הצ"י אוסרם, כמ"ש צכ"מ (פ"ד הכ"ט) מדברי הרמב"ם שפירש על המשנה (שביעה פ"ו מ"א) לא יאכל ולא יעבד, ואם עליהם סמך היה לו לכתוב

מה ששאל אם ליקח חבל צהצחירה, כצר מודע דפתי צה. ותמה אני מה שכתב שאם ילכו כל היראים להצחירה יראו שיש הרבה שומרי הדת ויתחשבו עמם, הלא אדרבה אם ילכו כל היראים ואפי' אם יבואו ע"ז עוד אחי אנשים מהיראים להכנסת חבל יותר ממאה שצ"רי הכנסת כמה מינים ואפיקורסים ומתכוונים להעביר על הדת והיראים יתבעלו צמיעותא דמיעוטא כי לנגד דחוק"ק כל המפלגות בעל אמת ואינם מתחשבים צמיעות שומרי הדת היושבים שמה כאשר העיד הנסיון ואדרבה היראים הנכנסים לבית המינות ר"ל נכנסים לעולם בפשרות צעיקרי דחוק"ק כי להיושב שמה אי אפשר צענין אחר כי כל התיסדות המדינה חוקיה ומשפטיה צדיני ממונות ודיני נפשות ועריות כמה חוקי עכו"ם וכל צחי החינוך של כל המפלגות מרבים מינות ואפיקורסות בישראל וכל הנכנס לשב צחותו הכנסה הוא נעשה שותף לכל אלו העצירות הנוראות ר"ל וצ"כ עושה פשרות והיתרים צעיקרי החוק"ק ועוד נחלש כח היראים צה ואומרים הלא יש לכל היראים צירים בהכנסת ובעלים צמיעותא ואין להם טענה עוד וגם שבעמם מוותרים שם על גופי החורה ובעלים צמ"אות וסבדי שיקרי לאוגריהו זילי, משא"כ אם היראים יתלצו על מעמדם לעשות כדת וכהלכה שלא ליקח חבל צהצרת המינים ר"ל ולא יוותרו על עיקרי החורה, הנה צה יראו שיש הרבה יראים צהמדינה שאינם רוצים להצטל צהצרת המינים וידעו שעדיין יש כח החורה צהמדינה, ולמה ניזיל צחר סצרה הפוכה. וכבר אמרתי כן צהצחירה הראשונה חבל רבים עשו אז צה כי לא ראו עדיין המלצ חבל עכשיו שכבר העיד הנסיון שלא תקנו כלום אלא אדרבה ה' קלקול נורא צמה שידעו כל העולם שיש שומרי הדת ציניהם והיה להאפיקורסים חיזוק עולם מה וצרוצ הזמנים גם אלה שומרי הדת שישצו בהכנסת היו מחפים עליהם כי הוכרחו לישא הן צעיניהם גם לתרץ עמם צהשתתפותם צדרכם צעור"ר ואין לך משפחה שיש צה מוכם שאין כולם מוכסין שכולן מחפין עליו ושצ אין מקום לעשות עוד צה.

ורפ"א האך גצרה הסע"א לשמות עינים כל כך ולילך גם עכשיו להצחירה, והלא המסיתים והמדיחים של הנזכרים הנקראים מינסיאנערין חילו היו משתתפים עמם שומרי הדת מושראל היו עושים הרבה עוונות לישראל גם היו מסייעים לישראל צהצרה מקומות לשמור כמה גופי חורה, אף על פי כן לא היה עולה על הדעה

נתקווה שנתחבר מפרש צנעייצה שנתחבר צ' פעמים. וכן מבואר בפירוש הרא"ש שם במשנה ובשאר מפרשים. ותמכו כולם על הרע"צ דמזכה שערך לצי תרי, שפירש בנתקווה שיעלו קוליה, וצנעייצה פירש שחרש שתי פעמים. עוד שם בירושלמי: צרם הכה המלכות אונסת בראשונה כשהי המלכות אונסת הורה ר' ינאי שיבוי חורשין חרישה ראשונה, ופ"י שם צפ"מ שלא התירו בשביל אונס המלכות אלא חרישה ראשונה כדי שימחר לזרוע צמולאי שציעית והוא חורש שני פעמים כמו שהוא פ"י צנעייצה לדעתיהו דרבנן דהכא, לפיכך קנסו אותו. וציאר שם במראה הפנים דלפ"מ צמכדרין (כ"ו ע"א) דצביל אונס המלכות מותר אף לזרוע כדמכריז ר"י פוקו וזרעו שציעית משום ארנוגא, א"כ א"א לומר שלא התירו צזה אלא חרישה הראשונה, וז"ל דגם צזה פלוגי רבנן דהכא ודחתם, לדרבנן דחתם לא מיירי כלל כשהמלכות אונסת, כמו דפלוגי צפ"י דנעייצה. ולפלגא לכאורה על הרע"צ והתוספות יו"ע שפירשו במשנה זו דמיירי כשהמלכות אונסת והוא נגד שיטת הבבלי דכשהמלכות אונסת מותר אף לזרוע, והא"ף אמר דצביל חרישה צ"פ אסור לזרוע אף צמולאי שציעית. ובתוספות אנשי שם הביא זה מהפ"מ והביא אח"כ מלח"ש דאף דצטת הסכנה מותר אף לזרוע אבל אין מותר הזריעה אלא כדי המם או לורך האונס בלבד, אבל צמ"ש מותר לזרעה כולה, ואם חרשה צ"פ אסור. וכפי הנראה ערשו לאוקמי משנה זו כשהמלכות אונסת דלא נראה להו כלל שיבוי אחרי היתר בשעשה אחרי מלאכת איסור אלא כשהמלכות אונסת מפני הסכנה.

אמנם הרמב"ם והרא"ש ז"ל בפירושם למשנה פירשו סתם ולא הזכירו כלל מאותו הירושלמי דמוקמי למשנה כשהמלכות אונסת, והרא"ש העתיק תחלת דברי הירושלמי הפלוגתא דפירוש נעייצה אם הוא פעם אח' או צ' פעמים, וסוף הירושלמי דמיירי כשהמלכות אונסת השמיט ולא הזכירו כלל, מזה נראה דסברי כדברי הפ"מ דצ"ס צבלי פלוג ולא מיירי כשהמלכות אונסת, ומשום הכי אין היתר אלא בחרישה בלבד, וזהו דלא כהרע"צ והתוספות יו"ע.

ומעתה הנה לכל הפירושים, לא מייצגא לפירוש הרע"צ והתוספות יו"ע דהמשנה מיירי כשהמלכות אונסת, צוודאי דאין שום ראיה ממשנה זו להתיר בשעצדה באיסור, אלא אפילו לדעת הרמב"ם והרא"ש דמיירי בסתמא אבל עכ"פ זה וודאי לכלל הפירושים לא מיירי אלא בחרישה, וכלא אף בחרישה עומה עשו חילוק בין

איסור על אחרונים האלן, ומכ שהביא צשדי חמד מהבית ילחק שנחשק אחר כך גם בשל ישראל, המעיין צבית ילחק צפנים בתוך התשובה יראה שמסיק אחר כך שאין להתיר, והשדי חמד לא העתיק כל התשובה. ולהתיר אחרוני הגוים משלהם ממש שלא נעשו ע"י הערמת המכירה האסורה ר"ל, וגם לא נעצרה ע"י ישראל כמו שהזכיר על זה ה"ר שמואל מסאלאנט ז"ל, על זה לא הובא לו לורך להביא מ"ר שמואל מסאלאנט והבית ילחק המוצאים צשדי חמד, כי הוא מחלוקת קדומה שהמצי"ט (ח"א סימן י"א כ"א של"ו) והמהרי"ט (ח"א סימן מ"ג) האריכו בראיות עזומות לאסור אף בשל גוים, והצ"י חלק עליהם בחוקף לעמוד בהיתרו בשל גוים, וגדולי הפוסקים אח"כ סמכו על הצ"י בהלכה זו להתיר, אבל כשנעצרה ע"י ישראל שגם הצ"י מודה להמצי"ט לאסור לא נמצא אח"כ צשום מקום להתיר וכו"ע אסרו צכה"ג.

וב"ש מהמשנה דשציעית (פ"ד מ"צ) צשדה שציעיזה דצ"ש אומרים אין אוכלין פירותיה שצציעית וצ"ה אומרים אוכלין, ונמצא דאפילו נעייצה על ידי ישראל צקרקע ישראל מתירין הצ"ה והלכה צכ"ה, וכן פסק הרמב"ם ז"ל (פ"ד ה"א) כמשנה זו, ולכן הניח צצ"ע מה שפירש הרמב"ם ז"ל במשנה דלא נאכל ולא נעצד שהפירות אסורין באכילה, שהוא צכ"ש, גם דברי ה"מ והרד"צ (שם הצ"ע) הניח צצ"ג. הנה לפי הבנתו במשנה זו דשדה שציעיזה לא על הרמב"ם וה"מ והרד"צ צלבד תלונתו, כי לפי דבריו רוב הראשונים ז"ל יהיו ח"ו מוקשים מדברי המשנה הזו, דהלא ה"ר הביא הוא צעלמו שסובר שהפירות אסורין, והוא גם דעת רבותיו של רש"י והתוס' (יבמות קכב). והר"ה והראצ"ד (סוכה לט) ועוד כמה ראשונים שסוברים שאסורים מן התורה, ולדבריו יהיו כולם נגד המשנה דבית הלל מתירין. אבל האמת הצרור שאין ממשנה זו שום ראיה לפי מה שפירשו הראשונים ז"ל, וצחנם הניח דברי הרמב"ם ז"ל צצ"ע.

ואבאר קצת, דהנה ז"ל המשנה: שדה שנתקווה חזרע צמולאי שציעית שציעיזה או שצדיירה לא חזרע צמולאי שציעית, שדה שציעיזה צ"ש אומרים אין אוכלין פירותיה שצציעית וצית הלל אומרים אוכלים. ומבואר בירושלמי שנתקווה חמן אמרין צשיעלו קול"י ורבנן דהכא אמרין צשחרש, על דעתייהו דרבנן דהכא אחזבו העיוצ כל העם חורשין פ"א והוא חורש שתי פעמים. ומבואר צזה דהא צהא תליא, דמאן דמפרש נתקווה שיעלו הקול"ים מפרש נעייצה שחרש פ"א, ומאן דמפרש

והראב"ד בספר חמדים דעים סימן רמ"א, ונדפס גם במסכת סוכה בהשגותיו על צעל המאור, מחלק בין פירות שנשמרו ובין שנעבדו באיסור ושאר מלאכות, דפירות שנשמרו אינו אסור מה"ט אלא בישראל ולא בשל גוי, ונעבדו באיסור אסורין הפירות אף בשל גוי, ונתקשו מה עמם לחלק בין איסור שמירת הפירות ובין איסור עבודה. ובמהר"ם שיק על חרי"ג מלות, מלות שכ"ז, מחלק דפירות שנעבדו באיסור אסור משום לא תאכל כל תועבה כדורשין בחולין דאסור כל שהיעבדו לך, אבל פירות שמורין שלא נעשה מלאכה בגוף הפירות, ואף לולא השמירה היו כלן אצל אינו אלא גרמא ולא שייך צוה ל"ה כל תועבה, כמבואר שם בסוגיא דגמריין ממשעב שבת יעיי"ש שכתריך. ומבואר בתוספות חולין דף קט"ו ד"ה חורש, דבחרשה לא שייך לא תאכל כל תועבה שאינו אוכל החרשה אלא הבא על ידה ממה, ועיי"ש בתוספות שמחלקין עוד בין היכא שניכר בה האיסור להיכא דאינו ניכר כ"כ. ומלא שיש לנו עוד סברה לחלק בין חרישה לזריעה ושאר מלאכות גם לענין לאו דאורייתא של ל"ה כ"ה, דבזריעה ושאר מלאכות ניכר האיסור בגוף האילן והפרי, משא"כ בחרישה שאינו אלא גרמא והכנה ערס התחלת הזמיחה. ולענין גזירה דרבנן בודאי שיש לחלק בין היכא שניכר האיסור לאינו ניכר (ובמהר"ם שיק שהזכיר חרישה אין כוונתו על חרישה בלבד אלא על כל המלאכות שמחרישה ואילן, כמבואר למענין דצרכיו).

ובן נראה מלשון הרש"א ז"ל צחידושי סוכה ד' ל"ט
שכתב כדעת רש"י ז"ל בפירות הנשמרין מותרין,
הבאים גם מממנו' דשדה שנגייצוה דצ"ה מחזירין, וסו"ס
ומה שאמרו ציצמות (קכב.) של עזקה בן מלשון וכו'
שפירושו חופר או עושה להם כמין גדר למלאותו עפר
ואצברויי חילגל הוא ואסור, לפיכך פירות עלמין אסורין
דמחמת עבודה שביעית צ"ח, וקו"ל (פ"ב מ"ו) הנוטע
בשביעית יעקור. והוא ל"ע לכאורה שבתחלה מחליט להיתר
כדעת רש"י ז"ל, ותכ"ד מסו"ס דצאצברויי חילגל הפירות
עלמין אסורין כמו הנוטע בשביעית דמחמת עבודה שביעית
צ"ח. ולפי ה"ל יחא בפירות הנשמרין ושדה שנגייצוה
אין המלאכה בגוף הפירות לכן מותר, אבל צאצברויי
חילגל ונוטע בשביעית שגוף הפירות צ"ח מהאיסור
אסורין. וי"ל עוד דרך אחר בדברי הרש"א האלו ע"ד
שאמרו ברנב"ן וריעצ"א ציצמות, אלא שאין להאריך

כ"ב.

פעם ח' לצי' פעמים, ופירש הרא"ש ז"ל שם במשנה
הבחילוק דבשביל שצרישה הראשונה לא הוכנה עדיין
לזריעה לכן לא קנסינן, ח"כ כיון שיש סבירא להחמיר
יותר צרישה שניה בשביל שהוא הכנה לזריעה, ק"ו
שיש להחמיר יותר בצריעה עצמה מוצרישה שאינו חללא
הכנה לזריעה.

וְרִשְׁי פִּירֵשׁ צִמּוּ"ק ד' י"ג וּבִגִּיעִין (מל:) וּצְכּוּרוֹת (לר:) נְטִיבָה מְדַבֵּלָה שֶׁהוֹלִיךְ הַצֵּל צַעֲגוֹלוֹת וּבִמְשֹׁאוֹת. וּבִקְשׁוֹ צִחוּס' דִּל"ב הוּא מִלְּאֲכָה דְרַצְנָן וְהֶאֱדָךְ פֶּשַׁע מִינִיהָ צַעִיף לְלוּס' אֲחִין שֶׁהוּא לְאוּרִייתָא וּמוֹכֵר עֲבָדוֹ דְחִמְרִי, וּבִגִּיעִין וּצְכּוּרוֹת הוֹסִיפוּ לְהִקְשׁוֹת לֵאמֹר מִמְּלֻכָּה לְאוּרִייתָא אִלֵּא לְמִיפְשַׁע עֲבָד דְחִמּוֹר עָפִי מִלְּאוּרִייתָא לְמַפְקֵה לִיָּה מִמְּלוֹת כְּדִלְמִי צְכּוּרוֹת. וְחִי' דְּשִׁבְעִיָּת לְרִיךְ לְהַחֲמִיר עָפִי מְכֻלֵּם אִף צִמְלֻכָּה דְרַצְנָן. וּצִמּוּ"ק שֶׁסֶּ כְּתִבּוּ הַתּוֹסֵפוֹת לֵאמֹר לְפִירוּשׁ דְּנִטְיִבָּה הוּא חֲרִישָׁה, אִינוּ מִלְּאֲכָה מִכֵּ"ת. וְקִשָּׁה לְכֹאֲרֵה דְמִצּוֹרֵר צִרִישׁ פִּ"ק דְּמִצּוּ"ק דְּחֲרִישָׁה מִלְּאֲכָה לְאוּרִייתָא צִבְעִיָּת. וְלֵ"ל דְּצִין אִם נִפְרַשׁ שֶׁהוּא חֲרִישָׁה הִרְאֵנוּהָ אוֹ חֲרִישָׁה הַשְּׁנִיָּה, אִינוּ עִיקַר הַחֲרִישָׁה הַנֶּאֱסָרָה מִכֵּ"ת. וְעִכְ"פֿ לְדַעַת רִשְׁי' הוּא וְדִלִי דְרַצְנָן וּבִזְדִּילִי שְׁאִין לְדַמּוֹת זֶה לְשֶׁאֵר מִלְּאֲכּוֹת הַנֶּאֱסָרוֹת. וְיִהְיִי אִיךְ שִׁיבִי אִין מִקּוֹם לְהִקְשׁוֹת עַל כָּל אֵלּוֹ הִרְאֵנוּם שֶׁאֲסֻרוּ הַפִּירוֹת הַנַּעֲשׂוֹת עַל יְדֵי מִלְּאֲכָה אִיסוּר צִבְעִיָּת מִמֶּךָ מִתְנִיתִין דְּנִטְיִבָּה, דְּמִיירִי רַק צִנְחֻרָשׁ שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה מִלְּאֲכָה בְּגוֹף הָאִילִין וְהַפִּירוֹת וְאִינוּ אֵלֶּא הַכֹּהֵן וְגִרְמָא.

ובתוספות אנשי שם צפ"ו העיר מחילוק זה בין נחשבה לנחשבה, וכחצ שהיא דוחק. ודצריו תמוהים, דמלכד שהוא צעלמו צפ"ד מציא דצרי הפ"מ וכלח"ש בחילוק זה שצין נחשבה לנחשבה וצין חרישה פ"א לצי פעמים, הנה הוא מצואר צירושלמו וכל המפרשים, וכמו שמצואר צרישא דמתניתין שממור יותר הצריעה מהחרישה, כן גם צסיפא דמתניתין צאכילת פירות חין ללמוד החמור ממה דקילא מיניה, וכלל תראה שנתקשו התוספות מה דפשת בגמרא צורס חוץ צבור דלא ישמע עולמית אם גם צצנו דצין כן ממה דאמרין צנטיצבה דלא קנסו צנו אחריו שאין לפשוט החמור מהקל, והוכרחו לתרץ דצצניעת חמורא, וא"כ צצניעת גופיה פשיעא דאין לפשוט זריעה ושאר מלאכות צצאלין גופי' מחרישה. ובאמת הוא דאף חילו היה נראה צעיינו לדוחק חין לנו לעשות מזה קושיא על הראשונים מדצרינו, כי הם הצינו יותר מאתנו, וכבר כתב החתם סופר (צחצובה החדפת צחידושו סוף כתובות) רוב הדוחקים אמת, אבל האמת הוא שאין צוה שום דוחק אלא חילוק צרור ומירווח.

באחד מפרש, אינו זוכר מקומו כעת, שפי' דמש"ה לא פירשו אלו המשנה דלא נאכל בנעצדה באיסור, וכן שלשון המשנה שהקדים לא נאכל ללא נעצד משמע דהך דלא נאכל מיירי כשלא נעצדה עדיין דעדיין לא מיירי נעצודה, וגם זה טבון.

ולתלכה, הנה מפירושו של הרמב"ם ז"ל דלא נאכל מיירי בנעצדה באיסור בודאי מוכרח דסובר דהפירות אסורין, ומהמפרשים באופנים אחרים אין ראוי כלל דפליגי להלכה, דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי וכל הפירושים אמת להלכה, ואין סתירה גם ממ"ש הרמב"ם צפ"ד מהל' שמיטה דהספיתין אסורים כיון שגם זה אמת, והרמב"ם ז"ל חדא מנייחו נקט. ומ"ש הכ"מ והרדב"ז דהרמב"ם ז"ל אוסר בנעצדה ע"י ישראל אינו מהכרח לשון המשנה דלא נאכל, דודאי ידעו שהמשנה אפשר לפרש גם באופן אחר, אלא מלשון הרמב"ם ז"ל שפי' המשנה גם באופן זה שנעצדה באיסור הביאו הרא"י, והעיקר שסבירי כן להלכה שבאמת רוב הראשונים אוסרין הפירות אף בקרקע של עכו"ם וגם נעצדה ע"י עכו"ם כאשר הבאחי למעלה, ורובם מהם אוסרים שאסור מה"ת, ואך סמכו על הרמב"ם ז"ל שמחיר אי"ב אין להחיר אלא מה שמצוה דדבריו. ובאמת מצוה בלשון שם דלא מיירי כלל בנעצדה ע"י ישראל, שהרי סיים שלא גזרו על הספיתין אלא מפני עוצרי עצירה והעכו"ם אינם מצוים על השביעית שגזרו עליהם, ואי מיירי גם בנעצדה ע"י ישראל עדיין יש לגזור מפני עוצרי עצירה שלא יעצוד שם ישראל, דהלא הרמב"ם ז"ל (פ"ח ה"ח) פסק בהדיא דאין עודרין עם העכו"ם בשביעית, ויחבאר עוד להלן בהל' זו, וע"כ שהרמב"ם ז"ל מיירי רק בשדה של עכו"ם שהכל נעצד רק ע"י העכו"ם באופן שאין ישראל שום דריסת הרגל שם ואין מקום לגזור עליו שלא יעצוד שם בעצירה. ועכ"פ לא מצינו מקום דדברי הרמב"ם ז"ל להחיר בנעצדה ע"י ישראל, ובפירוש המשנה מצוה לאיסור, לכן החליטו כן ואחריהם נתפשטה כן ההלכה ולית מאן דפליגי, אלא חדשים מקורב באו הליויים ושלוחיהם של הליויים המדברים מתוך גרונם המסיתים ומדיחים בכל דבר עצירה ר"ל, הרחמן יאילנו מהם ומהמונם.

שוב ראיתי צמחניות ויולגא, שנדפס לבסוף חידושי ר' אלי' מגריידין, וכתב שם צמחנה דנעייבה דמה ד"ל דאם זרע באיסור ויש פירות מותר, חליה לומר כן באם עייבה זרע בשביעית באיסור, אך כאן מיירי שלא זרע כלל רק שלחם ספית ורק ע"י מה שחרש, לשיטה דמפרש חרש, ולרש"י צבלה, ועי"ז גדל הספית ויש סכנה שיהי

ועכ"פ חילוק הני"ל הוא ברור לתרן דברי הראשונים האוסרים את הפירות, ואף דהר"ת והר"ם ורבותיו של רש"י מיירי בפירות הנשמרים, מ"מ י"ל דסבירי דאף פירות הנשמרים אף דלא עשה בהם מעשה מ"מ האיסור נעשה בגוף הפירות ולולא השמירה היה בהם כלי', משא"כ בחרישה שהוא ערס התחלת הלימחה ואינו אלא ככנה. ומכ"ש דלק"מ על הרמב"ם דמיירי כשנעצדה במלכת איסור דוודאי אינו דומה למתניתין דנעייבה שהביאה הרמב"ם כלורתה בלשון המשנה כדרכו צ"ת, וצ"ב.

מה שהביא מתוספות א"ש ומהפלא"י שבי' בקושייתו ובחורו, הנה בדברי תוס' א"ש כבר ביארתיו לו שצפ"ד לא כתב כן, ובתפלא"י אף שצפ"י כתב בקושייתו, אבל צפ"צ משנה ו' בהך דאם נטע או הבריך יעקור הביא שם התפארת ישראל שהקשה הקשה כצדל למה נטע יעקור ומ"ש מחרש דצמחנה פ"ד דמותר לבי', ותירן דיש לחלק בין נטע לחרש והחמירו יותר בנעטיה באיסור מצמחיה באיסור, הרי לך בפירוש שכתב לעשות חילוק בין הנושאים, וממילא דלפי זה לא קשה מידי קושייתו שצפרק ו' ואין לריך לתירונו שצמח. וכבר הבאחי לו לשון הרשב"א ז"ל בחידושו לסוכה דכל מה שעושה לאצרוי חילגא אף בעושה גדר למלאות עפר וכדומה, הוא בכלל נטע בשביעית יעקור והפירות אסורין, ואינו דומה לחרש. וכלאו הכי אין בכל זה כדאי לדחות דברי הכסף משנה והרדב"ז והסכמת כל הפוסקים שבי' להלכה, אבל האמת ברור כמו שכתבתי.

ג

מ"ש שיש מפרשים צמחנה דלא נאכל דקאי על הספיתין או שלא לאכלו אחר הביעור, גם מדבריהם אין ראוי דסבירי דפירות הנעצדים באיסור מותרין, אלא דלא ניחא להו לפרש המשנה בנעצד באיסור דאטו ברשעי עסקינן, ועיין תוספות חולין ד' י"ד ע"א ד"ה ונסבין, שנתקשו האין אפשר לומר דשרי באכילה ביומיו' הלא אסור למלח בשבת, ותי' בעבר ומלחה, אי נמי אפשר לאכול באומנא, ולכאורה דקארי ל' מה קארי ל', וכי לא ידעו דאפשר יש עבריינא שמולח בשבת, אלא דלא ניחא להו לכתחלה לפרש סתם הלכה המצוה שבת דמיירי רק ברשעים העוצרים זולת כשאין להם פוי' אחר ולהכי בתי' השני דאפשר לאכול באומנא נטה מפוי' זה דעבר ומלחה, וזהו טעם המפרשים משנה דלא נאכל באופנים של היתר אף שגם בנעצדה באיסור אסור. וראיתי עוד

ואסור לכולם, והוצא זה בחידושי רעק"א בסיומן ל"ט.
וכן מוכרח מדברי הרמב"ן שכתב דאסור ליקח מהעכו"ם
אם הוא משדה השמור שמא לקח מן ישראל, אי"כ ע"כ
דגם כשצאו ליד אחר אסורין, דהרי העכו"ם אינו מלווה
כלל ולא עבד עבירה בלקחתו ואעפ"כ אסורין לקנות
אח"כ גם מידו, כש"כ כשקנה הישראל מיד העובדי
עבירה שעשה איסור בקנייתו שאסרו עליו חכמינו ז"ל,
דודאי שאסורין הפירות אח"כ בידו, ואף בשדה שנטייבה
שלא נעשה אלא מלאכת החרישה בלבד לא התירו ה"ה
הפירות אלא כשהן מופקדן לא כשנלקחו מן העובדי
עבירה. ומעתה אותן האחרונים שהציאו סוחרי שביעות
ועשו בהם מלאכה וגם היו שמורין אללם בודאי דאסור
לקנותן אף לדעת רש"י ז"ל וסויעתו, והוא דבר מצוה
בצרייתא ובמשנה בלי שום חולק כלל וכלל.

וּלְפַעֲנָד יש להעיר עוד בזה, דכתבו הפוסקים כמה
שלשית רש"י ז"ל אסור ליקח מן השמור בשביל
שהוא מסייע ידי עובדי עבירה ומרגילו לעשות כן לכן
גזרו חז"ל. ולכאורה למה לא אמרו ששורר על לאו דלפני
עור לא תתן מכשול שהוא דאורייתא, דהמוכר בכל עת
שמוכר עובר על איסור דאורייתא דלאכלה ולא לסחורה,
ולולי הקונה לא היה לו אפשרות למכור וגמלא דהקונה
מכשילו. אכן יען שאינו עובר על ל"ע אלא בדקאי. בתי
עברי דנהרה ובפירות יוכל להיות שאם לא יקנה הישראל
ימכור לנכרים ולא דמי לקאי בתי עברי דנהרה, לכן
נקטי מסייע ידי עובדי עבירה שזהו לעולם. והא תינה
בשאר פירות שדברו הפוסקים. אבל באחרונים שאינו
אלא למצוה, ומה שאינו קונה הישראל לא יוכל למכור
לנכרי ונשאר בידו ויגאל מאיסור, נמלא כי בכל אחרוג
ואחרוג שמוכר עובר על איסור סחורה בפירות שביעות
וכל מי שקונה מידו מכשילו ועובר על ל"ע מדאורייתא
וכל הנמנע ליקח ממנו מאלו מאיסור.

וּבְרִשְׁי על התורה פ' בהר מצא דרשה דתו"כ והיתה
שבת הארץ לכם לאכלה מן השבות אחת אוכל ואי
אחת אוכל מן המשומר, ומזה משמע לכאורה דשמור
אסור באכילה מה"ט ואין לו תקנה, וזה סותר לדברי
שב"ס. אמנם הרא"ם ז"ל פ' דכוותו דכל עוד שהוא
שמור אסור לאכלו אבל אם אחר ששמרו הפקירו יכול
לצור ממנו ולאכלו דאין הפירות נאסרין. ובכפ"ת
מסתפק אם מהני לדבריו בהפקר גם אחר שצלו או
דילמא לא הותרו הפירות אלא כשהפקירו במחוצה.
והרשב"א בחידושי משנה דברי רש"י ז"ל שב"ס עם
דבריו שבפי' התורה, וכתב בערוך לנר שזהו לפי דרך
הרא"ם ז"ל שהצאתי, וגמלא לפי"ז דבזקק מן המשומר

כזרע ואסור מה"ט וכן ס"ל לצ"ש, אבל צ"ה מתירין
וסברי דגם בזה דין ספיח לו, עכ"ל. הנה החליט ג"כ
שחליטה לפרש המשנה דנטייבה להתיר הפירות שנעשו
באיסור דלא מיירי אלא כשנמחו הפירות מאליהם והוא
לא עשה אלא החרישה בלבד כאשר ציאתי למעלה, וז"ל.

ד

הנה הוצרכנו לכ"ז אלו היו האחרונים מופקדן והיו כל
העם זוכין מן ההפקר לא מן השמור, אזי היינו
זריכין לדון ככל מה שכתבתי למעלה, שנאסרו הפירות
יען שנעבדו באיסור ע"י ישראל, אבל צ"ד שבו
האחרונים משומרים ביד סוחרי השביעות והכל קנו מן
המשומר בזה גם רש"י ז"ל סובר שאסור שמצוה בצרייתא
(סוכה לט:): צ"ל בזקק מן המופקר אבל בזקק מן
המשומר אפי' כחאי איסור אסור. ולדעת ר"ת וסויעתו הוא
בשביל שהפירות נאסרין, ולדעת רש"י ז"ל אף שהפירות
אינם נאסרין אבל אסרו חכמים ליקח ממי שאינו מפקיר
לעניים והערמה הוא שמוכרן על יד על יד כמ"ש רש"י ז"ל
שם. וצי"ח הרמב"ן צ"ה דמשי"ה אסור ליקח אף מן
הגוי עביר שרובה ישראל לקח מן הישראל במשומר
דאף שלא אסרו הפירות אבל אסרו ליקח מן השומר,
ועיין בכפ"ת שדעת רש"י בזה הוא כדעת הרמב"ן.

והוא מוכרע גם ממקומו במתני' שהקשה הרד"ז צי"ח
להרמב"ם פ"ד משמיטה על הא דסברי צ"ה בנטייבה
בשביעות דאובלין פירותי דמ"ש מרישא דאם נטייבה
בשביעות לא תזרע במוצאי שביעות, ותי' דהתם קנסא
הוא אבל פירות שביעות הפקר ניניהו ולא שייך קנסא.
הנה מצוה בזה שלא התירו צ"ה לאכול פירותיה אלא
כשהן הפקר, אבל לא כשהן שמורים ביד בעלים, וכן
הביא הר"ע אלגזי בפ"ה דבכורות בשם מהרש"ם
בצי"ח על הירושלמי דצ"ה אומרים אובלין כיון שהוא
הפקר ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו ולא כל כמיני'
להפקיע כח העניים אבל לרשע העובר פשיטא דאסורין
יעיי"ש והוצא בקצרה גם בחוס' אר"ש. וביר"ט אלגזי
הביא עוד שם אח"כ דבשדה שנטייבה בשביעות דלא תזרע
במוצאי שביעות כ' בירושלמי דאם מכרה גם הלוקח אסור
לזרעה במוצאי שביעות, וש"מ דגם לאחריו אסור שלא
יבנו מעשיו. וגמלא לפי זה שלא התירו צ"ה הפירות
אלא למי שזכה מן ההפקר לגמרי ולא ע"י העובדי עבירה,
באופן שלא הגיע לבעל העבירה שום הנאה מזה. ובכר כתב
הריב"ש (סי' תל"ח) במבטל איסור לבחילה שאסור למבטל
עצמו וכן למי שנבטל בשבילו, דאם בטל על הסתם
למי שירצה לקנות הרי הוא כמו שנעשה בשבילם ציחור

ת"י האמנעי שבדלתי המה העיקר ואין זה ספק. וכ"ת עשה עיקר מת"י האמנעי לעשות מחב היתר ולא זכר כלל מהראשון והאחרון. גם ע"י צד"ת בכללי התוס' אות ב' דהיכא דכ' התוס' במקום א' ב' תירושים ובמקו"ל לא כ' כ"ל הת"י הראשון לכו"ע הת"י הראשון הוא העיקר, וכן הדבר בהיפוכו אם לא הביאו במקום אחר כ"ל הת"י השני הוא העיקר, יענין שם. וגרסה שסברתו שכיון שבמקום אחר השמיטוהו ש"מ שהמה צעמם הכריעו דלא כוותי'. ואם כן כאן שבמקומו צמחודין דף כ"ו בהתירא דאריגא כתבו התוספות ד"ה משרבו שני התירושים הראשון והאחרון שכתבו בגיטין ואותו ת"י האמנעי השמיטוהו שם ולא הכזירוהו כלל וכן הוא שם בתוס' ד"ה אגיסטון, ואף אילו היו רק ב' תירושים נדחה צכה"ג שהשמיטוהו במקום אחר ומכש"כ כשגם בגיטין אינו חלל ת"י אמנעי וחדא לגבי תרתי והאיך יעלה על הדעת לסמוך ע"ז להלכה.

עוד נלענ"ד דגם צמה שכתבו התוס' ת"י זה שתלוי בפלוגתא דאין קנין אין כוונתם דעיקר הלכה דאין עודרין עם העכו"ם תלוי בפלוגתא דאם הוא תלוי בפלוגתא הא"ך הקשה ממימרא זו על המחנות, הלא איכא למימר דמתני' אחת כמ"ד יש קנין ורב סבר אין קנין, ובפרט לפי מה שכתבו התוס' גיטין ד' מ"ז ד"ה אמר דר"מ סבר יש קנין, ובתם מתני' ר"מ, א"כ אין להקשות על התם מתני' דסבר יש קנין ממימרא שהוא רק אליבא דמ"ד אין קנין, ולכן לפענ"ד אפשר הכוונה דלמ"ד יש קנין אינו חלל מדרבנן, ושני תירוטי התוס' מקושרים דמחמת שני טעמים אפשר לומר שהוא דרבנן, או דסבר יש קנין לנכרי, או שסובר כמ"ד שביעית צמחודין דרבנן, וכשהוא דרבנן י"ל שהתירו גבי מלך אף שלא התירו לנכרי אחר, דהרבה פעמים מצינו שהתירו חכמים מחמת חומת המלכות, וגמאל דאף לת"י זה דתלוי בפלוגתא דאין קנין אין זה חלל לתרץ למה התירו גבי מלך, אבל לא לנכרי אחר. והנה יש לפקפק בזה, אך אין להאריך בדבר דבלא"ה אין נ"מ להלכה כמ"ש.

אבל צאמת גם בלא"ה לא הבנתי מה קאמר, דאף אלו ה"י כדצריז דהלכה זו דאין עודרין עם העכו"ם שביעית תלוי בפלוגתא, אבל הרמב"ם ז"ל פסק כן להלכה, וגמאל לפי"ז שהכריע כמ"ד אין קנין, א"כ גם בהלכה זו דאין קנין לא נוכל לחלוק על הרמב"ם ז"ל במקום שלא מצינו בפוסקים ראשונים אחרים לחלוק עליו, וכי צמחודין להכריע כמ"ד צש"ם נגד הכרעת הרמב"ם ז"ל. ובצר כתבו מפרשי הרמב"ם ז"ל הטעם צמה שהכריע הרמב"ם (הלכות תרומות פרק א' הלכה י') כמאל

אסורין הפירות מה"ת אף לדעת רש"י ז"ל. אמנם לפי דרך הרמב"ם ז"ל שהוא כפשוטו לשון רש"י ז"ל צש"ם עכ"פ מדרבנן צודאי אסורי כשנלקחו מן השמור לכו"ע.

במה שהביא מהחינוך (מנזח שכ"ה שכ"ט) שכתב דמדאורייתא הפירות מותרין לאכילה, לפענ"ד אין ראיה כל כך שסובר החינוך כדעת רש"י ז"ל, כי הוא לא מיירי בזה אלא מדינת דאורייתא, ואולי סובר כדעת התוספות מנחות פ"ד שאסורין באכילה מדרבנן, ואין דרכו של החינוך לפרוט כל הדינים אלא ראשי פרקים כנודע. אך אין נפקא מינה אף אם סובר כרש"י ז"ל דמותרין הפירות כגמאל מפשטות דצריז, מה חידש לנו בזה הלא ידענו שיש ראשונים סוברים כן וגם רש"י ז"ל כדאי לעמנו, אבל להלכה כבר סתמו כל הפוסקים כדעת הרמב"ם ורוב ראשונים ז"ל, ובנ"ד בלא"ה אין נ"מ בזה דבזקקה מן המשומר גם רש"י ז"ל סובר שאסור ולא מיירי החינוך מחב כלל ולא הביא הברייתא דאין לוקחין מן המשומר כמו שלא הביא כמה דינים בהלכה זו, אבל הוא ברור בלי שום פלוגתא כמבואר.

ח

ב"ש דאף דמבואר בגיטין (סב.) וכן פוסק הרמב"ם (פ"ח כ"ה) דאין עודרין עם הנכרי שביעית מ"מ כתבו התוס' דלמ"ד דיש קנין לנכרי מותר, וא"כ מותר לישראל לעבדה שביעית להתוס', תמה אני הא"ך עלה על דעתו לעשות מחב היתר להלכה, ראשית הלא התוס' כתבו שם ג' תירושים על מה שהתירו צקרקע שמקצלין מן המלך, ולתירוק הראשון הוא מטעם סכנת נפשות, א"כ כשאין סכנה ודאי דאסור, ולת"י האחרון א"ך גבי מלך התירו ולנכרי אחר אסור, א"כ לת"י הראשון והאחרון אסור. אך לת"י האמנעי הוא תלוי בפלוגתא דאין קנין לנכרי, והנה פליגי הפוסקים היכא שכתבו התוס' שני תירושים אחז מהם עיקר, והכנה"ג הביא צש"ם כמה פוסקים דת"י הראשון הוא העיקר, יען שכתבו צראשונה, והרבה פוסקים כתבו דתירולא בתרא הוא העיקר יען שכתבו צאחרונה הוא יחד שלא תמוע, ע"י יד מלאכי בכללי התוס' אות כ"ד, ובפרט היכא שצין לתירולא קמא וצין לתירולא בתרא כמה נגד ת"י האמנעי ודאי שהמה עיקר נגד תירוק האמנעי לכל הדיעות ולכל הסברות, ואין לסמוך כלל על ת"י האמנעי, ובפרט שהוא חדא נגד תרתי. ובצמח אף במקום שיש רק שני תירושים אין דרך הפוסקים לסמוך להלכה לקולא כי הוא ספק חסרון ידיעה ואין צדינו להכריע אחז מהם העיקר, ומכש"כ כששני התירושים הראשון והאחרון המה נגד

כפרט שגם בגיטין. בראשונה ובאחרונה לא כתבו כן, וכבר הבאתי מהפוסקים בזה, אך לרובם דמילתא כתבתי שאין נ"מ בכל זה להלכה.

ו

וב"ש שבענין אם מהני המכר שצ"י היום כיון דהוי הערמה ניכרת אין רלונו להכניס ראשו בין הרים גדולים. הנה לא ידעתי מי המה ההרים הגדולים בעיניו, כן אמת שללדיקים נדמה ה"ה"ר כהר, אבל ה"ה"ר הוא כבר אינו אפילו כחוט השערה, דגם בהתחלת הענין בשנת תרמ"ט אותן הגדולים שהתחילו בהיתר הפסיקו אח"כ וחזרו מדבריהם, וגם מעיקרא נכתב בהיתר באופנים ותנאים שלא נתקיימו ולא היו ולא נבראו, וא"כ בטל ההיתר מעיקרא. וגם על אופני ההיתר שכתבו אז התאספו כל גדולי ירושלים וכל הבתי דיינים ובראשם הגאון האדיר מוהר"ל דיסקין זל"ה מרא דארעא דיש"רל ובהגאון מוה"ר שמואל מסאלאנט ז"ל ועמם כל הרבנים הגאונים שירושלים חתומים כולם כאחד בקול חוצב להצות אם באזהרה נוראה שלא לעבוד עבודת אדמה בשביעית לא ע"י עצמו ולא ע"י נכרים ושלל להיות מדרך קפ רגל לבעל שציתא הארץ צלה בוראת שום היתר ותחבולה שבעולם כלל, וכתבו שם במרורות שהמחפשים אחר היתרים לבעל מלות ה' החלו להשחמש באמצעים נוראים להטעות גדולי ישראל מחו"ל לבעל מלות שביעית באמנם שנוגע בדבר לפקו"י וביטול הישור, אבל נהפוך הוא. גם כתבו שם שאם ימלאו איזה מגדולי ישראל שצח"ל שימלאו לדעתם היתר ע"י תחבולות שונות ישאו ק"י בעמנם מרשבי"י שלא רצה שאחרים יקילו נגד חזיריו החולקין עליו וקלל להמלקט וקרא עליו פורץ גדר ישכנו נחש, וכן הוה ליה כדאיתא צירושלמי (פ"ט ה"א) הוצא בתוספות פסחים דף נ"א ע"ב. ועוד האריכו בדברים כאלה כל חכמי ירושלים, כאשר ראיתיו נדפס בירושלים.

ובספר ערוך השולחן שעל מלות התלויות בארץ צה"י שמיטה ויוצא סי' ע"ו סעיף י' כתב בסופו ח"ל: מה שהקילו בעו"ה צעה הזאת בישובי א"י"ק לעשות בשביעית עפ"י שטרי מכירה, וכו' עלבון החוה"ק ועלבון אה"ק להאריך פזורינו ויד המכונים רק בשם ישראל באמצע כאשר נזוהר גדולי הדור ע"ז, יעו"ש. והנה הוציא את המקילים בזה מכלל ישראל שכתב עליהם שאינם רק מכונים בשם ישראל, וא"ל לומר שכיון על אותן הגדולים שהתחילו בהיתר כי אף שרבו עליהם חזריהם וכו' דעת יחיד שצטלה דעתם נגד המרובין וגם כיב דעתם בעצמם

דאמר אין קנין שכן נראה הסכמת הש"ס, ולדבריו יחי' רא"י גם מאותה הסוגיא שסתמו אין עודרין עם העכו"ם בשביעית. ועוד כיון שש"ס צבלי סתמו כן והולילו צביל הלכה זו דאין עודרין עם העכו"ם את המשנה מפשטה, דאף שאמר בסתם מחזיקין ידי נכרי בשביעית אין הכוונה אלא בדיבור לא במעשה, ולא הזכירו בזה שום פלוגתא או ספק. וצירושלמי מציא בזה פלוגתא, חד אמר חרוש לה עבדות ואנא נסב לה מייך בחר שמיטתא וחרגתא אמר חיישה, אבל לכו"ע אין בהיתר אלא בדיבור ולא הציא שום דיעה להחיר במעשה (ובמקום אחר ביארתיו שהירושלמי סובר כמ"ד יש קנין והצבלי סובר אין קנין וכן הוא בתשו' ר' צללאל אשכנזי (סימן א'), ואם כן יש ראייה מהירושלמי דלא תליא באין קנין, אך הענין סובל אריכות ולא אובל כעת להאריך כל כך, גם אין נפקא מינה פה כל כך). והרמב"ם פסק כן להלכה. וכל מפרשי המשנה, הרמב"ם והר"ש והרע"ב והחוו"ט וכל שארי המפרשים כולם פירשו המשנה דמחזיקין ידי עכו"ם (שביעית פ"ד מ"ג) דמירי בדיבור, ואין שום א' מהמפרשים שיפרש המשנה באופן אחר. וכ"ז נבנה על מה שהוכיחו בגיטין (סב). דא"ל לפרש המשנה דמחזיקין ידי עכו"ם במעשה, מחמת אותה ההלכה דאין עודרין עם העכו"ם. א"כ כיון שכן הוא בסתמא בש"ס צבלי וירושלמי וברמב"ם וכל מפרשי המשנה, הראשונים והאחרונים, ולא נזכר בשום מקום איזה דרך אחר במשנה זו, הא"ך נוכל להעלות על הדעת לעשות בזה איזה ספק מחמת איזה פלפול שאינו מוכרח כלל. ובתשו' אחרת (סימן נ"ה אות ב') שכתבתי לירושלים ביארתיו בדעת רש"י ז"ל שפ"י אגיסטון שכיר וקרקע של נכרי הוא, דאין כוונתו שמוחר צביל שהוא של נכרי, אלא צביל שהוא שכיר לנכרי כופיהו בערכאות שלפי נימוסיהם לא יוכל לחזור ואם אינו לייית להערכאות הוא נותנו בתפיסה והוא סכנה כמ"ש החוס' שם דמתים בתפיסה. ושם הארבעתי צציאור דעת רש"י ז"ל בזה שלא יקשה עליו קושיא החוס', אבל לכל הדעות ולכל הפוסקים הלכה זו דאין עודרין עם העכו"ם בשביעית, היא הלכה פסוקה ואין שום מקום להסתפק בזה ח"ו.

ב"ש בשם הר"ש סיריליא, לצבי לא כן ידמה צכוונת דבריו, אך יען שאין הם' בידי כעת ולא אוכל לראות עכשיו לשונו לא אוכל לדבר מזה, אבל אין נ"מ להלכה כי יחי' מאיזה עמם שהוא אין להכחיש הלכה המצוהרת בש"ס ופוסקים כנ"ל, ובאמת כי אותה הסברה לומר דתליא בפלוגתא דאין קנין נדחה מדברי החוס' בעמנם, לא כמ"ש רא"י לזה מהחוס', אלא אדרבא מדהשמיטו ח"י זה במקומו בסנהדרין רא"י דלא נראה להו לפרש כן,

בחדש ריב"ש (סיו ק"א) שלביל שדה א"י מיד עכו"ם
היה מלכוד המורה יותר מליכט לא"י וכותבין אותו אפילו
בשבת להליל קרקע א"י מידי עכו"ם, ובגמ' קידושין דף
נ' ע"א בסוגי' דדברים שכלב אמרו ודילמא שאני התם
משום דמלכוד לקיים דברי חכמים, ופירש"י ז"ל ואית לן
לאחזוקי' בחזקת מקיים מלכוד וגמר כלבו לקיים דברי
צ"ד, וק"י בזה דהפוך הוא שהוא עצירה גדולה ר"ל
ואין שום תי' ע"ז אלא שאינו אמת ואינו אלא הערמה
כלבד כדי להפקיע ממלוות, וגם זה איסור חמור להפקיע
ממלוות שדות א"י. גם מחוקי הליונות מוזכרין מאוד
שלא למכור קרקע א"י לנכרי שהוא כנגד היסודות
הללאומיות ונותנים נפשם ע"ז להליל המקומות שבא"י
מידי הערבים וצ"לם לאן סהדי והכל יודעין צפיהם
ובלכס שאין מוכרין כל שדות א"י לערבים ואינם אלא
מערימין, א"כ אין לך הערמה ניכרת וגלו"י לעין כל יותר
מזה, ובדואי דאינו כלום.

ועוד דגם צמכירה חמץ דסגי צגילוי מילתא מכל
מקום דעת הרבה פוסקים דלריך שיכ"י נכתב
השטר צאופן המועיל גם בערכאות עכו"ם שיוכל העכו"ם
לחבוע בערכאותיהם. ועיין חתם סופר אור"ח סימן
ק"יג מה שהציא מהצורך טעם מלייפניק. ולהסבירים
שא"ל שיכ"י צאופן המועיל בערכאות, היסוד הוא דסגי
אם הוא צאופן המועיל עפ"י דתו"ק כדת וכהלכה ויוכל
העכו"ם לחבוע צדייני ישראל כמבואר בכל הפוסקים.
וא"כ צמכירה כזו שצודאי לא בערכאותיהם ולא בכל צחי
דינים שביראל בשום מקום לא יפסקו לנפסור כל א"י
להעריצי אם יצא לחבוע כי אינו אלא חוכא ואטלולא.

ועוד דגם בחמץ אם אירע שהמכור את החמץ מכר
ממנו ונ"י עם החמץ אחר חלות זמן המכירה אסרו
הגדולים את החמץ לאחר הפסח, דכיון שעשה מסחר
עמו איזה זמן אחר חלות זמן המכירה נראה דהוי שלו,
ואין המכירה כלום דהוי הערמה ניכרת. עי' שד"ח מע'
חמץ ומלה סיו' ט' אות ל"ה מה שאסף בזה והחליט
כן להלכה, וכן מורין כל בעלי הוראות ולא מלאתי חולק
ע"י. ומכש"כ צכ"ג כמו שעושין עכשיו שעובדים בעצמם
וע"י ישראל כל השנה ונ"י עם הפירות ועושין סחורה
בכל האופנים כאדם העושה בשלו, וגלוי וידוע לכל צ"לם
כי שלהם הוא ולא של הגוים, היש מקום להסתפק עוד
אם הוי הערמה ניכרת שאינו מועיל כלום. ובחשודת
ההכשר שנתנו המתירין כעת כתבו בתחלה שסידרו היתר
להפקעת איסור שביעית, והנה ההפקעה הוא צמה
שמכרו לגוים והוי האחרונים משל גוים שלפי דעתם
נפקע בזה הקדושה, ותכ"ד סיימו בזה הכתב להעדיף

ע"י שהטעם אותם כנ"ל, עכ"ז חלילה לפגוע בכבודם
של אותן שהיו גדולים וחשובים ובפרט זלזול כזה לומר
שאינם רק מכוונים בשם ישראל, אבל הענין הוא כי בעל
ערוך השולחן ה' ציניהם וגמנה עמכם וידע כי כבר
חזרו מדבריהם וגם מעיקרם לא נתקיימו התנאים שכתבו
בהיתרם, ולא נשארו בהמתירין אלא אותן אשר עומאת
הליונות כלבם ועליהם כתב שאינם רק מכוונים בשם
יהודים.

והנה עיקר המכירה הוא איסור חמור מאוד, כמבואר
בגמ' ע"ז דף כ"א שדה דאית צ"י חרת, חדא חניית
קרקע, וחדא למפקע ל"י ממלוות, ובצחים אף שהוא
ג"כ דאורייתא מלאו דלא תחנם עכ"ז לא גזרו ע"ז בסורי,
אבל בשדות דאית צ"י גמי איסורא דקא מפקע לבו
ממלוות, בשביל זה גזרו חז"ל אף בסורי. ונמלא שצמעה
כזה שמוכרין כל א"י להעריצי כדי להפקיען ממלוות
התלויות בחרץ עושין איסור חמור מאוד מדאורייתא. וגם
הוי הערמה ניכרת שאינו מועיל כלום, כי צאמת הערמה
בעצם לאו כלום הוא, כמו שהאריך בזה הר"ן ז"ל בנדירים
סוף ד' מ"ג, צמה שאמרו שאינו הפקר מפני הרמאין
שמפקירין בערמה, ומה שמועיל המכירה בערמה הוא
בשביל דכיון שנעשה הקנין כדן בכל אופן ואופן וזכה
בו הקונה שצא לרשותו הוי ההערמה שכלב המוכר
דברים שכלב ואינם דברים, ומש"ה היכא דהדברים
מוכחין לא הוי דברים שכלב, כמבואר צר"ש נדרים
ד' כ"ח, דדברים שכלב המוכחין הוויין דברים, וכן
כתבו התוס' שם דהיכא דאין סהדי שדעתו לכך הוי כאלו
פ"י צהדיא וכן הוא בחוס' קידושין ד' מ"ע ד"ה דברים.
וצר"ן שם בקידושין בסוגי' דדברים שכלב האריך לצאר
זה דכל היכא שהענין מוכיח מחוכו לאו דברים שכלב הוא
אלא דברים שצפי כל העולם וכלבם, יעיי"ש. ומש"ה א"א
להחיר צש"א הערמה ניכרת. ומבואר צש"ס שבת דף
קל"ט ע"ב גבי הערמה, התם לא מוכחא מילתא, הכא
מוכחא מילתא. הרי דמוכחא מילתא אין להערים. אך
צמכירת חמץ וכה"ג ציאר הפוסקים שאינו הערמה
ניכרת דאם אינו מוזיל צמכירה והנכרי משלם לו כל
הדמים ששור הדרך הוא לעשות מכירות כאלה, ואדרבה
הוא מחויב לעשות כלב שלם שלא יעבור איסורא דרחמנא
ואין סהדי דלא ניחא ליה מה דאוקמ' רחמנא צרשותו
לעבור על הלאו, וצודאי עושה כלב שלם שיכ"י כדן
ובהלכה. ומבואר כ"ז בצריכות צמק"ה ה' פסח סימן
תמ"ח אות ט' י' י"א ובשאר פוסקים.

וא"כ צמכירה זו שאם מוכרין צאמת למוסרו ליד עכו"ם
עבר על איסורא דרחמנא החמור מאוד, ומבואר

שאלות ותשובות יו"ד סימן צו דברי יואל שלח

עצירה בשביעית שלא להחזיק ידם כמבואר בגמרא (גיטין דף ס"ז ע"א) על כך מחניתין דאין מחזיקין ידי ישראל בשביעית, אם בן כל שכן כשעושים סניגורין למעשיהם ומחפין עליהם שצד נעשה להם חיוב הרבה יותר מבשאלות שלום ועוזרין צד על המחניתין דאין מחזיקין ידיהם, ולכן עד שלא נחברר שעושים כדון חסור לעשות סניגורין לדצריהם שחל ופול ח"ו ברשת החזקת ידי עוזרי עצירה בשביעית, והיא גמי מפורשת, וזה כי בשביעית צמק הזה כי ה' צימי ר' יוחנן ור"ש לקיש זמן הרבה אחר החורבן. והנה הרבה יש לדבר עוד צד בכמה פרטים אך אין לי פנאי להאריך כ"כ, וכבר הארכתי יותר מדאי, ולפענ"ד הדברים צוררים כמו שכתבתי.

השי"ת ירחם וירא עמי ויילנו מגלות המד והממחר
ויזכינו לראות במהרה בישועת כל ישראל ושמתן בקדושה ובטהרה.

ובהנני ידו דו"ש"ת בא"ר

הק' יואל טייטלבוים

סימן צו

צ"ב

שלח ובמ"ם לכבוד הרב...

אחרש"ת, הגיעני מכתבו זה כבר ולא השכתי על אחר כי בתחלה חשכתי שלא לצד עוד בכחוצים בענין זה, כי אני עמוס התלחה מרוב העירדות העולמות והרבה מכתבים הכרחים נשארו אללי צלי חשוכה אף במלות קצרות מאפס הפנאי וק"ו צד שריר קצת אריכות לצד הענין, וכעת אין ר"מ להלכה כי כבר עבר שנת השמיטה ובשמיטה הצע"ל אקוה צעם שזכה לישועה ולגאולה ומלאה הארץ דעה ויכירו הכל האמת ועכשיו צחם להרבות דצדדים, ולפי דעתי אילו ה' נותן לב יותר להענין ה' רואה צעמו האמת שהוא איסור גמור ואין מקום כלל להיתרים כאלו, עכ"ל נתיישבתי אח"כ יען שהוא ענין חמור ופירצה כללית אולי מהרהוי להשיב עוד הפעם, ואולי יהי צד קצת חושלת להסיר העטות, ולזה חשכתי להשיב אך הפעם, אבל מחמת העירדות הנחתיו עד עת הפנאי ולזה נשמע הדבר ואחר עד עתה, אבל גם כעת הנוני נאחז בסבך העירדות ולא אוכל לסדר ולדקדק כ"כ בלשון, עכ"ל

אחרוני ישראל על אחרוני גוים, א"כ הודו צעמם שהכל יודעין שהם אחרוני ישראל ולא אחרוני הגוים ותו אין כאן הפקעה מקדושה ורובץ ע"ז האיסור המורה של שביעית אשר צעזרו גליו מאלונו כמבואר בקרא.

ומה שכתבו שהוא היתר מגאוני קמאי זכו שקר מפורסם צא"י שמעולם לא ה' שום היתר צאופנים שעושים כעת, ובכל שנות השמיטה שהדפיסו היתרים לא הדפיסו מעולם את כתב הכיתר שה' מגאוני קמאי צחיתמת ידם כי כל אותה הלשון של הכיתר שכתבו הם הוא נגד מעשיהם שעושים כעת, כאשר ראיתיו ככתבו וכלשונו, אך המה מעמם כותבים היתרים ותולין עצמם צאילן גדול מה שלא ה' ולא נצח. אך אף על אותו נוסח הכיתר שכתבו הם כבר הצאתי לו מה שנתאספו אח"כ כל גדולי ישראל שצירושלים צמחאה נמלה ע"ז וגם רוצה דרובא מגאוני חו"ל חלקו ע"ז צכל חוקק ועז, ובפרט צדרך שעשו כעת שמכרו כל א"י להעביר צחקיעת שופר וקיימו צעמם חקע צשופר גדול להכניס כל א"י לרשות הערבי להיות חירות מן המלות, אין לך שחוק והיתול מהחוק"ק ומאה"ק יותר מזה ר"ל, איו לאזנים שכך שומעות, והנה המחירים כעת שם צא"י המה כולם ממנהלי הציונות וגם משועבדים חתום ואין גם אחד מגדולי ישראל שצא"י שאינו מהציונים שיהיה לו ח"ו חלק בהיתר זה.

ז

ובאמת אחריות גדול הוא לעשות סניגורין לסוחרים שביעית, כמבואר בגמי סנהדרין כ"ו ע"א צר"ח צר רנוקין ור"ש צן יחוצק שהלכו לעצר השנה, איפעל צהדיהו ר"ל, אמר איזיל איחזי היכי עבדי עוצדא, חזי להאי צברא וכו' אמרו לו יכול לומר אגיסעון אני ותו חזי להאי צברא וכו' אמרו לו יכול לומר לעקל אני צריך, אמר להם הלצ יודע אם לעקל אם לעקלקלות, אחא לקמי' דר"י אמר לו צני אדם הצשודין על השביעית, ופירש"י ז"ל שנטשו סניגורין לרשעים, ולבסוף קרי להו קשר רשעים הוא וקשר רשעים אינו מן המנין. ואינו מוצן לכאורה דהלא כשחזי להאי צברא דקא עציז לא הוה ידע אם אינו אגיסעון או אינו לעקל, דהרי השיב להם רק שהלצ יודע אם לעקל, וא"ל לצרר זאת, וגם אילו ה' הדבר גלוי שאינו כן, צודאי לא הוה אפשרות לאלה הצחמים הראויים לעצר את השנה לומר דבר שהוא שקר גלוי, וגם ר"ל לא הכחישם כלל, וא"כ כיון שה' מקום להסתפק צד מה חטאם ומה פשעם של אלה הצחמים שלמדו זכות על ישראל אם יש אפשרות לומר כן, לקרות ע"י צחמים כאלה רשעים ח"ו. וא"ל דכיון דאסור לשאול צשולם עוזרי

רחיתי להשיב קצת לעיקר הענין והמבקש האמת יראה
אמיתות הדברים.

א

והנה בראשונה הקשה עלי מתשו' הרמב"ם שצקובץ
שמבואר שם שאפילו עבר זרע או נטע באיסור
הפירות מותרין מה"ת והבין מדבריו שגם מדרבנן אין
איסור אלא מגזירת הספיחים. הנה בקובץ הבוא הוא
ממלקט א' בזמנו שלקט מתשו' הרמב"ם ומקור תשו'
הבוא הוא מס' פאה"ד להרמב"ם ז"ל הנדפס מכבר זה
אחה מאות שנה ושם צבי' ט"ו נכתב בתשו' הבוא
ככתבה וכלשונה מתחלה ועד סוף כמו שהעתיקה צקובץ,
אך תיבה א' שיהא לבסוף שזה מהפך הכונה ומצא לידי
טעות. וז"ל שם בפאה"ד בסיום דבריו: ואפילו לישראל
לא אסרה התורה אלא זריעה בלבד אצל הירק היואל
מאליו או אם עבר זרע הוא מותר מה"ת כמו כללי
זרעים שאסור לזרעה ומותר לאכול הדבר היואל מאליו
ורבן הוא דגזרו עליו שלא לגרום מכשול לעוברי עברה
ויבוא לזרוע, עכ"ל אות באות. והרידצ"ז בספרו הנדפס
אצל פאח השולחן בבל' שביעית סי' ג' נתקשה עוצה
בלשון הרמב"ם ז"ל בזה דפתח בתרתי הירק היואל
מאליו או אם עבר זרע מותר מה"ת וסיים מותר לאכול
הדבר היואל מאליו והשמיט עבר זרע, ולמה לא כתב
סתם ומותר לאכול, ומבואר בזה שאינו מתיר בעבר
זרע אלא היואל מאליו. והאריך שם הרידצ"ז לבאר
שדעת הרמב"ם דבעבר זרע אסורין הפירות מה"ת,
ומ"ש מקודם עבר זרע מותר מה"ת הכוונה רק שצביל
העבירה של הזריעה לא נאסר מה"ת, אך נאסר צביל
שציתת הארץ שהקפידה התורה"ק על שציתת הארץ ואינו
מותר אלא היואל מאליו לא הנזרע מאליו, יעיי"ש
שכאריך עוצה צביאור הענין וכתב שהוא צרור שיש
ראיה מדברי הרמב"ם האלו שסובר שאסור מה"ת בעבר
זרע.

והנה הרבה יש לפלפל בדבריו, גם קשה לפענ"ד להעמיס
כן בלשון הרמב"ם ז"ל, אצל זה ודאי שאף אם לא
נימא בדברי הרידצ"ז שיש ראיה מדבריו לאסור מה"ת
עכ"פ לאיסור מדרבנן בודאי יש ראיה מדבריו, שהרי
השמיט צביוס הכיתר עבר זרע ואם הוא אסור עכ"פ
מדרבנן לכן השמיטו כיון שעוסק שם בגזירת ספיחים
וצעבר זרע אין היתר אף היבא דליכא גזירת ספיחים,
ולא הזכיר עבר זרע אלא בתחלה שכתב צפי' שמדבר
רק מאיסור מה"ת, אצל לבסוף שכתב סתם ומותר לא
כתב אלא דבר היואל מאליו שבעבר זרע אין היתר

מדרבנן בשום דבר אף צמח שאין שם גזירת ספיחים
וז"ל, וא"כ מאותה ההשגחה הוא ראיה לאיסור ולא
להיתר כמ"ש כ"ח נ"ו. ומה שדימה אותו הרמב"ם ז"ל
לכללי זרעים אינו אלא לענין זה בלבד שאסרה התורה"ק
הזריעה ולא נאסר הפרי מחמת עצירת הזריעה, אצל
ודאי דלאו לכל מילי דמי לכללי זרעים שהרי שביעית
חמורה דאית צי' איסור שציתת הארץ וכמה ענינים
וגזירות החמירו בשביעית מה שאינו בכללי זרעים וז"פ.
ואך בהעתקה הקובץ שינה צתיבה אחת שצמקום שהיה
נכתב „היואל מאליו" כתב „היואל ממנה", ומלשון זה
אין הכרח שכוונתו על היואל מאליו כי הלשון היואל
ממנה אפשר לפרש גם אם ילא ע"י שעבר זרע וא"כ
אין ראיה כלל, אצל כיון שאנו רואים הלשון צבי' פאה"ד
שהוא מקדמת דנא בודאי השיגויו הזה שנעשה בזמניו
בהקובץ הוא טעות המעתיק. וצ"ל כ"ח כח שם ברידצ"ז
שצבירור שטעות הדפוס יש בתשו' האחת כי נשתרבו
הדברים ומסובכים הרבה וא"ל למיקם עלה דמילתא.
ובקובץ הנדפס הוסיף עוד בטעות. אמנם גם מלשון
הקובץ אף שאין ראיה לאיסור אצל גם להיתר אין ראיה
כי מסתמיות הלשון היואל ממנה אין ראיה דמייני גם
בעבר זרע, ואדרבה יותר נוטה הכוונה בלשון היואל
ממנה שכוונתו על היואל מאליו, ואם כוונתו על עבר זרע
הו"ל לבאר צפי' כיון שהוא רבוצת יותר, ואך בתחילה
כשכתב היתר מה"ת שם הזכיר עבר זרע, אצל אין משם
ראיה כלל להיתר מדרבנן. והרמב"ם ז"ל לא נחית שם
באותה התשו' לבאר כל דיני השמיטה אלא בזה שם לפרש
המשנה וביאר דיני הספיחים, ואגב כתב שמה"ת אין
איסור אף בעבר זרע, אצל לא נחית שם לבאר כל
הפרטים איך הדין מדרבנן בעבר זרע ואין ראיה
כלל וז"ל.

ולפענ"ד אף מדברי הרא"ה ז"ל צבי' בחינוך (מאה
שכ"ח) אין ראיה דלא כי אלא שמותר מדאורייתא, ואף
שלא כתב א"כ רק איסור הספיחים, י"ל דמשי"ה כתב
ספיחים שהוא רבוצת יותר דאסור אף ציואל מאליו וצרע
או נטע באיסור הוא ק"ו שאסור אף באילנות כמ"ש הראב"ד
ז"ל צבי' תמים דעים ונדפס כעת צש"ס מס' סוכה פרק
לולב הגזול בהשגותיו על הר"ה שם, וז"ל: אמר אברהם
של לרפתי הוא זה ואינו נכון שלא אסרה התורה אלא
המשומר ציד ישראל מפני שעבר על והשביעית תשמטה
אצל המשומר ציד גוי לא אסרה תורה, ועוד אחה שצח
יש צין שמור לשאינו שמור, אצל של עזקה הוא ארץ
עבודה ומעוויצת ואם ספיחים אסורין בשביעית כ"ש
פירות ארץ עבודה צין של גוי של ישראל עכ"ל.
ותמה עליו הכפ"ת דכיון שמורה לשיטת הר"ה ור"ת

ומה שהקשה עוד שיש פוסקים סוברים שאינו חסור מדאורייתא, גזרה הגזרה קרמית, הלא בודאי יש צרכי פלוגתא, והרבה פוסקים סוברים שאסור מדאורייתא כאשר יתבאר להלן, והרי"ד (סי' ג') סובר גם בדעת הרמב"ם שאסור מדאורייתא. ומה שהקשה מהש"ס כבר נתחבטו הרבה בדעתו קודם זה על הרמב"ם ז"ל צ"י י"ח מהל' פסולי המוקדשים שכתב על המטיל מום בקדשים שהאוכל ממנו כזית לוקה משום ל"ת כ"ת והוא מהספרי, והרבה לתמוך עליו המ"ל צ"ד מהל' זכורות שהוא נגד הש"ס שאסור רק משום קנס. ויותר תמיה שהוא בעלמו פסק כן בהל' זכורות שאסור משום קנסא. והשג"א בחידושו סימן ט' האריך הרבה בדברי הרמב"ם האלו ולא מלא שום תי' ובהוס' זכורות ד' ל"ד ד"ה ומה כתבו ד"ש צרכי פלוגתא. ובאמת שבענין ל"ת כ"ת יש מצובה רבה וענין עמוק שצריך אריכות גדול ולא צאתי להרחיב הדיבור בזה, ולא הצאתי דברי המהר"ם שיק לפסק הלכה לאסור משום ל"ת כ"ת דאם באלו לאסור משום ל"ת כ"ת צריכין לאסור אף בשל גוי. וגם המהר"ם שיק אינו מדבר שם להלכה אלא לתוך דברי הראש"ד, ולא הצאתי דברי המהר"ם שיק אלא לסניף למי שכתבתי בלש"ה שיש חילוק בין חרישה לזריעה. וע"י פרישה ח"י"מ סי' קמ"א ס"ק י"ג שבי' באיסור שביעות דאם זרע באיסור פירותי' אסורין משום ל"ת כ"ת וכן כתבו כמה פוסקים.

ולפ"ע ד' חולי אפשר לומר דשייך להשוו' ל"ת כ"ת אף לשיטת האומרים שהוא מדרבנן, דהתוס' בזכורות ד' ל"ד על הקושיא שהקשו בהא דאמר שם גורס און דאסור משום קנסא ובספרי מבואר שאסור משום ל"ת כ"ת אלמא דאורייתא הוא, וצחי' האחרון שם תי' דכך דספרי אסמכתא, ומדרשו להשוות בזה דברי הש"ס עם הספרי ש"מ דאף במה שאסרו חז"ל מעטם קנסא שייך לומר דאסמכ'י אלאו דל"ת כ"ת, ויש כ"מ בין איסור דרבנן דאסמכ'י אקרא ובין שאר איסור דרבנן שחמור יותר ע"י כמ"ש המג"א בלש"ה סי' פ"ט ס"ק י"ד דאף דבתפלת המנחה אין צריך להפסיק מ"מ בשחרית שאני כיון דאסמכ'י אקרא דל"ת על הדם צריך להפסיק אף שצ"ח דרבנן מ"מ חמור יותר כיון דאית צ"י אסמכתא. אבל מכמה פוסקים נראה שאסור מדאורייתא משום ל"ת כ"ת, גם בדברי הראש"ד הבינו הרבה פוסקים שסובר שאסור מה"ת, אבל לפע"ד לא נראה כן יען שלמדנו מספיקין, ואף דצריכא בשמור נראה ודאי שסובר שאסור מדאורייתא בשל ישראל שהרי בשל ישראל הסכים להר"ה, והר"ה כתב בהדיא שהוא אסור מה"ת, ל"ל לדעת הראש"ד דכיון דאיסור שמור הוא מקרא דענני מזריח

ורבותיו של רש"י דפירות המשומרין בשביעית אסורין מה"ת, ואך מחלק דזה דווקא המשומר ביד ישראל אבל שמור ביד גוי אינו אסור כיון שאינו מוחזר על והשביעית תשמענה, ח"כ קשה גם לפי פירוש דפי' עזקה ארץ עבודה ומטוויצת למי יחיה אסור כשכח של גוי, הלא בגוי אינו מוחזר שלא לעבוד הארץ בשביעית, ומ"ש איסור עבודה הארץ מאיסור שמירת הפירות, ומה שהביא רא"י מספיקין אינו ראוי, דספיקין אינם אסורין אלא צפירי האדמה אבל צפירות האילן אין שם איסור ספיקין. עוד הקשה מהמנהג דנטיצה (פ"ד מ"ב) דלחכות לבית הלל.

ב

והנה מה שהק' מהמנהג דנטיצה כבר ביארתי בתשו' הקודמת דהמנהג מייירי רק בחרישה לצד לא צריעה כלל, אבל הראש"ד ז"ל כתב ארץ עבודה ומטוויצת, הוסיף מלת "עבודה", ור"ל שנעצרה היעצ כמו שפירשו גם הרמב"ן והרשב"א והריטב"א והבנו"י שבי' (יבמות קכב.) עזקה פי' חופר או עושה להם כמין גדר למלאותו עפר ואצרווי חילוף הוא ואסורין הפירות שבהו מעבודה שביעית, ומזה לא מייירי המנהג ולק"מ. ומ"ש שאין חילוק בין איסור עבודה הארץ לאיסור שמירת הפירות, הנה בתשו' הקודמת הצאתי דברי המהר"ם שיק שכתב לחלק דבעבודה הארץ איכא הלוא דל"ת כ"ת, אבל אחר כתבתי זאת התבוננתי דאף שסברת המהר"ם שיק נכונה, מ"מ ח"א להעמיס זה בשלשון הראש"ד ז"ל, שהרי הראש"ד למד איסור עבודה הארץ מק"ו מספיקין, ואם כוונתו בשביל ל"ת כ"ת אינו ענין כלל לספיקין שצמחין לא נעשה שום תועבה ואינו אלא איסור דרבנן.

אמנם מה שהקשה כ"ת על המהר"ם שיק שאינו מתירין דברי הראש"ד באיסור דל"ת כ"ת כיון שאסור גם בשל גוי שאינו מלווה על הצריעה זה אינו כלום, שהרי מבואר ברש"י ז"ל חולין ד' קי"ד דהיכא שאסור משום ל"ת כ"ת אסור אף בנעשה ע"י עכו"ם כיון שהוא מתועב, וע"כ ל"ל כן שהרי ודאי צ"ח אף למ"ד דאסור משום ל"ת כ"ת אף בנעשה ע"י נכרי אסור, וא"כ מתירין שפיר דברי הראש"ד דבשמור שלא נעשה מלאכה בגוף הפירות ולא שייך ל"ת כ"ת אין לאסור בעכו"ם שלא נלטו על והשביעית תשמענה, אבל בעבודה הארץ דאצרווי חילוף הוא אם שייך צ"י ל"ת כ"ת ודאי דאסור אף בשל גוי, דאף שלא עשה שום איסור מ"מ בדבר המתועב אין כ"מ בין של גוי לשל ישראל כמבואר.

שמואל י"ל דסובר דנשמואל חין האיסור חלל כשלקחו מן המשומר לא כשלקחו מן ההפקר אף שהיה קודם שמואל נאחז פעם כי מאי דהוה הוה, כיון שאין השומר צנוף הפרי, ולכן גם בעכו"ם אף שלקחם משל ישראל, כיון שעכשיו הוא במקום הכיתר שהעכו"ם לא נלעו חין לאוסרו, משא"כ כשנעשה ע"י אצוריי חיללה שנעשה גוף הפרי באיסור נאחזה באיסור אף שזה אח"כ ליד עכו"ם, וזה מצוה נלשון הראצ"ד כמה שכתב חז"ה שזה יש בין שמואל לשאנו שמואל, ומצוה שעי"ז סובב כוונתו אם ניכר חז"ה שזה צנוף הפרי, וכן נראה גם מלשון הרמב"ן והרשב"א והריב"ז והבנמו"י, ומיושב זה גם מה שנתקשה הרד"ק (פ"ד הל' כ"ט) דאם הראצ"ד אוסר בשל גוי למד אינו משיג על הרמב"ם בפ"ד מהלכות שמיטה שהתיר בשל גוי, ולהג"ל מיושב דהרמב"ם שם מייירי כנלקח משהו הגוי בחופן ידיעין בודאי שהוא משל גוי ובזה אפשר גם הראצ"ד ז"ל לא אוסר חלל בכ"ג שצ"ס יצמות דמייירי צנכרי שהביא פירות ולא ידיעין מהיכן הם ושמה הם משל ישראל.

אבר קושית הכפ"ת לכאורה עדיין ל"ע, דאף שסברת הראצ"ד הוא דנעצדה באיסור אף באילנות הוא גזירה קרובה יותר מגזירת הספיתין שצורעים ועשה ק"ו ע"ז שלסברתו הוא חמור טפי וא"ל לפלוג על הראצ"ד בסברא, אבל מ"מ קשיא דהלא מצוה במשנה מס' ידים פ"ג דאין דנין דברי סופרים מדברי סופרים וכחצ צס' כריתות שאף בק"ו חין דנין ועי"ש בל"ר ובשאר מפרשים דדבריהם לורך סייג לפי הנראה להם ואין ללמוד זמ"ז, וא"כ שפיר הקשה הכפ"ת דכיון שגזירת ספיתין הוא רק צורעים חין ללמוד משם אילנות שהם שני ענינים, דאף שהוא ק"ו כיון שנעצדה באיסור מ"מ אף בק"ו חין למדין ד"ס מד"ס. אבל הנראה בדעת הראצ"ד ז"ל, כי הרמב"ן וסייעתו כתבו מקור להאיסור נעצדה בשביעית מהמתני' (פ"ג מ"ו) דנוטע בשביעית יעקור, ונראה שגם הראצ"ד סובר כן שהרי בפ"ד מה' שמיטה דה' ט"ו דין עבר וזרעו בשביעית כתב שם הראצ"ד טעם זה לאיסור ממתניתין דנוטע בשביעית יעקור, וגם שלפי פירושו צ"ס צפירות של עזקה ללמד משם שאיסור בכ"ג, וכיון שיש לעיקר הדין מקור צ"ס שפיר אפשר למיסר העטם בשביל שהוא ק"ו, והראצ"ד לא האריך בכאן להביא המקור, חלל כתב הסבר הענין כדרכו בכ"מ, ובצ"ס מלינו כמ"פ שלומדין ד"ס זמ"ז וגם עושין פירות מזל"ז, וגם בכך מתני' דנוטע בשביעית עשו רומי' דר"מ אדר"מ צגי' ד' כ"ג. וכבר כתבו הפוסקים דהא דאין למדין ד"ס זמ"ז הוא רק כשאין הלימוד

שפירושו אותן שהפרשת מבני אדם ואינם מן המופקר, חין ללמוד מזה חלל ליקח מן השומר שזקוק מן האיסור ממש, אבל אם כי קודם שמואל ואח"כ הפקירו או אפילו כי נעצד באיסור שחמור יותר מ"מ כיון שנעשה שזקוק כבר נעשה מעשה ח"ל ללמוד זה מהקרא דמייירי שזקוק מן המשומר ממש, ואך רצון החמירו יותר נעצדה באיסור כיון דעיקר הפרי זה מעצדות שביעית איכא למיגזר ציה יותר. ויש פוסקים שסוצרים בהיפך שאין איסור אכילה מה"ת חלל נעצדה באיסור לא בשומר כלל כמ"ש הרא"ם בפ"י השני על התו"כ שכל הקרא דוהיתא שזה הארץ לכם לאכלה דמן השבות אתה אוכל דהפ"י הוא שאסור לאכול ממה שנעצדה באיסור ולא שזה, וכן פ"י הק"א ועוד כמה מפרשים, וזה נראה גם דעת רש"י ז"ל, שהרשב"א ז"ל ח"י דעת רש"י מקושית ה"ת דחז"ל לשיטתו שפירושו שחומש, וא"ל להשוות דעת רש"י שצנחמה עם פירושו שחומש שהביא התו"כ דמן השבות אתה אוכל, חלל בדרך זה שסובר ששומר מותר דקרא דענני חיריק לא מייירי באכילה, אבל נעצדה באיסור ללמד מקרא דוהיתא שזה הארץ וגו' דמייירי באכילה שאסור מה"ת, וצ"ס ערוך לנר על מס' יצמות כתב להשוות דברי רש"י ז"ל עם פירושו שחומש לפי פ"י הראשון של הרא"ם, אבל לפענ"ד קשה להעמיד זה בפירושו שצ"ס, אבל לפי פ"י השני שצ"ס ח"ש היטב וצפרט שרוב המפרשים פירשו כן דברי התו"כ ודו"ק צ"ח כי קלרתי.

והנה הרמב"ן והרשב"א והריב"ז והבנמו"י (יצמות דף קכ"ב ע"א) הסכימו לדעת רש"י שלא אוסר התורה אכילת הפירות מהשומר, אך נעצדה באיסור הסכימו כולם שאסור, אבל לא נתבאר דבריהם אם הוא מה"ת מדרשת התו"כ דמן השבות אתה אוכל שכוונתו דרש"י ז"ל פ' צהר, או הוא מדרבנן, אך מדברי הבנמו"י שסיים לבסוף שקנסוהו רצון לאיסור פירותיו נראה שסובר שהוא מדרבנן, וכן מדברי הראצ"ד כיון שלמדה מספיתין ז"ל שהוא מדרבנן, ומה דאסר בשל גוי אפשר דנעצדה באיסור שנלכח האיסור והתיעוב הוא צנוף הפרי יש לגזור יותר כשאוכלה אף משל גוי שלא יעשה אח"כ המלאכה בעצמה, משא"כ בשומר שאין המלאכה והתיעוב צנוף הפרי, וצפרט אם נימא דאסמכ"י הקרא דל"ת כ"ת דשם חין ופקא מינה צין של גוי לשל ישראל. אי נמי יש לומר דגם הראצ"ד ז"ל טעמו שאסור בשל גוי שמה לקחם מישראל, וכמו שפירש הב"י (אצקת רובל סימן כ"ד) גם בדעת רבותיו של רש"י, אף שכתבו סתמא שאסור בשל גוי. והא דלא חש לזה הראצ"ד ז"ל

לאחרים או לא, איך דמית ולא קניסין בנו אחריו, עכ"ל. הרי שציקר ח"י הוא רק בשביל שלא הספיקו לעקור אותם עד שנכנסה שמינית וגם כזה מסתפק שמה אסור אף לאחריו, אלא דמית לא קניסין בנו אחריו, וא"כ בלקטו בשביעית ענמה לא מלא מקום להסתפק אם להתיר אף לאחריו דבדאי אסור לכל כסתומת כל הפוסקים. אך במהרי"י קורקוס פ"ד ב"י מסתפק לבסוף בזרע ישראל בקרקע הבגוי ואין לשונו ברור שם בכל אותו הסעיף כמבואר למעיין. והנה סמך שם באמנע דבריו על מ"ש בה"י ע"י שאם עבר ולא עקרו הפירות מותרים, ושם מיירי רק בינא לשמינית, ואולי גם בה"י כ"ט מיירי בה"ג היכא שעבר ולא עקרו ונלקט אח"כ בשמינית, אלא שקורר בלשונו וסמך על מה שכתב לעיל, ובפ"ד ב"י א' גבי שדה שנטייה אובלין פירותי כתב שם המהרי"י קורקוס בהדיא פ"י שלמחו מאלהין ופשוט עכ"ל. הרי שפשוט צענינו שאין היתר אכילת הפירות אלא בלמחו מאלהין והוא לא עשה אלא הורשה בלבד, אבל בנעצדה באיסור ולא למחו מאלהין אסורים. ונראה מה שדעתו ז"ל שאסור מן התורה, שהרי בכל אותו הסעיף אינו מדבר הרמז"ם ז"ל אלא מדין תורה, ואף שהמהרי"י קורקוס פ"י במשנה דלא נאכל דקאי אספוחין, אין זה סותר לדינא שאסורין הפירות כשנעצדה באיסור כאשר כתבתי בתשו' הקודמת שאין אלו הפירושים חולקין לדינא. ועכשיו ראיתי צערוך השולחן סימן ע"ו הלכה ה' שכתב גם כן שהרמז"ם בפירושו פירש לא נאכל בעבר וזרע וצחיצורו פירש דקאי אספוחין ולדינא כל הפירושים אמת, ועכ"פ גם המהרי"י קורקוס כתב בשני מקומות לאיסור, ובהלכה כ"ט אין הלשון ברור, ויש שם כמה סתירות, וכפי הנראה יש טעות הדפוס או טעות המעתיק כאשר רגיל עוצא בספרים הנדפסים כעת מחדש ממעתיקי זמנינו מכ"י ישנים כנודע.

וידוינא הנה לדעת רבותיו של רש"י והתוס' והרא"ש והר"ח והראב"ד הפירות אסורים כשלקחם מן השמור, אף שלא נעשה איסור בגוף הפירות, וכשנלקחו מישראל אסורים באכילה מדאורייתא לדעת כולם, ואף בנלקחו מן הבגוי יש פלוגתא ביניהם אם הוא מדאורייתא או מדרבנן, והרמב"ן והרשב"א והריטב"א והנמו"י שהסכימו לדעת רש"י שלא נאסרו הפירות מחמת איסור השימור כתבו כולם שהיכא שנעצדו באיסור נאסרו הפירות, חוץ ודאי אסור אף לאחריו כי המה גוף האיסור שבהו פ"י עבודת שביעית, וכמ"ש הראב"ד שהוא ק"ו מספוחין וספוחין ג"כ נאסרו לכל העולם מחמת הבזירא אף שלמחו מאלהים וק"ו כשנזר באיסורו. וכולם כתבו כזה לפרש דברי הגמ' ביבמות דמיירי בלוקח

בגמ' כי הם ידעו שורש הבזירא מה שאפשר ללמוד זמ"ז והוא מוכרח ככ"מ בש"ס כנודע, וא"כ אין קושיא על הק"ו שכתב כאן הראב"ד ז"ל.

ועכ"פ חזין ודאי סברת הראב"ד ז"ל דגזירת ספוחין צורעים הוא רבותא יותר מנעצדה באיסור באילנות שהוא ק"ו, וא"כ אין ראי' גם מס' החינוך שכתב שם אח"כ גזירת ספוחין ושציק נעצדה באיסור, דדרך הפוסקים לכתוב מה שהוא רבותא יותר. ומדברי תשו' הרמז"ם אף לפי נוסחת הקובץ בודאי דאין ראי' כמו שכתבתי למעלה. וע"י צ"י סי' קנ"ט שהביא מהר"ד דאף דספק בעברת ידים טהור ונקטין לקולא בספק פלוגתא דרבותא, מ"מ מאי דאשכחנא בהדיא בפסקי הגאונים לאיסור ולא אשכחנא בפסק גאון אחר בהדיא להתיר אלא דדייקין מינ' בהוכחה דהכי סבר קשה לסתור כזה דברים המפורשים בהדיא יעיי"ש. וא"כ אף לפי דבריו שמלא אחי הוכחה אי"א לסתור דברים המפורשים לאיסור בשאר כל הפוסקים כאשר יתבאר עוד כזה. אבל באמת אין שום הוכחה כלל כאשר כתבתי, ולפי הנוסח שכתבו הרמז"ם צ"פ פאה"ד עוד יש ראי' גדולה לאיסור ובתנ"ח הרע"ש במכתבו בתשו' הרי"א כ"כ.

ג

ב"ש מדברי הרמז"ם פ"ד ב"י ע"י שמבואר בדבריו להתיר והאריך כזה בדברי הראב"ד ומהרי"י קורקוס ובדברי הכ"מ והרדב"ז כ"ז אינו ענין כלל לנ"ד, ותמה אני שלא הרגיש שכו"ל לא מיירי אלא בנלקט בשמינית שהגמר פרי הוא בשמינית, לא בנלקט בשביעית. והרמז"ם ז"ל צמתק לשונו אף שגם בכתחלה כתב וינא לשמינית וא"כ ידעין מזה בודאי דמיירי בנלקט בשמינית, אעפ"כ לא הספיק ענמו כזה ולבסוף בסיום הדין חזר ואמר הואיל ונלקט בשמינית, ואף שדרכו לקרר ולמנות התיבות מ"מ האריך בכאן שלא לעשות ח"ו להתיר פירות שביעית שנעצדו וגם נלקטו בשביעית. והראב"ד ז"ל חולק גם כזה דכיון דמבואר במתני' הנוטע בשביעית יעקור ש"מ דע"י נטיעה של שביעית אין לו תקנה ואין חולקין אחר גמר הפרי שהיה בשמינית. וכן מבואר בתירוץ של המהרי"י קורקוס שכתב בלשונו שאעפ"י שהדין מותר לעקור אם עבר ולא עקר הפירות מותרים והולכים בו אחר גמר הפרי, הרי שהיתר הוא בשביל שהולכים אחר גמר הפרי, וא"כ כשנגמר הפרי וגם נלקט בשביעית אין היתר. וכן הוא לשון הרדב"ז ז"ל כגון שלא הספיקו לעקור אותם עד שנכנסה שמינית ואפילו תימא דקניסין ל"י מ"מ צענין למידע אם יש עליהם איסור שביעית

בפ"ג ה' י"א דאם מת קודם שיעקור מחייבין את היורש לעקור, אינו יודע מה קושיא דזה ודאי דקודם עקורה בשביעית מחייבין גם היורש לעקור, אבל הרד"ז מייירי בלא עקר ונכנס לשביעית ודין רק על הפירות, ובזה לא קנסין את היורש לאסור את הפירות עליו, והלא כ"ת רוצה להחיר בכה"ג לאחרים אף בחייו גם בשביעית עלמנו, ומה קושי' על הרד"ז שמתיר רק בשביעית דוקא ליורש. ומה שהביא הרמב"ן בסוף דבריו מתני' דשדה שנעייבה לא תזרע צמולא שביעית, זה כתב דרך רבותא דאפי' בשדה שנעייבה שלא עשה חלא החרשה בלכד וגם כבר עבר השביעית אעפ"כ החמירו חז"ל שלא יזרע, אבל ודאי דנעבדו הפירות באיסור חמור יותר, וכמו שכתב הרמב"ד על פירות האילן שנעבדו באיסור שבוטל ק"ו מספיחין אף דשם החמירו יותר לאסור אף בפירות האילן מה שאינו אסור בספיחין ומלנו כ"פ כן בפוסקים.

ד

וב"ש עוד דזה ברור דאם אחרוג הוא דכשר ללכת צו מלות אחרוג כמו באחרוג של תרומה ישראל נפיק ציה מחמת שיכול ליתנו לב"צ כהן, וכמו כן גם כאן כיון דמותר לאחרים מותר ליתנו גם במתנה לאחרים, וביא' על זה דברי הערוך השולחן (סימן י"ז סעיף ג') שהביא ראיה מדאמרו (פ"ד מ"ג) שאסור לחוכרה שמע מינה דבחנו שרי, ואם כן הוי היתר אכילה כמו תרומה לישראל דשרי ללכת צו. הנה אף לפי דבריו שפירות שנעבדו באיסור שרי לאחריו וגם מותר בכה"ג ליתנם במתנה, ש"ז אינו כאשר יתבאר עוד להלן, אבל גם לפי דבריו האריך ברור צעניו שמוותר ללכת צו חלא הוא פלוגתא בגמרא (סוכה דף ל"ה) דלחד מ"ד סגי באית צו' היתר אכילה ולחד מ"ד לריך שיהיה צו דין ממון, ופירש"י ז"ל למ"ד היתר אכילה פ"י שיכול ליתנו לב"צ כהן, אבל למ"ד שריך שיהי צו דין ממון, פ"י שמקדש זה את האשה ומוכרה לכהנים והדמים שלו, וא"כ בלאן שאסור למכרו ולקדש צו את האשה שאינו מתנה בחינם לא הוי דין ממון, והפוסקים לא הכריעו בזה, ונראה דעתם דלריך באחרוג תרומה, היתר אכילה ודין ממון, כי גם צ"ס לא הכריעו בזה וכתבו לתרן כל הדינים שצמשה חליצה דתרווייכו וא"א להקל כלל, והאריך ברור צעניו להחיר אחרוג שאין צו דין ממון.

אבל גם למ"ד היתר אכילה שצנה יסודו על מה שחידש שמוחר ליתנו בחנם, הנה צרי"ע חלגזי על הלכות

מן הכהן, וחזין. דאף בנכרי שלא נלעוב ולא עבדו שום איסורא לא בלקיחתן ולא במכירתן אעפ"כ אסורין הפירות גם לאחרים שקנו מידו כש"כ בשקנו מידו העובדי עבירה שאסורין.

וב"ש הרמב"ן שלא אסרו חכמים פירות השדה המשומר לכל אדם חלא שלא יקחו אותם מן המשומר, זה כתב רק באיסור השימור שאין השבח בגוף הפרי לאסור הפרי ע"י כמ"ש הרמב"ד ז"ל ואין האיסור חלא בשביל שלוקחו מן המקום המשומר, וא"כ אם הפקירו אחר"כ ולקחו שאר אדם מן המופקר הו' א"ן עליו איסור, משא"כ שנעבדה באיסור שהאיסור הוא בגוף הפרי שצא מעבודת האיסור א"ן ר"מ מאיזה מקום לוקחו, וכל היכא דאיתא איסורא עמי' ואסור לכל העולם. ולדעת רש"י ז"ל הוא אסור מה"ת, וכן כתבו הרבה ראשונים ואחרונים כאשר זכרתי לעיל, ועכ"פ מדרבנן ודאי אסורין.

ומה שכתב שאין ראיה מהרמב"ן לפסול האתרוגים לאחרים דברי גם הרד"ז פירש כן בנוגע בשביעית ועקור דיש לומר דהפירות אסורין רק להנוגע אבל לאחרים מותרין. הנה מדברי הרד"ז שהביא מבואר הכיפך מדבריו שהרי התחיל לומר כגון שלא הספיקו לעקור אותם עד שנכנסה שמינית, ובזה תירץ דאף דקתני במתניתין הנוגע בשביעית ועקור, מכל מקום יש לומר דכלל הספיקו לעקור עד שנכנסה שמינית הפירות מותרין, ועל זה סיים אחר כך ואפילו תימא דקנסין ל' מ"מ צעין למידע אם יש עליהם איסור שביעית לאחרים או לא, א"י דמיית ולא קנסין צו אחריו, הרי דרך בשלא נלקט עד שנה שמינית מסתפק אם נאסר לאחרים, דאי הו' כוונתו דיש מקום להסתפק אף בנלקט בשביעית עלמנו להחירו לאחרים לא הו' לריך להקדים הקדמה זו שלא הספיקו לעקור עד שנכנסה שמינית, בקיבור הו' לו לתרן דו"ל שמוותר לאחרים, וע"כ דזה ברור צעניו דשביעית עלמנו שאמרו ע"ז הנוגע בשביעית ועקור אסור בודאי לכל העולם, ואך צמח שהוסיף לומר דגם בשמינית קנסין ל' גם בזה אינו ברור צעניו שמוותר לאחרים, ומסתפק דשמה רק צצו מותר יען שכבר מת וצנו מאליו הוא זוכה וזה קיל מלאחריו צחיו כאשר יתבאר עוד להלן. גם בזה כ"ע כתב הרד"ז בסתמא שפירות שנעבדו באיסור אסורין כפי' הרמב"ם במתני' חלא נאכל, ולשון לא נאכל משמע ודאי שאינו נאכל לשום אדם.

ומה שדחה דברי הרד"ז צמח שפי' דברי הרמב"ם דמייירי צמית ולא קנסין צו אחריו מ"ש הרמב"ם

המקראות והש"ס לדבר כאורחא דמילתא. ואין נ"מ כלל בין מתנה למכר לפי הטעם שאמרו עליו חכמ"ל שלא יבנו מעשיו הרעים. ועכ"פ מבואר בר"ע חלגזי דמתנה אסורה כמכר וא"כ אין להחיר.

ובד דייקאן מתק לשונו של רש"י ז"ל שכתב בתרומה שיכול ליתנו לנ"כ כהן שלכאורה אינו מוצן שום נ"מ בין נ"כ או כהן אחר ולמה האריך בחנם לפרש אחיזה כהן הול"ל בקיצור שיכול ליתנו לכהן, גם אינו מוצן בלשון שיכול ליתנו לכהן דמשמע שהרשות והיכולת בידו ליתנו לכהן הלא חיובא רמ"י עלי' והוא מחוייב מזאורייתא ליתן התרומה להכהן. וגרסה זאת דהנה החור"ד בספרו נחלת יעקב במס' סוכה דף ל"ה העלה במה שאמרו שצריך באחריו שיהי' צו דין ממון לא סגי אם יש לאחרים צו דין ממון אלא צריך שיהי' צו דין ממון לעצמו ואי לאו הכי לא מקרי לכס, ולפי"ז אינו מוצן לכאורה למה צהיתר אכילה סגי אם יש לו היתר אכילה לאחרים אף שאין לו לעצמו היתר אכילה צו, הלא גם היתר אכילה הוא מקרא דלכס כמו שכתבו שם ברש"י ותוספות, ואריך לומר דכיון שלמדו חכמינו ז"ל (ספרי נשא ל"ד) מקרא דאיש את קדשו לו יהיו שטופה הנאה לצעלים, א"כ חזין דע"י עובת הנאה שיוכל לבחור לו הכהן שירצה קראו הכי שהוא שלו, וא"כ מיקרי נמי לכס ע"י עובת הנאה זו, ולכן דייק רש"י ז"ל לומר שיכול ליתנו לצו צהו כהן דע"י שהיכולת בידו לבחור את צו צהו ליתן לו ע"י עובת הנאה הוא מיקרי לכס. וא"כ כיון דלא מיקרי לכס אלא בשביל שיכול ליתנו לאותו שהוא רוצה צו ויש לו הנאה מנתינתו וזה וודאי אסור היכא שאסרו עליו חכמ"ל שלא יבנו מעשיו הרעים שזה ודאי דמי ממש למכר, ואף לדברי הערוך השולחן שמדייק ממה שלא נקטו בלשונם שאסור במתנה י"ל דלא נקטו מתנה בשביל דלאו מילתא פסיקתא הוא לאיסור דמתנה אפשר להיות לאדם שאינו מכיר ואין לו שום הנאה מנתינתו, ואף דסוף כל סוף יחזיק לו טובה לא חשו כ"כ, ובשביל מתנה כזו לא מקרי לכס אם לא יוכל לבחור לעצמו ליתן כרצונו. וזה אני אומר לפי דברי הערוך השולחן אצל כבר הבאתי דברי המהר"ע חלגזי והגמ"י והצ"י דכל מתנה הוי כמכר לענין זה ודבריהם צרורים כמבואר לעיל.

האדרבתי צה לבאר עיקר ההלכה אם מותר במתנה, אצל בני"ד אין נ"מ צה דאף אלו הי' ההלכה שמותר במתנה ל"ל הטעם דבמתנה שהוא בחנם לא נחקקים מחשבתו כמו במכר לכן לא אסרי', אצל כיון שעי' היתר המתנה מתיר האחרונים למאז נמא דנחקקים צה

בכורות להרמב"ן פי' חמישי סי' י"ג כתב כ"פ מכר ומתנה צהדא מחתא וכמו שאסור ללוקח כמו כן אסור למקבל מתנה דחד טעמא הוא שלא יבנו מעשיו, ואף בהפקירו חכה צו אחר מן ההפקר צה כתב דלא דמי למתנה שנהנה במה שנותן אצל זוכה מן ההפקר דמי לצו הירוש' יעיי"ש שהוא דבר פשוט צעיניו דלא כמ"ש בערוך השולחן. וגדולה מזו מבואר בצ"י יו"ד סוף סימן קי"ז על כך דינא שאסור לעשות סחורה בדבר האסור מן הסורה, והביא מדברי הגהות מיימוניות (הלכות מאכלות אסורות פרק ח') דבשם שאסור לעשות צו סחורה כך אסור לקנותו כדי ליתנו לזכרי, וכחצ הצית יוסף הטעם משום דמתנה כמו מכר הוא דאי לאו דקבל הנאה מיני' לא הוי יחיד לי' מיד, הרי דאף שאינו מוזכר בש"ס רק סחורה אעפ"כ אמרינן דמתנה ממילא משמע, וכמו דאין נפ"מ במכירה בין אם הריווח הוא הרבה או מעט כמו כן במתנה כיון שיש לו עכ"פ אחיזה חושלת הוא שוב למכירה, ולא אמרינן מדלא אמר רבותא יותר מתנה ש"מ דמותר, כי אין צה רבותא יותר דזיל צהר טעמא וחדא הוא, ומה שאמרו לשון סחורה או מכירה אורחא דמילתא נקט שכן הוא דרכן של בני אדם לסחור ולמכור בכל יום תמיד ולא ליתן מתנות, ועיין בגמרא גדה דף כ"ב ע"א כי יוצא צו דמה אורחא דמילתא נקט, ולעולם אפילו דס יבש נמי, ובתוספות יצמות דף ק"ד ע"ב ד"ה דאמר דהא דמספקא בפרק נערה אי חרש מיפר או לא מיפר משום דלאו צר שמיטה הוא, היינו משום דשמה לא כתב קרא ושמע אלא אורחא דמילתא הכי הוי דכי שמע מיפר, וכמ"פ אמרינן בש"ס שדבר הכחוש צהוב ופירש"י ז"ל בדבר הרגיל להיות, ובגמ' ע"ז ד' כ"ב בצעו דסתמא מאי ופשיע מרישא אם התנו מתחלה מותר הא סתמא אסור אימא סיפא אם צאו לחשבון אסור הא סתמא מותר אלא מהא ליכא למשמע מיני', וכחצ שם הרמב"ן צחי' דלא סחרי הדיוקים דאיכא למימר אורחא דמילתא נקט.

ובאמת כי כך דיוקא שדייק בערוך השולחן מדאמר שאסור לחכרה ולא אמר שאסור במתנה ש"מ דבמתנה מותר, הנה אדרבה יותר יש לדייק ממה דאמרי' צמ"ק י"ג ובגיטין מ"ד ובכורות ל"ד על כך מתני' דשהה שטייבה לא חזרע צמוצי' שציעית אמר ר"י ציה נקטין הטיבה ומת צנו זורעה, ואם נימא דגם צחייו אם נותנה במתנה לאחר מותר לזרעה הול"ל רבותא יותר שגם צחייו מותר במתנה ולמה אמר דווקא צמת דלא אהני לי' מעשיו כלום, אלא וודאי דאיכא שהוא נותן אסור ולא אמרו חכרי או מכרה אלא בשביל שהוא אורחא דמילתא כאשר הבאתי לעיל כמה ראיות שדרך

פירושו שצריך לעצור מן העולם מבואר ביעורו בקרא, ושפיר קשה לי' ליתשצ'י במתני', אבל בפירות השמורין אף אם אסורין ליתנם לבהמתו באופן שהוא נהנה מהם אבל מ"מ יוכל להפקידם לפני בהמות וחיות דעלמא באופן שאין נהנה מהם, ועכ"פ אינו מבואר מקרא שצריך ביעור דווקא, גם י"ל שאינם אסורים אלא להלוקחים מן המשומר אבל אם הפקידם אח"כ יש להם תקנה. אבל גם בלא"ה אין זך הוכחה דכלא הוא חולק גם בלא"ה מעמיס אחרים על האסורים פירות שמורים ואין לורך לחשוב גם קושי' זו. ועי' בגמ' יצמות דף מ"א ע"ב שהקשה ולא מי אותצוני' חדא זימנא נימא מהא נמי תבוי תויבחה, ופירש"י ז"ל וני"מ דאי מיתרלא קמייחא תיקום הך, הרי שצמקום שאין נפ"מ אין להרבות בקושיות צמקום שיש קושיות גם בלא"ה, ועי' צ"ק ד' מ"א ברש"י ד"ה מודה שכתב וכו"ה דמלי למיפך נמי אעד אחד, והנה לא ציקש שום תי' על דמלי למיפך ולא פריך שכן הוא הדרך להשמיט לפעמים קושיא שאין נ"מ להשבע, וכן הוא שם צתום' ד"ה מודה דהוי מלי למיפך אעד אחד אלא הפשוט יותר נקט, ומלינו כעין זה הרבה פעמים צש"ם ופוסקים ואין זה שום הוכחה מדברי הרמב"ן ממה שהשמיט איזה קושי' צמקום א' והקשה הפשוט יותר. גם מדברי ערוך השלחן (הלכות שמיטה ויוצא סימן כ"א סעיף ו') אין ראוי ואדרבא מדלא כתב להאכיל לבהמתו משמע שסובר שאסור צכחאי גוונא וכוונתו רק לפני בהמות וחיות דעלמא שאין לו שום הנאה. ולדינא צי"ד אין נ"מ גם צזה דאף שיש שיטות דפירות האסורין רק באכילה ולא בהנאה ויאלץ בזה, אבל כבר חיפסק הילכתא בשו"ע סי' תרי"ע סעיף ה' שאחרוג האסור באכילה פסול לנאת צו, וכתב שם המג"א צס"ק כ' דסבירא לי' דאעפ"י שמוחר בהנאה כיון דאסור באכילה פסול כל ז', ולא הוצא שם דעה אחרת לא בשו"ע ולא צנושאי כליו, וכבר כתבו שדעה שלא הוצאה בשו"ע א"ה ללרפה אף לס"ם שכבר קבלנו עלינו לפסוק בהשו"ע, והתומים (סי' כ"ה) כתב מטעם זה שאף המוחזק לא יוכל לטעון קים לי נגד השו"ע, אך האמת הוא שאסור לכל הדיעות צפרע למיד שצריך שיביא צו דין ממון כמבואר לעיל.

1

במה שתפס אחתי על לשוני צמה שכתבתי שרצו הראשונים אסורים הפירות אף צקרקע של עכ"ס וגם נעבד ע"י עכ"ס, וצא להשבון שאינו רוצ כי הצ"י כתב בצקקת רובל (סי' כ"ד) דטעם צבותיו של רש"י הוא שמה לקחם מישראל והמהר"ם גלאנטי שם כתב דגם צדברי ר"ת י"ל כן, הנה המהר"ם גלאנטי העיר שם על הצ"י למה לא כתב

כל מהצבתו צשלימות שהרי כל העצירות שעשה מתחלה ועד סוף הן צמלאכות האסורות וצשמירת הפירות וצבהצאתן לחוץ לארץ לסחור צהן הכל היה כוונתו רק צשציל שיקחו אותם למנוח שיתעשר צזה כי לאכילה אינו שור כלום להציון לכאן, ואם אחת מתירם למנוח אחת מקיים את כל מעשי העצירות שעשו היפך ממה צגזרו חכמ"ל שלא יהיו מעשיו הרעים, וח"ו לא עלה על דעת הערוך השלחן להתיר צכה"ג אלא דווקא צמתנה שהוא צאמת צתנם ואין לו תועלת, אבל כבר נצבאר שגם צכה"ג אסור.

כתבתי כ"ז לרווחא דמילתא לפי דבריו אבל צאמת לא כתב הערוך השלחן להתיר צמתנה אלא דוקא צחרישה ששם מלינו ההיתר דלא קנסו לאחרני', גם לא התמירו כ"כ צחרישה לקלקל הצרישה כמו צנוטע צשציעית יעקור, וגם מהרש"י שהציו שסבור לחוכרה ולא כ' מתנה שם מייירי צחרש צלצד ופשיטא שאין להציו ראוי משם לפירות שנוצרו צאיסור, והלא צנעצדה צאיסור גם הערוך השלחן אסור לגמרי שהרי כתב על פי' המשה דלא נאכל ולדינא כל הפירושים אמת, וכמו שספיתין אסורין לכל העולם אף לצו אחריו כמו כן פירות שנוצרו צאיסור ואדרבא הוא ק"ו מספיתין כמ"ש הראצ"ד ונצבאר לעיל ואין צו היתר אכילה כלל, והדבר צרור שאין יולאין צו למנוח והמנצך על אחרוג צזה צרכתו לצטלה ואינו יולא ידי המנוח מלצד מה שצובר צזה על איסורין התמורין של שציעית שהוא צעוה"ר גם מכשול לרבים ר"ל.

ח

ב"ש צאיסור פירות משומרים שיש הרבה ראשונים שמתירים, הנה צאיסור משומרים יש פלוגתא גדולה בין הראשונים אבל אותן המתירים צמשומרים אסורים צנעצדה צאיסור כאשר ציאתי לעיל, וא"כ צי"ד שהוא חרתי לריעותא משומר וגם נעצדה צאיסור כו"ע מודי דאסור.

ובמה שהדגש עוד דאף האסורין פירות משומרין מ"מ יוכל ליתנם לבהמתו, והציו ראוי מהרמב"ן (ויקרא כה, ז) שעל הראשונים דסברי ציעור פירושו שצבער הפירות מן העולם הקשה דלא מלינו דפירות שציעית יה"י מן הנשרפין או מן הנקצרים ואילו על הראשונים דסברי דשומר אסור מן התורה לא הקשה כן והוכיח מזה דמותר ליתנם לבהמתו, אבל אין זה הוכחה, חדא דכל בני דתשיצ צמתני' (תמורה לג:) שהוא מהנשרפין או מהנקצרים יש על כאו"א מהם לימוד מן הקרא, ולכן גם צציעור אם

בהצלעה, והוליא כן מדברי הש"ס סוכה ל"ט שסיים
הברייתא שם דלוקח מן המשומר אפילו כחצי איסר
חסור, והבין דמה שאמר ר"ה מצליע ל"י אחריו כלול
קאי על הלוקח מן המשומר אף בלקח ממקום המשומר
בעלמו, ותמה אני הא"ך יעלה על הדעת לפרש כן בדברי
הש"ס. ראשית הנה מצואר בדברי החוס' ד"ה יותר
שנתקשו ממחני' דמעילה שאין באתרוג יותר ממזון ג'
סעודות, ותי' דהתם באתרוג פסול דלא צעי ליה אלא
לאכילה אבל הכא כשר וכדר לברכה דמיו יקרים. הרי
שבוכרחו לומר דיש צדמי אחריו יותר ממזון ג' סעודות,
כי כל הלכה זו דאתרוג במחנה או בהצלעה מיירי רק בלוקח
מן המופקר דמותר עד שיעור ג' סעודות לא בלוקח מן
המשומר שאסור אף בכל שהוא. והנה אמרו צד הלוקח
מע"ה וכן אמרו הטעם לפי שאין מוסרין דמי שציעית
לע"ה, ואלו היה מיירי בלוקח מוודאי שמור אין י"מ
אם הוא ע"ה או ת"ח וגאון אם הוא שומר פירות
שציעית רשע הוא כמצואר בסנהדרין כ"ז, ואך בלא
ראינוהו עובר עבירה יש י"מ בין ע"ה לחבר דע"ה
חשדין ל"י אבל יען שלא ראינו אותו עובר עבירה בשביל
שאין חשדין ל"י א"א לקבוע אלא שלכתחילה אין מוסרין
לו דמי שציעית מפני החשדא יען שהוא גז"כ שציעית
תופסת דמי', אבל מה שלמד מהקרא שתופסת דמי'
אינו אלא כשניתנו המעות ע"ש הפירות אבל כשהוצלעו
הדמים כלולצ לא נתפס עליהם הקדושה ולכן אין איסור,
אבל כשוודאי שמרם שגזרו עליו חז"ל שלא יכנו מעשו
הרעים אין חכמה ואין חכמה ואין ענה לנגד ה'.

ובמהר"י קורקוס פ"ח הל' י' כתב על דברי החוס'
שבוכרחו לתרץ שאחריו למזה הוא ציורק שזכ
לפי שפירשו הם צמן המשומר דהיינו ממקום שימורו
מש"ה קשיא להו, אבל לפי שיטת רבינו דמן המשומר
היינו שכמותן נשמרין א"כ אחריו וודאי דמשומר הוא
כמו תאנים ורמונים וכיון שכן אין באתרוג יותר ג'
סעודות אלא אפילו כ"ש חסור ולא קשיא מידי עכ"ל.
וכוונתו מצוארת דלעת הרמב"ם ז"ל שפי' צמן המשומר
דהיינו פירות שכמותן נשמרים דא"כ פירות שכמותן
נשמרים אף בלוקחן ממקום המופקר חסור אפילו כחצי
איסר דחשדין לע"ה כיון שזרכן של פירות אלו להיות
נשמרין, וא"כ באתרוג א"א כלל שיהיה לו דין לוקח
מן המופקר אף בלוקחו מן ההפקר כיון שכמותו נשמר
חסור לעולם אפי' כחצי איסר לכן לק"מ, אבל לפי
החוס' שפירשו מן השמור ר"ל מהשמור צוודאי וא"כ
גם באתרוג אם אינו לוקחו ממקום השמור יש לו דין
לוקח מן המופקר שיותר עד ג' סעודות לכן קשה
קושיית החוספות והוכרחו לתרץ שהוא ציורק.

גם דעת ר"ת כן, אבל מצואר ברא"ש סוף פ"ק דקידושין
צהדיא שהר"ת ז"ל הביא ראייה שא"א לאוקמא כך
ברייתא שלקחו העכו"ם מישראל וע"כ מיירי כשגדלו
משלו יעיי"ש, וא"כ שפיר כתב הב"י דלעת ר"ת נובב
בשל עכו"ם, גם הרז"ה כתב צהדיא שאסור מה"ת אף
בשל עכו"ם, והכך רואה שבב"י באבקה רובל שכתב
להחיר בשל עכו"ם כתב הטעם בשביל שהרמב"ם הוא
מרא דאתרא ופליג ולא אמר הטעם בשביל שרוב מחירין,
ואילו היה רואה שיש רוב מחירין לא היה לר"ך לומר
הטעם שהוא מרא דאתרא, דהיכא שיש רוב הלכה כרצום
בכל העולם לא דווקא במקום שהוא מרא דאתרא,
והשלח"ק בשער האותיות אות ק' צדיני מלות התלויות
בארץ כ' שגם הרמב"ם ז"ל לא החיר פירות העכו"ם
בשציעית אלא כשהגוי נותן לו במחנה או מוכר לו בעד
חתיכת בשר וכיו"צ אבל לקנות ממנו בדמים חסור יעיי"ש
שהאר"ך, ובבר האריות המצ"ע והמהר"י"ע לצאר שנובה
דין שציעית אף בפירות הלוקחים מן העכו"ם אפילו
להקל שלא לעשרן אפילו בלא צרכה, ולפלא שהמהר"י"ע
בסו' מ"ג הביא שבב"י היה נובה בכתחילה לעשרן בלא
צרכה וא"כ הכריחו אצ"ו הרב המצ"ע והחכמים שטעמו
צפומצי שלא יעשרו כל עיקר ולא ה"י מי שיערער בדבר,
ובתשובת הב"י שבאבקה רובל כתב בהיפך שחכמי העיר
מיחו בהמצ"ע והוכרח צדתי כנסיות בגזירת נידוי
שכולם יפרשו תרומות ומעשרות מפירות עכו"ם שנתמרחו
ציד ישראל בשציעית, והחרדים (בענין הפרשת תרומות
ומעשרות בשציעית) כתב שגם הביא יוסף בסוף ימיו
לא חילק בין פירות עכו"ם לפירות ישראל וכן עמא דבר,
והשלח"ק שהיה אחריהם כתב גם כן שנוהגין קדושת
שציעית בפירות עכו"ם, וקשה להבין גופא דעוצלה היכי
הוה כי צוודאי כל דצריכה אמת ויש סתירות גדולות
בדצריכה בסיפור המלואות, והצרכ"י צסימן שלי' אות
י' כתב ליישב שהיו זמנים שונים, ועדיין אינו מובן,
ועכ"פ זה וודאי כי אף השפעת הב"י היתה בזה מה
שהקילו בפירות עכו"ם לענין שציעית, וכן הביא שם
בצרכ"י תשובת המהר"ם בן חביב שכתב אלו סומכין
על סברת מרן, והרי שסמכו בזה רק על הב"י וא"כ אין
להקל יותר ממה שהקיל הב"י, ובנעצדו ע"י ישראל
אף שהשדה היא באמת של עכו"ם חסורו הב"י וזה דעת
כל החכמים שהרי החכמים שנגדו אסרו אף בנעצדו
ע"י עכו"ם.

ז

ב"ש דדבר קניית האתרוגים הודה במקלפת שאסור
לוקח אתרוגים משומרים אף מלא ענה לוקח

ואסור לכ"ט, ואין תועלת בהצלה אלא לענין זה שלא יתפסו הדמים בקדושת שביעית לא זולת כמבואר. וכ"ז אף אילו לא היה אלא איסור שמור בלבד, אבל כאן גם נעבדו באיסור וזוודאי אסור לקנותם וגם הפירות בעצמם אסורים לכל העולם כמבואר, והלא לחזק ידי עובדי עזירה בשביעית אף בשאלת שלום בלבד מבואר במשנה שאסור, ומכש"כ להבליעם דמים וקרים בעד העזירה, וכל זה צרור ופשוט. ושמעתי מאתן שהיו בשוק האחרונים במשך הימים ההם וראו הכל שהיו מוכרין וקונין האחרונים שביעית בכל היום כמו בשאר השנים בלי שום הצלה ולא היה שום עירעור ואף כששאלו א' על איסור שביעית אמרו שיש היתר בהצלה ואלו בהיתר, ועל סמך היתר זה היה הולך המסחר בלי שום הצלה שלא היה אלא פתחון פה להיתר אבל באמת אין בזה שום סרך היתר.

ח

מה שאסר בחפניו לבקש מקילין לעשות מלאכה בשביעית בשדה עכו"ם, הנה צראשונה הביא דברי רש"י ז"ל בסנהדרין כ"ז שפי' אגיסטון שכיר אלא עכו"ם, שמה נראה לכאף שצדקה עכו"ם מותר לעשות מלאכה, ודחו התוספות פי' זה שהוא נגד הגמ' דאין עודרין עם העכו"ם. וצדשו הקודמת כתבתי דאפשר אין כוונת רש"י ז"ל שצביל שמוחר, אלא דע"י שהוא שכיר לעכו"ם יכפהו העכו"ם ע"י הערכאות לעשות מלאכה דזה ודאי שלפי חוק הערכאות יוכל לכופו כשהוא שכיר, ואולי גם אם לא ייית להחוק יוכל למסרו לתפיסה שהוא סכנה, כמו שכתבו צארונוא, וכן משמע קצת מדאמר שכיר ולא אמר סתם שהוא של עכו"ם.

אמנם לדינא אין נפקא מינה בזה דאף לפי פשטות דברי רש"י ז"ל שנראה מפירושו בלשון אגיסטון דמותר בשל עכו"ם, ואריך לומר דפליג אסוגיא דאין עודרין עם הנכרי בשביעית, וא"כ אריך לדון הלכה בדברי מו, ומבואר בש"ס וצרי"ף ורא"ש במקומות אין מספר דכל היכא דשקיל וערי בש"ס אליבא דאיהו מ"ד לתרן המשנה כוותיה ש"מ דהלכה כמותו, ע"י יד מלאכי מאות ת"ח עד אות תי"ב, שאסר איש עבדו באריכות שדעת רוב מנין ורוב בנין דאף ביחיד נגד רבים אם הש"ס שקו"ע צדעת היחיד ש"מ דסברי הלכה כמותו אף נגד הרבים. ואף דלפעמים מנינו ג"כ שכתבו לתרן איזה תנא או אמורא אף דלית הילכתא כוותי, ע"י צ"ח חו"מ ריש סי' כ"ה שכתב לחלק דהיכא דמוכח בתלמודא דלא הוי"ל הכי ליכא קושיא מהא דפריך בתלמודא למ"ד

ומ"ש המהרי" קורקום בלשונו על פי' התוס' דהא אפשר דבמקום מופקר מיירי, זוודאי שאין הכוונה דמיירי בשניהם בין במשומר ובין במופקר דא"כ עדיין קושי' התוס' לק"מ אם אפשר לאוקמי' גם במשומר שאסור אפילו כחאי איסר, דאף דצמתי' תני סתמא מ"מ תנא אין לריך לפרש דבריו וכן דרך המשניות בכל הש"ס דצמתי' קתני סתמא ומוקמינן המתני' בגוונא דמתיישבא שפיר, ובקילור כללי התלמוד הנדפס בסוף מסכת ברכות כתב ח"ל, דרכי התנאים לסתום דבריהם ולא לפרש ולזה לנו יכולים לדוחקם ולהוציאם ממשמעותם לומר הכא צמאי עסקין או הכי קאמר וכיוצא בזה אבל האמוראים דרכם לפרש ולא לסתום ולזה אין לנו יכולים לדוחקם ולהוציאם ממשמעותם יעיי"ש, והנה זה אינו דוחק והוצאה ממשמעות כלל לאוקמי' בלוקה מן המשומר וצבגון דא אף צאמוראים דרך הש"ס לומר הכי קאמר וכיוצא בזה ומכש"כ בתנאים. אבל הכוונה פשוטה מאוד בדברי המהרי" קורקום דלהרמב"ם ז"ל א"ל לאוקמי' כלל בלוקה מן המופקר כיון דאחרוג ית לו דין וודאי משומר, דאף שלא ראינוהו עובר עזירה ולא נאסרו הפירות, מ"מ י"ל דין וודאי משומר לענין זה שאסור ליקח אפילו כחאי איסר מטעם חשדא ולק"מ, אבל לפי' התוס' שאפשר דבמקום מופקר מיירי א"כ כל שלא ראינוהו עובר עזירה א"ל להוציאו מחזקתו ולומר עליו שוודאי שמר כל היכא שאפשר שהי' מופקר כי אין לנו בו אלא חשדא בעלמא לא חזקת רשע ומותר ליקח עד מזון ג' סעודות, דזה וודאי שא"ל לאוקמי' מתני' כשראינו זוודאי ששמר באופן שא"ל כלל לומר שהוא מקום מופקר שאז אסור אף צמתי' בהצלה, וצ"פ וצרור בכוונתו.

והרי שנצאר גם מדבריו שלדעת המפרשים צמן המשומר שלקחו מן המשומר א"ל לאוקמי' הכי התירא דמתנה והצלה כאשר ביארתו שאין זה אלא כשכל עמם האיסור רק שצביל שחושדין לע"ה, וא"כ צנ"ד שלוקחין מן המשומר זוודאי אין מקום לדבר מזה כלל, ואף לדעת המתירין הפירות שנשמרו אבל להרשע העובר זוודאי קניסין שאסור לקנות ממנו, וכבר ביארתו מהמהרי"ע אלגזי והגמ"י והצ"י שכל היכא שאסור לקנות אסור גם צמתנה דחד טעמא הוא, ואפילו לדברי הערוך השולחן שהתיר צמתנה יען שהוא צחוס, אבל זה ודאי שלא התיר אלא כשהוא צחוס צחוס ולא אהני מעשיו הרעים דלא חייש שמה אה"כ יחזיק לו טובה, אבל היכא שאינו רוצה ליתן צמתנה אלא יען שמצליע לו דמים וקרים בהלובז ואהני מעשיו הרעים בשלימות גמור זה וודאי הוי כמכר ממש לענין זה בלי שום הפרש

לחדש ולצדות מלציו מלוקת בין תנאים ואמוראים כ"ח במקום ובענין שהם חולקים בודאי, לא זולת, וזה אחד משיקרי ויוסודי התלמוד, עכ"ל. ובגיטין דף ס"ב כתבו אחד תירוצא דתלמיא בפלוגתא דיש קנין כדי ליישב הקושיא אבל כיון שיש להם תירוצים אחרים דחו אותו התוס' שלא לעשות פלוגתא והשמיטוהו בסגדורין, וכבר הבאתי בתשו' הקודמת שאם במקום א' כתבו התוס' שני תירוצים ובמקום א' השמיטוהו האחד ש"מ שאינו סובר כאותו התי', וכן כתב הרא"ש בצרכות פ' היה קורא סי' ע', ובתוס' מס' שבת פ' צ"מ ד' כ"ה ד"ה גזירה, על הש"ס, דאם במקום אחד מביא צ' או ג' טעמים ובמקום אחר לא הזכיר אלא האחד יש להבין כי הוא העיקר להלכה.

ובאמת כיון שכתבו בש"ס בסתמא דאין עודרין עם הנכרי ולא כתבו שום טעם לא נוכל לצדות מלציו שהוא בשביל דאין קנין, ושתלוי אס' שביעית צומח"ז דאורייתא לעשות פלוגתא בדבר. ובש"ס ע"ז דף ל"ה כי גזרי גזירתא במערבא לא מגלו טעמא עד תריסר ירחי שחא דלמא איכא אינש דלא ס"ל ואחי לחולי צ"י, ופירש"י ז"ל דילמא איכא דלית ל"י הכיט טעמא ולא בדיל מיני ומחלל צ"י, אבל השתא דלא מגלי טעמא דמלמא בדלי מיני כ"ע דסברי קמו רבנן במילתא דתתי מיני' חורבא ואין הוא דלא בקיאותן בטעמא. הרי דאף היכא שיש טעם בגזירה שאפשר לחלוק ע"ז מ"מ כיון דלא מגלי טעמא ע"כ כו"ע סברי כן דלא נוכל לומר הטעם מעצמנו, ובכאן לא גילו שום טעם למה אין עודרין עם הנכרי, ובפרט שנוכל לומר שהוא גזירה סתם דגם בספחין של עכו"ם הקשה הרמב"ם ז"ל בתשובה (פאר הדור סימן ע"ו) למה אין גוזרין אטו ספחין ישראל, אלא שחירץ שכיון שספחין ישראל גם כן אינו אלא גזירה הוי ספחין עכו"ם אטו ספחין ישראל גזירה לגזירה, והא תינח בספחין אבל בעשיית מלאכה שהוא דאורייתא בישראל שפיר גזרו עשיית מלאכה בשל עכו"ם אטו של ישראל, או מטעם אחר שאנחנו לא נדע. ואף למאן דאמר שביעית צומן הזה דרבנן כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון, כמו איסור ספחין שהוא דרבנן ולא מלינו היתר צוה אף למ"ד שביעית צוה"ז דרבנן, וכן מלאכה דרבנן שהתירו צמו"ק צבית השלחין משום פסידא שלא תשאר הארץ מליחה למ"ד שביעית צוה"ז דרבנן, אבל צבית הצעל דליכא טעם זה לא התירו אף למ"ד שביעית צוה"ז דרבנן, וכן בכל מילי דרבנן שיש שביעית הוא כן.

והבב"מ שהביא ג"כ דברי הסה"ת ללמוד ממנו שביעית צוה"ז דרבנן ופסק כן להלכה ואעפ"כ

דלא ס"ל הכי, אבל מהיכא דלא מוכח בתלמודא מידי וסתמא דתלמודא פריך ממילתא דחד ודאי דהילכתא הכי. וכן הוא הסכמת כל הפוסקים. וא"כ צ"ד דפרכין על כך מימרא דרב דאין עודרין עם הנכרי מסתם מתני' וערחיין לתרן המתני' כוותי', דלפ"ז אף אלו היה מצוה צהדיא בש"ס שיש פלוגתא צוה אס' עכ"פ לא כתבו הכרעה להלכה אמרין דאותה המימרא שעררו בש"ס ליישבה הילכתא היא, ומכש"כ כאן שלא מלינו צהדיא פלוגתא בש"ס צוה אלא אותו המ"ד שאמר יכול לומר אגיסטון אני שקראו אותו אח"כ רשע בשביל מימרא זו, ואולי לכן קראו אותו כן בשביל שכל ההיתר של אגיסטון אינו, דבאמת אינו מוצן, דכיון שלא ידעו דבר ברור כמו שאמר שם הלז יודע וכו' וכן אמר אח"כ ולימא נמי אגיסטון א"כ מה עון עשה מה שלמד זכות על מי שמעשיו סתומים ואין יודע לנו. ולהב"ל אפשר לומר שהוא בשביל שאף אילו היה האמת שהוא אגיסטון אין צו היתר, וכן משמע קצת דבמה שאמר לעקל אני לריך אמר הלז יודע וצמה שאמר אגיסטון אני לא אמרו כלום אס' יש ספק בדבר, ואפשר סברי דאין נפקא מינה דגם אגיסטון אסור. ומה שפירש"י ז"ל שנטשו סניגורין לרשעים, י"ל הכוונה דודאי יכול כאו"א להגיד דעתו להלכה צביהמ"ד אף יחיד נגד רבים, וכך דרכה של תורה, אבל להורות הוראה נגד הרבים זה ודאי אסור אף היכא שצמור צעיניו להיתר, וכמו שהביאו התוס' בפסחים נ"א מהירושלמי שקלל רשצ"י קללה נמרצת לאותו שאכל ספחין כרוב שביעית ואף שהיה ברור צעיניו להיתר, וזה שנטשו סניגורין לרשעים צמעשיהם הוי כעושה מעשה שהחזיק ידי עוברי עזירה.

ויהיה איך שיהיה הפירוש בש"ס מאיזה טעם שהוא מה שקראו אותם קשר רשעים, אבל עכ"פ זה ודאי שנדחו דבריו, והאיך אפשר לדחות צוה סוגי' ערוכה בש"ס מה שעררו ליישב ולהעמיד להלכה, והלא אותה המימרא הנידחת בש"ס בודאי גרע משאר פלוגתא שלא נאמרה עלי' בש"ס שום הכרעה כלל ואינו דוחה שקו"ט שצ"ס. ומה שפירש"י ז"ל באגיסטון לא כתב שכן הוא הלכה אלא כתב לפרש דברי המ"ד הבוא, ולהלכה בודאי שא"א לדחות סתמיות הסוגיא דאין עודרין. ומה שדחו התוס' פ"י זה ז"ל בשביל דלא נראה להם כלל אף לעשות פלוגתא צוה להמליא פלוגתא חדשה שאין לה שום רמז בש"ס. וצירושלמי איכא פלוגתא באיזה אופן מותר לומר לעכו"ם צדיצור אבל לסייע עמו במלאכה לא מלינו שום מ"ד ואפוא פלוגתא לא מפשינן. ועיין תשו' חכ"ז סי' קל"ד באמצע התשו' שכתב וז"ל: ודבר ברור הוא להגיל וצקי בדרכי התלמוד שאין לנו

מקושיית התוס' שאין לפרש כלל אף בדעת אותו המ"ד דאגיסטון נגד סוגי' ערוכה שלא נמלא שום פלוגתא עליו, אבל הם כתבו שאפשר ליישב דעת רש"י ז"ל וכל דצריהם סובבים שם להכריע ששביעית צ"ה"ז דרבנן נגד שיטת התוס' שסוברים שהוא דאורייתא, וע"ז כתבו שכיון שהוא דרבנן אין קושי' על רש"י מה שפ"י בדעת אותו המ"ד שסובר להקל בדרבנן, אבל להלכה גם רש"י ז"ל אינו סובר כן. וכן נראה לשון הסה"ת שכתב ומעטם זה נוכל לומר דשביעית מותר וכו' ומתייבש בך פירש"י ז"ל, ולא אמר סתם בקיצור שמעטם זה מותר אלא שנוכל לומר דמותר ומצואר בלשון זה שלא אמר החלטה להיתר אלא שיש אפשרות לומר כן ליישב פירש"י ז"ל. וכן כתב בס' המהרש"ם אין כאן קושיא על רש"י ז"ל. וכל דצריהם סובבים רק ליישב פירש"י ז"ל לפי שיטתם שהוא דרבנן. והמצי"ע שהביא כל דברי הסה"ת האלו לסיועתא לפסק הלכה ששביעית צ"ה"ז דרבנן ולא העיר מאומה עדברי הסה"ת האלו הכמה בהיפך מפסק שלו במקורא שהכריע בצירור שיש קדושה לשדה עכו"ם ששביעית אף לאכילת הפירות ומכש"כ לעשיית מלאכה, ע"כ שצורר צעינו שאין הכרח כלל לומר שאם שביעית צ"ה"ז דרבנן אין קדושה לשדה עכו"ם ולא כתב כן הסה"ת אלא שנוכל ליישב כן דעת רש"י ז"ל, אבל ודאי שאין הכרח לומר כן.

וא"ה דמלשון הכו"פ (פרק מ"ז) שהביא שם במצי"ע שכתב בלשונו והבי"ת כתב דשביעית מותר לחרוש ולזרוע בקרקע העכו"ם ואפי' מדרבנן ולא הסכים צד עובד קודש מדרבי חליעזר כולי, ומזה משמע קצת שהבין הכו"פ מדרבי סה"ת שמותר להלכה מדכתב סתם דשביעית מותר, ואין צידי הספר כו"פ דאולי המצי"ע לא העתיק כל דבריו יען שאין נ"מ לדידי' הלכה זו, שהרי המצי"ע בלא"ה פסק שאסור לעשות מלאכה בשדה עכו"ם ששביעית ולא הביא דברי הסה"ת אלא ללמוד ממנו ששביעית צ"ה"ז דרבנן. אמנם אף מלשון זה של הכו"פ אין לבנות יסוד על דיוק זה דאפשר קיאר כו"פ בהעתק הלשון מספיק"ת דודאי חילו היה מביא דבריו לפסק הלכה לפסוק כוחי' היה מדויק בלשונו להעתיק בלשון צורר, אבל כיון שחלק עליו כאשר כתב על דבריו ולא הסכים צד עובד קודש, לכן הביאו בקצרה מה שכתב דשביעית מותר, כי אין נ"מ בין אם כתבו לפסק הלכה או כתבו לפירוש דבריו המ"ד דאגיסטון הוא חולק עליו כאשר חלקו גם התוס' אהך פירושא, ומאין גם צש"ס כה"ג. ועי' בקיצור כללי התלמוד שהביא ממכמה מקומות דרך הגמרא לקרר משניות של עהרות ולא לצד בקיצור לשון כ"א בקיצור ענין או דין כו' כיון דלאו בהאי דינא עסק, עכ"ל יעו"ש. ומכש"כ בפוסקים כשאין רואין נ"מ

נכנס בעובדי הקורה להכריח את הצ"י וסיועתו לנכונ דין שביעית בשל עכו"ם שהוא מעטם דאין קנין לנכרי כמ"ש במהרי"ט, ומכש"כ שאסור לפי"ז לעשות מלאכה בשל עכו"ם, כי הוא צורר צעינו שאינו תלוי כלל בפלוגתא דשביעית צ"ה"ז, וכן הצ"י שכתב בדעת הרמב"ם שסובר דבעוד שהשדה הוא ציד עכו"ם הוא מופקע ממלות ויש לו קנין לענין זה, ואעפ"כ פסק דאין עודרין עמו כי היא הלכה פסוקה שאינו תלוי בשום טעם או פלוגתא, דלמ"ד שביעית צ"ה"ז דאורייתא כיון זה דאין עודרין ג"כ מדאורייתא ולמ"ד דרבנן אסור גם זה מדרבנן, ולכן שפיר ולא ניחא לכו להתוס' לעשות שום פלוגתא צד והולכנו לפרש דאגיסטון כפירוש אחר. אבל רש"י ז"ל, יען שנראה לו יותר מלשון אגיסטון שפירשו שכיר לא חש לומר שאלו המ"ד פליג על סוגי' דאין עודרין, אבל אין פלוגתא רש"י ותוס' צד אלא בפירושא דלשון הש"ס וכ"פ חולקים כמה בפירושא דש"ס אף במקום שאין נ"מ להלכה, וכן כאן להלכה אף לפי פ"י רש"י ז"ל באלו המ"ד דאגיסטון לא דחיק צד סוגי' ערוכה צש"ס שכתבו לאסור צלי שום טעם וערתינן לאוקמא מתני' כוותי'.

ו"א מאין צש"ס שום טעם או פלוגתא צדך הלכה דאין עודרין עם העכו"ם זולת אותו המ"ד דאגיסטון דלית הלכתא כוותי', ולרש"י בלא"ה ז"ל שדעתו ז"ל שאסור שהרי הביא גם ל"א בפירושא דאגיסטון שהוא ארנוגא, וכיון שהביא שני לשונות ולא הכריע ציניהם הוי גם דעת אותו המ"ד צספק ואינו מוילי' מידי ודאי סוגי' ערוכה שאסרו צלי שום ספק. ונדע שדעת הרבה פוסקים שהסבירא המוצא בלחרונה בליזה פוסק ש"מ שהוא העיקר צעינו, וא"כ גם לדעת רש"י ז"ל העיקר צעינו בפירושא דאגיסטון ארנוגא כפי' התוס' שהביאו בלחרונה. אמנם אף לדעת הפוסקים שאין הכרח צד עכ"פ מידי ספיקא לא נפקא. והנה זה ודאי דלהך פירושא דאגיסטון שהוא ארנוגא אין שום מקום ספק לעשות פלוגתא על כך סוגי' דאין עודרין דלא מאינו במקום אחר צש"ס שום רמז פלוגתא צד וצודאי דלא נוכל לבנות מלציו על סוגי' סתומה צש"ס טעמים ופלוגתות שלא הוזכרו בשום מקום, וא"כ אין לחשוב צד אלא להך פירושא דאגיסטון שכיר, וכיון שרש"י ז"ל הביא ה"כ פירושים ולא הכריע ודאי שצורר הדבר שלהלכה דעת רש"י ז"ל שאסור.

מה שהביא מס' מהרש"ם וספיק"ת, אין ס' מהרש"ם וספיק"ת צידי ולא ידעתי מהם, אמנם גם כפי מה שהעתיק במכתבו מלשונם אינו רואה דצריהם פסק הלכה והיתר, כי לא כתבו אלא ליישב דעת רש"י ז"ל

להלכה אין מדקדקין כ"כ בהעמק הלשון אם חסר איזה חיצות, וכיון שצמקור הס' צמק"ת כתב רק שכולל לומר כן ואין ראייה כלל מדבריו שסובר כן להלכה אי"ל להוסיף על דבריו ולומר שדעתו כן להלכה. והעיקר שהענין קשה מאוד לפסוק להלכה כמ"ד דאגיסטון שאין דעתו מצוררת אף לדעת רש"י ז"ל, כיון שכתב שני פירושים וגם נדחו דבריו צמ"ס, הא"ך אפשר לדחות עבור זה סוגי' ערוכה דאין עודרין עם הנכרי שערחו צמ"ס ליישבה עם המשנה. וכבר כתבו הראשונים ז"ל מוטב לסבול דוחק הלשון מדוחק הענין, וכש"כ בזה שאין בו דוחק בלשון הפוסק אלא קילור בלשון המעתיק ושכיה עוצה ללא דקו צמ"ג. ומה שהביא המצ"ט ראייה מדברי הכו"פ על הסכ"ת הוא רק לענין זה דעכ"פ ברור מדבריו שסובר שביעית צמ"ז דרבנן, אבל מהלכה זו אם לעשות מלאכה בשדה עכו"ם שביעית אין עסקו שם כלל כי הוא אסור בלא"ה וחולק ע"ז לגמרי.

■

ומה שהביא מהרש"ם דלפי דברי המהרש"ם גם הרש"ם סובר שמותר לעשות מלאכה בשדה עכו"ם שביעית, זה ודאי אינו כלום, שהרי לא כתב אלא מהרש"ם סובר שביעית צמ"ז דרבנן ומותר לאכול פירות הגוי, אבל אין רמז בזה לעשות מלאכה. והרי מהרש"ם ז"ל (פרק ד' הלכה כ"ט) סובר בהדיא שמותר לאכול פירות הגוי שביעית וצמ"ת מלאכה כתב בהדיא (פרק ח' הלכה ח') שאסור. וכן הוא בשאר הראשונים ז"ל כאשר יתבאר עוד להלן. וכי צמצול שכתבו ליישב דעת רש"י ז"ל שאפשר לומר בדבריו דאיכא מאן דאמר שסובר שדינים אלו תלוים זה בזה הכרח לומר כן גם צמ"ת הרש"ם, הלא איכא למימר מהרש"ם סובר כדעת שארי הראשונים ז"ל שאין דינים אלו תלויים זה בזה כלל, וצפרע לפי מה שכתבתי שגם רש"י ז"ל אינו סובר כן להלכה.

ולפ"ע ד' מדברי הרש"ם האלו עוד ראייה בהיפך, דהרי שם בגמרא בזה נחרא פרק בספינה דף ל' ע"ב הוא צרייתא דמותר לאדם לאזור פירות צמ"י ג' שנים ערב שביעית ושביעית ומואל' שביעית, וע"ז מביא אה"כ מימרא דריב"ח שאמר לשמע' פוק אלזר לי פירי ג' שנים. וכתב ע"ז הרש"ם שסבירא ל' קדושה ראשונה קדשה לעמ"ל כמאן דאמר צמגילה, וקשה לכאורה למה המתין הרש"ם בדבריו לומר כן על ריב"ח הלא גם צרייתא שהיא מוקדמת היכ לריך לפרש כן שסבירא קדשה לעמ"ל, גם כיון שיש לו צרייתא במקומה שסבירא

ולפ"י ד' אדרבה יש ראייה מדברי הרש"ם האלו שסובר דאף למ"ד שביעית צמ"ז דרבנן יש קדושה בשל עכו"ם, מדלא חוקים הצרייתא כמ"ד דאורייתא אלא דוקא צריב"ח כמ"ל. ולדעת הצ"י דאין שביעית נוכח כלל בפירות עכו"ם ז"ל שהיה החשש שמה לקחן מ ישראל או שמה לא היכ שכיח אז בזמן ההוא פירות עכו"ם. ויהי' א"ך שיהי' אין סרך ראי' מהרש"ם להחיר ח"ו במלאכה, וגם המהרש"ם לא כתב כן.

ז"ל שמע מינה דכּוּזר דמוּתר לעשות מלאכה בשדה וכרי בשביעית, כבר כתבתי דזה אינו, דאף לדעת רש"י ז"ל אסור, ובדברי הגר"א ע"כ ז"ל שאוסר שהרי במס' שביעית פ"ד משנה ג' צ"ל דמחזיקין ידי עכו"ם בשביעית ה"ז ע"ז בשמות אל"י הפלוגתא שצירושלמי חד אמר חרוש זה עצמות ואנא נסיב לה מינך צתר שמיפתח וחרנא אמר חיישר, ולשני אלו המ"ד אסור לעשות מלאכה בשדה עכו"ם בשביעית אפילו ע"י עכו"ם, שהרי גם לחתום מ"ד דמוּתר לומר לו חרוש זה עצמות מדקאמר ואנא נסיב לה מינך צתר שמיפתח משמע שלווה לו לעשות מלאכתו שיקח בשביעית עצמו אסור, ולמ"ד שאל חיישר אינו מותר אלא כעין שאלת שלו בעלמא, כמבואר כ"ז במפרשים שם. ואם דעת הגר"א ז"ל להתיר להחזיק ידי עכו"ם אף בעשיית מלאכה שיעשה הישראל בעצמו הו"ל למימר רבותא יותר, והאיך הניח הפלוגתא על כך סוגיא דאין עודרין שהוא הלכה בש"ס צבלי והביא הפלוגתא שצירושלמי שהוא נגד ההלכה, לפני הפלוגתא שצירושלמי אינו מותר אלא החזקה בדברים בלבד, ובאמת שפשטות הלשון דמחזיקין ידי עכו"ם נראה יותר שהוא במלאכה שהרי כן היה דעת הש"ס בתחלה שהקשה מזה על ר"י א"ר, אלא שכדי לתרץ דברי ר"י אמר רב שאין עודרין עם העכו"ם חוקמי להך דמחזיקין ידי עכו"ם בדברים, וא"כ אם נימא דהך דר"י אמר רב אינה הלכה ומותר לעשות מלאכה בדרך לקמייתא לפרש מחזיקין במלאכה, וא"כ מדלא פ"י הגר"א כן וגם טרח והביא הפלוגתא שצירושלמי שהכל מייירי רק בדברים ע"כ ברור שדעתו שאסור לעשות מלאכה, ואין מקום לעשות זאת. ובש"י צ"ח דף י"ט ע"א שאין ראוי לפרש כן לדרדקי דבי רב דא"כ ליחסי קולתא ושמיטין חמירתא, וכש"כ הוא בכלל שאם מותר במלאכה הו"ל לשמעיין מלאכה ולא בדברים.

עוד ראוי שאין עלי' תשובה מתחלת המשנה שם, חוכרין נירין מן העכו"ם בשביעית, ופירשו כולם וכן כתב הגר"א ז"ל וז"ל: יכול ישראל לקבל מן הנכרי שדה צ"ל וכך כורין לשנה אעפ"י שהנכרי חורשה בשביעית והוא זורעה צמולאי שביעית וגרם לנכרי לחרשה בשביעית, ואם נימא דגם הישראל בעצמו מותר לעשות מלאכה האיך יש מילואות לומר דאשמעיין שאין חיסור במה שגורם לעכו"ם לעשות מלאכה, ומזה משמע ג"כ דאף ע"י עכו"ם לזווח לו צדיקא שיעשה מלאכה בשביעית אסור אפילו בשדה של עכו"ם כי לא התירו אלא הגרמא, וכן מבואר בפ"י הרא"ש שכתב על כך דחוכרין נירין שצביל עצמו חרשה הנכרי כדי שיוסיפו צדמי חכירותי, ומדכּוּזר לצק טעם על ההיתר יען שעשה צביל עצמו

אל"א שאף מה שכתב המהרש"ם בדברי הרשב"ם שסובר שביעית צומן הזה דרצון גם כן אינו ברור כל כך כי אינו מוזכר כלל בדברי הרשב"ם שאינו סובר כריצ"ה דקדשה לעתיד לבוא, ולריך לומר שדיוק מלשון סצירה לי' שאמר שמשמע מזה דאך ריב"ה סצירה לי' כן ואינו להלכה כאשר יש מדייקין כן בדברי הגמרא במקום שאמרו הלשון קסבר, אבל ע"י צברכ"י חו"ה סימן שמ"ג אות ז' ד"ה ואפשר שאינו מופת חותך לומר קסבר לומר שאינה הלכה, ואימור דלאו דוקא נקט הכי, וכן כתב עוד במח"צ חו"ה סימן של"ט אות י"ג דיש חולקין על דקדוק זה דמדקאמר הש"ס קסבר משמע שאינה הלכה, וכש"כ בדברי המפ"י יע"ש מ"ש עוד בזה, ועכ"פ אין זה דבר ברור.

גם מה שהחליט בדעת רש"י שסובר שביעית צב"ז דרצון מדפי' כן בסנהדרין כ"ז גבי ר' ינאי בארנונא, אמנם בשאג"א בשו"ת החדשות סי' ע"ז הוכיח בראיה ברורה מד' רש"י ז"ל שסובר דשביעית צב"ז לאוריותא, דבמס' ע"ז ט' ע"ב גבי האי דלא ידע בכמה שני בשבוע קאי כ' רש"י ז"ל: דקיי"ל שביעית צב"ז נהגא, ואפי' לרבי דאמר צומן שאתה משמע קרקע אתה משמע כספים, מודה הוא דמדברין נהגא, וכן כתב הרא"ש. והרי שהתחילו דקיי"ל שביעית נהגת צומן הזה, אלא שאפילו לרבי הוצרכו לומר שהוא דרצון, וזה ודאי ראוי הוא, אך לא כתב שם השג"א מה יענה לדברי רש"י בסנהדרין שכתב שם שהוא דרצון והוא סתירה לכאורה. ונראה דה"ל כי הרמב"ם ז"ל כתב בהקדמה שר' ינאי ה"י מצית דינו של רבי שקיבל ממנו וא"כ ה"י תלמידו של רבי, וידוע שדרך הש"ס צב"מ להקשות מתלמיד לרבו, כי עפ"י רוב התלמיד הולך בשיטת רבו, זולת במקום שנמצא צפי' שחולק עליו, וע"י שבת ד' קכ"ח ע"א דפריך והא רב הונא תלמיד דרב הוי ורב כר"י סצירה לי', ובשביעית ד' י"ג ע"א קאמר אורחא דמילתא קתני למימר דתלמיד ס"ל כרבי, ובצ"ח דף מ' ובסנהדרין דף ו' הקשו והא רב הונא תלמיד דרב הוה ואמר רב, וכמוהו רבים צב"ם אין מספר שהקשו בפשיטות מרב לתלמיד דסתמא כבר כותי', ולכן בסנהדרין דמייירי בדברי ינאי שה"י תלמידו של רבי שפיר פ"י בשיטתו דשביעית צב"ז דרצון ודאי הולך בשיטת רבו, וא"ל שהוא פק"י, אבל להלכה קיי"ל כרצון נגד רבי כמו שהאריך בזה בשאג"א, וז"ל שהוא פק"י.

מ"ש מהגר"א ז"ל (יו"ד סימן של"א סעיף ב') דמדכּוּזר דברי ספר התרומות ליישב דברי רש"י

י"ל דסובר דאותו המשה הוא כרצון דשביעית זכ"י דאורייתא וכו' סובר כרצו דשביעית זכ"י דרצון ואף דהלכה כסתם משנה מ"מ הלא כתבו התוספות זצ"ל ז' ע"א ד"ה פשיטא דגם צדק כללא דהלכה כסתם משנה איכא פלוגתא דאמוראי והביאו גם משמאל שאינו סובר הלכה כסתם משנה, וא"כ י"ל דגם אותו המ"ד דאגיסטון אינו סובר ה' כסתם משנה, דכלא"ה כתבתי שאין דעת רש"י וסויעתו לפסוק לה' באתו מ"ד דאגיסטון נגד הסוגי' דאין עודרין חלא שבקשו מקום לפרשו לפי איזה שיטה שאפ"ל דכ"י ס"ל, א"י אולי אפשר לדחוק חלוצי' דמ"ה תני במתני' חוכרין אטו סיפא דאסור מן ישראל דשם בודאי אסור אפילו בחכירה, וזה דוחק גדול מכמה טעמים שאין להאריך בזה.

אבל ודאי שלדעת כל המפרשים והגר"א בתוכם שמפרשים ד' המשנה דאשמעינן דש"י אטפ"י שגורם לעכו"ם לעשות מלאכה בדבר צרור שבצרי דדוקא לגרום מותר אבל לעשות מלאכה אסור. ומעתה כיון שאנו רואין בצירור דעת הגר"א בשני מקומות במשנה דחוכרין נירין ובמשנה דמחזיקין ידי עכו"ם שסובר ששיית מלאכה אסור, ע"כ שמה שהביא צ"י שלי"א שבזה מתורץ קושית החוס' באגיסטון אינו חלא לתרץ דברי רש"י ז"ל בדעת אותו המ"ד, אבל להלכה לא הביאו כלל בפירושי' למשנה כיון דאידחי אותו המ"ד בש"ס, ושם צסימן שלי"א סובבים דבריו רק לבאר שיטתו שבצ"י הוא דרצון, אבל לענין עשיית מלאכה אינו תלוי בזה כלל כמו שהוא לפי פשטות הסוגיא דאין עודרין כמו שהבאתי כמה פוסקים בזה. ובאמת כיון שכולם לא כתבו זה חלא לתרץ דברי רש"י מקושית החוס' ורש"י ז"ל צעמנו בודאי לא הכריע להלכה כן שהרי הביא שתי הלשונות בלי הכרעה האין אפשר לומר שהם הכריעו להלכה יותר מדברי רש"י ז"ל כיון שכל עמם לא באו בזה חלא לתרץ דברי רש"י ז"ל, ובפרט דברי הגר"א שמוצא מדבריו בהדיא במס' שביעית בשני מקומות שאסור לעשות מלאכה אפילו ע"י עכו"ם, אף אלו היה צסימן שלי"א סתירה לא העיקר מ"ש במס' שביעית, כמוצא בזהו' מ"ב סימן מ"א דבמקום שיש סתירה בדברי איזה פוסק סמכין יותר על מה שנכתב במקומו, כמוצא בש"ס סנהדרין (דף ל"ד ע"ב) דמקשה תרי סתמי אהדדי ומשני דהאי סתמא עדיף משום דקתני גבי הילכתא דדינא, ופירש"י ז"ל דקתני לה גבי דיני ממונות, והביא זה בשיוכח"ג א"ח כה"פ סימן ל"ט, וכן בזה במס' שביעית שם הוא דיני שביעית וא"כ סמכין יותר על מ"ש שם ממ"ש צסימן שלי"א דרך אגב שלל במקום דיני שביעית.

מבואר שם הוא בשביל ישראל אסור אף שנעשה ע"י עכו"ם. ובמהר"י קורקום פ"א הל' י"ג הביא ג"כ פי' הרא"ש וביאר דבריו שאין הנכרי שליח הישראל להנחת עמנו הוא חורש, א"כ מבואר בדבריו שגם הוא סובר דאם הנכרי שליח הישראל אסור אף בשדה עכו"ם אף שהוא סובר שביעית זכ"י דרצון. וכן צפ"ח ה"ח הראה מקום לד' הרא"ש האלו שהביא צפ"א, גם כ' שם דמ"ס צבלי נראה דהלכה כמ"ד איישר שאינו מותר חלא החזקת דברים בעלמא ואסור לומר לו תרוש זה עצמות וכו'.

ובמשנה אחרונה שעל המשניות פוס' ויולל נחקקה במשנה דחוכרין דמה אשמעינן דמותר אף על פי שגורם לעכו"ם לתרוש הלא כיון שאין הנכרי מלווה על השביעית אין כאן לפני עור, ותי' לדיוקא תני לה חוכרין הוא דש"י חל לעדור עמו אסור. והנה לפי מ"ש הרא"ש והמהר"י קורקום דהיתר הוא בשביל שהנכרי עושה לדעת עמנו ולא הוי שליחו של ישראל, הא אם עושה בשליחות ישראל אסור, דאף שאין הנכרי מלווה הלא גם בשבת אין הנכרי מלווה ואדרבה נכרי ששבת חייב מיתה, חל אם עושה בשליחות ישראל אסור אף כשעושה מעמנו בשביל ישראל, דגזרינן אטו אמירה, ומכש"כ בשביעית דחמור יותר בזה, שהרי בשבת אין שום ליווי מדאורייתא על קרקעות ושאר דברים שלא לעשות מלאכה ע"י עכו"ם זולת בשביתת בהמתו שמלווה עליו, חל בשביעית מלווין מה"ח על שביחת הארץ דכתיב ושבתה הארץ כמוצא בגמ' ע"ז ד' ע"ז מי דמי אדם מלווה על שביחת בהמתו בשבת, אמר חז"י וכו' שדה דאדם מלווה על שביחת שדהו בשביעית, וא"כ למ"ד אין קנין לנכרי הוא דאורייתא ואף למ"ד יש קנין לנכרי י"ל דגזרו אטו שדה ישראל שהוא דאורייתא, ועכ"פ חמור הוא משבת דשבת א"א כלל שיהיה איסור דאורייתא ע"י עכו"ם צמלאכה שדה ואעפ"כ גזרינן באמירה לנכרי, וא"כ מוצא אשמעינן בזה דאף שגורם לעכו"ם לעשות מלאכה מ"מ לא נקרא שליחו כיון שעושה לדעת עמנו ומותר ולק"מ, חל מ"מ בדיוק הוא אמת וי"ב, דמדחני חוכרין דמותר לגרום בודאי דלעדור עמו אסור.

והנה באמת אינו מוזן לפירש"י ז"ל וסויעתו שפירשו באגיסטון דמותר לעשות מלאכה חלא עכו"ם, האין יתיישב חלוצי' דאותו מ"ד המשנה דחוכרין נירין, בשלמא המשנה דמחזיקין ידי עכו"ם אפשר שפ"י כמ"ד דש"ס דמחזיקין ידי צמלאכה, חל במשנה דחוכרין נירין דא"א לפרש כן, ע"כ נראה משם דאסור לעשות עמו צמלאכה. ואולי כיון שדבריו תלוי בפלוגתא דרבי ורבנן

שנאשונים עד אחרון שנאחרונים והגר"א בחוכם, כולם כוללים בדרך זה לאסור כאשר ביארתיו, וכן הפוסקים אחרים הב"י והמב"י והרד"א ומכ"י קורקום ועוד הרבה פוסקים אין ספורות לנו כולם כתבו לאסור, ומרש"י והערך (ערך אגוסטון) אין ראי' להלכה כאשר כתבת, וזפרט צרש"י שכ' שני הלשונות, ומכ"י צדא"י דאין שום ראי' אלא שצ"ח"ת ומכ"י"ס אין לשונם מצורר כ"כ ומלא מקום לחפום בלשונם מה שאינו כן לפענ"ד. אבל אף אלו היה כדבריו שנראה מלשונם להחיר הוי דעות יחידות נגד כל בני רבותא ואין חוששין לדעת יחיד כזה ק"ו מצ"ש במקום צ"ח דאינה משנה. והצ"י כתב בהקדמה שבר"י והרמב"ם והרא"ש המה הפוסקים שכל בית ישראל נשען עליהם בהוראותיהם, וצמקום שנים מהם מסכימים לדעת אחת הלה כוונתי בין להקל בין להחמיר, והביא בברכ"י בחו"מ סי' כ"ח שלפסק זה הסכימו מאתים רבנים, אלא שהרמ"א ז"ל אין דעתו כן צמקום שפוסקים אחרים חולקים, אבל כשרוב הפוסקים עמם כו"ע מודו שכן הלה. והסמ"ע בחו"מ סי' כ"ח ס"ק י"ט הביא מהמרדכי שפוסקים בכל מקום כהר"י אם לא צמקום שהתוס' חולקים. וכתב המג"א צמקום תמ"ז דק"ו כשהתוס' ובר"י שניהם דעה אחת דפוסקים כוונתי, וא"כ צדא"י שהוא ק"ו דאם גם הרמב"ם והרא"ש וכל הפוסקים המה דעה אחת עם הר"י והתוס', שאין לזרף כלל דעות יחידות נגדם, וזפרט שצ"פ אין לשונם מצורר להלכה. וכבר הצאתי מהצ"י סי' קנ"ט צ"ח הבה"ד שאף היכא שאפשר לסמוך על הפוסק מ"מ אם אין לשונו ברור א"א לדחות דזה מה שמפורש בפוסק אחר לאיסור. כ"ז אני כותב ליוותח דמילתא, אבל האמת לפענ"ד שגם הסכ"ח והמכ"י"ס אין דעתם להחיר להלכה כאשר ביארתיו לעיל.

יא

מה שהביא דעת הר"י בחשוכה שצ"ח"ת שער מ"ח דאין שביעית נוהג כלל צו"ח, הנה מלבד שהיא דעה יחידית ממש נגד כל הפוסקים ולא הביא אותה שום פוסק אלא אותן שחלקו עליו, אבל צמקום גם דעת הר"י אינו כמו שהבין ב"ח, דהלא הר"י ז"ל הביא בהלכותיו כל דיני שמיטה ולא השיג עליו מאומה, וגם ב"ח הביא דברי הרד"א (פ"ד הלכה כ"ט) שכתב שאי אפשר לומר שהראב"ד אוסר פירות עכו"ם מדלא השיג על הרמב"ם, וכן כתבו הרבה פוסקים, וכ"ח כתב עזר זה שהראב"ד חזר בו ממ"ש צ"ח תמים דעים. והנה אין לנו ע"ז גילוי דעת צדא"י הראב"ד אלא יען שאנו רואים דרכו לעשות

אבל האמת ברור הוא שאין דבריו סותרין כלל, ועי' ר"ן נדרים ד' מ' ע"ב דכיון שיש סתירה צדא"י שמואל אמרין חדא מיני' הלה וחדא מיני' הלה למעשה, והביא ראיות לדבר, הרי דאף דודאי לא אמרי' צמימרא שהוצא סתם צ"ח שחינה אלא להלכה ולא למעשה, אבל כשיש סתירה אומרים זה. וצמקום שא"ל לומר כלל שאמרה אפי' להלכה כי לא הביא זה אלא לתרן קושית התוס' צדא"י שאין להעלות על הדעת לעשות מזה סתירה, ודעתו ברורה כדבריו שצמקום שביעית שאסור. ומדברי הגר"א ראי' לדבריו שכל אותן שכתבו לתרן דברי רש"י ז"ל אין כוונתם להלכה, וכ"ח כשהשג לבסוף דעות המתירין כ' בפשיטות על הגר"א שסובר כן להדיא שמוחר לעשות מלאכה דאורייתא צדא"י נכרי, וממש נהפוך הוא, שמדברי הגר"א צמקום שביעית מבוחר בהדיא שאסור, ומסי' שלי"א אין ראי' כלל כמו שכתבת. וזפרט שהגר"א ז"ל לא הביא כלל דברי הכו"פ, ואפשר יותר לומר שהבין צדא"י סכ"ח שלא כתב כן להלכה אלא לתרן קושית התוס' על רש"י ז"ל. אמנם אף מי שיראה להתעקש שדעת סכ"ח דמוחר להלכה מחמת קילור לשון של הכו"פ, אבל מ"מ הלא המצ"ע הביא גם דברי הכו"פ ואעפ"כ סובר להלכה שאסור צדא"י עכו"ם. ולא עלה על דעת שום אדם להקשות סתירה צדא"י המצ"ע, והכל יודעין צדא"י שאף שהעתיק כל דברי סכ"ח והכו"פ בסתמא בלי שום שירעור מ"מ סובר להלכה דאסור צדא"י עכו"ם ואין שום סתירה ממה שהביא דברי סכ"ח והכו"פ לענין שביעית צו"ח, וא"כ האין יעלה על הדעת לעשות כזה סתירה צדא"י הגר"א ז"ל יותר מצדא"י המצ"ע. והרא"י שכתבת ממחתי הוא ראי' מכרחת צדא"י, והלא הגר"א ז"ל דרכו לקרר בכל מה דאפשר ולא כתב אף דיבור לבעלה, והאין טרח להביא כל השקו"ע והפלוגתא שצירושלמי אילו היה לפי דעתו נדחה כ"ז מהלכה, גם לא היה טרח לפרש המשנה דמחזיקין צדא"י אילו היה דעתו דמחזיקין סתם בכל ענין אף במלאכה, ואין מקום להסתפק כלל דעת הגר"א שצדא"י אוסר, ואף לא היה צורך כלל להאריך בזה לרוב פשטות, אך הארכתו צדא"י זה להו"א מלבד הכוונת. וכן דעת כל הפוסקים דאסור.

והנה גם הר"י בהלכותיו גיעין ד' ס"ב הביא להלכה כך סוגי' דאין עוררין ופירושא דמשנה דמחזיקין רק צדא"י. גם צמקום והרמב"ם והרא"ש מפורש לאסור. וכן הראב"ד לא הגי' על הרמב"ם צו"ח. וכבר כתבו דצמקום שהראב"ד אינו מגיה על הרמב"ם מסכים לדבריו. גם הר"י לא הגי' על הר"י צו"ח. וכן הוא צ"ח הזקן על המשנה, וכל מפרשי המשנה מראשון

השגות בהרבה הלכות שזרמז"ם אלו יודעין שזדק כל דבריו וזמקום שאינו משיג בודאי הכסים עמו. ומכש"כ צבעה"מ שכתב בן צפי' בהקדמתו על דברי הרי"ף שמלבניו ומבררו כפי כחו ולקוטב זה חיצו ס' המאור והאריך בשבח גדלות הרי"ף ז"ל ושהלכותיו המה שורש לספרו שטעם עיי"ש, אי"כ העיד צפי' שמזכיר דברי הרי"ף בכ"מ וזמקום שאינו משיג עליו סובר הלכה כמותו, אי"כ צדינו שמיטה שלא העיר עליו מאומה בודאי שדעתו כמותו להלכה. ועוד יותר מזה שמוסיף עוד לבאר דיני המלו' על המשכון ומוסר שערותיו לצ"ד חס משמטין ואם דעתו שאין שמיטה נהג כלל צוה"ז למה האריך לבאר צוה"ז שאינו נ"מ עכשיו כלל. ואדרבה היה לו להשיג על הרי"ף על אותן ההלכות שהצ"ח ולא להוסיף עליו. ועי"כ נראה שדעתו ז"ל שנוהג שמיטה צוה"ז אף שמיטת כספים. ואולי חזר בזה כמו שחזר גם הראש"ד ז"ל, וכבר נודע דעת הב"י (יו"ד סימן שמי"א חו"מ סימן קכ"ו) וכמה פוסקים זרמז"ם ורא"ש, שכל היבא שהפסקים סותרים את התשובות, הפוסקים עיקר נגד התשובות, וכבר אמרתי בזה טעמים נכונים, לא עת האסף פה. ואף המפקקים בזה על כל פנים כיון דלא ידעין איזה מהם חיצו לאחרונה אי"א לידע דעתו כלל.

אבל צאמת נראה שא"ל לומר כלל שסותר עלמו צהשו' עם מה שנראה מפסקים שטעם על הרי"ף, כי אפשר תרומתו וזמקום, דכתב החכ"ל צהשו' ס' ע"ג שידוע הוא כשהפוסק מביא הרבה לדדים להחזיר אין לסמוך על כל נד צפי"ע אף דקאמר ועוד, והביא עי"ז מתוס' כתובות ד' פ"ה ע"ב ד"ה ועוד דאף דאמר ועוד מ"מ לא מהני בני חרי טעמי זה בלא זה. וכן הביאו הפוסקים בשם הרדב"ז (סימן תתקנ"ד). ועיין צ"ח חושן משפט סימן פ"ד אות ז' שכתב דרך התשובות לנרף טעמים רבים אף על גב דלאו כולו טעמי חליצה דהילכתא אלא לרווחא דמילתא. ומיישב בזה דברי תשובות הרא"ש. ועיין תוספות יבמות ד' ס"ט ע"ב ד"ה אמר דאין סתירה למאי דאמר חז"י חליצה דרב דהולד ממזר ובכתובות אמר למאי נוחש דלא סגי התם בטעמא קמא בלא ועוד. וזכ"פ מלינו בן צש"ס ופוסקים. וגדולה מזו כתבו התוס' בסוכה ד' כ"ד ע"א ד"ה ר"י דאשכחן עובא שאין הגמ' חושב עיקר הטעם אותו טעם המפורש צמנה אלא טעם אחר שלא הזכירו כלל, והביאו עי"ז מכמה מקומות.

ודנה שם צאמת התשובה כתב הר"ה ליישב המנהג שנהגו משנים קדמוניות לגבות כספים בשביעית בלא פרוצול, וכתב שם הטעם דהמלו' ע"מ שלא תשמיטנו

וגם כיון שכל התשובה היא מיירי בשמיטת כספים אין להביא רא"י משם על שמיטת קרקע שהוא חמור יותר, שהרי הרמב"ם ז"ל סובר דשמיטת קרקע הוא דאורייתא ושמיטת כספים הוא מדרבנן, וכמ"ש הב"מ בפ"ד מהל' שמיטה הל' כ"ה ובמל"מ שם דהרמב"ם מפרש דליוצא קרי שמיטת קרקעות שהרי השדות חוזרות לבעליהן ביוצא כמ"ש צפ"ט וסובר דלא הוקש שביעית ליוצא אלא צדדמי ל' דביוצא חוזרות השדות מלוקח למוכר, ושמיטת כספים כמו בן מופקטין ממלו' ללו', אף המל"מ בתקפה שם דמ"ק (ב:) אמרין וחרושה וחרושה

מה שכתב הפרי"ח דהדריקן לכלל דיונים הלכה כרבים, יש גם ראי' מהש"ס (מו"ק שם) דסברי דהא ה"ל כרבנן, חדא דהרי רבא מתרן המשנה אליבא דרבנן וקו"ל הלכה כרבא לגבי חז"י, ואף צפרוצול השיג הראש"ד על הרמב"ם (פ"ד הט"ז) למה לא פסק כרבא אבל שם דעת הרמב"ם כדעת התוספות דלא קאי רבא אהך חס כן זכאן הלכה כרבא. ועוד דלמסקנא קאמר שם בש"ס דרבי גמליאל וצית דינו נמנו על שני הפרקים דלפני שביעית וצטלוש ושקלי וערי טובא האך מנו לצטלוש, ומסוק דהילכתא גמירי לה ובי גמירי הילכתא צומן שביעית המקדש קיים דומיא דניסוך המים אבל צומן שאין ציה המקדש קיים לא. ופירשו התוספות שם דף ד' ע"א ד"ה אלא דקדיין ר"ג מה שייכא תוספת שביעית גבי ניסוך שניתנו למשה גבי הדדי דכל מקום שונה הני שלשה צידד דכך ניתנו ח"ו למילף סמכינהו רחמנא. עכ"פ חזין שצקשו טעם מהלכה שאינה נובגת תוספות שביעית אחר החורבן, ח"כ ע"כ דסברי דשביעית ע"מ נובגת אף אחר החורבן שאין היוצל נובג דאם שביעית ע"מ אינה נובגת כלל האך שייך למילף מהלכה על התוס', גם למה שקלי וערי כ"כ האך התירו ר"ג וצ"ד כיון שהוא מהילכתא ולחד מ"ד מקראי הלא כיון שהיה אחר החורבן שהכל הוא מדרבנן צוודאי שהיה זכאם להחיר מה שנראה צעניוהם כמו שהוא כן גם צהריש וצריש אליבא דרבי וצפרוצול, וע"כ שכל אותו השק"ט סברי שביעית צומן הזה דאורייתא, והרמב"ם פסק כרבא צפ"א מה"ל שמיטה ה"ל י' דלאצ"י הכל מותר, וח"כ מוקמי' למחנ"י כרבנן דשביעית צומן הזה דאורייתא וצוודאי דהלכה כותי' וכן הוא צרמב"ם פ"ג ה"ל א'.

ולפני"ד עוד ראיה צרורה מן הש"ס דסברי הלכה כרבנן מגיעין ר"ג ע"כ שהקשו רמ"י דר"מ אדר"מ דאורייתא וכו' מכדי ה"ל דאורייתא וה"ל דאורייתא מ"ש שבת ומ"ש שביעית. הנה החליטו דשביעית דאורייתא כמו שבת ואין לחלק צנייהם, ולכאורה לריך צאמח להבין דהלא אפשר לומר דר"מ סבר כרבי ואין כאן רומי', וראיתי צמהרש"א שהעיר צזה וכתב וצ"ל ולא ינחא ל"י לתלמודא לומר דאורייתא שביעית צזה"ל דל"ה רק מדרבנן דאמרינן צפ' השולח וצפ"ק דמ"ק ע"ש וק"ל, הנה כ' שק"ל למה לא ינחא ל"י לאוקמי' שביעית צזה"ל אבל לא כתב הטעם, ואינו מובן לכאורה הלא ר"מ היה אחר החורבן וצומנו דיצר והלא תקנת הלל צפרוצול שהיה צפני הציה מאה שנה קודם החורבן ינחא ל"י לאוקמי' טעמא תקנה על אחר החורבן, גם המשנה דמ"ק ינחא ל"י לאוקמי' כן, רק ר"מ שולד אחר החורבן לא

שביעית מי שרי, אמר חז"י שביעית צזה"ל ורבי הוא, אלמא דהקישא דרבי קאי גם אחריתא וצריש, וח"כ איך נזכר שטרא אליבא דבי תרי צפרוצול פסק כרבי וצהריש וצריש פסק כרבנן דלית לכו' הקישא, וכן נחקה טובא גם צשאג"א החדשות סט"ז דהאך אפשר לחלק צין הנושאים ומה חילוק צין שמיטת קרקעות לשמיטת כספים הלא שניהם נלמדו מאותו הדיקא, והמעין צשאג"א יראה שגם הוא סובר שהרמב"ם פסק כן אלא שחולק עליו מחמת אותו הקוש' ופסק גם צשמיטת כספים שהוא מדאורייתא. אבל הפרי"ח צם' מוס חיים הודפס בש"ס מס' גיעין ד' ל"ו כתב שפסק הרמב"ם הוא נכון וצרור ומייצבו היטב ולק"מ דצשמיטת קרקעות פסק הרמב"ם כרבנן דכן הוא דין דקו"ל הלכה כרבי מחצירו ולא מחצירו אבל צשמיטת כספים כיון דהרמב"ם סובר כשיטת התוס' דשנויא דרבא דהפקר צ"ד הפקר לא קאי אקושיא קמיתא וכמ"ש צפ"ט ה"ל ע"כ ח"כ ע"כ הלל וצ"ד ס"ל כרבי דשמיטה צזה"ל דרבנן ומש"ה פסק דהא כרבי, והפרי"ח הוסיף עוד אח"כ דגם רבי ורבנן לא פליגי אלא צשמיטת קרקעות אבל צשמיטת כספים אף רבנן מודו דהאך אפשר לומר דפליגי רבנן אצ"ה דכי היכא דאשכחן דפליגי צריבא למימר לא נחלקו צ"ש וצ"ה צדצר זה, וה"ל דאמר צגמרא שביעית צזה"ל ורבי הוא לאו למימרא דרבנן פליגי עליה אלא משום דאיהו אמר צבי מדרשא איתמרא על שמי'. ולפני"ד לא אמרו שא"ל לחלוק על צ"ה אלא צפלוגתא צ"ש עם צ"ה שט"ז נמנו וגמרו דהלכה כצ"ה שהיו מרובין אבל צמה דלא פליגי צ"ש עם צ"ה ע"ז לא נמנו וגמרו ואפשר לומר שהיו רבנן אחרים שחלקו על הלל ולא מצינו בש"ס שא"ל לפלוג על הלל צשום דבר, וע"כ צ"ל כן לפי דעת כל המפרשים שפירשו דפלוגתא רבי ורבנן הוא גם צשמיטת כספים כשעטיות דברי הש"ס וכן כתב רש"י ז"ל שם הלל כרבי ס"ל.

אב"ל דברי הרמב"ם לפענ"ד מיושצין לנכון שהוליא כן מדברי הש"ס שהכריעו צשמיטת כספים כרבי, דלשיטתו דשנויא דרבא הפקר צ"ד הפקר לא קאי אקושי' קמיתא ע"כ סתם משנה דפרוצול הוא כרבי וכל השק"ט שצ"ש דשקלי וערי טובא צדיני פרוצול הכל הוא רק אליבא דרבי וע"כ שהכריעו כן להלכה, והראש"ד שסובר צהשגותיו פ"ט ששנויא דרבא קאי גם על קושי' קמיתא והלכה כמותו נראה מזה שסובר דגם שמיטת כספים הוי מכה"ת, ויש עוד ראיות אחרות שסובר הראש"ד כן ודברי המהר"י קורקום צזה לע"ג ואין להאריך צזה כעת. עכ"פ לשיטת הרמב"ם ה"ל לו הכרח מן הש"ס דצשמיטת כספים ס"ל כרבי, אבל צשמיטת קרקעות מלבד

שאינו נובע אלא בזמן שיוצא נובע, אבל הלימוד דתו"כ שהוא צפ"י כבר דמיירי כל הפרשה משמיעת קרקעות נשאר הלימוד על שמיעת קרקעות שנובע אעפ"י שאין היוצא נובע, נמצא שיש מקור מהתורה"ק להחילוק שבין שמיעת קרקעות לשמיעת כספים.

ונת"י"שב גם הקושיא שהקשו דכיון דלדעת הרמב"ם (כל תרומות פ"א הכ"ו) אף תרומה אינו מן התורה אלא כשכל יושביה עליה ולמה חמיר יותר שמיטה, ולהכיל מיושב דעל שמיטה איכא לימוד מקרא בתורה כהנים דאף בעת שאין היוצא נובע שזה בזמן שאין כל יושביה עליה אף על פי כן נובע שמיטה אבל בתרומה אין לנו לימוד ע"ז ורבי יוכל להיות שאינו סובר הלימוד שבתו"כ כמ"ש רש"י ז"ל שם בגיטין, ולכן אף דהביקש הוא בקרא דשמיעת כספים מ"מ אין היקש למחלה וממילא אימנעו הכל, ורצן אפשר לא ס"ל כך הקישא, אבל בש"ס הכריעו ללמוד כתרומתו ואלהי תרומתו, ונמצא שיש חילוק בין שמיעת קרקע לשמיעת כספים, וכ"פ מאינו בש"ס שטעו הכרעה וסברי בחד מילתא כחיה מ"ד וצדד מילתא כאידך, וכן נראה דעת הרא"ש דצ"ע (פ"ק סי' ז') משמע שסובר שביעית צו"ה דלוריינתא כמו שהוכיח מדבריו בשג"א, ובפ"ק דמכות (סי' ג') גבי תרי לישני דשמואל צמלו עשר שנים וכו' כתב שם הרא"ש דשמיעת כספים דרצן, ונראה מזה שסובר כהרמב"ם ז"ל לחלק בין שמיעת קרקעות לשמיעת כספים, ולכן צ"ע דמ"ד למידע שני דשביעית אף לענין שמיעת קרקע לכן כתב דקיי"ל שהוא מה"ת, אבל במכות דמיירי רק בכספים כתב דהוי דרצן.

הנה הארכתי לבאר קצת שיטת הרמב"ם ועכ"פ זה ודאי שיש דיועות שאין למדן מיוצא אלא שמיעת כספים ולא שמיעת קרקעות, וע"כ אין להביא ראיה מזה לזה, והצעה"מ לא מיירי שם אלא ממנהגא דשמיעת כספים בחר"ל, ואף שציעקר הפלוגתא שבין רבי ורצן לא כתב לחלק בזה, אבל כיון שאין עסקו שם בשמיעת קרקעות כלל לא ירד לחלק בזה, ואף שהביא אח"כ טעם ששייך גם בשמיעת קרקעות כבר הבאתי שדרך הצעלי תשובות להביא טעמים אף שאינם אליבא דהילכתא לרוחא דמילתא, וכיון שאנו רואים שם בתשובתו שכל ההוכחה שלו דקיי"ל כרבי הוא מדיני פרוצול שזה מיירי בשמיעת כספים אין ראיה שסובר כן להלכה גם בשמיעת קרקע, ובפרט שגם בשמיעת כספים אינו מחיר בסתם אלא ציורוף כל הטעמים כמו שנתבאר למעלה, ובאמת שגם באותו דין דמיירי בחר"ל במה שלא היו נוהגין בשמיעת כספים שגם המהר"ק (שורש ל"ב) והתה"ד (סי' ד"ש)

ניחא ליה לאוקמיה דמיירי בזמנו, ועיין תוספות צ"ח דף ה' ע"א ד"ה הא שכתבו על ר' יוסף שאי אפשר לומר שאמר דינו על קודם החורבן דכיון שר' יוסף ה"י אחר החורבן אין נ"מ על קודם החורבן דמאי דהובא הובא, וא"כ גם ר"מ צודאי מיירי ע"כ בשביעית צו"ה. גם א"א לומר שאמר הילכתא למשיחא כיון דמיירי בקנבו שוגג אטו מזיד בזה כו"ע מורי דא"א לומר הילכתא למשיחא כמבואר בתוס' סנהדרין ד' ר"א ע"ב ד"ה הילכתא וכתו"י יומא דף י"ג ע"א ד"ה הלכה דהיכא דמדבר מעצירה ואיכסורא צודאי דא"א לומר הילכתא למשיחא שאז יהיו כולם לדיקים ולא יהיה מתיאות לעצירות, וא"כ ע"כ מיירי רק בשביעית צו"ה והאיך פשוט לי שסובר שהוא דלוריינתא לעשות ע"ז רומיז בדבריו, ונראה דשם צפרוצול שהוא בשמיעת כספים ניחא ליה לאוקמיה כרבי דהוי דרצן וסברי שכן הלכה, ובמ"ק לא אוקמיה כן אלא אצ"י אבל סתמא דתלמודא סברי הלכה כרצא לגבי אצ"י וסברי דשמיעת קרקעות צו"ה דלוריינתא לכן לא ניחא ליה לאוקמיה שלא אליבא דהילכתא. נמצא לפי"ז שפסקו של הרמב"ם ז"ל צדד מאד ולק"מ קו' המל"מ והשג"א, דאף דפלוגתא רבי ורצן הוא בין בשמיעת קרקע ובין בשמיעת כספים אבל הכרעה הש"ס הוא לחלק בין הנושאים ולא סברי כך הקישא דרבי אלא בשמיעת כספים.

ורפ"ע ד עוד הסבר לחילוק זה, דהנה מהקרא דזה דבר השמיעה שמוט שצנתי שמיעות הכתוב מדבר שמעין הקישא להקיש שביעית ליוצא שאין שביעית נובע אלא בזמן שיוצא נובע, אמנם בתו"כ סי' ב' כבר פ' צ' למדו מקרא מנין עשה שביעית אעפ"י שאין יוצא ת"ל וכו' לך וגו', ור"י וחכמים תרומתו מודו בזה דשביעית נובעת אעפ"י שאין יוצא ונמצא דהלימודים סותרים, ועי' תוס' חולין דף קע"ז ע"א ד"ה מה דצ"חכא ק"ו וגו"ש הסותרין וא"ז הוא פלוגתא התנאים אם אמרינן אהני ק"ו ואלהי גו"ש או אמרינן אין גו"ש למחלה ונדחה הק"ו לגמרי, וכן בצדחים ד' מ"ח שהוא פלוגתא התנאים אם גו"ש עדיפא או הקישא עדיפא כתבו שם תוס' ד"ה דכולי דאף דלכו"ע גו"ש עדיפא אבל בזה פליגי אם לעשות בגו"ש למחלה שלא לבעל הדיקא לגמרי או גם בזה"ג גו"ש עדיפא שלא לעשות גו"ש למחלה אף אם יתבעל הדיקא. ובהני לימודים דהקישא דשני שמיעות ובהלימוד שבתו"כ סותרים וא"ז אין לנו לכאורה גילוי דעת הי מינייהו עדיפא, ואפשר שהכריעו בזה הש"ס דאלהי תרומתו ואלהי בהקישא שהוא מקרא דזה דבר השמיעה שמוט דמיירי כל הפרשה משמיעת כספים דכתב אח"כ לא יגוש את רעהו לכן נשאר הביקש על שמיעת כספים

שדכ צא"י מידי עכו"ם היא מנחה גדולה יותר מלילות
בעלמו לארץ ישראל, אף שהפליגו חכמינו ז"ל בהמנחה
לדור צא"ר ישראל ואמרו (כתובות דף ק"י ע"ב) כל
הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלקי ועוד שאר
מאמרים, עם כל זה אין ללמוד להחזיר אחיזה שבות בשביל
העלי לא"י ממנה שהחזירו לכתוב חונו בשבת עבור
קניית שדכ צא"י, כי זה שלא תשחקע ארץ קדושה ביד
עמאים היא מנחה יותר גדולה ואין למדין ממנה לשאר
מלות ישי"ש, וא"כ זה שגוזלין השדות ומשתקטין ע"י
ביד העמאים הוא ענין יותר גדול שאין למדין ממנו
לשאר מלות, ומכל שכן להפסד ממון בלבד, ואית צד
איסורי דאורייתא שגוזרין גם בשכירות על ידי זה
כמו שאמרו בגמרא עבודה זרה (דף כ"א ע"א) שדכ
דאית צ"י תרתי איסור חגי' ואיסור הפקעה מן המלות
גרינן צ"י. גם י"ל שהוא כענין חלל שבת א' ואל יחלל
שבתות הרבה שעי' שרע עכשיו בשביל הארנונה יאשר
הקרקע בידו ויתקיימו שם הרבה מלות תרו"מ ושמיטות
הבאים וכדומה, וא"כ צוודאי שאין להביא ראיה משם
להחזיר בשביל הפסד אף בהפסד ארנונה במקום שאין
גוזלין ממנו השדה.

גם שאר פוסקים שלא כתבו כדברי הראש"ד אלא
כתבו סתם להחזיר בארנונה בשביל הפסד ממון,
צוודאי שאין כוונתם לכל מיני הפסד, שהרי גם בשמיטת
בספים איכא הפסד גדול ומשום הכי הולך הלל
הזקן לערוה לתקן פרוצול שהוא תקנה לעניים ולעשירים
כמצואר בגיטין (לו:), והעטם הוא דהוי מוסר שטרותיו
לצ"ד ולא קרי' צ"י לא יגוש, ואף ע"י אמר שמואל שולבנה
דדייני הוא, אבל לולא הפרוצול לא היה מועיל הפסד
העניים והעשירים להחזיר איסור שביעית ח"ו אף שזה
מייירי חליצה דרבי שביעית צד"י דרבנן, ובפרט בשמיטת
קרקעות שאינו אוסף התבואות שלו בכל השנה ובכל
הולך לאיצול לעניו אף אם עני הוא ואין לו מה יאכל
לא מצינו היתר בגמ' אלא בארנונה דווקא, גם המצ"ע
והמכרי"ע לא מייירי אלא בארנונה כאשר יתבאר להלן
מילתא בעמא.

וראיה ברורה מן הש"ס שאין להחזיר איסור שביעית
בשביל עניות ודוחק, דבגמ' ע"י ד' ס"ב ע"ב דבי
ר' ינאי יפוי פירי שביעית מעניים ופרעו להו בשמינית
אמרו לי' לר' יוחנן אמר יאזח בן עבדין וכנגדן באחזק
מוחר, ופירש"י ז"ל כיון דהבוא שעתא לא הוו הכי
צעין לאו חליפין נינהו ולא חיילא קדושת שביעית עליהן,
ועי' בתוס' ד"ה יפוי העטם מה שהקפידו עליהם אותן

לדדו להקל בזה וכן הרא"ש חוכך קצת ועוד שאר פוסקים
שכתבו בזה, ואעפ"כ לא פסק בשו"ע (חו"מ סי' ס"ז
ס"א) כוותי', ועי' בתומים שהאר"י בזה בדברי מוסר
כלבנת אש, אבל צד"ד גם הר"ח לא כתב כלל להקל וי"ל
לנו מכל הנ"ל להחזיר בפירות להלכה לעשות מלחכה
בשדכ עכו"ם אין לנו שום פוסק אפילו דעת יחיד,
והאוסרים המרובים שהמה רוב מיני ורוב צנין גדול
כותבים דברים ברורים להלכה ואין מקום להסתפק בזה.

יב

מה שאסף את הפוסקים הסוברים שביעית צד"י דרבנן
ולדידכו מותר משום ארנונה אף כשאין סכנה אלא
הפסד ממון בלבד. הנה הביא הפוסקים הסוברים שהוא
דרבנן ולא הביא הפוסקים הסוברים שהוא דאורייתא,
ובהחדים (מלות התלויות צא"ר פ"ב אות י"ד) כתב
שרוב הפוסקים סוברים שביעית צד"י דאורייתא,
ועיין תומים סימן ס"ז, וכבר הצאתי דברי השאגת
אריה והפרי חדש שברור צענייהם כחותן השיטות
הסוברים שהוא מדאורייתא, וכן כתב החתם סופר
(בהגות לשו"ע חו"מ סימן ס"ז) והרבה פוסקים
אין ספורות למו, וצלימוד הישיבה ביארתי בארוכה
שרוב הראשונים סוברים שביעית צד"י דאורייתא,
וביארתי גם דברי הכ"מ הנראים כסותרים לכאורה, ולא
עת להאריך בזה כי צאמת להלכה א"ל להכניס הראש
בזה כי הרבה פוסקים גדולים ועלומים בראשונים
ובגדולי האחרונים צין מלך הסוברים שהוא מדאורייתא
וצין מלך הסוברים שהוא מדרבנן ואין צערנו להכריע
בזה, אבל עכ"פ זה וודאי שמדי ספיקא לא נפקא וכו'א
ספק עצום של פלוגתא דרבנן, ומצואר צע"י יו"ד סי'
שמ"ב ס"ק א' צד"י דרבנן דכל מילי דמספקא לן אי
הוי מבי"ת או מדרבנן מקרי ספיקא דאורייתא ולחומרא,
וא"כ א"ל להקל ולסמוך על הפוסקים שביעית צד"י
דרבנן כיון שהוא עכ"פ ספיקא דאורייתא ולחומרא.

אמנם גם להסוברים שהיא דרבנן אין להחזיר בשאר
הפסד אלא בארנונה, והראש"ד (בהשגות פרק א'
הלכה י"א) כתב טעם היתר בשביל שגוזלים את
השדות אם אין עובדה ומייירי במקום שלא כשום
עולי צדל. הנה במקום שלא כשום עולי צדל שם
וודאי דרבנן ואעפ"כ לא סגי לי' להחזיר בשביל הפסד
הארנונה שצריך ליתן אף אם לא יזרע אלא הולך לעטם
שגוזלין את השדות שזה וודאי ענין יותר גדול הרבה
מהפסד. ועי' בתשו' ריב"ש סי' ק"א שכתב שלקוחות

כרחק שאין היתר, ולא מלינו בכל הש"ס היתר אחר אלא בארנונה ואין לך אלא מה שאמרו חכמים.

ובגמרא ז"ל ע"כ גבי חין אולרין פירות זכו ומותר לאדם לאזור פירות בא"י שנים ערב שביעית ושביעית ומולאי שביעית, ופירש רש"ם דמותר לאזור בשנה שישיה על ג' שנים שישיה ושביעית ושמינית למכור לעולם פן ימותו בשביעית ושמינית ברעב, כרי שהי' אז בשביעית חשב גויעה ברעב ח"ו ואעפ"כ אם חירש שלא הי' אולרי פירות וכגון אם הי' בשנה שישיה שנת צלורת שמבואר שם בגמ' ששנת צלורת אסור לאזור פירות, ואעפ"כ לא מלינו בשום מקום שצב"ג מותר לחלל ח"ו את השביעית, ובגמרא שם סוף פ"ה דצ"כ כתב וז"ל, משמע מהכא שאף במקום שמותר לאזור וליקח מן השוק כמו בג' שנים אלו מפני שאינו נמלא בשדות בשלש שנים אלו לאכול מהם אפי"ה בשנת צלורת אסור לאזור, ומבואר בזה דאף אחר שנת צלורת שאסור לאזור החיוצ לשמור את השביעית.

ובירושלמי פרק א' דמאי ופרק ג' דמסכת תענית אמרו רבי צבי משני שמיטתא סליק ר' פנחס בן יאיר לגבי אמר ליה מה עיבוריא עבדין אמר ליה עולשין יפות וכו' ידע רבי דליה הוא מסכמא עימי, ופי' במהרש"ם פ"ו דמס' שביעית ד' ז"ה ע"כ דמה דצבי רבי להחיר שביעית היה בשנת צלורת. והנה מדאמר בעא מישרי ולא אמר דשרי דזה מבואר שהיה רק ברצונו להחיר אבל כיון שראה שאין רצוני מסכים עמו ביעל דעתו מפני רצוני, וא"כ בוודאי שהלכה אסור לחלל שביעית אף בשנת צלורת כדעת רצוני כיון שרצו בעלמו ביעל דעתו מפניו, ובש"ס צבלי לא הוצא זה כלל ולא בשום פוסק ופשוט שכן הוא ההלכה כנ"ל, ובגמ' נדה ד' ט' גריבה אחת שאמרו ד' שעתה אמרו לו אין שעת הדחק ראוי מאי שעת הדחק איכא דאמרי שני צלורת הוו, ובתנא שם הפוסקים דשנת צלורת הוי שעת הדחק וגם הפסד מרובה, וזה אף כשאינו בן אלא באדם א' שכן היה המעשה ברובה אחת, ובוודאי ששנת צלורת בשביעית שזה נוגע לכל ישראל על הכלל כולו שזה הרבה גרע יותר בהפסד וברעבון, ובגמ' צ"כ ד' ח' רעב קשה מחרב, ועכ"פ זה וודאי ששביעית ששנת צלורת גרע הרבה יותר משאר הפסד ממון שאין שם רעבון כ"כ, וא"כ אף אלו היה ההלכה שמותר שביעית בשנת צלורת ג"כ לא היה ראוי לשאר מיני הפסד, ומכש"כ כשגם בשנת צלורת ביעל רצו דעתו ולא החיר הוי ק"ו צ"כ של ק"ו שאין להחיר בשאר הפסד ממון, וע"כ מה שמכחו על רבי להחיר בארנונה הוא צביל

שצאו ואמרו לר"י, ועי' דצ"ז על הרמב"ם פ"ה מהל' שמיטה ה' כ' דמש"ה לא התירו זה אלא לעניים משום תקנתם ולא לעשירים משום דמחוי כעושה סחורה בפירות שביעית. והשתא חי נימא דלר' ינאי לשיטתו שמתיר משום ארנונה מותר גם משום דוחק אחר, הלא מרא דכך עובדה דיופי פירי שביעית מעניים הוא דבי ר' ינאי ומה הקפידו עליו ואמרו לר' יוחנן, גם ר"י לא מלא להם חירון אלא דלא הוי חלוטין, הלא איכא למימר ר' ינאי לשיטתו דסובר שביעית צב"ז דרבנן ומותר משום פסידא ולכן תקנת עניים הוי ג"כ פסידא, וע"כ שאין זה טענה כלל, ואף לר' ינאי לא הותר אלא ארנונה דווקא.

ובסוכה דף ל"ט ע"א דאין מוסרין דמי פירות שביעית לע"ה יותר ממזון ג' סעודות, ופירש"י ז"ל דמזון ג' סעודות מותר למכור לו שהוא כדי חייו וכ"כ הרמב"ם ז"ל (פ"ה ה"ב), ע"ז אמרו דז"ל צלוקה מן המופקר אבל צלוקה מן המשומר גם זה אסור. והנה ברישא צלוקה מן המופקר שאין שם שום איסור אלא חשדא בעלמא וספק שמא לא ישמרם בקדושת שביעית ואעפ"כ אין מתירין אלא כדי חייו ליום א', וכבר הבאתי דברי הש"ס דמי שאין לו אלא על יום אחד קרא עליו הכתוב ולא תאמין בחיך אעפ"כ לא התירו לו יותר, ובסופא שהוא באיסור אף כדי חייו ליום אחד אין מתירין, ובוודאי שאיסור מלאכה בשביעית שהוא עיקר האיסור חמור יותר מאיסור הפירות, ובפרט דלרש"י ז"ל לא נאסרין הפירות ואינו אלא חשדא קרובה יותר שמערים למכר, והכנינו ז"ל (סוכה דף מ' ע"ב ועוד כ"מ) קראו לאיסור סחורה בפירות שביעית אצקה של שביעית נגד איסור מלאכה שחמור יותר. הרי שאין מתירין איסור שביעית אף בצביל כדי חייו זולת צפקות נפש כמבואר הדין בשאר איסורים, ודין זה הוא בש"ס ופוסקים צלי שום חולק אף בזמן הזה.

ובן צלשון הש"ס (סמ"ק דף כ"ו) בתחלה היו אומרים אחד זה ואחד זה פסולים משרצו האנשים ומאי נינהו ארנונה חרו לומר, ואי נימא דגם בצביל עניות הותר וכי ערס שהיו האנשים לא היו גם עניים הלא עניים שכיחי וקיימי, ומבואר בגמרא ראש השנה דף ד' דאף דאינו עובר על כל תאחר עד ג' רגלים אבל צדקה מייחייב לאלתר, מאי טעמא דהא קיימי עניים, הרי שעניים היו לעולם ואף על פי כן לא היה היתר עד האנשים. וכן בסמ"ק דף כ"ו שאמר יכול לומר לעקל וכו' והקשו שם לימרו אגיסטון ולא אמר לימרו עני הוא שאין לו מה יאכל שזה היה שכית יותר, ועל

שיש חילוק בין ארנוגה לשאר הפסד ממון ולשנת בצורת ואין לדמות העניינים כלל כאשר יתבאר להלן.

גם בדברי המהרי"ט עליו ע"כ ז"ל כן, שבהתחלת הכשר סימן נ"ב הביא ראייה דמותה בארנוגה אף בלא פק"י אלא בשביל הפסד ממון והביא גם ממש' מו"ק שהתירו משום פסידא במשקין בית השלחין, ובסוף התשובה הקשה וז"ל וא"ת ויפרשו להם דמים ולא יתירו ואמאי מכריז ר' ינאי פוקו ותרשו ולדרוש להו למאן דאפשר לרעות בממון דאסור, וכ"ת שלא הי' המלכות מתרצה בממון אם כן כוונתם להעביר ויהרג ואל יעבור, וי"ל שלא היו רוצים שיהא הארץ שממה שרוב השדות היו ציד ישראל, וכן ראיתי בדברי הר"ן שכתב להנחת עלמן היו עושים לגבות הארנוגות שאין ראוי המלכות לקפח השדות. ולכאורה סופא לאו רישא, דברישא התחיל לומר דהיתיר הוא בשביל הפסד ממון בלבד ובסיפא אמר דאם אפשר לרעות במעות אסור ואין משגיחין על ההפסד ועטם היתיר הוא רק בשביל שהוא גזירת המלכות וא"א באופן אחר אלא לשלם הארנוגה ממנה שתחילת השדה בעבודתה שלא יקופחו השדות וא"כ אינו ענין להפסד ממון, וע"כ שכונתו במה שכתב הפסד ממון הוא לאפוקי משיעת החוס' והרמב"ם וסייעתם דבדרי דמייורי רק מפק"י, וע"ז הביא דעת הסוברים דאין לר"ך חונם גדול כ"כ כפק"י אלא אף באונם ממון שלא בא אלא על עסקי ממון מ"מ שרי, ואין כוונתו על שאר מיני הפסד אלא דווקא בהפסד ממון שצארנוגה, ואף שעדיין לשונו ז"ע אבל וודאי שאין כוונתו על הפסד אחר אלא במקום שהוא גזירת מלכות, וידוע שהמהרי"ט הולך בכ"מ בשיטת המצ"ט אצ"ו ורבו וכבר הבאתי (אות ט') מדברי הש"ס שמתווכחין ראייה מדברי התלמיד על שיטת רבו גם לעשות קושיו' ע"י, וא"כ נראה שגם דעת המצ"ט כן, ומ"ש הפסד ממון הכוונה רק על הפסד ממון שצארנוגה לא הפסד אחר, ואף שלא כתב לחלק בזה, כרי חזקין שגם המהרי"ט בתחילת תשובתו כתב כלשון המצ"ט ואך מתוך פלפולו שלצטט הוכיח סופו על תחילתו שאינו מדבר אלא בארנוגה, והשאלה בהמצ"ט הי' בארנוגה ומה דבר בכל התשובה לא צעין אחר, וי"ל שלא ציאר החילוק בין ארנוגה להפסד אחר יען שלא נשאל אלא על הארנוגה, גם יוכל להיות שהי' דבר פשוט צענינו שלא זכר צ"ס אלא ארנוגה ואין מדמין בגזירת חכמים ז"ל כמבואר במשנה (מסכת ידים פ"ג מ"ב) אף במקום שאין טעם לחלק ומכל שכן כשיש טעמא רבא לחלק כאשר יתבאר כל זה להלן.

ובמה שכתב שהצ"ח המצ"ט והמהרי"ט ראייה ממועד קטן דשרי משום פסידא, אינו אלא לחזק הדברים

דחזקין גם שם שהתירו אף שאינו פק"י, דוודאי אי אפשר לומר שלמדוין משם על ענין אחר כאשר הבאתי משנה מפורשת שאין למדוין ד"ס זה מזה, אלא כתבו כדרך בעלי תשובות לחזק דבריהם ודעתם לכיוון שכתבו. סתם ארנוגה אין הכרח לומר דלר"ך דווקא פק"י דמלכו כן גם במק"א שחקנו אף במקום שאינו פק"י, וכבר הבאתי דברי הצ"ח שדרך בעלי תשובות לחזק דבריהם לרוחא דמילתא אף במה שאינו עיקר כלל. ועד נאמן לפי זה הוא המהרי"ט צענינו שהביא ראייה זו ממסכת מ"ק שהתירו במשקין בית השלחין משום פסידא ובסיום דבריו כתב שהוא משום גזירת מלכות שלא יקופחו השדות וא"א לפיכך אף בהפסד ממון, וגם שם צ"כ דינא דמ"ק במשקין בית השלחין כתב הרמב"ם ז"ל פ"א מהלכות שמיטה ה"י ה' טעם שהתירו זה שאם לא ישקח תעשה הארץ מליחה וימות כל עץ שבה, א"כ אין זה דומה לשאר הפסד כיון שהוא השחתת כל הארץ גם לא יתקיים צד עוד מצות התלויות בארץ, וע"כ הכרח לומר שאין דעת הפוסקים להתיר בהפסד אחר דמה גבול חתן לאותו בהפסד, דא"א לומר שצ"כ הי'כא דאיכא הפסד אין שביעית נוסף, דברי א"א שביעית שלא יהי' הפסד כן צמניעת הזריעה וכן צמניעת אסיפת התבואה שיש לו היזק גדול משלו כאשר כתבתי למעלה, וא"כ אחי' צריך לחלק בין הפסד להפסד ונתת דברך לשיעורין ותורת כה"א צידו, ואין ספק שאלו הי' דעת הפוסקים להתיר בזה הי' מבארים איזה גבול וערך אבל לא אמרו אלא בארנוגה שכן אמרו חכ"ז.

יב

ובארנוגה י"ל ע"ד שאמרו בסנהדרין ד' י"ח מלך לא דינ אורו משום מעשה שכיב, וצוודאי שכיבא דרואין סכנה לא הי' מהאורך לעשות תקנה דלא לירידיה דברי גם בלא"כ אין לך דבר שעומד צפני פק"י, וגם קודם התקנה צוודאי לא היו עושין במקום שכו' רואין פק"י, אבל התקנה הי' אף במלך שהוא לדיק ומקבל עליו דין חכמים לא פלוג רבנן משום מעשה שכי' זולת במלכות בית דוד דחזקתו תקיף. ולעשות דין הוא חיוב דאורייתא ודעת הרמב"ם ז"ל (ה' מלכים פ"ט ה"ד) דמשום הכי הרגו בני יעקב את כל אנשי שכם בשביל שצ"י נח מצוין על הדינים והיו מחוייבין לעשות דין בשכם על הגזילה שגזל את דינה ובהרגוין על זה, ואף הרמב"ן ז"ל בפרשת וישלח שחלק על הרמב"ם דאין בהרגוין על זה אבל צוודאי דכיו חיוב דאורייתא בפרט בישראל, והתוס' אומר לא תגורו מפני א"ש, ואעפ"כ במלך עשו תקנה קבועה לדורות שלא לעשות

אפשר לאוקמא דברי המד"ר כשאין פקוח נפש, ולדעת הראב"ד דמיירי כשבחולין השדה או לדעת המהרי"ט דמיירי במקום שהמלכות מקפידים שלא יקופחו השדות ואינו מועיל תשלום המיסים, איכא לאוקמא דברי המד"ר היכא שאין שם אלו החששות. או אפשר סובר אותו המ"ד שביעית צ"ל דאורייתא, וכן נראה שלמד מגז"ש ובקרא אינו מצוהר ארנוגא אלא שלשעטו פי' דאף היכא שצריך לשלם ארנוגא אסור, אבל עכ"פ חזין שלא קרא גבורי כח רק בשביל הארנוגא לא בשביל הפסד התבואה והפירות או בשביל עניות וכדומה שאר הפסד, ומשמע שהארנוגא הוא הנסיון היותר מכל הנסיונות שיש צוה וצריך כח וגבורה לעמוד בנסיונו יותר מנשאר הפסידות ואין ללמוד שום דבר מארנוגא ועכ"פ אין לדמות הענינים שאמרו חכמינו ז"ל.

ובשיטת מקובלת מסכת תמורה דף י"ב בהשמות הנדפסים בסוף המסכת כתב על מה שכתבו בשאובין לפי חשבון כלים ח"ל ואל תתמה מה לי בכלי א' מה לי בשני כלים, דהא שאובה דרבנן הוא והם אמרו והם אמרו, והרבה חילוקים יש בפסול ג' לוגין במס' מקואות בפ"ג הסוטה את כסותו וכו' א"ר עקיבא לא אמרו מעילין אלא מעיל כלומר בהעלה אחת והיה סובר ר"ע שכך היה הקבלה, וחכמים אומרים לא אמרו אלא שנפלו ולשון זה משמע בין צ"ל בין בג' פעמים. הרי שאף שאין שום נ"מ בין כלי א' לג' כי גזירת ג' לוגין הוא בשביל כולו שאוב או בשביל עבילה בכלים ואין נ"מ באיזה אופן באו הב' לוגין, מ"מ אין לנו אלא הלשון שאמרו חכמים בדיוק ואין להוסיף על לשונם אף צמה שאין טעם לחלק אפילו לחומרא, ומכ"ש בארנוגא שהיה התקנה לקולא אין להוסיף על דבריהם אף אילו לא היה טעם לחלק, ומכ"ש כשאפשר לומר עוד טעם לחלק בין ארנוגא שהוא גזירת מלכות לשאר הפסד, וע"כ שיש חילוק כאשר ביארתי מה"ש דברים צדורים שלא החירו בשביל דוחק אחר.

שם דין יהי' מי שיכ"י אם אינו ממלכות בית דוד משום לא פלוג עבור מעשה שהי' פ"א, וכמו כן י"ל בארנוגא שהוא גזירת המלכות אף צעת שאין שום סכנה לא פלוג רבנן. צוה צדיקא דמלכותא, ללאו בכל עת אפשר להבחין ולפעמים יארע לו שלא יוכל לשלם אח"כ ויהיה חמת המלך צערה בו וא"ל לידע עד היכן הדברים מגיעים, וכתב הר"י בפ"ב דמס' אבות על המשנה דהו זכירין צרות דאין חקר לתבונתו ומי ירד לסוף דעתו, ובפסחים ד' קי"ב ע"ב אמרו אל תבדיל עמך מן המכס דלמא משכחו לך ושקלי מניך כל דאית לך, ומזה ראייה לדברי הראב"ד שהיו גוזלין השדה שהרי אמרו דשקלי כל דאית לי וק"י אותו השדה שהי' חיוצ המכס בשבילה, ובמס' שמחות פ"ב סוף ה"י ט' כתבו ח"ל כיוצא בו בגונז את המכס הרי זה שופך דמים ולא שופך דמים בלבד אלא כאלו עוצד עכו"ם ומגלה עריות ומחלל שבתות, ופי' שם בנחלת יעקב שעי' שגנז את המכס לריך לפעמים לצרות וגם לריך להעלים שהוא יהודי ועי"כ יוכל לבוא לידי כמה עצירות חמורות ואידי דקתני לעיל בחייבי מיתות צ"ד נקט נמי שהגונז הוי נמי כחייבי מיתות צ"ד עכ"ל ועי"ש. והרי שחשו במניעת תשלומי המכס שיוכל להביא לכל ראשי העצירות כולן ר"ל, וא"כ אין חימה מה שלא העמידו דבריהם שביעית דרבנן במקום הארנוגא.

ובתוספות גיטין ד' ס"ב שהביאו ג"כ תי' זה דמ"ה מותר בארנוגא בשביל שביעית צוה"ז דרבנן וסיימו אש"ג דמדרבנן אסור לנכרי אחר גבי מלך התיירו, הרי לך צפי' דדברי התוס' שאף לפי אותו התי' שאין העם בשביל פק"י אלא בשביל שהוא דרבנן מ"מ אין בהיתר אלא בשביל שהוא גבי מלך והוא כמו שכתבתי. ובמנחות דף ל"ח ע"א שער המזרח עליו שושן הצירה לזרה מ"ט חד אמר כדי שיהא אימת מלכות עליהם, ופירש"י ז"ל מלכות פרס, ועי' אמר ר"י לעולם תהא אימת מלכות עליהם.

מה שהביא מהסמ"ע (חושן משפט סימן ס"ז סק"צ) דשביעית דרבנן לא נאמר בצרכה ולייתי את צרכתי, גם מזה ראי' לדברינו, שהסמ"ע כתב זה לפרש דברי התוספות (גיטין לו:): שלא תקנו חכמים גם יוצל שאין רוב הניצור יכולין לעמוד בו באיסור שתי שנים, אבל באמת צמה שאמרה התורה"ק וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית שם לא מזכר שמינית כי גם על שנה אחת של שביעית חלה הקושיא דמה נאכל אם אין זרעים ואוספין התבואה, ואך צמה שכתב אח"כ ולייתי את צרכתי שם הוסיף שיכ"י בצרכה אף בשנת היובל

ובמד"ד פ' זיקרא (פ"א סימן א') גבורי כח עושי דברו צמה הכתוב מדבר אר"י בשומרי שביעית הכ' מדבר צובה בשעולם אדם עושה מצוה ליום א' לשבת אחת לחודש א' שמא לשאר ימות השנה ודין חמי חקלא ציירא כרמא ציירא ויהבי ארנוגא ושותק יש לך גבור גדול מזה, וא"ת אינו מדבר משומרי שביעית נאמר כאן עושי דברו ונאמר להלן וזה דבר השמיטה מה דבר הנאמר להלן בשומרי שביעית אף דבר הנאמר כאן בשומרי שביעית. ולכאורה הוא נגד ה"שם שבארנוגא מותר, אף לדעת הסוברים שגם בארנוגא אינו מותר אלא כשהוא פק"י

כמעשה שהיה לפניו שלא היה אומר כלל להעבירם לעשות מלאכה אבל לא להגיד לעבדים לעשות מלאכה בשביעית, ומכש"כ שיעשה ח"ו הישראל בעלמו כמו שעושין עבדיו צו"ה זה ודאי אי אפשר ללמוד מדברי המצ"ע. וזה אף אילו היה ארנוגא ממש אבל הפסד אחר שאינו ארנוגא בל"ה אין שום היתר כלל לכל הדיעות כאשר הארכתיו למעלה.

ועיין חשו' מהר"ם שיק א"ח סי' ע"א שנשאל מח"ה אי שחיתר לעלמו איזה איסור צביל פרנסתו שהוא כדי חייו וחיי ביתו גם היה אדם חלוש ושבור וגם לא רצה להתצטל מח"ה שהוא נגד כולם, והשיב המהר"ם שיק שזה פשוט שאפילו באיסור דרבנן איסור לפרנס את עלמו ואת ביתו אלא במקום שחיתרו חכמים משום כדי חייו עיין בסנהדרין כ"ו לענין חרישה בשביעית או משום פסידא כעין ליגור שעלה בו קשקשים אבל במקום שלא חתירו צפי' אין מדמין בגזירות חז"ל כמבואר בפוסקים והאריך להביא ראיות ע"ז, ואח"כ כתב וחו' דלפי ס"ד וסדרת מעלתו הותרה הרצועה לעסוק צמ"מ בשבת להחיות נפשו וחס' לי' למרי' ולזרעא דאבא לימא הכי ודברים כאלו נשמעו מפריצי הדור שמחפשים על עצמם בספרות כאלו לחלל שבת צמ"מ משום כדי חייהם ומענה צפיהם וחי זהם כתיב והכל פקו"י אללם אבל שקר נסבם וכדי ציון וק"ף שצדכרים כאלו יבעלו איסור שבת ויו"ע וריבית ושאר דיני תורה וכי יד' ה' תקצר לפרנס בהיתר, עכ"ל ועי"ש שהאריך בדברים אמתים וככה הוא גם כנ"ד.

מה שהביא משמן המור אין הם' בידי ולא אוכל לידע הכוונה מה' שאינו רואה צפנים, אבל אין נ"מ שמלכד שמחוייבין לחוש לדעת האומרים שהוא דאורייתא ואינו רואים שרוב הפוסקים אומרים הטעם בארנוגא צביל פקו"י כדברי הירושלמי, גם לדעת הסוברין שהוא דרבנן ואין סוברים הטעם צביל פקו"י מבואר בראצ"ד ובמהר"ם וכן נראה דעת החוס' שאין הכיחא אלא צביל גזירת מלכות ומי יוכל לחלוק עליהם, ואף אם ימלא באיזה פוסק לשון שאינו מצורר שיוכל לדייק מדבריו פלוגתא ג' לעשות היתר אף בהפסד צביל, שזה כלל גדול אפשי פלוגתא לא מפשינן אם לא במקום שמפורש, ואף אלו ה' מפורש איזה פלוגתא צרה היו ודאי לירוק אלו השני דיעות האומרים שהוא דאורייתא ואין היתר אלא בפק"י, והאומרים שאף אם הוא מדרבנן לא מלינו היתר אלא בארנוגא שהיא גזירת מלכות או צביל גזולין השדות, רוצה דרוצא מהפוסקים, ובעלי דעת המועטים דהלכה כרבים אף להקל ומכש"כ להחמיר,

שהוא שתי שנים, וא"כ חזין דשביעית עלמה אף שיש הקושיא דמה נאכל ואין צוה הצרכה הכתובה בתורה ע"ז אעפ"כ לא חשו חז"ל ותקנו לעשות שביעית, אף שתי שנים שהוא ודאי קשה יותר לא רצו להערים כ"כ, אבל אילו היו עושים שתי שנים צוודאי ה' החיוב לעשות כדבריהם גם צוה, אף עיקר הדבר מה שכתב הסמ"ע ששביעית דרבנן לא חל הצרכה אינו אלא לפי אותו הדין, אבל יש עוד הרבה ח' אחרים לקושיא זו בראשונים ובארנוגא שאין מוכרחין לומר כן, ומסתבר יותר שכוונתו החכמים בתקנתם גם להמשיך את הצרכה אף עוונותינו גרמו לנו לעכב את הצרכה ר"ל, והרבה יש לדבר צוה ואין להאריך.

שוב התבוננתי בדברי המצ"ע שם כתשו' סי' ס"ד שהשאלה ה' צא' ששכר שדה מגוי לזמן עשר שנים והישראל הוריד בשדה ההיא אריסין גוים אשר היו אריסי צהי אבות בשדה ההיא מקדמת דנא, והיה השאלה דשמא אינו מחויב למחות להעביל שלא יעבוד בשביעית כיון שאינו אומר לו לרדת למלאכה בשביעית אלא הוא מעלמו יורד לתוך השדה, או דילמא הואיל והקרקע הוא של זה הישראל דשכירות ליומא מימכר הוא וחיוב שהאריך חשבות מהעבודה חייב שלא להניח הגוי לעבוד את האדמה, ועל ספק זה סוברים כל דבריו להתיר בשביעית דרבנן מחמת ארנוגא אף שאינו פק"י, וגם סיים לבסוף דדוקא בשביעית עלמה או מקודם לצורך שביעית הוא דאיסור להשכיר לגוי אבל בהצטעק כמה שנים שרי אפילו עובדה בשנת השמיטה דאפשר שלא יעבוד צה שנת שביעית ועי"ש, א"כ היה לו להמצ"ע צידון שאלתו עוד היתר עלום שלא השכיר השדה להעבדים לצורך שביעית גם לא ידע בתחלה אם יעבוד בשביעית ולא אמר לו מעולם לעשות מלאכה בשביעית אלא שחיתר לו שלא יהיה מחויב למחות בהגוי העובד, ונראה שגם זה לא היה מחיר אלא צירוף טעמא דארנוגא ושביעית דרבנן, וא"כ יוכל להיות שלא היה סומך למעשה להתיר גם על טעמא דארנוגא צביל אלא צירוף הטעם שלא היה אומר להעבדים לעשות מלאכה כמו דחזין שפירא לבסוף לבאר דמותר מטעם זה, ואף שמשעתיית לשונו כשדבר בארנוגא משמע דמתיר צביל טעם זה, אבל כבר הבאתי (אות י"א) מה שכתבו הפוסקים שאין לסמוך על דעת הפוסק אלא כשיש כל הטעמים שהובאו צידון ידי' דאפשר לא סמך אלא צירוף כל הטעמים וכן דרך כותבי חשו', והחוס' כ' שלפעמים אין כותבין כלל הטעם העיקרי אלא טעם אחר, ולכן אמרו חז"ל (צ"ב קל:) אין למדין הלכה מפי מעשה דא"א לידע טעמו, א"כ אף בארנוגא ממש א"א ללמוד למעשה מדברי המצ"ע אלא

שעושים, וצננה שלפני השביעית כשהתחילו לסדר את הכיתרים היו יכולים לנסות דרך זה והיו רואים שמרויחים וממילא היו עושה ג"כ למצב הכספי, אבל לא רצו לנסות זה, כי אין הלא שוב צחק המלך ורואים יותר בהפרת הדת מהרווחים. אבל מה לנו להאריך בזה וכי המדובר שלנו דנין עצור איסור שביעית הוא צביל אותה הממשלה הלא אותה הממשלה היא מלכות המינות ר"ל ועוברים על כל התורה כולה וכל נימוסיהם וחוקותיהם המה רק חוקי העכו"ם אין להם אף חוק אי שיהיו עפ"י התורה ואדרבה עושים כל התחבולות להעביר על הדת וכן הוא יותר משמונים אחוזים בהמדינה כי הביאו לשם עובדי הדת ופוקרים וחלק גדול מהיראים הפכו למינות ע"י כפי ותחבולות שונות, וא"כ כל אותן שנתהפכו למינות אין נ"מ באיסורים והיתרים ולעניינו שלא להגיד להם מאומה כמבואר בגמ' יצמות ד' ס"ה ע"ב שהוא חובה שלא לומר דבר שלא נשמע שנאמר אל תוכח לך, וכי רצונו בחיי צריש פי שמוות שעל ג' כיתות ולעניונו שלא להוכיחם כלל והם נלים כסילים רשעים ומבאיר שם כ"ז מקראי וצפרט לאפיקורסים ומינים ר"ל, וא"כ אין המדובר אלא אפשר לערך עשרים אחוזים מהמדינה שהמה שומרים התורה והמלכות ועבורם יש די מירקות ופירות שצדקות הנכרים כי יש לערך זה שדות לנכרים, ואילו היו רואים הממשלה לסדר כפי חוק הדעמאקראטי ליתן לכא"ל כרצונו עכ"פ כמו שעשה אחשוורוש דכתיב צ"י לעשות כרצון איש ואיש ואחז"ל (מגילה יב). זה המן ומרדכי, היו יכולים לסדר ליתן לשומרי שביעית משדה הנכרים, ואזי לא היו נשמע שום צעקה בעולם. ונודע כי שם הצעלי שדות אינם רשאים למכור לשום אדם לפי החוק אלא הכל לוקחים הממשלה והמה מסדרים חילוק המזון לכא"ל וזה עשה הדחק כי א"ל לקנות מהגוים אלא מהממשלה, והצטיחו מתחלה לסדר כן ליתן לשומרי שביעית משדה הגוים אבל למעשה לא עשו כן כי מתכוונים המה להעביר על הדת, ומבואר בירושלמי (פ"ד ה"ב) גם בארנוא דאם אין מתכוונים להנאחם אלא להעביר על הדת הוא צביל יורג ואל יעבור, וככה היו עכשיו איסור השביעית בארץ ישראל שהיו מתכוונים להעביר על הדת והיה החיוב ציבור ואל יעבור, וחזן לזה הנה רוב שומרי התורה והמלכות שם שמרו את השביעית כי כל גדולי ארץ ישראל באמתיים לווחו ככרובי שאסור זולת אותן הרבנים הנמכרים לממשלת המינות, אך היו גם כן אנשים אשר מקלם יגיד להם וסומכים על היתרים ממי שהוא, וכל השומרי שביעית ת"ל יתברך עלתה להם השנה והיו להם קצת סיוע מחוץ לארץ צהצילות וסקריפס וכדומה גם סצלו דחקות, אבל עבר השמיטה ולא היו מה

וצפרט שלא מלינו לשון מצורר בשום פוסק להקל וא"ל לדחות דברי הפוסקים המצוררים אף אלו לא היו מרובין. כ"ז אני כותב לרווחא דמילתא לפי דבריו. אבל האמת הצורך כבר ביארתיו שא"ל להעמים בשום פוסק להוסיף על דברי חכז"ל מה שלא נזכר בדבריהם, וכי"ע לא דברו אלא מהבית ארנוא בארץ אופן להחירו לא משום ענין אחר כלל וראויות ברורות יתנו עדיכן וילדקו.

יד

צ"ש עוד דבימינו אלה שמירת שביעית הוא ממש פקוח נפשות כי עם רב כזה מאין ישיגו סיפוקם אם הארץ תעזב מהם שנה שלמה, וגם ע"י שמירת השביעית ירד מלכס הכספי ויאצדו נאמנותם וערכם בעיני שאר ממלכות ולא ישיגו כלום, וזה יוכל להביא עוד מלחמה נוראה ותשמיד חלילה את הארץ, כהנה וכהנה האריך בדברים שאין בהם שום ממש כלל ועיקר, והליקחני רוח צעני צראותי דברים מצהילים כאלו לדבר כ"כ סרה על שמירת תורה"ק, ואין לי ע"ז שום לימוד זכות אחר אלא שכפי הנראה אין כ"ת צקי כלל במצב א"י ואינו יודע למי להאמין, ובעיני ראיתי את כל המצב כולו ודברתי עם הבקיאים ומצינים היעב וכל מה ששמע בזה הוא הצל ורעות רוח, ואדרבה ע"י שמירת השביעית היו מליים את כל המדינה. ומ"ש מאין ישיגו סיפוקם, הנה קמה ללחם צלא"ה מציאים יותר משמונים או תשעים אחוזים מחו"ל כי אין להם צמדינותם, וזה ראיתי בעלמי כשהייתי שם בשנת השביעית שלחם היו די והותר לכל שומרי שביעית כי רוצה דרובא מהקמחים המה מחוץ לארץ, כי לא כימים הראשונים הימים האלה שצימים הראשונים לא היו צניקל דרכי האניות צל ים והיו קשה להביא הסיפוק מעבר לים לכן היו הקושי" מה נאכל והיו עלולים לגוע צרטצ ח"י ואעפ"י ששמו השביעית, אבל עכשיו אפשר להביא הכל צניקל מחו"ל ומוכרחין לעשות כן צלחם אף צשאר השנים, אך הדוחק שהיו לשומרי שביעית הוא צירקות ופירות, שזה יש להם מגידולי הארץ לכן אין מציאים מחו"ל, אבל אילו היו רואים הממשלה היו שולחים מחו"ל הרבה אניות מלאים ירקות ופירות צחנם אין כסף די והותר כי צלא"ה שולחים מחו"ל חצילות ומזון וסקריפס לרוב צני המדינה, אבל אניות של ירקות ופירות אינן יקרות כ"כ ובא"י מישאל היו רוצה ליקח חבל צמשלות הזה לצורך מזון הכרחי לצני א"י והיו מרויחים בזה הרבה שהיו אפשרות שיהיו להם כל הצורך הזה צחנם, והמה מחיגעים צכל פעם לעשות מגצית חדש צשם חדש והמגצית הזה היו יותר עוב מכל המגציות

ובלאו הכי לא ידעתי מה דלא דזה, הלא כל עסקינו כעת בנידון האחרונים וזהו אין מקום לכל הביתרים שכתב אף לפי דבריו, כי מבואר גם בתשובת מצי"ע ח"ג סי' מ"ו שאף במקום שמחירים משום ארנונה אין להחזיר הלא מה שצריך להארנונה בלבד לא יותר, ואם א"א לנמנע חלק הארנונה וזרע יותר צריך לנהוג בכל המשאר בקדושת שביעית בכל הלכותיו, וא"כ כל הביתרים שכתב שהוא כדי חייהם של תושבי הארץ לא שייכי כלל באחרונים שרק איזה סומרי שביעית מרבים בנטיעות האחרונים עבור המסחר להביאם לחו"ל שזה וודאי אסור לכל הדברות ולכל האמירות ולא התיר בכה"ג שום אדם מעולם והאריכות דזה אך למותר.

גם בשאר שנים יש להסתפק אם להביא אחרונים מא"י לחו"ל דמבואר בגמרא צ"צ ד' ל' ובשו"ע חו"מ סימן רל"א דאסור להביא פירות א"י לחו"ל וראיתי כעת בבית יצחק יו"ד סי' קכ"א שכתב דזה סברות לכאן ולכאן ולידד להחזיר, וכמדומני שה"י דזה מחלוקת בין הגדולים שהיו גדולים שכתבו ליקח אחרוני א"י, אבל הרבה גדולים לא הסכימו כלל להביא אחרוני א"י לחו"ל, וכן שמעתי מפ"ק אבא מארי בהג"ק זל"ה שלא הסכים כלל לאחרוני א"י, ולא חכמים עמנו כעת דזה, אבל עכ"פ זה ודאי חזקין דעת חז"ל שחשו יותר לרוב התושבים, שגם בהצאת פירות שאסרו הנה אותן הסותרים המביאים הפירות היו מרוויחים ועושים עסקים דזה כי צחנם לא היו מביאים, ואעפ"כ אסרום כיון שלרוב התושבים היה חסרון הצאת האחרונים משם שנתווקר השער, ואך איזה סותרים יחידים עשירים מתעשרים דזה יותר, וא"כ גם בשאר שנים אינו דבר נכון כ"כ. אמנם צננת השביעית שהוא איסור חמור ונורא אף למי שצריך כדי חייו, א"כ כשאין המדובר הלא מאיזה סותרים שאני מכיר אותם ואת מעשיהם והמה עשירים מעסקים שונים ורואים להתעשר יותר גם מאחרוני שביעית ואין צמניעת הצאת פירות שביעית לחו"ל שום דוחק או הפסד וזקק כלל וכלל לא, הלא מניעת הרייות של איזה עשירים שלא יתעשרו יותר, הכי אפשר להעלות על הדעת להיתרים כאלו.

ובאמת שגם בלא"ה האחרונים האלו פסולים המה שהמה מורכבים, ונחבזר לי כן בהיותי שמה אחר החקירה והדרישה, וזה איזה שנים שדברתי פה באמעריקע עם ראש הסותרים שרוב אחרוני ארץ ישראל המובאים לכאן הוא על ידו, והודע לפני צפה מלא

שום זקק לשום אדם מעולם, ואילו לא היו הביתרים מעולם היו הסיוע מחו"ל צמדה גדושה הרבה יותר וזהו מספיק אף אילו היו הרבה שומרי שביעית יותר, כי ע"י הביתרים נתקרה הדבר הלא הצ"צ ואדרבא היו כועסים על השומרי שביעית כי על כל מי שאמר שאסור הביטוי אחריו ואמרו עליו שהוא שונא ישראל שמדבר דזה סרה על ממשלת הממונות. והרבה הממיתים פעלו בהיתרים ג' דברים, שהיראים סבלו דוחק, וגם הכשילו הרבה אנשים וחללו את השמיטה, וגם נתנו יד לפושעים להפחית שיוכלו לומר שטושים כחורב וכהלכה. וכתב בעקידה פ' וירא שלכן ה' גדול כ"כ עון סדום ועמורה אף שהיו גם שאר אומות שעשו עבירות כאלו אבל בשאר האומות היו העבירות דרך פירצה ובסדום היו להם משפטים כאלו ואף עבירה קלה אם הוא דרך משפט חמור יותר אפילו מעבירה חמורה כשהיא דרך פירצה כי מה שהוא דרך פירצה אפשר לעשות תשובה אבל כשהוא דרך משפט אי אפשר שיצא לידי תשובה כי הותרה לו, ועד"ז כתב בנע"מ פ' מטות לא הרבה ירושלים הלא צביל שהעמידו דבריהם על דין תורה דר"ל שכל דבריהם שעשו אמרו עליו שהוא כן ד"ת, וא"כ חמור יותר עון המחירים מעון הפורעים שזה עון סדום ועמורה לעשות מהעבירה דין תורה, ונדע לכל כי מה ששפל כ"כ נאמנותם וערכם צמנצ הכספי הוא ע"י נימוסיהם וחוקותיהם לא טובים, חוקי הסאליאליזם הקרוב לקאמוניזם ששצרו כל הפרנסות והמסחרים שרואים להביא הכל תחת ידיהם ועשו את העם דלים ורעים, וכל אותן שראו להביא הון רב לא"י למסחרים ולצתי חרשת נסוגו אחר צביל נימוסיהם, והם אינם רואים לוותר מנימוסיהם גם עבור שפלות מנצ הכספי, אבל הרבנים רואים לוותר מהתוכ"ק לתקן מצבם וערכם צמינו האומות אבל הוא שוא והכל שבהפחת הדת לא יתקנו, והתוכ"ק העידה ושמרתם ועשייתם כי היא הכמתכם וצונחתם לעיני העמים וע"ש ברש"י ז"ל שאף בשמירת התוכ"ק יתגדלו צמינו האומות. גם מ"ש ששמירת השביעית יוכל לגרום ח"ו מלחמה נוראה, התוכ"ק העידה בהיפך שאמרו חז"ל (שבת ל"ג ע"א) שצטון שמיטה ישראל גולים מארצם ולמדו זה מקראי, ולא תהא תורה שלימה שלנו כשיחה צטילה ורשעה שלהם מה ששמע מהם סברות צדויות דברים של מה בכך, הארכת דזה שמרוב צערי ושיחי דברתי עד הנה, אבל קצרה היריעה מהכיל מה שיש לדבר עוד דזה. וכפי הנראה גרם לכ"ת לכתוב דברים זרים כאלה יען שראה כן באיזה ספר הנדפס כעת שהוא מאמין לדבריו ומביאו אה"כ צמכתו ולהלן אדבר מה שאין צדבריו ממש והאמת יורה דרכו.

מלנו כ"פ בלשון מותר שהכוונה דמותר מאתו האיסור דאירי צ"ל אכל אסור מחמת איסור אחר, עיין תו"י שבת ד' ג' ריש ע"א צ"ל דרישא פטור ומותר, והקשו התוס' הא אסור משום לפני' ל"ת מכשול, ות"י בחו"י ד"ל דמ"מ לאיסור שבת פטור ומותר. וכן כ' שם הרא"ש בפשוטות שדחה כל התירולים, אלא סיים וז"ל: אע"ג דאיכא איסורא דלפני עור לא אייריין הכא אלא באיסורי שבת וקרי ל"י פטור ומותר כיון דליכא איסורא משום שבת. וכן כתב שם הר"ן שכל תירולי התוס' אינם אלא להתלמד, ומיהו עיקר קושיו ליתא, דכי אמרינן בגמרא מותר מלד איסור שבת קאמרינן ולא דייקין באיסור ל"ע ובלתא ידידי' מידו, עכ"ל. ועיין שה"ע סימן קכ"ד בחי'מ סק"א שפ"י בזה דברי העור והרמב"ם שכתבו שמותר להתחלה לכתוב גט על איסורי הנאה ופירש דבריהם שמלד איסור הגט אין צו דררא דאיסורא, אכל עדיין אסור משום נהנה מאיסור הנאה, ומלנו זה הרה פנמים בש"ס ופוסקים לאין מספר (עיין שלי"ח תורה שבעל פה כלל רצו). ואם כן אין שום קושי' אם נניא גם בדברי החינוך שכוונתו מותר מלד בלאו דל"ת לנמיתות דאירי צ"י, אכל לא מיירי מלאו דלא תחנם דעדיין אסור, וא"ל למידק מה דין חדש נגד פשטות דברי הש"ס והפוסקים.

שהמה מורכבים, וגם בשנה זו הוצאו רוב אחרוני ח"י על ידי אותו הסוחר. וא"כ על ידי שקונים פה הרבה מאחרוני ח"י מרבים שם באיסור. הרכבת האילן, שלריבין עבור האחרונים המרוצין שמציאין לכאן, ואם כן כל הקונים פה ידם צמעל הזה שעוזרים על לא תעשה דאורייתא. ואף שזה הרה שנים שכתבו איזה גדולים להדר לקנות אחרוני ח"י, הלא מצוה דבריהם הנדפסים שהטעם העיקר הוא ששם אפשר להיות השגחה שלא יהיו מורכבים וע"ז ה"י אפשרות לחשוב אז, ונהירנא שגם אז חלקו עליהם הרה גדולים. אכל עכשיו שכבר נתברר שהחפשים ידם על העליונה וגם נפרץ כ"כ איסור הרכבת האילן שגם אותן שאינם חפשים נעשה להם כהיתר כדרך סוחרי זמנינו, וא"ל להיות השגחה כראוי, כי אין כח צ"ד יפה, אין ספק שעי' שקונים פה הרה מאחרוני ח"י מחפשים את הארץ שמרבים שם זרע ישראל עי"ז באיסורי דאורייתא של הרכבת האילן. וזה אף בשאר שנים, אף לא ראיתי להאריך בפרט זה שהוא בעת דבר שלא נשמע, כי בעו"ה האמת נעדרת ואין האמת מקובל כלל אלא העולם, אכל בשנה זו שרוב עוד האיסור הנורא של שביעית הגורם בגלות והנצרות הנוראות לכל כלל ישראל בעו"ה, החיוב להגיד האמת אף במסירת נפש ממש.

מן

אמנם אין לריבין לכ"ז כי איכא גוונא שצאמת מותר מכירה לזמן, דהנה נתקשו המפרשים למח לריבין בשני לאוין לא תחנם ולא תמכר לנמיתות, אף דלא קשה כ"כ כי איכא למימר לעבור עליו בשני לאוין, אכל כל איכא דאיכא למידרש דרשינן ולא מוקמינן בלאו יתירה. ונלפע"ד דתרווייהו מילך לריבין דמצוה דחינוך מלה תכ"ז בלאו דלא תחנם ובמלה ז"ד בלאו דלא ישבו בארץ דבגר תושב לא שייכי לאוי אלו, וכן הוא ברמב"ם פ"י מהל' עכו"ם, וז"ל הטעם דבגר תושב שקיבל עליו ז' מלות לא שייך שמה ילמוד ממעשיו כיון שעושה כל מה שנלעו, ומצוה צירושלמי מס' דמאי פ"ה הל' ח' דמדכתוב והארץ לא תמכר לנמיתות שמעין הא אם נמכר חלועה, ור"ל דמדמזהיר שלא תמכר לעכו"ם לפי שהיא מכירה לנמיתות ש"מ דהלכה היא כן שבנמכרה לעכו"ם הוי מכירה חלועה וא"ל להחזיר ביוצב, ולכן הוי מכירה לנמיתות, וז"ל הטעם שכתב העכו"ם יפה בזה מישאל, דבישראל כיון שנלעו על היוצב ע"כ לא חלה המכירה אלא עד היוצב, אכל העכו"ם שלא נלעו כלל להחזיר ביוצב הוי סחם מכירה לחלוטין, וא"כ בגר תושב שגם הוא לא נלעו על היוצב אם נמכר לו קרקע בא"י הוי מכירה לחלוטין כי לא קיבל עליו אלא ז' מלות ולא יוצב, ואם כן לענין זה אין נפקא מינה בינו לבין

ועכשיו אדבר מענין המכירה, וראשית אבאר אם יש מציאות שיהיה אופן היתר למכירה זו, והנה הציא מדברי החינוך (מלה שלי"ט) שהציא דעת הרמב"ן בלאו דוהארץ לא תמכר לנמיתות, דנ"ה לומר שלא ימכרה לעכו"ם למי שחזיק בה לעולם, ואם תחנה עם העכו"ם להחזירה לו מותר. ומשמע מזה דאם מוכר לעכו"ם צתנאי להחזירה מותר, ואף על גב דהתם מיירי רק מלאו דלא תמכר לנמיתות, מכל מקום כיון שכתב סחם מותר, משמע לגמרי וליכא עוד איסור דלא תחנם, ועל ראיה זו סמכו המחזירים כאשר ראיתי באיזה אחרוני זמנינו, ואין להם אחרת. אכל צאמת גם זה לאו כלום הוא, כי בודאי כיון שמצוה צמשה ובגמ' (ע"ז דף כ' ע"ב) דאף מחובר לקרקע אסור למכור להם אף דלא משהי לה, ועכ"פ זה ודאי שאינו אלא לאותה השנה ולא יותר ולא גרע ממכירה לזמן וע"כ דגם מכירה לזמן אסור. וכן שכירות אסור, ופשיעא דשכירות אינו יותר ממכירה לזמן. ומחמת דקדוק לשון החינוך שכתב מותר ח"ל לדחות מה שפשוט ומצוה בש"ס, אף אילו היו לריבין למשכנוי אנפשינן לתרץ בלשון. אכל צאמת אינו דקדוק כלל ומעיקרא לק"מ, דאף דכתב סחם מותר

כלל בין אם הוא לזמן או לעולם, והוכרחו לומר שאין איסור הפקעה מה שאינו מקיים המלות, אלא איסור הפקעה הוא רק מה שנתחללה. הארץ ומופקעת מהקדושה שאין עלי עוד שום חיוב מזה, וזה רק למ"ד יש קנין לנכרי, ומש"כ אין איסור בשכירות אלא משום גזירה. ולפי"ז אם נמצא דגם במכירה לזמן יש קנין לנכרי ומופקעת מן המלות ודאי דזה אסרה התוס"ק, כיון שעכשיו הוא מפקיעה ממלות. וא"כ אף לפי דבריו דמשמע מלשון החינוך דיותר מכירה לזמן, לא הזכיר שם שדות ואיסור הפקעה ממלות, ולא איירי אלא מלאו דלא תמכר או לא תחנם דשייך גבי סתם קרקע שאינה שדה. וכבר כתבתי דלדעתי ברור שגם משום לאו דלא תחנם איסור אפי' לזמן אלא לרווחא דמילתא כתבתי דבשדה ואילנות דאית בהו הפקעה ודאי אסור מכירה לזמן. ואני תמה על מחברי זמנינו שדברו מאיסור לא תחנם אם שייך כשהוא לזמן, ושום אחד מהם לא העיר מאיסור הפקעה ממלות שבה ודאי אין פ"פ לצט"ד לחלוק ולהחיר על זמן.

ואת דיש ראשונים שפירשו סוגי' זו דהפקעה אף למ"ד אין קנין, כבר הארכתי בציאור דבר זה דלהרמב"ם (הב"י תרומות פ"א ה"ח) לשיטתו דסובר דאף למ"ד אין קנין הוא רק לענין שאם לוקחו אח"כ הישראל בחזרה לא הוי כביכוש יחיד אבל בעודו ביד הנכרי הוא מופקע ממלות, וא"כ אף למ"ד אין קנין יש חילוק בין מכירה לשכירות, דבשכירות לא מופקע כלל אבל במכירה הוא מופקע עכ"פ על אותו הזמן ערם שבה ליד ישראל בחזרה, וזה ברור.

וישברתי דזה סתירת החום' דבגיטין דף מ"ז ע"א ד"כ אמר כתבו ומיחו אשכחן ר"מ דסבר יש קנין בספי"ק דע"ז דקרי ל"י הפקעה ממלות וכו' פריך בבא לר"א הוב מני לומר אנא דאמרי בר"מ אלא דמשני שפיר. ולכאורה קשה עובד למה אמר דהוב מני לומר אנא דאמרי בר"מ שהוא שלא אליצא דהילכתא שהרי איפסוק הילכתא בסוגי' דע"ז הלכה כר"י, הלא אותה הרא"י דיש קנין ממה דאמר שמופקע מן המלות וגזרינן שכירות אטו מכירה הוא גם מר"י דהרי בין לר"מ ובין לר"י הוכרחו בש"ס שם דע"ז לפרש כן, ונמצא דכל אותה המשנה של ר"מ ור"י תרומתו וכל השקו"ט שש"ס שם סברי כולבו דיש קנין, וא"כ כן הלכה. ולמה לא הקשו על רבה מאותה המשנה כמו שהקשו ממשניות אחרות. וצ"ע דף כ"א ע"א ד"ה הא ששם העמידו החום' דצריכס על דברי ר' מרשי' שסוצב שם לפרש דברי ר"מ ששם לא

העכו"ם. ולפי זה מיושב שפיר תרומתו ויחיד מילריך לריב, דבגר תוסב שקבל עליו ז' מלות שהוא מחסידי אומות העולם לא שייך לאו דלא תחנם כאשר הצאתי מספר החינוך והרמב"ם, אבל הלאו דלא תמכר ללמיתות שייך שפיר בגר תוסב כיון שגם אלאו הוא מכירה חלוטה, ולכן לריבא ללאו דלא תמכר ללמיתות עבד גר תוסב, ובגר תוסב אם התנה להחזירה ודאי דיותר לגמרי, כיון שאלו לא שייך הלאו דלא תחנם, והלאו דלא תחנם לריבא עבד נכרי שאינו גר תוסב כי אילו לא היה הלאו הלאו דלא תמכר ללמיתות היינו אומרים שגם בעכו"ם שאינו ג"ת יותר אם התנה להחזירה, אבל עכשיו שנאמר הלאו דלא תחנם על העכו"ם שוב אינו מועיל תנאי וגם מכירה לזמן אסור. ואף דעכשיו אין כ"מ דזה דצ"ז אינו מוכיח דין גר תוסב דאין מקבלין גר תוסב אלא בזמן שיובל מוכיח, כמ"ש שם בחינוך וברמב"ם, ועכשיו בלא"ה אין צומצא כלל גוי שקבל עליו ז' מלות, אבל החינוך צא לפרש הלאו, וא"כ אין שום קושית צלשון החינוך אף אם נמצא דלשון יותר הוא לגמרי בלא שום איסור אחר, כיון דמיירי שם בלאו דלא תמכר ללמיתות שעיקר הלאו נאמר על גר תוסב, ואילו באמת יותר מכירה לזמן בלי שום איסור כצ"ל.

פז

וב"ז לריבין במכירת בתים וקרקעות שאין בהם שדות, שבה אין האיסור אלא בשביל לאו דלא תחנם ולא תמכר ללמיתות, אמנם בשדה דאית צ"י תרתי גם האיסור דקא מפקע לה ממלות, ואיסור הפקעה ממלות הוא ודאי אף כשאינו מופקע אלא לזמן, שהרי כתבו החום' (ע"ז דף כ"א ע"א) דל"ל דזה אחיה כמ"ד יש קנין לנכרי להפקיע, דאין לפרש דאף למ"ד אין קנין מ"מ שסוצב הפקעה, כיון שהוא ביד העכו"ם וחזרה ונמצא דלא מתקיימה בה מלות התלויות בה, דא"כ מאי קאמר בסמוך שדה דאית צ"י תרתי גזרו שכירות אטו מכירה, הלא בשכירות גופא איכא הפקעה שלא יעשר העכו"ם מאותה התבואה, וע"כ דאחיה כמ"ד יש קנין דכשמוכרה לעכו"ם הוא מפקיעה ממש שאפילו ירע ישראל לא יתחייב במעשר יעיי"ש בתוספות, ואי נמצא דגם מכירה דאית צ"י הפקעה אינו אסור כשהוא לזמן אין התחלה להוכחת החום' שא"ל לגזור שכירות אטו מכירה דבשכירות גופא איכא ג"כ הפקעה, הלא שכירות אינו אלא לזמן וגם מכירה לזמן יותר, ואין האיסור אלא כשהוא כן לעולם, וא"כ חילוק גדול בין שכירות למכירה, וע"כ ברור דעת החום' באיסור הפקעה ממלות שאין שום חילוק

וְלִדְיָנָא כיון שמצואר בחוספות בהחלט שבמכירה לזמן
חית צ"י איסור הפקעה מדאורייתא ועשו מה קושיא
והוכחה, א"כ אף שבענין אין קנין ויש קנין הוא פלוגתא בין
הראשונים, אבל על החלטה זו של איסור הפקעה לזמן
לא מלינו דפליגי ואפשר לפרש דברי הראשונים בכמה
גווני, א"כ לא נוכל לבדות מלבינו פלוגתא חדשה להלכה
בין הראשונים, והדבר צרור שלא נוכל לחלוק להלכה
על החלטה החוספות כמה שלא נמלא צפירות בשום
מקום מדברי הראשונים לחלוק על החלטה זו, וכי אטעמא
דפירושם ניקום ונסמוך.

וְנִרְאָה דמכירה כזו שעושין להפקיעה ממעות חמורה
יותר משאר מכירות שעושין בשביל איזה תועלת
אחרת וההפקעה ממילא בא, וג"ז אסור, אבל כשאין
שום תועלת במכירה ואינה אלא הערמה בעלמא ומתכוון
רק להפקיעה ממעות, א"כ הוא מתכוון בפ"י רק לאותו
דבר שאסרה התורה, ונראה לאיסור הפקעת קרקע
א"י מן המעות הוא איסור דאורייתא, שהרי בשביל לאו
דלא תחנם שהוא איסור דאורייתא לא גזרו שכירות אטו
מכירה, וכשתוסף גם איסור הפקעה ממעות גזרו גם על
שכירות, ואם איסור הפקעה ממעות הוא דרבנן אין
סבירא לומר דבשביל איסור דאורייתא לא גזרינן וכשתוסף
איסור דרבנן גזרינן, הלא גזירה דרבנן הוא גזירה
לגזירה, ואף דהטעם הוא בשביל דאית ציה תרחי, אבל
לגבי דאורייתא מה יוסיף חת כח מה שהוא דרבנן
לענין גזירה, וע"כ דאורייתא הוא, וכן נראה מחש"י
הריב"ש, ובמק"א ביארתיו מקור האיסור בזה. ולפי
דברי החוס' הפקעת קרקע א"י מן המעות וחילול
קדושתה הוא איסור חמור יותר ממה שלא נתקיימה
המעות בעת שקדושתה וחיוז המעות עלי, שהרי למ"ד
אין קנין אף שהמעות לא יוכלו להתקיים כיון שהוא ציד
העכו"ם, מ"מ כיון שעכ"פ לא נפקע החיוז מעלי אין
האיסור כ"כ כמו למ"ד יש קנין ונפקע החיוז מעלי.
וא"כ כמה שרואים לחקן במכירה להפקיע חיוז המעות
מעלי מקלקלים יותר, כיון דהפקעה גופי איסור חמור
יותר.

יז

א"ל דהאמת הוא שלא הועילו כלום במכירה זו ואין
זה ממש כלל כאשר אבאר, כי הנה מוכרחים לעשות
מכירה לזמן דבסתם מכירה גם הנה מודים שאסור,
ומכירה ע"מ להחזיר ג"כ א"א, דלא מהכי אף בחזק ע"י סי'
תמ"ח סעיף ג', ואף לעת האומרים דאין אלא מחמת
חומרת חזק מ"מ הוי העעם כמ"ש שם במג"א דכיון

מיירי עדיין מד' ר"י שמה כ' החוס' דא"א לומר הסביר
דמה שאין הגוי מעשר הוי הפקעה מדאמר בסמוך
לר"י דגזרינן שכירות אטו מכירה, והוא בהיפך ממה
דכ' בגיטין, דבגיטין שצ"ק ר"י ופרע ר"מ וצ"ז שטומד שם
במקום דמיירי מר"מ שצ"ק חת ר"מ ופרע ר"י, והול"ל
בסתמא דכן כתבו בסוגי' כיון שכתבו כן בין לר"מ ובין
לר"י.

וְלִהנ"ל מיושב, דכבר ביאר החת"ס (צחי' לגיטין) דמה
שסובר הרמב"ם הפ"י בהך לימוד דאין קנין לנכרי
שהוא רק לענין שאם לוקחו אח"כ הישראל לא הוי
כיבוש יחיד, זה מלי לפרש רק לשיטתו דסובר כיבוש
יחיד לא שמי' כיבוש, אבל למ"ד כיבוש יחיד שמי'
כיבוש, ע"כ גם הרמב"ם ז"ל סובר דאליב"י הכוונה
בלימוד דאין קנין שגם בעודו ציד הנכרי אינו מופקע
כלל, דא"א לפרש אליב"י הכוונה שאינו נקרא כיבוש
יחיד אח"כ דכיון שהוא סובר דלעולם גם כיבוש יחיד
שמי' כיבוש אין נפקא מינה אם הוא כיבוש יחיד או לאו.
והנה מצואר שם בסוגיא דעבודה זרה דבזה פליגי ר"מ
ור"י, דר"מ סובר כיבוש יחיד שמי' כיבוש, ור"י סובר
לא שמי' כיבוש, וא"כ מתורץ שפיר מה דבגיטין שצ"ק
החוס' דברי ר"י ונקטי רק ר"מ, דשם באו להוכיח
דאיכא מ"ד שסובר יש קנין, וזה א"א להוכיח רק מדברי
ר"מ, דלר"י דסובר כיבוש יחיד לא שמי' כיבוש ואפשר
לפרש הלימוד דאין קנין שהוא ע"ז שלא יהיה נקרא
אח"כ כיבוש יחיד, אבל בעודו ציד הנכרי אית צ"י
הפקעה, שפיר אפשר לפרש בסוגיא דאית ציה הפקעה
וגזרינן שכירות אטו מכירה אף למ"ד אין קנין ואין
ראיה. אף לר"מ דסובר כיבוש יחיד שמי' כיבוש וא"א
לפרש אליב"י הלימוד דאין קנין אלא לענין זה שגם
בעודו ציד הנכרי אינו מופקע, וע"כ דסבר כמ"ד יש
קנין, ואין קושיא מאותה המענה על רבה דמלי סבר
כר"י שבמענה שם דהלכה כוותי'. וצ"ז ששם סובב לבאר
אותה הסבירא דא"א לומר שנקרא הפקעה מה שהגוי
אינו מעשר, וזה מוכח גם מר"י, דאף דר"י מלי סבר
כמ"ד אין קנין אלא דקאי על כיבוש יחיד ובעודו ציד
הנכרי הוא מופקע ושפיר אמר דגזרינן שכירות אטו
מכירה, אבל ס"ס מוכח גם מדבריו שאינו נקרא הפקעה
אלא מה שהוא מופקע לא מה שהגוי אינו מעשר, ולכן
פרע ר"י לרבותא לומר שסבירא זו הוא הכרח גם מדברי
ר"י. אבל צעיקר הדבר שכתב שם דאחיא כמ"ד יש
קנין זה כתב רק בשביל דמיירי שם בש"ס אליבא דר"מ
ולשיטתו ע"כ דאחיא כמ"ד יש קנין. ובלימוד הישיבה
הארכתיו בזה לבאר דברי הראשונים וליישב כמה סחירות
צרש"י וחוספות לא עת להאריך פה בפלפול.

צפנים יראה צרור שא"ל לפרש באופן אחר אלא דגרע קנין לזמן מקנין עולמית, וא"כ בקרקע א"י דלמ"ד אין קנין אינו מועיל שום קנין בעולם אף הקנין המועיל בכל דבר, וגם הכסם בהקרקע א"י נגד המוכר קנהו העכו"ם לכל מילי שיוכל לעשות בהשדה כרזונו, אלא דלגבי חלקו של הקצ"ה שהיה הקדושה שיש על הקרקע בחיוב המלות, ע"ז אינו מועיל שום קנין בעולם, ואך למ"ד יש קנין למד מקרא דוהארץ נתן לבני אדם שמועיל הקנין כמבואר שם בגמ', וא"כ אפשר דלא מרבינן מהקרא אלא הקנין היותר מובהר שהוא קנין עולמית המועיל בכל מילי, וכלל גדול הוא אפוא פלוגתא לא מפשינן, ואין להרחיק פלוגתא, וא"כ אפשר דלא פליג על מ"ד אין קנין אלא בסתם קנינים דמיוירי בקנין עולמית לא בקנין לזמן דגרע, ויוכל להיות דכו"ע מודו בזה דאינו מועיל.

וקצת יש להעיר עוד לפימ"ש החת"ם חו"מ סימן קל"א לתוך הקושיא למה באחרוג הוי גם קנין פירות לבס, ובזיכורים לא יוכל לומר בזה האדמה אשר נתת לי, ותירץ דבזיכורים אי הוה כתיב האדמה אשר נתת לי הוה מיקרי לי, אך המקרא זיכורים מדבר לנוכח הקצ"ה אשר נתת לי, וא"כ צ"ע כעין שנתנה הקצ"ה, וכו' ויתב' נתן מתנה מוחלטת ללמיתות ולא קנין פירות בעלמא אי לאו דקנין פירות הוי בקנין הגוף, אצל אי קנין פירות אינה בקנין הגוף אינה בכלל נתת לי, וא"כ י"ל גם בזה שאנו דנין נגד חלקו של הקצ"ה בקדושת הארץ ולא נגד המוכר כלל כנ"ל, ומרבינן מקרא דוהארץ נתן לבני אדם, שר"ל שהשי"ת הוא הנותן, וא"כ אפשר לא מרבינן מקרא אלא בדרך מתנותיו של הקצ"ה שהוא מכירה מוחלטת ללמיתות, לא קנין לזמן.

וי"ל עוד כיון דשאר מכירה לזמן יוכל הקונה לחפור בהשדה צורות שיחין ומערות ולקלקלה לגמרי כמו שכתב הרמב"ם הלכות מכירה פרק כ"ג ה"ו שהקונה לזמן קצוב הוא צונה והורס ועושה בכל זמנו הקצוב כמו שעושה הקונה קנין עולם לעולם. ועיין בקצות החשן סימן רנ"ז. ואם כן בקרקע ארץ ישראל שמוכרין כל ארץ ישראל לערבי שאם יראה הערבי לחפור צורות שיחין ומערות ולקלקל ולהחריב כל א"י בודאי לא יניחו אותו לא הממשלה ולא המוכרין, ואף אם כותצין בהשער שיוכל לחפור בה צורות שיחין ומערות הוא שקר גלוי לכל, וא"כ גרע משאר מכירה לזמן.

ועכ"פ לדעת רוב הפוסקים בודאי דאינו מועיל מכירה לזמן אף אם הוא מוכר באמת על אותו הזמן, וק"ו

שהוא תלוי ועומד ואי צ"ע העכו"ם מקיים התנאי והוי מתנתו מתנה א"כ אין החמץ ברשות ישראל בפסח ואינו עובר, וזה חינוח בחמץ דמינו מה שאינו ברשות ישראל, אצל בשביעית לא סגי מה שאינו ברשות ישראל, כי רק קנין הנכרי מפקיע מן החיוב למ"ד יש קנין לנכרי, ובשהוא תלוי ועומד בספק אם יתקיים התנאי לא הוי קנין עדיין ולא הוי אלא כפקדון כמו שהביא שם המג"א מהרד"ז, וזה ודאי אינו מועיל להפקיע הארץ מקדושתה, ולכן עושין מכירה לזמן שאינו תלוי בתנאי עכ"פ, אצל מכירה לזמן מבואר בר"ן נדרים ד' כ"ע שאינו אלא קנין פירות כמו מוכר שדכו בזמן שהיובל נוהג שאינו קנין הגוף. ומבואר בירושלמי פ"ה דמס' דמאי הל' ח' בפלוגתא דיש קנין לנכרי ואין קנין דאף למ"ד אין קנין לנכרי מודה הוא דיש לו קנין נכסים, אמר ר' בא אובלת פירות. ומבואר דקנין פירות לא סגי להפקיע קרקע א"י ממתנת, ולכן אף שמודה שיש לו קנין פירות אינו מועיל כיון שאינו קנין הגוף, וא"כ אף למ"ד יש קנין לנכרי להפקיע מ"מ לא שמעינן מדבריו אלא קנין עולמית, שהוא קנין הגוף, אצל מכירה לזמן גם אליב"ד הוי רק קנין פירות ואינו מועיל. ואף שצקה"ח סי' רמ"א (ס"ק ד') סובר כדעת ר' אביגדור שגם מכירה לזמן הוי קנין הגוף מתמת ראיות שהביא לדבריו, אצל בנה"מ שם (ביאורים ס"ק ה') דחה כל ראיותיו והביא תשובת הרא"ש (כלל ל"ב סימן צ"ו) שחלק על ה"ר אביגדור, והריעצ"א (קידושין דף ו' ע"ב) וכל הפוסקים ראשונים ואחרונים סוברים כדעת הרא"ש והכריע בנה"מ כדעת המרדכי, וכן הוצא בפחתיו תשובה סימן רמ"א (ס"ק ו') בשם תשרי חמדת שלמה (סימן י'), וכן הוא בשו"מ מהדו"ג (סימן ת"ד) ועוד כמה פוסקים. ונמלא לדעת רוב הפוסקים מכירה לזמן לא הוי אלא קנין פירות ואינו מפקיע אף לדעת האומרים יש קנין לנכרי, וא"כ כיון דמה דסומכין על האומרים יש קנין לנכרי הוא ג"כ קולא גדולה נגד הרבה פוסקים שסוברים אין קנין לנכרי, א"כ צמכורה לזמן דנלעף עוד דעת רוב הפוסקים שאינו קנין הגוף ואינו מועיל אף לדעת האומרים יש קנין, הוי ס"ס ורובא להחמיר שאין סומכין ע"ז כלל.

ועוד נראה לפע"ד דאפי' לדעת הקב"ח שסובר כדברי ה"ר אביגדור דאף מכירה לזמן הוי קנין הגוף, מ"מ אין צרור לנו להחיר בכה"ג, כי הקב"ח שכתב דמה שכתב ה"ר דמכירה לזמן לא הוי אלא קנין פירות אין זה אלא לענין אישות, מודה דלא לכל מילי דמי מכירה לזמן למכירה עולמית, אלא דשם באחרוג יש לו ראיות דאף קנין לשעכ הוי קנין הגוף ומקרי לבס, ועכ"פ גרע מקנין עולמית, כיון דלא דמי לכל מילי, והמעין בר"ן

דלא ניית לוי לישראל למסור חיי ביד נכרי, בודאי לכלל הדעות הוי דברים המוכיחים שאינו אלא הערמה בעלמא ודברים שכלב צה בויין דברים.

וק"ץ בתשובת חבני דק חו"ח סימן כ"א נשאל באיש א' שעשה מקח עם נכרים בקבלנות על כמה אלפים לבנות לו על שדה שלו, ושכח להטות שלא יעשו בשבת, והם עושים בשבת כמו בחול, כי לא יניחו בלתי אם ישלם להם צה"כ גם בעבור יום השבת, אם יש להם היחזר ע"י הערמת מכירה שימכור להם השדה, וא"כ בשלמם הם עושים בשבת, והשיב דחלילה וחלילה להקל צה על הערמת מכירה לעשות מלאכתו ע"י עכ"ס בשבת, ואין זה דומה למכירת חמץ, מלכד דהתם סגי בגילוי דעת בעלמא, וכמ"ש הר"ן, אף גם זאת בחמץ שעומד למסחר א"כ דעתו למכירה גמורה אם הבוי יתן דמי מחירו של חמץ, אבל בית וסדה שלו שעשה רוצה לבנות עליו, אף סהדי ואומדנא דמוכח שאינו מוכר באמת כלל שלם שאין אדם עשוי למכור שדהו וציתו, והערמתו ניכרת שכלל יודעין שלא מכרו כלל שלם, ובאיכא אומדנא דמוכח אין מכירתו כלום, דביש אומדנא דמוכח אמרינן דברים שכלב הוי דברים, יעיי"ש שמהיכר להשאל באזהרה כפולה לכל ישמע זה על פיו, והנה התם באמת עדיין יש סברה לומר שלפעמים יודמן באדם א' שמוכר את ביתו ואת שדהו, אך יטן שאין זה דבר הרגיל כל כך דעתו ז"ל שזה הוי הערמה ניכרת ואין במכירתו כלום, וא"כ מוזן בנ"ד שא"א כלל שיודמן כזאת למכור כל חיי לעכ"ס והכל יודעין שאסור ולא הוי מתירין כזאת אלא בשביל שהוא הערמה להפקעת איסור שצוית, הכי יש להסתפק עוד אם הוי אומדנא דמוכח שאין במכירה זו כלום.

יח

וי"ל עוד דכאן אנו דנין רק על חלקו של הקצ"ה בקדושת המזות לא נגד המוכר כמ"ש לעיל ולמדון מהקרא דוהארץ נתן לבני אדם ששכ"ח הוא הנותן ולגבי הקצ"ה בודאי דברים שכלב בויין דברים, וגם שם בספיקו שצוית שחקשה המל"מ על חששא דשמא לא ימסרם יפה, יש הרבה מחללים דבהקדש בויין דברים שכלב דברים.

גם מה שכתבתי דכיון שעושין צדקות בכל השנה באדם העושה בשלו הוי הערמה ניכרת זה אמת ולי"ב, דמה שכתב דכיון שהוא מתנאי המכירה שהקונה מעמיד מלדו את כל האנשים העומדים עכשיו בהקרקעות

צה שאינה אלא הערמה בעלמא, לא מצוי לדעת התבואות שור (בחידושיו למסכת פסחים דף כ"א) שהערמה אינו מועיל כלום אלא מדרבנן, ומש"ה אינו מועיל אלא דרבנן דהם אמרו וכן אמרו, ול"ל דהוי חקנת חכמים. וא"כ ככאן שהקנין לנכרי הוא עבירה גדולה ועשו גזירה שגם שכירות אסור היאך אפשר לומר שעשו עוד חקנה שיועיל הקנין שיתקיים העבירה, וא"א ללמוד הערמה זו משאר הערמות שאין בהם סרך עבירה. אלא אפילו לדעת המקור חיים (סימן מ"ח ס"ק י"א) שפליג על התבואות שור וסובר דהערמה מהני מלד הדין דדברים שכלב אינם דברים, אמנם לאו כלל מילי אמרינן דברים שכלב אינם דברים, ובחושן משפט סימן ר"ז כתב הרמ"א דבמתנה דברים שכלב בויין דברים, וכתב הסמ"ע סק"י העטם דדוקא במכר דקיבל מעות מסתמא גמר ומקני אם לא דפירש מה שאין בן במתנה שהוא צחם דאומדן דעת כל שהוא מצטל המעשה ואמרינן צ"י דלא גמר בדעתו ליתנו לו צחם, והנה בודאי דבמתנה אמרינן יותר דנתן צעין יפה ממכר כמבואר במ"י צ"ב דף ס"ה ובשאר דוכתו, ול"ל דזה רק בשותן באמת אבל היכא שה"י לו איזה דברים שכלב נגד המתנה מרגישין יותר באומדן דעת כיון שאין הדרך כ"כ ליתן צחם כמו מכירה שהוא דבר הה"י ורגיל בכל עת למכור צד מעות ואין מרגישין כ"כ בדברים שכלב, וא"כ כש"כ במכירה זו שהוא באיסור ואף הרבנים המתירין לא החירו אלא מדוחק ודווקא על אותה השנה ובסתם אין מציאות להחיר מכירה כזו, ובודאי גרע ממתנה דדברים שכלב האלו בויין דברים והכל יודעין שאינו אלא הערמה בעלמא מחמת הדוחק.

ובמסכת צדא מצינא דף קי"ח בספיקו שצוית חיישין לחז מ"ד שמא לא ימסרם יפה יפה, ואף דיוודע הדין שצריך להיות משל ליצור, ואם לא ימסרם יפה יפה אין יולאין בו, עכ"ל חיישין כיון דנה לו שיקרבו משלו שמא לא יכא בלבו למסור יפה יפה כלל שלם, כמו שפי' רש"י ז"ל שם, וחקשה במל"מ פ"ד מה' שקלים למה חיישין לה הלא אף אם אין לבו שלם דברים שכלב לא בויין דברים כיון שאמר צפון שנותן כלל שלם, הרי"ן שם צהבות ממכרי כולי עפ"י דברי התוס' והרא"ש דדברים שכלב המוכיחין בויין דברים כיון שאין סהדי הוי כאלו פי', ולכן לפי פירש"י ז"ל דנה לו בלבו שיקרבו משלו הוי משום זה דברים המוכיחין, וא"כ התם שאינו אלא קצת רעון וניית נפש והוא נגד הדין הצרור שצריך למכור ליצור, ואעפ"כ בשביל אותו הניית נפש יש סברה דהוי דברים המוכיחין, ומכל שכן ככאן שהוא איסור גמור ואין עושין זה בשום פעם ואין ספק

אין שום איסור מלד הדין אלא משום דמחזי כשלוחו, ושפיר י"ל דכיון דהתנו מעיקרא תו לא מחזי כשלוחו, אצל היכא שאסור מלד הדין ולריך מכירה מעליא ודאי דחמור יותר אם יש גילוי דעת ולא הוי דברים שצלב, ועכ"פ מצוה צנחלת יעקב דסברי תרווייהו דגילוי דעת אוסר. וא"כ כזה שאותן הרבנים שעושין המכירה לבית מחמת שהוא ע"י המכירה של הגוי וגם השבח הכל הוא של הגוי, וכל מה שעושה הישראל הכל הוא לעושה הגוי הקונה וכמ"ש גם מעלתו שזכו טעם הבית, וא"כ כיון שהן המה הכותבים ומפרסמים צמחצני עתים באזהרה נחלה לקנות מהם מחמת שהמה אתרוגי ישראל ולא אתרוגי גוים, אין לך גילוי דעת יותר מזה שהצ"ד והצ"ע שעשו את המכירה לעמים צפרהסיה שהוא שקר ואינו של הגוי כלל אלא של ישראל והוי ודאי הערמה ניכרת לא דברים שצלב.

ובפרט מה שעושין בעת שמוכרים כל ארץ ישראל להגברי ונודע שרוב האיברים מחזיקי השדות המה אפיקורסים ר"ל ומומרים להכעיס ואינם רואים כלל צתקת חכמים וכל המכירה הוא לשחוק צענייהם ושלם צודאי אסור, אצל הרבנים בעת מוכרין הכל צלי ידיעתם ומתירין הכל והסומך על ההיתרים שלהם הוא קונה הכל צלי הפרש, וא"כ אף לפי דבריהם צעמנו הבית מכשולים את הרבים, וצודאי כי אותן שהתירו צתחלה לא התירו אלא למי שמבקש לעשות מכירה, והלא גם צחמך וצשצת אין עושין שטר מכירה אלא למי שצא לעשות, אצל שיעשו הצ"ד שטר מכירה עבור החממים של כל העיר ולהתיר כל החממים אף של אותן שלא צאו למכור כלל, זה לא שמענו מעולם, ואדרבא אוסרין החמך למי שלא צא לעשות שטר מכירה, וכן הוא צשצת, ושם קיל יותר דסגי אם יוצא מרשות ישראל, אף שלא נקנה לנכרי, וגם דשם רואן חכמים הוא שיהיה כן, כמ"ש בחידושי הרשב"א שצת ד' י"ח גצו גיגית נר וקדירה אפקורי מפקר להו, דאף דלא הוי צפני שלשה מכל מקום הפקר צית דין הוא דלצ צית דין מתנה עליהם להפריש העם מאיסור, אצל כאן חמור צכפילא דלא סגי צמה שיוצא מרשות ישראל, כי לריך שיהיה קנין גמור לעכו"ם שיופקע מן המלות, גם אין רואן חכמים כזה שיהיה נקנה להנכרי ויתחלה הארץ מקדושה להיות נפקע מן המלות ויהיה לו שם חני' לנכרי שלא שייך כזה לומר הפקר צ"ד הפקר, והמה מקילין כזה כ"כ לעשות מכירה כללית ובהערמה ניכרת מה שלא נשמע כזאת בישראל ואין לך חובה צפרהסיה יותר מזה ר"ל. והאמת הצרור הוא שאף המכירה פרטית למי שצא למכור אין המכירה כלום, כאשר צארחי למעלה.

שיבחו העסקים מלודו לעשות הכל צהקרקעות לעושה הקונה וכל ההולאות והשבח וההפסד הכל הוא על חשבון הקונה והקונה ישלם לכל העושים ואין שום איסור כזה שיהא הישראל פקיד ועוסק צהשדה צתור שכר להנכרי צשציעית, ואין זה סתירה להמכירה כלל, הנה כתב זה לפי שיעתו שאין איסור לעשות מלאכה צשציעית צשדה עכו"ם, אצל צבר צארתו. דברים צרורים כשמלה שאין שום היתר לישראל לעשות מלאכה צשדה עכו"ם אפי' ע"י פועלים נכרים, ורק גרמא צעלמא מותר. קצברי כל המפ' והגר"א צתוכם על משנה דחוכרין גירין מעכו"ם, וכן ע"ד שכתב הירושלמי שהציאו גם הגר"א על המשנה דמחזיקין ידי עכו"ם, אצל להעמיד פועל צפוי אסור צלי ספק, וא"כ הוי ודאי איסור גמור להיות פקיד אפילו צשדה נכרי להעמיד שם פועלים אפילו פועלים נכרים, ומכש"כ כשמעמיד פועלים מישראל שזה ודאי איסור חמור יותר, וגם הפירות אסורים באיסור גמור, אפילו אלו היה השדה צאמת של הנכרי, ומכירה הנעשית בערמה וצתנאים כאלו האסורים צהחלע אין צה ממש וצעלה וצמועלה והוי ודאי הערמה ניכרת ע"י עסקם שם צכל השנה באיסור גמור, גם צגוף התנאים שהכל הוא לעושה הקונה והשבח וההפסד על חשבון ומושלם להעושים, אצל כל השנה חולפת ועוצרת שכל דבר נעשה ע"י הישראל והכל יודעין צלי ספק שאין להגוי שום מגע ומשא. צדבר לא שצח ולא הפסד, ולא משלם להעושים, וידוע לכל צכל השנה כולה אפילו לחימוקות שכל התנאים האלו המה שקר מתחילה ועד סוף, הכי אין זה דברים המוכחים.

וענין צנחלת יעקב מהגר"ק צעל מק"ה ז"ל צתשובותיו סימן א' שיהיה לו וויכוח עם הגר"ק צעל דעת קדושים ז"ל שכתב לו הוכחות לאסור כדעת הצ"ש צדבר מכירת הבהמות, וא' מן הטענות דמכירת חמץ אם מגלה דעתו שאין המכירה לגמרי מצעל המכירה, והשיב לו על כל השגותיו, אף כזה אם מגלה דעתו כתב גם הוא שיכול לדרוש צרבים שאסור לגלות דעת, ומי שמגלה דעתו חממו אסור צהנאה, יעו"ש. וכן משמע מדברי הראצ"ג צסוף פ"ק דע"ז ד' כ"ב ע"א גצו ישראל ועכו"ם שקבלו שדה צשותפות וכו' אם התנו מתחילה מותר, ואם צאו לחשבון אסור, והצ"ח שם הר"ן צשם הראצ"ד ז"ל דאפי' התנו אם אח"כ צאו לחשבון אסור דכיון דצאו לחשבון אשתכח דתנאי דמעיקרא הערמה צעלמא הוא. ולכאוף מה איכפת לן אם הערמה הוא, הלא הערמה צדרבנן שרי, וז"ל דכיון דצאו לחשבון הוי גילוי דעת והערמה ניכרת ואסור. והצ"ח והמג"א (ס' רמ"ה סק"צ) כ' דגם רש"י ושאר מפרשים צברי כן, ואף להסוברים דפליגי, הנה שם

יב

לעשות שלא תהיה שנת השביעית הצע"ל מתחללת ח"ו ג"כ כהרשומות, ולא נוסף חלילה עוד לחטוא בזה כהרשומות, עכ"ל. הנה זה עדות ברורה על הגאון רש"ם על סוף ימיו עד פטירתו ז"ל שהיה דעתו מוחלטת לאיסור. וסיפר זקן א' מגדולי ירושלים האריך שנתאספו בתחלת שנת תרס"ט גאוני הארץ בבית הגרש"ם עפ"י הזמנת הגאון הרידצ"ז והגרש"צ ועוד כמה גאוני ארץ וכו' שם גם הרב קוק וכש"מ הרב קוק שלכן נכנס בעובי הקורה של הכיתר משום שאח"ל (קידושין כא:) מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות שחוטות ולא יאכלו בשר נבלות, השיב לו הגרש"ם ז"ל בפה מלא כי הכיתר שלו הוא נבלה ממש, ואותו הזקן הדפים מימרה זו בשנת תר"ט צעתון "החצלת" מספר ע"ו, ובכמה גליונות אחריו זה, ומימרה זו שאמר הגרש"ם בן ידועה לכמה זקנים צירושלים. וזקן א' שאל את המהמר ספר פלוני שהציא כי"ת מדוע חזר בו בכמה דברים ממה שכתב בקונטרסו בשנת תרס"ט, ולא הביא המעשה מה שאמר הגרש"ם, והשיב שצריכין להתחשב עם המליאות והעובדה עכשיו במדינה חדשה שצריכין להקל. ומוצן הרעיון שיש בתשובה זו. וכ"ז אפשר לזרר שם צירושלים, וכאן א"א לזרר אלא מה שדפס בספר פאת השלחן, אבל די גם בזה.

גם מבואר שם בספר פאת השלחן שמהדפיסים את הקול קורא ה"ל היה צראש הגאון מהר"י דיסקין ז"ל שהיה בנו של הגאון ריל"ד ז"ל. ואילו היה יודע שדעת אביו היה אח"כ לבחור, לא היה נכנס בעובי הקורה לכתוב כי"ת מרורות על הכיתר נגד דעת אביו ז"ל. ויודע שהגאון ר"י דיסקין חתם כל ימיו נגד כל הכיתרים בזה, ואשר הפירות שביעית הנמכרים ע"י הרבנים ידועים. גם הגאון ר' חיים זאנענפעלד ז"ל שהיו אצ"ד הראשון בהערכ החרדית שהיה נאמן ביתו של הגאון ריל"ד ז"ל היה כל ימיו נגד הכיתרים באיסור שביעית, וזה ידוע לכל זקני ירושלים שהיו נכנסים ויואלים בבית הגאון ר"ח זאנענפעלד ז"ל. ויראה עוד מ"ש בהקדמת בית רידצ"ז שגם פאת השלחן שכתב צאמלע דבריו כשכתב מרורות על המכ"ע ז"ל: פוק חזי העזות והחולפה מה עשו, מכ"ע יהודי א' כתב במכ"ע הטמא שלו בשנת תר"ט שאינו יודע מה קול הרעש הזה בדבר השמיטה, הלא בשנת תרמ"ט כל הגאונים התירו, וקאזול וחשיב ומתחיל מהגאון ריל"ד וכל הרבנים שמהם נדפס בחיצוריהם איסור גמור, ומונה וסופר אותם שהתירו, עכ"ל. ואילו היה האמת בן שהגאון ריל"ד היה אח"כ מן המתירים, אין זה עזות כי"ת מה שחשבו בן המתירין, והגאון הרידצ"ז ז"ל לא היה יכול להתמרמר כי"ת על דברי המכ"ע בזה, כי אם היה אח"כ מן המתירין, בן

ועתה הדבר צמח שכחתי את דברי שכתבתי שהגאונים ריל"ד ורש"ם היו מן האוסרים יען שמואל צ"ל פלוני שכתב בהיפך ותפס אותי כאילו הי' דברי אותו הס' כנתינתו מסיון, כשהייתי צא"י שנה שלימה זה לפני שבע שנים אחר שמיטה הע"ל הי' לי עם אותו המהמר וויכוח גדול ונלענתי עליו עד מאד כי ראיתי שברוך אחר דצריכס עבור התחברות עמכם, ומקבל טובה מכם. ומבואר בשו"ע חו"מ סימן י"ד דעשיר אלס צעירו מוציאין אותו לדון צעיר אחרת, כרי שאף צבתי דינים כמו אותו שהיו בימי הראשונים חיישינן שעשיר אלס יטה אותם מדרך האמת, ועי"ש צפ"ת כמה חילוקים וצ"ח חכ"ל (סי' י"ד) שחינך בין רבים דלא חשידי לעשות שלא כדת, וצאלו הכחות למיניהם שכל הטעמים איתני' בזה שהמה אלמים ותקיפים ועשירים ורבים ועושים כל מעשיכם שלא כדת, צוודחי שעלולים להטות דעת בני אדם. ואם ראיתי צעת שלא הי' להם עדיין הממשלה, אלא כמו שאמרו בגמ' סנהדרין ד' ק"ה חולפא מלכותא צלא חגא, ומכש"כ עכשיו שהממשלה צידס, זה גרס לאותו המהמר לכתוב כרונס, ובפרט שאותו המהמר עלול לעשותם כאשר יראה הרואה גם בצפרו זה בין דצבר הלכה ובין בסיפורי מעשיות שלו. ובעיקר הדבר מה שכת' מאמין לדבריו, אילו היינו עכשיו צירושלים הייתי יכול לזרר ע"י זקני וגדולי ירושלים שכל דבריו חנים אמיתיים, אבל אנחנו פה ממרחק ואי אפשר להרחיק עדותו, אבל עכ"ז צא"ח פרטים יוכל להתברר גם פה מספר פאת השלחן שהדפים הגאון העלום הרידצ"ז, והוא צנמל פה עירנו, ויודע כי הגאון הרידצ"ז ז"ל מלבד רוב גאוניותו צש"ס צבלי וירושלמי היה איש אמת, וימלא שם דברים גלויים וידועים צא"ח פרטים המכחישים דברי הספר פלוני בהחלט, ומה יוכל לדון על הכל כי החלק יעיד על הכל.

והנה כתב שהגאונים ריל"ד ור' שמואל סאלאנט היו אח"כ מן המתירים, ועיין צריש ספר פאת השלחן שהדפים שם הרידצ"ז ז"ל את הקול קורא שאל מירושלים בשנת תר"ט הנקרא שבת לה' בקול חוצה להצות את על איסור השמיטה, וכתב שם שהוא העתק אות צאות מהקול קורא אשר הוציאו רבני וחכמי ירושלים, וצראשם הגאונים המפורסמים מוכר"ח צרלון ומהר"י דיסקין והצתי דינים, על דבר השמיטה דשנת תר"ט לפ"ק, וצאמלע בקול קורא כתוב ז"ל: "והנה עוד בתחילת קיץ העצר צעוד שהגאון האדיר הדיק מוכרש"ם ז"ל עדיין היה חי אחנו, התאספנו בהסכמתו ועכסנו ע"ה מה

על פי דין. ואף חכמינו ז"ל שביד כחם לגזור גזירות כחצ הרמז"ם צפ"צ מהל' ממרים שהיו לריבין לומר שהוא מותר מזה"ש חלל שגורא להם לגזור צוה, אבל אם אמרו סתם שהוא אסור עוצרים על כל תוסוף, וצפרע. דורות האלו א"א לנו כלל לגזור גזירות מדעתינו, ואין להסתפק צוה שכתבו האמת שלדעתם הוא איסור חמור. ורעיון צוה שכתב על חכמי הדור אינו חלל הולחל לנו על החכמים ונותן יד לפושעים שאומרים על הרבנים שכותבים מה שגורא צענייכם, אף אם אין הדין כן, וחלילה להרבה כן על דצריהם. ובאמת כבר הראתי לדעת שאסור עד סוף ימיהם, וכן כל תלמידיהם שצאו אחריהם, גם שארי גדולי ישראל האמיתיים.

ועיין עוד בהקדמת בית ריד"ז שספר פאת השלחן שכתב שאמר שהתיר הגאון ר' יצחק אלחנן מקאווניא היו מפס יחודים בקאווניא לאחר המעשה ושאלו אותו כיצד התיר דבר האסור הזה, וענה להם אשר הכופרים הטעו אותו שהוא פיקוח נפש. ומזה נראה אשר גם הגאון מקאווניא ז"ל נחטע אחר ואמר שהטעו אותו הכופרים. והדברים צעלם מוכיחין כן כיון שכל אלו שהתירו בשנת תרמ"ט כ' צפי' שאין מתירין חלל על אותו השמיטה לא על שמיטות אחרות, ואילו היו דעתם אחר"כ בשמיטות אחרות ג"כ להתיר מדוע טמנו ידם בצלחת ולא נראה מהם שום חמורת חלל אלא מספרים סיפורי מעשיות מהם שהתירו, ובשמיטה הראשונה שהתירו וגם כתבו שאין מתירין על שמיטות אחרות כ"ז נדפס בכתב ולשון שלהם ובחתימת שםם ובשמיטות האחרות לא נראה מהם שום כתב וחתימה אלא סיפורי מעשיות צעלמא, ומזה מובן שלא ראו לכתוב עוד צוה וסמכו על מ"ש שאין מתירים בשמיטות אחרות. כעת הגיע לידי ספר ישועות מלכו מהגאון ר"י מקוונא ז"ל שהוא היה מאותו הצ"ד שהתירו בשנת תרמ"ט, והיה עמוד התוך ציניהם, וכתב בספרו בתשו' סי' נ"ט שאף שהיה דעתו להתיר עכ"ז הוא מושך עכשיו ידו מזה.

וב"ש שאף שלא כתבו בשמיטות האחרות אפשר לסמוך על דצריהם שכתבו בשמיטה העברה, אין הלכה כן, ומבואר בגמרא צ"צ דף ק"ל אין למדין הלכה מפי מעשה, ופי' רש"ס אם יראה רבו עושה מעשה אל יקבע הלכה בכך דשמא טעה בטעם של פסק דין של אותו המעשה דהרבה טועין בדבר הלימוד כדאמרין ובה דפלוני לאו צפי' איתמר חלל מכללא איתמר וטעה בסברה. וצפרע צוה שאמרו צפירות שאינם רואים שיעשו מעשה על פיהם בשמיטות אחרות עד שיאמרו מחדש

הוא האמת שכך דעתו ומה שהיה בשנת תרמ"ט מאי דהוב הוב, כיון שהעיקר הוא בכל פוסק מה שאמר באחרונה. אבל צרור שדעתו באחרונה עד סוף ימיו היה להחמיר כמו שכתב בתחלה בשנת תרמ"ט.

ומה שהביא צפ" פלוני שבשמיטה דשנת תרנ"ו היה הרב דיפו חלל הגאון ריל"ד, והשפיע עליו שהסכים להתיר, כפי השמועה שהפיע עליו אז בשנה ההוא שהסכים לפרע א', לא על כל היתר כמ"ש, חלל על פרע א', ויען שלא נחצר חללי צאר היטב אופן הפרע לכן אינו כותבו צפרעות, אבל זה צרור שלא הסכים על כל דבריו. גם על הפרע שהסכים לא היה בלב שלם, והעיקר שחוקף אחר"כ בשמיטות האחרות חזר לגמרי מהשפעה זו שהשפיע עליו הרב דיפו, ועמד על משמרתו עד סוף ימיו להחמיר, כמ"ש בתחלה בשנת תרמ"ט, ויראה עוד בתחלת סי' פאת השלחן בין המכתבים שנדפסו אודות ענין שביעית, נדפס שם מכתב מהגאון הצדק"ק לבוב ז"ל, ובאמנע דבריו כתב וז"ל: ובאמת מה יתן ומה יוסוף פלפולים צוה, פלפול למאי חזי, הדבר כבר יא' לאיסור מפי גדולי עולם עליהם אין להוסוף, וחלילה וחלילה לבקש היתרים רפויים להתיר מה שאסרו. והנה יראה מזה עד כמה נתפשט האיסור בין כל גדולי ישראל עד שלא ראה מניחות לפלפל על זה לבקש היתרים, ואילו היו הגאונים האלו ראשי ירושלים בין המתירין, צודאי לא היה כותב כן, אבל צרור הוא לכל יודעי האמת שהיו מן המחמירין עד סוף ימיהם, דלא כמ"ש צפ" פלוני שהביא כ"ת.

וב"ש עוד הטעם שחזרו בהם הגאונים ריל"ד וברש"ם מאיסורם, יען שגם בתחילה בשנת תרמ"ח מה שזווחו על היתר היה הטעם שצאם יאסרו על המוכרים להשתמש בהיתר המכירה וקיימו דיני השמיטה בכל פרטיה ויכופר עון השמיטה מהעבר ויתקרב הגאולה, ונמנע לפי"ז דגם בתחלה לא היה דעתם שאסור חלל שגזרו כן יען שחשבו זה לחקיה. אבל הרוואח את דצריהם מה שכתבו בלשונות חמורות כ"כ בחוקף האיסור וכתבו על הגדולים המתירים שצריבין לעשות כרש"י שקלל בקללה ומרלח את המקיל כדבריו, וקרא עליו פורץ גדר ישכנו נחש וכן הוב, אף שהוא צעלמו היה דעתו להקל יען שחבריו חולקין עליו שאסור והלכה כמותם, גם כתבו צלשון צחמ"י מי הוא אשר ישא לשוא נפשו לחפש אחר היתרים בתחבולות לבטל מצות התלויות בארץ, גם כתבו על המתירים שאינו חלל מחמת טעות שהטעו אותם, כהנה וכהנה כ' דברים קשים וחדים, אשר חלילה לכתוב כן אינו לא היה דעתם מוחלטת שודאי אסור

לא חרד להחיר עשיית מלאכה שגם המתירים חסרו זה ולא היו על זה שום היתר משום גדול מעולם.

ב

מ"ש שהמלאה לעשות המכר צאופן שיש צירוף מג' היתרים, הוא דבר שאין לו שחר, כיון שצטננו כתב שכל אי מאלו בג' חסור, אי"כ צירוף בג' הוא ג' איסורים, ולא ג' היתרים, וכי גם צד איסורין מצטלן זה"ל. ומ"ש דכיון דחלות המכירה נעשה מסיבת הכרי ע"י שלא קיים התנאי לכן אין הישראל עובר על איסור דלא תחנם, זה אינו מובן כלל, דהלל אי"א שתחול המכירה בלא דעת המוכר, ואך המוכר נתן כח זה להעביר שיהיה בצריכה בידו שלא לקיים התנאי ולקנות גם הקרקע, וא"כ עובר המוכר במה שמסר זה ביד העכו"ם שיהיה לו חגי' בקרקע ח"י, ולהפקיע הארץ מקדושתה. גם כיון שכתב צטננו דמדקתני (ע"ז דף כ' ע"ב) ע"מ לקנות וקולץ, מוכח שאין היתר אלא בקולץ מיד, וכשנותן לעכו"ם צריכה זו שאם לא יקולץ יקנה עוד את כל הקרקע ושוב אינו קולץ כלל, אי"כ אין צד היתר המבואר במשנה לדעת ר"י שאינו אלא בקולץ מיד, וא"כ עבר חזקף בשעת מכירת האילנות על אופן זה, ושוב כשקונה גם הקרקע נחוסף פשע על פשע כפלים. ולא אוכל להאמין שיצא זה מפי איזה גדול אלא הכותבים מחמת סמיות עינים תלו עצמם באיין גדול ותלו בזקי סרוקי בגדולים.

בא

אחר כתבי כל ה"ל צעת חתימת מכתבי זה בא אלי איש אי' מא"י ובידו הס' מהרש"ם על ירושלמי זרעים שבו תלה כ"ח כל יסודו להחיר מלאכה בשביעית צו"ל דרך סוגי' דאין עודרין עם העכו"ם הוא שלא כהלכתא, עכשיו בשבט זה לביתי עם הס' ה"ל ראיתי שלהלכה פסק הוא צפי' כדעת הר"ף והרמב"ם שאסור הכל אפילו בקרקע כגוים, וכחצ ח"ל: קי"ל קרקע אינה נגזלת ואינה נחמסת לעולם וא"י בחזקתו עומדת לעולם ואעפ"י שאין לנו שם שלטון, ומש"כ חנן מחזיקין ידי גוים בשביעית דצברים בלבד, כגון שראבו חורש או זרע יאמר לו תחזק או תלית, אבל לא יותר מכן, אעפ"י שהשדה הוא של גוי, וכן פסק הרמב"ם ז"ל מחזיקין ידי גוים בשביעית דצברים בלבד וכי' אבל לא יסעדו ציד, הרי לך מבואר שאעפ"י שהגוים היו חורשין שדותיהם אפ"י נקושי החירו הדיבור. ואף זה הוא מפני דרכי שלום, עכ"ל יעיי"ש שהאריך עוצה.

אי"א לידע טעמם ונימוקם בזה, ולא כתבו על שנים אחרות להחיר אפילו בשעת הדחק, כמו שהוא ברוב הלכות שנומאים פרטים שאין להחירם אלא בשעת הדחק וכותבים כן כל הפוסקים וכל הגדולים שדבר זה אין להחיר אלא בשעת הדחק וסומכים בכל מקום על המורי הוראות בזה שידעו להפריש בין שעת הדחק לשלא בשעת הדחק, וכאן לא עשו כן אלא סגרו הדרך לגמרי וכתבו שאינם רואים להחיר אלא על אותה השנה, אי"כ צודאי שא"א להשתמש בדצריכה יותר ממנה שכתבו. והאמת הוא שהיה סיבה בדבר שכתבו אז בהיתר זה, אך אותה הסיבה אין לבאר בכתב.

וזקני ירושלים אומרים באמת שאילו היו רואים המתירים הראשונים עכשיו את הפרצה הנוראה שנסתצבה מזה היו לוחין ככרכי' שאין להחיר, והלא צפי' אמרו שלא יעשה הישראל מלאכה בעצמו אף מי שהוא עני שא"א לו לשכור פועלים נכרים לא יעשה מלאכה דאורייתא, נמלא דעשיית מלאכה ע"י ישראל חסרו גם המה, ומה שמתירים עכשיו גם זה בטענה שהוא פק"י זה דעת עצמם והיתר חדש, אבל הא"ך אפשר לתלות בגדולים מה שלא נאמר בדצריכה, אלא אדרבה אמרו צפי' שאסור, ובאמת כי טענה זו של פק"י לאו טענה חדשה הוא, כי מה שהחירו אותן הגדולים בשנת תרמ"ט ה' ג"כ ע"י סיבה זו שהטעו אותם האפיקורסים שהוא פק"י, כמבואר זה צפי' בהפסק הנחתם אז מכל חכמי ירושלים ובראשם הגאונים רי"ד ורש"ם ז"ל, וברידצ"ז הביא שהגאון מקאוונא בעצמו אמר כן, גם אי"א לתרץ דצריכה צאופן אחר ואין שום מקום להיתרים אלא טעם זה שראו הדבר כעין פק"י, ואעפ"י לא החירו לעשות מלאכה, ועכשיו באים שוב בטענה זו שצדו האפיקורסים מלבם לעשות מזה פק"י לסמות עיני ההולכים אחר דצריכה. וכבר הבאתי (אות י"ג) מהמכר"ם שיק שאלל פריי עמנו הכל פק"י. אבל כ"ז שקר והוא ברור בלי ספק שאילו היו שומרים את השביעית בארצנו ה' טובה גדולה להמדינה אף בגשמיית לפי דרך הטבע. וכ"ח כתב על היתר המכירה שאין להאריך בזה יען שכבר החירו הזקנים, הנה חרד את כל החרדה האת שצודאי מותר מחמת האמונה בגדולים המתירים, ואיני יודע למה לא חרד יותר מהגאונים האוסרים שהיו מרובין מהמתירים ואסרו סתם לעולם, ודצריכה צריכים צפי' ופוסקים, והמתירים לא החירו אלא על אותה השנה ולא יותר. גם העידו חכמי ירושלים על המתירים שהי' מחמת טעות שהטעו אותם, והנך רואה שהגאון מלבד כתב ממש כהיפך שאין מקום לפלפל בזה, יען שכבר יצא באיסור מפי גדולי הדור, גם למה

הסוגי. ומעתה אין שום פ"פ לבע"ד לחלוק ולבקש אחיזה. היתר לעשות מלאכה בשדה עכו"ם שאסור לכו"ע, ומכש"כ כשאין השדה כלל של העכו"ם אלא ע"י אותה המכירה שהיא חסורה, וגם הוא לזמן, ובהערמה, וגם ניכרת, ועוד כמה טעמים שאינו מועיל, כאשר ביארתי למעלה, והדברים ברורים ואמיתים.

השי"ת ירחם במהרה, ויזילנו מאפילה לאורה, וצלה הימים המצורכים, מכה לאכול מן הזבחים ומן הפסחים.

וכנני ידועתה"ה באה"כ, מצרכו בחג כשר ושמן
הק' יואל מייטלבוים

סימן צח

צ"כ

שלו' וכמ"ס לכבוד הרב ...

היות כי במכתבי העבר כתבתי לו שמתחלה חשבתי גם אז שלא להשיב עוד בענין זה אך אח"כ נתתישכתי להשיב אך הפעם, וגם ע"י שליח הודעתיו שלא יכתוב אלי עוד בזה ולא השגיח ע"י, וכתב אלי מכתב ה' שבה אלי אז בעת שלא הייתי בקו הבריאה ולא רליתי לפתחו ושלחתיו אליו בחזרה, אבל העריות על השליח להביאו אלי עוד הפעם, וישן כי ידע השליח נערי וטרחתי לא מסרו אלי ונשאר צידו, ועכשיו בחודש אלול כבואי לביתי בחזרה מהמרחץ עפ"י סיבה נמסר לידי המכתב, ובקראי בו בדילוג מענין לענין בהחפזי כי אין לי פנאי לעיין בכלו, צאותן החלקים שראיתי בהם הנני רואה כי שפיר עזידנא בתחלה כשלא רליתי לקבל המכתב, כי רואה אני שהוא עומד על דעתו להדיק את הרשעים מחללי שביעית ר"ל, אף בדברים שאין בהם ממש כלל, ובדרשות החת"ס בהקדמה הביא מכתב מהחת"ס זל"ה, שכתב שהי' לו גדר שלא להשיב על ענין א' פעמים, וחל"ה שם שם שם השיב לי חבילות תשובות שאין בהם ממש מה לי להשיב לו ולהדיקני, ידי חובתי ילאתי שהרי כבר השבתי לו, ואיני מחויב ליוון אבנים, יעיי"ש שהאריך בדברי קדשו, וכן שמעתי גם מגדולים אחרים שלא השיבו יותר מפעמים, ומה יענו אצוני קיר כמוני, אשר מחמת רוב העירודות אשר הקיפוני סבבני, עפ"י רוב לא אוכל להשיב אף פעם א', ואונים רחמנא פטרי, אבל מחמת גודל הפיראה בזה המעכבת גאולתן של ישראל בעוה"ה,

ומבואר לפי דבריו באר היעב להלכה שאפילו ע"י עכו"ם אסור לעשות מלאכה אפי' בשדה בגוי כי אף הדיבור של חיזוק בלבד לא התירו אלא בקושי מפני דרכי שלום. וכן כתב בפ"ד צמחני' דמחזיקין ידי גוים בשביעית וז"ל: בגמ' פלוגי בה אמוראי משום דקיי"ל אין עודרין עם העכו"ם בשביעית מש"ה נדחקו לתרה"ה. הרי נך בפירוש שזה דוחק לומר דלא מיירי המשנה אלא בדיבור, אך מוכרחין לפרש כן המשנה משום דקיי"ל אין עודרין עם העכו"ם בשביעית, וא"כ יש הכרח מסתמיות הסוגי דקיי"ל בכך דאין עודרין עם העכו"ם, ומי ויכל לחלוק על המוכרח מדברי הירושלמי דקיי"ל כמ"ד אין עודרין עם העכו"ם, גם סתמיות הסוגי דבבלי הוא כן. וא"כ מ"ש בפ"ו דעת רש"י ז"ל אינו אלא לתרץ קושיא בתוס' אליבא דאיכא לפרש כן בכך מ"ד דאגיסטון, אבל להלכה אף רש"י ז"ל אינו סובר לחלוק על סתמיות הסוגי דבבלי וירושלמי. וכן הוא גם כוונת הספר התרומה שהביאו הרש"ס, ופשיטא שכן הוא דעת הגר"א שהביא דברי הירושלמי ואומר בזה"ל כמו שביארתי למעלה. ובחסם טרח עלי להמליץ היתר מדברי המהרש"ס כי הפך שהתיר הוא שאסור בפירוש ולא כתב בהיתר אלא אליבא דהך מ"ד דאגיסטון שקראו עליו חכ"ל מה שקראו עליו, ובדואי דלית כלכחא כוותיה. ואילו היה ספר המהרש"ס צידי לא הייתי נרץ להאריך כ"כ לזה לידי ביאור הענין כי הדברים יולאים מפורשים בספר ההוא בעצמו. ותל"ת שהנחתי בדרך חמה.

ובמה שכתב המהרש"ס העטם דקרקע אינה נגזלת, על כרחך אין כוונתו לחלק בין אם צא הקרקע ליד הנכרי בגזילה או במכירה, דאם כן לא היה צורך לדחוק ולתתן דברי המשנה דמחזיקין דאפשר לאוקמי' כשצא לידו במכירה, גם לא היה צורך לבקש תירוצ' על קושיא התוספות מהך דאין עודרין כיון דאפשר לחלק בדבר, ועל כרחך דכוונתו כמו שכתב בפירוש דמעת החורבן שחמסו הגוים את א"י מישאל נשארר ברשות ישראל דקרקע אינה נגזלת ולכן כל א"י הוא ברשות ישראל שקודם החורבן להם ולירושיהם ואין שום כח אח"כ שיוכל להביא קרקע א"י ציד עכו"ם, או אפשר לא פלוג רבנן ואסרו לעולם לעשות מלאכה בשדה עכו"ם משום דחסם עכו"ם גזלי ארעתא יונה, כמבואר בסוכה דף ל'. ויש להאריך עוד בביאור טעם זה שבי' המהרש"ס, אך אין פנאי להאריך יותר. ועכ"פ זה ודאי דבגמ' איחא סתמא אין עודרין עם העכו"ם והטעמים שנאמרו בזה יש לנו רשות לאומנם בשביל הסבר, אבל לא לחדש הלכות מסבדת עצמו. וזה ברור עלי ספק להמשיך בדברי המהרש"ס שאסור חסם בכל אופן ואופן כסתמיות

המצי"ט מיירי במשכיר את השדה באופן שאינו צריך
 אם יעשה העכו"ם מלאכה, וחין רא"י נכרם, וכן לא
 התיר בעבודת ידיד' חנא באופן שישיכיר את הכרם
 להכרי על שתי שנים, ויחיה הכרם ציד הכרי שנה
 תמימה קודם השמיטה, דכבר נעקר שם ישראל מעני,
 ומיחזי כשדה של נכרי, וגם בסיומת דפסקא כתב וז"ל
 וזאת תורת העולה ביד' שהוא בשדה הכרם דאי אפשר
 למיעבד תיקון השכירות משום דבוודאי יעשה עבודת
 הכרם בשביעית ומישרא שרי בשני אופנים, או שיכרי
 ציד הכרי שנה תמימה קודם השביעית, או שיתנה
 עם הגוי ששנת השביעית לא יעשה בה עבודת הארץ
 ולא עבודת הכרם כלל, ע"מ לוותר לגוי מחנקו בפירות
 עד שיתרלה, ואח"כ יפקיר את כרמו וכו' ועי"ש, ח"כ
 מפורש וז"ל בדבריו שאף בפסידא דממונא בעבודת
 ידיד' שלא היה אפשרות כלל לעובדה ולשומרה חל"ע
 חכירת הגוים כי היה ידם תקיפה וגזלנים, ואם לא היה
 יד גוי באמצע, פשיטא שהיו מחריצין אותה לקצץ
 נטיעותיה בעובות כחוטב עצים ולא ייתנו בה זמורה
 ואשכול ענבים א", עוד כתב שם באמצע התשובה שהיה
 צוה תיקון הישוב, שלא היה אפשרות שיקנה שם ישראל
 כרם אם לא בחכירת הגוי, והגוי עובד שם מעלמו
 בשביעית, ואעפ"כ מסיק שא"ל להתיר בשכירות
 לעכו"ם, יען שיועד שהעכו"ם יעשה מעלמו מלאכה
 בשדה שלו בשביעית, וזאת כשאינו צריך בשעת השכירה
 או המכירה אם יעשה העכו"ם מלאכה בשביעית, או
 בשני האופנים שהבאנו למעלה, ומכ"כ לומר להעכו"ם
 בפירוש שיעשה מלאכה בשביעית זה וודאי איסור לדעתו
 אף בפסידא דכל הכרם ותיקון הישוב, ואז"ל שיעשה
 הישראל מלאכה בעלמו שזה איסור חמור לדעתו, ואך
 בתחלת דבריו שקיל וערי לדמות פסידא דממונא למשקין
 בית השלחין, אבל לא עלה על דעתו לדמותו לאחרונה,
 שהרי כשחזר אח"כ לאיסור בפסידא דממונא, כתב
 לחלק שאין ראוי ממשקין בית השלחין, שלא התירו חל"ע
 מלאכה דרבנן שגם בזמן הבית היה דרבנן, אבל מלאכה
 דאורייתא אף בשביעית בזכ"ז דרבנן, מ"מ כיון שבזמן
 הבית היה דאורייתא חמור יותר, ולא הזכיר עוד
 מארנוא ששם התירו אף מלאכה דאורייתא, כי זה צריך
 שיש לחלק מארנוא לשאר פסידא דממונא, ואך למשקין בית
 השלחין שחשב לדמותו כתב לחלק בשביל שהוא מלאכה
 דרבנן, ונראה ששאר פסידא דממונא אף מלאכה דרבנן
 ח"א ללמוד ממשקין בית השלחין, שהרי הרמב"ם ז"ל (פ"א
 ה"י) כתב בטעם במשקין בית השלחין, שלא תהיה הארץ
 מלאכה וימות בה כל עץ, ואך בעובדא דשמן המור שהיה
 ג"כ בעין זה שהיו העכו"ם מחריצין כל הכרם, אפשר
 ללמוד ממשקין בית השלחין למלאכה דרבנן עכ"פ, אבל

טרחתי פעמים להשיב לו באריכות על כל פרטי דבריו,
 אף כמה שהיה פשוט מאוד שלא היה כדאי להאריך
 בו טרחתי לבאר להוליא מלב העושים, אבל עכשיו
 אני רואה שאין קץ לדברי רוח וכל מה שראיתי במכתבו
 בעת אינם חלל דברי תימה, אבל לא אוכל להאריך עוד
 כ"כ בתשובות רלוז ושוב, ובאחזה פרטים כתבתי בעת
 להגוי בתשובתי העברה לבאר יותר להוליא מן העשות,
 אבל רוב העושים שראיתי במכתבו הנחתים, ולא כתבתי
 אף להגוי בתשובתי הקודמת, כי ח"א לתקן כל העושים
 שיש צמחיות לצדות מן הלז שהוא אין סוף, ואין לי
 פנאי לה, גם נשארו הרבה ענינים במכתבו שלא עיינתי
 בהם כלל מאפס הפנאי, ומה שהביא עוד מספרים
 שאינם ציד, לא אוכל לחפש כ"כ. באולרי הספרים,
 ומעמקתו שהעתיק מדבריהם לא אוכל להצין דרכם,
 ונוכחתי לדעת עוד בתשובה הקודמת שהעתיק מכמה
 ספרים אשר אחר שעינתי בפנים ראיתי שם הכיפך
 מדבריו, ולא ירד לכוונתם, וכן במכתבו הזה ראיתי כן
 כ"פ, ולדוגמא אכתוב אחת ענינים.

א

הנה האריך עובא בדברי השמן המור ודבריו
 המהרש"ם, באומרו שמדבריהם מצוה צהדיא דכל
 פסידא דממונא מותר, גם הביא ממהר"ם גלאנטי ומשמן
 המור דמותר המכירה, וכ"ז ליתא, ואדרבא חלו היה
 צידו הם' שמן המור ומהר"ם גלאנטי הייתי מביא
 מדבריהם ראוי צורה לאיסור היפך דבריו, אך לא היו
 ציד, וכעת הגיע לידי בשאלה וראיתי שכ"מ העתיק
 תחלת דבריו שצידד להתיר בפסידא דממונא ודבריו
 המהר"ט (ח"צ יו"ד סימן ג"ב) באחרונים אינם דוחים
 דבריו הראשונים ושכן הוא בדברי המצי"ט (ח"צ סי'
 ס"ד), אבל אחר כך הביא גם הסגרה האחרת שתחלת
 דברי המהר"ט שהתיר בשביל פסידא דממונא אינם
 חלל לסניף בעלמא ודבריו האחרונים עיקר, והגם שלא
 כתב זה בהחלט, אבל חזין שהאריך אח"כ עובא לבקש
 לדדי היתר בכמה אופנים, וביארו גם ממהר"ם גלאנטי
 (סימן י"ז) שהתיר בשביל שהקרקעות הם משועבדים
 למלך והם רק מוחזרים אללם, אבל לא הונח דעתו גם
 בזה וכתב שאין ראוי ממהר"ם גלאנטי להתיר, שהוא
 מיירי בשדה שמשכירו אחת שנים קודם שביעית ואינו
 צריך שיעשה העכו"ם מלאכה בשביעית כי הדרך הוא
 בשדה להוציר אחת שנה, וצידודן ידיד' דמיירי בכרם
 גרע כיון דכרם אין הדרך להוציר כלל, ח"כ כיון
 שמשכירו לו על אותן השנים הוא צריך שיעשה מלאכה
 גם בשביעית, וכתב דגם מהמצי"ט אין ראוי להקל, דגם

ירושלים ולא העלינו דבר צרור, ויש ללדד אך אין מקומו פה, אבל זה וודאי שלשעות תרי קולי דסתרי אהדדי, להחיר המכירה בשדה ישראל על סמך סגרה זו, ושוב להחיר גם העבודה והפירות, זה צרור שאסור. והמעין באריכות לשונו של שמן המור יראה שיעקר היתרו בנוי על אלו שני הטעמים, וכחצ לתרץ מה שמבואר בשולחן ערוך (יו"ד סימן קנ"א סעיף ח') שאסור למכור קרקע לגוי בארץ ישראל ומשמע דאף בזמן הזה איכא איסורא, כיון דאיכא מליאות שיהיה איסורא אף בזמן הזה, כגון אם תחמנה ארץ ישראל רובא מישראל ויהיו רוב השדות והכרמים מכורים לישראל, ואף גם זאת נעטם ראב"ן ז"ל אם יהיה כח לאיש ישראל ליקח רשות מן המלך להיות חפשי ממסים וארנוניות, חממו להכי הביאו בשו"ע דאיכא מליאות דאיכא איסורא אף בזמ"ז בזמן החורבן. וא"כ מבואר דפי' שאך אלו השני טעמים גורמים להחיר, וכן פי' במצ"ע ובמהר"ט שהוא בשביל אלו השני טעמים, וא"כ עכשיו שבעלו אלו השני טעמים, אין שום היתר אף לדעתם ז"ל.

ובמ"ש שכתבו ישיבות מלכו מחיר בשביל טעם של תיקון הישוב ללדד, הנה ראשית שצעת שבי' הוא ז"ל מן הג' רבנים המחירים בשנת תרמ"ט חלקו עליהם כל גדולי ירושלים במחאה נמרצה, וכחצו שזריכים לחזור מדבריהם, גם בישועות מלכו בעלמו בס' נ"ט כתב א"כ שאף שדעתו להחיר עכ"ז הוא מושך ידו מזה, וכפי הנראה משך ידו מחמת גדולי ירושלים, וא"כ כיון שהוא בעלמו משך ידו האריך נוכל להשתמש בהיתרו נגד שארי הגדולים, ועוד שגם בישועות מלכו ממה שכתב העטם בשביל תיקון הישוב, אין ראיה שלא היה לו עוד טעמים אחרים שלא כחצם, ובשמן המור פי' ג"כ באיזה פוסקים טעמים שלא נכתבו בהם, כי לפעמים משמיטים טעמים הפשוטים, וכוחצים רק טעם הנוסף, וכבר הבאתי בעי"ז מדברי החוס' (סוכה כד.), ואחרי ראיתי בעת ששמן המור נלעג"ד שמאלו הטעמים היה קצת סמך להמחירים אז בשנת תרמ"ט, אלא שגם אז חלקו עליהם הגדולים, כי אינו דומה להעבודה שצשמן המור, שלא החיר לומר לעכו"ם לעשות מלאכה ואף לא להניחו לעשות מלאכה אלא באופנים שכתב, וגם השכירות או המכירה לא היה בערמה, כי היה מוכרח באמת שיהיה יד נכרי באמצע ולא הי' אפשרות לקנות שם שדה או כרם מנכרי כ"א באופן זה, ואם לא היו מתורים כן היו נשארים שם כל השדות והכרמים לגמרי ציד נכרי, ולזה הוסיף בישועות מלכו העטם בשביל תיקון הישוב, אבל עדיין אינו דומה כלל למ"ש בשמן המור, ומשך ידו אחר כך.

שאר פסידה דממונה שאין צו השחתה כל השדה או הכרם, א"א לדמותו אף במלאכה דרבנן. עכ"פ זה וודאי דבמלאכה דאורייתא מסקנת בעל שמן המור לאסור בהחלט בכל מיני פסידה דממונה, אפילו לעשות מלאכה ע"י עכו"ם, והאריך הביא ראיה ממ"ש בתחלת דבריו בשק"ט כדרך כותבי תשובות, אם הוא בעלמו פוסק א"כ הדין, גם במצ"ע הכין א"כ שלא החיר אלא היכה שאינו צרור שיעשה העכו"ם מלאכה וגם ממהר"ט כתב א"כ שאין ראיה.

גם מה שהביא ממנהר"ם בזה לא אמר כלום, אלא דהמנהר"ם כתב להסביר דעת רבי שהוא בשביל שסובר שביעית צה"ז דרבנן, לכן החיר במקום פסידה כמו במשקין בית השלחין ובשני צורות שר"ה להחיר, וכן בארנונא, אבל לדינא אין לך אלא מה שאמרו חכמים, ובמשקין בית השלחין מבואר במו"ק (ב:) להלכה שאין מתירין אלא מלאכה דרבנן, ובשני צורות רבי בעלמו ביטל דעתו, ואך בארנונא סבר דיש פוסקים שסמכו בזה על רבי להחיר אף שאינו פקו"ג ממנו, אבל וודאי שאין לדמות הענינים כלל, וגם בפסידה דממונה אין לך אלא מה שאמרו חכמים, וצ"צ בכוונתו.

ב

ומה שהביא ממנהר"ם גלאנטי ומשמן המור שהחירו המכירה, הנה ממנהר"ם גלאנטי בודאי אין ראיה שלא החיר אלא במקום שלא כצו עולי צבל, ובשמן המור שהחיר בכ"מ, כתב בעלמו דלא שייכי עכשיו כל הטעמים שצשמן המור, שהרי טעם השני הוא בשביל שיהיה עיקר הישוב ורובא דרובא מהחושבים גוים, וזה לא שייך היום, ואך בעטם הראשון שכתב בשמן המור בשביל שהקרקעות היו משועבדים למלך והיו רשות עכו"ם עליהם, שגם טעם זה לא שייך עכשיו, שהרי הקרקעות משועבדות לממשלה שחייבת שביעית, בזה כתב מעלתו לחדש, וכיון שהקרקעות משועבדות לממשלת ישראל אין איסור במכירה לעכו"ם, דאף אחר שנמכר לעכו"ם עדיין הוא של ישראל ע"י שמשועבד להממשלה, וזה הצל, דממ"י אם עדיין שם הישראל עליו אינו מופקע מהקדושה ואסורה בעבודה בשביעית, וא"א לתפוס תרי קולי דסתרי אהדדי, להחיר המכירה בשביל שעדיין הוא של ישראל, ולהחיר העבודה בשביל שהוא של עכו"ם. וכשהייתי בא"י אישתקד בשנת השמיטה הייתי מזהר שלא לאכול אף משרות של עכו"ם בשביל אותה הסכרה שמשועבדות אף השדות של עכו"ם לממשלה שחייבת בשמיטה, והבאתי ראיות לדבר ודברתי בזה עם גדולי

כן, דאס נימא דר"י אמר רב דאמר אין עודרין מיירי רק בשותף הא"ך הקשו עליו ממחנ"י דמחזיקין ידי עכו"ם, וכי הכרח לומר דמחזיקין דמחנ"י מיירי ג"כ בשותף, גם א"ל לומר דר"י א"ר מיירי קודם החורבן שהרי היו אמוראים שהיו זמן רב אחר החורבן, וע"כ שלא פ"י המאירי כן אלא בסוגי' דאגיסטון כדי ליישב שם דצריכס, אבל להלכה עיקר כסוגי' דגיטין ולא כסוגי' דאגיסטון שנדחה מהלכה, וכבר ביארתיו זה בצורך לדעת רש"י וסייעתו וכן המה דברי המאירי.

ג

ב"ש דאף שדצרי הר"ה אפשר לפרש דקאי על שמיטת כספים אבל הר"ן (גיטין לו:) הביא: יש מן החכמים שבי' דצו"ל צטלה לגמרי דין שמיטת בין לגבי עצודת קרקע ובין לגבי כספים. אין זה שם כן, דצתחלת דבריו כתב ויש מן החכמים מקילין ואומרים שעכשיו אין שמיטת כספים נוהגת כלל, ודייק בלישניה לומר שמיטת כספים וכוונתו על מה שסוצב שם שיש שמיטת כספים להקל ולהחמיר כמו אם יהיה נאמן לומר פרוצול היה לי ואבד, או אם יהיה סגי במומסר מילי להדדי, וע"ז הביא שיש שכתבו שאין שמיטת כספים נוהגת כלל ואין לריבין כלל לפרוצול, ומ"ש בין בעצודת קרקע בין בהשמטת כספים זה כתב רק על הזמן שהיו נוהגין, ור"ל דאז בזמן שהיה יוצל נוהג היו נוהגין לא רק בעצודת קרקע אלא גם בשמיטת כספים, ובסיום דבריו שכתב אף השמיטת אינה נוהגת כלל לא הזכיר חו עצודת קרקע כי קאי בזה על תחלת דבריו דמיירי רק משמיטת כספים, וכיון שצכל המשך דבריו היכא שבי' שאינה נוהגת לא הזכיר כלל מעצודת קרקע אלא רק היכא שמזכיר הזמן שהיה נוהג הכל דווקא שם מזכיר בין עצודת קרקע בין השמטת כספים נראה להדיא שלא באו להתיר עצודת קרקע אלא השמטת כספים צלצד כתחלת דצריכס שם צר"ן שהעמיד היסוד על שמיטת כספים ולא יותר, וגם בזה דחה הר"ן ז"ל דצריכס לגמרי.

ב"ה שקשר עוד חבל צחצל ונימא צנימא שלפ"מ שנדמה לו שמאל איזה דעת יחיד להתיר שוב צנה ע"ז לדעת הצ"ח (חושן משפט סימן כ"ה בקונטרס אחרון) ובענין סומכין על דעת יחיד צעשה"ד אפילו באיסור דאורייתא ובאיסור דרבנן גם הש"ך (יו"ד סימן רמ"צ בהנהגת הוראת איסור והיתר) מודה, ואם כן יש להתיר צשעת הדחק על סמך דעת היחיד שמאל אפילו שהוא נגד הרבים האוסרין, והביא על זה דעת שמן המור והמצוי"ט והמברנ"ט שפסקו צציעות צזמן הזה דרבנן. הנה צצר

ב"ש שגם צשמן המור צצין מדצרי הרמב"ן שמוחר מכירה לצמן, הנה צזין שאף שהצין מדצרי הרמב"ן שמוחר, מ"מ כתב אה"כ דהלכה זו עלתה צדימו שמוחר צזה"ז מטעמים הני' כדכתיבנא, וחזין דאף שהצין כן מדצרי הרמב"ן מ"מ לא סמך ע"ז ולא התיר אלא צזה"ז דאיכא הטעמים שכתב, משום דצשו"ע כתב סתם שאסור ולא חילקו בין מכירה לצמן למכירה עולמית, ולא הביא דצרי הרמב"ן אלא לסניף צעלמא, אבל צלא אלו הטעמים שכתב אינו מחיר, וצפרע לפי מה שהצאתי כמה ראשונים שאין ראה כלל מלשון מותר, דאפשר לומר שהוא מותר מאיסור דאיירי צי', ועדיין אסור מטעם אחר, לפי"ז גם מדצרי הרמב"ן אין שום ראי' כלל כאשר כתבתי צתשו' הקודמת (אות ע"ו). ומה שחפס עלי צמה שכתבתי דני"מ לגר חושב שהרי כתב עכו"ם, אין זה כלום, דהרי וודאי שמיירי בעכו"ם דגם בעכו"ם מותר מחמת לאו זה, ואך כדי שלא יקשה דמאי ני"מ לכתוב מותר אף שמוחר מחמת לאו זה כיון דס"ס אסור מחמת לאו אחר, ע"ז. שפיר איכא לתרוני כיון שהוא ני"מ לגר חושב אין קושי' מה שיקט לשון מותר אף שלא הזכיר את הג"ת, דכמה פעמים מלינו בעין זה, עיין רא"ש חולין דף י"ז צצעי' דאצרי צשר נחירה שנתקשה הרא"ש ז"ל למה נקט צעי' זו שאין שום ני"מ עתה דמאי דהוה הוה, ותימן דני"מ לאדם שאסר עצמו, אף שלא הזכיר מזה כלל צגמי' אלא צשר נחירה ששם אין שום ני"מ, אבל כיון דאית מזה ני"מ לענין אחר אין קושי' מה שכתבו, וכן הוא צחוס' יומא ד' י"ג דכ"פ כתבו פסק בהילכתא למשיחא אף שאין לנו ני"מ בזה עתה אם יולא משם ני"מ לענין אחר, וכן הוא צכמה מקומות, וא"כ אין קושי' צמה שאמר מותר בעכו"ם אף שאין ני"מ בזה כיון שהוא אסור מטעם אחר, אבל כיון דיוולא מזה ני"מ לענין ג"ת חו אין קושי'. אבל צאמת לא כתבתי זה אלא לרווחא דמילתא כי צלא"ה הצאתי מכמה ראשונים שכתבין לשון מותר אף שאין שום ני"מ אם הוא עכ"פ מותר מאותו איסור דמיירי צי'. ויהיה איך שיהיה אין שום ראי' גם מהמחירים אז צשנת תרמ"ט כיון שאז היו עדיין השני טעמים צצתשו' שמן המור אבל עכשיו צטלו גם אותן הטעמים ואסור אליבא דכו"ע, וכבר יאל הדבר באיסור גם אז וכמו צביארתיו צתשו' הקודמת, ומכל שכן עכשיו שאין שום מצוא להתיר.

ב"ה שכתב שמאל צמאירי (סוכרין דף כ"ו ע"א), אינו יודע מה מליאכ מאל שם, דגם המאירי לא כתב אלא לתרן סוגיא דאגיסטון דנראה דצצרי שם דמוחר צצכירות אלא עכו"ם, וכתב שכן הוא לדעתם, אבל וודאי דסוגיא דגיטין (ס"ז ע"א) לא צצרי

אין יאמרו ביחוד אשר לצדו ריק מחצונה ואפילו צח"ח
אין אדם רואה חוצה לעלמו שיהיה מכריע נגד רבים
מחכמי הדור אשר בית ישראל נשען עליהם והאריך
דבר, וסיים שאריך ישוב גדול כי לולא זאת ח"ו תפוג
תורה ויהיה ממנו כל דלילים גבר, וצו"ש נשכח התורה
מאתנו אשר אין בכל ח"מ ממנו דין א' שאין בו בכללים
או צפרטים מחלוקת הפוסקים הראשונים או אחרונים,
וא"כ לשוא עמלו צו"מ הפוסקים ומחזירים בראיות
שונות ופילפול עמוק בתורה, כי לעולם המוחזק יטעון קים
לי וח"ו תורתנו הפקר, יעיי"ש שהאריך ומסיק דגד
השי"ע בודאי א"א לעטון קים לי. והנה בדיני ממונות
אין הולכין בממון אחר הרוב וחזקה ממון אלים, אבל
באיסורין אלים כח הרוב, וא"א צענין אחר דלדברי כ"מ
שכח"א יוכל לחפש דעת יחיד לדחות כל ההוראות
שנחשטו בישראל כבר כתב החומים שאין שום הלכה
שלא יוכל למנוא איזה מחלוקת בראשונים או באחרונים,
וכן כתב הטור בהקדמתו ויען כי ארכו לנו הימים וכו'
ונשחצו הסבירות וגדלו המחלוקות ורבו הדעות ולא
נשארה הלכה פסוקה שאין בה דיעות שונות, וא' מני
אלף הוא הלכה שאסורה לכו"ע כמו צ"ד באיסור
מלאכה בשביעית שאסור לכל הדעות, אבל אם נימא
שאין צריך אלא דעת יחיד אפשר לעשות בליזה מקום
כמו שקרה לכ"מ שטעה הרבה, וזה וודאי שיוכל אדם
לעשות לומר על כל דבר שהוא שעה"ד, וכבר הבאתי
דברי המהר"ם שיק (שו"ת או"ח סימן ע"א) שאלל
פריני עמינו בכל הוא פקוח נפש, וכל שכן כשאין
צריך להיות פקוח נפש אלא שעת הדחק בלבד כי
מחמת רובי המחלוקת יוכל לחפש אחר דעת יחיד עכ"פ
ונימא שהותרה הראעה ח"ו, ועיי' באו"ח הק' ריש
פ' תבוא שפי' זאת לחינו זה הדחק שדחק ה"ר את
האדם לחטוא ומה גם בדורות האחרונים יעיי"ש, וכש"כ
בעת צעקצא דמשיחא שהשכות גברה כ"כ שלעמוד
בשמירת התוס"ק על כל תנועה ותנועה גדול הלחץ
דוחקא בחר דוחקא והכל הוא שעה"ד.

ועיי' נוצ"י מהדו"ת או"ח סי' ל"ג מ"ש על ד' האו"י
דכתב שלהם אינו אסור אלא מדרבנן וכ' עליו שהוא
דעת יחיד ואפי' אם נימא בדאי הוא לסמוך עליו בשעה"ד
אכתי אעו אמירה לנכרי לעשות דבר שהוא משום שבות
מילתא זוטרתא הוא, ואינו מובן לכא' דכלא אמירה
לנכרי אינו אלא מדרבנן ומלינו עוד (עירובין דף
ס"ח ע"א) שהוא קיל יותר משאר איסור דרבנן
דשאי לי בין שבות דאית צ"י מעשה ללית צ"י
מעשה, וגרסא כוונתו דאיסור שבת חמור יותר ולכן
גם אמירה לנכרי לאו מילתא זוטרתא היא כיון שהוא

כתבתי שטעה בהבנת ד' הפוסקים ואין כאן דעת יחיד
להחיר, אבל גם ממקום שהביא מהשמן המור והמצ"ע
והמהר"י"ט שפסקו שהוא דרבנן ואעפ"כ לא התירו אפי'
במקום הפסד גדול לומר לעכו"ם לעשות מלאכה ומכש"כ
לעשות הישראל בעלמו, והרי צמון המור היה המעשה
שהיה נפסד כל הכרם, וצמני"ט ומהר"י"ט היה ארמונא
וטרחו הרבה לאסוף דעת הפוסקים שיהיה היתר להניח
את העכו"ם לעשות מלאכה, וגם זה לא התירו אלא
כשאינו צרור שיעשה העכו"ם מלאכה כמצואר צמון
המור, והרי שדחתו לגמרי את דעת היחיד שלא לסמוך
עליו אף במקום הפסד גדול ותיקון הישוב, או שסברו
שאין צוה דעת יחיד להלכה כאשר ביארתי, וכבר
נחפשה הלכה זו שאסור לישראל לעשות מלאכה בשל
עכו"ם. ובזמן הצ"י והמצ"ע היה קיצון כל החכמים
שהמצ"ע וסויעתו אסרו הפירות שנשדה העכו"ם וחיבו
לנהוג צו דין קדושת שביעית, והצ"י וסויעתו התירו
פירות עכו"ם כשנעצדו עיי' עכו"ם, אבל צנעדרו עיי'
ישראל אסרו כולם, וכן נחפשה ההוראה אחרים כן
דור אחר דור לא היה עדיין מי שיתיר זה. גם המתירים
בשנת תרמ"ט לא התירו אלא עיי' מכירה ואסרו לישראל
לעשות מלאכה וגם צוה חלקו עליהם כל גדולי עולם,
והיעלה על הדעת לחשוב שאין יתמי דיתמי נוכל לחפש
דעת יחיד לדחות ההוראה שנחפשה בכל ישראל מכל
גדולי עולם שבכל הדורות. והנה מה שכתבנו לסמוך על
דעת יחיד הוא צמח שלא איתמר הילכתא לא כמר ולא
כמר ולא נחפשה הוראה צוה כמ"ש צ"ח, ויש ראיות
ברורות לדבר אלא שאריך ביאור רחב ואין לי פנאי
כעת, גם לא נמסר זה אלא לגדולי הדור שיכולים לברר
הלכה ויש להם דעת תורה אמתית, אבל לא לכא"א
כמו אן יתמי דיתמי, שיוכל כא"א כפי אשר יענו
לצדו מליחה טעם שהוא לדחות דעת רבים גדולים
ועלומים אשר מפיהם אנו חיים, ואף מנהג שנחפש
בין גדולי ישראל אפילו צ"י שום מקור אסור לנו לשנות
כנודע, ועכ"פ פשוט וברור שחלילה לנו לשנות מהוראה
שנחפשה בעולם, כי זה סכנה עצומה ח"ו לעקירת כל
תוס"ק כאשר יתבאר.

ובתומים סימן כ"ה צביאורו לקיזור ת"כ סימן קכ"ג
קכ"ד התמרמר מאוד במה שיוכל המוחזק לומר
קים לי ביחוד נגד רבים, דאם אמרו הרשות ציד צ"ד
דחזקה דיעשו כהוגן ויהיו מתונים בדין מצלי לחלוק
על רבים ויכלכלו דצריכה צמשפט השכל ואלו לא
ימלאו טעם הגון וברור למאד לא ידחו דברי הראשונים
כי רב הוא ולא יהיו משליכים דעת רבים אחרי גיוס
אם לא צעם הגון ודעת של תורה מכריע צלי פיקפוק,

מ"ש ממנהר"ם שכתב בהדיא צ"י דשביעית דדעת רש"י הוא להלכה דמותר לעדור עם הנכרי, כמש"י בלדק יראה שם שאינו כן, אלא דכתב דדעת רש"י היא להלכה דקדושת עזרא בטלה, ולכן ל"ק קושית התוס' דאפשר לפרש במ"ד דאגיסטון דכבר דמותר לעדור, ואין שום הכרח כלל בדבריו לומר דרש"י סובר כן להלכה, וכבר ביארתי דרש"י ודאי אינו סובר כן.

ד

בזה שחידש עוד דעסם דאין עודרין הוא משום מראית עין שיחשדו שהוא של ישראל וכיון שמוכרין הכל לגוי הוי נתפרסם שהכל לגוי אף שעובד ישראל וליכא מראית עין, זה הכלל, דהרי תשעים אחוזים מצעלי השדות אינם עושים כלל שטר מכירה כי המה מומרים להכעיס ואינם רואים לעשות שט"מ, וא"כ מה שהצ"ד עושים עצורם שט"מ אינו אלא חוכא ואטלולא לגמרי, וא"כ נתפרסם שהמכירות שעושין אינם אפילו הערמה אלא שקר גמור לגמרי, ולכן אפילו ביחידים העושין שטר מכירה יחשדו אותם כן כמו שנתפרסם ברובא דרובא מהשטר מכירות, דאם כשהוא באמת של הגוי ע"י שיעשה זה מלאכה יחשדו אותו שהוא שלו, ק"י אם הוא באמת שלו ואינו אלא הערמה דהוי הערמה ניכרת ע"י שעושה זה מלאכה שיחשדו אותו כמה שיש בו דהוי שלו. ועוד דדורות הראשונים מעת החורבן ע"ע היו רוצא דרובא מהשדות של עכו"ם כמו שהביא בשמן המור, והרבה זמנים לא הי' כלל לישראל שדות שמה, שמתעם זה לא האריך צו"ע צשמיטת קרקעות כ"א צשמיטת כספים, יען שלא היו אז שדות לישראל צא"י, כמ"ש הירדצ"י (בית רידצ"י בהקדמה), ובעור יו"ד סימן של"ב כתב שאינו כותב צדיני לקט שכחה ופיאה לפי שהאידנא רוב גברים, והאיך אפשר לומר שצמנים שהיו כל השדות או רובם של גברים הוו חיישינן לחשדא על ידי שעושה מלאכה שהוא שלו, ועכשיו שהאמת הוא כן שרובם הוא של ישראל, ואך על ידי שעושין אחי יחידים שטר מכירה בטל החשדא, אין כדאי לדבר מזה. ומה שיש עוד להתעקש בזה אין כדאי להאריך.

ג צעיקר הדבר אם עסם איסור המלאכה עצמו בשביעית בשדה הגוי הוא צשציל מראית עין אין זה ברור בדברי המהריט"ן (ח"א סימן מ"י) ואי אפשר לומר בזה דבר ברור, שהרי בגמרא (גיטין דף ס"ב ע"א) אמרו סתמא אין עודרין עם הגוי והאיך נוכל לדמות מלכינו עסם שאין לנו ע"י שום גילוי דעת צש"ס ועובא עעמי

באיסור שבת, הגם שיש סתירה בדברי הגודע ביחודא דבסימן כ"ט כתב על דין זה כדאי הוא הרמ"א לסמוך עליו בשע"ד, ונראה דגם שם לא אמר צשציל האו"י אלא צשציל הרמ"א שהביאו וקבלנו עליו לפסוק כהרמ"א, עכ"פ אין כלל זה ברור ולא נמסר זה לכאורא בפרע לדור יתום כזה. ועיין רמב"ן פ' בהר ששביעית הוא כשבת והכופר זה אינו מודה צמעשה בראשית ובעוב"ב, ואף שמאנו שגזרו חכ"ל יותר במחלל שבת שטעמיהו כעכו"ם לנסך יין ולשאר דברים, מה שלא גזרו כן בחילול שביעית, אין ראוי מגזירת חכ"ל שהיה להם עסם על כל דבר ואין מדמין בגזירת חכמים זל"י אפילו צק"י, וא"כ אין זה סותר דברי הרמב"ן מה שכתב צעיקר הדבר שהוא כמו שבת.

והנה כל ענין של שביעית הי' בדורות הראשונים שעת הדחק שלא הי' להם מה לאכול, והרב המגיד (הלכות חמץ ומלה פרק ב' הלכה י') כתב שלכן אין מקילין צבדיקת חמץ בספק, כיון שכל עיקרו לא נתקן אלא על הספק, וא"כ כיון שכל עיקרו של שביעית נתקן מעיקרא באופן שהוא שע"ד חו אין להשתמש צבצרא זו להקל, ואדרבא עכשיו אין שע"ד כמו בדורות הראשונים, כי עכשיו דרך א"י בלצ"י הוא מתוקן כראוי ומציאים ממדינה למדינה. ומ"ש שהוא שע"ד שט"י שמירת השביעית יבוא ח"ו א"י לערבים, כמ"ש במכתבו הקודם שיהיה ע"י ח"ו מלחמה, כבר כתבתי שזה דברים שאסור לשמועם, כי שמע זה מאפיקורסים גמורים ר"ל, וע"כ צעמנו צריך להודות שהוא שקר, שאילו היה חושב שזה יוכל להביא ח"ו מלחמה לא היה צריך לחפש אחר דעת יחיד שמוחר בשע"ד, הלא אם ח"ו יביא מלחמה אינו שע"ד בלבד אלא פק"י ממש ומותר לכל הדעות, וע"כ שאין זה אמת ואינו כלום, והלא האפיקורסים האלו אומרים כן על כל התוס"ק ולא על שמירת השביעית בלבד, וכבר אמרו כן כמה פעמים צפומצי ששמירת התוס"ק מחיק ח"ו למצב המדינה וא"א להנהיג המדינה צדרך התוס"ק הנתונה צסיני, ומי שמאמין לדבריהם להעמיד עליהם יסוד להחיר שביעית, יש לו היתר זה על כל התוס"ק ר"ל, כמו שהארכתי למעלה, והש"ת יגלונו מהם ומהמוגם.

ג מ"ש עוד לחלק דבעני אף בשנת צארת ל"ה הפסד אלא מניעת הריות, ובסוחרי אחרונים הוי גם הפסד לא מניעת הריות בלבד, אינו יודע האיך אפשר לכתוב סברה מהופכת כ"כ, דבאלה הסוחרים יען שהם עשירים הוי מניעת מסחרם הפסד, ובעני שחלוי חיותו צכך לא הוי הפסד אלא מניעת הריות, ואין כדאי לדבר מזה.

עלמה לא נפקעה מקדושתה, וכיון דצגמרה אמרו סתם אין עודרין עם הנכרי ולא ביארו הטעם שפיר אפשר דכוונתם שהוא דאורייתא כדכתיבנא, אף שהיו' צדד תירוצא כחצו דחלוו ציש קנין ואין קנין, כבר ביארתי שהתוספות דחו תי' זה, וגם דחו פירש"י ז"ל שפ"י צדד פירושא במ"ד דאגיסטון שכיר בשביל דלא נראה להו כלל שיהיה פלוגתא על כך סוגיא דאין עודרין, וגם המתירים דעת רש"י ז"ל דאפשר לומר דכך מ"ד דאגיסטון סובר שציעות צה"ז דרצון, עדיין י"ל דלמ"ד שציעות דאורייתא גם הלכה זו דאין עודרין עם הנכרי הוא דאורייתא, אלא דלמ"ד שציעות דרצון לא גזרו אלא בשדה ישראל לא בשדה עכו"ם. ולהלכה קוי"ל כהך סוגיא דאין עודרין, דאף למ"ד שציעות דרצון אסור, מדלא תירצו על הקושיא ממחני' שהוא תלוי בפלוגתא דשציעות דרצון והוכרחו לפרש דמחזיקין רק בדברים.

ובמצאתי חון לי לסברה זו דלמ"ד שציעות דאורייתא גם כך איסורא דאין עודרין עם הנכרי הוא דאורייתא, מדברי המהרי"ט זצ"ל בעלמו ש"י צאמלע דצ"ו וז"ל: אש"ג דאפשר עוד לפי טעם מפני מה אין עודרין מפני שישאל עובד הארץ בידו ועובר ע"מ שאמרה תורה ושבתה הארץ אש"ג דאין עודרין על שדך לא תורע מפני שאינו שדכו מ"מ עובר שעל ידו אינה שובתה הארץ ועובדה בידו מה שצאח דברים כגון למכור להם כלי עבודה אינו עובד בידו, הרי שכתב צדדיא דאפשר לומר אם עובדה בידו שעובר על מה שאמרה תורה ושבתה הארץ, א"כ גם הוא מסתפק שמה דאורייתא הוא שעובר על מה שאמרה תורה אלא שלא ביאר הסברה מה דלכא"י למ"ד יש קנין לנכרי להפקיע נפקעה מקדושתה ואינה בכלל ושבתה הארץ, ולפי מה שביארתי מוכן היעזר וכן מסתבר להלכה. ובדברי הראשונים ז"ל בכמה מקומות יש פנים לכאן ולכאן ואריך ביאור רחב ואין לי פנאי כעת, גם בדברי המהרי"ט אין לנו דבר ברור ואפשר לפרשם בצופן אחר ממ"ש מעלתו וסיקר כוונתו רק להחיר להשכיר לו שוורים וכלי עבודה ואין להאריך בזה כעת, ולדינא בלא"ה אסור צ"ד כמ"ש.

ח

ונצאתי לכתוב כ"כ מה שהביא עוד מספרים שלא העתיק כראוי, גם בהעתקה דברי שהעתיקם כדי להשיג עליהם לא העתיק כראוי, שהעתיק מכל העניינים איזה פרט מה שנדמה לו שיוכל להשיג עליו והשמיט מה שכתבתי עוד צ"ז ראיות וטעמים חזקים, ואלו היה מעתיק במו שכתבתי היה נראה מנייה וציה שדברי

איכא למימר ומי צא צדודם זילת היכא שהמה בעלמם גילו לנו טעמם. והרמב"ם ז"ל (פאה"ד סי' ע"ו) נתקשה גם בספיתו עכו"ם למה לא גזרו אטו ספיתו ישראל, אלא שתי' דהוי גזירה לגזירה, דגם ספיתו ישראל הוי רק מטעם גזירה. אמנם בעשיית מלחמה דבישראל הוי דאורייתא שפיר דמי למיגזר שדה עכו"ם אטו שדה ישראל, והרבה גזירות מצינו צד' חכמינו ז"ל ולא אמרינן שהוא משום מ"ע אלא היכא שמצואר כן צש"ס, וכאן אדרבה משמע קצת שאינו כן, שהרי מוקי למחני' דמחזיקין בדברים בעלמא בשביל הקושיא דאין עודרין, ואם הוא רק משום מ"ע הוה מצי לאוקמי מחני' אף במעשה בגווה דליכא מ"ע כמו בנתפרסם וכדומה.

עוד יש סברה עמומה לומר צהאי דאין עודרין שהוא אסור מדאורייתא, דל"מ למ"ד אין קנין לנכרי להפקיע שוודאי אסור מדאורייתא, אלא אפילו למ"ד יש קנין י"ל דלא קאי על גוף הקרקע, שהרי בגיטין (מז.) מלמד הפלוגתא צקראי דלכ' הארץ וגו' והארץ נתן לבני אדם פליגי גם צקרא דמ"ס דגנך ולא דגן נכרי ומ"ס דיגונך ולא דיגון נכרי, ומה שאריך תרי קראי לכא"ה כבר ביארו המפרשים, ועיין צהשו' ר"צ אשכנזי מצעל שמ"ק (סי' ג') שביאר הפלוגתא דודאי לתרווייהו צקרא כתיב דגנך ולא דיגונך, אלא דמ"ס דהכוונה צמה דכתב צקרא דגנך על עיקר הדגן. שיואל מהקרקע שיהיה מקרקע ישראל ולא מקרקע נכרי, ומ"ס דדגן נקרא על שם פעולת הדיגון, וא"כ לריך שיהיה דוקא הדיגון ביד נכרי. ועכ"פ לתרווייהו אינה צאה בהפקעה אלא על הדגן ולא על עיקר הקרקע. ומצינו כעין זה צר"ה ד' י"ג ע"א גבי קטירכס אמר רחמנא ולא קטיר נכרים, דכתבו התוס' ד"ה ולא ואש"ג דירושא הוא להם מאבותיהם כדאמר צע"ז (דף ג"ג:) מכדי ירושה היא להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו, מ"מ יש לו צמה שזרע, הרי דגוף הקרקע הוא של ישראל דירושא היא להם מאבותיהם, ואשכנזי הקטיר הוי קטיר נכרים ע"י חלקו צמה שזרע. וכעין זה י"ל כאן דהדגן הנלמה מן הקרקע אף שיש צו כח כיניקה שיוק מן הקרקע, מ"מ הופקע זה ע"י שגדל צרשות העכו"ם לכלל הדיעות יש להעכו"ם קנין פירות צהקרקע, כמצואר צירושלמי (דמאי פ"ה ב"ח), אבל הקרקע עצמה לא נפקע מקדושתה, דכיון דהלימוד הוא מלשון דגנך לא קאי אלא על הדגן לא על הקרקע, וצגמרה אמרו רק יש קנין לנכרי להפקיע מתרומות ומעשרות שאינו אלא צהדגן, וכן יש לומר צפירות שציעות אם נעבדה הקרקע על ידי עכו"ם שאינו מלוכה, אבל העבודה צקרקע צשנת השציעות החרשה והזריעה אסור לישראל מדאורייתא, שהקרקע

אשיב עוד ע"ז לא דבר ולא חלי דבר אף לא אביע עוד אל המכתבים שיבואו אלי בענין זה כי לא אוכל להעריך אותי עוד בזה בשו"א.

ו

ותרם חסיים את דברי לא אמנע מלכבד לו קושע דברי אמת, כי היעצ חרה לי על דבריו מ"ש ששמירת השביעית הוא נוגע לאביבד א"י מידיו, וכפל זה כ"פ ש"ז נצנו יסודותיו בהיתרו, ובמכתבי העבר (אות י"ד) הארכתי בזה עוצא, ובתבתי מדרות, היתכן אפילו לחשוב כן, הלא התור"ק אמרה ש"י שמירת השביעית נשכ על הארץ לבטח, וע"י חילול השביעית ח"ו בא גלות וח"ו כובשים הגויים א"י, וע"י בכלי יקר פ' בבר מ"ש העטם בזה, עכ"פ הוא מבוחר בקרא ובדברי חז"ל כ"פ, אבל האפיקורסים אומרים בהיפך, והא"י יתן אומן לדברי האפיקורסים נגד התור"ק. גם כתבתי לו שם מילתא בטעמא שעכשיו הוא כן גם בדרך הטבע ששמירת השביעית היה תועלת גדול להישוב לא ח"ו בהיפך, והארכתי שם עוד בדברי צוררים לכל מצין לברר האמת שכל דבריהם בזה הוא שקר גמור ואינו אלא עלילות שוא על שמירת התור"ק כדרכי האפיקורסים בכל דבר, ושם כתבתי עדין ללמד זכות עליו ולתרום שאינו צדי במלך א"י ואינו יודע למי להאמין, אבל עכשיו אני רואה שאינו מתחשב כלל בכל מה שכתבתי בזה דברים צוררים ולא הביאם אף ברמז, ובדואי לא היה לו צמח לדחות את דברי בזה מדלא הביאם, כמו שעשה בכל המקומות שנדמה לו שיש לו איזה פ"פ להשיב הביא את דברי לדחותם, ובזה החליע סתם בלי טעם וסברא ששמירת השביעית יאבד א"י מידיו, כאילו היה זה ה"ל"מ שאין להתחשב בשום טעם וסברא נגד זה, ולבנות ע"ז בנינים להיתר, וכי כך גדלה האמונה בהאפיקורסים. גם הלא כיון שכתבתי לו שזה קוץ מכאיב לפני אף לשמוע דברים כאלה, א"כ ידע בדבירו שבהחלטה זו לא יועיל לפני מאומה לביאור הלכה אלא לדאבון נפש בלבד, ואין ליכנס עוד בפלפולים. גם יכאב הלך מ"ש ששמירת השביעית יאבד א"י מידיו שבה גילה דעתו ושיטתו שעכשיו א"י הוא צדיק, הלא עכשיו הוא ציד המינים והאפיקורסים המסיתים ומדיחים שעושין גזירות קשות ואכזריות על התור"ק יותר מכל האומות, וכי ידיו ח"ו כידם, אלא שנוות הראשונים גרמו שנמסר א"י בידי גויים, ועכשיו הרבינו לפשוע וגרמו העונות יותר ר"ל שנמסרה הארץ בידי המינים והאפיקורסים שמבואר בגמרא (ראש השנה דף י"ז ע"א, שבת דף קט"ז ע"א, עבודה זרה דף כ"ו ע"ב דף כ"ז ע"ב, חולין דף ה' ע"א) וברמז"ם

צוררים להלכה, אבל לא העתיק אלא אותו הפרט שהיה לו פ"פ להשיב, אבל באמת שגם לפי דבריו אין בהשגותיו כלום, אבל איני רואה להאריך בזה, וכבר הודעתיו עוד טרם שכתב המכתב הזה שאין צרואי להשיב עוד ומה שהביאני להשיב עוד עכ"פ בקרה, הוא בשביל שלא יחשוב שתיקה כהדולה דמ"י להאיסור הנורא הזה, ובגמ' צ"ב ד' ס"ב ע"ב אמר אביי אלא סברי מדלישתיק קבולי קבלה ולא היא, ועי"ש בתוספות ס"ב ע"א ד"ה ומורה דפעמים הוי שתיקה כהדולה ולפעמים לא הוי הדולה אלא שלא חש להשיבו עי"ש החילוקים, וכן הוא בזה סוגי' דאגיסטון שרש"י ותוספות וכל הראשונים ערחו לפרש טעמו של המ"ד דאגיסטון שהיה אחד מן החכמים שהלכו לעבר השנה ובדואי היה לו טעם לדבריו, אף במסקנא ע"כ נדחו דבריו, שהרי הביא במסקנא מה שקראו עי"ז קשר רשעים, ועיין במאורי מ"ש בזה. וא"כ כיון שפ"פ אמר דברי טעם שערחו כל הראשונים לפרש טעמו, אם לא הסכימו לדבריו היה להם להשיב על טעמו ועל דבריו, אבל שתקו בש"ס ולא השיבו מאומה ואף מדקרי עליהם אח"כ בענין קה"ה קשר רשעים ידעין שלא תקבלו דבריו וע"כ טעם השתיקה שלא חשו להשיבו, וכ"פ מ"ינו בש"ס שתיק רב ואין כל המקומות שוין. הגם שכל החילוקים שבעיני השתיקה הוא רק כשמתווכחין פ"פ ושתיק א' מנייהו אבל בכתב אין חיוב להשיב כלל, וכבר הבאתי מהח"ס שה' לו גדר שלא השיב פעמים, עכ"ז מחמת ששכחתי הטועין ושמעתי אומרים כן על איזה רבנים מדשתקי וכו', לכן למען חומר האיסור ראיתי לכתוב לו עוד בכתב שמניעת תשובתי הוא בשביל שאיני רואה לחוש עוד ולהשיבו, גם להודיעו שלא יחשוב מה שמביא מספקן של גדולים סיוע לדבריו, שיש ח"ו איזה ד' סיוע מדבריהם להיתר, כי לא דקדק בהצגת דבריהם ומביא כ"פ ההיפך, ואגב כתבתי איזה הערות מה שלחנני רעיוני אבל הרבה יותר נשאר בקולנום ענינים שלא התחלתי להשיב עליהם, גם נשאר חלקים במכתבו שלא עיינתי בהם כלל מאפס הפנאי. ובעיקר הדבר כבר ילא באיסור מפי גדולי עולם בדור שלפנינו כאשר העתקתי במכתבי העבר מ"ש הגאון מלוצק ז"ל שאין לפלפל עוד בזה אף פלפול כל שהוא שכבר ילא באיסור, ועכשיו אישתי הדבר לגרועותא בטעמים חזקים לאיסור יותר ממה שהיה אז, ותל"ת נתבאר הלכה זו, ואקרה בטח שכל המצקש האמת אם יראה דברי וכל המראי מקומות שהובאו בדברי וגם בדבריו יודה על האמת, ומי שאינו רואה להודות על האמת לא יועילו לו כל הטענות שבעולם, ואשר לצו לשמים, לא ידחה צידים, דברים הצוררים כשמש בצרכים, לכל אשר לו לב מצין ורואה בעינים, ובזה אשים קנאי למילין וכל"ל לא

וזכר זכות אבות ולא הגליתי אותם, רק הייתי מעניש אותם במקומם, אבל והארץ אזכור, העלבות שעשו לארץ במניעת שמיטות שלי מליאות למחול, לכך לריך פיתוי האדמה.

השי"ת ירחם וירא צעני עמו ויפקח עיני העורים שבמחנה העברים, וימשוך לבביו לתורתו ולעבודתו ית"ש, ויגאלנו חיש מהר מעומק הגלות החשוך הזה בעוה"ר וישמחנו שמחת עולם בשמחת ציון וירושלים צב"א.

ובני ידיו דושת"ה צאה"ר מזכרו כח"ע

הק' יואל מייטלרבוים

סימן צמ

צ"ה, ה' שנות תרל"א

שלו' וכח"ס א"כ הרב המאוה"ג חו"ב בגש"ק וכו' בש"ת מוה"ר יוסף שווארץ נ"י מ"מ בעיר גרויסווארדיין יצ"ו.

מכתבו הגיעני בדבר השאלה מרד גדול אי שיהי לו וויכוח בקבלתו צמה שרונים שגם נשים יספידו המתים, והלוא מקודם היה המנהג נשים מקוננות וכו', חמה אני האיק יעלה על הדעת ככה לעת כזאת.

א

והנה יספידו צאופן שקולם יהיה נשמע צין האנשים בודאי דאסור מלד דין כי קול צאשכ ערוה והספד אינו חלל הרמת קול כמבואר בגמרא צרכות (דף ו':) אגרא דהספידה דלויי ופי' הרמזין ז"ל הוצא צב"י סי' שד"מ דלויי שגציה קולו וכן הוא בטוש"ע סימן ה"ל, ומבואר בהדיא בגמרא סוכה דף י"ב שדרשו מקרא וספדה הארץ משפחות משפחות לצד וגו' אמרו ק"ו ומה לעת"ל שעוסקין בהספד ואין יאה"ר שולט בהם אמרה תורה אנשים לצד וגשים לצד וכו', והרי לך בהדיא כי נלמד מקרא שאף בשעת ההספד אנו מוזכרים בהצלה והפרשה מן הגשים צאופן דלא ליגרי יאה"ר אנפשי'. ובסנהדרין דף כ' ע"א גבי מקום שנהגו ללכת אחר המטה הביאו התוס' שם דיש פלוגתא אם צעת נרה חיישין להיכורא, ובשד"ח מערכת אצילות אות קל"ע פלפל בזה הרבה שהוא פלוגתא אבא שאול ורבנן בקידושין דף פ' אם בשעת

צממה מקומות שגרועים מעכו"ם ר"ל. ובזוה"ק פ' פנחס ד' רל"ב ע"ב כתב: יתיר מעכבין בגלותא ערב רב לישראל מאומין עכו"ם. ובד' רל"ז ע"ב שם כתב וז"ל: כד ערב רב אינון מעורבין בישראל מה כתיב היו נרים לראש והא אוקמוה מארי מתני' בזמנא דערב רב אינון ראשים על ישראל כביכול כאילו עבדין שלטנו בקוצ"ה וייעלון במשפטי כבצ"א ומזלי ובג"ד לווחין ואחרין ה' אלוקינו צעלונו אדונים זולתך, יעיי"ש. ובתיקונים תיקון חד ועשרין: ה' נרי' לראש אויבי' שלו נרי' ודאי אינון ערב רב יעיי"ש שהאריך בזה. והנה הפסוק הזה דהיו נרים לראש הוא צמגילת איכה (א, ה), אשר נצואה זו באמרה בשעת החורבן שאז נעשו הגוים לראשים ר"ל, אבל גילה לנו התנא ר' שמעון בר יוחאי צב"מ שזה קאי על הע"ר שהוא גרוע מגלות הגוים. ואי לנו שך עלתה צימיו. ורבו המאמרים המתנבאים על הגלות המר והנמחר הזה, אין ספורות למו.

וכתב החת"ס צפ' בהעלותך עה"כ ישרים דרכי ה' דיקים ילכו צם ופושעים יכשלו צם, ר"ל אם הצדיקים מתחברים עם הפושעים ליק דרכי ה' הישרים אזי הצדיקים יכשלו צם, והיינו דקאמר עזרא (עזרא ד, ג) לא לכם ולנו לבנות את בית אלוקינו, אע"ג דחלצה בהדי שאר סמנים צקמורת ובלולב אוגד ערבה עם לולב והדם, היינו חוטאי ישראל, אבל פושעים אלו המורדים, מינים וכופרים כמו הכותים צימי עזרא והצדוקים ומינים וכופרים שבצמנינו לא לכם ולנו לבנות, עכ"ל. ובזה מוצן מה שאמרו בגמ' סנהדרין ד' ק"א ע"ב גבי ירבעם דכתיב ויועץ המלך, מאי ויועץ שהושיע רשע חלל לדיק, ולכאוי קשה למה לא חשש שאם יושיע רשע חלל לדיק יחזיר הצדיק את הרשע בחשבה ולא יועיל עתה, אבל לפי ה"ל ידע היעצ שאם יהיה הצדיק חלל הרשע צוודאי יכשל צו, ואם היה זה הצדיק שצדורות הראשונים, מכש"כ אחנו אצוי קיר שצדור השפל הזה, שהמשתתף עמם ומחזיק ידו צתוך ידם שלוצי יד ח"א שלא יכשל בהם, ואין תימה אם זה מסמא עינים לכחוד פלפולים כאלה שאין בהם ממש כלל חלל להצדיק את הרשעים המעכבים גאולתן של ישראל צחילול השציעות ר"ל. אמנם זה חמת ששמירת השציעות יוכל להציל ח"י מידם ולמסור אותה לידיו ע"י ח"י ומשיח ותיחית כל הצדיקים כאשר העידה התורה"ק על שמירת השציעות שמלל מן הגלות. ובתשו' הגאון מוה"ר ח"י מגריידיטץ הנדפס בתשו' נפש חי' סי' א' הביא מה שהאליך והעקידה אומרים שיהיה יחד צפסוק (ויקרא כו, מז) וזכרתי את צריתי וגו' והארץ אזכור, שקשה למה כתב חיצת אזכור פעמים צסוף, אך אמר הקצ"ה וזכרתי את צריתי הייתי

ב

אנינותו של אדם ילכו מתגבר עליו וקו"ל כרצון שדרשו מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו דאפילו בשעת אנינות עלול לחטוא. והנה הביא שם צ"ח כמה מפרשים שהקשו על כך פלוגתא מגמרא סוכה ה"ל שדרשו מקרא דאף בשעת הספד חיישינן, ותירוטם בזה דחוק מאד, ולפי עמ"ד לא קשה מידי דהרי מבואר באור ארע (ח"א סימן תכ"ב) דגם אצל שאל לא הקול אלא בקרובים דמחמת אנינותיהו תציר ילרייהו אבל אם אינם קרובים וודאי דאחי לידי עזירה דהרי אינם אוגנים, ואם כן בהספד שיעקרו הרמת קול וישמעו רחוקים דלא תציר לצייו כלל זה וודאי דאסור לכולי עלמא, ואף דצקרא מיירי בהספדו של משיח בן יוסף דהכל בקרוביו, מ"מ לאו כו"ע צבחי' זו שיחי' תציר לצייו כ"כ כמו הקרובים שחל עליהם אנינות, ואמרנו חז"ל (מו"ק כ"ב ע"א) ת"ח שמת הכל קרוביו ס"ד אלא כקרוביו ב' הדמיון, וא"כ אין משם קוש' כלל. גם י"ל בהספד שהוא הרמת קול חמיר עוצה ואית למיחש עפי להכרחא ע"ד שאמרנו בגמרא סוטה (דף מ"ח ע"א) זמרי גשי ועני גברי כאש צנועות, וכמה פוסקים חילקו גם בין יחוד להסתכלות והוצא בש"ח ה"ל הרי דלאו כל ארפינ שוין, וכמו כן אין להקשות גם מהרמת קול לענינים אחרים. ולדינא נראה סתימת דברי השו"ע (סימן שני' סעיף ד') דגם בקרובים ששייך בזה אנינות איכא למיחש וכמ"ס הבי"מ, ומכש"כ בהרמת קול דהספידא שודאי איסור גמור הוא שיספידו הנשים באופן שיש לחוש שיחי' נשמע קולן להאנשים שזכו בש"ס אליבא דר"י. ומה שהיו נשים מקוננות י"ל שהי' ע"ד המבואר במקרא אנשים לצד ונשים לצד. גם נראה מלשונם ז"ל שלא אמרו שצחים ומולי דהספידא כדרך הספדנים אלא היו עושין חנועות של צדי ודברי יללה כאשר הנשים יכולין יותר לשאת קינה וכהי.

אבל כל המנהג הזה של נשים מקוננות כבר נתבטל מקדמת דנא ולא לחם נתבטל מנהג הזה מדורות הקודמים שהיו מנהיגים חכמים אצורים שלא נעשה במקומם שום דבר אלא ע"י עולם, ואין ספק שראו בזה תקלה שח"א לעשות הבדלה והפרשה כראוי, ודרךן של העם לגמול חסדים וליקל לבית המה ואיכא חששא עוצה בהרמת קולן דנשי כי הדורות מתמעטין וכולקין צפירה אחר פירה, ומה גם דזור הפרץ הזה שנפרץ במילואו בעו"ה שחלילה להנהיג מחדש ענין כזה שכבר נתבטל בכמה דורות שלפנינו שהיו גדולים וקדושים ולא אפשר דרא. ואף באיסור דאורייתא מלינו כ"פ בש"ס ופוסקים מנהג עוקר הלכה ומכש"כ במה שמעיקרא לא היה אלא מנהג.

וראיתי בשו"מ מהדורה רביעאה ח"ג סימן מ"א צאמנע התשובה שכתב ליושב דברי ההל' א"י מקושיית החוס' שהקשו עליו מצדדים (דף ל"א ע"ב), דו"ל בטעמו שכתב

שא"ל להעמיס באלה הדברים שהוא צעיל איסור לימוד התורה.

ולפענ"ד אחר שציאר לנו האגור ז"ל דאף שמדין התלמוד נשים שוחטות לכתחילה מ"מ המנהג מצעל הלכה, וזה וודאי דאיתן החכמים שהנהיגו כן היה להם איזה טעם או מחמת שדעתן קלות או טעם אחר דומה לזה, א"כ לא קשה מידי גם על צעל ה"ל א"י מן הש"ס, שהרי לא נזכר בדבריו שאסור מדין התלמוד אלא שכתב סתם שלא ישחטו וי"ל שגם כוונתו אינו אלא צעיל שנהגו כן, ומ"ש צעיל שדעתן קלות הוא הסבר וטעם למנהג זה שלא ישחטו. והתוס' ז"ל וי"ל שלא היה במקומם מנהג זה, לכן לא באו אלא להוכיח שעכ"פ מדין התלמוד אין איסור, וי"ל לדגיא באמת לא פליגי אלא מר כי אתרי' ומר כי אתרי'.

אך דברי הש"ך שבי' ציונות דברי הרמ"א והאגור דגם לא ראינו הוי ראייה יען שהשחיטה מוזהב בכל יום, לריבין הצנה לכאורה כמש"כ לעיל דמנפ"מ במה שהשחיטה מוזהב הלא צננים א"ל שיכ"י מלוי כיון דאינם בני תורה. ואולי כוונתם דכיון שהשחיטה שכיחא כ"כ בכל יומא א"ל שלא יתרמי במשך שנים רבות באיזה פעם אשה הצקיאח צה"ל שחיטה ומדלח אתרמי בשום פעם הוי ראייה שלא ראו להניח לאשה לשחוט, או אולי אם לא היה המנהג למנוע מהם השחיטה היה שכיח יותר שהיו לומדין דינים האלו כמו שלומדין שאר דינים השייכים להם. ויהיה איך שיביא להלכה הסכימו רוב האחרונים ז"ל כדעת הרמ"א והש"ך ועיין תבואות שור (שמלה חדשה סעיף י"ג ותבואות שור ס"ק י"ד וע"י).

ובבה"ג צחק מנהגא דנשים מקוננות הדבר צרור דגם הצ"י מודה דלא ראינו הוי ראייה, שהרי זה כתב בהדיא דאף צעיל זה חולק על האגור משום דאולי לא אתרמי שהיו רוצות לשחוט, וצ"י א"ל לומר כן דהרי צעת שהיה המנהג שהיו נשים מקוננות היה חיוצ על כל אחד לעשות כן, כמבואר בטוש"ע סימן שד"מ דצמקוס שהמנהג כן חייב להשכיר מקוננות ואם לא ראה מוציאין ממנו צע"כ והוא ממנהג כתובות ד' מ"ז אפי' עני שבישראל לא יפחות משני חלילין ומקוננת, וא"כ הדבר צרור דאם צכ"כ דורות ומשך שנים מרובות למאות לא נעשה כן בשום פעם אף להמכודות שצדור הוי ראייה צרורה שהנהיגו כך למנוע מזה, וכי"ע מודי דמנהג אבותינו תורה וחלילה לשנות צפרע היכא דאיכא חשש תקלה וצ"ל דעצירה ר"ל.

שאין הנשים שוחטות עפ"י מ"ש הר"ע גאון והוצא צ"י סימן א' שכל טבח ושחט שא"י צספרי הקודש וצתלמוד צכמה פרכים אינו יכול להיות שוחט ויש להחריס ולגדות עד שיקצלו עליהם כל זאת, ולפי"ז נשים דאינם רשאים לתלמוד וא"ל להם להיות צקיות צתלמוד לכך אסרו להם לשחוט, אך האגור (ס' צ') כתב דמה שנים מצרכות צרכת התורה הוא על קריאת הקרבנות ותפלות כנגד קרבנות חקנו וגוים חייבות צתפלה, ולפי"ז משמע דקרבנות מותרות לתלמוד שגם הם חייבות צקרבנות וכיון שמותרות לתלמוד דיני קרבנות גם הלכות שחיטה צכלל דנריך לקרבנות שחיטה קדשים, אצל מעט שבוטל התמיד שצ אין להם לתלמוד ה"ל שחיטה ואסורים לשחוט, והאריך בזה. ולפיענ"ד דבריו תמוהים דהרי מה שכתב האגור דיש חיוצ צקריאת העולה והקרבנות זה אדרבה לאחר שבוטל התמיד ומקיימין וגשלמה פרים שפתינו, וגם צקריאת פ' הקרבנות אין שם מה"ל שחיטה כלל, ומ"ש צצעיל שהיו חייבין צקרבנות הוי רשאין לתלמוד הלכות שחיטה משא"כ עכשיו, אינו מוצן כלל, וכי צצעיל שנתצלו הקרבנות נתצלו ה"ל שחיטה הלא שחיטה חולין מלוי יותר משחיטה קדשים והנשים מותרות על הצניחה כמו האנשים אך צצעיל זה אינן לריכות לתלמוד כי אפשר שישחטו האנשים עבדן וא"כ גם צקרבנות כן הוא דאף צעת שהוצרכו להציא קרבן היה אפשרות שיכ"י אנשים שוחטים וכן היה באמת שלא שחטו כ"ל מיוחסין שבישראל כמבואר בתוס' קידושין ע"ו וכתובות כ"ד.

אמנם לפי דבריו שכתב שטעמו של צעל הלכות א"י הוא צצעיל שאסרו לתלמוד תורה עם הנשים, צפשיטת יש ליישב קושית התוס' מוצחים, דהרי זה הוא פלוגתא התנאים בן עזאי ור"א צסוטב כ"ל ולדברי בן עזאי חייב אדם לתלמוד את צתו תורה וא"כ לא קשיא מידי מה שאמרו צצחים דצעיל עמא צמוקדשין הוא דנקט דיעבד ולא קאמרי צצעיל נשים דהיו לריבין לומר מתני' דלא כבן עזאי דלדברי בן עזאי דחייבות לתלמוד תורה נסתר הטעם ואין חילוק בין נשים לאנשים צענין זה וינחא להו יותר למנקט עמא צמוקדשין שהוא אליבא דרבי"ע כדרך הש"ס צכ"מ. אצל באמת א"ל להעמיס כלל טעם זה צדברי ה"ל א"י דהרי כתב בהדיא הטעם שאין הנשים שוחטות צצעיל שדעתן קלות וטעם זה שייך אף צקיות ויודעות היטב ה"ל שחיטה, ועיין דברישה סימן א' שהאריך צציאר דברי הראשונים ז"ל צכוונת טעם זה אם דעתן קלות להתעלף או קלות צזכירות מן העצירות או צלפני שור יעיי"ש פירושים שונים, אצל זה וודאי

לכן נחפשת המנהג שלא לילך אז לבית הקברות כי כל תפלה שיתפללו שם הוי כאמירת תחנון.

והעיקר הוא שצלאו הכי הביא המג"א ס"ס תקנ"ט (ס"ק ע"ו) בשם האר"י ז"ל שאין לילך על הקברות אלא לצורך הליות המות ובפרט מי שלא תיקן עון קרי מתדבקים בו החילונים ר"ל עכ"ל, וגם זה מבואר בכתבי האר"י ז"ל (עיון בספר שער היחודים דף ה') דלאו כל הזמנים מוכשרים לילך אל הקברות אלא בערב ראש חודש וע"י לחודש, ואנחנו לא נדע בסודן של דברים אלו אלא שצינום שכבר נהגו על פי חכמים ואדוקים לילך אל הקברות אלו סומכין כי שומר מצוה לא ידע דבר רע, וכבר כתב המעבד יצחק (אמרי מעט פמ"א) ושאר כתבי קודש כי בהתפלל על קברי הצדיקים מתעורר זכותו, ובמג"א (סימן תקפ"א ס"ק ע"ז) הביא מהש"ס (סוטה דף ל"ד ע"ב) בכלל שהשתטח על קברי הצדוקים, וגם שצביל זה נקצרה רחל על הדרך שיתפללו צניח על קברה כמוצא ברש"י ז"ל פרשת ויחי (מח, ז), ואמרו חכמינו ז"ל (פתיחתא דאיכה רבה סימן כ"ד) שאך ככה זה יהיה הגאולה בצ"א.

ובאמת לא ה"י מהראוי לילך אלא על קברי הצדיקים לא על שאר קברים, ובסימן תקפ"א שכתב הרמ"א ז"ל שיש מקומות מוכיגין לילך אל הקברות כתב על זה המג"א בס"ק ע"ז ולהשתטח על קברי הצדיקים, וגרסה שצא לבאר בזה דמונתו אל הצדיקים דייקא ולא זולת, אך במקומות שכבר נהגו הכל לילך אל קברי הצדיקים יח"י מי שיהי' אין למחות בידם גם בזה ושומר פתאים ה"י, אבל כל זה אינו אלא צמה שאנו רואין שנהגו כבר, אמנם בשעת ויום טוב שלא נהגו כלל ולא נחבר מפי חכמים וסופרים שיהיה הזמן מוכשר לדבר, צוודאי דיש לחוש עפי למה שכתב המגן אברהם בשם האר"י ז"ל שלא יתדבקו בו החילונים ח"י, ואין לעשות חדשות.

וכנני בזה ידידו דושה"ט צאה"ר

הק' יואל טייטלבוים

סימן ק

צ"ב

אל כבוד מנהלי הח"ק הנגידים היראים דק"ק פאפא יצ"ו ובראשם הנגיד מהולל בתשבחות מוה"ר שמעון העכניצער ז"ל.

מכתבכם הגיעני בדבר שאלתכם אם לעשות אוכל על קבר הרהב"ל המנוח מוה"ר יעקב יחזקאי ז"ל, שיש

ומ"ש לעיל שגרסה מלשונם ז"ל דאף מלפנים צעת שהיו נשים נוקגנות לא אמרו שצחים והספדים זה מסתבר בלא"ה, כי מבואר בשו"ע ס"י שד"מ דאין להספיד אלא במדות טובות שהיו להמת וכל המחיר על מי שלא היה בו כלל או שמוסיף להפליג יותר מדאי על מה שהיה בו גורם רעה לעצמו ולמת, ועו"ש צ"י בשם הרא"ש שנופרעין מן המתים ע"ז, וכן מבואר שם שנופרעין מן כל העושים אחר המספידים. וא"כ לריך לזה הצנחה יתירה במדותיו של המת שלא לגרום רעה ח"ו לעצמו ולמת, ואין זה אלא צמ"ח שיש בו דעת וחכמה להבין מהות מדותיהם של צ"א ויודע לכלל דבריו במשפט וא"א למסור זה לנשים, ועכשיו אף צין הצניח המספידים שכיחי טובא מאותן שמתערין את המת הרבה בהפלת דברים שלא היו ולא נבראו ושחיקתם יפה מדיבורם, על הראשונים אנו מלמדים והם צאים להוסיף צלופן שיש עוד חשש כפול ומכופל הירחורא דעצירה דחמיר עפי, ישחקע הדבר ולא יאמר.

ד

מה ששאל עוד צמה שרונים לבחיר לפתוח שערי צית הקברות למבקרים בשבת ויום טוב, הנה בשו"ע סימן תר"כ דבערב יום הכפורים יש מקומות שנוהגין לילך על הקברות, ובמג"א שם (ס"ק ה') דאין לומר תחינות אלא מה שמוסד מקדמונים מאחר דאין אומרים תחנון, ולריך להבין לכאורה דהלא צימים שאין אומרים תחנון אין אומרים גם התחנון המיוסד מקדמונים, ואולי כוונתו דצמ"ח תלוי זה במנהג, כמוצא צ"י ושו"ע סימן תר"צ ות"ד ועו"ש צמ"ח שיש שאין מרצין צמ"חות בערב יום כפור וגם לענין אמירת א"ימ ושאר מנהגים, והנה תועלת הליכה אל הקברות הוא להתחנן ולהתפלל שם יטן שהתפלה נתקבלה שם ציותר כמוצא במהרי"ל והוצא בשו"ע ומג"א סימן תקפ"א ועיון צאה"ט שם (ס"ק י"ז), ואם כן צאותן מקומות שנהגו לילך על הקברות צוודאי כבר נהגו לומר שם איזה תחינות והכל תלוי במנהג, ולזה כתב המג"א שעל כל פנים גם שם אין להרבות יותר מאלה המיוסדין מקדמונים שעל זה וודאי אין מנהג צרור להרבות כל כך ושבו חזר הדבר למה שנהגו שלא לומר תחנון בערב יום כפור, ובמקומות אין המנהג כל כך גם בערב יום כפור לילך אל הקברות אלא מועטין שעושין כן, אמנם בשבת ויום טוב אין נוהגין כלל בזה, ויוכל להיות כיון דשבת ויום טוב חמור יותר מאל הדין שאין אומרים תחנון כלל

הוא מהימנה וע"ת ועוד כמה וכמה, ועדיין יש לחוש שמה יתגלו אח"כ ושוב יהי זילותא בזנין שעל קברו. אמנם באמת בכל דבר אנו דנין כפי החזקה שרואין עכשיו, וכן הוא עפ"י הרוב, ואם אירע לפעמים כמ"ש מי שהיה בהסתר ונתגלה אח"כ אין זה רק מיעוטא ולא חיובין למיעוטא, וא"כ י"ל דבהכי פליגי דר"מ לשיטתו דחיובין למיעוטא (יבמות קיט. ועוד) לכן יהא מונח עד שיבא אל"י שאין לבנות נפש על קברו דשמה הוא לדיק ולא יודע רק כשיבא אליהו שאז יתגלו כל הנסתרות, ובמה שאין בזנין אין חסרון דכן לשון המשנה מותר במת בזנין נפש ומשמע דכשאין מותר אין חיוב לבנות ולאזי כ"ע בזנין בית על קבריהן, וא"כ אם הוא בשוא"ת אין צוה זילותא דליתו דבר מפורסם אם כי מותר, משא"כ כשזנין הוא דבר נידון ונחפרסם והוי זילותא אם הוא לדיק, לכן חייב למיעוטא להיות בשב ואל תעשה, ור' נתן לא חייב למיעוטא שפיר קאמר בזנין נפש על קברו. עכ"פ כיון שזה ודאי מצוה דדברי חז"ל שעל קבר אדם פשוט בזנין בית ולא על קברי הדיקים, א"כ המנהג שלנו שזנין אכל על קברי הדיקים ולא על קבר אדם פשוט כלל הוא לכאורה ממש היפך דברי חז"ל.

ב

דן אמת דמה שאין נוכחין לבנות על קבר אדם פשוט אינו קושיא כ"כ, כי אינו מצוה במשנה שיביא לורך לבנות אלא אם יש מותר כמ"ש, וא"כ גם אז לא הי' מנהג צרור לבל, אך לשון הרמב"ם ז"ל הוא צפ"ד מהלכות אכל וזנין נפש על הקבר ולא מזכיר שם כלל דיש מותר, סתמית דבריו משמע דהוי בזנין נפש על כל קבר. ואולי כוונתו ג"כ רק דמותר לבנות יען שסיים שם שצדיקים אין בזנין להם נפש לכן הקדים דבסתם צ"ח מותר לבנות כי אין מקור לדבר זה אלא מהמשנה דפ"צ דשקלים ומשם אין ראוי שיביא לורך וחייב בדבר, או אולי דעת הרמב"ם ז"ל דנפש על הקבר פ"י מנצה לא זנין בית ואכל זה באמת גם עכשיו נוכחין לעשות בכל הקברים, ויהי מוכרח לפ"י דעת הרמב"ם ז"ל שלצדיקים אף מנצה אין לעשות להם, וכ"כ ה"פ"ת ועוד כמה מפרשי המד"ר צ"י וישלח עה"פ וינצ יעקב מנצה שהביא ע"י כך מימרה דאין עושין נפשות לדיקים, ופירשו שהיא קושיא היאך הציב יעקב מנצה הלא אין לעשות נפשות לדיקים, ונדחקו שם בישב קושיא זו צפירוש לשון המדרש. ומצוה לפ"י דאף מנצה אין לעשות לדיקים.

מערערים בדבר יען שהוא שם דבר חדש וגורם בזיון להרצנים הבאונים ישינו עפר שצחותו צי"ח שאין שם אוכל על קברם.

א

הנה במשנה סוף פרק צ' דשקלים איתא: ר' מאיר אומר מותר במת יהא מונח עד שיבא אל"י, ר' נתן אומר מותר במת בזנין לו נפש על קברו. וצירושלמי שם רש"ג אומר אין עושין נפשות לדיקים דצריהם הן הן זכרונם. וכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות אכל פ"ד ה"ד וז"ל: בזנין נפש על הקבר והלדיקים אין בזנין להם נפש על קברותיהם שדצריהם הן זכרונם ולא יפנה אדם לבקר הקברות. ופ"י ריב"ש צ"ח תכ"א ומוצא גם בכ"מ שם דר"ל שלא יפנה אדם לבקר נפש שעל קברותיהן שע"כ יהיו מזכרים שאינם לריבים שע"י דצריהם ומעשיהם הטובים הם מזכרים. וצירושלמי דף נ"ג ע"א במשנה נפשות שיש זכרן בית דירה פירש"י ז"ל ותוס' ד"ה גשרים ונפשות, דר"ל אותן נפשות שעושין על הקבר. ומצוה מזה דליתן נפשות שהזכרו במשנה וצירושלמי שעשו על הקבר הוא בית שראוי לבית דירה. וכן הגירסא במד"ר פ' וישלח (פג, י) עה"פ וינצ יעקב מנצה, מותר במת עושין לו בית על קברו, תנא רש"ג אין עושין נפשות לדיקים. וא"כ מצוה מזה שצומן בגמרא הוי בזנין בית על קבר אדם פשוט שיבי' לו לניית נפש שע"כ יהי מזכר, אכל הדיקים אדרבה הי' קפידא שלא לבנות בית על קברן דכיון שהן מזכרים ע"י מעשיהם הטובים הוי זילותא אם מראין שריבין להיות מזכרים ע"י בזנין.

ולפ"ע ד' אפשר לפרש הפלוגתא שר' מאיר אומר מותר במת יהא מונח עד שיבא אל"י, ר' נתן אומר בזנין נפש על קברו, כי באמת אף בזה פשוט שאינו מפורסם לדיק ויכל להיות שהוא לדיק, כי צ"י אמרו בגמ' (קידושין מ"ט ע"ב) המקדש את האשה על מנת שאני לדיק גמור אף שהוא רשע גמור חיישין לקידושין שמה כהרר חשובה, צפרט בסתם אדם פשוט שהוא בחזקת כשרות דאטו צרשיעי עסקין, וא"כ צ"י שמעשיו סתומין ודאי יוכל להיות שהוא לדיק נסתר, אך לעין זה בזנין נפש על קברו אין לחוש שמה הוא לדיק, דזיל דתר טעמא דאין עושין נפשות לדיקים בשביל שמזכרין ע"י מעשיהם הטובים, וא"כ צוה שלא נודע שהוא לדיק אין יורדין למעשיו הטובים ולא מזכר. אך באמת כמה לדיקים שהיו נסחרים צחיהם ולא נודע דקדם וחכמתם ואחר פטירתם נתגלו, כמו בעל ספר

ג

אך במעצר יצק במאמר אמרי נועם פ' מ' כתב לקיים המנהג לעשות נפש על קברי הדיקים כי יועיל לזורך החיים כי בראותם ליון אדם חסד מתעוררים לבקש רחמים על קברו עבור החיים והמתים יעיי"ש שהאריך במחקר אמרי נועם. ובפמ"א כתב עוד שראוי והגון לבנים שיזיינו מקום אביהם ויבנו לו נפש על קברו והוא ככלל מכדו במוחו. עוד כתב אה"כ אפי' במקום שאין הלכה רופפת צידו מלינו בכמה מקומות מחשבוני הפוסקים ראשונים וגם אחרונים שאמרו על איזה דברים שצאו מפורשים בגמרא ועתה מנהג העולם אינו כן ואמרו בהן פוק חזי מאי עמא דבר, יעיי"ש.

הנה כיון שבמעצר יצוק החזיק המנהג לבנות אהל חוץ לזון להכריז אחריו אף שאין חנו מצויים העשמים מה בין דורות הראשונים לדורות האחרונים. ואולי לפי העצם שבי' לבוא שם להתפלל יש לחלק שהראשונים היו יכולין לבוין דעתם להתפלל אף במקום פרוץ כמ"ש המג"א סי' ז' סק"ו דלכן חייף עלי מאן דמלי בצקתא שמראה בעלמנו שאפילו יעברו עליו כל עוצרי דרך לא יתבטל מכוונתו, הרי דמי שדעתו רחבה אינו מתבטל מכוונתו אף במקום פרוץ, ואף היא חגיפות להראות על עצמו שהוא במדריגה זו, אבל לא אמרו כן אלא בתפלה חיונית לא בתפלה שמתפללים על הקברים שהוא רשות, ועוצרי דרכים מתפללים בשדות אף תפלה חיונית כמ"ש שם המג"א, והוא בשביל שא"א להם באופן אחר, וגם זה אפשר לומר כיון דחשבו לזילותא לבנות נפש על קבר הדיק הוי כח"א והניחו להתפלל על קבורתו באופן זה, משא"כ בדורות האחרונים שערך קלה מערדת דעת האדם מתפלתו ראוי לתקן יותר לבנות אהל ויהי התפלה שם כדון תפלה שצריך להיות בבית, כולי האי ואולי יהי אפשרות להתפלל שם קצת בכוונה.

גם אולי לפי עיקר העצם שכתבו שדריהם הם זכרונם שעי' שמספרים מדריהם ומעשיהם הטובים די להם לזכרון, י"ל שזה הוי בדורות הראשונים שהי' התורה חציבה, אבל באופן בדורות שאמרו חכמינו ז"ל (ברכות ס"ג ע"א) אם ראית דור שאין התורה חציבה עליו כנס ואף בחייהם מכנסין הדיקים את תורתם שלא לפזר עבור שאינו חציב על הדור כל כך, וקל וחומר אחר פטירתם שיוכל להשתכח, ויותר אמרו חכמינו ז"ל (שבת דף קל"ח ע"ב) עתידה תורה שתשתכח מירשאל, ואם גופי התורה משתכחים גם דברי הדיקים ככלל זה כי תורה הוא, ובעל העצם שדריהם הם זכרונם, גם אמרו

ובאמת לא הבנתי לפי מה שנראה מדברי רש"י ותוס' דנפשות חיינו בנין בית מנין לנו לומר דאף מלכה אין לעשות דבדלוי יש חילוק גדול בין בנין בית למלכה, דבנין בית הוא זכרון על הנפטר שלא ישכח שמו לזה מועיל מה שאמרו דריהם הם זכרונם דעי' שמספרים מחורתו ומעשיו הטובים נזכר שמו כמו שפי' הריב"ש, אבל אף שזכרון שמו ומעשיו עדיין י"ל שאפשרות להיות נשכח מקום קברו צדיק להרוגים לילך לשם להתפלל וכדומה, והלא אף מקום המצבה שכחו בבנין בית שני כמו שמוצא בנצחיים (סב.), ולזה נלך מלכה ליון במקום, ועכ"פ אין ראוי מבנין בית. ומדויק יותר גם לשון המדרש רבה דא"ל על מה שהביא שם כך מיימרה דאין עושין נפשות לדיקים שהוא מעשה לסתור כי לא נזכר שם כלל לשון קושיא, ד"ל שפיר שהוא ציבור עכ"פ מה שאמר ויבן יעקב מלכה, דמזה נראה שלא הביא אלא מלכה ולמה לא בנה גם אהל, לכן אמר שהוא מעשה דאין עושין נפשות לדיקים. ומה שמסיים שם במד"ר למדנו שנקראו ישראל ע"ש רחל, בלא"ה יש פירושים שונים בזה במפרשים ואין להאריך כאן בדברי אגדה. שוב ראיתי בפ"י האזולאי שטל סי' חסידים סי' תשל"ה שהעיר בזה דאפשר מה שאמרו אין עושין נפשות לדיקים הוא רק בנין מתואר אבל הקמת אבן בעלמא מודה שצריך לעשות וגם חייב מדברי האר"י ז"ל בשער המלות פ' ויחי שיש לזכר גדול בהקמת מלכה. אמנם בדעת הרמב"ם לא צריח לן מילתא אם אין כוונתו בזה שכתב דבנין נפש על הקבר על העמדת מלכה. ועכ"פ אין לעשות קושיא מה שאין צוין אהל על קבר אדם פשוט וזאת המלכה כיון שאין הכרח בדבר מדברי המשנה כמ"ש לעיל והיכי דנהוג נהוג.

אמנם מה שנוכחין לעשות אהל שהוא בית על קבר דיקים ז"ל צריך ישוב לכאורה שהוא נגד המצואר צש"ס ופסקי הרמב"ם ולא נמצא בראשונים שום חולק. ובאמת נראה דמלפנים לא היו נוהגין לעשות אהל על קברי דיקים כמו שאנו רואין על כמה קברי הניצאים והתנאים והאמוראים, הגם ש"ל שצאורך הזמן שהיתה הארץ שמתה נחרצו הבנינים, אבל אצל הב"י והאר"י"ל שמונחים סמוך ונראה אצל העיר לפת ח"י שלא פסקה ישיבה מישראל מיום פטירתם עד עתה שהולכים חדיר על קברם ומתפללים, לא שייך לומר שנחרצו. גם ראיתי שם סמוך לקברים כמה דיקים וקדושים שכל דור ודור מיום פטירתם עד דור האחרון מתפללים שם ואין שם אהל. וכן ראיתי אצל הרמ"א ז"ל שהוא סמוך לפתח הציבור שלו שמתפללים שם מימיו עד עתה, וכן אצל מהר"ל מפראג וכהנה אין מספר שראין ציורו שאין שם אהל.

הערכאות לא על דעת ישראל, לא על דרך זה נדבו הנותנים, עיי"ש. וא"כ י"ל גם כזה דדורות הראשונים שהיו כל התנהגות הקבלה והח"ק בעומה עפ"י צ"ד שלא יעשו ח"ו שלא כדין לקבור רשע אלל לדיק וכדומה, והכל הי' בסדר נכון ובעומה להניח את כח"א אלל הראוי לו, לכן לא הי' מהצורך לעשות אהל, משא"כ עכשיו שח"א להיות בעומה מה יולד יום ושמה יחיו מנהלים כאלו שיניחו חניני דלא מעלי אלל הצדיק שזה נער גדול רח"ל כנודע, וא"כ הוא גדר גדול מה שבגין לו אהל להקיף המקום שסביבותיו שזה לזכרון והכל יודעין שנקיף לו מקום זה כמו ביתו ורשותו ושארן לאחרים חלק ונתלה שם ולא יכנסו זרים צאכלו, ומאותן שמחוק לאכלו הוא מובדל ומפורש באופן שהוא רשות היחיד גמורה. ויחי' איך שיחי' חין לנו להכיר על מה שבי' במעבר יצק ממנהג כמה לדיקים וקדושים.

ד

ובערתה נראה לפענ"ד צורר דאין צ"ח שום חשש והולאת לעז על הקודמים, דכרי אף בגיטין (ה:) דשם הוא המקור של חשש הולאת לעז מ"מ כתב התה"ד סי' רל"ב דלא שייך הולאת לעז אלא בחומרה שח"ל שהוא פסול ממש אבל לא במה שאינו אלא זכויות, ועיין בתשו' רח"כ אה"ע סי' ע', וכש"כ בהך מילתא שאין תלוי אלא במהגא דעלמא ומעיקר דין הש"ס הוא אדרבא זילותא אם עושין אהל על קבר הצדיק, וכי במקום שנעשה כדין הש"ס שעשו אהל על אדם פשוט ולא על לדיק הוי זילותא, ואף שערחנו ליישב המנהג מה שעושין כעת אהל על הצדיק אבל דברי הש"ס עדיין במקומם הן עומדין, והיכא שיש לתלות דאדרבא בשביל גדולתן שדבריהן הן זכרונם לכן לא עשו אהל ונעשה אללס כמו אלל האר"ז"ל והצ"י והרמ"א לא שייך זילותא, כמו שאמרינן בגמרא ברכות דף ח' שלא יעבור אחורי ציבה"כ בשעה שהצבור מתפללין ולא חמין אלא דלית לי פתחא אחרינא אבל לית לי פתחא אחרינא לית לן צב ולא חמין אלא דליכא צי כנישתא אחרינא אבל איכא צי כנישתא אחרינא לית לן צב, דכיון דיש לתלות בטעם שהולך בפיתחא אחרינא או לצי כנישתא אחרינא חו לא שייך חשדא, ואין לך מקום לתלות יותר מזה שכתבתי, וכי כל אותן שעשו אהל חששו ח"ו שהם גדולים מהאר"ז"ל והצ"י והרמ"א ז"ל וכדומה, וע"כ עעמיס אחרים הי' להם שאינו תלוי בגדולת הצדיק וקדושתו ולא שייך צב זילותא.

ובאמת צרוב המקומות שעשו אהל גמלאים שם גדולים ולדיקים מימי קדם שלא נעשה אללס אהל

ז"ל (סוטה מ"ט ע"ב) על עיקצא דמשיחא יראי חמא ינאחבו, ואם כן חין מחצבין מעשיהם העובים אלה מועטים שדור, ויותר יוכלו לצב לדי שכתב מדורות הראשונים.

גם י"ל כאן דאף החכמים שדורות האחרונים חניס מתדשים דבר מדעתם אלה מה שמואלים בתורתן של הראשונים וזה כל מגמתם להשריש בלבות בני ישראל מעשי הצדיקים הקודמים, ואף שכ' צ"ח חסידים סי' חתקמ"ה שאלל הקצ"ה לצ שאינם פקחים דורות האחרונים חשוב כלל פקחים דורות הראשונים, הנה חשובים הם אלל הקצ"ה מחמת שפלות הדור שח"א להגיע למעלות הראשונים, אבל השפעת התוס"ק ותיקון המעש"ע צא מלב פקחים שהיו דורות הראשונים, ואם כן שכל עיקר זכרון המעשים טובים נקרא על שם הראשונים ויכלו האחרונים להשתכח ולא שייך לומר כ"כ שדצריהם הם זכרונם כמו דורות הראשונים.

וקצת סמך לסברות האלו ממש"כ בספר חסידים סימן ח' וז"ל: כמה הי' מן המתים בעלי המעשה שעשו מעשים טובים חין מספר ונפערו והלכו לבית עולמם ונשכח הדבר ואין להם זכרון כי נשכח זכרם צע"ה"ז ואין מזכיר להם רק זכרונם לחי עוב"ד, לפיכך מה יתרון לו ומה נאה לו שישצחו צע"ה"ז, עכ"ל יעיי"ש. הנה לכאורה הוא היפך מהך מימרא דאין עושין נפשות לדיקים בשביל שדצריהם הם זכרונם שזה החלטה שאינם צאים לדי שכתב, והר"י החסיד ז"ל העיד בהיפך שכמה מהם נשכחו ואין זכר לנו וליוזא לתת לצו לזה ח"כ מהצורך לעשות נפשות לכל אחד ואחד שמה יחי' מאותן שאבד זכרם, אבל לפמ"ש סברות לחלק בין הדורות הראשונים לדורות האחרונים צב אפשר לתקן דברי הס"ח שלא יהיו כנגד דברי הש"ס. וכעין זה ז"ל צב שכתב שם המעבר יצק שמינו צבמה מקומות שאין העולם נוהגין כדברים המפורשים בש"ס ואמרו צבן פוק חזי מאי עמא דבר, שבודאי יש בכל אלה אחי טעם מחמת שגויו הדורות, דצלא"ה ח"א להתחכם על דברי הש"ס אשר כל רז לא חניס להם וא"א לנעות מדצריהם אם לא היכא דאישתני טעמא.

עוד אפשר לומר לפימ"ש בשו"ת דברי חיים ח"ב אור"ח סי' י"ד חמה שכ' משאת בנימין (סי' ל"ג) בענין מכירת ציבה"כ דהיכא שיש עובי הקהל נתנו ע"ד הקהל, דזה לא הי' אלא בזמנו דהיו הממונים ראשי הקהל ממונים מפי די' ארלות ורצני הארלות המשגיחים על התנהגותם, לא כן עתה אשר צעוב"ר רוב מנהיגי העיירות עפ"י

משמע רק מה שלא נעשה עדיין לשום אחר, וא"כ קשה הא"ך עשו לו כבוד זה ולא חשו לכבודן של הראשונים, אלא ע"כ שאין לחוש, עכ"ל. ואינו רואה בזה שום ראיה דברי מבואר בגמ' סנהדרין (לע): באבוד רשעים רבה באבוד אהאב בן עמרמי רבה, ועיי"ש בתוס' ב"ק, ובדל"ה חילוק גדול בדבר, שאם עושין להלדים הכבוד שנעשה להרשע י"ל דלא הוי כבוד, אבל אם עושין לו הכבוד שנעשה לו בן דהוי רשע והא"ך נכריח מזה כלל חדש להראשונים במלאכים, ובגמ' לא מקשה אלא מאחאב שנעשה לו בן דהוי רשע והא"ך נכריח מזה כלל חדש דא"כ מה שנעשה לנדיקים וקדושים דלא הוי כבוד, א"כ נסתר היסוד ונפל הבנין.

גם מה שדחתק מאד בעטם הדבר דלא שייך בזה חשש ציון, ובתחלה הסכים לדברי השואל דנמה שהוא צבז ואל תעשה לא שייך חשש ציון, ואחר כך כתב על זה שהוא דחוק, וכתב טעמא אחרונה שבדורות הראשונים שהיו שכיחי כמה לדיקים צדור לא היו יקרים כ"כ, אבל צעור"ר שהדור נתמעט וצני העליי כמה מועטין לכן אם נדמן איזה לדיק ראוי לכבוד צדור, וא"כ כבוד זה שעושין לנדיקים אין ציון לנדיקים הראשונים שלא היו לדיקים, אדרבא הוי כבוד לדורות הראשונים שאז נמלאו הרבה כמותן משא"כ בדורות האחרונים שאינם רק אחד מאלף, והאריך מאד בסברה זו.

והפענ"ד ששני אלו הטעמים נסתרים מהעובדה שבבאחי מרביי שחשם ללעז הראשונים אף שהי' ג"כ צבז ואל תעשה שלא צאו הנדיקים הראשונים לביתם, וגם אז נתמעטו הדורות כמו שאמרנו בשבט (קצ): אם הראשונים במלאכים אלו כצני אדם, וציוני רבי צעלה ענוה ויראת חשא (סוטה מט). ולא אמרו בן על הדורות שלפניו, אעפ"כ חשם להוציא לעז לראשונים. גם עיקר הסברה היא דחיקא מאד, וכי צבזיל שיש הרבה לדיקים א"ל לכבדם כל כך, הלא כבוד תלמיד חכם הוא חיוז מלכות עשה דאורייתא ועדיף משאר מלכות עשה כמו שאמרנו (כתובות דף ק"ו ע"א) עשה דכבוד התורה עדיף, וא"ך אפשר לבדות ספרות וחילוקים מן הלב בדבר שהוא חיוז דאורייתא, וגם כי מי יוכל להעריך את הכבוד המגיע לראשונים ז"ל, ואף שבדור שפל חשוב מאד לפני הקצ"ב מי שהוא לדיק כמו שדרשו ז"ל (ברכות נד). עכ"כ עת לעשות לה' הפרו תורתך, שבזמן שהפרו תורתך עת לעשות לה', עכ"ז אי' שוקל ואי' סופר להעריך נגד הראשונים ז"ל, וכבר כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות תשובה פרק ג' שאין שוקלין אלא בדעתו של א"ל דעות וכו' הודע איך עורפין בזכויות, ועיין ישמח משה פ'

ולא חשו לזילותא. ולפע"ד צדור שאלו היה בזה חשש זילותא הי' מן הצורך לחוש אף לאותן שאינם באותו צידי"ה כי סדנא דארעא חד הוא. וראוי מגמ' כתובות דף ק"ג צבזי דכל צי שמעא הוי אחי לביתו, האי צי שמעא אחאי שבבבא וקרי' אבבא אמרה אמתה שחיקו דצני יחיד, כיון דשמע שוב לא אחא כדי שלא להוליא לעז על לדיקים הראשונים. הרי שזה הי' צדורו וצביותו ממש שלא הי' לו שייכות כלל לשום צידי"ה עכ"ז כיון שנשמע צין החיים ויוכל להתפרסם חשם להוציא לעז על הראשונים, ומכש"כ צבזין שהוא צפרהסיה, ומבואר בה"ש שבה (סימן רמ"ד ס"א) דהובא דחיישי' למראית עין צבזין שהוא צפרהסיה חיישי' גם לעוצרים ושצים הצאים מעלמא, וצפרט באותו הבנין שנעשה מיוחד לצורך זה שיהי' לזכרון כמבואר בגמ', והא"ך לא חשו לראשונים שרואין צפרהסיה שלא נעשה חלום אהל. ועי"כ דחילוק גדול בדבר שזה שהי' לו רשות לצא לביתו הוא מחמת גדולתו וקדושתו וכמש"כ מהרש"א ז"ל שם שבזה הוא מראה שהוא חי וקיים לעולם, לכן יש חשש פחיתת הכבוד לאותן שלא היה להם מעלה זו, משא"כ בזה דעשיית אהל שאינו תלוי במדריגות ומעלות הלדיק, ולטעמים אחרים אין בזה פחיתת הכבוד.

עוד אפשר לומר עפ"מ"ש המעבר יצק ששמע צבז האריח"ל שבנדיקים שיש להם ציון הם מעלמא דאיתאגליא, והנדיקים שאין להם ציון הם מעלמא דאיתאכסיה, והציון להנדיקים מראה מקור מולא נשמחם ועיין שם, ואם בן אין בזה ציון שאינו תלוי לפי ערך קדושתו אלא לפי שורש נשמחו, הגם שאין איתנו יודע עד מה שורש הנשמחות, אבל מה שחלוי בדבר שאין לנו שום ידיעה ל"ש זילותא, ואולי היא השגחה פרטית כעין מ"ש הרמב"ם ז"ל בשמונה פרקים. ועכ"פ צמי שבניו ותלמידיו רואים לעשות אהל לאזיבה ורעם אין למחות בידם.

ח

שוב ראיתי צו"ת טוב טעם ודעת מהדורה ג' ח"צ סי' ר"ז ששאל ע"ז והעלה ג"כ כמו שבבאחי שאין חשם לעז לראשונים בעשיית אהל על קבר איזה לדיק, אך לא הבנתי דבריו כי עיקר ראייתו מגמ' פ"ק דב"ק (י"ז ע"א) ח"ר וכבוד עשו לו במותו זה חזקי' מלך יחודה שינאו לפניו ל"ו אלף חלויי כתף, א"ל ר"ג והלא לפני אחאב עשו בן, אלא שהניחו ספר תורה על מעתו, ודייק דמדפריך והלא לפני אחאב עשו בן מוכח דכבוד לא נחשב אלא מה שעדיין לא נעשה לשום אדם לפניו, דאל"כ מה הקשה, דלמא לפני אחאב עשו בן וגם לו עשו בן, ועי"כ דלשון כבוד

הנה חוכן שאלתו בדבר אשר החזרה קדישא רואים
לסמן המלכות שצדי"ח בנומערין. כדאי שיוכל כל
איש ואיש למלא קצרות אבות או משפחתם, וזהו
כי גדר גדול שם שלא להעמיד שום מלכה רק בלח"ק,
לא בלי העמים ח"ו, ומעשה שאלת מהלי הח"ק, אם יש
היתר לעשות אלו הנומערצאזענע בנומערין של חול דהיינו
1—2—3— או לריק לעשות גם זאת רק בלח"ק בדרך
א' ב' ג'. וכת"ב האריך למעניתו לאסור לכתוב הנומערין
בלשון חול ושאל חו"ד בזה.

א

הנה זה ודאי מה שהציד"ל שצער רואין לעשות למגדר
מילתא, החיוב לייית לדבריהם, כי מי יודע מה
שהוא מגדר מילתא צער יותר מהציד"ל שצמקומם,
ואמרו חז"ל (עירובין דף ו' ע"א) צקעה מלא וגדר
בה גדר, אמנם מה ששאל חו"ד מנחון על עיקר הדבר,
לא ראינו לפועל"ד לחוש בזה לאיסורא, כי מ"ש שחמך
יסודותיו על דברי המהר"ם שיק בחו"מ סי' ג"ו וצו"ד
סי' קע"א, הנה המהר"ם שיק ז"ל בחו"מ סי' ג"ו כתב
טעמו ונימוקו, יען שהצד"ק הוא מקום קדוש ולריק
לכבד בו כבוד שאסור לאכול שם ולעשות שם כל דבר
של חול, וצו"ד סי' קע"א כי בטעם, יען שהמלכה הוא
אות ולימוד על עולם החתי, ואיך יכתבו זה בלשון
לאומים, אשר אז כל מלכי זדון יעברו מן הארץ, והעיקר
שיש בזה משום ובחוקותיהם לא תלכו, ועוד האריך בזה
המהר"ם שיק ז"ל בדברים קדושים ואמיתים אשר בלי"ם
לריק למחות בזה בכל חוקף ועוז שלא להיות לכתוב
על שום מלכה כתב ולשון לאומים אפילו אות אחת,
אמנם הנומערין האלו שאינם מענין לשון המלכה אלא
לסימנא בעלמא לשאינם בקיאים להכיר את מקומם, וכבר
הורגלו כל ישראל בנומערין האלו לעשות כל החשבוניות
אף המהרין מאוד שלא לדבר ולהשתמש בשום כתב
ולשון לאומים, והלא המהר"ם שיק בחו"מ עיקר יסודו
יען שהצד"ח יש בו קדושה, וזה ודאי שקדושת ציהכ"ם
חמור יותר, ואיסור דאורייתא לדבר שם דברי חול, ואנו
רואים בכמה צרכים ובמ"ד אף הישנים שכיו מהרים
מאוד מלכתוב ולהזכיר שם אף אות אחת מכתב ולשון
לאומים, ואעפ"י מלויינים המקומות ציהכ"ג וציהכ"ד
בנומערין האלו, אף שהיו אפשרות לעשות בדרך א' ב',
וכן ה"י כמה לדיקים וקדושים שהיו זר בעיניהם כל כתב
ולשון לאומים, ואעפ"י השתמשו במורה שעות ובכמה
עניינים בנומערין האלו, אף שהיו צניקל לחקן זאת לעצמם,
אבל לא שמו לב לזה מעולם, וע"כ שאין זה דומה
כלל לכתב ולשון לאומים, שאינו אלא כמו ענין הסכמיות

שמיני שכתב דלא קשה על מה שהשיב אלי' בשקצור
לרבי עקיבא לדיקים אינם מטמאין (שוחר עוב משלי
ט') ממה שאמרו (סוכה דף כ"ה ע"א) נושאי ארנו
של יוסף ה' ועוד כמה מקומות שמיני לדיקים
מטמאין, דאף שדאי מעלם הדין ראוי להיות לדיקים
לא יטמאו מכל מקום לא ניתנה לנו להחביב דין
זה כי הכרעה זו אין דעתנו דעת האומי מקפת
אותה, כי אני ה' חוקר לב וצותן כליות כתיב, והאדם
יראה לעינים ואין כח המבחין צדיקו יע"ש. וצפרע
בדורות האחרונים שחשכו הרוחות בארצות ואין אחנו
יודע עד מה האריך ועשה מעשה שיש בה איזה פחיתת
הכבוד להראשונים ז"ל.

אמנם צאמת כבר כתבתי לפענ"ד טעמים נכונים
וצרורים שאין בעשיות האלו שום פחיתות
הכבוד הקדומים, ולפלא צעני שלא העיר כלום מכל מה
שכתבתי, ויהי מאיזה טעם שיהי להכסה ולמעשה גם
הוא ז"ל צטוט"ד מסיק שאין לחוש בזה לציון הראשונים
וכדאי הוא לסמוך עליו צפרע שכן עשו כמה גדולים
וקדושים.

והשי"ת יחיו במהרה לקבל פני הדיקים בחייתם,
ולראות ביצועת כל ישראל ושמחתן.

וכני יודיכם דושת"כ צאכ"ר

הק' יואל טייטלבוים

סימן קא

כ"ה, ה' ישיע"ה קרוב"ה לפ"ק, סאקמיר י"א

שלובכ"ם אל כבוד ידידי הרח"ג חו"ב
שובא אוצר נחמד ותיק מלא עתיק בש"ת
מזה"ר נטע שלמה שליססער ג"י
דום"ץ דק"ק מונקאטש יע"א.

אחדש"ת צאכ"ר, הגיעני מכתבו זה כבר וגם התחלתי
להשיב לו אז, אף מחמת אשר הקיפוני סצבוי סצך
עדרות רבות ממקרי הזמן נשאר צאמלע ולא גמרתי, ושבו
נשאר מונח בקופסא כאשר נשאר אצלי הרבה עניינים
נחוצים מאד שלא יכולתי לפנות אליהם מחמת עירדת הזמן,
כעת כאשר הגיעו לידי לוחות שניות ממנו מ"ש בהמשך
לדבריו הקדומים, מזכרתי ונחשוררתי ליקח במכתב
מאמחת הכתבים ולגמור תשובתי בזה.

היגע גם בלח"ק, וזפרט שלא הי' אלא ג' קופות ואין שם אלא ג' אותיות, שאין הטעות מלוי במספר מועט כזה, ואעפ"י לדעת ר"י יטן שהי' רגילים יותר בלשון יון לא תשער זכר כ"כ על קדושת הלשון בשביל חשב טעות, וק"ו ב"כ של ק"ו בענין הזה של ציה"ח שהולכים לשם ציתודות פשוטי העם והגשמים, והמספר הוא מרובה של כמה וכמה אלפים, ובמספר מרובה של הרבה אלפים שכיח עוצה בין עמי הארץ והגשמים שאינם מצינים בלח"ק שא"א להם להבין המספר, ובדואי יש מליחות לצא לידי טעות.

ואת שלדעת הח"ק אין חוששין לעשות, אבל חילוק גדול ממקום המקדש ותרומת הלשכה שלא נמסר אלא לראשי הדור והצ"ד, ואמרו חז"ל צ"ח דף ה' הכי השתא התם עדות מסורה לצי"ד, צ"ח לכל מסורה, וא"כ אין ראוי כלל מהח"ק למקו"א, ואפשי פלוגתא לא מפשינן, ועכ"פ במקום שאינו מבואר שהח"ק חולק אין לנו לעשות פלוגתא על דברי ר"י שמוכר במתני, ואף שאין הענינים דומין, כי שם בקופות הלשכה, אם הי' משנים להקדים את המאוחר הי' מכשול כי אסור לשנות, אבל צ"ח אם עושה וכולך על קצר אחר להחפול אינו עושה צ"ח חיסור, אבל עכ"פ זה אינו רואים משם, שלהנלל מן הטעות לריך להיות סימנים שרגילים בהם, וא"כ צ"ח אף שאין חיסור, מ"מ יש טענה להרואים להנלל מן הטעות ומפזרים ממון הרבה וטרחות גדולות לצ"ח לפעמים אף בדרכים מסוכנים צדדי להשתטח על קצרי אצות, ויש להם לער גדול אם עושים ואינם צאים אל המקום שטרחו וצדדו. וצ"ח מ"הש"ל סי' מ"ז התייר להדליק נר יא"ל צביה"ש ע"י עכו"ם אף שאינו מן הדין, יטן שיש לער גדול להרגילים ליזהר בזה, והעיקר לפיכך מ"ש שאנו רואים מתהלכות דור ודור שצדורות שלפנינו שלא הי' בעיניהם הנומערין האלו כשאר כתב ולשון עכו"ם.

2

וב"ש שפ"י רשימת הנומערין האלו יצואו העם לרמות מילתא למילתא ויבקשו גם מלכות בלשון עכו"ם, לפענ"ד הלא כבר התייר פרושים את הדבר במקומות צביהכנ"ם וציהמ"ד [אינו יודע האך נרשם במונקאטש צביהכנ"ם וציהמ"ד כי לא הייתי שם מעולם, אך ראיתי במקומות אחרים צבתי כנסיות וצ"ח יטן], ולא שמענו שיעלה על לב אדם מעולם ללמוד מה לדבר או לכתוב על כותלי ציהכנ"ם וציהמ"ד כתב ולשון עכו"ם ר"ל, ואלה הרשעים המדברים או כותבים על כותלי ציהכנ"ם לשון

לכל העולם להשתמש בסימנים האלו, ואין זה מיוחד לאחד אומה ולשון שהי' שולט ע"ז שר משרי האומות, והרבה ספרים קדושים גם ספרי הש"ס שנדפסו בהסכמת גדולים וקדושים מסומנים כן, ואף שאין ראוי כ"כ מן המדפיסים, אבל גם הש"ס בבלי וירושלמי דפוסו זיטאמיר שהי' המדפיסים מן הקדושים שבישראל אשר רבים הלכו לאורם, מסומנים הדפים בנומערין כאלו, ובסידור הראשון של היעצ"ן שהדפים הוא ז"ל בעצמו צבית הדפוס שלו מלויינים שם סימני הכלכות בנומערין כאלו, אף שהאריך מאד בסידור שלו ושפך מרורות בגדול התלככות על אזכרה זו שאמרו חז"ל שלא שנו את לשונם, ואעפ"י לא חש הוא ז"ל בעצמו להדפיס סימני הכלכות בצורתו הסידור בנומערין כאלו.

3

ומה שהציא ראוי מהימנא לדבריו ממחגי דשקלים פ"ג מ"ב שהי' תורמין את הלשכה בשלש קופות וכתוב בהם א' צ' ג' ור' ישמעאל אומר יונית כתוב בהם והלכה בח"ק כמו שפסק הרמב"ם ז"ל (הל' שקלים פ"ב ה"ז), ומזה הציא ראוי דאפי' נגד יונית שיש לו סמך בקרא דיפת חלקים ליפת תמונת לה"ק קודמת, הנה לא ידעתי מה לריך ראוי לזה שלה"ק קודמת אף ללשון יונית, הלא זהו הלשון שנבחר בו העולם ונתנה בו התורה"ק ויש קדושה מוראה בכל אות ונקודה ולשון יונית אין לו אלא קלת סמך במקרא, ואין מקום להסתפק בזה, אבל מאותה המענה שהציא אדרבה יש ראוי למ"ש, כי לריך להבין טעמו של ר"י למה כתבו יונית בלשכות המקדש, הלא ודאי לה"ק קודמת, אבל מבואר הטעם בפני משה ציבורו על הירושלמי לפי שהי' רגילין צבית שני ציונית, הרי שצבית ראשון שלא הי' רגילין עדיין ציונית הכל מודים שלא כתבו שם אלא בלח"ק, ואף צבית שני מחמת שאז הורגלו בזה, וכן מבואר בפ"י הריצ"ן הנדפס במשניות הגדולות דפוס ווילנא, שלפי שלאחר שמלך אלכסנדרוס מלך יון על ירושלים הכירו ישראל בלשון יונית, כתבו בצורתו הלשון שלא יטעו בקופה אחת ראשונה, וכן נראה גם מלשון הרע"ב שבי' שהיו רגילין ציונית, ומבואר שהטעם הוא בשביל שהי' רגילים יותר ציונית ולא יצואו לידי טעות, ואף שהי' זה צביהמ"ק, שאין הטעות מלוי כ"כ דכהנים זרחים הם, וגם הי' כל תרומת הלשכה תחת השגחת הצ"ד, והרבה גזירות חמורות הי' שלא גזרו צביהמ"ק מבאי טעמא דכהנים זרחים הם ואין שבות במקדש, וזפרט בענין הלשון, שאף שהי' רגילים יותר בלשון יונית מחמת הגלות, אבל מ"מ זה ודאי שהכהנים והצ"ד שהי' המודרין תרומתם לריכין לקח מהם הקרצנות היו רגילין

וגם מ"ש שלוקחים אחס הממשש דח"ק שיוכל להרחות במקום, גם צוה אני רואה טענתם, שצריך כזו שצאים הרבה אנשים ממרחק לפעמים על שעות קטנות, צין מסילה למסילה, ואינם יכולים להמתין הרבה, ויכול להיות כ"פ שאין המשמש צדיק, וכי אפשר להמשמש להיות אסור שם כל היום וכל הלילה, ולהצאים ממקומות אחרים אין להם זמן מיוחד. גם מה שהחליט שצריך מונקאטש א"א שגיג לידי כך שיבי' משמש הח"ק שלא יכיר לורת הא"צ, לא ידעתי האריך החליט זה, הלא אף בטובי הקהל שמבואר בשו"ע חו"מ סי' ל"ז סעיף כ"ב שדנים כדיונים ואסור להשיב ציניהם מי שפסול לדון, ואעפ"י כמלאים צהרבה עיירות של היראים צין הטובים והמנהלים אף פושעים גמורים רח"ל, וק"ו בהמשמש שאינו צריך להיות כמו דיון, ואין לנו שום הלכה בשו"ע באזהר אופן יחי' המשמש, והאריך ויכל לקבל אחריות יותר על המשמש מעל הטובים והמנהלים, וצפרט שהכל חלוי בהמנהלים שאם המנהלים לא טובים אמה"כ מושל מקשיב וגו' כל משרתיו וגו', וכבר כתב בד"ח מהד"ת חו"מ סי' י"ד לענין מכירת ציבה"כ דאף להמג"א שכתב שנותנין המתחדשים ע"ד אנשי הקהל, ויכולים למכרו, מ"מ אין זה אלא צומנם אצל עתה בעוה"ר רוב מנהיגי העיירות עפ"י ערכאות יעיי"ש, ואם הוא ז"ל כתב כן בדורו שהי' רוב העיירות יראים ושלמים, ק"ו צומנינו שאין לסמוך על שום דבר הנמסר למנהיגי העיירות, וכ"ז הוא אם לריבין לדון אם יש לחוש למשמש פושע ישראל, אצל באמת כבר כתבתי, שאף אם אינו פושע ישראל אלא ע"ה הוא עושה ג"כ במספר המרובה של לה"ק, ומבואר בגמ' ברכות (נ"ב:) בפלוגתא דב"ש וב"ה במתני' אם מכדיין את הבית ואח"כ נוטלים לידים לפלוגתייהו אם מותר להשתמש בשמש ע"ה, ולפי ההלכתא דמסקי שם מותר להשתמש בשמש ע"ה, וכיון שהוא היתר גמור למה לא נחוש לה, וכבר הבאתי שאין לסמוך על ההנהגות הקבילות אף צמה שהוא איסור גמור, ק"ו צמה שהוא היתר גמור, וממילא כיון שיש לחוש שיבי' מליאות לבא צוה לידי טעות ויטערו על הדבר, יש לחוש שלא ליתן צוה יד לפושעים לפרוץ בגדר צבולו, ועכ"פ אין למחות בידי מנהלי הח"ק אם רואים לעשות דבר זה.

ה

ורפ"ענ"ד חולי יש עוד קפידא בדבר שלא לכתוב הסימנים האלו בכתב אשורית, כי בשש"ו דברי יוסף מר"ו אירגז זל"ה סי' מ"א והוצאו דבריו בקצרה צפ"ח יו"ד סי' רפ"ג סק"ג, הציא ממורו ז"ל דכשמת צנו לא ראה לכתוב בכתב אשורית הקונה שנוכחין לכתוב על

לאומים, הם עושים כן בל"ה, אצל ממה שכותבין נוטעין כאלו גם על מקומות שצנתי מדרשות שהתפללו שם יראים ושלמים ודיוקים וקדושים, מה לא שמענו שילמדו לפרוץ פיראות באלו, כי הכל יודעין ורגילין צבהפכש הגדול שצין זה לה, ומה נשתנה לגזור יותר צביה"ח מצביהכנ"ס וצביהמ"ד, הלא האיסור של לשון לאומים הוא גדול וגורא צביהכנ"ס וצביהמ"ד עוד יותר מצביה"ח.

ובפר"מ מ"ש עוד שילמדו מה לכתוב גם הזמן של שנות הנוצרים אינו יודע, הלא הזמן של שנות הנוצרים שאסר המהר"ם שיק ז"ל שצביל שהוא בכלל הזכרת ע"ז, זה אסור גם אם כותבים הזמן והחשבון שהוא אף בל"ה שאין זה שייכות להלשון, אלא שצביל שמכירין אותו, ומה זה ענין לכתובת הנוטעין, ואדרבא אני רואה צוה טענתם של מנהלי החברה קדישא, שיען שיש הרבה מתחדשים ופושעים שרואים לפרוץ בגדר להיות מנצות בלשון עכו"ם, ועיי" שיש הרבה שצאים ממרחק ואינם יודעים לכוון מקום קברי אבותיהם ונוטערים. על הדבר צוה נחמק הל"ד שלהם ויש להם יותר מסייעים לדבר עזירה, וקשה יותר לעמוד נגדם, אצל ע"י הנוטעין האלו שסחלק החשש של היכר המנצות לכאור"א נסתחמה טענתם ונתמעטו המסייעים, וא"כ אדרבא זהו תקנה נגד הפושעים הרואים לשנות ח"ו להיות מנצות בלשון לאומים.

ד

ובמ"ש עוד שזה ודאי שאין לעשות תקנה לצני הולכי קדימה שאינם יודעים עוד בעוה"ר לורת הא"צ, דחקתא לפושעים לא עדיין, הנה לפי מה שהניע לפני טענת מנהלי הח"ק באשר זכרתי לעיל, אין זה תקנתא לפושעים אלא נגד הפושעים לסתור טענתם שלא יתחזקו יותר לפרוץ גדר, אמנם גם בל"ה לא ידענא האריך חרץ משפט פושעים על כל אלו, כי שכיח עובא צין פשוטי עם ועמי הארץ אף המקיימים תורה ומצוות הרבה שאינם מציינים בל"ה, אף שיודעים להתפלל וכדומה, אך אינם מציינים פ"י המלות, וכן הוא עפ"י רוב צנשים שאינם יודעים לכוון המספר המרובה של כמה אלפים בלשון הקודש, אף שמכירין לורת אותיות ויודעים הא"צ, אצל במספר המרובה צריך לידע פירוש המלות, וזה יוכל לנכון צחוש דשכיח עובא, וחז"ל עשו תקנתא של חזרת הש"ן להתפלל כל החפלה עבור להוציא את שאינו בקי ואינו יודע כלל להתפלל, ולא אמרו ע"ז ח"ו שהוא תקנתא לפושעים, צפרט צוה שיש הרבה אף מהיודעים להתפלל שיכולים לעשות.

ולילה, מעתה אסור לאדם ללמד בנו אומנות בגין דכתיב ובהגות וגו' והתני ר"י ובהגות צחיים זו אומנות ר' זא בשם ר"י מפני המסורות, ופ"י בפ"מ טעמא הוא שלא ללמד אדם את בנו יונית, שלא יהא מכיר בלשונם ורמזם, ועי"כ ירגיל לחזר המלך למסור, ולריך להבין לכאורה שהתחיל בטעמא דוהגות וגו' וסו"מ טעמא דמפני המסורות, וז"ל דצאמת מה שהוא הכרח לאומנות להתפרנס אינו נאסר מהבחינה דוהגות זו וגו', דהבחינה לא מיירי אלא מהזמן שאפשר, דכמו שיש שעות דשונה ודאכילה ושא"ר לרכיש הכרחיים, כמו"כ האומנות הנלמד מהקרא דוהגות צחיים, והיכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא, אמנם כיון שאסור ללמוד יונית מפני המסורות אף בשביל האומנות ובעי"כ לריך לבקש אומנות אחרת, שזו רוצין עליו גם האיסור מחמת הקרא דוהגות זו יומם ולילה, ולכן נקט בתחילה טעם המבואר בקרא, ולא נקט טעם המסורות שאינו אלא גזירה דרבנן, דלאו כו"ע מוסרים הם, ואך יען דקש"י ל"י אח"כ, דאם הוא בשביל אומנות מותר, לכן הולך לבאר לו דכאן לא שייך הכיחור בשביל אומנות, וממילא מיושב גם מה שהתחיל בטעם דוהגות זו וגו'.

עב"פ משמע מדברי הירושלמי האלו, שה"י אז אחר הגזירה יותר קפידא על ל"י ויון מנשאר לשונות העמים, כדי שלא יהיו מוסרים, אך בש"ס צבלי מנחות ל"ע וס"ד נראה שלא אסרו הלשון אלא חכמת יונית, וכפ"י רש"י ז"ל דד' ס"ד, רמזות, שהיה צניינים רמזות מלכד הלשון, וגם י"ל דאותו הפלוגתא שבתרומות הלשכה ה"י קודם הגזירה, כי הגזירה היתה בשעת החורבן, אבל עכ"פ חלילה לדמות לשון יוון ללה"ק אף שעדיף מנשאר לשונות העמים ע"י הסמך שמאלו במקרא, וא"כ פלא גדול לבחור בלשון יוון בציה"מ נגד לשון הקודש.

ובקור סופר על משניות כ' וז"ל דאולי מגדל קדושה אחריות אל"ף ב"ת אשר צורתן ותמונתן רומזין על דברים העומדים בדומה של עולם כוודע מפסח"ק, לכן לא חפצו להשתמש בו לעשות סימנים על הקופות והשתמשו בלשון יונית, וכן שמעתי שהגאון יעב"ץ הוציא סידור שלו וזיין בנומערין ולא באחריות קדושה שלא רצה להשתמש באחריות קדושה לסימנים עכ"ל. הנה מש"כ טעם זה על הג' יעב"ץ זה ודאי אינו, כי הגאון יעב"ץ איין בנומערין סימני ההלכות, והלא כל חלקי השו"ע מלוינים הסימנים והסעיפים באחריות א' צ' בכתב אשורית, וא"כ מבואר בכל חלקי השו"ע שזה מותר ואין לחוש בדבר, כי איין סימני ההלכות ג"כ תורה הוא, ובהא ככלל מה שאמרו חז"ל (שבת דף ק"ד ע"א)

המנצה, אלא כתב אותה בכתב רש"י, מטעם שבי' הרמז"ס ז"ל בחשובה דכתב אשורית כיון שנתנה בו הכוה"ק מגונה מאוד להשתמש בה רק בכתבי הקודש, הגם שכתב שעל אחרים לא אסר זה, וכן נוכחין עכשיו שכותבין כל נוסח המנצה בכתב אשורית, אבל הוא מיירי בהקנינה שכותבין על המנצה שהוא ענין גדול הספידא והזכרת שבתיו והזכרת שמו שבי"ז הוא עניני קדושה, וכבר הבאנו מהמבר"ס שיק ז"ל שהוא זכרון לעולם האחר, אבל סימנים האלו שאינם אלא בשביל פשוטי העם להקל מעליהם החיפוש אולי הוא אסור, הגם שמצינו בדברי יוסף הג"ל ראי' מסי' קי"ח שמוותר לכתוב סימנים באחריות שלא יוכל הגוי לזייף והיו כחותם שאין דרכם של גוים לכתוב בכתבן של ישראל, אבל כתב העטם בשביל שהוא לנורך שלא יוכל הגוי לזייף, וגם כתב צפירוש העטם שאינו אלא צ' או ג' אחריות, אבל צי"ד שהוא הרבה אחריות לאלפים וגם אין בו נורך כי אפשר לעשות בנומערין, יוכל להיות שלא ה"י מניחין הראשונים ז"ל לעשות כזאת באחריות מרובעות, ואולי בשביל זה עושין הסימנים גם במקומות ציבוריים ע"י נומערין ולא באחריות קדושות, הגם שאפשר לכתוב בכתב רש"י, אבל בכתב רש"י צודאי שהרבה מפשוטי העם וגם הנשים לא למדו זה ויצאו לעשות, ובאמת גם בשו"ע סי' רפ"ד כתב הרמ"א ז"ל שאין להשתמש בדברים של חול בכתב אשורית, וא"כ יען שאנו רואים שה"י גדולים וקדושים שהיו חוששין אף להקנינה שכותבין על המנצה לדמותו לענין זה לדברי חול, א"כ אפשר בסימנים האלו כו"ע מודו.

ו

ובאשר החבונגתי עוד בדבר בטעמו של ר"י שדעתו לכתוב על תרומת הלשכה בציה"מ בלשון יונית שזה לכאורה פלא גדול, שמע"כ רוב המפרשים העטם בשביל שה"י רגילים בצית שני בלשון יונית אינו מוזן, כי הכהנים בציה"מ שטסקו בכוה"ק צודאי היו רגילין באחריות הא"צ כמו בלשון יוון, וגם העטם שבי' המפרשים בשביל שיש ללשון יוון סמך במקרא אינו מוזן כלל, כי בל"ס הרבה קדושה יותר בלה"ק, ולאחיה נורך להם לעזוב שם בציה"מ את הלשון שהוא מקודש בתכלית הקדושה בשביל הסמך ק"ת שיש ללשון יוון, ואף שמבואר במגילה (ט:) שהחירו מטעם זה לכתוב בלשון יונית, הנה אף שמוחר ודאי דעדיף יותר לה"ק, ולמה לא יכתבו בצית המקדש בלשון העדיף יותר, ובירושלמי סוטה (פ"ט ה"ט) שאלו את ר"י מהו שילמד אדם את בנו יונית, אמר להם ילמדנו בשעה שאינו לא יום ולא לילה דכתיב ובהגות זו יומם

וצצית הכסא, ותיצן דאף שמוחר בלשון הקודש במקומות המטופים, דחוי' הוא ולא הותרה אלא מדוחק. אבל יותר נראה לע"ד לפי מה שכתב הוא ז"ל בעצמו בלוחו הפ' אחר שהרבה לדבר בשבח לשכ"ק כתב וז"ל ח"כ כלי של קדושה יתירה כזה פשיטא לא ניתן להשתמש לדברים ריקנים של הדיוטות או לעניני שחוק ושחק והיתול ושעות לחלל קדושתו חלילה חולין הוא לחכמים הישרים הכשרים, ואזי להם לאותם שחזרו ספרי עגבים וניבול פה וצאו זה פריצים ויחללוהו, אזי להם לנפשו ולמלם וכו' ואז"ל מאותם נצלים שעושים אותה מפץ להכות וכו' אע"פ דרשינו כה"ג עסקין, גנאי לאיש יחודי שעמדו אבותיו על הר סיני לספר מרשעים כאלו, שאינם רק ישראלים לצועים בגוון הכשר וכו' עכ"ל ועיי"ש שהאריך עוד בהתלבבות נורא, ולא העתקתי אלא קצת מלשונו בקיצור.

ואב"א ראוי מהימנא לדבריו ז"ל מדברי הרמב"ם ז"ל במס' אבות פ"א מ"ז ש' וז"ל כשיהי' ב' פיוטים ולשניהם ענין אחד מהעיר כח התארה ושבה אותה וכו' והוא פחיתות מחלק הדיבור הנמאס מפני שהוא מזרז ומעורר על מדה פחותה, ויהיה אחד מב' הפיוטים עצרי והא' ערבי או לע"ז, יהיה שמינת העברי והדיבור בו יותר נמאס אלל התורה למעלת הלשון שא"ל שיחמשו בו אלא במעלות ועיי"ש. והנה העיד עלינו הרמב"ם ז"ל שלדברי נצלות וכדומה גרע יותר לדבר בלשכ"ק, וא"כ אין קושי' במה שהקדמונים שצטו הלשונות שלא לדבר בל' עכו"ם, ולא דבר בלשכ"ק, כי צין ההמון עם שכיח עובד דברי נצלות ושאר דיבורים אסורים רח"ל, ואם יהי' רגילים לדבר רק בלשכ"ק יהי' כל הדיבורים האסורים ג"כ בלשכ"ק, וזה עון פלילי רח"ל כנ"ל, ואף שגדולי הדור אז הי' מהירים בלשונם מדיבורים לא טובים, אבל אם הי' מדברים עם העם רק בלשכ"ק, גם כל העם הי' נמשכים אחריהם ברגילות זה, וגם כי א"א להבחין בין אנשים לבחיר לא' ולאסור לא', ויאמרו כל הסריקין אסורים וסריקי צייתום מותרים, ואדם יראה לעינים וכו' יראה ללצ, וגם הדורות מתקלקלים, והרבה פעמים הצנים רחוקים מדרכי אבותיהם וא"א לעשות לימוד כללי לדבר רק בלשכ"ק, כי ישחמשו בו הרבה לדיבורים אסורים רח"ל, לכן הוכרחו לשצט הלשונות, שלא יערכו לדבר בלשכ"ק וגם לא יעברו על האיסור לדבר בלשון עכו"ם, וז"ל שצציל טעם זה הי' לאתע"ה הארמית ללשון חול שצציל הנפש אשר עשו בחן שלא להרגיל את כולם לדבר בלשכ"ק, [ומזה מכל להבין גודל רעת האנשים האלה החוטאים ומחטאים ר"ל ומדברים רק בלשכ"ק, כי לרוב דברי נצלות ומינות ואפיקורסות רח"ל

עשה לך ציונים לתורה, ועוד שחרי כל ההלכות שנדפסו בסידור היעצ"ן הם בכתב רש"י, ואין זה דומה כלל לכתב אשורית, וכן מצוה צו"ת דברי יוסף סי' מ"א כנ"ל.

אמנם מש"כ טעם זה על סימני הקופות כבר העיר בזה בס' בית דוד על המשניות מס' מדות פ"ג, אך אח"כ דחה טעם זה, דא"כ מ"ט דח"ק, ולכך כתב דצכ"ג לכתוב על קופה של הקדש ודאי שרי, וטעמא דר"י הוא משום דיפחותו של יפת ישכון צאכלי שם, וכיון דמנא למיעבד יונית נחא טפי מלמיעבד בלשכ"ק עכ"ל. והנה מה שדחה טעם זה שצציל דאם כן מ"ט דח"ק לא הצנתי כלל, דהרי גם לפי הטעם שמוסיק שהוא שצציל קרא דיפת אלקים ליפת גם כן אפשר להקשות כן, דא"כ מ"ט דח"ק, וע"כ ז"ל דצכ"ג זו בעלמא פליגי, אם לבחור צכ"ג לשכ"ק או בלשון יון, וא"כ גם לפי הטעם שבי' בתחילה שאין להשתמש בסימני הקופות בלשכ"ק, ז"ל דצכ"ג זו בעלמא פליגי אם לחוש צכ"ג בקופות של הקדש, וכפי הנראה דעיקר כוונתו, ולא מסתבר לי' כלל למימר לאסור צכ"ג בקופות של הקדש וכמ"ס דצכ"ג בקופות של הקדש ודאי שרי, אלא שאין הלשון מדוקדק מש"כ דא"כ מ"ט דח"ק, כיון דטעמא דח"ק מסתבר היטב, אלא דטעמא דר"י אינו מסתבר לפי"ז, אך מאי דמוסיק שהוא שצציל קרא דיפת א' ליפת ג"כ קשה להבין לדחות שצציל זה לשכ"ק כמש"כ לעיל.

ז

ואשר אניי אחזה בזה, הנה הח"ס צה"ש צאע"ז ח"ב סי' י"א כתב דגם הקדמונים הי' בקיאים ללועזיים בלע"ז, אך בכוונה שצצו הלשונות מפני גזירות י"ח דבר שצירושלמי פ"ק דשבת ועל לשונם ועיי"ש. ומצוה כוונתו דיען דלפ"ד הירושלמי הי' מגזירות י"ח דבר שלא לדבר בל' עכו"ם, וכשהלשון הוא משוצב אינו נקרא בזה מדבר בל' עכו"ם. ולר"ך להבין להחזיק למה הי' להם לשצט הלשון שיוכלו לדבר בו, הלא הי' יכולים לדבר בלשכ"ק ולא יערכו לשצט, כי עם הנכרים בודאי א"א לדבר בל' המשוצב, אלא ישראל צינם לבין עמם, עוב יותר להרגיל עצמם בלשכ"ק שאינו כלל מלשון העכו"ם.

והנראה בזה דהנה בס' מגדול עוז צעליית הלשון אית ל"ח פ"ב נדחק במה שבי' הכחרי שהי' לאתע"ה העברית ללשכ"ק והארמית ללשון חול דמנין לו זה, וצפי' אמרו חכמינו ז"ל (שבת דף מ' ע"ב) להלכה דברים של חול מותר לאמרם בלשון הקודש בצית המרחץ

שאלות ותשובות יו"ד סימן קא קב קג דברי יואל שצא

ע"ז נכתב, אך דברתי עמו בדרך שיחה בעלמא, גם לא גילה לי שהבדל שצער אמרו איז חו"ד צוה, כי אילו הייתי יודע מזה, לא הייתי משיב כלל כי אין דרכי להתערב בכגון דא במקומות אחרות שיש שם ציד, כי תלוי לפי ראות עיניכם כ"ל, אבל לא ידעתי מאומה ולא הי' אלא מדובר בעלמא, כעת ששאל אותי כחצתי לו הנלפענ"ד מה שעלה אז על רוחי וגם כעת אחרי שראיתי את דבריו.

והשי"ת ירחם ויצלע המות לנצח ומכה צמחיה לראות בישועת כל ישראל ושמחת.

ובגני ידיו דושח"ה צאה"ר

הק' יואל טייטלבוים

סימן קב

צ"ב, א' לס' וישתחם לבטח כ"ח למנצ"י תשי"ד

שלו' וכט"ם אל כבוד ש"ב הרב המאוה"ג
חוב"ב וו"ח בנש"ק מאלים ותרשישים כש"ת
מו"ה צבי האלבערשטאם שליט"א.

אחדשה"ט צאה"ר, מכתבו הגיעני בדבר שאלתו אודות ההתחדשות צביות החיים, כבר נודע מ"ש הח"ס זלח"ה (שו"ת חל"ה סימן כ"ח) החדש אסור מה"ט צב"מ, ואנו רואים בחוש שכל מה שעושים פה להתחדשים אינו אלא התדמות לעכו"ם וזה איסור גמור, וכך דרכו של ה"ה"ר היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו לך עבוד ע"ז ר"ל. וההולך דרכי אבות מזכירין לו זכות אבות. וכן יעזרבו השו"ת בזכות אבות הקדושים שזכה לעלות מעלה מעלה ברוצ האללה בגו"ר עדי נזכה צמחיה לראות בישועת כל ישראל ושמחת.

ובגני ש"צ ידיו דו"ש צאה"ר

הק' יואל טייטלבוים

סימן קג

צ"ב, ג' אה"ק י"ט למנצ"י תשי"ז לפ"ק

ע"ד השמועה המעניבה מפעירה פתאומית של הרה"ח
המנוח מו"ה צבי אלימלך ז"ל ונשאלתי אם לפנותו

שמדברים עוד יגדל העון הנורא ר"ל אם הוא בלשח"ק, הגם כי המה משבשים את לשה"ק בחסר ויתיר וחליק, וכבר האריכו צוה הח"ס והיעצ"ן, שבלה"ק יש בכל אות וסידור האותיות וסידור התיבה ענינים נוראים כמבואר בדברי חז"ל, והאנשים החטאים האלה משנים האותיות וסידור התיבה מהמשמעות, המה מקללים צנועיות... אשר הקדמונים שצדו את לשונות העכו"ם ולא לשבש ח"ו את לשה"ק, הם עושין בהיפך שמשבשים את לשה"ק, אבל שחיס רעות עשו כי מלכד השיבוש כיון שעדיין נמאץ בלשונם הרבה תיבות וענינים מלה"ק שמדברין צוה דברי נבלה ומינות אין לשער גדול העון וכה העומאה רח"ל מעלת המסית נחש הקדמוני אשר כ"כ גרם אריכת הגלות בדור השפל והאפל הזה, השי"ת ירחם ויצלע צמחיה מכל נזק ונזק ויאריר עיניו צמחיה התורה].

והשי"ת לא נפלאה היא ולא רחוקה היא לומר בדעת ר"י, דכיון שיש ללשון יון סמך במקרא ועדיף עכ"פ מנאר לשונות העמים, לכן כל היכא שאינו דברי תורה ממש לא רצו להרגיל להשתמש בלה"ק כ"א בל"י יון, ולזה צוימני הקופות שאינו אלא לסימנא בעלמא, לדעתו ז"ל דמי לשאר ענינים שאינם דברי תורה ממש, אבל לדעת הח"ק יען שהוא צביהמ"ק כהנים זרזים הם, וגם שסימני הקופות הם נ"מ להלכה, לכן ראוי לדמות זה לשאר עניני התורה שמשתמשים בו בלשח"ק ואינו דומה לשאר ענינים של חול שלא השתמשו בו בלה"ק, ועכ"פ צוימני המלכות שאינו אלא לסימנא בעלמא עבור פשוטי העם, נראה דגם הח"ק מודה, וכח"ה השיג על הקול סופר צוה שכתב טעם היעצ"ן לפי דעת ר"י כיון דהח"ק חולק, ואין זה השגה כלל דאין שום ראייה מח"ק דמייירי מקופות של הקדש צביהמ"ק, ומאילו כן כ"פ בש"ס, דהיכא שאין ראי' מנר פלוגתי' אמרינן דכו"ע מודו, וא"א לנו לחלוק על איזה חנא אם אין ראי' מנר פלוגתי', וגם יש לחלק משם בקופות של הקדש שאינו אלא ג' תיבות, שלא הי' אלא ג' קופות, משח"כ כאן שהוא לאלפים כמבואר בשו"ת דברי יוסף הכ"ל שיש לחלק צוה, אך מטעם אחר כחצתי לעיל לחומה על הקול סופר, ובג"ד כחצתי הנלע"ד.

וזה אשר ראיתי להשיב לו על מה ששאל חוות דעתי, אבל כבר כחצתי כי למעשה אחכם הצחירה כאשר ייעצ צעניכם, כי למגדר מלחא הכל תלוי לפי ראות עיניכם של הבדל"ל שצער מנא העיר, וכאשר תראו לטוב כן מחויבים מנהלי הצחירה קדישא לזיית לדצרכם, וזה כבר ששאל אותי ע"ז ה"ר שמואל דרומער ר"י בשם ה"ר אליעזר צרודא ר"י ואז לא עלה על דעתי כלל להשיב

סימן קד

צ"ה, חשון תש"ט

אל כבוד אהובי תלמידי האברך היקר
מו"מ בתו"י יו"ש מו"ה ישראל חיים
ברוין נ"י.

הגיעני מכתבו ומחמת עירדת הימים הקדושים לא
השכחתי על אחר, מה ששאל חס לילך על קצר אצו
החסיד המנוח זל"ה, הנה כפי מה שכתבת לשון האורח
כתב העט בשביל ציטוט חסיד, וזהו מחמת ריחוק
המקום שצריך זמן הרבה ללכת ולשוב, אבל כעת שאתה
שם סמוך ונראה ואינו אלא פעם אחת עכשיו כי בדוחק
ליסע לשם ושוב יחי ריחוק מקום, כפי הנראה עכשיו
באותו הפעם שאתה סמוך כ"כ לא בקפיד.

ובמה שלא היית עד עתה, כבר נהגו לילך על קצר
אצות אף אחר זמן רב, ובש"מ (בש"מ יוסף דעת
סימן ש"ה) הביא ראיות לדבר.

ובש"מ יחי בעורך ושמך מכל רע ותזכר לבוא
למקום מנוח לעבוד בש"מ מתוך נחת וברצונך ותלית
בכל ענייך כאשר עם לבבך וכלו"י ידיך דו"ש בזה"ר
בק' יואל מייזלבוים

סימן קה

צ"ה, סאטמאר י"ו

שלום וכמ"ם אל כבוד ש"ב ידידי הרב הגאון
המפורסם גן ההדסים חו"ב טובא אוצר בלום
בנש"ק מאלים ותרשישים כש"ת מו"ה צ"י
מייזל"ש שליט"א דומ"ץ בק"ק ווייסצען
יצ"ו.

אחדשת"ה כמשפט, הגיעני מכתבו ע"ד אשר צע"ה
בא לכתוב גשים שצנעלין שחס צעצות הצבא
מתו ונקברו ר"ל ונחתם משרי הקאמננדאנט, אי שרי
להתחבל ולומר קדיש.

א

הנה צעיק הדבר חס להחיר לאשה להגש עפ"י עדות
הנראות הוא מנוח גדולה צין הפוסקים כאשר

לארץ ישראל, לפעמי"ד חולי שב ואל תעשה עדיף, דאף
שמבואר בש"ע (יו"ד סימן שס"ג סעיף א') דלא"י
מוחר, אבל לא ראינו ולא שמענו בכל הדיקים וכל גדולי
הדור שכל הזמנים לעשות כן, זולת למי שגילה דעתו
בפי' קודם פטירתו לפנותו ולהביאו לא"י, ובדבר השכיח
טובא בוי לא ראינו ראיה והולכין אחר המנהג כנודע
(עין המ"א חו"מ סי' ל"ז סעיף כ"ב וש"ך שם ס"ק ל"ח),
ומה שראה בחייו ליסע לא"י לעבוד בש"מ שמה זה אינו
ענין כלל לפנותו מקברו כמובן, הגם שצעיקר הדבר למה
אין נוהגין כן טעמא צע"י, צ"י במהר"ם שיק יו"ד סימן
שנ"ד מ"ש בנידון דידך מה שדמי לכאן, וי"ל עוד טעמים
וסברות אחרות בזה אלא שאין להאריך כעת ולא כתבתי
רק להעיר, אלא שאם החליטו בד"ל דשם לפנותו יש
לחס על מה לסמוך דכן הוא פשוט דברי הש"ע דמוחר
(ועיין לעיל סימן פ"ה אות ט"ו).

אמנם מה שנשאלתי עוד חס להביאו לירושלים ע"ד
לפנותו על הר הזיתים או למקומות אחרות לפת או
עברי, לא ידעתי מה זו שאלה דברי צירושלים חסור
לקבור (רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ז' הלכה י"ד),
דאף בשעת החורבן שהיתה העיר במלח הבזיון אף
אח ריב"ז לחון ע"י שסברו דנה נפשי' במבואר במ"ס גיעין
(נו), ובר הזיתים ידעין בודלוי שהוא חוץ לחומה, וכיון
שהוא ודאי חוץ לירושלים אין לו שום מעלה יותר משאר
מקומות שבא"י, וא"כ למה להביא לשם ע"ד לפנות עוד
הפעם בחנם, ובחמת כיון שאין לנו שום ידיעה היכן הי'
מקום החומה א"כ יש לחוש על כל המקומות שצירושלים
שמה היו בחוץ החומה, זולת הר הזיתים שהיה מעולם
מקום מוכן לקברות עוד מזמן הנביאים ע"כ שהיה חוץ
לחומה, וא"כ לקבור במקום אחר יש לחוש שמה הוא
בחוץ החומה ואסור, וכפי הנראה כתירו זאת מדוחק
יען שא"א לבא על הר הזיתים, ואין דנין אפשר משא"א,
וכפי הנראה שצנעלין זה מתנין שם ע"ד לפנות לבר
הזיתים יען שאין הכתיר אלא מדוחק לכן מתנין עכ"פ
שבעת שיהיה אפשרות יפנו משם, וא"כ האין יעלה על
הדעת להביא לשם ממרחק לכנס אל הדוחק להתחילה
במקום שיש לורך לפנות משם בכל עת שיהיה אפשרות,
זה פשוט.

ובש"מ ירחם במהרה ויגדור פרצותינו ויזכנו לראות
במהרה בישועת כל ישראל ושמחתן

בק' יואל מייזלבוים

ז"ל הביא דבריו הש"ך בס"י ש"ז עדות שמיאין האשה על פי מתאבלים עליה, וא"כ זה תלוי בזה, והביא שם בעו"ז בשם המהר"ם מינץ דכיון דהקילו בספק אצילות אין להחמיר שהוא חומרא דאחי לדי קולא שמבעל ח"ת וטובג אצילות בשעת צדדים שבנעשה, וא"כ בודאי יש בזה חשש תקלה דמאצילות יש ראי' שהוא ודאי שמת ולא ספק כיון דמספק אין טובגין אצילות ואין לך עדות גדולה מזו להחמיר האשה ולכן יש למחות שלא יעבגו אצילות.

ב

אמנם באמירת קדים נלפענ"ד דאין הדיון בן כי גם בעיקר הדבר לא הצנתי מה שהחמירו כ"כ בחש"י עדות הגרשוני (סימן י"ח) וחנך בית יודא (סימן ל"א) ושבות יעקב (ח"א סימן ק"צ) לדמות אמירת קדים לאצילות והספד והשכבה המוזכר בבית יוסף, ודעת חכם אחד בעה"ג שאין לדמות אמירת קדים לכל בני וכן הוא דעת חכם א' בחש"י חב"י אך חלקו עליהם, אבל בחש"י מהר"ל הוא ראי' חזק שכל בפירוש בס"י ל"ז דאף בספק אם מת אציו ויש לו חזקת חיים מי"מ רשאי לומר קדים במקום שאין דוחה את הודאי, ומ"ש שאין ראי' מהמהר"ל דו"ל דמהר"ל מיידי בשאין לו אשה ואין חשש תקלה, אבל סו"ס כיון שמוחר לומר קדים מספק אין ראי' מאמירת הקדים להחמיר האשה, ומצואר צב"צ ס"י י"ז הגבחות הצ"י אות כ"ז דממה שכתבו המדרכי והרא"ש דאפילו צגוי המחכיון להעיד מתאבלין עליו לא קשה לדברי המחבר כיון דלדידהי מתאבלין אף על עדות שאין ראוי להחמיר האשה לכן לא אחי למעטי ואין חשש תקלה ואף המחבר ז"ל כתב כפי האמת וההלכה שכל עדות שאינו מספיק להחמיר האשה אינו עדות לאצילות לכן נריך למחות להתאבל דכיון דהא בזה תליא אחי למעטי יעו"ש צאורק, ומינה לאמירת קדים שמוחר לומר על הספק אינו תלוי בעדות להחמיר האשה כמו לדעת הרא"ש והמהר"ל אצילות.

ומ"ש בחש"י חב"י בשם גדול א' דאם נימא דכיון שאומרים על הספק אין באן תקלה אי"כ ה"ל להחמיר לקון ולהספיד מספק, לא הצנתי למה יעשו כזאת לקון ולהספיד מספק, בודאי הקדים שהוא תועלת גדול להשמה נריך לחוש לתקנתו אף מספק משא"כ בקויה והספד הלא אדרבא מצואר בגמ' מ"ק דף י"ח ברית כרותה לשפתים ולתדו זה מן הקרא והביאו שם מעשה שלא אמר אלא מספק אי הוה דידוי מי מוזלת

הזכיר במכתבו, וחידוש הוא בעיני ש"י זל"ה כח"ל ס"י כ"ה להחמיר עפ"י עדות הערכאות הביא שכן גם דעת מנן ז"ל בד"ה ח"א ס"י ל"ג דערכאות נאמנים מטעם דלא מרעי אנפשיהו, והאמת שכן נראה שם בס"י ל"ג דמתחילה החליט וכתב דערכאות נאמנים ולא הביא ע"י שום סברא להחמיר אלא שמספק בשביל שלא נאמר קצרתיו, ואך אח"כ כשכתב סברא דאין לריבין לומר קצרתיו ע"י הביא בשם חותנו ז"ל שלא רצה להורות בזה לא חיבור ולא היתר, אמנם צב"צ סימן כ"ה כהצ בפירוש שקבלה בידו מחותנו הגאון ז"ל שלא להקל על ידי הערכאות, וכן כתב בהשמועות סימן ל"ט דבעיקר עדות הערכאות דעתם טעה להחמיר אלא שלא ראו להעריע ולא חמרו לא חיבור ולא היתר, וזה מעיד גם על דבריו שצב"א ס"י ל"ג, ויותר חידוש על השואל שם צב"ל באותה התשובה שהוא הגב"ל החזק"ק לאח זל"ה בנו של מנן דה"ה ז"ל והחליט שם בשאלתו שערכאות יש להם דין מסל"ת והוא נגד דעת אציו ז"ל בפסילה כמצואר בד"ה שלולא התשעות שכתב הוא ז"ל הערכאות עדיפי ממסל"ת, אבל מחמת התשעות שכתב גרועים ממסל"ת, וא"כ ממני"ם אין לדמותם לדיון מסל"ת ולא הזכיר בכל דעת אציו מנן זל"ה.

ובאשר התבוננתי בצאופן וסדר עדות הערכאות שבאמנתי לפענ"ד אין זו שום דמיון כלל לשערי הערכאות המוזכר צב"ס גיעין (דף י:) אשר על סוגיא זו דשערי ערכאות נצנה יסוד כל המחירין, ועוד יותר ממה שכתבו בד"ה וע"ה ראייתו בזה הרבה חילוקים וסתירות ומעולם לא רייתי להזדקק להחמיר ע"י עדות הערכאות בלבד אלא שאם כתבו להבנים אחרים והחירו לא הייתי מתערב בדבר ולא אמרתי לא חיבור ולא היתר, ואם הד"ה וחותנו זל"ה לא ראו להכריע בנגון דא ולא אמרו לא חיבור ולא היתר מה יעשו איחוצי קיר כמותו.

והנה לא רייתי להאריך פה מה שגלענ"ד לפלפל בזה כי עריריאל טובא ואין נ"מ בעת כמ"ש במכתבו שזה ודאי לכל הדעות נריך להמתין עד אחר המלחמה שאז בודאי יחבררו הרבה דברים מה שא"ל להחמיר כעת, ובעת גם האשה אין צרמונה להנשא עד אחר המלחמה, ואך מה שצ"מ בעת אם יעבגו אצילות ויאמרו קדים.

ולפענ"ד באצילות שפיר כתב שלא יעבגו אצילות, כי צל"ה כיון שיש גדולים שאין סומכין על עדות הערכאות, הלכה כדברי המיקל צאבל, וכללל כו"ל הרמב"י

ובבית יוסף סימן שע"ז הביא משם הר"ם ז"ל דמלוא לומר קדים על אמו בחיי אביו ואם אביו מקפיד אף שאמו עשה לו לואה לומר בשבילה כבוד האב קודם לכבוד האם, וכחז על זה דרכי משכ שנסוף הכ"י בתז הכ"י מיהו נהגו לומר לעולם קדים אפי' בחיי אביו, ועל סמך זה כתב שם צדמ"א ס"ד שנהגו לומר קדים על אמו אף שאביו עדיין חי אין צידו למחות שלא יאמר קדים על אמו.

ולבאור לריך לבין כיון דמלך הדין יש צידו למחות כמ"ש הכ"י כיון דכבוד אב קודם לכבוד האם, והא דכבוד האב קודם מנזאר בגמ' (קידושין לא.) בשביל שהוא ואמו חייבין בכבודו, וכבוד האב הוא דאורייתא, וא"כ כשאנו שומע לו הוא עובר בזה על מ"ע דאורייתא, והא"כ שייך ממנה לעבור על דאורייתא בקום ועשה כמנזאר בגמ' ר"ה דף ע"ז ע"ב במקום חיסורא כי נהגו מי שצדיקין ל' ועיין צדמ"א במנהגי חיסור ס' תל"ז סעיף י' שדעתו דאף במנהג שהוא נגד חיסור דרנן לריך לבטלו, והוא פלוגתא גדולה בין הראשונים דיש סוברים דאורייתא דרנן אמרינן מנהג עוקר הלכה, והרבה סוברים אף דאורייתא חס הוא בשוא"א חלל בשוא"א שוא"א הכל מודים שאלא לעבור על דאורייתא מחמת המנהג דלא עדיף מחקת חב"ל שאלא להם לעקור דאורייתא חלל בשוא"א וק"ו מנהג בעלמא, וא"כ צ"כ שאומר קדים נגד נזו ויבקעם אביו שאינו בשוא"א הא"כ סמך אמנהגא חס לא מנא מקור לדבר עפ"י בהלכה.

וע"כ שפירא ז' שאביו מקפיד שלא לומר קדים אינו חלל קפידא של הכל שפ"י האמת. ח"א בשום אופן להביע לאביו שום טק חי' ממזמרת הקדים אף כשהוא חי ועיקר מלות כיבוד אב הוא רק צמח ששייך לו דבינו ממה שיוכל להביע לו איזה כבוד או תועלת או בזיון וביחז חי', אבל צמח שאין צו מלומה חלל קפידא של חס אין זה מעיקר החיוב דאורייתא, ואך לכתחילה לריך לחוש להקפדתו בכל אופן ואופן, ולכן בשאביו ואמו שניהם חיים ואך רואה לומר קדים על אחרים אפשר למנוח ז' שחתקים ע"י אחרים לכן ישמע להם אף בקפידא של הכל משא"כ כשצריך לומר קדים על אמו שאלא להשלים תועלת אמירת הכן ע"י אחרים כגון דא אין לחוש על קפידא של הכל, וכיון שיש לחזק המנהג שלא יהי' עוד בהלכה לכן סמך אמנהגא.

שוב ראיתי צדמ"א קידושין סימן ס"ג שכתב שאין לשמוע לאביו חס מוחה צדו שלא יאמר קדים

צ"י כולל האב והאבא כגנה היואלה מלפני השליט ואחריה צ"י מלחא ג"ל ועי"ש וכן הוא בכתובות ד' ס"ב שאמר כפו מעתה והאבא כגנה היואלה מלפני השליט ונה נפשי', ומלחא כמה מעשיות צ"ס כיו"צ, ובזכרות ד' י"ט כלל הוא דכיוולא לעולם אל יפתח אדם פה לשטן ואמר ר' יוסף מאי קראה כמעט כסדום ה"יניו מאי אכדור ל' נצית שמשו דבר ה' קניני סדום ומנזאר זה גם צדמ"א ס' שע"ז ס"ב שאל יפתח אדם פה לשטן בשום דבר רע וכיו"צ, א"כ צדמ"א דאין לקונן ולהספיד ולומר כשכנה וכיו"צ על הספק דמחא הוא חי וצוה שמחכירין את שמו ואומרים עליו שמת ר"ל בריח כרוחה לשפחים ופוחת פה לשטן וכו' יכול להזיק לו כמ"ל ויש סברה פדבר אשר צדמ"א אין לעשות כן חלל כשיודעין צו ודאי שמת ולכן אחי למטעו עי"ז להחזיר האשה, משא"כ צדמ"א קדים שמנזאר צדמ"א מבר"ל ס' ס"ד וז"ל הא ודאי פשיטא שאין להם לירא לאותן שהוריהן בחיים מלומר קדים אף אם אביו ואמו מקפידים ישמע להם עכ"ל, ועכ"פ כיון שעפ"י האמת אין לירא כלל משום היזק צדמ"א קדים אף בשאביו ואמו בחיים כי אין מחכירין בקדים שם מיתא ולא שום דבר רע חי' חלל שמקדשין ש"ס צדמ"א למה לא יאמרו זה על ספק לעומת נשמתו.

ובז"ש בשבות יעקב ד"ל דהמכרי"ל חלל לשיעורו שכתב בתשובתו ס' ס"ד במקום שאין יתום מותר לומר קדים אף מי שאביו ואמו בחיים, אכן לפי המנהג שכתב צדמ"א ס' שע"ז דאם אין חלל על אביו יאמר קדים יתום מי שאין לו אב ואם אפשר דאסור, תמיכהי הלח צדמ"א ס' קל"צ שם כתב ג"כ הרמ"א כמו ביו"ד ס' שע"ז דאם אין יתום צדמ"א יאמר קדים מי שאין לו אב ואם, ואשפ"כ סיים אח"כ דאף מי שיש לו ח"א יכול לומר קדים חס אין מקפידין והוא מתשוב' המכרי"ל ה"ל כנרשם שם, והרי לך בזה"ל שגם הרמ"א ז"ל סובר כדעת המכרי"ל בזה, ומה שכתב שם בכתחילה וכן צדמ"א סימן שע"ז שיאמר מי שאין לו אב ואם בעל כרחך לריך לומר משום דלפעמים אביו ואמו מקפידין ושיכחו זקנים שאין להם אב ואם לכן יאמרו הם, וביו"ד הלכות חבילות שאין עסקו שם לדבר חלל מדמי יתומים לכן לא סיים כל הדברים, אף צדמ"א שם הוא מקומן של כל דמי הקדים סיים צדמ"א ויתר שצדמ"א יוכל לומר אף מי שא"א בחיים ואין העיכוב פדבר חלל כשהם מקפידין, והצדמ"א לא הביא חלל דבריו שצדמ"א לכן מנא מקום להספק אפשר דאסור חלל צדמ"א נחצה הספק ודברי תורה עניים במקום ח' ועשירים במקום אחר.

י"ז) שאין לאמרו אף שגם ההשכבה הוא תועלת להולד, ובאמת אין זה דמיון כי ההשכבה אינו אלא מנהג איזה קהילות בספרד, ובשאר מקומות אין נוהגין זה כלל ואין לו שום מקור בדברי חכז"ל, ובפוסקים, ומוי לנו גדול מהאריי ז"ל שהי' מלעיג מאוד על ההשכבות ואמר שאין מעלין ולפעמים מורידין ח"ו כמבואר בשער המלות סו"פ ויחי, ואף בלוחות המקומות שנהגו פ"כ לא הי' בדרך חיוב כי הכל יודעין שלא הי' מנהג זה בכל הקהילות, ובכ"כ שאין בו חיוב ואין התועלת ברור כל כך יש לומר דבספק יש לחוש יותר למה שמבואר בדברי חז"ל ברית כרותה לשפתים ואל יפתח פה לשון כיון שמזכירין בהשכבה צ"י שמו בין המתים ועל כל פנים כשים חשש תקלה שפיר כתב הבית יוסף לזכרו אלא יעשו כמו אותן הקהילות שגם בלאו הכי אין אומרים, והאריך אפשר ללמוד מזה אמירת הקדוש שהוא מדברי חז"ל בצדקה דר"ע בנוגע ונחשט בכל ישראל בכל אחר ואחר והוא חיוב גמור כמבואר בפוסקים ואין צו שום חשש טק אלא תועלת ברורה בלי"ם ומה ראוי לזכור הקדוש מדין ההשכבה.

והחב"י ה' המוציא נחשו' חז"י הביא ראוי שאין לרמות אמירת הקדוש לכל בני דברים שזכרו בפוסקים לזכור מהשם תקלה מזלזל האינו כלום בשום מקום מדין אמירת הקדוש, והחב"י השיב לו דבשכיל שאמירת הקדוש לא חכר בגמ' ולא בפוסקים הראשונים לכן לא הזכירו האחרונים צ"י הקדוש דבכלל הספידה ואצילות והשכבה הוא בכלל, וזה פלא דהקדוש יש לו מקור בדברי חכז"ל (כל"י פ"ב) בצדקה דר"ע בנוגע וכל הפוסקים מלחים ממנו וכמה סימנים בשולחן ערוך בהכרזה חלוקי דמים הללוקחים מדברי הראשונים ז"ל מה שאין כן בהשכבה שאין לו שום מקור לא בדברי חכז"ל ולא בדברי הפוסקים כלל ואינו אלא מנהג צעלמא, האריך אפשר לומר שישבוק הקדוש שאין לו מקור בגמ' ונקט בהשכבה שאין לו מקור כלל, יותר הוה ליה למקט הקדוש וכו' ההשכבה בכלל או עכ"פ למקט שניהם, וא"כ ראוי מה שלא הי' דעחס ז"ל למוע הקדוש אלא ההשכבה בלבד מעשים אמיתים שכתבתי לעיל.

והשב"י כתב שיש ללמוד דין הקדוש מהני חרתי ההשכבה ולבית שחורין ועשה שם לימוד פ"ד מה ה"ד עיי"ש, וזה פלא שלא מלכו לימוד מה ה"ד אלא בגמ' צמלי דאורייתא שכן נאמר הלימוד הזה מסיני משא"כ בדברי סופרים כמבואר במס' ידים (פ"ג מ"ב) וק"י צ"ח שחידשו הפוסקים איזה חשש מדעתן שאין

על אמו ומאחר שנהגו מאבותינו הקדושים לומר קדוש יתום על אי"ל מצדקה דר"ע כיון כמנהג לו לעבור על דברי סופרים, ועוד אצוי שמוחב בדבר שובר על ואהבה לרעך במוך ואסור לו לשמוע בדבר זה עיי"ש, וכו"ד בקלרה בפ"ת (סימן ר"מ סק"ד), ומדבריו ז"ל נראה שהוא מעיקר הדין וא"ל לבקש מנהגא, ועל כל פנים ברור שאין מקום לומר שום חשש חיוב ח"ו באמירת קדוש שאם היה איזה חשש בקפידה זו שמקפיד אצוי לא הוה שייך לומר ששובר על ואהבה לרעך במוך דברי חייך קודמין, ואינו שובר על דין תורה במה שהוא בשוא"ת בדבר שיוכל להזיק לאצוי ח"ו.

ובנ"ד שאין אצוי בכלל שיקפיד על אמירת הקדוש אין סברה לומר שמה הוא חי ויקפיד אח"כ כשיבא לביתו כיון שאז לא יאמרו ומה שאמרו מבצר מאי אכפת ליה מה דכוכ הוה, ועוד כיון דמבואר במהרי"ל ובאר פוסקים שאין לרא מה כלל די לנו להחמיר אם שומעין צ"י שמקפיד, אבל כיון שאינו אומר צ"י מתקמין אדוניה ודעת הפוסקים שא"ל להקפיד צדק ולמה נחוש מספיקא שלא יתח דעתו מדעת הפוסקים ויקפיד קפידה של חסד, וגם כיון שעושין זה לעוברתו שמה הוא לריך לאותו דבר מסתברא דניחא לוי מה שעושין בשבילו, ואף אילו היה מקום להסתפק בדבר ג"כ אינו אלא ס"ס שמה הוא חי ושמה הוא מקפיד, ובפרט דאף אם יודעין צדקתו שמקפיד אינו מעיקר מלות סבד אצ לשמוע אצוי צדק כיון שהוא קפידה של חסד כמבואר לעיל, אבל לאריך גיסא צדק ספיקא שמה הוא לריך לאותו דבר הוא ספק גמור שיש תועלת גדול לנשמתו, ובדאי דחייבה רמיה על הבנים לעשות לעצמם אציהם אף מספק דספיקא דכפיד אצ הוא ספיקא דאורייתא ולחומרא, ולדעת המחמיר יש צדק גם ספק מלות ואהבה לרעך במוך שהוא דאורייתא מלבד מלות כיבוד אצ והוא שובר על החורה אם אינו מקיים, דמשי"ה אסור לשמוע לאצוי צדק כמבואר לעיל דברי הי"ש, וברר כתבו הראשונים ז"ל שאם מושיע מלומר הקדוש השייך לו הוא גזל את המתים, וזה ודאי אמת מה שכתבו ז"ל שלא יוכל מספק להחיות את הבודאי כי בכל דיני גזילות אין ספק מוליד מידו ודאי, אבל במקום שאין דוחין את הבודאי גם ספק גזל הוא מן החורה.

2

והחב"י והשב"י התנוו שיש לומר דאין להחמיר בקדוש כיון שמהל מדיו של גיהנם, אך כתבו שיש ללמוד מהשכבה שמוכר צדק יוסף (אכן העז סימן

קדים מי שיש לו או"א כיו דינו כחצילות שחלוי אם משיאין את האשה.

עוד כתב הצ"ח והיון שהעולם סוצרים צ"ח שאומר קדים דבדלוי מת צ"ח ויכול להיות שח' שימנע ממנו שאומר קדים ילך למקום אחר ויספר דרך מקרה פלוני מת והשני ששנע מה שפלוני מת לא ידע אם אחר זה נחמת שמינע הקדים ואח"כ ילך השני לצ"ח ויעיד ששנע שפלוני מת וצ"ח לא נלערך לומר לחוש לצ"ח עושין חלל אפי' מומחין וסנהדרות יתירו ע"י כי עדות אשה ח"ל דרישה וחקירה וצ"ח שמעיד ששנע שמת מחירין על פיו, וזה לכאורה הערה גדולה.

אמנם צאמת המעיין בלשון הצ"ח סי' י"ז שאחר שבציא מדברי ה"ח"ל לשון התוספתא אפילו שנע קול מקוננת שמכירתו צין המתים אין עדות גדולה מזו ש"כ כתב ועל זה אני סומך למחות ציד אשה שנתעלם בעלה ואין עדות להחזירה שלא תספידנו, וכן הוא לשון הרמ"א ז"ל (שם סעיף ה') שנע קול מקוננת שמכירתו צין המתים וספידו משיאין את אשתו, וע"י סייס ולכן יש למחות שלא לספיד אדם עד שיודעין שמת, וצ"ח הגר"א שם כתב מקור הלכה זו מתחזות פ"ב (כד:) דמקום שמעלין מתרומה ליוחסין אין חולקין לו תרומה, הרי שהכל חלוי בעיקר ההלכה אם משיאין את האשה עפ"י קול המקוננת, כי בודאי גם שם ה"ח המנהג בפתחא שלא להספיד עד שיודעין צו שמת כי חילו ה"ח הדרך להספיד מספק לא ה"ח מספיק זה להחזיר את האשה והיחזק החירו צלי שמינע משום עדות בעולם חלל מקול המקוננת בלבד, וע"כ שלא ה"ח הדרך להספיד כלל מספק, וצ"ח וא"כ למח הולך הצ"ח לומר בלשון על התוספתא ה"ח שצ"ח אני סומך למחות שלא להספיד שכל סמיכותו יען שצ"ח שם ההלכה שמיאין את האשה עפ"י המקוננת, הלא אפי' אי לא ה"ח ההלכה כן להשיא את האשה עפ"י המקוננת עדיין יש לחוש שכיון שאין הדרך להספיד חלל מי שיודעין צו שמת ויכול להיות שמי שנע את ההספיד יחשוב שבדלוי מת וילך למקום א' ויספר דרך מקרה שפלוני מת והשני ששנע ממנו יעיד אח"כ צ"ח וכמו שחשש הצ"ח לענין הקדים, ומדאיטריך הצ"ח לדייק שכל סמיכותו אך על הלכה זו שמיאין עפ"י אותה המקוננת, צ"ח שלא ה"ח חושש חלל בדבר שצ"ח הדין משיאין על אותה הדבר בעלמא כמו הספד והשבעה והדומה וכו"ש צצ"ח הגר"א שיש לה מקור בגמ' לענין תרומה שהכל חלוי במקום אם מעלין מתרומה ליוחסין, ואילו לא היה משיאין עפ"י אותו ההספד לא ה"ח סומך למחות שמת

לחיות חלל הדומה ממש לא ע"ד מה ה"ח, וגם דעל מה ה"ח פרכין אף פירכה כל דכח (חולין קט"ו:) וכן יש פירכה גדולה דבשניהם אין צדק חיוב כלל משא"כ בקדים שהוא חיוב גמור.

גם מה שבציא מהרמב"ם והעו"ש צ"ח סימן רפ"ד צמי שבע צמים שאין להם סוף אע"פ שאין משיאין את אשתו מכל מקום היורשין יורדין לנחלה שלא החמירו בדברים האלה אלא מפני איסור כרת חלל לא לענין ממון עכ"ל, גם זה ראיה חזקה דלא חיישין שצ"ח שיהיו חלל היורשים יטעו להחזיר את האשה, וכו"ש השבות יעקב דשם יוכלו לתלות חלל צ"ח בחייו שיוודו לנכסיו או הורדו באפטרופוס, לפענ"ל כיון שאף צממון שזה ודאי שמספק אין משיאין ממון ואעפ"י חלו סומכין שיתלו בדבר שאינו מאי כ"כ כי אמרו חז"ל (צ"ח ע"ה:) הכותב כל נכסיו לבניו בחייו הוא מהלועקים ואינם נענים, וק"ו בקדים שמוחר לומר על הספק שלא יתלו ע"י לומר שודאי מת.

וגם הדרך נסמך להקל בהאחדת נחלה על סמך שיתלו בדבר שאינו אמת הלא מעשה צ"ח חיה לי קלה ואף בסתם ג' בני אדם שאינם צ"ח חמירין (צ"ח ל"ט) מחאה בפני ג' הוי מחאה אפי' שלא בפניו דחבירי חבירי חיה לי וא"א לומר שלא שנע ומה"ש מלחא דמתאמר חאפי חלחא ליה צ"ח משום לישנא צ"ח וק"ו במעשה צ"ח שמירדין לנחלה עפ"י צביות שדות על העצמה צמים שאין להם סוף הנה נפרסם שהיה הורדת נחלה ע"י שדנו אותו למח ולא מטעמים אחרים שלא היו ולא נבראו, גם האשה בעלמה יודעת האמת שלא צ"ח להוריד את בניו לנחלתו בחייו וגם לא השמיריהו באפטרופוס חלל מתמת שדנו אותו למח והיה נאמנת כמו שנאמנת לומר מת בעלי וחובל להעיד לפני הצ"ח גם חובל להציא עדים אחרים ששנעו ממעשה הצ"ח, וע"כ דאך צצ"ח הכי לא חיישין צ"ח כלל כיון שצ"ח הלכה לאו ה"ח צ"ח חלוא משא"כ חצילות שצ"ח הלכה אין מתחבלין חלל על עדות שמיאין את האשה וה"ח צ"ח חלוא, וא"כ ק"ו בקדים שאין לו דמיון כלל עפ"י הלכה להחזיר האשה ואף לא להורדת נחלה ובהוא להוציא ממון שצ"ח עכ"פ רא"י צורה לזכר יוסף מלחמית הקדים.

ובעבודה"ג פלפל הכנה בדברי התנאים האלו וחוכן דבריו שהורדת נחלה אינו חלוי במח שאין משיאין את האשה משא"כ הקדים לפי המנהג שאין אומרים

הזאת, ועיין בחש"י כנסת יחזקאל סי' נ"ג דמשמע ג"כ שדעתו להקל באמירת קדיש, אך חש"י לא הייתי מכנים עמי לומר צפי' לעשות מנחה נגד כל אלו הגדולים שהחמירו וצפרטו שהעידו שהוא מנהג נמה גדולים שהחמירו ואף שלע"ז נצטרך מה שחכמי מ"מ מכ אלו ומה הכרעתי בדבר שנפתח בגדולים שבדורות שלפנינו, אמנם צ"ד שכמה גדולים מחירין צדקות הערכאות, אף שמסתבר מאד דעת המחמירין, מ"מ לענין גזירות כאלו י"ל כח"ש המהר"י כוזה צנ"צ סי' רס"א ס"ק ז' בקצבו עליהם את השבת אין להחמיר באמירת הדיקא את הכר, דכיון שיש מקומות שלא קבלו את השבת, דמי' להם דאמרינן איננו מוכל חכמי ולדין מוסרם לא סתים, וכ"כ האחרונים ז"ל בכמה דברים כיוצא בו, ואולי גם המחמירין שלא לומר קדיש, מיידי רק בגווה דליכא שום דעה להחיר האשה כאשר הוא סתמיות דצריכס. אלא להחיר, ועכ"פ כשים עוד סיני דעות המחמירין אף להנשא, אינו מצויר בדצריכס להחמיר בצד"צ, ויש לסמוך על המקולין שצד"צ והראתו פנים שהעיקר בדצריכס, ובאמת כיון שעפ"י הלכה אין להחיר האשה ע"י אמירת קדיש, והחשש הוא רק לחש' לצ"ד עומין כמבואר לעיל ובגון זה, איתו הצ"ד שמבקשין קולות, די להם עזות הערכאות, כי ימלאו כזה כמה מחירין צפי', ואשר שם לבו להתבונן ואינו סומך על כל מה שמואל כתוב באיזה ספר, זה ודאי לא יסמוך על אמירת קדיש.

ח

עוד ראיתי בזה דבר חדש מה שלא הזכירו האחרונים ז"ל, כי הנה הדי"מ (פ"ג מה' גירושין ה"ט) אחר שהביא דברי החוספתא אלא, דאפי' שמע קול מקוננות הוא עזות להחיר האשה, סיים שכתב הרשב"א ז"ל, וכן העתיק הצ"י לשון זה שהוא מהרשב"א ז"ל, ולכאורה מה שייך לחזק דברי החוספתא מהרשב"א ז"ל כ"דא ועוד לקרא. אלא ל"ל כיון דלא הוציאו דברי החוספתא אלו בש"ס, אולי יש פלוגתא בדבר ואינו הלכה, לכן הביאו מהרשב"א ז"ל כתב וצדדי נחבד לו שהוא להלכה, ועכ"פ המקור שמואל צראשונים ז"ל בהלכה זו, הוא רק דברי הרשב"א ז"ל ולא הביאו משום פוסק אחר, ובדברי הרשב"א ז"ל לא הראו מקום, אך ראיתי בחשובותיו ח"ב הנקרא "חולדות אדם" סי' ל"ב שהביא דברי החוס' האלו, וכתב שכל זה אינו אלא בשעת שלום. אבל בשעת מלחמה שאפשר לומר בדדמו, אין להחיר אף ממה שהזכירו הקבילות בין המתים צדקות נשמות, שצ"ז אפשר להיות בדדמו, עיין שם שהאריך.

יתבאר הדבר וישמע אחר ואחר מפי אחר כי אי אפשר לנו לדמות מלכנו גזירות שאין להם מקור בתלמוד, ואם נחפז שאין היקף כ"כ להמת אם אין מספידין אותו לא הי' מותר להספידו אלא בשביל שמשילין עפ"י אותו להספד, ק"ץ בהקדים שהוא גזירת העני צדתיים המת שגני הוא באותו שעה שאין לו שם תקור אחרת אלא מה שגניו אומרים עבורו קדיש.

ועב"פ כיון שמקור הלכה זו אינו אלא מדברי הצ"י והרמ"א האלו, א"א ללמוד מדצריכס אלא מה שהם אמרו, ובאמת בחש"י עכ"פ אף שגם הוא מן המחמירין שלא לומר קדיש חש"י כתב צפי' העעם שהביא להצ"ד ראוי לדבריו מן הקדוש ולא חש לשנועית אחר ואחר מפי אחר אלא שהשם שהצ"ד יתירו על ידי הקדוש צנ"צ ולא נחית לדברי המהר"ל ולכל מה שכתבו שאין משיאין עפ"י הקדוש.

הוצרבותי לכל זה נגד דברי הצ"י דמיידי שצד"צ שבי' בשעת שלו' שמשילין עפ"י עד אחד שאומר מת ואין שולין אותו יותר, אבל צ"ד שהוא שעת מלחמה בל"א אין מקום לדברי הצ"י האלו כי בשעת מלחמה לייך לומר קברתיו, וזה שסובר שמה ע"י ששם הקדוש זה לא יאמר קברתיו אלא סתם שמת, וכן באחרים ששמעו ממנו וס' א' מהם לא יאמר קברתיו, וממילא לא יתירו הצ"ד ע"פ, ואין החשש אלא שהצ"ד יטעו ע"י הקדוש דייקא שיסברו שאין אומרים קדיש אלא אם נחבד ציור גמור ע"י עדות שאמרו קברתיו וכדומה וא"כ אין החשש אלא בשביל צ"ד עומין שיטעו כ"כ נגד ההלכה.

והנה הצ"י והשב"י הרגמו שצד"צ נגדס חש' המהר"ל, אך דמו ראוי וז' כמה ש"ל שהמהר"ל מיידי צמי שאין לו אשה להחיר ובצר הארצות שאין זה מספיק, אבל הולרתי לכל זה לפי שיעתם שיש לחלק בין רווק למי שיש לו אשה, אמנם לדברי המהר"ם בן חביב צ"ס' עזרת נשים (א"ח"ע סי' י"ז ס"ק ס') וכן משמעות דברי הש"ך (יו"ד סי' שצ"ב סק"ז) ובחשובות ש"י למורא ועוד כמה פוסקים שאין לחלק כלל בין רווק למי שיש לו אשה, ולא נתנו חכמים דצריכס לשיעורים לעשות חרתי דסחרי, א"כ צע"כ ל"ל דעת המהר"ל לחלק בין קדיש להספד ואבילות, כי אילו היה דיונו שזה להספד ואבילות אין לחלק בין רווק למי שיש לו אשה.

ועב"פ יש לנו עוד סיוע מדעת כמה פוסקים לאותן החכמים המזכירים בצד"צ והצ"י שמקילין באמירת הקדוש ויש לנו של מה לסמוך דבר שאינו אלא מאס

דבר רע ח"י, אבל הקדים שאין זו אלא קידוש ש"ש ברבים, היא הטובה האמתית שענינו כלות ומיתלות אלי.

אעפ"כ יעשו כמ"ש בחש' נכסות יתקאל, שיהספו מנין צדיקים ושם יאמרו הקדים ולא צדיכ"כ, וציוס שקשה להם לאסוף מנין צדיקים, כמו ציוס קב"ח וכדומה, יתחספו שם עשרה אחרי אשרי וצא לציון, ואם יאמרו אחרי קדושים כמו קדים דרצון אחר אין כאלקוט או אחר משנת אחר, ועוד ק"י אחר עליו וכדומה, כגו צדי, כי מלפנים שהי' המנהג לחלק הקדושים בין היתומים, לא הי' מגיע לאלו"ה הרבה קדושים, וזה יוכלו לעשות לעולם, והרוממו צדי כי לכל הדיעות חרי תמימות מחבר דכורי חוש, ובכ"כ היו חרי תמיכי, חלף דאף שאומרון קדים חנים נובגן חבילות, והשגות שמקפידין שלא יאמר צדיכ"כ ברוב עם כי הם צדיקים, וצדיקי וחרי מחבר דכורי שאינו אלא על הספק, ואין כוחה מחבר להחיר את האשה.

גם יאמרו להם צדי שיכוננו על חלף, שם חזיבם חי וקים, יהי' הקדים עצור מחי עולם, כמחבר בשו"ע (סימן שצ"ז סעיף ד') שמקום שאין אצל יאמר קדים יתום עצור מחי עולם, ובפרט בעת צעור"י שהי' מה שבי' שאין שם אף אחד שיאמר קדים ומלוח לומר עצורם.

ודוא בחננו יח"ש יול את כל עמו וישראל צמחה, מכל צוקה וצרה, וחכה לראות בישועתו, בהתרוממות קרן עדתו, ויתגדל שם שמים, ויראה עין צעון צפצו כי ציון וירושלים.

ובנו ש"צ ידיו דושח"ה צב"ח

בק' יואל טייטלבוים

אחר כתבי כל ה"ל הראוי בחש' מחריי אסאד חי"ד סי' שס"ה שכתב שם לומר קדים אם אין עדות שראוי לבחור את האשה, ואסף דעת הפוסקים המחמירין בהספד ואבילות והשכבה, גם הביא דברי חש' עב"כ וחצ"י ושצ"י שמדמין דין הקדים לדברים הצריכים, וצדי כתבתי צדי לעיל.

ובמה שהביא ע"ז חש' הרמ"ה שצ"ח חש' הרש"ח, זה פלא, דשם מחבר הכיפך שלא החמיר שלא לומר קדים אלא בשמשיג גבול יתום אחר שהוא חיוב ודאי, אבל כשאין שם השגת גבול אין לירא מלומר קדים, וזהו לשון המהרי"ל ז"ל, כי גם חש' הרמ"ה האלו המה

ומעתה לפ"ז צעודל דידן נסתר היסוד ונפל הכנין, כיון שכתב צ"י שמה שהוא סומך בהספד והשכבה, הוא על יסוד תוספתא זו שמשאין את האשה עפ"י קול המקומות, וא"כ אין זה אלא בשעת שלום, אבל בשעת מלחמה שלא נאמרה הלכה זו כלל, אין שום יסוד לדברים האלו למחות אף בהספד והשכבה, ולא ראיתי בפוסקים מי שביא דברי הרשב"א האלו אלא צדי"ג סימן י"ז בהיות צ"י סי' ק"ע, וקצת יצא למה לא הביאו בשו"ע, ואולי צביל שהביא אותה בהלכה דשמע קול מקומות משאין את האשה צדוהה הסעיף שמשאין ע"פ שד אחר ואשה ועוד מוצן ממילא שדן אי' להם, ובאמת היכה שריך עדות גמורה צ' עדים נשרים, אין לסמוך על עדות כזו של שמיטת קול מקומות, ואף בעדות אשה סומכין על זה כמו צע"א ואשה ועוד, ולכן כשכתב חש"י דצ"א במלחמה לריך שיאמר קצרתיו, ממילא נכלל כל אלו הצווים שאין בהם עדות גמורה, שאין לבחור צלל אמירת קצרתיו.

ולדינא זה ודאי כיון שכן מחבר צדיכ"כ ז"ל שאין לבחור ע"י"ז ולא מלינו חולק בדבר, אין מקום להקל עוד, ובפרט לפי מה שהעסקתי שלא הביאו משום פוסק מקור הלכה זו אלא מן הרשב"א ז"ל, אלו הי' מולאין אחרי פוסק שיקול יותר מן הרשב"א והי' דעתם לפסוק בותי, הי' מצאין אותה, ומדלא הביאו אלא מדברי הרשב"א ז"ל צע"א שדעתם ז"ל כי אין לנו אלא בדברי הרשב"א ז"ל, וא"כ כל עיקר הלכה זו לא שייך כלל בשעת מלחמה. אף עדין יש לפקפק, כיון דצ"י"ע ופוסקים לא הזכירו דברי הרשב"א האלו, וחש' הרשב"א והכנה"ג חנים מלויים כ"כ, עדין יש לחוש לצ"ד עושין שלא ידעו מחבר החילוק ולא יעלה על דעתם כלל, חננים כיון שצנח"ה כתבתי כמה פעמים להקל באמירת קדים, יש לי עכ"פ עוד סניף גדול גם מחבר, אבל חבילות ולבישת שחורין וכדומה לא יסבנו כלל, כי אין עושין דברים האלו מספק, וממילא לריך למחות צידם מחשש תקלה, ובמ"ש לעיל בהספד והשכבה דיש חשש צביל צריח כרוחה לשפחים, כמו כן הוא באבילות ולבישת שחורין דיש לחוש אף שאין אומרים כלל צפה, ואולי מעשה חמיר מדיבורא, ואמרו בגמ' בריכות (ו.) הוצא בעלמ"ה סי' תקפ"ג סימנא מילתא, והחמ"ס ז"ל הי' צדא דקפדנא אף בלימוד ה' אבילות כמחבר חננים לומד הלכה חורה הוא, אבל לעשות מעשה אבילות וכדומה, הנה אמרו חכ"ל (גיטין נז:) כי עליך בורגנו כל היום אלו ח"ה שמראין כי' שחיטה צעמן, הרי שלבאות על עמנו אחרי סימן של דבר רע ח"י, הוא ענין מס' וא"כ אין לעשות צעמנו מספק מנשים כאלו שחורין על אחרי

למנוחה ולחוש לתקלה, ויכול להיות שגם במקום הכ"ו וסייעתו הי' טובין עדיין במנהג הראשונים בזה, ולכן לא כתבו למחות גם בהקדים, משא"כ בזמן האחרונים שחפשי המנהג שלח יאמרו קדים בחיי אוריאל, זה מלאכה הקפידה מקום לחוש לתקלה, אבל בעיקר הדבר להחמיר כ"כ ע"י מנהג זה בספק סבר כתבתי שאינו נכון לעי"ה.

שו"ר בשו"ת שבות יעקב ח"ב סי' ל"ה שנשאל בישב שיש בו מקין מתמנס ולנסות יש להם אוריאל, וא' מהם חל על אוריאל דכיוונו לאחר י"ב חודש, מי יאמר קדים יתום אחר החפילה, והש"ב כיון שחפשי המנהג במקום שאין חל כלל ופנים יש להם אוריאל, אומרים זא"ז הצ"ע, אי"כ הי"כ כהן אומרים הצ"ע א"ז, ולכן אין שום הסדר כבוד אם אומר קדים אחר י"ב חודש, ואינו עושה צדק אוריאל רשעים, כיון שגם שאר צ"ע אומרים אין קפידה כלל עכ"ל, וזה סותר למה שהחמיר כ"כ בחי"א סי' ק"ב למחות מתומר קדים אף בספק אם מת אביו, דאף דו"ל דכאן מיירי בגוונא דליכא למיחש להיתר עבודה, חל כיון דיסוד כל החומרא בזה הוא רק עבור המנהג שאין אומרים קדים בחיי אוריאל, כמבואר בעצמ"כ וחצ"י וכן בשו"ת, ואין לו ענין אחר בדבר, אי"כ לפי שם העיד השו"ת בעלנו שחפשי המנהג שצמקום שאין חל שריק לומר קדים, אומרים קדים אותם שיש להם אוריאל, זה אין מקום לעשות על ידי הקדים שצדאי מת אביו, והלא כל הטורח שערנו בזה למחות מומר קדים בשביל שיש חקלה, הוא אך כשאין שם חל, ובמקום שיש שם חל שריק לומר קדים, בלח"כ לריק למחות מומר קדים בספק משום השגת גבול דאין ספק מותר מידי ודאי וזה מבואר גם במהרי"ל והוא פשוט, וכשאין שם חל נסתר כל היסוד שצט על המנהג.

וביותר הוא סותר את דבריו, שצט ק"ב שם כתב שלפי המנהג שבי' הרמ"א שצמקום שאין שם חל אומר קדים מי שאין לו חל, אפשר דאסור לומר מי שיש לו חל, וכבר כתבתי לעיל מה שקשה עליו בזה, וכאן הוא בעצמו כתב בהיפך, שאם אין שם חל חל שיש שם מי שאין לו אוריאל, חל שהוא אחר י"ב חודש שאינו לריק לומר קדים, אומרים קדים גם שארי הצ"ע אף אותם שיש להם אוריאל, כי אך בשביל זה הותר לומר לזה שהוא לאחר י"ב חודש שאינו עושה צדק אוריאל רשעים, יען שגם שארי הצ"ע אומרים, וא"כ חל כ"י אסור לשארי הצ"ע, כ"י אסור גם לזה שהוא אחר י"ב חודש, בשביל העדר כבוד אביו.

ודוחק גדול להעמיס דבריו, ומה שכתב שחפשי המנהג שצמקום שאין שם חל אומרים קדים

ממהרי"ל כמ"ס החיד"א שם הגדולים, אך מה שהביא מה"ש"ש פ' בתרא דיבמות שם מבואר צ"י שבי' מוחל מלומר קדים כמו בהספד, ועיינתי שם צגים, וכתב בן צפשימות בקיטור בלי שום ביאור, וכבר כתבתי בלח"כ שאין צמחינו לחלוק על הטענה וסייעתו אף שאין חל מביאים טעמים, נפרט נעת אחר שראיתי שגבר כתב בן גס הי"ש ואין משיבין את הארי, מי"מ צ"י"ד שהוא צמחמה וצדדות בערכאות עדיין י"ל כמו שכתבתי, כי באופנים האלו אין סתירה מדברי הי"ש, ונפרט שחפשי מנין צמחינו לא צמחינו כמו שכתבתי.

עוד הראיתי באור יצחק שהוא מקור דברי מהרי"ל ה"ל, והוא באור הלכות שבת סימן נ' ו"ל מנהגו בארץ כנען וכן המנהג בני ריונים, לאחר שיאמרו הלכנו אין כאלוקינו עומד היתום ואומר קדים, חל נרפת ראיתי שאינם מקפידים על כך מי יאמר הקדים, אם נער יתום, או מי שיש לו אוריאל, וכמנהגינו מסתברא משום מעשה שבי' צרע"ק, והעתיק ע"ז מדברי חכ"ל באריכות הדין שפירא דר"ע, שצ"י הקדים חל לאביו מן הפורעניות, וכן הביא עוד משם מורי הרי"א ז"ל שהוא מהחיד"א ועיי"ש, ומבואר מה דמנהג בני נרפת כ"י דאף שבי' שם יתום לא כ"י מקפידין אם אומר הקדים מי שיש לו אוריאל, ואך מנהג שארי המוקמות דכשיהי' שם יתום כ"י מקפידים שיאמר היתום, חל בשלח הדרך אחי יתום לומר קדים לא כ"י שם קפידה אם אומר הקדים מי שיש לו אוריאל, דהרי הא"ז הביא הרא"י למנהגם מהך שפירא דר"ע, ומשם אין ראוי חלל שיתום יאמר קדים להל"ל אביו מן הפורעניות, חל כשאין יתום אין משם ראוי כלל, וע"כ דלא צא לחלוק אמנהג בני נרפת חלל בזה שלח כ"י מקפידין שם כלל אם יאמר היתום קדים, חל כשאין לורך סתקדים לחיבה יתום, לא פליג כלל על מנהג בני נרפת שאמרו קדים אף מי שיש לו אוריאל, וממלא כי צימו הראשונים ז"ל לא כ"י מנהג שצט מקום להקפיד שלח לומר קדים בחיי אוריאל, ומדברי הא"ז חל לומר מהרי"ל ז"ל דבריו כמבואר שם.

ובזה יש לחדש קצת החל"י שהביא אותו החכם שצמ"ת חצ"י דלא דמי אמירת קדים להספד והספדה, ממה שהצ"י וכל הפוסקים שכתבו למחות להספיד ומלומר השטח לא הזכירו כלל מהקדים וע"כ דלא דמי, ולח"ל י"ל כיון דיסוד כל דבריהם שכתבו שיש משם חקלה ע"י הקדים, הוא בשביל המנהג שנהגו שאין אומרים כלל קדים מי שיש לו אוריאל, וא"כ צימו הראשונים שלח כ"י עדיין לא מנהג זה, וה"י אומרים קדים אף מי שיש לו אוריאל, ממילא לא כ"י מקום

והורג את העריפה פטור, אף דכרוב המה כשרין גם א"א לזכר כראוי, אבל אין כולקין בפיקוח נפש אחר הרוב, ועכ"פ אם יתחוו ויבדקו כמה דאפשר יראו לפעמים שהוא עריפה ויביח בזה הלל נפש, ומ"מ אסור לנוול את המת. ובשו"ת דברי חיים (ח"ב יו"ד סימן קל"ז) כתב שציון המת הוא חמור מציון ספר תורה, וידוע דברי חכמינו ז"ל (סנהדרין דף ק"ב ע"ב) שגם אח"כ מסר נפשו ונפש כל בני ביתו עבור ציון ס"ת.

והנה כל הפוסקים דברו רק מציון וניוול המת שהוא לשעה שגם זה חמור מאד, אבל לעכ"פ עוד את המת ככה שנה תמימה כמו שהוא בהנעת החוק, זה חמור עוד יותר, שחל"צ שפוצרין עוד בכל השנה כל יום ויום על ל"ח ועשה צמיועת הקבורה, אבל גם חסור שערות אנוש על גודל הער שיש לנפש המת בזה, כמבואר בזוה"ק (ג, פח:) ובפוסקים, גם א"א לומר אחריו קדים שנה תמימה. גם מה שכתבו בהנעת החוק ליקח איברים לאורך אדם אחר, זה חמור עוד יותר מכל מה שזכרנו.

והנה חשבתי לכתוב אחרי הכרות בציאור הלכה זו בכל הפרטים אף שלא נזכרה אלא להעדפה, אבל יען שנסתבצ שצאתי פה המרחץ ואין לי כאן הספרים לכתוב המראה מקומות ולא רציתי לעכ"פ עוד כתשובה, לכן כנני כותב רק בקצרה, כי באמת די מה שהציאו ה"ג הציד"ל שליט"א, ולא ירחיב שום אדם להקל בזה זולת מי שאינו מאמין בהשאלת הנפש, כי מי שהוא מאמין בהשאלת הנפש יודע שגפשות הוא חובל בזה, ומי לא יירא לנפשו לנגוע בנפשות מתי ישראל. והראיה ז"ל בס' החינוך (מל' רס"ד) כתב בטעם האצילות שחיבו חז"ל כדי להשריש האמונה בלב, כי הצלתי מאמינים סוברים שכמיתת הבהמה מיתת האדם, וע"כ כדי להוליך דעה הזרה הזו של האפיקורסים מן הלב חייבו חכמים אצילות שידעו שאין מיתת האדם כבהמה. וככה הוא גם בזה שהכופרים שאין מאמינים בהשאלת הנפש וצדין שמים שלאחר מיתת סוברים שהופקר לעשות עם מתי האדם כמו עם מתי הבהמה, וע"כ כדי להשריש המינוח והכפירה ח"ו בלבות בנינו עושים האפיקורסים חוקים כאלה לעשות עם המתים כראונם שנה תמימה שיהיה משכח מן הלב ענין השאלת הנפש ודין שמים, כאשר זה דרכם בכל חוקותיהם שהמה נגד עיקרי האמונה ויסודי דתנו"ק.

השי"ת ירחם ויגלונו חיש מהר מגלות המד והנמדה וישלח לנו משיח לדקינו בצ"א.

ובהנני יודיכם דושת"ה באה"ר, מפנה לרחמי שמים צמורה

ב' יואל מייזלבוים

אוחס שיש להם א"א, הכוונה אם אין שם כלל מי שאין לו א"א אף מי שהוא לאחר י"צ מחדש, ומ"ש להחיר ע"י לומר לאחר י"צ מחדש שאינו בעדור הכבוד, הכוונה בשביל שבמקום אחר בשאין שם כלל מי שאין לו א"א המנהג שאומרים קדים בחיי א"א, לכן אין בזה עוד בעדור כבוד לאותו שהוא לאחר י"צ מחדש, אף ששם במקום שהוא שם מקפידין שאין אומרים קדים שארי הצע"צ, דמלבד שאין זה מחסור כלל כמובן, אי אפשר להעמיס זה בלשון כמבואר להמעיין בדבריו. ויש לישב בדוחק אלא שאין להאריך כ"כ בזה, ודבריו ל"ע.

עכ"פ הרי חזין שהצד"י בעלנו שהוא מהמחמירין עוצה למחות מלומר קדים כמבואר בתשובתו ח"ב סי' קי"ד, הפה שאמר הוא הפה שהחיר שבמקום שאין שם אצל, הוא המעיד על המנהג לומר מי שיש לו א"א, ובחל"צ דבאופן זה אין מקום לטעות ע"י לומר מה חזיו, וא"כ לפמ"ש צל"ח לחסוף מנין צדחתו, ויכל לחסוף שם בכוונה רק מאותן שיש להם א"א. ובס"ה"ג גם הצד"י מודה, ואין ראוי גם משאר המחמירין.

שוב ראיתי בשו"ת ארי' דבי עילאי חא"צ סי' ו' שנשאל שם בענין עגובה, וכתב דאף דלא יוכל להורות היתר עד עת פנאי שיוכל לירד אל העיון, מ"מ לענין חמירת הקדים כתב להשאל שיוכל לסמוך על דעתו בלבד, שאינו חמור חמירת הקדים כמו היתר האשה ועיון שם. ואף שאין י"ד דומה לעמרי לנדון דידו ועדיין יש לחלק, מ"מ יש לנו צנ"ד עוד טעמים אחרים, וחיי לאינפורמא לכל מה שכתבתי, ויש בדברי האחרונים ז"ל עוד פלפולים בהלכה זו, אלא שאין לי פנאי בעת לחפש כ"כ בספרים ולפלפל בכל פרטי הצרכים, והגלפצ"ד כתבתי.

וידוע ש"צ דושת"ה באה"ר

הנ"ל

סימן קו

ב"ה

ראיתי מה שכתבו בזה ה"ג הציד"ל שליט"א, וכל דבריהם ברורים שאין צורך להוסיף עליהם. וכבר התלשנו המצ"י (תניגא חיו"ד סימן ר"י) והחתם סופר (חיו"ד סימן של"ז) שאין שום היתר בזה, ומה שהוא להתלמד אין בו דין פיקוח נפש, ולא נמלא אחריהם בשום פוסק איזה קולא בזה. ועיון בשו"ת הציב משה (סימן י"ג) דבריו בכל הורג נפש שהלכה היא שהורגין אותה, ואם יתחוו את המת יראו לפעמים שהוא עריפה

